This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

KAIS.KÖN.HOF-BIBLIOTHEK
432.401-C
PERIOD.

4°
2/176

Digitized by Google

Österreichische Nationalbibliothek
+Z229292106
Digitized by Google

Digitized by Google

ZAGREBAČKI
KATOLIČKI LIST.

CRKVENO-BOGOSLOVNI ČASOPIS.

TEČAJ DVADESET DRUGI.

1871.

UREDNIK

ŠIMUN BALENOVIĆ.

432.401-C.

U ZAGREBU.

BRZOTISKOM DRA. LJUDEVITA GAJA.

Digitized by Google

Digitized by Google

Kazalo.

Članci. strana

Dopisi. strana

Viestnik.

(Važnije viesti.)

Zagreb i hrvatske zemlje.

Digitized by Google

Digitized by Google

Broj 1. Tečaj XXII. U Četvrtak, 5. Siečnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Kancelar Beusta crljena knjiga i Rim.

Pokle je vlada Viktora Emanuela uhvatila sgodan čas, da u kraljevinu talijansku pritegne jošte Rim i ono malo preostale papinske države: puno se je svašta pogadjalo i pisalo o cesara i kralja Franje Josipa kancelaru Beustu, kako-li se je on vladao u rimskom pitanju, ter skoro svatko tužio se na njega: jedni, zašto očito nije branio papu i barem prosvjedovao, kako bi morao kano kancelar katoličke monarhije i dinastije, ili opet zašto se je preveć miešao i pomagao Talijanu, drugi pak tuže, zašto se mieša, osim ako je nakanio zagovarati gotov čin. A koliko svaka stranka kancelarovo vladanje u spomenutom rimskom pitanju nateže i obraća za svoju političku stranku: centralistični i dualistični listovi brane i zagovaraju kancelara, da proti papi nije radio, a pomoći koliko bi i hotio da nije mogao; foederalistični draže proti Beustu katolike već i drugčije, to s vierske to s političke strane razdražene. Pruska politika znala je tu senzaciju još boljma razpiriti i sebi na prilog okrenuti. — Ali je došao svečan čas, kad sam mora pripoviedati, što je pisao i radio. Kancelar razklopio delegacijam u Pešti crljenu knjigu, t. j. sbirku pisamah pisanih amo i tamo u poslu vanjske politike, pravilno u crljene korice zaklopljene. — To je kano svemu svietu pokazati: evo to sam radio! nu diplomatična pisma pišu se jedva osjetnom tankoćom, pak je porad ote tankoće opet svaka stranka svoje prvašnje misli našla potvrdjene. Da vidimo dakle pisma.

O poslu s rimskim dvorom porad koncila i konkordata, pak porad rimskoga pitanja kaže crljena knjiga 26 pisamah. — Čudno je i značajno, kako je kancelar Beust došao na to, da se je umiešao u koncilske razprave, prem je s prvice bio tvrdo obrekao nemiešati se oko sabora nego samo čekati. Zanimati se sa saborom crkvenim nebi od Austrije bilo ništa nova, jer ona je oko sabora tridentinskoga puno djelovala, i to s otvorenim licem i očito, to jest stavila se kano zaštitnica katoličke crkve i mahom polag starinskoga i priznanoga katoličkih monarkah običaja preuzela oko sabora i viećanja djelovati. Beust pako sada, prem je najavio, da na stranu staje i čeka, dade se od krike i vike pseudoliberalnih listovah primorati, pak vendar ide miešat se u saborsko viećanje načinom diplomatičnim, to jest tajnim: piše u Rim svomu poslaniku grofu Trautmansdorfu pismo za pismom, a u isti čas piše u Pariz, Florenciju, Monakov i pače u Berlin, nebi-li za svoj diplomatski boj dobio saveznikah. Nije niti moglo biti drugčije, nego da mu namjere promaše. Što vieće niti kakove državice, ako je slobodno, sviestno i svoje pravo poštuje, nebi moglo dopustiti, kamo manje moglo se je očekivati, da bi sabor sve katoličke crkve po svojoj naravi i po glavah mogao dopustiti, neka mu diplomati okreću odluke. A nakane nemogoše dobro pogoditi već niti zato, što se je upravo Beust protestant nastavio katoličkoj skupštini za savjetnika. Po svoj prilici, da su njegove opomene djelovale naopako, to jest ponukaše valjda rimsku kuriju i saborsku većinu neka još tvrdje ostanu kod svojih nakanah i osnovah. — Jedini ministar, koji je previdio, da bi diplomatska pressija protivni polučila cilj, bijaše Francez Ollivier, ter je, kako knez Metternich poslanik iz Pariza 1. svibnja 1870. kancelaru Beustu piše, on u koncilskih poslovih odlučio već neposredovati.

Piše kancelar Trautmansdorfu, neka se gleda s opozicijom sporazumiti i morda što više, a depeša od 26. pros. 1869. ovako govori: „Bilo bi mi vrlo drago, kad bi mi Vaša ekscelencija čim tim

Digitized by Google

hotila natuknuti, što Vi mislite, kojim bi se načinom u pojedinih praktičnih pitanjih protivne se misli dale složiti u obćenitu odluku. Bilo kako mu drago, u svakom slučaju ono priznanja vriedno držanje manjine bilo bi samo tada za kakovu korist, ako nebude išla samo za tim ciljem, da napram vladam i narodom domovine svoje pokaže dobru volju umjerenosti, nego ako bude išla s tvrdom odlukom: pogibeljne odluke koncila zapriečiti, i za slučaj, ako bude preobladana, u obliku odvažne manifestacije pribavi si poštenje. Nebude-li na to spremna, opozicija slabo će poslužiti svojim mislim, a promašiti svrhu onu, ako misli da će utažiti vlade i narode u njihovu sudu. — Nemogu zadosta preporučiti Vašoj ekscelenciji, da osobito ova razmatranja iztaknete na dogovorih svojih.“ Ota depeša Beustova vidi se čudna najviše zato, jer je pisana od ministra katoličke Austrije, koja se je jur viekove smatrala prvom zaštitnom silom papinstva, i jer kaže kako se promieniše vremena. One izreke depeše o biskupih manjine saborske tumače se po neki način ovako: Kancelar Beust drži da biskupi stadoše na supor i odpor ne s razlogah bogoslovnih i s ponukom nabožne sviesti, nego da se prilaskaju svojim vladam i narodom, morda još i s tom namjerom, nebi-li jih novine proglasile za liberalne i prosvietljene. Je-li sami biskupi kancelarove rieči tako razumiše, neznamo; nu da jim po nikoji način nije ugodjeno tim, što je ova depeša izašla u sviet, osobito ako se sjetimo, koliko se je potvaralo i prigovaralo saborskoj manjini, da je lutka diplomatskih spletakah, to si možemo misliti. Tko će braniti, da nije bilo, i morda puno bilo biskupah, koji su se obazirali na diplomate i narode, kako to u mnogom pitanju makar na crkvenom saboru ne samo nebi bilo griešno, nego pače mudro i sveto; ali težko da je samo jedan bio u broju manjine, za koga bi takov obzir bio pretežnim, ili morda tija jedinim razlogom. Barem Beustova savjeta neposluhnuše niti oni, oko kojih je mogao obilaziti njegov područnik. Značajno je držanje Bismarka pruskoga ministra, ako se napram koncilu prispodobi s politikom Beustovom. — Beust je depešom od 17. velj. 1870. bio naložio poslaniku svomu u Berlinu grofu Wimpffenu, neka bi grofu Bismarku na sitno kazao razloge, zašto upravo c. i k. vlada, koja, kako depeša do rieči piše „tako je za stalno i prvo nego ikoja druga odlučila i naviestila, da će napram koncilskom viećanju samo mirno čekati, i tako svojim primjerom drugim silam pokazala način, sada izlazeći iz svoga uztegnuća, jedina i bez dogovora s drugimi kabineti odluči učiniti kod kurije diplomatični korak.“ — piše Beust Wimpffenu, „to molim odgovoriti, da se Vaša vlada sbog odnošajah u obsegu carstva, napram koncilu vidi prestavljenom na nejednako oćutan (osjetan) položaj, koliko ikoja druga. Dogodjaj taj što su neposredno pred saborom konfesionalna pitanja u Austrijo-Ungariji tako velik mah bila preotela u javnoj diskusiji, srca onako silno razdražila, pak oko prelaza monarhije na parlamentarnu vladavinu u tako tiesnu stojala savezu, taj dogodjaj ima kod nas na moralnu situaciju vlade moć, koje drugud ili neima ili bar ni s daleka nije jednakom mjerom jaka.“ Kancelar Beust priznaje dakle, da je napram saboru vatikanskom ustao na posao porad jedne stranke u monarhiji, obazirući se na njezino on čas premašno mnienje i hoteći ugodit njezinim težnjam. Wimpffen, kako je viditi i nepitan ode Bismarku pročitat Beustovu depešu, a vrlo je zanimljivo znati, što je taj na nju rekao. Gr. Wimpffen piše o tom svomu poglavaru 20. veljače ovako: „Savezni kancelar pratio je moje pripoviedanje sa živahnim interessom, kako mi je po više putih rekao da ga zanima i zamolio me, da Vašoj ekscelenciji za to najtopliju javim hvalu. Prosio me je dalje, neka bih Vašoj ekscelenciji kazao, da se s Vami u razvitih mislih i nazorih podpuno slaže, i da mu je zato takodjer korak, na koji se je Vaša ekscelencija napram rimskoj kuriji našla sklonutom, jako povoljan. Grof Bismark pokazao mi je pri tom neku osobnu naklonost, da bi se sam sobom takovim opomenam katolićkih vlastih pridružio, uvjeravajući me, ako on toga nečini, da ga odvraća samo ta misao i briga, što bi sličan korak od protestantske oblasti, kakova je Pruska, u Rimu lahko promašio željeni cilj i ostao bez koristi.“ Ove izreke tumačene su kao remek diplomatskoga odgovora. Kao protestant mogao je i morao biti s protestantom Beustom iste misli; nu očevidno neslijedi iz toga jošte, da je za zastupnika katoličke države prikladno nastojati s takovim mišljenjem prodrieti kod najvišjega zastupstva katoličke crkve. Mogao je Bismark i pravo reći, da mu je Beustov korak vrlo povoljan; jer ministar doma Hohenzollern, koj radi kako bi zavladao i gospodovao nad svom združenom Njemačkom, što će željnije i željeti, nego da iz Njemačke rinuta Austrija prekinuvši s Rimom izgubije još i onu znamenku i izliku, pod kojom je čitave viekove mogla djelovati na njemačke katolike kano čuvarica njihove crkve. Mogao je reći Bismark, da bi kano protestant rad postaviti koncilsku dogmatiku pod diplomatsku kritiku; nu kano zastupnik protestantske države morao se je okaniti sabora, jer bi mogla pasti sjena sumnje, kano da se i ta

Digitized by Google

protestantska država boji koncilskih odlukah, čim bi nekim načinom neupravno odluke takodjer priznala. — Što je na koncu ono Bismark rekao, da se boji naopaka uspjeha, to je prava lukava rieč, kojom je vješto sakrio pravu misao; jer mislio je negdje Hohenzollernov kancelar ovako: Katoličke vlasti neće opraviti oko sabora ništa, kako nebi opravila niti Pruska; nu biti ćemo mi na dobitku, jer se barem tom prilikom nećemo zamjeriti, pače ostaju nam potle slobodne ruke ter možemo se ponašati kano da smo mi pravi branitelji katoličke crkve. — Da je tako mislio Bismark, pokazaše potlašnje njegove besjede i pletke; a sve razjasniše one rieči, ako je istina kako su novine pronosile: da je katoličkih pukovah poslanikom, koji porad crkvene države dodjoše u pruski tabor kralju i kancelaru s peticijami rekao, da je na kancelaru Beustu sva krivnja. Svakako je kancelar Beust ovom depešom hotio ugoditi svomu parlamentu, a to oli da poljepša svoju koncilsku politiku priznanicom Bismarkovom, oli naproti katoličkim tužbam da izdade nametnoga katolikom patrona Bismarka.

Što se tiče konkordata, bila je stvar već prije poznata, jer su pisma i razprave i kancelara i ministra Stremayra puštena na javu.

Depešom od 30. srpnja 1870. na viteza de Palomba u Rimu odpovieda kancelar Beust konkordat, a kano poglaviti razlog prekinutku označuje nove saborke odluke. Veli on: „Potreba uzpovratiti podpunu slobodu nutarnjega zakonarstva iztaknula se je već odavna tako neodoljivim načinom, a naročito naproti dogadjajem u koncilu tolikom je silom obladala da se netreba niti opravdavati, zašto je konkordat ukinutim proglašen.“ — Bečka „Reform“ stavila je po jednoj strani pisma kancelara Beusta, koja odpoviedaju konkordat, i pisma istoga na ruskoga kancelara Gorčakova proti onoj okružnici ruskoj, odpoviedajućoj ugovor parižki; pak izreke pisane u Petrograd pobija izrekami pisanimi u Rim, i dugom razpravom spočitava kako je braneći svetinju ugovora i sbilja pravo razvijajući načela pravice zaboravio, što je i kako pisao u Rim i kako s jednim ugovorom napravio, kako dvoju mjeru pravice drži jednu za slaboga papu drugu za jakoga Rusa itd. Ali to osim što je duga razprava, nespada ovamo.

(Sliedi konac.)

Gustav Adolfova družba.

(Der Gustav-Adolph-Verein und seine Organisation.)

Tko se želi upoznati s misionstvom protestantskim u Njemačkoj, rado će čuti štogod o toj znamenito djelujućoj družbi, na koju bi se katolici dosele svakako premalo osvrtali. S toga poznavajući ju prilično priobćit ćemo o njoj podatakah znamenitih. Umah s prva valja nam priznati, da je ta družba na veličanstven način ustrojena, pak da se velikim dielom upravo tomu ustroju pripisati imadu uspjesi, kojimi se družba može ponositi. Sva družba stoji pod upravom središnjega vieća u Lipskom; članovi ipak nestanuju svi tudier, već su po svoj Njemačkoj porazdieljeni. Iz popisa tih viećnikah vidimo, da jih ima 9 u Lipskom, 16 pako po drugih gradovih, Stetinu, Monakovu, Koloniji, Stuttgardu, Berlinu, Königsbergu, Nürnbergu itd. Po tom zastupana je u vieću Njemačka sjeverna i južna, te je očito, da upravo taj ustroj središnjega vieća, u kojem su muževi iz najrazličitijih stranah Njemačke, a središte jim u Lipskom, znamenito održava i promiče obćenite probitke družbene. Tomu glavnomu vieću podloženi su glavni sborovi, kojih ima sada do 50. Pogledavši u izvješće glavnoga vieća od god. 1866. vidimo ogromne svote, koje su pojedini glavni sborovi kano godišnji prinos ote godine sakupili. Tako n. pr. sbor u Düsseldorfu sakupi 15.325 talirah, u Berlinu 13.796, u Stuttgardu 13.598, u Lipskom 12.733, u Beču 7918, u Darmstadtu 7283 itd. Malo jih ima, koji bi bili izpod jedne tisuće doprinielí. Glavni sborovi imaju svoje vieće od 10 do 12 članovah s predsjednikom na čelu, a pod sobom opet područnicah, kakovih ima n. p. glavni sbor u Berlinu 64, u Lipskom 51, u Hannoveru 50, u Darmstadtu 32 itd. Glavni sborovi šalju jedan dio godišnjega prihoda središnjemu vieću, da ga uporavi za svrhe družbene, s ostalim pako razpolažu sami. Područnicah ima sada do 1200. Znamenita su uredba u ustroju te družbe godišnje skupštine, što se drže pravilno, a to glavne, pokrajinske i dekanatske. Obdržavaju se čim svečanije; počimlju se jutrom sa službom božjom, izza koje sliede izvješćivanja o djelovanju družbe, o utemeljenih misijah i o svih posljednje godine unišlih darovih; poslje podne sjednica je odlučujuća, u kojoj se čine i riešavaju predlozi glede podporah, pak se kako i jutrom zanimanje za družbu shodnimi govori budi i podpaljuje. Područnice šalju u te skupštine svoje odaslanike, a pozivlju se u nje i počastni gostovi. Drže se pako skupštine sad ovdje sad ondje, u kojih se takodjer na koncu kupe darovi, što se namah ovoj ili onoj misiji pošalju. Veće skupštine traju i po 2 dana, glavne pače i 3 dana, te se tada sjednice izmjenjuju sa zabavami. Kano nešto čudnovata za nas katolike, koji smo u pogledu svojih družbah navikli sasma drugo što doživjeti pod ministarstvi katoličkimi, spominjemo 21. glavnu skupštinu u Draždjanih od god. 1865., u kojoj je podpredsjednik Kohlschütter drugoga dana skupštinarom doglasio pozdrav saskoga ministarstva s pozivom na zajedničku zabavu u Mišanj, što se je prihvatilo radostno. — Veoma je znamenita takodjer uredba tako zvani milodar. Da nebude naime u godišnjoj glavnoj skupštini

Digitized by Google

Gustav Adolfove družbe samo svetkovinah i govorah, već nešto trajnijega, nastao je običaj, jednoj najpotrebnijih obćinah izdašan dar obično od prieko 5000 talirah darovati, u koju svrhu pojedini glavni sborovi prinose. Glavno vieće ima pronaći tri najpotrebnije obćine i točno prosudiv odnošaje njihove naznačiti jih glavnoj skupštini, a ona odlučuje tada. Tako znamenitim darom pomogne se odabranoj obćini za sve vrieme unapried, te bude ona na taj način pravim trajnim spomenikom za skupštinu milodarnicu. — Gustav Adolfovu družbu pomažu zatim različiti, u dosele spomenuti ustroj strogo nespadajući sborovi pomoćni, kao što pastoralna pomoćna družba za Rajnsku i Vestfaliju, znamenite družbe za traktate, pak gospojinski i djački sborovi, koje dvie posljednje vrste spomenuti nam je sada. Gospojinski sborovi s prva si staviše zadaću od Gustav Adolfove družbe podignutim crkvam podavati i stranom tvoriti sve, što je potrebito za nutrnju uredbu crkve n. p. za oltare i propovjedaonice pokrivala, zvona, orgulje i ostale sprave. U tu svrhu prodavala bi se svakojaka ručna djela i drugi darovi ili bi se naredila ždriebanja. Koliko u tom pobožna ćud i radnja može da namakne, pokazuje od gospodjah proiztekla zaklada „lanačka.“ Tu zakladu zasnovala je gospodja darovav zlatan lanac na korist jedne siromašne obćine sa željom, da bi i druge gospodje na taj način dragocjenosti svake vrste darovale za ždriebanje. Nanizalo se uz taj lanac dragocjenih darovah toliko, te se je odatle namaklo 30.000 talirah, što jih zatim razdieliše medju dvie obćine u Rajnskoj i Šleziji. Ali malo zatim budu gospodje počašćene zadaćom mnogo znamenitijom, jer se njihovim sborovom povjerila skrb za mnogobrojne od Gustav Adolfove družbe utemeljene i velikom pomnjom njegovane zavode za tako zvane konfirmande. U takove zavode primaju se bezplatno od župnoga mjesta daleko stanujuća protestantska djeca (u istinu su većinom katolički krštena iz mješovita braka) više mjesecih prije potvrde, tu se temeljito podučavaju u vjeronauku i pripravljaju za potvrdu. Gospojinski sborovi plaćaju toj djeci put do zavoda, stan i hranu u zavodu, i pripravljaju za taj svečani dan potrebite haljine zajedničkom radnjom i vlastitimi rukama. Često naznačuju predstojnici takovih zavodah različitim gospojinskim sborovom pojedinu djecu, te jih tako pobudjuju i na dalnju brigu za naznačene potvrdjenike. Osobito se brinu ženski ti sborovi za zavode, gdje se odgajaju djeca propovjednikah i učiteljah', pak za zaklade župničkih udovicah. Gospojinska družba u Baselu zanima se po izvješću od g. 1866. osobito tim, da sinove ubogih župnikah iz Austrije, koji se u Baselu uče bogosloviju, obskrbi potrebitom rubinom.

Gospodje sastaju se svakoga tjedna u odredjen sat na zajednički posao; govori, što jih za radnje drže propovjednici, obaviesti o djelovanju Gustav Adolfove družbe, što jih tu slušaju, pjesme i molitve, to su žarila za sve veću gorljivost u radu družbenom. Tako budu gospodje družbi misionarice, koje sve većma i dalje šire družbenu radinost. Kako su znameniti gospojinski sborovi, kada se pita za djelovanje i uspjeh Gustav Adolfove družbe, pokazuje jur njihov broj. G. 1866 bilo je takovih sborovah 240, a g. 1869. do 350. Pravilno raste jim broj u onih stranah, gdje se drže skupštine. Kada se radi o tom, koga da imadu gospojinski sborovi podupirati, tada jim se po odluci glavne skupštine nürnberžke od g. 1861. valja držati predlogah središnjega vieća, koje svake godine od svih za podporu predloženih obćinah i zavodah gospojinskim sborovom naznačuje one, što su takovi, da jim najvećma gospodje svojim radom mogu pomoći, a osobitijega obzira vriedni preporučaju se u predlogu većim tiskom. Takodjer je gospojinskim sborovom dužnost, svake godine račun položiti područnici ili glavnomu sboru, kamo spadaju. Tako n. pr. glavni sbor vratislavski ima 19 sborovah gospojinskih, što su svi odgovorni njemu.

Koliko ti u čednoj tišini djelujući sborovi ženski tvore dobra, vidi se odatle, što je njihov prihod kadšto veći od prihoda sbora glavnoga, te su n. p. u jednoj godini samo za zavode konfirmandah mogli doprinieti 20—25.000 talirah. Njihovu djelovanju ima se pripisati, što se je prije više godinah iz cielih pokrajinah, tako poimence iz Rajnske moglo javiti, da se odsele neće morati nijedno diete evangjeličko odtudjiti evangjeličkoj crkvi s toga, što se nebi moglo obučavati evangjelički. Tu znamenitost gospojinskih sborovah priznala je i Gustav Adolfova družba veoma dobro, te je svom snagom nastojala, da se pomnože i rad jim pospješi. Superintendent dor. Zimmermann iz Darmstadta naglasuje tu znamenitost u jednom svojih mnogobrojnih Gustav Adolfovih spisah, u „Tabei“ ovako: „Da posljednjih godinah družba sveudilj napreduje, da prihod svake godine raste, to bi se barem od česti pripisati imalo novomu savezniku, svietu ženskomu. Koliko su gospodje u kršćanskom svietu znamenite, koliko one oživljuju duh nabožan u domu i obitelji, što je u tom pogledu žena mužu, majka djeci, bratu sestra, domaćica i kći domaća služinčadi, o tom sbori poviest primjeri živimi. Taj zamašan i neprocjeniv upliv na korist je preveliku takodjer Gustav Adolfovoj družbi. Gospodje donose viest o nevolji, kojoj družba hoće da doskoči, u dom i obitelj, te budeći jur u srcu djetinjem sućut za nevoljnika djeluju takodjer za budućnost crkve evangjeličke. Kada pomislim na suprugu, na majku a oko nje dječicu, majku, rekoh, kojoj srce plamti ljubavlju naprama crkvi i trpeća joj uda, to ju i vidim, kako joj se otvaraju usta, to ju i čujem, kako milo sbori o nevolji, ali ujedno vidim i to, kako se ugrijava srce djeci i svemu rodu, te se uvjeravam, da se mora dogoditi više putih, što se sbilo jednom, kada je dječarac od četiri godine čuvši majku, gdje govori o nevolji onih, što neimaju crkve, sutradan iz male svoje štedionice uzeo grošić i

Digitized by Google

donio ga župniku, a upitan: čemu da ga daruje? na djetinju ali riečmi duboka smisla odgovorio: tim daj gradi crkvu; uvjeravam se, kako će djeca, kada jim nebude majke više, skrb za braću svoju u vjeri smatrati baštinom, što jim ju ostavila pobožna majka. Nije-li takav posljedak neprocjeniv? A za takav posljedak, viersku naime ljubav širiti medju svojimi, medju susjedi i znanci, je-li tko sposobniji nego-li je žensko srce, nego-li su usta ženska?"

(Sliedi konac.)

Decretum Urbis et Orbis.

Quemadmodum Deus Josephum illum a Jacob Patriarcha progenitum præpositum constituerat universæ terræ Ægypti, ut populo frumenta servaret, ita temporum plenitudine adventante cum Filium suum Unigenitum mundi Salvatorem in terram missurus esset, alium selegit Josephum, cujus ille primus typum gesserat, quemque fecit Dominum et Principem domus ac possessionis suæ principaliumque thesaurorum suorum custodem elegit. Siquidem desponsatam sibi habuit Immaculatam Virginem Mariam, ex qua de Spiritu Sancto natus est Dominus Noster Jesus Christus, qui apud homines putari dignatus est filius Joseph, illique subditus fuit. Et quem tot reges ac prophetæ videre exoptaverant, iste Joseph non tantum vidit, sed cum eo conversatus eumque paterno affectu complexus, deosculatusque est; necnon solertissime enutrivit quem populus fidelis uti panem de cœlo descensum sumeret ad vitam æternam consequendam. Ob sublimem hanc dignitatem, quam Deus fidelissimo huic servo suo contulit, semper Beatissimum Josephum post Deiparam Virginem ejus Sponsam Ecclesia summo honore ac laudibus prosequuta est, ejusdemque interventum in rebus anxiis imploravit. Verum cum tristissimis hisce temporibus Ecclesia ipsa ab hostibus undique insectata adeo gravioribus opprimatur calamitatibus, ut impii homines portas inferi adversus eam tandem prævalere autumarent, ideo Venerabiles universi Orbis Catholici Sacrorum Antistites suas ac Christifidelium eorum curæ concreditorum preces Summo Pontici porrexerunt, quibus petebant, ut Sanctum Josephum Catholicæ Ecclesiæ Patronum constituere dignaretur. Deinde cum in Sacra Oecumenica Synodo Vaticana easdem postulationes et vota enixius renovassent, Sanctissimus Dominus Noster PIUS Papa IX. nuperrima ac luctuosa rerum conditione commotus, ut potentissimo Sancti Patriarchæ Josephi patrocinio Se ac Fideles omnes committeret, Sacrorum Antistitum votis satisfacere voluit, eumque CATHOLICAE ECCLESIAE PATRONUM solemniter declaravit, illiusque festum die decima nona Martii occurrens, in posterum sub ritu duplici primæ classis, attamen sine octava ratione Quadragesimæ, celebrari mandavit. Disposuit insuper, ut hac die Deiparæ Virgini Immaculatæ ac castissimi Josephi Sponsæ sacra hujusmodi declaratio per præsens Sacrorum Rituum Congregationis Decretum publici juris fieret. Contrariis non obstantibus quibuscumque.

Die VIII. Decembris anni 1870.

C. Episcopus Ostien. et Veliternen,
Card. Partrizi S. R. C. Præf.

Loco † Signi

D. Bartolini S. R. C. Secretarius.

EPISTOLA CIRCULARIS.

Rme Domine.

Sanctissimus Dominus Noster PIUS Papa IX. satisfacere volens postulationibus omnium ferme Sacrorum Antistitum in Oecumenica etiam Vaticana Synodo manifestatis Sanctum Patriarcham Josephum Deiparæ Virginis Sponsum declaravit Ecclesiæ Catholicæ Patronum, ut ipsa in miserrima hac temporum angustia plurimis exagitata calamitatibus, illius patrocinio destructis tandem adversitatibus ac erroribus universis, secura Deo serviat libertate. Etsi autem Sanctissimus idem Dominus præfati Sancti Josephi natale Festum die XIX. Martii occurrens sub ritu duplici primæ classis in posterum celebrari mandaverit, tamen a redintegrando in eodem Festo duplici præcepto sese abstinuit, voluitque, ut per præsentes Sacrorum Rituum Congregationis Litteras significaretur Locorum Ordinariis Se libenter eorum votis esse satisfacturum, si Ordinarii ipsi inspectis Locorum ac Temporum nec non respectivi Gubernii voluntate ita in Domino expedire judicantes, supplicia vota sua huic Sanctæ Sedi Apostolicæ porrexerint ad redintegrationem in hujusmodi Festo utriusque præcepti.

Interim ut Amplitudo Tua diu felix et incolumis evadat ex animo adprecor.

Ex Secretaria Sacrorum Rituum Congregationis hac die 8. Decembris 1870.

Uti Frater
C. Ep. Ostien. et Veliternen.
Card. Patrizi S. R. C. Præf.
Dominicus Bartolini S. R. C. Secretarius.
Rmo Domino Ordinario.

Viestnik.

Zagreb. Na staro ljeto pokloniše se na čestitku preuzv. gospodinu nadbiskupu preč. prvostolni kapitul, sbor praebendarah, sbor profesorah i poglavarah nadb. dvora i drugi različiti sborovi: a želje i hvale sve sastaše se u prošnji: što dobri Bog bude dao vieka, da posluži na božju slavu, a crkvi i domovini na korist.

— Iz pouzdana izvora doznajemo, da su neistiniti glasovi, koje je jedan ovdješnji list bio donio o zdravju

Digitized by Google

preuzv. gospodina biskupa djakovačkoga. Preuzvišeni biskup i onako, kano što je poznato, od mladosti slaba želudca, bio se prehladio prošloga ljeta vraćajuć se iz Rima, te je dobio prehladu želudca (Magen-catarh); ali posavjetovavši se u Beču prošloga rujna s liečnici na glasu i držeć se njihovih propisah, bolest, koja nije nikada bila smrtna, okrenula je na bolje. Ovo se potvrdjuje i tim, što je preuzv. gospodin biskup na božić sam služio i propovjed prieko sata dugu držao.

— Dne 30. pros. pr. g. preminu u Jastrebarskom č. o. gvardijan samostana franciškanskoga Šimun Hosnjak, rodom Varašdinac, u 70. godini žića. Pokojnik živio je u jaskanskom samostanu i okolici punih 26 godinah. Zakopan je ne u samostansku raku, nego po novoj naredbi na župno groblje, sproveden od preč. g. zač. kanonika J. Jambrečaka, okolišnoga svećenstva i svoje redovne familije, kako i puka.

— Prvi nove godine broj „Zatočnika“ nosi pismo iz Pešte, koje kaže, kako je već sve osnovano i napereno, da država zaokupi crkvena dobra ugarska, a poslie toga da nebi ni časa mirovala crkvena dobra hrvatska. — Je-li to pismo pripovieda svu i gotovu istinu, neznamo pravo reći; nu slutimo već davna i sami, da bi ugarski državnici povodeći se osobito u vierskih stvarih za ostalim svietom, a zalazeći u sve veće novčane neprilike, lahko znali doći na tu misao. Svuda se je na koncu pokazalo, da se je takovom operacijom jedna vrst dohodka u narodu samo protepla i u tudjinske nemile rinula ruke, državna peneznica nepomogla se, već obtršila novim trhom plaćanja, a na puk svalilo se na koncu sve breme. — U krugovih ugarske vlade, koliko čujemo, misli se vendar na ljepši oblik, ako bude, da se okrene na vjeroz. zaklade. Medjutim biti će prilike o tom pisati više.

Beč. Prosvietljeno gradsko vieće zaključilo je nedavno u svojoj sjednici sagraditi središnje groblje zajedničko za katolike, razkolnike, protestante, židove, turke i pogane. Sve katoličke družbe gradske prosvjedovaše proti toj odluci, koja vriedja prava katoličke crkve. Pravo veli „Vaterland:“ „Katoličko pučanstvo bečko pravo ima ne prositi, već zahtievati, neka gradsko vieće slobodoumne ideje svoje pridrži za sebe, a ne da jih narivava njemu. Katolici, kojih je većina u Beču, pravo imadu tražiti od zastupstva, da groblje katoličko, ili barem da središnje groblje porazdieli tako, da katolici mogu na blagoslovljenoj zemlji počivati.

Metz. Javlja se odavle „Augsb. P. Ztg-u“, da su u različitih mjestih Lotaringije, gdje obstoje crkve protestantske, vojni kapelani protestantski, poduprti vlašću vojnom pokušali osvojiti crkve katoličke. U Metzu n. p. da je pruski gjeneral Zastrow posebnim dopisom od biskupa zahtievao, neka se stolna crkva ustupi protestantom, jer ona da je svojina državna, on pako, gospodin gjeneral, kano zastupnik nove vlasti državne da ima pravo njom razpolagati. Ali biskup Metzki nebudući kukavica znao mu je odgovoriti. Biskup reče gjeneralu, kako isti valja obstojeća prava da brani, ako je sbilja zastupnik vlasti državne, kako dakle isti nedvojbeno pravo katolikah na njihovu crkvu ima da štuje. Na taj odlučan odgovor metnuo je gospodin gjeneral mač u tok i umuknuo.

Orleans. O biskupu Dupanloupu piše pruski izvjestitelj sa ratišta ovo: U istinu ima Orleans svomu biskupu mnogo da zahvali u velikoj svojoj nevolji. Njegova je zasluga, što mostovi prieko Loire nisu dignuti u zrak, a to nije malo. Jur prije osvojenja dao je biskup prizemlje svoje palače prirediti za bolnicu, pak isto je tako podigao bolnice u sjemeništu i drugih sgradah, s kojimi razpolaže svećenstvo. Zatim je biskup svim ugledom svojim i uplivom radio oko toga, da se za ranjenike sakupe novci, te je i namaknuo znamenitih svotah. Dodje napokon 11. listopad, kada su Bavarci posjeli Orleans. Imalo biti priekim sudom ustrieljenih jedanaest gradjanah iz predgradja Bannice, što su iz kućah svojih pucali na Bavarce; da su i sada još živi, imadu zahvaliti zagovoru biskupovu. Zatim se naložilo gradu, da neprijatelju dâ $1^1/_2$ milijuna franakah u novcu i 1 milijun fran. u živežu. Dupanloup izprosi, da se je $^1/_2$ milijuna odpustilo i osim živeža samo 1 milijun fran. i to 600.000 izplatilo je odmah, a glede ostatka od 40.0000 fran. zadovoljio se neprijatelj mjenicom na Rothschilda u Frankfurtu, koja bi se izplatila za jedan mjesec. Biskup je izza toga obranio liepu stolnu crkvu, koju htjedoše pretvoriti u bolnicu, dočim je Niemcem dvie druge crkve ustupio za protestantsku službu. Napokon se biskup izvanredno pobrinuo za ranjenike, kojih u gradu sila ima; kuća do kuće ima crven križ na bielu temelju, a osim toga mnogo ima bolnicah. Sve sam to doznao u Orleansu, gdje biskupa osobito štuju i ljube, te sam odmah prvi dan, čim sam stigao u grad, pošao k biskupu. Nadjoh starca po prilici od sedamdeset godinah, glava mu sniežno biela, lice puno i zdravo. Uz dostojanstvo, kojim se odlikuje Dupanloup, javlja se u njem najveća blagost, osobito mu je rieč tako prijazna i ljubezna, te se čovjek odmah podpuno pouzdava u njega. Reče mi, da je to sasma naravno brinuti se za ranjenike, negledeći da-li su protestanti ili katolici, prijatelji ili neprijatelji. „Ako se nesusretamo na putu istine, a ono se susretamo na putu milosrdja“, reče mi, kada govorasmo o tom. Nu za časak bio je zlovoljan, kada je pomislio, da mu se imala liepa stolna crkva pretvoriti u bolnicu. „Nikada nebih bio toga dopustio — nikada“, zavapi starac. Radovao se jako, da naši vojnici tako rado idu u crkvu. Pitao me za biskupe u Osnabrücku i Hildesheimu, s kojimi se spoznao u Rimu. Porazgovoriv se dvadeset po prilici časovah pozove me za sutradan k objedu. „I ako ste protestant, reče smiešeći se, dodjite samo, naći ćete osim mojih svećenikah takodjer jednoga protestantskoga vojnoga propovjednika. — Medju-

Digitized by Google

tim na žalost biskupovu pretvorila se poslje, pošto su Niemci 5. prosinca po drugi put Orleans posjednuli, liepa njegova stolna crkva u stan zarobljenikah, nagrdilo se nutarnje liepo lice njezino. Ljuta zima nuka zarobljenike ložiti vatru, a da nemoraju tražiti drvah kojekuda, ciepaju klupe crkvene, te jih jur pociepaše. Tu sada sjede oko vatre i griju se Zuavi i Turkosi, pješaci i drugih vrstah vojnici. Gust dim vitla se po prekrasnom hramu, te se na dvadeset koračajah daleko nevidi ništa. Gada i smrada crkva je puna, korak nije ti sjeguran; oltar isti nije čist. Grstilo mi se sve to gledajući, a kako istom mora to da boli Dupanloupa! Pripoviedaju novine, da je sada sam biskup kano njemački sužanj u zatvoru zato, jer je kler i puk obodravao za boj.

Rim. Piše nam prijatelj 31. pros. U gradu nam već dva dana vlada poplava. Zadnji put bila je g. 1846. Voda stoji u nekih ulicah do dva hvata visoka, a s većine u obsegu Tibera nemože se izpod krova. Čamci, i do kuda konji mogu gaziti, kola voze kruh gradjanstvu. Voda jur pada. Danas u jutro 5. u. dodje u Rim Viktor Emanuel. Čusmo vikati: Eviva Pio IX. Papa re! Nezadovoljstvo veliko, jer je papinska vlada u nevolji bolje skrbila pak i sada je papa dao više nego kralj, koj dade samo 20.000 fran. Odlazi na brzo.

Carigrad. Sa sveučilištem, štono ga istom, nedavno počeše ustrojavati, imale su već i oblasti posla. Rektor Tahsin Effendi i profesor Dschemal ed Din Afgani, što u svojih predavanjih pokazaše atheističan pravac i pače dotle podjoše, da dvoje o mogućnosti božje inspiracije u pogledu Bogu milih muževah, prijavljeni su i svrgnuti. Nasljednikom imenovan je Kiazim Effendi odlučan muhamedovac. Da su svrgnuti profesori ovi na kršćanskih sveučilištih tako učili, mogli bi i dalje profesorovati sasma mirno!

Amerika. Odkada su crnci u sjedinjenih državah zadobili slobodu, postaju oni opet ne samo lieni i mlitavi, kako jim je to prirodjeno, već se takodjer otimaju kršćanstvu, što je i onako riedkim samo u srce prodrlo dublje. Kako se javlja s više stranah, vraća se opet „wudizam“ u svoja prava, imenito u Teksasu, i premda se s viestmi o toj sljedbi pretjerava, ima ipak o tom činjenicah, što su nedvojbene. Uza to se pokazuje, da ludorije tih sljedbenikah nešto naliče na ludorije zanešenikah kršćanskih. Tako je 5. lipnja stara crnica u Springfieldu naviestila puku, da joj je Bog objavio, kako će 26. nastupiti „millenium“ a s njim zaploviti „brod Sion“ da primi odabranike. Propoviedala baka sav božji dan praznoviernim slušateljem, nazivala se odabranicom i prozivala sve, neka joj sliede propise. Propisi joj pako bili, neka viernici polovinu svoga gospodarstva, pokućtva, ruha itd. spale, što se i učinilo lomačom u to priredjenom. Zatim zahtievala baka, neka svatko uništi polovinu usjeva, na što se pohara čestimice najljepša polja sa sladorom i kukuruzom. Sve to nebilo joj dosta, već bi zahtievala dalje, neka zanešenici razpoklone polovinu svoje djece, blaga, kolah i ratarskoga orudja, čim se obogatiše gdjekoji susjedi kršćani. Privoljeli takodjer zanešenici mužkarci i ženskinje na zapovied njezinu, neka se svuku do gola i plešu „sveti ples.“ Djeca, koja bi se kratila, bila bijena, a tvrdokornik neki izbijen do zla te osakaćen. Na to sliedila je sveta večera, salata bila jim mjesto „kruha“ a voda sa sirupom mjesto „vina.“ Pošto je mahnitost poletila do vrška, zahtievala je proročica žrtvu ljudsku, a budući da nitko nije pripravan bio zadovoljiti joj zahtjevu, dovuče si ona vlastito diete, zamota ga u prnje i htjede ga živa spaliti, da joj ga pametniji ljudi neiztrgoše iz rukuh. Izza toga zapovjedila mahnitača, neka se svi psi poubiju; nu kada je dva dana zatim zahtievala, da se u gnjiloću jur prešlo pasje meso jede, pojavio se prvi put duh oporan, najviše još s toga, što niti baka sama nije htjela da prednjači primjerom. Gospodin neki, koj je jur s prva činio što je mogao, da tolika nedjela preprieči, stao napokon sada prozivati ljude, da ukroti babu ludu i sam se prvi prihvatio toga, podje mu za rukom ludo zavedene crnce opet opametiti, koji tužni s tolikih gubitakah i otriežnjeni opet se latiše rada. To ludovanje trajalo punih deset danah, a mahnitost crnacah uzpela se dotle, te se je bojati bilo najvećih smutnjah, da pametan čovjek taj nije priskočio i opametio ludjake.

* Ruska misija u Sibiriji. Poznato je, koliko revnosti i troškom nastoji u Rusiji crkvena i državna vlast, da razširi pravoslavje u ruskih azijskih pokrajinah, osobito pako u Sibiriji. U ovoj neizmjernoj pokrajini bijaše 1863. godine 4,625.699 duša. U mnogih gubernijah njezinih već su gotovo sami kršćani: tako jih imade Jakutska i Irkutska prieko 98%. Jenisejska i Tobolska prieko 95%, Tomska prieko 90%, Zabajkalska, primorska i Amurska prieko 85%. Po izvješću irkutskoga arhiepiskopa Parthenije obratio se u samoj irkutskoj misiji 1869. godine ukupno 1403 duša; što je mnogo obzirom na to, da ondje prevladjuju pravoslavni ruski nasljednici, kojih imade ondje prieko 95% cieloga žiteljstva.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupili: kano utemeljitelj g. Franjo Sirovac, župnik u Kraljevu Vrhu; kano čl. I. reda: gg. Edmundo Kovačić, veletržac u Osieku; Dragutin Altman, veletržac u Osieku; Učiona pučka u Martinskoj Vesi; kano člani II. reda: gg. Josip Borovečki, žup. upravlj. u Krapini; Josip Kuril, žup. kod sv. Marije pod Okićem; Cvjetko Latković, podarhidj. i žup. u Aljmašu; dor. Josip Hofman, kr. javni bilježnik u Zagrebu; Pavao Kovač, umirovljeni čeonik u Varaždinu; Franjo Veldin, kapelan u Varaždinu; Gimnazij Karlo-

Digitized by Google

vački; kano člani III. reda: gg. Jos. Mažuranić, zač. kanonik i župnik u Otošcu; Petar Bogović, duh. pomoć. u Beli na otoku Cresu; Vendelin Šlezinger, d. pomoćnik u Babinoj Gredi; Učiona u Završju (darom g. Josipa Šoštarića, župnika u Velemeriću); o. Andrija Perić, franjevac žup. u sv. Martinu na otoku Braču u Dalmaciji; Gjuro Crnadak, trgovac u Zagrebu; Antun Jakić, trgovac u Zagrebu; Stjepan Bolfan, šestoškolac gimn. Zagreb.; Dragutin Lambl, ravnat. gosp. šumar. zavoda u Križevcih; Jovan Gvozdanović, profesor na gosp. šumar. zavodu u Križevcih; Žiga Šug, urednik na gospod. šumar. zavodu u Križevcih; Gustav Vidale, kot. sudac u Križevcih; Ferdo Bubanović, kot. pristav u Križevcih; Nikola Bošnjak, trgov. u Križevcih; Ante Salopek, duh. pomoć. u Križevcih; Matija Bertić, seoski sudac u Martin.̇koj Vesi; Janko Angjel, trgov. u Mart. Vesi, Šimun Fridlender, trgovac u Mart. Vesi; Mato Juraček. seljak u Mart. Vesi; Andrija Dinčir, seljak u Mart. Vesi; Ivan Dinčir, seljak u Mart. Vesi; Mato Brlečić, seljak u Martins. Vesi; Gjuro Šterc, seljak u Mart. Vesi; Luka Valentić, seljak u Mart. Vesi; Ivan Miković, seljak u Mart. Vesi; Mato Makovac, seljak u Mart. Vesi; Stjepan Makovac, seljak u Martins. Vesi; Ivan Novković, seljak u Mart. Vesi; Ivan Handjak, seljak u Mart. Vesi; Ivan Brlić, seljak u Mart. Vesi; Grga Mihaljić, seljak u Mart. Vesi; Benedikt Göttlicher, podpukovnik u krajiškoj upravi u Zagrebu; Stjepan Gudac, u Kraljevici; Šime Štiglić, u Kraljevici; Franjo Anaković, duh. pomoć. u Osieku; Jašo Greguričević, duh. pomoć. u Osieku; gdćna. Silvija Genžić, učiteljica u Osieku; Dragutin Fabris, dekan u Buzetu u Istriji; Blaž Glavina, duh. pomoć. u Buzetu u Istriji; Dane Japunčić, trgovac u sv. Roku; Marko Kovačević, stolar u Lovincu; dor. Placido Kralj, liečnik u Varašdinu; Andrija Derkos, umirovljeni prisjed. sudben. stola u Varašdinu; Adolfo Vissert, učit. u Varašd.; Mirko Jurković, učit. u Varašd.; Miško Jerko Granić, žup. u Muću Gornjem u Dalmaciji; Ignjat Bartulić, ravnatelj gimn. Karlovačkoga; Franjo Bradaška, ravnat. gimn. Varašdinskoga; Družtvo „Dvorane“ Varašdinske; Ivan Jakovina, kapelan kod sv. Jane pod Turnom. Poklonio družtvu *3 for. 15 nov.* g. Franjo Sirovac, žup. u Kraljevu Vrhu i utemeljitelj družtva.

Ubaviest glede družtva sv. Jeronimâ. Rečeno družtvo baveći se izdavanjem pučkih knjigah radi i napreduje, a stiče sve više priznanja i prijateljah. Od posljednje skupštine dne 21. kolovoza do danas narasla mu je glavnica za 1300 for., ter sad iznosi 17.775 u razt., a od troška, što ga je imalo družtvo god. 1870. za izdavanje knjigah do preko 2400 for., izplaćeno je jur preko polovice. Nego za bolji sporazumak i ljepši napredak družtva dužan je odbor sljedeće objaviti:

1. Članovi istom pristupajući obično žele odmah imati i knjige. To nemože biti ni prama pravilom ni prama silam družtva. Čim su knjige jednom izdane, za što je rok u pravilih konac lipnja, a od odbora odgodjeno tja do samoga dana svakogodišnje skupštine: tko kašnje pristupi neima prava nego na knjige sljedeće godine.

2. Toga radi moli odbor svoje povjerenike, no i sve svoje prijatelje, da imajući u rukuh knjige izdane ove godine, pokazujući tako korist, sabiru za goda novih članovah. Odbor ima već sada svu nadu, da se nereče sjegurnost, da će i sljedeće godine moći izdati do tri četiri liepe i valjane knjige. Samo neka se članovi požure izplatiti podpuno svoj prinos, što žalibože na štetu družtva mnogi zanemaruju još i onda, kad već knjige imaju u rukuh.

3. Družtvo ima mnogo svojih knjigah za prodaju. Korist od njih služi mu kano aktivni novac za daljnje izdavanje. Tko je dakle rad napredku ovoga družtva, neka preporuča družtvene knjige, i ako mu je sgodno, neka je, naručivši kod odbora i prodaje. Smije se slobodno reći, da su iste knjige za puk dobre; van ako tko tražeć samo savršena djela, hoće da odbija ono, što je dobro, te tako, koliko stoji do njega, učini svaki napredak k boljemu nemoguć.

4. Knjige družtvene za prodaju ove su:

a) „Danica“ koledar za god. 1871. 9 tabakah stoji „samo“ 30 nov.; b) „Povjestnica hrvatskoga naroda“ 20 tab. tvrdi vez 1 for. mehki 80 nov.; c) „Radnja“ 72 str. tvrdo 25 nov. mehko 20 nov. d) „Pijanac“ 161 str. tvrdo 40 nov. mehko 30 nov. — Osim toga dobilo je družtvo kano svojinu te prodaje: e) „Poštenjak“ od Fiamina 116 str. mehko 20 nč.; f) „Molitvenik“ 300 str. mehko 30 nč. g) „Kratka promišljanja i molitve“ od Kanižlića 136 str. mehko 10 nov.; h) „Razmišljaj ova dobro i promišljanja“ u jednom svezku, mehko 20 nč. Sve te knjige mogu se dobiti kod odbora, t one pod a) — d) i u knjigarah u Zagrebu, Karlovcu i Varašdin.

5. Odboru treba što više revnih povjerenikah. Tko je u sgodnu mjestu, te ima dosta dobre volje a i liepe nade, da bi mogao ovomu družtvu a po tom narodu koristiti, neka se izvoli sam najaviti odboru. Za sada moli odbor svoje povjerenike, da kad koj član umre, to izvole za vremena prijaviti odboru, da se nepošilju knjige na štetu družtva. —

Dopisnica urednička.

G. J. B. pod L Poslano zabilježeno za 2. pol. god. 1869. G. F. R. u T. Medj Poslano zabilježeno za 2. pol. g. 1869. Fr. Iv. R. u Br. Zabilježeno za 2. pol. lan. god. jer nije bilo plaćeno. G. J. G. u Tur. Namirena lanjska, ne nastala godina. Fra. I. M. u S. u B. Ima fr. M. K. platiti još jedan četvrt za l. g. G. F. L. u O. Namirenu upravo l. g. G. J N. u Rim. Pošaljite samo na naš račun.

Tko nemisli primati lista, neka nam ga mahom pošalje natrag.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 2. Tečaj XXII.

U Četvrtak, 12. Siečnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Kancelara Beusta crljena knjiga i Rim.

(Konac.)

Kako se je kancelar Beust vladao napram rimskom pitanju, kaže to najbolje njegova depeša na viteza de Palomba u Rim od 13. rujna 1870. i ona koju ista pripominje od 21. kolovoza. Pismo to kaže, da je grof Beust „onaj čas, čim se je francezka vojska počela spremati na povratak iz rimske zemlje, previdio, što se dogoditi mora.“ Doznajemo takodjer iz toga pisma, da je talijanska vlada u to isto doba molila, neka bi se Austrija zauzela kod francezke vlade, da bi se za nezavisnost i osobnu slobodu crkvene glave potrebite garancije uredile na novom temelju. Piše Beust o tom u Rim: „Mi se pokazasmo skloni zadovoljiti toj želji, a radeći tako mišljasmo da ćemo poslužiti tako dobro svetomu otcu, kako i talijanskoj vladi. Naprvo bijasmo zaista osvjedočeni, da golo i naprosto povratiti se na rujanski ugovor nebi bilo dosta, ako se hoće ugnuti dogodjajem budućih vremenah. Na očigled agitacijah, koje su se u Italiji nedvojbeno spremale, nije florentinskomu kabinetu polag toga ugovora moglo biti ni moralne ni materijalne sile, ako bi hotilo ugušiti ustanak i zamieniti Francezku, ter svetomu otcu biti zaštita onakova, kakova mu ona bijaše. — Ova svrha bila bi se po našem sudu dala postići novom pogodbom, koja bi dogodjaji načinjenomu položaju bila primjerena.“ Dovle može čovjek pristati uz misli grofa Beusta. Nove pogodbe trebalo je sbilja, ali ne zato, što florentinski kabinet iz rujanskoga ugovora nebi bio mogao imati dosta moralne i materijalne sile, za svladati ustanak proti crkvenoj državi, nego zato, jer isti kabinet, kako vas sviet zna, neima volje to učiniti. Tà rujanski ugovor (septemberska konvencija) stoji upravo u tom: neka francezka obsada u crkvenoj državi stoji samo tako dugo, dok talijanska vlada bude dosta jaka, sama svojom snagom braniti crkvenu državu. Napoleon III. sklapajući taj ugovor pošao je s ote fikcije: kano da je talijanska vlada sama voljna i sklona poštovati svietsko suverenstvo papino i ono što mu je ostalo zemlje, to jest pravu Petrovu djedovinu, talijanska pako vlada silovana sbilja se pričinjala, kano da je to i njezina volja i odluka. — Znao je vas sviet, da to nije istina, nego da je kralj Viktor Emanuel, makar morda i nehotice, obećao svojim Talijanom svakim mogućim načinom raditi, neka jedinstvenoj kraljevini glavni grad bude Rim. Zato talijanska vlada u onaj čas, kad se Francezi spremaju na povratak, negovori o sigurnosti i nezavisnosti crkvene države, nego samo o nezavisnosti i osobnoj slobodi sv. otca, i samo u to ime bila je ona pripravna sklapati nove pogodbe i obreći nove garancije. —

Budući grof Beust jur naprvo sklon s tom namjerom uložiti dobru službu Austrije, zato naprvo već nije hotio mariti za svietsko suverenstvo papino. To je od njega bilo i dosljedno, jer on je već u prvom početku bio previdio, što se poslie izlazka francezkih četah od crkvene države mora dogoditi. Kojim dakle načinom pušta grof Beust tu dobru službu Austrije da radi takodjer za papu. Načinom malko čudnim. On je papinskoj vladi „vazda i u svako doba poručivao, da Austriji nedopuštaju okolnosti, materijalnu zaštitu i obranu, koju je pružala Francezka, u slučaju zamieniti.“ Crljena knjiga na početku pripovieda ovako: „C. i k. vlada žalila je duboko na okolnosti od njezine volje posvema nezavisne, koje su na koncu ipak silovito riešile najveći moralni problem sadanjega vremena. Ali ona posred odnošajah našega vremena nije nikada na to niti pomisliti mogla, da bi učinila, što Pio IX. sam netraži od nje, naime neka bi francezke

Digitized by Google

ćete zamienile austrijsko-ugarske, ter silom uzdržavala što bi volila da nije silom razoreno.“ S političkoga gledišta mora se priznati, da je tako očitovati zapoviedala nužda; nego jedva je vjerovati očima čitajući, kakovu je pogodbu carevinski kancelar predložio na zaštitu papinstva. Pisà naime vitezu de Palomba u Rim: „Kako sam Vam već razložio u mojoj depeši od 21. kolovoza, nebi se u ovo vrieme bilo radilo o tom, da bi se talijanskim četam dopustilo zaokupiti Rim. Prebivanje istih na nekojih točkah rimske zemlje bila bi koncesija, kojoj u zajam bila bi kraljevska vlada važnih obvezah preuzela i držala.“ To je dakle ona pogodba, za koju Beust reče, da bi bila položaju primjerena, i naknadila zaštitu francezku: dok Viktor Emanuel talijanskomu narodu Rim kano glavni grad obećava, dok je tomu istomu narodu geslom: „Rim oli smrt“, tad misli grof Beust da bi talijanska vlada i narod već to za koncesiju smatrali, ako budu smjeli nekoje točke crkvene države obsjesti, u zahvalnost pako i zajam za to obvezali se papinstvo braniti! Koliko su čudne takove misli, čini se konda priznaje sam kancelar, kad ovako govori: „Očitovane tom prigodom naše misli i namjere ostaše bez uspjeha, jer su zlo bile razumljene i krivo tumačene. Pukao je i vjerovao se glas, da je upravo c. i k. vlada, koja florentinski kabinet siluje provaliti s vojskom u Rim. Porad toga razdražilo se u Parizu tako kako i u Rimu (po svoj prilici i u Florenciji, jer pustiti Talijanu neka zaokupi nekoje točke rimske zemlje, ne pako Rim sam, to je staviti njega na Tantalove muke); a da se tim malo razložnim sumnjam i potvoram stane na kraj, očitovasmo, da se nipošto nećemo miešati u pogadjanje, koje bi se povodom izlazka francezke vojske moglo zametnuti med kabinetima florentinskim i parižkim.“ — Bolje bi po svaki način bilo, kad se mahom s prvine nebi posve ništa u taj posao bilo miešalo, ako se nije hotilo svjetovati oli zahtievati drugo šta, nego ono što je svjetovano.

Pij IX. nije od Austrije tražio nikakove materijalne pomoći, nego je, kako je viditi iz Beustove depeše od 13. rujna 1870. apost. nuncij u Beču mons. Falcinelli kancelaru samo očitovao želju, „neka bi c. i k. vlada barem s jačim naglaskom očitovala nezadovoljstvo nad silovitim činom, što ga kani učiniti talijanska vlada.“ Nego istu ovu želju izpuniti misljaše grof Beust da se mora uzkratiti. Razložio je pako tu uzkratu ovako: Nemožemo si sakriti, da bi takovo očitovanje za dostojanstvo c. i k. vlade bilo sramotno (kompromitujuće), kada ga ujedno nebi sprovadjala čvrsta odluka pribaviti mu nekoliko štovanja. S druge strane bili bismo se, hoteći pravi pritisak napraviti na odluke florentinskoga kabineta, zapleli u ozbiljan sukob, što pako prozvati prepoviedaju nam svi naši interessi. Što je s kraljevinom Italijom povraćen mir i prijateljstvo, to je dogodjaj, koji je po svoj austrijsko-ugarskoj monarhiji pozdravljen s veseljem. C. i kr. vlada stupila bi u protimbu s obćenitim čuvstvom i zaista od javnoga mnenja bila puštena na cjedilu, kad bi danas liepi sporazumak s Italijom hotila razrušiti.“ Ove rieči kancelarove vriedne su oštrijega promišljanja. Prije svega nije lahko dokučiti, kako bi po dostojanstvo države moglo biti sramotno: što je ukora vriedno sbilja ukoriti, pak ako i nije odlučeno ukor propratiti morda šakom. Gledajući kako netko otima tudju imovinu za cielo nije sramota, ako se povikne: To je otimačina! — makar se u isti mah otmičara nije pograbilo za grkljan. Najmanje smjelo bi se za sramotu smatrati, ako pretežno katolička država gledajući gdje se globi vrhovna glava katoličke crkve, na vas glas to nedjelo spočita, makar i nije voljna ili moguća braniti.

Zavelo bi nas s cilja, kad bismo se stavili prispodabljati rieči i postupak grofa Beusta napram rimskom i napram ruskom pitanju, kako je to „Reform“ dugačkom razpravom učinila, nego ipak nemožemo propustiti jedne crtice. — Zakonit, viekove obstojeći posjed rimske stolice i sve katoličke crkve — piše protestantsko pero u „Reformi“, posjed, koji je kako i vas europejski državni red bio zajamčen mnogim svečanim ugovorom, otima talijanska vlada silovitom rukom; kralj talijanski od sama njega, od svih njegovih predjah, od svega svieta priznatoga suverena ruši s priestola, pak taj čin neusudjuje se kancelar austrijsko-ugarske monarhije jedan put niti riečju ukoriti; kada pako Ruska — piše isto njemačko protestantsko pero — od oholih pobjednikah nametnutu si ogradu svoga suverenstva ruši, kancelar austrijsko-ugarski mahom i odlučnim ukorom kori taj ruski čin. U istoj crljenoj knjizi čita se kancelarov postupak i sud o rimskom pitanju, i opet depeša na kneza Gorčakova, koja ovako piše: „Vlada Nj. c. i kr. ap. veličanstva mogla je samo s bolovitom žaobom (mit peinlichem Bedauern) dočuti odluku, koju nam depeša kneza Gorčakova daje na znanje, i kojom carska ruska vlada prima na sebe veliku odgovornost. C. i kr. vladi jest nemoguće neizjaviti nad tim svoje duboko začudjenje i nesvratiti ozbiljnu pozornost carskoga ruskoga kabineta na posljedice takova postupka.“ Ovo su rieči svakako odrešite, i valjda je kancelar za besjedom držao pripravnu djelotvornu odluku, jer tako sam on govori, da

Digitized by Google

je sramota reći, a nebiti pripravan ili jak rieč takodjer činom pratiti. Sve je to liepo; ali je težko razumiti, zašto se napram Italiji boji zaplesti u sukob, i to tako boji, da nesmie ništa niti reći, usuprot napram Ruskoj toliko je odlučan! Boji se kancelar pokvariti prijateljstvo s talijanskom vladom. I pravo je; nu zar pravo prijateljstvo prepovieda prijatelju reći istinu, makar mu i negodila? Može biti po monarhiju prijateljstvo talijansko dragocjeno, nu nije razumiti, kako bi moglo po nju biti svejedno svaliti na sebe neprijateljstvo Ruske? Tako „Reform.“

Nesmiemo jošte bez pripomenka propustiti onu kancelarovu rieč: da za njegov postupak u rimskom pitanju stoji obćenita ćut i javno mnenje. Očito se zna, koje tu javno mnenje kancelar misli; nu nebi smio zaboraviti ni ovakovom svečanom prigodom zašutiti druga ogromna i javna mnenja, koja mu se u rimskom pitanju doglasiše nehinjeno i glasno. Dàkako nisu ta mnenja ministarska mnenja niti mnenja ministarskih stranakah, pak zato jih ministri po svom običaju nezovu obćenita i javna, makar da su stotinu putih obćenitija i javnija. „Ozbiljna pozornost“ kako je ozbiljno probudjena od kancelara u vladi talijanskoj, pripovieda početak ili uvod crljenę knjige. „Papinska vlada očitovala je samo želju, neka bi vlada nj. veličanstva cesara i kralja naznanila, da provalu u rimsku zemlju odsudjuje. Takodjer toj želji uzkratila se je ipak c. i kr. vlada, jer se nije smatrala pozvanom, koriti tudju vladu, koja sudi da se je pokorila potrebam svojega položaja.“ Kaže on razgovetno: „Talijanska vlada sudi da je prestavljena u nuždu, ter Rim mora k sebi pritegnuti, zato sudi vlada austrijska, da nije pozvana talijansku vladu sbog toga koriti.“ — Vriedno je ovaj razlog na široko i tanko promisliti, a tad netreba ni spominjati prispodobe. Vas sviet zna, koje su to nužde i potrebe, što siluju talijansku vladu, neka ostatak crkvene države k sebi silom prikuči. Talijanski narod viče: Rim ili smrt, kraljevska pako talijanska vlada boji se, da na koncu taj narod nebi hotio dozivati smrt sebi, nego vladi. Zavladao je u talijanskom narodu nagon sve pritegnuti i ujediniti, što Talijan jest, kuda Talijan živi i do kuda puk talijanski govori, pak što taj zavladali talijanski nagon, talijanska nužda i potreba silovito otima crkvenu državu, toga grof Beust neće ni da kori, jer poštuje narodnu potrebu i cieni prijateljstvo talijansko. Ali nije suvišno promisliti, kamo i do kuda taj talijanski nagon pruža ruke: ne samo za Rimom, nego takodjer za južnim Tirolom, Goricom i Gradiškom, Trstom i Istrijom pak Dalmacijom! Državnici austrijski mogu slobodno pripravni biti, da u sgodan čas od talijanske vlade primu pismo: „Siluje mé narodna nužda, potražiti za moje narodno kraljestvo južni Tirol itd.“ Jednako pravo za sve, pak iz svoga nauka može jošte sam kancelar Beust držeći kormilo monarhije doživiti konsekvencijah ne samo s talijanske, nego s njemačke, a morda, što je najstrahovitije, takodjer s ruske strane. — A žalostno je svakako po javno pravo, kad u sgodnu odušku smie odlučiti sama sila. —

Gotovi smo s promatranjem. Pustismo neka govore sama pisma s kratkim vendar pripomenkom. — Da bi kancelar Beust nutkao, obodravao, i svjetovao bio talijansku vladu na provalu, toga pisma u crljenu knjigu uvrštena nepoviedaju, pak mu se nebi smjelo javno niti spočitavati. Usuprot kancelar Beust rimskom dvoru piše, da bi volio, ako florentinska vlada bude hotila mirovati.

Gustav Adolfova družba.

(Der Gustav-Adolph-Verein und seine Organisation.)

(Konac.)

Gustav Adolfovi djački sborovi stupiše gdješto u život jur prije devet godinah, najprije u Lipskom, zatim u Halli, a sada jih ima 10, u Bonnu, Vratislavi, Greifswaldu, Halli, Heidelbergu, Jeni, Kielu, Königsbergu, Lipskom i Marburgu. Glasilo jim je: „Thüringer Gustav Adolf's Vereinsbote.“ Ali nerade djaci onako revno kako gospodje, već su veoma mlaki i mlitavi, barem izvješća posljednjih godinah nisu jim sjajna. Samo nekoji, kaže ljetopis za g. 1867. dobroj se stvari posvećuju revno, drugi su nekako hladni. Neshvaćaju djaci jasno, koja je zavodu težnja. U obće malo se o njih i čuje. I oni svake godine obdržavaju svečane skupštine i pozivlju na nje inostrane gostove. Članovi su većim dielom bogoslovi; tako su bili g. 1866. u Halli, odkale dodje jedino tako točno izvješće, medju 112 članovah 2 pravnika, 2 medicinera, 7 filologah, 1 agronom, a svi ostali bogoslovi. Mjesečnimi sastanci, javnim predavanjem i čitanjem nastoji se širiti zanimanje za družbu. Nu i ono sredstvo, kojim se u obće rado služe protestanti, uporavljaju djaci često na zloban način. Neda nam se propustiti, a da nebismo iz izvješća o djelovanju djačkoga sbora bonnskoga za g. 1866. što ovamo spada do rieči izvadili: „Djački područni sbor nastojao je po predlogu g. profesora dra. Krafta ovoga poljeća dieleći spise, kojimi se dokazuje potreba Gustav Adolfove druužbe, evangjeličke djake ovoga sveučilišta ponukati i većma zanieti za djelovanje družbeno. Medju ostalimi dielio se spis: „Svrha posvećuje sredstva“ od Andreä, spis, kojim se razjašnjuje pogubnost moralaježuvitskoga. Predavanja skupštinska ovoga poljeća sva imala su djačtvo predobiti za družbu.“

Digitized by Google

Nu manjkav bio bi nam opis ustrojstva Gustav Adolfove družbe, ako bismo mimoišli znamenito jedno promicalo, koje nadkriljuje iste gospojinske družbe, a to je štampa. U tom pogledu priznati nam je podpuno živahnu i svestranu radinost naše nekatoličke braće. Ako valja priznati, da je Gustav Adolfova družba pogledom na sva pravila vrlo dobro ustrojena i uredjena, to se pogledom na štampu ima reći, da protestanti podpuno shvaćaju, koliko je neprocjeniva znamenitost toga faktora. Razvila se po malo podpuna Gustav Adolfove družbe književnost, koja je tako obsežna, te je čovjek jedva može pregledati, a promiče na najrazličitiji način probitak družbeni. Tuj ima ogromnih djelah sa slikami i zemljovidi, pučkih spisovah, ljetnikah i mjesečnikah, ljetopisah središnjega vieća i glavnih sborovah, koledarah, propovjedih bez broja itd. Od većih spisovah spominjemo djelo dvorskoga propovjednika dra. Zimmermanna u Darmstadtu jur više putih natisnuto: „Gradnje Gustav Adolfove družbe u slici i poviesti", gdje se opisuju crkve, bogomoljnice, župne kuće i škole, što jih je sagradila družba. Uz cielo djelo dobivaju predplatnici bezplatno velik bojadisan zemljovid Njemačke i svih susjednih zemaljah sa svimi obćinami, što spadaju na družbu. Od istoga pisca ima djelo s naslovom: „Tabea ili gospojinski sborovi Gustav Adolfove družbe", gdje se vjerodostojno i podpuno opisuje početak, razvoj i stanje spomenutih sborovah. Treće veliko djelo istoga pisca jur g. 1861. po šesti put natisnuto jest: „Gustav Adolfova družba. Rieč o njoj i za nju." To je obširna poviest o početku, razvoju, djelovanju i stanju družbe do g. 1861. s opisom svih znamenitih skupštinah. Mimoišavši druge svakojake manje spisove spominjemo jošte djelo: „Filadelfija, djelo evangjeličke bratske ljubavi u Gustav Adolfovoj družbi u pojedinih slikah." Djelo to nagradom okrunjeno spisao je Adalbert Natorp, pastor u Düsseldorfu, drugi predsjednik glavnoga sbora rajnskoga. Okruniv nagradom taj spis Gustav Adolfova družba čudnu si je sama izdala svjedočbu. Ako nekršćanska i neevangjeoska mržnja, ako izvraćanje i pretjerivanje, ako gadna intolerancija zaslužuje nagradu, to ju zaslužuje na svaki način „Filadelfija", spis o „djelu evangjeličke bratske ljubavi." Nesudimo strogo, ako reknemo: Koliko stranah, dva puta toliko nagrdah i pogrdah; a što je značajno u tom djelu, te mu valjda i pripomoglo do nagrade, to je onaj bogomoljski, žmiravi, licumjerno pobožni slog, kojim se to djelo odlikuje. Sbilja puno je i prepuno ljubavi, koja se prelieva i razlieva od početka, gdje stoji geslo: „Ljubav Hristova siluje nas" (sv. Pavao), pak sve do kraja, gdje se na pjesničku veli: „Provali Sion, provali silom, jer bratska ljubav gori; pokaži što onaj u tebi tvori, koj tebe vjerenicu dvori; s toga o Sion, provali silom!" Kano pokus ote „goruće bratske ljubavi", koja plane, čim se katolika sjeti, navodimo od neprebrojnih onih miestah, gdje pisac govori o progonstvu i mučeničtvu potlačene braće evangjeličke, samo jedno na strani 64.: „Tako se čulo nedavno o djeci nekoga evangjeličkoga činovnika, koj od obćine Straubing u Bavarskoj četiri sata daleko stanuje, te si s toga djecu u ondje sagradjenu novu školu nemože da šalje, kako su se ta djeca skoro svaki dan plačući iz samostanske škole vraćala i nehtjela više je polaziti, jer da jih opatice baš stavljaju na ruglo, te se tim i katolička djeca potiču na podrugivanje i proganjanje; pak u istoj obćini ima jošte i druge djece, koja su do trinaest, pače do devetnaest satih udaljena od župe. Isto se tako tuži zavod za konfirmande u Höxteru u Westfaliji, kako i tu vlada strahovito progonstvo. Ne jedan put, već se je pet putih dogodilo, da su djeca, što su bila prijavljena za taj zavod, izginula bez traga, te jih nemogoše niti skrbnici niti vlasti više naći, niti ikoga na sud i kaznu potegnuti! Kolika mračna i nemila djela možemo tude naslućivati, a to da je jošte moguće u Pruskoj!" O takovu spisu nije vriedno dalje govoriti. Što se tiče periodičnih spisovah, različitih časopisah, što jih izdaje družba, to jih ima, koliko je nam poznato, preko dvadeset, a za boljak družbe rade i mnogi drugi nabožni časopisi, kojih družba neizdaje. Dalje se izdaju osim pravih Gustav Adolfove družbe časopisah takodjer svežčici, što se zovu „fliegende Blätter", a to u stotine tisućah iztisakah, u kojih središnje vieće i različiti glavni sborovi po kadšto zanimivih viestih javljaju. Povrh toga izdaju središnje vieće, glavni i područni sborovi svake godine poobširne ljetopise, kojih ima, koliko mi znamo, preko trideset, a ima jih u istinu jamačno dva puta toliko. Ima Gustav Adolfova družba takodjer priličan broj svojih koledarah. Najstariji i najpoznatiji izlazi u Darmstadtu jur od g. 1854. Napokon spomenuti nam je osobitu vrstu knjige, što radi u prilog družbi, a to su mnogobrojne tiskane Gustav Adolfove propovjedi i predavanja, što se svake godine znatno množe i gromorno šire. Takovih ima od dra. Frickea u Lipskom, dra. Wehrenpfenniga u Berlinu i od mnogih drugih. Ima pače takodjer posebnih Gustav Adolfovih pjesmaricah n. p. „Sammlung kirchlicher Lieder zum Gebrauche bei den Versammlungen des Gustav-Adolf-Vereins", „Liederharfe für Gustav-Adolf-Kreise von Dr. Spiess" i više takovih sbirkah. Promislimo-li, kako je ta u istinu ogromna Gustav Adolfova književnost razširena, to ćemo tada još bolje uvidjeti znamenitost njezinu. Većina većih djelah tiska se jednako po više putih, a mjesečnici i tjednici većinom u stotine tisućah iztisakah. Knjige sve i listovi nerazpačavaju se samo po knjižarah, već raznose jih i šire najvećom revnošću članovi područnicah, imenito župnici i učitelji pak osim njih poslanici družtva za traktate. Uspjeh toga raznašanja razabrat ćemo lahko iz ovih pojedinostih. Središnje vieće izdaje svoje „fliegende Blätter" u više od 100.000 otisakah. Javlja pako samo jedan područni sbor, da mu članovi obično kupe do 1500 iztisakah; tako je spis „Filadelfija" glavnomu

Digitized by Google

sboru rajaskomu, koj ju izdaje, jur za jednu godinu, pošto je izašla, doniela 217 talirah. Ta književnost puni zatim knjižnice školske i pučke, služi u čitaonicah kano gradivo za predavanja, osobito za zajedničkoga rada gospojinskih sborovah, pruža napokon učiteljem u školi neizcrpive tvari za pripoviest, a propovjednikom u crkvi za propoviedi, te se po tom kano živa rieč prelieva iz ustijuh u usta i dušu slušajućemu svietu. Punim se dakle pravom može smatrati štampa najznamenitijim i najuspješnijim promicalom Gustav Adolfove družbe.

Dopisi.

Iz Lipovljanske okolice koncem godine.

Pisao sam već jedan put; nu pismo se izgubilo, pak je malko zakasnilo. Vriedna je stvar, da bude dalje čuvena, pak evo me makar i kašnje. Pobožni puk brestački uz vrlo nagovaranje i poticanje prerevnoga si župnika Novskoga a obljubljenoga podjašprišta kotara Novo-Gradiškoga Andrije Stipića, podiže na ruševinah stare drvene bogomoljnice još prošloga vieka zubom vremena razgradjene, s temelja zidanu kapelicu. Blagoslov ote nove crkvice obslužismo 27. stud. to jest u prvu nedjelju prišašća. Obaviti će s višjom dozvolom svečani čin župnik sam, jer je kotarski starešina i zastupnik duh. stolice, osim što je posebna srcu slast i milina poslie duge skrbi i muke nad gotovim djelom svojim pripievati Bogu slavu i blagoslov sazivati. Već prije 2 tjedna dao je isti gospodin svoj obližnjoj braći župnikom na znanje, da je kapelica sgotovljena i da će biti 27. stud. blagosivana, ako nereče Onaj, o kome visi sve: „Non est mihi voluntas in vobis et munus de manu vestra non suscipiam", te da ovo svome stadu navieste. Svi se odazvaše i svaki kod sebe oglasi. Milota bilo je motriti kakono je isti dan već oko 9 satih hrpimice sa svih milih stranah u crkvicu vrvio puk, da se pomoli sv. Kati dj. i muč. kojoj je na čast podignuta kapelica, da se zavjetuje onoj na čije mudre besjede i vrle primjere mnogi mudroznanci mučeničku smrt objeručke prigrliše, da se k onoj uteknu u današnje kobno vrieme gdje nas odasvud led bije, koja je kroz punih jedanaest danah u tamnici i glad i žedju za ime vjernika svoga radostno podnosila. Kad se je sviet u obilju sabrao započe sam sv. čin. Poslje obavljena sv. blagoslova pjevat će sv. misu isti domaći župnik uz podvorbu vel. gospode Antuna Zelića župnika jasenovačkoga i gosp. Mije Mikića raićkoga, čast pako obredničku obnašao Karlo Murat kapelan lipovljanski, i još reče sam blagoslovnik pod misom prigodno slovo, koje je vrlo dobro pogadjalo. Nu nije se tomu čuditi ni malo od muža, koj je sa svojih vrlinah i duševnih sposobnostih dobro poznat svim vriednim čitateljem crkvenoga ovoga glasila, koj dane svoje samotno sprovodi, kojega uviek u knjigah zakopana nadješ, riečju: nije se čuditi o mužu o kom se punim pravom reći može, da je bistra i naučna duha, plemenita srca i riedka značaja, dobar pastir, iskren i vieran prijatelj, točan ali blag poglavar. Mnoga se njegova besjeda rado u puku spominje, nu ova će se spominjati ponajduže. Veselje toga dana dovršismo za prijatnim stolom njegovim. — r —

Mrkopalj dne 2. siečnja. Danas poslje sv. mise kojoj prisutna bijaše školska mladež, starešinstvo uškonjenih občinah i liepi broj pučanstva, bi blagoslovljena nova školska sgrada, uz gruvanje mužarah po domaćem g. župniku Feliksu Svagliću, kad vel. g. podarcidjakon F. Pleše sbog vrlo nepogodna vremena dospjeti nije mogao. Veselje i radost na svakom licu ovog pučanstva bijaše vidljivo; veselje pako školske djetce radi nove škole, u koju se preseliše, neopisivo je, ter ganut morade svakog očevidca.

Nova učiona je jednokatna, razi zemlje stan učiteljev tri sobe, kuhinja, shranilište i pivnica.

U prvom katu se nalaze dvie liepe sobe za učeću se mladež obojeg spola. Sobe jesu dobro svietle i prostrane, providjene svaka sa zemljenom pećju, pet i pol hvata duga tri hvata i jednu stopu i pol široka jedna, četiri i pol hvata duga tri hvata i dvie stope široka druga soba, prostor daklo za 160 djetce. Potrošeno je za novu sgradu do pet hiljada forintih. Vis. kr. zem. financ. ravnateljstvo kao dotični patron blagostivo doprineslo u vriednosti do dvie hiljade forinti, a ostalo uškonjene občine Mrkopalj i Sungeri po razmjeru pučanstva.

Da toli liepa i krasna sgrada je sagradjena zahvala tebi na trudu i požrtvovanju — dopusti da ti dično ime spomenem na javi — pogl. g. veliki sudče Vjekoslave Begna. *)

Krst reče: Tako neka se svietli svjetlo vaše pred ljudmi, da vide vaša dobra diela i slave otca vašega na nebu.

Slava svim kojim je sveta pučka prosvjeta i napriedak ovdje na zemlji a vječna plaća na nebu. —

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. i kr. apost. veličanstvo dostojalo vis. odlukom od 28. pros. pr. g. naslovnu opatiju sv. Katarine od Šarengrada milostivo podieliti prisjedniku duh. stolice i župniku u Vinkovcih Filipu Molnaru.

— Trogodišnje saborsko sielo dokončalo se u nedjelju na 8. siečnja svečanom sjednicom i zahvalnom službom u crkvi sv. Marka.

*) Dva pisma primismo, i ono drugo uz hvalu sudčevu spominje takodjer hvale vriedne brige i muke župnikove. Učiona je obskrbljena za prvi mah prilično, a povrh što je u to ime priložila občina, darovao je župnik zemljovid naše kraljevine, početne tablice, jednu krasnu sliku, zemljovid Palestine za bibl. poviest i djeci potrebitih knjigah. Slavlje dokončaše poglavice i starešine občinski u župnom dvoru. Ured.

Digitized by Google

— Ovdašnje družtvo čovječnosti slavilo je 25. godišnjicu svoga obstanka sjajnim koncertom u kazalištu u Petak na blagdan trih kraljah, a ostalo je čista dobitka 325 for. što je mahom razdieljeno udovicam siromašnim.

Ugarska. Za sv. otca papu i crkvenu država maknuše se i javiše takodjer katolici ugarski, i to najprije u Požunu gradu. Tu požunsku adressu, kojoj je priložen i dar, prevodimo porad njezina govora i naglaska. „Sveti Otče! Medju tisućami tvoje vierne djece, koja u sadanjoj tvojoj stiski s ljubavlju i žalovanjem stupaju pred te, usudiše se s djetinjim poštovanjem približit se tvojoj svetosti u dubokoj poniznosti podpisani gradjani Požuna. Idu pred te iz Marijina kraljevstva Ungarije, iz rodnoga mjesta ugarske kraljevne a velike ubožke dobrotvorke sv. Elizabete, i više stoljetnoga krunitbenoga grada apostolskih kraljevah. Orobljen od svoje imovine poslie vražje zlobe i nečuvene podlosti neznabožnih sinovah kat. crkve, orobljen na prikor i sramotu našega vieka, i žalibog od oblastnikah kršćanskih državah zaboravilih svoj položaj i zadaću ostavljen bez zaklona i obrane — stojiš ti tud sveti otče, siromašan i nemoćan, posve predan u zločinske ruke tvojim neprijateljem. Težak je to udarac za otčinsko tvoje srce toliko, koliko nesnosan gubitak za vas kato lički sviet, što si svetogrdnim činom sa svojom suverenskom slobodom kano kralj rimske države lišen ujedno sredstavah, koja tebi Bogom postavljenu vrhovnomu glavaru za upravljanje i vladanje crkve na zemlji trebaju. Hoteći duboko tom opačinom razdraženo katoličko kršćanstvo uspavkati, zamisliše neprijatelji u svojoj drzovitosti za otimačinu sramotno na tebi počinjenu kako bi te namirili godišnjom plaćom. Ti pako sveti otče, sa svoje višine odbio si krvarinu iz krvavih zlotvorskih rukah svom odlukom, ter sa zaufanjem u ljubav i viernost svoje djece, što je za nju osobita čast, volio se stegnuti na milostinju, koju ti ona iz dobra srca i iz čistih rukuh budu podavala. Primi dakle milostivo, ljubljeni otče, molimo te, s našim smiernim poklonstvom i maleni dar, koj evo slobodni smo priložit: tà dolazi iz obilnih ljubavlju srdacah vierne djece, koja su nad gorkom sudbinom svoga dobroga otca ljuto žalostna. O kamo sreće da smo mogući naplatiti tebi mnoge i prieko velike blagodati, koje pape zemlji Ungariji u različitih prilikah i često putih, po imenu za pustošnih navalah turskih izkazaše. Ugarska neće ni nemože zaboraviti, jer je zabilježeno pismom neizbrišljivim na ploče njezine poviesti, kako papa Klement VII. za Ludovika kralja s 4000 vojske i 400.000 for. zatim za Ferdinanda I. 100.000 dukatah i Pavao III. 7000 vojske; dalje sveti papa Pij V. za kralja Maksimilijana 50.000 dukatah, papa Klement VIII. 10.000 vojske, papa Aleksander VII. 70.000 dukatah i papa Inocent XI. za Leopolda I. pače dva miliuna dukatah poslaše za obranu zemlje od kršćanskoga neprijatelja. — Još je svim nam novo u pameti i u srcu duboko usadjeno, kako si ti sv. otče pred malo godinah, kad no je sbog zle ljetine bilo bojati se glada, prem i sam tada baš orobljen velika diela svojih zemaljah, nukan otčinskom ljubavlju i brigom zemlji Ugarskoj mahom na prvi glas velik u pomoć poslao dar. Osim dužne djetinske ljubavi i poštovanja pram dobrom i brižnom otcu obvezani smo mi tebi i tvojim uzvišenim prednikom za materijalnu pomoć i darove. Neka dakle tim izraz djetinje ljubavi i privrženosti, koju sada evo toli veselim načinom namjestniku Isusovu u tvojoj posvećenoj osobi javlja, nadje tim živahniji odziv takodjer u katolikah ugarskih, ter i oni glasno i očito pred svim svietom pristanu uz pravednu viku užasa i ogorčenja nad zločinom, počinjenim od neprijateljah tvojih i sv. katol. crkve na tebi i na Petrovoj jedanaest viekovah s poštovanjem obstojavšoj baštini! O da bi takodjer i oni, kojim je Bog za dobro narodah vlast dao, čuli ovaj složni vapaj kršćanski, i svoje dužnosti opomenuti ohrabrili se na odvažan čin ter ustali za tebe, i za sv. stvar pravice; jer osvjedočeni smo tvrdo dok nebude uzpostavljena pravda i red kakova Bog hoće, neima dotle za narode dobra niti za vlade koristna djelovanja. Dopusti nam sv. otče očitovati neograničenu ljubav i štovanje“ itd. U Požunu u Ugarskoj, na blagdan preč. začeća bl. dj. M. 1870.

— Dne 22. pros. pr. g. držala je sastavljena katolička dvorana (Casino) u Terezijinu gradu u Pešti svoju prvu sjednicu. Bilo je to pravo srdačno pobratimstvo. Dugo se je vremena o tom mislilo, nu takove misli vrlo se težko u Pešti primaju i plode, dok neprestano nastojanje g. Hegjeia nije sbilja dognalo na konac. Prostor dvorane do 64 sobe i vežice bile su dobro pune, toliko je došlo učestnikah, a već prvi put došla na pohode iz staroga Budima strieljačka satnija, a to iz jedine od ovdašnjih občinah, koja se je znala obraniti od bezvierske učione. Pokle je jošte stigao i ljubimac junak za katoličku stvar grof Cziraky i gromovitom klikom i pleskom bio pozdravljen, započe sjednica čitanjem pravilah družtvenih. Od govornikah odlikovao se Viola, kandidat za katol. kongres, Lonkay suvlastnik kat. lista „Magy. állama“, grof Cziraky po više putih i Hegyei, koj predloži da bi se sv. otcu poslala žalobnica, što je s klikom primljeno. Za sastavitelja adresse odabran je Török i jošte mu kano odbor pridani mjestni župnik Klempa, prof. Ružička, Lonkay i Viola. Govorilo se njemački i magjarski. — Na predlog gr. Czirakya sklopljen je savez s katoličkom dvoranom u Komoranu. Poslie razpravah bijaše srdačna zabava. — Spomenuti je mahom, da već i proti ovakovu katoličkomu pokretu ima hustnje i neprijateljštine. Pripomenuti je takodjer, da se nekoji govornici, prem čedno i štedljivo, potužiše na svoj kler, da je sam on puno kriv razvraćenosti u katoličkih krugovih i slabu napredku katoličkih interessah; jer jedni duhovnici da

Digitized by Google

nisu dosta energični, drugi su mlitavi, a treći da se i sami podaše u naručaj nekakovu pustu liberalizmu.

— Za šipuškoga biskupa imenovan je ostrogonski kanonik Josip Samassa.

Rim. Tužni bijahu u Rimu blagdani božićni! Dok je drugih godinah o ponoćki vas grad sjajem sjao i pučanstvo živahno hodilo u bazilike, ovaj put jedva da se u jutro oglasiše zvona. Sv. otac nije izišao iz svoga dvora, nego je odslužio dvie mise pred zorom u svojoj kapelici, a treću ob 10. u Sikstovoj. Vatikanska bazilika bila je posve prazna i samo su kanonici obavili običnu službu. Sva tri dana lievao je dažd strahovit, za kojim je Tiber poplavio Rim i dvie trećine grada oblio, kako ljudi nepamte. Nad najvišjom bilježkom poplave od god. 1805. prestupila je voda 17 centimetrah. Najveć je postradao židovski grad Ghetto. Njekoliko se ljudstva podavilo. Sv. otac darovao je za biednike 3000 škudah ili 27.000 fran. dakle za 7 više nego kralj. Viktor Emanuel pisao je papi uzrok, zašto je došao — porad poplave. Medju mnogimi osobami, što dohrliše, da visokoga zarobljenika pozdrave, imao je papa utjehu primiti takodjer sve odstupile činovnike različitih ministerijah. Činovnici ministarstva za financije predadoše mu adresu ovoga sadržaja: „Podpisani činovnici odrekoše se od svoje volje svojih službah, nehoteći da budu prinukani zakleti se zakletvom, koja se s njihovim nabožnim uvjerenjem i podložničkom vjernosti njihovom nemože da složi. Stupivši danas pred Vašu svetost hoće da se učvrste u odanosti svojoj i privrženosti naprama svetoj stvari crkve, što je i Tvoja takodjer sveti otče! Diveći se srčanosti i neustrašivosti, kojom se Vaša Svetost sramotnim navalam neprijateljah vierskih odupire, osjećaju podpisani, kako jim uz tako divan primjer vlastita srčanost raste, jeda bi još većom strpljivosti podnosili muke, sniženja i oskudievanja, kojim su u ovaj par sa svojimi porodicami izvrženi. Ali da se čvrsta odluka njihova pod pritiskom okolnostih neuzkoleba, pak da uzmognu još gore nesgode nutarnjim mirom duševnim dočekati, pouzdanje svoje u božju pomoć i silu apoštolskoga blagoslova, što ga od dostojnoga i nepogrešivoga namjestnika Isusa Hrista na zemlji preponizno prose.“ Duboko ganut zahvali se Pio IX. i ohrabri vierne te činovnike dodavši jošte, kako su oni proti novovječnim plebiscitom pokazali pravo glasovanje pučko, jer njihov glas da nije plaćen, već usuprot da su mu temeljem žrtve. — Najodličniji članovi gradskoga vieća hoće da odstupe, jer nisu voljni odgovarati za ubitačnu razsipnost s novcem, kakova je na dnevnom redu. Krive poimence grofa Gvidu Carpegnu, koj je takodjer bio član posljednje giunte. Čini se da je taj mladi gospodin, komu ima 25 godinah, toliku tuštu i tamu činovnikah namjestio, te se nezna, kako bi jih upotriebiti, niti kako platiti.

Švajcarska. Biskupi švajcarski objaviše svečan prosvjed proti nasilju i grabežu počinjenom na sv. otcu u Rimu. Zatim pristadoše svi uz biskupa baselskoga, koj osudjuje časopis „Katholische Stimmen“ u Lucerni, pošto je taj list pod plaštem svoga naslova stao napadati dogmu o papinoj nepogrešivosti.

Nizozemska. Proti otimačini papinske države prosvjeduje se peticijami na kralja iz svih biskupijah. Do 23. prosinca bilo je podpisah 106.881.

Portugalija. Srčani katolici, većinom najuglednijim porodicam pripadajući, podigoše najkrepčiji prosvjed proti silničkoj uvali u Rim, a podpisano jih je na više tisućah, medju kojimi se čitaju slavna imena Braganza, Sousa, Cabral, Caparica, Oliveira, Mello itd. Evo riečih adrese: „Sveti otče! Potomci onih junakah, kojim bi se s čvrste vjere njihove i neustrašivosti mnogi divili vjekovi, zastupnici naroda, komu grb nosi svete rane spasitelja svieta, kano znamen bezuvjetna posluha, kojim sliedi otčinski glas nepogrešivoga namjestnika Isusa Hrista na zemlji, najgorčijom bolju zadrhtasmo čuvši gorko trpljenje, što je na novoj gori maslinovoj otčinsko srce Vaše neizmjernom moralo napuniti mukom. Istina, sveti otče: mi smo jošte mladi, ali mi smo katolici, mí smo Portugalci, kojim u žilah teče krv svetačka i junačka, pak ako nam nije dano mašiti se oružja, da Vas izbavimo iz robstva, u kojem na najveću sramotu našega vieka čamite, a ono hoćemo barem da glas svoj sjedinimo s glasom braće svoje, s glasom katoličke omladine svih zemaljah, i glasno da objavimo, kako portugalski narod, vierni čuvar vjere i ljubavi svojih pradjedovah naprama svetoj stolici, krepko prosvjeduje proti u nebo vapijućoj otimačini glavnoga grada svieta katoličkoga. Poput spasitelja u času smrti zahtievate i Vi sveti otče! da molimo, pak sjedinjeni duhom poput prvih viernikah, kada je silnik jeruzalemski svetoga Petra bacio u tamnicu, šaljemo molitve svoje k onomu, koj ista djela bezbožnička može da podloži svomu gospodstvu, moleći ga, neka bi vrieme kušnje prikratio i poslao Vam angjela, koj bi Vas izbavio iz rukuh Herodah našega doba.“

Carigrad. Sultanova vlada stavila se u jermenskom pitanju proti Rimu a za razkolnike. Veliki vezir dao je povjerenikom obijuh stranakah na znanje, da Porta papinsku bullu Reversurus odbija, jer da vriedja prava suverenska cara gospodara, i da bi se iz toga slučaja znali izvoditi razlozi za buduće slučaje izvan zemaljske vlasti i miešanja. Odbivši pako onu bullu istim činom da je uništena na njoj osnovana investitura patrijarhe Hassuna. Veliki vezir svjetova jošte strankam, neka se zato pomire i složnim načinom izaberu si duhovnu najvišju glavu, to jest patrijarhu. Sultanova vlada dopustila je carigradskomu patrijarhu, neka slobodno sazove obćeniti crkveni sabor, sbog šta je sad u iztočnoj grčkoj crkvi veliko radovanje. Kano poglavita, pače jedina zadaća sabora naznačena je bugarsko pitanje crkveno i razpra s patrijarhom. O tomu

Digitized by Google

ovo dva pred dozvolom med vladom i patrijarhom izmienjena pisma u prevodu iz srbskoga „Vidovdana."

Pismo velikoga vezira carigradskomu patrijarhu.

Posljednji tarkir Vaše svetosti o bugarskom pitanju i mazbata, kojom je sinod metropolitski podkriepio taj tarkir, stigli su nam i mi smo jih proučili s najvećom pažnjom.

Vaša svetost u svojoj pravičnosti i mudrosti, kao i gospoda mitropiliti u njihovoj umjerenosti i obazrivosti, uzimajući u prizrenje odprije dana razjašnjenja, priznati će bez po muke, da je porta u ovom pitanju, koje je od deset godinah amo postalo bezprekidni uzrok razdora medju dvjema stranama, koje su podanici carevine, i svake vrsti težkoćah za vladu, postupala s velikim poštovanjem u pogledu prava svake od spornih stranah i obćih propisah vjerozakonskih i da je ona sve učinila, da se posljednje riešenje neudalji ni malo od religioznih osnovah, bilo u formi ili u samoj stvari. Takodje je neosporno da je porta uzela na se dužnost da odkloni svaku zloupotrebu, koja bi bila protiv rečenih osnovah. Medju tim, pošto je patrijaršija opet izjavila nepremienu potrebu da se vasionski sabor, kog sazivanje nije se činilo potrebnim, sazove, carska je vlada gotova dati nov dokaz svoga poštovanja prema pravim i starim preimućtvom zvaničnog tiela, koje je odavno pod njenim gospodarstvom i prema kojemu se ona svagda i u svakoj prilici s velikim poštovanjem ponašala. Ali da bi se o tome donielo riešenje, potrebno je znati program i granice onim savjetovanjima, koja će se u vasionskom saboru preduzeti; za to se Vaša svetost umoljava da podnese takav program na znanje visokoj porti. 22. Šabana 87. (3./15. studenoga 1870.)

Odgovor patrijarhov na vezirovo pismo.

Imali smo čest primiti teskeru, koju je Vaša visost kao odgovor na naš tarkir i na mazbatu mitropolitskog sinoda pod 22. Šabana 87. poslati izvoljela, odnosno toga, da dobijemo vlast sazvati vasionski sabor, koji bi imao donieti kanonsku odluku o konačnom riešenju bugarskog pitanja. U Vašoj teskeri Vaša visost, želeći napred znati osnove i granice saborskomu viećanju, predlaže nam da podnesemo program. Mi dakle ovim našim tarkirom imamo čast javiti, da će vasionski sabor, za sazivanje kojeg tražili smo dozvoljenja u carske vlade, imati da izpita i uredi vjerozakonski spor, koji se zametnuo medju patrijaršiom i Bugari. Vaša visost zna, da se razpra izlegla kako odtuda, što koncesije, koje smo Bugarom učinili u pogledu njihovih zahtjevanjah, što se crkvene uprave tiče, smatraju se kao nedovoljne, tako odtuda, što Bugari traže stvari, koje su protivne duhu vjeroizpoviedi i propisom svetih kanonah, ma da oni potvrdjuju da njihov predlog nevriedja sveštene zakone. I tako će posao saboru, koji se neće miešati ni u kakvo svjetovno pitanje, biti strogo u granicah pretresanja bugarskog pitanja; proučivši strogo zahtjevanja Bugarah kao i koncesije patrijaršijom učinjene, sabor će donieti u duhu crkvenih kanonah riešenje, protiv koga nema apelacije.

Napisano i izdato u našoj rezidenciji patrijarškoj, 4./16. dana mjeseca studenoga godine spasenja 1870.

Amerika. Liepo-li napreduje crkva katolička u toj strani svieta! Osobito pučke misije rode tu obilatim plodom. Tako su lani prama koncu godine njemački redemptoriste držali misije u New-Yorku mal ne puna četiri tjedna, a pristupilo je za toga vremena k sv. pričesti do 10.000 katolikah. Obraćenja bivaju znamenita. 24 osobe vratiše se u krilo katoličke 6 odraslih primilo je sv. krst. Isto je tako u seoskoj nekoj obćini Marilandskoj, gdje su isti redemptoristi misionovali, pokatoličilo 25 crnacah. Oko Svih Svetih preuzeše Benediktinci dušnu pastvu u velikoj njemačkoj obćini Alleghany-City, gdje ima 53.000 dušah. Četiri redovnika jedva mogu da obave silni duhovni posao, jer u toj obćini, koju je utemeljio generalni vikar Stibiel, svećenik nadbiskupije goričke, ima svake godine 400 sv. krštenjah. U sv. Bernardu blizu Cincinnatia položiše 6. stud. temelj novoj velikoj crkvi. Svečanosti pribivaše nadbiskup Purcell, mnogo svećenikah i mnoge tisuće od 100.080 katoličkih stanovnikah iz Cincinnata. Novi hram gradit će se u romansko-bizantinskom slogu, biti će dug 137 stopah a 55 širok, stojati će pako 35.000 dolarah. Osam danah prije bila je posvećena u Johnstownu biskupije Pittzburžke od Benediktinacah sagradjena njemačka crkva, pak druga u Memphisu u južnom Tenesseu takodjer njemačka, prva 120 stopah duga, 60 široka, druga 110 stopah duga, 60 široka. Kod Cincinnatia grade Franjevci njemački iz Achena velik zavod za zapuštenu djecu, pak isto tako u Newportu. Sve se to izvodi neizcrpivom milodarnosti pravih kršćanah američkih."

Dopisnica urednička.

R. P. et A. Bien. Nefali. Cifrasta hvala, i ps. 19. Br. M. Vzlću. Pišite nam, koji Vam brojevi fale, da Vam znamo poslati. G. A. K. u O. Pošaljite dă. G. E. J. u K. V. Preostalo i zabilježeno za ovu god. 1 for, G. J. J. u L. Učinjeno i poslano po želji. Mu. mu. u Z. Vušel? G. I. V. u V. Poplaćeno ovamo za dvie t. j. lanj. i ovu, a onamo za dvie prošle. Naznačili ništa, nego ako morda mislite promieniti, dostojte. Kop. Dušan ništa. G. R. M. u D. Namirila zadnja pošiljka prvu polovicu 1. g. O. P. S. u Cern. Bilo za drugu pol. 1. g. duga.

E da bi nam tko hotio pravo kazati, tko i kud mrtvacu šalje naš list; jer kad je koji štilacah umro, a mi neznamo, ide na njegovo ime list skoro i po svu godinu! Postavismo pravilo, da mrtv plate za mrtve; nu slučajno malo koji umre a da je platio.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 3. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cilu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 19. Siečnja 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Papa i nova Europa. *)

I.

Po treći put tečajem ovoga vieka pade matica grad katoličkoga svieta u šake revoluciji. Na početku prvom umro Pij VI., u francezkom sužanjstvu, a nasljednik mu Pij VII. kojega u Veneciji izabraše pobjegli kardinali, mogao je istom poslie pol godine sjesti u Rim. Deset godinah kašnje predaje isti papa Rim nedobitnomu caru i njegovu sinu kralju rimskomu. Ugovorom od god. 1815. opet postavljena i redom od najplemenitijih muževah novim sjajem proslavljena stolica namjestnika Isusova bude godine 1849. prevrnuta ter revolucija vladaše u Rimu pol godine, dok je Pij IX. boravio na samotnoj stieni Gajeti, a oružje katoličke Francezke dovelo ga natrag. — Danas pako poslie dvadeset godinah vidimo sv. otca opet u vlasti revolucije, i opet je jedan ne po godinah, nego po svem biću svom malodoban kralj, duhovni sin francezkoga imperializma, uzeo na svoje ime Rim, Pij IX. sdavna već prognan iz pravih svojih provincijah, sad je sužanj u Vatikanu, sužanj vladaru, koj je i sam sužanj neprijateljici svojoj revoluciji.

Ove sve tri katastrofe vanjskim licem posvema su si spodobne: iste fraze, isti siloviti čini, ista obećanja i laži s jedne strane; ali takodjer isto dostojanstvo i veličina i isto vitežtvo mučeničko s druge strane. Tko dakle da nebi zato s mirom, s utjehom i nadom takodjer ovaj put izgledao jednak konac? U nas ima ta nada, i držimo ju svom dušom. Nu zato nevalja varati se, već treba znati i priznati, da je današnji položaj puno ozbiljniji i težji, nego-li bijaše ikad prije. Sila ona, koja od konca prošloga vieka ruje pod Europom i pod papinim političkim položajem, učinila je ogroman napredak.

God. 1810. bijahu ono samo vojne otmičarske tudjega naroda, koje Italiju i papinski priestol poplaviše. Talijanske kneževine i republike ugreznuše pod nje u čas, nu zato jim nebi presječen koren. Čvrsto stojaše tada prkoseći svim olujam carski dom i monarhija, koja od pet stoljećah jur smatraše i priznavaše za svoju zadaću braniti božanski i ljudski red Europe, Englezka bijaše sa Španijom i Holandijom sdružena boj biti za pravicu i slobodu. Za uzpostaviti pravicu trebalo je tada samo bojne sreće, i samo jednu vojsku potući pak je papinsko vladarstvo opet svoje i sigurno.

Daleko pogibelnije stojahu stvari već godine 1849. u ono slavljeno proljeće narodah, koje zametnule se klice modernih idejah u divni pogna cviet. Probudila se mlada Italija karbonarah i ložah i već je u savojskoj dinastiji našla narodnoga vodju. Pij IX. nestoji već naproti tudjoj revoluciji i naproti tudjemu imperatoru, nego naproti talijanskomu pretendentu. Rim sam bijaše podrovan od revolucije, koja je tija u vežicah sobah Vatikana znala naći svojih ljudih; nego je vendar i tuda brzo prošla pogibel. U Europe od g. 1849. bilo je jošte dosta zdrave snage, pak da se poslie kratke vreve i buke osviesti i dozove. Austrijske pobjede pobiše prokuratora revolucije, a čvrstoća napuljske dinastije bila je digla proti bujici otmičarah nasipe. Papa je od francezke republike uz pohvalu svih europejskih državah doveden na priestol, čim je crkvi pribavljen ljepši sjaj, Italiji pako tim ljepša doba mira.

Nu svladana revolucija dobi prebrzo novoga zaštitnika. Poznatimi Orsinijevimi bombami opomenut sdružio se Napoleon III. s Viktorom Emanuelom, da Austriji skrši snagu i Italiju prepusti

*) Der Katholik Nov. H. Mainz 1870.

revoluciji. Francezkopiemontezka politika gospodujući od god. 1859. do 1869. nad Italijom jest čislo nepoštenih i silovitih činah, kakovih nije počinila niti rimska republika od god. 1849. niti prvo carstvo Napoleonsko. Program čekaše gotov već pred ratom od g. 1859. Sve, što se je danas dogodilo, bilo je uglavljeno jur god. 1857. ljeti u Plombieru. Slobodna crkva u slobodnoj državi, od Cavoura naviešteno i propoviedano geslo bijaše samo liepa fraza za današnju gotovu ružnu istinu, kad je evo papa sužanj u talijanskoj vlasti.

Ali je tako bila namjera Napoleona III. i tako je hotio njegov sistem, neka se program razvija samo malo po malo i gdje god može biti prepusti djelo „logici činah", to jest Garibaldovim ruljam i piemontezkim generalom. Takovim načinom bijaše moguće Italiju do u mozak moralno pokvariti, i načela razvratna utvrditi, što nebi bilo moglo biti, da se je naglilo. —

To je po našem sudu prvi razlog, zašto nam se današnja otmica Rima čini puno pogibelnija, nego ono kad se je Rim god. 1849. pretvorio u republiku, ili kad se je crkvena država god. 1810. pretočila u francezku carevinu. Za silovitom uvalom od 20. rujna stoji cieli red dogodjajah, koji se sada tako kažu, kano da su to korak po korak tražili. — Poviest od desetak godinah pripravljala je ljude na to, i pol generacije narastlo je s vjerom u dogma političkoga jedinstva Italije, kojemu je neobhodna posljedica ukloniti papu. Ali nije da je samo Italija prošloga desetka promienila narav; više još promieniše se europejske sile, koje godinah 1814. i 1849. Italiju u red nagnaše. Katolička Francezka, raztrgana med pruskom uvalom, i crljenom revolucijom za dugo vremena neće moći svojim glasom vriediti: ona čini pokoru za griehe politike, kojoj se nije mogla oteti, kako sada mjesto nje nemože učiniti ni zadovoljštine. Katoličkim državam Austriji, Belgiji i Španiji kako je viditi, veće brige nije nego je svakoj za svoj obstanak. Niti jedan put prosvjedom, kamo-li prietnjom i odlučnom voljom da bi se usudile stati naproti talijanskoj revoluciji. Poslanik apoštolskoga cara misli da je dosta pohoditi i požaliti (Condolenz-Visite) zasužnjenoga papu, a diplomatični odnošaji s vladom katoličke Austrije nisu niti najmanje pomućeni svetogrdnim orobljenjem svete stolice. Ista osoba zastupa austrijskoga cesara kod legitimnoga suverena rimskoga, koji je netom sramotno zasužnjen, i kod otmičarah, koji medjunarodno pravo pogazište i ugovore tek sklopljenoga mira razkidaše. Ako Austrija (izreku moramo prešutiti u prevodu, jer je oštra) tako radi, tada se neimamo zašto čuditi držanju ruske, amerikanske i englezke diplomacije. Tko bi od cara, koji proti dvadeset miliunah svojih katolikah vodi zatorni boj, i mogao očekivati pomoć za papu, koji nikada nije prestao proti mrzotam onoga boja dizati glas. Ali opet mora se spomenuti, da se je godine 1815. baš Ruska posve osobito bila zauzela za povratak crkvene države, i da je Englezka god. 1849. ekspediciju francezku proti republici rimskoj podpuno odobravala. Kod ove prispodobe raztvara nam se pred očima sva dubljina, kamo je Europa od petdeset, a najviše od dvadeset godinah ugreznula. Pravo papino nenalazi već kod nijedne europejske sile priznanja i crkvena država stavljena je izvan medjunarodnoga prava, i katolici od današnje Europe neimaju za svoje interesse očekivati zaštite.

Nespomenusmo jošte jedne europejske sile, one sile, koja se je svojimi vojnimi pobjedami kako i svojom političkom srećom nevidjenom brzinom uzvinula na vrh europejskih dogodjajah. Nećemo niti nje zašutiti, ali se nenadamo više nego sada vidimo. Današnja Prusija i buduća pruska Njemačka svojim cielim položajem tako stoji, da će papino pitanje smatrati s gledišta na nijednu stranu izvjestna i stalna, da nereknemo nehajna. Ćut za ugled i red, koja u najviših krugovih za cielo vlada, mora pripoznati u vrhovnom glavaru katoličke crkve i u redu katoličke crkve srodan si elemenat. Nu i talijanski pokret, koj se upravo obsadom Rima svršava, ima razloga tražiti od pobjednika god. 1866. da i taj čin kano analogan bude priznan. Ugovor od 26. travnja 1866. neveže danas više pruskoga kabineta; ali uspomena na onu preblizu prošlost veže ga po neki način moralno, a tim su svezane simpatije za interesse papine i za povratak crkvene države. Sličnim načinom bore se u višjih krugovih Pruske od kralja Vilima IV. njegovano poštovanje institucijah katoličke crkve i sloboda vjerozakonskoga žića s neizbrišljivom mržnjom na papinstvo, kako ga mrze vierska Lutherova revnost i slobodno zidarstvo. U pruskih krugovih od vlasti i moći ima za sv. otca bez svake dvojbe štovanja i ćuti; nu neda se tajiti da je papa takodjer predmet tiha spočitavanja, koje nepusti stati u tom poslu na položaj sbilja odlučan. Ovim nutarnjim faktorom radi takodjer politika svojim računom u prilog. Prusija i pruska Njemačka mora porad razmjera svoga pučanstva jednako i katoliku i protestantu biti pravedna, prijatna i pogodna. Nemože ona onako kako njemački savez proglasit se neovlaštenom, ako ju tkogod zamoli za obranu vierske slobode. Mora ona kako ono god. 1867. obreče priestolni govor, pak i u ovo najnovije vrieme, kako se pripovieda, odlučnim načinom pomoć za sv. otca molećim katolikom

Digitized by Google

obećati. Nu pitanje je: kako će pruska vlada to obećanje izpuniti: hoće-li njoj po naputku liberalizma i jednako u tom pitanju vriedna pietizma biti moguće to obećanje izpuniti? God. 1867. oslobodiše nju ote neprilike junaci zuavi i francezke nove puške (chassepots). Prijatna rieč kraljeva obveselila je katolike, ali nije kakov čin kraljev istim mahom ožalostio crkvene neprijatelje. Nego danas je sve drugčije. Danas moralo bi se iz Berlina za papu štogod učiniti, a to je vaviek težje nego obećati. Papa od Prusije nije nikada bio napadnut, nu jest tri puta jedno za drugim postao žrtvom pruskih pobjedah: god. 1859. kad je pruska neutralnost bila kriva austrijskomu porazu; god. 66. kada pruske pobjede stvoriše talijansko jedinstvo; god. 70. kada je Francezka pozvala svoju vojsku iz Italije i pod pruski ju rinula mač. Je-li Prusija danas dosta jaka, da joj netreba slične žrtve? Hoće-li u nje biti snage, da revoluciju preko planinah porene, ili će njezinoj diplomaciji poći za rukom mirovnim načinom nagovoriti talijansku vladu neka se vraća iz Rima? Ova pitanja neće ugoditi mnogim naših prijateljah, koji su u ovaj čas zabavljeni adresami i peticijami. Mi ne samo da nismo proti tim adresam, nego priznajemo da je dužnost svakim načinom za sv. otca i za pravice crkvene ustati. Samo se nebismo rad podati fantazijam. Ako se, kako nedavna u jednoj adresi, Vilim I. hvali i slavi kano nasljednik Karla Velikoga, a compelle intrare, silovito priganjanje u sjeverni savez, kano uzkrsnuće njemačkoga carstva, to je tada svaki put viditi stvari drugačije nego jesu. Hvalimo Bogu na pobjedah, koje je Njemačka pod pruskim vodstvom izvojevala, nu nezaboravimo, barem ne mi katolici, da su ove pobjede bile moguće i potrebite jedino porad neizmjerne razvraćenosti, u koju je ugrezla Europa, i porad koje najveć strada naš sv. otac. U glavnom stanu Versalju, nedvojimo o tom nimalo, puno su trieznije glave, nego u mnogom krugu ultramontanskom, i boljma se ćuti ondje nego ovdje, da je puno laglje rušiti, nego graditi. U ovaj čas, to bismo rad prije svega konštatovali, sve je ravno odišlo na komade, ali se niti malo šta nesprema za gradjenje. Ustav sjevernoga saveza neka da je izvrstan, kano glavno vreteno osnove za sve interese njemačke; za uzpostaviti pako europejski državni red, u kom je suverenstvo papino i nezavisnost crkvene države još vaviek i danas kako i pred tisuću godinah punctum saliens — nevidimo mi za sada da bi ona spremala, ništa. Što-li će nam daljim razvojem pokazati, pravedno je da to počekamo.

(Sliedi konac.)

Biblija na sudu svietske znanosti.

Oft noch werdet Ihr Gelegenheit haben, die unerschütterliche Beharrlichkeit der physischen Wissenschaften, das Ansehen der Bibel zu entkräften, zu bemerken; es ist nun also an uns dieses Buch der Bücher zu öffnen, und selbst zu lesen. Claudius.

Pomnjivo i pazljivo čitao sam članke priobćene u „Katoličkom listu“ pod naslovom „Biblija i sviet.“ U posljednjih člancih bi razložena prepirka izmedju biblije i svietske znanosti glede starosti roda ljudskoga, kojega smo uda. Tako zvani geologi napadaju hronologiju sv. pisma tim, što su našli okostnice tjelesah ljudskih u miestih ondje opisanih, onda pilovah na kojih nekad stojahu stani i prebivališta ljudska, itd. a svim tim rad bi dokazati, da rod ljudski mnogo hiljadah godina mora biti stariji, nego što kazuje sv. pismo, čim se naravno pobija ugled sv. pisma a ugled i katoličke crkve, koja bibliju štuje i rabi kao rieč božju

Neima na svietu knjige, koja bi tako po cielom svietu razprostranjena bila kao što je biblija, niti koja bi toliko neprijateljskih napadanjah pretrpila bila. — Tako zvana svietska znanost, koja se baši tim, da se je već jednoć vjerozakonskih nesnosnih verigah oslobodila, prem ako je tolikokrat pobjedjena, ipak uviek nove borbe nastavlja. — Liepo, dà i hvale je vriedno, da učenjaci znanost nastoje njegovati i širiti, da teže u svakoj struci znanosti napredovati; ali to je žalostno, da u mjesto u sklad dovesti znanost s vjeronaukom, nastoje iz petnih silah vjeronauk utamaniti. —

Žalostno je, da ljudi umne svoje sile troše na supor i tobož zator onomu, što bi jim najsvetije biti moralo; žalostno, kad nastoje svoje nazore, čestoput nedokazane, svim ljudem narinuti; žalostno, da ovakovi obilaze gradove, te svojim nerazložnim predavanjem javnim napadaju vjeru i crkvu, te tako mnoge strovaljuju u bezdno nevjere, od kuda tolike izopačenosti izviru, a iz njih nesreća pak i propast neumrlih dušah. —

Katolička crkva znajuć, da od onoga časa, u kom su praroditelji naši griehom proigrali svoju i potomstva svoga sreću, od onog časa, od kog svi po rieči sv. Pavla postasmo natura filii iræ, a po sv. Augustinu massa damnata, da velim od onog časa sva povjestnica kreće se okol spasitelja svieta, znajući da su stari i novi zavjet uzko spojeni, znajući dakle da sv. pismo staroga zavjeta je iste nepogrešljivosti koje i novog zavjeta: iz toga razloga je crkva knjige staroga i novoga zavjeta, nepogrešljivim svojim sudom, u crkvenih saborih proglasila za rieč božju. — To dobro znadu protivnici vjere naše, te zato iz petnih silah nastoje dokazati, da izreke sv. pisma nisu nepogrešljive, da nisu istinite, te tako da niti crkva, koja to uči, i koja odsudjuje protivni nauk, nije nepogrešljiva, — to jest, da sv. pismo nije do puki izum ljudskog uma — a i crkva ništa drugo. — Ovo dokazati nastoje oni pro-

Digitized by Google

tivnici, kada iz znanosti svjetske vade razloge proti izrekam sv. pisma. —

Samo ćemo početak sv. pisma uzeti, pak malko viditi, kako se njegove izreke mogu braniti na sudu svietske znanosti. Prvi redak sv. pisma jest ovaj: „U početku stvorio je Bog nebo i zemlju.“ Malo riečih al su velevažne; promotrimo jih dakle, promotrimo što će reći „u početku“, i koji je to početak? Bog je biće neizmjerno, Bog je viečan, sam u sebi, dakle kod njega neima početka, neima vremena, njegovo vrieme zove se vječnost, bez početka i svrhe. — Prostor koj zauzima jest neizmjernost. — Dakle početak, o kom govori sv. pismo jest od onog časa, od kog su stvorovi, stvorovi bića omedjašena, ne po sebi i iz sebe nego Bogom stavljene u život, zauzimaju i mjere prostor, a računaju vrieme. Ako ovako uzmemo rieč „Početak“, koji um čovječji može dokučiti, kad je početak taj započeo? t. j. koliko je vremena već proteklo od onda, od kada e Bog stvorio nebo i zemlju?

Drugi i treći redak sv. pisma glasi: „Terra autem erat innanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi, et Spiritus Dei ferebatur super aquas. — Dixitque Deus, fiat lux, et facta est lux. Mi ovo razumimo, kazuje naime sv. pismo, da je zemlja bila pusta i prazna, vodom pokrita, pa da iz izparinah vodenih nastala magla, od kuda naravno tmina, je dokle nereče Bog „fiat lux!“ — Ali je-li naša zemljica, kao čestica stvorenog svemira, takova u početku stvorena bila, il je kojom katastrofom postala prazna i pusta? to sv. pismo nekazuje, a i o tom ništa nekazuje, je-li nije od onoga početka, u kom biaše stvorena, višeputa pusta i prazna postala! —

Ako mi uzmemo a) da se znati nemože iz riečih sv. pisma, koliko je vremena proteklo od onoga početka, kada bijahu stvoreni nebo i zemlja, do onog časa, kadno zemlja posta prazna i pusta.

b) Uzmimo, da je Mojsija pišući povjestnicu roda čovječjega, koj sada bivstvuje na zemlji i koga i on i narod žudijski, za koga pisaše (a pisaše načinom ljudstvu svoga vieka razumljivim) član bijaše, ovimi redci opisao stalež zemlje, kakov bijaše neposredno prije stvorena čovjeka, kojega rod sada bivstvuje na zemlji: tada bi pojmili, da je ovimi redci sv. pisma opisan početak našega čovječjeg plemena, i naše povjestnice, ali od tuda neznamo, niti smo sigurni, da se to nije više putih na zemlji pripetilo od početka, u kom bijaše stvoreno nebo i zemlja, t. j.: iz onoga opisa u sv. pismu nebi mogli tvrditi, da nije od početka, kada stvoreno bijaše nebo i zemlja, do onoga časa, koga opisuju redci 2—3 sv. pisma bilo, i bivstvovalo stvorovah nalikih sadašnjem — rodu ljudskomu, koji bi kojom katastrofom propali bili, te bi bila zemlja naša postala pusta i prazna —

Da ovo baš nebi nevjerovatno bilo, uvidjamo iz onoga, što nam kazuje sv. pismo o katastrofi, koja se zgodi, od kada na zemlji bivstvuje baš naše pokoljenje, kazuje nam naime sv. pismo 1. knjige do 6. da je u vrieme Noema potop nastao, kojim upropašten bijaše vas rod čovječji do Noema i porodice njegove, — i onda zemlja postade pusta i prazna, a i vjera naša nas uči, da će pokoljenje čovječje propasti prije, nego-li dojde sudac, koji je i spasitelj griešnog i spašenog plemena našeg. Onda će se listak povjestnice naše uvrstiti u knjigu vječnosti — a zemlja ostati opet pusta i prazna. A hoće-li Bog kada opet reći: fiat lux? hoće-li za uvjek ostati zemljica pusta i prazna? tko može na to što reći. I što može tko tom proricati? pak stavimo da bi opet napučili stvorovi kakavi zemljicu, hoće-li za nas znati? koji, smo prije njih ovdi bivstvovali?

Što evo rekosmo, nemože tomu prirodoslovac ništa prigovoriti. Prirodoslovcem velimo ozbiljno, neka oni paraju i kopaju utrobu zemlje, neka našašća svoja i mnenja svoja priobćivaju, neka se slave svojom mukom i uspjetkom; ali pri tom neka bi bolje pazili, kakova jim nakana, kakova sigurnost i čvrstoća razlogah, kad znanost okreću proti vjeri, kakove-li posljedice grozne. A najvećma neka bi pamtili: tko je god drzkom rukom mahnuo mutiti djelo božje, da se je pri tom najjače pomutilo djelo njegovo i mozak njegov.

Ova moja razpravica ima biti samo pripomenak a s izričnom nakanom spomenuti življe:

Ako bi učenjaci baš mogli dokazati, da je zemlja naša starija nego je ljudski, sada na njoj živući rod, i makar starija hiljade i hiljade godinah; ako bi iz stvarih u zemaljskoj utrobi nadjenih i mogli dokazati: da su stvorovi kakvi nalik sadašnjim ljudem bivali na zemlji pred našim čovjekom, da tim ipak ni tada nebi bila dokazana neistinitost izrekah sv. pisma.

Nam Bog i božja vjera objaviše, što je s našim ljudskim rodom, a je-li ili nije, što jest što nije prije nas bilo i bivalo? hoće-li i što poslie nas bivati na površini ove zemlje? to pravo zna jedini sveznajući. Ako jim se tako rači, prosto bilo gatati geologom; nu našega sv. pisma nerazkidaše!

Andrija Stipić, župnik.

Viestnik.

Zagreb. Dne 15. t. m. po podne preminu u 64. godini poslie duga bolovanja preč. **Marko Rusak**, kanonik meštar, i običnim sprovodom položen u raku prvostolne crkve. Na sprovodu bijaše u veliku broju zastupano duhovničtvo, vlastelinstvo, činovničtvo i pučanstvo iz Turovogapolja i okolišnih miestah, gdje je pokojnik kano župnik u Novom Čiču probavio veći diel svoga vieka, i od kuda je istom prije tri gedine stupio u kapitul.

Digitized by Google

— Gospoda sisački kapelani P. Kroempler i Fl. Rubetić biše uslied neke prijave od vlade na ordinarijat pozvani na odgovor, i budući nekoje točke prijave tegotnije, odredjeno bi, da odgovaraju pred samim duh. viećem. U tom izpitu sisačkih kapelanah našao netko u Zagrebu povoda, ter je u „Zatočnik“ napisao pismo, vrlo uvredljivo po samoga preuzv. gosp. nadbiskupa, po duh. nadbiskupovo vieće, a po imenu dirnuo preč. gg. kanon. Pavlešića vikara predsjednika, i pl. Vučetića. Osim osobnih uvredah i prietnjah bridka je oštrica dopisnikove žaobe ta: da se je nadb. duh. vieće pretvorilo u političku inkviziciju, a veliki inkvizitor jest Pavlešić, komu da je nadbiskup vlast predao, i česa da njemu Haulik nipošto predao nebi bio. Od kan. Vučetića izašla je u „Agr. Ztgu.“ od 16. t. m. žestoka replika; nego i preč. g. Pavlešić smatrajući se svojim položajem obvezan, za volju ugleda duhovne oblasti pak i same stvari napisa u isti list od 17. t. m. obranu, iz koje spominjemo poglavite misli. Pokle je „Zatočniku“, koj neprestano spočitava, zašto nadbiskupom nije postao domaći sin, pripomenuo, kako se je odavle tužilo, obruživalo i crnilo svakoga, za koga se je slutilo, da je morda za nadbiskupsku stolicu kandidat, čemu da je isti list jako pomogao, prelazi kazivat, da nadbiskup Mihalović niti je trebao komu predat upravu službenih posalah, budući sam dugom praksom oko biskupijske uprave vrlo dobro uvježban, niti je predat hotio, budući sam na poslovanje voljan, kako sbilja prispevke, izvještaje, sastavke i pisma pregledava i podpisava, i vodi svu upravu, dok je vikaru samo za slučaje zapreke svoje predao predsjedničtvo u konzistoriju i od njega potraži informacijah. Što se tiče čestih, i ovaj put natuknutih spočitnicah napram nadbiskupu o „ladanjskom župniku“, uvjerava pisac, da nadbiskup upravo tu svoju nekadanju službu s ponosom spominje, pak da je za svakoga biskupa pače želiti, neka je u duhovnoj pastvi koje vrieme probavio prije nego će postati nadpastirom. I koliko se boji uvriediti čednost nadbiskupa Mihalovića, kad bi uzeo slaviti odlična svojstva njegova kano biskupa i čovjeka, i koliko mu je vriedna uspomena kardinala Haulika, mora vendar izpovjediti, da je samo po onom, kakov se je do danas u Zagrebu svojim djelovanjem prikazao, vriedan stati sa svojimi prednici u isti red. — Glede izpita kapelanah sisačkih kaže, kako duh. oblasti nemože biti svejedno, kad joj se sa strane vjerovne prijavi, da je svećenik, komu je puk nagovarati na poštovanje zakona, u puku protiva zakonu radio. Takov postupak nije sgoljno političke naravi nego je i prekršaj crkvene discipline. Dalje govori: Za izpita nisam držao nikakove političke katebeze, nego sam samo pitao polag točkah prijave, a na način opomene, ne potvore. Nisam spomenuo nijednoga člana vlade (Zat. piše, da je spomenut „famozni zakon velezaslužnoga i odličnoga muža presv. Živića“); ali sam spomenuo zakon, o koj bi nagla mladost lahko mogla posrnuti. Progoniti kapelane, kad bi mi i bila dana oblast, nebi mi dopustila moja narav. Sveto mi je vazda, u službi biti bez strasti nepristran neobzirući se niti na milost i hvalu niti na nemilost, psovku i prietnju. — Što se tiče one zlobne primjetbe dopisnikove, da meni Haulik, koj kako je poznato, nije hotio držati vikara, nebi bio povjerio vlasti; moram očitovati, da sam takodjer pod njim istu čast i vlast obnašao, samo pod drugim imenom: Senior Consistorialis, Canonicus a Latere i Director Cancellariæ. A mogao bih pokazati od blage uspomene kardinala vlastoručno pismo, koje bi pravo posvjedočilo, kako je on mene cienio; nu to se nepita niti hoće znati, nego je draže klevetati, ter se i na meni mora izpuniti ona rieč: „Nulla tam modesta felicitas est, quæ malignitatis dentes evitare possit.“ Valer. Max. Moram spomenuti, čemu drugač netreba tumača, kako dopisnik neupravno buni kapelane proti duhovnomu si poglavarstvu i liepo jih svjetuje, neka budu oprezni, da nepadnu u šake „brutalnim protivnikom.“ Što se tiče nerazložne prietnje napram nadbiskupu („A preuzv. g. M. neće poplašiti kapelanah, nego će si pripraviti vrlo gorke dane, pune duševnih prikorah i kajanja, ako zaboravi na svoju tamnicu i nastavi torture slobodnomu osvjedočenju političnomu“), to mogu uvjeravat dopisnika, kako ga ja poznam, da se u svom visokom službovanju neda smesti nikakovim novinskim člankom, a za „gorke čase“, ako jih bude, kako prije tako i vazda nada se on kod Boga jedinoga naći zaslade. Rado i često svraća „Zat.“ na nekakovu nadbiskupovu političku sramotu od g. 1849., nu ja sam u stanju očitovat, da tadanje njegovo političko djelovanje i stradanje nije u nikakovu savezu stojalo s tadanjom razvratnom strankom, nego je on postradao jedino zato, što je kano biskupski provikar u stiski vremena svoga na dekanate razposlao dvie naredbe tadanje ugarske vlade. To se je dogodilo u vrieme, kad je svatko, ako je propustio ovršiti vladine naredbe, morao pred krvni sud, i kad je gen. vicarius tit. biskup Fabry, poslie kašovski biskup, ulovljen već pred priekim sudom u V. Varadinu samo jednim glasom spašen od smrti. U ostalom nadbiskup za svoje pošteno nastojanje oko obćenitoga boljka u zemlji neočekiva hvale, kako je za svoga života nepostigoše niti prednici njegovi Vrhovac i Haulik, koje mu opozicija rad pokaživa kano za njega nedostižne uzore. Nego sada kada već nisu živi, priznavaju jim ljuti njihovi neprijatelji zasluženu hvalu. Kako je zato liepu istinu rekao Ovid:

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit,
Tunc suus ex merito quemque tuetur honos.

— Preč. g. kanonik lektor sb. kapitula čazmanskoga i opat Al. Benak, duge već godine jubilarac, želio je zamjenika, pak je za prolektora postavljen preč. g. dor. St. Ilijašević.

— Velč. g. **Miloš Marković**, župnik u Trgu imenovan je za namjest. vicearhidjakona kot. lipničkoga.

Digitized by Google

Beč. „Wehrzeitung“ u br. 196. govoreći, kako bi se vojska imala preustrojiti, sjetila se i drugih staležah, imenito svećenstva i pučkih učiteljah. „Svećenstvo i pučki učitelji, veli ona, sačinjavaju najglupiji razred ljudstva, vidimo jih, kako robuju najprostijim opačinam. Uzrok tomu isti je kako i u vojsci. Odkale se popunjava stalež svećenički u obće? Takodjer iz smeta ljudskoga; malo ćuti za poštenje i povrh toga slaba plaća siluju jih na najgadnije prostačine; u naukah svojih budu mučeni te trpaju si u pamet bezkoristne mehanične stvari, a sile razuma zadušuju se takovim teretom. Svrha sjemeništem čini se da nije druga, nego odgojiti bogomoljske glupake. Pak takovim ljudem povjerava se obrazovanje puka!!“ — Ti kukavni psovači i cjepidlakari čini se da takovimi budalastimi psovkami i pogrdami hoće da sakriju vlastito brvno, što se razkrililo širom svegakolikoga svieta. Da se svećenstvu hoće vratiti žao za sramotu, našlo bi ono u svakom pogledu toliko obilje gradiva, koliko ga jamačno neima niti u životu niti u djelovanju svećenstva.

— Čuje se, da ministerij pripravlja više po katol. crkvu neprijatnih zakonskih osnovah; a javlja „Genfer Correspondenz“, da je prosvjetni ministar austrijski profesoru Döllingeru u Monakov poslao na pregled zakonsku osnovu o bogoslovnih fakultetih, pak veli, da bi to stoprvo bila prava nakaza.

Prag. Crkveni listovi češki spotaknuše želju i nakanu: da bi se sastala skupština svećenička iliti kongres u Prag. „Politik“ hvali tu misao kano sretnu, a kaže da bi takovoj skupštini bila zadaća viećati: kako bi prenarediti uredbu patronatsku, uzeti za upravu crkvenoga imetka svietskih glavah, narodni jezik jače uvesti u nauke bogoslovske i u pastirsko žiće, kako bi preurediti sinode na širjem temelju, nego su bile dosad, i najzad kako bi se crkovni dohodak pravednije i uharnije medju kler podielio.

Budějovice. Za svetu crkvu i češki narod prezaslužni biskup Ivan Valerijan Jirsik slavio je 26. p. m. 50godišnjicu svoga svećeničtva. Zahvalno svećenstvo i narod pokazaše preradostnim učašćem, kako štuju i ljube svoga pastira vrhovnoga i velikoga dobrotvora narodnoga, koj dajuć Bogu što je božje i narodu daje što ga usrećiti može, koj je Bogu na slavu sagradio crkvu sv. Vaclava, a podigao veliku gimnaziju česku i mnogo drugih zavodah, da si narod obrani proti nepravdi. Sa svih stranah zemlje, pak i iz inozemstva stigoše visokomu svečaru mnogobrojni brzojavni dopisi s najsrdačnijimi čestitkami. U oči dana dodje se poklonit odaslanstvo svećenstva, a predstavnik dor. Mokry reče slavnomu jubilantu preiskrenu čestitku, predavši mu umjetno izradjen album svih svećenikah biskupije s uznositom posvetbom i zlatnu kupu s duhovitimi napisi. Dalje predade svećenstvo harno ljubljenomu nadpastiru znamenit dar od 14.000 for., da veledušnomuu utemeljitelju tolikih narodu koristnih zavodah bude moguće opet kada uztreba darivati narod i od zla ga braniti. Duboko ganut zahvali se visoki svečar na tolikih dokazih ljubavi i odanosti. Na sam svečani dan izvede gradjanstvo bez razlike narodnosti, zastupstvo gradsko, sve družbe i sborovi, pak s bliza i daleka dohrlivše seljačtvo najusrdnije ovacije, na dokaz najvrelije zahvalnosti za sva velika djela, što jih je stvorio muž božji, koj je vazda vjeran geslu: „Za narod i domovinu.“

Brno. Na 8. siečnja posvećen je novi biskup brnovski Karlo Nöttig (bio domaći kanonik); posvetitelj mu bio nadbiskup olomučki landgraf Fürstenberg uz asistenciju biskupa Vahale iz Ljutomericah i vojnoga biskupa Mayera iz Beča.

Olomuc. Nadbiskup langr. Fürstenberg dao je preko konsistorija svoga razposlati kano božićnicu za siromašne svećenike nadbiskupije 6000 for. a preko gospojinskoga Paulinina družtva 1800 for. za olomučke siromake. Obe su misli i žrtve liepe, nu prva tim ljepša, čim je redja u svietu.

Ljutomjerice. Papinskim brevetom dopušteno je kanonikom ljutomjeričkim zviezdu (numisma, medalju) svoju nositi na zlatnom lancu, mjesto kako su ju prije nosili na crljenoj vrpci.

Njemačka. „A. A. Ztg.“ doniela je nedavno članak, koj je medju katolici veliko probudio ogorčenje. Zahtieva se naime članko od „njemačkoga cara“, da se katolička vjera i ortodoksna protestantska ima odstraniti, jer ta dva pojava kršćanstva da su „otrovna gljiva, urota proti državi i prosvjeti, duhovna neman s pandjastimi šapami, bezkrajna noć za njemačke poslove itd.“ Ako se promisli, opaža na to „Baier. Volksblatt“, da gorè spomenutomu listu služe sjeverno njemački poslužnici, te ga duh sa sjevera nadahnjuje, to se katoličkoj vjeri i positivnomu kršćanstvu otvaraju žalostni prizori u nastajućoj eri. Taj surovi, protukršćanski članak „A. A. Ztga.“ ruska je kupelj za mnogoga, koj budući bezazlen optimist mnije, da će novi državni sustav, koj se željno izgledje, pozitivnoj vjeri kršćanskoj i katoličkoj crkvi veću donieti slobodu. Nije to samo slučajno, da su u prevelikoj radosti svojoj liberalni listovi jur izlanuli, da će izza upropašćene Francezke nova početi borba uništujuća ultramontanstvo t. j. pozitivno kršćanstvo u Njemačkoj.

Florencija. „Civilta Cattolica“ počela je opet izlaziti, ali gdje? ne u Rimu, nego u Florenciji. U prvu subotu nove godine izašao je poslie tri mjeseca prvi svezak u prvašnjem obliku i istim slovom; nu težko je razumiti, zašto je družba Isusova taj svoj prvi časopis iz Rima prenesla u Florenciju, budući sada oba grada pod istom vladom ter istim zakonom. Nego naravno ježuvite nečine ništa bez svoga razloga, ter oni morda slute, što bi se na prvi mah čudno pričinilo, da će u Florenciji za istinu biti više slobode i sigurnosti nego-li u Rimu.

Digitized by Google

Rim. O dolazku i boravku kraljevu u grad stigoše sigurne i sitnije viesti. Potop bijaše mu iziikom, pak nam je najprije popuniti viesti o potopu. Jur 26. prosinca nabreknuo Tiber, i kako je voda rastla, bilo se je svašta bojati. Barem su oblasti mogle znati i gradjanstvu za čuvanje prijaviti, da su gradovi Terni i Narni jur u vodi. Bilo bi za prieku nuždu dosta samo koju uru prije opomenuti, pak bi se bilo oslobodilo sve što je vriednijega; nu nije javio niti upominjao nitko ništa. Legao Rim spavati, a noćju udrila voda tolikom brzinom i silom, da je svatko prekasno osjetio pogibel i propast; kad se malko razdanilo 27. u jutro, ima se što gledati: nemože se iz kuće, čamca nije, a nije od kuda dozvati pomoći, jer su već dvie trećine grada pod vodom: podrumi i pivnice, dućani s prvim spratom na istom Corso od piazza del popolo pak do piazza Colonna (sredinom grada pod brdi), a pred austrijskim konzulatom palazzo di Venezia razgradila svu gradju za umjetni kladenac brizgavac, što ga je o trošku 55.000 fran. pripravljao municipij kano jednu gizdu slavlja za doček kralju. U židovskom gradu Ghettu sukljala je voda već na druge podove, tu i tamo na treći pod, a tu se zadavio i jedan od glavnih agitatorah oko plebiscita, brat židova Alatri Samuela. Mnogoga bogataša spravio je potop na prosjački štap: propala sva roba i trgovina, i što je bilo zalihe žita i hrane, nije za nikakovu korist. Kad se na brzu ruku ponapravilo čamacah i splavih, gradske straže i vojaci vozali su se okolo podavajući kruha i oslobadjajući; nu pri tom svem mnoge familije neokusiše ničesa jedan, a mnoge niti dva reda. — Sa svoje strane činilo se iz Vatikana sve moguće. Kad je voda počela zalievati bolnicu St. Spirito (tik trga sv. Petra u Leonovu gradu), papin dvoranin Ceccarelli dade brže prenositi bolestnike na gornje sprate i u vojničku bolnicu. U Vatikanu našlo se dosta bojnih pećih, ter hajd brže hlieba peći i ljudstvu dieliti, i veselje bi bilo, kad bi se pokazali u papinskoj uniformi Ceccarelli i ostali dvorani. Baš je srećom papa bio dobio ono pet miliunah franakah Petrova pineza, što je talijanska vlada s ostalim novcem bila zaplienila, nu primoravana od svih vlastih morala vratiti, pak je sv. otac od toga novca dao obilato dieliti, a ne samo ono, kako je pisano 3000 škudah. Jer osim hrane obilate u hliebu i mesu i osim što je na župnike rimske razposlao 29.000 fran. darovao je kašnje jošte 45.000 fran. Čim bi se po takovu pokazao Ceccarelli, zaorila bi sa svih stranah toga prigradka Borgo klika: Evviva il Papa! dok je usuprot isti vojvoda od 20. rujna Tognetti morao proklinjati vladinu pomoć rekši: ne samo da hlieba badava nedaje, nego i premalo i preskupo! Vladine novine naravski nemogu se dosta nahuliti crnih četah (popovah i fratarah), koje su mirovale i spavale, dok su se vojaci okolo verali s očitom pogibeli. Hvale je vriedno držanje vojakah; nu hvali vas grad, da samo jedan primjer s ote strane spomenemo, vitežtvo francezkih seminaristah sv. Klare, koji uvezaše splav i na njoj po ciele familije od sigurne smrti oslobodiše. Puno se hvale i milosrdnice bolnice od sv. Duha; ali ne samo da se je to kako i sva pomoć vatikanska prešutila, nego se još kleveće i huli. Izlazila je proklamacija za proklamacijom: najprije kvestor poziva gradjane, neka jedan drugog pomogne, zatim od kneza Dorije kano namj. sindika i odvjetnika Placidi kano prosindika, generala Lopeza narodne garde, i na koncu Lamarmore gdje naviešta dar kralja. Puno proklamacijah, slaba pomoć.

Noćju s 28. na 29. poče voda padati. Dne 30. prem je dažd lievao, potegnuo se Tiber u svoje korito, voda je oplahnula i veći diel grada slobodno odahnuo, kad al' tog dana po poldan najaviše novine, da sutra kralj dolazi. Štogod ima u Rimu razvratne čeljadi, sve se za doček sprema. Pred sobom zapovjedio je bio žicom, da se na njegovo ime stradalnikom poda 20.000 franakah. U $4^1/_4$ u jutro dojezdi kraljev vlak u kolostaju, čekaju satnije poredane vojske konjanikah i pješakah, bukti naokolo oko 60 smolenih zubaljah, čekaju novi gradski starešine, a sindik ili načelnik knez Doria pozdravlja kralja, koliko je Rim sretan, da jedan put slobodno može pozdraviti svoga kralja, i kralj odgovara: Evo došao sam, čim sam mogao! Jedva što je kralj došao, misli prije svega na povratak, jer traži očima ravnatelja željeznice, i kaže mu, neka nezaboravi za 4. uru po podne spreman držati vlak. Kad se dovezao u Kvirinal, reče pratnji: neka ravno u deset bude tu u dvoru, i mahom ode leć na počinak. Ob 10. uri stoje jur gospoda u vežah pred kraljevim stanom, i još kralj sam izašao prosit, neka bi samo malko potrpili, jer da je za čas gotov. Medjutim počela se vani giunta prepirati i sve glasnije vikati: kuda bi sve voditi po gradu kralja? Naglija stranka hoće, da bi kralja valjalo voditi po potopljenih stranah grada i na Petrov trg, knez Doria i njegova stranka dokazuju, da bi to reklo dražiti i ljutiti papu, i žestoka je krika, pa opet izašao kralj da vidi što je. Knez Doria pristupi i razlaže mu pitanje, o čemu je prepirka, a čim razumio kralj, pristade uz misao sindikovu, pak je odlučeno voziti se pram bazilici Maria Maggiore, od tuda do Laterana, pak odanle preko Foruma na Kapitol. Pita još posebice ravnatelja željeznicah de Martino, koj ga svakamo prati: bi-li stupio u bazilike, pa kad ovaj rekne: da bi to po njegovu sudu išlo, primetne brže kralj: ja sam samo pitao, pak ako baš nebi moralo biti, ja bih to ostavio. Sjede u kola kralj i kraj njega Lamarmora, a sprieda knez Doria i odvjetnik Placidi, tajnik triumvirata od god. 1849. Povorka krenu i obišla je vas put u pet četvrtih; u potopljene strane grada nije se ni zavraćalo, osim naravno Korsa, koj je glavna rimska cesta, a nije se svratilo ni u jednu crkvu. — Čim se je kralj vratio u Kvirinal, piše pismo papi u Vatikan, a nosi ga markez Spinola. A taj što piše? Na kratko ovo: Došao

Digitized by Google

sam u Rim porad potopa, da se biednikom pomoć pruži, a primoran vendar jur 1. siečnja u Florenciji biti mogu u Rimu probaviti samo nekoliko urah, sbog šta nije mi moguće doći u Vatikan pokazat sv. otcu poštovanje svoje. Nemogu sa svim tim odići, a da neupotrebim prilike ter opet uvjerim o čuvstvu svoje priklonosti itd. Kamo ćeš ljepše! Posve pokorni sin neima časa doći u Vatikan, al' u toj naglosti ima časa da u Rimu podpiše zakon od dva članka, koj je već 31. pros. proglašen. Zataknuo ministar u Florenciji u žep list papira, pak za boravka od deset urah pruža ga med ručkom i šetnjom kralju za podpis — dosta je, kralj je u Rimu novom si glavnom gradu učinio jedan vladarski čin, pak neka mu je mir, dok bude prenositi priestol. — Odgovora na svoje pismo nije kralj dobio nikakova. Kardinal Antonelli za kratka razgovora s pismonošom Spinolom nije nit spomenuo kraljeva imena, nego samo pitao pohodnika: je-li prvi put u Rimu? je-li putovanje bilo neugodno? Nije prava hora posjetit Rim, jer je daždom i potopom narušen grad itd. Čim se je Spinola iz Vatikana vratio, skoči kralj da bi mahom polaziti iz Rima; nu opomenuše ga, kako je sam za 4. uru povratak naredio, pak da prije nije moguće maknuti. Svi od njegove pratnje pripoviedaju, da mu je dodijao dug čas i nestrpljiv jedva dočekao, kad će sjesti na kola. Pripovjedilo se kralju, kako je papa iz Vatikana branio biednike na svojoj strani Tibera, u Borgu, a župnikom svih potopljenih stranah slao novca i oni obilato dielili, pak je sam kralj dosudio, da bi bila sramota po kralja neučiniti štogod više, ter zato namjeni darovati još 200 000 fran. Nu neimajući, kako je naravno, sa sobom toliko novca, i budući da peneznica Viktora Emanuela često ćuti praznine, uzajmilo se od jednoga prvih rimskih novčarah 500.000 franakah, jer je kralju osim onih dviesta trebalo jošte za novoljetne darove. Na kolostaji zahvali se kralj Rimljanom na liepu dočeku i pohvali grad, da mu se vidi liep i veličanstven, a za tim obrati se knezu Doriji, da njega još ima nešto zamoliti, naime neka primi čast rimskoga načelnika. Taj knez Doria nije po rodu što mu ime kaže, velike, glasovite porodice, nego je rodom markez Salvago, koji je naslov i imetak baštinio; ali se ni njemu nerači biti načelnikom ovakovu gradskomu vieću, kakova je nova rimska giunta, niti se klanjati voji naroda, kakov sada strahuje u Rimu. Kolebao je Doria med papom, pred kim je i nedavna bio na poklonih, i med novim redom, ali ga je kralj na razstanku svojom srdačnom prošnjom posvema predobio ter je čast za vrieme obnašanu za stalno primio. U Orbetellu za malo trenutakah, kad se je kralj odvezao, porušio se od potresa kolodvor. — Darove dieliti povjerila giunta grofu Pianciani, a on i njegovi ljudi gledaju ne na potrebu, nego na politiku, i čim je tko više radio i vikao za novu vladu, tim više i obilato dobiva. Priča se, da je V. E. zamolio papu, neka bi skinuo ekskomunikaciju barem sa sina mu Amadeja, novoga španjolskoga kralja ako je i njega zahvatila; a papa dao odgovoriti, da od starine za španske kralje stoji obred, po kojem papinski nuncij blagosliva kralja, pak taj obred ako bude ovršen svojim redom, skida svaku crkvenu kaznu. Sv. otac bio je poslie mlade godine prozebao i bolovao. Onaj dan, kad je kralj bio u Rimu, primio je puno posjetnikah, a na 1. siečnja diplomatski sbor. —

* Prešov u Ugarskoj. 21. prosinca buknula je u crkvi franjevačkoj vatra te crkva je iz nutra izgorela. Zlatni i srebrni kaleži i ostala sprava crkvena našla se raztaljena pod pepelom. Na sreću pošlo je za rukom vatru utišati prije nego se uhvatila krova, jer kako je duvao silan vjetar, mogao je grad žrtvom postati strašna požara. Uzrok vatri kažu da je bila neopreznost.

Družtvo sv. Jeronima.

Pomaknuo se iz II. reda u I. o. Jeronim Lacković, franjevac u Brodu; iz III. reda u II. g. Dragutin Žgurić, učitelj u Kaptolu. Pristupili u III. red: gg. Šimun Živko, učit. u Virju; N. Hubelić, seljak iz Boka župe Sisačke; Gabro Lukarić, gimn. učit. u Požegi; Petar Valjavac, gimn. učit. u Požegi; Franjo Žepić, gimn. učit. u Požegi; Dragutin Zangl, mjernik u Požegi; Franjo Trmačić, brijač u Požegi; Vjekoslav Knežević, žup. živinar u Požegi; Josip Tureli, žup. podbiljež. u Požegi; Imbro Gjulanski, franjevac u Požegi; Tomo Novaković, žup. u Kaptolu; Arnold Balog, vlastel. provid. u Vetovu; Srećko Bačaj, gimn. učenik u Požegi; Ernest Fink, gim. učen. u Požegi; Ivan Grgić, gimn. učen. u Požegi; Vinko Halas gim. učen. u Požegi; Milan Kerdić, gim. učen. u Požegi; Andrija Ciprijan, gim. učen. u Požegi; Jakov Pliverić, gimn. učen. u Požegi; Mijo Gavrančić, gim. učen. u Požegi; Petar Heinc, gim. učen. u Požegi; Učiona u Kaptolu; Vatroslav Martinić, kot. pisar u Cerniku; Gjuro Stjepan Ivančević, franjev. u Brodu; Joso Filipović, trgov. u Brodu; Jos. Šuplika, žup. u Sigetcu; Stjepan Trezić, gospodar iz Čepelovca žup Gjurgjevačke; Knjižnica pučka u sv. Križu u Zagorju; Franjo Jarček, bogos. u Zagrebu; o. Ivan Raić, kapuc. gvardijan na Rieci; br. Evgenij Šotte, kapucin na Rieci; o. Solan Krkvarić, franj. gvardijan u Vukovaru; Toma Orešković, poštar u Perušiću; Vilko Babić, kapelan u Županji.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh. pomoćnici: P. Bajsić, uprav. iz Rudah za d. p. u Lobor; F. Golešić, upr iz Velemerića za d. p. u Sladojevce; P. Kroempler iz Siska u Dubravu kod Ivanića, J. Sočnić, iz Dubrave na Bednju, M. Štefanec, s Bednje u Var. Toplice. N. Homotarić, iz Var. Toplicah u Križovljan, Fl. Kutnjak, iz Križovljana na Rečicu, P. Ožanić, iz Rečice u Mart. Ves, St. Cifrek iz Topolovca u Čučerje, St. Bešlić, iz Čučerja u Oriovac, M. Peroković iz Kloštra u Sisak.

Dopisnica urednička.

Mostar u Erc. Ako nebi stiglo pismo, znajte ovim putem, da je broj pr. k. 200. P. J. S. u Čak. G. J. K. nije dužan ništa. G. J. K. u B. Poslasmo danas G. J. Sm. u M. Došlo.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 4. Tečaj XXII. U Četvrtak, 26. Siečnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Papa i nova Europa.

(Konac.)

II.

Nije se zaustaviti samo kod vanjskih težkoćah, koje za ovaj čas prieče uzdržati papi suverenstvo. Političke konštelacije mienjaju se i prolaze. Kad bi se pitalo samo što i kako misle ovoga i onoga časa vladajući vladari i ministri, od kojih je papa ostavljen, to bismo se tada ipak mogli nadati, da će Europa još jednom za papu mariti i za njega se zauzeti. Već se dugo govori, kad se bude napravio mir da će se sastati kongres europejskih silah. Morda bi jim isti Viktor Emanuel bio zahvalan, kad bi kongres tražio Rim papi natrag. Ali što bi se tim postiglo? Prave težkoće položaja nebi se takovim diplomatskim posredovanjem utrgle, nego bi se tim izmed revolucije i sv. stolice postojeća razpra samo na novi rok odgodila, taj odgodjaj platio bi papa drago, a njegove pravice nebi bile osigurane za stalno nikakovom garancijom. Da sv. otac za svoje suverenstvo i crkvena država za svoju nezavisnost bude za istinu osigurana, hoće se tomu, da Europa stupi natrag na stanovišta, koja glavi crkve takov položaj jedina dati i uzdržati mogoše.

Prije nego će nasljednik sv. Petra postati vladar gradu Rimu i rimskim pokrajinam, trebalo je najprije da rimsko carstvo bude dobilo pučanstvo kršteno. U poganskom Rimu nebijaše za namjestnika Isusova mjesta, i nasljednici sv. Petra mogoše kako i on sam, nad poganskim Rimom vladati samo kano mučenici, ne pako kanoti kralji. Ovu samu sobom doista razumljivu primjetbu moradosmo iztaknuti, neka se s njom vidi najdublji uzrok svim borbam, kojim je papinsko suverenstvo izvrženo. Kako se je nekad prvih trih viekovah na rušećih se dvorovih poganskoga Rima gradio i narastao novi kršćanski Rim, tako je obratno u ravno toliko viekovah u kršćanskoj Europi narastao opet poganski. Onaj duh, što se običava imenovati novim vremenom i vremenskom modernom civilizacijom, nije jezgrom ništa drugo, nego novo i moderno poganstvo. Taj duh hoće ljudsko žiće bez Boga, bez neumrlosti, bez istine i zakona. On hoće državu gradjenu na materijalnoj samo sili i materijalnu korist pružajuću — hoće državu bez Boga, bez pravice, bez morala. Taj duh modernoga poganstva obuzeo je i proniknuo od tri vieka sve europejske države, Italiju pako posve osobito. Crkva bori se proti njemu na mnoge načine, i kršćanski duh iz puka svaki put uzbio ga natrag, ali je zato on tim sigurnije preobladao visoka učilišta, kabinete i parlamente. Tuda vlada on obćenito skoro bez svake zapreke i borbe, akoprem se svuda nekaže jednako bezobziran i gol. Vladanje ovoga duha pak s vladanjem namjestnika Isusova neće se nikada pomiriti. Gdje papa vlada, tu mora da vlada zakon božji, zakon Isusov, zakon crkveni. Crkvena država pak ona moderno liberalna to je absurdum. Papa bi mogao gradjanom, gradovom i plemićem, koji pod njegovim suverenstvom stoje, podieliti slobodu i samostalnost tako široku i veliku, koliku bi mogao podati kakov god sustav republikanski; ali nebi on njih mogao riešiti od zakona božjega i od reda vrhunaravnoga. On nipošto nebi smio da uvede državu modernu, ovu pogansku državu, koja onesvećuje ženitbu i porodicu, istinu predaje samovolji obuke i razuzdanosti štampe, a ugled političnomu i religioznomu subjektivismu podvrgava.

U tom protuslovju izmed modernih ideah i kršćanstva stoji najdublji uzrok svim težkoćam, s kojimi se u modernoj Europi ima boriti to suverenstvo. Pio IX. prvi ga je već na početku

Digitized by Google

svojega vladanja najjasnije opazio i označio. On sam razokrio je u syllabusu vas položaj neprijatelja, s kojim se je njemu hrvati, a razokrio na strah dobroćudnim prijateljem, i na čemerni gniev samim neprijateljem. Prijatelji, ufamo se tako, neće više govoriti da je syllabus neuhoran; neprijatelji pako nisu nikada tajili, da oni u papi mrze stražara kršćanskoga reda, i da je obsada Rimu za nje veselje navlastice zato, jer su njom koncilu začepljena usta, koj bijaše nauman moderne ideje osuditi.

Kada si rimsko pitanje pomislimo u ovoj njegovoj podpunoj ozbiljnosti, tada mu riešenje za istinu nećemo tražiti na površini običnih političnih događjajah. Bivanje i obstanak papinskoga suverenstva posve je drugoga drugoga znamenovanja, nego-li obstanak Grčke, dunavskih kneževinah ili Belgije. Ono je princip. Ako se europejska diplomacija zanj zauzme, tada ustaje za kršćansku državu i za vrhunaravni red. Pio IX. sam, opetujemo to, postavio je pitanje tako, i nijedan njegovih nasljednikah neće ga moći drugčije obrnuti, pak da bi sve stotine godinah proći morale prije, nego bude priznano da tako pravo stoji.

S ovim pako najvišjim načelnim pitanjem drži se neposredno jedno drugo. Crkvena država, od kada je utemeljena od Konštantina, Pipina i Karla Velikoga, ima svoga zaštitnika u kršćanskom cesaru. Neka su za borbah srednjega vieka pape i cesari jedan proti drugomu stali koliko god neprijateljski, i koliko je god odnošaj jednoga napram drugom u pojedinih slučajih bio raznolik, do početka ovoga vieka stojaše princip vaviek tvrdo: da je cesar dužan čast i slobodu pape braniti. Svaki cesar za krunitbe zaklinjao se da priznaje tu svoju dužnost, i svi vladari Europe slušali tu zakletvu.

Devetnaesti viek zatro je to kršćansko cesarstvo, a tim srušio predpologu, o kojoj kano uvjetu visi politična nezavisnost pape. Naravno dugo prije, nego je cesar Franjo kršćansku cesarsku krunu skinuo s glave, i s novom austrijskom natrag stupio, rivali su se francezki kralji med cesara i papu, a reformacijom podržavani odpor njemačkih knezovah oslabio moć kršćanskim cesarom. Po drugoj strani još dugo potle, od g. 1818. pak do 1859. austrijska monarhija, vodjena svojimi starimi tradicijami, zadržala je faktično službu papina zaštitnika. Danas pako nestalo je iste ideje toj službi, pak niti ima jedna za sebe sila, niti ima više sdruženih silah, da bi se za tu službu vidilo budi revnosti bud odvažnosti. Ako je jošte morda trebalo tu službu zakopati, to je Napoleon III. učinio svojom nestidnom igrom s Piom IX. On je naučio Europu, da smatra papu kano vladara, kojega vladanje jest pitanje vremena, kojemu je smjeti pokrajine otimati i čijim je posjedom slobodno razpolagati, kada god se pričini da to išće časovita korist.

Događjala se je sila i otimačina papam u svako doba kako i drugim vladarom. Njihov zemaljski posjed nije nikad imao povlastice, da bude netaknut. Ali je u našem vieku za crkvenu državu stvoren privilegium odiosum; ona je stavljena izvan medjunarodnoga prava, kako u svoje vrieme i duhovnici suvereni u njemačkom carstvu, čiji posjed i oblast razpravi tako zvana sekularizacija. Papa i s njim sva crkva napram modernoj Europi netrebaju zahtievati pravne zaštite, nego najviše ako milost i pomilovanje, koliko i dokle to ištu ili dopuštaju interessi. A ta bezzaštitnost, kako rekosmo, jest samo iznimka, koja se ima stegnuti na jedinoga papu i na katoličku crkvu. Druge države, kano Švicarska, Grčka, Belgija, dunavske kneževine i Turska, koje su takodjer postavljene pod zaštitu pojedinih ili svih silah, vidi se da se za ovaj čas jošte vaviek priznavaju i moraju braniti kao pravna uda europejskoga državnoga reda. Dokle će tako biti, to je dakako drugo pitanje. Velika načela prava i zakona nije moguće uzdržati, van ako smiju obstojati cjelovita i bez iznimke. Ako se napram papi više nečuva medjunarodno pravo i ako je crkvena država predana na milost i nemilost susjednih državah, tada mora ne logika događjajah, nego puno kruća logika krivoga načela prije ili kašnje tamo dovesti, da nebude mogla obstati nijedna država, koje vojska i mornarica nije dosta jaka mjeriti se s vojskom i mornaricom koje susjedne države. — Medjunarodno pravo dotrglo se je u obće, ako ostane iznimka naredjena glede pape; usuprot crkvena država i suverenstvo papino može se samo tada nadati obstanku, ako se Europa bude povratila na starinska načela medjunarodnoga prava: koje slabije države postavlja pod zaštitu višje moći i ugleda, bilo sada to ili jedan jediti vladar ili petera sila (pentarhija) ili kako god sastavljena.

Ostavivši ideju kršćanske države i zahtjeve medjunarodnoga prava nametnula se je skupa još i treća vrlo znamenita stvar, naime novovječna idea razvrći državopravni pojam same katoličke crkve. Kada je crkva u sredini rimskoga carstva narastla, našla je ona tu razgovetan, jednako na naravi kako i na historiji osnovan pojam samostalne, na vlastitom svom pravu obstojeće korporacije. Taj pojam poprimila je ona takodjer za sebe. Ista poganska država, koja je nju progonjala, nije joj toga mogla kratiti, a kršćanski cesari pripoznaše samo stvar na obćenitom pravu osnovanu, kadno crkvu kano svoju korporaciju pod osobitu primiše zaštitu. Sva kršćanska vre-

Digitized by Google

mena držahu se tvrdo toga načela, kano stvari koja se sama sobom razumi, pak na toj podlozi sagradiše onu sgradu, gdje u najbogatijoj i najviše raznolikoj sglobi tako sva ukupna papom zastupana crkva, kako i pojedine crkvene pokrajine i biskupije i obćine svaka u svom obsegu imahu svoju samostalnu, autonomnu upravu. Sadanja državna theorija stvorila je od toga pojma korporacije nekakovu sjenu bez mesa i kosti. Idea tako zvane absolutne države s jedne, a princip suverenstva individuah s druge strane složiše se u konsekvenciji: tajiti pojam takodjer napram državi samostalnih korporacijah. Ota konsekvencija zakidnula je najprije u katoličku crkvu. Kako svako načelo samo po malo može promieniti i obnoviti život, tako naravno i ovi novi nazori nemogoše u jedan mah obladati; ali već danas za sbilja zavladaše svuda. Većina novih modernih državah poznavaju samo individua, kojim dopuštaju pravo vierskoga drugovanja, dokle to dosudi ustav i zakon. Ako se njihovi gradjani s gradjani drugih državah sastave u kakovu zajednicu ili obćinu, pak ako tada kažu, da imaju glavara u kom se ista obćina veže, i preko koga se odnošaji skupa drže, tada se to milostivo ili nemilostivo dopušta. Pače naopako: polag obećavanja piemontezke vlade niti odsele neće barem biti zabranjeno: da takova vrhovna glava obći i stoji u savezu s katolici, i tim viersko družtvo upravlja kano družtvo medjunarodno. Upravo to dopuštenje jest ono što se rad zove slobodna crkva u slobodnoj državi. Nu to priznanje medjunarodnoga katoličkoga družtva moći je svaki čas opozvati, a ustavom pojedinih državah po volji ga stegnuti. Posvema stoji to u volji legislacije austrijske, francezke, pruske itd. koliko će svojim katolikom braniti oli dozvoliti obćenja s njihovom vrhovnom glavom crkvenom, i obratno stoji isto tako u volji one države, kamo vrhovna glava crkve spada kano državljanin, dakle, kako je sada, stoji u volji talijanske vlade odmjeriti medje, dokle budi njemu, uza netaknuta svojstva njegva kano gradjana talijanske države, slobodno katolike drugih državah smatrati za crkvene si podanike. Uz pojam ovakov, kakova postavismo, može jednako i nadalje biti, da države častniku oli zastupniku svojih katoličkih podanikah podiele stanovite časti i odlike; pokraj svega toga nazora može se na primjer, biskupu dati stepen koje god višine: tajnoga ili dvorskoga savjetnika, pa tako gore više i dolje nižje; pače nesmeta ništa, da se kardinalom poda naslov i stepen kneza ili vojvode, papi pako, ako je tako želja, stepen istoga kralja. Ima ipak jedno, što uz taj pojam nije moguće. Papa ili druge crkvene osobe nemogu nikad i nipošto ostati ili postati suvereni, vrhovnici politički, a to zato ne, jer bi tim prestali biti državljani i jer bi upravo tim družtvo od njih upravljano prestalo biti komadom (ciepankom) sve objimajuće države.

Proti ovom novovječnom pojmu o crkvenom družtvu, komu se je prije jednoga vieka protivilo obstojanje (existentia) množine autonomnih biskupah i prelatah, prosvjedovalo je u novije vrieme samo još suverenstvo papino. Kano glas u pustinji vapeći papa-kralj već je svojim bivanjem i obstojanjem naproti modernoj theoriji državnoj autonomiju crkve branio, a još više svojim djelovanjem u tisuću prilikah zapriečio razsap crkvenoga družtva. To bi sad moralo prestati. U tom stoji najdublji i zadnji cilj sekularizaciji crkvene države, koju je ovršio Viktor Emanuel. Neradi se tu samo o tom, kako bi zadovoljiti i smiriti Garibalda i njegove čete, nepita se samo za zahtjeve savojske dinastije. Tu se izvodi sa svim novovječnim sustavom pravnim srašćeni princip temeljni, kad se glavi katoličke crkve uzima vrhovnički položaj, a ukupnoj crkvi katoličkoj biljeg na svojem vlastitom pravu obstojećeg družtva. Takodjer u tom pogledu nestoji papa-kralj sam za sebe niti samo za katoličku vjeru, nego zastupa on velik obćeniti princip. Ako suverenstvo papino bude uništeno, tada samostalnost katoličke crkve gubi u svih državah svoga najjačega jamca (garanta), i korporativna autonomija u obće stupa u grob.

III.

Đojakošnjom razpravom našom hotismo pokazati, da nova Europa s papinim suverenstvom stoji ne samo slučajno i činom, nego takodjer po principu u najprečjoj opreci. Za papom-kraljem stoji i po njem je zastupan čitav socijalni red, koj civilizaciji t. j. novovječnim idejam ravno protuslovi. Nije zato moguće, da bi se zahtjevi katoličke crkve i zahtjevi tako zvanoga novovječnoga družtva pomirili i za istinu ter za stalno naravnali se. Po našem sudu vrlo je znamenito i treba taj položaj stvari bistro razviditi i jasno ga shvatiti. Illuzije o načelnih borbah dovele su svaki put štetu samim načelom, a stvar crkvena može uspievati i napredovati samo u podpuno svietloj istini. Valja se dakle okaniti svakoga pokušaja, papu i papinsko suverenstvo liberalnimi idejami maskirati. Prastare temelje prava i vanjskoga pravnoga odnošaja katoličke crkve, nebi nikada smjelo biti da zamiene i nakrade kompromissi i koncessije, koje jedva što su načinjene mahom se pokažu da su bez moći. Papa neka je oli suveren oli mučenik. On može jedino oli s trokrunom vladati u Vatikanu oli kano bjegunac i sužanj tražiti stope sv. Petra. Sit ut est, aut

4*

Digitized by Google

non sit. Politički položaj svete stolice nesmie se pristati da bi se provrgnuo u koju god od množine modifikacijah, kako to talijanski državnici na stotine načinah smišljaju i liberalna štampa razpravlja. Sveti otac nemože kano povlašten ili odlikovan prelat živiti u onesvećenu od talijanske vlade Rimu, a da tim sam nebude onesvećen. On nemože da primi obskrbe (apanage) od Viktora Emanuela; svaki škudo, primljen s te strane bilo bi ruglo i sramota za njegvu čast. On iz talijanske vojske nesmie da primi nikakove počastne straže, nego se ona pred njegovim stanom smestiti samo kano uznička straža. Takodjer niti od drugih katoličkih, manje još od šizmatičnih i protestantskih vlastih nesmie sv. stolica dopustiti da joj se daje civillista t. j. placa suverenska, niti može primati poslanikah, koji ga kano pravoga suverena nebi priznavali. Sv. otac mora da traži, neka mu se povrati cielo i pravo suverenstvo; on niti može, niti smie, niti hoće načiniti koncesijah, koje bi njegovo pravo kidale i slobodu mu stezale. Najmanje pako smio bi papa, što već u strahu i očajanju svom isti pošteni katolici pomisliše da bi se moralo popustiti: naime neka se papa baci u naručaj demokracije, ter poput Napoleona III. priestol svoj pučkim glasovanjem dade uzpostaviti i utvrditi. Neobzirući se posve ništa kako je taj sistem kroz pokušaje zlo prošao, reklo bi to zatajiti sve, što je papija dosad zastupala. Ništa nebijaše naravnije, nego što je Pij IX. Rimljanom jednako zabranio glasovati: jest i ne. „Ne“ bilo bi tako papinski priestol prevrnulo kako i „jest.“ Jedino glas božji, koj je govorio kroz poviest viekovah, mora se glede prava papina pitati i posluhnuti. Ali što pomaže to okorelo non possumus, non volumus, tako se pita, pak pitaju isti katolici ljudi od dobre volje na očigled silna napredka i uspjeha, što ga je postigla revolucija i njezina načela. Liberalni sistem vlada nad Italijom od Alpah do krajnoga rta Sicilije. Tko da se tomu vladanju uzprotivi? Talijanski narod sastavio je svoje jedinstvo i Rim zahtievao za glavni si grad. Tko bi to njemu mogao uzkratiti? Javno mnenje Italije ne samo, nego javno mnenje sve Europe odsudilo je papino suverenstvo kano ostarelu i neprikladnu instituciju. Tko bi mogao taj sud preokrenuti? Ali da sbilja jest sve to tako, još ni tada i nipošto nebi nas moglo ponukati da povrgnemo načela, koja mi u suverenstvu papinu i u nezavisnosti sv. stolice branimo. Neka je istina, da razuzdana štampa, bezbožna znanost, tašto nestidno zakonarstvo talijanske vlade sve dalje i dublje djeluje u krv i mozag ovoga nekada toliko kršćanskoga naroda; nu ako papa Italije nemože osloboditi, niti Rima od bujice protukršćanske nemože obraniti: to on tada mora barem sveti zakon božji držati nad vodami i načela kršćanske vjere upravo tuda najsvečanije navieštati, kuda se najsramotnije preziru i vriedjaja.

Moguće je, da će načelo narodnosti duhove Italije za duga vremena držati sapete, pak da se tomu kumiru militarnoga i političkoga jedinstva bude morala žrtvovati sva idealna veličina i sve materijalno bogatstvo blagoslovljene Italije. Ako papa talijanskoga poluotoka nemože obraniti da ga neopustoši militarizam, to on ipak mora i nadalje sve narode naučati i svim kraljem prizivati ono: Et nunc erudimini qui judicatis terram: servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore. Ne za Talijane samo, nego za sve narode svieta ima on sačuvati ideu božanstvenoga reda, kako se god u ovom velikom boju neradi samo za stvar njegovu, nego za stvar ljudskoga družtva i svih viekovah.

Upravo zato nesmie se pitati obzir na javno mnenje Europe. Ako devetnaesti viek zataji načela istine i pravice, koja za papom-kraljem stoje, to će se drugi viekovi na nje povratiti. Viekovi se mienjaju. Crkva i njezin položaj u svietu nije vezana na nikoji viek, njezina misija stoji nad svakim viekom. Nego netreba prizivati se na nestalnu budućnost. Kriva principia imaju posve stalan zakon razvitka. Ona gube moć u isti čas, kad su posvema provedena. Taj zakon mora se obistiniti i potvrditi takodjer na tako zvanih novovječnih ideah. Jedno stoljeće proteklo je sada, kako su posijane po Europi, i čitavo čislo silovitih katastrofah pokazalo jim u europejskih državah djelovanje. Danas, pokle su sve obujmile, napravile su one od europejskoga svieta tabor vojske, gdje oko vidi same bajonete, pak u konštituantu načelnom borbom razrovanu. Sve si prieti, sve se hrve i otima. Princip obraća svoju oštricu proti sebi. —

Vanjski rat jest morda najmanje zlo. On je liek i melem, jer za čas barem taži žestinu nutarnje borbe. Po svaki način dobitak je to, kada vika liberalnih theoretikah mora zaglušiti ter vladari i narodi ćute desnicu božju. Nego vremena poslie rata, poklonstva i slavlja, koja pobjeditelji očekivaju, kako i zabune ter neprilike pobjedjenikah, do sada svaki put s nova utvrdiše zla načela. Pobjedonosna Prusija pak i pobjedjena Austrija poslie pražkoga mira laskaju liberalnim idejam; i klanjaju se bilo već za istinu oli za izliku. Hoće-li tako biti takodjer poslie mira med Njemačkom i Francezkom? To je pitanje, kojim će poviest našega stoljeća biti odlučena. Bude-li Njemačka francezki imperializam, koga je kod Sedana potukla, i revoluciju, koju će ako Bog da na vodi Loaru do noge potući, progaujala takodjer u Berlinu

Digitized by Google

i Rimu, tada krvavi ovaj rat može biti početak obnovljenja ili bolje veleć oživljenja stare Europe. Budu-li pako njemačke pobjede samo za to zlo upotrebljene, da s ovu stranu Rena rieke imperializam, i s ovu stranu planinah sebičnu narodnostnu vrtoglavicu utvrdi, tada razsulo ljudskoga družtva mora potjerati orijaškom brzinom. U jednom pako i drugom slučaju odlučiti će sve onaj položaj, kako mir sklapajuće sile budu stale napram rimskom pitanju. Ugovor mira, koj papu ostavlja osamljena, makar se koliko prekrivao konzervativnom i monarhičnom akcijom, i ovako i onako nebi bio drugo van pečat, kojim bi se potvrdila revolucija. Ugovor mira, koj bi papu oslobodio, popravio bi tako u Francezkoj kako i u Njemačkoj temelje prava i ugleda, pak budi da ga sklapa francezka republika, ili legitimno kraljestvo. Kako-li će kocke pasti, toga mi danas neznamo niti slutiti niti proreći. Po svaki način utješljivo je za nas, viditi da rimsko pitanje stupa u sredinu svih velikih pitanjah. Privilegium je sv. stolice, da sva njezina akta idu urbi et orbi. Ova odlika prati takodjer njegove muke i poraze. Europejski red, dà red ljudskoga družtva stoji i pada s njom. Upravo zato pako čine katolici ne samo dužnost svoje vjere, kada se svom snagom ustaju za papu, nego i dužnost domoljuba pravoga. Po našem sudu nisu to dva pitanja njemačko i rimsko. To je jedno isto pitanje, a Rim je mjesto, gdje danas kako i u vrieme Karla Velikoga, sudbina narodah, nekad njegovu žezlu podvrženih, čeka svoje riešenje.

Turska.

Motreći samo zemljovid mislio bi čovjek, da je Turska ne samo ogromno, nego i silno carstvo, pravo carstvo svietsko, što se proteglo prieko tri strane svieta, a to prieko najljepših i najznamenitijih zemaljah staroga svieta. Tko je vidio u Carigradu sjaj sultanov, a u glavnih gradovih pokrajinskih gizdu i razkoš pašah, mogao bi pomisliti, da je Turska carstvo veoma bogato. Tko napokon priliku ima s pojedinimi po novom kalupu skrojenimi državnici i gjenerali turskimi čavrljati francezki, mogao bi za čas sklon biti, da Tursku drži za državu na evropejsku naobraženu. Ali sve je to samo na oko; u istinu pako Turska niti je silna, niti bogata, niti naobražena, već je sve obratno.

Turska priliči sasma čovjeku bolestnu, tursko carstvo boluje, a neima mu lieka. Prispodabljajuć Tursku s čovjekom bolestnim valja ipak reći, da Turska boluje, ali neleži. Ona prliči čovjeku, koj je na oko zdrav i krepak, ali u sebi klicu ima smrtne bolesti, što se sveudilj dalje razvija, a da se jedva što vidi, dok se odlučan čas, koj je ubitačan, nije primakao. U takovih ljudih rastu često životne sile varavo, i takovi bolestnici za bolest si neznajući siluju se sami, da pokažu životnu snagu, kano da slute, kako neće više dugo trajati, pak brane se napokon od smrti. Sve to valja za Tursku; ona je jošte na oko zdrava, rado se siluje sama i napinje, pak i branit će se proti smrti.

Kano glavni uzrok, zašto bolesti turskoga carstva neima lieka, navodi se ovo: svaka se država može da uzdrži samo onako, kako je utemeljena. Premda to u obće stoji samo donekle, za Tursku ipak valja podpuno. Tursko se carstvo stvorilo li silom oružja. Jedino pohlepom za osvajanjem i nabožnim biesnilom, da se Muhamedovo carstvo po svem svietu razširi, jedino tom dvojakom strašću razpaljeni i razjarени uvališe Turci razbojnički u zemlje nekadanjega carstva iztočno-rimskoga i pokoriše jih užasnimi i krvavimi bojevi. Ali religiozna pomamnost ohladnjela je tečajem vremena, a divljačka ratobornost Turakah užitkom bogata pliena opojenih propala i prešla u mehkoputnost, kako to s divljačkimi osvojitelji obično biva. Čim su Turci nepredobitnim odporom Evrope, napose Austrije stegnuti bili na vlastito zemljište, odlučilo se propadanje njihove snage. Oni ostadoše na svojem zemljištu kano u taborištu, neimadoše volje niti sposobnosti, da od osvojiteljah postanu obrazovatelji, ostadoše ratoboran čopor, nerazviše se kano narod u evropskom smislu. Oni bijahu Azijani i ostadoše, na evropskoj zemlji nikada se neudomiše. Kako se i sami smatraju za tudjince, dokazuje čeznuće njihovih velikašah i bogatašah, koji hoće da bude ukopani onkraj Bospora u zemlji azijskoj. Azijski značaj ostade takodjer u svem državničtvu. Sultani bili bi zadovoljni, kada bi jim paše slali četah, novca i robinjah, te bi dopustili satrapom, neka rade u pokrajinah što bi god htjeli. Tako tursko carstvo nepostade nikada urednom državom, već ostade skupom različitih zemaljah, koje bi se skupa držale jedino silom mača. Čim bi pako tuplji postajao mač Turakah, tim bi se većma razklimala sveza podložnih zemaljah, te je tursko carstvo dan danas samo prividna, na zemljovidu samo cielost sačinjajuća oligarhija satrapska. Povrh toga zametnuše Turci svoj prvobitni značaj u pogledu tjelesnom i duševnom, pošto stadoše živjeti sa ženami svakoga plemena i primati odmetnikah svakoga naroda. Dalje nije se htjelo Turkom, u čem su vriedni hvale, raditi oko toga, da si podvrgnute narode asimiluju, za oto bili su odviše bezćutni i oholi. Narodom ostaviše oni narodnost i vjeru, jer bi oboje prezirali toliko, te jih je mrzilo dirati u to. Za kršćanske narode rekoše da su jim stado, te bi s njimi, dok se je dalo čestimice sve do danas kano sa stadom takodjer postupali, dopustivši u ostalom neka životare život samorodan. Ali podjarmljeni ti narodi digoše se po malo iz životarenja na život duševan, u njih se probudi samosviest narodna, u njih se razplamti čuvstvo nabožno, pak

Digitized by Google

uplivom evropske obrazovanosti i sućuti taknuti i okriepljeni uzeše ti narodi raditi, kako bi si poviest nastavili, tudji jaram stresli, baštinu otacah svojih naslieđili, a u red stupili obrazovanih i slobodnih narodah. Turci usuprot padali bi s vrška, kamo se silom oružja uzpeše, sveudilj niže, a postajali u neplodnosti tjelesnoj i duševnoj sve pasivniji. Kao što poput Tatarah i Mongolah u zemlje uvališe li kano ratoboran čopor, tako ostadoše takodjer poslje osvojenja brojem duboko podredjena manjina. Mnogoženstvo bijaše zaprekom, te se nemogoše prema naravi razrasti po sebi, a pomnožavanje s vana odmetničtvom nebijaše izdašno, niti bi jačilo, već slabilo snagu plemena turskoga.

Sve su to uzroci, s kojih tursko carstvo neizbježivo mora da padne, a pad će doći redom naravnim. Nije potrebito da izvanjska vlast pomogne kršćanom, ali takodjer neće moći nikoja takova vlast spasiti Turke. Prekret će se privesti životnim razvojem narodah kršćanskih, pak tjelesnim i duševnim odumrćem plemena turskoga. Po naravnom redu tursko će gospodstvo pasti kano gnjilo voće s drveta živoga na poluotoku balkanskom.

Ali po svoj prilici neće odnošaji dopustiti, da se naravnim mirnim redom to privede; to će se silovito pospješiti, osobito Turci sami izazvati će prekret na bolestničku prisilovanim naporom za životom. Za taj slučaj bilo bi ludo misliti, da će se tursko carstvo razpasti prekretom jevtinim. Bolestni čovjek napregnut će još jednom sve sile svoje, uspomene na gizdavu prošlost oživjet će, planut će nabožna pomamnost. Kada se je tursko carstvo podizalo, potreslo je Evropom, i pad njegov lahko da će njom potresti još većma. Ali na koncu posljedak nije dvojben. Evropske vlasti, koje su se kroz stoljeća opirale turskomu carstvu, da se nepodigne i nerazširi, mogu raditi, nebi-li ga uzdržale, ali naravni tok obustaviti neće moći.

Osmanlijsko je carstvo, kako rekosmo, na zemljovidu veoma ogromno. Česti su mu tako zvana evropska Turska, ilirski ili balkanski poluotok (bez Grčke) s prostorom od 9335 četvornih miljah; u Aziji poluotok Anatoli, (Mala Azija), Armenija, Kurdistan, Mezopotamija, Irak, Arabi, Sirija i problematični posjed svetih miestah u Arabiji, ukupno do 25.000 četvornih miljah; u Africi, Egipat sa čestimice od njega odvisnimi zemljami Nubijom, Abissinijom itd., zatim Tunis i Tripolis, ukupno 30.000 četvornih miljah. Po tom obsiže čitavo carstvo velikoga sultana prostor od 64.335 četvornih miljah. Na oko ogromno i gorostasno carstvo; ali kako je taj gorostas malen, ako ga motrimo s bliza! Na balkanskom je poluotoku malena Crna Gora sasma nezavisna, te dokazuje svojim bićem i obstankom baš očevidno slabost gospodstva turskoga. Srbska i Rumunjska priznavaju još samo suzerenstvo sultanovo, plaćaju mu danak, koj priliči milostinji, te su tako malo pokrajine turske, da Turci tude smiju boraviti samo kano tudjinci. U Bosni, Hercegovini, Albaniji, Epiru i Tesaliji siže vlast sultanova samo donle, dokle siže mač pašah. Samo u Macedoniji, Rumiliji i u Carigradu stoji još nekako čvrstvo gospodstvo tursko. Niti je bolje u Aziji. Mala Azija samo može se smatrati kano prava pokrajina turska po nazoru evropskom; a svih drugih pokrajinah paše su, pak još većma domaći poglavice pravi gospodari, te sultan visi upravo o njihovoj dobroj volji. Afričke zemlje smatrati za česti pripadajuće Turskoj prava je fikcija. Egipat je država za sebe, te bi podkraljevi s davna jur bili prividnomu veličanstvu turskomu učinili konac, da jih nisu zavidne vlasti evropske u tom priečile. Vladari u Tunisu i Tripolisu niti nemisle više na to, da ima kakav turski sultan, komu bi se imali pokoravati.

(Sliedi dalje.)

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup naručio je za sve učione stojeće u župah njegova patronata školske listove „Školski Prijatelj“ i „Napredak“, pak „Pučkoga Prijatelja“, a tako i preč. prvostolni kapitul za sve učione svojega patronata platio list „Šk. Prijatelj.“

— Presv. i preč. g. biskup veliki predstavnik i gen. vikar Ivan Kralj dostojao je kako svake tako i ove godine darovati za uboge učenike: vel. gimnaziju zagrebačkomu 100 for., vel. gimnaziju varašdinskomu 100 for., vel. realci zagrebačkoj 50 for., praeparandiji zagrebačkoj 50 for. i mal. gimnaziju požežkomu 50 for.

— Nj. veličanstvo dostojalo je odlukom od 6. siečnja s ostalimi bivšemu provincijalu franciškanskoga reda Dominiku Kirchmayeru i nadrabinu u Osieku, Sam. Spitzeru priznavajući njihove na polju književnosti i pučke nastave, odnosno za nauke stečene zasluge podieliti vitežki krst reda Franje Josipa. Odlukom od istoga dana dobiše zaslužni zlatni krst s krunom kat. župnici Šime Dadić u Lukovu Šugarju ličkoga, i Petar Korenić u Drežniku ogulinskoga puka.

— S dozvolom višjom pozvalo je poglavarstvo samostana č. s. milosrdnicah za izpovjednika dra. Windera, svećenika biskupije briksenske, ter je ovo danah došao i prezeo službu.

— Dne 2. t. mj. preminu na Rieci svećenik senj. bisk. Šimun Srdoc.

Ugarska. Posao katoličke autonomije stoji pri tom, da onaj iz velikoga odbora 27orice postavljeni odbor 9orice 16. t. p. poče viećati ob elaboratu Virgila Szilágyi, (ob organizaciji autonomije) pa kada devetorica bude gotova, nosi posao na sud 27orice, sbog šta je i ova urekla sastanak zadan 21. t. m.

— Polag najnovijega brojenja žive u kraljevini Ugarskoj s Erdeljem: mužkih 6 mil. 450.607, ženskih 6

Digitized by Google

mil. 668.743, skupa 13 mil. 219.350. Po vjerozakonu: rimokatolikah 6 mil. 148.241, grčkih katolikah 1 mil. 577.806, jermenskih katolikah 4962, grčke iztočne crkve 1,793.938, jermenskih razkolnikah 447, protestantah augsb. konf. 1 mil. 81.753, protestantah helv. konf. 2 mil. 13.545, unitaracah 54.327, drugih svakojakih kršćanskih sektah 2630, mozaičkoga zakona 541.506 i na koncu 195 — različitih nekršćanskih sektah. — Od toga broja pučanstva zna čitati i pisati 1,482.934, samo čitati 3 mil. 393.300, niti čitati niti pisati 8 mil. 343.116. Dakle blizu tri četvrtine pučaustva neznaju čitati niti pisati, a velika većina onoga broja, koji je kano knjizi vješt označen, stoji u velikih gradovih, i to opet velikom većinom Niemci i židovi. Izvještaj prosvjetnoga ministra od g. 1869. predan saboru i tiskom objavljen kaže: da od popisanih sposobnjakah za svake vrsti pučku obuku brojem 2,284.741, ide na nauk samo 1,152.115, dakle poprieko oko 48 na stotinu (ako se razluči, u Ugarskoj 49, u Erdelju pako samo 40 na stotinu). Dakle polovica mladeži ostaje bez obuke. Medjuto, ministar razlaže, akoprem je jošte vaviek ovakov izvještaj žalostna slika, da se ipak opažava napredak, ako se prispodobi s prvašnjih deset godinah. —

— Družtvo sv. Stjepana bilo je razpisalo nagradu od 300 dukatah za povjestnicu Ugarske, pak se je našao samo jedan pisac, koj nije niti s daleka zadovoljio. — Družtvo kani to djelo povjeriti profesoru dru. Vilimu Franklu.

Celovac. — Od početka nove liberalne dobe takme se koruški liberalci za prvenstvo, barem nepropustiše niti jedne ma nesjetne sgodice, da se nebi svietu javilo jato celovačkih prostoglavacah. Najnovije jim junačtvo jest odluka zemaljskoga školskoga odbora, neka se vjerozakonska obuka na gornjem gimnaziju stegne na najmanju mjeru, a skupna služba božja i ostali pobožni običaji da se mahom posvema dokinu. Duvnam zabranio je nedavno ministerij na svojih samostanskih učionah držati javnu obuku, to jest uzkratio pravo javne učione. Medjuto vierni katolici i domoljubi negledaju prekrštenih rukuh, nego osobito celovačka katolička družba oštro pazi na neprijateljske težnje, uzbija jih i opominje narod. — Zato su odišle na vladu ozbiljne predstavke i molbe, neka se duvnam celovačkim vrati pravo.

Beč. Na kardinala nadbiskupa bečkoga Rauschera stigla je nedavna molba: neka bi on viernomu svomu puku vještim svojim perom u licu pastirske poslanice ili kojim drugim sgodnim načinom razložio nauk o papinoj nepogrešljivosti, rekši: ti si u obsegu bečke nadbiskupije od crkve postavljen prvi učitelj, pak upravo iz tvojih ustijuh želimo čuti nauk. List foederalistah i od prvoga početka tako zvanih za onda infallibilistah (drugčije Leona Thuna i ostale velikaške mu svojte) „Vaterland" javi mahom svietu sa svojimi primjetbami, kako se samo gradjanstvo listom diže opominjat nadbiskupa neka se javi, koj se je obično svaki put i u svačem na široko javio, i neka uči vierni si, nauka željni puk. — Odmah se je slutilo, da su to spletke i zadjevice Rauscherovih protivnikah, koji o spomenutoj peticiji trube i prozivlju njega, nebi-li toga prije saborske odluke velikoga nauku protivnika i vodju protivne stranke primorali da se oglasi (njim za zloradi morda smieh), ili ga barem spravili u malenu nepriliku. — Medjuto „Volksfreund", koj se smatra za Rauscherov list, objavio je imena podpisanih pod molbu glavah, svega skupa brojem 11, drugač zanimanjem češljarah, sapunarah itd. i nizkih činovnikah, i tom objavom naravski razvikana „massa" pokazala se u maljušnoj i smiešnoj prilici; a što se tiče same stvari, naputio je isti list spomenute vjerne katolike na redoviti put: rekši da je nauk proglašen Urbi et Orbi, povrh toga još u bečkom biskupijskom listu, i da se ima naučati i tumačiti istim putem, kojim i ostali crkveni nauk. — Poslie duge šutnje porad slaba zdravlja oglasio se je kardinal nadbiskup pastirskom poslanicom objavljenom na god imena Isusova, ali obzirom na novi školski zakon i naredbe. Pokle je poznatim svojim perom narisao pokret liberalni na školskom polju u postupnom razvitku njegovu, osobito od druge polovine prošloga vieka, pak opomenuo kako se je neprijateljski duh svom snagom bacio na polje obuke, sada posebice na polje pučke obuke, da ubija duh kršćanski — prelazi na nove austrijske zakone i naredbe, i kaže da je zakonom neprijareljskim silam jače pušten mah, nu zakon sam ne samo da nezapovieda raditi proti vjeri i zakonu kršćanskom, pače da se stražari vjere mogu poslužiti zakonom proti neprijateljskim težnjam. Stegnuta je tim zakonom svećenstvu vlast i moć na pučku učionu; ali nije posvema uzeta, pak ako svećenik ni onda nebi smio prestati oko učione pučke djelovati, kad bi mu državna oblast svaki uticaj prepoviedala, time manje smie prestati, kad mu je uticaj zakonom ostavljen. Podučava dakle nadbiskup svećenstvo svoje, kako se ima vladati napram školskim odborom i drugim vlastim, a opominje takodjer ovom prilikom, neka svaki prema zahtjevom vremena i duhovničkoj zadaći prouči pravila gojitbe i obuke, ter neprijatelji nebudu mogli niti jednim primjerom spočitavati morda opet neznanstvo, kako baš to rad spočitavaju. — (Gledat ćemo da s vremenom svu tu znamenitu poslanicu diljem priobćimo svojim štiocem). — Nego će malo čudno izaći, ako se obistini, što novine pišu, da je česki episkopat dogovorno prepovjedio svomu kleru sbog novih naredabah pristupiti u odbore školske.

Česka. Ob oskudnom stanju većega diela svećenstva piše neki župnik česki „Vfdu." ovo: U nijednoj katoličkoj zemlji evropskoj neživi dušni pastir, imenito na župah vjerozakonske zaklade i u gorah, u tolikoj oskudici i biedi, kako u Českoj. Podpisani je na tako-

Digitized by Google

voj župi. Predšastnici njegovi imali bi ipak 400 for. u srebru i nešto štolarine napose, te bi uz tadanju jevtinoću mogli nekako proživjeti; ali podpisanomu izbrisalo je c. kr. računovodstvo 19 for. a. vr. od te kongrue i uvrstilo tu svotu kano štolarinu medju dohodke. Nu sasma osiromašeno, porezom i daćami izsisano pučanstvo nemože mu niti toga neznatnoga iznosa od 19 f. godišnje štolarine izplatiti; štolarne funkcije vrše se tude većinom, s malenom iznimkom bezplatno, kada župljani uz najbolju volju nemogu da plate. C. kr. financialnomu ravnateljstvu nije pako ni taj odbitak dosta, ono zahtieva još 3 for. 25 novč. a. v. kano taksu za podieljeuu službu i grozi se ovrhom, ako se u pravo vrieme nebi platilo. Povrh toga ima tu poreza duhovnoga; za sjemenište 2 for. 50 novč., za troškove vikariatske 2 for., za direktorium 1 for. 70 novč., zatim za bolestne svećenike i biskupijske zavode. Svi siromasi i prosjaci, kojih tude ima sila utiču se k župniku, pak nisu-li dobili, koliko žele, psuju tada i ruže na svećenstvo, jer stara je i neizkoreniva predsuda, da svećenik mora da ima novacah, kada neima obitelji. Uza to je mnoga takova župa (kako je i ovdješnja) tako prostrana, napučena i tegobna, te ju župnik sam nemože da upravlja, već treba duhovnoga pomoćnika. Taj dobiva iz vjerozakonske zaklade 210 for., 100 for. ide njega, a 110 for. ide župnika za hranu, dvorbu, pranje i loženje. Očito je, da tako malena svota za sav taj trošak nedotiče, te nepreostaje župniku drugo, van od svoga neznatnoga dohodka 60—70 for. za obskrbu pomoćnika si dodavati. Ako se dalje uzme u obzir, da župnik bez ženske glave biti nemože, koja najmanje traži 100 for., to je očito, kako je takovu župniku stanje biedno, pače nesnosno. Dosta često neima župnik sa svojim pomoćnikom za večeru ništa drugo, van suha kruha i vode — kano reštanac. Samo jedan ili dva puta na nedjelju mogu piti čašu piva. Čaša vina to je luksus, do kojega nemože. Ako si svake treće godine kupiti mogu nov kaput, a ono su tada sretni. Uz sve oskudievanje, pak pošto su više satih po sniegu do koljena gazili idući u škole i k bolestnikom, nemogu se kod kuće u toploj sobi ogrijati, jer zima je tude velika, a drva i ugljevlje skupo stojeći na godinu prieko 110 for. Tako kuburi ne samo podpisani sa svojim pomoćnikom, nego i premnogi župnici u Českoj. Podpisani nemože svomu pomoćniku na mjesec platiti nego 8 for. 33 novč., a od toga neka si čovjek nabavi sve, haljine, čizme, knjige itd. a bez ikakva drugoga dohodka. Kako bi mladi ljudi volju imali stupiti u duhovnički stalež, koj je skopčan s tolikimi tegobami i odricanjem, a uz tako tužan izgled na starost i bolest? Jer nemoćni svećenik bez razlike, bio župnik ili kapelan, radio on 40—50 god. ili samo kratko vrieme, dobiva samo 210 for. av. slovom dvie sta deset forintih austrijske vrednote, uz koju plaću naravno da mora trpiti glad i biedu. Po nekom novom normalu za vojničke umirovljenike namjerava se za najmanju mirovinu, n. p. poručniku, ako je 11 ili 12 god. služio, 300 for. opredieliti. Za svećenika, makar je i 50 god. pak kano samostalni župnik služio, neima nikakve veće mirovine. — Medjutim javlja se, da je po prilici prije dva mjeseca ministarstvo za prosvjetu okružnicu razaslalo na glavare zemaljske zahtievajući, da se učine predlozi, kako bi se žalostnomu stanju materijalnomu većega diela nižega svećenstva pomoglo. Po „N. Fr. Pr.“ predlozi su ministru prosvjetnomu jur podnešeni, te se može izgledati primjereno uredjenje dohodka za niže svećenstvo ili tako zvane kongrue.

Rim. Izašla su na javu i probudila pozor ova brzojavna pisma: Rim 7. listop. 1870. Poslanik na saveznoga kancelara u Versalj. Kardinal državni tajnik pita: bi-li se papa za slučaj, ako bude hotio poći iz Rima, mogao nadati pomoći od nj. veličanstva kralja, u to ime, da ga puste na put bez zapreke i pristojnim načinom. Čini se kano da se je pomisao odputovati sve jače nametnula, jer talijanske vojničke oblasti zaiskaše da je izprazni palača kvirinalska, a takodjer se već zapečaćen stan papin i arhiv, dva pako u papinskoj palači stanujuća kardinala dobila zapovied neka se za 24 ure izsele, ter za generala Lamarmoru ostave prostor. Povrh toga pod izlikom da se traži zuave, provališe vojaci u jedan opatički samostan. Grof Arnim. Versalj 8. listop. 1870. Savezni kancelar na grofa Arnima u Rim. Na prvu izreku Vaše jučerašnje brzojavke odgovaram upitav za zapovied nj. vel. kralja, jestno. Prema tomu obraćamo se žicom u isti čas u Florenciju. Bismark. Versalj 8. list. 1870. Savezni kancelar na poslanika, grofa Brassiera u Florenciju. Kardinal Antonelli zapita kralj. poslanika: bi-li papa za slučaj, ako bi hotio poći iz Rima, mogao nadati se pomoći od nj. vel. kralja, u to ime, da ga puste bez zapreke i pristojnim načinom? Nj. veličanstvo zapovjedilo mi je na to pitanje odgovoriti jestno. Visoko isti uvjeren je, da sloboda i čast pape od talijanske vlade u svih okolnostih pak i tada bude poštovana, ako bi papa proti očekivanju namjeravao residenciju svoju premjestiti. Kralj nalaže Vašoj ekscelenciji to ufanje očitovati. Nj. vel. kralj drži da severni savez nije dužan nepozvan umiešati se u političke odnošaje drugih zemaljah, misli pako da je napram severnim njemačkim katolikom obvezan dieliti brigu za čast i nezavisnost vrhovne glave katoličke crkve. Bismark. Ove depeše iznesla je prva „Nordd. Allg. Zg.“ pak misli se, da je Bismark u ovaj čas hotio katolikom nešto pokazati. — Nego i opet se je uzelo govoriti, da je papa nauman poći iz Rima, a to onda kad se dvor bude počeo seliti iz Florencije u Rim. Prestol prenositi odlučeno je mjeseca lipnja; nu kraljević nasljednik Humbert sa dvoranstvom ima se nastaniti u Kvirinal jošte ovoga mjeseca, pak to vele da papa već za seobu drži, dakle da vidi pred sobom čas, kad je nakanio putovati iz Rima. Viditi ćemo. Niemci pomišljaju, da bi mu grad Fuldu preporučili i pripravili za prebivanje, ako bi u Niemce došao.

Dopisnica urednička.

G. Gr. u Gr. Za knjige one do 2 for. Propoviedi su za 2 int. ostalo 3 for. zabilježeno za 2. pol. l. g. a 5 for. za ovu. Zapamtite. Fr. M. N. u T. u B. Došlo i namirilo za l. g. G. dor. Fr. Š. u Dj. Dobro.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 5. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 2. Veljače 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Lanjska godina ostavila je svojoj nasljednici strahovitu baštinu: krvav rat i pokolj medju dva velika naroda, pak jošte težka pitanja: rimsko, iztočno, njemačko itd. iza kojega svakoga reži borba i boj. Rim ostaje pitanjem, makar je već od talijanskoga sabora odredjen rok, kad se onamo ima prenesti priestol, makar se je kraljević nasljednik preselio jur onamo pod imenom vrhovnoga zapovjednika vojske, i makar talijanski sabor snuje zaliepe, prem protuslovne osnovice za papu. Zatorni rat nehotice našao se usred zime, i to zime ljute, po vojske pogubne, pa koliko s jedne i s druge strani hara oganj i gvoždje, toliko ubija mraz i led. Tako je n. pr. bilo čitati: Provezoše 20. Pros. kroz Marburg preko tisuću francezkih sužanjah po ljutom severu i cičoj studeni u otvorenu vozu, pa kada jim na kolostaji nude rakije, nemogu razkrenuti ukočenih ustiuh da gutnu; tako da dovezoše u Karlsruhe na badnjak 251 ranjenikah, pak se pisalo, da se je od istih smrznulo i poginulo 240; tako da su na mlado ljeto u Draždjane dovežena duga dva voza Saksonacah, kojim pred Parizom premrznuše ili ruke ili noge ili oboje. Pokazaše strahote od snage i sile oba naroda, nu oba se satroše. Kako računa neki londonski list, od miliuna redovite oli linijske vojske njemačke, koja je prešla preko francezke medje, poginulo je ili za boj postalo nesposobno preko polovine, a pretrpila je dosta i tako zvana zemaljska obrana. A kolik je gubitak francezki? kolik za obe stranke i za svu Europu u obrtu i trgovini gubitak, kad su silne tvornice prestale raditi i puti zatvoreni?! A Pariz? Prosvjedovali su proti bombardovanju medjunarodne učenjačke konferencije, prosvjedovala iz grada vlada, prosvjeduju najzad liečnici u ime bolnicah i bolestnikah, jer sliepa ognjevita zrna ni njih neštede; ali po strogom ratnom pravu Niemci sipaju na gusto i žarko. — Štismo s više stranah želju, da se ovih pokladah nebi plesalo. U Belgiji rekoše katoličke skupštine, da se nebi pristojalo plesati, dok obćeniti otac u Rimu kano sužanj cvili; Francezom sbilja nije do plesa, a slabo se rači i Niemcem, gdje tolike majke i žene kaju ili u strahu strepe; neki s višjega gledišta u obće žale, zašto se dva najsilnija naroda, nosioci i čuvari prosvjete i uljudnosti umaraju, svjetionike i zakloništa prosvjete ruše, uljudnost nečovječnom mrcvarijom sramote. Ali sudimo da je ljudsku narav najbolje označio spasitelj, kadno odgovarajući na pitanje: što-li će ljudi na očigled onih prorečenih strahotah pred sudnjim danom raditi? reče: Što i u vrieme Nojevo pred potopom — jesti, piti, pirovati i plesati. Kad tako pred isti sudnji dan, neima tu strahote tako obćenite, da bi obćenito ustrašila i ucvililа ljude. Gdje i dok tišti živa crna tuga, tud je i dotle tužno; drugud pako, ako je daleko, ma i najcrnija tuga slabo zaustavi pokladni ples i veselice. — Dosta je znati, da u istoj Francezkoj, do kud je još slobodna, igraju kazališta neprestano, dok crkve obraćaju za kasarne. Kard. nadb. Donnet prosvjeduje svečano i spočitava što mu u Bordeauxu dvie crkve oteše za vojsku, a kazališta nemareći za tugu i nevolju zemlje igraju neprestano sva. Pokaza ovaj rat i s druge strane, da nepazeći na obraz svoj i viek ljudska narav ostaje nekako ista, pak da u istom hvaljenom vieku najglasovitiji s obraza narodi mogu pobarbariti. Nego taj prvi prizor duge morda igre vidi se na kraju: vojske francezke razbijene su, a samu Parizu mora već davno da je svaka muka i strahota dodijala. — Zapovjednik parižki Trochu morade prositi za mir i odmor, dok barem ranjenike pokupi; a kako ružno sga-

Digitized by Google

djaju Prusi, može se viditi odatle, što je Trochu jur 15. Siečnja poslao Moltkeju parlamentara s pismom i potužio se, kako zrna pogadjaju u iste znanstvene zavode i u bolnice, koje bi barem morale biti pod zaštitom medjunarodne „čovječnosti.“ Moltke izpričao se na maglu i veliku daljinu, nu obećao: „kada se baterije bliže primaknu, da će tada jur bolje pogadjati.“ Gotovo je već dogovaranje sbog predaje i mira: nu najočitiji znak sigurne i posvemašne pobjede pruske smatra se onaj čin, što se je kralj Vilim dana 18. Siečnja iz tabora proglasio cesarom njemačkim. Da bi se njemačke države sdružile u savez, to su na koncu želili i oni južni Niemci, koji na Prusa mrze; ali da će sve obuhvatiti i pritegnuti u jedno, novo carstvo njemačko, to je iznenada, naglo i silovito došlo, da se nije moglo oteti. Mladi bavarski kralj sa svojom liberalnom Hohenlohevom vladom nagibao je i radio na jugu u prilog Prusu, sbog šta mu je lanjske godine ne malene neprilike bilo s tako zvanom bavarskom katoličkom strankom, koja je na dva maha odlučnu pobjedu kod izbora održala i velikom većinom u saboru vladala; nu kad u taboru razumio mladi kralj, kakovo je carstvo zamišljeno i kako je njemu i njegovoj kraljevini napram svietu samostalnost izgubiti, krzma se i otima se sam on, a što će istom njegov sabor? Ali badava: nemože tu već odoliti prosvjed, niti protivna saborska odluka. Najstarijemu dobom vladaru saksonskomu kralju čast je opomenuti prvoga veličinom i snagom svoje države vladara, kralja bavarskoga, neka on u ime dogovorom sporazumnih vladarah njemačkih zaprosi kralja pruskoga, da primi naslov njemačkoga cesara. Vilim se proglasio cesarom. Što će na to bavarska komora poslanička? Vidi sam narod, da se protiviti nije, vide i poslanici, i prem je 48 ostalo tvrdih, savezne pogodbe primljene su 21. siec. ogromnom većinom, ter tim Bavarska pristupila u carstvo. Velik je dogodjaj to novo carstvo, sudimo velik jednako po narodni, vierski i družtveni život. Isti ognjeviti katolici Niemci slave i hvale, rekši, što je kruna Karla Velikoga opet zasjala na obzoru njemačkom. Prava kruna Karlova leži još u bečkoj riznici; nu krunio se oli nekrunio novi cesar baš tom krunom, vjerujemo po svaki način, da bi novi cesar s mačem znao poći tragom Karlovim, neda nam se pako vjerovati, da bi on Rimu i katoličkoj crkvi sbilja hotio biti, štono bijaše Karlo V. kako se Niemci katolici zaufaše i hvale se. Njemačka kruna prelazi na protestantsku glavu, i to onamo, gdje je od početka prvi zaklon i štit protestantsvu. Na kakov će položaj stati napram novom carstvu naša monarhija, to je pitanje već na razpravi diplomatskoj i novinarskoj, kako se i mora iz njemačkoga razplesti mnogo golemo pitanje. Konferencija glede zapodjetoga iztočnoga pitanja odgadjala se je dva mjeseca, i kad se je već sastala u Londonu, opet se odgadja. Težko je to pitanje, i bez krvi neriešit se ono nikad!

Španija već davna za europejske dogodjaje nije znamenita zemlja, nu rišući obzor nesmiemo progledati velika u toj zemlji dogodjaja. U isti čas nekako, kad je novi kralj putujući u kraljevinu stupio na špansku zemlju, dokonča, koj ga je kraljem napravio, generao Prim. S Primom leže u grob velik nemir španski. Hrabro i drzovito srce njegovo kamo je namjerilo tamo je moralo dognati ili pući, pak njega na stranu potisnuti ili prestići nije znao ni mogao isti veliki spletkar Serrano. Koliko nesreća po narod može biti samo jedan tašt i slavičan čovjek, ako mu je dano uma, moći i prilike, pokaza španski Prim. Što je zadnjih 20 godinah bilo soldatskih revolucijah španskih, svaka je bila djelo Primovo, i ta živa utjelovljena revolucija, taj vjekoviti nemir nije nikada dao narodu do oduška i počinka. Prim je bunio proti svakom ministeriju, pak makar u njem sam on kano ministar sjedio, i to tako dugo, dok vrhovna vlast faktično nije došla u njegove ruke. Prim (rodj. god. 1814. u Reusu vojnoga častnika sin, stupio g. 1834. u vojsku i brzo se pomaknuo) već je kano pukovnik zapleten u buni, poslie bune u Barceloni g. 1842. mora kano prokazan krivac pobjeći u Francezku, nu već sliedeće godine diže novu bunu, i nova vlada imenuje ga grofom rodnoga mu grada Reusa i gubernatorom Madrida; god. 1844. obtužen je da je iz potaje hotio ubiti Narvaeza, i sud odsudio ga na šest godinah tamnice, nu već god. 1845. pomilova ga kraljica. God. 1848. izstupio iz službe; nu kad je buknuo rat s Marokkom, vodi on vojsku i slavno se izkaza, a tako se slavan vrati iz Meksika s neke vojne. God. 1866. bio je spleo bunu, nego morade pobjeći iz zemlje, i nije se vratio do propasti kraljice Izabele. — Videći da jošte nije sgoda nametnuti sebe za kralja, hotilo mu se barem te slave, da narodu nametne kralja, kako ga i jest nametnuo, prem ga živ dočekao nije. — Vozi se s dvojicom adjutantah u večer u 7½ urah u zatvorenoj kočiji iz sabora tiesnom ulicom u stan, kad al mu dvoja kola tobož slučajno zatvoriše put. U tren skoče iz onih kolah oboružani ljudi i saspu u kočiju puške, Primu sedam zrnah u rame, adjutantu jednom sdrobiše ruku. Kočijaš ošinu i kako je naglo pognao, prevrnu kočija ona jedna kola, pak je za trenutak pred bojnim ministarstvom, stanom Primovim. Junačio se Prim i sam uzašao uza stube do sobe, i tješio ženu i

Digitized by Google

sletivše se ministre, nu nebilo mu duga života. — Sa svim tim glas o Primovoj smrti nije uzbio kralja natrag, nego je pače žica javljala, da je s veselom cikom i klikom primljen. Veli se, da mu se je prije nego je sio na priestol, škršila pod njim najjača noga Prim, nego pita se takodjer: tko zna, nebi-li Prim prvi bio proti njemu digao bunu, a većina proriče, da bi s istom prilikom, kojom i Prim, znao i kralj odjuriti na drugi sviet. Medjuto sin Viktora Emanuela trsi se prikazat kano starinske skroz katoličke prilike kralj, pak se je već i papi Piju prijavio u Rim.

Našemu komšiji pobunila se nečijom sduhom i spletkom kolievka muhamedanstva Arabija, a sveta mjesta Meka i Medina kaže se da su toliko koliko već izgubljena za sultana, pak ako ga tako isti Muhamed ostavi, tada niti Englezi nezaustaviše kola iztočnoga pitanja.

Sad ćemo još samo spomenuti nekoje biljege našega vremena. Naš viek uz mnoge značajke može se osobito nazvati viek družtvah. Zamislila se misao, sklopilo se družtvo. Bilo je i jest takodjer družtvah za umjerenost, osobito proti piću; nu baš je nova misao, koja je sklopila bila jedno gospojinsko družtvo u Americi. U Chicagu složio se klub gospodjah vriednih i odličnih, nu malko zanešenih, pak družtvu svomu odredile tu zadaću, da mlade ljude iz pristojnih kućah odučavaju od pića. Liepa je misao, nije sam sobom zločest zamišljen ni način, ali je naopako izašlo, i družtvo razvrglo se već poslie dvie noći. Naredjeno naime bilo, da gospodje i gospodjice po noći idu ulicami, pa gdje nadju mlada pijana čovjeka, da ga sodavodom, ledom itd. na licu mjesta raztriezne i okriepe, pak da ga onda uz umiljatu opomenu kući odprave. Prve noći išlo tako, po danu pripoviedalo se po gradu; ali gle čuda! — sliedeće noći valja se ulicami pijana već polovica gradske mladeži, a treće bila bi se valjda našla pijana skoro sva mladež, pak nebilo druge, van razvrći družtvo.

Radničke skupštine umuknuše, jer svi su francezki i njemački radnici pod puškom, a od tuda i duše vjetar, koji je austrijske radnike znao uzgibati. — Ob tom gušće pako dadu se čuti bečke radnice, ter one se sastaju u skupštine, a skupštinam glava i jezik Frau Moseberg, koja borme valja odvažna mužkarca, a prosvietljena je i liberalna ništa manje. Bio nedavna „Arbeiterinnen-Versammlung“ (Neulerchenfeld zum grünen Baum), pak tu se Moseberg dala široko i duboko na poviest, posebice na poviest udruživanja. „Prvu družbu sastavio čisti „socijalni demokrat“ Isus, pak makar je tadanja policija s prvine smatrala i proganjala demokratičnu tu družbu kano pogubnu za državu, pripoznaše i prihvatiše nju vendar potle isti cesari i kralji. Samo je šteta, što se je našlo bezdušnih družbarah (Vereinsmaier,) koji tu družbu pod svoju vlast spraviše i za svoju guljarinu okrenuše (plesak i klika).“ A govorila je jošte ob inkviziciji, spomenula iz dobe Marije Terezije nekakovu — „Keuschheits-Comission“, policiju za nadzor djevičanstva itd., a uviek i za sve navodila za dokaz citate iz „Fünf-Kreutzer-Bibliothek-e“ za koju reče, da mora svim njezinim družicam biti poznata (Ja, ja!). Druga prva govornica Frau Stransky hej i kako zna šibati popovske škole, vjeronauk i propovied, pak i sve „ono družtvo koje u Rimu čovjeka obožava.“ I ženske dakle svojimi skupštinami kažu, kako je duboko u Austriji već zahvatila sloboda. Radnice (kako i radnici ne drugdje) napućene tako 5. Kr. B-kom vide uzrok svojim mukam i nevoljam: u crkvi, vjeronauku i propoviedi, pak naravski i tomu, zašto mlade radnice moraju raditi često od 5. jutra do 11. u noć. Po drugoj strani krive liberalni listovi duhovnike, da je njihov nemar kriv pogubnom otrovu i razuzdanosti baš u krugovih radnicah, što sami oni pripoznaju da mora sve raztrovati, samo propuste vaviek kazati način, kako bi duhovnici tud mogli djelovati, a da iste one svakog pokušaja nebi korile i kvarile.

Nebi liepo bilo, da nespomenemo jednoga junačtva mljekaricah. Svidilo se gradskomu vieću u Olomucu, ter je mljekaricam na jednom udarilo ne manje nego 7 for. godišnje piacovine. E, ali nisu ni mljekarice olomučke spavale, dok je drugi sviet od duha vremena učio pameti — ništa, složimo se sve, pak nenosimo mlieka u grad! Pak i sbilja: bez mala ostade grad bez mlieka, tim većma, jer u isti čas i veći zemaljski posjednici uvriedjeni odlučiše mlieko obraćati na sir i maslo. — Netreba ni pitati, tko-li je morao popustiti. —

Nije šala s tirolskimi ni babami. Lane, kad se je uvodio novi školski zakon, po imenu kad su došle nove školske knjige, na više miestah zadale su babske bune i rulje straha, brige i posla obćinskim i okružnim županom, žendarmom i sudovom, a nedavna pokazaše da od njihove osvete nečuva do kraja niti duhovnička čast i haljina. Dne 13. siečnja bijaše konačna raprava sudbena proti nemirnjačam obćine Telfes u Tirolu i 9 njih obsudjeno na tamnicu i zatvor. A zašto? Zamjerio se njim lokalni kapelan, a one kako bi čovjeka odagnale, zamisliše i uglaviše način, pak mu poskidaše i odnesoše vrata, rekši da tada mora odići bud od straha i nužde, bud od sramote. — Nego izagnaše bake vuka, jer „porad zločina očite sile“ padoše one u zatvor; a za kapelana nepiše se da se je maknuo.

Digitized by Google

Čudna se lakrdija sbija na bečkoj burzi. — Da bogati i onovčeni ljudi budu objestni, to baš nije čudo; ali da bi šegrtske šale iz gradskih zakutakah znale preći med bankire na burzu, to se prije malo vremena nebi bilo vjerovalo. Pa ipak jest tako. Osobito početkom nove godine zavladao je bio na bečkoj burzi običaj, da se nepoznatu ili poznatu a mrzku licu klobuk nabije do nosa ili opuhne s glave. Veliki domaći bankiri, smiešeći se zlorado, okrenuli bi se na stranu ili motrili na pol oka. Nije se za dugo moglo sakriti, da se je tu na posao dalo stanovito družtvo, koje bi uvedši taj običaj neugodne družtvu pohodnike i goste rad prestrašilo i odvratilo od burze, a dokle-li je to „Tupfen" i „Hutschleudern" dognalo bilo, vidi se odatle, što se 9. siečnja dva ugledna bankira do krvi potukoše i svu burzu smutiše tako, da posao toga dana morade prestati. Hajde de, zašto za promjenu nebi i takova šta bivalo u pomladjenom Beču?!

A vriedno je zapamtiti i to, da se je bivši ministar dor. Giskra advokatskoj komori bečkoj prijavio, da otvara advokatsku pisarnu u Beču. Kako je u austrijskoj poviesti bio nov slučaj, da advokati postanu ministri, tako je još noviji i čudniji slučaj, da ministri natrag postaju advokati. Zabilježiti moramo takodjer, da je dor. Herbst, bivši kano ministar sudstva pravi otac novih vierskih zakonah austrijskih, sada kano eksministar u delegacijah prigodom razprave o crljenoj knjizi s pravnoga gledišta ljuto spočitao kancelaru Beustu način, kako je konkordat proglasio ukinutim, a najvećma spočitao mu razlog, koji je tomu jednostranom ukinutku napram rimskom dvoru i u crljenoj knjizi naznačio. Vremena se mienjaju, a s vremenom i svojim položajem ljudi i ljudski nazori, ili ako to ne, barem ljudske besjede i težnje, pak to je jedino, što je kancelar Beust na spočitnice mogao odvratiti nekada desnoj svojoj ruci Herbstu.

Značajka je liepa, ter je nesmiemo prešutiti, jedan Bürgermeister. U Merlu u Moravskoj umrlo nekršteno još diete. Načelnik Raschendorfer ide k župniku, pak mu govori propovied o toleranciji, nu kad je vidio da je badava govorio i još od okružnoga župana badava izhodio za župnika zapovied: da se zakopano već diete mora izkopati i dostojno po crkvenom zakonu s nova zakopati, dade sam načelnik izkopati diete, razbiti vrata od zvonika i zvoniti, pak uz nazočnost svih obćinskih zastupnikah i roda vodi sprovod, sam blagoslovi grob i maloga mrtvaca, reče nadgrobno slovo koreći ognjevitom besjedom „nesnosljivost i nečovječnost zastarelih sredovječnih crkvenih naredabah, pak crni fanatizam sektah" itd. List u Olomucu izlazeći „Neue Zeit", koj taj dogodjaj pripovieda, pripomenu, da se je vriedni načelnik srdačno još zahvalio prisutnim sprovodnikom, i dostojanstvenu svečanost završio pobožnom molitvom. To je dakle već ustavni civilni pokop!

U saboru ugarskom sjede tri židova: Wahrmann, Horn i Hellfy, a svaki spada u drugu stranku (to je mudro), pak saboraši kad će spomenuti kojega, nespominju ga imenom, nego: naš, vaš, njihov židov.

Na bečkoj policiji, to jest pred uzom policijskom, (bez dvojbe i drugud), postavljen je posebni fotografijski atelier, pak snima lice svakoga iz tamnicah na policiju vraćena krivca, kako i svakoga „sumljiva" čeljadeta. Slike takove dobije tad ravnateljstvo i svi komisarijati policije, kako i svaki civilni policijaš (Vertrauter). Što već nije snimila i spojila ta fotografija, pak još i takove fele velike albume!

Od prvlje živila je u Rimu množina mladih duhovnikah iz svih krajevah Italije, koji pred dobom zapisa vojnoga dodjoše u grad, a potle i sv. red primiše. Nego talijanska vlada izjednačila je Rim s ostalom Italijom, pak zato pod vojnu dužnost spada svatko jednako po jednakom zakonu, po čem je i svim mladim svećenikom, koji stoje u godinah zapisa, zapovjedila, da se moraju staviti na zapis i u vojsku stati. List „Nuova Italia" od 20. siečnja broji takove svećenike i kaže da osam do devet stotinah iz rimskoga klera mora ili pod pušku, ili će biti za njimi potjera kano za renitenti ili uskoci. To sigurno nije samo porad broja vojske, kako ne niti drugud, nego ima svoj dobro namjeren cilj.

Turska.

(Dalje.)

O broju stanovnikah neima u tom sasma neuredjenom carstvu turskom nikakovih točnih podatakah. Onako površno računa se izmedju 35 do 41 milijuna. Nekom sjegurnosti uzima se za evropsku Tursku 15½ milijuna, za azijske pokrajine računa se sasma neizvjestno 16, za Afriku 6 milijunah. Netreba istom spomenuti, da to u tako različitih pokrajinah u tri strane svieta živuće pučanstvo nije jedan složan narod, već smjesa najrazličitijih plemenah roda velikoazijskoga, semitskoga i kaukazkoga. Niti se je to pučanstvo tako razvilo, da bude jedan narod u smislu političnom, jer se je to, kada bi i moguće bilo uz toliku zemljopisnu i narodopisnu različnost, moralo prepriečiti tim, što su jedino Turci zastupali političnu samosviest carstva, a druga plemena smatrali za svoje robove, za stado svoje, pak tako s njimi i postupali.

Osmanlije narod su gospodujući. Oni ipak nesačinjaju večinu svega pučanstva, nego usuprot samo nešto prieko jedne četvrtine. Ima jih naime najviše do

Digitized by Google

11½ milijuna. Kano gospodari razprostrti su po cielom carstvu, u nekojih stranah ipak gospoduju samo po imenu. Razdieljeni su jako nejednako; najgušći su u Maloj Aziji i Armeniji. U azijskom dielu carstva sačinjavaju oni, ako se k njim računaju i Turkomani, barem polovicu svega pučanstva, te se gospodovanje njihovo u toj strani neukazuje barem već pogledom na broj kano podpuna nepravilnost. U afričkih pokrajinah turski je živalj samo jako slabo zastupan; u Tunisu i Tripolisu, osobito pako u Egiptu sačinjavaju Arapi, Kabyli, Beduini veliku većinu pučanstva, te se tude, kako jur rekosmo, o turskom gospodovanju nemože da govori, osim kano o fikciji. U evropskoj Turskoj, koja nas napose zanima, neima Turakah niti jedna petina svega pučanstva; ima jih jedva 3 milijuna, pak i to nisu pravi čisti Turci po narodnosti, već ima medju njimi mnogo drugih plemenikah, koji su samo sljedbenici Muhamedovi. U evropskoj su Turskoj Slavjani odnosno najveći narod, jer su oni izključivo pučanstvo u pokrajinah izmedju Dunava i Balkana, a razprostrti su i u susjednih pokrajinah Traciji, Macedoniji i Albaniji. Od tih Slavjanah ima Bugarah prieko 4 milijuna u Bugarskoj, zatim Srbah i Hrvatah prieko 3 milijuna u kneževini Srbiji, Bosni, Hercegovini i Crnoj Gori. Uz Slavjane najjači su narod Vlasi ili Rumunji prieko 4 milijuna u Vlaškoj i Moldaviji. Zatim ima Grkah i Arnautah ili Albanacah; prvi (dakako još pod turskim gospodstvom stojeći Grci) do 1½ milijuna živu u najvećem broju u Tesaliji, Macedoniji, na otocih i u Carigradu, ima jih pako kano trgovacah u svih pokrajinah uz obalu morsku i u većini gradovah svega carstva; posljednjih, Arnautah ima do 1,600.000 dušah u Albaniji i Epiru uz more adrijatsko. Vjerozakon Muhamedov, kano vjera gospodujućega naroda, gospoduje u svem carstvu, i ondje gdje su Moslimi uz kršćane u sasma podredjenoj manjini, kako je to u evropskoj Turskoj. Koji svekoliko pučanstvo carstvo računaju do 35,500.000 dušah, uzimaju da ima Muhamedovacah 20,870.000, a kršćanah 14,630.000, židovah pako 900.000. Kršćani sačinjaju u afričkih zemljah samo pedesetinu pučanstva, u Aziji petinu, u evropskoj Turskoj pako više od tri četvrtine. Kako je dakle razmjer nenaravan, kada na evropskom zemljištu po narodnosti i vjeri sasma podredjena malena manjina gospoduje, kad se povrh toga još gospodstvo na silovitom osvojenju osniva; pak kako je s toga nenaravno, da su evropske vlasti poduzele zadatak, većinu pučanstva, u zemlji rodjene kršćanske gospodare uzdržati pod jarmom tudje protukršćanske manjine, a kako je usuprot naravno, raditi, kako bi osloboditi po vjeri i plemenu srodne narode na poluotoku balkanskom!

Što se tiče vojne snage u Turskoj, valja preda svim opaziti, da se u tursku vojsku uzimaju samo Muhamedovci. Naravno, kada Turci kršćanske narode smatraju stadom, nemogaše jim dopustiti čast staleža vojničkoga, pak to bijaše takodjer veoma mudro, što jim nedopustiše, jer moglo je postati pogibeljno, da su oboružali raju, osobito u evropskoj Turskoj, gdje kršćani sačinjaju pretežnu većinu pučanstva a od želje pogiblju, da stresu jaram turski. S toga dobiva Porta vojnu snagu poglavito iz Azije, gdje joj je narodno pleme barem u odnosnoj većini, pak su i druga muhamedovska plemena jako pripravna u Evropu provaliti i žedju si za ratom i plienom ugasiti. Tursko je carstvo azijskimi silami utemeljeno, pak će se njimi najvećma i braniti moći proti razsulu.

Za brojnu snagu turske vojske takodjer neima pouzdanih podatakah. Najsjegurniji su podatci još od g. 1853. Pravilna vojska računala se tada na 139.000 momakah. Pričuve imale bi po pravilu istu snagu. To bi bila turska vojna snaga od 368.000 momakah. Nepravilne vojske bilo je 90.000 momakah. Ujedno se u opisu bojnih silah turskih navode pomoćne čete zemaljah vazalnih, i to iz Egipta 40.000 momakah, iz Srbije i Rumunjske po 20.000, iz Tunisa i Tripolisa po 10.000, ukupno dakle 100.000 momakah. Nu oti kontingenti veoma su problematični. Iz Egipta ravno dolazili bi porti svagda biesni pomoćnici, kada se je radilo sjeći i robiti Grke; u vanjskom pako ratu ima se sultan vazda bojati, da se Egipat s neprijateljem nesloži. Da bi Srbija i Rumunjska htjele se boriti za Tursku, to bi morao povod biti sasma vanredan. To bi se moglo dogoditi, kada bi se Srbi i Rumunji temeljito imali bojati, da će izgubiti narodnu samostalnost, koju sada pod suzerenstvom sultanovim uživaju, pak da će postati n. p. ruski ili austrijski. Turska flota znamenito se je povećala od g. 1853. Sada broji do 185 brodovah (96 parnjačah) s 3000 topovah i 30.000 momakah, koji su većinom Grci, te se nemože od njih tražiti prevelika ljubav za Turke.

Neima dvojbe, da Turska još uviek može staviti znamenitu i divljim junačtvom strahovitu vojsku; ali velika je nevolja, što Porta neima za rat po tri puta potrebita novca. Uz to pomanjkanje moraju se razbiti veličanstvene ratoborne namjere turskih državnikah. S toga je uprav smiešno, kada se turski državnici nadimlju, kano da bi htjela i mogla Turska ogledati se s Ruskom. Turska je nemoćna, jer je kraj svoga velikoga i liepoga posjeda siromašna. Siromaštvo pako to posljedica je barbarskoga gospodstva azijskoga, pod kojim su najkrasnije obilato blagoslovljene zemlje podivljale i opustile. Da su pako parižkom konferencijom na papir smještene reforme Turske nevolju ne odstranile, već usuprot povećale, o tom se može čovjek na svoje oči uvjeriti posvuda u Turskoj i Carigradu samu. Diplomatičnom frazom primili su Tursku u evropski koncert; ali to iz Azije krvavim putem došlo tursko carstvo u tom će evropskom kulturnom koncertu vazda izvoditi neugodan smetajući kriv glas, a sklad istom će tada nastati, kada nestane turskih krivih glasovah.

Digitized by Google

Sada pogledajmo Tursku posebice s vierskoga gledišta.

Budući da su upravo u turskom carstvu maticom one pokrajine, u kojih se razvila grčka šizma, lahko se pojmi, kako je to da se veći dio kršćanah tude do danas broji u crkvu grčku iztočnu. Imenito vlada šizma u evropskih pokrajinah, na svih otocih, a stranom na zapadnoj i južnoj obali male Azije. Do 10 milijunah podanikah turskoga carstva pripadaju šizmi. Šizmatičnomu patriarhu carigradskomu podredjeni su patriarsi antiohijski, jeruzalemski i aleksandrijski. Patriarh jeruzalemski ima samo mali broj obćinah pod sobom, dočim je patriarhat aleksandrijski u istinu samo titulus sine re. Oslobodjena Grčka, koja je većinom šizmatična, odtrgla se jurisdikciji patriarha carigradskoga i povjerila vrhovnu upravu svojih crkvenih posalah sinodi podignutoj u Ateni. Malena skoro nezavisna državica crnogorska podvrgla se vrhovnoj vlasti sinode ruske. Osim šizmatične grčke crkve razviše se imenito na zemljištu staroga patriarhata antiohijskoga različite sljedbe s vlastitom hierarhijom i obredom, koje se još prije velikoga razkola usljed krivih naukah Nestorijevih i Evtihijevih od crkve katoličke odciepiše. Za crkvu je katoličku veoma znamenito, što su se ote stare iztočne crkve sačuvale. Jer ne samo da su u svem, što se na njihov krivi nauk neproteže, častni svjedoci za nepromjenjenu predaju katoličkoga nauka, već su one u većem dielu azijske Turske i u svoj Africi čvrstim bile bedemom, da se grčki razkol nije mogao širiti, a za katoličku crkvu bile su one naslonom u najdaljih pokrajinah iztočnih. Protestanti imadu samo gdješto u velikih gradovih trgovačkih, Carigradu, Jašu, Bukureštu itd. po koju obćinu, ali nigdje da bi pučanstvo izpoviedalo vjeru protestantsku. Sasvim tim podigla se u Jeruzalemu od četrdesete godine ovoga vieka ovamo složnim nastojanjem Englezke i Pruske biskupija protestantska, koja broji do 300 viernikah, a glavna joj je svrha djelovati na židove, nebi-li se dali pritezati u krilo protestantsko. Nadbiskup Canterburyski u Englezkoj, koj je prvoga biskupa posvetio, predao mu jurisdikciju nad Palestinom, Sirijom, Mezopotamijom, Egiptom i Abesinijom. Katolička crkva jedina je, koja se razprostire na sve strane carstva turskoga. Makar i nije brojem svojih viernikah i političnim ugledom, a ono je množinom i dostojanstvom svojih biskupijah, položajem svojim naprama svim starim iztočnim sljedbam najuglednija medju kršćanskimi crkvami na iztoku. Obćinam njezinim početak je različit. U evropskoj Turskoj ima narodah, koji primivši vjeru kršćansku odmah priznaše crkvu latinsku, pak čestimice sve do danas ostaše u njoj. Takovi su katolici u Albaniji, Bosni, Srbiji i Moldavskoj. Druge se obćine stvoriše za vojnah križarskih, a tako zavlada crkva latinska u Siriji, Palestini i Cipru. Gospodstvo mletačko na sredozemnom moru i neprekidno trgovanje sa zapadom sačuva ili poveća naselbine latinskih obćinah u velikih gradovih turskoga carstva, u Aleksandriji, Smirni, Kiosu itd. Napokon na daleko razgranjenim misionstvom počam od 17. vieka prelazili bi mnogi sljedbenici različitih sljedbah iztočnih u krilo crkve katoličke.

(Sliedi dalje.)

Viestnik.

Zagreb. Vis. odlukom nj. c. i kr. apost. veličanstva očitovanom ručnim pismima od 26. siečnja riešen je banske časti preuzv. g. barun Levin Rauch, a banom imenovan ministar preuzv. g. Koloman pl. Bedeković.

— Preč. g. kanonik dor. St. pl. Vučetić ostavio je čast kanonika pobočnika nadbiskupskoga (canonicus a latere). Povodom toj ostavci, kako nam se sa zaufane strane kaže, bijahu ona tri članka istoga gospodina kanonika, koji tečajem siečnja mjeseca u „Agr. Ztg-u" pisani kano odgovor na nekoje dopise i očitovanja „Zatočnikova" izidoše. — Naime: preuzv. gosp. nadbiskup želio je, neka bi kanonik protivničko pisanje oli pustio bez svakoga odgovaranja, oli ako bi već po svaki način hotio štogod odgovoriti, neka piše skroz umjereno, a pri tom opet neka se drži jedino svoje vlastite osobe, koliko se na nju proteže. Kanonik Vučetić, kako se pripovieda, uvjeravao je tom prigodom nadbiskupa, da je voljan u svem pokoravati se svomu nadbiskupu; ali u ovom slučaju, gdje je njegovo poštenje tako ljuto i nemilo uvredjeno da drži za svoju neodoljivu dužnost opravdati se i zadovoljštinu pribavit si, uza to pako da je pripravan prije položiti čast svoju kano kanonik pobočnik, nego se u ovakovu slučaju dati od nakane odvratiti. Poznata tri članka pisana su proti naročitoj volji preuzv. g. nadbiskupa niti su mu prvlje pokazani, nego su u „Agr. Ztgu" izašli, pak je pr. nadbiskup očitovao, da je ostavka kanonika Vučetića kano pobočnika primljena.

— Preč. g. kanonik Nikola Horvat zahvalio se o mieni godine porad novih častih i službah na službi čuvara knjižnice prvostolne crkve, i uslied toga razpisuje se za istu službu natječaj. Molbenice imaju se do konca veljače predati preč. prvost. kapitulu.

— Upravo je izišao: „Schematismus Cleri Archi-Dioecesis Zagrabiensis" za god. 1871. Ciena stara 1 for. 10. nč. Ljetos vidi se ta promjena, da pošte stoje u kazalu uz imena župna, neka se mahom nadje jedno i drugo.

— G. dor. Liebbald-Ljubojević, bogoslovni profesor i savjetnik duh. stolice u Djakovu, imenovan je za branitelja bračne sveze i redovnih zavjetah.

— Zadnju viest iz Rieke popraviti nam je tako: da je umro Serdoc Matej nemoćnik, ne pako Šimun,

Digitized by Google

koji je duh. pomoćnik, kateheta i privr. ravnatelj hrv. gl. učione.

Ugarska. U delegaciji ugarskoj od 24. siečnja reče nadbiskup Haynald besjedu proti rimskoj politici grofa Beusta. Haynald spomenu: kako jedna depeša u crljenoj knjizi pripovieda o koncilu, a natuknula je, da je koncilska manjina samo zato radila povoljnijim i umjerenijim smierom, nebi-li se tobož prilaskala i umililа svojim doma vladam i narodom. Ja sam, veli nadbiskup, imao prilike bolje proučiti i poznavati namjere, svrhe i postupak iste koncilske manjine; nu koliko je članovom njezinim bilo stalo do toga, da njihove vlade i vierni puk budu o njih dobro mislili, to su ipak radili samo od osvjedočenja vierskoga i od nagona svoje pastirske dužnosti, a da jih nikakov drugi nevodi obzir. Spomenu takodjer ukinutak konkordata i uvedeni placetum regium. Konkordat protezao se je poglavito samo na njemačko-slavjanske zemlje monarhije, nebi dakle bilo za praktičnu kakovu svrhu tu govoriti o njem. Nego placetum regium tiče se Ugarske, pa govornik mora naročito spomenuti, da toga postupka nemože odobriti. Zatim spomenu one depeše u crljenoj knjizi, koje pripoviedaju, kako je Italija provalila i zaokupila Rim, pak reče da s ponašanjem grofa Beusta u tom pitanju nemože biti zadovoljan. Austrija-Ugarska, veli nadbiskup, bila bi prije nego ikoja druga država morala da preuzme misiju braniti i držati papinu svietsku vlast, s razlogah, koje će potle spomenuti; ali njezino svjetovanje postavilo je jarca za vrtlara, to jest pozvalo Italiju na obranu pape, a to samo za to, jer se je kancelar liepom besjedom svakomu mislio umiliti, svakomu pravo napraviti, a na koncu svakomu zamjerio se. Da bi pako naša monarhija prije nego ikoja državah bila dužna braniti svetinju ugovora, tu dakle rujanske konvencije, dokazom je tomu već i samo to, jer je ova monarhija sva upravo na ugovorih sagradjena. Dakako, ova doba, kad je evo pravo i pravicu prognala sila, i kada rat po civilizaciju sramotni u svakom od ćuti čovjeku buni krv, slabo je spodobna za golo pravo izaći na branik, nu opet naša monarhija bila bi mogla Italiju zaustaviti barem prijateljskim savjetom da nekrši pravicu. Zašto je kancelar Beust naproti ruskom prekršaju ugovora pokazao življu energiju? Za obranu Italije izgovara se da je tako morala raditi porad narodnih željah i težnjah; nu za Austriju i Ugarsku može najmanje biti uzroka prizivati princip narodnosti i nanj se pozivati. Ako mi budemo pomagali provoditi načelo narodnoga jedinstva, tada tajimo i izdajemo podloge monarhije svoje, koja je na protivnoj idejam narodnosti podlozi. Pleskajući mi jedinstvu talijanskomu ništa drugo neradimo nego brusimo nož, koj bi valjda i nas zaklati morao, zaplićemo se u protuslovja politikom, koju sami tjeramo, naproti svojim narodnostim. Za dobro same monarhije, za volju uvjeta njezinu bivstvu morao bi bio ministar vanjskih posalah prosvjedovati proti jedinstvu Italije. Na kakov se je način to učinilo, koja se žica navinula i glas iz bogate diplomatske skale izbio i zvučio, to sve stvari nemienja. Grof Beust pako nije prosvjedovao, dakle oli se nije držao nikakova načela, ili se je držao zla, a u nijednom slučaju nemože se pohvaliti njegova politika. Našla se je tu jedna doskočica, naime, da rimska vlada nije vrstna ni spodobna vladati puku crkvene države za njegovo dobro. Nemarim sad braniti da je rimsko pučanstvo bilo barem toliko sretno i premožno, koliko i pučanstvo ostalih državah, i kako bilo da bilo, pitam samo: zar to nije pogibelan princip pustiti jednoj državi povlasticu, neka pazi kako žive narod u drugoj državi, i to pazi takovim načinom? Na koncu izriče govornik ufanje, da će Bog potlačenoj pravici do pobjede pomoći; od ministra vanjskih posalah želi pako, neka bi napram ćuti katoličkoga pučanstva i napram boljku države bio pravedniji.

Baron Orczy, koj u delegaciji ugarskoj stoji službeno za kancelara Beusta, i koj je u ime njegovo prigovore u delegaciji čuvene pobijao, odgovorio je na Haynaldove prigovore ovako:

„Visoko poštovani gospodin nadbiskup Haynald napao je vladu porad njezina držanja u rimskom pitanju. Ja proti tomu moram odvratiti, da bi vlada težko drugčije bila mogla raditi, nego je radila, jer Italija dozvolu za obsadu Rima nije morala od nas izprositi, niti je nam bilo nju svjetovati, nego prava stvar sbilja stoji tako: da je Italija nas prosila, neka bismo tu obsadu Rima učinili mogućom. Mi kazasmo svoje savjete, kako se Italija u slučaju obsade ima držati, Italija pako tih savjetah od suviška (zum Überfluss) nije u ničem sliedila.“ Štijući ovaj odgovor čini ti se mutan i zamršen ter bi rekao da ga vladin zastupnik nije mogao ovakova reći; nu objavila ga je ista „Wiener Zeitung“, a popravljan nije, može se dakle uzeti da je tako rečen. Sva razprava povodom crljene knjige, pak najpotle i ovaj Orczyev odgovor, pokazala je držanje kancelarovo malko u drugačijoj formi, nego u kakovoj se je on s prvice nastojao prikazati.

Rim. Osobito obradovala staroga prijatelja mladeži papu Pija jest mladež. Na blagdan Betana (epiphania) običaj je u Rimu darivati djecu; nu ove godine velikaška i odličnija gradjanska djeca namieniše darove, što dobiju, papi, pak je već 5. siečnja deputacija od stotine malenih bila u to ime puštena pred sv. otca, a tako je i sliedećih danah dolazio po kup malenih darovnikah. — U puku glasa se sa strahom i užasom, da će skoro biti „leva“, to jest zapis vojački, a može si svatko misliti, kolik je to strah za puk, koj dosada nije poznavao vojne dužnosti niti silovita zapisa. Koliko je talijanskih vojakah u Rimu, toliko je skoro puntarah proti kraljevini, rekši: prije niste ni znali za vojsku i štibru, a od sada nećete ništa drugo biti nego samo vojaci i štibraši. — Romanija, prije

Digitized by Google

papina pokrajina, zadaje vladi dosta brige. U jedinom gradiću Faenzi počinjeno je u dva mjeseca oko 30 umorstvah. Svatko zna i pozna ubojice; nu oblasti neusude se pograbiti, a narod još manje. Tolik je tuda strah, da se u večer nesmie na ulicu; nego ubojice toliko su slobodni, da po bielom danu ubiše mladoga grofa Tomiani. Sve to čini sekta zidarska, a počelo je povodom molenja i tugovanja za papu, pa koga poglavitijega tobož papinca mogu doseći, taj je poginuo. Romanjoli spominju se starih dobrih vremenah, a pri svakom spomenku kore vladu, pače u Faenzi dogovoriše se gradjani neplaćati pod nikakovu silu štibru, kad po bielom danu nemogu biti sigurni života, gdje su prije dva tri oružana čovjeka za svu sigurnost bila dosta. — Belgija mala očitovanjem i činom kaže kako i prije tako osobito sada najveću oduševljenost za glavu svoje crkve, pak je za cielo najradostnije čuvstvo u srcu ucviljenoga pape probudilo poslanstvo iz te zemlje, devet muževah, kojim osim što očitovaše čuvstva svoje zemlje, još i 200.000 franakah položiše dara odanle, od kuda i tako neprestano stižu darovi. —

Carigrad. Bugari t. j. narodni mješoviti odbor prosvjeduje, da bi se crkveno pitanje bugarsko predalo u kakov koncil. Narod smatra da je to pitanje jurve riešeno konačno carskim fermanom pak neda da mu se stečevina tako mukte otme; jer koncil da bi bio samo grčka većina, a s te strane da se oni nedadu pretegnuti. S patrijarhom da su voljni sporazumiti se s dobra. Prosvjed je upravljen na velikoga vezira. Razpra izmed Jermenacah nabrekla je dotle, da stranke vrebaju sgodu, gdje bi se mogle potući, pak je već više bilo vrlo krvavih okršajah u Carigradu.

* U Jeruzalem! Putovanje u svetu zemlju sprema za ovo proljeće dvoje družtvo iz Europe: poznato bečko (General-Comissariat des heil. Landes — Wien, Stadt, Francisc. Pl. N. 4.); i jedno talijansko. Bečko razredilo je putovanje tako: da družtvo dodje sa severa Palestine, razvidi Karmel i okolice, Nazaret, Tabor, Tiberiju i od tuda za tri dana puta u Jeruzalem. Stan je austrijski konak. Poslie pobožnostih velikoga tjedna razvidivši grad i okolicu ide se u Betlehem, na Jordan i k mrtvom moru, a nazad preko Jafe u Egipat. U Carigrad može se navratiti na posebni, u svem oblakšani trošak. Putni trošak 500 for. u srebru ima se poslati u Beč do 18. Velj. Polazi se iz Trsta 4 ožujka.

* Privatna knjižnica bivšega vatikanskoga arhivara O. Theinera, koja broji 4560 svezakah; kupljena je za nadbiskupsku (nadb. olomućkoga) knjižnica u Kromjerižu za 8000 for.

* Literatura i journalizam u Americi plaćaju dobro, ter polag statistike jednoga amer. lista stekoše n. pr. novinar Bryant imetka 500.000, Longfellow na pjesme 200.000, Homles predavalac i krasnoslov 100.000 itd. Osim množine takovih bogatašah Bayard Tayler pisac i javni predavalac jest upravo miliunaš.

* Mora se paziti i na onaj otrov za muhe! Štijemo, da se nedavna dogodiše u Englezkoj dva slučaja, gdje je prvo jednoj gospodji s otrovnoga papira prhnula na nos, na prišt ranjav muha, ter ju tako otrovala, da je morala umrti; a sličnim načinom i jedan vozar.

(*Knjižtvo*) Sklopilo se družtvo učiteljah hrvatsih (do sada 14) ter si stavilo zadaću da pod naslovom: „Pedagogijska biblioteka za pučke učitelje“ piše i učiteljstvu predaje strukovna i obrazovna djela. Svaki član obrekao je, da će barem za dvie godine napisati po jednu prikladnu knjigu i predati ju na svojinu sboru, a čisti prihod namienjen je da se položi temelj zakladi za jeftino izdavanje pedagogijskih spisah. Osnovu svoju počima sbor s izdanjem „Didaktike“ od Jana Komenskoga (ove je godine studenoga mjeseca dviestagodišnjica njegove smrti) pak je razpisalo na nju predbrojku do polovine ožujka, što se dotle ima prijaviti u Zagreb (najbolje uredničtvu „Napredka“). Predbrojna ciena šivenoj knjizi ustanovljena je 1 for. vezanoj u platno 1 for. 40. nč.

— „Kazatelé slovanšti“ to jest na českom jeziku u obliku periodična časopisa na mjesečne svezke izlazeće propoviedi, prevadjane iz svih slavjanskih jezikah, a od najboljih govornikah svršili su prvi svoj tečaj vierno po namjeri i obećanju i vrlo pohvalno. Naši ote vrsti pisci zastupani su razmjerno dobro, osobito Cucerić i Jakovljević (vidimo već i iz najnovije sbirke Fra. Angj. Kraljevića Hrcegovca), a i bolje bi, da se družtvu odavle boljma posluži pošiljanjem vrstnih propoviedih (sami si prekladaju takodjer s hrvaštine). I ove godine počeo je 2. tečaj, naklada knjižare B. Stýbla u Pragu, a stoji za svu godinu 6 for.

Promjene u biskupiji djakovačkoj.

G. Ž. Ogjić, postao je župnikom u Gibarcu. J. Dorbolo, upraviteljem in temp. et spirit. u Indiji; P. Čačić, duh. pomoćnik u Slamkamenu; Š. Hager i J. Aliuš, duh. pom. u Varadinu; J. Jagodić i M. Šabarić, duh. pom. u Zemunu.

Dopisnica urednička.

G. A. St. u K. List slao se neprestano, a gdje i kako zapinjao, neznamo. A. G. predao poslane novce. Fra. Fil. Polj. u S. u B. Duga nebilo, dakle plaćena sva tek. god. Fra. I. M. u Sar. u B. Onako, kako Vi poslaste, primismo; nu od prije bijaše. Ostavite, neka je kako je. Fra. Mar. Sem. u S. u Bosni. Naredjeno kod N. N. po želji Vam. Gr. u Gr. Došlo. G. J. Lj. u Dj. Dobro mislite.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Ga

Digitized by Google

Broj 6. **Tečaj XXII.**

U Četvrtak, 9. Veljače 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI
KATOLIČKI LIST.

Darwinova teorija prema nauku i zakonu vjere. *)

Napisao Cv. Gruber.

Mnogo se danas hvale ljudi Darwinovom knjigom „o postanku vrsti (species)“ i njegovom teorijom, jer da je izmislio i tuj odkrio svietu svoje mudre i razborite misli i nazore o žiću i bitisanju ustvorova. Stanoviti razredi naravoslovacah kuju ga sbilja u zviezde, za njimi povodi se množina štilaca njihovih, pak izvode iz teorija Darwinovih grdosije od mislih, da ti sviet pred tobom postaje drugi i još se pipaš za glavu, jesi-li koj si i prije bio ili si u blatu žabac. Brane Darwina neki naravoslovci, da on nije rekao, što mnogi iz njegove teorije izvode; nu, bilo kako mu drago, toliko se mora pripoznati, da Darwinov nauk nezna za Boga, i da je podoban zavesti neoprezna čovjeka, koj sliepo poleti za svakom novom, makar kako drzovitom teorijom, u nekakovu prazninu, u pustoš, gdje neima pozitivne vjere ni zakona.

Medjuto da vidimo prije, kako se u obće naravoslovna znanost vlada napram naukam vjere. Naravoslovci a š njimi svi „naobraženi“ ljudi hotjeli bi kazati i dokazati, da vjerozakon nema absolutnoga ili pozitivnoga temelja, pa da nemože i nesmije zahtievati, da svi ljudi pristanu uz njega, jer da je samo subjektivne važnosti, pa da si svaki po svojoj ćudi misli i pravi boga; zato, da u vjerozakonu ili religiji nema znanosti, već da se je pretvorila u puko ili praktično dušobrižje.

Bi-li mogao tko mirnom dušom a savjestno podpisati ovu svjedočbu, što nam ju naravoslovci i naši mudraci dali? — Nije to prva ni zadnja, a niti ja prvi, koj dižem svoj glas, i laćam se pera, da uzpišem i izrečem, što mi na srcu leži, što je nauk božji, pa što pravo bogu i ljudem drago, da nam nebi rekli, da šutimo, pa da jim rieči i nauke odobravamo.

Hajde indi sa stvarju na sud! Kažu: Naravoslovje ili prirodoslovje u postignuću svojega cilja ima samo jedno sredstvo, i to, čuvstveno osjećanje, a ruku pomoćnicu najme moć mišljenja ili razum. Čuvstvenim osjećanjem iztražuju se stvari u naravi, a sve drugo, što se nemože tim načinom izvesti, nema valjanosti. Zato o duši čovječjoj nema tuj govora, jer prirodoslovac — kaže — imade s materijom posla, pa u svih svojih iztraživanjih nemože da sudi učinke razuma drugčije, nego na materijalnom temelju mozga. To isto reci o bogu; ovoga pušta naravoslovac na stran, kao da š njim nema posla, jer da nema sredstva, čim bi se pustio u to iztraživanje. Pa istim načinom smatra prirodoslovac čovjeka kao svaku drugu živinu, jer da spada u Zoologiu, i tamo ga je uvrstio. — Što bismo na to? Dopustili? Nikako. — Čovjek se upustio u iztraživanje onoga, što može čuvstveno osjetiti, a ciela stvar nije drugo, već subjektivna, pa raznim promjenam i dvojbam izložena. Te koliko imade pojava u naravi, koje ćutili nemožeš da osjetiš, već se moraš da utečeš na druga sredstva; nemoj dakle zahtievati, da te svi ljudi sliede i da ti stvar iztraživanja odobre, pošto znamo, da koliko ljudi, toliko i ćudi, da si svaki inače predstavlja, iztražuje i dokazuje. — Pa neka i to, da se svi medjusobno slože i o stvari jednako misle, pitam: kako to biva i na kojem temelju? — Na vjeri! Jer svi povjerovali i tako stalno držali, da se u iztraživanju jednako stvar pojavila, i jednake učinke na čuvstveno osjećanje izvodila. Pa kada naravoslovac iztražuje mora da se približi svojoj radnji vjerom, da ga nisu ćutila prevarila, a i od drugih mora da zahtieva, neka vjeruju, da je

---

*) Povodom ovoj razpravici jest „pouka“ rečena na gospojinskom sastanku a štampana u 52. i 53. broju „Vienca“ pod imenom: „Nješto o Darvinovoj teoriji.“

Digitized by Google

uprav tako, kao što on kaže. Ovo budi rečeno samo zato, neka se znade, što vriedi objektivna sigurnost toli hvaljene i eksaktne znanosti već u svojih prvih počelih. Dalje. Iztraživanje je gotovo; sva se razmatranja i učinci stvaraju u zaključak, dakako pomoćju razuma, ali tko jamči, da ste se dobro služili razumom i njegovimi zakoni? Što isti umni zakoni? A odkle oni, tko nje postavio? A tko jamči za nje? Sami po sebi? Tada razum jamči za nje, a to upravo treba da se dokaže. — Što sada da zaključimo, nećemo-li, da upadnemo u ponor nejasnosti? Što drugo, već da nam je vjerojatno držati, da su zakoni uma kao takovi cielim svojim ugledom pravi, i zaklučki jim istiniti. Naravoslovac zidje dakle na vjeri, da ga nisu ćutila prevarila, i da su mu već a priori zakoni i zaklučki pravi i istiniti. — A što ćemo mi, koji nismo naravoslovci? I mi morali bismo vjerovati, da je tako kako nam oni kažu, jer to od nas zahtievaju, i da nije druge nego pokoriti se. Bez auktoriteta indi ni kuda ni kamo, jedino s tom razlikom ovdje, da nam se za auktoritet stavljaju naravoslovci, koji svaki auktoritet vjerozakona ili religije sborom i tvorom daleko odbacuju. Pa taj ljudski auktoritet ovaj kaže ovako, onaj onako, danas ovako, a sutra onako; danas se teorija do neba uzdiže, a sutra već nevalja. Mi, što je reći, reći, ipak štujemo ugled naravoslovaca, ali nipošto toliko da bismo zatajili ugled vjerozakona, koj nam podloge tvrdje kaže, nego sve umovanje naravoslovsko. Zahtievaju naravoslovci — i to pravom — vjeru u ljudih, prem nemaju dokaza, da bi njimi čovjeka absolutno vezali, pa krste-li oni čovjeka benom, ako neprihvati njihove rezultate: zašto da nebi vjerozakon imao isto tako pravo zahtievati vjeru u ljudih, da prihvate njegove nauke, prem očevidnih — kao što vele — dokaza nema; zašto nebi krstio i on čovjeka, koj mu nauka nije primio, ako ne benom, a to bar nenabožnim i nesretnim čovjekom. Te što je jednomu pravo i dopušteno, mislim, da mora biti i drugomu; pa ako se u osjetljivom svietu za objektivnom važnosti vapije, zašto da bi se u nadosjetljivom ili vrhunaravskom svietu jedino subjektivnosti zadovoljili? Je-li više vriedi vanjsko čustvo, nego nutrnje u dokazivanju istine?

Da zbilja, ukoriti će me naravoslovac, jer kako on čuje o nadosjetljivom ili vrhunaravskom svietu govoriti, odmah ga zebe, te kakono njekad Arhimed vapi: Nediraj mi u šestila! neće on, da mu se u posao mieša bog, pa da mu stvar pokvari, jer kaže, da čim on boga pusti dirnuti u posao, da prestaje biti naravoslovcem. Tako ti je to! Ali bilo naravoslovaca glasovitih i mudrih, koji su u iztraživanju svom bili slobodni, pa ipak nezatajili boga, ni vjere u njega, već što više bavili se svojim poslom, to sve više boga spoznali i častili. — Što? A zakoni naravi? Oni nedopuštaju, da se itko tamo mieša, makar isti bog. To je, reć bi, dogma znanosti naravoslovske. E pak neka bude; nu pitati je dopušteno: što je taj zakon naravi? On je pravilo, što ga razum stvorio, a to zato, jer su to više — i mnogokratni jednovrstni pojavi dokazali; pa gdje su jednaki uzroci, jednaki moraju biti i učinci. Dobro! Dopuštam; nu je-li upravo tako? — Mislim, bolje bi bilo reći: Polažemo, da je sve to tako uviek od početka bilo, i da će uviek tako biti, valjaju nam zakoni naravi, što jih sada imamo; a to je sasvim drugo, ovakova hipoteza mnogo više vriedi, nego kategoričko ono pravilo, pošto znamo, da se sve na svietu mienja. Izreče-li naravoslovac više, nego-li je rečeno, prelazi svoje medje, jer dužan je samo micati se u obsegu svojih empiričkih i čuvstvenih motrenja, koja opaža. Mislio bi dakle ovako i rekao: Kao što je do sada bilo, držim, da će i od sada biti, nedogodi-li se koja iznimka ili pometnja. Dodajmo k tomu, da je čovjeku slobodno sad ove sad one naravske zakone uzeti, pa nje spajati u sve moguće razne načine, i kada je tako spaja, pak u raznovrstni medjusobni doticaj stavlja, da i razne učinke i uspjehe poradjaju; recimo, da je čovjeku slobodno svaki čas po volji i zakonu naravski obustaviti i prekinuti: lahko može čovjek misliti, što vriedi ona tvrdnja, da zakoni naravi nedopuštaju bogu, da se u nje dira. Pa na isti način dogodi se mnogo krat, da i isti uzroci neporadjaju istih pojava, jer ili što obustavi, ili što preprieči, ili bud što mu drago pripeti se, da se nepojave isti učinci. A tada, zar da nam doskočicom bude slučaj? Tko pametan to da učini? A nedopusti-li naravoslovac, da mu se bog mieša u posao, nemože višekrat da izbasa, neće-li da se pod slučaj uteče. Kad je dakle dopušteno slobodno čovjeku dirati i miešat se u zakone naravske, pa služiti se š njimi i kombinirati, kako mu se svidi, koj je maleno i omedjašeno stvorenje prema toli širokom svietu, zašto da nebi bilo slobodno i dopušteno biću jednomu nadosjetljivomu, osobnomu, bogu stvoritelju neba i zemlje? Što da je duhu čovječjemu slobodno, bogu duhu slobodnomu, da nebi bilo dopušteno? A naravoslovci, kad što pišu ili govore, niti rieči o bogu nenapomenu. — Hvala liepa!

Rekli prirodoslovci, da je vjerozakon subjektivne važnosti, a s tim uništili oni svaku iskru vjerozakona u srcu čovječanskom, jer onda bilo bi koliko ljudi, toliko vjerozakona i bogova, i cielo družtvo čovječje razpalo bi se u tolike raztavljene atome, da se razlučuju u vjeri i moralu, i nikada se skupa sprave, pošto svaki svoje brani. Mo-

Digitized by Google

žemo-li uzeti čovjeka, da si kroji po ćudi svojoj vjerozakon, možemo si takodjer uzeti ga, da si ga kroji baš po nikako t. j. možemo pomislit čovjeka bez vjerozakona — bez vjere i morala — a onda kamo smo dospjeli? Tada nema ni puko ili praktično dušobrižje temelja.

Neka se miče i razvija naravoslovlje i znanost mu, što pametan nitko nezabacuje, nu u svojih granicah, pa neka pusti vjerozakonu, da se slobodno kreće; obojica neka idu svojim putem, i do brza će se sretiti, ruke si pružiti na dokaz, da si kraljestvo božje i kraljestvo naravi neprotuslove; već će upoznati svagdje prst božji na slavu stvoritelja, a takodjer i na svoju diku.

Neka bude o tom dosta, te hajdemo sada do g. Darwina i njegove teorije. Kako su postala bića, koja na zemlji obitavaju? koji jim je postanak i razvitak? Pitali se tako i upitali učenjaci, ali nebilo jim lahko odgovoriti. Slava medju ostalimi osobito Englezu Dragutinu Darwinu, što je on na to pitanje najbolji odgovor kazao. Nu da vidimo, idje-li tolika slava njega i njegovu teoriju.

Razlikujemo prvotno plodjenje ili nauk o postanku bića, da su pojedine vrsti kao takove od postanka svoga ostale jednake i nepromjenljive, od rodnog plodjenja ili nauka, po kojem su sve obstojeće vrsti tečajem vjekova svoj prvotni oblik promienile, i da ga jošte uviek mienjaju. Ovo zadnje prihvatio je Darwin u svojem dokazivanju, a š njim sljedbenici njegovi ili tako zvana nova škola, da se razluči od stare, koja prvi nauk sliedi. Moram da odmah opazim i kažem, da ovaj nauk, što ga prihvatio Darwin i sljedbenici mu, nije nov, već da je od davna klicao i širio se prije njega; ali što ga sada Darwin oberučke zagrlio i svietu ga ponudio, nije ni sada jošte s tim stvar gotova, i nauk nepogrešljiv, da bi stajao na stalnih i neporušivih nogu, već je samo i jedino hipoteza, a ništa drugo. Neka se govori i piše, koliko mu drago, da je tu teoriju umno i razložno Darwin protisnuo u sviet u svojoj knjizi „o postanku vrsti“, ipak hipoteza je sušta hipoteza, a nipošto stalna regula, da joj se nebi smjelo i moglo prigovoriti. Imadoh čast vidjeti knjigu Darwinovu i pozorno ju proštiti i štiti, pak mi se nemože prigovoriti onako, kako se često zna, da je morda ni vidio nisam. Pak što uči Darwin? Radi se tuj o postanku vrsti ili bića, dakle svieta i čovjeka; a to mnogo znači, to dira tija do nauka, što nam ga vjeronauk daje; i čovjek nemože mirno skrštenih ruku stojati, da nepogleda u oči čovjeku, koj ga o postanku bića uči. Učitelj takov mora da dodje u odnošaj bud pozitivni bud negativni prema vjeronauku, koj se odgovorom na to pitanje bavi, i to istim i većim pravom nego svaki naravoslovac, jer postanak svieta i čovjeka — dakle vrsti — nadmašuje i prelazi sve iskustvo i čuvstveno osjećanje; hoću da rečem: poviest postanka vrsti ili bića starija je od učenjaka. Što govori Darwin o predmetu, ob izvoru i cilju vjerozakona, o bogu? Šuti. Dakle bog nije sviet, sve vrsti ili bića stvorio? Darwin šuti. Postanak bića — kaže on, bar ga ja tako shvaćam — da je bila slučenina neživih jajetnih bjelanca? i to uzimlje on kao sigurno, i nešto absolutna. A da nam kaže Darwin, odkle ta bjelanaca; ili da se našalim, koja-li je koka snesla? Te i ona su morala od njekuda postati. Odgovorio bi on: a postala su, bila su, pak mir. Nevidi se tuj osobni i svemogući stvoritelj, početnik svakoga života, a postavlja se i traži sasvim drugi uzrok i postanak. Što od tuda sliedi? Sliedi, da Darwinova teorija, kao što ju imamo, bivstvo božje niječe, jer u tumačenju postanka vrsti ili bića netreba mu boga; netreba-li mu ga u postanku, netreba ga dakako ni u obstanku i razvitku, već u svemu tomu sviet si je sam sobom dovoljan. — Rekao bi naravoslovac: Ele čovječe! što to govoriš, ta naravoslovlje nebavi se dokazivanjem, je-li ili nije boga, pa nikomu nepriečí na boga vjerovati. Dobro, odgovorio bi ja, nu s tim nije se bavio Darwin, nije on hotio dokazati, je-li obstoji bog ili ne, već on je samo tumačio onaj sviet bez boga; a tako zatajio stvoritelja. Rekao bi opet učenjak naravi: Prirodoslovlje nemože ništa da izreče o bivstvu božjem, pošto ga nemože vidjeti ni najboljim dalekozorom, a što nevidi, o tom i nesudi. Varate se ljudi danas, što tako mislite; naravoslovac, kad se upustio u izpitivanja postanka biću, nije već puki naravoslovac, jer se nekreće na temelju osjetljivih opažanja, već uvukao se on u kožu filozofa, i radi pomoćju spekulacije, računa s olinami, što mu se u misli vrte; uči o onom, što nevidi, i traži uzroke, koje neosjeća čutili; prekoračio je medje vidjenja, i nema po boku nikakva empiričkoga izkustva: zašto dakle da se neskloni i potraži boga i bivstvo božje, te pametnije bi uradio, jer bi u bogu našao osobnoga i razumnoga stvoritelja, dok ovako mora smišljati jajetno bjelance, koje da bi imalo život o sebi. Darwin niječe bivstvo božje, neće, da bog jest i da ga prizna; a zašto neće, može se i to nagadjati, ali moje nije na to odgovarati.

Pustimo predmet vjerozakona, pak predjimo mu promatrati subjekt ili čovjeka. Darwin da nije ništa o čovjeku rekao? Bože moj, ta govori on o svih bićih, koja nerazlučuje, a valjda spada ovamo i čovjek; pa da i to ne, zar negovori on o živini i postanku njezinu, i nekaže-li u zaključku,

Digitized by Google

da se medju četveroručki ima tražiti djed ili pradjed čovjeka, u kojega da se usavršilo njeko oružje borbe za obstanak, najme moć razuma ili misao? Neka je i obećao Darwin u posebnom djelu progovoriti obširnije o čovjeku, možemo očekivati, kakvo će mu biti djelo, kad iz ciele njegove teorije viri čovjek kano čedo živinsko. Kako se može pogadjati š.njom psihologija? Nikako. A kako religija — vjera i moral —? Jošte manje. Već prva stran sv. pisma predstavlja nam čovjeka bogom stvorena na sliku božju, slikana iz zemlje, a oživljena dušom. Tuj je dakle organički vez naravi i duše, da samosviestan duh tjelesnu tvar oživljuje, udesuje, napredjuje i preobrazuje. S tim je medju čovjekom i živinom s prvoga početka absolutna neka ograda i zapreka postavljena, da cielom i neporušivom svojom silom iz živinskog carstva k čovjeku svaki prelaz prieči, i nemogućim ga čini. Bog — uči nas pozitivna vjera sv. pismom, razlučio je živinsko carstvo od čovjeka u stvaranju. Učinimo čovjeka na sliku našu, rekao stvorac prije, neg stvorio čovjeka, da pokaže vienac ili krunu stvorenja, u kojem će svietliti mudrost, ljubav i svemožtvo njegvo. Eto čovjeka, kako je proizišao iz ruke božje, po svojoj fizičnoj naravi prvi u redu zemaljskih stvorova, a podieljenom od boga duhu vrh svih inih stvorenja, što jih je bog na zemlju postavio, da nespada u carstvo živina, već da čini posebno carstvo ljudi, i da spada medju ljude, a ne u živine. Eto čovjeka nosioca i posrednika božanstvenih idea i misli osjetljivomu svietu, organa božanstvenoga duha, s kojim bog može i hoće da obći. Sposoban je dakle — taj čovjek — za religiju ili vjerozakon t. j. mogućan je, da bude božji. Koji je nauk ljepši i po čovjeka dostojniji? Koji vjerovatniji? Ali kako se Darwinova teorija slaže s naukom ili teorijom sv. pisma? Nikako. Po teoriji Darwinovoj nema boga, a onaj, koga nema, kako je mogao stvoriti bića, vrsti, dakle i čovjeka? Odkle je postao čovjek? A odkle, neg od najsavršenije živine, što ju majmunom zovemo? Darwin to nekaže slovom, ali svaki iole razuman, razborit čovjek zaključiti će ovako, pošto bića savršenija postaju od manje savršenijih u svojoj vrsti, — i pošto djeda čovjeka sam Darwin medju četverorukom živinom traži. Je-li mogao čovjek — kao što ga vidimo, postati od majmuna? Ne; a to su dokazali jurve ljudi mudriji i izkusniji od mene. Puštam dakle na stran taj dokaz, kada i Darwin to obširno nerazmatra u svojem djelu. A kada se je to dogodilo, da je od majmuna postao čovjek? Tko zna, kako će Darwin na to odgovoriti; a odgovorio, kako mu drago, odgovor bit će mu nejasan i bezbožan, kako mu je i sva teorija.

Sreća jedino, što je Darwinova teorija sušta hipoteza, inače slabo po vjeronauk i moral, onda kidaj se čovječanstvo! — Ili ako je čovjek postao od majmuna, pita se, kada i u kojem štadiju postala je čovjeku vjera potrebita, kada su ljudi, koji su postali od majmuna, počeli misliti na bivstvo božje? itd. Vjeronauk i moral se nemienja, jer što je bilo pred 5000 godina absolutno dobro, to je i danas, to bude i do konca; ili kao što je pisano: Isus Hrist kao juče, danas i do vieka onaj isti; a rekao njetko: Nebo će i zemlja proći, a rieči moje ostaju. Dakako da se prohtjelo Darwinu i Darwinićem mienjati vjerozakon po svojem kalupu i modernih pravilih, nu neda se to, jer nepokolebivo i stalno.

Samo jošte da sravnam Darwinovu teoriju sa svrhom čovjeka. On postavlja svrhu bića, dakle i ljudi u samoobranu, a sredstvo ili način tomu jeste borba za obstanak. Kad bi ja upitao Darwina: odkle sam, zašto sam tuj i kamo mi je dospjet? odgovorio bi: Tuj si, jer si tuj; a tuj si, da samo sebe uzdržiš i braniš. Jesi-li to učinio, onda si gotov, jer to ti je svrha. Kako se to slaže s naukom vjere i morala? Što uče ovi, koja je svrha čovjeka? To i malo diete u drugom razredu pučke učione iz katekizma znade. Sv. nauk nepostavlja nam svrhu u samoobrani i borbi za obstanak; dapače zahtieva od nas, da zatajimo sebe, da strpljivo podnosimo sve težkoće, da i život svoj damo za braću svoju, jer život nam dao g. bog, život naš njegov je, i njemu mora da služi. Darwin uči: živeš-li čovječe, živeš za se; a u pismu stoji: Živemo-li, živemo gospodinu, umiremo gospodinu, bili živi ili mrtvi, gospodinovi smo. — Religiozno motrenje ovoga svieta pokazuje stvoritelja, kako stvara i razvija sviet s množinom opredieljenih raznih vrsti, ali tako, da jedna misao, jedna obćenita osnova poput duhovne neke centripetalne sile prieči svako razpadanje i razpršenje, rekao bi razstavu ove množine, na toliko, da u svem i cjelovitom nastojanju pojedinih vrsti u svojoj vlastitosti ipak se najzadnje sva različitost i mnogovrstnost u jednu obćenitu cjelotu sdružuje i spaja. Darwin i njegova teorija počimlje s nekom nejasnom i nedokučivom jedninom, a ovu u svojem postanku pušta nebrojeno i bezkrajno razgraniti i razpršiti na množinu pojedinih oblika, da najposlje svake zajedinosti i obćenite sveze nestaje, jer je nemoguća. Svrha ciele teorije Darwinove, rekao bi, jeste neki vacuum, u kojem se gubi i propada svaka vjera, moral, ćudoredno družtvo, znanje i umjetnost; riečju, u kojem sve duševne moći ljudstva svoj zajednički nalaze grob.

Teorija Darwinova nemože se dakle po nijedan način složiti s vjeronaukom i moralom t. j.

Digitized by Google

religijom', pa rekao tko, što mu drago. Nesakrivajte ljudi poput neke živine glavu u prje, da nevidite pogibelj, nego sami sebi varakate, rekši: sve je dobro. Teorija Darwinova je ljudsko djelo, i s njom će se dogoditi, što se dogadja sa svakim takovim naukom, a rieč gospodinova ostati će do vieka.

Turska.

(Dalje.)

Pregleda radi govorit ćemo o različnih obredih redom. Dakle I. crkva latinska. Za nju obstoji 1) u Carigradu patriarhat. Njim upravlja u Carigradu stolujući apoštolski vikar, koj je nadbiskup in partibus. Proteže se prieko sve Tracije i napramne obale azijske. Latinskih kršćanah u Carigradu ujedno s Perom i Galatom ima do 15.000. U gradu ima 9 rimsko katoličkih crkvah, 6 samostanah i više znanstvenih zavodah. Broj občinah izvan grada nije znatan, ima na obe strane Bospora do deset. Na azijskoj strani obstoje dvie male občine Albanacah i Poljakah. 2) Sofija, apoštolski vikariat u Bugarskoj. Težko je naznačiti broj katolikah rimskih, biti će jih do 8000. U Filipopolu, gdje su skoro sami Grci, ima samo malena občina katolička. 3) Nikopolis u Bugarskoj, biskupija. Viernikah ima do 3000. Pasionisti i franjevci obavljaju službu. 4) Vlaška, apoštolski vikariat s 10.000 latinskih kršćanah. I tude pastiruju pasionisti i franjevci. 5) Moldavija, apoštolski vikariat, koj prije u savezu bijaše s metropolijom katoličkom u Ugarskoj. Mnogobrojni katolici su Magjari (Sikulci) živući na obroncih sedmogradskih Tatrah do desne obale Sereta. Ima jih do 60.000 u 130 miestah. Franjevci su jim dušni pastiri. 6) Biograd i Smederovo. Katolikah u Srbiji kneževini živе malen broj (Stat. u L. Wetzer i Welte stavlja 30.000, nu preveć je i to brojeno). Združene biskupije broje se u crkvenu pokrajinu hrvatsko-slavonsku, a kano namjestnik apoštolski upravlja nje biskup sriemsko-bosanski ili djakovački, koj u glavnom gradu Biogradu postavlja za katol. misionara jednoga svojih biskupijskih svećenikah. 7) Skoplje (Skopia), nadbiskupija u Macedoniji. Viernikah težko da je više od 8000. 8) Drač (Durazzo), nadbiskupija u Albaniji, stari Dyrrachium, ima samo 11 župah i do 10.000 viernikah. 9) Alessio, biskupija u Albaniji (Lissus in Illyrico), spada na metropoliju Dračku a ima do 20.000 viernikah. U stolnoj crkvi grob je Skenderbegov. 10) Bar (Antivari), nadbiskupija u Albaniji s 5000 dušah. 11) Pulati, biskupija u Albaniji, spadajuća na metropoliju Barsku, ima do 12.000 katolikah. 12) Sappa biskupija u Albaniji, spada takodjer na metropoliju Barsku, a katolikah računaju do 16.000. 13) Skadar (Scutari), biskupija u Albaniji spadajuća na metropoliju Barsku s 20.000 viernikah u 25 župah. 14) Hercegovina, apoštolski vikariat pod upravom franciškanskom sa stolicom u Mostaru, od g. 1847. posebna od Bosne odlučena kustodija i biskupija, sada već oko 50.000 dušah brojeća. Sva Hercegovina nespada pod taj vikarijat, nego nekoje župe u gornjoj strani spadaju pod Bosnu, u dolnjoj pod upravu biskupa dubrovačkoga. 15) Bosna, apoštolski vikariat s 200.000 katolikah. U toj pokrajini obnašaju duhovnu službu franciškani kano redovnici u strožem smislu okolo maticah samostanah, i kano župnici i kapelani po selih. Franciškani sačuvaše katoličku vjeru od Patarenstva u Bosni zavladavšega i kašnje pod Turčinom boreći se za obstanak i slobodu svoje crkve u sve sgode i nesgode. Predjimo sada u Aziju. 16) Scios, biskupija na istoimenom otoku. Pod Mletčanom cvala je, ali za grčko-turskoga rata puno postradala. Viernikah ima do 500 s 5 crkvah i 1 kapelicom. 17) Rodos, nadbiskupija sdružena s Maltom, gdje je biskupska stolica, odkada su otok osvojili Turci. Na otoku Rodosu živi najviše 2000 katolikah. 18) Famagosta, biskupska stolica na otoku Cipru s 5000 viernikah. 19) Smirna, nadbiskupija u Maloj Aziji. Katolikah ima do 15.000, koji živu većinom u glavnom gradu. U Smirni ima po prilici 58.000 Turakah, 48.000 Grkah, 10.000 latinskih katolikah, 6000 Armenacah i 8000 židovah. Od god. 1721. upravljao je nadbiskupiju apoštolski vikar, ali od g. 1818. stoluje tude nadbiskup. U gradu ima liepih crkvah, nabožnih zavodah i koliko treba svećenikah. Premda je broj Turakah i šismatičnih Grkah neizmjerno veći, uživaju ipak katolici u javnu životu štovanje i ugled. Otok Mitilene, koj se ovamo računa, broji do 40 obiteljih katoličkih, a ima jednu crkvu. 20) Mala Azija, apoštolski vikariat, kojim upravlja nadbiskup u Smirni. Taj malne prieko sve Male Azije protežući se vikariat u pravom je smislu misija, što ima samo gdješto po velikih gradovih malen broj doseljenih latinskih kršćanah. 21) Trapezunt, apoštolska prefektura, koju je podigao Pio IX. U primorju crnoga mora toliko je usljed živahne trgovine narastao broj katolikah, te se je morala crkva za nje na poseban način pobrinuti. 22) Babilon, nadbiskupija sa stolicom u Bagdadu. Proteže se prieko sve Mezopotamije, Kurdistana i Armenije, pak je s njom spojena i administracija biskupije Ispahon u Perziji. Znamenita je ne samo brojem katolikah, već i položajem svojim naprama sjedinjenim crkvam iztočnim. Pastiruju pako tude karmelićani, dominikani, kapucini i lazaristi. Broj katolikah neda se točno naznačiti, ali je u velikih gradovih Bagdadu, Mossulu, Diarbekiru, Taurisu dosta znatan. 23) Aleppo, apoštolski vikariat, koj se prostire prieko sve Sirije i Fenicije. I o tom vikariatu valja ono što o biskupiji Babilonskoj. Broj katolikah iznosi najviše koju tisuću. Od različitih redovnikah, koji tu djeluju, mogu se spomenuti i ježuviti. Apoštolski vikar Aleppa vazda je apoštolski delegat za Libanon. 24) Jeruzalem,

Digitized by Google

patrijaršija i nadbiskupija. Prije je duhovnu vlast držao nad katolici u Jeruzalemu stolujući čuvar sv. groba iz reda franjevačkoga. G. 1847. ipak podignuta je u Jeruzalemu nadbiskupija pak s njom spojen naslov patrijarha. Odnošaj nove nadbiskupije naprama čuvaru sv. groba čini se da još nije na čisto izveden. Broj viernikah u Palestini mogao bi biti do 12.000, kojih bi bilo u Jeruzalemu 2000, u Betlehemu 2500, u Nazaretu 1500 itd. Čuvaru sv. groba podložni su samostani u Palestini, Siriji i Egiptu, u svem 22. 25) Aleksandrija, Patrijaršija ta kao što i antiohijska nisu drugo van naslov. Stoluje pako u Aleksandriji apoštolski vikar egipatski i arapski. Katolikah u glavnom gradu može biti do 7000, nu broj jim raste sveudilj. Nova velika crkva posvećena je g. 1852. i broj nabožnih zavodah množi se. I u Kairu ima prilična obćina s više samostanah, isto tako u Damiettu, Rosettu itd. U Gornjem i Srednjem Egiptu, ima povrh toga 4 samostana franjevačka u Fanšutu, Dširdšehu, El Aminu i Abotigu. Svih Latinacah moglo bi biti do 15.000. U arapskih trgovištih na crvenom moru kupe se takodjer uz sve veći promet s Evropom i iztočnom Indijom obćine katoličke. 26) Tripolis, apoštolska prefektura. Koliko se zna, obstoje u zemlji 2 obćine katoličke, jedna u glavnom gradu s 2000 dušah, pak katolička naselbina Bengasi. II. Crkva armenska. Armenci odpadoše od crkve katoličke stoljeća šestoga. Po nesporazumljenju djelomice neprihvativši zaključke koncila kalcedonskoga, što bi jih držale za nestorijanske padoše poslje usljed toga protuslovja u krivovierstvo monofizitsko. Od opetovanih pokušajah opet se sjediniti s crkvom katoličkom bijaše najtrajnije i najuspješnije sjedinjenje izvedeno na koncilu florentinskom. Masa armenskoga naroda živi u bregovitoj zemlji na jugu Kavkaza, koja pripada stranom Turskoj, stranom Perziji, stranom Ruskoj. Tu sačinjavaju oni po prilici trećinu, drugdje polovicu ili više svega pučanstva. Osim toga kako su Armenci nemilo bili tlačeni, pak kako jim izseljivanje milo, razidjoše se trojakim pravcem daleko prieko medjah svoga zavičaja, prama sjeveru prieko Kavkaza daleko u južnu Rusku do Krima, u Kerzon, Astrahan itd., južno zapadno niz srednji Eufrat u Ciliciju i Siriju; napokon zapadno uzduž obalah crnoga mora prieko Carigrada u Evropu. U Evropskoj Turskoj ima Armenacah do 130.000, u samu Carigradu ima jih do 90.000. U istoj Austriji (Galicija, Bukovina, Erdelj) ima jih nešto. U Lavovu obstojeća nadbiskupija sjedinjenih Armenacah broji najmanje do 5000 dušah. Svega naroda biti će do 1 milijuna i pol. Armenci su najprometnije i najživotnije pleme carstva turskoga; jur s toga je njihovo jedinstvo s crkvom katoličkom veoma znamenito. Odprije bijaše glavna zapreka jedinstvu, što je turska vlada svjetovnu jurisdikciju šizmatičnih patrijarhah nad sjedinjenimi priznavala. Odtale bi poticala neprestana progonstva. Još trećega desetka ovoga vieka moradoše na tisuće ostavljati zavičaj. Tada poplaviše primorje crnoga mora i tim doprinesoše mnogo k razširenju vjere katoličke. Bilo je g. 1837., kada je papi pošlo za rukom skloniti sultana, da sjedinjene Armence prizna za vlastit narod pod jurisdikcijom vlastitoga primasa u Carigradu i patrijarha na Libanu. Odtada je unija napredovala liepo. Još većma djelovao bi na suplemenike armenski sbor u Rimu, gdje se je velik broj svećenikah za sjedinjenu crkvu naobražavao i temeljitim znanjem obogaćen vraćao kući te mnogu po krvi braću dovodio u krilo unije. Veoma spasonosno takodjer djelovali bi sveudilj sborovi Mehitaristah u Beču i Mletcih, koji bi velik dio iztoka katoličkimi knjigami obskrbljivali. Mehitaristi na otoku San Lazaro blizu Venecije stoje pod turskom zaštitom, živu po reguli sv. Benedikta, opat jim odlikovan je čašću nadbiskupa i. p. Pod ovim je papom armenska crkva u Turskoj zadobila svoj ustroj. U Perziji na jezeru Urmiah misionuju Lazaristi veoma uspješno. Broj sjedinjenih Armenacah težko je naznačiti točno, bit će jih po prilici do 200.000.

Pojedine biskupije ove su: 1) Carigrad, nadbiskupija. Nadbiskup ima naslov primasa, a pod njegovu vlast spadaju svi Armenci evropske Turske. Naprama vladi zastupa on sve Armence u Evropi i Maloj Aziji. U samom Carigradu ima do 30.000 sjedinjenih Armenacah. 2) Brussa, nova biskupija u napramnom azijskom primorju. 3) Ancira, nova biskupija u Galaciji. Šizmatična obćina od 6000 dušah sjedinila se s crkvom katoličkom. 4) Artum, nova biskupija u Maloj Aziji. 5) Trapezunt u Pontu, nova biskupija 6) Erzerum, nova biskupija u pravoj Armeniji. 7) Hispacan, nova biskupija. 8) Diarbekir, biskupija u Mezopotamiji. 9) Mardin biskupija u Mezopotamiji. 10) Tokat, biskupija u Pontu. 11) Aleppo, nadbiskupija u Siriji. 12) Cilicija, naslov je patriarha armenskoga, koj stoluje na Libanu i vazda upravlja biskupijom u Tokatu. 13) Adana, biskupija u Ciliciji.

(Sliedi konac.)

Dopis.

Iz sisačkoga kotara. Dne 3. t. m. preminu u 53 g. Mijo Skalar, župnik na Maloj-Gorici, svećenik revan, u namjeri i poslu horan, tvrd i uztrajan, u svakoj struci oko narodnoga napredka maran i brižan. Skalar radio je jednako revno u crkvi i u školi, na vrtlu i polju bio seljanu pučanu svomu savjetnik svjetujući, što bi god sam dobra i boljega doznao, kod bolestničkoga kreveta i duhovnik i liečnik. S osobitom hvalom spominjat će koljena uspomenu Skalarovu u Petrijancu, gdje je duge godine kano kapelan služio, pak i Mala Gorica, premda bi mu tu sve znalo doći importune ter često i prečesto znao počutiti čuvstvo, kakovo i veliki apostol nekad napram svojim Galaćanom, osjetiti će

Digitized by Google

koga je izgubila. A nije se u domovini sklopilo družtvo za napredak narodni, niti potisnuo u sviet veći književni posao, niti koristan list, da Skalar medju prvimi nebi poletio u broj i brže svoj prilog nosio. — Izgubismo dakle prije vremena vrstna čovjeka. Liepo se kod Boga namjestio!

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup razpisao je pod 28. siečnja na kler običnu pred velikim postom pastirsku poslanicu. Glede dispensacije piše rieč po rieč ovako:

„Quamvis autem Ecclesia hujus suae legis observantiam urgere haud cesset, filiorum tamen suorum infirmitatem materna prorsus benignitate pensare, horumque „*quos*“, ut ait Conc. Tolet. 8. „*aut aetas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat*“ indigentiis ac conscientiae gratia dispensationi subvenire solet. — Quapropter spectata moderna non modo annonae, sed et caeterorum victualium caritate, pensatis etiam arctissimis facultatum adjunctis, ad quae Archi-Dioecesis hujus accolae per assiduas pluvias et ingentes aquarum eluviones redacti sunt, — virtute acceptae eatenus a Sua Sanctitate Summo Pontifice facultatis, cum universis Archi-Dioecesis hujus fidelibus utriusque sexus, qui ob praeattacta adjuncta, vel valetudinis rationes venia legis uti cupiverint, — ut per tempus imminentis S. Quadragesimae, exceptis feria quarta, sexta et sabbato, usque Dominicam Passionis inclusive carnalibus vesci possint, quin eatenus se apud locales animarum Pastores insinuare debeant, Praesentium per tenorem, provocative etiam ad Literas Pastorales magnae memoriae Praedecessoris mei superioribus annis, signanter ddto 8. Januarii 1860. editas, ea ratione dispenso: ut 1.) Animarum Curatores hanc Dispensationem relate ad fideles suos, qui hoc fine ad eos recurrerint, usque Dominicam Palmarum inclusive, etiam ad dies sabbati, demto tamen sabbato quatuor temporum, meo nomine extendere possint; 2.) ut praeter dies Dominicos conditio unius per diem refectionis, ac non permiscendarum epularum carnalium cum esurialibus, utpote piscibus, salva maneat; 3.) ut pro collatione vespertina, nisi affectae valetudinis ratio aliud posceret, excepto jusculo, cibi duntaxat esuriales adhibeantur; 4.) ut qui hac venia usi fuerint, omnibus concessionis diebus pro exaltatione S. Matris Ecclesiae, pro salute Suae Sanctitatis summi Pontificis, ac omnium Christi fidelium, pro errorum exstirpatione, ac Principum Christianorum concordia 3 *Pater* et *Ave* ac unum *Credo* devote orare teneantur.

Suapte intelligitur: Dispensationem hanc iis in Parochiis, in quibus lex jejunii et abstinentiae in tota sua extensione religiose observatur, publicandam haud esse.

Cum Ecclesiastici et Religiosi sub hac Dispensatione non sint comprehensi, parem legis veniam, exceptis tamen diebus Sabbati ac hebdomadae Passionis feriis, iis duntaxat sum impensurus, qui pro hac sibi tribuenda scripto ad me recurrerint.“

— G. Gjuro Koljevina, župni upravljatelj u Kalju postao tu župnikom. G. St. Miladin d. p. na Vukovini ide za upravlj. na Malu Goricu.

— Dne 28. sieč. preminu u Bribiru preč. kanonik župnik Juraj Čor.

Ugarska. Dne 2. t. m. umro prosvjetni ministar bar. Josip Eötvöš u 68 godini. Biskup njitranski Roskovanji uz pastirsku poslanicu proglasio odluke sabora vatikanskoga.

Maribor. Knez biskup labudski dao je u tiskanom naredbeniku biskupijskom svećenstvu svomu objaviti i proglasiti dogma o papinoj nepogrešljivosti na latinskom jeziku. Pred dotičnu saborsku odluku napisao je sa svoje strane uvod, u kojem s ostalim ovako govori: „Odgodjaj vatikanskoga sabora, koj se je medjutim sbog pretužnih sgodah u Rimu morao narediti, ponukao me je, da duže neoklevam s proglašenjem dogmatičnih, na istom saboru uglavljenih dekretah. Drugčije bi to proglašenje, kako je bio običaj, bilo počekalo do konca sabora. Skoro ću Vam poslati pastirsku poslanicu po dogovoru i sporazumku s prečastnim gospodinom metropolitom i skupa s ostalimi sufragani sastavljenu, da ju prve poslie prijeća nedjelje s propovjedaonice u crkvi pročitate puku, pak zato mislim da tu netrebam razglabati i tumačiti istih dogmatičnih, od sv. sabora ustanovljenih konštitucijah, mislim bo, da su za svećenstvo same sobom dosta razgovetne. Osim toga nije za sigurno nijednomu od Vas nepoznato, koliku je pokornost svaki katolik napram jednom obćenitom saboru crkvenom dužan.“

Trst. Gradsko vieće bilo je davno dosudilo i odlučilo, staru crkvu sv. Petra s velikoga trga ukloniti, a biskupskomu vieću u zajam predati za službu crkvu evangeličku (augsburžku) na malenom trgu del Rosario. Trg Rosario bijaše nekada glavni u Trstu trg, a spomenuta crkva prije jur katolička, dok ju god. 1786. nije kupila protestantska obćina, a sada je istu u zamjenu za novo zemljište predala gradu. Nego biskup odgovorio je gradskomu vieću, da neprima pogodbe niti će istu crkvu posvetiti i otvoriti, dokle god gradsko vieće neobrekne da će na prikladnu i otvorenu mjestu sazidati još jednu novu katoličku crkvu; a spominje u tom svom pismu, kako katolici proti naredbi gradskoga poglavarstva prosvjeduju. Municipij naime dao je protestantskoj obćini za njezinu crkvu samo 90.000 for. usuprot za kućišta na onom prostoru, gdje stoji crkva sv. Petra, ponudjeno je 200.000. Tim je izašlo na vidjelo, da gradsko vieće tom zamjenom crkvah misli napraviti posao, koj bi mu odbio ne manje nego 110.000 dobitka.

Digitized by Google

Venecija. Spodnja crkva ili raka (kripta) bazilike sv. Marka opet je otvorena. Polovina bazilike sagradjeno je na zatrpanu moru a more težinom i pljuskom probijalo, dokle je oblijalo vas spodnji sprat, a gornji kvarilo i lomilo vjekovitom vlagom. Više stotinah godinah stojala je dakle ta spodnja, 300 metarah objimajuća, a na 60 stupovah od grčkoga mramora osobita djela držana crkva. Pronašlo se način, kako bi crkvu osušiti i od vode osigurati, a to hydrauličnim cementom iz Bergama, pa kada je djelo bilo dovršeno, naredjena bi liepa svečanost. Oko 50 plinovih plamenkah razsvietlilo prostore, pobožna puka sabralo se oko 1000, svečanu pjesmu i službu prati harmonium. Popravak nije potrošio više nego 30.000 lirah, u vremena republike bilo bi se rado dalo deset putih toliko, da se je znalo način.

Rim. Za slavniji doček principa kraljevića Humberta i gospodje mu Matilde napregle se bile sve sile. Morala je izaći sva skoro posada, topovi na Makavu puni čekaju da gruhnu pozdrav, a koliko se je uzrujalo židovstvo, mora se pomisliti: Ghetto očekiva mesiju: židov je ravnatelj kolah na pruzi, kuda princip dolazi, židov Alatri čeka uz kneza Doriu na kolostaji, židovi od kolostaje pak do Kvirinala stadoše u red na dvie strane, židovi su prvi na poklonih i u kazalištu prvi se rivaju okolo kraljevića. Čete vikačah (dimostranti) naručenih i pogodjenih opraše grla vinom, a čas dolazka izgledajući stružu ga marljivo kašljem. Tu je vriedno spomenuti, kako se ovakove fele narod kupi, a to ćemo predočiti jednim primjerom. U večer pred kraljev dolazak stupi u samostan dvanaestorice apostolah jedan komisar od policije i pita za priora. Nebivši prior doma stupi van župnik, a komisar počme: „Imam tu sa mnom nekoliko ljudih za nastaniti, koji nemogoše naći konaka, pak sam došao prosit Vas, da mi ljude na stan primite.“ Župnik videći za činovnikom čitavu hrpu ljudstva odgovori, da mu nije moguće smjestiti toliku množinu. „Ali se pita — reče činovnik — samo to, imate-li prostora za prenoćiti, slame će se donesti, a to je za ove ljude prieko dosta.“ Župnik se nakloni ter ide pokazat jednu prostranu dvoranu samostansku, a ono oko 70 glavah nagrnu za njim i mahom traži po podu ležaj. Slama nije došla, a nije nje niti trebalo, jer četa morade jur ob 3. skočiti na noge i van ode. Potle se saznalo, da je ta četa svim putem od kolostaje do Kvirinala kralja pratila i Evviva mu dovikivala. Saznalo se takodjer, da je još jedan samostan iste noći i istim načinom od policije primio stranacah, nu tu hrabriji glavar osmieli se ter je ljude opitao: tko su i zašto su, pak mu sbilja prostodušno pripovjediše sve, i rekoše, da primaju dva franka na glavu dnevnice. Najkašnje izašla je na javu sva tarifa za demonstrante, pak dobiva: u podpunu gospodskom odielu 5 fran. polovno gospodski 3 fran., a dalje polag čistoće rubenine i jakosti grla po 2 ili 1 franak. — Poslie svake svečanosti naći je na trgu i na ulici ovakova naroda, gdje huli na opravnike i iste svečare, da nedobiše, koliko jim je obećano. Eto pripoviedka, kakov narod kliče nametnikom gospodarom. Viju se i barjaci po gradu dosta na gusto, a najviše na takovih palačah, kojim gospodarah doma nije. Čuvarkuće naime bojeći se silovitih ruljah izlažu trobojnice kad treba i netreba, samo da kuća ostane poštedjena. — Pozdraviše goste oni topovi, koje katolici iz Francezke poslaše papi na dar, što ima puno znamenovati. Kod prve svečane predstavke i poklona bilo je opaziti osobito prvake židovske, a sve židovstvo rojilo se po gradu u svetačnoj odori. Dobro opaziše i upamtiše Rimljani, da se novi gosti princip i princesa drznuše narodu pokazati s onoga balkona, s kojega se od trista godinah proglašuje novi izabrani papa i od kuda isti narodu prvi blagoslov daje. Otac Viktor Emanuel došao i odišao po noći, i kad ga je tobož narod klikom prozvao, nek se pokaže, nestupa on na onaj balkon, već otvara prosti prozor i krozanj se kaže. Sin je u svem gori od otca: u privatnom i javnom životu, obćeniti glas, što on zna, zove ga „mangiaprete“ ili popožder. a kaže se da mu taj naslov i godi. Medjuto dovedoše sa sobom i jednoga dvorskoga kapelana, taj je rimskomu ordinarijatu (vikarijatu) pokazao svoja pisma, pak mu je dopušteno služiti misu, samo ne u Kvirinalu; drugčije bi mu rečeno, da se prepušta na njegovu sviest suditi, je-li smie za osobe notorno izobćene služiti misu. U prvu nedjelju mišljaše dvor da mu je porad pristojnosti poći k misi, ter zato odveze se u Dorie kneza crkvu sv. Agneze na trgu Navona, gdje jim spomenuti dvorski kapelan odsluži misu. Pročulo se kašnje, da se je kapelan na časti zahvalio. — Pripovieda se već, da se je dvoru Rim već zamjerio i nemogu mu obviknuti; a kako i bi, kad je od višje aristokracije na poklone došlo dosad samo desetak gospodjah, i prem se nižje iz kućah, koje jučer od pape izmoljakaše plemićke naslove, nametavaju, veli se vendar da nemogu biti pokladni plesovi, kako se je sjajne namjeravalo prirediti u Rimu. — Drugčije mangiaprete skupa sa spodobnom si ženkom paze, kako ničim nebi pokazali, da se na papu obaziru i od njega se zaziru; princesa odabrala si je za spavaću sobu baš onu gdje je papa obično spavao, a topovi prenešeni su na Aventin brieg, da boljma o Vatikan odjekuju. Od kada Humbert boravi u Rimu, od onda rastu jače demonstracije proti papi i napadaj na svećenstvo. U listu „Capitale“ napisan je izmišljen životopis Pia IX. pun lažih i grdnih klevetah, vlada talijanska pokle je u prvašnjih brojevih jur pročitana bila najružnja rugoba, zapovjedi zaplieniti list, nu samo za izliku, jer se je isti broj mogao čitati po svem Rimu, a još više posebni odtisak. Tako je upravo napravljeno i s pismom poznatoga francezkoga patra Hiacinta, koji je proti vatikanskom koncilu napisao grdan manifest. — Puno se govori o pruskom poslaniku Arnimu grofu, koj se za okupacije sv. otcu prvi nudio kano zaštitnik i posrednik, a sada službeno obći s Humbertom. Katolici iz toga ponašanja svašta proriču. Službene talijanske novine hvale poslanika pruskoga, usuprot kude austrijskoga, koj da se niti pokazao nije.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 7. Tečaj XXII. U Četvrtak, 16. Veljače 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

O svjetovnom kraljestvu papinskom. [1]

Prevod iz talijanskoga.

I. Svjetovna vlast nije papi od potrebe. —

Vojna, štono ju naš viek izravno vodi proti duhovnoj vlasti papinskoj, jest bez dvojbe velika i strahovita; ali ne manje strahovita jest takodjer, što no ju neizravno vodi te što onamo smiera, da glavu crkve potišti i ponizi, i tako ju nesposobnom učini, da velikomu svomu zvanju na zemlji nebi mogla podpunoma zadovoljiti. U tu svrhu nastoji iz svih silah, da joj otme svjetovnu vlast, misli bo, da je uništiv ovu i prvu oborio. Zato trubi i viče: da joj tâ od nikakove koristi nije, ugled jedne da je na uštrb druge te ugled naše svete vjere, uzev da se papa u toj struci nerazlikuje od sv. Petra, ne samo da propao nebi, već i narastao: dapače i sv. pismo neodobrava tu nenaravnu državu; protivi joj se i politika i ćudoredba, te zato da je shodno i pristojno, da već jedanput oslobodi sv. stolicu te stvari, koja joj toliko na putu stoji te koju u tamna i mračna vremena steče. Sporazumni su glede te najvažnije stvari svi protestanti njemački i englezki, bezbožci ciele Europe, svi slobodni zidari kao i prevratnici bez iznimke, da žaliboże, što nije za vjerovat, ali je ipak istina, isto misle mnogi katolici i sveštenici, čemu je uzrok ili zloća ili neznanstvo njihovo. Dobro nam dodje, što su toliko pisali ob ovoj stvari u naše doba neprijatelji naši — kao što u obće možeš naići danas na sve lažne nauke, gdje se svimi mogućimi razlozi podupiru — da možemo tako sve to u kratko razvidit, te na sve odgovorit, s namjerom, da tako istina u podpunoj sjajnosti ukaže se i zablišti.

[1]) Vidi knjigu „Risposte popolari alle obiezioni più communi contro la Religione." Del P. Secondo Franco D. C. D. 9. (družbe Isusove) Quarta Edizione. Roma. Coi tipi della Civiltà Cattolica. 1864.

Molim ipak prije čitatelja, da ostavi sve predsude i jedinu želju goji: istinu potražit; jer onom, koji izrekav jednom svoj sud neće podnipošto od njega da odustane, nije istina pristupna. Predjimo sad k samoj stvari. — Ponajprije kažu: dakle: Papi nije svjetska vlast potrebita, suvišno je njemu kraljestvo zemaljsko; dapače svjetska i duhovna vlast neslažu se. Ta tvrdnja je jedna od najvažnijih, te pravo rekuć temelj našega pitanja. Nu čuj mili čitatelju odgovor. Ti kažeš šta će papi priestol? Dobro, dopuštam, da mu nije od potrebe, nu zar je to zato kakovo zlo? morali mu se zato oteti? Tolike stvari nisu od potrebe, a ipak nije podnipošto zlo posjedovat ih. Najvišje dostojanstvo svešteničko bilo je često uzko spojeno s kraljevskom časti u starom zakonu, koj ipak bijaše samo sjena kršćanskog zakona, neuvidjam s toga, zašto da jedna izključuje drugu? Prodje deset viekova, protuslovje se neopazilo, da knezovi, izuzev njekolicinu, cieli narodi, učenjaci, štovahu papu ne samo kao glavu crkve nego i kao kralja zemaljskoga, tvrdo osvjedočeni, da se vrlo liepo medjusobno slaže. Ali to su bila barbarska vremena! —

Ajdmo dalje. Tko je, pitam glava crkvi šizmatičkoj i protestantskoj? Sami vladari, odgovaraš, carevi, kraljevi, kraljice. Nije-li tako u Ruskoj i Englezkoj, u Pruskoj, u Švajcarskoj, i u Danskoj? Ako se dakle u istini sjaju priestolja toli protivi vrhovna duhovna vlast: što je uzrok, da to nijedna gore navedenih država opazila nije? Zašto nekore ti najžešći neprijatelji katoličke crkve tu nesnosljivu zlorabu? Razmotrimo još nješto drugo ovdje, osim sjaja priestolja. U tih dvorovih nevidjamo samo veličanstvene palače, dragocjene kočije, nego i kazališta, plesove, gostbe: žive u razkošju ne samo vladar, ma i žena i sinovi mu, da i oni što su uz nje, sva ostala čeljad dvorska.

Digitized by Google

I sasvim tim nije još nitko proti tomu ustao, nitko se nehrusti, nitko nedokazuje nemogućnost svjetovne u jedinih rukuh i duhovne vlade. Što je pitam uzrokom, da se baš glavi katoličke crkve otme svjetovna vlast? Da mi tko reče: ta toli vruća revnost i briga, svetu stolicu te nesnosne stvari lišit proiztiče iz drugoga vrela, nebi se baš prevario.

Napokon je-li istina, da je papi suvišno zemaljsko kraljestvo? Ja bi protivno uztvrdio. Što je papa vasionom katoličkom svietu? Mislim, da je vrhovna glava crkve, nepogriješiv učitelj u stvarih tićućih se vjere i ćudoredbe. Nu što se bezuvjetno zahtieva, da uzmogne odista toli uzvišenu službu valjano obavljat? Izpoviedaju i sami mu neprijatelji: zahtieva se, da ima podpunu slobodu u svojoj službi. To znači: da može slobodno učit, a slobodno zabacit i osudit lažni nauk; da može nadalje slobodno ustrojit duhovladu u raznih državah, da mu mogu bez ikakve zapreke puci dvojbe svoje predložit, te slobodno njegov odgovor čuti, i baš toga radi da ga nitko nemože osuditi, koji se njemu neće da podloži, on pako da posjeduje podpunu vlast osudit i odstranit iz crkve, koji ili naučaju lažni nauk, ili mu uztegnu poslušnost. Može protestant i nevierac nijekat, da je papa glava crkve, ali bezumno bi radio katolik, koji bi doduše to priznao, nu nebi se ujedno prepirao o rečenoj slobodi. Nuder nadji ako si u stanju ma jedno sredstvo u naše doba osim priestolja, kojim bi mu bila rečena sloboda zajamčena! Papa ima pravo sudit o svih pitanjih, kako rekosmo, što se tiče vjere i ćudoredbe: to jest, ne samo nam je vjerovat ono, što on kaže, nego nam je i po onom radit. Recimo, da on sad zavisi od kojega god vladara, jeda-li će njemu bit moguće govorit slobodno? Stavimo, da se naredba, što ju izjavio po sviesti i dužnosti svojoj, protivi sudu, koristi, ili politici dotičnoga vladara ili sabora, koji ga u svojih rukuh ima, misliš-li, da bi on mogo naredbom svojom, prem koristnom katolikom, na svjetlo izaći? Stavimo: Papa pronašav za shodno i koristno po crkvu, želi proglasit: da se protivi zakonu sv. Pavla narodna vlada, da je puka prevara i kršćanskom duhu protivna — vjerujemo-li mi u istinu, da bi dotični vladar ili sabor dozvolio papi proglasit otaj nauk? Ili stavimo, da kani prokleti onaj nauk, što tvrdi, da se crkva ima oddielit od škole, ili da misli oglasit, da načelo narodnosti nedaje podnipošto pravo katoliku buniti i dizati radi toga ciele narode, obarati priestolja, ili da što sličnoga namisli viernim naviestit; možemo-li mi povjerovat i osvjedočeni bit, da će oni, kojim su ta načela duboko u srce usadjena, dozvolit, da papa, koji pod njimi stenje, njihova načela pred cielim svietom zabaci i osudi? vlada, koja je našla jednoga Thouvenela (godine 1860. francezki poslanik kod papinskog dvora), pak se taj osmjelio ter papu u ime vlade htjednu osvjedočit, da je tvrdokoran, da nezna što radi, da nerazumije lučit duhovno od svjetovnoga: može-li tko podvojit, da ta vlada nebi upotriebila i oružnike, koji bi mu išli izbijat iz glave tvrdokornost njegovu, naučili ga što nezna? Mislim, da nijedan od čitateljah mojih tako kratke pameti nije, da takova šta uvidjao nebi. Kakova bi dakle ta sloboda bila papi, kakova neodvislost, toli ipak, kako svi priznavaju, potrebna mu?

Dužnost je papina uzdignuti duhovnu vladu, dužnost njegova nastojat, da posvud red i stega vlada: odista dvie vrlo tanahne točke; stranom radi vanjskog uticaja, štono ga biskup mora da ima, stranom jer su obredi crkveni stvari spoljašne; radi čega se papa često mora služeći vierno Bogu zamjeriti ljudem. Ali dok su mu ruke svezane, može-li njimi slobodno kretati? Prije njekoliko godina mišljaše papa, da mora opet uvesti duhovnu vladu u Englezkoj, i u Holandezkoj. Što namisli, to izvede. Nu, da je papa bio onda podanik kojegod vlasti, i da je ova namjeravala oprijateljit se s onimi vlastmi, mislite-li, da nebi bila diplomacija, koja je toliko bučila, sve svoje sile napregla, da što prije ona dva tako velikoga zamašaja djela uništi? — Pravovierni, a osobito biskupi imadu pravo, dà, često jim i dužnost nalaže, upitat stolicu apoštolsku, tumačiteljicu nauka božjega, za savjet božji, po kojem da i sebe i stado si povjereno pasti uzmognu. Bila pako vlada koja mu drago, pristup jim nesmije da bude zabranjen. Ali tko nas može uvjerit, da se baš nikad vlada, koja papu nadzire, tomu protivit neće? Neće-li vlada biti baš nikad zavidna, ili neće-li se naći nikad koji godj uzrok politični, što bi mogao to prepriečiti? Četiri legitimista lanjske godine (1863.) u Rimu primljeni dadoše povod mnogim tužbam od strane jako moguće države; što bi tekar bilo u vrieme rata, što bi bilo, da je papa u rukuh koga ratobornoga vladara, i što se postići nebi moglo jedincatom diplomatičkom notom, kad bi priedsuda vladala i svimi zahvatila, da je papa slobodan?

Od potrebe je takodjer, da se papa može zagrozit, ukorit, da i odstranit iz crkve knezove, kraljeve, pak i same care, ak zaslužiše. Dopuštam, da je to tvrda i žuhka potreba, ali je ipak potrebna, i o kojoj se dvojit nesmije; osim ak zaniječemo, da su mu iste osobe podvrgnute u duhovnih stvarih, ili da se vladari broje medju ovce Hristove, ili da ima

Digitized by Google

medju njimi ovaca zabludjelih, ili da je iko u stvarih vjere pogrješiv, a u stvarih ćudoredbe griešiv. Stavimo-li pako, da je od njih zavisan, kako mu je moguće, pitam, da on sve te toli neobhodne i stroge dužnosti ovršuje, kad su vlastni svaki čas uhvatiti ga, u tamnicu bacit, i možda zlostavljat? Moguće je doista trpit u tamnici radi pravice, ali nije moguće iz zatvora nju krojit. Kad se radi o slobodi i neodvislosti pape u duhovnih stvarih, kaže Della Motta, neradi se tu samo o njegovoj osobi, nego takodjer o svih crkvenih dostojanstvenicih, koji ga pomažu u njegovoj časti, o svih činovnicih koje zahtieva duhovna vlada, radi se tu o crkvenih uredbah, o svih poslovih i odnošajih, što ih sa ostalim svietom imade. Ako bi se dakle u Rimu nalazila kakvagodj vlada, koja bi imala vlast nad dvorom i činovnici papinskimi, koja bi mogla iste izravno ili neizravno napastovat, koja bi se opriet mogla proglasu njihovih naredaba, što bi mogla radi vlastitoga ili tudjega dobitka obustavit na granici države svoje osobe ili novce, koji ili idu u Rim, ili iz Rima — ako bi se dakle velim takova vlada nalazila u Rimu, što bi sve to radit mogla, nema dvojbe, da papa ni onu slobodu uživao nebi, štono ju uživa svaki ostali nepovrjedljivi poslanik usljed europejskoga prava. Kako malena bijaše crkva u vremena cara Konstantina, pak je ipak taj car uvidio, da mu nije moguće u mjestu gdje papa stanuje, svoju kraljevsku vlast vršit. Kad dakle u ono doba, gdje je uprava crkve tako malena bila, gdje je papa tako malo zabavljen poslovi bio, nikoji knez gospodovat mogao nije sielu papinskom, da-li će sada moći, gdje sveta stolica sa vasionim svietom kršćanskim u doticaj dolazi, gdje rukovodit imade obraćenje polovine svieta, što u tmini i neznanstvu čami? Koji sve to dobro promozgaju, uvidjet će, da papa samo na svojem neodvisnom priestolju svomu zvanju može doskočit.

Nadalje od najveće je važnosti osjegurat svukoliku crkvu, da je on, koj njom vlada u istinu njezin pravi papa i otac: ali baš zato valja ju i osjegurat, da je izbor toga otca posve slobodan. Ma bude-li koja vlada imala u svojih rukuh papinsko izborište, hoće-li se ona takodjer i odreći svakoga i najmanjega uticaja u izbor? Dok čovjek, kako jest sada, nebude svoju narav svukao, nije to moći uztvrdit, a nit vjerovat. Ded što nam o tom prošlost kaže. Neimamo-li primjera, gdje su se različite stranke napinjale, s ovim ili onim papom prodriet, a što je sliedilo, ako ne žalostan razdor u crkvi? Što pako nije sve Napoleon prvi u toj struci uradio? Sve to očevidno nam dokazuje, čega se imamo bojat. Dosad sastojaše sbor stožernika ponajviše iz Talijana, a taj bi takodjer navadno i papa; ali baš radi toga nisu ostale vlasti mnogo hajale, jer nit je papa mnogo ikojega vladara napast, nit je bio ikoji vladar u stanju njega kano orudje upotriebit, ma i za najmanji podhvat. Ako-li je Italija u rukuh jednoga vladara, nebi-li onda većina stožernika iz jednoga naroda povod bio tisućim i tisućim tužbam i zavistim drugih vlada i naroda toga radi, i neće-li ove željeti, da se i iz njihova naroda imenuje? Morat će dakle papa one stožernike imenovat, koje mu europejski dvorovi preporuče, a nebi vjerojatno niti isti protukršćanski vladari u ime svojih katolika iznimku pravili, kad bi pako došlo do izbora pape, koliko bi tu bilo opet smutnje, prepiranja, i ostalih neprilika, dok bi se ovaj ili onaj izabrao? Hoće-li pako taj novoizabranik slobodan bit? Ako bi bio Talijan, a ostali narodi s vladarom Italije nebi baš dobro stajali, moglo bi se dogodit, da bi malo pouzdanja u njemu imali; ako bi pako bio tudjinac, nebi mu opet oni mnogo vjerovali, koji ga u svojoj sredini imaju. Koliko je takovih slučaja ne samo mogućih već uprav potrebitih, što navadni ljudi niti iz daleka previditi nemogu. Eto kako sve mudro razredi i uredi božja providnost i toliki viekovi; ali ako to razrujemo, što je postavila providnost božja, kako ćemo nadoknadit?

Napokon papa dok je svoj, takodjer živi uviek sa svimi vladari svieta u miru, baš zato jerbo je otac svih pravoviernih; nu je-li nemoguće, da se država u kojoj papa stanuje s kojom drugom zarati, da s ovom ili s onom savez sklopi proti ovoj ili onoj, što će sada papa? kako može s dotičnim pukom ili s vladarom ne samo slobodno, nego i prijateljski i ljubezno obćit, kadno je sve zatvoreno, svako obćenje radi rata i neprijateljstva prekinuto? Kakve, kakve neprilike i neredi! —

(Sliedi dalje.)

Turska.

(Konac.)

III. Melhiti ili sjedinjeni Grci u staroj patrijaršiji antiohijskoj. I ta se je crkva u novije doba, poimence u nekojih biskupijah, kano u Bairutu, Aleppu itd. razširila, ali sasvim tim izložena je znatnim pogibeljim, što joj priete s ruskuga prozelitovanja i mita. Jer veli se rieč: Tko Liban drži, sva je Sirija njegova, a čija Sirija, njegova je malena Azija. Zato takmaci europejski vrebajući na baštinu često se tud sukobe. Melhitah biti će po prilici do 60.000 dušah. Evo jim

Digitized by Google

biskupijah: 1) **Antiohija**, patrijaršija grčkih Melhitah. 2) **Damask**, nadbiskupija. Patrijarh antiohijski svagda je upravljatelj nadbiskupije. U gradu Damasku ima 10.000 katolikah i više samostanah različnih redovah. 3) **Sidon** (Saida), biskupija u Feniciji. 4) **Tir** (Sur), nadbiskupija u Feniciji. 5) **Bairut**, biskupija u Feniciji na podnožju Libana, koj se tude spušta tja do obale morske. U glavnom gradu ima kolegij isusovački i stolice trih biskupah katoličkih. 6) **Tripolis**, biskupija u Feniciji na obali morskoj. 7) **Acre**, biskupija u Palestini. 8) **Aleppo**, nadbiskupija u Siriji. Grad Aleppo ima do 17.000 katolikah. 9) **Balbek** ili Heliopolis, biskupija u Siriji na Libanu. 10) **Homs** ili Emesa, biskupija u Siriji (secunda Phoenicia). 11) **Farzuul i Zale**, sdružene biskupije u Siriji. 12) **Bosra**, biskupija u Arapskoj. Osim Bairuta imaju Isusovci takodjer u okolici Balbeku jedan stan. Arapska pokrajina **Hauran** (Auranitis) ima od tridesete godine ovoga vieka opet katoličkih svećenikah. Stanovnici većinom su katolici.

IV. **Sjedinjeni Sirci** (Jakobiti). Monofiziti u patrijaršiji antiohijskoj sačinjavahu počam od šestoga vieka posebnu crkvenu obćinu, a glava jim bijaše patrijarh. U 13. vieku istom kušalo se, nebi-li se sjedinili s crkvom katoličkom, pak sbilja 16. vieka došlo do trajna uspjeha. U novije doba neuspieva katolička crkva, ako izuzmeš Armence, nigdje tako povoljno, kako medju Sirci. S ostalimi prešla je sva jakobitska biskupija **Mardin** sa svojim biskupom u krilo crkvenoga jedinstva. Sirskih kršćanah ima u svem do 200.000 dušah, a do 50.000 sjedinjeno je s crkvom katoličkom. Biskupije katoličke ove su: 1) **Antiohija** sirska s naslovom patrijarha. 2) **Aleppo**, nadbiskupija, upravljatelj je patrijarh antiohijski. 3) **Bairut**, biskupija u Feniciji. 4) **Tripolis** u Feniciji, biskupija. 5) **Damask**, nadbiskupija u Siriji. 6) **Homs** ili Emesa, biskupija u Siriji. 7) **Keriatim i Nabk**, sdružene biskupije. 8) **Bagdad i Mosul**, sdružene biskupije u Mezopotamiji. 9) **Mardin**, biskupija u Mezopotamiji.

V. **Kaldejci**. Sljedba Nestorijeva obstoji od petoga vieka u stranah Eufrata i Tigrisa i proteže se duboko u Perziju. Sjedinjivanje s crkvom katoličkom počelo je 15. vieka i nastavilo se sve dalje, samo kadšto zapelo bi nešto. Prije 30 po prilici godinah bilo je u krilo katoličke crkve vrativših se Nestorijevacah do 130.000, ali u novije su doba ratom i kugom mnogo postradali, te jih sada ima znatno manje. Kaldejci imaju svoj vlastiti obred s kaldejskim jezikom, a glava jim je patrijarh. Biskupije su jim ove: 1) **Babilon**, patrijaršija kaldejska. 2) **Mosul**, nadbiskupija. Patrijarh babilonski upravljatelj je nadbiskupije. 3) **Diarbekir**, nadbiskupija u Mezopotamiji. 4) **Gezira**, biskupija u Mezopotamiji. 5) **Mardin** biskupija u Mezopotamiji. 6) **Kerkuk**, biskupija u Kurdistanu (Asiriji). 7) **Suert**, biskupija u Kurdistanu. 8) **Salmas**, biskupija u Armeniji. 9) **Aderbergan**, biskupija, kojom upravlja biskup u Salmasu.

VI. **Maroniti**. O prijašnjih odnošajih toga naroda, o njegovu položaju naprama Eutihijevu krivoviersťvu i katoličkoj crkvi mnogo se toga jošte nezna, pak i težko će se kada podpuno razjasniti. Osobito nije jošte sasma odlučeno, da su Maroniti podpuno krivi koji nauk branili; s toga se i nesmije tvrdnja njihova, da nikada nisu u bitnih stvarih od katoličke crkve odstupili, tako naprosto zabaciti, kako to mnogi katolički pisci čine. Jur križarskim vojskam pokazali bi se Maroniti prijatelji, zatim sdružili bi se oni s Latinci, zajedinstvo to poslije koncila florentinskoga ponovili i do danas vierni ostali. U liturgiji svojoj služe se starim jezikom sirskim, samo što evangjelje čitaju takodjer jezikom arapskim. Prava postojbina Maronitah jest visoka kosa Libana počam negdje naprama Saidi pak dolje do Tripolisa sa svimi prodolicami, gdje je taj maleni ali ratoborni narod kano u kakvoj tvrdji naravnoj kroz stoljeća nezavisnost svoju održao. Maronitski kraj Libanona jedan je vrtao, jedna ljepota od božje prirode i marljive kako i umjetne maronitske ruke; jer narod je taj uzor poštenja, prostodušnosti, umjerenosti i zadovoljstva, a marljivosti, u čem jim prednjače monasi njihovi pod regulom sv. Antuna pustinjaka. I sada su pod vlastitimi kršćanskimi emiri, a porti plaćaju samo danak. Njim na jugu živu ratoborni, nekakovoj muhamedskoj sljedbi pripadajući Druzi, a dalje sve do samaritanskih gorah Metauli. Maronitah gorskih može biti do 140.000. Nu malo po malo spuštali su se oni kano marljivi ratari i trgovci ravnicom tja prieko Damaska i Aleppa, pak i u gradove primorske. Bairut ima se danas smatrati pristaništem tih goranah, odkale dalje predjoše na otok Cipar. U ravnici prieko gore prama Damasku jest Antura glavnim gradom maronitskim. U svem ima toga naroda do 200.000 dušah, a svi su vjere katoličke. U egipatsko-turskom ratu držali bi Maroniti s Egipćani i bili glavna podpora egipatskoj vojsci u Siriji. Francezka nevjerna politika, što se pod istim Ljudevitom Filipom prerado pričinjala, kano da štiti katoličke interese na iztoku, nepokazav ipak nikada ozbiljne volje krepko se za nje zauzeti, pustila bi Maronite, neka se s pretežnom turskom silom zarate, pošto se ostale četiri vlasti jur izjaviše za prava portina, pak ju i činom podupirati uzeše. Zapušteni Maroniti budu tako pravo rekši predani na pokolj. Divlji Albanci palili bi i morili bez straha i kazne u donle cvatućih stranah libanskih, te se činilo, kano da se naumilo sav narod utamaniti. Englezkoj i Ruskoj bijaše mnogo stalo s političnih i religioznih razlogah, da se oslabi i razoruža najznamenitiji katolički narod u Siriji, pak i do medjah Palestine, austrijska pako politika nebijaše tada u pogledu najznamenitijih religioznih pitanjah toliko oštrovidna i mudra, koliko politika neprijateljska u smislu protivnom. Pošto napokon Al-

Digitized by Google

banci odoše, udarali bi na izmučen narod Druzi neprestano, paleći crkve, samostane i sela sve do blizu pred vratima Bairuta i pretvarajući južno zapadnu stranu gore u pustoš. Od tada nastade veći mir i sjegurnost, ali proći će i u povoljnih okolnostih mnogo jošte vremena, dok narodu zaciele rane. Maroniti imaju biskupije ove: 1) Antiohija, patrijaršija. Patrijarh stoluje u samostanu Kannobinu u gori blizu Tripolisa. 2) Bairut, biskupija. 3) Cipar, biskupija s nekoliko tisućah viernikah. 4) Sidon, biskupija. 5) Tripolis (Trablos), biskupija. U tom okolišu stoje glasoviti stari kedrovi, pod kojimi se na dan preobraženja Hristova na 4 oltara služi sv. misa. 6) Balbek, ili Heliopolis, biskupija u ravnici izmedju Libana i Antilibana. 7) Damask, nadbiskupija. 8) Gibail i Botri, sdružene biskupije. 8) Aleppo, nadbiskupija. Grad Aleppo ili Haleb po tom je stolica latinskoga apoštolskoga vikara i četirih katoličkih nadbiskupah.

VII. Kopti u Egiptu. Imenom Koptah označuju se monofiziti u Africi. U Egiptu potomci su oni staroga pučanstva kršćanskoga, što se je pod gospodovanjem Arapah i Saracenah do dana današnjega održalo. Odkada se je taj njekoč mnogobrojni narod od obćenite crkve odciepio, životna mu snaga izumire sve više i više. Jur koncem prošloga vieka bio mu je spao broj na 1,400.000. Ako bi se moglo vjerovati najnovijim viestim, to jih nebi sad više bilo nego 140.000. Najviše jih ima u srednjem i gornjem Egiptu. Za križarskih vojnah nije se opazilo prijateljevanje s crkvom katoličkom. Jur od starine pokazivali bi veliku nesklonost i naprama Grkom i naprama Latinom, te je tako još i danas. Ipak pošlo je za rukom počam s prošlim viekom jedan dio koptičke crkve sjediniti s katoličkom. Do danas misionuju poglavito franjevci svete zemlje medju Kopti. Sve češće naselbine zapadnih kršćanah u Egiptu i misionovanje medju srodnimi u vjeri Habesinci pospješiti će možda to sjedinjenje. Računa se sada do 15.000 sjedinjenih Koptah. Apoštolski vikar, biskup in partibus stoluje u Kairu.

Tim svršismo ovaj kratak pregled. Brojevi naznačeni već su više godinah stari, (K. L. Wetzer i Welte) pak zato težko pravi, ali je polag njih moći opredieliti od prilike kolikoću i razmjer.

Po tom ima u svem turskom carstvu 66 nadbiskupijah i biskupijah, 11 apoštolskih vikarijah i 2 apoštolske prefekture.

Dopis.

S Drave na Blaževo. Listovi donose glas, da iz Italije prelazi u susjedne zemlje dobrahnim brojem svake vrsti duhovnikah, po imenu u Tirol da je prebjegla njih baš množina, a piše se, da su to većinom sami samo za čitanje mise redjeni svećenici — Messleseri, ili kako bismo jih mi svojim jezikom ozvali „misare“, to jest u najužjem smislu misnike. — U Talijanskoj naime bijaše u preobilnu broju svakojakih sbornih kapitulah, praebendah, altarijah, kod kojih bijaše namješteno onakovih „misnikah“, povrh toga imala bi gotovo svaka odlična kuća svoga domaćega kapelana, takodjer samo misnika, ni za kakovu drugu službu vrstna ni ovlaštena. Jer takovi kandidati sv. reda izučili bi samo tako zvanu „malu theologiju“ i misnu liturgiju; i tko se uspomenom prestavi natrag u naša stara burna vremena, pak se sjeti „jezgrašah“ naših, pojimati će od prilike, kakovi su oni talijanski misnici, samo je ta razlika, da su naši jezgraši brže bolje morali prončiti jezgru sve theologije i osposobiti se ter povlastiti za svu duhovnu službu pastirsku. Posebice ima razred duhovničtva od pastve, i to je u Italiji najvriednije i najuglednije. — Pokle su netom prošlih godinah u Italiji ukinuti duhovni redovi i redovnici na tanku spadši mirovinu starci ostali sve na onakovu suhu zalogaju u domovini, a mladji koliko se doma nije znalo ili moglo obskrbiti drugčijom zaslužbom, u sviet odoše i kod braće svaki svoga reda stana nadjoše; pokle su zaglobljena crkvena dobra i zaklade takodjer svietskoga klera, kapitularom, praebendarom itd. pomozi Bože onim, kojim je štogod preostalo štedjevine i kojim je od države dosudjeno barem toliko mirovine, da u svom proračunu mogu brojem pokriti najprečje potrebe, prem je nestalan i ote vrsti dohodak, pak ostadoše u dragoj si domovini. Nego mnogi takovi, koji poćutiše u sebi vriednosti i snage, da bi se gdje u drugom narodu mogao namjestiti na službu obćenitoj crkvi, a sebi za sigurniji i uharniji živež, odoše takodjer u sviet. A kud bogalji oni, kojim nestade živeža, a nisu vrstni za raznolike vrsti duhovne službe, niti naučiše drugim načinom skrbiti živeža?! Za takove najgore, a takovih najviše! Nego idu u sviet i takovi.

Ta Bože dragi: kuda katolički sviet, tuda katoličkomu duhovniku braća i puk, svuda može se on naćí kano svoj u svom; a pogledom na nestašicu duhovnikah toliko se amo i tamo vidi praznine, da je nezapuni niti isto talijansko preobilje. Naše hrvatske strane Talijanu su jedno od prvih susjedstvah, pak se čudimo, kako amo nenagnuše, osim što se tu i tamo pokaže riedak priekom nuždom ili silom prognan uskok? Promišljasmo i mozgasmo tako u razgovoru: nebi-li za neboge u nas bilo namještaja; nu evo kako u nijedan nemogosmo složiti mislih.

Prije svega moram spomenuti, da zakladah neimamo dosta ni za nas ovoliko, koliko nas je.

Talijanski misnici vrstni i nevrstni, za prvi početak svi jednako mogu kod nas služiti samo sv. misu i oko misne pa korske službe, to su pako upravo mjesta, koja su kod nas jedno riedka, a drugo na duhovnika svoga nijedno za dugo netreba čekati. Kuda ima altarijah, svuda jih dotični altariste vrlo lahko sami odsluže i još jim u obilju ostane danah, kad bi

Digitized by Google

takodjer oni hotili štipendij primiti. „Stipendia manualia“ tako su kod nas izašla iz običaja, da se i kapelani slabo pomognu, a kamo-li siromašni župnici, koji sami moraju željno izgledati svaku i nesjetnu polakšicu i pomoć. Ta znamo koliko se svake godine piše prošnjah za one mise, što jih vlada na račun vjerozakonske zaklade u sporazumku s duh. viećem dieli med siromašnije duhovnike i koliko prošnjah ostane pustih. S ote dakle strane nije viditi mjesta. Doduše može se pomisliti i to: dajte jim ciele praebende, a domaćim sinovom pokažite put na duhovnu pašu! Nu takove praebende, s kojimi nebi bila spojena i druga služba ili oko višje crkvene uprave ili oko duhovne pastve, vrlo su kod nas riedke, osim što svaka cigla ima svoga čovjeka. Nestašica je duhovnikah na selu, pak nebi-li onamo? zar se nebi tim pomoglo i domaćoj oskudici i braći iz drugoga naroda, kojim namještaja treba? Ali kad i tu promozgamo, neznamo pravo sastaviti mislih. Na našem selu treba župniku pomoći osobito za bolestnike po daljih selih, pak za nauk kršćanski to u crkvi to školski po školah, kojih mnogi u obsegu župe broji više, ne riedki po tri četiri, i po pet i šest. Gdje je župa veća raztrešenih selah, a jedan samo duhovnik, jest neprilika porad mise, i u toj potrebi godi pastiru i puku, kad se je pomoć namjerila. Nu ta je potreba samo za nedjelju i svetak, pa koliko je draga pomoć, vendar samo za jednu misu nedjeljom i svetkom držati i obskrbiti misnika, vidilo bi se to kod nas preveć tereta svakako župniku, a morda i puku, osobito kad već za prieku potrebu stoji dozvola, da jedan duhovnik može služiti dvie mise, a kad je pučki sbor ili proštenje, znadu si pribaviti pomoć iz susjedstva. Za sv. otajstva? Krštenje najmanje brige i posla zadaje duh pastiru, osim što po pravilu treba znati narodni jezik i za isto krštenje, a otajstvo pokore s posljednjim pomazanjem i ženitba neobhodno zahtievaju znati jezik, ter stranjski duhovnik bez jezika nebi u tom mogao nikoliko služiti i koristiti.

Mogu ljudi naučiti jezik. Jest istina; našlo bi se morda u tih vrstah glavah naukom vrstnih i sposobnih, voljom snažnih i morda tija apoštolskoga duha, ter bi za ljubav svete službe stavili se svom snagom, da se što brže nauče jezik, i što toliko, ako ne više, treba: proučili ćud, običaje i ostale osebunjke naroda, pak se udomili; nu imam i za to primjetbu. Svatko, ako koliko narode pozna, zna, da je talijanska ćud svoje vrsti, ona kako nijedna svoga izrazitoga osebunjka, koja se težko drugoj prilagodi, a niti dugim žićem u stranskom narodu nepromieni se; zna da Talijan najtežje nauči tudji jezik, i da se u tom narodu nadje razmjerno najmanje, koji bi više znali jezikah. Talijanah kano misionarah ima po svem svietu; koji iz Propagande u sviet odoše, ponesoše jur znanje jezikah, kako je za ovaj oli onaj kraj bio tko odredjen, i za mnogoga vraća se u Europu obćenito priznavana hvala, da revno i koristno posluje. Nije nesrećom svaki takov, ter bi i Propagandin arhiv mogao pokazati po koju vrlo tužnu priliku svoga učenika, a prije još dobrovoljca kakova, koj se je njoj stavio pod naredbu ter ga u dalek vinograd Gospodinov poslala. Neznamo, je-li i dokle je pravo, nu čuti je tužbe, da se tu i tamo nadje misionarah pravih kruhoboracah, lienih i za svetu službu zlo nemarnih, a drugčije spletkarah, pa kad bi išao takove nesretnjake brojiti, da je većinom Italija takove rodila. Čuo sam pripoviedatii, da n. pr. u Albaniji ima duhovnikah rodjenih Talijanah i Potalijančenikah dalmatinskih ne malo, koji u hrvatskom i arbanaskom puku služeći duge godine propuste ter nemogu ili većma neće da uče i nauče jezik svoga puka. Dalmatinske biskupije mogu nam još dana današnjega preobilato pokazati, kako Talijani isti na našoj obali rodjeni porad puka i svete službe uče jezik: rodio se, drugovao s Hrvatići po školah i kano duhovnik došao u puk, gdje bi mu trebalo (a gdje ga u Dalmaciji netreba?) znati jezik hrvatski, nu badava. Pak i povjestnice naše znale bi pripoviedati od starine, kakovi za hrvatski puk Talijani bijahu vjerovjestnici. Jao si ga napredku kršćanskog duha i spasu puka, gdje su duhovnik i puk jedan za drugoga niemi; bolje bi po kršćansku vjeru bilo i bez njega, osobito ako se promisli, da takov nemarnjak na više načinah može pomutiti i pokvariti. Mi u bližjem susjedstvu možemo viditi po koji takov primjer, a konac je tomu, da ovu obćinu drži za kršćansku vjeru i zakon još samo tradicija kućna, molitva i navada, a onu skoro čisto pretegnula lahkim trudom nova sekta nazarenska. — Malko sam zaišao; nu neškodi spomenuti misao, za koju se vidi razloga. Nevelim za vrstnije i voljnije Talijane, da nebi mogli naučiti našega jezika; nu nebi trebalo to lahko povjerovati, kako je lahko pomisliti i obećati. Za one nižje razrede talijanskih duhovnikah mislim, da bi i s potrebitim širjim bogoslovnim naukom i s učenjem jezika bio tri put jalov posao; jer to su s većine glave, koje sbog slaba dara (osim morda pobožna nagona) same nevidiše boljega u svietu za život izgleda ili su od porodice sudjene na to, a životom su duhovničkomu redu i časti kvarili ugled. I opet velim: da zakladah deficientskih neimamo dosta niti za svoje nemoćnike.

To su misli, kako sam promišljao ter s ovim i onim drugom u razgovoru razpravljao; a držim da nije suvišno nje iznesti na javu. Za istinu neželim svojim sudom krivice učiniti braći, niti sam namjeran zakrčiti jim put; nego pišem, i pišem iskreno, jer mislim, da je stvar vriedna promišljanja, osobito za slučaj, ako bi se našim vrhovnim pastirom odanle duhovnici za prijam nudili i preporučali. Moj sud evo je: ako ćeš za braću u nas tražiti milostinje i podpore, radi smo po mogućnosti pružiti; ako ćemo mi u njih tražiti za duhovnu pastvu pomoćnikah, mutan mi je izgled. Komu je bistriji, evo mu crkvenoga lista, pak neka iskreno kako i ja piše.

Digitized by Google

Viestnik.

Zagreb. Korizmene propoviedi govoriti će u gradu Zagrebu sliedeća gospoda: utorkom u prvostolnoj crkvi ob 4. uri preč. g kanonik Adolf Veber; sriedom ob 5. uri kod sv. Katarine g. dor. Antun Kržan (njemački); četvrtkom ob 4. uri u crkvi milosrdnih sestarah g. dor. Winder (njemački); petkom ob 4. uri u župnoj crkvi sv. Marka g. kateheta Alojzij Boroša; subotom ob 5. uri u župnoj crkvi sv. Marije g. Antun Lukić; nedjeljom ob 4. uri u župnoj crkvi sv. Ivana sam župnik g. Ant. Vranić.

Križni put kod oo. franciškanah u ponedjeljak i četvrtak, zadnja dva tjedna istih danah kod sv. Ksaverija. Duhovne vješbe za gradsko svećenstvo pred Cvjetnicom u nadb. dvoru držati će ljetos preč. g. Franjo Husar. Pučka promatranja prva tri dana velikoga tjedna u jutro i pod večer držati će praebendar g. Antun Gornik.

— Presv. g. biskup Gjuro Smičiklas darovao je učioni Pribić, gdje ima dobarce, kano zaštitnik 50 for.

— Odlučeno je takodjer na zvonik župne crkve sv. Marije postaviti uru, i u to ime položio je već poznati veledušni darovnik preč. g. opat i kanonik čuvar Juraj Križanić dar od 300 for.

— Preč. g. kanonik Stjepan Matković pobilježio je i sračunao pak nam za objavu ustupio pregled o broju svećenstva zagrebačke biskupije kroz stotinu godinah, i to od godine 1770. do konca godine 1870. kako sliedi:

God. 1770. brojila je biskupija zagrebačka svećenikah 278. Malen je to broj, ako znaš broj župah tadanjih 256, ako od toga broja odbiješ svećenstvo izvan pastirske službe, pak jer tada nije moglo biti niti toliko župnikah, koliko je župah, zašto je ne riedko jedan upravljao po dvie po tri; a srkoz premalen prikaže ti se, ako pomisliš, da su granice biskupije tada bile puno prostranije, ter objimale kotare preko Mure do Bakonjske šume i Kaniže oko Blatna jezera, brojem 15 prostranih župah, (za župu Veliku Kanižu tekla je još god. 1769. pravda med biskupima zagrebačkim i vesprimskim, jer zagrebački dokazivao je starinskimi listinami, da je prije Turčina Kaniža spadala pod Zagreb, poslie Turčina franciškani župu smatrali svojom, kako ju i jesu upravljali, a vesprimski biskupi potegli ju pod svoju vlast) dole u šimežkoj županiji župe Vizvar, Baboču, Brezovicu, Čorgo i Terain, a u dolnjoj Posavini skoro svu brodsku pukovinu. Od godine 1782. a jače od 1789. počele su se dizati nove župe i broj se pomnažati, dok je narastao današnji broj 343 (premda nekoji veliki kotari odpadoše k biskupijam subotištanskoj, vesprimskoj i djakovačkoj, pak je zato naravski morao rasti i broj svećenstva, a prilazilo je njih iz ukinutih redovah i samostanah, pak iz seminarah boljma obskrbljenih i uredjenih. Jur godine 1800. čitamo broj klera 500, najviše 1819. godine 731, zatim za nekoliko padši stoji broj: god. 1831. bilo 668, god. 1843. bilo 668, godine 1850. bilo 665. Od te godine pao je broj za punu stotinu, to jest god. 1871. broji svega skupa 542.

Od god. 1770. do 1780. zaredjeno je na naslov biskupije misnikah 1953. kamo ako se ubroji ono 278 što je god. 1770. živilo prije redjenih, i 9 misnikah iz drugih biskupijah ovamo primljenih, izlazi broj svećenstva u stotinu godinah 2240. Tečajem stotine umrlo ukupno 1698, danas u životu 542. — Kroz spomenutu stotinu kanonikah u kapitulu zagrebačkom bilo je 154, domaćih 144, iz drugih biskupijah 10. Danas žive 28 (1 u to umro početkom ove godine). Iz kapitula zagrebačkoga sjelo je u to vrieme na biskupsku stolicu zagrebačku kanonikah 5. Velikih predstavnikah i priorah vranskih obredalo se u stotinu godinah 8. Naslovnih biskupah (episcopi electi) 14, naslovnih predstavnikah i opatah 82, generalnih vikarah 6, provikarah 2. sufraganah in spiritualibus 6, namjestnih gen. vikarah, dok je u Požegi stojao područni konzistorij za Slavoniju 2.

Ugarska. Velika komisija od 27orice svršila je razpravu nad elaboratom za autonomiju katoličke crkve, to jest za ustroj kongresa i svega organizma autonomije, pak je predsjednik komisije bar. Pavao Sennyey predao operat knezu prabiskupu u Ostrogonu, koji, kako „Magyar Allám“ javlja, boluje. Sad je još red da vas kongres ob istom poslu rekne sud. Za prosvjetnoga ministra imenovan je univ. prof. Pauler.

Trst. Dne 1. t. mj. posvetio je uz primjerene svečanosti biskup Bartol Legat u starom gradu obnovljenu crkvu Gospe od krunice, onu istu, koja je dugo vremena služila za porabu tršćanskim protestantom, a pogodbom zamienjena za drugu. Na svečanosti bilo je gradsko vieće s načelnikom i množina domaćega puka.

Gradac. Poslie godine 1848. što je svih njemačkih i naše monarhije zemaljah, nije bilo lista, koj bi tako drzovito i nesramno hulio i ružio kršćansku vjeru, osobito katoličku crkvu i prve njezine svetinje, a naučao najradikalnija razvratna načela, kako je novije dobe od dvie tri godine gradački list „Freiheit.“ Urednik L. R. Zimmermann, zaklonjen zidarskom družbom svojom, gonio je do krajnih krajevah bez straha, bio je i sudjen, nu na koncu svaki put s malo neprilike a puno slave zdrav prošao. Tada negda dosadilo je i zemaljskoj vlasti, ter je odnekle znala izpuknuti pravi paragraf, kojim će se tudjin Zimmermann odpuditi. Namjestničko vieće naime pisa ovu naredbu: „U §. 20. obzirom na postupak sa stranci obstojeće još ministarske naredbe od 3. svib. 1853. z. z. l. br. 82. ima zapovied, koja kaže: ako se dogodi slučaj, da je prebivanje inozemca u Austriji s obzira na javni red i sigurnost škodno, da se isti, ako i nije uzroka da bi se proti njemu započeo kazneno sudbeni postupak, bez svakoga daljega pitanja

Digitized by Google

izagnati takodjer van iz zemlje. Ludvik Rihard Zimmermann, u Alsfeldu, vel. vojv. Hessen-Darmstadt, rodjen, u Neustadtu iste vel. vojvodine udomaćen, izdavatelj lista „Freiheit“, jest za svoga više nego trogodišnjega u Gradcu boravljenja pokazao takovo političko držanje mišljenje, da se već tu porad javnoga reda i sigurnosti nemože trpiti. odlučio sam dakle zapovjediti, neka se spomenutomu mahom prijavi, ako hoće bez silovitih sredstavah, da mora izaći iz Gradca i Štajerske za 48 urah, a za drugih 48 urah iz austrijskih državah. Próti ovoj naredbi stoji mu prost utok na g. ministra nutarnjih posalah; nu buduć da u nijednom slučaju sbog toga utoka, koji bi tečajem od 14 danah imao ovamo predati, ova naredba nemora čekati, skrbiti je, da se ovaj nalog ovrši, i u svom slučaju takodjer silovitim načinom Zimmermann odstrani. Gradac 24. sieč. 1871. Kübeck.“ Iznenadila naredba čovjeka i njegovu družbu, kriknulo i skočilo se, nebi-li demonstracija pomogla; domislilo se mučenika preseliti u blizi Ödenburg ili Šopron, rekši, u slobodnu Ugarsku, koja se napram Austriji ima smatrati kano inozemstvo; nu sve badava. Morala ga policija maknuti s mjesta i pratiti; na konaku u Mürzzuschlagu prečinjao se da ga nesvjestica i muka spopada, pretvorio se bolestan, nu kad sudski liečnik reče, neka se slobodno prati, traži čim bi se ubio, zove vlasti, da pred njimi uloži prosvjed — nu protjeran je bez traga. Gradačke novine čestitaju gradu, što se je crne kuge riešio.

Florencija. O putovanju nadbiskupa poznanjskoga Ledehovskoga bilo je po Italiji sijaset svakojakih viestih smjerajućih na to, da se razjasni, kako vele misija toga dostojanstvenika. Časopisi imali bi strašne brige i posla kušajući pogoditi, čemu bi to putovanje bilo. Oštroumni njuškali bi urotu, plašivice napokon gledali bi jur pomoranske batalijune kako se primiču, da klomavi priestol Viktora Emanuela sdrobe na komade. S toga se našao neki dopisnik, komu je stalo, da se stvar razbistri kako valja, te piše o tom putovanju ono što je istina. Piše ovako: Potaknut usrdnom odanosti naprama svetinji stolice Petrove upravio bješe nadbiskup poznanjski na kralja pruskoga molbenicu po časopisih objavljenu. Da mu bude taj korak zamašniji, odlučio se odlični primas Poljske, koj radi plemenštine duševne, pronicava uma i ugodne vanjštine u dvora pruskoga osobitu uživa milost, spomenutu molbenicu glavom predati kralju, pak pošto je dobío potrebitu dozvolu, podao se uzprkos velikim tegobam takova putovanja u glavni stan kraljev. Tim je msgr. Ledohovski izpunio samo dužnost biskupa, kao što je udieljenom dozvolom kralj pruski samo zadovoljio dužnosti svojoj naprama podanikom katoličkim. Došav u glavni stan Versalj bude nadbiskup od kralja primljen. Audiencija ta bijaše ono, što biti mogaše. Msgr. Ledohovski predade svoju molbenicu, a kralj na nju odgovori ustmeno, uvjeriv biskupa o dubokom počitavanju visoke osobe Piove, pak ujedno izjaviv živu želju, neka bi se u sada jako preplašene i uznemirene savjesti katoličkih mu podanikah skoro opet povratio mir i sreća. Audiencija se iskala i dozvolila, molbenica se predala i nekoliko se blagohotnih riečih izreklo. Na toliko se dade svesti sav dogodjaj, koj je Talijane tako silno uzkolebao. Poslije toga poslao je nadbiskup viestnika u Rim, ne da papi pismo kralja pruskoga izruči, nego da pojedinosti toga sastanka razloži nj. svetosti. Tko se neplaši muke malko o tom razmišljati, morat će priznati, da sav taj sastanak nije mogao drugačije ni biti. Jer kako bi i moguće bilo, da bi Pruska, koju briga muči za velik taj rat, pak zatim tegobe druge radi sjedinjenja Njemačke, u ovaj par htjela djela se prihvatiti u Italiji ili za budućnost samo što obećati! Čemu bi kralj pruski pisao papi, kad mu skroz ništa neima kazati? U ostalom sasma je razumljivo, da se talijanski časopisi s putovanjem msgra. Ledehovskoga tako živo bave, kao što je i to naravno, da toga koraka nemogu pravo promjeriti. Je-li čudo, ako se ljudi, što su živa živcata urota, snebivaju, da crkveni dostojanstvenik odlikovan svimi odlikami staleža, roda i uma, tako daleko biesom rata opustošenimi pokrajinami putuje i hiti ničim drugim neprinukan van dužnosti biskupskom? Mogu-li oni pojmiti, oni, kojim je sav život neprekidno vriedjanje Boga, da kralj, makar i protestant ipak neće da se kalja vriedjanjem crkve, otimačinom samostanah, da ni s daleka nije sklon u tamnice baciti biskupe, niti jih kazniti, što su odani vjeri i crkvenoj glavi, već jim pače pritužbe prima blagohotno i želje izjavljuje, kako bi jim se dala pomoć? Nezaboravimo povrh toga, da se zla savjest mnogo boji. Zlikovac namjeravajući zlo počiniti, odbija od sebe istu misao, da Bog jest; ali čim si je zadovoljio strasti, prikazuje mu se slika vječnoga osvetnika. Tako je danas s Italijom. Dugo je ona i drzovito zaboravljala na zakone božje, poput Babilona u sv. pismu opojila se vinom srčbe božje, a sada se snebiva i ruši najtišijim dahom političnim, svakim najneznatnijim dogodjajem, pak pita, da-li nije možda šušanj, što se čuje s daleka, viestnik silne vojske, koju Bog šalje, da silom sruši ono, što se stvorilo silom.

Dopisnica urednička.

Č. Sam. Pož. Ništa dužan. Fra. Vucić u Livnu. Došlo. G. M. B. u M. Namirena poš. lanj. god. Č. Sam. Cern. Došlo. G. J. T. na Fuž. Došlo i sve u redu. — G. J. P. u N. Došlo. G. Striko Pero! Primio; nek se malko obstane, ali neće dugo. G. M. Zv. u Kr. Pitajte za knjige vicejašprišta svoga. Fra. A. P. u Kl. Slučajno baš onog broja neimamo. G. S. K. u Pr. Mi neprimismo nikakova novca niti naruke, osim što nam Vi poslaste. G. F. V. u J. Došlo. Neka bude tako.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 8. Tečaj XXII. U Četvrtak, 23. Veljače 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

O svjetovnom kraljestvu papinskom.

Prevod iz talijanskoga.

(Dalje.)

Nego recimo, da je sve nemoguće što rekosmo, i da papa ne toliko čudom božjim, koliko revolucionalnim podpunu slobodu uživa. Je-li tim rimskom papi posve zadovoljeno? Nebi odista sve to dosta bilo, jer nije dovoljno, da je papa u istinu slobodan, ako to nije svietu takodjer očito. Jer dok on pod drugim stoji, može proglašivat i dokazivat koliko mu drago, da je sve zakone izdao podpunom slobodom i neodvislostju, zato će ipak uviek svi oni, kojim se nerači njegu služat, govorit, da dotični zakoni nisu plod njegove slobode već volje vladara, u kojega vlasti se nalazi. Što su govorili prevratnici 1849. godišta, kad je papa boravio u Gajeti? Akoprem je bilo ne samo poznato, već tako rekuć dokazano, da je papa u ono vrieme podpunu slobodu uživao, s toga što je vladar, koji ga k sebi uzeo, vrlo pobožan bio i veoma papu štovao, vikaše ipak ti zločinci što najvećma mogoše, da je papa sve odluke uplivom napuljskoga kralja izdao. A nismo-li eto pred njekoliko godina vidjeli, gdje je vlada francezka tako rekuć malko ukorila papu, jer da je više naklon Austriji nego-li velikom narodu. Pak je ipak papa bio posve slobodan, a što mu Francez predbacio nebi nego puka pomisao, što svaki pametan uvidja. Sad pako sudite, što bi tekar bilo, da papa nije slobodan, već sluga kojega god vladara. Tko bi mogo osvjedočit mnoge ljude, da papa zbilja bez najmanjega tudjega upliva svoje poslove obavlja? Koliko njih nebi ga slušalo, osobito ako bi štogodj težka zapoviedio? Tko bi se pokorio kaznam njegovim ma i duhovnim? Prvi, koji bi se protivili, bili bi sami vladari, nje bi naslijedovali njihovi podanici, i s padšim ugledom pala bi i poslušnost, a kad bi ova izčeznula, smetnjam, zamršajem i razdorom nebi bilo u crkvi ni kraja ni konca. Svim je to jasno, kojim još nepotamnu i nesmuti razuma koja godj strast: znano je takodjer što reče Napoleon Prvi, dakako ne u vrieme slave i sreće svoje, nego kad ga nevolje prisiliše drugačije sudit. „Bi-li ugled pape takvi bio kakvi jest, da nije svoj već tudji? Papa nestoji u Parizu, i to je dobro. I baš zato štujemo njegov duhovni ugled, jer nestoji nit u Beču, nit u Madridu; isti dokaz za to navadjaju i u Madridu, i u Beču.“ Velika odista blagodat, da nestoji niti kod nas niti kod naših takmaca, nego u starom Rimu, kamo nedosiže niti ruka cara niti ruke kraljeva Francezkih i Španjolskih; tako, da je u stanju jednakim se pram svim katoličkim vladarom pokazat, nagibajuć malko više k onomu, koj je jači, ali tako, da odmah, čim ovaj tlačit stane, nad njega se uzdigne. Stvoriše to djelo viekovi, i dobro stvoriše, nit je moguće pomisliti bolju uredbu za vladu, kojoj je svrha duše ravnat i upravljat. Svi naši navedeni dokazi, što valjahu u prošlo doba, takvu valjanost za naše vrieme stekoše, da, ako-li papa do sele svoj priestolj imao nebi, da bi velim, danas sviet prisiljen bio stvorit mu ga. Mnoge bi dokaze mogao navesti za potvrdbu moje izreke, ali ću se zadovoljiti samo trimi, nu najočevidnijimi i najsilnijimi. Svakomu je bez dvojbe poznato, tko u svietu živi i po svietu se je malo okrenuo, što velike nesloge i duboka razkolničtva različite narode evropejske razdvajaju. Razlika jezika i dobitaka, svakovrstni običaji, plemena, naravi, vjerozakoni, pak i same narodnosti razkinuše vez sloge i bratinstva medj narodi. Jedan reži na drugoga, dušmani medjusobni, jedan neće da od drugoga ma i najmanje zavisi, kamo-li pako, da mu bude slugom. — Što pako dublji razdori, tim se vidi i veća po-

Digitized by Google

treba, da je papa kralj sam za se, i da se tako rekuć u slobodnijem zraku giblje, da mu je na taj način moguće jednakim napram svim izkazat se, nepačat se u poslove ovoga ili onoga, i tako svaku i najmanju sumnju od strane onih neprobudit, koje mu je nadzirat ko duhovnom otcu. Jednom rieči, sve nevolje što trgaju Francezku i Prusku, Englezku i Francezku, Austriju i Prusku, Italiju i Austriju, Rusku i Poljsku, Španiju i Portugalsku, Holandezku i Belgiju, južne i sjeverne države sdruženih država amerikanskih, i tako dalje, sve to kažem zahtieva, da papa samostalno stoji, papa, o kom se nemože sumnjat, da prija više ovoj nego-li onoj stranci, više jednoj narodnosti nego-li drugoj.

Drugi uzrok naše tvrdnje jest narav prosvjete i zakona današnjih, što se silom nastoje uvesti u pojedine države. Toliki javno i svetčano izrečeni dokazi, i tolika djela dokazuju očevidno, da su nove naredbe naše dobe posve nesdružive sa zakoni naše crkve. Vlada francezka upisuje u grieh ne samo papi nego i svim crkvenim zakonom, zašto-li ona sa svojimi zakoni prodriet nemože. Odbor grada Bolonje izjavi svetčano, da papa njihove popravke nikako oživotvorit nemože: novine francezke pišu za današnje stanje stvarih ako hoće prodriet, mora se sloboda crkve skroz i skroz preinačit: nebrojene knjige pisane u naše vrieme jasan su dokaz, da se mnogo toga, što sviet hoće, protivi vierskim člankom, ćudoredbi i stegi crkvenoj. Još više. Predsjednik ministarstva talijanskoga, baš njekoliko dana prije nego ga vječni sudac pozva preda se, da medju ostalim takodjer račun dade ob onoj svojoj besjedi, gdje ciničkim načinom doduše i njemu i saboru, koj je njegove misli odobrio, doličnim, reče: da papa nemože nipošto, osim ako bi se hotio svojoj službi iznevjerit, novih zakonah odobriti. Dakle je posve jasno, da se narav novih zakona i obnova duhu crkvenom i katoličkom prilagodit nemože. Naći ćeš dakako još njekolicinu vrtoglavaca, koji Bog znaj sve što nesanjaju o budućoj slavi i sreći Italije, i u obće o čudnovatom napredku svieta, koji će možda još sve dosad rečena nijekat, ili barem o tom dvojit, nu nije čudo, jer idu onamo u onaj red, koji imadu uši a nečuju, imaju oči a nevide, ruke a nepiplju. Ali tko nije posvema osliepio, nu vidja ma površno sve te novosti, što se u cieloj svojoj golotinji ukazuju, nemože o tom da dvoji; i taj će bez dvojbe uvidjeti, koliko je neobhodno potrebno, da papa drži vlastito svoje kraljestvo. Jer da neima toga, što bi se dogodilo? Vlada, koja bi tobož kano nadzirateljica pape proglasila n. pr. civilnu ženitbu, a papa njezin podanik po savjesti svojoj morao branit zakon protivan, čim bi se civilna ženitba prepoviedala. Ili vlada ukine jedan ili drugi duhovni red, a papa mora malo kasnije proti tomu ustat. Vlada potvrdi kojegodj nekršćansko načelo, dočim papa mora proklet i načelo i početnike mu. Jedno od dvajuh mora nam dakle svatko dopustit; ili da su vlade nepogriešljive i negriešljive, ili da su slučaji, što ih navedosmo, mogući. Ali ćeš odgovoriti. Papa mora bit mudar u takovih okolnostih. Nu znadeš-li, što te rieči znamenuju? Mnogo više nego-li si površnjak misli i predstavlja. Znači: Hrist Bog, koj je odlučio samo kroz usta svoga nasljednika govorit, sad nek muči i šuti, netreba da nadalje sviet poučava, istina, i poimence istina vierska i ćudoredbena, o kojoj zavisi vječni spas vasionoga čovječanskoga roda, neka bude robinjom, glas pako, koji ju ima navieštat, da umukne: nadalje, biskupi, koje Bog postavi, da mu crkvom vladaju, neka neslušaju više glas onoga, komu je dužnost pokriepiti ih u istini: do dvie sto milijuna duša nek lišeno bude pravila, po kojem se njim ravnat valja, a ostalih osam sto milijuna svjetlosti, što ih obasjat ima; tmina i neznanstvo, što pokrivaše poganski sviet, da iznovice našu zemlju pokriva. Eto što znači da papa nek bude mudar u tih okolnostih. — Napokon ako želite, da papa nebude kraljem, morate mu priestolj silom otet. Nu čujte, kakve bi posljedice taj čin za sobom imao! Uništiv papinski priestolj zatroste svako pravo, svakim ugledom uzdrmaste, podkopaste svaku pravicu, sva pobožna i družtvena načela, što je sve neobhodno potrebno, da se uzdrži i onako dosta jadno čovječanstvo. Te koli je potrebno, da družtvo ljudsko počiva na čvrstom temelju reda i pravice, što nas ljude i luči od nieme životinje, toli je nemanje potrebno, da to družtvo poštuje svoje poglavarstvo. U istinu čudnovata, ali istinita stvar! Svemogući Bog tako je sve uredio, da papa ko kralj uživa sva prava, što ih može uživat samo jedan vladar; svi mu naslovi pripadaju, na koje god jedan vlastnik pravo imat može, i to tako, da mu nemožeš toga vlastničtva ugrabiti, a da uskup neoboriš svaki temelj i skromnoga i javnoga života, gradjanskoga i vjerskoga družtva. Zbilja, kojim pravom papi pade na um, da zasjedne kraljevski priestolj? Koji mu je do njeg utro put? Jedva uvidiše ljudi, da zastupa Hrista na zemlji, da je njegov namjestnik u nas smrtnih, pastir svega stada, čuvar nebeskih ključeva, vidljiv organ nevidljiva božanstva, kad stadoše spoznavat sami carevi: koli je maljušna njihova a uzvišena njegova čast; uvidivši pako, gdje je postavio Bog svoga namjestnika da tu nemože drugi vladat, ostaviše mu Rim. Nu pružiše-li pape takodjer pohlepno svoje

Digitized by Google

ruke za žezlom, što su jim vladari nudjali? Svi povjestničari bez iznimke svjedoče protivno. Pape s jedne strane nastojahu kroz ciele viekove ugled carski u što većoj časti uzdržat, prem uzalud im trud, a s druge zabacivahu nudjenu im kraljevsku čast. Ali zašto ju napokon poprimiše? Jer nemogoše zabaciti dar, što im ga sam Bog nudjaše. Kad se povukoše iz Rima carevi te ga izložiše plienitbi barbarskoj, na koga da obrate Rimljani oči svoje, ako-li ne na papu, najvišjega dostojanstvenika, da se tako oslobode nereda i barbarstva. Sam zakon naravski tako rekuć postavi na priestolj Lave, Grgure, Ivane, Zakariju, koji jedini bjehu u stanju obustavit Atilu, Gajzerika, Gisolfe, Lujtprande i Agilulfe. Obveza jih pako na to čista ljubav, kojoj nije dosta, brinuti se samo za dobro duševno i za vječno, nego i za dobro vremenito. Suglasje pučko, puka ta obsjena i laž u državah i družtvih uredjenih, gdje već zakoniti i stanoviti zakoni valjaju, valjano pako i pravedno u državah neuredjenih i bezvladnih, prisili napokon pape, prem su se suprotstavljali; cielu stvar pako potvrdi neizbježiva potreba. — Koje pravo može se dakle s ovim uzporedit? I jer je to pravo baš nad drugimi toli uzvišeno, dostatno bi bilo njim samim jedan put za uvjek sve prigovore oborit. Jošte bolje ćemo ipak stvar razjasnit, mili čitatelju, ak napomenemo jednoga velikoga državnika. Reče Napoleon Prvi, da on kao nasljednik Karla Velikoga može natrag uzet papi, što mu isti njegov predšastnik pokloni. Poznato je pako, da to pravo obstojaše prije Karla V., dakle nije on isto utemeljio, već potvrdio. Napoleon Treći pako reče: što jedna skupština odobrila, može druga zabacit; ali što je Bog ustrojio, nije skupština stvorila. Ovdje nema takodjer mjesta nijedan sofizam, čim misle njekoje vlade pravo svoje na dobra crkvena opravdat. Nemogu kazat, da civilni zakon, po kojem papam pripade pravo na priestolj, isti im ga takodjer oduzet može. Takodjer nemogu uztvrdit, da papinska država pod ikojega vladara spada, i da s toga ovaj s njegovom zemljom, što mu se uzhtije, učiniti smije. Različiti narodi i vladari kršćanski kano što nestvoriše svete stolice, tako nit njezine svjetovne moći, već ju nadjoše gotovu, stvorenu, jer starija je od svih. Mogoše ju pripoznat i branit prot dušmanom, što uradi Pipin, Karlo Veliki, Matilda, ali ju neutemeljiše. Mogoše ju nadarit, ali jezgra nepromienjena osta, nit stvoriše naslova. Novimi i sjajnimi spisi bijaše im moguće povećat veličanstvenost njezinu, ali ju nemogoše nijednim spisom i odlukom ukinut. Sami viekovi mogoše doduše naredbami svojimi tomu pravu veličanstvenije lice dat, ali neimadoše što da poprave na njem. Sva ostala prava u skladu s ovim dadoše mu nov sjaj, priskrbiše mu veće štovanje, ali nijedno od njih nemože se s njim uzporedit, jer je jurve obstojalo prije svih na čvrstom temelju. Neobstoji-li dakle više to pravo, ili može-li ga koje drugo srušit, tada sva prava svih vladara klimaju i kolebaju, da svojine pojedinaca nisu već sjegurne, a sviet će postat plienom jačjega, ili lukavijega, odvažnijega, koji će umjet prevarom i silom ostale pod svoju samo gvozdenu šibku vlasti spravit. U kratko: Svietom drmat će jedino načelo: „Tko jači, taj kvači.“ —

(Sliedi konac.)

Katoličko stanje pod novim kraljem u Španiji.

Polag pisamah iz Španije pisanih i u „Genfer Correspondenzu“ listu, koji od velike katol. skupštine švicarske prošle jeseni sakupljene porad otmice Rima izlazi u Genevi na tri jezika, objavljenih, crtamo evo sliku, u kojoj nam se prikazuje novo stanje katoličke crkve i naroda u toj razrovanoj državi. Dakle. Najnovijemu prevratu bijaše naravski prvi posao uglaviti i proglasiti slobodu i pred zakonom jednakost za sve vjere. Španjolci priviknuše tomu glasu od samoga slušanja, kako biva drugud u svietu; nu opet doma nemogu razumiti, zašto bi u zemlji, gdje je jedna vjera, sve vjere proglašivati da su jednake i ravne, i kako bi sgoljno katoličkomu puku zakonar i sudac mogao biti nekatolik. — Još se je većma osupnuo puk videći, kako se ota jednakost praksom razumi, to jest: da svaka vjera bude tražena, povlaštena i branjena, stara pako i velika katolička crkva da mora trpiti svašta. Jer prvo bijaše, da vlada dirne u ono malo plaće, što je kano naknada za crkvena dobra od prijašnje jedne revolucije zaglobljena pogodbom med crkvom i državom ustanovljeno i davano; prvo da strahuje crkvene dostojanstvenike, koji za istinu i pravicu smjedoše besjedu reći, a zatvara propovjednike, koji se drznuše puk opomenuti na molitvu i pozor, jer da su crna i neprijatna vremena. — Nijedno zlo nije bez svoga dobra, veli i španska poslovica, pak je i taj postupak mnogomu otvorio oči. Oblastnici i vladaoci biše se svom snagom napregli, da protestantskim družbam puste vas mah, i još jim u pomoć podavali zlata, neka bi si od katoličkoga puka sastavili jakih občinah, po kojih bi se tada laglje djelovalo. Nu svim tim nastojanjem pokazalo se je, da je Španija zemlja samo za katolika, bio on već sbilja čovjek prave žive vjere, oli nehajnik samo od pusta imena i običaja, oli makar pod tim imenom neprijatelj katoličke crkve. Neprijateljah ljutih s imenom katolika ima u Španiji preko dosta; nu to su s većine takovi, koji mrze na svaku vjeru. Takov nemari prelaziti na drugu vjeru. — Protestantska dakle propaganda slabo je šta uradila u istom

glavnom gradu Madridu, kamo je sjela protetantska matica, a svakakova žive ljudstva. Hvale se, da su tu obraćali baš samo naukom i neka da je tako, pače istina je, da propovjednici protestantski predobiše i samih svećenikah. Ali kakovi su to duhovnici? Jednom razuzdanu, pod vjekovitom opomenom i kaznom dodijala poglavarska pazka, drugomu svietskoga duha pružila se prilika riešit se tegotna bremena, trećemu trbonji pokazao se ljepši izgled i mastniji zalogaj. Jedan jedini je komu besjede kićene i doskočice pomutiše mozag, ter je sbilja s poštenom namjerom i kano od osvjedočenja bio prešao; nu brzo se je taj vratio i spokorio. Što je obraćeno puka, to je ljudstvo s većine iz najnižjih razredah i pravo rekuć kupljeno, kako ga je svakud u veliku gradu naći, ter će za novac dušu prodati. — Nego i to zlo rodilo je više dobra. — Proti protestantskim težnjam sklopili katolici družtvo, i ono podiglo već za godinu danah u jedinom Madridu do 15 učionah, s osobitom zadaćom, da uz bezplatan nauk primaju zapuštenu mladež u obće, posebice pako da na supor protestantskim težnjam djeluju u zapuštenih vrstah, kud se najprije hvata. — Za prošle vladavine struhnulo je u čilom tom narodu puno toga, našlo se truleža u svakom družtvenom razredu, a naročito s katoličkoga gledišta kako hierarhija tako i narod u tvrd san se uljuljaše, jer dinastija i vlada znadoše prečinjati se kano sve sam prijatelj i zaštitnik crkve i vjere, dok je usuprot kako drugud tako i tuda išlo na gore, a neprijatelj bez prestanka radio. Koliko je god vlada ustanka skrbila s jedne strane da se svietu prikaže liberalnom i s druge strane da kler i odvažniji katolici nedobije oduška za neprijatna očitovanja: ipak je kler, osim što biskupi španjolski bivši na saboru već iz Rima uskup pismeno očitovanje poslaše na vladu, da jim neće biti moguće zahtievanu zakletvu položiti na nekoje nove naredbe, našao s narodom prilike za svečana, vladi neprijatna očitovanja. — Tobožnji narodni prevrat prevrnuo se na koncu tako, da je odlukom sabora državnoga dozvan na priestol sin Viktora Emanuela. — Kad sama stara dinastija nije znala paziti i čuvati svoga dinastičnoga boljka, niti znala štediti načelah, koja su osobito u Španiji poglavita podloga i naslon dinastije, kad katolička crkva u sgoljno katoličkoj državi pod katoličkom dinastijom nije bila sigurna za svoju slobodu i svoje pravice: tada crkva s viernim narodom neima uzroka žaliti za prevrnutom dinastijom. — Katolički zakon i duh po svojoj naravi nije prijatelj prevraćanju, osobito ne prevraćanju dinastijah; nu kada se dinastije same iznevjere načelom velikim, koja su velike i sretne činila nje i njihove narode, tada se niti od istih konzervativnih katolikah netreba tražiti, da budu veći legitimiste, nego su isti dinaste. Usuprot narav katoličke crkve može vrlo lahko i liepo podnositi svaku novu vrst vladavine, samo ako joj je ostavila pravednu slobodu i pravu jednakost pred zakonom — ma ništa više.

Zato si po Španiji mogao razgovetno razumiti, da katolici sa svoga gledišta novomu kralju nisu unapred niti naravni neprijatelji niti bezuvjetni prijatelji. Prepustiše, neka sam novi kralj odluči: hoće-li katolička crkva morati oli proti njemu ustati oli s njim držati. Na kralju ostade odlučiti, hoće-li poći oli s kosmopolitičnom revolucijom oli s narodom, kakov jest i kakov želi napredovati. — A netraži ni španjolska crkva druge slobode van kakova ju po naravi obćenite crkve ide: slobodno gibanje i djelovanje s nutra, slobodno obćenje pastirah s vrhovnim pastirom s vana. Hoće-li novi španski kralj tu slobodu dati oli neće? Je-li dosta jak dati ju oli nije? Dosta bi s njegove strane bilo, da iskreno i očito pokaže za to volje; jer ako je tudj i nepozna naroda, brzo se može osvjedočiti, da Španija trpi samo katoličku vladu, boji-li se pako i gleda-li jakost, brzo mora vidjeti, da mu za to dovoljne jakosti ima u španskom narodu. To je jedino, što katolici sa svoga gledišta izgledaju od mladoga kralja. Ako on, kako bi morao, dobro pozna svoj položaj, tada mora da bude posve zadovoljan s ovim umjerenim držanjem katoličkim. Jer mora znati Amadeo, da je sin onoga kralja, kojega katolici, osobito od zadnjega njegova „gotova čina“, drže za velika zločinca. Nedavna pisa za mladoga kralja poznat jedan pisac nekatolik: „Ako taj knez misli ostati na svom priestolu, tada mora zaboraviti, da je sin Viktora Emanuela.“ To jest netreba zaboraviti sinovske ljubavi, ali nemora poći tragom otčevim u politici. Neka bi se on sjetio, čiji je sin, nu nevalja onako, kako se je već dva puta svečano sjetio; jer odbi i dalje narod od sebe. Prvi put odgovarajući u Florenciji poslanikom, koji mu špansku krunu donesoše, očitova svečano: da se on na toj časti ima zahvaliti jedino velikoj politici svoga otca; drugi put javljajući se iz Madrida kano kralj vladarom i dvorovom, piše otcu kano susjedu kralju: da si njega uzima za ugled vladanja. — Oho! zar tako? Katolički kler sa svojim narodom potegnuo se natrag: niti je kralja pozdravio niti je započeo proti njemu morda rovati i hustiti, nego pazi, kamo će to sve okrenuti. Kad bude trebalo u borbu, biti će očito. Mirno trpiti nebude za dugo moći. Narod se pita: nije-li taj kralj morda samo sin i samo namjestnik Viktora Emanuela? ili ako on vlada, nije-li morda pod oštrom pazkom generala Cialdinia, koji tada nije talijanski poslanik na španskom dvoru, nego pravi načelnik španskoga kabineta. — Liepe su drugčije besjede, koje princip savojski vodji španske deputacije Zorila još doma u Florenciji reče; nu besjede mogu same o sebi biti i ostati puste. Tko će ljepše pisati, nego ga pisa otac u čas najgrdnijega čina svoga papi, pak miljko sin kad veli da mu je otac uzorom, kako ćemo drugčije razumievati njegove besjede, van kako i dobroga mu otca. Dobromu otcu dopušta obraz iz kvirinalske palače papi pisati i uvjeravati, da ga poštuje

Digitized by Google

i postaje mu vazda pokoran sin. — Bude-li dakle princip, Amadeo de Aosta mio besjedom u nemio činom kako mu i otac, tada katolici nečekaju slobode. Veli se: težak mu je položaj. To je on i prije mogao promisliti, pak reći strankam, koje krunu predaše: Vi htjedoste da ja u Španiju dodjem i došao sam; ali znate što: ja hoću da u Španiji i ostanem; ostanka pako u Španiji znam da mi nije drugčije, van ako zadovoljim i smirim sve stranke, ako smirim narod, a smiriti nemogu ja njega niti kao namjestnik svoga otca, niti kao vodja koje god prevratnih težnjah, koje zemlju razrovaše. Da se bude u kojoj zemlji kraljem, dosta je zemlju obladati ili ju obmamiti; ali da se u zemlji uzmogne kraljem ostati, mora kralj postati legitiman, a postane pred narodom legitiman, ako je poštovao i osigurao njegove tradicije. Jedna od prvih tradicijah španskoga naroda jest katoličanstvo. Španjolci su siti stranke, koja jim je do sada vladala. Opaziše to iste stranke same, pak zato pohitiše tražit kralja, uz kojega sila bude ostala u njihovoj vlasti; nego vodje varaju se, ako misle, da će s kraljem moći vladati. S kraljem tako slabo, kako i bez njega. Tuže i viču protivnici, da su katolici (pod tim imenom vazda misli narod svakoga razreda, koji je crkvi vieran) jedina zapreka, ako savojska dinastija na španskom priestolu nebude mogla obastati. To dosele barem nije istina, jer katolici jošte ništa neučiniše, ništa nerekoše, nego samo paze, kako se drži španski poslanik u Florenciji, a talijanski u Madridu. Kralja pozva samo jedna stranka, druge političke stranke mahom stadoše na supor, a katolička istom motri. I budući ota stranka najjača, dvor zato počima kano hiniti se kano da je naumljeno obnoviti i zadržati starinske liepe odnošaje napram sv. stolici i crkvi, a službeni florentinski i madridski listovi nemogoše dosta nahvaliti pisamah pisanih izmed kralja i kraljice pak pape. A što pripoviedaju da je pisano? Prvih danah mjeseca veljače objaviše madridske novine pismo kralja Amadea na papu pisano. Evo pisma: „Sveti otče! Pokle nam suvereni korteši španskoga naroda krunu ove plemenite zemlje ponudiše, a mi osvjedočeni da taj izbor miru Europe neće biti zapreka, sklonismo se častni taj dar primiti, prem je za nas težka stvar i težke nam nalaže dužnosti. Primismo ga pako s tvrdom odlukom da sve dužnosti izpunjavamo i vas svoj viek dobru i sreći ovoga velikoga naroda posvetimo. Rodjeni smo i uzgojeni na krilu vjere, koja Vašu svetost priposnava za vidljivu glavu crkve, a sada smo kralj katoličkoga naroda, kojega gradjani mogu vjerozakon si slobodno odabirati, koji pako velikom većinom živo i srčano čuvaju vjeru svojih otacah, pak će zato biti naše osobito nastojanje, da svojim poštovanjem i svojim priklonstvom napram Vašoj svetosti o tom radimo, neka stalni odnošaji izmed Vaše svetosti i ovoga plemenitoga naroda budu onakovi, kakovi treba da budu med pravimi sinovi i duhovnom glavom viernikah. Pokle sam Vam naznanio da sam stupio na priestol 2. t. mj. zaprisegao se na ustav monarhije, neka dopusti Vaša svetost da nam bude prvi vladarski čin, očitovati Vam djetinjsku ljubav i duboko poštovanje, kojim obilujemo. Moleći Vašu svetost za sv. apoštolski blagoslov kao siguran zalog za dostojno ovršivanje naših novih, uzvišenih dužnostih, molimo se ujedno svemogućemu od svega srca, neka Vaše dragocjeno žiće uzdrži duge sretne godine. Pisano u dvoru Madrid 5. siečnja. V. Sv. pokorni sin Amadeo." Onoga dana (4. feb.) kada to pismo proglasiše službene madridske novine, nije u Vatikanu za pismo takovo od španskoga kralja još nitko znao, osim iz novinah. Ako je proglašeno prije, nego je u Vatikan došlo, tada je to u najboljem slučaju najblažjom riečju smetnja; a može biti nečedna nepozornost napram papi, nesramnost španske vlade, ako je navlaš dala objaviti pismo prije, nego je mogla znati, kako je u Vatikanu primljeno, i nerazbor, jer nije čekala, hoće-li i kako ili neće papa na pismo odgovoriti. Za isto pismo reče jedan diplomat, da je pogreška, koja bi kralja znala puno stojati. Očevidno je, da nj. veličanstvu nije za papu, nego da zasliepi španski narod; a slabo i njega može zasliepiti kad se po nerazboru u tom milom i dragom pismu spominje Primov novi zakon vierski, koji je u Španiji jako zlo pogodio. — Španjolac bijaše ponosan na jedinstvo vjere, a to svečano zajamčeno konkordatom od god. 1851. razkidao je Primov zakon; isti zakon na supor konkordatu proglasio podpunu slobodu obučavanja, što je mahom upotrebljeno, neka se dižu protestantske škole i onuda, kuda protestantah nije; Prim je uveo obveznu gradjansku ženitbu bez privolje sabora i nemareći za prosvjed biskupski; Prim je na supor konkordatu, kojim je svečano ustanovljen i osiguran broj samostanah, zapovjedio ukinuti još polovinu obstojećih i njihov negibljivi imetak zaglobiti, a družbu Isusovu zabraniti. Potle je drugi samosilnik Ortiz dosudio, da se redovi sv. Vinka Pavlova i sv. Filipa Nerija posvema ukinu, i osim što puno progonstva i škode svakojake pretrpiše ostali redovi i različiti sbori svietskoga klera, samosilnik Zorilla postaviti će krunu, kada proglasi: da se svi muzeji, knjižnice, umjetnine itd. koje pripadaju crkvam i kapitolom, imaju smatrati kao državna svojina. Ali je to učinila vlada, ne kralj! Nego pogodio je naprvo jako dobro papa Pio IX. što će na španskom priestolu biti sin Viktora Emanuela, ter kada je madridski ministerij za kralja zaiskao papin blagoslov, odbio papa prošnju, rekši, da za španjolske kralje stoji starinski obred, pak neka se svečanost po starom običaju naredi. Nije se računalo, jer se istom prigodom mora i obvezati. — Medjuto stigoše glasovi, da je kraljevski odvjetnik pred sudom predložio za nadbiskupa burgoskoga i biskupa kartagenskoga kaznu progonstva na 14 godinah i 10 mjeseci, zato što protiv gradjanskoj ženitbi raspisaše past. po-

Digitized by Google

slapice, i puk opomenuše, neka se drži crkvenih naredabah. — To je već prva illustracija k pismu „u vjeri rodjenoga i uzgojenoga pokornoga sina papina." A katolici kako prije tako i pod novim kraljem iz skupštinah odsudjuju rimsku otmicu, i za papu uz golemu nalogu drže javne molitve i sbirke dara.

Viestnik.

Zagreb. Ovih danah boravio je u našem gradu po drugi put Fra. Andrija Vidović, katolički župnik iz Bišća (Bihač) na turskoj krajini, a moramo njegove pute i posle pripovjediti. Bišće, od davnih vremenah znamenit hrvatski grad, pokle s onim najljepšim predjeljom hrvatske zemlje pade pod tursku vlast, postade i opet vrlo znamenitim turskim gradom, poglavitim taborištem i skladištem turske vojske proti hrvatskim i cesarskim vojskam, a pokle vojne s turske i s naše strane prestadoše, ostade i opet glavnim gradom turske Hrvatske, trgom i sajmištem za svu gotovo tursku i našu gornju krajinu, budući u blagoslovljenoj okolici, koja obilato rodi svake vrsti žitom i uglednom marvom. — U toj okolici zadržala se je od starine množina krštena naroda i kako je pod turskom silom svakud prevladala crkva grčka, i danas je tud grčkoga obreda narod brojem najjači, katolička pako malena obćina držala se u samom Bišću i bliže oko njega. Nego poturčeno staro hrvatsko i bosansko plemstvo sleglo se osobito u Bišće i okolicu, to je vlastela i gospoštija svoj zemlji, dok je ostali kršten narod samo zakupnik, kmet i težak; a to plemstvo drži za Muhamedov zakon i za fanatične tradicije turske tvrdje nego sami Turci, i prem nisu svi jednaki, svi vendar s težkim srcem slušaju iz Carigrada proglašene kršćanom sloboštine i prekim okom gledaju svaki slobodniji kretaj u krštenom narodu. U bosanskom vilajetu već se podavna grade i digoše samostani i crkve, kršćan može kupiti i kupuje zemlje; ali oko Bišća na daleko nećeš naći kakove kršćanske crkvice, niti da bi kršćan samo pedlju zemlje bio pravi i priznan gospodar. — Što je dakle znao fratar u Bišću, van obćinu si iz ugledná grada svejednako kano da je na pustinji zvati na groblje, jedini posjed svoj, pak tu govoriti nauk, obslužiti žrtvu i po želji i potrebi puka reći Bogu molitvu, kada ljeto — na žaru i sparini, kada zima — u debelu sniegu i na ljutu vjetru. Upravo tako pred šest godinah našao i počeo fra. Andrija: groblje mu crkva za božju službu, a gdje bolja streha ili hlad pod drvetom tu bolja škola za dobrovoljce njegove, koji se staviše knjigu učiti. Pa kako bi Andrija drugčije? Neka puk njegov božji nauk i zakon zna i drži, neka zna s pravim duhom trpit, u sgodah i nesgodah porazgovorit se sa stvoriteljem svojim, i posred muke krvave žuljeve svoje s utjehom i zaufanjem pokaživat svevidu vladaru svieta. To su smiernoga Andrije sve osnove, puk pako vidi samo vrlo dobra ujaka (tako Bosanci zovu fratra), vrstna učitelja i sviestna te revna duhovnika, i hvali se njim, a više niti je pomisliti niti očekivati — ako i pomisliš, mahom ti presahne misao. Tà zar u Bišću šta od Turčina kupiti i kraj njega zidati?! Nego od više godinah priselac s naše strane trgovac i težak, sve iz Hrvatske i Dalmacije Hrvat, pomnožao katoličku župu bišćansku jako, ter je sada velika obćina. Ej, priselcu novaku na žao se daje bez crkve, na koju je od djetinstva priučen, a svim skupa mučno tik na medji susjedne cesarevine, koja rad pomogne u crkvenih i školskih stvarih, a najmučnije, što se velikim dielom pučani jošte broje podanici cesarski i preko medje po trgovini vaviek dolaze cesarski podanici: pak da susjed ovamo nebi pružio pomoći! Po Bosni je puno već učinjeno; ali je Bišće s kotarom bosanskomu vilajetu prikrajak, a taj kako svakuda, tako i tuda. A u Bišću baš moglo bi i moralo bi biti bolje nego drugud. Opominje dakle i bodri s prieka s hrvatske strane častnik, opominje i nutka trgovac i duhovnik: svak sigurnu pomoć od vlade, od mogućnikah i naroda kažući, a tim većma bodre Fra. Andriju, jer susjedi znadu, koliko je ljubljen i poštovan ne samo u svom puku, nego dobro gledan i s turske strane, amo pako hvaljen od svakoga znanca. Fra. Andrija začme misao, pa kud je prije istu misao gonio s pameti, sada već snuje i hoda. Zanimljiva je i značajna pripoviedka, kako je Fra. Andrija dognao do toga, da je zemljišta kupio na najlješem mjestu, tik Bišća na brdašcu, odkle vidik vlada svom okolicom; nu nije kada, samo nam je spomenuti, da to nije prošlo bez turske zlovolje i zagovora, a dozvolu za gradit crkvu trebalo je izvadit iz samoga Carigrada carskim fermanom, na čem opet dosta hvale ide cesarski konzulat. Zemljište jest, ferman jest, puk (uz nekoliko uglednijih trgovacah sam malen zanatnik i težak) pruža koliko može, i s ote strane već osim straha od ljutine turske slab je izgled: hajde dakle Fra. Andrija prieko medje, odkle te najprije prozvaše, kamo te zovu i dragu ti pomoć obećavaju. Fratar piše (a dobri i vješti poslovom dusi šapću mu) na vrhovno vojno zapovjedničtvo u Zagreb, odkle ide usam Beč na ministerij. Rad bi fratar sa svojim pukom skinuti gradje drvene s cesarove Plešivice planine, pak moli, i svaki mu dan čekanja devet godinah, jer ljudi gone, neznajući nebogi kuda to hodi i što se sve tim putem pita. Za čudo brzo prošlo: Fra. Andrija čuo dobre glase, došao pred samoga zapovjednika generala i pred načelnika pukovnika Ivana Trnskoga zahvalit, i tu se istom osupnuo od milosti i dobrote kako je liepo primljen i razgovaran, što je sve njegovoj obćini s cesarske strane namienjeno i dopušteno. — Sve je pravo, sve je liepo, progovara sam sobom fratar; ali opet bez hrvatskoga rodoljublja nije, — e častnici! svoja smo krv, ali opet toliko prijateljah u vojničkoj haljini, koliko me već susrelo, nebi bio vjerovao. Znanci trgovci, medju njimi nekoji grčke crkve, obre-

Digitized by Google

koše mi po liep dar, pak i ostala gospoda proriču mi dobru sreću. E ništa, nego hvala Bogu, i nek on vidi. — Ide Fra. Andrija pred nadbiskupa. Preuzviseni gospodin spomenu na prvom pohodu, da bi želio viditi preporučno pismo od biskupa apost. vikara bosanskoga, pak sada fratar nosi i to pismo. Razbodrio se već i ogrijao na liepu dočeku; nu kada nadbiskup počeo brojiti zlatne dukate, i puno brojiti, smrkavaju se njemu oči i jedva vidi — od jednoga darovnika šestdeset dukatah u naravi. „Nisam obilan, al' u takovoj prilici i na takovo ime rad brojim", reče od prilike nadbiskup. — Hvalio se Andrija da je dobar dar i po dvorovih prvostolnoga kapitula ubrao. Fra. Andrija blažen hrabri se: sada neka bude baš crkva, da mi vas puk bude mogao u nju stati, prem dnevice raste Hrvati govore, da bi Bišću dolikovala crkva, pak će braća kako ponukaše na posao tako i pomoći. „Preporučite me; a ja odoh skidat gradju." S naše strane pripovjediti ovo bilo je toliko koliko i preporučiti. Uz dobru priliku, velimo mi, sreća je što se je našao prilici još pravi čovjek, koj poniznim i čednim a razboritim načinom mora da svakom omili, i za njega smiemo se nadati, da će mučan posao sgotoviti. Preuzv. g. nadbiskup preporučit će, kako čusmo kleru svomu okružnicom, i tko se gane dati i skupiti darak, neka šalje na pisarnu duh. vieća, a prigodom primit će i spravit dar takodjer uredničtvo ovoga lista.

— Dne 20. preminu poslie duga bolovanja naglom smrću veleč. Mato Zubčić, župnik u Dubovcu-karlovačkom prigradku, i podarcidjakon.

Beč. Kardinal nadbiskup Rauscher napisa pod 5. t. m. kleru i puku pastirsku poslanicu, u kojoj pokle je spomenuo odluke vatikanskoga sabora kako i naloženu tim katoličkomu puku dužnost, prelazi na povjestničku razpravljati i razbistriti sgode sa svjetovnim papinskim vladanjem, pak na koncu pokaživa sadašnji položaj crkve sa svojom opomenom. Ova je poslanica tim važnija, što je kardinal Rauscher tada negda, makar vrlo na kratko i na suho, ob odlukah sabora vatikanskoga javno očitovao svoj sud, to jest: da jim se valja pokoriti, pak naravno sa svake strane, odkle se na ovakova očitovanja pazi, biti će dosta pisanja.

— Sekta „nazarenska" iliti „novoga Jeruzalema", kako je poznato, nije niti u našoj monarhiji, gdje joj je početak i odakle nije još prešla preko granicah, priznana od države za vjersku družbu. Sekta broji u Beču oko 50 porodicah, koje gotovo sve stoje u obsegu župe Gumpendorf (Bezirk Mariahilf), sve su od nizka i malena zanata, a zimi sastaju se u jednoj velikoj sobi na nauk i molitvu. Po svojem tumačenju one izreke: „Učite i krstite" Nazarenci nedopuštaju krstiti istom rodjene djece, jer da čovjek mora prije „učen", pak onda istom „kršten" biti; prije trebaš znati, što od tebe biva i zašto se krstiš itd. Ima dakle njihove djece dosta, koja nisu krštena, i zato u nikakovu maticu knjigu zapisana. Poglavari sekte uvidiše na koncu, da to za gradjansko živlјenje nije baš svejedno: biti i nebiti zapisan u matici, potražiše dakle, da bi se i njihova djeca u matice zapisivala. Nego nedadoše niti katolički niti evangelički župnici, a nemogoše dobiti niti da se na magistratu zapisavaju, jer reklo se i tamo, da nisu družba vierska zakonom priznana. Ali se domisliše načina: po zakonu priznata je po neki način, neznamo kako drugčije reći, van „bezvierska vjera", ter imena onih, koji se proglasiše bez vjere, spadaju u matice knjige magistratske, kamo se i rodjena djeca zapisavaju. Većina dakle otacah nazarenske sekte, kojim djeca jošte nisu po njihovu obredu krštena, predaše na magistrat očitovanje, po kojem hoće da buda smatrani za ljude nikoje vjere (confessionslos). U tu priznatu od države bezviersku vjeru stupaju obrezana i krštena čeljad, kad se odlučiše uzeti, pak sada Nazarenci; nebi-li dakle još narastao broj tolik, da po čijoj joguniji država na koncu bude morala formalno priznatu „viersku družbu bezvjeracah."

— Liberalniji ili od reforme židovi odlučiše, da se iz molenja ima izpustiti molitva ona za dolazak Mesije i za povratak u Jeruzalem. Tim je rečeno toliko koliko prvo da ili nevjeruju u Mesiju, ili ako je taj sbilja nakanio doći neka već neide, jer bi jim pačio, a drugo, da je pusta misao vraćati se u siromašnu zemlju i grad bez trgovine, kad je pametnim ljudem drugud bolje. Nego židovi pravoslavni oli starovierci drže i brane staru vjeru, pak sbilja digoše bunu proti novotarom. Do 600 gospodarah sastalo se 4. veljače u sinagogu svečano razsvietljenu (II. Bez.), i pokle je nadstojnik bogomoljnice Freistadt skupštini svjetovao, neka bi se protest u nečem promienio, ide starac rabin Samuel Spitzer na besjednicu, i počima lagano i tiho, nu za malo ote ga ognjica, vapaj i vrisak takov, da je žarom svojim skupštinu zapalio, i jedva je već kroz kliku i plesak, razabirati rabinove rieči, na gusto zalagane izrekami iz prateksta sv. pisma. Govorio je pako u tom smislu: Svak, tko neželi spasitelja niti sdružiti se opet u Jeruzalemu, prekinuo je sa židovskim zakonom; osovina sve vjere i zakona, palladium naš jest vjera i ufanje u spasitelja. To je rieč božja, i ona stoji viekom osim ako bi sam Bog drugčije rekao. Ako brišemo rieč božju, zašto da držimo „Jom Kipur" (dan mirovni)? Brišete-li ovu izreku brišite svu tboru (zakon). Neima tu nagodbe, neima tu sredine. Tu je samo alternativa: ili je Bog govorio ili nije; ako jest moramo vjerovati. Mi vjerujemo u Boga ne zato, jer je mudračko mudrovanje Boga spoznalo, tà može doći mudracah, koji će šta drugo dokazivati; nego vjerujemo u Boga zato, jer stoji pisano (svom silom glasa): „Čuj Izraelu! samo je jedan jedini Bog." Tko nevjeruje u Mesiju, u toga neima židovske vjere, a toga neima vjere nikakove." Govornik dokonča s predlogom: neka skupština pozove

Digitized by Google

sve starješine sinagogah, da oni prose i zaključu glavnoga načelnika vjerske obćine, neka bi se za volju mira i sloge odustalo od nakane. Za rabinom govorio je još u istom smislu odvjetnik dor. Frankl. Skupština primila Spitzerov predlog. Starovierci su brojem daleko jači, nu na koncu, prem se moraju obazirati na protivnu stranku, obladaju novotari. Tom prigodom spomenuti je, da liberalci misle dokinuti i mnogi dokidaju sami ob sebi obrezavanje, a to je s naukom o Mesiji temelj nauka. Drugo su orgulje. Pak i to se pitanje sad i u Beču potaklo. Vieće obćine izraelitske bečke primilo je prvu izreku u tom pitanju sinode u Lipskom (Leibzig) držane: „orgulje se preporučaju", ali mora još biti duge razprave sbog dalje izreke: „proti orguljam neima niti u zakonu kakova ustanova, niti se je bojati zlih posljedicah."

Rim. Položaj sv. otca i rimskoga klera postaje svakim danom tegotniji. Dok se je u Florenciji razpravljalo o divnom poštovanju naprama papi i vjekovitom osiguranju njegova dvora i vlade crkvene, dotle nebi psovke ni ljage, kojom rimski listovi neobružiše istoga papu, kamo-li nebi Antonella i ostale kardinale i dvorane. Težko je med mnogom vitežkom četom oteti prvenstvo; nu svi se slažu u tom, da je na rugobi prvi list „Tribuno", u kojem piše jedini od rimskoga klera odmetnik neki monah. — U peru je sada najveć to, što papa neće da u sv. Petru obslužava godovah; rekši, da papa nemari za Boga ni dužnost, kad njemu neide kako bi hotio, pak bune i huste Rimljane, da je papa kriv što stranacah nije, i što se nemože postaviti stalan red. Naravski takovi listovi neće da znadu pravi uzrok, zašto su u crkvi sv. Petra obustavljene svečane službe, dok svako diete u Rimu zna, kakovih je sekta židarska ne... bez vladina znanja učinila u crkvi i oko nje smutnjah. Usuprot nemogu iste novine zadosta nahvaliti se pobožnosti principa Humberta i princese Margarete, koji, makar je dvor kvirinalski pod interdiktom ter se u njem nesmie služiti misa, ipak hoće izaći k misi van uzam sa sobom svoga kapelana (nije ostavio službe, kako se je bilo pročulo) ili u koju god crkvu naprosto s pukom. Pak čujte, kako su kraljevske višine pobožne: pod podizanjem princesa tija malko pokleknula, a princip malko pognuo glavu. Novine si pripoviedaju, da niti u Turinu, niti u Florenciji, Milanu i Napulju nikad nije išao u crkvu, ma da bi samo pratio ženu si, koja vendar običaje nedjeljom i svetkom biti kod mise, pak niti, ako je misa bila pod krovom blizu; a sad u Rimu pravi pobožnjak! Nego je zapovjedio raditi po svei načine da se karneval po običaju i ove godine u Rimu drži, pače nedjeljom i svetkom, kad prije nikad nebi bio. Gjunta ili gradsko poglavarstvo predalo je vladi ostavku, a glavni je uzrok ovaj. Neki Tittoni znao svojom vještinom i mitom od vlade u Florenciji izhoditi ter mu je obvečena pod zakup rimska dohodarina. Budući to od vajkada stvar i pravica obćine, ne vlade ma kakove, a rieč Tittonu zadana tako, da se nemože poreći, privremeno vieće mora ostaviti službu, pak i samu načelniku knezu Doriji da je sve dodijalo. Kako i nebi, kad mu je isti sin Ivan napravio ružnu psinu, to jest odbio svaku čast na principovu dvoru i kani zaputit se po svietu, da nemora gledati otčeva kolebanja i sramote. — Drugčije vidi da će skorim stvar poteći naglije. Treba palačah za dvor kraljevski, za parlamenat, za ministerije itd. Istom je družbi Isusovoj oteta njihova ogromna palača collegium romanum, rekši za državne i javne nauke, pak da i družbi budi prosto tu škole držati, kad ali sad se veli, da tu mora biti senat; za liceum neka bude samostan dominikanski Minerva, samostani oratorijanski sv. Filipa Nerija i sv. Silvestra in Capite dobri su za ministarstva. Vrtao uz novicijat družbe Isusove (na istom sedlu brda blizu kvirinalske palače), kako i samostana Katarine Sienske ima se obratiti za gradilište, i puno toga u istom kraju osudjeno je da predje u državne ruke. Zlo se radi od samostanah već sada. Dosta je znati, da je u jedan (sv. Bernharda) vojna oblast spravila svakakovih stvarih, zatim nastanila nutar častnikah, a najpotle evo častnici uzimaju k sebi ženu i djecu. Milosrdne sestre hotilo se sduhom zloglasnoga dra. Pantaleona izpuditi iz vojne bolnice S. Spirito; nu kad bolestni vojaci dozuaše i vapaj ter buku digoše, popustilo je na polak tako: da milosrdnice ostanu dvoranke, ali da bolnica već nebude pod njihovom upravom. Sada moraju juhu nositi preko puta iz gradjanske bolnice. Sv. otac pomogao je i tu novcem. Drugčije povlače se neprestano od samostana do samostana komisije, i svi samostani čekaju smrtnu osudu. Stranjskih zavodah glavari, med njimi i naš dor. Črnčić kano zavoda sv. Jeronima ravnatelj, pišu prosvjed, jer komisije i k njim zavirkivaju. Sv. otac pognuo se jako, ali je zdrav i po navadi bodar. Velika utjeha za njega i za Rimljane bijaše sjajna njemačka deputacija, i kako belgijsku, tako je i njemačku odlikovao da sam iz svoje ruke članovom pruži sv. pričest. Bijaše pri toj svečanosti i austrijski poslanik, pak Rimljani izmisliše šalu: Austrija se počima bolje hraniti nego Prusija; jer pruski poslanik ide u krčmu kvirinalsku (bettola, a to na objed dvorski), austrijski pako u Vatikan (k pričesti). Trideset i tri činovnika od pošte, koji snovicą ukratiše zakletvu, odpušteni su iz službe. Talijanah iz sjeverne Italije pala u Rim množina, pak pohvatase sva ljepša mjesta, zakupe i pogodbe gradjevne, što Rimljani dobro paze i pamte. — Odlučeno je dići za vojsku u Rimu i oko njega 3000 novakah, sbog šta već sada sve vrije od jada. Po okolici neće proći zapis bez krvi.

Priložen Anšićev katalog sjemenja.

[illegible] Narodna tiskara Dra. Ljudevita Gaja.

Broj 9. Tečaj XXII. U Četvrtak, 2. Ožujka 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Kardinal Rauscher o papinoj državi.

Taj glasoviti nadbiskup uzeo je u svojoj najnovijoj pastirskoj poslanici govoriti o razbojstvu, što se proti papi izvelo od strane talijanske vlade. Rauscher je osobit majstor u poviestnici, te se njegova pisma s te strane osobito odlikuju. Toga radi, prem ob istoj stvari ove godine objavismo više razpravah, nesmiemo propustiti, već evo uzesmo iz njegove poslanice diljem sve, što o rečenom predmetu govori. A piše ovako:

Povjestnica puna je nasiljah, što bi jih učinili jači proti slabijim; ipak je svoje vrsti ona zloporaba premoći, po kojoj je papi oteta njegova svjetovna vlast: jer nije samo bezobrazno ruglo za pravdu, nego i navala na čitavu katoličku crkvu. Jako se mora željeti, da je biskupom podpuno prosto, navieštati zakon vjere i ljubavi, i svoju diecezu u duhu crkve upravljati. Državna vlast, kojoj su u svjetovnih stvarih podložni, može jih u tom jako priečiti, pače može učiniti da jim bude tja nemoguće vršiti svoju svetu službu, pa je to velika nesreća; ali samo za pojedine dielove crkve. No kad bi bilo takove državne vlasti, kojoj bi bio podvrgnut papa, ta bi se mogla tako daleko mašati, da bi to bolno oćutila sva katolička crkva: jer bi ona mogla zapriečiti papi, da nevrši poslanstvo povjereno mu za svu crkvu, kad bi mogla stezat mu slobodu, da vrši svoje najvišje poslanstvo, pače mu ju za njeko vrieme i sasvim oduzeti.

Osim toga nije dosta, da papa u svojoj slobodi nebude smetan, već njega netreba metnuti ni u takve okolnosti, gdje bi mu sloboda odvisila od dobre volje njegova svjetovnoga gospodara; tim manje, što bi se tako moglo izleći raznih povodah da se uzdrma pouzdanje svih knezovah i narodah, bez kojega on bit nemože. Njegova je dužnost danu si vlast vršiti jedino na slavu božju i na spasenje dušah tako, da se tu nemieša nikakov ljudski obzir; on ima jednako otćinski brinuti se za sve narode i države. No da mu svi vjeruju nije dosta, da je prost od svakoga strančarenja; već treba da mu je takov položaj, te nebude nikakova razloga ma samo potvorit ga kakvim strančanjem. Kad bi papa bio podložan kakovu svjetovnomu knezu, to bi on bio odvisan od njegove dobre volje ne samo za svoje djelovanje, no i za mnoga izvanjska pomagala crkvene vlade. Kako neće tu lasno izleći se sumnja, kano da nije ovo ili ono odlučio za to, što mu se činilo najbolje, već za to, da se sa svojom vladom nezavadi, ili pako da joj ugodi. To bi se moglo tim laglje pomisliti, što bi se činilo sasvim naravno, da su papi osobito na srcu interesi one države, s kojom bi bio tako uzko svezan.

Da to nije pusta bojazan, dokazuje poviest glasnimi čini. Kad su pape stolovali u Avignonu, nebiahu podložnici kralja francezkoga: jer je Avignon spadao na županiju Provence, te tako na kraljestvo Arelat, koje je po imenu jošte tada bilo spojeno s njemačkim carstvom; još je Karlo IV. krunjen bio godine 1365. u Arelatu za kralja burgundskoga. Takodjer kupi Klement VI. grad Avignon od kraljice Johanne, koja je bila takodjer grofica Provenceska, i Karlo IV. potvrdi kupovni ugovor. Nisu takodjer ovi pape nimalo se odrekli svoje rimske države, nego su po više putih i ne bez uspjeha nastojali svoju vlast obraniti i uzpostaviti. Ali oni svi bili su Francezi, njim je bilo mnogo do toga, da budu u dobrom porazumku s kraljevi svoje domovine, koji su jim zajedno bili premožni susjedi; njihovo se srce naklanjalo svemu, što je bilo Francezkoj na čast i korist. Molbe i zahtjevi francezkih kraljevah mogli su u njih mnogo, Francezom su se najveća

Digitized by Google

dielile crkvene časti, skoro sami Francezi postajali su kardinali. S tim su bili ostali puci nikako zadovoljni: sve više se je i sve glasnije govorkalo, da je papinstvo Francezom u službi, sve se je više sililo, da se papa vrativši se u Rim, otme tomu jarmu. Ali su Francezi vrlo dobro znali cieniti korist', što im je dolazila iz takova položaja prama papinstvu, i Francezom — kardinalom činila se je živa muka, uztrajno prebivati u Italiji. Odatle se izleglo, da se je kršćanstvo podielilo medju papom u Rimu i papom u Avignonu. Godine 1378. dogodi se to nesretno razkolje, a tekar godine 1417. ukinu ga sasvim koncil Konstancki. Što bi tekar bilo, da budu pape svoju svjetovnu vlast sasvim izgubili i postali podložnici kralja francezkoga! No onda nije nitko na to ni mislio.

Za državu budućnosti imala bi ravno religija tako biti, kan da je neima: sasvim tim znaju kolovodje pokreta vrlo dobro, od kolike bi važnosti za njih bila crkvena vlast, kad bi jim hotjela biti deklom. Stranka, koja se je zaklela ukinuti crkvenu državu, pokuša najprije svetu stolicu i religiju dobit si u službu. Papi neka bi bilo ime vrhovnoga gospodara Italije, ali pod uvjetom, da za ujedinjenje i proslavljenje Italije upotrebi sve, što njegova duhovna vlast može. Budući da obćeniti otac kršćanstva nemogaše snizit se do toga, da bude samo strančarskom glavom, sbaciše krinku; sada očitovaše Mazziniste otvoreno, da su smierali katoličku crkvu strovaliti, te izadje duga povorka zakonah od njih nacrtanih. Kad bi pako papa bio podložnik novoga kraljestva, to bi se sasvim tim od njega očekivalo, da vršeć svoje najvišje pastirstvo Talijanom se ćuti, to jest, sve čini po želji vlade.

Tà u Italiji proglasuje se slobodna crkva u slobodnoj državi: neima se dakle papa ništa bojati za slobodu svojega crkvenoga djelovanja? Dragi kršćani! nedajte se zavarati takvimi lažnimi riečmi: jer znače baš protivno onomu, što bi pod njimi jednostavan čovjek razumievao. Država je slobodna to znači: ona ima pravo učiniti sve što treba, da se stvori država bez Boga. Jakostju ove slobode izriče se, da su stečena prava crkve i ugovori s njom sklopljeni ništa, odredjuje se, da škole budu mjesta za razkršćenje, sa ženitbom se barače kano s gradjanskim ugovorom, grabe se crkvena dobra, ukidaju samostani, crkva, religija, ćudoredno žacanje ruži se svaki dan i sat riečju i slikom. Dakako prosto je svećenstvu prodikati i dieliti svetotajstva; samo se mora čuvati, da tim nikako morda nesmeta vladajuću stranku, jer će se ova odmah pozvati na to, da je dužnost državne vlasti pomoći napredku do njegova prava, te će se svojom vlašću poslužiti. Ali je papi osjeguran njegov iznimni položaj. On će imati svu čast suverena i pravo exterritorialiteta, pošiljati nuncije i primati poklisare, svoju apostolsku vlast s podpunom slobodom izvršivati, i providjen biti potrebnim novcem. Je-li sadašnja vlada sbilja misli takova obećanja držati, neću da izpitujem. Ali on se nemože nipošto smiriti s onim, što se u Italiji službeno zove slobodnom državom. Sada se o tom radi prinukati papu, da se od nevolje zadovolji taštim imenom suvereniteta. Podje-li jim za rukom, brzo će rovari ciknuti jao i pomagao! nad ovim oštećenjem slobodne države i naći podpore u svih prijateljah napredka. Može-li se od vlade očekivati, da bi htjela i mogla opreti se takovu tiskanju? U najboljem slučaju držalo bi se obećanje za silu tako dugo, dok bi se papa dao na mig svojih mogućnikah okretati; duže ne.

Snovatelji nove Italije nisu samo poput Tartarah i Mongolah služili se krutom silom, nego su takodjer jako majstorski upotrebili novovječnu vještinu na laži i draženju, te tako izgubili pravo iskati, da vjerujemo njihovim obećanjem. Preko toga pokazala je florentinska vlada već malo danah iza provale u Rim, što njoj znači držati rieč. Sprvince obećavaše sv. stolici podpun suverenitet nad Leonovim gradom, osnovanim od papah: jer je Leo IV. dao hram sv. Petra i kuće i crkve, što su naokolo, okružiti jakim zidom, da je sahrani od navale saracenske. Jedna francezka brošura, koja razgaljivaše vidik u budućnost, kazivaše, da bi to smanjenje papinskoga zemljišta, reko bih na ništicu, moglo biti zadnje sredstvo, kad se već nebi drugačije dalo. Kad su pako čopori, što su iza vojnikah u Rim ulegli, stali u Leonovu gradu bučiti i ubijati, umjesto da se krivci kazne, reklo se je, da nije moći držati obećanja. Pa ima jedna stranka, kojoj to nije nipošto dosta: jer ona neće papi ni da Vatikan prepusti sasvim; sbirke umjetninah i starinah, knjižnicu, pače sobe i hodnike, koje je Rafael svojimi glasovitimi freski nakitio, hoće takodjer da po onom pravu, koje valja medju vuci, proglasi za narodnu svojinu.

No pape biahu podložnici preko 700 godinah, pa to nije smetalo crkvu, da se razširi, utvrdi, i silno obogati velikimi muževi. Zašto bi se ona morala sada razpasti kad nasljednik sv. Petra nebi bio svjetovni vladalac? To i tomu slično reklo se je već mnogoputih: ali to može bit dosta samo onomu, koj je kadar to prevažno pitanje vrlo površno traktirati, i malo razumije od poviesti. Izkustvo iz prošlosti dokazuje samo to, da

Digitized by Google

papinska svjetovna vlast nije za obstanak crkve neobhodno potrebna; nipošto pako da crkva u stanovitih okolnostih može bez nje čisto dobro biti.

U prva tri stoljeća odsievalo je ono vrieme puno čudesah, kad je sin božji kano čovjek medju ljudmi boravio, kad su po njegovu odlazku k otcu darovi utješitelja, kojega bješe poslao, svjedočili smrtnaima očima za nadčuvstveni sviet. Još prama koncu drugoga vieka bilo je sasvim obično, da su pobožni katolici tvorili čudesa: jer medju dokazi za istinu katoličkoga nauka navodi sv. Irenej: da samo katolici mogu tvoriti čudesa, ne pako sljedbenici drugih sektah, od nje odciepljenih. Dočim su dakle kršćani bili najbolji i najvjerniji gradjani države, bila je u većine njih tolika snaga vjere, da su jim progoni tako malo mogli nahuditi, kano morski talas pećini, od koje se s pjenom odbija, primjer njihova neodoljivoga pouzdanja, kojim su očekivali vječna dobra, obično prouzročio nova obraćenja. Poganska dakle država biaše uzprkos svojih krvnikah i vojnikah nemoćna prama nejakom stadu Kristovu, tako u Rimu kako drugdje.

Takodjer pošto je država kršćanskom postala, ostadoše pape još preko 400 godinah podanici, i to podanici rimskih cesarah, izuzamši vrieme, kad su Odoaker pa onda iztočno-gothski kraljevi vladali u Italiji. Rimski cesari pačali su se više u pitanja vjerska, neg-li je bilo dobro i zdravo; ali je providnost tako udesila, te su pape riedko trpili od toga njihova pačanja. Dočim su Arijanci Konstancija za nos vodili, branio je Konstans vladalac zapada katoličku crkvu. Pošto bi ubijen car Konstans dospje Konstancij savladavši Maksencija i na zapadu do vlasti, te poče i tu kano na iztoku svašta tvoriti. Liberij bude prognan, jer se nehtjede izjaviti proti izpoviedanju Nicejskom ni proti velikomu Atanasiju. Zatim pako prodje skoro dviesta godinah, da nije zloporaba carske vlasti smetala slobodi vrhovnoga pastirstva. Odmetnik Julijan nenadje vremena da na rimskoga papu misli. Valentinijan I. i sin mu Gracijan štovahu prava crkve, do njih nije bilo pristupa Arijancem, koji su Valensa iztočnoga cesara zaveli, nek okrutno progoni katolike. Teodosij I., koji je u zadnjih svojih godinah čitavim rimskim carstvom zapoviedao, biaše pravi kršanski vladalac. Honorij i Valentinijan III. nebiahu dorasli svojoj zadaći, no rimska stolica nije imala zašto na nje se tužiti. Na iztoku podupirao je nesvoj Teodosij II. Monofizite svojom moćju, te su mogli proti Efežkom koncilu spotvoriti najsramotnijih opačinah; Valentinijan je pako pomagao papi Leonu Velikomu što je mogo. Posljednji rimski cesari na zapadu biahu većinom ko sjena, koja brzo prolazi, u crkvu pako nisu dirali. Za tim je Italija stajala do 70 godinah pod njemačkimi knezovi, koji se u stvari vjere nisu pačali. Takodjer se je štovala sloboda crkve, dok Teodorik prama koncu svojega dugoga vladanja nije posumnjao, da se nješto proti iztočno-gothskoj vladavini kuje, i pomislio da je pri tom i papa Ivan I. Ivan uzapćen umre u tamnici. Donle biaše drugčije. Budući da su navale neprijateljske na papu Symmacha u Rimu bunile javni mir, dodje stvar pred Teodorika; no on za pomirenje pozove koncil, u čije razprave on nije ni najmanje pačao.

Tako nebiaše svetoj stolici za vremenah cesarah Zenona i Anastasija nikakve zapreke, da stane sa svom odrešitošću za kalcedonsko izpoviedanje. Ovi vladari htedoše Monofizite, kojih je broj zadavao im strah, na štetu katoličkoga nauka udobrovoljiti, i prognaše biskupe, koji se nisu htjeli pokoriti; no oni neimahu u Italiji ništa zapoviedati, te je na medji njihove zemlje kraj bio komešanju, u koje staviše crkvu od zle državne mudrije. No jedva što je Belizar vojvoda cesara Justinijana zauzeo Rim, odmah proglasiše papu Silverija skinutim i prognaše ga. Da imaju izliku obtužiše ga, da o tom radi, kako bi Rim predao Gotom, što su ga obsjedali; u istinu pako to bude zato, što nehtjede po želji carice Teodore Monofizitom prijati. Kad je cesar zapovjedio natrag ga namjestiti, pospješiše mu smrt po želji Teodorinoj. Njegov nasljednik Vigilij bude prognan, jer nehtjede osuditi tri kapitula s obzira na mnienje na zapadu; tekar ga odpustiše, kad je peti koncil potvrdio.

(Sliedi konac.)

O svjetovnom kraljestvu papinskom.

Prevod iz talijanskoga.

(Konac.)

Napokon, prije nego-li sve u kratko saberem, što doslje rekoh, valja mi spomenut, da se velmi varaju, koji misle, da je najglavniji uzrok, za što papa mora da posjeduje vlastiti priestolj: jer to zahtieva sjaj i uzvišenost njegovoga dostojanstva. Jest i taj, jer čim bude dostojanstvenik koji većim sjajem obkoljen, tim bude i većma čašćen i štovan. Ali imade i drugih, i to mnogo dubljih, i važnijih, i silnijih razloga.

Ponajprije dakle u naše doba zahtieva to jednoća crkve, što bi inače izložena bila nebrojenom razdoru i razkolničtvu cielih naroda. Isto traži i neodvislost, koju na svaki način papa mora imati, da može naime vierne u nuždnom poučit, da jih uzmogne opomenut, obodrit, i t. d. što mu nemože biti, osim da je svoj, da

Digitized by Google

mu nitko zakone krojit nemože, nit rukuh sapet a nit odvezat. Nebrojene potrebe katolika ištu isto, bili oni koje mu drago narodnosti, koji moraju imati pristup k svetoj stolici posve slobodan, tako, da jih nitko pod nikojom izlikom smetat nemože. Ta i tebi dragi čitatelju jest od potrebe, da te nitko, umoliš-li koju milost u svete stolice, u tom priečit nemože. Narav sama službe papine to zahtieva, jer njegova je dužnost opomenut, kaznit, odstranit iz crkve svakoga katolika bio tko mu drago, pak i krunu nosio, ako je istina, o čem nema nit najmanje dvojbe, da su mu svi podložnici u duhovnih stvarih. Tolike družbe isto zahtievaju, koje nesmiju da oslabe, već da se većma utvrde dan na dan i ojače prot današnjim lažnim naukom, kojim je zadaća svako pravo, svaki red sasvim utamanit. Dà sviet sam to traži; prem malovjerac, nedopušta ipak, da se dvoji o podpunoj neodvislosti svoga poglavara. Napokon jest od potrebe velike, da papa bude svoj radi tolikih krivih nauka, da im tako kao najvišji učitelj golu istinu uzpostavit uzmogne. Ogromnost naše zemlje, i množtvo naroda čamećih u tmini neznanstva i bezbožtva potrebuje, da koji godj upravlja svimi sredstvi u tu svrhu potrebnimi, da se najme tih nevolja oslobodit, i da ga svjetlo vjere i znanosti obasjat može. Sama crkva ište to, jer mora imat zakutak na zemlji, gdje se može nauk Hristov i oživotvorit bez tudjega i svjetovnoga upliva. Nebo zahtieva, koje hoće, da se njegova volja vasionomu svietu priobći, bez obzira na privolu ma kojegodj vlade i njezinih činovnika. Razmišljaj dakle mili čitatelju je-li kucnuo čas, kadno valja otet papi zemljište, što mu sama providnost dala s raznih razloga?

Što doslje vidjesmo, vodi nas na sliedeći zaključak: da, ne bi-li papa dosele samostalni priestolj imao, sad bi mu se morao napravit i postavit. I toliko o glavnoj točki cieloga pitanja.

Ovo napisa P. Franco prije godinah poslie prve otmice, a prevodilac njegove razprave pridaje jošte ovu primjetbu.

Svi gledamo posljedice višemjesečnoga robstva. Zaštitnik, koj se je u čas priekoga slučaja nametnuo sv. stolici, prem je svečano i očito pred svietom izjavio, da ide branit sv. stolicu i sloboštine njezine, na što ju je evo za kratko vrieme spravio? A što će još biti? Rekosmo dakle: papi treba sloboda da se smije zagrozit, ukorit, dà i odstranit iz crkve knezove, kraljeve, i t. d. ali dodasmo, da mu nebi bilo moguće te toli važne dužnosti ovršivat, da nije svoj. Jeda-li se to nije obistinilo? Što ono učini vlada piemontezka? kadno papa izobći pečatnicom kralja talijanskoga, sve mu pomoćnike, i t. d. Prem da joj nepodje za rukom da se neobjelodani, nije-li ipak proti svim novinam koje ju objaviše, skočila i zaglobila je?

Nadalje reklo se: nitko nemože kratit slobodu svim dostojanstvenikom crkvenim, koji papu oko uprave pomažu. Zar se sada tako radi? Tko neznade, kako se postupa sa svećenici? Komu su nepoznata napadanja na svećenike; da tko neznade umorstva, što na njih bezbožci počiniše? Nehtjedoše na sam Vatikan jurišati? Nije tomu još prava hora; ali neće se dugo ni priečit provala do najskrovnijih izbicah dvora papina, i jao si ga „nepovredljivomu“, ako se toga dočeka. Rečeno je u gornjoj razpravi, da je papinski priestol jamstvo za sigurnost ostalih priestola, ili barem kad se je u njegov silovito dirnulo, da ni drugi nisu sigurni. Vidismo tomu dosta primjera, a bude vidit i više toga, kad se velika igra pravo razigra. — U Rimu. Dr. *J. K.*

Dopis.

Iz kotara križevačkoga. — Na šestdesetnicu blagoslovljena je župna crkva u Glogovnici. Već je prije bilo javljeno obližnjim susjedom i župljanom, kada bude blagoslov, pa kada dan osvanuo, liepo je bilo gledati, kako narod sa svih stranah župe vrvi uzprkos neobično oštroj zimi, koja je upravo ovih danah izvanredno pritisnula, i još silnijemu severu, koj se je baš na šestdesetnicu svom silom bio razpuhao. Na upravo ono nepovoljno vrieme, pak još k tomu zli putevi zapriečiše, da se nisu susjedi onako mnogobrojno sabrali, kao što se je nadalo. Okolo 10. ure započme svečani blagoslov na preveliku radost župljanah Glogovničkih, koji se već dugo nisu sastajali na pobožnost u svoju župnu crkvu.

Po dovršenom blagoslovu reče susjed ..... u svečanosti primjeren govor, u kom prispodobi župnu crkvu pravoj duhovnoj majci župljanah svojih; spomenu nesgode, koje su već zatekle ovu crkvu; napomenu kolika je žalost za župnika i župljane, kad su bez župne crkve kano ovce bez ovčarnice; zahvali svim koji su što darovali, ili kojim god načinom pripomogli, da je popravak dovršen, da im Bog nap!ati, reče, ovdje i ondje, a medju župljani da im ostane zahvalna uspomena. Ovdje napomenu poimence presv. gosp. biskupa križevačkoga Gjuru Smičiklasa, koj je kano kolator Glogovničke župe 1000 for. priložio za popravak, zatim spomenu i pohvali pripravnost i požrtvovanje župljanah, koji su od svake duše po 2 for. 3 nov. dali za popravak crkve i žrtvenikah; napomenu još i pripravnost bivšega kot. sudca križevačkoga Martina Ožegovića i sadašnjega Gustava Vidalea, koji su baš revno pripomogli domaćega župnika u svem koliko je trebalo, da se djelo prije

Digitized by Google

dovrši. Napokon potakne župljane da dokazuju i nadalje živu vjeru i liepu ljubav napram svojoj majci župnoj crkvi mnogobrojnim i neprekidnim pohadjanjem i pobožnom molitvom, kao što su pokazali dragovoljnim darovanjem. Pošto još preporuči istu crkvu zaštiti božjoj, koja da ju sačuva u buduće od onakovih nepogodah, kakovih je već mnogo pretrpila, zaželi župniku dva i tri puta onoliko godinah u njoj Bogu slavu pjevat, koliko je bio bez župne crkve.

Zatim odpjeva sv. misu sám domaći župnik veleč. g. Stjepan Posavec, koj je i blagoslov crkve s višjom dozvolom sám obavio, a i pravo je, da užije slast Bogu zahvaliti na gotovom djelu onaj, koj je najviše brige oko posla nosio.

Tako završi svečanost u crkvi. —

A sada budi mi dozvoljeno, da još koju spomenem ob ovoj staroj zgradi, jer će zanimati štovatelje starinah, pak neka je i za budućnost sačuvana koja uspomena tičuća se one crkve.

Župna ova crkva Glogovnička bl. dj. Marije u nebo uzete bijaše već u davno doba crkva vitežkoga reda božjakah (templarah), koji su u Glogovnici imali samostan. Po tom je ona — jer su božjaci po zagrebačkom biskupu Prodanu uvedeni, koj je (po šemat.) živio u 12 stoljeću — oko 700 god. stara. Sagradjena je na ovišem mjestu u gotičkom slogu i velika je i visoka, baš liepa izvana. U duljini imade sada 17° i četvrt, a na svetište samo odpada od toga 7° i četvrt, — svetište je dakle u razmjeru veliko. Široka je 7° 3′ sama crkva, a svetište 3° 5′ — sve to u prostoru. Visoka je do stropa 6°, a s krovom do vrha imade 10° 4′. Razdieljena je na dvie ladje na tri jaka stupca. Svetište je usvodano od početka, a ladje su bile prije umjetnimi stropnimi slikami pokrite, nu žalibože tako su crvi raztočili i zub vremena izjeo onaj krasni strop, da se niti jedna slika nije mogla sačuvati, već se je sve baš razdrobilo, čim se je malko dirnulo u nje. Sadanji je novi strop ožbukan i pobieljen.

Što sam mogao doznati iz starijega vremena o toj crkvi, jest to: da su ju Turci osakatili u 16. stoljeću. Biti će to valjda god. 1532. kad je Ibrahim paša polovinu Solimanove vojske iz Rasinje preko Glogovnice, Križevca i dalje kroz Moslavinu vodio. Morali su tom sgodom zvonik porušiti, jer je kašnje drveni zvonik stajao sve do najnovijega popravka, a neda se vjerovati, da bi bio prvobitno uz tako veliku i liepu crkvu drveni zvonik sagradjen. Godine 1666. posvećena je opet po tadanjem biskupu zagreb. Petru III. Petretiću. Da-li je tekar onda popravljena bila iza Turskoga osakaćenja, ili ju je medjutim opet druga kakova nezgoda zatekla nemogoh saznati.

Kašnje se nije ništa gorega s njom dogodilo sve do god. 1834., a ove godine udari grom u zvonik i tako ga osakati, da su morali zvonove poskidati, pak ih na zemlji na stupovih namjestiti. Ovako su ostali zvonovi sve do sada na stupovih. Medjutim se je i dašćani krov na crkvi doderao tako, da je na sve strane prokapljivalo, a za jače kiše upravo je curilo u crkvu. I to je s ostalim najviše krivo, da je strunuo strop i slike propale. No u crkvi moglo se je jošte sastajati i služiti. Ali god. 1856. bude crkva sasvim zatvorena radi pogibelji, da se nesruši strop. Sada se je stalo ozbiljno misliti na popravak, i već god. 1858. učinjena je prva dražba za popravak. Po tadanjoj osnovi imala bi se bila crkva usvoditi, nu naš vrli starinar I. K. da sačuva stropne slike kano umjetnu starinu osujeti svojim uplivom osnovu onu, — pak tako zaostane vas rad.

Sad bude druga osnova načinjena usljed koje se je htjelo, da ostanu stropne slike, samo da se poprave, u koliko su bile oštećene. Nadalje da se prozori zazidju, jer nisu bili u simetriji, pak novi probiju; da se vrata na južnoj strani zazidju pak na pročelju dvoja prodru u svaku ladju po jedna; da se novi krov na crkvu metne od criepa; za tim da se u mjesto tornja na pročeljnom zidu nazidju tri stupa za zvone — što bi, mimogred rečeno, vrlo nespretno bilo, jer niti bi se moglo do zvonovah kad bi se n. p. uže preglodalo itd., a opet bi takav zvonik bio baš nakaza za onako veliku crkvu —; nadalje da se stara sakristija, koja je bila sa severne strane, poruši, pak da se za velikim žrtvenikom i preveliku i onako svetištu ostavi prostora za sakristiju; napokon da se na svetištu zidovi podignu za 4′ i pol, za da bude jedan kvir (okružica) svetišta i ladjah. Za ovu osnovu učinjena je dražba 1859.; radnja bude poduzeta god. 1860., i već se je pokrilo crkvu, ponačinilo nove prozore, porušilo sakristiju, podiglo zid svetišta, zazidalo južna vrata i stalo probijati druga dvoja na pročelju, ali sada razpuca se pročelje sasvim te se opet moralo odustati od daljne radnje.

Za ovu radnju ostavio je oporukom pokojni biskup križevački Gabriel Smičiklas 6000 for. a župljani su davali težake.

One iste godine 186⁰/₁. sagradjen je župni stan. Prije toga bio je župni stan od pletera, malen i k tomu već na toliko star i zakliman, ter se je bilo bojati da se mora srušiti; a kad bi kiša padala, morao bi župnik povlačiti krevet iz jednoga kuta u drugi, ako nije hotio, da u snu nepokisne, dapače pripoviedaju, — neznam je-li za šalu samo ili za istinu, da je morao nad sobom u sobi razastirati kišobran, jer niti je bilo moći zakrpati krova, niti za svaki curak na podu dosta nasmagati čepa i suda. Sadanji novi župni stan zidano je prizemno zdanje, dosta prostrano i udobno.

Crkva je dakle opet ostala razrovana i nepopravljena sve do g. 1869. kad je na novo nova osnova načinjena i dražba opet razpisana. Po ovoj najnovijoj osnovi sagradjeno je sasvim novo pročelje s temelja i to uz temelj staroga iz nutra, radi česa je sada crkva za 3′ kraća nego što je bila za staroga pročelja. U pročelju su načinjena jedna prava vrata, a druga sliepa. Zazi-

Digitized by Google

dana su nadalje tri prozora na svetištu sa severne strane, što su ih prigodom zadnje radnje probili; otvorena su opet sa južne strane vrata, kao što su već od nekada stajala, — što je sasvim pravo, jer su baš na najzgodnijem mjestu, kuda narod dolazi. Htjelo se je sada popraviti stari strop, nu kako već rekoh, čim su dirnuli unj, razdrobio se vas, te je sada sasvim novi načinjen. Crkva je potaracana kamenom. Napokon sazidan je novi toranj 13° 4′ visok, a sa krovom (piramidom) i s križem imade baš 20°. Sagradjen je osmerouglat, i valjda radi toga se pričinja prenizak naprama velikoj crkvi — ali neka ga, samo kad je takav!

Tako je dakle iza toliko godinah sada tekar djelo dovršeno i crkva uredjena da je opet pristupna. Imade pet žrtvenikah, medju kojimi su dva, veliki najme sa liepom slikom bl. dj. Marije, i prostrani ogromni žrtvenik sv. Vida vriedna da se napomenu. Trebalo bi dakako još gdješto unutra poljepšati, ali tko može to odmah sada zahtievati, gdje je popravak već toliko i brige i troška svim zadao. Orguljah nema za sada, ali se nada župnik da će za nje naskoro skucati, jer su župljani pripravni darovati, samo dok premognu. Za ovu posljednju radnju darovao je presv. gosp. biskup Gjuro Smičiklas 1000 for.; župljani od svake duše po 2 for. 3 novčića, svega 1975 for.; vjerozakonska zaklada 2182 for. i napokon je dodano još ono, što je od predposljednje radnje preostalo kod županije.

Djelo je poduzeo i sretno dovršio čestiti gradjanin križevački graditelj Josip Kerš.

Od godine dakle 1856. pak sve do 12. veljače 1871. bila je župa Glogovnička bez župne crkve, te se je narod u kapelah morao sastajati na pobožnost, a kapele su: jedna sv. Helene ¾ ure od župne crkve odaljena, a druga u Apatovcu 1½ ure. Koliko je župnik uz to trpio, vidi se već iz toga, što je on morao, ako mu je bio susjed bolestan, ponajprije u kapelu po sv. otajstvo, pak onda tekar k bolestnomu susjedu; — a tako je trajalo punih 15. godinah! Pojačao ga sada Bog, da uzmogne mnogo godinah služeć u župnoj crkvi uživati nagradu za pretrpljenu muku i brigu; a crkvu občuvao od sličnih nepogodah! *Jos. Jecman.*

Viestnik.

Zagreb. U utorak na večer došao nam je novi ban preuzv. g. Koloman pl. Bedeković. — Sutradan primao je poklone i pozdrave od svih oblastih i sborovah. Kler gradski vodio je sam preuzv. g. nadbiskup.

— Na predlog banski dostojalo je njegovo c. i kr. apostolsko veličanstvo vis. odlukom od 20. veljače dra. Mirka Šuhaja, ministerijalnoga savjetnika, imenovati za načelnika odjeka za nutarnje poslove kod hrv. slav. dalm. autonomne zemaljske vlade, povjeravajući mu sjedno privremenu upravu ostalih dvajuh odsjekah, naime bogoštovja i nastave, zatim pravosudja. —

— Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo je na predlog c. kr. ministra bogoštovja i nastave vis. odlukom od 25. velj. arhimandrita i savjetnika vladičina konsistorija u Zadru Gerazima Petranovića imenovati za grčko-iztočne crkve vladiku u Kotoru.

— Semestralni bogoslovski izpiti u nadbiskupskom seminaru našem minuše tečajem prošloga mjeseca po običaju pod predsjedanjem preč. g. p. n. prodirektora Janka Pavlešića u posebnoj izpitnoj dvorani mahom na ulazu u zavod. Preuzv. g. nadbiskup dolazio je na izpit kad god mu je dopustila prilika, ter je napredne bogoslove liepom hvalom milovao, slabije ponukom obodravao, a nazadnije otčinskom opomenom sjetio s jedne strane dužnosti a s druge neugodnih posljedicah.

— Med trojicu iz državne peneznice plaćenih učiteljah bogoslovskih, a na mjesto preč. g. kanonika Nik. Horvata pomakao se je sporazumkom pr. g. nadbiskupa i visoke vlade g. profesor dogmatike dor. Antun Kržan.

— G. Gjuro Šimončić, kapelan na Dubovcu kod Karlovca postavljen je tu za župnoga upravljatelja.

— Duga vremena promišljava brižni župnik u Vočinu, virovitičkom kotaru, g. Karlo Dauer, kako bi starinsku svoju gotičkoga sloga crkvu bez kora i orguljah ponekle opravio, a budući mu župna obćina, velikim dielom nov priselac, za veći trošak uz najbolju volju preslaba, obratio se je na visoke darovnike, pak je sbilja od nj. veličanstvah i od preuzv. g. nadbiskupa izprosio dara za orgulje. Nego čitasmo pak rad javljamo, da se je istoj obćini posred same nje našao veledušan darovnik, naime gospoštinski providnik g. Molnár, ter je obrekao, da će kor sam ob svom trošku uzidati.

— Javilo nam pismo iz Samobora, da je 12. velj. preč. g. J. Glasić, zač. kanonik i župnik svečano pred pukom obavio jubilarno 50god. vienčanje nad g. liečnikom Jakobom Juranićem i gospojom mu Franjicom. Sa štovanim parom da je dielila radost sva obćina.

— Dne 22. velj. preminu u Zagrebu u Novoj-vesi 103 godine stara Barbara Križanić, do konca na svakom osjetilu zdrava.

— Već je više godinah, što se mnoga učiteljska glava bavi s mišlju, da bi se i kod nas sastajale velike zemaljske učiteljske skupštine; nu nije jim se dalo. — Od lane pako poslje skupštinah bečke, peštanske i pražke morila je misao ta nekoje učitelje zagrebačke toliko, da joj nemogoše odolievati, nego videći nekoliko ljepšega izgleda na svoju se ruku prihvatiše posla, uglaviše osnovu i način, pak na vladu

predaše molbu za dozvolu. — Izgledajući dozvolu razrediše odbore i podieliše pripravne posle, a ovih danah stiže od vlade dozvola neka se skupština sazove, i obriče se pomoć. Ište vlada od odbora, da pokaže proračun, pak bi se naprvo štogod pružilo ujma. Kako glasi prošnja i kako dozvola, te koji je obseg skupštini odkazan, toga još neznamo, ali za svaki slučaj pravo je nadati se, da skupština bude znala uhvatiti na oko po istini školske i učiteljske potrebe i želje, kako sbilja stoje i lieka jim može biti, pak da se bude znala ugnuti pogreškam, u koje su ovakove skupštine padale, a znala jim se ugnuti ljubljanska i laojska pražka.

Ugarska. Knez prabiskup sazvao je autonomu skupštinu za 9. ožujka. — Oko polovine prošloga mjeseca veljače bio stavljen na red snovice račun ministarstva prosvjetnoga, za koji račun i kažu da je dotukao ministra Eötvöša, jer kad je na tanko sam razračunao, i ognjenom besjedom razložio saboru, kamo novac ide, ubi ga posao i besjeda tako, da je jedva dušu u sebi zadržao, i od toga se časa nikad neoporavio. — Novi ministar Pauler, tek jučer imenovan, što bi danas i mogao znati od računa, pak zato dok su o njem tekle razprave, nije ni dolazio u sabor. A prešlo se je bilo s računa na vjeru i crkvu, i vriedno je zabilježiti štogod iz tih razpravah za pamet. Prvi poče govoriti Julij Schwarz s krajne ljevice, zagovarajući podpunu slobodu obučavanja, a koreći krivicu i silu, gdje država konfesijam naprosto hoće da otme konfesionalne učione, ili je gnjavi. Ako su državnici osvjedočeni o većoj vriednosti i sigurnijem napredku učione bezvierske, prosto joj takovih dići i diku jim živu u primjeru pokazati; nu i tada ište pravda, neka se polazak takovih učionah ostavi slobodan, svakom na volju. To je barem sloboda. Govoreći o pučkoj učioni dokažuje, da bi u Ugarskoj trebalo jošte namjestiti oko 10.000 učiteljah i 14.000 sobah školskih. Za bezvierske u strogom smislu državne učione svjetuje da bi se naredio narodni zajam. Opominje, neka ministar u osnovah za sveučilište, akademije i srednje učione neprenosi samo iz tudjih zemaljah zakone, nego neka se zakon pravi po naravi, razvitku i potrebi naroda. — Emer. Ivanka tuži se, kako jošte jednakost vierska nije provedena, da državni imetak nije jošte ni danas razlučen od imetka vladajuće crkve, odnošaj med državom i različitimi crkvami još neuredjen, pak ni s daleka još nije onoga željenoga reda, gdje država nebi trebala pitati i skrbiti za ijednu vjeru. Nije izgleda, reče Ivanka, nu svakako je željeti i tražiti, da legislativa već g. 1872. nebude vidila pred sobom nikakova računa za bogoštovje, nego samo račun za nauk. — I Koloman Tisza govori da bi već doba bila med državom i konfesijami urediti poslove školske i na čisto izagnati stvar, pak stavlja za primjer težku falingu, gdje u novoj zak. osnovi za sveučilište vidi tri bogoslovne grane, dok bi pametnije bilo dokinuti i onu obstojeću jednu (klika i plesak s ljevice). — Aleks. Körmendy govori za najstrožje školsko silovanje (Schulzwang); zašto se školski zakoni nebi mogli obdržavati ovako strogo, kako se drže štibreni? tuži se da je pučka obuka posve zapuštena, školske knjige da ništa nevaljaju, spominje iz njih tija slovnične pogreške, zatim čita iz pjesmarice (protestantske) ovaj redak: „Herr Jesu nimm dein Hund beim Ohr, Und gib dein Gnadenknochen vor.“ „Wanderer“ pripoviedajući o tom govoru kaže, da je Körmendy izvadio katoličku molitvenu knjigu, i ovakov čitao redak: „Oh Herr Jesus, nimm mich beim Ohr, Und wirf mir meine Beine vor.“ — Predsjednik opomenu govornika, neka bi prestao čitati takove citate, jer komu se hoće, takova šta može naći u sramotnoj literaturi, a nije dostojno sabora. Körmendy odgovara: „Veseli me, što rekoste, da se takove stvari mogu naći samo u sramotnu pisanju; nu to našao sam žalibog u vrlo pobožnoj knjizi.“ Preds. „Ali to nije od Vas pobožno!“ (Smije se sve). K. „I ja tako velim, ali je u molitvenoj knjizi.“ Potle su se listovi samo pravdali, odakle da je uzeto? jedni da iz pjesmarice, drugi da iz katehizma, a jedini „Wan.“ reče da je iz kat. molitvene knjige. Nego spomenuti redak stoji u staroj jednoj luteranskoj pjesmarici, a tu je naći toga svašta, pak još i ovaj: „Ich bin ein altes Raabenaas, Ein rechter Sündenknüppel Der seine Sünden in sich frass Als wie der Rost die Zwibbel.“ Ovakovi primjeri sami sobom za stvar — nisu prikladni, nego mu biše ostati kod školskih knjigah. Zatim je primljena sliedeća od K. Tisze predložena resolucija: „Pokle se s načeli konštitucionalizma neslaže, da jedan odgovorni ministar više nego 30 miliunah for. pod upravom drži, a da niti prihod i razhod u računu nebude razložen; pokle vlada može upravljati samo one zaklade, koje spadaju pod vlast zemlje i pokle organizacija obuke ište, da račun bude čist i posve jasan, pak da se na vlas može razlučiti koje su zaklade državne i koliko država za tu struku ima; i pokle dom samo tada, ako to sve dobro bude znala, može ustanoviti načela, po kojih se sva obnova naukovna mora provesti: predlažem ja, neka dom odborom odredjenim i postavljenim izpitat izvor i narav vjerozakonske zaklade i zakladah sveučilištnih, naloži da mahom posao taj započmu i marljivo rade, kako bi saboru čim prije mogli predati izvještaj.“ — Karlo Szathmary želi, da bi ministar energično radio i oporne biskupe sa stolicah skidao. — Za ove razprave izušćena je na hvalu ministra Eötvöša mnoga pohvalna; toga nemože mučke propustiti Em. Henszelmanu, nego veli: „Neka bi bila ona poslovica „de mortuis nihil nisi bene;“ nego kako se često i za svaku čuje, nebi po takovu smjelo biti povjestnice prave, nego sam panegirik. Neka je i Eötvöšu zaslužena hvala; nu kad ište dobro domovine, nevalja tajiti njegovih pogreškah. Govornik je posve nezadovoljan s djelovanjem ministra, čemu može pače i mora biti krivo, što su u jednu

Digitized by Google

struka spojene dvie protivne si, jer vjera je neprijateljica znanosti i državi." Predaje dakle od krajnih ljevakah podpisan predlog: da bi se struke razlučile. Odlučeno tiskat ga. M. Tančić predaje pet arakah jak memorandum, iz kojega izlazi više idealan predlog za preustroj obuke, a koji takodjer puno preporuča katoličkomu svećenstvu siromaštvo, poniznost i dievstvo. Po slučaju zapalo čitati bilježnika Jambora, kat. svećenika, pak je i sbog toga u sabornici smieha i šale. Napokon Simonyi želi prozvati ministra predsjednika na odgovor, zašto je Pauler imenovan za ministra; imenovanje zove protuparlamentarnim, a tuži se, da je to uvreda po sabor, što ministar nehtjede da dodje na razprave o računu njegova ministarstva. Tanarky tajnik odgovara na prigovore, i brani prvo ministra Paulera, jer da istom imenovan niti nemože da mahom sve zna, a pitalo bi ga se i prozivalo navlaš i zlobotice, pak je pametnije, da niti došao nije na razpravu; što učione nestoje dobro, tomu nije vlada, nego su občine krive, a što Szathmary prigovara, zašto ministar neskida oporne biskupe, toga on, tajnik, niti bi svjetovao ministra, niti bi ga ministar poslušao takov savjet, jer nije po zakonu moguć, a kruta sila tu bi najviše nahudila. Kad se biskupi osvjedoče, da novi školski zakon nije naperen proti katoličkoj crkvi, tada će ne samo popustiti, nego i prionuti za zakon, a do toga netreba dugo čekati.

Beč. Kardinal nadbiskup Rauscher predao je apoštolskoj nunciaturi u Beču za potrebe sv. otca 12.000 fran. u zlatu.

Rim. Vlada talijanska radi svom silom da zauzme Rim i vas život rimski. Naredjene su već u stolici katoličke crkve civilne matice, civilna ženitba i sve moguće naredbe, ako bi se župnici protivili. Civilna ženitba ima se sklapati u dvorani aula capitolina, gdje kipovi svih velikih bogovah i boginjah stoje i svjedoče u goloj svojoj prilici, i dok jim pod papinskim vladanjem najstidnija golota bijaše prekrivena, sada jim je i ta oprava poskidana. Jedna civilna ženitba jur je sklopljena. — Novoga negradi se ništa; nu zašto, kad ima svega gotova, ter se o malo troška dâ prirediti — ima samostanah i zavodah svake veličine, pak ako uztreba, i crkve su tu. Cienu sgradam bude cienila vlada po svojoj volji, na svotu dosudjene ciene zakladjene bude se plaćalo naknade pet po stotinu, i s tim je sviet za prvi mah smiren, a potle tko će pitati kako se plaća, i komu tužiti, ako se nebude plaćalo ništa. — Povodom dolazka kraljevića Humberta sa ženom si razpisa pod 24. siečnja kardinal Antonelli okružnicu na svoje poslanike na vanjskih dvorih, pripovieda kako je došao i kako se od njegova dolazka svakim načinom i očito ruši vjera i crkva, neštedeći niti iste papine osobe. — Milostinja prihodi sa svih stranah dosta obilato; a jedna najljepših jest oporukom ostavljeni dar mladoga barona Birchlingen, nekad papinskoga zuava, koji je pred Parizom pao. Sv. otac dade za njega puno misah služiti i progovara često njegovo ime tronut. — Ono, što se je puno pisalo, da je papa čestitao novomu cesaru njemačkomu, nije istina. — Duhovnici rimski dnevice gorje prolaze, i „Osserv. Romano" broji puno takovih slučajah, nu da samo jedan spomenemo. Duhovnik, profesor seminara sv. Petra, kupi nekoliko sramotnih karikaturah na sv. otca, i očito jih na ulici razpara; ali jedva što je to učinio, obkoli ga hrpa i udri bez obzira po njemu, da je jedva živu iznio glavu. — U Rimu luče se stranke papinska i talijanska, a papinska nežaca se već sada očito stupiti. Pred Vatikanom možeš viditi svaki dan prave povorke pohodničkih kočijah, jer što je god u kom god obziru velika, ide se zamjenice k papi tješit: plemstvo svedo pet šest familijah, prvaci znanosti i umjetnosti, i stranski gost svaki, ako mu je išto imena i glasa. Rimsko gradjanstvo s malom iznimkom, kad su molitve za papu, a jesu bez prestanka sad u ovom sad u onom kraju, ide navalice u crkvu, osobito u ježuvitske al Gesu i St. Ignazio, gdje su otci Curci i Gallerani propoviedali. Porad toga pomahnita mala nu drzovita stranka, a židov Arbib urednik lista „Liberta" ode tija tužit Curcia, da je u govor uplitao ružnih alluzijah na princesu — sam tuži, sam je i sviedok. Svakako je liepo čuti, gdje židov ježuvitu tuži porad propoviedi. Nego Curci napisa svoje rieči i 30 sviedokah podpisa da je upravo tako govorio. Ježuvite dakle nemogoše osuditi; nu badava, podpisana od 20 poslanikah jur je predana u florentinskom saboru peticija, da se ježuvite gone iz Rima i sve Italije. — Nego družba Isusova kaže se, da se je priredila i dobro zaklonila: knez Torlonia izaći će kano pravi vlastnik matice samostana Gesu, vlada saveznih amerikanskih državah kano vlastnik i zaštitnik novicijatah kod sv. Andrije i na Vatikanu, collegium romanum stavljen je pod zaštitu velikih oblastih, čiji podanici iz različitih kolegijah tu uče, i već se vidi, da je koristio prosvjed od ravnateljah istih zavodah. — Medjuto hustnja na ježuvite raste dnevice. U pokladnu nedjelju za službe božje prasnu u glavnoj njihovoj crkvi al' Gesu papirnata bombica i zametnu golemu smutnju. Listovi trube, da to nebi ničije nego ježuvitsko djelo. Ob noć držala je dugo vika: „Smrt ježuvitam." Peticija sastavljena u uredničtvu lista „Liberta" od židovah kola po Rimu na podpis, dok je jedna, kako je spomenuto, već u samom parlamentu. — O pokladnih smutnjah drugi put.

(*Knjiga*) Zemaljski globus. Nakladom knjižare F. Župana (Albrecht i Fiedler) izišao je „zemaljski globus sa hrvatskim tekstom po najnovijih izvorih." Globus je napravljen u glasovitoj pražkoj tvornici Felkla, gdje su već izvedeni različiti globusi u českom, ruskom, njemačkom, holandezkom i magjarskom jeziku. Izradjen je ukusno, a povrh toga veoma je jeftin. Jedni su, koji stoje samo 60 nč. a onda jih ima i za 1 fr. 5 fr. 7 fr. 8 fr. i 12 for. 12 nov.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 10. **Tečaj XXII.** **U Četvrtak, 9. Ožujka 1871.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Kardinal Rauscher o papinoj državi.

(Konac.)

Nego brzo se stegnu gospodarenje iztočnih carevah u Italiji. S pomoćju Longobardah bude Totila kralj iztočnih Gotah odlučno poražen; njekoliko godinah iza toga ostaviše Longobardi svoje stanove u Panoniji i Noriku i provališe u Italiju. Sad su pape sve bez svoga smieranja došli u takov položaj, koj im je pripravljao njihovu neodvisnost, cesarska vojska nemogaše braniti Rim i zemlju, što je ovamo pod upravu spadala. No što nemože oružje, uzmogoše pape svojim ugledom, svojimi predstavkami i prošnjami; više putih prikloniše oni Longobarde, da ostave rimsku zemlju, premda biahu jur doprli tja do pod bedeme Rimu. Osim toga biahu imanja svete stolice vrlo obsežna, a pape upotrebiše svoje bogate dohodke na ublaženje biede, što ju rat nanese Rimljanom; no i za to, da se namire troškovi obrane, da se kupi mir ili primirje, da se vrate otete tvrdje. Tako je došlo kano samo sobom, te je papu i u svjetovnih stvarih dopalo uplivati i voditi. Odlučna bila za to vlada sv. Grgura Velikoga, čiji se je veliki duh pokazao u svakom položaju.

Dogodilo se ipak jošte u 7. vieku, da je jedan papa izkusio okrutnu samovolju svojega gospodara. Opet se je radilo o kratkovidu i opaku pokusu na štetu vjere. Cesar Konstans II. odmjeri u jednoj svojoj naredbi, dokle bi smjeti katolički nauk ob uputjenju javno izpoviedati: o pitanju, je-li Krist imao jednu ili dvie volje, zapovjedilo se šutiti. Martin I. zabaci onaj edikt na jednom mnogobrojnom koncilu. Toga radi bude u Carigrad odveden, pod ništetnimi izlikami obtužen kano veleizdajnik te krivcem proglašen, skinut i prognan u taurički Chersones, gdje od oskudice i boli umre. Usuprot nepodje Justinijanu II. za rukom pokus nasljedovat djeda svoga. Budući da je Sergij I. zaniekao podpisati odluke trulanske sinode, posla on svojega mačonošu Zahariju u Rim, da uhvati papu; no puk se mašio za oružje, a mačonoša je Bogu hvalio da je izneo živu glavu. Leo Izauranin biaše ravno voljan, al nebiaše dosta jak, da silom slomi odpor, što ga pape digoše proti njegovim kipobornim zakonom. Njega napade tlapnja, da je kršćansko štovanje kipovah kumirstvo, i da će dotle Islam napredovati, dok budu kršćani griešili proti prvoj zapoviedi: pa od te tlapnje mnijaše, da ima pravo upotrebljivati skrajnu silu. No u Italiji nehtjede nitko šta znati o kipoborstvu, a kad se Grgur II. sa svom odrešitošću upre za nauk crkve, biahu sami Longobardi spremni branit ga proti svakom nasilju. Ogorčenje biaše toliko, te se već mislilo metnuti cara proti onom caru; no to zapreči Grgur, te on sam i njegovi nasljednici priznavahu i nadalje cesara Konstantinopolitanskoga za svojega gospodara. Ali Longobardi ostadoše pogibeljni susjedi, a Rimu nebiaše da se obrani, nego da se osloni sam na sebe pak na papin ugled. Kralj Astolf predobije Ravenu, i svu zemlju, što se zvala Exarchat od toga, što je bila pod carskim doglavnikom, kojega su exarchom zvali; to zadobivši zaprieti Rimu. Tada pozva Stjepan III. na pomoć kralja Franačkoga. Pipin pobjedi Longobarde, otme jim exarchat i darova ga svetoj stolici. Tako se osnovala god. 755. crkvena država.

Prst božji pokazuje se u tieku dogodjajah, kako je sloboda papah u obće, odbivši gdjekoju riedku sgodu, sahranjena bila, dok još biahu podanici kršćanskih vladarah, ali se taj prst vidi razgovetno i kod osnivanja crkvene države. Proti činom sile i samovolje ravno nebiahu pape tako osjegurani; oni biahu napastovani s vana, a još

Digitized by Google

više s nutra. Bilo je vremena, kad su u Rimu stranačke borbe toliko se uzpalile, te su njekoji pape od svojih protivnikah ubijeni. Kad je Arnold Brescianin rekao, da je crkvena država protikršćanska, bezpravna, slušali su ga u Rimu više nego drugdje. Onaj je zanešenjak naime tvrdio: da je to proti volji božjoj, da koji svećenik izvršava vladarska prava, ili samo da zemljište kakovo posjeduje, pa je to diglo jednu jaku stranku na bunu proti papi. Pošto bi smaknut Arnold, izkrene ona ravno drugu dlaku, al osta ista nakana. Neposlušnost Rimljanah i skoro svih ostalih gradovah crkvene države mnogo je kriva, te se pape nisu dali iz Avignona; činilo jim se previše mučno onaj liepi mir zamieniti s burami i pogibeljmi. Ali mnogo prije, neg se utvrdilo papinsko kneževstvo, osjegurala je crkvena država svetoj stolici takov položaj nad pojedinimi narodi, kakova joj je prama razvitku evropejskoga stanja skroz trebalo. Karlo Veliki vladaše od Ebra do Tise i promače napredak kršćanskoga uljudjenja uredbami, koje su se još i u kašnjih stoljećih osjećale. Ogromno se carstvo razpade, ali ono je narode na zapadu dovelo u uži medjusobni doticaj. No budući da su se u isti mah i njihove osobine oštrije izrazile, postade svaki za svoje čutljiviji, te se pomnožaše povodi zavisti i takmenju. Kako je bilo potrebno za mir i jedinstvo crkve, da su se ove okolnosti brižno uzimale u račun, to pokaza ona žalost i bieda, s kojom se svršilo prenesenje papinske stolice u Avignon.

Kad je razkolničtvo prestalo, promieni se političko stanje Rima. Iza Martina V. napredova sveudilj svjetovna vlast papinska, dok neposta čisto monarhičkom. U isto doba razvio se sustav evropejskih državah, i u njem se priznala crkvena država kano član po pravu i potrebi. Pri tom osta, i kad je protestantizam razderao jedinost vjere: da u tom bude promjene, trebalo je tek francezkoga prevrata. U njem se udjelotvoriše ona načela, po kojih bi oltar i prestolje bili zapreke sreći ljudih. Tim se odreklo svetoj stolici pravo bitisanja, a s tim dakako ode i crkvena država. Nije dugo postojalo ono, što biaše francezka republika proti papi silom učinila i porobila ga, ali načela njezina zaredila su Evropom, i mnogi zakonodavci su jih odanle naučili. Papu pozivlju, da neka rado prizna nad sobom svjetskoga gospodara, proti čemu nebi najveći njegovi predšastnici činili tobože nikakova prigovora, neka prizna onako, kako sv. Julij I. Lav I. i Grgur I. Ali kakva je načela izpoviedala država tada, a kakva načela sliedi ona kraljevina, u kojoj bi papa imao postati podložnikom? Jer koliko mu se god obećavalo časti i s prva takodjer i davalo, on bi ipak sbilja bio podložnik s preimućtvi od nesjegurna trajanja.

Do osamnaestoga stoljeća bilo je obćenito osvjedočenje, da je religija za družtvo potrebna. Carevom kršćanskim bila je ona pravilom, i Justinijanov glasoviti zakonik reče: „što zabranjuju sveti kanoni, to i mi zabranjujemo našimi zakoni.“ Pape dakle mogahu se sa svjetovnimi gospodari u načelu slagati. Dakako da u izvršivanju nije išlo sve tako gladko; no mi smo vidjeli, da je od česta zakidanja, štono je iztočnoj crkvi toli pogubno bilo, Bog sahranio svetu stolicu, ili što su se okolnosti sasvim posebnim načinom saplele. Ali kraljestvo Talijansko izpoviedа nauk, da se zakonodavac na religiju ni na vječno opredieljenje čovjeka neima osvrtati, a ona stranka, koja tu stavku hvali kano najveću političku mudrost, upravo je toga mnienja, da je religija družtvu štetna, te radi u tom smislu, koliko joj upliv donosi. Da taj upliv daleko siže u novoj državi, to pokazuju i zakoni i njihova uporaba. Ako je tko mislio, da će ipak glede Rima imati što obzira, taj se mogo brzo opametiti. Znamenito je to, da su brže bolje metnuli židove na čelo javnoj obuci; neka podje tako dalje, to će se brzo svi crkvi neprijateljni zakoni provesti u Rimu tako kako u Florenciji. Usuprot nitko nezna, kad će u kriepost stupiti u Rimu zakoni, koji i svećenstvu zajamčuju zaštitu osobe. Pa glava crkve neka privoli na to, da i sam bude članom takove države.

Ako je dakle istina, da nasljedniku sv. Petra za vršenje njegove apostolske službe treba podpune slobode i pouzdanja od strane svih kršćanskih knezovah i narodah, to se onda nipošto neslaže sa srećom crkve, da on spada u ikoju državu kano podložnik, pa to bi bilo i onda, kad bi kršćanska misao tu državu pronikla tako podpuno, kako to podnosi narav ljudskih stvarih: jer obćeniti otac svih viernikah nesmije s nijednim kraljestvom ili narodom stupiti u zajednicu interesah, koja veže gradjana s gradjanom; rodio se on gdje mu drago, kad bude izabran, on postane papa katoličke crkve, i nesmije se vidjeti da je Talijan, Francez ili Niemac. No glede one kraljevine, koja si je pripojila baštinu Petrovu, udara sasvim nesnosno u oči, da bi joj papa bio podvrgnut, ako hoće, da najvišje pastirstvo izpuni svoje božansko poslovanje.

Kad se dakle Pio IX. proti svršenom grabežu ogradjuje, nije sám: jer sva katolička crkva uzdiže s njim svoj glas. Crkva se ogradjuje proti drzovitom huljenju na medjunarodno pravo. Ona ravno zna, koliko se razderalo evropejsko narodno pravo; no ona se nemože držati, kano da

Digitized by Google

je svake pravde nestalo, te se zauzimlje za družtvo, kad nedopušta da ono neporečno stoji, čim se sramoti občenje medjunarodno. Crkva se ogradjuje proti rušenju jedanaestogodišnjega djela, koje je providnost osnovala, da služi kraljestvu božjemu na zemlji. Njoj se čini nemoguće, da bi onako drzovito grabljenje moglo biti vladam katoličkih narodah svejedno. Nije težko proračunati, kolikomu bi zakidanju crkveni život izvrgnut bio, kad bi ostalo pri tom, da crkvene države sasvim nestane. Tako će svaki vladar, koj ima katoličkih podložnikah, voljeti, da najvišju crkvenu vlast izvršuje takov papa, koj je i sam neodvisan knez, nego-li da ju izvršuje papa podložnik tudjega kneza. Nebi-li se ovo posljednje pogibeljno činilo ne samo katoličkoj Francezkoj, nego i protestantskoj Englezkoj? Protestantske dakle vlade u zemljah, gdje ima mnogo katolikah, imaju dosta razloga, da nešute; za katoličke pako vlade je to zahtjev razbora, jest dužnost i poštenje da skroz jasno i razgovetno izkude takovu opačinu. Ako se s tim za sada u stvari i ništa nepromieni, ostaje ipak sačuvano pravo i budućnost. Pa je i to mnogo.

Govor

pape Pia IX. rečen župnikom i propovjednikom korizmenim u Rimu dne 16. veljače 1871.

Svidjelo se gospodaru svieta sve ovo, što danas gledamo i bolno ćutimo, prepustiti, a volja je njegova, da evo i namjestnik njegov ostao stalan kraj istih dogodjajah, koji promieniše lice gradu prvoj stolici katoličkoga svieta, nad kojim možemo kako nekad nad Sionom jadikovati: viae ejus lugent.

Pak i sbilja taj grad, po naravi i zadaći svojoj središte katoličanstva, ostao je sam sebi i vieran, jer vaviek se je znao zadržati ozbiljan, neprezirući ipak poštena veselja, sačuvao vaviek svoj značaj kao grad svetih; nu sada, o kako je sada potamnio sjaj dragomu zlatu; sila, krivica, surova navala prolomi zidine, provali u sveto mjesto, i posla pred sobom guste crne i strahovite oblačine ubojicah zasjednih, razbojnikah bezbožnih, nesramnih i gadnih ljudih. Za malo mjesecih sve se je tu promienilo. Službenici svetišta nepoštuju se, pače mnogi progonjeni su i ruženi, na crkve nepazi se, nego pače mnoge onesvešćene su od opravnikah vražjih, a još je gorje, gdje se Rimu grozi lišit ga dragocjenoga uresa njegova, a to redovnih družbah, a crkvu posve orobit; to je misao, koja je zamišljena i morda se bude tečajem vremena izpunila, ako jim Bog toliko vremena prepusti.

A kojim oružjem da se mi posred takove strahovite katastrofe, posred okrutne oluje proti navalam pakla stavimo na obranu.

U vremena poganskoga Rima govorilo se: Facere et pati fortia Romanum est. Jedan crkveni otac u svojoj apologiji, pisanoj proti progoniteljem kršćanah (kakovih i danas ima) uporavio je ove rieči na kršćane i rekao: Facere et pati christianorum est.

Kada mi dakle motrimo sadanje ponašanje rimskoga puka, možemo se na to povratiti ter isto za njega reći, za rimski puk, ne za poklonce Jupitra i Merkura, nego za rimski puk, koji se klanja Isusu Kristu, a poštuje Mariju i svetce. Pak zar morda nije istina, zar svi mi nismo očevidci svjedoci svemu, koliko se na supor zlu dobra čini? Sastavile se plemenite družbe, da istinu pišu i brane, u crkvu se ide, sa željom traži prilika čuti rieč božju, pobožno primaju se svete tajne. Ja neizlazim van, nu vi sami znate, kako je to i ostalo istina, što se danas u Rimu čini, kako bi se osnove laži i opačine pomrsile ter djelo djelom razbilo. —

Dakle upravo zato, jer ja neizlazim van, kazati će župnici i propovjednici Rimu, da papa taj puk hoteći odobriti i objačiti njegovo ponašanje samo blagosloviti može. Kažite pako, neka otci nepopuste da bi djecu svoju pošiljali u kazališta, gdje se igrom vjera i ćudored na ruglo meću, i gdje pače vlada rugoba i sramota. Takova su mjesta poštenim porodicam kršćanskim zabranjena, jer kako da bi mogle gledati gdje se vriedja i ruži Bog, vjera, crkva i svaki sveti zakon. Kažite takodjer da ja Rimljane za muke, koje trpe, hvalim, i zahvaljujem, osobito mnogim činovnikom, koji za poštenje, za viernost, za sviest voliše odabrati svaku oskudicu nego izdajstvo i nevjeru. Kažite, da ja sve znam i da jih rado blagoslivam kao takove, koji kao pravi Rimljani čine i trpe.

Nego hoće-li poslie tolike molitve na koncu zaruditi zora mira i skoro svanuti? Da mora osvanuti, to je sigurno. Je-li skoro, to ja neznam, neznam ja pače ni toga, nećemo-li morati da prebolimo i drugih mukah. Ja se sjećam Jude, kako je on uzam kruh, koj je mors malis, vita bonis, odišao iz božanstvene dvorane (božanstvene sbog nazočnosti i djelovanja Isusa) da porene na početak mukah. Tad reče Isus sam: nunc glorificatus est filius hominis. Mogao je on to doista reći već i prije porad svojih čudesah, porad svoga nauka, porad proročanstvah koja se na njem izpuniše; nu on reče to navlaš tada, jer je domala imao biti uzvel čan čavli, križem i smrću svojom. I tako je hotio on prije nego se proslavi uzkrsnućem i zastupljenjem proslavit se mukom i smrću na Golgoti.

I mi moramo da ustanemo iz truleža, kamo smo po božjem prepuštenju oboreni; nu tko bi znao, nebude-li nam pretrpiti čemernijih mukah? sigurno je da budemo božjom osvetom proslavljeni, to jest ali nekim čudnovatim obraćenjem ali strahovitim pedepsanjem neprijateljah božjih. Da, nu samo ako ustrajemo u molitvi i zaufano nastavimo zvati Boga: neka bi svemu

Digitized by Google

dan, kad de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi in sanctitate et justitia coram ipso omnibus diebus nostris. — Pobjeda i slavlje Isusovo zaufano je, kako piše tu na podnožku vatikanskoga obeliska: Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat, Christus ab omni malo nos defendat. — Molimo dakle i uz molitvu neka nam bude kriepostno žiće, i volja zaufana. Gospodin zapovjedi buri i more je u tren tiho. — Drugčije zla bude na svietu vaviek i zato moramo moliti da nas on uza svoju pobjedu od svakoga zla oslobodi — defendat ab omni malo. — Molimo neka nas obilato zakloni, jer nismo doista prosti od svakoga zla. Bog blagoslovio Vaše rieči i urodile one plodom na korist puka, koji još za njimi čezne. Blagoslovio Vas u Vašoj besjedi i u djelovanju Vašem. Blagoslovio nas sve u dane, koje nam dade živjeti u ovom prognanstvu, i dao nam jakosti na trnovom putu ravno hoditi i uztrajati, kuda ufamo se da će nam sinuti svietlost milosrdja i pomilovanja, dok nam bude dano duh svoj za uviek predati u njegove ruke i doviknuti mu: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. — Benedictio Dei etc.

Francezki kler i Niemci.

Njemački listovi primili su i javljali s taborišta pisamah, tužeći se, kako je strahovit fanatizam istoga klera francezkoga, i kako mahniti od mržnje i osvete ne samo puk razjaruju, nego još i sami kano krvoloci neštede ni bolestnih i ranjenih sužanjah njemačkih. Koga takova Niemci uhvatiše, provrtaše mu naravno, vele pisma, zrnom mozag, neka pop na drugom svietu uči pravicu i dužnost; isti biskup Dupanloup, pokle Niemci po drugi put obsjedoše stolicu mu Orleans, morade pod ključ i stražu, jer je vojsku u ime božje zaklinjao, neka pod nikojim uvjetom njemačkoj glavi nepraštaju života. — Nego čitajući ote goleme potvore nemogoše nekoji častnici i liečnici njemački odoliti pravednu srcu, nego se javiše svaki u veći svojega zavičaja list, koji više koji manje, na uztuk potvoram, a pače na hvalu francezkomu kleru. Tako čitasmo u „Augsb. Postztg.“ pismo jednoga višjega bavarskoga, častnika, gdje opisuje kako je tu i tamo zatekao francezkoga duhovnika i kakov mu se iz njega duh prikazao. — Jedne je zatekao u tvrdoj misli, da rat u našem vieku nebi smio biti više šta nego vojnička šetnja i igra, i to samo med vojskom, pak ta se vrst čudila, kako neprijateljska vojska gladna i žedna može zapoviedati samo neka se nosi jelo i pilo i čovjeku i konju, i kako ide otimat i plienit, ako brže nije donešeno. — Osim gvoždja i zrnja za ognja više se ničesa nisu bojali, pak niti nepospravili ničesa, nego dosta je bio dan jedan dva, pak se dobri oni i njihova sela naučiše, što je rat. — Drugi pospraviše i sakriše, a jao onomu, tko je ludo sve posakrio, kano da tobož ništa neima u kući, ili kod koga se je u trag ušlo, da je pritajio i sakrio. Znadete, piše Niemac, kolik je u Francezkoj seoski duhovnik siromak, pak u nijednoga nije ni milom ni silom nadjeno po volji barem za častnika; nego što je obilato u svakoga, to je ljubav domovine svoje i naroda. Strah svakoga spokori, pak i duhovnici bez razlike znadoše shvatiti položaj, napram pobjednikom poslušni, čedni i tihi; nu jesi-li hotio pitati, žaobe nad nesrećom i želje za okretom sreće bojne nezatajiše. — Jedan samo primjer i mene je do zla razljutio. Nastanismo se u selu ja i moji mladji drugovi kod župnika — čovjeka siromašna. Francezki ako i razumismo, težka nam je muka neuvježbanim govoriti, a niti isti župnik drugčije nezna. — Prigovaramo stanu i hrani i svačemu, svojim njemačkim jezikom osobito mladi drugovi, pak srdačno znadosmo prošalit se sve pred župnikom, koj je naravno tada slušao gluh i niem, našemu razgovoru i smiehu nevješt; nu žaleći njega i sebe oprostismo se liepo. Odmakli mi dalje na nekoliko miljah daljine i opet isto društvo sjelo na stan kod župnika. — Pripoviedamo novomu domaćini, gdje bijasmo malo prvo; a taj će nam mahom: „Ej gospoda! tamo se mogoste barem dosta razgovorit; jer onaj rodjen Niemac zna i govori vrlo dobro njemački!“ Kano da nas grom ošinu, zapanjismo se i gledamo jedan u drugoga; a pogledom svi se složismo u misli ter u jedan glas rekosmo: samo jedan put još k njemu da nas namjera donese — naučili bismo mi onoga Niemca njemački! Nego odosmo napried. O biskupu orleanskomu Dupanloupu objaviše novine pismo jednoga visoka protestantskoga duhovnika vojnoga, koji pripovieda, kako je poslie prvoga zauzeća bio u biskupskom dvoru na pohodih i na objedu. Prijazan domaćin žalio je na hudu sudbinu, koja je prepustila rat izmed dva velika susjedna naroda, žalio što se je rat tako žestok i okrutan izvrgao, žalio hudu kob svoga naroda i za ovaj put bio posve očajao, da bi se bojna sreća okrenula, samo je opominjao, neka i Prusi budu oprezni i razborni u sreći. Posve sam se, veli pisac osvjedočio, da je pravedan glas o veličini toga muža. Već oko njega vikar njegov i ostalo dvorsko svećenstvo hrustilo se je i bahtilo, da će na koncu pobjeda biti francezka. Napoleona svi odsudiše. Kad se je klevetalo po njemačkih listovih, biskup orleanski pisa u jedan prvih službenih listovah „Schlesische Zeitung“, a ujedno prvo klevetalo, ovo pismo:

Na poglavitoga urednika „Schl. Ztg.“

Gospodine moj! Oprostite, što sam si uzeo čast obratit se na Vas u stvari za mene znamenitoj, a da je poštena, moram se ufati, i Vi ćete tako dosuditi. Postavljen je pred mene broj od 6. siečnja „Schlesische Ztga.“ gdje to čitam:

„U Orleansu počiniše Francezi promišljeno, hotice i po čitavoj osnovi na njemačkih ranjenicih po bolnicah, okrutnosti, koje nisu za opisati.“

Digitized by Google

Dopustite, mój gospodine! očitovati, da je to laž i Vi najružnjim načinom prevaren; to je sramotna kleveta.

Nemogu se sada upuštati na široko da sve mnoge i raznolike sgode na tanko pripoviedam, jer one odsele idu u povjestnicu ovoga rata, a sada nje razglabati nije meni prosto. Nego je dužnost moja: braniti poštenje biskupije moje i puka moga, jer uvriedjen je nedostojno i sramotno. Ne samo što je skroz laž, kano da bi njemački ranjenici bili po bolnicah izvrženi neopisljivim okrutnostim, nego je usuprot ciela istina, da je grad Orleans za skrb i pomnju oko Vaših ranjenikah vriedan udivljenja.

Tu Vam budi svjedočanstvo sjajno i nad svaki prigovor, koje mora da razbije svaku potvoru. General von der Tann (Bavarac) vrhovni zapovjednik za prve obsade, pisa na načelnika orleanskoga do rieči ovakovo pismo:

„Polag pripoviedanja svih njemačkih bolestnikah i ranjenikah, koji poslie odlazka bavarske vojske na 9. stud. u Orleansu ostaše, učiniše i načelnik (maire) i gradjani sve moguće, da potrebe istih ranjenikah budu smirene."

Dakle gospodine, Vi ste na osobit način prevaren; nu niste Vi jedini. Drugim listovom protestantskim kako je i Vaš, pridan je to posao ovakove laži i klevete razprostirati po svoj Njemačkoj. Tako je jedan Vaših drugovah, koj je još dalje zamašio, nego Vi, pripoviedao, da kler moje biskupije s propoviedaonice zaklinje puk, neka svakoga pruskoga vojaka na komade sieku. — Pred menom leži „Darmstädter Ztg." od 17. siečnja i tu čitam ovo:

„Piše nam se iz Orleansa, da je na dan Božića jedan duhovnik (psovku onu iz teksta neopetujem) francezki, ili bolje veleć izrod pakleni u Orleansu propoviedao i slušaoce prozivao ter obodravao, neka opet junački skoče na oružje; zatim neka bi pokušali, nebi-li na mlado ljeto nas poopijali i svim nam u snu prorezali grkljane."

Nu što je bilo? Uhvaćen je i ustrieljen. Nego gospodine moj, izašlo je na vidjelo, da žalostne okolnosti, u kojih bijasmo, nedopustiše ovoga božića propoviedat, pak ako i jest u nekoliko crkvah po koja besjeda izušćena u crkvi puku, to je stroga od mene naredjena iztraga dokazala, da je viest onoga lista koliko smiešna toliko i gadna. Drugčije znajte, da u Orleansu nije ustrieljen nikakov duhovnik.

Kako zna javiti drugi Vaš drug, urednik „Volksblatta", gradjani orleanski želeći oslobodit se Prusah, nebi se samo gvoždjem bili poslužili, nego pače i otrovom; pripovieda on, da je neki muž iz okolice orleanske 13 Vaših soldatah otrovao, i primetnu: svi pomroše.

I to je gospodine moj, rugoba jedna, za koju nitko ništa nezna.

Prosto hrvanje, gdje se je jedan njemački soldat s jednim nepoznatim čovjekom hrvao (nije bilo dopušteno razpitavat, kako je grad želio i prosio) nametnulo je gradu Orleansu, koji je kontribucijom i svake vrsti daćom morao već više milionah platiti, globe 600.000 franakah; a koju pedepsu da nam nebi bilo nametnulo za otrovanih 13 soldatah? Nego o tom nije nikada niti govora bilo.

Neću nego samo da spomenem i one „strahote nakaživanja", što isti list povieda, kako su, opet u mojoj biskupiji, u gradu Briare, njemačke ranjenike tobož na komade sjekli. Znam, da se je tu pripoviedku uzbijalo odavle iz Orleansa i opet s njemačke strane odlučno. Mogao bih spomenuti jošte mnogu bajku iste vrsti. Što stoji za tim, moj gospodine! Je-l to geslo, je-l to čitav sistem?

Sada pako, ako Vam se mili znati pravu istinu, evo Vam je. Istina je, da je naš grad, strahovitim razvitkom rata došao u sredinu ter u 20 bojevah budući središtem, primio u se na tisuće ranjenikah, Francezah i Prusah, pak isti ovi, kako je rečeno, divili se njegovu milosrdju i požrtvovanju; osobito naši liečnici pokazali revnost i trud nad svaku hvalu. — Istina je dalje, da se je prvim mahom u Orleansu u privatnih kućah stvorilo preko 350 ambulancah (kolibah za bolnicu), i da je tu kako Francez tako i Prus našao pomnjivu i brižnu dvorbu: to sam ja vidio, i svjodočim, to sam ja čuo od Vaših liečnikah i general-inšpektorah njemačkih ambulancah. Još jučer reče jedan: nigdje nisu naši ranjenici bolje paženi i dvoreni nego u Orleansu. Ovoga časa držim pred sobom množinu pismenih svjedočanstvah, obilnih živom hvalom, a pisana su od njemačkih ranjenih vojakah oli tu pred polazak, oli poslie povratka iz domovine poslane, a ima njih i od roda i svojte istih vojakah, koja su pisana, dok su njihovi vojaci jošte tu ležali.

Mogao bih ovako napuniti više stupacah Vašega lista. Jednaka je istina, da su stanovnici našega grada, činovnici, duhovnici, učitelji liceja i mojih seminarah, školska braća, po danu i po noći, po sniegu i ljutoj studeni, bili na noguh, pobirući po bojnom polju ranjenike i u grad jih noseći, Franceze i Pruse. Istina je dalje, da se je dvorbom bolestnikah, jednako naših i vaših, bavilo 400 duvnah, i jošte su danas zabavljene; ja sam njih za Vaše ambulance pošiljao pod zapovied vojnih oblastih, kamo se je god potrebovalo. Sestre de la Visitation primiše u jedan mah 200 ranjenikah, za nje sve dadoše postelje svoje i pokrivala, a same bi se slamom zadovoljile za ležaj. Oko bolestnikah bdile su dan i noć. Nekoje poginuše od napora pregolema i muke, a glavarica stala je dva puta na rub groba. U samostanu „svetoga srca" (sacré coeur) ima ovaj čas do 200 ranjenikah. — Naše milosrdne sestre, koje su tako siromašne, da četiri mjeseca jur za sebe i svoje sirote kruh uzimaju na vjeresiju, držale su po 180

Digitized by Google

bolestnikah. Sestre u St. Aignau, jednako i one siromašne, da jim sam svaki dan moram najprečje potrebštine podavati, primiše u svoje dvie kuće ranjenikah na više stotinah. Niti spomenuti neću sestarah de la Sagesse, sestarah dvorbe, malenih sestarah za uboge, niti Uršulinkah i Karmelićankah, kojim obojim umroše glavarice od pošastne bolesti med Vašimi bolestnici; i tolike druge.

Istina je takodjer, da i gospodje orleanske, česa nesmiem prešutiti, nisu zaostale za duhovnimi sestrami; nije njim bilo premicah u skrbi i dvorbi, kako se one same, svojim rukama, latiše milovati i dvoriti ranjenike. I na koncu istina je još, da su osim mojega biskupskoga dvora tri crkve, sve dvorane prazne u moja 3 seminara, licej i svi naši mužki samostani pretvoreni u bolnice.

Na prkos svemu, što u jednom gradu svi svjetovnjaci, duhovnici i duvne pokazaše toliko požrtvovanje, još je nesreća Vaša ter pišete ovako:

„U Orleansu počiniše Francezi promišljeno hotice i po čitavoj osnovi na njemačkih ranjenicih po bolnicah okrutnosti, koje nisu za opisati. A onda još svašta!"

Neima dvojbe, tu dolje mora čovjek biti pripravan na nezahvalnost; nu ne do tolike mjere, ne do tolikih sramotnih lažih. Ja sam vidio gdje njemački častnici čuvši to porumeniše i viknuše: To je sramota za našu domovinu, a jedan višji častnik reče: Na ovakov način nemožemo mi rata nastaviti. Za Boga, gospodine moj, zar nije dosta, gdje se krv prolieva, nego zar se još i takovo oružje mora rabiti?

Pa kada se evo bojna sreća Vam smije, nebi-li za Vas bilo pristojnije, da pobjedjenih barem nepsujete?

Vjerujte mi moj gospodine! da sam tužan, što osudjen na to ter moram ovakovo pisati Vam pismo, u čas, kad evo rat medju Vašom i mojom domovinom žestok biesni; nu dužan sam grad, komu sam biskup, i puk moje biskupije braniti. Povrh toga nedržim do štovanja Njemačke tako malo, da bih u tom slučaju mogao šutiti. Od Vašega poštenja očekivam, da budete željno prihvatili priliku, koju Vam evo ovim pružam ter popravite za vas nesretnu bludnju. Primite, moj gospodine, smiren izražaj moje ćuti, s kojom čast mi je biti. Orleans 28. siečnja 1871. Feliks biskup orleanski.

I zbilja su bolje novine njemačke sve objavile ovo pismo; pobudjeni njim nekoji znamenitiji Niemci, iz tabora, osobito iz glavnoga stana kod Orleansa čeonik liečnički, pisaše biskupu pohvalna i zahvalna pisma, a čitasmo pače viest, da je Bismark glavnoga dopisnika službenih novinah iz Versalja odagnao doma, ako je istina.

Viestnik.

Zagreb. Preuzvišeni gospodin nadbiskup **Josip Mihalović** podielio je župu svoje kolature Malu Goricu g. **Franji Baniću**, župniku rasinjskomu.

— Preuzvišeni gospodin biskup J. J. **Strossmajer** proputovao je prekjučer prieko Siska i Zagreba u Mletke radi blažega zraka.

— 26. veljače umro je od ospicah **Gjuro Belčić**, župnik pod Belom.

— 1. ožujka umro je **Ladislav Jagodić**, izslužpodarhidjakon i župnik u Lipovljanih.

Gradac. Zimmerman nije prognan iz monarhije, nego se bolestan u Beču prečinjao i moljakao ministerij, da bi ga pustili barem u Ugarsku u Šopron. Dopušteno mu, i sada sjedi ondje na granici Štajerske. Zadnji čin njegov u Gradcu bijaše, da je sabirao novce, o čem bi se sagradila bezvierska škola, nego je novac vlada zaglobila. Predstavka gradskoga vieća gradačkoga upravljena na ministerij, da bi se Z. pustio natrag u Gradac, je odbijena.

Prag. Čim se je lane pročulo, da se u vatikanskom saboru misli uglaviti članak o nepogrešljivosti papinoj, žacnule se vlade, bojeći se da se tim smiera takodjer vlast države pritegnuti. Ali Antonelli prozvan od francezkoga ministra odgovara, da se koncil nekani dati na političke posle, i da se državne vlasti netrebaju bojati nikakove pogibelne odluke. Nego sabor bio je nauman riešiti veliko pitanje ob odnošaju med crkvom i državom, i to bi zaista bio jedan od prvih posalah, da nužda nebude primorala odgoditi saborsko sielo. Odluka o nepogrešljivosti papinoj stvorena je i svietu jur poznata, a zabrinuli se mnogi rekši: sad će češće posizati u svietske posle, kano srednjega vieka, porad šta mora nastati razpre i smutnje. Ustade i glasoviti kanonista, profesor na pražkom sveučilištu dor. J. Fr. Schulte, ter napisa pravu buktinju od knjige s naslovom: „**Die Macht der römischen Päpste über Fürsten, Länder, Völker, Individuen** nach ihren Lehren und Handlungen zur Würdigung ihrer Unfehlbarkeit beleuchtet etc. Prag 1871. Tempsky. Schulte nastoji dokazati, da je odluka sabora vatikanskoga za države opasna. Jezgra Schulteova spisa stoji u tom: ustanovite svečane izreke i pisma papina srednjega vieka izašla su ex cathedra, pak bi se zato polag odluke sabora vatikanskoga i one morale smatrati nepogrešljive, a to su pravo papino gospodovati nad svim svietom i nad svakim stvorom, kraljeve skidati, podložnike riešavat zakletve, zemlje darivati itd. To sve pogibelj je za državu. Zaglavak sve razprave postavlja ovu alternativu: „Ili će vladari i vlade od pape tražiti očitovanje stalno i obvezno ovakovo: da ob odnošaju med crkvom i državom itd. objavljene izreke prvašnjih papah, kako i dogma papine nepogrešljivosti ter nepromjenljivosti izrekah ex cathedra proglašenih nenamjeravaju, nisu imale niti mogu imati na kakove vriednosti (Bedeutung) za obseg, koj država za svoj obseg drži i brani; ili se država mora, mora pomoći tim načinom, da bez obzira obveže posebnim očitovanjem katolike,

Digitized by Google

koji žele biti državni činovnici ili kano članovi namjeravaju stupiti u sabor." — Schulte je taknuo u mnoge težkoće, koje će medjutim znanost bogoslovska i boljom sgodom sam sabor crkveni riešiti. Obrekao je on napisati istim smierom jošte dva svezka; nu već proti prvom ustadoše pisati muževi znana u crkvi imena: Fessler, Hergenröther i Ketteler osim množine članakah novinskih. Fessler napisa čitavu knjigu o pravoj i krivoj nepogrešljivosti s naslovom upravo tim: Die wahre und falsche Unfehlbarkeit der Päbste. Pisac uzeo je na oko jezgru Schulteova djela ter dokazuje, da gola djela ili makar svečane izreke papah, koje posve odlučno i izrično nedrže u sebi odluku o vjeri, nespadaju pod nepogrešljivost. Schulte spomenu jedan izreku iz poznatoga breveta Pia IX. od 10. jun. 1851. „Multiplices inter" gdje ima odsudjena ova stavka: „Rimski pape i obćeniti sabori prekoračili su granice svoje vlasti i prisvojili si pravice vladarah," koju odluku, osloniv se na taj breve, ponavlja syllabus. Biskup Fessler tajnik koncila vatikanskoga, iztiče tu, da onaj breve negovori o vjeri nit o zakonu, nego samo o historijskih sgodah kasnijih vremenah, što nije bilo predmetom odluke ex cathedra, pak zato da katolik nije obvezan niti odlukom sabora vatikanskoga vjerovati, da pape nisu nikada prekoračili granice svoje vlasti i pravice vladarske, to jest, oni pojavi srednjega vieka, koje protivnici nepogrešljivosti pripominju za dokaz, čim da prestraše vladare i vlade, na našu dobu upravljeni, nisu drugo van samo pusto strašilo. — Hergenröther, poznati pisac „Anti-Janus-a" napisa u časopis: „Archiv für katolisches Kirchenrecht" (Heidelberg) članak, pak i on s osobitim obzirom na opominjani breve. Veli Hergenröther: Ako i je odsudjena ona (gore spomenuta stavka), nemora se zato vjerovati, da pape u porabi svoje vlasti bijahu absolutno prosti od svake pogreške i prestupka, osobito u administrativnih i partiknlarnih poslovih. „Tobožnje uzurpacije nisu to bile prave; jer imali su oni različitih, od biskupah i vladarah priznanih naslovah pravnih, dok jih usuprot na one čine, koji se sada kore, gonila prieka nužda. Sbilja glede vlasti papine u svjetovnih poslih moramo dobro razlučiti: 1. suverenstvo nad crkvenom državom, 2. što se proteže na vazalske države (n. pr. Napulj) ili se drugčije osniva na svjetovnom naslovu pravnom, 3. položaj njegov kano sudca med vladari i narodi, koji ga često za takova pozvaše i kano takova priznavahu, 4. što je bilo kano državopravna posljedica papinih crkvenih činah. Drugčije H. kaže, da je naumio napisati još cielu knjigu. — Ketteler biskup (Mainz), dokazuje i ovaj put, da se odluka saborska proteže strogo samo na nauk i zakon vjere, da je crkva lučila i luči duhovnu vlast od svietske, pa da tako mora i historik lučiti. Nada se, kako je Schulte zavapio: u bludnji bijah, da će skoro zavapiti: s istine istom sam sada skrenuo u bludnju! —

Krakov. U Lavovu izlazeći pravoslovni list „Pravnik" donosi izvadak iz odluke c. kr. zemaljskoga suda krakovskoga od 25. studenoga 1869., kojom se svom strogosti povedena iztraga proti ružno obružavanim karmelićankam i njihovoj glavarici obustavila. Nije jim se mogao dokazati nikakav zloban čin. Duhovna i svjetovna vlast znala je za stan i stanje nesretne mahnitače. Ali okolnosti nedopustiše, da se nastani u ludnici. Sram budi liberalne lažce i klevetnike!

Tridenat. Odluka c. kr. suda, koj odobrava, što je pastirska poslanica biskupa tridentskoga Benedikta Riccabone zapliezjena, nije se dostavila visokomu piscu, nego nakladniku Monanniu. Iz razlogah, što su u toj odluci navedeni, razabire se, o čem se tu radi. Obrazlaže se ovako:

S„ obzirom na §. 17. temeljnoga zakona državnoga od 21. prosinca 1867., po kojem vrhovna uprava i nadzor svih granah obuke i gojitbe pripada državi, dočim je dotičnoj crkvi ili vjerozakonskoj družbi dužnost brinuti se u školah za obučavanje viersko, — načelo, koje se u zakonu od 15. svibnja 1868. §§. 1. i 2. dalje razvilo, gdje se veli, da bez povrede vrhovne uprave i nadzora, što državi pripada, crkvi ostaje briga, uprava i neposredan nadzor obučavanja vierskoga, dočim je obuka u drugih predmetih od svake crkve nezavisna;

s obzirom na članak 6. pastirske poslanice, koj govoreći o mladeži i njezinom obučavanju tako u vjeri kako u drugih predmetih svećenstvo razdražuje, neka bdije u svem, makar mu budnost bila nezakonita, pak školske nadzornike, učitelje itd. neka podredi sebi i nadzoru crkve njihovo obučavanje, makar bi po zakonu ovi to mogli zanijekati;

s obzirom na to, da novovječni zakoni školski, na koje se u tom članku nišani, nemogu biti drugi, nego austrijski, a to sbog mjesta, gdje je pastirska poslanica izašla, sbog osobah, na koje je upravljena, i sbog stvarih, koje se tu oštro nalažu;

s obzirom na to, da, ako po obstojećih zakonih školskih vrhovna uprava i nadzor u svih granah obuke državi pripada, crkvi se pako ostavlja samo briga, uprava i neposredan nadzor obučavanja vierskoga, dočim je obučavanje u drugih predmetih nezavisno od upliva svake crkve, s obzirom dakle na to, da odtale jasno sliedi, kako se prišaptivanjem u članku 6. sadržanim oni, na koje je upravljeno, razdražuju na neposluh naprama obstojećim zakonom u pogledu obuke, što objektivno sačinja zločin smetanja javnoga mira po §. 65. kaznenoga zakona;

s obzirom takodjer na to, da iz istoga članka, gdje se o novovječnom zakonodavstvu glede škole govori (što se po gore rečenom samo na austrijske zakone ob obuci protegnuti može) provirnje, kako su ti zakoni nadahnuti duhom svjetovnim, koj radi oko toga, da se mladež odtudji od crkve, te se tako nastoji iste zakone sniziti, što objektivno sačinja prekršaj bunjenja po §. 300. kaznenoga zakona itd.;

Digitized by Google

napokon s obzirom na to, da se 7. o. m. proglašena amnestija na to zaplienjenje uporaviti neda — odobrava se, što je spomenuti spis glede okrivljenoga diela zaplienjen, te se zabranjuje dalje ga širiti.

Rim. Novi apoštoli rimski barnabitski apostat Gavazzi i pobožni englezki propovjednici sa spisići, s bogomoljami i školami svojimi uproše svu snagu, nebi-li protestantsku obćinu utemeljili; nu osim što je njihovo propoviedanje po Rimu demonstracija proti papiji, i osim što se oko njih kupi bezbožacah, ništa više neopraviše. Najružnja sramota za Rim biše dva tako zvana korsa pokladna. Prvomu kaže se povod ovaj. — Pokret katoličkoga puka po svem svietu zadaje Talijanom straha, a u tom strahu lahko je povjerovati da se križarska vojska sprema na Rim, da se za papu u samom Rimu gradi urota. I sbilja pala sumnja na dominikance, o. Vannutelli da je opravnik pun pisamah, prevrgao se vas samostan dominikanski, nadjeno ništa. Nego ipak križarska vojna mora da se obruži. U sriedu pred poklade idu po gradu povorke čarojicah: duvne i fratri, svećenici i biskupi, pače isti papa, pukovnik zuavski bar. Charette i generao Kanzler, a pred povorkom ide stieg s napisom: Christus regnat, Christus vincit. Non praevalebunt! Tu se dakle sve vrgnulo na ruglo, kako i jest prostačina podcikivala. Pregledavajući različita pisma, koja iz Rima pripoviedaju to ruglo, štijemo u „Genf. Corr.“ da su tom prigodom princip i princesa uz poslanika pruskoga stojali i gledali na balkonu gostione alb. di Roma, tu su čarojice postojale, a kada došao onaj objašenjak, koji je papinsko ruho nosio, postane i on ter će kraljevskim višinam dat na papinu blagoslov. Princesa i grof Arnim da se nemogoše zadržati smieha, pače princesa plesnula rukama. — Ona čarojica, koja je prikazivala i oponašala generala Kanzlera, kaže se da je zlo prošla; jer jedan bivši papin vojak nije se mogao oteti osveti, nego je nahrupio, trgnuo krinku i šupio neoprani obraz. Druga maskerada u subotu pred pokladami, bijaše za Rim još ružnja. Bijaše to sprovod, mrtvacu blagosliva vrag, a na škrinji mrtvačkoj pisano je „Don Temporale.“ Tako poružno zove sekta papu. Kraljevski dvor bijaše i na tom veselju. Kaže se takodjer to, da poslanici silah nekane one sramote tako mukte propustiti; nu što će danas svi, kad pruski bio pri tom? — Čini se ipak, da su poslanici nekoji potegli oštro vladu na odgovor; nu ona sve taji, i tobože iztragu drži, gdje vas Rim zna, da je policija vodila i ravnala, a dvor gledao.

Družtvo sv. Jeronima.

Kano utemeljitelj pristupila: **Prva hrvatska štedionica** u Zagrebu, a član I. reda presv. g. **Bartol Zmaić**, vitez svetivanski, veliki župan u miru na Rieci doplativ 30 for. postao utemeljiteljem. Kano čl. I. reda pristupio g. Miroslav Ulses, izsl. podarhid. i žup. u Petrovu Selu. Kano čl. II. reda pristupili: gg. Živko Vukasović, ravnat. gim. u Osieku; Marko Kuriel, trgov. sin u Fojnici u Bosni. Pomaknuo se iz III. reda u II. g. Eduard Fink, podarhid. i žup. u Radoboju. Dalje pristupili kano člani III. reda: gg. dor. Milan Nemičić, nadlieč. u Karlovcu; Ivan Belan, vel. bilješ. u Karlovcu; Dragutin Beck, trgovac u Karlovcu; Josip Mesek, gimn. prof. u Karlovcu; Petar Gradinac, gim. prof. u Karlovcu; Janko Tomić, učit. gl. uč. u Karlovcu; Grgur Paulić, učit. u Rakovcu; župa Brčki u Bosni; župna crkva u Promonturi u Istriji; župna crkva u Pomeru u Istriji; žup. crkva u Karnici u Istriji; župna crkva u Kanfanaru u Istriji; župna crkva u Rovinjskom Selu u Istriji; žup. crkva u Karojbi u Istriji; župna crkva u Tinjani u Istriji; Josip Lilek, duh. p. u Kanfanaru u Istriji; Josip Velikanje, d. p. u Valah u Istriji; Antun Grgurinić, kmet u Barbanu u Istriji; Martin Cukon, kmet u Pomeru u Istriji; Ambroz Dobrila, kmet u Tinjani u Istriji; Fran Vodopivac, učit. sada na učiteljištu u Gorici na Soči; Josip Antonić, trg. u Podgorah Bribirskih; Kuća br. 4. Petra Simića, zanatlije u Brodu na Savi; Družtvo gospod. u Županji; Mijo Šajnić, kućanin u Novom Gradu; Franjo Nežić, župljan iz Vel. Bukovca; Franjo Šalamon, župljan iz Vel. Bukovca; Nikola Dorčić, poduzetnik u Novom; J. Radetić, poduzet. u Novom; Franjo Žagar, trg. opravnik u Crnom Lugu; Matija Spabija, župnik u Sv. Gjurgju; Ivan Čizmak, kapel. u Suhom Dolu; Martin Klein, bačvar u Račinovcih; Mijo Tomko, postolar u Račinovcih; Miroslav Jambrečak, četvrtoškolac gimn. Zagreb.; Mile Matešić, trg. u Rakovcu; Edvard Navratil, žup. u Katymaru u Bačkoj; Blaž Kos, seljak u Mraclinu; Stjepan Cifrek, kap. ćućerski; Josip Heim, zač. kan. i žup. u Osieku; Sebastian Riesl, kap. u Osieku; J. Jeras, ravn. kr. grad. ureda u Osieku; Josip Pavec, gimn. prof. u Osieku; Josip Stare, gim. prof. u Osieku; Ivan Vidović, gim. prof. u Osieku; Ivan Mojsinović, učenik u Vilić Selu; Izidor Lobe, pivar u Požegi; Petar Protić, grad. kancel. u Požegi; Ivan Vlahović, gradjanin u Požegi; Stjepan Crnolatac, učit. u Buku; Mijo Buzadžić, grčk. iztoč. žup. u Bolomučah; Skender Virag, vel. sudac u Cerniku; Narodna čitaonica u Požegi; Stanko Alašić, učitelj u Garčinu; Stjepan Beraković, kovački kalfa u Garčinu; župna crkva u Liznjani u Istriji; Marko Korlević, plovan u sv. Vitalu u Istriji; Josip Mirković Josipov, seljak u Barbanšćini u Istriji; Gjuro Kozlovac, nadpor. puk. 48. u Trstu; Marko Majhofer, gradjanin u Jaski; Stjepan Skurla, kanonik u Dubrovniku; Petar Bijelić, pop iz Pelješca bisk. dubrov.; Gjuro Jelić, prof. u Šibeniku; Antun Klodić, c. k. škol. nadzor. u Istriji; župna crkva u Alturi kod Pule u Istriji; župa Goriška u Bosni; Stjepan Kućas, kap. u Pregradi; Franjo Aliuš, kap. u Petrovaradinu; Šandor Hager, kap. u Petrovar.; Gjuro Eisenhut, učit. pjevanja u Zagrebu.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. **Rudolf Ulses**, kapelan u Čvrstecu postavljen je za upravitelja župe pod Belom, a u Lipovljanih g. **Dragutin Murat**, kapelan ondješnji. G. **Josip Štefan**, izsl. vojni duhovnik ide za upravitelja u Rasinju. G. **Ante Salopek**, kapelan u Križevcih premješten je u Šišlavić.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 11. Tečaj XXII. U Četvrtak, 16. Ožujka 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Francezka i štampa talijanska.

Rekoše nam da smo fanatici, što jur jedenaest godinah neprestano ponavljamo, da revolucija talijanska nije samo politična, već pretežno religiozna i socialna. U spisu izdanom u oči koncila nazvasmo ju s toga anti-crkvom i taj će joj naslov poviest jednom utvrditi, kada se sve njezine osnove i zasjede razokriju pred sudištem potomstva. Revolucija talijanska glavna je grana na otrovnom stablu revolucije kozmopolitične; radi se pako, da neurodi plodom drugim, van razsulom kršćanstva u ljudskom družtvu. Što se sbiva u Rimu, odkada se revolucija u središtu kršćanstva nastanila, dokazuje dovoljno, da je ona dobro znala, kako navala na vlast svjetovnu razklimava temelje auktoritetu u cieloj sgradi kršćanskoj. Nebi se bilo pod svaku cienu radilo uništiti suverenitet papin, da je papa mogao učiniti, što malo ne sve vlasti državne našega vieka učiniše, u savez stupivši s revolucijom. Ali kada se pokazalo, da se on u politici nipošto neda premamiti, tada se odlučilo politično ga podkopati, da mu se ugrabi sila, kojom bi prevratnoj propagandi odolievao. Ta pako preuzela je rad čupati iz srca ljudskoga ćut za moral evangjelja, tu jedinu podlogu civilizacije kroz 19. viekovah. U Italiji uspio je rad taj i predobro. Tko si to hoće da predoči, valja mu pozorno pratiti štampu talijansku. Mi smo se tom naukom bavili, te mislimo, da nam je pozornost civilizovanoga svieta upraviti na barbarske ideje, koje se sve dublje vrieže u duhu i srcu ljudih, što javnim mnienjem u jedinstvenoj Italiji upravljaju ili ga zastupaju. Upravo dodje nam u ruke dopis iz Florencije upravljen na prevratni list „Il tempo“ u Rimu. Dopis taj svjedoči, kolik je strah, što hvata ote ljude, kada pomisle, da bi Francezka poslje povraćena mira mogla se usloboditi i na račun potegnuti Italiju. Dopis glasi ovako: „Viest, da je ministarstvo za prosvjetu ponudjeno biskupu Dupanloupu, zadaje brige istim onim, koji najtvrdokornije slave v e l i k i n a r o d. I doista slabo je utješan prizor gledati velik u središtu Evrope živući narod, gdje se upliće u katolicizam i smutljivo gospodovanje svećenstva. Republikanci, kakav je Jules Favre, koji bi se tašto hvastali, da neće odstupiti niti jednoga kamena svojih tvrdjah, niti za palac svoga zemljišta, dogovaraju se sada s Bismarkom ob odstupu do dvanaest departementah, pak ti generali, koji bi rekli, da se u Pariz neće povratiti osim kano pobjednici ili mrtvi, primili su konačno poziv na objed k sretnomu državnomu kancelaru njemačkomu.“

Mi smo ulomak taj iz dopisa do rieči preveli, da pokažemo Francezkoj, kako s njom postupaju ljudi, za koje je ona tisuće svojih sinovah i barem miliardu narodne svoje imovine žrtvovala. Oni isti ljudi, koji niti za palac zemlje bez upravne ili neupravne pomoći francezke dobiti nemogoše, rugaju se francezkoj vojsci, odkada je ona nesretna. Oni isti ljudi, koji neumiju drugo van kretati bodežem i zaledjice sgadjati si žrtve, koji zločin i izdajstvo podigoše do umjetnosti, usudjuju se francezke gjenerale učiti junačtvu i poštenju. Tomu se hoće doista bezobraznosti. Mozag su jur podpuno izgubili, a što jim još od glave ljudske preostaje, nije drugo van obraz bez obraza.

Dopis onaj veli dalje: „Njemački državnici nisu se dali francezkim praskanjem prestrašiti, oni su pošli ravno k svomu cilju. Mi usuprot, a za to valja da se zahvalimo plašljivosti naših vladalacah, nismo umjeli iz dogodjajah nikakve koristi crpiti. Pitanje o neutralizaciji Nice i Savoje jedva se je u nas potaklo, i naše ministarstvo nije smoglo niti rieči, da podupre plemenita

nastojanja patriotah iz Nice, koji digoše rieč za narodnost svoju talijansku."

Svakomu, koj postupanje revolucije u Italiji poznaje, rieči su ote sasma jasne. One su, da nereknemo ni više ni manje, pravi pravcati poziv, neka stranka akcije javno, kako vele, po ulicah demonstruje proti Francezkoj. Svuda i svagda jedna te ista taktika. Stavimo mjesto Francezke rieč Austriju, pak evo nam pred očima jedan onih dopisah, kakovih bijaše u talijanskih listovih god. 1858. i 1859., kada se radilo razkomadati Austriju, bez broja i kraja.

Radi se ovako: Najprije bude protivnik, koga valja porobiti, označen kano katolik, klerikalac i papovac, zatim se dokazuje, kako se nemože da brani, jer Talijani neudaraju rado na silnoga; napokon se potraži kakovo pravo narodnosti, po kojem džepove susjedove lakomac i najbolje oboružan može da izprazni.

Isti dopis u sviet baca viest, da Korzika, odkada su Bonapartovići francezki priestol izgubili, separatistične tendencije iznosi na vidjelo. Tužna Francezka, nije dosta, da joj kano lavu iz tisuću ranah curi krv, još ju k tomu udara magare. Ingrato homine nihil pestilentius. Zašto se u Francezkoj sveto pismo nečita bolje? Znalo bi se, da Francezka neima okrutnijega, zlobnijega neprijatelja, nego-li joj je nezahvalna Italija. Florentinskim politikom stoji zabijena u glavi u ovaj par ideja, sve priestole članom izobćene kuće savojske predati, te nam isti dopis javlja, da crveni kraljević, suprug kraljevne Klotilde, u Korziki veliku ima stranku, koja radi, da se pod njegovim žezlom podigne nezavisna država. Francezka nebi valjda osobito tugovala izgubiv kolievku tako zlokobne obitelji. Mi smo ogorčeni, što se iz nesreće naroda francezkoga tako hoće da izvadi korist. Da Italija smišlja, kako bi jednu pokrajinu prievarom i prostim rovarstvom izmamila, to se neda podnositi i zasluži pozornost sve Evrope.

U tajnih arhivih tuilerijskih moglo bi se naći tragovah politici, kakovom se u Florenciji služe po uzoru napoleonskoga slobodnoga zidarstva. Talijanska će vlada započeti tim, da se pokaže naprama novim narodnim aspirantom hladnom, pače malo ne neprijateljnom. Dopustit će, neka ju štampa grdi, ali medjuto poslat će se u Njemačku i Francezku poslanici, koji bi krčili put. U Njemačkoj raznosit će se glas, kako Italiji Francezka nudi savez, da se osveti Pruskoj, a u isto doba nudit će se usluga, kako bi pomoćju budućih ministarah Ratazzia, Crispia i drugovah, s kojimi je gospodin Arnim tako revno obćio, Francezku za dobe oslabiti. Oslabila bi se pako, ako preda Italiji pokrajine francezke, na koje se u ovaj par nišani. U Francezkoj taktika obratna. Tude će silovati na savez s Italijom ili Austrijom, pod izlikom pomoći Francezkoj, da na račun Njemačke sadanjim ratom zadobivene rane zaciele. Ta osnova probija jasno iz držanja štampe talijanske. Od kada se sklopio mir, radi ona jedino oko toga, kako bi sporazumljenje izmedju Francezke i Njemačke učinila nemogućim. Thiersa biede izdajstvom a grofa Bismarka krive, da nenavija zahtievah dosta visoko. Svi prevratni listovi razpiruju vatru koliko samo mogu.

Njemačka i Francezka neka to razaberu dobro imajući pred očima poznatu rieč jednoga najvećih državnikah englezkih: „Kada tko misli, da se služi revolucijom, tada on služi njoj." Želimo od srca, da se ta istina u Njemačkoj i Francezkoj uvaži; inače poginut će Francezka sa svojih ranah, a Njemačka će podleći nutarnjim tegotam, kakovih će nuždno biti izza njezinih pobjedah. S toga nemože se dosta da naglasi, kako oba naroda u sadanjem stanju Evrope nebi mogli boljom se služiti politikom, nego da veledušno zaborave na prošlost, pak iskreno da se slože proti revoluciji. Genf. Corr.

Ulomci apologetični.

I.

Isusovi svjedoci.

Hoćemo-li se ob istinitosti kojega dogodjaja osvjedočiti, a ono pitamo svjedoke-očevidce. Jesu-li svjedoci takovi, te istinu i kazati mogu i kazati hoće, moramo svjedočanstvu njihovu vjerovati. „U ustima dvaju ili triju svjedoka ostati će svaka istina" uči zakon Mojsijin. Kad se nebi mogli osloniti na nikoje svjedočanstvo, razkinule bi se sveze družtvenomu životu, prestala bi svaka znanost i prosvjeta, morala bi ustupiti divljoj surovosti.

Nu nijedan dogodjaj na svietu nije toli vjerodostojnimi svjedoci potvrdjen, koliko istina, da se u Bethlemu od Marije Djevice rodjeni Isus pokazao svietu kao sin božji i posvjedočio to svojim naukom i životom, ozdravljivanjem bolestnikâ, uskrisivanjem mrtvacâ, vlastitim svojim uskrsnućem, svojim uzašašćem na nebo i nebrojenimi drugimi čudesi.

Nuder pristupite vi svjedoci Kristovi, vi svjedoci njegovu života i smrti, njegovu nauku i čudesom, pristupite vi svi, koji ga vidjeste, čuste i s njim živiste, za njega trpiste, za njega umroste! Pokažite se pred dvojećim svietom te kažite što znadete i što svjedočite o njem? Eto — tu se bliže te častne, velebne spodobe. Jedan — tri — da još više i dvanaest, jih je — dvanaest muževa! Kako se imenujete? — Kazuju nam svoja

Digitized by Google

imena: Šimun Petar, Andrija, Jakov, Ivan, Filip, Bartolj, Toma, Matej, Jakov sin Alfejev, Tadija, Šimun i Matija, — Tko ste? „Svjedoci smo Isusovi“ odvraćaju nam „jer tako nam je zapovjedio božanski naš meštar:“ „Vi ćete svjedočiti o meni, jer ste od početka sa mnom. „I biti ćete mi svjedoci u Jerusolimu i u svoj Judeji i Samariji tja do na kraj zemlje““ (Djela ap. 1, 8.). — Možete-li nam istinu kazati? — Odgovara jedan od njih imenom Ivan (I. ep. 1, 1.): „Što čusmo, što vidjesmo očima svojima i ruke naše opipaše to vam javljamo.“ A Petar dodaje: „Nepokazasmo vam sile i dolazka Gospodina našega Isusa Krsta po pripoviestih mudro izmišljenih već videći sami slavu njegovu.“ — Kao očevidci mogu nam dakle istinu kazati. A oni nebijahu baš lahkovjerni svjedoci: mnogi od njih, kako jim sam Isus predbaciti morade — nepovjerovaše tako brzo, dà oni imadjahu i dvojitelje medju sobom, kao Tomu. — A hoćete-li nam istinu kazati? — Mi smo naše svjedočanstvo krvlju podpisali, mi smo svi do jednoga rieči naše smrću potvrdili.“

Oni dakle mogu, a oni nam i hoće istinu kazati. — Kakovo je to vaše svjedočanstvo? Što svjedočite o Isusu? — Odgovara prvi izmedju njih Petar: „Ti si Krst Sin Boga živoga, *) zasvjedočen medju nami čudesi i znakovi **)“ a svi ostali posvjedočavaju glasovi svojimi svjedočanstvo Petrovo, veleć: „On je Krst Sin Boga živoga, koga je Bog zasvjedočio medju nami čudesi i znakovi.“ U ustima dvaju ili triju svjedoka ostati će svaka istina. Ovdje je dvanaestero ljudi, koji su svoje svjedočanstvo krvlju zapečatili.

Nu to nije dosta. Pristupite amo novi svjedoci, što svjedočite o Isusu?

Zemlja puca, grobovi se otvaraju, iz njih se dižu mrtvaci — ima jih sto, tisuća, sto tisuća, dà ima jih na milijune. Glave jim krvare, tjelesa su jim razdrpana, uda izprelamana. Tko ste? — „Mi smo svjedoci, krvavi svjedoci Isusovi, mi smo mučenici. Mi nesvjedočimo samo riečmi, mi svjedočimo djeli. Mi smo svoju krv za njega prolili te sried groznih muka uzanj pristajali.“ — A kakovo je svjedočanstvo vaše? Odgovara sv. Ignacij, jedan za sve: „Samo je jedan Bog, koj je stvorio nebo i zemlju i jedan Isus Krst, njegov jedinorodjeni sin, koj je za griehe moje na križu zadovoljio.“

Vjerujem u svjedočanstvo apoštola, jer su kao plaću svoga svjedočanstva primili — smrt; kad njim vjerovao nebih, nijednomu čovjeku na svietu nebih vjerovati smio. Vjerujem u svjedočanstvo sv. mučenika, jer su izpoviest svoju krvlju zapečatili, kad njim vjerovao nebih, nijednomu čovjeku na svietu nebih vjerovati smio. „Čini Sokratovi“ veli Rousseau „nisu toliko utvrdjeni koliko čini Isusovi. Pak tko dvoji o Sokratu? A ipak nije nitko umro, nitko nije svoju krv prolio, da njihovu istinitost posvjedoči.“

*) Mat. 16, 16.
**) Dj. ap. 2, 22.

Nu to još nije dosta. Novi nam se svjedok pokazuje. Sâm je — ali nebrojeni govore na njegova usta; jednom rieči, jednim srcem svjedoči on — ali milijuni milijuni svjedoče zajedno s njim; kroz sve vjekove, od istoka do zapada razlieže se po svem svietu glas silnoga svjedočanstva njegovoga. Taj je svjedok sv. crkva, taj ogromni, poviest svieta ovladavajući zavod, komu na svietu ništa nije bilo, niti jest, niti će biti ravnâ. Njezina jedinost, njezina obćenitost, njezina obnavljajuća sila, kojom je novi sviet stvorila, njezin obstanak uzprkos svim olujam razvraćenih vjekovâ svjedoči, da je onaj, koj ju je utemeljio, pravi Bog. I ona sama bez prestanka kliče: „Credo! Vjerujem u Isusa Sina njegovoga jedinoga gospodina našega!“

Tu nisu samo dva ili tri svjedoka, koje Mojsija zahtieva; tu nije samo dvanaest apoštola, tu nisu samo hiljade mučenika — već su tu milijuni milijunâ, sav sviet pun svjedokâ, poviest čitavih skoro devetnaest vjekova svjedočeća za Isusa.

Posljednji se svjedok približuje. Sumoran je i skršen, život mu već omrzao, pogled ugasnuo a obraz mu nosi znakove skoro devetnaestovječne trapnje. — Tko si? — „Ja sam Izrael, nesretni, Bogom prokleti narod.“ — Narod je izraelski onaj veliki svjedok Isusov, koj se svuda za njegovim krstom vuče, kao sjena za tielom. Prastar je to narod. Svi narodi, s kojimi je nekoč u Aziji obitavao, izginuše već davno te izčezoše sa pozorišta svjetske poviesti. Ali Izrael nemože umrieti, on nesmije umrieti, on mora ostati, potucati se od jedne zemlje do druge, od jednoga naroda k drugomu, kao niemi nu ipak glasni svjedok Isukrstov, koga je vidio, s kojim je živio, koga je progonio, čiju je krv na svoju glavu dovikivao. Svaki židov, koj nas sretne, sjeća nas i svjedoči nam za Isusa; on je stajao u predjih svojih pred njegovim križem, on nosi na čelu žig prokletstva, on potvrdjuje veliku smrt križa — on je živ dokaz, da se izpuniše starodavna proročanstva, da mu se poviest svršila na način, koj mu je označio Ozea prorok veleći: „Dugo će i dugo biti sinovi Izraelski bez kralja, i bez vodje i bez žrtve, i bez oltara i bez efod i bez therafim.“ Vjerujem u svjedočanstvo naroda židovskoga, jer on i proti svojoj volji za Isusa svjedoči.

U istinu svjedočanstva za Isusa toli su jasna, toli silna, toli mnogobrojna, toli osvjedočavajuća, te moramo sa Tomom u svetom oduševljenju i strahu zavapiti: „Gospodine moj i Bože moj!“

II.

Čim se razširila crkva?

Trovrstnom silom djeluje čovjek: silom materijalnom, silom sjetilâ i silom duha. Sila materijalna ljuto je nasilje, sila sjetilna javlja se u strastih a sila duševna leži u znanju i umjenju. Silom prvom t. j. nasiljem podvrgo si poganski Rim skoro cieli tada poznati sviet, poraziv narode silom mača. Silom prvom i

Digitized by Google

drugom zajedno t. j. nasiljem i razvraćenom strašću razprostranjivao se Izlam, i dan danas si njimi još svaki buntovnik pribavlja ortake. Silom trećom t. j. silom duha propisivala je stara Grčka zakone cielomu svietu; mudrost i umnost njezina bila je školom svih naroda. — Koju je silu izabrao Isus polugom, da krši carstvo vražje te da utemelji i učvrsti svoje kraljestvo? — On zabacuje svako nasilje: „Vrati mač svoj u korice" veli Petru, (Mat. 26, 52.) „jer svi, koji se mašaju mača, od mača će i poginuti." On zabranjuje svako naginjanje na strast; veli bo: „Svaki, koj pogleda na ženu sa željom, već je učinio preljub u srcu svojemu (Mat. 5, 28.). I opet veli: „Svaki, koj se gnievi na brata svojega ni za što, biti će kriv sudu (Mat. 5, 22.)· Geslo je njegova kraljestva: „Hoće-li tko za mnom, neka se odreče sama sebe te uzme križ svoj i neka me sliedi *)." Na mjesto ugadjanja stavlja on trapnju, a požude zapovieda krotiti odrisanjem.

Nu on niti treće sile neveli rabiti. Apoštole nije izučio ni znanosti ni umjetnosti, niti jih je poslao u slavne škole rabinskih ili grčkih mudraca. Dà usuprot uzradovav se u duhu svetom reče: „Hvalim te, otče, gospodaru neba i zemlje, što si ovo sakrio pred mudraci a odkrio malenim." Buduć sam gojencem tesara razašilje galilejske ribare u vaskoliki sviet, da uče sve narode. I krenuše. — Kakovu silu, kakovu moć dade jim Gospodin, te su se tolikim pouzdanjem i tolikom odvažnošću dali na djelo tako ogromno te ljudskomu sudu neizvedivo? Čim su uzeli predobljivati vas sviet?

Zamislimo se malko u ono doba, kadno apoštoli krenuše navieščivati narodom nauk svoga meštra. Predstavimo si apoštola Petra, kako prvi put u Rim dolazi, da ondje propovieda vjeru Propetoga. Kao tudjin u otrcanom odielu, na rukama žuljeve od mnogoga ráda, sav zaprašen, bos ili tek nuždnimi sandali na nogama ulazi on u taj svietovladni grad. Već iz daleka pogleda na kapitol, to središte i zrcalo veličine, poglêda na Jupitrov hram, kako gospoduje Rimu i svemu kolikomu podjarmljenomu svietu; na desno i lievo ulicam vidi sjajne i mramorne palače, svagdje opaža hramove i kumire, nad koje se uzpinje velebna kuba Pantheona, hrama svih bogova netom sagradjena. Bezbrojna rulja valja se i tišma ulicami ogromnoga grada, skoro dva milijuna stanovnika brojećega, k amfiteatru, da se nagleda boja gladiatorskoga, da se opoji pogledom na njihovu krv; drugi se žure u kazališta k mimičkim igram, da svoju putenost nasite a treći u cirkus, gdje baš proslavljeni jedan jašilac slavlje slavi. „Panem et Circenses" — kruh i igre — više si neželi zakrnjela, svakoga višjega čara lišena svjetina rimska.

*) Što je Palmotić u Kristiadi liepo ovako preveo:
„Kogod žudi bit uza me,
Od sebe se sama odreci
I svoj vazmi križ na rame
Ter pospiešan za mnom teci."

Tu se približi njetko iz ogromne množine tudjincu, kojih svaki dan na hiljade u Rimu svane, te ga iz znaličnosti oslovi. Čujmo njihov razgovor.

Rimljan. Tudjinče, što te dovelo u Rim?

Petar. Dolazim naviеštati nepoznata vam Boga te uništiti bogove krive.

Rimljan. U istinu, to je nješto posve nova; kaži mi, odkuda dolaziš i koja ti je domovina?

Petar. Polazim iz naroda, koga vi prezirete, koga ste iz Rima prognali, suplemenici moji obitavaju iza Tibera — ja sam Židov.

Rimljan. Bit ćeš valja iz odlične porodice toga naroda. Imat ćeš valjda u suplemenikâ svojih silna ugleda?

Petar. Pogledji na ove siromašne ribare na toj obali i — eto ti moga zanata. U životu sam se svojem ponajviše lovljenjem riba i pletenjem mreža bavio. „Zlata i srebra — neimam."

Rimljan. Nu valja da si ostavio zanat svoj posvetiv se naukom filozofičnim, valja da si polazio filozofičke škole i govorničtvu se izučio?

Petar. O svih tih stvarih neimam ni pojma.

Rimljan. A ono valjda tvoje bogoštovje imade mnogo čara u sebi, te ćeš mu i bez filozofije i govorničtva privrženika steći?

Petar. Nipošto! Navieštam Boga, koj bje medju dva razbojnika na križu razapet.

Rimljan. A što ćeš nam naviestiti o tom svojem Bogu?

Petar. Navieštati ću nauk, koj se oholicam i putenikom čini ludorijom te koj na boj ustaje proti svim utvoram, kojim je grad taj hramove podigao.

Rimljan. Pak taj nauk kaniš tudier navieštati te mu sljedbenika steći?

Petar. Nesamo ovdje već i po svem svietu.

Rimljan. A na koliko vremena?

Petar. Za sve viekove.

Rimljan. Valjda imaš silne branioce, bogataše, odličnike i filozofe na svojoj strani, da možda i cara brojiš medju svoje prijatelje?

Petar. Bogatašem navieštam, da prezru bogatstvo, odličnikom, da roba bratom svojim smatraju, a caru, da odloži dostojanstvo najvišega svećenika.

Rimljan. Ali tu će se sve proti tebi podići, što ćeš tada?

Petar. Umrieti ću. —

Makar taj razgovor nije baš izvadjen iz poviesti, nije ipak moći dvojiti, da su se na taj način pogani često razgovarali s vjerovjestnici. Oružje, kojim su ovi sv. evangjelje branili, bijaše — smrt. Ginulo je na tisuće vjeroviestnika, na milijune mučenika, a crkva se ipak vidno širila; čim je više krvi proteklo, tim je bolje rasao broj sljedbenika nauka Isusova. Kako to? Koja je to moć, koja-li to sila, koja je tu nevidljivo, nu ipak očevidno djelovala? Netreba već sada tajiti odgo-

Digitized by Google

vora. Čudnovato razširenje crkve Isusove bivalo je i biva — **istinom.** Vječna božanska istina, to je ta moć, to je sila, kojoj ništa na svietu odoljeti nemože. Pitaš, što je istina? Kad bih ti ju orisati htio, rekao bih s pjesnikom:

„Istina je kći nebeså,
Divan cvietak odozgor itd.

ali to je tek slaba prispodoba.

„Ja sam pût, istina i život" veli naš Spasitelj. Dakle Isus-Krst, Sin božji, vječna Rieč, koja je čovjekom postala, u kom se Bog ljudem objavio, on je sam ta božanska, vječna istina, ta sila, ta moć, koja je sviet svladala. Tu je dakako uzalud biesnio a i sad uzalud biesni pakao proti sv. crkvi, jer je Isus rekao: „Ja sam s Vami do svršetka vieka" (Mat. 28, 20.). A kad je Bog s nami, tko će proti nam?

(Sliedi dalje.)

Pater Augustin (Herman Cohen),

koj je mjeseca siečnja o. g. u duhovničkoj službi pao žrtvom dieleći zarobljenim u Njemačkoj Francezom bolestnim posljednju pomoć i utjehu sv. vjere, bio je jedan najodličnijih obraćenikah našega doba. O životu svojem prije obraćenja piše on u jednom listu na P. M. Alfonza Ralisbonna:

„Rodjen od roditeljah židovskih budem jur u desetoj godini života nagnan stupiti u borbu glasbenih umjetnikah. Nenavršiv jošte dvanaeste godine a vanredno napredujuć mogoh prvi put javno u rodnom si gradu koncertovati. Ah! Bog dopusti, ja stekoh slavu... Uspjeh bijaše savršen; to mi mladjahnu zavrti mozag. G. 1834. dodjem u Pariz. Kao što kamen površinom vode bačen skakuće i leti daleko: tako poletiv i ja umom svojim sve na skokove budem do mala pravom strahotom glasovita čovjeka. Postanem ljubimcem dvoranah i najpače bezbožnih družbah, pak budući se držalo, da se me sve lahko prima i prema dobi da lahko sve shvaćam, to sam usljed čestih takovih govorah i sbilja povjerovao, da sam čovjek, za kakova me drže, sve upravo vrstan prosuditi. . . . Skoro se zatim nastojalo na mene poput onoga griesi natovarena jareta u starom zavjetu svaliti sve grdobe naukah, što se uzišavši iz ponora paklena širile površinom špilje parižke. Ateizam, panteizam, fourierizam, saint-simonizam, komunizam, socializam, terorizam, dizati bune, daviti bogataše, ukidati ženitbu, otimati i dieliti imovinu, uživati sve slasti: sve se to zavrtilo u glavi četrnaestgodišnjega mladića. Nesreća htjede, da budem najrevnijim promicateljem sljedbah, što se zavjeriše ponoviti zemlji lice, a usljed toga budem Benjaminom više takovih novovjekih prorokah tobožnje civilizacije. Nadut svojim uspievanjem ugrezoh u sve zloće putujući Englezkom, Švajcarskom i Njemačkom; zanešen sve većma za filozofične novotarije nastojao bih svuda sve većma raznositi otrovne one nauke, što bijahu hrana mojoj mladosti. Svećenici bijahu mi stvorovi družtvu opasni, a poglavito redovnike držao bih za nemani, kojih se valja kloniti kano ljudožderah. Tko bi mi bio na povratku u Pariz prorekao, da božja providnost na meni hoće da pokaže, kako ona umie zabludjeo stvor iz daljine opet dovesti natrag!?"

Mladi Cohen obratio se iznenada prigodom glasbene produkcije u crkvi. Nevjernomu virtuozu bude ponudjeno ravnanje, a on ga iz uljudnosti preuzeo. Bilo to u crkvi St. Valére za pobožnosti svibanjske g. 1847. Cohen pripovieda o tom sam:

„Dok bi trajale molitve, neosjetih u sebi ništa osobita, pače za propoviedi bijah brbljav i nepristojan; ali kada nadodje čas blagoslovu, premda nisam bio sklon, da se poput drugih prignem, osjetih u sebi nedokučivu zabunu. Duša moja, omamljena i raztresena žurbom svietskom, neznam kako bih rekao, našla se opet opaziv, da se u njoj nešto dosele sasma nepoznata sbilo. Nešto me povuče i prije nego bih mislio ili hotio, moradoh se prignuti. U onaj par, kada se svetotajstvom dielio blagoslov, osjetih u sebi, kako se nešto neopisiva ali ugodna uzbudilo. Dojdućega petka dodjoh opet i oćutih još jače ono isto čuvstvo, koje mi poput znatna tereta cielo pritislo tielo prisiliv me da kleknem. Nehotice moradoh prignuti koljena. I u isti mah porodi se u meni nenadana misao: „Tebi je postati katolikom!"

Od toga dana približivao bi se Cohen crkvi katoličkoj, koju bijaše do tada mrzio. Izza mnogih nutrnjih i vanjskih borbah odluči napokon i dade se 28. kolovoza g. 1847. okrstiti. Oduševljenje religiozno, što se mladoga obraćenika uhvatilo silno, dovede ga do mala u strogi red karmelićanom i 6. listopada g. 1849. obuče Cohen u samostanu Broussey blizu Bordeauxa haljine redovničke. Broussey jest kolievka g. 1840. uzkrsnulu redu neobuvenih karmelićanah. Samostan taj, položajem tako divan i pokojan, kako si ga duša hoteći promatrati Boga i vječnost samo željeti može i odabrati, osam miljah daleko od Bordeauxa, uzdigao se gore na vrletnoj stieni. Tuj živi baveći se molitvom, razmatranjem i naukom do 20 redovnikah, malo ne svi odprije odličnici i uglednici iz obrazovanih viših razredah Španije i Francije. Glavna jim je vježba mučanje. Mučanjem može čovjek, kako veli sv. Ivan Hrizostom, nebo vidjeti otvoreno i s Bogom se pouzdano zabavljati. Način života u tom samostanu kako u svih drugih karmelitskih evo je ovaj: Svake noći u ³/₄12 tihano pozvoni brat redovnik zvoncem izvan noviciata. Najbudniji izmedju novakah ustanu na taj znak žurno, da dohvate u hodniku obješenu čagrtaljku; koj ju je dohvatio, stane čagrtati jedno za drugim do tri puta tri, a zatim polagano i dostojno dozivlje braću riečmi: „Hvaljen budi naš gospodin Isus Hrist i preblažena

Digitized by Google

djevica Marija, njegova majka! Braćo! dodjite našega gospodina slavit!" O polnoći idu novaci i otci moleći Miserere na kor i počmu odmah pojati Matutinum i Laudes. U $^{1}/_{2}$2 sata dovršivši officium sakupe se novaci s nova u moljnici, gdje izza kratka štiva pol ure razmatraju. Izmolivši zatim litanije blažene djevice vrate se u ćelije i legnu spavat do $^{3}/_{4}$5. Tada se opet onako budi kako prije polnoći, svi se dignu i idu na kor, gdje se poje Prima i Tertia, a poslje toga čita i razmatra. Zatim idu svi u ćelije, da se priprave za sv. misu, koje se redom služe do 11 satih. Što preostane vremena, sprovodi se duhovnim štivom, a oko $^{1}/_{2}$11 ide se opet na kor recitovat Sextam i Nonam. Poslje toga sliedi izpitivanje savjesti svaki dan prije objeda, pak kada je i to svršeno, idu moleći De profundis u refectorium. Tu nevidiš drugo nego četiri biele stiene bez ikakva nakita, osim propela nad glavom glavarovom. Glavar neima druge odlike do mrtvačke glave pred sobom. Bieli drveni stolovi i stolice stoje uz stiene. Drvena žlica, vilica i nožić, sve troje omotano ubruscem stoji vazda na stolu, a uza to vrč i kupa, zemljanice mrke boje. Jestvine, a to su sočivo i voće, riedko samo na blagdane ribe, nosi svakomu redovniku brat poslužnik u zdjelici. Takav brčan ručak jedva traje pol ure. Dok se jede, čita se jedna glava iz svetoga pisma i kakovo drugo duhovno štivo. Kadkada dozvoli glavar novakom i drugim otcem stanovite trapnje n. pr. križ nositi na ramenu, trnovu krunu metnuti si na glavu, klečati dok se dade zuak, klečećke jesti itd.; više takovih trapnjah, kakove su u običaju, navoditi nedopušta prostor. Poslje objeda ide se u vrt na malen odmor, sve jedan po jedan, a mučanje drži se strogo; ako-li se pako dozvoli razgovaranje, to se šeću tada po dva a dva, svaki s onim, koga mu odredi glavar. Poslje odmora idu novaci klanjat se svetotajstvu, a zatim zabavljaju se ručnim kojim odjelom po volji. U 2 sata poju se Vesperae, u $^{1}/_{2}$3 idu otci u ćelije a novaci u moljnicu molit čislo, slušat svoje učitelje ili učit se rubrikam i drugim predmetom. U 5 satih počima razmatranje, koje traje punu uru. U 6 satih moli se Completorium i odpjeva Salve regina. Poslje toga sliedi mala okrepa za večeru, a u $^{3}/_{4}$7 izpitivanje savjesti i De profundis. U 7 satih opetuje se još jedan put sasma tiho pokornički taj psalam a medjuto zvoni zvono. U $^{1}/_{2}$8 idu novaci u moljnicu, izmole nekoje molitve, prime blagoslov svoga meštra i povuku se točno u 8 satih u svoje ćelije. Na zadnji udarac zvona moraju se utrnuti sve svieće i obćenito mučanje nesmie da prekine nikakav žamor. U $^{1}/_{2}$9 mora svatko biti u krevetu; a u taj par izadje jedan novak na takovo u hodniku mjesto, odkale ga svi čuju, pak na glas, polagano i dostojno govori izreku, koja može pobudne misli u duhu roditi i utisnuti, dok se sklope oči i sklopljene ostanu do blizu polnoći. Vrieme je to za počinak kratko, ali duša je tako mirna i prosta smućujućih u svietu mislih i slikah, te se za cielo može reći, da se nigdje tako mirno i sladko nepočiva kako to biva tude.

Mjeseca srpnja g. 1850. dodje gospodja iz Pariza u Broussey i nastani se u kućici blizu samostana. Kako joj je vanjština odavala odličniji stalež, kako joj je ponašanje bilo ugladjenije i lice tužno, poželiše stanovnici saznati, tko je ona. Saznaše domala. Odmah prvoga dana podje gospodja u crkvicu samostansku i povuče se u jedan kutić, odkale mogaše vidjeti u vrt, gdje su se novaci upravo šetali. Medju njimi ugleda Hermana, komu bijaše čelo vedro i lice zadovoljno. „Ah! ubogo diete", uzklikne ona, „ipak nije tako nesretan, kako sam mislila!" Gospodja, Cohenova majka, židovka, dade se prijaviti glavaru i zadobi dozvolu, da smie govoriti s novakom Augustinom. On dodje praćen meštrom novačkim. Kada si majka vidjela pred sobom sina na redovničku obučena, ostrižena, neobuvena, puče joj srce materinsko, ona se onesviesti. Herman prihvati i zagrli majku, a čim se osviestila, reče joj duševnim pokojem, koj je dar samo božji: „Majko moja! ja sam sretan!" — Gospodja ostane još koji čas u crkvici i mogaše slušati pienje redovničko praćeno harmoniom Čim začuje prve zvukove glasbene, tople joj suze potekoše niz lice materinsko. Umah si prepozna sina, virtuoza Hermana, koj bi nekoč umio onoliko mile i silne zvukove izmamiti glasoviru. — Sutradan dodje opet k sinu. Vidjev mu kutu od kostrieti zavapi: „Bože veliki! kako mi sina nagrdiše tom kutom, timi sandali, tom obrijanom glavom!" Herman, koj se s mukom samo mogaše svladati, nereče majci drugo, nego: „O majko! majko!" Nikada jošte nije si ona tako silno grlila sina; nije se dala utješiti, jer da je izgubila sina, koj je sada za nju i svu svojtu mrtav. Mučila se svakojako, da ga pregovori, da ga povrati židovstvu, revnostno braneći zakon Mojsijin. Ali kad je sve bilo uzalud, ostavi koncem srpnja Broussey, koj bi od tada smatrala grobom ljubljenoga sina. Na smrtnoj postelji zadobila je ta dobra majka milost svetoga krsta. —

Kao što je Herman Cohen kano glasovit glasbenik putovao Francezkom i Englezkom, u največih gradovih svojimi produkcijami zanoseći sviet a primajući hvalu i slavu: tako je poslje kano karmelićanin Pater Augustin opet išao Francezkom i Englezkom imajući na umu i duši rieči proroka Izaije: „Viči bez prestanka; kano trublja diži svoj glas i navieštaj puku momu zloće njegove i kući Jakovljevoj njezine griehe." Mjeseca studenoga pr. g., piše „Märk. K. Bl." dodje na veliku radost našu, Pater Augustin, da zarobljenim Francezom pomogne na duši i tielu. U Spandavi mogao je djelovati baš po želji i volji; ondješnji duhovni pastir i zapovjednik tvrdje išli mu liepo na ruku. Tu biesnile boginje i revni Pater Augustin dobavio se bolesti smrtonosne. Bio s prva već i prizdravio, ali iznenada okrenulo na gore. Milosrdna sestra, koja dvorila bo-

Digitized by Google

lestnika, opazi znakove bližnje smrti i natukne mu pogibelj. Pater Augustin, redovničkim životom uvježban smrti gledati u oči, namah ju i radostno posluša, izmiri se sa svojim Bogom, komu se s davna prikazao svega, i stane se pripravljati na put u vječnost. A pripravljao se puna dva dana skoro neprestano pjevajući Te Deum laudamus, Magnificat, Salve regina, De profundis i Memorare. Tako od srca karmelićanom obične pjesme pjevajuć izdahne Bogu svomu posvećenu i žrtvovanu dušu 20. siečnja, a 23. bude položen u raku kod sv. Hedvige.

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. gospodin nadbiskup ode sa svojim tajnikom g. Maksom Kolarićem današnjim vlakom u Peštu, gdje sada na sastanku sbog konštituante kat. autonomije boravi vas episkopat ugarski. Visoki putnik odlučio je vratit se doma prije konca ovoga mjeseca. —

— Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo je darovati občini Antunovac za crkvu 300 for.

— Veleč. g. Toma Kramarić, župnik na Kamenici moli nas sa svojimi župljani, da uza smiernu i srdačnu zahvalnost njihovu javimo u sviet ova dva čina: Prije dvie godine ponukom i nastojanjem župnika župna je občina kamenička naredila novo župno groblje, obzidala ga i unj postavila kapelicu sv. Tome. Toj kapelici za ures žrtvenika poklonio je velедušno preč. g. kanonik Toma Gajdek liepu sliku sv. Tome apostola, od zagrebačkoga umjetnika Mücke, vriednu 100 for.; još je pripomogao isti preč. gospodin za novu misnu opravu darom od 24 for. Dne 24. siečnja t. g. dogodila se župniku nesreća ter izgorila mu krma i sve gospodarstveno orudje. Hvaljeni preč. g. T. Gajdek pružio mu je u toj neprilici liepu novčanu podporu od 50 for. Vidio Bog!

— „Nar. Nov." od 13. t. mj. nose sliedeću izpriku: „Neki dopisnik iz Banije metnuo dopis u 55. broj „Narodnih Novinah" o intoleranciji katol. crkve. Koja je svrha g. dopisnika, sigurno je svaki čitatelj opazio, osobito kad je pročitao svršetak dopisa. Dopisnik je napomenuo slučaj, koji se je sbio pred mjesec danah u ovdješnjoj bolnici, a svrha je ovomu odgovoru, da onaj dopis ilustriram. Oko 1. veljače bio sam niže podpisani kapelan pozvan, da dodjem dvojicu u petrinjskoj bolnici izpovjediti. Odem tamo, izpovjedim jednog; kad dodjem drugomu bolestniku, veli on da je evangelik i da hoće kao takav da umre. Nad krevetom bijaše pogriešno napisano da je katolik. Vidivši njegovu stalnu odluku, pružim mu pomoć, koju sam mu bio dužan i kao akatoliku pružiti te ga sasvim na smrt pripravim. Tim pokazah kao što bi i svaki katolički svećenik pokazao toleranciju prama inovjerniku, i on mi se na pruženoj pomoći liepo zahvali i srdačno ruku pruži i stisne, česa su svjedoci jedno petorica, koji su se tada u onoj sobi nalazili. Dogodi se i on umre. Na prijavu o njegovoj smrti ovdješnjemu kat. župnomu uredu bude odgovoreno da se isti može zakopati na groblju sv. Benedikta, na onoj strani groblja, gdje se zakapaju oni, koji nisu kao katolici umrli ni živili, a svećenik da nemože ići na sprovod, jer da mu to zabranjuju njegovi crkveni zakoni. Tim nije bilo zadovoljeno g. zapovjedniku bolnice, već on sprosi ovdješnjega preč. g. protu pravoslavnog; i kako g. dopisnik pripoviеda, mrtvac je bio po njem onako svečano sahranjen, kao svaki drugi hrišćanin. G. dopisnik dvoji, da li kat. crkva tako umstvuje, ja ga upućujem na liepo djelce u našem jeziku od dra. Julija Liebalda Ljubojevića, neka pročita §. 26. i neće više dvojiti, a to može i u svakom drugom kat. crkvenom pravu naći, tamo će naći i razloge, pa ako nije zagovaratelj bezvjerskih grobljah i indiferentista, priznat će, da je sasvim u redu bilo učinjeno glede sprovoda i pokopa. G. dopisnik veli da evangelik nije skot; to mi svi dobro znamo, svaki kat. svećenik, jer da smo te lude misli, nebi se lje ni dopustilo, da se evangelik zakopa na groblju sv. Benedikta, kamo se skotovi nezakapaju. G. dopisnik hoće da preč. g. protu tim uzvisi. U koliko poznam čednost njegovu, tim ga je samo uvriedio. Il je radio preč. g. proto po propisih svoje crkve il nije. Ako jest, tada prezire onu hvalu, kojom ga dopisnik slavi i nesmatra si to za kakvu zaslugu već jedino za dužnost. Ako li nije radio preč. g. proto po propisih, tad je opet g. dopisnik promašio svoj cilj. G. dopisnik napominje da je prečastni g. proto nesretan. Neznam u čem, pače bih protivno uztvrdio. On kao čestit i vriedan svećenik nepazi, da li ga ljudi hvale i da li je odlikovan, već je onda sretan, kad si je sviestan da ono radi, što mu njegova sviest nalaže. Ako li je zbilja nesretan, što nevjerujem, to mu sigurno nije kriva intolerancija kat. crkve, o kojoj g. dopisnik pripovieda, a moskovsko pilgerstvo, o kojem spominje dopisnik, i opet nespada na intoleranciju kat. crkve. G. dopisnik neka bude uvjeren, da ću mu uviek pripravnim srcem glede te stvari odgovoriti, ako želi, samo pod jednim malim uvjetom, da svoje častno ime podpiše pod svoj dopis. P. L. kat. kapelan u Petrinji."

Po koju takovu tužbu i žaobu tobože na intoleranciju kat. crkve čitati je odavle i odanle skoro svake godine. A pitamo: kolika bi to bila vika, da se dogodi slučaj ter katolički duhovnik javnim načinom i crkvenom službom sprovede i zakopa mrtvaca grčke iztočne crkve, pak makar da je u čas smrtni prešao u krilo katoličke crkve, kamo-li nebi, da je umro vieran svojoj crkvi? Najpametnije i najtolerantnije jest, da svaki duhovni službenik obdržava naredbe svoje crkve, a čeljadetu kršteau i nekršteau u sgodi, a nestašici njegova vlastitoga duhovnika da učini kako je učinio kapelan petrinjski. Je-li tužba pisana u novine, da si

Digitized by Google

uzkratio crkvenu službu, komu ju zakon brani, ako nije ništa više nego to, nepravdaj se, nego pusti neka ide, jer pred svakim od razuma mužem pravedan si. Ako su nerazumni i strastni novinski dopisnici, valja da poprave urednici ovakova pisma oli bacajući u koš, oli bilježkom soleći, oli ovako primajući uztuk kako N. N.

— „Sloga“ (ovdje u Zagrebu izlazeći dnevnik) rado se zadjene o naš nadbiskupski seminar. Biti će valjda od starih uspomenah, jer gospodin urednik proživio je u nadbiskupskom sjemeništu godinah kano gojenac klerik, a kažu nam da u njegovu družtvu ima više takovih. Nego hajdmo da vidimo. Nedavna pokudjen je na primjer zavod taj, da se je u njem razasula disciplina, čemu da budi jedan dokaz to, jer je u vrieme školsko tu i tamo vidjeti klerika. — To ti je ono: pusti po propisu i savjetu liečničkom bolestna mladića na zrak i oporavak, zlo je i naopako, osobito ako se je zamjerio Sloginim ljudem, jer tada gotov je to dokaz za razsulo zavodne discipline; nepusti ga, zlo i naopako, jer eno kruta neljudska sila ubi mladež, a znao bi za to i sviet, ako se stradalac makar samo po drugoj ili trećoj ruci bude znao dohvatiti Sloge. Medjuto ravnateljstvo držeći se stalnijih načelah i pravilah, niti se je poćutilo tim dopisom primorano službeno pozvati u seminar klerike doma boraveće, jer sami znadu uvjete dopusta i rok povratka, a ima tko je vlastan svjedočiti i za ponašanje njihovo izvan zavoda, niti se je ravnateljstvo marilo pravdati. Spomenuti nam je usuprot ovom prigodom, da je onomadne jedan klerik upravo sbog nepovlaštena odlazka u zavičaj mahom odpušten iz zavoda. — Ako bude znao naći pravu si družbu i primiliti se Slogi, moći će i taj pisati o razsulu discipline sjemeništne. — Drugo u listu „Sloge“ 59. od prošloga ponedjeljka čitamo pod naslovom „Javna sbornica“ ovo pismo: *Ako se nevaram, jedna od crkvenih zapovjedih nalaže, da se nedjelje i svetci svetkuju. Prem je ta zapovjed crkvena, to su se ipak jučer poslje podne čistili dimnjaci u rimokatoličkom sjemeništu, baš u ono vrieme, kad je najvećma pobožni puk polazio na prodiku sv. Ivanu. Ako su duhovne ovce na tu zapovjed obvezane, to su sjegurno i duhovni pastiri.*“ — Pod pismom neima nikakova imena niti znamenke, a jest običnа urednička izprika: „za članke pod ovim naslovom uredničtvo neodgovara.“ — Nego ovako je ta pripoviedka: užegle se pred peću, gdje se jednomu starcu nemoćniku jače i duže loži, ciepanice i treske suhare, dim jačom silom zasukljao iz dimnjaka, i dok su ljudi na ulici postojavali vidit, nebi-li tu bukla vatra, priskočili domaći sluge ter gorivo razbacali i pogasnuli, a priskočio i dimnjačar u bližini stanujući. To je sve bio posao jednoga časa; a buka u kući tolika, da su ju mnogi kućari istom drugi dan doćuli. — Pametni ljudi znadu, da je posao čistiti dimnjake dimnjačarov; znadu takodjer i to, kako se sami dimnjačari najbolje brinu, da jim se nedjeljom i svetkom nebude provlačiti kroz čadjave dimnjake nego da umiveni i preobučeni mogu počinuti i razgovorit se u družtvu; znadu pametni ljudi svi, da ulicami prodje na tisuće, svakoga stepena ljudstva, pak osim morda kakova znalična i čuvidna šegrta niti neosjetiše kako dimnjačar u toj i toj kući mete dimnjak. A tekar kad ulicom vrvi množina! Čudo su dakle golemo ti seminarski dimnjaci. Ali moglo se je u našoj pripoviedki dogoditi ovako: U Zagrebu je s ostalom dosjetka rieč, kad je komu planuo dimnjak, da se kroz smieh rekne: omeo mu se dimnjak! Dimnjak su oprašili! Takovu dosjetku valja da je čuo, a nerazumio i nemario razumiti idući sjetan s množinom Slogin javni sbornik, pak tresk u svoju Slogu pripoviedku, kako rimokatolički seminar nedjeljom mete dimnjake. — Veće-li ludosti ili zlobe! Sva je prilika, ter je isti pisac zaboravio takodjer zapoviedi božje, zato molimo g. urednika „Sloge“, kad je već on za svoju sbornicu neodgovoran, da sbornika barem opomene na osmu zapovied.

Belgija. Bilo je od rimske otmice skupštinah, očitovanja, molitve i procesije i demonstracije svake vrsti svuda po Europi i Americi; nu tolike nikada i nigdje, kolike u Belgiji, na tom ročištu političkoga življenja, kud je zidarski duh bio naviknuo vladati, i na zemlji, koju je loža smatrala za pravu svojinu. Sastavile se na Sviećnicu u samom glavnom gradu Belgije silne tisuće u povorku, pak što ćeš gledat veličajnijega, nego su oni šareni redovi svakoga staleža i naroda oprave, a slušat iz tolikih grlah Magnificat i litanije Gospine! Nije čudo, što neprijatelji pomahnitaše od jada i mahnuše da smetu povorku, kamo osobito nerazborну mladež rinuše; nego zlo pogodiše. Povedoše tužbu i u samom saboru, nego besjedom iskrenih i odvažnih govornikah uzbijeni, neopraviše ništa. — Talijanski listovi izmisliše glas, da se po svoj Europi sprema križarska vojska na Italiju, koju da će voditi nadbiskup malinski (belgijski Dechamps) i westminsterski (englezki). Mnogi listovi uzeše glas za pravu istinu, dok nerazumiše, da se je samo rugalo katoličkomu za papu pokretu. Bivša u Rimu deputacija belgijska ponudila je sv. otcu za sinove činovnikah, koji papi vierni ostadoše 12 štipendijah po 1000 fran. koji bi hotili učiti na belgijskom kat. sveučilištu Lovanu, i već dodjoše tri takova mladića.

Švedska. Katolici u Malmöu dobiše nedavno nastojanjem svoga dušnoga pastira grofa Bernharda Stolberga, koj je još prije nekoliko godinah u konviktu innsbručkom bio bogoslov, od kralja dozvolu, da mogu kupiti zemljište, na kojem će graditi crkvu. Koliko se zna, ima sada u svoj Švedskoj samo tri obćine katoličke sa stalnimi duhovnici: u Stockholmu, Göteborgu i Malmöu. Ali nadati se je, da će taj maleni broj skoro narasti.

(*Knjižtvo*) Zakonik saborski za gg. 1868., 1869. i 1870. u osmini izdala je vlada zemaljska, a moći ga je dobiti u Zagrebu kod ravnatelja pomoćnih uredah g. Ivana Rose, zatim kod svih gradskih poglavarstvah, svih županijah, svih županijskih kotarskih sudovah i svih istim podčinjenih obćinah za 50 novčićah.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 12. Tečaj XXII. U Četvrtak, 23. Ožujka 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Tada negda uglavljen je med Niemcem i Francezom mir. Strahovit je to mir, jer iz njega još ni gotova zija biesniji neg prije rat. Naše je na časove pobilježiti s kratkim pripomenkom veće sgode u svietu, i sbilja nam je drago, što nemoramo biti politički proroci tim većma, jer evo često opažamo, da se ružno prevariše veliki politički vodje i proroci. Kud će jače navaliti struja politička i zamahnuti oružje, to uz tolike tisuće mudrih državnikah i tisuće novinah gatalicah zna samo kakovih desetak glavah. Barem svaki dug konac kaže tako.

Nego da vidimo kako je mir. Kada ministar Favre poslie 23 velike i grozne bitke zamolio u pruskom taboru mir, i vojske se sustavile, ovako je zaokružila medja: od 89 departementah ili županijah ostalo pod njemačkom šakom 25, a to je prostora 2639 četvornih miljah i naroda prieko 12 miliunah. Osim toga držao je Niemac napram iztoku goneći iztočnu francezku vojsku po velike komade od pet pokrajinah. Niemca naleglo u maticu zemlje oko miliun, francezke vojske sve tri razbijene, pritisla narod pod užasom rata svaka bieda i nesreća, nije druge van po što po to tražit mir. Sastala se u Bordovu narodna skupština, sročili se tu ljudi svih stranakah, za Bonapartov dom malo, jaka republikanska, a najjača orleanska, počele stranke na sastanku pištiti i vrištiti od jada nad nesrećom države, ter će kriviti jedna drugu i ovoga i onoga; nu sve složne su u tom da bi i do Berlina gonile Prusa, kad bi ga mogle maći. Ali gvozdena ruka drži za šiju, a nož plaznuo da ti život razpori: mora ti dakle ohladniti i glava i grud. A nije časa ni sboru i razgovoru, jer dani odoše i Prus će dalje goniti. Nemože tu sada biti prepirke: hoš ovu ili onu dinastiju oli republiku; nego se je prije svega osloboditi neprijatelja. — Thiersa starca postavila skupština za vladara, a on odabire u svoje vieće ministre, koje skupština potvrdjava. Ta nova vlada francezka pravi je senat, jer glava broji 75 skoro na puno, a najmladji Picard 50 god. S ministrom Favreom (62 g.) i mladim junakom generalom Chancyem hrli Thiers u pruski tabor mir ugovarat. Skupština nije ni mogla kazati druge mjere van puste rieči: spas i poštenje Francezke. Puste su to u ovakoj prigodi rieči, jer taj spas i to poštenje bude moralo trpiti, čim god nebude hotio pomilovati jači neprijatelj. — Pravdalo se je i grozilo, molilo i zaklinjalo, jest morda puno popustio Niemac; ali je strahota i ono, kako je 26. velj. uglavljena pogodba. Prva pogodba kaže: puštaj meni nekad (pred dviesta godinah) njemačkoga carstva zemlju Alsaciju, od koje tebi ostani Belfort, i od Lorene petinu s Metzom gradom, što još govori ili će bar brzo progovoriti njemački. 2. Dati ćeš mi 5 miliardah franakah, od šta 1 miliard plati još ove godine, a ostala 4 u 3 godine. 3. Vojska moja počima izlaziti mahom iz Pariza i po malo iz zemlje prema obroku kako bude plaćan novac, ostaje pako u zemlji vojske dotle, dokle nebude plaćena sva globa. Tri miliarda nose mahom kamate. Francezka vojska mora sva za lievu obalu rieke Loire, samo u Parizu ostaje posada od 40.000. 4. Njemačka vojska neće plieniti i tražiti na silu, nu mora ju hraniti francezki narod. 5. Poslie gotova mira biti će uredjene odstupljene zemlje, privatni imetak ostaje siguran, a sloboda seliti se i izselit kamo tko bude hotio. 6. Sužnji vraćaju se svi; i po onu cienu, po koju budu francezke željeznice vozile njemačke, vozit će Niemci francezke sužnje. 7. Razprave za stalni mir, koj se mora uglaviti na temelju ovih točakah, počimaju u Bruselju, čim ove točke od cesara

Digitized by Google

i narodne skupštine budu potvrdjene. 8. Čim definitivni mir bude uglavljen, njemački vojvode predati će zaokupljene pokrajine pod upravu francezku; nu i potle, što vojvode za sigurnost, živež i razmještaj vojske zapovjede, mora se slušati. 9. Njemačke vojne oblasti neimaju nikakove vlasti preko naznačene si medje. 10. Ova praeliminaria polažu se mahom njemačkomu cesaru i francezkoj narodnoj skupštini za ratifikaciju. — Zapinje u grlu rieč starcu Thiersu, kad u skupštinu došao i uzeo obznanjivati, i slomila ga žalost ter mora prestati, u skupštini čudnih je i strašnih prizorah; nu mora biti. Badava su poslanici iz Alsacije na usta Kellera zaklinjali skupštinu, neka nepušta zemlje i puka, koj Francez dušom i tielom jest i želi viekovati, badava kako god je zabadava pisao ćutahno pismo na cesara Vilima biskup Freppel iz Angersa, neka ostavi Alsaciju, jer „ona nikada neće Vaša biti, ako ju i pritegnete k sebi“, a proriče mu na stotine neprilike. Niemac (30 tis.) je već sa slavljem ušao u Pariz, toliko samo da je bio. Skupština na 1. ož. podpisala uvjete mira. Niemac poslie 48 urah izašao iz Pariza — u njemačkom taboru i po svoj zemlji gruha: victoria! Strahota je to za gizdavoga Franceza pomisliti, da mu je domovina za 200 četv. miljah manja, i da mu država broji 2 mil. i 600 tis. naroda manje. Golema je strahota, kad se sbroji i predoči novčana pritega, za koju je sapet narod. Englezke glave staviše se računat za ono 4 miliarda, što francezki narod poslie ove godine ima platit, da bi plaćajući svaki časak po 1 fr. zadnji franak bio plaćen cesaru Vilimu god. 9481. p. J. a svaki tren po 1 fr. god. 1993. Računaju zatim ovako: od vremena Isusova nije jošte protekla jedna miliarda minutah, zato da je tkogod svakog minuta spravio po pet franakah, još ni danas nebi imao, koliko Francezka mora platiti. — Ako bi se svota plaćala u komadih od 5 franakah, to bi 5 miliardah bilo težko 500.000 centih, čemu za odpravak trebalo bi na željeznoj cesti: 200 vlakovah po 25 kolah dugih; u zlatu pako po 20 fr. komad 5 miliardah težko 32.258 cent. trebalo bi 13 vlakovih po 25 kolah. Vještaci računaju, da svota kovanoga novca, što kola u državah europejskih, broji 25 miliardah; a na Francezku, u tom bogatiju nego je englezka, broji se od te svote upravo 5 miliardah. Vješt činovnik kod banke može izbrojiti u uri 40 tis. u komadih po 5 fran. pak da počme s 25 godinah dobe i broji po 8 urah, da bi mu bilo upravo 77 godinah, kad bi do konca dobrojio itd. Zar ne da je takov račun baš za englezke glave? Prvi englezki list „Times“ kaže, da ratni trošak Francezkoj nametnut mora svemu svietu smetati: europejskim državam, saveznim Amerike, Braziliji, Indiji i našim engl. kolonijam. Jer ako bi se ota svota (po englezkom 200 miliun. funtih šterling.) u 5 godinah morala izplatiti, Francezka mora svake godine slati na sve novčane trgove i posuditi baš sve, što svi narodi svieta u godini prištede; zato drugim državam, kojim uztreba novca, pomršen je posao, a kud je još trgovina? Sami pruski listovi priznavaju da je to ratna globa, u historiji najveća (prusk. tal. 1333 $^1/_3$, for. austr. 2000 mil.); jer najviše što se je dosad tražilo, jest: god. 1805. Austrija 40 mil.; Pruska god. 1807. platila 140 mil. fran., Austrija 1809. god. 200 mil. i na koncu Francezka god. 1815. saveznikom 700 mil. fran. Pruska brojila je ove godine svega i svake vrsti duga svoga 450 mil. talirah, dakle Francezka ima joj platiti ne manje nego trostruko vas dug. A dug francezki? Prvo carstvo ostavilo Francezkoj duga 1750 miliunah, drugo carstvo našlo 6125 miliunah, ali je Napoleon III. dug natjerao sretno na 13.053 miliuna fran. sada pako sbog ratnoga troška, ratne globe i svakakova plaćanja skače dug na 22.000 miliunah iliti 22 miliarde, a to odbija samo kamatah na godinu prieko 500 miliunah. — Kako se god brojilo i gospodarilo, bez štibre nebude, a ta buni narodnu krv vaviek. Vriedno je tu pripomenuti nješto. Prije rata hrustile se njemačke novine: da Niemac nepušta svojih porenskih pokrajinah, ma stojalo to rieke krvi; jedino ako bi bi morale propasti financije pruske da tada treba popustiti. Dakle krvi koliko hoćeš, na koncu i zemlju, samo kesu ne. Julij Favre poslie Sedana na prvom sastanku s Bismarkom dovikuje: novca koliko hoćeš, samo zemlje ne. Zar to nije značajka za oba naroda? Bismarku je na koncu i zemlja i novac; pak još mora Francez silnu mu vojsku gostiti. Istom dana 13. t. mj. naredjeno med J. Favreom i njem. generalom Stošom ovako: za hraniti je sada 800.000, zatim pada broja postupice na 150.000, dok na koncu ostane 50.000. Kolike miliune mora samo to pozobati. — Lahko je razumiti dakle, zašto je narod čemeran; nu razbor ište smiriti se i težkoj predati se sudbini. Bolje je i to nego se u propast sunovratiti.

Nije trebalo neobične oštrine uma, nego se je lahko previdjalo, ako nebude vrlo umne i oprezne vlade, da će se francezki narod doma potrgati sam sobom, a kaže se sada od zla i gore. U Parizu za iste obsade svaki čas prietila pače i bukla revolucija, oboružane rulje nepoznale reda ni zapoviedi, i potle dok njemački topovi sa svih stranah zijaju na grad, i dok se redovita francezka vojska nije vratila iz sužanjstva, i dok pruske čete u bojnom redu ulaze u Pariz, ni onda

Digitized by Google

se nemogoše uzpreći van udriše kamenjem, a na oči pruskoj vojsci malo da neobjesiše prepoznata u civilnih haljinah Prusa. Sad je i sviet dočuo, kakova je zapovied bila za ulazka u Pariz: sva artilerija za vatru spremna da prospe iz 800 ždrielah po Parizu, čime žica zatitra, a kako se je svjetina parižka ponašala, samo je za korak falilo. — Matica loža zidarska javila svietu, kako je pobožni Vilim cesar bio slobodni zidar ter izobćila njega i njegove doglavnike; lože francezke vade iz svoje obćine Niemce i s njimi prekidaju svaki savez; tako trgovina itd. Zna to Bismark, i za to je ostavio na ratištu vojsku. Povoda krvi može biti svaki čas. Oboružane rulje pod imenom gradske straže drže se u tvrdih kulah još vaviek i nepredaju oružja; navikli ljudi na redovitu plaću i hranu bez posla, pak bi jim se tako volilo do vieka. Južne pokrajine neosjetiše ratnih mukah do pameti, pak se bune, zašto bi mirovati uz takove pogodbe. Ćute da će jače brojiti, tko je manje trpio. Riečju: pravi tip fantastičnih bez razbora vrstah jest Gambetta, za koga se može reći da je on skršio dvie francezke vojske. Goni taj krilati a ćoravi duh kano ratni ministar i nametnuti diktator prokušana generala Paladina, da udre kad nije i kako nije udriti, izgubila se bitka, i zato je izdajica; goni Bourbakia s golom i gladnom a mladom vojskom po ljutoj zimi, bez bojne sprave, bez živeža i zakloništa, rekši da će sve doći za njim, a kad uredjen i obskrbljen neprijatelj zaprietio zatorom, još ni tada od Gambette pod žig izdajstva nesmie uzmicati u svoj čas, nego kad ga je obletilo i vojsku mu razagnalo. — Očajao čovjek od jada i sramote, ter sgruha pištolj u glavu si, nu zlo se pogodio pak još sada ni živ ni mrtav. Svak je izdajica osim Gambette i koji s njim viču: povrh Napoleona i njegovih generalah izdajica Trochu, zašto nije razagnao Niemca od Pariza, pače je kukavica naredio bio molitve u sv. Genovevi; izdajica Favre, zašto je hodio u Versalj pogadjati se za mir ovako tužan, jer bi radje neka bio pustio, da Parižani od glada i kuge pomru i grad se pod zrnjem pruskim smrvi; izdajice generali, koji god do noge nepotukoše Niemca, izdajica, o i ter prvi izdajica Thiers i svi članovi skupštine, koji za mir glasovaše. Mržnja kipi proti skupštini i vladi, huli se i pjestnicom draži Niemac, dok je jošte narod u njegovoj vlasti — znalo bi biti i prije mira nemira. Medjuto Thiers je već dva puta u osam danah spasio domovinu; prvi put kad je neobično vještim načinom znao ukloniti iz skupštine protest Gambetta — Kellerov proti ustupaju zemlje; drugi put, kad je znao odbiti proti izbornom redu izabrane principe orleanske, prem je sam stari Orleanac i prem je njihova u skupštini većina. Svaki put bila bi se razbila skupština i o nju mir, a nije kad spominjati kako je mudro skupštinu vladao. Vlada sjela je u Versalj Thiers grozi se svom energijom, a tako i novi zapovjednik Pariza Aurelles Paladin, rekši, da mu je žao krvi svojeg naroda; nu na koncu da neće štediti ni krvi. Pustimo dakle sad Franceze dok vidimo skroz kako će.

A kud sveznajući i svemogući Napoleon. Hm! Kad se je izabiralo za skupštinu, pisao i on kano dobri tata svomu ljubljenomu narodu, neka pametan bude, a nezaboravio mu šaptnuti u uho: kako je plebiscit dva puta za njega glasovao. Ukorio njega sbog pisma cesar gospodar, neka se već nepodstupi javljati, dok je sužanj. Skupština skanjivala se zahtievati od cesara Vilima, neka bi takodjer sužnja Napoleona povratio narodu, komu da bi odgovarao; nego, i to posve kano mimogred dosudila skupština, da je Napoleon s priestola skinut. — Cesar Vilim poslie uglavljene pogodbe mira pušta Napoleona na slobodu, neka ide kuda hoće. Ima u Švici zaselak svoj, onamo bi; hotilo bi mu se i u Beč, jer i tamo šalje opravnika, ter gleda zanj dvore; nu ode u Englezku. Na predsjednika narodne skupštine pisa prosvjed proti očitovanju skupštine, rekši, da javno pravo u Francezkoj za vrst vladavine jest jedini plebiscit, i jedinomu tomu da se on klanja. Plebiscit pak imperializam, ali su mi složna dva pojma, a kako složna tako i drže skupa. Pak onda neutralnost! Lord Palmerston i Napoleon uvedoše u diplomaciju tu neutralnost: da vladar vladaru ni narod narodu nesmiju pritеći u pomoć, ako ga je jači makar po krivici zakvačio, i odonda zavladalo je u Europi opet pravo jačega. Tom je varkom Napoleon oklaštrio Rusiju, Austriju i crkvenu državu itd. ali je na koncu varka najružnje prevarila njega. Palmerstonova Englezka pita se nedavna u parlamentu čudom zapanjena: što smo mi Englezi? zar se već smiemo zvati velevlast, kad se sami ob sebi nesmiemo ni maknuti, niti nam je u svietu štovanja i straha? Priznala većina: padosmo duboko sve neutralnim putem i načinom; a prvi ministar na koga je najveća krivnja bacana, propinje se i muči dokazujuć: da ugleda i poštenja ima danas svaka država samo toliko koliko drži vojske; mornarica englezka prva je, a uredite još nekoliko stotinah tisućah pješke vojske, pak eto Englezke ugledne i strašne. Slabo je utješio. Nego da se vratimo k Napoleonu. Nije on za priestol jošte očajao, nego veli se, da šalje po svoj Francezkoj opravnike, a da je mutež u zemlji već sada dobrim dielom njegov posao. Kad se vrati

Digitized by Google

doma vojska, morda on oslonjen na pomoć svojih generalah i vojske misli napraviti vratolomni skok u Pariz. Kako sada stoji: ružan je on i mrzak francezkomu narodu, pokle mu dobro pogledaše u račune. Na primjer: civillista brojila se u javnom računu posve malena, nu pisma u njegovu carskom dvoru nadjena kažu, da je porodica Bonaparte brala svake godine preko 70 miliunah.

A kud Garibaldi? Bio je izabran u narodnu skupštinu francezku i došao u Bordó i sio u skupštinu; nu naravno skupština mu uzkratila tu stolac i glas. Sramotu popravio mu narod, to jest narod, kakovu je on po svoj Europi polubog, mahom na izlazku iz sabornice i putem kud se je vraćao. Francezka vlada, to se razumi, uz liepu hvalu, uzela mu zapovied nad vojskom, razpustila njegov sbor, s kojim se je i on pismom oprostio hvaleći joj junačtvo i požrtvovanje. I tako Garibaldi leže na svoju Kapreru. A kakova to bijaše vojska, ide sve to jače na vidjelo: pripovieda to past. poslanica biskupa neverskoga, s kolikom su pohlepom osobito tražili župne stane i crkve, pripoviedaju pisma častnikah iz toga sbora kako je većina hodila samo za plienom i otimačinom, ter je francezko pučanstvo oko planine Vogezah moralo želiti i svašta činiti, da Niemci brže dodju ter se tih nametnikah oslobode. Ono ni polovicu broja do 25 tisućah, koje se držahu na okupu i pod kakvom takvom zapoviedju, i s kojimi je Garibaldi mogao štogod učiniti, bijahu bolja i učnija mladež francezka i po štogod iz drugih narodah; nu jača polovica bijaše svačija klatež i na slobodu pušten zlotvor. Talijani koji dodjoše za Garibaldom, skoro bez iznimke svi bijahu guljari i krvnici, pripovieda jedan njihov kapetan rodjen Poljak, kako ga za oproštaj orobiše do novčića i obojka, a mnoga pisma slažu se u tom: da se i sada provlače po velike čete kano hajduci oko imućnijih miestah, za golem strah i napast narodu, ter da će vladi biti posla, dok zemlju otriebi. I to je na duši mudromu Gambetti, što je ote Hune u zemlju pustio.

Čim je rat prestao, i miru postavljene bile pogodbe, odjeknu od Petrograda poput silne praskavice bombe viest, koja je u čudo nagnala Europu i kartu Europe i vas politički i socialni položaj kano jednom munjom na drugačijem vidjelu pokazala. — Vilim cesar naime pozdravlja cara Aleksandra po žici ovim pozdravom: „Evo nas na koncu slavnoga krvava rata, koji nam je bezprimjernom nesramnošću narinut. Nikada neće Pruska zaboraviti, da Vam ima zahvaliti, što rat nije zahvatio jače dimenzije. Bog Vas zato blagoslovio. Vaš do konca života zahvalni Vilim.“ Odgovara car ruski žicom: „Hvalim što mi prijaviste pogodbe mira i dielim s Vami veselje. Dao Bog ter za tim bio stalan mir. Ja sam sretan, što Vam mogoh kao vieran prijatelj pokazati svoje simpatije. E da prijateljstvo, koje nas veže bilo na sreću i slavu obiuh zemaljah.“ — Aleksander, kojeg su ruske stranke sižuće tija do priestola zaklinjale, neka se pazi Prusa ter da nebude kasno viditi, kako je Niemac Rusa prerastao, upotriebio veselo valjda po sporazumku tu priliku, pak dao viesti objaviti u prvom listu službenom, odkle zaredište po svem svietu. Ove brzojavke više rekoše, nego sve crljene, modre, žute i zelene knjige; a kako jih protumačiše veliki listovi, kažu svietu demonstrativno: da je savez med Pruskom i Ruskom bio prije rata tvrd i na tanko uglavljen, da ostaje tvrd poslie rata, pak ova dva carstva da će odsele svietskom politikom sporazumno vladati. A zašto je cesar Vilim sa svojom Pruskom Aleksandru za ovaj put zahvalan, tumače za to, jer je od rata odbio Austriju, a tim i druge države, od kojih se Napoleon nadao pomoći. Sviet se osupnuo, i dok se još Francezkoj para haljina, pitaju se Englezka, Italija, a borme i Austrija, zar to jur na sve strane nezvoni iz Pariza jeka: danas neutralno meni, sutra neutralno tebi! A čini se, da najjače taj glas zvoni u ušima Englezkoj. Što se tiče naše monarhije napram tom novom položaju, neznaju novine skroz ni ovamo ni onamo reći. Ono što se je jednom zimus Bismark s Beustom grlio i ljubio, i nazdravljali si kako će oba carstva susjedna držati liepu slogu, neki tumače još i sada, da je samo kano prvi glas pušten o novom svetom trojnom savezu prusko-rusko-austrijskom, ali drugi kažu da je to bilo samo Bismarkova varka, kadno je bojna sreća francezkoj vojsci malko namignula, da Beust nebi pognao austrijske vojske Francezu u pomoć. To je medjuto očito: da su austrijski Niemci u mnogih gradovih spremali se slaviti pobjedu (Siegesfeier); nu ministerij zabranio, i prozvan u sabor ministar predsjednik odgovorio, da je zabrana osnovana na zakonu, i monarhija kako je neutralnost obdržavala za rata valja da ju drži do konca. Tko bi pravo znao? nego to svak proriče, da se nutarnja politika austrijska mora promieniti, a to rad vjerujemo i mi, znamo bo, da se je unutarnja politika i vladavina vazda kretala i mienjala po vanjskom odnošaju. Zato je u Austriji vaviek i svaki politik zlo prošao, osim ako nije tu historijsko-austrijsku politiku pomagao.

Sa slavljem pobjede njemačke dala se svietu čuti i javiti londonska konferencija i kaže da je ovako naredjeno: na crnom moru podpuna sloboda suverenska i Moskovu i Turčinu, Carigrad otvara svoja morska vrata po volji, Dunav od mora do ugarske

Digitized by Google

medje i dunavske kneževine kako i prije svačije su i ničije. Tim je škakljivo pitanje iztočno barem opet odgodjeno, prem kneževine dunavske sa Srbijom i Crnagora nešto šuškaju. —

O Rimu i vatikanskom sužnju moramo gušće pisati, nego ni ovaj put nemožemo na obzoru progledati, da malko šta nespomenemo. — Cesar Vilim odazvao je iz Rima grofa Arnima, i za poslanika na papinskom dvoru u ime carstva njemačkoga postavio bavarskoga poslanika grofa Tauffkirchen. Odatle izvode mnogi, da je cesar Vilim nješto odlučio učiniti za papu, a izvode tim laglje, jer su svi katolici poslanici berlinskoga sabora pisali na cesara prošnju, neka bi što učinio. Francezka je spremna učiniti štogod, čim odahne, barem je Thiers tako očito rekao. Baš nije puno, što nam je razokrila modra knjiga u londonskom parlamentu: o rimskoj otmici po naredbi vlade jedan parobrod na moru kraj ušća Tibrova za osobnu slobodu pape, ako bi trebalo bježati iz Rima, englezki kabinet svjetovao je florentinski neka nepremiešta u Rim priestola; ali je i to vriedno. A vriedniji još jest ovaj slučaj. Ministar Gladstone obzirom na često katoličko prozivanje sbog pape pisà na Irca Deasea, člana parlamenta, pismo, da je i sam on za podpunu slobodu papinu. To pismo izašlo na javu i borme zahtievala jedna stranka (velike crkve) u parlamentu, neka se ministar pozove na odgovor i ukor mu se diktuje. Ministar se branio: ako sam za pravicu i za slobodu vrhovnoga glavara crkve, u koju se broje milioni naših državljanah, nisam za to nevjera ni kruni i narodu svomu. Moralo se glasovati, i ministar sa 153 proti 90 proglašen čist i pravedan. Najljepše je, što se čuje iz Amerike. Osim što katolici očito prosvjeduju, prosvjeduje formalno južna republika Ecuador, ter je ministar vanjskih posalah Javier Leon na talijanskoga ministra vanjštine pisao energičan prosvjed, rekši: čekasmo, da se budu oglasile države europejske, pak jer nedočekasmo, a svetinja pravice povriedjena ište prosvjed, činimo to u ime našega naroda katoličkoga i u ime svete pravice. Na koncu moli to diplomatično pismo, da bi Bog Viktoru Emanuelu prosvietlio pamet i omekšao srce, pak da popravi krivicu. Isti državnik u ime republike pisà okružnicu na sve južne republike, neka i one pišu prosvjed. — Doista znamenito! Ala se bio osokolio piemontezki dom i njegov kabinet: u Rimu se sprema za priestol, sin Amadeo na španskom priestolu, a već potekao, nebi-li principa Tomu sinovca spravio na priestol francezki — i eto ti Talijan vlada svemu plemenu romanskomu. Nego ta žarka zviezda počela je ružno gasnuti. Amadeo samo što je još na španskom priestolu; jer predsjednik komore Zorilla malo neode za Primom, i sve viernike kraljeve čeka zrno ili nož; oko 300 visokih častnikah vojnih uzkratilo je dosad kralju prisegu. — Pokušaj s kandidacijom Tome odbio Francez s preziranjem. Zapamtio je Francez ovom prigodom talijansku ćud. — Talijanski narod neće nipošto da se veseli dobitku Rima; nego još u Florenciji kabinetu pod nosom javne su molitve za papu; a biskup mondovski usudio se tija opomenuti kralja oštrim pismom, koje sada kola po svih novinah. U Rimu osim kamenitoga: non possumus, gradjanstvo rimsko govori i ustaje očito. Nego tako se vidi na javi, ali u potaji mora da su karbonari sigurni za svoje namjere, kako onako drzovito smiju napried goniti.

Ulomci apologetični.

(Dalje.)

III.

Jesu-li paklene muke vječne? Mnogi nesretnici, da si utišaju savjest, tješe se mišlju, da muke paklene možda neće biti vječne, nego tek vremenite. Da vidimo kako se varaju.

Prije svega pitam: je-li Isus došao na ovaj sviet, da nas od vremenitih kazna oslobodi? A ono u istinu ni odkupljeni nebi bili. Jer vremenite kazne moramo ovdje podnašati, a moramo jih i na drugom svietu podnašati kao zadovoljštinu za naše griehe. Ako dakle sami za se vremenite kazne trpjeti moramo, zašto bi onda Isus trpio bio? K čemu tolike priprave za njegov dolazak u starom zavjetu? K čemu čudesa i proročanstva? K čemu njegov porod, njegov trud, njegov nauk, njegova čudesa, njegova pregrozna smrt? „Da pakao nije vječan“ veli sv. Bernard „nebi sin božji čovječju pùt primio bio, da nas njega izbavi.“ Da su kazne paklene tek vremenite, dočekali bismo jim sami svrhu a Isus nam nebi izkazao nikakove osobite milosti. — Dà, kad pakao nebi bio vječan, to bi Bog otac nepravedan bio naprama Sinu svomu, koj ga je vruće molio: „Otče, ako je moguće, neka me mine kalež ovaj“ (Mat. 26, 39.). Ali Otac nedade da ga mine kalež muka, jer nije bilo moguće, buduć bi bez smrti Isusove rod ljudski izgubljen bio za uvieke, a ne za vrieme samo, jer kad bi za vrieme samo izgubljen bio, bilo bi ipak moguće da Sina božjega taj gorki kalež mine. — Da pakao nije vječan, zašto bi Isus bio izrekao onaj strašni „jao! nad Korozaimom i Bethsaidom, koji u njega nepovjerovaše! Zašto bi bilo za Judu bolje, da se nikad ni rodio nije? — Jest, da pakao nije vječan, kako bi bio Isus, ta vječna istina, mogao izreći one grozne rieči: „Odlazite od mene prokleti u oganj vječni?“ (Mat. 25, 41.). Da muke paklene nisu vječne, Bog nebi bio neizmierno pravedan, komu bi bilo jedno,

Digitized by Google

činio tko dobro ili zlo, koj bi zlo isto tako nagradio kao i dobro, nebi bio Bog. Pravednost božja iziskuje **vječne kazne.** Da ovih nije to bi svaki zločinac u svoje vrieme došao u nebo. Kakova bi dakle bila razlika medju djevicom i preljubnicom? Dà, kakova razlika medju majkom božjom i — pero se ustručava protimbu napisati! Arkangjel Gabriel da bude ravan djavlu? bogogrdci Arij i Renan ljubimcu Gospodinovu sv. Ivanu ili apoštolu naroda sv. Pavlu? Mučenik svomu mučitelju? Okrutnik Nero sv. Petru? — Ne, nikada! iz pakla neima oslobodjenja; kazne su paklene v j e č n e!

Bog je — veliš — neizmierno milosrdan, on nas valjda neće htjeti na uvieke kazniti? — Jest, istina je, da je neizmierno milosrdan, tako milosrdan, da u novom zavjetu tek jedan jedini grieh neodpušta, a taj je, ako tko uprav u to njegovo milosrdje nevjeruje; nu nesmijemo zaboraviti, da je takodjer neizmierno pravedan, da se vlastitosti njegove jedna od druge razstaviti nedadu, pak da su s toga milosrdje i pravednost u njem što najtjesnije spojene. Koliko je god s jedne strane milosrdan naprama griešniku, toliko s druge strane prezire grieh griešnikov. Bog nije onakav, kakvim si ga ti predstavljaš, kakvim bi ga ti želio, da najme propusti opačinu bez kazne, što bi bilo toliko koliko da mu se djavo i bezbožnik sprdati smiju. Dà baš milosrdje božje iziskuje vječne kazne. Jer Bog je pravedan ponajprije i prije svega naprama pravednikom. On nebi bio milosrdan, kad konačno njihove trude, njihove nevolje a napokon i njihovu krv nebi ničim smatrao, a to bilo, da je moguće, da jedanput mučenik sa svojim mučiteljem jednaku blaženost uživa. Baš milosrdje božje zahtieva vječne kazne. Tà griešnik će griešiti samo na račun milosrdja božjega, misleć da će mu Bog uvieke griehe prostiti. Ali kakav bi to Bog bio, nebi kao popustljivi otac ništa drugoga znao, nego uviek samo praštati i opet praštati? Tko bi za njegovu volju, tko-li za njegove zakone mario, da bude uviek samo praštao? Milosrdje bi njegovo na taj način baš bilo vrelom ili uzorom svih grieha. Mora dakle doći jedanput vrieme, kad će Bog prestati milostivnim biti, a to s toga, da se prestane griešiti, jer bi grieh dotle trajao dokle i milosrdje. Neće doduše Bog, koj se mienjati nemože, za uvieke milosrdnim biti, ali se milosrdje njegovo neće više javljati u tom, da će odpuštati griehe, nego da će podieliti blaženstvo onim, koji su na zemlji bez grieha živjeli ili griehe svoje okajali. Mi ćemo se promieniti — ali Bog ne! Kao što zrno u klasu dozrievajuće više vlage netreba, dà više je kroz usahlu stabljiku ni usisavati nemože, već se oljuštuje i u hambar spravlja: tako ćemo i mi jednoč dozrieti, i mi nećemo jednoč više moći milost božju kroz otajstva primati, već ćemo samo čekati, gdje će nam pravednost božja poslje stroga suda mjesto opredieliti.

I u mudrosti božjoj nalazimo dokazâ nježnosti kazna. Naš duševno zanemareni viek dodao je već do toga, te u nebo dodje. Često čujemo onu, nipošto iz poniznosti već iz zle sviesti proizticuću izreku: „O da mi je bar u očistilište dospjeti!“ Muke su očistilištne grozne — pa se jih ipak nitko neboji, dà usuprot svi si jih skoro žele, znajući, da će jim se ipak jedanput put u nebo otvoriti. — Kad kazne paklene nisu vječne, kad bi jih se, pak makar poslije miliun godina, čovjek ipak jedanput osloboditi mogao, kako bi jih se bojao? Našlo bi se sjegurno ljudij, koji, kao što se očistilišta neboje, isto se tako ni pakla bojali nebi. Kad se pakla bojali nebi, nebi se bojali ni griešiti. A kakav bi odtuda proiztekao red? Najveći metež, same okrutnosti i grozote.

Istinitost ovih riečij potvrdjuje se očitije i jasnije u naše doba nego-li ikada prije. Tko su ti, koji smjelom rukom sižu za blagom i životom bližnjega? tko-li oni, kojim nije sveta nevinost, kojim nije svet vez bračni, kojim su istina i laž, darežljivost i lihvarstvo, vjera i nevjerstvo stvari ravnodušne i malenkosti? Zar ne oni, koji su sviest svoju pregovorili, da neima pakla?

(Sliedi konac.)

Viestnik.

Z a g r e b. Preuzv. gosp. biskup J. J. Strossmajer stigao je iz Mletakah u Beč, od kuda će preko Budim-Pešte Dunavom tako da prispije kući pred uzkrsne blagdane, kako je bio nakanio. —

— G. M i l a n K u č e n j a k, altarista, propovjednik i kateheta u Varašdinu, dobio je župu Belu.

U g a r s k a. Od ugarskih biskupah prvi dade proglasiti pastirskom poslanicom biskup njitranski Roskovanyi, drugi veliki opat benediktinski na sv. Martinu, a treći, ali uza svu svečanost i zvonjavu stolnobiogradski Jekelfalusy, koj je iznimce i na saboru kano jedini ugarski biskup stojao za nauk. — Na dvorove toga biskupa jurišalo se već prije o školskom pitanju psovkom i kamenjem, pak je taj sada proglasio odluke sabora vatikanskoga načinom, kojim nijedan i nigdje u svietu biskup, barem dokle mi pazimo i znamo. — Pitaju Ugri svake boje sada: zar dakle tamo drži placetum? Pokle veći listovi prozvaše vladu, prozva poslanik Julij Švarc ministra prosvjetnoga ovom interpelacijom: „Zna-li g. ministar bogoštovni, da je dogma nepogrešljivosti proglašena u više ugarskih biskupijah? Ako on to zna, što je vlada učinila na obranu pravu ap. kralja ugarskoga, kojim je vlastan nad svakim papinskim pismom i prijavom reći svoj „placet.“ Ili morda misli ministar da je to pravo zastarelo ili da već nestoji, jer se stranom neosniva na zakonu nego samo na zakonitoj porabi i običaju? Ako dà, drži-li ministar da su dovoljna

Digitized by Google

samo represivna sredstva naproti takovim papinskim očitovanjem, koja nisu kako je ono o nepogrešljivosti, samo naravi vierske, nego upravo ili neupravo dolaze u snkob s ugarskim državnim pravom? Ako ne, što je tad ministar odredio, da do onoga doba, kad budu uredjeni odnošaji izmed države i crkve ter obćenita i podpuna sloboda i jednakost vierah bude moguća, obstanak ugarskoga prava bude osiguran." Prozovnik razlaže tu svoju interpelaciju i misli da to pitanje nije samo vierske nego i političke narave, i zato da to ima riešiti ne katolički kongres nego zakonarstvo. — Dosad nečitasmo, je-li i što ministar odgovorio.

— Velika skupština autonomijska drži obćenitu razpravu ob ona dva operata, i borba stranakah ukazala se dosta žestoka. Većina za operat bitku i naravi katoličke crkve prijatniji osigurana je; nego se grozi manjina da će tada izaći iz kongresa, a tada proriču mnogi, da će još najsretniji konac biti, ako se sva ta stvar na prosto razvrgne. Izvještaj o razpravi objaviti ćemo na širje.

Maribor. Labudska biskupija ima po novom imeniku 220 župah i lokalijah, 196 kapelanijah, 6 nadarbinah 398 duhovnih pastirah, 29 svećenikah i 26 redovnikah u drugih službah, 55 svećenikah u miru, svećenstva ukupno 508, crkvah i područnicah 630, dušah pako 436.915. Po kanoničkoj starosti ima 8 zlatomisnikah. Najstariji je g. Ivan Krpan u Ptuju, duhovni savjetnik, rodjen g. 1787. a zaredjen g. 1810. U biskupiji ima više vrstih redovnikah i redovnicah. U Ptuju su oo. minoriti; u Nazaretu, Brežcih, Mariboru i Slovenskih Goricah oo. franjevci; u Celju oo. kapucini i laziristi; zatim su u Mariboru kćeri kršćanske ljubavi sv. Vinka i školske sestre 3. reda sv. Franciška, napokon kod sv. Petra blizu Maribora takodjer školske sestre. U biskupskom sjemeništu u Mariboru ima ljetos 56 bogoslovah, a u omladinskom sjemeništu u Celju 48 mladenacah, gimnazijskih učenikah od 2. do 8. razreda.

— U Sievnici umre 14. pr. mj. J. K. kano bezvierac, izjaviv prije, da je izstupio iz krila katoličke crkve. Pošto je župnik ordinariatu labudskomu službeno izstup i smrt prijavio, zabrani spomenuta vlast izrikom crkveni pokop odmetnika, t. j. da ga nesmie sprovoditi svećenik i da mu nesmiju zvoniti zvona. Ali sasma krivo i lažljivo javilo se u gradačkom listu „Tagespost", kano da je biskup labudski dao nalog, neka se za mrtvikom zvoni a svećenik da ga sprovodi. Povrh toga drznuo se viestnik pohvaliti biskupa, kako pravo shvaća humanitet i zvanje svoje. Ali odgovara se tomu viestniku i dopisniku iz Maribora, da se on jako vara, pak neka bude uvjeren, da biskup labudski sasma drugačiji pojam ima o humanitetu i svojem zvanju, te se ogradjuje proti pomutnji pojmovah, kakovu dopisnik iznosi na vidjelo.

Gradac. Mnogo su pisale novine, kako je u Gradcu na groblju jedan generao opsovao duhovnika; da je opsovao, u tom su se sve slagale, ali krivnju duhovnikovu počinjenu tobož nadgrobnim govorom, gdje da je pokojnika na dno pakla i med sve vragove bacio, pripoviedale su u deset načinah, dok nije na javu izašla prava istina na sramotu generała i novinarskih mu odvjetnikah. Sprovodio je sam prepozit i župnik gradski dor. Riedl, govorio nije ništa van što rituale kaže; nego samo kad se je nekoja gospodja protiskavala do groba i smetala, reče joj župnik: „Erlauben — wir haben noch Function." G. generao pun bojnoga duha, a valjda gorka srca i mrka pogleda napram duhovnikom, kako ljubezan napram ženskom spolu, gruhnu na obranu i osvetu ter jednim mahom ružno uvriedi župnika, vas njegov stalež i svu katoličku crkvu. Župnik je tužio, povela se iztraga i obtužba primljena a generao poćuti, da mora zlo proći, tim većma, jer sad stoprvo bistro vidi, da razložnim načinom nije imao niti nesjetnoga povoda i da je župnik skroz nedužan. Došao generao k župniku požalit ga, što se je ono dogodilo, rekši, krivo mi rekoše, da ste gurnuli i odrinuli gospodju, što mi se i jest na žao dalo, a na koncu zamoli župnika, neka bi se podpisao na molbenicu, što ju šalje na nj. veličanstvo cesara, da bi se tužba obustavila. — Župnik napisa očitovanje da u ime svoje i svojih kapelanah oprašta, i netraži nikakove dalje zadovoljštine, a ujedno, da prošnju generalovu na cesara srdačno preporuča. — Odlukom cesarskom ukinuta je uslied toga tužba.

Beč. U samostanu franjevačkom boravio je riedak gost, apoštolski vikar pokrajine Schan-toung u iztočnom Kitaju Eligij Cosi, „Öst. Vlfnd." priobćuje crtice iz života toga izvrstnoga prelata. Rodjen u Florenciji od čestitih roditeljah osjećaše u sebi neodoljivu želju posvetiti se misionstvu, makar bi se tomu roditelji i rodjaci protivili. Posve mlad stupiv u red sv. Franje i svršiv nauke izvrstno čeznuo bi zatim za trenutkom, kada bi mu se dopustilo silno željenoj želji zadovoljiti, ter se zaputio u daleke misije. G. 1848. krene sbilja s nekoliko braće iz reda u Kitaj. Došav u novu postojbinu stade svom snagom učiti se jeziku, i budući veoma nadaren darom jezika nauči ga podpuno. Taj je misionar riešio problem, kitajski jezik pisati našimi pismeni, bivši ipak prinužden jošte sedam suglasah i jedan samoglas izumiti. Pošto je 17 godinah gorljivo i neumorno misionovao, bude g. 1865. za biskupa od Prienne in partibus zaredjen i apoštolskim vikarom pokrajine Schan-toung imenovan. Malo da je nevjerojatno, kako je taj vriedni biskup u kratko vrieme od 4 godine uz skrajno siromaštvo svojih katolikah, samo podporami iz Evrope, imenito iz Francezke, podići mogao sjemenište za svećenike urodjenike, kojih je zaredio jurve 10, pak zatim tri sirotišta. G. 1869. putovaše u Rim na koncil — a putovanje mu trajaše puna tri mjeseca. Poslje koncila probaviv više mjesecih u mnogih poslovih u glavnom gradu kršćanstva dodje neima

Digitized by Google

tomu dugo prieko Italije, Tirolske i Bavarske u Beč, odkale će opet natrag u Kitaj.

Rim. Dogodila ružna smutnja u glavnoj crkvi družbe Isusove al Gesu. Propoviedao je o. Tomasi, čovjek učen, tih i miran, ter nijednom besjedom nije taknuo političkih pitanjah, niti ma samo što natuknuo. Već dan prije (govor ob izpoviedi) vojaci narodne straže vladahu se nečedno i na svršetku bilo med jednom i drugom strankom zadjevice, psovke i bólna okršaja, a stranka papi vierna pred oblastmi naravno vazda kriva. U Petak 10. t. m. (govor o smrti griešnika) pristupi poslie propoviedi k oltaru misnik, a puk, koj nije kanio ostati pri misi, ide van iz crkve, kad al' sakupljene hrpe udriše zviždati, urlikati, psovati i olovna zrna bacati. Nastala smetnja, buka i ružno kreševo pred crkvom, a vrata crkvena brže pozatvoriše. Nego na jednom prolome se jedna malena pobočna vrata, ter u crkvu provale vojaci s naperenom puškom i golom sabljom. Metež je, vika i buka, kreševo, i ranjen tu jedan mladić smrtno, jedna gospodja i jedan duhovnik dosta težko, a više odneslo lahkih ranah. Misnika, jer da je korio od oltara vojsku, uhvatiše još pred oltarom i odvedoše u zatvor, a tako jošte do 19 glavah. Bilo je tu i postradalo puno stranacah, po imenu protestantah, od kojih najviše Englezah, ter oni upraviše na vas diplomatski sbor prosvjed. Biti će jim po svoj prilici badava, kako je badava prosvjedovao i neki barun Niemac, koji idući mirno izpred straže na Kvirinalu udari ga u zatiljak jedan vojak narodne garde, pa kad on stade pred častnika tužit, ošinu ga ovaj još jače, rekši: zar se takov lanac sada smie nositi po Italiji? Nosio je na uri lanac tako zvani sv. Petra, a već nosio godine po Njemačkoj i kud je hodio. Zadovoljštine nedobi druge, osim što je častnik priznao, da ga je pošteno bubnuo. One iste večeri prolazile su pokraj jezuitskih stanovah povorke s bakljami vičući: Dole s ježuvitami. To i sami znadu, da jim duga obstanka u Rimu nije, zato se i spremiše za put. Propoviedanje obustavljeno je.

— Rimskih knezovah 21, 28 vojvodah, markezah i grofovah, 3 profesora, medju njimi prof. Secchi, glasoviti astronom, pak mnoge druge odlične glave upraviše zahvalnu adresu na sve one, koji su izza invazije svetoga otca adresami i deputacijami o vjernosti svojoj i odanosti uvjerili. Ta zahvalnica rimska vriedi tim više, čim su podpisnici muževi, što obćenito počitanje uživaju. Adresa glasi ovako: „Katoličkim družbam i kazinom! Vaši tako vrući dokazi privrženosti naprama posvećenoj osobi sv. otca i neodstupivim pravom sv. stolice duboko su ganule srca katolikah rimskih, koji dobro znadu, koliko su ozbiljnije dužnosti njihove od Vaših. Oni su neizmjernom većinom vazda bili vierni, te su čvrsto odlučili s božjom pomoćju nikada neodstupiti od uvjerenja. Za oto svjedoči jim prošlost, pak i čini sadanji, dokle jih izopačila nije strast strančarska i laž. Svećenici i svjetovnjaci, plemići i gradjani, učenjaci i umjetnici, svi slušaju vierno glas savjesti, glas zahvalnosti i pravoga domoljubja, te ga i sliede. Pak ako u tadanjem položaju, u koj su stisnuti, i nemogu drugo van prosvjedovati i dokazivati dnevice viernost, koja se neplaši ni žrtavah, ni nepravdah, to se ipak od srca sdružuju s Vami, i jedne misli s Vami šalju molitvu gore k Bogu, neka bi prestao s tako pregorkom kušnjom, kojom je kušati htio crkvu svoju i naš namjestniku si za stolicu odabrani Rim. Uztrajna molitva, nepokolebiva vjera, tvrda nada primaknut će čas pomilovanja."

Moskva. Listovi moskovski javljaju zanimivu iztragu, koja se koncem prošloga mjeseca povela pred kriminalnim sudom u Moskvi proti nekomu Katzmanu. Čovjeka staviše pod obtužbu, jer je iz rusko-ortodoksne crkve prešao k židovstvu, a s toga imao bi po zakonu do smrti prognan biti u Sibiriju. Na obranu navodi obtuženik, da je od židovskih roditeljah rodjen, ali u jedanaestoj godini života da ga potajno i silovito iz roditeljske kuće ugrabiše i u udaljen vojnički zavod odvedoše, gdje kroz više mjesecih tjelesno zlostavljen bude prisilovan primiti krst. Sve do zadnjega hipa, kada je već stojao pred krstionicom, da je proti tomu nasilju jadikujuć i plačuć prosvjedovao, ali za njegov prosvjed da se marilo nije. S toga je silovito krštenje podnieti morao, ali nikada se nije smatrao članom crkve ortodoksne niti je ikada učestvovao u službi božjoj ili svetotajstvih, već u srcu vjeran ostao vjeri židovskoj, te u poznije doba, kada se pružila prilika, opet i javno priznao, da ostaje židov. To temeljitimi razlozi poduprto izpoviedanje duboko je ganulo sudce i sve prisutne, te su ga jednoglasno proglasili podpuno nevinim, makar se to sa slovom zakona i dosadanjom praksom ruskom nije slagalo.

Gospodinu Alojziju Maierwieseru, slikaru u Zagrebu. *)

Štovani gospodine!

Nemogu propustiti nego da Vam za trud Vaš oko slikanja za župnu crkvu našu naručene na veliki žrtvenik slike (muka Isusova) javno očitujem hvalu; jer ja i župljani posve smo s njom zadovoljni. Tko je dobro pogledao umjetnu tu sliku, svatko ju mora pohvaliti, kako je vriedna, i svatko mora priznati da je od umjetnika.

Soline 24. Veljače 1871.

L. Detoni, župnik.

*) Uprošeni smo ovo pismo kao pohvalu uvrstiti. Ured.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 13. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 30. Ožujka 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Prof. Schulte i biskup Fessler o papinoj nepogrešljivosti.

Čega su se biskupi manjine na saboru vatikanskom bojali, da će naime definicija papine nepogrešljivosti i medju samimi katolici prouzročiti smutnjah: to se sbilja dogadja. U Njemačkoj, premda je bila ratnimi dogodjaji silno zaokupljena, imaju ipak biskupi pune ruke posla. Medjutim oni rade tako složno, uztrajno i odvažno, te će bez dvojbe svaki odpor proti priznanju one definicije na brzo slomiti: mnoge će sbilja uputiti u onu istinu (jer o tom svojski rade), a druge će barem ušutkati, da se katolički sviet nebuni. U Austro-Ungariji je mirnije, a to se moramo zahvaliti velikoj opreznosti, s kojom biskupi postupaju. Oni, kako se čini, misle, da nevalja tu poći ni prenaglo ni silom; svakako jim se nemože predbaciti ono, što Schulte (ja nerazsudjujem, da-li pravo ili krivo) njemačkim biskupom predbacuje: da rade prekorupce i silom, te da hoće radje „muževah koji će onu dogmu formalno podpisati, nego-li takovih, koji su vierni svojemu osvjedočenju.“

Medjutim je baš Schulte svojim djelcem: „Die Macht der römischen Päpste über Fürsten — — zur Würdigung ihrer Unfehlbarkeit“ u našoj carevini borbu zametnuo proti papinoj nepogrešljivosti, te će biskupi, morda i prije nego žele, prekinuti svoje čekanje i šutjenje. Dosada je Schulteu na književnom polju izašao na mejdan premac da netreba bolji: Fessler biskup svetohippolytski svojom brošurom: „Die wahre und die falsche Unfehlbarkeit der Päpste.“ Obadva borca na glasu su sa svojega historičkoga i kanonističkoga znanja: no Fessler je osim toga theolog i biskup, te je obnašao na koncilu vatikanskom vrlo znamenitu službu, naime tajnika koncilu, dočim je Schulte samo učen laik i javni professor u Pragu, inače zaslužan za crkvu, što mu i Fessler priznaje na samom početku svojega spisa veleći, da je muž, koji je od mnogo godinah slovio kano vjeran sin kat. crkve i revan zatočnik njezinih pravah. Kod takove borbe nemože se ostati hladnu i nemarnu, jer nisu to trice; osim toga, gdje se takovi muževi bore, može se čovjek šta naučiti. Toga radi nakanio sam u sljedećem iz dotičnih njihovih brošurah povaditi, što mi se je činilo važnije.

1. Prije svega treba da označim stanovište svakoga borca. Schulte nieče, da bi vatikanski sbor bio pravi ekumenski koncil, i obećaje, da će to do skora u posebnom djelu znanstveno dokazati; Fessler usuprot tvrdi energički ekumenicitet rečenoga koncila. Schulte nadalje neprima onoga izraza „ex cathedra“, il barem mu nieče ono značenje, koje mu je zasjekao vatikanski koncil u svojoj definiciji, Fessler ga pako brani. To jim je stanovište. A o čem se prepiru? Svakako o papinoj nepogrešljivosti: Fessler ju zastupa, a Schulte pobija. Al kako? Ja, veli Schulte, nepobijam ovdje (izravno) papine nepogrešljivosti, nego velim: ako je papa sbilja nepogrešljiv, onda mora svaki katolik vjerovati i sliediti sve one nauke, sva ona načela, što su jih kad pape izrekli ili sliedili u svojih konstitucijah, koje su po svojoj najvišjoj časti kano pastiri i učitelji upravili na svu crkvu s namjerom, da tako prime i drže svi vjernici. Schulte tu ide kamo-li dalje, nego-li vatikanski koncil: on proteže papinu nepogrešljivost preko granicah od koncila odmjerenih, da tako čitavoga nauka dokaže absurdnost. Fessler će dakako odbijati takovo protezanje, i braniti nepogrešljivost lih medju granicami, koje je ustanovio koncil. Napokon valja spomenuti i taktiku g. Schultea. On je izabrao takove papinske konstitucije ili izjave — sredo-

Digitized by Google

vječne ponajviše — koje se tiču vlasti papine nad knezovi, zemljami i narodi i pojedinci, naročito pako nad heretici, te iz njih skrojio 13 zasadah, kano nauk papinski, koji da sada iza 18. srpnja pr. g. svaki katolik vjerovati i sliediti mora. N. p. zasada II. Državna vlast mora bezuvjetno raditi po naredbi vlasti crkvene. Zas. XII. Papa može sve odnošaje izobćenikah, napose njihovu ženitbu razriešiti. Zas. VIII. Papa ima pravo anulirati državne zakone, ugovore, ustave itd. odvezati od njihove obveznosti, čim se čini da su na štetu pravu crkve ili klera. Takove zasade nisu danas državi i državljanom, osobito inovjercem ni najmanje mile, pače kadre pobuniti sve proti papi, koji bi to tražio, i proti crkvi, koja bi to vjerovala. Kad bi sbilja šta takova sliediti imalo iz definicije od 18. srpnja, brzo bi se sve listom proti njoj diglo. Zato Schulte izvadja, da će se državna vlast morati proti takovim posljedicam svojim načinom ograditi: usuprot će Fessler dokazivati, da ništa od svega onoga što Schulte zasadjuje, sbilja nesliedi iz definicije vatikanske, i dosljedno, da će državnici najpametnije učiniti, ako se nebudu mašali u crkvenu slobodu. — Inače tvrdi Schulte, da on radi tu po svojoj sviesti, pače po svojem zvanju, kano professor kanoničkoga prava i kano državni činovnik, te da se uzda uztrajati u čitavoj vjeri s t a r e katoličke crkve. Jednu je rieč tom prigodom liepu rekao, koja je vriedna, da se spomene. Veli dakle: „Kano javni učitelj kanoničkoga prava treba da zastupam, obrazložim, poduprem ono, što imam učiti kano istinu i kano pravo svoje c r k v e. Kad bi ja kao katolički kanonista naučao, a da moje rieči nesvjedoče mojemu unutarnjemu uvjerenju, ondje gdje se radi o najsvetijih stvarih, to bi bilo nedostojno, to nebi bilo naučanje znanosti, to bi bila r o b i j a.“ Fessler, to se mora priznati, odgovara ravno odrešito, opažava se rieč ne samo učenjačka, no i biskupska; ali on odgovara prama Schulte-u vrlo štedljivo, nit mu podmeće kakovih zlobnih namjerah, a još se manje služi onakovim stilom, kakovim njeki ljudi, kojim je valjda više stalo, da sviet znade za njihovu orthodoksnost, nego-li da se sviet uputi ob istini.

Schulte je svoj spis ovako razdielio. Najprije očitovanje kano predgovor. — Za tim §. 1. Sadržaj pogl. IV. de Rom. Pont. Infall. Magisterio i k tomu §. 2. i 3. Posljedice logičke i jurističke. — Nadalje §. 4. papinske naučne zasade, jednostavne i ex cathedra, te papinski čini glede odnošaja pape prama državi, zemljam, narodom i individuom. — Onda §. 5. prigovori za ušutkanje sviesti, i oprovrgnuće istih. — Napokon §. 6. državopravna razmatranja. Istim redom te po razdiobi, što sam ju pauzami (—) naznačio, odgovara Fessler. Napokon je Schulte dodao §. 7. iz državno-crkvenoga prava lista Civiltà cattolica, i §. 8. kratki pogled na položaj jezuitah prama papi. Na ova dva §§. nije Fessler odgovorio niti rieči. Njemu je, kako se vidi, stalo do toga, da brani definiciju koncila vatikanskoga, a ne jezuite.

2. Schulte uzimlje za osnov svojoj razpravi definiciju koncila vatikanskoga, koja kako je poznato izriče: „da rimski papa, kad govori sa svoje stolice (ex cathedra), t. j. kad izvršujući svoju službu kano pastir i učitelj svih kršćanah, svojom najvišjom apostolskom vlašću kakav nauk, koj se tiče vjere ili ćudoredja te ga ima držati sva crkva, konačno odluči (definit), da, velim, tada papa usljed božje, u sv. Petru mu obećane pomoći ima onu nepogrešljivost, kojom je božanski odkupitelj svoju crkvu providio u odlučivanju nauka, koj se tiče vjere ili ćudoredja“ itd. Najvažnije tu pitanje, kako svaki vidi, jest, kada papa govori ex cathedra? Koncil je sám odmah dodao kratko tumačenje: no Schulte mnogo negleda na rieči koncila. On veli, da imamo izreku ex cathedra onda: kad papa o vjeri ili ćudoredju stvori odluke, za koje hoće da se smatraju kano nauk crkve. A to da je moći spoznati sad neposredno iz samih riečih, sad iz okolnostih, sad opet iz same odluke. To uzamši za temelj, glede nauka ob odnošaju izmedju vlasti crkvene i državne izriče: što god su tako pape o tom izrekli, da je istinito, te da to katolik sada i vjerovati i sliediti mora.

Svatko će uviditi da izraz „ex cathedra“ Schulte opredieljuje kamo-li širje, nego-li koncil; pa toga dakako Fessler nije zaboravio odmah iztaknuti. Schulte kaže papa u o b ć e, al Fessler s koncilom razlikuje u papi: vrhovnoga učitelja, svećenika, zakonodavca i sudca, te veli da je papa s a m o kano vrhovni u č i t e l j nepogrešljiv. Nadalje traži Fessler, da se tu neuzimlje kakova god odluka ili nauk kojega pape, već samo k o n a č n a o d l u k a učinjena ex p r o p o s i t o; napokon u samih dogmatičkih dekretih da se paži jedino na samu dogmatičnu o d l u k u, ne pako na drugo; što služi samo kano uvod ili kano potvrda, ili se tja samo mimogred spominje, pa se pri tom pozivlje na uglednije bogoslovce ili kanoniste. Medjutim Schulte sam zna, da on nepogrešljivosti papinoj meće širje granice, nego-li sam koncil, pa će on nastojati malo kašnje i dokazati, da koncil nije imao prava onako, kako sbilja jest, ograničiti rečenu nepogrešljivost. Za sada pako hoće, da s v o j u e x t e n s i j u konciliarne odluke

Digitized by Google

podupre njekimi izjavami papinskimi, za koje, veli, da su sjegurno ex cathedra.

Veli dakle, da je Leo X. u bulli Exsurge Domine od 15. junija 1520., kojom je Luthera izobćio i njegov nauk zabacio (dakle ex cathedra) izjavio ovo §. 6. „Da je on to učinio (naime Luther u Rim došao), mi ga bismo poučili jasnije nego-li je svjetlost, da sveti rimski pape naši predšastnici u svojih kanonih ili konstitucijah nisu nikada pogrešili.“ Nadalje da je Pio IX. osudjujući njeku knjigu izrekao: „napokon da mimoidjemo ostale premnoge bludnje (errores) toliko je (pisac) drzovit i bezbožan (impietas), te s neizrečenom drzošću tvrdi: da su rimski pape i ekumenski koncili sašli sa granicah svoje vlasti, pograbili za principska prava, i još u odlukah (konačnih) o stvarih vjere i ćudoredja zalutali.“ A na temelju toga da je Syllabus n. XXIII. osudio izreku: „Rimski su pape i ekumenski koncili sašli sa granicah svoje vlasti, pograbili za principska prava, i još u odlukah (konačnih) o stvarih vjere i ćudoredja zalutali.“ Kad bi to bile sbilja izjave ex cathedra, Schulteu nebi trebalo ništa drugo, nego samo dokazati; da je s jedne strane ovu ili onu konstituciju papa izdao, ovaj ili onaj čin sbilja učinio, a s druge strane da ta konštitucija izriče bludnju o stvarih vjere ili morala, ili da je tim činom papa svoju vlast prekoračio pa dosta! Ali Fessler niječe, da bi to bile izjave ex cathedra. Jer što se prve tiče, da se negleda, što b i koji papa b i o učio, a nije sbilja, niti to, što si je koji papa samo mislio, već što je sbilja učio te konačno odlučio — d e f i n i t, veli Fessler, kaže koncil dobro promišljeno. Što se pako druge tiče, pita Fessler, komu je katoliku ikada na um palo tvrditi, da se odluke ex cathedra stvaraju onako samo mimogred, gdje se u p r a v o s a m o k o j a k n j i g a osudjuje? Napokon dolazi na stavku syllabusa.

O syllabusu govori Fessler na više mjestah. Najvažnije je pitanje, da-li je syllabus u svojoj cielosti ex cathedra ili nije? Schulte netvrdi za čitav syllabus kano takov da je ex cathedra, no tvrdi o pojedinih stavkah, kano o gore navedenoj, ne ipak za to samo što je u syllabusu, već što je u listu papinu „Multiplices inter“ od 10. junia 1851. Fessler najprije veli, da ga je Schulte, netvrdeći izrikom, da je syllabus ex cathedra, tako riešio truda, puštati se u to pitanje. Kašnje ipak na drugom mjestu ovako govori doslovice: „Schulte nije dokazao što uzimlje, da je naime syllabus sa svih svojih 80 stavakah jedna od onih papinskih odlukah o nauku, za koje govori vatikanski koncil u svojoj 4. sjednici. To pako nije nipošto medju katoličkimi bogoslovci stvar onako gotova, kako se čini, da uzimlje Schulte, usuprot o tom dvoje ugledni bogoslovci. Ta se dvojba osniva poglavito na tom, što je forma syllabusa posve drugačija, nego-li je ona, u kojoj pape izdavaju svoje svetčane odluke o nauku. Da se o tom uputi, netreba g. dru Schulteu nego pogledati bullu Leona proti Lutheru „Exurge Domine“, za koju bullu sam kaže, da je ex cathedra, ili pako glasovitu bullu pape Pia VI. „Auctorem fidei“ od 28. kolovoza 1794. U ovih i sličnih dokumentih izriče papa ili na početku ili na koncu upravo naročito svoju namjeru, da po svojoj najvišioj apostolskoj vlasti dotične stavke izjavi za takove, koji se imaju držati u svoj crkvi kano nepomirljivi sa katoličkom vjerom i ćudoredjem. Ravno se kaže u naslovu syllabusa, da sadržaje bludnje našega vremena, koje je sv. otac u razno vrieme korio; ali je sjegurno, da mnogi od onih dokumentah, u kojih se to čini te iz kojih su stavci povadjeni, nesadržavaju nikakove papine odluke o nauku, nikakove izreke ex cathedra. Je-li pako tim, što je syllabus dao priobćiti čitavomu episkopatu, hotio, da sve svoje izreke o bludnjah u syllabusu sadržanih digne do onakovih odlukah, koje bi po odluci vatikanskoga koncila bile prave pravcate izreke ex cathedra? To je upravo, o čem mnogi misle da im je, dok nebude morda nove izjave sv. stolice, smjeti dvojiti. Jer u syllabusu manjka svaki uvod i svaki zaključak, iz kojega bi se to dalo razabrati. Ravno je biskupom na znanje dano authentičnim načinom, naime pismom kardinala državnoga tajnika, da je syllabus po zapovjedi sv. otca sastavljen i razposlan; ali za razlog navodi se jedino to, da nisu morda mnogim u ruke došle tiskanice, iz kojih su stavci syllabusa povadjeni. U papinoj okružnici Quanta cura od 8. decemb. 1864. kaže se ravno, da je papa Pio IX. za svojega pontifikata češće podigao svoj glas proti ponajglavnijim bludnjam našega vremena, ali se syllabus nespominje nijednom riečicom.“ Fessler dakle, kako svatko vidi, neizriče o predloženom pitanju kategorički ni da jest ni da nije, on dvoji i kaže tomu razloge; no njegovi razlozi očito nagiblju na „ne.“

Nedvoji ipak nipošto, već odlučno izriče, da onaj stavak syllabusa n. XXIII. gore od Schultea naveden, nije ex cathedra. „Taj bo stavak, veli, u svojem p r v o m i d r u g o m dielu (da rimski pape nisu prekoračili granicah svoje vlasti, i da si nisu prisvojili principskih pravah) neradi o kakovoj istini od Boga objavljenoj, nego o h i s t o r i č k i h f a k t i h p o z n i j e g a v r e m e n a, koji se netiču ni vjere ni ćudoredja, nego činah papinskih. Iz toga sliedi samo sobom, da tu nema predmeta kakovoj dogmatičnoj odluci.“ Na

Digitized by Google

drugom mjestu jošte govoreć ob istom stavku veli: „Ovaj stavak u svojoj obćenitosti, gdje se papam sasvim u obće predbacuje, da su granice svoje vlasti prekoračili punim je pravom označen kano bludnja. No to je daleko različno od positivne dogmatične definicije: da nije nikada nijedan papa na ikoj način granicah svoje vlasti prekoračio."

Po svem tom zaključuje Fessler, da Schulte nije nipošto dokazao, da su pape ex cathedra izrekli kano nauk crkve te stavak vjere to: da pape nisu nikada u svojih konštitucijah zalutali, da nisu nikada granicah svoje vlasti prekoračili, ili pograbili za principska prava; pa zato da toga niti usljed vatikanske definicije nitko nije vjerovati dužan. Valja pako opaziti, kako se Fessler tu oprezno izražuje: on veli, rečene stavke nemoraš vjerovati kano stavke vjere, jer nisu ex cathedra; ali dodaje ipak u opazki, da si se dužan onakovim izjavam, kakove su u syllabusu, u sviesti pokoriti.

(Sliedi dalje.)

Ulomci apologetični.

(Konac.)

Uzmimo, da svi ljudi tako misle — kaos, koj bi odtuda nastao, neda se opisati. S toga se morao Bog — da tako reknem — pobrinuti, da njegovi zakoni zadrže svoju silu i cienu, da i sami neizginu. Pak baš s toga obećao je onim, koji zapoviedi njegove više, vječno blaženstvo, onim pako, koji jih preziru, zagrozio se vječnimi kaznami. A Bog kad što obeća, to će i izpuniti. On je neizmjerno istinit, nebi bio Bog, kad zločinca za uvieke kaznio nebi; nebi bio neizmjerno mudar, nebi bio Bog, kad zakonom svojim nebi znao podati potrebite sile. Tek vjekovitost kazna može griešnika odstrašiti od grieha — s toga se Bog vječnimi mukami zagrozio, s toga se u sv. pismu, kako sv. Chrysostom tvrdi, više grozi vječnimi mukami, nego-li obećava vječno blaženstvo.

Iz istih ovih uzroka javlja se u vječnih kaznah i velibnost božja. Jedan Bog, jedan Gospodar. Bog nebi bio najvišim Gospodarom, kad bi morao čekati na milost ljudij, dok bi se ovim poslije njekoliko milijuna godina priljubilo obratiti se k njemu. Kad Bog odmah poslije svoje smrti nebi odlučio čitavu vječnu sudbinu čovjeka, to bi ovaj mogao predanj stupiti te reći: „Ja ti neću služiti — ali jedanput me ipak moraš primiti u nebo!" Nemojmo se varati; velika nam je doduše ciena, okrunjeni pjesnik kaže, da je Bog čovjeka tek nješto manje od angjelâ odlikovao — ali s toga nam nije Bogom ustanovljeni red prevraćati, nije nam misliti, da se sve po našoj volji dogadjati mora, da nas sâm Bog slušati mora. Nipošto! — Bog se ravna sam po sebi, nitko mu nezapovieda. Što mu je do njekoliko odpornih i prkosnih crvića? Angjeli bješe strmoglavljeni u pakao, nebrojene duše propadaju, nu uza sve to pjeva nad ruševinami palih angjela i prokletih duša sbor blaženih: „Svet, svet, svet je Gospodin Bog četa!"

Ali morda će moći griešnik na onom svietu griehe svoje okajati — a Bog će mu ipak prostiti? — Nipošto — nikad više! Sat smrti odlučan je sat; kud stabar padne, tamo će i ostati. Tamo će zaoriti glas: „Već je kasno!" A to i mora tako biti. Kad bi se tek tamo mogla pokora činiti — k čemu bi bio taj život? U tom je baš ta tolika ciena i važnost sadanjega života, da je samo ovdje moguće dušu svoju izbaviti i spasiti. Pa k čemu da su ovdje svetotajstva, k čemu evangjelje, k čemu žrtva, k čemu crkva, kad bi se čovjek još i na drugom svietu obratiti i spasiti mogao. A tko može u ostalom dokazati, da Bog uvieke praštati mora? Tko će Bogu zabraniti, da on vrieme milosti ograniči samo na ovaj život?

Napokon nije na drugom svietu nikakova promjena više moguća. Kao što pravednici na onom svietu više griešiti neće moći te iz neba u pakao saći, jer se takova što nebi slagalo s vječnom blaženošću; isto tako neće ni griešnik više moći pokoru činiti i u nebo dospjeti. On će se doduše kajati, ali kajanje će njegovo biti sdvojnošću. „Gore padnite na nas a vi bregovi pokrijte nas" jadovati će prokletnici, što nije molitva razkajanosti, već glas sdvojnosti. Griešnik će doduše čeznuti za blaženstvom, ali ta čeznja biti će u srcu njegovu proždirućim, nikada negasnućim plamenom.

Mnogi se nesretnik tješi, da će Bog, koj je dušu čovječju iz ništara stvorio, dušu griešnika poslije smrti ili bar poslije njekojih vremenitih kazna opet u ništar obratiti ili ju uništiti. Tužne-li mi i varave utjehe! Bog neuništuje ničega što je stvorio, tek „lik će se tomu svietu promieniti" veli sv. Pavao.

Bog bi samu sebi protuslovio kad bi dušu griešnika uništio: On je položio u nju misao i želju za vječnošću, za neumrlost ju je stvorio i odlučio, da svaka duša na uvieke živi i blaženom postane. Pak da to bude stvor, o čijoj bi volji visilo namjeru božju osujetiti, Boga prisiliti, da dušu griešnu uništi? Nu takovim uništenjem nebi se ipak uzpostavio prekršeni ćudoredni red, pak bi to s toga Boga nedostojno bilo. Griešniku bi valjalo samo tielo svoje ubiti, da i dušu ubije, i tako umakne pravdi božjoj — a to se očevidno protivi pravednosti, mudrosti i svetosti božjoj.

Odgovorivši na pitanje, jesu-li kazne paklene vječne, pripojiti ćemo ovdje još u kratko odgovor na pitanje: „Što je pakao?" — Jedini Bog znade, što je pakao. Mi znamo samo, da je pakao zaslužena odmjena griehu. Mi znamo samo toliko, da tko je u pakao pao, da je izgubio Boga, a koj je izgubio Boga, da je izgubio sve. Izgubio je Boga, za koga je stvoren bio, bez koga je

Digitized by Google

živjeti htio, nu nije mogao niti može, te koj mu umrieti neda. Izgubio Boga — i svu utjehu svoju. — Mi si ovdje na zemlji ni predstaviti nemožemo, što će reći živjeti bez utjehe, živjeti u sdvojnosti — a uza to nemoći umrieti. . . Ali to nije sve — k tomu dolaze još i druge muke. Prokletnik će bez dvojbe vidjeti blaženost pravednikâ, ali ju dohvatiti neće moći. Griesi će mu njegovi uvieke biti na pameti, a izbrisati jih neće moći; njegov će se razum sgražati, misleći, da će tê muke uvieke trâjati, njegovu će volju proždirati sdvojnost; dà to će biti oganj, koj nikad umrieti neće, plač i škripa zubij — „nikakav red — već vječna strâva." Imadu-li se rieči Isukrstove ob ognju paklenom doslovno uzeti ili ne, o tom se crkva još izjavila nije. Vjerojatno je, da će i tielo, taj nastroj tolikim griehom, poslje uzkrsnuća takodjer biti dionikom kaznâ. U ostalom moramo ono, što sv. pismo o vječnoj blaženosti kaže i na vječno prokletstvo protegnuti, da nije najme ni oko vidjelo, ni uho čulo, ni srce čovječje zaslutilo, što je Bog pripravio onim, koji će podpasti njegovoj pravednoj desnici.

To su strašne rieči, to je grozan nauk — pomisliti će mnogi. . . Prijatelju, znaj, da Bog neće smrt griešnika, već da se obrati te da živi. On nikoga nesili: dao nam je slobodnu volju, postavio je pred nas, kako sv. pismo kaže, vodu i vatru, život i smrt — što uzhtijemo dati će nam. S toga nezavrzimo sami sebe — a Bog nas sjegurno zavrći neće. Tko Boga ljubi, njegovu volju vrši, taj se ničega bojati neima, njega će se ticati na dan suda one presretne rieči: „Dodjite blagoslovljeni otca moga te primite kraljestvo što vam bje pripravljeno od postanka svieta."

Po dru. Hettingeru priobćio R. Filipašić.

Autonomijska skupština ugarska.

Velika skupština za katoličku autonomiju započela je opet u cielu viećati dne 9. t. m. Na stol položena stoje dva operata, jedan od većine, drugi od manjine (6 glav.); za prvi kažu da nije bez svake pogreške, za drugi pako da nije bez ičesa dobra. Predsjednik knez prabiskup otvorio sielo ob 9. uri ovom besjedom: „Štovana skupština! Sveta stvar, oko koje se trudimo, došla je u štadij, gdje se mora konačno riešiti. Odbor 27orice, postavljen od štovanoga kongresa, neka bi izradio za organizaciju autonomije predlog, predao je operat, za koji je glasovala odborska većina, a predala je meni takodjer manjina toga odbora svoje misli i nazore, u čem se ona od većine luči, a predala mi sa željom, neka bih i taj sastavak predao poštovanoj skupštini. Oba operata, koja sam mahom dao naštampati, jur su u rukama svakoga člana poštovane skupštine; a sada evo čast mi je oba predati za tankovitu razpravu. — Položaj moj kano predsjednika nedopušta mi da pretičem razpravu i očitujem sud svoj budi nad obama bud nad razlukami, koje medju njima stoje. Po svaki način riešit nam je evo problem, za koji bismo badava tražili primjer, neka bi nam on pokazao način. — Ja sa svoje strane o najboljem uspjehu nemogu niti da posumnjam, nego živem u zaufanoj nadi, da ćemo sretno riešit zadaću, jer naša stvar štiti nezastarele svete pravice osmih miliunah katolikah, i jer mi mudrost, vierska viernost i nad svaku predsudu i preklon uzvišena odanost štovanih skupštinskih članovah pruža tomu jamstvo, da će nas pogledom na konačni cilj uzajamnim poštovanjem i štednjom za razprave vaviek sastaviti bratska sloga. — Po mojem sudu visi dobar uspjeh stvari o tri uvjeta: gradeći autonomiju crkve neoponašati nikakova političnoga sistema, ostati u okviru organizacije katoličke crkve, ostaviti nepovredljiva apostolska prava našega prejasnoga gospodina i kralja, u nastojanju svom dat se vodit duhu onih uzvišenih težnjah, koje su katoličanstvo u našoj domovini osam viekovah za to osposobljavale, da bude obstanku kraljevstva sv. Stjepana stožer, u samom pako njemu najjača spona spajajuća različite narodnosti (klika), kako je isto katoličtvo bilo plodovitim vrelom duhovnomu i moralnomu napredku i uzletu. — Poštovana skupština! Na nas obraćene su oči domovine, pače sve katoličke crkve. Budi sveti božji blagoslov s nami, ter svoju dužnost obavimo vrstno i kao domoljubi i kao katolici. Ja proglašujem sjednicu otvorenom." — Poslie ove besjede ovjerovljeno je više pridošlih skupštinarah i zatim zametnula se duga prepirka sbog vremena, kad bi se držao sastanak autonomijske skupštine. Sbog skupštinarah, koji su ujedno članovi sabora, i koji to pitanje zapodjenuše, odlučeno bi većinom glasovah, da se sastaje svaki dan od 3 do 6 po podne. — Em. Hrabar opominje, neka bi se odbor devetorice požurio s izvještajem i predlogom glede peticije nekojih poslanikah crkve grčko-katoličke (budući crkva iztočna s rimskom sdružena samo u dogmatičnom pogledu, neka bi se prije sazvale sinode dotičnih biskupijah, pak da one za obćenitu katoličku skupštinu sa shodnim naputkom ovlaste poslanike — Vidi 45. br. l. g.). Predsjednik odbora bar. Pav. Sennyey javlja, pokle vidi, da je sakupljen dobar broj poslanikah, koje opitati treba, da će o tom pitanju razpravu pognati. — Operat odbora 27orice stavljen je na red za bližnju sjednicu, i tim je prva svršena. — Kapitulski poslanici držali su prije za sebe dogovor i složili se tražit od ove konštituante skupštine: neka kapitul svaki za sebe bude zastupan tako u obć. skupštini kako i biskupijskih sinodah, i zatim neka bi se pri imenovanju nadbiskupa i biskupa čuo glas ne samo biskupijskoga vieća nego posebice i kapitula. — Kano prilog k „Reformi" i „Magy. államu" pisati će izvještaj o kat. kongresu posebni list s naslovom: „Ertesitö a kath. congressusból" (Viestnik iz kat. kongresa).

2. sjednica 11. ožujka. Otvorio knez prabiskup. Izvještaj glede nezakonita izbora u Budim Tabanu

Digitized by Google

predaje se skupštini i stavlja na dnevni red; medjuto, jer je taj nametnik jur ostavio mandat, odredjuje se novi izbor. Nastavlja se obćenita razprava ob operatu, i počima Vir. Silagyi. Prije svega spomenu, kako je posve naravno, što se misli u odboru razidoše, budući stvar nova i bez primjera. Odbor sastavljajuć osnovu nastojao je zadržati na oku dva staništa: prvo tražiti samo što je moguće, a drugo razabrati i prihvatiti, što je prikladno i prijatno dobru katoličke crkve tako i zemlje. Granice mogućnosti označene su tim: da se neima stvoriti nova religija, nego poboljšati uredba jur postojeće crkve, pri čem temeljna načela iste crkve' njezinih tradicijah i pravicah učeće crkve moraju se poštovati. Prikladna pako bila bi autonomija, koja bi podobna i vrstna bila ne slabiti nego jačati crkvu, a ojačati katoličku crkvu treba i za dobro zemlje, jer jaka crkva bijaše njoj osobit naslon u prošla, a biti će i u buduća vremena. Spominje na koncu neodoljive zakone gravitacije; jer gravitacija ili pritega drži svoja pravila i kaže sigurne svoje posljedke i učinke ne samo na stvarnom, duhovnom i narodnom, nego i na vierskom polju; pak dočim je drugoj jednoj jakoj crkvi ugarskoj težište ili središnja točka gravitacije vani, katolička crkva jest glavni stožer državnosti (államiság) ugarske. — Gjuro Bartal počima besjedu ovako: naš pravi posao jest: urediti biskupije, protriebiti i urediti duhovne redove, sačuvati crkvenu, crkvenim zakonom primjerenu disciplinu; smanjiti prekoredni broj blagdanah, u obće razpraviti i riešiti posle spadajuće ad externam disciplinam, pak na koncu jus placeti. Nego vendar, u čemu medju nama i stoji najveća razluka, nemožemo pristati uz ono mnenje: da konačno riešenje spomenutih posalah u slučaju, ako se s rimskom kurijom nebi dalo sporazumiti i složiti, nebi moglo bez nje proći. Pokle je osobito udarao na patronatsko pravo krune, koje on odlučno osudjuje, brani se, da on moć i upliv klera nemisli skršiti, nego samo ograničiti okrenu svom žestinom govoriti ovako: „Ja pristati na stanište operata većine nemogu, jer sam osvjedočen, da tim načinom moramo u slobodnoj državi postaviti ne novu slobodnu crkvu, nego od prvašnjih svietskih ogradah oslobodjenu katoličku hierarhiju; tomu pako protivio se je postojano religiozni i politički duh naroda vazda kroza sve sgode naše poviesti, a ja, koji vierno za tim duhom hodim, nemogu pružiti ruke protivnomu nastojanju. Nemogu stati na ono stanište, jer držim da je to anahronizam princip „slobodna crkva“ uporaviti na instituciju, koja je još svakom žilicom svoga bića spletena s ideami feudalnoga srednjega vieka, i koja se po svojoj naravi može svesti na to, da se crkvena i svietska oblast razluče, nipošto pako da bi služila razvitku slobode, bilo političke ili religiozne. Nemogu da stanem na to stanište, jer to je upravo onaj položaj, kamo je katolička hierarhija po naputku iz Rima davanom i neodoljivom stala naproti nastojanju novoga vremena, a uslied pogibelnih odlukah zadnjega koncila postala priekom negacijom, proklinjući pače upravo one ideje, koje su obćenito priznan polog novim uredbam obrazovanih državah i to jedino pravo izhodište za buduće reforme. Taj položaj ne samo da nemogu pripoznati za dobar, nego držim za svoju viersku i gradjansku dužnost svom snagom i vazda proti njemu vojevati. Ne vanjska nego nutarnja sloboda katoličke crkve jest mojem sudu cilj, za kojim prije svega moramo hoditi.“ Jedna izreka Bartalova govora osobito je razdražila stranke: „Ovdje piri isti duh, kojno je takodjer nesrećnim saborom u Rimu vladao!“ — Em. Kállay razlaže, ako patronatska prava ugarskoga kralja ostanu, da onda autonomije niti nemože biti. Danas nije za diplomaciju biskupah i abbeah, kako nekad na dvoru Ludovika XIV.; nego trebamo biskupah i duhovnikah, koji bi se bavili dušnim spasenjem puka. A budu-li ostala kraljeva patronatska prava, ostati će isti razlozi politički i zasluge kod imenovanja za visoka crkvena mjesta. — Crkvena dobra, kako se obično zovu, nisu prava svojina katoličke crkve; darovana su crkvi od kraljevah iz obćenitoga imetka državnoga, i državljani, koji potle izstupiše iz krila katoličke crkve, neprestadoše zato biti suvlastnici, pak taj posjed treba pod obseg autonomije potegnuti samo prema toj mjeri. Bila je nada, da će ugarski kler sam od sebe posjed predati pod upravu autonomije, pod kojim bi vriednija postala i veću korist nosila. Na koga-li će krivnja pasti, ako taj posjed bude od države zaglobljen: oli na one, koji kažu, da je to skupna imovina svih katolikah ugarskih, oli na episkopat, koj neda posjeda potegnuti pod upravu autonomije, to neka ostane pitanjem. Majer Karlo spominje iz osnove poglavite točke, ter kaže da posebna razprava jima razbistriti i razpraviti sve, što protivnici žele, da bude razpravljeno, i glasuje za operat većine.

3. sjednica 13. ož. Ferd. Horansky iztiče sve prigovore proti zakonitoj kompetenciji kongresa, i zato nije sigurno, da će odluke skupštine biti obćenito priznane ter imati obveznu moć zakona, a to tim manje, jer se je množina od izborah uztegla s prosvjedom toga smisla. To bi ravno sve lahko bilo, kad bi nje sabor potvrdio i uzakonio; nu to je ono, česa sabor po svoj prilici neće učiniti, kako nam svjedoči primjer s odlukami židovskoga kongresa. Ako se hoće da autonomija bude što prikladna i koristna, tad se moć i djelovanje rimske stolice ovamo mora napraviti nemogućim, a moraju se dokinuti i patronatska prava kraljeva. — Pripomenuti je, da je Horansky čovjek od radikalne ljevice, koja bi se očito i skroz rada razkrstila s klerom, i za njega premalo traži na kongresu manjina. S Rimom neima nagodbe ni saveza, a tako niti med crkvom i državom, nego jedno se drugomu mora ugnuti, i zato je država zlo učinila, što je dopustila ovakovu skupštinu. Bieše državi samo proglasiti slobodu vjere, pak

Digitized by Google

bismo mi katolici sami znali kako rediti svoje posle. Ljevičar Papp govorio je puno mirnije; nu opet vrlo žestoko napadao na kler, koj da je sbog dobrote i popuštanja postao objestan, ali bi ga sad trebalo strogoćom pritegnuti. — Sad ustane govoriti nadbiskup Haynald, pak će razbijati prigovore ljevičarske.

(Sliedi dalje.)

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup vratio se je sa svojih pohodah jučer u večer.

— Navadna uzkrsna eksercicija za kler gradski počela su jučer po podne u sakristiji prvostolne crkve.

— Piše nam iz Beča rimski kanonik kod sv. Jeronima pr. g. Nikola Voršak, da je vieće liečničko u Beču o zdravlju preuzv. g. biskupa J. J. Strossmajera izreklo povoljan sud: da je naime nazeba želudca znamenito popustila.

— Poslię uzkrsnih blagdanah 11. travnja počima u Zagrebu izlaziti nov politički list s naslovom: „Agramer Lloyd.“ Program, pod kojim je kano vlastnik podpisan: Emerich v. Josipovich, kaže, da je namjena listu na temelju austro-ugarskoga dualizma, i ugarsko-hrvatske nagodbe raditi za svake vrsti slobodu i napredak naroda i domovine, a prva geslica kaže da mu je: „istina gore i dolje“; jer da su pravu istinu dosad mutile novine službene i opozicionalne. Ako se još povrh toga spomene, što se po Zagrebu složno govori: da za tim listom kano pravi mu duh stoji barun Levin Rauch, onda program biva skroz razgovetan.

Ugarska. Dne 21. t. mj. primljen je u katol. kongresu operat večine s 95 proti 54 glasa. Od ovjerovljenih skupštinarah nije bilo prisutno 13.

Gorica na Soči. Neima tomu dugo, što je neki tršćanski list milosrdne sestre sv. Vinka oštro pokrivio, da sa siromasi, što su jim povjereni, nemilo postupaju. Taj je članak tršćanskoga lista, što ga klevetnik napisao, tako uzlovoljio gradjane goričke, te se gradsko vieće našlo prinuždenim u sirotište poslati odbor, neka bi se potvora pobila svečano. Iztragom se pronašla, da si gradski siromasi boljega postupka niti željeti nemogu, te je odbor podpuno zadovoljstvo izjavio glavarici i obrekao joj u napredak svaku potrebitu zaštitu. Zasluge milosrdnicah u njegovanju ubogih i bolestnikah priznale su se povrh toga i u sjednici gradskoga vieća i zabilježile u zapisniku, neka to znade i potomstvo. Odlučnost i nepristranost gradskoga vieća na radost služi pučanstvu, kojemu su milosrdnice največe dobročiniteljice, te jih ono i kano uzor kršćanskih kriepostih osobito štuje. Kako se iz toga čina gradskoga vieća vidi, dobri katolici hoće i znadu cieniti žrtve prave ljubavi kršćanske, te brane kada treba nevinost i kriepost.

Beč. Naredba ministarstva za bogoštovje i prosvjetu od 28. listopada 1870. izdana je usljed dva od namjestnika za dolnju Austriju podnešena dopisa. Jedan je potekao od dolnjo-austrijskoga zemaljskoga odbora, a drugi od učiteljskoga sbora akademičkoga gimnazija bečkoga, u oba pak pita se i predlaže glede obučavanja u vjeri i glede religioznih vježbah na srednjih učionah. Namjestnik predlažuć naglasi, kako je potrebito za dotično ravnanje ravnateljstvah na srednjih učionah izdati za sve valjan propis, te je po tom ministarstvo naredilo, kako sliedi:

„U pogledu religioznih vježbah za katoličke učenike na srednjih učionah, ako izmedju učiteljskoga sbora i crkvene oblasti glede mjere nebi bilo složne misli, ima po ministarskoj naredbi od 5. travnja 1870. odlučiti školska vlast zemaljska, nu ipak pred očima imati načela, da služba božja za učenike biti ima na početku i koncu školske godine, zatim po nedjeljah i blagdanih, napokon da se primati ima sveto otajstvo pokore i pričesti na početku i koncu školske godine.

Odlučujući u tom disciplinarni obziri zahtievaju, da su vježbe na jednoj učioni uvedene za sve katoličke učenike naredjene, te se oprost od toga, koliko se u smislu članka 14. temeljnoga zakona državnoga ob občenitom pravu državljanah tražiti smie, ima smatrati iznimkom. S toga pravo ima svaka učiona zahtievati, neka joj svatko izrikom i unapried, t. j. pravilno na početku svakoga poljeća prijavi razloge, tko nebi mogao religioznim vježbam da pribiva. Taj način bezuvjetno sliedi usljed disciplinarne vlasti školske, kojoj se svaki učenik pokorava.

U ostalom nisu ote religiozne vježbe po sebi nikakav cjelovit dio vjeronauka, te s toga neodlučuje ništa, gdje se radi o redu u svjedočbi, da-li jim tko pribiva ili s nalogom neprebiva. Odatle sliedi dalje, da se usljed toga, ako se vjeronauk u gornjih razredih realke neuči, nemože izvesti za učenike daljnji oprost od dužnosti, po kojoj imadu pribivati religioznim vježbam za učionu naredjenim.

— Zastupnik u poslaničkoj kući dor. Ginzel, kanonik litomjerički, predložio je, neka bi se dušnim pastirom povećala plaća, a podupro predlog svoj ovako: U jozefinsko doba svećenikom je plaća mogla biti dovoljna, ali tada se za forint šajna više dobilo, nego-li sada za forint austrijske vrednote. I prihod od zemaljah bio je procienjen po tadanjem mjerilu, ali sada je taj prihod procienjen mjerilom sadanjim, a samo zato, da bude iznos, koj se plaća iz vjerozakonske zaklade, čim neznatniji. Nu ako je već župnikom na selu život tako stegnut i žalostan, kakav je istom duhovnim pomoćnikom, koji uz svakojake neprilike i muke kroz 12 godinah nauke svršivši i svakojako tegotno u duhovnoj

Digitized by Google

pastvi poslujući za plaću dobivaju do 40 ili 50 for. Dor. Ginzel dokazao je zatim, koliko dušni pastiri rade na korist pojedinih državljanah i za obće blagostanje, te na sve to osloniv se preporučio je svoj predlog visokoj kući. (Povladjivalo se.) Na taj predlog bude zaključeno, neka se predmet preda odboru od 15 članovah na razsudbu. Drugdje u Njemačkoj, opaža „Vtlnd", nije se to pitanje mnogo razsudjivalo, već namah uvidila se potreba i povećala plaća.

Tridenat. Odkada se pastirska poslanica biskupa tridentskoga zaplienila, uzrujala se srca, imenito seljačtva, a takova su i danas. Nebi čovjek vjerovao, koliko je ogorčenje puka proti vladi, a nemože se dokazati svećenstvu, da bi ono hustilo na to. Strančari talijanski služe se tom zlovoljom pučanstva na svoju korist, ta zapliena voda je na mlin italianissimah. . . . Kler gradski i okolišni upravio je povodom tim preliepu i jezgrovitu adresu na knez-biskupa, gdje izjavljuje svoju bol sbog čina, što ga uzalud tražiš u drugo koje doba u poviesti tridentskoj. Dalje uvjerava svećenstvo glavara si crkvenoga o podpunoj odanosti naprama njemu. Konačno prosvjeduje svečano u smislu biskupske okružnice od 28. veljače god. 1869. proti sadanjoj privremenoj uredbi školskoj obećavajuć, da će uložiti svu snagu, kako bi se omladina obranila od prieteće joj pogibelji. Tako pišu svećenici ljubljenomu biskupu. Ali i seosko pučanstvo sprema se, da otvoreno izjavi vladi, kako i ono u tom pogledu misli i ćuti.

Landshut u Bavarskoj. Prije mjesec danah pokopaše tu na muhamedovsku zarobljenika Turkosa Chiaka ben Hamala iz Mostaganema. Odjel domobranacah idjaše naprvo. Zatim idjahu Turkosi, Arapi crni noseći lies. Htjedoše mrtvaca nositi i ukopati bez liesa, samo zaodjenuta suknom, ali nedozvoliše jim. Pred sprovodom pjevala su dva Turkosa arapski. Neprestano tiskali bi se k liesu drugovi, hoteći svatko mrtvacu posljednju izkazati ljubav. Došavši do groba pokadiše grob i spustiše mrtvika moleći unj. Jedan Turkos čučnu ka grobu, pritisnu ruku na čelo, usta i prsa i pruži se tada prieko groba. Svaki Turkos zagrabi rukom zemlje, izmoli nešto i baci grudu u grob. Zatim zasuše grob zemljom, dok bi donieli lopate. Napokon sgaziše zemlju nogami. Na crnu u grob usadjenu stupiću s nadpisom usadiše žik — zlatom pozlaćen polumjesec. Po dovršenu pokopu čučnu opet Turkos na grob i izmoli nekoje molitvice. Odjel domobranacah izpali afrikanskomu vojniku počastnice. Vojni duhovnik pribivaše sprovodu kano svjedok. Sprovodiše takodjer pokojnika bavarski i francezki častnici, a i naroda da je bilo dosta, lahko si misli svatko.

Rim. Ono što su novine pisale, da je papa držao konsistorij, nije to bio pravi ni svečani konsistorij nego samo privatni sastanak kardinalah, gdje jim je sv. otac dao prijaviti, koji su novi biskupi imenovani i potvrdjeni. — Dosada odsudjeno je na gubitak 25 najvećih samostanah maticah toliko redovah i stolicah generalskih. Pri tom valja znati, da je na primjer samostan sv. Augustina, sam za sebe čitav grad kućah procienjen samo na 30.000 lirah, pak računaj 5 po stotini kamatah dohodka, i od njega 8 po stotini štibre, i živi tad fratre, i još skrbi za sjemenište svoga reda i za misije. Po svakom tomu redu ostavlja se po jedna kućica u Rimu, neka se nerekne, da su prognani. — Zakletva kralju i kraljevini ište se od zadnjega pisara, nu još uviek krati se mnogo činovnikah. Dok je kupljen i sa svih stranah Italije sagnan narod slavio dne 14. god Viktora Emanuela i opet 19. god Josipa Mazzinia i Garibalda, u isti mah krulio je drugi diel toga kupljenoga naroda pod Vatikanom prizivajuć smrt papi i ježuitam.

Francezka. U toj nesretnoj zemlji progone se neprestano redovnici. Nu nije se tomu ni čuditi, jer novi prefekti za rata posvuda uzeti su iz vrstah najogorčenijih neprijateljah crkvenih, pak iz vrstah slobodnih zidarah. U Poitiersu, Montmorillonu, Lyonu, Bordeauxu zatvorena su sjemeništa i od redovnikah upravljani zavodi. Školsku braću i školske sestre gone svuda, osim gdje bi jih, kako u Rennesu gradsko poglavarstvo uzelo pod zaštitu. Premda katoličke i legitimistične obitelji najveće žrtve za domovinu doprinose, progone se ipak dosele samo časopisi njihova pravca. Najznamenitiji tih listovah jesu Gazete du Midi u Marsilju, Union d l' ouest i Ami du Peuple u Angersu. Silnici kako se čini, hoće da se osvete katolikom za udarce i poraze od Njemacah pretrpljene.

Sjevèrna Amerika. Po zadnjoj brojitbi polovinom prošle godine poduzetoj ima u sjedinjenih državah pučanstva svega skupa nešto više prieko 38 milijunah, što je jedva 7 milijunah više nego-li prije 10 godinah, dočim se obćenito mislilo, da ima puka do 42 milijuna dušah. Katolikah ima $5^1/_2$ milijuna, medju njimi $1^1/_2$ milijuna Niemacah ujedno sa Česi, a 4 milijuna druge narodnosti. Svećenikah biti će do 3800, biskupijah ujedno s apoštolskim vikariatom u Montani i sada još izpražnjenim 61 u 7 pokrajinah crkvenih.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Rudolf Ulses, privr. upravlj. župe pod Belom premješten za duh. pom. u Varaždin; g. Franjo Veldin, duh. pom. iz Varaždina u Zagreb k sv. Ivanu.

Dopisnica urednička.

G. dor. K. u Rimu. Stiglo i rabit će.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 14. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 6. Travnja 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtvá u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Prof. Schulte i biskup Fessler o papinoj nepogrešljivosti.

(Dalje.)

3. Budući da Schulte nije nipošto dokazao, da moraš vjerovati kano zasadu vjere to: da pape nisu nikada u svojih konstitucijah zabludili, ili da nisu nikada prekoračili svoje vlasti — odvisit će od pojedinih konstitucijah, koje bude za svoje zasade navodio, da-li su sbilja ex cathedra, da-li ono izriču, što tvrdi Schulte, te tako da-li je ono sbilja stavak vjere, što Schulte stavkom drži. Kako sam jur prije spomenuo, Schulte navodi samo takove konstitucije, koje se tiču odnošaja izmedju vlasti crkvene i državne.

Fessler, da mu tu posao bude jednostavniji, ovdje najprije opaža 1. da se o tom nepita, što je kada koji papa mislio, rekao, učinio, naredio, nego što je kano katolički nauk vjere ili ćudoredja definirao — jer ovo posljednje samo mora se usljed definicije od 18. julija pr. g. vjerovati. Po tom 2. da čini papinski nisu takove definicije; 3. niti njihove privatne izjave, ali niti 4. izjave papinske u samih svetčanih dokumentih, koje oni svojom najvišjom jurisdikcionalnom vlašću izdavaju kano zakonodavci u disciplini, ili kano sudci (izuzamši stvari vjerske), ili u drugih stvarih crkvene vladavine; napokon 5. u samih pako pravih dogmatičnih definicijah, da se ono samo uzme da je ex cathedra, što se izrikom označuje kano definicija, ne pako drugo, što se još uza to čita. Po tih načelih analysirajući on Schulteove zasade, i konstitucije, koje za dokaz navodi, dolazi do resultata, da nijedna od svih Schulteovih zasadah kano stavak vjere nestoji.

Schulte navodi svakojakih stvarih, koje se čovjeku neviještu u povjestnici sredovječnoj čine nemoguće, svakako čudne, strašne, bezbožne, a ipak učinjene od ovoga ili onoga pape. Nehasni je kriti od onih, koji je moraju znati, da se barem nesmetu, kad bi jim to koji protivnik u vjeri iznenada bacio, makar i svaki nemože imati ni zvanja ni vremena ni sredstvah, da bi jih umio dovoljno drugim protumačiti. Sbilja gdjekoji su pape izricali, da imaju ovu vlast na zemlji, i radili kano namjestnici svemogućega Boga ne samo u duhovnih nego i u svjetskih stvarih. Poznato je da su careve i kraljeve namješćali i skidali, zemlje i kraljevine dielili i oduzimali, podložnike od zakletve odvezivali itd. Papa Pavao III. u svojoj bulli, kojom Henrika VIII. izobćuje, zapovieda medju ostalim svim vlastim pod zavezom pokornosti, da Henrika i njegove oružjem pritjeraju na podložnost prama papi, dobra onih, koji od Henrika neodpadnu, da otmu, koja jim (naime vlastim papi vjernim a Henriku neprijateljskim) papa daje, da su jim vlastita, pače da si mogu zadržati kano robove one vjerne Henriku, koje uhvate. Isto je tako Grgur XI. učinio glede Florentinacah. Papa Nikola V. dao je Alfonsu kralju portugalskom podpunu slobodu: Sve saracene i pogane i druge neprijatelje Kristove na svih mjestih, i njihove kraljevine itd. posjede, pomična i nepomična dobra, ratom podvrći, njihove osobe u vječno robstvo baciti itd. Inocenc IV. potvrdio bullom „Cum adversus“ 1243. zakone Friderika II., koji heretike medju ostalimi kaznami osudjuju na spaljenje. Pavao IV. odredio je bullom Cum quorundam 1555. za heretike, koji bi stanovite najglavnije članke vjere nijekali, da se imaju suditi kano grieha povratnici (recidivi) t. j. svakako ubiti itd.

Takovih činah nitko nebrani, nit je Fessler pokušao upravo obraniti. On dokazuje, da to nisu nipošto kakove definicije ex cathedra, pa s toga

Digitized by Google

da se nitko nemora bojati, da će se povratiti. Za svrhu njegova djela biaše to dosta; ipak je, da se takove stvari uzmogu barem razumjeti, ako i ne sve izpričati, dao njekoliko pravilah, koje ću kašnje spomenuti. Za sada ću od 10 zasadah Schulteovih ob odnošaju izmedju crkve i države samo one dvie navesti, koje su sbilja najvažnije, i k tomu Fesslerov odgovor.

4. II. zasada ovako ima: Svjetόvna vlast mora bezuvjetno raditi po naredbi vlasti duhovne. — Ovaj stavak, veli Schulte sliedi logičnom nuždom iz glasovite bulle Unam sanctam Bonifaca VIII., gdje stoji ovako od rieči do rieči: Da su u vlasti Petrovoj dva mača, to nas uče rieči evangjelja. Jer kad rekoše apostoli: evo su ovdje dva mača, nereče Gospodin, da je previše, nego dosta. Doista onaj koj nieče da je u vlasti Petrovoj vremeniti mač, slabo paži na rieč Gospodina, koj izriče: Vrati mač svoj u korice. Obadva su dakle mača u vlasti crkve, duhovni naime i materijalni. No jednim se ima za crkvu mahati, a drugim maše sama crkva. Ovim svećenik, onim ruka kraljevah i vojnikah, ali na mig i dopust svećenikov. Treba pako da bude jedan mač pod drugim, i vremenita vlast da se podvrgne duhovnoj oblasti. Jer kad veli apostol: „neima vlasti van od Boga, koje pako jesu, od Boga su uredjene“, a nebi bilo reda, da nebude mač pod mačem, te se kano nižji od drugoga uznese do najvišjega. Jer po svetom Dionysiju to je zakon božanstveni, da se ono što je najnižje kroz srednje uznese do najvišjega. Nije dakle prama redu svemira, da se sve jednako i neposredno u red niže, već što je najdolnje kroz srednje, i nižje kroz višje. Da pako duhovna vlast i dostojanstvom i odličnošću nadvisuje koju mu drago zemaljsku, to nam treba tim očitije izpoviedati, čim je duhovno višje od svjetovnoga. Što takodjer vidimo jasnima očima iz davanja desetine, blagoslivljanja i svećenja, iz primanja same vlasti, iz same vlasti, iz uprave samih stvarih. Jer kako svjedoči istina, duhovna vlast ima vlast zemaljsku ustanoviti i suditi, kad nebude dobra: tako se o crkvi i crkvenoj vlasti obistinjuje proročanstvo Jeremijino: Evo postavio sam te danas nad narode i kraljevine, i ostalo što sliedi. Dakle ako s puta sadje zemaljska vlast, sudit će se od duhovne, no ako zaluta duhovna nižja od svojega višjega: ako pako najvišja, od jedinoga Boga moći će se suditi, ne pako od čovjeka: po svjedočanstvu Apostola koj veli „Duhovni čovjek sudi sve, sam pako nebude sudjen od nikoga.“ Jest pako ova oblast, (premda dana čovjeku i ovršivana od čovjeka) ne čovječanska nego božanska, dana riečju božjom Petru, i za njega te njegove nasljednike utvrdjena u onoj, koju je izpovjedio, pećini (Kristu): kad je Gospodin istomu Petru rekao: „štogod budeš svezao itd.“ Tkogod se dakle ovoj vlasti od Boga tako uredjenoj opire, taj se opire božjemu naredjenju, van da si (kao Manihej) skuje dva počela: što osudjujemo kano krivo i heretično; jer kako svjedoči Moyses, nije u počelih, već u počelu Bog stvorio nebo i zemlju. N a d a l j e o č i t u j e m o, v e l i m o, o d l u č u j e m o i i z r i č e m o d a j e p o d v r g n u t u b i t i r i m s k o m u p a p i s v a k o m u č o v j e č j e m u s t v o r u z a s p a s e n j e n u ž d n o.

Za ovu bullu priznaje Fessler, da je ex cathedra. Nego veli, da je ono samo dogmatična odluka, što na koncu bulle počima sa „Nadalje očitujemo“ itd. do kraja. Sve ostalo veli nije no theologičko-kanonistička razprava ob odnošaju izmedju vlasti crkvene i državne prama nazorom ondašnjega vremena. Sama odluka neizriče ništa drugo van katolički nauk o primatu rimskoga pape; jer ako je papa od Boga metnut za glavu njegovoj crkvi, a svaki čovjek, koji se hoće da spasi, u tu crkvu spadati mora, to je treba, da stoji pod papom kano glavom te crkve.

No reći će se, veli: da je katolički knez pod papom ravno u d u h o v n i h, al nipošto u svjetovnih stvarih. Ja, veli, odgovaram, da od toga neima ništa u rečenoj dekretali, da bi knez bio papi podvrgnut i u svjetovnih stvarih, ili pače, da bi, kako hoće Schulte, morala tja b e z u v j e t n o svjetovna vlast djelovati po naredbi duhovne vlasti. Reći ćeš, nije ravno rečeno, al je namišljeno. Odgovaram: moglo je bit namišljeno prama onoj theologičko-kanonističkoj dedukciji: ali kad u dogmatičnoj definiciji pitanje, potaknuto u takovoj dedukciji, ostane netaknuto (dakle ovdje: da-li definicija ima valjati i za s v j e t o v n e stvari?) onda se neima nipošto smatrati odlučnim. Onda bi bilo odlučeno, da bude papa u definiciji rekao: ne samo u d u h o v n i h nego i s v j e t o v n i h stvarih — a toga nije učinio.

Ali prigovorit ćeš, veli, da je papa smisao i domašaj svoje definicije najbolje dokazao svojim i z a t o g a s l i e d e ć i m postupanjem proti kralju Philippu. Na to odgovaram: ako je i namjera papina dalje sizala, nego-li same rieči, valja ipak znati, da n a m j e r a, k o j a n i j e i z r a ž e n a, osobito gdje se je mogla lasno izreći, neima se smatrati d o g m a t i č n o m d e f i n i c i j o m, i da je papa Klement V. kašnje svojim očitovanjem o domašaju ove definicije (Extrav. Comm. c. 2. Meruit de privileg.) tumačenje, koje se je izvadjalo iz činah pape Bonifaca VIII., i njegovoj namjeri morda odgovaralo, sveo u prave granice.

Digitized by Google

Jedino, veli Fessler moglo bi se dopustiti, da je u ovoj bulli osim toga definirano: da nisu dva principija. Tako Fessler. Na tu ćemo se bullu kašnje opet vratiti. —

VIII. zasada Schulteova glasi: Papa ima pravo državne zakone, državne ugovore, ustave itd. anullirati, odvezati od obdržavanja, čim se vidi da su na štetu pravom crkve ili klera. Za dokaz tomu navodi a) kako je Leo X. bullom Pastor aeternus 1516. u 11. sjednici 5. later. koncila ukinuo francezku pragmatičku sankciju (njeku vrst edikta o religiji). Na što odgovara Fessler, da je ta sankcija jur prije od Ludvika XI. francezkoga kralja ukinuta, da je Franjo I. u svom konkordatu s papom, pristao na ukinuće, a papa da joj je sa crkvene strane odrekao svaku valjanost; napokon da svaki vidi, da to nije definicija ex cathedra.

b) Poziva se nadalje Schulte na tako zvanu bullu in Cœna Domini: gdje se n. pr. kaže: izobćujemo i proklinjemo sve one, koji svojim zemljam nameću nove terete ili daće, izvan onih, koje dopušta zakon ili posebna papinska dozvola, ili je povisuju, ili utjeruju zabranjene. Gdje se izobćuju oni, koji klerike kojega mu drago stepena van po kanoničkom pravu, pred svoj sud vuku; ili koji šta naredjuju, čim se crkvena sloboda ukida, vriedja, il se pravom svete stolice ili koje druge crkve izravno ili neizravno, izrično ili muče præjudicira; koji crkvenim dobrom ili svećenikom nameću kakovu daću bez posebne papine dozvole, makar su kraljevi, knezovi itd. — Ali odgovara Fessler, to nebiaše ex cathedra, osim toga se ta bulla već od sto godinah nije publicirala; napokon je papa Pio IX. bullom Apostolicæ Sedis moderationi od 12. octob. 1869. izreko, da imaju od sada samo one censure valjati ipso facto incurrendæ, koje se u njegovoj najnovijoj bulli izbrajaju, a sve ostale starije te vrsti da se ukidaju.

c) Treći je dokaz bulla Inocenca X. Zelus domus Dei, kojom njeke članke Westphalskoga mira proglašuje ništetnimi, nevaljanimi, nepravednimi, osudjenimi, zabačenimi, uzaludnimi, bez svake krieposti i učinka za svu budućnost itd. Medju ovimi bezbožnimi ustanovami, kaže, figurira i ova §. 1. „Heretikom augsburžke konfessije, kako se zovu, dopušta se slobodno vršenje svoje religije na većini miestah, obećaje se dati zemljišta za gradjenje hramovah, puštaju se kano i katoliki do javnih častih i službah.“. Fessler neodgovara napose, nego u obće: da se je tu radilo o povredi stečenih pravah crkve. Takovom prilikom, veli, papa ili opominje ozbiljno, ili protestira, ili nameće censure, naročito excommunikaciju. On daleko povrede prava, otimačinu neprizna je za pravo. Tim ipak nesmeta nipošto javnoga mira, osobito kada, pošto je dao svjedočanstvo pravu, za volju mira popusti sili.

d) Pozivlje se Schulte i na austrijski konkordat art. XII. XIII. XIV., gdje sv. stolica prama postojećim okolnostim privoljuje, da svjetovni sudi sude o njekih duhovnih stvarih i osobah. Schulte kaže, da si je tim papa u principu pridržao pravo, kad se okolnosti promiene i drugačije ustanoviti. Fessler odgovara samo: ako papa nebi više ni prava imao privoljeti, da se postojeće crkveno pravo promieni, onda smo s neodvisnošću crkve na kraju.

e) Za dokaz služi Schulteu jošte allokucija Pia IX. od 22. junija 1868., gdje se kaže, da je austrijska vlada izdala nečuven zakon (infanda lex), kojim se daje podpuna sloboda mnienja, štampe, vjere, sviesti, znanosti; za tim zakon glede mješovitih ženitbah, po kojem mužka djeca otca, a ženska mater sliede u religiji. Kaže se, da se apostasija od katoličke i kršćanske religije podigla na stepen gradjanskoga prava; da katolici na svojih grobljih moraju pokapati heretike, kad ovi posebnoga groblja neimaju itd. Glede čega veli papa: Vi vidite doista, častna braćo, koliko se imaju pokuditi i osuditi ovako gadni (abominabiles) zakoni, koji se nauku kat. crkve, pravom, auktoritetu i božjemu ustavu, vlasti ove sv. stolice, našemu konkordatu i istomu naravnomu pravu skroz protive. Toga radi Našom apostolskom vlasti zabacujemo i osudjujemo pomenute zakone — — izjavljujemo, da su skroz ništetni i bez svake krieposti. Početnike pako njihove sjećamo na crkvene cenzure, kojim podpadaju kidaoci crkvenih pravah ipso facto.

I tu Fessler kratko te oprezno odgovara. Ima-li, veli, i to biti vjerska odluka? ako-li nije, k čemu se navodi? U ostalom, kaže, ima papa sjegurno pravo tražiti, da se konkordat s njim svetčano sklopljen drži. Kad to nije učinjeno, on je u svojoj allokuciji proti svemu prosvjedovao, zabacio je i proglasio ništetnim, što je god nauku i pravom katoličke crkve, a napose konkordatu protivno. U takovo vrieme, gdje je obćenita tužba na kršenje ugovorah, nebi trebalo toliko zamierati papi, ako se on onimi sredstvi, koja su mu pod rukom, opre kršenju ugovorah.

f) Napokon navodi Schulte njekoje stavke syllabusa, nego ne nje same, već njihova contradictoria, kako jih je formulirao jezuita prof. Schrader. Tako stavak pod br. 57. „Gradjanski zakoni neimaju ni nesmiju od božje objave i auktoriteta crkvina odstupiti.“ Br. 44. „Državna vlast neima se miešati u stvari religije morala i du-

hovne vladavine. Br. 54. „Kraljevi i knezovi niti su izuzeti izpod jurisdikcije crkvine, niti stoje u odlukah glede pitanjah jurisdikcionalnih nad crkvom. Br. 80. „Rimski papa nemože se ni nesmije s napredkom, liberalismom i modernom civilisacijom pomiriti i nagoditi.“ Osim tih jošte navodi br. 30. 31. 34. 62. te kaže, da se neima dvojiti, da su ti stavci odluka ex cathedra.

Fessler mu odgovara: bio Schrader koliko mu drago učen, ipak formulacije katoličkih bogoslovah nisu nipošto kakove vjerske odluke. Što se pako syllabusa tiče, da nije Schulte dokazao, da je syllabus sa svih svojih 80 stavakah odluka ex cathedra, te da se o tom medju bogoslovi s razlogom sumnja.

Kako glede tih, tako glede svih trinaest zasadah Schulteovih, kaže Fessler, da nisu nipošto postale definicijom vatikanskom kakovimi stavci vjere, koje bi svaki morao vjerovati. Da se pako izjave i čini papinski od Schultea navedeni, naročito oni, koje sam gore pod točkom 3. spomenuo, pravo prosuditi uzmognu, daje Fessler njekoja kao pravila, i to ob odnošaju papah prama državi, i prama heretikom.

(Sliedi dalje.)

Autonomijska skupština ugarska.

(Dalje.)

Haynald razvija misli svoje besjede, iz koje vadimo jezgru, ovim redom:

Da su misli ob autonomiji različite, to niti nije moglo drugčije biti, pak nu dakle neka svak svoju misao kaže slobodno i iskreno. Varaju se koji kažu, da kongresu nije prave podloge. Ta što je zak. čl. 22. od god. 1848. o jednakosti vjerozakonah? koj takodjer katolikom ugarskim pušta vlast graditi autonomiju, pak zato nije moguće, da sabor nebi pripoznao našega štatuta za organizaciju. A da je kongres zakonito sastavljen, svjedokom je svaki korak u tom poslu. Šta ćete više: puk je izabrao zastupnike u skupštinu, skupština stavila izborni red, kralj ga potvrdio, i po tom redu evo nas sakupljenih. Prelazi zatim posebice na prigovore Bartalove. Rimski papa jest prva glava katoličke crkve, i bez njega pomisliti crkvu jest toliko koliko tielo pomisliti bez glave. Autonomiju možemo mi sagraditi jedino na katoličkom temelju s neprestanim obzirom na organizam ukupne crkve, kojoj je stožerina primat rimskoga pape. Ali na to neka se poštovani poslanik neplaši odlukah lanjskoga sabora, da bi pokvarile naš posao; jer motrimo-li s koje god strane, našoj autonomiji nemogu smetati (klika). I zato bio bi suvišan posao razglabati koncil. Pred nami je evo velik posao gojitbe i obuke naše mladeži; čeka nas veliko pitanje, kako urediti upravu i gospodarstvo naših zakladah, što je za našu crkvu puno vriedno; čekaju nas evo toliki poslovi, da bi trebalo brige i muke i onda, kad bi svi članovi ovoga kongresa i budućih korporacijah autonomnih imali kano indijanski bogovi po 50 rukuh; pak ako se uz tolik posao budemo jošte hotili upuštati u dogmatične razprave, koje drugčije neidu u obseg naše kompetencije, tada za istinu radili bismo s jedne strane krivo, s druge za svoj cilj škodljivo. — Uzbija zatim onaj poglaviti Bartalov prigovor: da je hierarhija — ecclesia docens vaviek išla za tom slobodom, ne da se oslobodi i bude nezavisna od države nego od svoga puka — ecclesia discens. Naproti toj spočitnici broji Haynald primjere iz poviesti kako su nadbiskupi i biskupi ugarski odvažno ustajali proti uzurpaciji i sili sa strane države. A za ono što Bartal reče, da papinska stolica sve dalje pruža ruke, pita on njega: neka bi mu samo jednu stvar spomenuo, koja spada u obseg naumljene autonomije, a da bi kurija rimska nad njom jači otimala mah. Zar imenovanje biskupah? Ide kako i prije. Osim imenovanja biskupah nije slučaja, a netreba se bojati da bi ga i bilo: gdje bi za ostala ugarska beneficia kurija hotila pitati. Iz papinskih registrah mogla bi se izbrojiti duga čitulja beneficijah pod ugarskom krunom, po imenu u Erdelju istih županah, od kojih se je u Rim pošiljala godišnja daća: nu kud je to sada? Zar je to širiti vlast, ili je morda vlast prikratiti? U čijoj su vlasti stvari spadajuće u obseg naše autonomije — hoćete-li znati? Blago naše stoji u zakladah vjerozakonskih, školskih i ostalih; a nad tim je država crkvi uzkratila u praksi svaku vlast. Pripovieda, kako je kano erdeljski biskup morao prosjačiti, dok je štogod izprosio za siromašna duhovnika ili učitelja. A učione? kad su naše učione stenjale pod rimskim pritiskom? Kada dobri naši prijatelji govore o nazadku obuke, tada naravno moramo biti krivi mi, prem je naša vlast oko učione stegnuta, i svietska oblast oko svakoga školskoga posla držala konačnu odluku. — U čem dakle stoji ota neograničena oblast naša? Namieštati kapelane i nekoje službe centralne podieliti — ili zar bismo još i ove dali birati? Što na koncu ostaje u našoj vlasti, a da s Vami nepodielismo? Ili zar bi gospodin govornik — dvie trećine „razmjer“ hotio prestaviti još i na propovjedaonicu, ili u izpovjedaonicu itd? Tamo dalje već nemože ecclesia discens po nikakovoj autonomiji. G. govornik traži pravo peticije u dogmatičnih, liturgičnih, disciplinarnih i administrativnih poslovih. Ali kakova je to peticija? Grozi se: ako crkvena oblast takovim peticijam, to jest odlučnim očitovanjem nebi popustila: tad neka sama ostane, pastiri bez stada. To ti je pravo peticije, koje bi od svietskih elemenatah super ecclesiam docentem napravila ecclesiam regentem i vas ustroj katoličke crkve (živahna klika). Ako tegobe i nužde vremena tako ištu, dobro, uzmite nam našu dobra. Tu na ovoj klupi, koja je obično moje mjesto takodjer u gornjem saborskom domu, štiju

Digitized by Google

se štampana slova: „Ludovik Haynald, nadbisk. koločki“; kao takovu pravo mi je sjediti u parlamentu ugarskom. Ako naša legislativa bude mene izagnala van odovud, tad mirna srca idem k svomu stadu u Koloču, ne u sjajni nadbiskupski dvor, koj mene s malim zadovoljna sina uboga učenjaka i tako srećnim nečini, nego idem u priprostu kolibu zadnjega moga išpana (klika, buka, plesak i éljen). Svih tih sjajnostih možete me lišiti; nu prava, koje mi je u upravljanju crkve, u učiteljskom sboru nasljednikah apoštolskih, u riešavanju liturgičnih i disciplinarnih posalah dano, u to moje pravo neka nitko nedira (bučni éljen i plesak — biskupi svi ustaju veleć: i mi!) Što se tiče grožnje one: da bismo mogli ostati pastiri bez stada — nebojimo se, jer dok budemo držali i mogli držati zapovied božju, biti će nam stada, makar da nas množina odbjegne. — Čuo sam često razgovor: ako autonomijska organizacija nebude zadovoljila stanovitim očitovanim željam krugovah od odluke, tada oli bi propala autonomija oli bi se golema škoda svalila na ugarsku katoličku crkvu, jer bi visoki oni svietski krugovi s njom prekinuli i pomoć joj uzkratili, a pitanje crkvenih dobarah i sjajnoga položaja hierarhije riešilo bi se nepovoljno. — Ja nisam vlastan govoriti u ime svojih drugovah biskupah (biskupi: ipak, ipak). Ali dokle poznam njihove misli, mogu ovako očitovati: Mi pitanje o crkvenom imetku i o sjajnom položaju smatramo vrlo zamašnim. (Desnica kliče). Mi poštujemo pobožnost, koja je to stvorila; mi držimo za svoju dužnost, što je crkva zadobila da joj gledamo i sačuvati za nju, i uz to za dobro zemlje i naroda. Nego koliko god cienimo to sve, neprecienismo ga nikad, kada se sjetimo poglavitoga cilja crkve. I nije med nami nijedan, koj bi za ovu, prem veliku cienu bio sklon žrtvovati svoje pravice i oblasti i dužnosti u nauku svetom i božanstvenom organizmu, discipline i liturgiji (desnica jako kliče). Štovana skupštino! Mi ćemo nastojati da sačuvamo naše pravice, naš posjed i položaj, i neće nam biti težko, ako št. kongres bude s nami držao; nego ako nesgode vremena svega toga crkvu liše, neznam da-li na ičiju korist, a znam da na škodu množine, morda iste države i naroda, mi bismo i tada, prem težko, mogli raditi pram cilju crkve, dok joj samo nije oštećen organizam. Usuprot pak i najveći imetak, i najsjajniji položaj uz najsvetiju revnost slabo ili ništa pomogoše biskupom: oko uzvišene jim dužnosti, ako je pokvaren od Isusa postavljeni organizam crkve, a crkvena oblast iz osicah izvrnula se. Dokonča Haynald izrekom: Dixi et salvavi animam meam, a konac mu pohvalila klika i plesak. Nije njegova besjeda bez koristi prozujila niti mimo ušiuh protivne stranke, barem vještinu i način hvali takodjer ona. — U istoj sjednici govorili su za Haynaldom još Gaál Hillbi u prilog većine, i Pap za manjinu.

4. sjednicu 14. ož. Počeo ljevičar Kol. Hegyesy, pak dugim početkom hvali nadb. Haynalda, žali što je ipak primoran pobijati njegove nazore ter izreke, i ujedno žali što na besjedi nije jak, kako je on. A trapi govornik jezik svoj i uha slušalacah razlažući, kako je kongres nezakonit izborom i sglobom svojom, i kako se nitko od njega nenada nikakovu dobru, prem se zna, da bi manjina rad popravila dokle se može, te radi interesse katoličke crkve predati ne jednoj kasti, nego katoličkomu puku ukup. — Barta Bela desničar brani: da je autonomija prieka potreba, i nije katolika, osim ako je neuk i nerazuman ili svojoj crkvi nevjeran, koj autonomije nebi želio. — Tu ako i jest težko, ako i mora biti prepirke i razprave, nebi smjelo biti nesloge i razdora, nego svak iskreno i pošteno prihvati i poreni, pak da vidiš liepa djela. Brani od potvorah episkopat i kler, kano da je on proti autonomiji, pitajući: ta tko je prvi počeo raditi za autonomnu organizaciju katoličke crkve, ako ne god. 1848. upravo episkopat. Mahom onda, čim se je namjerilo vladavinu bitno preinačiti, previdiše glavari ugarske crkve, da i ona mora stati na nov položaj, i što su tim smierom radili, bilo je iskreno, odlučno i očito. Barta još brani kraljevo pravo vrhovne zaštite, neka ostane u sustavu autonomije; jer to pravo nije attribut njegova suverenstva, nego je od katoličke crkve kano vjerom katoliku vladaru na osobu povlastica za dobro crkve, pak za dobro njezino i ostani. — Dor. Petar Hatala svećenik, urednik lista „Szabad Egyház“ (slobodna crkva), ljevičar govori dugu oduševljenu, s njegove strane čestom klikom i pleskom prekidanu besjedu. On traži za autonomiju slobodu s vana, slobodu i samoupravu s nutra, i zahtieva da pokraj crkve učeće bude svoj dostojan položaj crkvi slušajućoj. Uvjet, o kome u tom pogledu sve visi, jest: da autonomija bude sbilja katolička. Ali pojam „katolički“ to je ono, što je jedna velika razluka med većinom i manjinom. Jer dok manjina drži takodjer starije tradicije i starinske pravice traži za obćinu viernikah, operat većine stegnuo je ote pravice u onaj pravni krug, kako se danas kažu prava: to jest vierni puk slobodno dolazi u crkvu, prima sveta otajstva, iz puka slobodno je postati svećenik i redovnik, i na koncu pravo je tvoje da po crkvenom obredu budeš pokopan. Da ustanu iz groba naši djedovi, reče on, nebi poznali katoličke crkve, toliko su put mienjani njezini kanoni. Zatim razlaže Hatala, da se ovako stegnutom pravicom nemože zadovoljiti inteligencija, koja vendar današnjega dana vlada u saboru, u štampi i puk vodi. Iz poviesti dokazuje on, da vrhovno pravo zaštite apoštolskoga kralja može zahvatiti kamo veći pravni obseg, nego mu je naznačen operatom većine; da je to pravo vršeno od najstarijih vremenah posve nezavisno od Rima, i tvrdo na supor svakomu pokušaju, ako bi se crkvene oblasti digle protiviti. Sve te starinske pravice traži govornik za autonomiju, ter spominje osobito, da je još i onda, kad je ugarska država bila sgoljno katolička, oko obvršivanja

zamašnijih pravah kraljevih ne samo sabor imao rieč, nego i mješovite sinode. Pokle je pako ugarska država prestala biti eminentno katoličkom i stupila u red državah pravnih, bezvierskih, nastaje potreba, da oni prijašnji coefficienti do kralja stupe u život opet, a to smo sada mi — to je katolička autonomija. Prigovoru V. Szilágyia: da bi operat manjine oslabio crkvu i već s domoljubnih razlogah da njega nebi valjalo primiti, odgovara Hatala: rieči vjera, domoljublje i sloboda geslice su, koje sve i svakojako kažu, danas ovo i ovako, sutra drugčije; nego ako on pod crkvom razumieva samo hierarhiju, onda je sbilja istina, da bi operat tu crkvu rado oslabio. — Osobito je razdražila ova izreka govornikova: „Sve se mienja, sve je promjenam podvrženo: država, družtvo, vjera. Hoće-li vjera posred obćenite velike promjene jedina da ostane na svom starom stanovištu, to pokušava ona što je upravo nemoguće; oni pako, koji joj to svjetuju (valjda crkvi), možda jesu dobri katolici, nu ozbiljno promišljali nisu nikada.“ Za Hatalom govorio je jošte u istoj sjednici bar. Josika, braneći zakonitost kongresa i stanovište operatu većine.

5. sjednica 15. ož. Prvi govornik Nikola Horváth ljevičar govori proti odborovu operatu s razlogah, s kojih i drugi njegove stranke. — Dugačku besjedu mirnim glasom držanu a napetim pozorom slušanu govori Gjuro Apponyi. Prije svega rekši kako se rad uklanja svakom prepiranju, očituje da ga srce ovaj put goni štogod pripomenuti. Često se spominje i za svjedoka zove povjestnica; nu vrlo često uzima se pri tom za dokaz što je iznimka, a čitava povorka dogodjajah, koja čini povjestno pravilo, pusti se s oka. Tako je i s onim Hatalinim dokazivanjem. Ta zar ako je crkva kanone mienjala, da to bude dokazom, neka jih mienja još i jače i svakim povodom? Ili da još i ecclesia discens putem peticije dobije vlast silovati na takove promjene? Hatalin govor drži grof na nišanu, pak veli, da i njegova geslica: inteligencija — jest jako razpružljiva rieč. „Trebalo bi, veli grof, dobro označiti, koga on pod inteligencijom misli: mordą one, koji crkvene stvari i posle dobro znadu. Ako tako, onda nije dvojbe, da bi zagovornici operata odborova mogli stati uzpored s učenjaci, koji brane predlog manjine (desnica pleska). Ako li se pako misle tu oni, koji se povode za modernimi idejami, onda moramo reći, da oni u našem poslu inteligencija i pravi sudci nisu. Pak i tko bi mogao pravo dosuditi, koja se frakcija katolikah ima brojiti inteligencija, koja-li ne? A želio bih ja vendar znati, tko je ta inteligencija, da se znam pred njom opravdati (desnica živo kliče).“ Brani zatim da autonomija mora ostati u okviru obćenite organizacije, da u tom politika neima biti niti ponukom niti ciljem; a manjinu bije ovako u lice: „Hoće se tude autonomiju, ne pram organizmu katoličke crkve prikladnu, nego kakovu žele najbiesniji neprijatelji naše vjere.“ O pravu peticijah, što traži manjina, reče govornik: „Ako bi takove peticije pred licem kongresa došle na razpravu, a pri tom bilo mogućnosti da bi većina dosudila u smislu peticije, tad bi to bila velika pogibelj za kongres sam. Nije dvojbe, katolički kongres biti će skupština od velika ugleda, pak ako bi tada većina u kakovu god poslu crkvenom pristala uza stranku peticije, kler pako kažući na nauk i zakon crkveni bio primoran očitovati, da mu je odluku kongresa nemoguće ovršiti, tada to nebi moglo mirno proći, a da se vierni puk nerazdraži. Zatim prispodablja peticije s interpelacijami u saboru, pak pita: zar su kad primirile publikum i zar pomažu u narodu mir? zar pomažu zadaću zakonarstva? zar su za državu vaviek spasonosne? U mnogih slučajih za sigurno ne. Ako ta stvar tako stoji napram institucijam državnim, koje se svakom sgodom mogu preinačiti, koliko bi pogubnija bila u poslovih, koji su nepromienljivi, nepovredljivi. — Stj. Rudnay brani Placetum regium, a svu silu dokaza polaže u ovu mudru izreku i prispodobu: „Ako rimskom dvoru bude ostalo slobodno miešati se u crkvene poslove katoličke crkve ugarske, tad bi se po istoj pravici morala pustiti sloboda i caru ruskomu, neka se mieša u poslove crkve grčke nesjedinjene.“ — Grof Cziraky veli da je najosobitiji princip svakomu katoličkomu djelu organizacije: jednota, obćenitost i cjeloća katoličke crkve. Kad se hoće autonomiju tako razumiti, da se njom napravi nezavisnost nutri, u krilu crkve, to jest od pape, a ne vani, izvan crkve napram državi, tada takova težnja vodi na razdor crkve. Glede one opomene, neka bi kongres pazio na potrebe vremena, pripominje govornik, da je pravi novus saeculorum ordo u katoličkoj crkvi dosta često bio epohom šizmah i opet šizmah; na taj novi red stvarih proteže se ona geslica: écrasez l'infame (uništiti nesramnicu — crkvu), to je za čim idu liberi pensieri — prostomislaci, slobodni zidari, koji samo na ruševini katoličke crkve dalje grade. Hatala ište neka bi se u krug crkvene autonomije povuklo što više inteligencije. U katoličkih pitanjih ide mi inteligencija samo onoga, tko se je zadubio u pismo i u tradiciju, na medji nedokučljivih stvarih tko se ponizno pokorava, upravo onako kako je početnik kršćanskoga nauka uzeo za učenike priprostu familiju ribarsku, ne pako pismoznance i Farizeje (Živa klika i plesak s desnice; ironično: tako je! s ljevice). Matijaša Korvina mora svaki domoljub spomenuti sa svetim poštovanjem, nu nemože se tajiti, da mnogi put nije znao za pravicu i zakon. Za primjer spomenu kako je poslie smrti nadbiskupa Iv. Viteza, koj ga svaki put nije hotio poslušati, proti zakonu zemlje i protestu papinu postavio na ostrogonsku stolicu slabića Šlezaka Iv. Backenschlägera. — M. Mikó ljevičar brani svoju stranku od prigovorah, pak veli, da je u Erdelju autonomija katoličke crkve već sdavna bila uvedena na vrlo liberalnom temelju, pak zato da

Digitized by Google

nije se organizma katoličkoj crkvi; a što s njim u skupštini, tko bi slobodu katoličkoj crkvi tražio tim putem, da bi se kleru uzela imanja, i neka nadbiskup Haynald nemisli, da ga itko želi vidjeti, kako ulazi u kolibu išpana. Iv. Berta čudi se, kako tko može u slobodnoj državi, gdje su sve konfesije jednako slobodno, zagovarati Jus Placeti; a za veće je jošte čudo, što to brane ljudi, koji se grade slobodnici i koji se gizdaju slobodom svoje osnove. Da je to u Danskoj ili u Švedskoj, gdje je zabranjeno prestupiti na drugu vjeru, nebi se trebalo čuditi; nu liberalci katolici?!

(Sliedi dalje.)

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup J. Mihalović dostojao je imenovati za kanonika pobočnika svoga (a latere) i za ravnatelja nadb. pisarne preč. g. kanonika Nikolu Horvata, ravnatelja nadbiskup. seminara i kanonika bogoslova; za ravnatelja nadbiskupskomu seminaru preč. g. kan. Adolfa Vebera; za kanonika bogoslova (s učiteljskom stolicom moralske theologije) preč. g. kanonika Stjepana pl. Vučetića.

— Preč. g. Stjepan Sabljak, svećenik biskupije senjsko-modruške, zač. kanonik senjskoga kapitula i nadzornik učionah krajiških kod krajiške vlade u Zagrebu primljen je u broj klera nadbiskupije zagrebačke.

— Urednik „Zatočnika", svećenik biskupije bosansko-sriemske g. Josip Miškatović, obsudjen sbog više članakah u spomenutom listu, dosad već na šest mjesecih zatvora, ima pa naredbi krajiške vlade u sporazumku s duh. oblastima djakovačkom i zagrebačkom prebaviti kaznu u franciškanskom samostanu u Kostajnici. Porad više odsudah obustavljen je na tri mjeseca „Zatočnik"; nu izlazi u stopu istim duhom i smierom jednako noseći nova imena vlastnika i urednika list „Branik" imenom.

— Čitamo u N. N. dopis iz Osieka, da je u prošli ponedjeljak gradsko vieće za gornji grad izabralo župnika, a na izboru palo glasovah za gimnazijalnoga profesora g. Knittla 13, a za upravljatelja iste župe g. Topalovića 11. Stranka Topalovićeva nezadovoljna s izborom da je pisala prosvjed i na vladu i na biskupa. — Žalostno je, što je evo već starom navadom postalo, da nijedno gradsko vieće u našoj zemlji nemože izabrati župnika bez svakojake spletke, razdora i tužbe.

— Kod ljetošnjega zapisa zapisana su od zagrebačkih klerikah u redovitu vojsku četiri bogoslova, dva Zagrebčana i dva Varašdinca; zatim u domobranstvo jedan, rodom Varašdinac i jedan franciškan rodom Medjumurac.

— Kod „Agramer Zeitunga" odstupio je u utorak urednik gosp. J. J. Kafka i uredničtvo preuzeo g. Eugen pl. Sachs.

Ugarska. Kat. kongres odgodio je predsjednik knez prabiskup do neizvjestna roka. — U posebnoj razpravi primljena su načela da jus placeti ima prestati, patronat kraljev i privatni ostati, a imanja takodjer ostati pod duhovničkom upravom. — Nadbiskup Haynald darovao je za podignuće jednoga djevojačkoga zavoda u Novomsadu 10.000 for.

Njemačka. Nije malena neprilika, što je tu i tamo biskupu zadavaju glede nauka o papinoj nepogrešljivosti isti duhovnici. Župnik Renftle augsburžke biskupije u Bavarskoj u gradiću Mering, kako mu sviedoče stari drugovi u službi, duhovnik prije revan i pobožan i u bogoslovnih naukah vješt, počeo javno propoviedati proti postupku vatikanskoga koncila i nauka o nepogrešljivosti papinoj, i na tom odporu tako je daleko gonio, da ga biskup morade skinuti s časti i svaku mu duhovnu službu zabraniti. Nego Renftle neide sa svoga mjesta, već obavlja u župi svu duhovnu službu; jer jači diel občinarah pristao je uz njega, a jedan diel niti ide u njegovu crkvu niti od njega prima službe. Što je više, župnik Renftle tužio je svoga biskupa sbog suspensije na vladu; nu odgovorila mu vlada, da u poslu čisto crkvenom med biskupom i duhovnikom ona neima suditi. Obratio se na vladu i biskup zahtievajući na temelju konkordata, da bi opornoga i izobćenoga župnika silom uklonila; nu vlada odgovorila: dok obćina sa župnikom drži i dok svojim ponašanjem župnik nije državi pogibeljan, neima vlada uzroka u čovjeka dirati. Takov postupak može biti vrlo zamašnih posljedicah; jer je kano poziv, neka ustaju na odpor svi oni, koji su tihi i pokorni samo porad beneficija. Ostaje dakle sve na obćini, nu ota podielila se na dvoje, pak je pitanje čija je crkva i ostali crkveni imetak, što ga sada pod opornim župnikom drži jača ako ne brojem, to blagom i ugledom stranka? Sela pod župu spadajuća drže sa strankom Renftlu protivnom, i po takovu jača je stranka brojem, nego gospodska; nu što će sirotinja proti gospodi? „A. A. Ztg." pisa jedan put, da dvie trećine klera misle upravo kako i Renftle; pak naravno tim svojim očitim sudom potakao je list kapitule da prosvjeduju proti sumnji i osvadi ter izpoviedaju vjeru; a naravno uz kapitule pridružio se s riedkom iznimkom i ostali kler. — Poznato je, da je nadbiskup monakovski od duhovnikah profesorah na sveučilištu tražio pismeno očitovanje. — Poslie duga promišljanja i dogovaranja napraviše oni na nadbiskupa pismo, rekši glede koncila: mi smo veselo držali sa saborskom manjinom onako, kako se glas tih biskupah javio u svietu; nu kada mi nemožemo pravo znati, kako je bivalo u koncilu, a vi biskupi naši, koji ste i sami stajali na odporu, svjedočite, da je na saboru bilo sve slobodno, zakonito i

Digitized by Google

čisto, priznati je i nam sabor za zakonit i obćenit ter odluke za obvezne; što se pako tiče glave IV. istih odlukah, čekamo authentičan tumač, tim većma, jer je stvar sama sobom nejasna, i sbilja različiti saborski otci različito nauk razlažu — podpisaše Reithmayer, Haneberg, Thalhofer, Schmid, Reischl, Bach. Nisu podpisali Döllinger i Friedrich. — Opetovani rok bio ovoj dvojici postavljen dan 15. ožujka, i kako čitamo Friedrich pismeno očitovao, da se nepodlaže nauku, Döllinger pako zamolio rok za jošte dva tjedna. Nego sada već štijemo gotovu nesreću. Döllinger je dne 29. ož. predao na nadbiskupa pismo, ter odlukam saborskim odpovieda posluh rekši da jih nemože priznati niti kao kršćan, kao bogoslov i povjestnik, niti kao gradjanin, a moli ako bi mu se dala prilika na sastanku biskupskom u Fuldi ili na bogoslovskom braniti these, koje u pismu brojem 5 kaže. Pismo objavila je opet prva A. A. Z. pak i drugi listovi. — Profesor (filosofije) dor. Frohschammer (50 g. star) ustao je očito proti nadbiskupu i njegovoj pastirskoj poslanici čitavim spisom, gdje grizkim i čemernim načinom nadbiskupa i nauk o nepogrešljivosti huli. Treba znati, da je taj isti čovjek jur god. 1854. napisao knjigu, koja mu je od crkve odsudjena, i sbog crkvi neprijateljnih spisah jur god. 1862. stavljen pod zabranu duhovne službe, a učenikom s crkvene strane zabranjeno slušati njegov nauk. — Tako je skroz daleko odišao dor. Michelis profesor u Braunsbergu, stavljen pod zabranu duhovne službe od biskupa ermlandskoga, ter i on piše čitave spise proti crkvenim oblastim, a navlaš mu je na nišanu njegov biskup, na kojega zato iz klera dolaze pouzdanice. — Vratislavski biskup Förster stavio je pod zabranu tri svoja oporna profesora; sbog toga puno na njega hule liberalne novine, osobito A. A. Z. rekši da je i on bio protivnik, nu da je za volju biskupskom mjestu svom žrtvovao osvjedočenje i značaj, i koje šta; nego su psovke za biskupa izazvale množinu pouzdanicah i nedavna sjajnu demonstraciju od gradjanstva i klera vratislavskoga. Kolonijski nadbiskup prieti se već i po treći put suspensijom bogoslovnim profesorom u Bonnu Hilgersu, Langenu i Reuschu, i zadnji rok stavio jim dan 1. travnja. — Bazilejski (Basel) biskup proglasio je izobćenim (sententiæ latæ) duhovnika kano župnika nad tamnicami Eglia u Lucernu u Švici, zašto je onda, kad je imao pročitati biskupovo pismo i objaviti odluke saborske, udrio govoriti proti biskupu i proti saboru. — Egli pisa na vladu, da će u kaznionu sbog ekskomunikacije svoje postaviti za duhovnu službu drugoga duhovnika, i vlada mu dopustila. Ipak je poštenije nego ono kako Renftle radi.

(*Knjižtvo.*) Nedavno izašao je: *Viestnik narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu za god. 1870.* str. 233 u osmini i dvie tablice. Godišnjak taj ima redom i postupice opisati sbirke narodnoga muzeja, neka se dalje znadu. Prva ova knjiga pripovieda najprije poviest zavodu od postanka do danas: tko potaknu misao osnovati narodni muzej, tko ga najviše pomagao i redio, i s kojimi se protimbami imao boriti. Poviest muzeja jest po jednoj ruci skupa poviest novoga preporoda. Saatavak „ustrojstvo muzeja" razlaže razvitak muzeja od g. 1867. pokle je pod upravom akademije. Zavodom upravljaju sada muzejski nadstojnici čuvar prof. Šime Ljubić i dva pristava Spiro Brusina i dr. Gj. Pilar, a kano starešinsko vieće akademički odbor svake godine snovice biran, sada: dr. Rački, dr. Šlosser, Torbar i dr. Matković. — U ovoj knjizi opisana je Kollerova **egipatska sbirka**, zatim dva razreda numiznatične sbirke, novci keltski i rimski konzularni i obiteljski, i opis jedne olovne ploče nadjene u okolici Trogira. Zatim javlja „Viestnik" dopise povjerenikah i novije djelovanje u obće. Koga god zanima muzej, tomu će i ova knjiga biti vrlo zanimljiva, a prodaje se samo kod ravnateljstva. — Uza trud marljivih i pomnih pisacah pohvaljena je ovom knjigom takodjer vriednost štamparije Albrechtove.

— Izašla je XIV. knjiga akademičkoga „Rada" zavjetkom raznolika i bogata.

— „*Lira*" — različne pjesme spjevao Velimir Gaj, knjiga III. u Osmini 40 tab. str. 262. Šalje se zapisanim pribrojnikom, ali sbog veličine za 20 nov. dražja, dakle 70 nov.

— U Sisku V. izašao kod Vončine: *Kratak nauk o gojitbi dudova i buba za hrvat. slav. seljaka.* Spisao Fr. Horvat posjednik na Gredi kod Siska. Knjižici u 16ini ima 36 str. i 9 slika na jednom listu.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupio **kano čl. I. reda** g. Mirko pl. Špišić, veleposjed. novogradski blizu Karlovca. **Kano člani II. reda** pristupili: gg. Fr. Rodjak, žup. kod sv. Jurja u Trnju u Medjumurju; Pajo Krempler, kapel. u Dubravi; o. Solan Krkvarić, gvardijan u Vukovaru; Gjuro Balaško, posjed. u Brckovljanih. Pomaknuo se **iz III. u II. red** g. Petar Dorčić, žup. u Baški. **Kano čl. III. reda** pristupili: gg. Fr. Depeder Andrijev u Kraljevici; Ivan Martinović, učit. gundinački; Bonaventura Depiera, franj. i upravlj. župe u sv. Martinu na otoku Cresu; Matija Harbić, uprav. župe na Šušku; Antun Kirinčić, žup. u Dobrinju na otoku Krku; Josip Komaić, uprav. župe u Orlecu na otoku Cresu; Antun Matanić, d. p. i učit. na Šušku; Jeronim Toić, uprav. župe na Vrani na otoku Cresu; Josip Volarić, svećenik u Vrbniku na otoku Krku; Matija Bistrović iz Bednje; Ivan Hrupački, gimnazij. iz Bednje; Josip Altman, županij. mjernik u Vukovaru; Učiona glavna gornjogradska u Osieku (darom g. učitelja Stjepana Dugačkoga); Šakir-Effendija, urednik Cvietnika Sarajevskoga u Bosni; Župa sv. Jurja kraj Senja; Martin pl. Ožegović, bivši kot. sudac u Zagrebu; Josip Cigler, kapel. u Krapini; dr. Ante Švarc, župan. fizik u Varašdinu; Pavao Čepolo, pristav sudbenoga stola u Varašdinu; Pavao Šlibar, kapel. u Varašdinu; Marko Prus, klerik osmoškolac u Zagrebu; Mihajlo Lemaić, grč. iztoč. sveštenik u Kiku; Stjepan Večković, uprav. župe u Konšćini; Učiona u Konšćini; Angjeo Kukavica, franj. u Omišu u Dalmaciji; Danko Marković, franj. u Drnišu u Dalmaciji; Mijo Petranović, trgovac u Delnicah; Gjuro Majnarić, trg. u Delnicah; Mate Paver, trg. u Delnicah; Dragutin Pećak, trg. u Delnicah; Tomislav Šnajdar, obć. biljež. u Delnicah; Luka Pleše, posjed. u Delnicah; Anka Papeš rodjena Derenčin, trg. supruga u Delnicah; Ivan Pleše, učenik u Delnicah; Nikola Majnarić, učenik u Delnicah; Mijo Pleše, maltar u Delnicah; Slavoljub Kornitzer, trgovac u Brodu na Kupi.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 15. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku, — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 13. Travnja 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Prof. Schulte i biskup Fessler o papinoj nepogrešljivosti.

(Dalje.)

5. Što se tiče odnošaja papah prama državi, veli Fessler, ima se a) uzeti za mjerilo javno pravo, koje je u ono vrieme postalo i valjalo. b) To se je pravo osnivalo na nazoru, koj je bio obćenit, da evropejsko kršćanstvo počiva na temelju kat. religije i u njoj ima svoj obstanak. c) Zato, tko nije spadao u kat. crkvu nije mogao zauzimati u javnom životu nikakova mjesta. d) Tko je pako u javnom životu zauzimao kakovo mjesto, imao se je vladati po nauku i načelu kat. crkve. e) Ako toga nije činio, podpadao je pod kaznenu vlast i crkve i države. f) Kaznenu vlast crkve vršio je u najvišjoj instanciji papa, koj stojeći neodvisno bez straha je pravdu vršio i prama velikim i mogućim ovoga svieta. g) Kraj toga netreba zaboraviti, kolik su upliv tada na zapadu imali zakoni starih rimskih carevah, Justinijanov zakonik i novelle, i kolika su prava crkvi već po njih podana. h) Za taj vladajući nazor u javnom pravnom životu ondašnjega vremena govori najjasnije taj faktum, da su se kraljevi sami češće obraćali na papu, da izmole njegovu presudu. Da to nije bilo osnovano na javnom pravu ondašnjem, nebi se doista cesar Friderik II. dao na prvom obćenitom lionskom koncilu (god. 1245.) pred papom Inocencom IV. braniti po svojih ovlaštenih zastupnicih proti potvoram, da izbjegne osudi; tim je podpunoma priznao taj sud. i) Kako je ova velika obitelj narodah svoje katoličko ćućenje iznutra na sve načine izražavala, tako si je s vana smatrala za svoju zadaću, katoličku vjeru na sve strane razširiti. k) Svjetovna pako vladarska vlast valjala je bez dvojbe kano od Boga ustanovljena. Glede odnošaja pako prama heretikom razlikuje četiri dobe. U prvoj dobi (do na početak 4 vieka) kršćani su se prama heretikom vladali po naputku apostolskom (Tit. 3, 10. 11. 2. Ivan 10.): izključili bi jih iz svojega obćinstva, i drugačije jim se uklanjali. — U drugoj dobi su kršćani-cesari s političkih razlogah početnike heresijah gonili iz zemlje, a njihove sljedbenike kaznili globami ili drugimi kaznami. — U trećoj dobi — srednjega vieka — dotjeralo se je ne samo do konfiskacije dobarah, nego i do smrtne kazne ili vječne tamnice, i to državnimi zakoni Friderika II. i drugih carevah, za kojimi su se u tom pape povadjali. U ono vrieme smatrala se je heresija zločinom, koji smrt zaslužuje, a to za to, jer je veći zločin uvriediti božje veličanstvo, nego-li zemaljsko. To je tako bilo do u 16. stoljeće. — Četvrta napokon doba koja teče od 17. vieka metnula je one zakone na stran, koji su postali pod sasvim drugimi uvjeti, kakovih iza osnovanja protestantskih državah više neima. U ovo vrieme čine se samo protesti, kad bi se božje ili zakonsko ili ugovorno pravo crkve na korist heretikah povredilo.

6. Jur sam pod točkom 1. spomenuo, da Schulte proteže definiciju vatikansku preko granicah u njoj samoj zasječenih, da ju naime proteže na sve i svakoje izjave ili čine papinske glede stvarih tičućih se vjere ili morala. To protezanje on nastoji opravdati u svom §. 5. pod naslovom: prigovori za ušutkanje sviesti i tih prigovorah oprovrgnuće. Fessler mu neodgovara baš na svaki prigovor, a još manje na svaki njegov dokaz. I ja ću povaditi samo ono, što mi se čini važnije toli pri Schulteu koli pri Fessleru.

Prigovorit će se, veli Schulte, da je koncil ustanovio nepogrešljivost samo za izreke, koje se protežu na vjeru ili moral, jurisdikcionalni akti

Digitized by Google

ili zakoni nespadaju ovamo. — Ali, kaže, takovo razlikovanje jest u obće stvar opasna, jer a) u sv. pismu nestoji, da bi Petar bio dobio kakov poseban nalog naučati, već je taj nalog zajednički dan i Petru i apostolom, vidi Mat. 28, 16 i sl. b) To je svakako opasno, s jedne strane osnivati na primatu nepogrešljivost u nauku, a s druge strane odricati istomu primatu nepogrešljivost glede svega ostaloga, kad se po svetom pismu primat neda spoznati u ičem drugom, van u pravu (jus). Pa su i pape baš ex cahtedra izjavili, da njihovi goli akti jurisdikcionalni imaju dogmatički karakter, (i tu se pozivlje na njeke stavke, koje su osudili pape Leo X. bullom Exsurge Domine n. 28. 27. 28. i Klement XI. bullom Unigenitus n. 91. 92.).

Fessler mu odvraća na a): Neka pogleda Luk. 22. pogl. v. 32. gdje veli Isus Petru: Ja sam molio za tebe, da neizgine tvoja vjera, a ti opet njekada utvrdi braću svoju"; i na to mjesto da se je izrikom pozvao koncil vatikanski. Na b) pako veli: Budući da su najvišjoj crkvenoj vlasti sadržane razne djelatnosti, Bog je za najvažniju od njih dao posebnu milost. Ja zovem vlast naučanja najvažnijom, jer nauku odgovara vjera, prava pako vjera jest temelj čitavomu djelu spasenja u čovjeku; za tim i toga radi, što je nauk tako za sakramente kako i za zakonarstvo i vladavinu pravilo i mjerilo. Tako je nauk temeljem za svaku spasiteljnu djelatnost crkve. U tom je razlog, da držiš i za moguće i za slobodno, da je Bog za najvišju naučajuću vlast u crkvi podielio posebnu milost, da od nauka izključi svaku bludnju. Da je pako i sbilja Bog to učinio, vidi se iz izrekah Kristovih, po tumačenju i predanju sv. crkve.

Iz istinitoga nauka izvode se onda čovječjom djelatnošću zakoni disciplinarni, prama nauku imaju se udesiti i vladavni čini; za jedno i za drugo možemo pouzdano očekivati, da će i tu Bog biti papam na pomoć.

Odtuda se razumije crkvena praksa, po kojoj su vjerske odluke nepromjenljive, dočim se proti disciplinarnim zakonom i onim, koji su izdani za svu crkvu, dopuštaju iznimke, promjene, i ukinuće. — Što pako Schulte veli, da i jurisdikcionalni akti imaju dogmatični karakter, na to odvraća Fessler u noti: da izraz „dogmatički karakter" nije ni theologički ni kanonistički, te bi trebalo tekar izpitivati, što ima značiti: a smisao onim osudjenim proposicijam da Schulte nije pogodio.

Schulte nastoji nadalje dokazivati, da papa ako je nepogrešljiv, mora biti nepogrešljiv u svojih zakonih: a) jer ima razlika medju zakoni svjetovnimi i papinskimi. Kad bi bilo, veli, tako s papinskimi zakoni, kako je sa svjetovnimi, tada bi tu bilo i napredka i nazadka, pa bi mogao papa napokon svoju urednu i neposrednu vlast na sve i pojedine vjernike i izgubiti; a kako bi se to slagalo sa cap. 3. const. dogm. od 18. julija? b) Pape izdavaju svoje zakone apostolskom punomoćju: nameću kazne, koje po dogmi valjaju i za drugi svjet. c) Kod zakonah su isti bitni momenti, koji se traže kod odluke ex cathedra, jer kad se zakon izda, u isti se mah tim samim izreče i kakovo načelo; ta pako načela tiču se u zakonih koje sam naveo vjere i morala: dakle su zakoni svetčane izjave papinske o vjeri i moralu — ex cathedra! Pače on u zakonih nalazi i istu formulaciju, koju traži 18. julija; o rieči pako „definio" da ništa nevisi, jer ju Tridentinum nije ni jedan put rabio. Čitaoci će mi oprostiti, da jim toga svega na tanko po Schulteu nerazvijam, tim više, što ni Fessler nije držao za potrebno na sve odgovarati. On se zadovoljava reći: da pape imaju najvišju apostolsku vlast ne samo kano učitelji; nadalje da se crkvene cenzure i anathemi rabe ne samo proti nevjeri, nego i proti nepokornosti. Napokon presuda se iz zakona može više ili manje sjegurno zaključiti na načelo, na kojem je takov zakon osnovan, ipak da svaki vidi, da koncil vatikanski nije imao ni iz daleka nakane takova načela nepogrešnimi proglasiti, tim manje, što se papinski zakoni neosnivaju uviek samo na božanskom nauku; nego više put i na čovječanskih pravnih nazorih, koji su u ono vrieme valjali, ili pako na razlozih ljudske mudrosti, što bi i kako trebalo učiniti prama stanovitim okolnostim. Za rieč „definio" u formulaciji, veli Fessler, ako je nije upotrebio Tridentinum, da se je upotrebljivala i prije i kašnje kano tehnički izraz za svetčane odluke o vjeri.

Konačno, veli Schulte, moglo bi mi se prigovoriti, da se barem iz pojedinih činah papinskih nemože zaključiti na nauk crkve. I ja sam, veli, to prije zastupao, al sada iza 18. julija nemogu. Zašto ne? Evo mu u kratko razlogah: a) pape su tu radili kano pape, uvjereni, da tako mogu prama svojoj primacialnoj vlasti. b) Oni su izrekli, da u svojih konstitucijah nisu nikada pogrešili. c) Radili su ko namjestnici božji. d) Čudno bi bilo, da budu nepogrešljivi kad stvaraju stavke vjere; a ne kad stvaraju svetčane čine, o kojih visi sreća ili nesreća milijunah. e) Ono za klausuliranje vatikansko da je samovolja, jer da može papa kako mu se svidi reći: da je ovo bilo ex cathedra, a ono da nije. f) Da čini moraju biti po nauku; dosljedno da se iz činah

Digitized by Google

mora moći zaključiti na nauk. Ako je dakle papa kano učitelj nepogrešljiv: kako ću ja, veli, pri njegovih svetčanih činih morati zaboraviti na tu njegovu vlastitost, premda čini moraju nuždno biti plod nauka! Napokon g) za namjestnika božjega kano takova nesmije valjati pravilo: „sliedite moje rieči, a ne moje čine.“ itd. Iz toga i tomu slična zaključuje Schulte: ako je papa nepogrešljiv kano učitelj, da onda mora da bude nepogrešljiv i u svojih zakonih i činih, koji se tiču vjere i morala, a imaju nuždno za podlogu kakov nauk: taj dakle nauk, koji se logičnom nuždom iz takovih zakonah i činah vadi, da je nauk papinski ex cathedra, te ga dosljedno iza 18. julija svaki kršćanin vjerovati mora.

Glede zaključka iz čina na načelo odgovara Fessler isto ono, što sam malo prije naveo glede zaključka iz zakona. Ondje jošte sjeća Schultea, da su i obćeniti koncili n. p. prvi sveobći koncil lyonski principe skidali i podanike jim odrešavali od zakletve pokornosti; oštrina dakle Schulteova dokaza da bi zahvaćala i ekumenske synode. Napokon kori ga, što je rekao: da je vatikansko zaklausuliranje nepogrešljivosti stvar samovoljna (willkührlich, hoće reći: samo od volje, bez razloga). To znači, veli Fessler, osuditi sve koncile od prvoga Nikejskoga do Tridentskoga. Jer su svi, kad se je radilo o definiciji kojega nauka vjere, odluku izrekli riečmi što se dalo točnijimi — što g. Schulte nazivlje klausulami i formulami — da bludnju, dvojbu ili kriv razumak po mogućnosti zaprieče. Baš za to, što je vatikanski koncil hotio da što više zaprieči kriva shvaćenja svoje definicije, za to je sasvim prostimi i razumljivimi riečmi izjavio: kod koje vrsti djelovanja, te pod kojimi uvjeti ima se papa smatrati nepogrešljivim. Nepravedno je koncil porad točnoga ograničenja definicije napadati, predbacivati mu „zaklausuliranje“ i „samovolju“ napokon definiciju proti jasnim riečim njezinim te pravom smislu protezati onamo kamo neide, a to da se duhovi smute i crkvi nanese šteta. — Toliko u bitnosti rekoše jedan i drugi protivnik.

Svatko se je mogao osvjedočiti, (kako sam bio odmah još u 1. točki i naznačio) da Schulte proteže definiciju vatikansku preko granicah u njoj samoj zasječenih, da čitave definicije dokaže absurdnost. Ako se naime ona definicija protegne na sve zakone pače i čine papinske, koji se njekako tiču vjere ili morala: tko će znati, što tu sve nije definirano tečajem viekovah? Nadalje, budući da se danas njekoji zakoni ili čini papinski nedadu opravdati, ako se ona definicija ima sbilja i na nje protegnuti; onda je kriva, te papa nije više u ničem nepogrešljiv. Quod erat demonstrandum. Fessler odbijajuć ono protezanje odbija dakako i posljedice.

U koliko je pako Schulte navodio samo takove konstitucije ili čine papinske, koji se tiču odnošaja izmedju crkve i države ili izmedju crkve drugih sljedbah: u toliko je vrlo lukavo tražio svojim argumentom snagu i silu od državne vlasti. On doista iz svoje argumentacije izvodi i izriče: da sada u principu nijedan nekatolički vladar nije sjeguran za svoje priestolje, nijedna od nekatolikah izvršavana vlada za svoju vlast, nijedan nekatolik za svoj život, slobodu, poštenje, i imovinu; sada nemože u stanovitih okolnostih — naime ako bude izobćen — nijedan katolički vladalac, nijedna od katolikah izvršavana vlada, nijedan katolik sjeguran biti, jer se mogu svaki dan uporabiti oni puti i načini, koji su valjali od 11. do 17. stoljeća. — Ja medjutim neidem dalje u ta njegova državopravna razmatranja, nit ću spominjati što Fessler odgovara: dosta je reći, da Schulte hoće da vlade i narode pobuni, a Fessler nastoji u kratko da jih utiša.

(Sliedi konac.)

Autonomijska skupština ugarska.

(Dalje.)

7. sjednica 16. ožuj. Otvorio podpredsjednik P. Sennyey. Prvi govori P. Királyi ljevičar. Prije svega spomenu, kako većina naroda o toj autonomiji još nije na čistu, nego jedni drže, da se nebi smjelo ništa mienjati, jer da bi se ista vjera izkrenula sa svojih stožerinah, a drugi razumiju da je ta autonomija tabula rasa, kamo sve što hoćeš možeš napisati i u crkvi sve novo stvoriti. Nevalja nijedno, nego drži se vierno u pravom okviru pak daj vierno domovini što je njezino, a Bogu božje. Govoreći o kraljevu patronatu pita se: zašto operat većine tako tvrdo drži zanj, i veli: nemogu si drugo odgovoriti, nego da se za tim kriju pohlepne za gospodovanjem težnje rimske kurije, koje nadb. Haynald ovolikom zanositom silom besjede taji i prekriva, ter bi i sam sebe rad uputiti i primiriti, da je upravo tako. Nego onu izreku iz sv. pisma: „Svaka oblast od Boga“ drugčije tumači Rim nego nadbiskup, a znamo svi dobro, da naša hierarhija nezavisnosti svoje od rimske presile nije vaviek znala braniti, kako svjedoče syllabus i encyklika pak konkordat, koj u nekojih točkah i danas jošte stoji. Za placetum kaže da je on najljepša vlast patronata, a zadaća mu, da sviest viernoga puka vierskim naukom nebude sagnana u kolliziju napram zakonom državnim (desnica pleska). Ljuti se na Gaal-Hiliba, koji je manjini natuknuo nješto o sedmoj zapoviedi (glede crkvenih dobarah), pak veli

Digitized by Google

tomu sudcu, neka si ju on sam preopetuje i zapamti, da stranke nebudu morale nanj žaliti. A tako je ljut na grofa Czirákya, da na „provokacije s vehemencijom utjelovljena ultramontanca naproti manjini izušćene“ niti neodgovara, jer neće da se povodi za protivnikom na mjestu, na koje stupi s maslinom mira. Dor. Lovro Schlauch desničar govori dugu filozofsku besjedu braneći operat odborov, a spočitavajući manjini, da bi staru vjeru rad prikrojiti po novoj autonomiji, a ne autonomiju po staroj vjeri; i da je vrlo drzovita nakana demokratična principia socijalne korupcije sadašnjega vremena prispodabljati s duboko religioznim životom prvih viekovah, pak danas na ovom temelju graditi što je stalo na onom. Nevalja vjeru natezati po svojoj volji, nego volju skloniti pod zakon vjere; jer reče Gospodin: „Niste odabrali vi mene nego sam odabrao ja vas.“ Razlaže, kako je smiešna želja i nakana ograditi crkvu ugarsku od središta i poglavitoga principa katoličke crkve baš u ovaj čas, kada evo galikanizam izumire; i hotiti odbiti od naroda moć onu, koja je na narode svakud blagoslovno djelovala, moć katoličanstva, koja na razvitak svega ljudskoga roda vazda divno djeluje. Za izreke svoje broji primjere iz historije. Na koncu opomenu ovako: Demokratični princip krije u sebi nagon za anarhijom, princip authoritativni nagon ubijati svaki život; iz borbe medju tima dvama principima polaze muke ljudskoga roda, a konvulzije u Europi smieraju na kombinaciju obadvajuh. Zar je svjetovati, da se takodjer ova naša autonomija potisne u tu borbu? zar je mudro demokratični princip goniti na vršak, odakle nije povratka? Težnja za pravom slobodom i državnička mudrost to je što nas mora voditi. — Nikola Perczel ljevičar drži dugačku besjedu. U saboru i u prigodnih skupštinah, gdje je taj bivši generao i uskok imao prilike govoriti, težko je koji put prošao, a da nebi spomenuo, kako je na onoj strani svieta, u Americi; a ovaj put bilo mu i povoda. Spomenulo se, veli on, Ameriku, gdje da je prava sloboda, pak ipak svi poslovi crkveni u duhovničkih rukah. Ja sam u Americi, u zemlji vierske slobode, živio, ima ondje puno slobodnih crkvah, nu slobodne katoličke crkve nisam vidio, nego puk amerikanske katoličke crkve jedva čeka čas, kad se bude mogao osloboditi izpod vlasti misionarah. A nije istina ni to, da oko uprave crkvenoga posjeda lajci neimaju vlasti. Za Irce reče, da su morda dobri katolici, nu zločesti ljudi i državljani. — Glede obuke pučke i obzirom na Haynaldov govor, veli, da su učione ugarske pretežnim dielom u vlasti crkve bile i jesu. — A glede crkvenih dobarah da se tu bori proti sili i nakani, koja niti neobstoji, i već je viditi, da bi gospoda naproti nam rad mučenici biti, rekši, da se dobro crkve i pravice crkvene od nas obraniti mogu samo mučeničtvom. Ovdje govoriti o koncilu nečuje se rad; ali prem nerado moram ipak ovom prigodom nješto spomenuti. Upravo dogodjaji na koncilu dokazuju najbolje, koliko treba da se državna oblast zakonom obоruža proti papinskoj presili. To namjeravamo učiniti tim ako zadržimo placetum regium, mi „umjereni liberalci.“ Okrenuv se opet k Haynaldu, koji nedavna reče, da ima pitanjah, koji u ovaj kongres neidu, veli Perczel: „Kad bi bilo tako, kako visoko zaslužni nadbiskup kaločki misli, tada ja u obće nemogu razumiti, kako vi moja gospodo, s nami skupa možete viećati; kad bi istina bilo, da sve one stare ustanove crkvene tvrdo stoje, kako možete vi, nasljednici onih, koji su načelo: „slobodna crkva u slobodnoj državi“ vatrom i gvoždjem gonili, upravo na to načelo prizivati?“ Zatim dokanča govornik: „Ovdje se je na više načinah pokazivalo, koliko je škodljivo za crkvu skrbničtvo državno. Istina je: to je skrbničtvo i težko i skupa sramotno; a njemu se izvinuti, to je upravo, za čime mi idemo. Ali Vi hoćete da državno skrbničtvo zamienite hierarhičnim, mi pako prije smo skloni skrbničtvo državno radje još koje vrieme trpiti, nego vrći se pod hierarhično, za cielo težje skrbničtvo.“ Govorahu još u toj sjednici bar. Lad. Wenckheim za većinu, i Val. Tóth za manjinu.

7. sjednica od 17. ož. Predsjednik knez prabiskup javlja, da je biskup nove grčko-kat. biskupije lugoške Olteanu (Olćan), koj je na kongres došao, zamolio rieč, ter će svoje stanovište pokazati — (Čujmo!). Olteanu ustade i poče govoriti dugu, s pohvalom primljenu besjedu; a razlaže prije svega uzrok, zašto je on na kongres došao. To bi drugčije bilo suvišno razlagati; nu pokle iz grčko-kat. crkve, koja u Ugarskoj i Erdelju broji jedan miliun puka, nije niti nadbiskupa niti jednoga duhovničkoga ni svietskoga poslanika, nego je jedini on tude, dovoljan se kaže razlog, zašto mora objasniti svoj dolazak. Povrh toga nije manjkalo sumnje i potvore, jer se na njega žalilo, da je prije nego je bio imenovan, obećao raditi proti namjeram svoga puka. Prem je grčko-kat. metropolija opet uzpostavljena, veli Olćan, držim ja za dužnost poslušati glas kneza prabiskupa ugarskoga, koj nije prestao biti rodjeni legat sv. apošt. stolice, a to tim većma, jer bi nezahvalnost bila zaboraviti zasluge, što jih je prabiskup ugarski stekao oko napredka crkve grčko-katoličke. Došao sam, govori dalje, jer sam držao da mi je sliediti za normom od krunjenoga ap. kralja potvrdjenom; jer ovaj kongres nije pozvan za uredjenje i osiguranje posalah samo rimskih, nego svih katolikah ugarskih, kako se za istinu obćenita i skupna pitanja sve katoličke crkve mogu riešavati i odlučivati samo na obćenitoj skupnoj skupštini zemaljskoj, pri čem za posebne stvari grčkih katolikah polag osebunjka njihove konfesije i posebnih okolnostih ter prigodah rado će sam kongres dopustiti posebne skupštine i za nju oblakšati sve prilike (Pohvala). Napokon dovelo je mene amo tvrdo osvjedočenje: kako god je božja promisao dosudila narodom u ovoj zemlji stanujućim, neka u političkom pogledu medju sobom u tiesnom do vieka tvrdom svetom savezu živu,

Digitized by Google

jer samo iskrenom slogom mogu stići siguran polog sretne budućnosti, dok nam usuprot nesloga svim skupa prieti pogibelju — tako i još većma moraju svi katolici da živu u tvrdoj slozi i sporazumku, jer to ne samo da je zapovied naše svete vjere, nego ište to silno takodje dobro naše skupne, težko napastovane crkve (Pohvala). Biti će mi vazda tvrda odluka i, kako se nadam, od Boga blagoslovljeno nastojanje moje raditi u svakoj prigodi i svom snagom, da romanski puk, iz kojega sam krvi, tako u političkom kako i u crkvenom pogledu bude složan, druževan i sporazuman sa svakim pukom naše domovine, osobito pako s bratinskim narodom magjarskim (živa klika). Na koncu prelazeći govorom na dnevni red govori za operat većine s opazkom, da u specialnoj razpravi namjerava u nekojih paragrafih prositi za preinake, koje bi po njegovu sudu prema osebunjku crkve gr. kat. trebale. — Ivan Padoš govori za operat većine. Dem. Horvat ljevičar iztiče osobitu znamenitost autonomije tim razlogom: kako je prije devet stotinah narod magjarski na medji med crkvama latinskom i grčkom bio podignuo jak bedem za dobro svega kršćanstva, tako da bi sretno postavljena autonomija djelovala koristno ne samo za ugarsku domovinu, nego i za svu katoličku crkvu. Veli da je veselo pozdravio oba operata; nu s razlogah jur toliko spomenutih da glasuje za operat manjine. — Iv. Perger, biskup kašovijski, dugom umjetnom besjedom nagovara na ljubav, mir i slogu ter složno djelovanje; s ostalim odgovara posebice na nekoje prigovore Perczelove. I to prvo glede Iracah, što je Perczel rekao: da katolički kler od stanovnikah Irske čini morda dobre katolike, ali takodjer zločeste ljude, jer s jadom i biesom pomišlja Irac na Engleze, odgovara Perger: Irca goni zlo iz domovine, ter sbilja jad i bies za tirane svoje u srcu noseći seli iz tužne domovine; ali ako se takovi čini budu brojili u kriminalnu statistiku, mogli bi se tada po takovu u tamnicah ruskoga kolosa i po stepah sibirskih stradajući mučenici poljskoga naroda žigosati imenom zločinca. Na onaj Perczelov prigovor: što radite biskupi tu, kad se od autonomije nenadate dobru? odgovara biskup: Tu smo, jer nam dužnost kaže tu biti ter započeti posao smierom katoličkoga duha navraćati. Ako medjutim ovo djelo autonomije nebi uspjelo, to će tada katolička crkva, kako poslie svake konflagracije, popravljati, ako bi bilo kvara, i ruševine dizati, kako i Napuljac, mahom čim je ohladnila lava koja mu je kuću potopila i zasula, ide na podnožku Vezuva gradit si kolibu.

8. sjednica 18. ož. Sal. Gajzágo ljevičar upustio se prije svega u visoke abstrakcije oko onoga: nil de nobis sine nobis, a prelazi na autonomiju s onom talijanskom osmrtnicom sudjenih: Lasciate ogni speranza voi ch' intrate (Mahnite se svakoga ufanja vi koji ulazite — u mletačke tamnice za nesretnike na smrt sudjene), pak veli, da iz mnogih govorah većine zuji taj isti glas: zabadava govoriš. Govori za pravo peticijah, pri čem za primjer spominje, kako se zlo vladaju iz Rima medju Magjare u Romaniji šiljani misionari, pak da nesmie ni tu biti barem peticije? Brani placetum, jer da je zakon, koj se samo u parlamentu može promieniti itd. Na koncu viknu: Mirna mi je sviest, jer znam, da nebeski sudac, koj će suditi tako ecclesiam docentem kako i discentem, nevidi i nesmatra branitelje operata manjine za nekatolike (Ljevica živo kliče i pleska). — Govori za manjinu grof Eugen Zichy. Kanonik Babić ljevičar mahom prosvjeduje proti tomu, što desnica ljevicu smatra za neprijatelje vjere, pak ište, neka većina težnje manjine pripozna kao liberalno katoličke. Sve je samo toliko, što su u kongresu dvie stranke, a stranakah bijaše u kršćanstvu svako doba. U apostolska vremena isti poglavice Petar i Pavao bijahu različite misli glede mozaičnoga zakona. Na saboru tridentskom i na najnovijem rimskom bijaše strogo razlučenih stranakah, a upravo toj razluci, osobito manjini i u njezinih redovih ugarskomu episkopatu treba zahvaliti, da je mnoga odluka zaostala. Glasoviti politik Bluntschli kaže da je najjača od svih stranakah, što jih ima, ultramontanska, a njoj jest najočitija bilježka ta: da se drži za čistu katoličku ekskluzivno. — Govornik opažava, da manjinu drže za nekatoličku stranku. Neću reći, veli, da u Ugarskoj ima stranka ultramontanska, pak neka bi bila, jer je elemenat konservativni; nu nebi se smjelo ni liberalne težnje, kad se pojave u krilu crkve, osudjivati kano šizmatične, duhu katoličanstva protivne. Prostodušno govorahu na koncilu braneći liberalnija načela a proti premoći papinske stolice Dupanloup, Rauscher, Schwarzenber, Strossmayer i drugi crkveni knezovi, pak zato vendar neprestadoše biti i zvati se dobri katolici. Da su težnje rimske posve nedužne i pravedne, nebi se njim toliki muževi protivili. Iz Strossmajerova govora držana u Rimu u jednoj saborskoj kongregaciji navodi s tom nakanom i još za dokaz: da bi hierarhiju u svih stepenih trebalo obnoviti; izbor pape morao bi se napraviti universalnim, to jest da nebude stegnut samo na rodjene Talijane, a tako i sborovi oko papinske stolice; sbor kardinalski imao bi se preurediti tako, da u njem bude zastupana svaka država po veličini svojoj. Kori Babić oštro svakoga, tko crkvu proziva na boj proti ideam vremena; jer crkvi za njezinu slobodu najveća je garantija sloboda narodah. — Na koncu razlaže govornik uz citate i primjere: da se je manjina, crtajući djelokrug autonomije strogo držala onih granicah, za koje povjestnica i običaj prošlih vremenah svjedoče da po pravu obstoje, ter da se je manjina pri tom držala ne Jozefinske, nego od crkve i episkopata priznavanih periodah. — Velik komad od stranke mu često klikom i pleskom praćena govora prošao je na dokazivanje: kako je pravo peticije, na koje se tolikom silom udara, upravo moguće, potrebito i koristno. — Ant. Lonkay,

Digitized by Google

urednik „Magy. All." desničar pogledom na placetum navodi množinu primjerah za dokaz, da su one vlade, koje su kako n. pr. nekad belgijska oslonjene na Placetum radile proti crkvi katoličkoj, platile to svojom propašću. Zatim na prigovor Perczelov, da je drugo inteligencija nekadanja a drugo sadanja, odgovara: da je on s inteligencijom katoličkoga puka ugarskoga posve zadovoljan. A nije inteligencija ni drugih katoličkih narodah na nižjem stupnju nego bijaše nekada. U Belgiji? zar je katolička inteligencija malaksala, odkada zemljom upravlja katolička vlada? A katoličko političke dvorane? Upravo je kroz takova družtva O' Connel katolike irske doveo do ljudske i narodne samosviesti. Ugarskim katolikom mnogi su neprijatelji, a nehajstvo za crkvené stvari toliko, da svaki katolik za svoje dobro mora tražiti neko središte i stanovište, gdje bi se katoličke ideje razpravljale i bistrile.

9. sjednica 20. ož. Stef. Majoros ljevičar pokazuje posao oko autonomije s gledišta slobode, jednakosti i bratinstva. Ljuto spočitava on episkopatu, da žive u sjaju, lasti i slasti, dok pušta da nižji kler skapava od glada. Kongres nije pravedno sastavljen; jer na 4000 svećenstva pada 60, a na 8—9 miliunah puka samo 120 glasovah. Škole se moraju oteti izpod vlasti duhovničke. Na koncu kaže da kler autonomijom traži samo drugim putem i načinom istu onu zaštitu i lagodnost, koju pod absolutizmom uživaše. Podpredsj. bar. Pav. Sennyey govori izvrstnu često klikom praćenu besjedu. Pripoznaje zahvalno da je kako većina tako i manjina odbora 27orice pošteno nastojala oko sloge i sporazumka, i samo onda odlučeno u skupštinu predati dva operata, kad se je sbilja opazilo, da stranke luči osvjedočenje. S veselim srcem čuo sam i pamtim očitovanje manjine: da na katoličkom staništu stoji niti s njega saći kani. A neka bude uvjerena manjina, da će i njoj većina prijatno poći u susret. Mrtvo slovo nikada nije prava slika života, pak bi se i naš autonomijski život pokazao za sve stranke sigurno prijatan i složan, samo kad bi složno to mrtvo slovo jedan put riešilo. Poviest mi nekaže praecedensa kakova je naša autonomijska skupština: iz obćenitoga glasovanja izašla, dvie trećine svietskih glavah, predsjednik glavar zemaljske crkve mora obdržavati stalni skupštinski zakonj, odluke izriče po parlamentarnoj normi polag većine glasovah. Toga na crkvenom polju jošte nije bilo. Povrh toga inštitut autonomije nije za crkvene nego za svietske odnošaje, koji, ierbo su i oni katolički, moraju poštovati ustav crkve i njezine zakone, pak i ova skupština sastala se je na rieč svietske, ne crkvene vlasti. Nemogu pristati na rieči kanonika Babića, koj reče, da ova skupština ima bez uvjeta sve preuzeti, što je svietska vlast u pogledu tih odnošajah držala: Autonomiju može imati i županija, korporacija; nu suverenstvo države mora ostati netaknuto, i autonomija jedna prestaje ondje, gdje se je takla s drugom. Tako je i s našom autonomijom. U jednom i drugom operatu ima načelnih razlukah, ali ne nipošto ote, da bi ova vlast hierarhije prieko mjere raztezala, ona pako hotila ju uništiti. Operat većine nemisli posebice na vlast i korist niti višjega niti nižjega klera, nego gleda samo obćenito dobro. Hierarhiju rušiti to su pokušavale učiniti države, sile i revolucije, nu povjestnice svjedoče, da se to neda, i što se je za čas dalo, to je samo onda bilo, kad se je istu vjeru hotilo uništiti i božanstvo pod zapovied vrglo. Povjestničari slave da je najveći čin Napoleonov ono, što je s papinskom stolicom sklopio konkordat, i kano najveću pogrešku toga genija, komu je samo jedna kriepost manjkala — svladati i zatajiti sam sebe — kore ono, što je katoličku hierarhiju svojoj sili i državi hotio podvrći. Što države i sile nemogoše, nije namjeravao moći ni odbor 27orice. Manjina misli da bi naredbom trebalo osigurati laike, puk. Većina nije hotila uvrstiti takove ustanove, u kojoj bi se krila kvasina sumnje i prepirke pak borbe u sboru, gdje treba sloga. — Manjina je tražila pravo peticije. A tko bi tim peticijam imao suditi? Episkopat, koji je u skupštini samo jedan diel, a zar će jedna diel suditi drugomu? Vidim ja potrebu i misao peticije, namjeru i vas smier manjine, i cienim ju; ali tada bi trebalo svu skupštinu drugač preustrojiti i na drugčije postaviti noge, a episkopat napram skupštini postaviti ne kano cjeloviti diel njezin nego na položaj, gdje mora imati veto i sankciju. Što se tiče patronatskoga prava kraljeva, predlog manjine u tom pogledu traži pravice u koje parlamenat i odgovorna vlada nebi dala dirnuti, i kad bi sbilja ova skupština to sve zaiskala, toliko bi se tu diglo vike, da smieramo kano s Arhimedove točke parlamenat maknut iz stožerinah. Stranke, koja bi za tim išla, u Ugarskoj neima; a tko bi se katoličkom autonomijom hotio poslužiti bilo za reakciju bilo za revoluciju, učinio bi zločin i povrh toga još jednu veliku pogrešku. — Za Placetum kaže da je anahronizam, stvor birokracije. Na koncu sabrao je svu besjedu u ovaj zaglavak: Autonomija netraži nijednoga suverenoga prava državnoga; ona neide za kakovom pretjeranom reformom niti tu niti izvan domovine. Tko je pako s tim zadovoljan, da se putem autonomije poboljša naša obuka i gojitba, crkvena uprava izborom duhovničtva stavi pod koristni upliv viernikah, i sve u svem stvori bitno sredstvo obrazovanja: taj neka primi operat većine. Za tim govorahu Bartal i Szilaghyi od strane manjine i većine odbora. Predsjednik knez prabiskup očituje, da je generalna razprava svršena, i da je i s više stranah prijavljena želja, neka bi se ime po ime glasovalo i glasovanje na sutradan odgodilo.

(Sliedi konac.)

Viestnik.

Zagreb. Svečanosti svetoga tjedna i uzkrsnih blagdanah obslužene su u našoj prvostol. crkvi stanim

Digitized by Google

veličajnim redom. — Gospoda kapelani uljari, koji s punom glavom brigah i posalah obično dan i dva prije četvrtka moraju obletavati grad, moradoše se u sriedu po milostivoj naredbi staviti k preuzv. g. nadbiskupu na objed i razgovor. Obrede velikoga četvrtka obslužio je sam nadbiskup, i na koncu u sredini crkve na dvanaestorici staracah iz svih župah gradskih obavio pranje noguh, držeći u svem običaj svojih predakah, samo što su za starce apoštole bile napravljene haljine duže i pristalije, prema sadašnjoj nošnji u gradjanstvu. Kod objeda apoštolskoga u nadbiskupovu dvoru, gdje je dvorio i razgovor vodio sam visoki, tada oko stola nizki domaćin s gradskimi župnici, bijaše za uboge starce vrlo prijatno i srdačno; a na koncu okriepljeni nose doma darove: osim haljinah na sebi i stanovite svotice novca jošte svaki sve, što je komu kod stola rabilo. Oko sve službe u obće držane su vierno pravila crkvena i tradicije naše matice crkve to od strane klera i kora ter sbora pjevačkoga, to od strane publikuma; po imenu pri lamentacijah mogao si sva tri večera opaziti dobro zastupane sve družtvene redove i vjerozakone. I oko božjih grobovah po svih crkvah napravljenih nije popustio starinski običaj niti jenjala pobožnost. — Svečanost uzkrsnuća u subotu na večer uz nazočnost preuzv. gospode bana i zapovjednika generala sa sborovi oboje vrsti častnikah uz nalogu pučanstva obslužio je sam nadbiskup, pri čem je pred crkvom na trgu stajala počastna četa vojske. Na blagdan uzkrsa svečanu misu služio je opet preuzv. g. nadbiskup, a poslie mise i proglašenja obilnoga proštenja rekao s propovjedaonice hrvatskim jezikom o svetom godu besjedu, pak i svečanu večernicu obslužio. Pjevana je na koru misa sastavak našega slavno poznatoga glasbenika pl. Zajca, a pjevana pod upravom samoga umjetnika iz nadarenih, umjetno ugladjenih grlah puno hvaljenom vještinom; jedini samo moramo spomenuti prigovor, takodjer s više stranah čuven i priznavan, a to naime: što je ne riedke glasove, i pače po čitave česti arijah, i to u poglavite dielove, kako n. pr. u offertorium, umjetnik primio i udesio iz operah, tako da i obično bolje uho, ako je čulo opere, mora posve lahko razabrati one theatralne glasove. Koliko su god sami sobom liepi glasovi i makar prikladno prama dotičnoj ideji sv. službe udešeni, i pjevani iz milozvučnih grlah: sve je liepo, nu opet pravo nije, skoro onoliko ne pravo, kano kad koji seoski orguljar s kakove poznate narodne pjesme snimi napjev (n. p. Slavio blaga) na pjesmu crkvenu. — Vrieme, prije i kašnje snuždeno, razvedrilo se i liepo nas oba dana grijalo sunce, pa kako se ljetos svi kalendari složiše, tako se svake vjere Zagrebčan može jednako pohvaliti, da nam je liep bio uzkrs.

— Po naredbi nj. veličanstva od 31. ožujka ima ban sazvati i otvoriti sabor hrvatski 1. lipnja t. g.

— Na predstavku i prošnju preuzv. g. nadbiskupa Josipa Mihalovića stigla je ovih danah iz Rima od papinske stolice za katoličku crkvenu pokrajinu hrvatsko-slavonsku polakšica glede zakona nemrsitbe (dispensatio quoad legem abstinentiæ) upravo onakova i onolika, kakovu je dobio episkopat ugarski. — Tim je zadovoljeno davnoj potrebi i želji. Nadbiskup će svojim redom priobćiti papinsko pismo v. č. biskupom svoje pokrajine, a po svojoj biskupiji skoro proglasiti posebnom okružnicom. — Dogodilo se je slučajno, da u isti mah naši zagrebački listovi pripovjediše ovu pričicu: „Hrvati moraju postiti ili — priznati dogmu papine nepogriešivosti. Čitamo u dopisu pruskoga „Vossische Zeitung“ iz Rima: Na početku crkvenoga sabora oprostio je papa na predstavku ugarskoga episkopata, a iz zdravstvenih obzirah, čitavu Ugarsku od posta. Biskup Strossmayer zamoli papu neka i njegovu diecezu oprosti, ali mu papa odgovori, neka se pokori dogmi papinske nepogrješivosti, pak će mu uslišati molbu, inače ne. Dakle radi papinske nepogrešivosti Hrvati poste, dočim Magjari jedu meso.“ Tako javiše „Nar. Nov.“ i kako je vidjeti tvrdo vjeruju da je skroz istinita pripoviedka; a mudra „Sloga“ kad pripovjedila hvali se rekši: nisu Hrvati ludi, da bi papu pitali što će jesti, i konda će se još pohvaliti, da njoj i na veliki petak, kada to pripovieda, šunka visi o zubu. — Hrvati nisu bili ludi da bi iz „Sloge“ išta bili išli učit, kamo-li da bi religioznu ćut i sviest išli ravnat po njezinoj; a bio je pravi dan promišljati: kako je mnogi objestnjak na koncu bio kruha gladan, niti je nemoguć slučaj, da bi sit jeftine slanine „Slogin“ vitez znao još biti boba željan. Drugčije: je-li i što preuzv. g. biskup djakovački pisao u Rim, je-li i što njemu odanle odgovoreno, toga dosada neznamo ni mi; nu znamo to, da ovako, kako se pripovieda, u nijednom slučaju nemože biti prava istina.

— Borme i mi u Zagrebu imamo svoga Vogta. Naš naravoslovac pristav kod narodnoga muzeja g. Špiro Brusina upotrebio sgodnu priliku ter na gospojinskom sastanku naviešta filozofiju Darvinove geologičke stranke, koje se ognjenim pristalicom kaže ter sa slobodom i ognjem jednoga Vogta nauk propovieda. — Dne 24. ožujka čita Brusina u dvorani „narodnoga doma“ gospojam razpravu o starosti čovječjega roda, a počima prelekciju ovako (Vidi 14. br. Vienca):

„Milostive gospodje! Odkako vas posljednji put imah sreću zabavljati teorijom Darvinovom, nastala je u historiji prirodopisnih znanosti nova doba, jer je za to vrieme ugledalo sviet Darvinovo davno isčekivano djelo, kojemu je naslov: O postanku čovjeka (The Descent of Man). U tom djelu dolazi Darvin uporabom svoje metode na razvoj čovječjega roda do sliedećega zaključka: „Čovjek potiče od nekoga dlakavoga četveronožca, koj imadjaše rep i šiljaste uši, te življaše valja da na drveću a obitavaše u starom svietu, sva je prilika u Africi.“ Iz ovoga sliedi, da majmuni nisu naši pradjedovi, nego da i oni potiču od spomenutoga četveronožca, te da smo si uslied toga, u rodbinstvu bratučeda. Bilo je predvidjeti, da će se iz Darvinove teorije uporavljene na čovječji rod, izvesti takov zaključak po što već mnogi od njegovih sljedbenika nastojahu skoro to isto dokazati, kao Vogt, Haeckel i drugi, a oprostio se Darvin tiem zaključkom objede kukavštine, kojom ga mnogi obiediše, što već u prvom svom djelu: O postanku vrsti (On the Origin of species) nije hotio govoriti o čovjeku. Ta je objeda dakako bez ikojega temelja, dielom što bijaše poznato, da si je Darvin bio pridržao o tom predmetu razpravljati, dielom što tako osbiljan i pronicavi učenjak kao Darvin nije mogao na lahku ruku govoriti o stvari tolikoga domašaja. Bilo kako mu drago: pošto su razlozi kojimi autor podupire svoje tvrdnje tako shodni i primjereni, pošto je takovo tumačenje o izvoru čovječjega roda jedino naravno i istini podobno, mi ćemo ga s toga dotle držati, dok nam se ne obrete bolje. Toliko mi se činjaše potrebno kazati obzirom na moje prvo čitanje o teoriji Darvinovoj i na ovo njegovo djelo. Kao što se prvi put nisam htio upustiti u razpravljenje toga predmeta, tako se neću niti danas, a to ne s toga, što u toj stvari nije posljednja izrečena,

nego što se nadam, da ću to moći učiniti, kad se pronadju tolik i takovi podatci, kojimi će ta hipoteza postati očevidnom istinom. — Danas ću, mjesto o izvoru, iz kojega je čovjek poteko govoriti o starosti čovječjega roda; ovu smo u stanju dokazati mnogobrojnimi pozitivnimi fakti, koji se svakim danom množaju.“ —

To je začinka i proslov razprave. Zatim pripomenuv da je zemlja postajala „miliune i miliune godina“ razlaže pet dobah njezina razvoja, gdje za trećom, „sva je prilika da je svršetkom ove epohe živjela životinja, prirodopisci nazvana Alalus iliti Pithecanthropus, koja je doista morala biti naš roditelj, dlakav, šiljastih ušiu, ne umijući govoriti.“ Razlaže iz predhistorijske ljudske dobe tri dobe: kamena, mjeda, željeza, pak opisuje nekoje najstarije spomenike čovječje starosti, a to: „hrpe kuhinjskoga smeća“ (Küchen-Unrath-Haufen), gradjevine u jezerih (Pfahlbauten), ostanci u špiljah, u naplavinah, i tu su obzirom na starost čovjeka sve sami miliuni i stotine tisućah, a obzirom na čvrstoću i vedrinu razlogah a priori niti naše staro sunce nemože svietliti sjajnije, nego što njemu osvitava i svanuti će novi Darvin-dan. Na koncu opominje puk: neka se nestidi svoga roda (scilicet četveronožno-dlakavo-šiljasto uhatoga-nekad-negdje-nekakovoga-nepoznato-poznatoga) pače neka se gizda prostotom pradjedovah, pak se zanio jakim poletom proročanskim ter naviešta novu dobu kulture, novu filozofiju „ne kao do sada na metafizičkih spekulacijah osnovanu, nego osnovanu na realnom temelju prispodabljajuće zoologije“ — kad će sve filozofije, sve theologije, sva juris prudentia, sva historija, sve znanosti ljudske uvrstiti se u zoologiju, pak ljudski rod oslobodjen socialnoga barbarstva pognati za moralnim usavršivanjem — „politika, moral, ćut pravednosti, koje se do sada hrane svimi mogućimi izvori, urediti će se jedino prema zakonom naravi.“

Prikazao se je dakle naš Špiro Brusina kao zanešen naturalista i humanista krajne stranke. Da je sam za sebe i za svoju samo glavu, neka bi čovjeka zanosilo koji čas to kolo geologičkoga pokreta i trzala struja stranke, prem bismo ponekle i tada žalili; nu gospodin čovjek stupio je na javu, stupio kao strančar, i valja ne bez namjerena cilja, pak toliko nesmiemo ga propustiti bez malene primjetbe. Namjera nam je samo pokazati ga, kako se je sam on prikazao, a povrh toga kažemo, što morda on sam nije opazio, ili nebi hotio da bude opaženo: da je on *strančar, naučanjem svojim prama publikumu hotice ili nehotice nevieran, nelojalan, smion.* Pričinja se ovaj naš sud oštar, i jest, ali nije bez razloga i nepravedan. Prosto bijaše lektoru uzeti za razpravu Darvinovu teoriju i pokazati se kano pristalica ote stranke; nu nije vierno, kad on Darvina pokazuje kano kakova geologičkoga vrhovnika i teorije ter pisarije njegove stranke kano da svom znanosti geologije vladaju, dok je to samo frakcija geologička, prispodobami i dedukcijami najdrzovitija, za množinu velikih geologah smiešna. Bješe to spomenuti, pak onda makar braniti ga. Ište se od svakoga vierna zagovornika stanovite these, da spomene tegobe i prigovore njoj protivne, i prama stranci da druge stranke pokaže; nu g. Brusina neradi tako kako niti Vogt. Trebalo je za pravi pojam pripomenuti: da su dielba, obseg i granice dobah kamena, mjeda i željeza napravljene i još stoje samo po samovolji naglije i smielije stranke, jer zovu se po tom kako je Thomsen god. 1837. razredio sjeverne starine, dok množina velikih geologah nje nepriznavaju, osobito ne, ako se uzme kano obćenito za svu zemlju pravilo. Pak zar bi se po tom i mogla pravo razabrati historija ljudskoga roda? Zar se nemože posve pravilno pomisliti n. pr. u stara vremena kako i danas moglo je na jednom kraju prebivati ljudstvo koje se je služilo posudjem od kamena, roga i kosti, jer kova ili nije poznavalo, ili ga neznalo rabiti ili ga blizu neimalo; kašnje pako da je oli znalo oli nabavilo, oli ga u onaj isti kraj doneslo drugo ljudstvo prognavši prvašnje. Nek je zakopan čamac dubljenac kraj parobroda, ili tačke kraj parovoza, oboje u isto vrieme napravljeno, pak ćeš po takovu geologičku izmed jednoga i drugoga naći dobu od stotinu tisućah i više. A zar nije na severu u istom mrtvačkom liesu uz gospodara nadjeno kamenita i skupa mjedena oružja? itd. Kako se već sada kaže sva ta teorija proći će bez traga kako prodjoše i ostale prenaglo postavljene. — Što se tiče ostalih spomenikah, pri tom trebalo bi znati dvoje: učinak ili djelo da je za istinu proizvedeno stanovitim ovim ili onim uzrokom, pak mjeru, koliko taj uzrok u stanovito vrieme proizvodi. To je, kako najveći geologi priznavaju, što se pravo nezna, pače što jako vara, jer isti uzrok jače snage ili u drugih okolnostih drugčije radi. Liepo pripovieda jedan Englez iz Indije (list geol. družtva engl. 1863. Aug.): „Bio sam od opeke uzidao kuću, nu razlila se rieka, kuću mi raznesla i temeljne opeke 30—40 stopah duboko zamuljila. Kad se opet sûzila rieka, diglo se na onom istom mjestu selo; komu se hoće kopati, eno mu 40 stopah duboko mojih opekah, pak neka računa, prije koliko sam tisućah godinah ja živio.“ Nije nam prema namjeni više navoditi primjerah; samo velimo, komu je do sgoljne istine, da ovakovih stvarih nebi smio prešutiti. Kod stupovne gradje jest Brusina spomenuo, da takove gradje ima danas; ali je onda skočio ter kaže kano nepobitan zaključak, premda mora znati, da se isti njegov Vogt neufa na tom već računati, da se svi znameniti geologi vraćaju natrag, pak i za najstarije stvari ote vrsti nebroje niti preko tisuće godinah pred Is. Znamo mi jako dobro, da je nauk o postanku kako i koncu čovjeku nauk temeljni, o kom visi sve ljudsko življenje, znanje i djelovanje: i baš za to vriedja, kada tkogod drzko a sam na šuplju dnu stojeći hoće rušit stari, u narav svega ljudskoga roda i svakoga koljena utišteni nauk. Bijaše i jest na stotine teorijah, koje mnogu glavicu zanesoše kano da će sviet preobraziti; ali munuše, da jim je jedva spomenka, kako je i stara istina, da nijedan filozof nije niti jedno maleno selo preobratio svomu nauku. Istini bi bilo viernije, pram publiku čednije, sam nauk napravilo miliji i koristniji, kad bi se reklo: mlada je to znanost, pak je prpošna, i mlad joj nosioc još prpošniji; ali je sama sobom liepa. Recimo, što nemože biti niti nebude, da taj nauk stvori najsavršeniji moral, sada skroz nije podoban za drugo van da moral u lahke petlje čeljadeta pomuti. „Početak čovjeku mora da je bio u stanju kulture; jer historija svjedoči, da barbarstvo ide tek za kulturom“ — tako reče filozof Schelling; a mi baš za Darvinovim rajem vidimo najružnje barbarstvo. A kako je ponosan na onaj hvaljeni rod sam g. Brusina, vidile bi gospodje, ako bi ga na ulici uzele pozdravljati: „Zdravo jopičin bratiću!“ Ili usuprot: koliko je on publikum zanio svojim naukom, neka bi pokušao sam pozdraviti tako koju slušalicu.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 16. **Tečaj XXII.** **U Četvrtak, 20. Travnja 1871.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Prof. Schulte i biskup Fessler o papinoj nepogrešljivosti.

(Konac.)

7. Nego štioci će morda očekivati, da ja ob obijuh brošurah izrečem svoj sud. Ja toga nisam nakanio; već razloživ što piše jedan i drugi prepušćam sud štiocem samim. Barem glede nepogrešljivosti same neimam razloga reći ni rieči, budući da se o njoj samoj upravno ni neradi. U koliko se pako o njoj radi neupravno, naime je-li koncil pravo ograničio nepogrešljivost lih na svetčane definicije o vjeri, ili ju je trebalo onda protegnuti i na zakone, pače i čine papinske, kako hoće Schulte, o tom sam uvjeren, da će u znanosti biti jošte dosta posla, pa s toga nisam nakan ni u to dirnuti. *) Jedino ću reći nješto ob onom o čem Schulte navlastito i upravo govori: naime o vlasti papinoj nad državami i narodi, i to stojeći skroz na temelju odluke vatikanske.

Obćenito je priznano, i priznaje Fessler bez krzmanja, da je bulla pape Bonifacija VIII. ex cathedra. U njoj se razpravlja ob odnošaju pape prama svjetovnim vlastim. Medjutim kaže Fessler, da je to samo theologičko-kanonistička razprava prama nazorom onoga vremena; sama bo dogmatička odluka da nesadržaje ništa više, nego katolički nauk o primatu rimskoga pape.

S tim se ja mnienjem toga vrlo učena a od mene osobito cienjena muža nikako nemogu sprijateljiti. Dopustit ću, da nije upravo izrikom ništa definirano ob odnošaju crkvene vlasti prama državnoj, ali u onom, što je definirano, da je jasno i nuždno sadržano. Jer najprije povod Bonifaciju nije bio nikakov, da definira primat, ali jest mu bio povod, da definira papinu vlast nad kraljevi itd. i u svjetovnih stvarih. Nadalje da mu je bila i intencija to definirati, toga nemože ni Fessler nijekati; jer ako se u obće intencija može razabrati ne samo iz svih okolnostih već iz jasnih riečih: to nemože ni najmanje dvojbena biti intencija Bonifacijeva u pomenutoj bulli. Ali Fessler veli: intencija, koja nije izrečena, da se neima smatrati kano dogmatička odluka. Ja pako velim: da jest sbilja ovdje i izrečeno, makar u samoj definiciji nestoje same rieči, koje bi kazale: vladar svjetovni je papi podvrgnut ne samo u duhovnih, već i u svjetovnih stvarih. Da to dokažem navest ću sadržaj čitave bulle, t. j. misli principalne i kategorički izrečene, a ostavit ću sve ono, što je samo za potvrdu ili kako mimogred rečeno. Glasi dakle ovako:

a) Unam sanctam Ecclesiam Catholicam et ipsam Apostolicam urgente fide credere cogimur et tenere . . . extra quam nec salus est nec remissio peccatorum . . . quæ unum corpus mysticum repræsentat, cujus caput Christus, Christi vero Deus. In qua unus Dominus, una fides, unum baptisma.

b) Igitur Ecclesiæ unius et unicæ unum corpus, unum caput, non duo capita, quasi monstrum, Christus videlicet, & Christi vicarius Petrus, Petrique successor.

c) In hac (naime ecclesia) ejusque potestate duos esse gladios spiritualem videlicet et temporalem Evangelicis dictis instruimur. . . [Uterque ergo est in potestate Ecclesiæ, spiritualis scilicet gladius et materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis,

---

*) Valja naime znati, da ima theologičko školsko mnienje, koje nepogrešljivost proteže i na decreta disciplinae. Za to mnienje veli Fessler, da nije na vatikanskom koncilu ni primljeno ni zabačeno, već je ostalo, kako bijaše prije. No od theologah, koji brane ono mnienje, da nije nijedan tako daleko pošao, kako Schulte.

Digitized by Google

is manu regum et militum, sed ad nutum & patientiam Sacerdotis.]

d) Oportet autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati. [— — — Spiritualem autem et dignitate et nobilitate terrenam quamlibet præcellere potestatem, oportet tanto clarius nos fateri, quanto spiritualia temporalia antecedunt. . . . Nam veritate testante, spiritualis potestas terrenam potestatem instituere habet et judicare, si bona non fuerit — — — Ergo si deviat terrena potestas judicabitur a potestate spirituali, sed si deviat spiritualis minor a sua superiori: si vero suprema a solo Deo, non ab homine poterit judicari. —]

e) Est autem hæc auctoritas (naime spiritualis suprema) — non humana sed potius divina ore divino Petro data, sibique suisque successoribus in ipso, quem confessus fuit, petra firmata. .

f) Quicunque igitur huic potestati a Deo sic ordinatæ resistit, Dei ordinationi resistit. . .

g) Porro subesse Romano Pontifici omni humanæ creaturæ declaramus dicimus diffinimus et pronunciamus omnino esse de necessitate salutis.

Svatko vidi, da se tu nekaže samo: da je jedna crkva i jedna glava i jedna duhovna vlast, koju ima papa, te da se toj svatko podvrći ima za spasenje; nego se i kaže, da je u crkvi i svjetovna vlast, a ta da je podvrgnuta vlasti duhovnoj, dosliedno, da se papi ima podvrći svatko, bio kralj itd. i kano takov. Pa sbilja: prama tomu glasi sasvim definicija, jer kaže skroz obćenito bez ikakova razlikovanja podložnost prama papi.

Držimo dakle, da ni u dogmatičkih bullah nije sve, što se kaže definicija: ali rieči ipak same definicije imaju se tumačiti prama smislu čitave bulle. Ako dakle papa u definiciji nerazlikuje ništa: što daje pravo Fessleru stezati ju samo na duhovne stvari? Osobito kada u bulli očito papa kaže, da je svjetovna vlast podvrgnuta duhovnoj. Ili je morda to papa tek mimogred kazao; dočim je ex proposito samo rekao: da je duhovnoj vlasti papinoj u duhovnih stvarih sve podvrgnuto, kako hoće Fessler? Molim pogledati samo bullu gore pod točkami c) i d) papa je temeljujuć svoju definiciju morao nuždno reći: da glava crkve ima vlast, kojoj se svatko pokoriti mora. Sada on odmah veli, da su dvie vlasti, te tvrdi izrikom da crkva ima tako svjetovnu kako i duhovnu vlast. Nit nije ostao samo pri tom, da naime ostaviv na strani vlast svjetovnu, dalje govori samo o vlasti duhovnoj; ne, on izrikom podvrgava vlast svjetovnu duhovnoj, te tako tekar zaključuje, da papa ima svu vlast nad svimi. Kad bi papa htio bio samo ono izreći, što Fessler nalazi, onda bi točka d) bila sasvim suvišna, a u točki e) nebi trebalo crkvi prisvajati vlast svjetovnu.

Fessler u jednoj noti (na st. 39. svojega spisa) ovako hvali Bonifacija: „ako takov muž, koji se medju svimi papami svojom visokom sposobnošću kano zakonodavac odlikuje, odlučnu rieč „definio“ nije metnuo pred čitavu dekretalu, nego samo pred zaglavne rieči, to neima nitko prava tvrditi, da se i ono, što je pred tim (t. j. pred zaglavkom) ima smatrati kano papinska odluka.“ Ja onda velim, kad je Bonifacij tolik zakonodavac, zar je u svoju bullu napisao nješto čisto suvišna? il je morda htio stvar tako udesiti, da ljudi nješta drže za definirano — jer mu je to baš trebalo — a opet da on sbilja nedefinira?! Nadalje Fessler kori Schultea, za što nije od konstitucije 18. julija naveo čitavo poglavje o nepogrešljivosti, nego samo definiciju, a to za to: „da je ono obrazlaganje i historično razjašnjenje, koje stoji pred definicijom, za pravo razumljenje od velike važnosti.“ Dobro, a to mora valjati i za bullu Bonifacijevu. Napokon veli Fessler (takodjer na str. 39. u noti) da je onaj izraz u definiciji „omni humanæ creaturæ“ uzet iz 1. Petr. 2, 13. I ja vjerujem. Ali taj izraz kod Petra znači upravo one, koji svjetovnu vlast imaju, kraljeve itd. Papa dakle rabeć onaj izraz upravo je hteo najbližje označiti kraljeve itd. kano takove, ne samo kano sinove katoličke crkve, nego upravo kano nosioce svjetovne vlasti. Sve okolnosti i kontekst govore za to: tko hoće da niječe, što može navesti van to, da u definiciji nije izrikom ponovljeno ono, što se iz okolnostih i iz konteksta i onako nuždno razumieva, nit su mu protivne same rieči definicije, već usuprot tako udešene, da onomu skroz odgovaraju?

U ostalom nisam ja morda sám, koj tako sudim. Da se u toj bulli izriče vlast papina nad vladari svjetovnimi kano takovimi, i da je to definirano, o tom su bili osvjedočeni Bellarmin i Suarez, to uči sveudilj Civiltà cattolica, a što je najvažnije, tako su razumievali mnogi biskupi na saboru vatikanskom, medju njimi Rauscher i Hefele. Kažem pako izrikom, da ja neidem ništa dalje, nego dokle donose same rieči definicije: ja naime velim, da je definirano: da su papi podvrgnuti i svjetovni vladari kano nosiocu oboje vlasti, osobito pako duhovne, podvrgnut kralj itd. kano nosilac vlasti svjetovne. Što su pako posljedice toga načela, naročito pako ono, što iz toga izvodi Bonifacij, naime ono, što sam gore u analysi bulle pod točkami c) i d) metnuo u zaporke [—], ono držim, da nije definirano.

Digitized by Google

Stoji dakle kano definirano, da su svjetovni vladari kano takovi podvrgnuti papi. No točnije opredieljenje te podložnosti jest veliko pitanje. Schulte hoće tako da ga rieši, da navodi svakojake izjave, zakone, sentencije i čine papinske tičuće se rečenoga odnošaja. No je jasno, da usljed definicije vatikanske nitko nemora vjerovati kano stavke vjere nijednu od njegovih 13 zasadah. Tu bi trebala deklaracija ex cathedra. Je-li će se dati? Ja vrlo dvojim: jedno jer je stvar u sebi previše mučna; a drugo, jer je za to današnje vrieme previše nesgodno. Morda je Fessler znajući, kolik mu je ugled, za to samo zanijekao, da je u bulli Unam sanctam išta definirano ob odnošaju obijuh vlastih, da nebi vlasti svjetovne uznemirene tražile o tom deklaraciju u sv. stolice?! Doista to bi bilo vrlo mudro; al onda čovjek mora žaliti, da njekoji listovi od velika ugleda, naročito Civiltà cattolica, neprestaju izticati papin auktoritet nad svjetovnimi vladari.

8. Schulte je kašnje izdao drugo izdanje svojega gore spomenutoga djela, koje je znamenito pomnoženo, medju ostalim dodao je još tri nove zasade k prijašnjih trinaest. Osim toga dodao je čitav nov traktat kano §. 9. a naslov mu je: Kriv nauk papah počamši od Grgura VII. glede odnošaja izmedju crkve i države, i — carska nepogrešljivost. Tu on navodi izreke od koncilah i papah prvih osam vjekovah, osobito listove pape sv. Leona Velikoga za dokaz tomu: da nije nepogrešljiv papa, već da je nepogrešljiv pravovjerni kršćanski cesar. Nisam čuo, da je Fessler dosada i na ovu čest novoga Schulteova izdanja odgovorio, a morda ni neće. Za one naime, koji o tom mogu suditi, sbilja netreba nikakova odgovora; no i za pravi kršćanski publikum čini mi se, da je ta izreka: „car je u vjeri nepogrešan“ tako paradoksna, da ni za njih odgovora netreba. Vriedni pako štioci ovoga lista da razumiju smier i temeljitost toga novoga Schulteova dodatka, navest ću jim samo zadnje rieči. Schulte naime citira iz lista sv. Pavla Galaćanom pogl. 1 v. 6—8. koji ovako glase: v. 6. Čudim se, da se tako brzo odmećete od onoga, koji vas pozva u milosti Kristovoj, na drugo evangjelje. v. 7. Što nije drugo van: jesu njeki, koji vas smućuju, i hoće da izvrnu evangjelje Kristovo. v. 8. Ali makar da mi (sami) ili da vam angjeo s neba naviesti mimo onoga što vam naviestismo, proklet da bude. K tomu dodaje Schulte notu, koja od rieči do rieči ovako glasi: Tko je spadao medju one, koji usljed v. 7. smućuju, to može štioc čitati u pogl. 2., gdje se u v. 1. (valjda ima biti 11.) Petar kano takov imenuje. Nebojmo se dakle! Ako je i sam Petar konivencijom prama krivim nazorom dogmatične naravi (radilo se je naime ob obveznosti obrezanja za kršćane nežidove kano uvjetu spasenja) smutio obćinu, da ga Pavao tako oštro kori, to može crkva pregoriti, ako ju puki nasljednik Petrov dogmatičnimi nauci smućuje.“ Ja tu netrebam ništa više dodati, nego samo to: da se Gal. 1, 7. govori o njekojih smutljivcih medju Galaćani, koji se nigdje poimence nespominju, u 2. pako poglavju govori Pavao o jednom činu apostola Petra, koji se je sbio u Antiokiji, i za koj po svoj prilici Galaćani nisu ništa znali, dok jim ga nije u ovom listu Pavao pripovjedio. Tko će to samo pomisliti, da je Pavao sasvim u istu kategoriju s onmi tamnimi smutljivci metnuo apostola Petra, kojega u istom poglavju 2. imenuje odličnim stupom crkve i veli: da Bog snjim sudjeluje u apostolatu medju židovi!! *) *p.*

Autonomijska skupština ugarska.

(Konac.)

10. sjednica 21. ož. Predsjednik knez prabiskup stavlja pitanje: Prima-li poštovana skupština elaborat 27orice odbora za podlogu specijalne razprave oli neprima? Od 163 ovjerovljenih članovah glasovalo 150; od tih glasovalo „primam“ 96, „ne“ 54. Nije nazočno 13. Predsjednik izrekao, da je operat 27orice primljen kao podloga za specijalnu razpravu.

Iz posebne razprave spominjemo samo poglavitije prepirke.

§. 14. osnove glasi ovako: Kod svih onih imenovanjah i podieljivanjah višjih duhovnih nadarbinah, glede kojih je apost. kralj dosad putem državne vlade ovršivao pravo imenovanja, jest odsele posrednikom katolički zemaljski kongres ter šalje predloge preko upravljajućega ravnateljstva (directorium).

Prof. dr. Hatala predaje u ime manjine taj paragraf ovako preinačen:

§. 14. Kod postavljanja diecezanskih biskupah, glede kojih je apost. kralj dosad putem državne vlade pravo imenovanja ovršivao, podastire on (kongres) nj. veličanstvu čuvši sud episkopata i dotičnoga biskupijskoga kongresa, kako i ravnateljskoga vieća, trojni predlog.“

Kanonik Schopper misli, da bi se tim predlogom imenovanje biskupah porinulo na polje, kamo ga crkva nebi mogla pustiti. Dokazuje iz poviesti prvih viekovah, da je car (navodi Aleksandra Severa) biskupe imenovao. Jest neko vrieme crkva trpila, da puk biskupe izabire; nu porad nemira i smutnje dokinula taj običaj. — Iv. Padoš, duhovnički poslanik govori za Hatalin predlog, rekši: ako se ni ovakova najnedužnija i najčednija želja neprimi, neka je tad većina kriva, ako od autonomije nebude ništa. Ja sam, veli, vazda vierno ustajao za ustav, pravo i pravicu ter slobodu, pak zato

*) U br. 15. I. čl. čitaj str. 114. u redku 31 sgora mjesto slobodno, shodno, i na istoj strani drugom stupcu redku 25 sgora mjesto preeuda, premda.

Digitized by Google

ustajem i proti hierarhičnomu birokratizmu, niti hoću da svojim biračem zamažem oči. — Primljena je redakcija.

§. 15. osnove glasi: On (kongres) postavlja za višje i nižje od katoličke crkve ugarske uzdržavane učione kako i za svietske gojitbene zavode različita stepena i vrsti — obdržavajući ustanove državnih zakonah — naukovni sustav. Njegove amo spadajuće naredbe neprotežu se pako na nauk vjere, pak u užjem smislu razumljeno odgojivanje svećenikah i redovnikah. — On redi položaj profesorah i učiteljah tako glede uvjetah kvalifikacije, kako i glede materijalne obskrbe.“

Prof. J. H. Schwicker preporuča u ime manjine da bi se ovaj paragraf preinačio ovako:

§. 15. On postavlja — obdržavajući ustanove državnih zakonah — naukovni sustav za učione od katoličke crkve uzdržavane višje i nižje različita stepena i vrsti, kako i gojitbeni sustav za duhovne i svietske gojitbene zavode; njegove pako naredbe protežu se na nauk vjere i na crkvena studia u užjem smislu razumljenoga odgojivanja svećenikah i redovnikah samo toliko, koliko to ište nadziranje nad ovršivanjem crkvenih, sankcijom sp. kralja providjenih naredabah. itd.

Schwicker brani svoj predlog s ostalim ovako: Za kojim ciljem ide autonomija na polju odgojivanja? Na ovo pitanje odgovaram riečmi našega štov. druga V. Szilagyia: „Po autonomiji nakana je naša postići, da sve katoličko občinstvo posao katoličkoga odgojivanja uzme u ruke; kanimo postići, da odlučni upliv u poslove gojitbe predje na svjetovnjake, čija i jest, jer roditelji u prvom redu ćute potrebu tu: da jim djeca budu uzgojena polag potrebah vremena.“ . . . . „Autonomija uzima od duhovnikah svietski diel pučke obuke iz rukuh i predaje ga svjetovnjakom katolikom. Svjetovnjaci katolici, proniknuti duhom vremena, javnu će obuku posvjetovniti.“ Jer posvuda, i to tako u katoličkih kako nekatoličkih državah, gdje je duhovničtvo svoja jaka sila, smiera poglavita skrb duhovničkoga odgojivanja: kako će duhovničtvu osigurati vlast i vladanje i proizvodi zelotizam crkve i konfesionalizma i religioznu bigoteriju.“ Ja se s tom izrekom — V. Sz. podpuno slažem. Zatim dokazuje govornik, da je u Ugarskoj potrebita stanovita centralizacija, pod čim ipak nerazumi ukočenu centralizaciju, kakova je u Francezkoj. „Mahnimo se u školi eksperimentacije“ — viče govornik, „jer dar mar (križ kraž) na polju pučke gojitbe već je i bez toga velik, nepovećajmo ga!“ Zatim brani pravo Placetuma porad nadziranja duhovnih seminarah i razvodi dalje: „Tko ta sjemeništa s bližega pozna, mora pripoznati, da i tud na autonomiju čeka velik posao. Nemislim ja morda granice i obseg obuke — to neka je netaknuto; nego mislim izbor predmetah, krivu methodiku u predavanju predmetah, izlučnu porabu latinskoga jezika, posvemašno neobziranje na sadanje jezike i znanosti; dalje vrlo škodljivi sistem odgojivanja, uslied kojega je mladi duhovnik podvrgnut svakojakim nestašicam i oskudicam, osobito pako u obrazovanju njegova dostojanstva i značaja kao čovjek i muž jako kvaruje. Exempla sunt odiosa. Zato spominjem samo obćenito i s daleka onu doista nesretnu methodu, po kojoj se kod nas u svih katoličkih zavodih predaje vjeronauk, ono duh i srce ubijajuće pametisanje, što se kod nas zove učiti vjeronauk, a s pedagogičkoga gledišta smatrano ništa drugo nije, neko nekoristne, vrieme i snagu trateće tralje. — Na koncu kaže želje svoje ovako: Mi želimo: da redeći i vodeći gojitbu našu bude potrebita sloga i sklad; da zavodi spadnu pod vlast odgovornih autonomijskih organah; da autonomijski sborovi i oblasti nižjega stepena budu obvezani takodjer u gojitbenih stvarih obdržavati višje naredbe, i za to pravilno odgovarale; da vrhovno nadzorstvo autonomijsko nad katoličkimi zavodi od vrha bude obavljano od strukovnjakah odgovornih; da napokon nauk vjere, koj spada u djelokrug duhovnikah, tako bude predavan i duhovnički naraštaj tako bude obrazovan, kako će katolički puk uz pobožnost napredovati i u ćudorednosti, i da katoličko svećenstvo duhovnim uzgojem svojim bude takodjer prema potrebam vremena vrstno, ter podobno biti pravim duhovnim otcem i pastirom puka, i raditi tako za duhovni i materijalni napredak puka, kako i za slobodni razvitak naše domovine. — Pokle je govorio još proti Placetumu dekan Dević pripominjući za dokaz zlih mu posljedicah naredbe iz dobe Josipa II. primljena je redakcija.

§. 17. osnove glasi ovako: U svih onih zavodih obučnih, koje neuzdržavaju pojedine biskupije, župne obćine ili pojedini katolici i korporacije, nego su uzdržavani ili pomagani od katoličke crkve ugarske preko katol. zemalj. kongresa, naredjuje kongres upravljanje zavoda, preko dotičnih biskupijskih ili kotarskih viećnikah.“

Manjina preporuča ovakovu promjenu:

§. 17. On (kongres) naredjuje po svojih vlastitih organih ili po dotičnih biskupijskih ili kotarskih viećnicih ravnanje zavodnih poslah u svih onih obučnih i gojitbenih zavodih, koji su ili od katoličkoga zem. kongresa ili od pojedinih biskupijah ili njihovih crkvenih organah uzdržavani ili pomagani. — Iznimka su u tom pogledu oni obučni i gojitbeni zavodi, koje drži trošak pojedinca katolika ili korporacije, ili se drže o dohodku iz privatnih zakladah, a kod kojih bi se nedvojbeno izrečena volja zakladnika ovoj ravnoj naredbi protivila. Kod takovih zavodah ima se naredba katol. zem. kongresa stegnuti samo na pravo nadziranja i kontrole.“

Bartal kaže, da manjina namjera ovom promjerom ukloniti preveliku centralizaciju; i pokle je još Haynald pobijao bojazan protivne stranke, primljena bi redakcija.

Jošte je iz posebne razprave vriedno spomenuti nekoje umetke, koje je preporučivala manjina. M. Mikó predloži, da neka bi bila biskupijskoj skupštini stolica uza stolicu biskupovu, nu gdje da bude stolica biskupijskomu vieću, neka se glede toga ostavi sloboda odabrati mjesto biskupijsko mu po dogovoru s biskupom. Taj predlog odbi Haynald rekši: da biskupijskomu vieću mora biti stan u istom mjestu, gdje je i biskupova stolica, jer vieće u svojoj službi mora neposredno obćiti s biskupom. Lonkay desničar predloži, da se pučkomu učiteljstvu odkažu četiri posla-

Digitized by Google

nička mjesta u skupštini, i to je primljeno. Hatala predlaže, da u biskupijskoj skupštini neka nebi imao mjesto svaki kanonik, nego od strane kapitula da budu dva poslanika. Govoriše proti predlogu kanonik Bende i nadb. Haynald rekši, da sve kanonike u skupštini ište služba njihova, jer svaki obnaša kakovu službu kod uprave biskupijske, pak i zasluge kapitulah da su vriedne toga odlikovanja. Primljena redakcija. Gj. Bartal ustade ter u ime svoje stranke očituje: Mi bismo k više paragrafah imali predlagati promjenah; nu buduć da su jedno načela, na kojih su isti predlozi osnovani, jur zabačena, a drugo nije izgleda da bi se išta kroz silu većine prorinulo, pak da se razprava bez koristi nezavlači — odustaje od predlaganja. Većina pozdravila to očitovanje s pohvalom. Po tom se brzo došlo na konac, jer svi paragrafi gladko prodjoše.

11. sjednica 29. ož. Proglašuje se u trećem čitanju štatut organizacije i glasovanjem prima definitivno. Kano posljednja stvar na dnevnom redu čita se sliedeći od bar. Pavla Sennyeya sastavljeni predlog:

„Ovaj katoličku autonomiju Ugarske organizajući kongres smatra za stvar svoje zadaće takodjer pobrinuti se za to, da se osnovana autonomija privodi u život, i izvrše naredbe, koje trebaju za samoupravu od katolikah ugarskih željno očekivanu. — Kongres u to ime odabire povjerenstvo (komisiju) od 12 članovah pod vodstvom kneza prabiskupa, i daje mu sliedeću punomoć, kako ujedno i naputak:

Zadaća je povjerenstvu ustanovljeni od kongresa organizam autonomije nj. c. i ap. kr. veličanstvu, kao vrhovnomu zaštitniku katoličke crkve ugarske, na potvrdu i zakonitu sankciju podastrieti ter što treba sve činiti, dok se ista potvrda izhodi. Zadaća je povjerenstvu skrbiti, da se priredi što treba k izboru za organizaciju autonomije potrebitih organah, izbor po svoj zemlji razpisati te rok ustanoviti. — Zadaća je povjerenstvu pripravljati i što naprvo treba posalah urediti, da se katoličke zaklade vjerozakonske i školske, pak ostali fondi i fundacije, koje sada stoje pod upravom vladinih organah, pokle bude nad organizacijom sankcija izrečena, mogu predati svojim organom autonomije na upravljanje. Ako bi i dokle medjutim uletile okolnosti, porad kojih bi povjerenstvo trebalo potražiti dalje naredbe i naputkė od ove organizajuće skupštine, biti će njegova briga da se skupština praesidialiter sazove." — Bartal predlaže umetak, da bi se ondje, gdje se govori o vrhovnoj zaštiti kraljevoj, umetnulo i reklo: neka bi se oni dieli štatuta od kralja jur potvrdjenoga porad inartiknlacije saborske predali odgovornoj vladi; jer govornik pravi razliku da je drugo, ako je od njeg. veličanstva kao vrhovnoga zaštitnika potvrdjen vas štatut, a drugo opet one točke, koje kano u područje države spadajuće ima ustanoviti ne kongres, nego vlada i dotično sabor, i koje zato trebaju inartikulacije. Iz naputka toga da bi sve ostalo valjalo izpustiti, osim ako bi se jošte samo to reklo, da povjerenstvo u slučaju potrebe ima skrbiti za sazov kongresa. Sazvati opet kongres treba porad proglašenja štatuta potvrdjena, pak tom prigodom moglo bi se dati povjerenstvu dalji naputak. —

Bar. P. Senyey kaže da je njegov u predlogu naznačeni način prema konštituciji prikladniji, i da nezna uzroka, zašto se povjerenstvu mahom nebi dala punomoć. Još brani svoje primjetbe Bartal, ide se glasovat, predlog je u cielo primljen i 12 članovah povjerenstva sa 3 zamjenika izabrano. Za izbora bijaše na četvrt ure odgodjeno viećanje, i uspjeh sutradan bio proglašen. Poslie toga kongres je na neizvjestno vrieme odgodjen.

Kada se 9. ožujka sastade kongres, povuče on na sebe obćeniti pozor ter svačije oči nanj se obratiše. A nije čudo, kad se ima odkazati nov položaj crkvi, koja se je u kraljevini sv. Stjepana smatrala kano državna i vladajuća, kako i jest brojem i ugledom najjača. Izvan zemlje slabo se je ili bolje rekuć nije se vjerovalo, da bi se nastupljenim putem moglo doći do sretna po crkvu konca, nego se je sumnjalo i bojalo i u samoj zemlji, što i nekoji isti katolički listovi ravno očitovaše, da se nenadaju dobru. Strogo crkveni list „Religio" očitova pače, ako na kongresu sretno prodje i osnova većine, da ni onda jošte boljak crkve nije posve osiguran, jer kako iz same naravi osnovanoga sustava pak po analogiji iz protestantskoga sustava, komu je taj katolički posve sličan, dokazuje, da parlamentarizam u crkvu uveden mora u nju dovesti i svu borbu stranakah. — U kongresu prošla je stvar prilično sretno; nu sada počima još borba s vana. Jedan vodjah ljevice krajne na ugarskom saboru, Ghyczy, predao je mahom čim je razprava u kat. kongresu bila svršena, interpelaciju, u kojoj pokle se je potužio, da se više odlukah kat. kongresa protivi ustavu i zakonom, protivi pravicam kralja, parlamenta i vlade, govori do rieči ovako:

Jur treća točka spomenutoga elaborata ima jednu zakonu skroz protivnu ustanovu. Veli naime: ako bi kralj ugarski kod vrhovne glave kat. crkve hotio držati zastupnika svoga, da on to može učiniti samo sporazumkom s dotičnimi organi kat. crkve. — Tim se je poseglo ne samo u pravice države nego i u pravice kraljeve, i kako tim obe zametava, može takodjer u svoje vrieme biti vrlo pogibeljno. §. 4. elaborata naredjuje, da svi katolički i ostali školski zavodi budu mahom predani autonomnim organom kat. crkve. Ova odluka jest očito preziranje ovoga doma, koj je istom nedavna odredio povjerenstvo, koje neka pronadje pravnu narav toga imetka, s kojim se toliko samosilno razpolaže. Iz svega elaborata, kako stoji pred nami, mogu ja viditi samo ovo: 1. Dosada zastupala je napram državnoj oblasti — je-li dobro ili zlo, to neide ovamo — hierarhija jedina kat. crkvu; ako se dakle to zastupstvo ima preinačiti, ako se sad novi organi imaju na-

Digitized by Google

urediti, to je očevidno da to smie biti samo po dogovoru s državnom oblašću t. j. s ovim poštovanim domom. Dotle nemogu se nikakove odluke niti nagodbe smatrati za valjane.

2. Od vajkada kraljevo je zakonom ustanovljeno pravo imenovati biskupe. Elaborat hoće da uzme kralju i to pravo, koje najviše ako bi se zakonarstvo na kakov način moglo stegnuti.

3. Interkalarni dohodak od praznih biskupskih stolicah teče po starom pravu, zakonu i običaju državi: novi pako elaborat hoće i tu takodjer da ošteti pravo državno, jer tomu novcu odkaživa drugu svrhu.

4. Polag kongresova elaborata daje se katolikom pravo da za njihove bogoštovne i školske svrhe svim stanovnikom zemlje nametnu stanovitu daću, a svotu daće kako i način pobiranja sami odrede. To se protivi jednako svim zakonom zemlje kako i pravice.

Iz ovoga dakle izlazi, da bi kat. autonomija, ako se ovim načinom uredi, kako osnova kaže, po neki način bila svoja sa saborom, direkcijom i odgovornom eksekutivom i ministerijem država u državi. Oslonjena na svoju moralnu moć i na ugled svoje u inostranstvu živuće glave mogla bi ova država vrlo naglo s pravom državom stupiti u pogibeljnu takmu i borbu; ter već s toga razloga zaslužuje ovaj elaborat, prije nego stupi u život, svu pazku i pomnju od strane sabora, vlade i kralja."

To ti nije ništa drugo, nego kad neprijatelji vide, da katolička crkva u Ugarskoj nije ipak nesviestna i nemoćna, i da se katolici vendar, koliko se god pokazaše tegobe i stranke, nisu do razdora zavadili, niti sva inteligencija ustala proti hierarhiji i kleru, niti se pociepala i skršila crkva sama sobom, kako se je sa stanovite strane nadalo: sad se eto husti i diže, neka bi se namjere njezine osujetile. Kad se je pokazalo, da crkva katolička stadši na svoje noge posve i oslobodjena državnoga skrbničtva može biti jaka: sad se viče i kaže, da će razlučbom kvarovati država, kako se je prije vikalo, da su nesnosan teret za državu tobožnje povlastice iste crkve i državni tobož troškovi, koji se na nju trate. Ghyczyeva interpelacija najbolji je dokaz, tko je pod čijom bio vlašću, i tko od koga brao koristi. —

Medjuto nemisle ni katolici tako lahko pustiti iz ruke što počeše, a neprijateljski nasrtaj poslužiti će ako Bog dâ, samo još većoj i jačoj slozi s naše strane. A odmah u saboru ustade proti Ghyczyu grof Ferd. Zichy, ter rekši s ostalim: vara se, tko bi mislio, da je duh Ghyczyeve interpelacije duh sabora (s ljevice: je-t!); katolici znati će odbiti od sebe sumnje i potvore, pak tražiti za sebe toliko pravice i slobode, koliko je imaju drugih vierah državljani — čita i predaje na stol ovu intrpelaciju na ministra:

„Je-li ministar misli što prije na jučerašnju interpelaciju poslanika Ghyczya odgovoriti ter istinitim izvještajem stvarih, kako sbilja stoje, umiriti ćut katolikah? I namjerava-li on, što bi nje smirilo, katolike uvjeriti,da na temelju zak. čl. 1848. 20, §. 2. koji jamči za pravnu jednakost konfesijah, takodjer katolikom ugarskim bude dopušteno autonomiju u svoj crkvi uvesti, kako je ona grčk. iztočnoj crkvi jur dopuštena?"

Ova kako i Ghyczyeva interpelacija predana je ministru, kojega u saboru nebi nazočna.

Hvale se nekoji neprijateljski crkvi listovi, kako je negdje Deak javno rekao, da će se njegov klub s s katolici razkrstiti. Neka on ide svojim putem, nu sva je prilika, ter će i toga državnika prevariti njegova glava; a nebi bilo vitežki, da se katolici dadu i od jednoga Deaka zastrašiti.

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup razpisao je pod danom 11. trav. t. g. okružnicu na kler svoje biskupije, ter daje na znanje papinsko pismo od 10. veljače t. g. kao jestni i povoljni odgovor na njegovu predstavku i prošnju od 18. siečnja t. g. porad polakšice od zapoviedi nemrsitbe. Pismo sv. otca glasi ovako:

„Pius PP. IX. Venerabilis Frater salutem et Apostolicam Benedictionem. Supremam in Ecclesia Dei, uti Beati Petri Successores, auctoritatem gerentes, Ecclesiasticas leges gravissimis adducti causis quandoque relaxamus, praesertim quum id Sacrorum Antistites in bonum et commodum Fidelium a Nobis expostulant. Jam vero quum Venerabilis Frater Josephus Archiepiscopus Zagrabiensis enixe a Nobis postulaverit, ut quae ad mitigandam legem de abstinentia carnium quibusdam diebus praescripta Fidelibus Hungarici Regni concessimus, eadem propter easdem causas Fidelibus quoque Regnorum Croatiae et Slavoniae de Apostolica benignitate indulgere velimus, Nos mature perpensis omnibus, quae hac super re Tu, Venerabilis Frater, attulisti, hujusmodi tuis votis obsecundandum censuimus. Quare omnes et singulos, quibus hae Litterae Nostrae favent, paternae charitatis Nostrae affectu prosequi volentes, et a quibusvis excommunicationis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis quovis modo vel quavis de causa latis, si quas forte incurrerint, hujus tantum rei gratia absolventes, ac absolutos fore censentes Tibi, Venerabilis Frater, Apostolica auctoritate Nostra potestatem ad Septennium dumtaxat duraturam facimus, cujus vi omnes et singulos tuae Dioecesis *Zagrabiensis Fideles ab abstinentia carnium Sabbatis cujuslibet hebdomadae, iis tamen exceptis, quae jejunio consecrata sunt, absolvas, iisdemque auctoritate item Nostra concedas, ut singulis Feriis sextis, et privilegiis infra annum salubria adhibere possint condimenta quaecumque, quibus tamen in unica comestione jejunii diebus uti fas erit.* Hanc praeterea facultatem ad Septennium pariter omnibus et singulis Croatiae et Slavoniae Sacrorum Antistitibus de eadem auctoritate Apostolica pro suis cujusque Dioecesis Fidelibus impertimur, ideoque Tibi, Venerabilis Frater, mandamus, ut singulis praefatorum Regnorum Episcopis praesentium Litterarum Nostrarum exemplar manu tua subscriptum, et obsignatum transmittas. Durante autem Septennio Tibi, Venerabilis Frater, caeterisque Episcopis supradictis praecipimus, ut singulis annis quisque in sua Dioecesi supradictum Indultum ad annum pro suis Fidelibus duraturum promulget, utque in singulis hujusmodi promulgationibus delegatae cuique Apostolicae auctoritatis mentio fiat. Te autem Venerabilis Frater, aliosque dictorum Regnorum Episcopos in Domino hortamur, ut moneant Fideles suae Pastorali curae

Digitized by Google

concreditos, hanc Sanctae Sedis indulgentiam et benignitatem aliquo pietatis opere et aliqua in pauperes eleemosyna rependere. Haec concedimus atque elargimur, volumus et mandamus, non obstantibus licet speciali atque individua mentione ac derogatione dignis, in contrarium facientibus quibuscumque. Volumus autem, ut praesentium Litterarum transumptis seu exemplis etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis et obsignatis, nec non sigillo Viri in Ecclesiastica dignitate constituti, munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quae adhiberetur ipsis praesentibus, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die X. Februarii MDCCCLXXI. Pontificatus Nostri Anno Vigesimoquinto. N. Cardis Paracciani Clarelli m. p. — Venerabili Fratri Josepho Archiepiscopo Zagrabiensi."

Nadbiskupska okružnica razlaže ovako: Ovo apoštolsko pismo kaže dakle, da je nadbiskupu i biskupom kraljevine Hrvatske i Slavonije dana dvostruka sedam godinah trajuća vlast, a to: 1. sve i sliednje viernike svojih biskupijah oprostiti u ime apoštolske stolice dužnosti uzdržavanja od mesa i mrsa po sve subote u godini; povrh toga 2. u svaki običui Petak kroza svu godinu, i u zapovjedne poste bdenjake (vigiliæ) u oči blagdanah dopušteno je ne jesti meso, nego slobodno začiniti jelo svake vrsti mrsom ili mašćom. Uslied ote apostolskim pismom dane si oblasti izriče i daje nadbiskup za sve viernike svoje biskupije, razumievajuć i sve svjetovno svećenstvo, spomenutu dispensaciju iliti oprost. Subota, ako je u nju pala vigilia blagdana, za koju je crkvom naredjen zapovjedni post, nesmie se brojiti pod cieli oprost od nemrsitbe; nego tada valja samo druga vrst oprosta, to jest: slobodan je samo začin mrsni. Oprost taj, koji valja na godinu danah, i s nadbiskupske (dotično biskupske) strane svake će se godine ponoviti, ima se u drugu nedjelju po Uzkrsu (dakle u ovu prvu) proglasiti puku s propovjedaonice po svih crkvah župnih i župi područnih, gdje se župna služba obično obavlja, a pri tom proglašivanju držati brižno i oprezno sliedeći naputak:

1. Neka se razloži uzrok, zašto su biskupi bili primorani od apoštolske stolice tu milost zaprositi; a to je: jer je puk dražinom i različitom oškudicom i nuždom, pak i običajem i primjerom u ostalih zemljah austrijske carevine, kuda je već podavna polakšica takove dispensacije uvedena, bio nagnan sam ob svojoj domisli i sviesti mrsiti proti crkvenoj zapovjedi.

2. Neka se razgovetno protumači, da tim oprostom dotična zapovied crkvena nije ukinuta; sbog šta tko želi i hoće, može treću zapovied crkvenu obdržavati u svem njezinu obsegu ter Petkom i Subotom nejesti mesa. Oproštenje od zapoviedi reći će samo toliko: da tko u navadnu Subotu bude jeo meso i u navadne Petke i postne vigilije bude mrsom začinjao, od sada negrieši, usuprot ako može i hoće obdržavati zapovied kako sama sobom stoji i kaže, da mu je tada vaviek još žrtva i zaslužba pred Bogom.

3. Neka se razgovetno razloži narav i obseg ovoga oprosta, to jest izrikom kaže, da postovi blagdanah, kao: Duhovah ili Trojakah, Petrova, Velike Gospoje, Svesvetah, i 7. prosinca kad je biskupijski post blaž. Djevici na čast, neidu pod cieli oprost, a tako ne niti Subote kvaterne i korizmene. Povrh toga ima se izrikom spomenuti, da pod oprost slobodnoga začina nespada Petak kvaterni i korizmeni, i ako bi post spomenutih blagdanah pao u Petak, da tada slobodan začin stoji samo za obrok veliki, ne pako i za ostale obroke dana. Božićni post, u koji god dan pao, netreba ni spominjati da je strog, ter pod ovaj oprost nipošto nemože spadati.

4. Neka se razgovetno opomene, da se ovaj oprost neproteže na postove kvaterne i korizmene, nego o mrsenju u Korizmi da se ima obdržavati naredba, koja se obično pred tim vremenom svake godine proglašuje.

5. Neka se napokon opomenu viernici, polag naredbe apost. pisma, da ove polakšice nastoje po drugoj strani naknaditi kojim dobrim djelom pobožnosti i milostinje napram siromakom. —

Ostalo ono što piše apošt. pismo, netreba znati puku.

Nije razloga ni malo dvojiti, ter će apostolska stolica poslie sedam godinah isti oprost obnoviti.

Ovaj oprost proteže se takodjer i na redovne družbe obojega spola, izuzam one redove i redovne občine, koje su posebnom naredbom svoga reda preko crkvenoga zakona obvezane rečenih danah obdržavati nemrsitbu ili pače post kroz svu godinu ili kroz stanovito vrieme godine; jer namjera je ovomu apostolskomu pismu oblakšati samo občenitu crkvenu zapoviedь, ne pako ujedno i dotične redovne naredbe.

Glede pitanjah, koja bi se lahko nametnula, odgovara nandbiskupska okružnica sliedeće dvoje:

a) Oprost apošt. pismom dani nam proteže se takodjer na Subote adventske ili Prišašća; jer one nisu dani stroga posta, nego samo nemrsitbe (abstinentiae) ter se zato nerazlikuju od ostalih Subotah.

b) U Adventu ili Prišašću Sriedom i Petkom slobodan je začin mrsni; jer oti postovi naredjeni su za naknadu ukinutih postavah na vigilije apostolah, koje je ukinuo Klement XIV. pap. pismom od 22. srpnja 1771. i prenio na adventsku Sriedu, pak budué da je za vigilije svetacah oprost dao slobodan začin, samo se kaže, da je slobodan i na ove dane.

c) Slaninu i tušću na dane, kad se ovim oprostom daje slobodan začin, nije dopušteno jesti; jer pismo nekaže više, nego da je slobodno postno jelo cvrtim mrsom začiniti.

Tako nadbiskupska okružnica. Vrlo puno visi o tom uz kakovu besjedu bude to sve duhovni pastir puku naviestio, i samo se kaže, da je tu na kratko spomenuti nauk o postu pak o dispensaciji napram zakonu u obće.

— Preč. g. opat i kanonik čuvar Juraj Križanić poklonio je župnoj crkvi u Velemeriću za nove orgulje, 200 f. na kojem velodušnom daru hvale župnik i občina.

Digitized by Google

— Preminuše dne 10. t. m. Franjo Kušec, župnik na Bedenici, i tu u bolnici mil. braće Marko Gajski, na duhu dugo godinah bolestan svećenik križevačke biskupije. Dne 17. t. m. preminu u krilu roditeljskom na Voći Valentin Jakopec, klerik nadb. seminara i bogoslov 2. godine.

— Danah 11. i 12. srpnja t. g. držati će se natječajni izpit za mjesto katehete na glavnoj samost. djevojačkoj učioni i njemačkoga propovjednika u crkvi Uršulinkah u Varašdinu.

— Gosp. Nikola Štos, subdjakon i kancelista nadb. pisarne, primio je danas iz ruke preuzv. g. nadbiskupa sv. red djakonata, a u nedjelju sliedeću prima presbiterat.

— Prvu sv. pričest u crkvi sv. Marije dielio je svečanim načinom preč. gosp. kanonik i proarhidjakon St. Matković.

— Gosp. Josip Miškatović, sveć. bisk. djak. i bivši urednik „Zatočnika" ode, kako „Branik" piše, iz Siska u Brod, gdje će u tamošnjem franciškanskom samostanu prebaviti dosudjenu mu kaznu zatvora.

Genova. Pokojni nadbiskup genevski ostavio je oporukom sv. otcu kalež, kojim se je Pio VII. Genovom putujući služio. Primiv Pio IX. dragocjenu uspomenu reče, da ga ona spominje na dragocjenu stvar, što ju je nekoč od nekoga nadbiskupa dobio, a to je zlatna kutijica, u kojoj je Pio VII. sv. česticu na prsijuh nosio, kada je stenjao pod pritiskom svojih progoniteliah.

Eichstätt u Bavarskoj. Kapelan Pfanzeltner, koj je g. 1769. prigodom saborskih izborah u kotaru eichstättskom sudjelovao u kavgi, gdje je došlo do šakah, te osudjen bio na 15 mjesecih zatvora u tvrdjavi, pretrpiv kaznu kroz 12 mjesecih, pomilovan je i iz zatvora izpušten.

Strasburg. O ratnoj nevolji u tom gradu pisa neki dopisnik s ostalim ovo: Matica kuća milosrdnicah trećinom je ruševina usljed bezbrojnih granatah i bombah, što su padale na nesretnu našu stranu; liepa kapelica za dugo već nije za porabu; kipovi i kljesarije s vana jako su oštećene; dragocjeno oslikani prozori smrvljeni su a u crkvici iz nutrà mnogi su uresi, svjetionjaci, kipovi svetački itd. sve je to razbijeno. Ali ipak od vatre, što je opustošila sav prigradak naokolo, te neima tude sada do golih zidinah, sačuvane su dobre sestre osobitom zaštitom božjom i budnošću svoje družine. Od nove preliepe crkve gradjanske bolnice sv. Barbare neima drugo do golih zidinah; stara ipak matica kuća, makar ju je uhvatila vatra, mogla se ipak spasiti. Ali dvie izvrstne sestre nadjoše smrt pogodjene zrnom upravo kada su vršile dužnost, dvie druge pako lahko ranjene ozdraviše opet. Biedne sestre nesvukoše haljinah četrdeset i dva dana i noći a vršile bi dužnosti u neprestanoj pogibelji smrtnoj. Bilo jim je sve to vrieme bolestnike, nemoćnike i mnoge bjegunce iz grada dvoriti u podrumu; stara neka gospodja, koja nehtjede iz sobe svoje u prizemnom spratu, bude tu ubijena, dvie druge umroše od straha a ostale iznesoše sretno. Briga i strah za tolike povjerene jim nevoljnike to bijaše sestram najveća muka u grozovitom tom vremenu. Pomislivši, kamo s tolikimi nesretnimi, ako kuću uhvati svaki čas bliza vatra, većih se namučiše mukah, nego-li kada bi neprestance naokolo smrtonosna udarala zrna i malo po malo hodnike, stube i sobe sve do dolnjega sprata razbijala i rušila. Bog jih je obučavao od užasnoga toga udarca. Svetotajstvo sahraniše u dolnju jednu dvoranu, koju su sada za silu pretvorile u crkvicu. Dobre sestre počimlju sada opet sve na novo uzdajuć se čvrsto u Gospodina, koj će jih podpomagati, da si razorenu maticu opet podignu s nova.

(*Knjižtvo.*) Učitelj Dobrašin — pripovieda puku Ivan Trnski, na sviet izdalo družtvo s. Jeronima — U Zagrebu, Albrecht 1871. Oblik družtvene knjižnice str. 84. Tu je u obliku pripoviedke prikazan troji uzorak oko pučke učione: pravi učitelj, pravi duhovnik župnik i seljanin, kako je bezazlen makar i mučno razumio pravu korist učione i tada svom snagom prionuo za naukom i liepim primjerom, a posluhom i poštovanjem oko ona dva svoja prava prijatelja. Ima tu i negativnih ili naopakih uzorakah, kako nevalja raditi, pak je još sva pripoviedka prepletena množinom pogodjenih crticah i obiljem koristna nauka, kako to umie pravo spetiti, uplesti i nanizati samo visok duh, koji je vas svoj viek prebavio u narodu i po narodnih se ljepotah, vrlinah, mahnah i potrebah brižan ogledavao. Ciena 20 n.

— Placetum Regium. Napisao dor. Jur. Žerjavić — Zagreb 1871. Albrecht. Osmina str. 28. Pisac razlaže prvi postanak i razvitak ote vladarske napram glavi crkve priečke, pa kolik je anahronizam danas, kad se hvasta slobodom konfesijah. Pisana je knjižica posve objektivno. Može se kupiti po svih zagreb. knjižarah po 25 novč.

Družtvo sv. Jeronima.

Preuzvišeni gospodin Koloman pl. Bedeković, ban trojedne kraljevine pristupio je kano utemeljitelj, a presvietli g. Mirko pl. Šuhaj, odsječni načelnik visoke zemaljske vlade kano član I. reda.

Dalje pristupili kano člani II. reda: gg. Ivan Brkić, župnik u Novoj Kapeli; Joso Vragović, duhovni pomoć. u Vinagori; Župna crkva u Barbanu u Istriji. Pomaknuo se iz III. u II. red veleč. o. Zeno Bertić, franj. kateh. gl. uč. u Požegi. Pristupili kano čl. III. reda: gg. Pavao Karić, satnik u Vinkovcih; Občina Otok u puk. brodskoj; o. Ivan Žibrat, franj. kateheta gimn. karlovač.; Jandro Jagatić, klerik osmoškolac u Zagrebu; Dragutin Kindlein, gimn. učenik u Požegi; Ivan Šulc, učit. gl. uč. u Požegi; Antun Trnačić, gradjanin u Požegi; Josip Golek, gradjanin u Požegi; Josip Smiljanić, župnik u Matičeviću; Crkva majke božje od zdravlja na Barbanšćini u Istriji; Imbro Kunovec Gazda, starešina občinski na Bregih; Grga Šatović, seljak na Bregih; Franjo Mlinarić, mlinar na Bregih; Adam Blažević, klerik osmoškolac u Zagrebu; Miroslav Gjuričić, klerik osmoškolac u Zagrebu; Dragutin Gjuričić, pravnik u Beču; Ladislav Kovačević, nadzornik svilarstva u žup. zagrebačkoj na Otoku.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Döllingerov odpor.

Döllinger je hudu igru zaigrao, i kako će svršiti, neka sam Bog vidi, a naša je prama čitajućem publikumu dužnost obaviestiti vierno s oboje strane, kako je stvar pošla i do sada razvila se. Pokle je izašlo u sviet i kobno pismo Döllingerovo od 28. ožujka u isti čas poslano na nadbiskupa i na list „Augsb. Allgemeine Zeitung“, sada već ni oni, koji su ga još vaviek zagovarali, nedvoje ni malo, da su upravo iz njegova pera tekla ona pisma u „A. A. Z.“ pred saborom vatikanskim i za njega, i što se je upravo bavarska vlada onoliko rogoborila proti saboru, da je Döllingerova bila sduha, pače i Schulte da je ovaj put samo Döllingerov pisar. Kadno prošle jeseni nadbiskup monakovski Grgur zaiska od profesorah sveučilištnih grane bogoslovske očitovanje, neka izrikom kažu da se pokore novim odlukam sabora vatikanskoga i ujedno jim poslao na podpis formulu očitovanja, Döllinger starješina iste grane bogoslovske svjetuje na dogovoru drugove, neka ištu od nadbiskupa da drugačije napiše pismo pozivno, jer da je u njem štiti preoštrih izrazah, kojih nije moći primiti, i da ostavi na volju kako će sbor profesorski svoje misli očitovati, pak je tako i bilo, a nadbiskup sbilja popustio. Već je to odneslo puno vremena. Kad došlo opet na razpravu, predlažu se različite formule, a Döllinger opet muti i zavlači, da prodje vrieme, dok se nesložiše nekoji profesori, ter napisaše očitovanje, koje evo na prvom mjestu diljem u izvornom jeziku priobćivamo. — Od profesorah osim Döllingera i Friedricha nije toga skupnoga očitovanja podpisao prof. dor. Silbernagl, a nije podpisao, kako je potle sam posebnim pismom pisao nadbiskupu zato; jer je držao, da nije pravo od biskupove strane, što on takovo očitovanje traži od profesorskoga sbora kao takova, pošto sbor nije mogao pasti pod nikakovu razložnu sumnju herezije oli odpora, a što je koji profesor morda dao povoda sumnji, da bi trebalo svakoga takova pozvati na očitovanje u osobi posebice. Mene, reče Silbernagl, veže zakletva položena ad symbolum fidei Tridentinae, nisam ništa pisao, niti naučao sumnjiva, niti sam na bogoslovskom sastanku bio, niti podpisao onoga očitovanja proti odlukam sabora vatikanskoga, pak u obće nikomu dao povoda sumnjati na mene, da neću obdržavati odluke sabora obćenitoga. Naravno nadbiskup zaiska od Döllingera i Friedricha očitovanje posebnim na svakoga pismom i rok im odgovora postavlja; rok minu, i nadbiskup piše po drugi put, i tada Friedrich odlučno očituje, da nepristaje uz odluke saborske, a Döllinger ište novi kraći rok. Sad se očito vidi, da Döllinger nije zavlačio porad promišljavanja, nego da vremena dobije. Povratio se sa slavljem novi njemački cesar iz Francezke, vraćaju se s ratišta njemačke vojske — to je, kako je po svem suditi, što je Döllinger čekao, njegovo je očitovanje tada gotovo. To je očitovanje samo kratko opetovanje svega onoga, što su njegova pisma u A. A. Z. pisala, i svjedokom je, da je Döllinger vaviek odlučan, i samo do ljepše prilike zatezao. Pak tada odlučno očituje Döllinger, da nepristaje uza saborske odluke, nego pokle je trpkom ironijom izsmijao nadbiskupa svega pastirsko pismo na kler i puk, kojim on preporuča mir i vjeru i razlaže definirani nauk, ište priliku, to jest sastanak biskupski ili bogoslovski, pred kojim bi dokazao 1. da se iz onih mjestah sv. pisma, što jih dotične odluke spominju, nipošto nesmie izvoditi takov nauk; 2. da je posve krivo, što različita pastirska pisma uče, kano da je nauk o nepogrešljivosti vjerovan kroz sve viekove od postanka crkve; 3. da su biskupi romanskih narodah Španije, Italije, Francezke, Južne Amerike, koji su u saboru sačinjavali većinu, sa svojim klerom školskimi, sa svojom namjerom pisanimi knjigami glede oblasti papinske krivo zavedeni; 4. da su dva obć. sabora i već 15. vieka više papah pitanje o granicah papinske vlasti i njegovoj nepogrešljivosti riešili, a posve protivno nego sabor vatikanski; 5. da se nove odluke nemogu složiti s ustavom europejskih državah. — Odgovara nadbiskup u past. pismu 1. da tu više pitanja nije, kad je sabor svoju rekao, 2. povjestna znanost neima se dizati nad sabor; 3. rieči: da se odluke sabora crkvenoga nemogu složiti s ustavom europejskih državah, jest nerazložna potvora i ružna tužba. — Glasalo se i pisalo, da je nadbiskup u Rim pitao, što bi napraviti s Döllingerom; nu da mu je od pape odgovoreno, neka radi po svom razboru i sudu. Priznavaju dopisnici rimskih istih katoličkih listovah, da je sv. otca očitovanje Döllingerovo gorko ucvililo. — Piše se, da je ordinarijat monakovski stavio Döllingeru, neka si sam odgovori na pitanje: nije-li sbog očitovanja od 28. ož. ipso facto pao pod ekskomunikaciju? Nego se je kao odgovor na to proglašeno pitanje čitalo, valjda opet iz pera samoga Döllingera, pitanje na nadbiskupa: neka sudi, nije-li on sam pao pod ekskomunikaciju, kad je u zemaljskom saboru glasovao za novi ustav a tim protestanta kneza pomagao postaviti na carski priestol njemački, što je proti bulli pape Pavla IV. Cum ex apostolatus i koja pod exkomunikaciju podvrgava. — Upravo stiže žicom glas, da je nadbiskup nad Döllingerom izrekao ekskomunikaciju. — Döllinger se je zaklonio za vladina ledja, a ona rado zaklanja i njega i svakoga u tom smieru odpornika; pače ona razloge za svoj postupak a proti odlukam sabora crkvenoga i ovoga onoga biskupa navodi iz spisah ovakovih opornih bogoslovah, kako je nadbiskupu bamberžkom, kad je zaprosio Placetum za proglašenje saborskih odlukah, navela razloge niječnoga odgovora svoga očevidno iz Döllingera i Schultea. — Döllinger je na kraljevu dvoru sada još boljma i demonstrativno priman. Sve, što nadbiskup bude mogao učiniti, ako Döllinger sam nebude ostavio učiteljske stolice, biti će za ovaj čas, da bogoslovnim učenikom zabrani slušati njegova predavanja, kako se već piše, da i jest zabranio. Već je i prije bio Döllinger razdražio mnoge mladiće gojence iz nadbiskupskoga seminara, i srdjba jim bila prekipila, kad se je Döllingeru dogodio zao slučaj. Idući s prelekcije izpade mu tako zvana mappa, ili zamotak osnove i bilježakah za prelekciju; našao to jedan pravoslov, i misleći da je izpalo komu bogoslovu, predade ga jednomu kleriku iz seminara. Kad klerici gledat, prepoznadu mahom, da je stvar Döllingerova, a što je najkobnije — u zamotku listovi iz crkvene povjestnice od Kurtza protestanta! Već se je prije vikalo na Döllingera, da iz protestantskih pisacah vadi dokaze, a sad eto Kurtza uhvatiše, i ništa, nego Döllinger po Kurtzu predaje. Medjuto svatko priznaje, da Döllinger svaki put vierno kaže citate s izvorom, i ujedno pušta prispodabljati. To bilo oko polovine Prosinca mjeseca, i barem klerici pripoviedali su, da se je poslie toga malko utegnuo ter nije toliko koliko prije govorio proti papam itd.

Digitized by Google

Kano da je Döllinger svojim očitovanjem čekao i zato, neka se slegne ratna buka, da onda vas mah preotme buka njegova. Jer kako je u Monakovu i po većini gradovah njemačkih, pišu dopisnici na sve strane, da niti navještaj rata od 19. Srpnja lanjske godine nije potaknuo življe buke; tko je u školi preko čitanja i pisanja išta više naučio, taj največom lahkoćom, kako nebi nijedan crkveni otac, razpravlja najdublje članke vjere, pak i oni, koji jedva pamte Otčenaš i deset zapoviedih skroz zaboraviše, tjeraju visoku bogosloviju. U Monakovu samu najjače zahvatila je ota prepirka, ter se isti šegrti na ulici pravdaju: za koga si ti? za Döllingera ili za ježuite? Döllinger je jedoim najveći učenjak 19. vieka, lav vremena, spas crkve, prorok itd.; nu nadje se po koji javni glas, kako n. pr. bečki soldatski list, pak rekne: „Döllinger je vaviek još ništa drugo nego pop i opet pop, oholica popovska luda; jer kako može vjerovati ostale ludorije, zašto nebi još i to?" Oni, koji su se hrustili i prietili, da će odmah izstupiti iz crkve, ako sabor bude definirao dogmu o nepogrešljivosti, sada vele da neidu, nego da ostaju stari katolici. Pak najljepše je to, kako isti najljući neprijatelji kat. crkve provrgoše se u prijatelje, ter vapiju: Spasimo crkvu katoličku! I to je čudo Döllingerova očitovanja. Ali izvan pisanja i govorenja nije se dogodilo ništa, osim što većina profesorah i docentah svietskih brojem 44 (od 62) s velikim bombastom pisa na Döllingera pouzdanicu, a tako i nekoliko gradjanskih družtvah. U Austriji, osim što su isti židovski listovi duge hvale prvim člankom pisale o Döllingeru, počelo se takodjer bučiti. Tako napisa neki svećenik Pederzani, koga sbog slobodnijega propoviedanja novine jur prije neslavna iznesoše na glas, poziv, neka bi se Döllingeru pouzdanice pisale, a veli u pozivu taj znanstveni patuljak: „Materijalna crkva, crkva Rima, djelo pohlepnih za vlašću ljudih, mora se razpasti. Duhovna crkva čovječanstva, djelo Isusovo, biti će uzkrišena, i sjediniti će sve narode u istini i ljubavi, za uviek, za stalno. Njezin prorok, njezin apostol, jest i ostaje Döllinger." Pederzani-u zabranjena je svaka duhovna služba. Osim toga počimaju po Beču bučiti i duge bogoslovno-političke razprave voditi občinska vieća malena i veliko skupno, ter i ono sprema pouzdanicu.

Veći mah mora da otme Döllingerov pokret, ako rottenburžki biskup dor. Hefele sbilja bude javno očitovao, da nemože pristati uza saborske odluke; jer isti listovi, koji su prije svaki čas čuli i trubili, da je Hefele liepo i ponizno pismo pisao u Rim papi, priznavaju sada, da s njim jošte nije na čisto, pače da je blizu kad će ustati očito. A s njim drži većina njegova klera. Smutnja je u crkvi gotova, a visoko su tajne božje, zašto je pripustio na crkvu toliko napasti.

Pismo bogoslovnih učiteljah sveučilišta monakovskoga na nadbiskupa.

Ew. Excellenz. Hochwürdigster Herr Erzbischof! Gnädiger Herr! Wir haben das oberhirtliche Schreiben vom 20. Okt. empfangen und gelesen, und erstatten vor Allem unsern aufrichtigsten Dank für die so wohlwollende Gesinnung, welche Hochdieselben in den vergangenen Jahren uns allezeit bezeigt, und neuestens wieder in der gedachten Zuschrift kundgegeben haben. Ew. Excellenz haben sich durch gewisse nicht näher bezeichnete Anlässe bewogen gefunden, von den Mitgliedern der Facultät eine Erklärung darüber zu verlangen: welche Stellung dieselben zu dem vaticanischen Concilium und zu dessen bisherigen Beschlüssen einzunehmen gedenken, und „wie sie ihren Pflichten gegenüber den Aussprüchen des allgemeinen vaticanischen Conciliums gerecht werden wollen." Wir sind dieser Aufforderung so bald als thunlich nachgekommen und beehren uns Ew. Excellenz in ganz einfacher Weise ohne detaillirte Entwicklung der begründenden Motive nachstehende Erklärung mit schuldiger Offenheit und Ehrerbietung zu unterbreiten. Denjenigen Standpunkt, welchen Ew. Excellenz mit der Mehrheit der deutschen Bischöfe und einer grossen Anzahl höchst angesehener Prälaten aus anderen Ländern des katholischen Erdkreises auf den vaticanischen Concil eingenommen und bei der Erörterung der vorgelegten Schemata vertreten haben, glaubten auch wir als den richtigen betrachten und theilen zu müssen. Mit gespannter Theilnahme folgten wir den Verhandlungen des Concils, soweit sie in die Oeffentlichkeit gelangten, sowie den Controversschriften, welche die lehramtliche Unfehlbarkeit des kirchlichen Oberhauptes zum Gegenstand hatten, und theils die Möglichkeit und Opportunität ihrer Definirung bestritten, theils dieselbe vertheidigten. Aufs lebhafteste berührte uns endlich die Thatsache, dass die Bischöfe der Concils-Minorität einem grossen Theile nach unter collectiver Kundgebung ihres Dissenses sich der feierlichen Abstimmung über die Constitutio prima de ecclesia Christi für ihre Personen enthielten und das Concil verliessen. Da aber die in der 4. Sitzung am 18. Juli anwesenden Concilsväter mit nahezu völliger Einhelligkeit zu dieser vom Oberhaubte der Kirche bestätigten und verkündeten Constitution ihre Zustimmung gaben, da zudem die Mehrheit der deutschen Bischöfe in einem aus Fulda erlassenen Hirtenschreiben das vaticanische Concil als ein der nöthigen Freiheit nicht entbehrendes, der Abhaltung nach ökumenisches und obenso die Beschlüsse der 4. Sitzung als ökumenische anerkannt hat· da ferner, wie Ew. Excellenz durch hohes Schreiben constatiren, weitaus die meisten Bischöfe der Concils Minorität ihre nachträgliche Zustimmung „in irgend einer Weise" kundgegeben haben, und da, wie Ew. Excellenz desgleichen constatiren, „auch nicht ein einziger katholischer Bischof sich öffentlich gegen die Rechtmässigkeit der gefassten Beschlüsse erhoben hat;" so erklären wir unterzeichnete Mitglieder der theologischen Facultät, auf den Grund eines solchen moralischen Gesammtconsenses den ökumenischen Charakter des vaticanischen Concils und der Beschlüsse desselben, insbesondere der Beschlüsse de ecclesia Christi, mit rückhaltsloser Ueberzeugung und Hingebung festhalten zu wollen. In der Auslegung des 4. Capitels, welches die Unfehlbarkeit des kirchlichen Oberhauptes ausspricht, weichen die von mehreren Concilsvätern neuestens veröffentlichten Hirtenschreiben mehr oder minder von einander ab. Da uns keine hinreichende Kenntniss der einschlägigen Concilsverhandlungen zu Gebote steht, so vermögen wir zwischen diesen Auffassungen eine sichere Wahl nicht zu treffen und bescheiden uns deshalb, eine bestimmte Detailerklärung jenes Capitels aufzustellen, und bescheiden uns dessen um so mehr, als früher oder später vielleicht eine authentische Auslegung desselben erfolgen wird. Indem wir Ew. Excellenz diese Erklärung mit aller Offenheit vorlegen, in der Hoffnung, dass dieselbe zur Befriedigung dienen werde verbinden wir hiemit den Ausdruck unserer tiefsten Ehrerbietung und der Versicherung unwandelbarer Ergebenheit, womit wir geharren Eurer Excellenz gehorsamste: Reithmayer, Haneberg, Thalhofer, Schmid, Reischl, Bach. München, den 29. November 1870.

Digitized by Google

Döllingerovo pismo na nadbiskupa.

„Eure Excellenz
haben mich in zwei Schreiben aufgefordert, mich über meine Stellung zu den von Ihnen verkündeten römischen Beschlüssen vom 18. Juli 1870. zu erklären.

Aus dem Kreise Ihres Domcapitels verlautet, dass Sie gesonnen seien, mit Straf- und Zwangsmitteln gegen mich vorzugehen, wie sie sonst nur gegen solche Priester, welche sich grober sittlicher Vergehen schuldig gemacht haben, und auch gegen diese nur in sehr seltenen Fällen, angewendet werden. Es soll diess geschehen, wenn ich nicht in bestimmter Frist meine Unterwerfung unter die beiden neuen Glaubensartikel von der Allgewalt und Unfehlbarkeit des Papstes erkläre.

Zugleich wird versichert, dass in naher Zeit wieder eine Zusammenkunft und Berathung deutsher Bischöfe zu Fulda stattfinden werde.

Als im Jahr 1848. eine Versammlung aller deutschen Bischöfe zu Würzburg gehalten wurde, erwies man mir die Ehre, mich zu derselben einzuladen, und nahm ich an den dort gepflogenen Verhandlungen Theil. Vielleicht könnten nun Euere Excellenz veranlassen, dass auch auf dieser bevorstehenden Versammlung mir, nicht etwa eine Theilnahme an den Berathungen, sondern nur ein geneigtes Gehör für wenige Stunden bewilligt würde.

Ich bin nämlich erbötig vor der hohen Versammlung folgende Sätze zu erweisen, welche für die gegenwärtige Lage der deutschen Kirche und für meine persönliche Stellung von entscheidener Wichtigkeit sein dürfte.

Erstens: Die neuen Glaubensdecrete stützen sich zur Begründung aus der heiligen Schrift auf die Stellen Math. 16, 18, Joh. 21, 17. und, was die Unfehlbarkeit betrift, auf die Stelle Lukas 22, 32, mit welcher dieselbe, biblisch angesehen, steht und fällt. Wir sind nun aber durch einen feierlichen Eid, welchen ich zweimal geleistet habe, verpflichtet die heilige Schrift „nicht anders als nach dem einstimmigen Consensus der Väter anzunehmen und auszulegen.“ Die Kirchenväter haben alle, ohne Ausnahme, die fraglichen Stellen in einem von den neuen Decreten völlig verschiedenen Sinn ausgelegt, und namentlich in der Stelle Lukas 22, 32 nichts weniger als eine allen Päpsten verliehene Unfehlbarkeit gefunden. Demnach würde ich, wenn ich mit den Decreten diese Deutung, ohne welche dieselben des biblischen Fundaments entbehren, annehmen wollte, einen Eidbruch begehen. Diess vor den versammelten Bischöfen darzuthun, hin ich, wie gesagt, bereit.

Zweitens: In mehreren bischöflichen Hirtenbriefen und Kundgebungen aus der jüngsten Zeit wird die Behauptung entwickelt oder der geschichtliche Nachweis versucht, dass die neue zu Rom verkündete Lehre von der päpstlichen Allgewalt über jeden einzelnen Christen und von der päpstlichen Unfehlbarkeit in Glaubens-Entscheidungen in der Kirche von Anbeginn an durch alle Jahrhunderte hindurch und immer allgemein, oder doch beinahe allgemein geglaubt und gelehrt worden sei. Diese Behauptung ruht, wie ich nachzuweisen bereit bin, auf einer vollständigen Verkennung der kirchlichen Ueberlieferung im ersten Jahrtausend der Kirche und einer Entstellung ihrer Geschichte; sie steht im Widerspruche mit den klaren Thatsachen und Zeugnissen.

Drittens: Ich erbiete mich ferner den Beweis zu führen, dass die Bischöfe der romanischen Länder, Spanien, Italien, Südamerika, Frankreich, welche in Rom die immense Mehrheit gebildet haben, nebst ihrem Klerus schon durch die Lehrbücher, aus welchen sie zur Zeit ihrer Seminarbildung ihre Kenntnisse geschöpft haben, bezüglich der Materie von der päpstlichen Gewalt irre geführt worden waren, da die in diesen Büchern angeführten Beweisstellen grossentheils falsch, erdichtet oder entstellt sind. Ich will diess nachweisen einmal an den beiden Hauptwerken und Lieblingsbüchern der heutigen theologischen Schulen und Seminarien, der Moral-Theologie des S. Alfons Liguori (speciell des darin befindlichen Tractats vom Papste) und der Theologie des Jesuiten Perrone, dann auch an den zur Zeit des Concils in Rom ausgetheilten Schriften des Erzbischofs Cardoni und des Bischofs Ghilardi, sowie endlich an der Theologie des Wiener Theologen Schwetz.

Viertens: Ich berufe mich auf die Thatsache und erbiete mich sie öffentlich zu beweisen, dass zwei allgemeine Concilien und mehrere Päpste bereits im 15. Jahrhundert durch feierliche, von den Concilien verkündigte, von den Päpsten wiederholt bestätigte Decrete die Frage von dem Machtumfange des Papstes und von seiner Unfehlbarkeit entschieden haben, und dass die Decrete vom 18. Juli 1870 im grellen Widerspruche mit diesen Beschlüssen stehen, also unmöglich verbindlich sein können.

Fünftens glaube ich auch diess beweisen zu können: dass die neuen Decrete schlechthin unvereinbar sind mit den Verfassungen der europäischen Staaten, insbesondere mit der baierischen Verfassung, und dass ich schon durch den Eid auf diese Verfassung, welchen ich erst neulich wieder bei meinem Eintritt in die Kammer der Reichsräthe geschworen habe, mich in der Unmöglichkeit befinde, die neuen Decrete und in deren nothwendiger Folge die Bullen Unam Sanctam und Cum ex apostolatus officio, den Syllabus Pius IX. und so viele andere päpstliche Aussprüche und Gesetze, die nun als unfehlbare Entscheidungen gelten sollen und im unauflöslichen Conflict mit den Staatsgesetzen stehen, anzunehmen. Ich berufe mich in dieser Beziehung auf das Gutachten der juristischen Facultät in München, und erbiete mich zugleich es auf den Wahrspruch jeder deutschen Juristen-Facultät, welche etwa Ew. Excellenz mir bezeichnen würde, ankommen zu lassen.

Für die von mir vorgeschlagene, oder vielmehr erbetene, Conferenz stelle ich nur zwei Bedingungen, die erste: dass meine Angaben mit den etwaigen Gegenreden zu Protocoll genommen und die Veröffentlichung desselben nachher gestattet werde. Die zweite: dass einem wissenschaftlich gebildeten Mann meiner Wahl bei der Conferenz zugegen zu sein erlaubt werde.

Sollte diess in Fulda und vor den deutschen Bischöfen nicht erreichbar sein, so erlaube ich mir ehrerbietigst eine andere Bitte vorzutragen. Geruhen Eure Excellenz aus Mitgliedern Ihres Domcapitels eine Commission zu bilden, vor welcher ich meine Sache in der eben bezeichneten Weise zu führen vermöchte. Mehrere dieser hochwürdigen Herren sind Doctoren, und waren früher Professoren der Theologie, zugleich auch ehedem meine Schüler. Ich darf hoffen, dass es ihnen immerhin angenehmer sein wird, in einer ruhigen Besprechung mit mir zu verkehren, mich, wenn möglich, mit Gründen und Thatsachen zu widerlegen, als vom Richterstuhl herab geistliche Criminalsentenzen gegen mich zu entwerfen, und sie dann Eurer Excellenz zur Fulminirung, wie man sagt, zu unterbreiten. Wollen Euer

*

Excellenz selbst bei der Conferenz den Vorsitz führen und sich herablassen mich bezüglich meiner etwaigen Irrthümer in Anführung und Auslegung von Zeugnissen und Thatsachen zurechtzuweisen, so würde ich mir diess zu hoher Ehre rechnen, und könnte die Sache der Wahrheit dabei nur gewinnen. Und wenn Sie die Anwendung Ihrer oberhirtlichen Gewalt an mir in Aussicht stellen, so darf ich mich wohl der Hoffnung hingeben, dass es das schönste, edelste und wohlthätigste, das am meisten Christus ähnliche Attribut dieser Gewalt sei, nämlich das Lehramt, welches Sie zunächst an mir zu üben vorziehen würden. Werde ich mit Zeugnissen und Thatsachen überführt, so verpflichte ich mich hiemit öffentlichen Widerruf zu leisten, alles was ich über diese Sache geschrieben, zurückzunehmen, und mich selber zu widerlegen. Für die Kirche und den Geisterfrieden könnten die Folgen in jedem Falle nur erwünscht sein. Denn es handelt sich hiebei nicht blos um meine Person. Tausende im Klerus, Hunderttausende in der Laienwelt denken wie ich, und halten die neuen Glaubensartikel für unannehmbar. Bis heute hat noch kein einziger, selbst von denen, welche eine Unterwerfungs-Erklärung ausgestellt haben, mir gesagt, dass er wirklich von der Wahrheit dieser Sätze überzeugt sei. Alle meine Freunde und Bekannten bestätigen mir, dass sie die gleiche Erfahrung machen. „Kein einziger glaubt daran“, höre ich Tag für Tag aus jedem Munde. Eine Conferenz wie die von mir vorgeschlagene, und die Veröffentlichung des Protocolls wird daher jedenfalls eine von Unzähligen ersehnte höhere Klarheit gewähren.

Vielleicht werden Eure Excellenz mich auf den unter Ihrem Namen vor kurzem erschienenen Hirtenbrief als auf eine Quelle verweisen, aus der ich hinreichende Belehrung und Berichtigung meiner Meinung schöpfen könnte; aber ich muss bekennen, dass er gerade die entgegengesetzte Wirkung auf mich hervorgebracht hat, und ich mache mich anheischig den Nachweis zu liefern, dass hier eine lange Reihe von missverstandenen, entstellten, verstümmelten oder erdichteten Zeugnissen vorliegt, welche zusammen mit der Verschweigung gewichtiger Thatsachen und entgegengesetzter Zeugnisse ein der wirklichen Ueberlieferung völlig unähnliches Bild entwirft. Gewiss hat derjenige, den Eure Excellenz mit dieser Aufgabe betraut haben, die Fälschungen nicht selber ersonnen, sondern sie aus gutem Glauben von andern (von Cardoni u. a.) entlehnt; sollte er jedoch gesonnen sein, seine Arbeit in der vorgeschlagenen Conferenz zu vertheidigen, so würde er mich bereit finden, binnen wenigen Stunden entweder meine Behauptung zu erhärten, oder falls mir diess nicht gelänge, ihm öffentliche Ehrenerklärung zu leisten. Nur die eine Bedingung glaube ich bei der Tragweite der Sache stellen zu sollen: dass die k. Staatsregierung ersucht werde, einen in geschichtlichen und kirchenrechtlichen Materien bewanderten Staatsbeamten als Zeugen der Conferenz beiwohnen zu lassen. Da die Sache auch für alle Regierungen von hoher Bedeutung ist, so darf wohl angenommen werden, dass diess staatlicherseits nicht werde verweigert werden.

Es fehlt in vergangenen Zeiten der Kirche nicht an Thatsachen, welche zeigen, dass mein Vorschlag den Principien wie der Praxis der Kirche entspricht. So wurde im Jahre 411 eine Conferenz von 286 katholischen und 279 donatistischen Bischöfen in drei Sitzungen unter dem Vorsitz des kaiserl. Staatsbeamten Marcellinus gehalten und die streitige Lehre von der Kirche durchgesprochen, worauf der Letztere zu Gunsten der katholischen Bischöfe sich entschied. Im Jahre 1433 erschienen böhmische Calixtiner auf dem Concil zu Basel; ein schon 18 Jahre vorher auf der Constanzer Synode erlassenes Decret über die Communion unter **einer** Gestalt ward nun einer neuen Besprechung und Prüfung unterzogen, und die Folge waren die auch von dem päpstlichen Stuhl anerkannten Compactaten, welche den Böhmen ein sehr wichtiges und tiefgreifendes, dem älteren Beschlusse derogirendes Zugeständniss machen. Noch grössere Aehnlichkeit mit der von mir vorgeschlagenen Verhandlung hat die in der französischen Geschichte so berühmte Conferenz zwischen dem Bischof Du Perron von Evreux und dem protestantischen Staatsmann und Gelehrten Du Plessis Mornay, die im Jahre 1600 zu Fontainebleau auf Veranstaltung des Königs Heinrich IV. stattfand. Es handelte sich um den Nachweis, dass Mornay in seinem Buche von der Eucharistie eine beträchtliche Anzahl von Stellen gefälscht oder unrichtig angezogen habe. Heinrich führte selber den Vorsitz, die angesehensten Männer beider Kirchen waren als Zeugen gegenwärtig. Sie ward nach einigen Tagen und nachdem eine Anzahl von Stellen, die Mornay angeführt hatte, geprüft worden war, durch die Krankheit des Letzteren unterbrochen, brachte jedoch auch so eine der kathol. Sache ungemein günstige Wirkung in den damals so gespannten Gemüthern hervor.

Hochwürdigster Herr Erzbischof! Ich stelle es ganz Ihrem Ermessen anheim, welche Form Sie der von mir gewünschten und gewiss unzähligen Katholiken Deutschlands willkommenen Conferenz geben, welche Männer Sie noch zuziehen oder mir entgegenstellen wollen: an Theologen von Beruf, welche gewiss bereitwilligst Ihrer Einladung folgen werden, ist in Ihrer Diöcese kein Mangel. Dass eine Glaubensfrage ebenso sehr Angelegenheit der Laien als der Geistlichen sei, und auch Jene einen Antheil an der wissenschaftlichen Erforschung und Constatirung der Tradition nehmen dürfen, zeigt die Praxis der Kirche, und haben die Päpste und die Theologen anerkannt. Hier, wo es sich um geschichtliche Beweisführung handelt, unterwerfe ich mich gern auch dem Urtheil der angesehensten Historiker deutscher Nation und katholischen Bekenntnisses. Männer wie Ficker, Reumont Höfler, Arneth, Kampschulte, Cornelius, Lorenz, Wegele, Aschbach mögen ihrerseits urtheilen, ob meine Beweisführung kritisch und historisch richtig sei, oder nicht.

Ew. Excellenz haben ehedem mein Buch über das erste Zeitalter der Kirche, das apostolische, mit Ihrem Beifall beehrt, und in Deutschland wurde es allgemein von katholischer Seite als eine treue Darstellung die Zeit der Grundlegung betrachtet; selbst aus dem jesuitisch-ultramontanen Kreis ist kein erheblicher Tadel bekannt geworden. Wenn nun aber die Decrete Wahrheit enthalten, dann trifft mich der Vorwurf, die Geschichte der Apostel verkehrt dargestellt zu haben. Der ganze Abschnitt meines Buches über die Verfassung der ältesten Kirche, meine Darstellung des Verhältnisses, in welchem Paulus und die übrigen Apostel zu Petrus standen, das Alles ist dann grundfalsch, und ich müsste mein eigenes Buch verdammen und bekennen, dass ich weder der Apostelgeschichte des Lukas, noch die Briefe der Apostel verstanden habe.

Die neue vaticanische Doctrin legt dem Papst **die ganze Fülle der Gewalt** (totam plenitudinem potestatis) über die ganze Kirche, wie über jeden einzelnen Laien, Priester, Bischof bei — eine Gewalt, welche zugleich die wahrhaft bischöfliche und wiederum

Digitized by Google

die specifisch päpstliche sein soll, welche Alles, was nur immer Glaube, Sitte, Lebenspflichten, Disciplin berührt, in sich begreifen soll, welche Jeden, den Monarchen wie den Taglöhner, unmittelbar ergreifen, strafen, ihm gebieten und verbieten kann. Sorgfältig sind die Worte so gestellt, dass für die Bischöfe schlechterdings keine andere Stellung und Autorität als die, welche päpstlichen Commissären oder Bevollmächtigten zukommt, übrig bleibt. Damit ist denn, wie jeder Kenner der Geschichte und der Väter zugeben wird, der altkirchliche Episcopat in seinem innersten Wesen aufgelöst, und ein apostolisches Institut, dem nach dem Urtheil der Kirchenväter die höchste Bedeutung und Autorität in der Kirche zukommt, zu einem wesenlosen Schatten verflüchtigt. Denn zwei Bischöfe in demselben Sprengel, einen, der zugleich Papst ist, und einen, der blos Bischof ist wird doch Niemand für denkbar halten, und ein päpstlicher Vicar oder Diöcesan-Commissär ist eben kein Bischof, kein Nachfolger der Apostel; er kann durch die ihm von Rom verliehenen Gewalten sehr mächtig sein, solange sein Auftraggeber ihn eben walten lässt, gleichwie auch ein von dem Papst mit einer Privilegienfülle ausgestatteter Jesuit oder Medicanten-Mönch grosse Macht besitzt; und ich weiss wohl, dass in Rom den Bischöfen diese Aussicht auf Vergrösserung ihrer Macht eröffnet worden ist, dass man ihnen oft gesagt hat: je unwiderstehlicher der Papst ist, desto stärker werdet Ihr sein, denn von Seiner Machtfülle werden reiche Strahlen sich auf Euch herabsenken. Die Bischöfe der Minorität haben das Täuschende dieser Verheissungen wohl durchschaut, sie haben, wie die officielle „Analytische Synopsis" zeigt, wohl erkannt, dass sie, wenn der Universal-Episkopat des Papstes aufgerichtet sein werde, wohl noch kirchliche Würdenträger, aber keineswegs mehr wahre Bischöfe sein würden; Sie selber, Hochwürdigster Herr, haben an der Deputation theilgenommen, welche am 15. Juli dem Papst die dringendsten Gegenvorstellungen machte — Vorstellungen, denen Herr v. Ketteler noch durch einen Fussfall Nachdruck zu geben versuchte. Bekanntlich sind diese Vorstellungen vergeblich geblieben. Der ganze Trost, der den um den Verlust ihrer altkirchlichen Würde trauernden Prälaten gespendet wurde, beschränkte sich darauf, dass im Dekret gesagt wurde: die bischöfliche Gewalt sei eine „ordentliche" (nämlich eine potestas ordinaria subdelegata, wie die römischen Canonisten sich auszudrücken pflegen), und der Papst rechne es zu seiner Aufgabe, sie zu unterstützen, was mit einem verstümmelten Ausspruche Gregor's des Grossen belegt wurde — einer Stelle, die, wenn man sie nebst anderen vollständig angeführt hätte, freilich der Welt gezeigt haben würde, dass dieser Papst des siebenten Jahrhunderts ein solches Universal-Episkopat, wie man es jetzt aufgerichtet hat, mit dem tiefsten Abscheu als eine blasphemische Usurpation von sich wegwies.

Ueberhaupt hat es an Bitten, Vorstellungen, Warnungen vor dem Concil und noch während desselben, nicht gefehlt. Sie selbst, Hochwürdigster Herr, haben sich daran durch Unterschrift betheiligt. Die Bischöfe der Minorität haben in einer am 12. Jänner an den Papst gerichteten, auch von Ihnen unterzeichneten Ansprache erklärt: dass „die Aussprüche und Handlungen der Kirchenväter, die echten Urkunden der Geschichte und der katholische Lehrbegriff selbst ernste Schwierigkeiten darböten, welche der Proclamirung der Unfehlbarkeitslehre sich widersetzten"; Sie sind damals vor einer Erörterung dieser Schwierigkeiten, wie Sie sagen, erschrocken, und haben den Papst gebeten, ihnen die Nothwendigkeit einer solchen Berathung aufzuerlegen, das heisst auf das Dogma seiner Unfehlbarkeit zu verzichten. Als aber der Papst darauf bestand, dass das Concil sich damit befasse, haben die deutschen Bischöfe am 11. März eingehende Conferenzen über die Unfehlbarkeitsfrage, welche durch gewälte Deputationen beider Theile geführt würden, begehrt. Sie wurden nicht gestattet, es blieb bei den Reden in der allerdings jede geordnete Discussion unmöglich machenden Aula. Wie unentbehrlich und dringendst geboten prüfende Conferenzen gewesen seien, dafür will ich hier nur ein Beispiel aufführen. Eine beträchtliche Anzahl italienischer Bischöfe verlangte in einer nun gedruckten Eingabe, dass die päpstliche Unfehlbarkeit zum Glaubenssatz erhoben werde, weil zwei Männer, welche beide Italiener und der Stolz derNation seien, Thomas von Aquin und Alfons von Liguori, diese zwei hellstrahlenden Lichter der Kirche, so gelehrt hätten *). Nun war bekannt, und von mir sowohl als von Gratry bereits erinnert worden, dass Thomas durch eine lange Reihe erdichteter Zeugnisse betrogen worden sei, wie er sich denn in der That für seine Lehre durchweg nur auf solche Fälschungen und nie auf echte Stellen der Väter oder Concilien beruft. Und was Liguori betrifft, so reichte ein Blick in seine Schrift hin, um einem kundigen Theologen zu zeigen, dass er es noch schlimmer als Thomas mit gefälschten Stellen getrieben habe. Meine Hinweisung auf den Betrug, welchem Thomas unterlegen war, hatte in Rom grosses Aufsehen erregt; der Verfasser einer in Rom damals verfassten und gegen mich gerichteten Schrift **) sagt: rings um ihn herum habe sich ein Geschrei darüber erhoben. Es wäre also unumgänglich nothwendig gewesen, die Sache doch zu prüfen. Freilich würde diese Prüfung, wenn sie umfassend und gründlich angestellt worden wäre, sehr weit geführt, sie würde das Ergebniss geliefert haben, dass die Theorie der päpstlichen Unfehlbarkeit nur durch eine lange Kette berechneter Erdichtungen und Fälschungen in die Kirche eingeführt, und dann durch Gewalt, durch Unterdrückung der alten Lehre und durch die mannichfaltigen dem Herrscher zu Gebote stehenden Mittel und Künste ausgebreitet und behauptet worden sei. So waren denn alle Bemühungen, Vorstellungen und Bitten vergeblich, nichts wurde bewilligt, und doch hatte man das Vorbild des sonst so oft angeführten Concils von Florenz vor Augen, wo die Behauptung der Griechen, dass man ihnen gefälschte Texte der Väter vorlege, zu monatlangen, mit grösster Sorgfalt angestellten Untersuchungen und Discussionen geführt hatte. Es ist Ew. Excellenz gewiss bekannt, dass man von jeher von einem wahren ökumenischen Concil, wenn es dogmatische Beschlüsse erlassen sollte, die genaueste und reifste Prüfung der Tradition als Bedingung des Geltens gefordert hat. Wie contrastirt auch das Verfahren zu Trient in diesem Punkte mit dem, was 1870 in Rom geschah! Freilich hätte die Schrift des Erzbischofs Cardoni, welche in der Vorbereitungs-Commission schon angenommen war, und nun auch den versammelten Bischöfen als Beweisführung gelten sollte, nicht eine Stunde lang die Prüfung ausgehalten.

*) So die Sammlung officieller Actenstücke zum ökum. Concil. II. 153.

**) De Romani Pontificis suprema potestate docendi. Disputatio theologica. Napoli 1870, p. 50. En tota clamorum, quos circumcirca audimus, causa.

Digitized by Google

Mir ist in der ganzen Geschichte der Kirche unter den als allgemein berufenen Concilien nur eines bekannt, auf welchem die Machthabenden, gleichwie auf dem jüngsten, jede gründliche Erörterung der Tradition verhindert haben, und das ist das zweite von Ephesus vom Jahre 449; dort, auf der sogenannten Räubersynode, geschah es mit Gewalt und tumultuarischer Tyrannei; auf dem vatikanischen war es die der Versammlung auferlegte Geschäftsordnung, die päpstliche Commission und der Wille der Majorität, welcher es nicht zu einer ordentlichen und eindringenden Prüfung kommen liess. Sie würde allerdings sehr bedenkliche und missliebige Dinge zu Tage gefördert haben, aber sie hätte auch die Kirche vor einer Verwirrung, welche auch Ihnen beklagenswerth erscheint, bewahrt. Wenn Sie nun gleichwohl behaupten, dass die vaticanische Versammlung völlig frei gewesen sei, so nehmen Sie wohl das Wort „frei" in einem Sinne, den man sonst in theologischen Kreisen nicht damit verbindet. Theologisch frei ist ein Concil nur dann, wenn freie Untersuchung und Erörterung aller Bedenken und Schwierigkeiten stattgefunden hat, wenn die Einwürfe zugelassen und nach den Regeln, welche die Ermittelung der Tradition erheischt, geprüft worden sind. Dass hiezu auch nicht der bescheidenste Anfang gemacht worden, dass in der That der immensen Majorität der Bischöfe aus den romanischen Ländern entweder der Wille oder die Einsicht mangelte, um Wahrheit und Lüge, Rechtes und Falsches gehörig von einander zu sondern, das beweisen die Schriften, die in Italien geschrieben und in Rom vertheilt wurden, wie z. B. die des Dominikaners und Bischofs von Mondovi, Ghilardi; das beweist ferner die Thatsache, dass Hunderte dieser Bischöfe sich auf die unantastbare Autorität des Alfons Liguori stützen konnten, ohne zu erröthen.

Bekanntlich haben die Jesuiten, als sie den Plan fassten, den päpstlichen Absolutismus in Kirche und Staat, in Lehre und Verwaltung zum Glaubenssatz erheben zu lassen, das sogenannte sacrificio dell' intelletto erfunden, und ihre Anhänger und Jünger versichert, viele und darunter sogar Bischöfe auch wirklich überredet: die schönste Gott dargebrachte Huldigung und der edelste christliche Heroismus bestehe darin, dass der Mensch, dem eigenen Geisteslichte der selbsterworbenen Erkenntniss und gewonnenen Einsicht entsagend, sich mit blindem Glauben dem untrüglichen päpstlichen Magisterium, als der einzigen sichern Quelle religiöser Erkenntniss, in die Arme werfe. Es ist diesem Orden allerdings in weitem Umfange gelungen, die Geistesträgheit in den Augen Unzähliger zur Würde eines religiös verdienstlichen Opfers zu erheben, und mitunter selbst Männer, welche vermöge ihrer sonstigen Bildung zur Anstellung der geschichtlichen Prüfung wohl befähigt wären, zum Verzicht auf dieselbe zu bewegen. Aber die deutschen Bischöfe sind doch, soweit sich hier nach ihren Hirtenbriefen urtheilen lässt, noch nicht bis zu dieser Stufe der Verblendung herabgestiegen. Sie lassen auch der menschlichen Wissenschaft, der menschlichen Prüfung und Forschung noch ihr Recht und ihre Wirkungssphäre. Sie berufen sich selber auf die Geschichte, wie eben auch der unter Ihrem Namen erschienene Hirtenbrief gethan.

In dem mir eben zugekommenen Pastoralschreiben des Hrn. Bischofs Lothar v. Kübel in Freiburg heisst es S. 9: „Bekommt der Papst neue Offenbarungen? Kann er neue Glaubensartikel machen? Gewiss nicht. Er kann nur erklären, dass eine Lehre in der hl. Schrift und Ueberlieferung enthalten, also von Gott geoffenbart sei, und desshalb von allen geglaubt werden müsse." Ich zweifle nicht, dass Ew. Exc. und die übrigen deutschen Bischöfe mit diesen Worten einverstanden sind. Dann aber handelt es sich in der gegenwärtigen verworrenen Lage der Kirche um eine rein geschichtliche Frage, welche denn auch einzig mit den hiefür zu Gebote stehenden Mitteln und nach den Regeln, welche für jede historische Forschung, jede Ermittelung vergangener, also der Geschichte angehöriger Thatsachen gelten, behandelt und entschieden werden muss. Es gibt hier keine besondern geheimen Quellen, aus denen die Päpste allein zu schöpfen das Recht oder die Macht hätten. Papst und Bischöfe müssen sich hier nothwendig, so zu sagen, unter die Herrschaft des gemeinen Rechts stellen, das heisst sie müssen, wenn ihre Beschlüsse Bestand haben sollen, jenes Verfahren anwenden, jenes Zeugenverhör mit der erforderlichen Sichtung und kritischen Prüfung vornehmen, welches nach dem allgemeinen Consensus aller in geschichtlichen Dingen urtheilsfähigen Menschen aller Zeiten und Völker allein Wahrheit und Gewissheit zu liefern im Stande ist. Zwei Fragen mussten also und müssen noch jetzt nach diesem Verfahren beantwortet werden. Erstens: Ist es wahr, dass die drei Aussprüche Christi über Petrus von Anfang an in der ganzen Kirche und durch alle Jahrhunderte hindurch in dem Sinne, welcher ihnen jetzt untergelegt wird, nämlich von einer allen Päpsten damit verliehenen Unfehlbarkeit und schrankenlosen Universalherrschaft verstanden worden sind? Zweitens: Ist es wahr, dass die kirchliche Ueberlieferung aller Zeiten in den Schriften der Väter und den Thatsachen der Geschichte die allgemeine Anerkennung dieses päpstlichen Doppelrechtes aufweist?

Wenn diese Fragen mit **Nein** beantwortet werden müssen, so darf nicht etwa, wie Hr. v. Kübel und andere thun, an den Beistand des heil. Geistes, der dem Papste zugesichert sei, und an den ihm desshalb gebührenden Glaubensgehorsam appellirt werden; denn ob er wirklich dieses Beistandes sich erfreue, das soll eben erst geschichtlich nachgewiesen werden. Wo ist diess bis jetzt geschehen? Nicht auf dem Concil, denn dort hat man, wie Cardoni's Hauptschrift beweisst, selbst Fälschungen nicht gescheut und eine völlig unwahre Darstellung der Tradition mit Verschweigung der schlagendsten Thatsachen und Gegenzeugnisse gegeben, und diess ist es eben, was zu beweisen ich mich erbiete.

Und hier bitte ich Ew. Excellenz erwägen zu wollen, dass die Lehre, zu der wir uns jetzt bekennen sollen, nach der Natur der Sache, nach der eigenen Erklärung des Papstes, nach dem Geständnisse aller Infallibilisten, einen oder vielmehr den Fundamental-Artikel des Glaubens bildet; dass es sich direkt um die regula fidei, um die Norm handelt, welche über das, was zu glauben, oder nicht zu glauben sei, entscheiden muss. Künftig würde jeder katholische Christ auf die Frage, warum er dies oder jenes glaube, nur antworten können und dürfen: „Ich glaube es, oder verwerfe es, weil der unfehlbare Papst es zu glauben oder zu verwerfen geboten hat." Dieses oberste Glaubensprinzip darf, wie es nothwendig sonnenklar in der hl. Schrift verzeichnet sein müsste, niemals in der Kirche verdunkelt gewesen sein; es muss in jeder Zeit, bei jedem Volke wie ein hell leuchtendes Gestirn die ganze Kirche beherrscht haben, muss an die Spitze alles Unterrichts gestellt worden sein; und wir harren alle noch des Aufschlusses: wie es denn zu erklären sei, dass erst nach

Digitized by Google

1830 Jahren die Kirche auf den Gedanken gekommen sei, eine Lehre, welche der Papst in dem an Ew. Excellenz gerichteten Schreiben vom 28. Oktober ipsum fundamentale principium catholicae fidei ac doctrinae nennt, zum Glaubens-Artikel zu machen. Wie ist es denn nur möglich gewesen, dass die Päpste jahrhundertelang ganzen Ländern, ganzen theologischen Schulen die Läugnung dieses fundamentalen Glaubenssatzes nachgesehen haben? Und war denn da eine Einheit der Kirche, wo man im Fundament des Glaubens selbst geschieden war? — Und — darf ich es noch beifügen? — wie ist es denn gekommen, dass Ew. Excellenz selber so lange und so beharrlich gegen die Verkündigung dieses Dogma's sich gesträubt haben? — Weil es nicht opportun sei, sagen Sie. Aber kann es denn jemals „inopportun" sein, den Gläubigen den Schlüssel zum ganzen Glaubensgebäude zu geben, den Fundamental-Artikel, von welchem alle anderen abhängen, zu verkünden? Da stehen wir ja alle schwindelnd vor einem Abgrunde, der sich am 18. Juli vor uns aufgethan hat.

Wer die ungeheuere Tragweite der jüngsten Beschlüsse ermessen will, dem ist dringend zu empfehlen, dass er immer das dritte Kapitel des Concil-Dekretes mit dem vierten gehörig zusammennehme, und sich vergegenwärtige, welch ein System der vollendetsten Universalherrschaft und geistlichen Diktatur uns hier entgegentritt. Es ist die ganze Gewaltfülle über die gesammte Kirche wie über jeden Einzelmenschen, wie sie die Päpste seit Gregor VII. in Anspuch genommen, wie sie in den zahlreichen Bullen seit der Bulle Unam Sanctam ausgesprochen ist, welche fortan von jedem Katholiken geglaubt und im Leben anerkannt werden soll. Diese Gewalt ist schrankenlos, unberechenbar, sie kann überall eingreifen, wo, wie Innocenz III. sagt, Sünde ist, kann jeden strafen, duldet keine Appellation und ist souveräne Willkühr, denn der Papst trägt nach dem Ausdrucke Bonifacius' des achten alle Rechte im Schrein seiner Brust. Da er nun unfehlbar geworden ist, so kann er im Momente, mit dem einen Wörtchen „orbi" (d. h. dass er sich an die ganze Kirche wende), jede Satzung, jede Lehre, jede Forderung zum untrüglichen und unwiderstehlichen Glaubenssatze machen. Ihm gegenüber besteht kein Recht, keine persönliche oder corporative Freiheit, oder, wie die Kanonisten sagen: das Tribunal Gottes und des Papstes ist ein und dasselbe. Dieses System trägt seinen romanischen Ursprung an der Stirne, und wird nie in germanischen Ländern durchzudringen vermögen. Als Christ, als Theologe, als Geschichtskundiger, als Bürger kann ich diese Lehre nicht annehmen. Nicht als Christ: denn sie ist unverträglich mit dem Geiste des Evangelium und mit den klaren Aussprüchen Christi und der Apostel; sie will gerade das Imperium dieser Welt aufrichten, welches Chritus ablehnte, will die Herrschaft über die Gemeinden, welche Petrus allen und sich selbst verbot. Nicht als Theologe: denn die gesammte echte Tradition der Kirche steht ihr unversöhnlich entgegen. Nicht als Geschichtskenner kann ich sie annehmen, denn als solcher weiss ich, dass das beharrliche Streben diese Theorie der Weltherrschaft zu verwirklichen, Europa Ströme von Blut gekostet, ganze Länder verwirrt und heruntergebracht, den schönen organischen Verfassungsbau der älteren Kirche zerrüttet und die ärgsten Missbräuche in der Kirche erzeugt, genährt und festgehalten hat. Als Bürger endlich muss ich sie von mir weisen, weil sie mit ihren Ansprüchen auf Unterwerfung der Staaten und Monarchen und der ganzen politischen Ordnung unter die päpstliche Gewalt und durch die eximirte Stellung, welche sie für den Klerus fordert, den Grund legt zu endloser verderblicher Zwietracht zwischen Staat und Kirche, zwischen Geistlichen und Laien. Denn das kann ich mir nicht verbergen, dass diese Lehre, an deren Folgen das alte deutsche Reich zu Grunde gegegangen ist, falls sie bei dem katholischen Theil der deutschen Nation herrschend würde, sofort auch den Keim eines unheilbaren Siechthums in das eben erbaute neue Reich verpflanzen würde *). — Genehmigen etc.

München, 28. März 1871. J. v. Döllinger."

Pastirsko pismo nadbiskupa monakovskoga shog Döllingera na kler i puk.

Der Stiftsprobst und Professor der Theologie Dr. v. Döllinger hat am 29. März d. J. eine Erklärung über seine Stellung zum allgemeinen vatikanischen Concil und zu dessen bisherigen Beschlüssen an Uns gerichtet, welche er gleichzeitig auch der Augsburger Allgemeinen Zeitung zur Verfügung stellte. Hier ist sie auch bereits. (Ausserordentliche Beilage Nr. 90 vom 31. März d. J.) veröffentlicht worden.

Diese Veröffentlichung zwingt Uns, den ehrwürdigen Clerus und die Gläubigen Unseres Erzsprengels öffentlich und nachdrücklich auf die Hauptirrthümer aufmerksam zu machen, welche in diesem höchst beklagenswerthen Aktenstücke enthalten sind und den Verfasser, falls er sie beharrlich festhält, von der katholischen Kirche absondern.

1. Der Verfasser verlangt, dass ihm gestattet werde, in einer Versammlung von Bischöfen oder Theologen den Beweis zu liefern, dass die Glaubensdekrete der IV. Sitzung des vatikanischen Concils weder in der heiligen Schrift, wie sie die Kirchenväter verstanden, noch in der Ueberlieferung, nach ihrer echten Geschichte, enthalten seien, dass letztere vielmehr durch erdichtete oder entstellte Urkunden gefälscht worden sei, und dass die nämlichen Dekrete im Widerspruche mit ältern kirchlichen Entscheidungen stehen.

Nun liegt aber hier nicht etwa eine Frage vor, welche erst zu entscheiden, darum zuvor sorgfältig zu prüfen wäre. Die Sache ist bereits entschieden; ein allgemeines, rechtmässig berufenes, frei versammeltes, vom Oberhaupt der Kirche geleitetes Concil hat nach sorgfältiger Prüfung die katholische Lehre vom Primate des römischen Papstes erläutert, formulirt und definirt. Jeder katholische Christ weiss nun, was die Kirche zu glauben vorstellt. Die Kirche, welcher Jesus Christus seinen Beistand verheissen hat bis an das Ende der Zeiten, kann uns nichts anderes zu glauben gebieten, als das was Gott selbst geoffenbart hat. Wer darum dem Ausspruche der Kirche sich widersetzt, der widersetzt sich Gott. „Wer die Kirche nicht hört, der sei dir wie ein Heide und ein öffentlicher Sünder." Matth. 18, 17.

2. Der Verfasser behauptet, dass es sich hier „um eine rein geschichtliche Frage handle, welche denn auch einzig mit den hiefür zu Gebote stehenden Mitteln und nach den Regeln, welche für jede historische Forschung,

*) So eben lese ich in dem officiellen Organ der römischen Kurie und der Jesuiten, in der „Civilta" vom 18. März 1871, p. 664: „Der Papst ist oberster Richter der bürgerlichen Gesetze. In ihm laufen die beiden Gewalten, die geistliche und die weltliche, wie in ihrer Spitze zusammen, denn er ist der Stellvertreter Christi, welcher nicht nur ewiger Priester, sondern auch König der Könige und Herr der Herrschenden ist" — und gleich nachher: „Der Papst ist kraft seiner hohen Würde auf dem Gipfel beider Gewalten."

Digitized by Google

jede Ermittlung vergangener, also der Geschichte angehöriger Thatsachen gelten, behandelt und entschieden werden müsse."

Dadurch ist aber die historische Forschung über die Kirche gestellt, es werden die Entscheidungen der Kirche dem letzten und entscheidenden Urtheile der Geschichtsschreiber preisgegeben, es wird dadurch das göttlich verordnete Lehramt in der Kirche beseitigt und alle katholiche Wahrheit in Frage stellt. Möge die Wissenschaft immerhin an die katholischen Glaubenslehren hintreten und sie mit allen menschlichen Mitteln prüfen; sie werden in jeder Feuerprobe bestehen. Die Wissenschaft des Unglaubens aber mag sich aufbäumen gegen Gott und seine Offenbarung, gegen die Kirche und ihre Glaubensdekrete: sie wird nie und nimmer den Felsen, auf den der Herr seine Kirche gebaut hat (Matth. 16, 18.) zu erschüttern vermögen.

3. Der Verfasser erklärt, dass die Decrete vom 18. Juli v. J. „schlechthin unvereinbar seien mit den Verfassungen der europäischen Staaten, insbesondere mit der baierischen Verfassung", ja „dass diese Lehre, an deren Folgen das alte deutsche Reich zu Grunde gegangen sei, falls sie bei dem katholischen Theil der deutschen Nation herrschend würde, sofort auch den Keim eines unheilbaren Siechthums in das eben erbaute neue Reich verpflanzen würde."

Gegen diese gänzlich irrthümliche Unterstellung und gehässige Anklage protestiren Wir hiemit mit lautester Stimme und erklären sie als eine unbegründete Verdächtigung der katholischen Kirche, ihres Oberhauptes, ihrer Bischöfe und ihrer sämmtlichen Glieder, welche nie aufhören werden, „dem Kaiser zu geben, was des Kaisers ist, und Gott, was Gottes ist." Matth. 22, 21.

Geliebteste Diöcesanen! Die Anschauungen, Grundsätze und Urtheile, welche in diesem Aktenstück vorgebracht werden, und von denen Wir Euch nur die namhaftesten bezeichnet haben, sind seit der Ankündigung des vaticanischen Concils bis jetzt in vielen Büchern, Zeitschriften und Tagesblättern mit unchristlicher Leidenschaft und Bitterkeit verbreitet worden. Es wird jetzt leider durch eben dieses Aktenstück die längst gehegte traurige Vermuthung zur höchsten Wahrscheinlichkeit gesteigert, dass der Verfasser dieser Erklärung das geistige Haupt der ganzen gegen das vatikanische Concil in's Werk gesetzten Bewegung gewesen ist, welche so viele Verwirrung der Geister und Beunruhigung der Gewissen erzeugt hat.

Die ebenso zahlreichen Gegenschriften und Widerlegungen fanden leider in diesen kirchenfeindlichen Kreisen kein Gehör.

Nunmehr aber gestaltet sich die Sache durch das offene Hervortreten eines bis dahin höchst verdienten und in der Kirche wie im Staate hochgestellten Mannes zu einem förmlichen Aufruhr gegen die katholiche Kirche.

Geliebteste Diöcesanen! Wir sind Uns Unserer oberhirtlichen Amtspflisht wohl bewusst und haben darum nicht gesäumt, diese ernsten und warnenden Hirtenworte an Euch zu richten, sowie andere augenblicklich nöthig gewordene Anordnungen zu treffen. Die weiteren Schritte, welche Wir zu thun verpflichtet sind, werden nicht minder die für die Kirche in Deutschland drohende Gefahr, als die Liebe zu dem irrenden Mitbruder im Auge behalten. Wir werden „das geknickte Rohr nicht zerbrechen und den glimmenden Docht nicht auslöschen." Matth 12, 20. Wir werden aber auch Unsere theuere Heerde vor Irrthum und Verführung zu schützen wissen

Unseren hochwürdigen Diöesesan-Priestern rufen wir zu mit Paulus: „O Thimotheus, bewahre, was dir anvertraut ist; hüte dich vor unheiligen Wortneuerungen und den Widersprechungen der fälschlich so genannten Wissenschaft, zu welcher Einige sich bekannten und vom Glauben abgefallen sind." 1. Thimoth. 6, 20, 21.

Alle aber, geliebteste Diöcesanen, betet für das schwergefährdete Seelenheil des Verfassers jener glaubenswidrigen Erklärung, betet für die heilige Kirche, besonders in unserem theueren deutschen und baierischen Vaterlande, betet für Eueren tiefbekümmerten Oberhirten, der Euch segnet im Namen des Vaters, des Sohnes und des heiligen Geistes, Amen.

Gegenwärtiges Hirtenschreiben ist nach Bedürfniss den Gläubigen von der Kanzel mitzutheilen.

Gegeben zu Münchem am Palmsonntage des J. 1871.

† Gregorius, Erzbischof von München-Freising.

Pismo učiteljskih sborovah sveučilišta monakovskoga na Döllingera.

Vor acht Monaten haben wir im Einklang mit den übrigen hohen Schulen Deutschlands gegen die Beschlüsse Widerspruch erhoben, welche der Papst im Verein mit der Mehrheit des sogenannten vaticanischen Concils am 18. Juli der katholischen Christenheit aufzuerlegen versuchte. Seitdem das in Rom begonnene Werk der Gewalt fortgesetzt worden und in derselben Zeit, in welcher die deutsche Nation auf den Schlachtfeldern sich den Ehrenplatz unter den Völkern des Erdballs erkämpft hat, haben die Bischöfe der deutschen Nation grossentheils sich der unrühmlichen Aufgabe unterzogen, im Dienste unchristlicher Tyrannei die Gewissen zu bedrängen, unzählige fromme und ehrliche Herzen in Verwirrung und Noth zu bringen, die standhaften Bekenner ihres Glaubens zu verfolgen und uns Alle, so weit es an Ihnen liegt, in die Fesseln eines Absolutismus zu schlagen, der sich selbst an die Stelle von Vernunft und Recht, von Tradition und Evangelium zu setzen trachtet.

Wohin soll dieses Beginnen führen? Was wird aus der katholischen Welt, was wird aus unserem Vaterlande werden, wenn es innerhalb der katholischen Kirche nicht mehr erlaubt sein soll, Wissenschaft und Bildung, Aufrichtigkeit der Herzen und Freimuth der Gesinnung mit Religiosität zu vereinen?

In solchen Zeiten der Gefahr, wo alle äussern Stützen brechen, ist es die Aufgabe der Hochschulen, sich als den letzten und, so Gott will, unzerbrechlichen Hort der misshandelten Wahrheit zu bewähren, und vor Allem auf Sie, Hochwürdiger Herr, waren die Blicke der Nation gerichtet. Sie haben der Erwartung entsprochen und durch Ihre Erklärung vom 28. v. der katholischen Welt ein Unterpfand einer heilbringenden Entwicklung gegeben, das Recht der freien wissenschaftlichen Forschung gewahrt, und in die Annalen der Münchener Universität ein Blatt höchster historischer Weihe eingefügt.

Auf den Scheideweg gestellt zwischen einer sogenannten demüthigen Unterwerfung, die ohne Rücksicht auf Recht und Wahrheit von ihnen gefordert wird, und zwischen einer schweren aber unerlässlichen Pflichterfüllung, haben Sie männlich die richtige Bahn erwählt.

Harren Sie aus im Kampfe, Hochwürdiger Herr, bewahrt mit dem besten und leuchtenden Schilde der Wissenschaft und möge derselbe ein Medusenschild werden für alle Verderber der Christenheit! In diesem Wendepunkt der christlichen Geschicke gedenken wir der Frage des muthigen Gratry: Bedarf Gott Eurer Lüge? Und wir und mit uns Tausende treuer Herzen antworten gleich Ihnen, Hochwürdiger Herr, mit einem klaren entschlossenen Nein.

Narodna tiskarna dra. Lj. Gaa.j

Digitized by Google

Broj 17. **Tečaj XXII.** **U Četvrtak, 27. Travnja 1871.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Papinstvo i država u srednjem vieku i u novoj dobi.

Poznato je, kako su protivnici crkve napadajući na nju svagda uvjeravali, da jih na to ako ne jedino, a ono pretežno nukaju obziri na pogibelji, koje bi državi prietile od crkve. Isto je tako poznato, kako se je skoro svaki put, a većinom do mala pokazalo, da jim kraj toga uvjeravanja nije toliko stalo do koristi državne, koliko do toga, kako bi državu u borbu povukli sebi u prilog i njezinu pomoć pridobili. Čini se, da i danas opet vlada isti način i namjera ista, kada oni koji su saborskom odlukom o nepogrešljivosti razdraženi, tvrde, da po toj dogmi papina vlast smiera bit tolika, kolika je u srednjem vieku bila, te se je s toga bojati, da će se pape tom vlasti opet služiti onako, kako su se u srednjem vieku služili, gdje no su kraljeve skidali i postavljali, pak u obće svjetovne poslove pod svoju vlast podlagali. Barem se težko dade pomisliti, kako bi itko danas jošte u istinu vjerovao, da će se opet ono ponavljati, što se je u srednjem vieku izmedju crkve i države sbivalo, dočim se tako lahko dade dokazati, kako je politična i državopravna razlika izmedju srednjega vieka i nove dobe prevelika, nego-li da bi obstojao ikakav temelj za svezu izmedju toga dvojega, kako to protivnici saborskih odlukah sabora vatikanskoga tvrde.

Po rimskom pravu o svojini poznato je, kako su Rimljani sav sviet smatrali svojinom (Gajus II. §. 7. 21. Theophilus II. 1, §. 40.) Dok je vladala republika, držali bi nju vladaricom svieta; za carevah pripisivali bi vladarstvo nad svietom carevom. S toga bi se nazivao Antonin Pij „κύριος τοῦ κόσμου." (L. 9. D. de lege Rhodia de jactu 14, 2.), a Konstantij nazivao bi se „orbis totius Dominus" (Ammian, Marcellin Lib. XV. cap. 1.); isto valja za doba Justinianovo, koj bi rekao u slavu carevom, da se oni za sav krug zemaljski danju i noćju brinu (L. 1. extr. C. de quadrienii praescript. 7, 37.), a za zakon jedan, što ga bijaše izdao, izjavio bi, da ta naredba valja „per orbem terrarum", te se neima omedjašiti „nullis locorum vel temporum angustiis" (M. 13. C. de judiciis 3, 1.) Vladarstvo rimskih imperatorah nad svietom priedje na Karolinžane (Capitular. Lib. V. cap. 319.) a zatim na njemačke careve (Barthol. ad leg. 24. D. de capt. et poslim. 49, 15. Pütter Specimen jur publ. et gentium medii aevi §. 111. csq.). Još po diplomi cara Sigmunda od god. 1437. polazi od priestola carskoga veličanstva svako plemstvo, bilo za kraljeve, knezove, gospodu ili druge (Pütter loc. cit. Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft Thl. II. S. 246 flg.).

Prema duhu kršćanstva pako bilo je sada vladarstvo nad svietom podieljeno izmedju cara i pape (Capit. loc. cit.) tako, te je po obstojećem javnom pravu car imao vrhovnu vlast u poslovih svjetovnih, a papa u duhovnih. To su ona dva mača, što se svuda u vrelih onoga doba n. p. u Sachsenspiegelu I. Art. 1. spominju.

Dualizam ipak vrhovne vlasti protuslovi umu, koj zahtieva jedinstvo. Trebalo je dakle na zemlji jedne vrhovnosti za kršćanstvo u cielost sjedinjeno, a ta vrhovnost bila je papa kano zastupnik i namjestnik Isusa Hrista na zemlji. To je izjavio ne samo papa za se i svoju osobu (Cap. 2. pr. X. de translatione episcop. 1, 7.) već je to u istinu bilo praktično pravo onoga doba. Takodjer nije to bilo ni najmanje preuzetno, kada je Innocentij III. (Cap. 6. §. 4. X. de majoritate et obedietia 1, 33.) sebe smatrao vrhovnim gospodarom kršćanstva, komu je car isto tako pod-

Digitized by Google

ložan, kano mjesec suncu. — Razlog tomu bijaše ustav srednjega vieka. Cielo kršćanstvo držalo bi se jednom državom, čvrsto sdruženo svezom feudalnom, koja bi objimala sve odnošaje duhovnoga, političnoga i gradjanskoga života. Isti allodium „svojina" smatrao bi se za feudum, kako bi mu rekli „sunčani feudum", a to bi značilo, da je takovo dobro, makar i ne od koga drugoga, a ono od Boga udieljeno, (Hulderich von Eyben, Elect. jur. Deut. cap. 6. §. 7. decis. 560. Nr. 2. i. Dissert. de Teut. solar. p. 645.), nazor bez dvojbe potekši iz riečih sv. pisma: „Sva je zemlja moja" (2. kn. Mojs. 19, 5.). Takodjer posjed vlasti svjetovne vladarske držao bi se za feudum udieljen od Boga. Tako su imali grofovi Hennegavski zemlje svoje od Boga kano feudum (Chiflet, Vind. Alsat. c. II. p. 69.; i Otto, pridjevkom diete, imao je svoje nasljedne zemlje od nikoga drugoga, van od Boga kano feudum (Meibom. Chronic. Riddagshus tom. II. Rer. germ. p. 344,). Da su kraljevi prigodom krunisanja golim mačem na četiri strane svieta mahnuli, kako je to Karlo V. u Lombardiji učinio, a kraljevi ugarski i danas čine, tim se obredom htjelo pokazati, da oni priznavaju samo Boga, i nikoga drugoga, za gospodara feuduma (Struve, Dissert. de Allod. imp. §. 5. i Jurisp. Feud. C. 2. §. 5.); da je francezka država feudum bila, što ga je kralj imao od Boga i po pravu feudalnom kano baštinu ostavljao nasljednikom, taj nazor poviedaju svi povjestnici i učitelji državnoga prava francezkoga veleći, da je u ono doba svuda vladao. „Le royaume de France, veli Mezerny, a été tenu plus de trois — cents ans durant selon les lois de fiefs, se gouvernant plutôt comme un grand fief que comme une monarchie." *) Caru takodjer, premda je njegova vlast bila najvišja medju vlastmi svjetovnimi, te su sve druge zavisne bile od nje (Aeneas Sylvius, de ortu et auct. imp. Rom. cap. 10. i Pütter, loc. cit. §. 110. not. a §. 117—119. not. VI.) bila je ta vlast udieljena od Boga, i odnošaj carev naprama papi, namjestniku božjemu na zemlji bio je poput vazala naprama gospodaru feuduma. Razgovietno je to izrečeno u Schwabenspiegelu: „Daz geistlich swert ist dem pabest gesetzet daz er damite richte; daz weltlich swert des gerichtes daz lihet der pabest dem chaiser." Ali i Sachsenspiegel označuje isti odnošaj, kada veli: „deme pavese is ok gesat, to riden to bescedener tiet up eneme blanken perde unde de keiser hat ime den stegerip halden;" jer dužnost držati stremen bila je vazalova. (Schwäb. Lehenrecht cap. 7. §. 4. Senkenberg. Ausgabe). Pak i carevi sami izjavljivali bi, da su dužni podani biti Bogu i papi.

Netreba ni malo razjašnjivati, kako je papa u svom položaju mogao si prisvojiti pravo, ne samo čine svjetovne vlasti nadzirati (Innocent. Epist. lib. II. epist. 209. i c. 5. X. de concess. praeb. III. 8.), nego i skidati knezove i kraljeve i samoga cara vrhovnoga svjetovnoga vladara kršćanstva s priestola. Po Sachsenspiegelu (III. 57. §. 1.) smjelo se to samo u tri slučaja: ako bi car dvojio u vjeri, pravu si ženu ostavio i hram božji porušio. Medjutim moglo se u tom samo misliti, da je u tih slučajih od dužnosti posluha naprama caru već sam zakon (ipso jure) imao odriešiti. Kao što je ipak u feudalstvu uz povriedjene dužnosti feudne, za koje je po zakonih feudnih dosudjen bio gubitak feuda, jošte bilo i drugih slučajah, kada je taj gubitak sliedio usljed čina s infamijom skopčana (I. F. 5. pr. 5. F. 24. §. 10. 11. II. F. 37.): tako su se riešiti mogli podanici vjernosti i posluha ne samo tada, kada su to uvjeti u zakonih ustanovljeni zahtievali, nego takodjer usljed papinske ekskomunikacije, jer bi izobćeni i po ustanovah državnih na se navukli infamiam magnam (C. 4. Can. XV. qu. VI. II. F. 28. pr.). Ekskomunikaciju dosudjivala je oblast duhovna, nije se ravnala nipošto po ustanovah Sachsenspiegela ili stezala na ona tri slučaja.

Vrhovna vlast papinstva nad vladari svjetovnimi padala je medjutim s vremenom a to u tolikoj mjeri, koliko bi sve većma slabilo temelj joj feudstvo, da napokon u novije doba padne sasma. Taj važni dogodjaj stao se razvijati s odkrićem Amerike. Poznato je kako su Španjolci iz svojih posjedah u novom svietu vazda vadili korist u prilog blagajni državnoj. Narod tlapeći, da je srebro i zlato pravo bogatstvo zemlje, držao se usljed izdašnosti novih zemaljah u pogledu spomenutih rudah dosta bogatim za sva vremena, zanemarivao prije toliko cvatući obrt i spao poslje usljed toga tako, te je Španija, jednom najsilnija država na zemlji, sada jedva vlast drugoga reda. Mudrije od Španije služile bi se Englezka i Hollandija novim odkrićem na to, da ljudski rad sve većma razviju i narodom svojim vrela pravoga bogatstva otvore. Pak i dodjoše u kratko vrieme do znamenita blagostanja i po tom do velike političe vlasti. To se dogodilo u doba kada je u Francezkoj pravo na rad jošte dar bio kraljevske milosti. Ali do mala uvidjela je i ta država, da bi joj bilo spasti sa svoga položaja i reda, ako joj nepodje za rukom poput Englezke i Hollandije isto vrelo za blagostanje i političku snagu

*) Kraljevina Francezka bila je držana preko trista godinah polag zakonah feuduma i vladala se više kano kakov velik feudum nego kano monarhija.

Digitized by Google

otvoriti. Sreća bijaše, što je ta zemlja imala državnikah, koji umješe političko gospodarstvo uvesti u vieće krune, te se svom revnosti dadoše na posao, da ljudski rad oslobode prijašnjih verigah. Napori jim ipak dovedoše do sražaja s povlastmi, koje se opet utekoše pod zaštitu krune. Kruna nebijaše dosta mudra, te je proti želji za preinakami slobodnu radu potrebnimi razvila zastavu načela monarhičnoga, nebi-li tako povlasti zaštitila, ali upravo tim prisilovala bi pristaše preinakah, da podignu proti zastavi načela monarhičnoga zastavu načela demokratičnoga. Tako se razvio iz pokreta, koj je s prva smierao samo na oslobodjenje rada ljudskoga te je toj ideji i dugo vieran obstao, velik političan prevrat, koj bi malo po malo načela svoja po svih civilizovanih zemljah širio, te se i danas jošte od vremena na vrieme potresa sviet potresom, što ga radja borba izmedju načela monarhičnoga i demokratičnoga. Sasvim tim održala je uslјed tih borbah sloboda ljudskoga rada napokon posvuda pobjedu. Neima sada više naroda u civilizovanom svietu, koj nebi prijanjao uz načelo, da je marljivost i obrtnost državljanah jedina prava podloga blagostanju i snagi državah. Od dana, kada je to načelo zavladalo, odlučena je konačno sudbina feudstvu — propalo je, te neće nikada više oživjeti. Iz groba se mrtvaci nevraćaju.

Sada preostaje jedino sv. pismo, koje opredieljuje položaj vrhovne vlasti duhovne naprama vrhovnoj svjetovnoj. S toga gledišta pako obje su vlasti sasma jednake. Jer onaj isti božji duh, koj je rekao: „Pasi moje ovce“, rekao je takodjer: „Po meni vladaju kraljevi.“ (Proverb. c. 8.) Tomu nije na uštrb, što se to u starom zavjetu veli, a u novom neopetuje. Jer upravo s toga, što se je u starom zavjetu reklo, bilo je zakonom prije i dok je Isus došao na sviet. Isus pako nije došao kidat zakon, nego usavršit. S toga nije on o tom ništa drugo rekao nego: „Dajte caru, što je carevo, a Bogu, što je božje.“ Što je pako carevo, to je prije njega bilo ustanovljeno. Ako-li je pako gospodin sam, po kom vladaju kraljevi, to su oni na zemlji od svake druge vlasti slobodni. (Nullis David legibus tenebatur, quia liberi sunt reges a vinculis delictorum: Nec enim ullis ad poenam vocantur legibus, tuti Imperii Majestate.“ S. Ambrosius in apolog. pro David. — „Ad Dominum poenitens David loquitur: Tibi soli peccavi. Rex enim erat, alium non timebat.“ S. Hieronymus epist. 22. — „Cum ergo certum sit, quod rex superiorem in temporalibus minime recognoscat etc. Innoc. III. in cap. 13. qui fil. sint legit.) Duhovna kazna ekskomunikacije može ravno i nje doseći, ali prema njihovu visokom položaju neima onih posljedicah, koje bi nastale, dok je vladalo feudstvo. Ekskomunikacija izlučuje ravno još sveudilj iz zajednice s viernici — i čini, da se izobćenik drži „poput poganah“ (Mat. 18.); ali i poganskim kraljevom valja se pokoriti i za nje moliti (Hebr. 13, 17.).

Venerabili Fratri Nostro Constantino S. R. E. Cardinali Patrizi Episcopo Ostiensi et Veliterno Sacri Cardinalium Collegii Decano Vicario Nostro Generali in spiritualibus Romae ejusque Districtus.

PIUS PP. IX.

Venerabilis Frater Noster, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Ecclesia Dei, tanquam Regina circumdata varietate, sicuti nobili diversorum Regularium Ordinum ornamento decorata fuit, sic sedulam semper eorum operam adhibuit ad propagandam divini Nominis gloriam, ad christianæ reipublicæ negotia expedienda, et ad inducendum etiam vel provehendum in populis, doctrinæ et caritatis ope, civilis vitæ cultum. Quotquot idcirco fuerunt unquam osores Ecclesiæ, Regulares Ordines maxime sunt insectati, et inter eos primas odii sui partes tribuere consueverunt Societati Jesu, utpote quam operosiorem suisque propterea consiliis infestiorem existimarunt. Id in præsentiarum rursum fieri dolentes conspicimus, dum civilis Nostræ ditionis invasores prædæ inhiantes, exitiosæ semper ereptoribus, familiarium omnium Religiosarum suppressionem a Patribus Societatis Jesu exordiri velle videntur. Cui quidem facinori ut viam sibi sternant, invidiam ipsis conflare nituntur apud populum, eosque simultatis accusant cum præsenti regimine, ac potissimum insimulant ejus potentiæ apud Nos et gratiæ, quæ Nos eidem regimini faciat infensiores, quaque sic occupemur, ut nonnisi suadentibus ipsis, quidquid agimus perficiamus. Quae stulta calumnia, si in summum vergit contemptum Nostrum, qui prorsus hebetes ducimur et inepti cuicumque ineundo consilio, absurda prorsus evincitur, cum noverint omnes, Romanum Pontificem, divino implorato lumine et auxilio, id facere et præcipere, quod rectum et utile iudicaverit Ecclesiæ: in gravioribus vero negotiis eorum opera uti consuevisse, cujusvis demum sint gradus, aut conditionis, aut Regularis Ordinis, quos materiæ, de qua agitur, peritiores, sententiam suam sapientius ac prudentius proferre posse arbitratur. Profecto Patres etiam e Societate Jesu haud raro adhibemus, et varia munera, ac illud imprimis sacri ministerii eis committimus, qui in hisce obeundis, probatius semper Nobis faciunt studium illud et zelum, quorum gratia crebras et amplissimas a Decessoribus Nostris promeruerunt laudes. Verum aequissima ista dilectio Nostra et existimatio Societatis, egregie semper de Ecclesia Christi, hac Sancta Sede, et christiano populo meritæ,

Digitized by Google

longe abest a servili illo obsequio, quod comminiscuntur ipsius obtrectatores; quorum calumniam a Nobis et a demissa optimorum Patrum devotione indignanter propulsamus. Hæc vero tibi significanda duximus, Venerabilis Frater Noster, ut et insidiæ Societati structæ compertæ fiant, et sententia Nostra turpiter insipienterque detorta ac subversa restituatur, et inclytæ eidem Societati novum præsto sit propensissimæ voluntatis Nostræ testimonium. Liberet utique, hac occasione nacta, te diutius distinere de aliis quotidie increbrescentibus doloris Nostri causis; at cum adeo ampla sit earum seges, ut epistolæ finibus concludi non valeat, unum attingemus commentum concessionum, quas dicunt *guarentigie*, ubi nescias, num primas teneat absurditas, an versutia, an ludibrium, et cui jamdiu operosum et inutile studium inpendunt Subalpini Gubernii moderatores. Coacti enim a communi catholicorum expostulatione et politica necessitate ad larvam quamdam Regiæ potestatis Nostræ servandam, ne cuiquam obnoxii videamur in exercitio supremi regiminis Ecclesiæ; id assequi se posse consuerunt per concessiones. Atqui cum concessio suapte natura postulet potestatem concedentis in eum cui conceditur, eumdemque, saltem quoad rem concessam, subjiciat illius ditioni et arbitrio; necessario fit, ut ipsi operam perdant in adstruendo summæ potestatis Nostræ fastigio per ea adminicula, quæ ipsum omnino subruant et deleant. Intima vero concessionum indoles est ejusmodi, ut unaquæque peculiarem servitutem inducat; quæ durior etiam fit ab invectis deinde emendationibus. Hostile demum et dolosum ingenium, quod ex iis, licet insidiose velatum, erumpit, sic illustratur a jugi factorum serie, ut neminem sanæ mentis decipere possit; et apertissimam ludificationis speciem iis conditionibus affingat. Verum si Ecclesia referre debet imaginem divini auctoris sui: nonne Nos, qui licet immerentes, Christi vices gerimus in terris, ei gratias agere debebimus, quod irrisoriis regni insignibus et Nos circumdari sinat? Profecto sic ipse vicit mundum; atque ita etiam per Sponsam suam Ecclesiam rursum de mundo triumphum aget. Interim copiosa tibi, Venerabilis Frater Noster, adprecamur cœlestia munera; eorumque auspicem et præcipuæ Nostræ benevolentiæ pignus Apostolicam Benedictionem tibi peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die 2. Martii Anno 1871. Pontificatus Nostri Anno Vicesimoquinto.

PIUS P. P. IX.

Uspomena Valentinu Jakopcu,

bogoslovu 2. godine preminulomu na Voći 17. travnja 1870. od drugovah.

— — umbra,
Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna,
Et sit humus cineri non onerosa tuo,

Crni oblak crnije još tuge
Plahu dušu grozno nam obstira,
Usta drhću, a na grudi dole
S oka teku kano s bujna vira
Tihe suze.

Tec'te, tec'te na uvehli cvietak
Gorke suze. — Kô večerna rosa
Bliedi cvietak miljem oživljujte,
S našeg vienca što ga bridka kosa
Smrti uze.

Kosom groznom kano grom prebiesni
Kršiš, lomiš smrti puna jada!
Ah što slomi opeta pomamna?
Gle tko opet težko sad postrada
S tve oštrine!

S nesmiljene tvoje okrutnosti
Naše kolo težku bol osjeća.
Tebe brate cvietak usred cvieta
Strgnu jadna s životnog proljeća
Valentine!

Sva se narav kô od mrtvih budi,
Novi život svud radostno poče,
Samo tebi — avaj misli grozne!
Nježno, mlado srce kucat doče —
Živjet presta.

Ti si snivô o budućih danih,
Al ti nada lice gle odkrenu. —
Smrt te dirnu, a na vječni život
Netom bolje za uviek se prenu —
Sna tvog nesta.

Grane l' sunce, to ti grob ogrieva,
Nikne l' cvieće, tihi grob ti krasi,
Biesni l' bura, biesne l' strašni življi —
K tebi grozni nedopiru glasi
K šaki praha.

Ti oniemi nesmiljeno srce?
Zar nedira plač te majke mile?
Gledji kako crnu zemlju grli,
Braća, sestre oko tebe cvile
Družba plaha.

Sve uzalud ti nehaješ više!
U svom mirno se odmaraš grobu
Trudan jurve s kratkog puta žića.
Tiho spavaš željkujući dobu
Vječne zore.

Oko tebe prijatelji vrve
Sitni crvi. Zalud skup naš želi
Vidjet opet svoga Valentina —
Križ nad grobom niemo stojeć veli:
Tamo gore!

Ah da mogu naše tople suze
Pasti barem vrhu sjene tvoje,
Da ti mogu prijatelji barem
Cviet usadit koji s ruke svoje —
Spomen mili.

Digitized by Google

Ah da mogu barem rieči naše
Tvoga groba tavna mir prodrieti,
Da još zadnji čuješ barem „s bogom!“
Sve uzalud! — tko će se oprieti
Smrtnoj sili.

Miruj indi u majčinom krilu
Crnoj zemlji, dragi pobratime,
Vjek će sladko medju nami živjet
Svima milo, svima drago ime
Valentina.

Crna zemljo lagana mu budi,
Luč blaženstva dušici mu sini,
Dok ga s nami udes neizbježiv
Izza ovih gore nesjedini
Zemskih tmina.

Viestnik.

Zagreb. Lani već svraćalo se je u nas pozornost, da je na 30. travnja ove godine puno dviesta godinah, što za Leopolda cesara u Bečkom-Novom-Mjestu pogiboše mačem smaknuti vodje ustanka s hrvatske strane, ujedno zadnja koljena svojih slavnih kućah ban Petar Zrinjski i Franjo Frankopan. — Uspomena se u narodu probudila; nu kako se danas kaže sva prilika, bilo bi sve ostalo samo ob uspomeni ter ota dviestota godišnjica minula bez svakoga glasnijega i svečanijega izražaja, da nebude početkom ovoga mjeseca stvari prihvatila „stranka prava“ (Kvaternik-Starčević) u svom organu „Hrvatska“, i ona pozvala, neka bi se po svem narodu uspomena što se može svečanije proslavila, pak i središnji odbor u Zagrebu u to ime postavila. U br. 17. „Hrvatske“ čitamo, da je vis. zem. vlada program svečanostih „primila na znanje“, i po takovu obslužava se u Zagrebu svečanost u nedjelju 30. trav. Program kaže: pozvati za dobe gradsko obćinstvo, neka bi zorom goda iztaknulo hrvatske crnom koprenom obvinute ili crne barjake; pjesmu godovnu po gradu dieliti u oči goda, pucati iz mužarah zorom goda na brdu Kalvariji, ob 10. uri u župnoj crkvi sv. Marka služiti svečanu službu uz prikladnu godovnu propovied, od tuda pohod u crkvu iztočnoga zakona, gdje se bude pjevalo „na uspomenu naših mučenikah Blagodarenije“; i najpotle, ob $1\frac{1}{2}$ po podne banket, ili kako se u tumaču programa u istom listu kaže, „karmine“ u Maksimiru. — Tumač središnjega odbora pod naslovom „na ubavest“ razgovetno kaže, da on neizgleda tom prigodom velika slavlja, niti na sastanke naloge, nego pače bistro previdja, da to neće biti svečanost obćenita; ali je posve zadovoljna i tim, što se takove uspomene i imena svečanost u našoj zemlji smie obslužiti bez zabrane i pedepse, jer svečanost makar i nesjajna i malena obsega, sama sobom tolik je po svaki način dogodjaj, da ide u povjestnice narodne. Nemože naravno ni naš crkveni list propustiti toga čina bez kratka evo spomenka i pripomenka. Za spomenute svečanosti naredjena je po običaju shodna služba u crkvi. S koje se god strane promatrala i kako god objašnjivala i razumievala ova svečanost, sudimo da se po svaki način mora prikazati kao stanovita demonstracija politička. Jest istina i priznajemo, da političke demonstracije neidu u crkvu; ali je kano obćenito pravilo, da one, često iste najradikalnije vrsti, hoće u crkvu i tu se hoće oli za sbilja stavit pod okrilje Boga i njegovim se blagoslovom posvetit, oli barem kano pobožne, božanstvene i svete prikazati se svietu. Crkva do krajne granice nigdje u svietu nekrati jim svoje službe. U našem ovom slučaju dva su pokojna duha, nekad velike u narodu vlasti i moći, u svoje vrieme stupovi, na koje se jako naslonila sudbina narodna, a svidjelo se poslie dviesta godinah ljudem iz njihova naroda da njim mrtvim na uspomenu i preporuku u crkvi obsluže Bogu vladaru službu, i čuju u obliku božjega glasa besjedu prigodnu, rečenu od duhovnika, koji svaki, da i nije ovakovom prigodom tražen i biran, mora po svojoj službi znati, što od njega ište mjesto i prigoda govorenja, zakon crkveni i državni, — sve propisanim od crkve redom i načinom: nije dakle s ote strane pomisliti razloga uzkratbe ili zabrane! Što se tiče sgoljnije političke strane svečanosti i kako je pogodila prema političkomu položaju i smieru naroda ovoga časa, i kakov na oko uzela cilj, o tom po naravi našega lista nije nam pripominjati, osim koliko sudimo da smo napram štiocem dužni neka bude viest cielija i okruglija. Austrijske povjestnice vas onaj pokret ugarsko-štajersko-hrvatski zovu bunom i urotom, urotom proti istoj dinastiji, pak dosljedno Zrinjskoga s Frankopanom osudiše med urotnike i veličanstva izdajice. Recimo, da je onako istina, kako se je Zrinjski branio, i da je onaj ustanak s naše strane na temelju hrvatskoga javnoga prava smierao samo silu uzbiti i zakon ter pravicu uzpostaviti, ne pako i samoj se dinastiji izvinuti izpod žezla, makar su se tudja žezla ponudjala: to je ipak izvjestno, da austrijska i dvorska historija drži one dogodjaje jošte i danas za urotu. Zato bismo mogli razumiti ono, što bečki listovi pripovjediše, da je viest o spomenutoj svečanosti u vladalačkom domu i dvoru neugodno dirnula. Tumač središnjega odbora kaže, da taj „sastanak rodoljubah i svih iskrenih prijateljah domovine i slobode nije ako ne izražaj poštovanja najčistije zakonitosti i pravne nezavisnosti našega naroda“; nu vendar vidjeti je i odborovu slutnju, ako ne više: da se to od svakud tako čistim poslom neće smatrati, samo što se danas, kako mu tumač kaže, „ni vlade neuztežu, ako ne povladjivati, a ono bar ne prečiti dan slavljenja uspomene velikih naših mučenikah“, i tolik mu se tim činom kaže prognostikon i početak nove dobe, da mora kliknuti: „uspjeh je već tuj podpun, sjajan.“

Digitized by Google

Jest zaista čudno pripetjenje; ali se dogodjaj nevidi svakomu jednako znamenit niti hasnovit. Kadno pred dviesta godinah ustao Zrinjski, mora prije s velikom vojskom krvave bojeve biti s protivnom strankom u zemlji, koja u pokretu njegovu naziraše po narod samo pogibiju i pobie je nije niti za svoje namjere predobio; a kada danas slavit njemu uspomenu, opet stranke, morda skroz istoga kako i onda duha i smiera stranke, kako niti položaj nije puno različit, pak slavljenje uspomene Zrinjskove nesmatraju jednako. — Stranka, koja goni opoziciju proti težnjam ugarskim i njihove u zemlji stranke, ima razloga paziti se zamjere s Bečom i što bi sumnju kod vladalačkoga doma moglo na nju baciti kano nelojalnu, kako se lahko tumači ovakov čin. Stranka, koja s ugarskimi težnjami drži, zadovoljna s državanjem kralja i novom stečevinom, neima razloga zamierati se i demonstracije praviti, kako sbilja nečitamo, da bi se u Pešti, gdje se drugčije nijedna slična prilika nepropušta, spremalo proslaviti uspomenu dvorskoga sudca Nadažda Franje, koji je istoga dana, na istom mjestu s istoga uzroka pogubljen, niti je kod nas iz te stranke, barem što znamo, očito potekla misao. Ona barem sadanje vrieme mora držati tomu neprikladno, osim ako bi morda hotila biti zlobna ter spotaknuti, a onda da na protivne stranke kod dvora može baciti sumnju; ili ako bi takovom demonstracijom naprot jednom kraju hotila narod štogod boljma na drugi svoj kraj pritegnuti. Stranka prava napokon kano da jedina po svojoj naravi sbilja netreba obzira, pak makar braneći pravice doma i dom se s pravicami skupa o nesgodu skroz slomio, polag onoga pjesničkoga: Si fractus illabatur orbis etc. To su uz ostale poglaviti uzroci; zašto dviestagodišnjica smrti Zrinjskove neće biti svečanost obćenita narodna; a nije neznatan uzrok ni to, što nekim načinom i sam središnji odbor priznaje, jer je naime poziv potekao od stranke prava i ona svečanosti vodi. —

— Dne 20. dogodila se u Virovitici vatra, koja je uza biesan vjetar veći diel trgovišta u čas uništila, i oko 4000 dušah bez kuće i živeža ostavila, a i mnogi život zadavila i spržila. Za toliku množinu pogorelacah poziva se milosrdje na pomoć, koja je liepo počela teći: njegovo veličanstvo cesar i kralj odredilo iz vlastite svoje peneznice 3000, pr. g. biskup Strossmajer na prvi glas odmah žicom prijavio nesretnomu mjestu dar svoj 1000 for., pr. g. nadbiskup Mihalović 500 for. kako i pogorelcem na Velikoj Mlaki kod Velike Gorice (na uzk. ponedjeljak ob noć osam zadružnih kućah sa svim), pr. g. ban 200 for. a vis. vlada odredila zajam od 15.000 for. Pomoći treba hitre i obilate, jer su gubitak i potrebe goleme.

— Saznavši preč. g. opat i kanonik-čuvar Juraj Križanić, da za nove orgulje u župnoj crkvi velemerićkoj, do kupovne svote treba još 50 for. pokloni još i toliko k prijašnjem svom daru od 200 for.

— Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo je za gradjenje katoličke župne crkve sv. Antuna na Križu kod Bišća darovati iz vlastite svoje peneznice 200 for. a toliko i njez. velič. cesarica Karolina Augusta. Koliko smo do sada doznali, na molbu župnika Fra. Andrije Vidovića preporučio je prilaganje za gradju iste crkve svomu kleru i preuzv. g. biskup senjskomodruški Vjenceslav Soić, i sam priložio dar. — Po tom kako se njegovu poslu skloni i prijatni pokazaše u Senju i Otošcu, nada se župnik liepe pomoći. Gosp. Ante Pavelić u Otošcu darova sam velik dar od 50 for.

— Urednik „Viencu" mjesto pokojnoga Ivana Perkovca jest sada g. dor. Ivan Dežman.

— „Sloga" prestala je dne 20. travnja, a sada se čuje, da je naumljeno mjesto nje postaviti u Zagrebu novi list imenom „Ustavnjak."

Ugarska. Ministar Pauler, pokle je u Deakovu klubu i u ministarskom vieću dan prije uglavio kako treba odgovoriti, odgovorio je u saboru 22. t. m. na interpelacije Schwarzovu (Vidi br. 12.) i Gyczyevu (br. 16.), i to na prvu: da je vlada Placetum Regium kano po pravu obstojeći naumila čvrsto držati, o proglašenju pako dogme nepogrešlivosti da mu službeno nije ništa poznato; na drugu: da štatut iz katol. aut. skupštine jošte nije na vladu poslan, nego koliko bi morda sbog koje ustanove toga štatuta trebalo promieniti obstojeće zakone, bez legislative neće proći. Ghyczy očituje, da je odgovorom smiren, samo se još nada, da čitav štatut u svem obsegu svom neće stupiti u život bez privolje sabora. Više o tom drugi put.

Rim. Posred tuge sine kad i kad liepa radost, a takova radost osobito jesu deputacije iz katoličkoga svieta i pohodi Englezka katolička deputacija, samih prvih velmožah i odličnikah, koja je pred sv. otca stupila na veliku sriedu spada medju najsjajnije. Upravo tada stiže u Rim glas, da je Francezka za svoga poslanika u Rimu odredila vojvodu d' Harcourta, kojega je otac velikom odvažnošću i vještinom god. 1848. sv. otca oslobodio, a i sin je otca vriedan. Nego pomutila se je već radost tim, što novi poslanik još i danas sjedi u Versalju, pak i crni dogodjaji u Parizu pomutiše izgled. Velikoga tjedna nisu svečano obslužavane ceremonije, osim što kapitul po propisu crkvenom sam za sebe obavlja; sv. otac služio je samo u ponedjeljak tihu misu u kapeli Sikstovoj zatvorenih vratah i svojim dvoranom podielio sv. pričest. Drugo je obslužio u svojoj najprivatnijoj kapelici. Dne 5. travnja bijaše u gradu svečan sprovod zloglasnomu republikancu Montecchiu od željeznice preko svega grada, i sva civilna garda bila izašla. Na uzkrsne blagdane služio je sv. otac tihu misu opet u Sikstovoj kapeli. Dan 12. travnja kano spomendan kod sv. Agneze minuo je naravno ove godine tiho, samo što je spomenuta crkva bila puna pupčata, a u Vatikan stupilo 90 gospodjah iz najodličnijih

Digitized by Google

porodicah rimskih na pohode i darovalo sv. otcu dragocjeno izvezen ság. — Besjeda papina kano odgovor gospodjam, kako i prije i englezkoj deputaciji: da je naime pobjeda sigurna ili još za njega živa ili za prvoga nasljednika — prouzročila je u štampi talijanske vlade golemu buku i psovku. Grofica Stainlein razhrabrila se ter stavila 12. u večer na jedan prozor razsvietljen križ s napisom; ali joj za čas zveknuše stakla od kamenja. U svojoj nuždi nije mogao papa odoliti srcu, nego je na nuncija svoga kod francezke vlade poslao 10.000 fr. za biednike, rekši: siromak od milostinje siromakom. Najnovija dva znamenita službena čina papina jesu, da je mjeseca ožujka prvo nad odpornom strankom jermenskih katolikah izrekao veliko izobćenje to nad klerom to nad pukom, a drugo da je Decretum Urbis et Orbis proglasio sv. Alfonsa Liguora tanquam Doctorem Ecclesiæ. Dotični sbor uvrstio je najnovije spise Schulteove u index.

Monakov. Vierska borba ili bolje odpor proti odlukam sabora vatikanskoga uzima sve jači mah u Bavarskoj, poglavito u Monakovu. Osobito znamenita jest do sada skupština, od 400 odličnih gradjanah, učenjakah i činovnikah, iz koje je izašla na kralja adressa: „neka bi svakim zakonitim načinom uzbijao pogibeljne posljedice odlukah sabora vatikanskoga, po imenu nauka o nepogrešljivosti, zabranio naučati ga u javnih učilištih, a usuprot energično pobrinuo se, da odnošaj izmed države i crkve ustavnim putem bude snovice uredjen.“ Iz te skupštine sastavio se središnji odbor, koji pozva sve obćine po zemlji, neka pristanu uza očitovanje ter pod adressu na kralja kupe podpise. To dakle pismo kola po zemlji. Nego neide onako ravno i gladko, kako su skupštinari mislili. Magistrat i vieće starešinah u cielo posvojilo je adressu, nu nije podpisao jedan viećnik, a u vieću starešinah nepodpisaše tako zvani patrioti iliti Bavarci, kako se naproti liberalcem zovu. A liepo je znati, zašto se oba gradska vieća u to ime neskupiše u jedno, kako se namjeravalo, da demonstracija bude slavnija. Kad je naime načelnik područnoga vieća rekao načelniku glavnomu, koji je židov Guggenheimer, neka bi oba vieća sazvao, odgovori ovaj, što je potle i u vieću rekao: da se vieće gradsko ima baviti samo upravom grada, a ne i vierskom demonstracijom, pak ako i dodje do toga, da njega prvoga načelnika vieće tada vidjeti neće na sastanku. Koliko čitasmo do sada, jur su dva obćinska načelnika švabskih obćinah isti poziv odbili, rekši: dàkako, zar ćemo više vjerovati jednomu Döllingeru, nego svoj crkvi? Župnici grada Monakova, devet na broju, napisaše na svoje župljane a proti Döllingeru skupno očitovanje, kojim se brane od one Döllingerove izreke, da „tisuće i tisuće u kleru misle kako i on“, ter izpoviedaju, da primaju odluke vatikanskoga sabora i kao kršćani katolici, jer je Isus zapovjedio slušati crkvu, i kao svećenici, jer nesmiju svoga puka smutiti zlim primjerom neposluha, i kao državljani, jer su osvjedočeni, da taj nauk ni sada ni kada nemože škoditi državi, niti je napram državnim dužnostim staviti u neprilike. Sborovi kanonički i svećenstvo po kotarih sprema na nadbiskupa adressu. Nadbiskup je porad monakovske skupštine napisao na puk pastirsko pismo u kojem pokle je spomenuo, kako se je ružno na onoj skupštini govorilo, kako na primjer, da na vatikanskom saboru nije radio duh sveti, nego duh laži, neznanstva i kukavštine — opominje, da se nedadu zavesti iz katoličke crkve, niti prevariti, kan da i potle mogu ostati pravi kršćani i katolici; pak neka nevjeruju ni toga, da bi kralj mogao braniti i pomagati odmetnike, jer on da jest i bude pravi prijatelj katoličke crkve. Medjuto pišu različiti listovi monakovski, da je Döllinger pozvan 4. travnja na večer od kralja do pram jutru prebavio s njim u razgovoru, pak mladi kralj da je još i na razstanku obodravao staroga Döllingera, neka samo postojan ostane, a kraljevska pomoć da mu nefali. Dana 17. travnja podpisa nadbiskup sentenciju, kojom nad Döllingerom izriče crkvene zabrane i kazne, a proglašena u biskupijskom listu govori s ostalim ovako: „Pokle tako Vi prečastni gospodine proti bistrim i sigurnim odlukam vjere katoličke crkve znatice i tvrdokorno ustadoste protiviti se i još se protivite; pokle više putih opetovanih opomenah otčinskih svoga nadpastira neposluhnuste; pokle Vi dapače odpor proti crkvi očito zastupate i sljedbenikah mamite; pokle je napokon tim nastala velika za vierni puk pogibelj ono dugo čuvano obaziranje napram Vašoj visokoj časti u crkvi i državi, kako i napram Vašim nedvojbenim zaslugam u službi učiteljskoj, u znanosti i javnom žiću pretegnula: to se je morala za spasenje Vaše duše i za opomenu drugim crkvenim zakonom na crimen hæreseos externæ et formalis ustanovljena i od obćenitoga sabora vatikanskoga glede njegovih dekretah od 18. srpnja t. g. snovice dosudjena excommunicatio major, pod koju Vi imenovanim postupkom ipso facto padoste, posebnom sentencijom izreći i očitovati, a ta crkvena odsuda primjereno proglasiti u javnost, što se tim naviešta.“ Isti list objavio je svečano očitovanje svih članovah stolnoga kapitula monakovskoga, da oni priznavajući obćeniti vatikanski koncil i njegove odluke, i sve što je nadbiskup s tim u savezu učinio i naredio, složno i jednodušno stoje uz njega i stati će. Na Jurjevo slavi se u dvoru vitežka svetkovina, i tu bi službu po običaju obavljao Döllinger; nego ove godine već se je naprvo pročulo i razglasilo, da će svečanu misu i propovied mjesto Döllingera reći dekan Enzler. Pišu listovi, da je Döllinger primivši dekret ekskomunikacije rekao: „Da nebude momu kapitulu sv. Kajetana neprilike, neću u crkvi obavljati nikakove duhovne službe.“ — Dalje stižu glasi iz Njemačke, da je kralj virtemberžki odlukom od 18. trav. naredio i prosvjetni ministar proglasio: da konštitucije od 24. travnja i 18. srpnja 1871. progla-

Digitized by Google

šene saborske odluke, osobito dogma nepogrešljivosti, u državnih i gradskih odnošajih neimaju nikakove pravne moći. Biskup ermlandski (dor. Kremenz) skinuo je i zabranio svaku službu seminarskomu ravnatelju dru. Treibelu i učitelju vjeronauka dru. Wollmanu u Braunsbergu; ujedno izobćio iz crkve gimn. ravnatelja Brauna svjetovnjaka. Nad onih pet profesorah duhovnikah u Bonnu: Knoodta, Birlingera, Hilgersa, Langena i Reuscha izrečene su već najveće crkvene zabrane i kazne. Toma Braun, kako se imenuje „pasovske crkve svećenik u Ortenburgu“ piše u A. A. Z. proti svim katoličkim biskupom na latinskom jeziku pod naslovom: Censura in vaticanae Synodi episcopos, a kako drzovito, dosta je spomenuti ovu: „Niste vi objavili rimskoga biskupa nepogrešljivost, nego svoju od sv. Duha zapuštenost“ — „pak jer vi zaboraviste na Isusa i on je odbio od sebe vas i vašega rimskoga kumira, dok je izvan vas odmetnikah crkva ostala zdrava i čitava.“

Pariz. Utekavši iz toga nesretnoga grada svećenik, piše časopisu „Journal de Bruxelles“ kakova nedjela ruka buntovnička počinja: „Crkve robe, župnike zatvaraju i gdjekoje grozovito zlostavljaju, zarobiše nadbiskupa i generalnoga mu vikara, samostane pretražuju i poglavarah lišavaju, a do 20 Isusovacah postrieljaše.“ Redarstvena prefektura sve većma priliči zatvoru za danah strahotnih g. 1793. Tude ima generalah, svećenikah, pisacah, osobah obojega spola, svake dobe i staleža. Nadbiskupa msgra. Darboya, sestru mu i cielo osoblje biskupske palače zatvoriše po naredbi jednoga člana komune, koj je sliedeće noći sve prostorije palače dao izprazniti nepoštediv privatne imovine nadbiskupove. Župnik župe Madeleine Deguerry, župnici sv. Augustina i sv. Filipa du Route, napokon msgr. Maret, biskup od Sure, takodjer su zatvoreni. Više crkvenih družbah porobiše odaslanici komune. Zatvoriše takodjer rektora isusovačkoga, o. Olivaina, ekonoma o. Juleja Coubueta, isto tako sve profesore, činovnike i služinčad kolegia de Rue des Postes, što bi tobože obćili s Versaillesom, Charelleom, Caatelineauom i drugimi pomagači papinimi. A „Kreuzzeitungu“ pišu iz Francezke: Osoba dolazeća iz Pariza pripovieda, da su nadbiskupa iz kreveta trgli i pješke u tamnicu odvukli. Cielim putem ne samo da su ga grdili, nego na najgadniji način blatili. Po uglovih moglo se čitati, da će na veliki petak biti velik banket, a s opazkom, da će se jesti meso popovsko po 3 franka. Na ženske samostane nahrupiše noćju, ali duvne umakoše sretno jur prije. Oglašeno je takodjer bilo, da će na uzkrs u tuilerijah biti velik ples, na koj pozvaše plesačice kazalištne.

Petrograd. U carskoj javnoj knjižnici uhvatiše velika knjigokradicu, a taj je dor. Alojzij Pichler, poznati historik odmetni svećenik, koj je prije nekoliko godinah spisao djelo o crkvenom razdvoju izmedju iztoka i zapada. O tom pišu iz Petrograda časopisu „Schles. Ztg.“ ovo: Dor. Alojzij Pichler, jur pol drugu godinu nadknjižničar u carskoj javnoj knjižnici skinut je sa službe sbog u veliko počinjenih kradjah u knjižnici. Opažalo se naime jur duže vremena, da knjige i rukopisi izčezavaju, a nije se moglo doći u trag, u koga bi bili. Po više putih uhvatiše in flagranti po kojega tatića, ali velikomu tatu baš ni traga. S toga zabrani ravnatelj knjižnice svakomu, pak i istim činovnikom knjižničkim dolaziti u čitaonice u bundi, kabanici i drugih gornjih haljinah, sve to valjade ostaviti dolje kod Švajcarah, kojim bude napose naloženo strogo paziti na svakoga koj izlazi. Dor. Pichler prijavi se ravnatelju Dojanovu, kako se sa slaba zdravlja brzo prehladi, te si izprosi dozvolu, da smie dolaziti s gornjom haljinom. Ali uz tu dozvolu dodje dor. Pichler u sumnju, kako se već to ponešto i prije naslućivaše, da bi upravo on mogao biti onaj dosele nepristupni veliki knjigokradica. Stadoše nanj oštro paziti i sbilja za koje vrieme dodje do kobna dogodjaja. Kada je jednoga dana dor. Pichler izlazeći došao u prostorije švajcarske, da se ogrne bundom napipa Švajcar na ledjih učenjakovih nešto tvrda, kano koricu od knjige. Odlučan Švajcar segne pod gornju haljinu te izvadi krupan svezak in folio. Dor. Pichler bude odmah doveden pred ravnatelja i prizna, da ima kod kuće više takovih knjigah i rukopisah. Stražari podju onaj čas s njim i nadju mu u stanu do 6000 svezakah, ako se površno samo procieni, do 15.000 rubaljah vriednih. Ukradeni rukopisi vriede do 60.000 rubaljah. Veći dio toga blaga bijaše jur u sanducih. Drugi petrogradski list pripovieda, kako su ti sanduci namienjeni bili Rimu, a dor. Pichler da je to sam izpovjedio. Isti list pripovieda, da je dor. Pichler Ježuvit!!, da je u ime reda bio u Rimu prigodom koncila i očito radio po nalogu Ježuvitah. Na to opaža „Schlez. Ztg.“, koj ni malo katolički nemisli, da je dor. Pichler sbačen sa stolice u Monakovu sbog držanja naprama koncilu. Njegov spis „Prave zapreke i glavni uvjeti temeljitoj reformi u katoličkoj crkvi“, nedopušta misliti, da je on u sporazumku s Ježuviti. Dor. Pichler bio je za koncila u Rimu, ali po nalogu naše vlade. Po mojem mnienju nastavlja „Schlez. Ztg.“ dor. Pichler pomaman je za knjigami, sve što je riedko, zanima ga, te nepita za struku. Napokon on nije istom prvi učenjački knjigokradica. Kako kažu, već je odpremljen prieko medje. Osobito ga okrivljuje to, što je biljegu knjižnice iz svih knjigah izstrugao.

Dopisnica urednička.

Pravdiću! Kažite se pravim imenom, pak da onda vidimo što pišete. G. R. V. u K. J. Predano uz hvalu. G. Vil. u Tem. Ide. G. P. K. u D. Došlo — vidit ćemo.

G. Ferd. Golešić ostaje d. p. na Završju; g. St. Zorac, d. p. premješten iz Podgorača u Sladoevce.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 18. Tečaj XXII. U Četvrtak, 4. Svibnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Propast drugoga carstva napoleonskoga.

Francezka je ognjomet, koji je mnogi put zapljuskao i zapalio Europu; i pokle mu je s vrška skinut carski klobuk, i pokle mu golemi bedemi njemačke vojske ostaviše oduška, vrije sada ognjomet sam u sebi biesno i strašno. Ako Niemac i nebude davio toga biesa i požara gasio nutra, gdje samo ždrielo mu Pariz drži zagradjeno topom i vještom šakom, prieko medje za cielo pustiti ga neće, pak u ovaj par za Europu odatle nije straha; ali je po svaki način vriedno promisliti, što je drugomu carstvu napoleonskomu pravi uzrok propasti, a tim većma promisliti, jer mnogi danas već kažu, da je jedini Ludovik Napoleon podoban Franceze opet primiriti i urediti ter proriču, da se on mora povratiti na priestol carski. Stvar je promišljanja vriedna s obzira političkoga, religioznoga i socialnoga, zato evo priobćivamo polag časopisa „Katholik" (October-Heft 1870.) razpravu, koja je potekla iz glave, francezku zemlju i narod, posebice Napoleonovu politiku, taktiku i svu vladavinu dobro poznajuće, a puna je nauka obzirom na modernu politiku u obće.

Propast drugoga carstva nije mogla snebušice nagnati u čudo nikoga, tko ga je prije bio dobro promotrio. Katastrofa kod Sedana jest silan udarac; nu oborio je on samo tielo, koje je živo truhnulo i samo zadnji udarac čekalo. Neka je priznati, da zadnje narodno glasovanje nije bilo bez Napoleonova pletiva niti bez muke njegovih pomagačah kako i množine činovničtva, to je ipak sigurna istina, da je onda za njega sbilja bio veći diel naroda. Pak je taj Napoleon nekoliko mjesecih poslie glasovanja mogao biti skinut s priestola, a da se niti jedan čovjek, ama samo porad poštenja i za izliku nije usudio zanj progovoriti i maknuti. Što nam povjestnice pripoviedaju, takova priekoga i naopakoga slučaja ne znamo. Pak ipak nije dogodjaj taj čudan. Od početka svoga vladanja poprimio je Napoleon i sveudilj okorelo držao tu nečuvenu pogrešku, da je oko sebe kupio ljude, koji porad svojih načelah mora da budu neprijatelji njegovu vladanju, dok je usuprot od sebe odbijao ili tija proganjao ljude, koji mu bijahu vierni podanici i najbolje upore njegovu težkom mukom podignutu priestolu. U tom leži sva tajna, zašto darovit vladar, veće na početku moći i jačega obilja nego ikad itko njemu ravan, još prije nego za dvadeset godinah kukavnije i nesviestnije pada, nego ikad itko, što historija zna pripoviedati. Nu kako bi to, pita se, moglo biti da mudar čovjek naopaki i čudni način tolike godine drži? Divna sreća, koja je Napoleonu poslužila, da se je onako lahko a opet čvrsto mogao zacariti, očarala ga i očarana držala do konca, recimo, da ga je pomogla rinuti u propast; ali nije nipošto samo ota vrtoglavica kriva. Napoleon bijaše po rodu pravi pravcati rationalista, ili bolje materialista u politici, i morda je u njem pala ujedno na takvih načelih gradjena politika. Ludovik Bonaparte nije nikada vjerovao, da bi bud u jednoga čovjeka, bud u cieloga naroda moglo biti toliko osvjedočenja i uvjerenja, da bi ono moglo držati ter obstati naproti materijalnoj koristi. Vaviek je on radio tako, kano da su najsvetija čuvstva i tradicije puste stvari, koje je slučaj stvorio i opet slučaj može promieniti, osobito pako da se to mora prevrnuti i uništiti pred materijalnim dobitkom, vremenitom korišću. Višjega promisla, božanstvene moći skroz u srcu narodnoga i pučkoga života, toga on nije vidio, na to se on nije obazirao. Za njega bijaše gotova tvrda i očevidna istina to, da družtveni i državni život, prijateljstvo i viernost

Digitized by Google

drži samo vremenita korist. I zato nije morda nijedan vladar kršćanskoga naroda tako malo cienio narod, koliko upravo Napoleon III. Kad se je pokazala ta njegova misao i taj njegov način postupka boljma na vidjelo, nije ni moglo drugčije biti, nego da se njemu otudji bolji diel naroda, a preda ga za uviek onakovim, koji kako i on misle, to jest dakle: koji sve rade s razlogah podlih i sebičnih, pak su se s tih istih razlogah oko njega rivali na visoke časti i službe. Pak opet s tih istih razlogah, porad dragoga i miloga i jedinoga sebe svoga, niti pisnuše niti se maknuše stožernici Napoleonovi, ama da bi samo porad poštenja, ili porad obrane pred narodom, ili barem za izliku rekši: narod će tad barem vjerovati, da su nas vodili razlozi plemenitiji. Taj primjer političkoga nepoštenja jest takodjer jedan žalostan pojav i biljeg vremena.

Počmimo pregled racionalistično-materijalistične politike Napoleonove od Italije, gdje su njezinoj osovini stojale osice. Načelo narodnosti, koje na sve ostale stvari, na vjeru i poviest rado zaboravi, pak jedinstvo ili srodstvo jezika postavlja kao jedini uzrok, zašto se imaju promieniti, i jedino crtalo, kojim se imaju zaokružiti medje države, jest sbilja prvi i poglaviti biljeg, obćeniti način i temelj ovoj prostoj, što se moderna zove, politici. Načela po kojih je zamišljeno talijansko jedinstvo, bijahu čisto materijalna, a slagano i provedeno opet čisto materijalno-racionalističnim načinom: mitom, silom, nevjerom i izdajom. Od prvoga do zadnjega časa careva vladanja rabljena su takova sredstva bez prestanka, neka bi u istih najvišjih za ljudski rod pitanjih, u pitanjih objavljene vjere, zavladao isti sistem, koji u Parizu vladaše. Čisto materijalnim načinom, često odurne vrsti načinom, nakanjivao je Napoleon velikoga Pija prisiliti, neka bi njegova načela, to jest načela moderne politike, poprimio i uveo za katolički sviet. — Moderni je Caesar cienio da komad zlata i čopor surovih soldatah vriedi koliko i na božjoj objavi gradjeni zakon, pak hotio ništa manje nego ono zamieniti za ovo. Francezkim poslanikom u Rimu nebijaše ništa više raditi, nego papu učiti i uvjeravati, koliko je ta zamjena potrebita i koristna. Kako bi liepo i zanosito bilo to, kad bi papa ovršivao svoju duhovnu vlast ne već u ime i kano organ Boga, nego u ime i na temelju onih načelah, u ime zlata i soldatah, po čemu je Napoleon dao ćutiti svoju zemaljsku vlast! To je ono pomirenje izmed obijuh oblastih, kako ju naša „moderna politika“ razumi i kako za njim goni. Posada u crkvenoj državi i proračunano lagano predavanje iste u vlast Garibaldi-Viktor Emanuela i stotina drugih stvarih i činah smieralo je jedino na taj cilj, da papu sklone na to „pomirenje.“ Medju Napoleonom III. i Piom IX. radilo se je u posve neobičnu stupnju, prem ako u novom obliku, o starom priepornom pitanju: koja vlast višje stoji, da-li duhovna oli svjetovna? Cara posred njegova životnoga načela, posred zlata i soldatah, obhrvala i oborila sudbina njegova. — Papi je u isto vrieme ugrabljen zadnji ostatak crkvene države svjetovne oblasti, ali mu je netaknuta ostala oblast duhovna, makar mu otmičari i s ote strane stavljaju priečke. Vjerozakon bijaše Napoleonu jedno sredstvo za njegovu svrhu, koja je: na sve strane vladati. Da je on zato morao crkvi kad i kad poslužiti, samo se sobom razumie, nu nipošto nije zato pravo i razložno ono, kako se u njega mnogi katolici zaufaše i njemu se svim srcem podaše. Neima dvojbe, ter su revni prijatelji crkve, po imenu duhovničtvo, slušajući i povodeći se za sladkom besjedom Veuillota, što nije bilo svaki put zdravo ni koristno, pomogli dići i utvrditi drugo carstvo. Smatrahu da je ono jedini postavak i zalog reda, mnogi pače da je jedini zaklon vjerozakona; a kako je Veuillot bio oduševljen za državni skok Napoleonov, čudno se je dojimalo čovjeka kano u groznici maštanje, a to je s njega bilo prešlo i na štioce tadašnjega „Universa.“ Bez obzira i himbe bacalo se Napoleonu u krilo, a on bio tad mudar, te je katolika (liberalna) postavio za bogoštovnoga ministra, i davno željenu slobodu obuke dozvolio. Nu čim je osjetio, da tvrdo i sigurno sjedi, mahom je svakoga poštena kršćana iz svoje vlade rinuo, i oko sebe sastavio liberalce, iste radikalce i demokrate, koji su na časti i službe pravi lov gonili. Od tada, pak sve do onda, kadno naumi opet postaviti vrst parlamentarizma, njegovi ministri bijahu sve sami ljudi, koji se ovaj više onaj manje pokazaše kano neprijatelji crkve. Jur god. 1852. bi popravljen zakon ob elementarnoj obuci na liberalnu, to jest, vlast crkve oko pučke učione stegnuta; od godine 1856. za jezuite posta nemoguće podići kakova god svojih višjih za onda slavnih i sjajnih učilištah, a drugim redovom jako se to otežčalo. Sve to bilo proti razgovetnu slovu zakona. Pokle se je više očitih crkvi neprijateljah obredalo na bogoštovno-prosvjetnoj stolici ministarskoj, prem se neumjetni pokazaše da bi svećenstvu izpod noguh povukli pód, posao proganjanja predan bi najbezobzirnijemu čovjeku Duruy. Taj čovjek, koj je očito izpoviedao najkrupniji materijalizam, i svoj posao onekršćivanja, na čemu budi mu hvala, takodjer očito kazao i gonio, bijaše prosvjetni ministar duže (6 do 7 godinah) nego svi njegovi predaci skupa. Pod izlikom teh-

Digitized by Google

ničkoga obrazovanja ustroji on posve materijalistično-racionalistične učione, u kojih je naredio stolicu za „profesora iz morala", kraj kojega s prvine moralo se je porad pristojnosti trpiti učitelja iz vjeronauka, ali je imao najprije njegovu obuku kvariti i osujetiti, a najpotle posve nepotrebnom učiniti. Još je učitelja vjere tražio i imenovao sam Duruy, to se razumie. Tad se nije čuditi onim „revolucijam", koje su zadnjih godinah na svakom većem državnom učilištu ustajale. — To je nepobitna a jako zamašna istina, da su za carevanja Napoleonova državna učilišta uzgojila skroz republikansko-revolucionarno, odlučno protucarijsko koljeno. Kako je po svem suditi, volio je Napoleon III. i to, nego da bi oživio u školi i kroz nje duh religiozni. —

Puno boljim uspjehom nego je uspievalo u Rimu, izpao je u Francezkoj pokušaj, svećenstvo caru na ruku i službu previnuti. Dvorski episkopat i dvorski katolicizam stvorio se tu gotov i očit. Poznato je, kako su Napoleonova imenovanja biskupah bila kad i kad i vrlo sumnjiva; galikanizam, kojega biše nestalo, podigao drzovito glavu, na učiteljske stolice stare Sorbonne (najvišje bogoslovno učilište) sjedoše skoro sve sami njegovi sljedbenici, a tako i na dobar broj biskupskih stolicah. Postavilo se i naredilo jak broj mastno plaćenih bezposlicah iliti sinecurah za dvorske i dvoru vierne ter vitke i puzke biskupe i duhovnike; plaće svećeničke povećane po više putih, ali je takodjer po više putih stezana i stegnuta na tiesno župnikom vlast i ugled u školi i občini to zakonom to čitavom dobro organizovanom vojskom prerevnih činovnikah. Još je i podlijih rabljeno načinah za pokvariti svećenstvo. Materijalna je to korist, kojom ćeš čovjeka k sebi pritegnuti, a njegov posao, za koji je postavljen, pokvariti. Ta koliko je kroz hude i biesne agente puk proti kleru razdraživan i hušten, a za ništa drugo van pokazati kleru činom, da mu bez vladine zaštite neima obstanka. Odatle vidjeti je, zašto su mnogi svećenici s carem onako čvrsto držali ili bolje držati morali. Listovi s vladom dobro sporazumni vikali su dan na dan na krivicu, zašto je ona polag konkordata u obliku državnih plaćah dosudjena crkvi naknada od petdeset milunah i zahtievali da se izbriše iz računa. To petdeset miliunah duhovničkih moralo se sveudilj dobromu narodu u pamet dozivati, da neopazi, kako svake godine na stotine i tisuće miliunah trati vlada i njezini pouzdanici.

Koliko objačiše i pomogoše uzdržati priestol svi oni visoki od Napoleona iz praha uzvišeni dostojanstvenici i pouzdanici i onoliki razmaženi činovnici, i kako se oni brzo i lahko znadoše prilagoditi u republici, dosta je poznato pak netrebamo ni spominjati.

(Sliedi dalje.)

Griešnik na samrti.

(*Slika iz života.*)

Vjera je čovjeku vjernija, nego-li je on njojzi. Ona mu, umirućemu šalje svoje službenike, premda jih on prezire; ona gleda i nastoji, da mu svojimi tajnostmi barem u čas smrti pripomogne, ali ona nije kriva, ako on pomoć njezinu odbija.

Uzmimo: čovjek postaje svedj slabijim, životna snaga ostavlja ga, a obični znaci skorašnje smrti, jur se pojavljuju. Njegova svojta trza se od straha, ter napokoncu kaže mu, da se boji za njegov život. Na to ili će sam zahtievati svećenika, ili ga opet moradu nagovarati, da pusti k sebi onoga, koga mu u brzini dozvaše. Trebalo je možda dugoga moljakanja i mnoge prošnje, dokle ga na to sklonuše. Svojta plače i zaklinje ga, neka se primiri i želji njihovoj zadovolji. Ta što bi rekao sviet, da on imenom kršćenik, nebi se htjeo na zadnjoj uri kršćenikom pokazati. Obitelji i ukućanom bila bi sramota, a ostalomu svietu sablazan. Mora se dakle drugim za volju pokoriti.

Ali vjera nije kriva, da on službenike njezine toli težko i nerado k svojoj postelji prima.

Nu postavimo, on će sám zahtievati, da mu se duhovna pripomoć dozove, on će dragovoljno s Bogom se izmiriti, jer vidi, da mu se nije više u sviet pouzdati. Hoće-li ga vjera saslušati? Neće-li ga znajuć i preziruć njegov prošli život, od sebe odbiti. — Ah, neće ga ostaviti, već eno svećenika, gdje se žuri kano brižljivi pastir za izgubljenom ovcom. Bolestnik pliva jur u smrtnom ledenom znoju; jedva jedvice muklim glasom odzravlja prvomu svećenikovu pozdravu; govori nešto, ali ga svećenik nerazumije; plaši se i nemirno se na svaku stran obraća; gleda svećenika ali tamnim i ukočenim okom. Medjutim valja mu se k smrti pripraviti. O moj Bože, je-li to sgodan čas, da se tako veliki posao dobro obavi? Jesu-li to povoljne okolnosti, da izpovjednika ohrabre, a griešnika groznoj pogibelji otmu?

Vjera tomu nije kriva, da je griešnik njezinu pomoć toli kasno prizvao.

Njezin službenik nepropušta ničega, što bi u tom nepovoljnom stanju bolestniku koristiti i njega spasiti moglo; daje mu, ako može, sveta otajstva umirućih; liepo ga podučava, ali se nauk bolestnika neprima, jer možda samo rieči čuje, ali smisla nemože dohvatiti; ostaje kod njega, nebi-li ga možda svojom nazočnošću ohrabrio; probudjuje u njem časimice dobre i spasonosne

Digitized by Google

misli, koje ga više nediraju; brini se i skrbi za njegovu dušu, pak mu pred očima drži razpelo, ovaj jediti zalog njegova spasa. Pruža mu razpelo i držeć mu ga pred očima, hoće da ga živo opomene, da mu se bliži čas razstanka, da mu se je zalud uzdati u ljude, da mu od svih ostavljenu na skrajnoj uri, koja je tako blizu, ništa drugo nepreostaje, nego-li potražiti u Isusa, svoga budućega pravednoga sudca, milost i spasenje.

„Nemislite, ljubezni brate“ — govori mu svećenik, — „nemislite sada već na nikoga, nego-li na onoga, koj je na drvetu križa za vas trpio i umro. Vrieme je, da na sve drugo zaboravite. Ovamo u ove otvorene i krvavom ranom razvaljene grudi smjestite i preporučite svoje bolno srce, da ga sužanjstvu paklenomu otmete. Ovimi se ranami morate tješiti, ovimi se ranami u strašnoj stisci smrtnoj kriepiti i bodriti. Ovom se presvetom krvlju morate očistiti i tako srdjbu otca nebeskoga izmiriti. Primite dakle, ljubezni brate, primite ovaj znak vašega spasa, ter ljubeć ga čekajte mirno svoj vječni pokoj!“ — Nuto, ljudi božji, gledajte što ostaje čovjeku od sve njegove slave, sreće, mudrosti i jakosti. . . Priprosto razpelo, to mu je sve, sva utjeha, nada i pomoć; priprosto razpelo, to mu je baština, za kojom hvata, koju ljubi i cjeliva, kano da je razpetoga spasitelja za svega života milovao i nada sve ljubio. . . Ali pitanje je veliko, da-li će čovjeku u taj strašni čas olakšati, da-li će pogled na razpelo i na razpetoga spasitelja obodriti čovjeka, koj bijaše za života protivnik njegovomu nauku i neprijatelj njegovomu evangjelju? Može-li se umiriti, utješiti i tomu nadati, proti čemu je svom težinom svojih načelâ vojevao.

Ali vjera nije tomu kriva, da nesretnik čovjek neima nikakova prava na njezine spasonosne utjehe.

Napokoncu umire čovjek. Plamen njegova žića sve pomanje plamti, zadnja je borba med životom i smrću, smrt je jača i duša izlazi iz tiela. Svećenik začme moliti crkvom propisane molitve, da mu dušu poprati, objači i vječnomu sudcu izruči. O koli neizkazanu utjehu sadržavaju u sebi ove svakdašne molitve, i kako silno mogu ohrabriti čovjeka, koj je kano kršćenik živio ili koj barem kano kršćenik umire! Koli blagim čustvom pune dušu, koja si je sviestna, da ide u ruke dobromu i izmirenomu otcu! Ali hoće-li ove jednako ublažiti zla kršćenika, koj u svakoj slovci, u svakoj rieči nov prikor čuje i sluša?

Vjera nije tomu kriva, da ga svaka njezina rieč i utjeha odsudjuje i proklinje.

Griešnik umre — mrtav je — i njegova duša pred sudom božjim, ali vjera nije kriva, da je kano griešnik umro i duše si nespasio. (Priobćio *Gj. B-ćki.*)

Narodnost pápâ.

Četrnaest naroda može se ponositi, da je od njihovih sinova bilo nekoliko i papinskom trokrunom ovjenčanih, a medju ove narode možemo i naš hrvatski narod ubrojiti. Najviše papa po narodnosti bilo je Talijana i to na broju 202, dakle skoro $^4/_5$ svih nasljednika Petrovih. Za Talijani najviše je Grka — 13, — Francezah — 12, i Niemaca 10 na Petrovoj stolici sjedilo. Od ostalih evropskih naroda bila su 2 Španjolca, 2 Portugaljca, 1 Holandez, 1 Englez i 1 Hrvat — Dalmatinac, Siksto naime Peti, sin ubogih roditelja iz Kruševaca u Boki kotorskoj, kako piše Andrija Kačić u svojem ugodnom razgovoru naroda slovinskoga. *) — Iz Azije bilo ih je 10, a iz Afrike 4, kojim se na glavi sjaše svietla kapa tiara. Jedini novi sviet Amerika ni Australija nije još nijednoga pape rodio.

Po raznih narodnostih najviše ih vladalo jedanajstoga stoljeća, tečajem koga vidimo na papinskoj stolici 12 Talijana, 5 Niemaca, 2 Franceza i 1 iz Azije. Šestoga pako i devetoga stoljeća papovahu sami ovejani Talijani, a naš Hrvat, Siksto V. nosaše papinsku krunu 16. stoljeća.

Od Talijana bila je polovica (104) rodjenih Rimljana. Od ovih zamienilo je 14 zlatnu trokrunu mučeničkim viencem, a 39 ih se posvetilo. Prigovara se tomu, da su Talijani previše zaokupili papinsku stolicu, ali je opet živa istina, da pape, kakovi bijahu sv. Klement, sv. Grgur I. veliki, sv. Leo I. veliki, Grgur VII., Inocent III., Pijo V., Benedikt XIV., Pijo VI., VII., i IX., premda Talijani opet bez ikakova prigovora najdičnije mjesto u poviesti crkvenoj zauzimlju.

(Priob. *Gj. B-ćki.*)

Viestnik.

Zagreb. Po izboru i predlogu preč. prvost. kapitula dostojao je preuzv. g. nadbiskup imenovati za čuvara knjižnice prvostolne crkve urednika ovoga lista Šim. Balenovića.

— Na knjižicu „Placetum regium“ dra. Juraja Žerjavića napisá profesor pravoslovne akademije dor. Bresztyenszky u „Nar. Nov.“ kritiku radeć razbiti razloge knjižice ter dokazati potrebu i pravednost spomenute vladarske naredbe u obće, posebice pako za dokaz tomu objasniti postanak iste naredbe pod krunom ugarskom još za Sigismuda kralja. Žerjavić je jurve odgovorio na kritiku u istom listu braneći izreke svoje knjižice od protivnikovih prigovorah i spočitnicah. Spočitao je naime jurista theologu, da stoji na kraju svoga kraja, to jest tako zvanoga ultramontanstva, nu i theolog braneći se od spočitnice rekši da je tu samo središte, za koje mora držati svaki katolik, spočitava juristi, da on

---

*) To jest: on se je rodio već na talijanskoj obali našega mora, ali je znao i ćutio, čija krv u njem vrije. Drugčije s naše strane bilo je papah više, neki po svoj prilici takodjer naše krvi i jezika. Ured.

Digitized by Google

usuprot sbilja stoji na kraju svoga kraja, to jest, na staništu moderne teorije o državnoj svemoći. Koliko vidimo iz razprave, ove dvie naše preporne stranke sbilja se nebi nagodile i složile. „Placetum regium“ u širokom onom obsegu njegova područja, kako se je tečajem historije u nekojih državah, po imenu u našoj monarkiji za Josipa II. to napram vrhovnomu obćenitomu glavaru crkve papi to napram višjim i nižjim poglavarom crkvenim u obsegu države službujućim razvio i nategnuo sudimo, da gosp. dor. Bresztyenszky nebi niti hotio zagovarati, niti bi ga s gledišta državne i vierske slobode mogao obraniti, kako god usuprot sudimo da niti gosp. dor. Žerjavić neće dokazati, da nemože biti slučajah i granicah, kad bi ovakova ili slična, makar vaviek istoga imena naredba, sa strane državne mogla biti razložna i pravedna. Papu i papinsku stolicu u svakom poslu crkvene uprave, osim koliko ište i dokle koga veže ugled, posluh i poštovanje višje naredbe, nitko nije dužan smatrati za absolutno nepogrešljiva, a manje još (sa spomenutom naprvo opazkom) državnoga vladara i njegovu vladu; zato i jest vazda bilo svakoga imena pazke i sumnje i priečke i ograde izmed obe vlasti, naročito zakonah s jedne i s druge strane, koji su medje označivali. Pod novim kretajem vremena pravi se evo med crkvom i državom nova kriza, iz koje na koncu, bio već proces s borbom dug ili kratak, mora izaći stalan odnošaj izmed oba družtva. Hoće-li ustanove toga odnošaja ustanoviti takodjer kakovu vrst Placetuma, to se naprvo pogoditi neda, jer visi o volji ljudskoj, pak niti netreba naprvo time mozga si mutiti; nego kako je njega nepovjerenje rodilo, vaviek jest i biti će biljeg nepovjerenja, a pod njim odnošaj nikad prijatan. Narav jednoga i drugoga družtva ište uzajamno mir, prijateljstvo i slogu, i koliko toga medju njima nebude, kriva je strast ljudska i naopake njezine težnje. — S koje-li strane bijaše više uzroka tužbi i žaobi, nije ovdje dokazivati. A smiešno je, kada se države, koje drže silu u ruci, prečinjaju kano da se sa strane crkve boje sile i presile, ili ako je to moć idejah i moralna snaga, česa se boje, treba znati, da je pred tom svaka sila umakla, ili se pod njom skršila. Neka, borbe znamo da je bilo i bude. A bilo što i kako bilo, to je očevidna istina, da Placetum protegnut i na isti nauk i organizam crkve zakidava u bitak i naravni razvitak crkve, pak da takova njega crkva nad sobom bez odpora i borbe trpiti nemože, a niti će ga ikakova sila nad njom za dugo uzdržati moći, tim manje, čim većma država bude po drugoj strani svojim državljanom puštala vierske i ostale osobne i družtvene slobode. Veli se: poguban je nauk, poguban zakon! Ali što se napokon uz očite neprijateljne teorije i težnje nemože pričiniti državničkim glavam sa strane crkvene pogubno po državu? Ta pogubna ista crkva svojim bitkom i žitkom! A sbilja je čudno, što u isti mah, kada državnici viču, da se papa nametava za vrhovnoga sudca nad zakonom državnim, oni sami sebe nametavaju za vrhovne sudce nad crkvenim naukom i zakonom, za sudce vjere: koji je njezin nauk pravi koji krivi, koji zakon dobar koji zao.

— Markovo je za obćinu glavne naše župe gradske svetak, festum chori et fori, kako zahtieva prvi titulus svake župne crkve. U gradu jednom, gdje ima više župnih obćinah, pak jedna ima svetkovati, dok ostale slobodno rade svoj svakidanji posao, smeta se naravno i popušta ovakovo svetkovanje, ter tako muti se i u našem gradu. Na Markovo dakle ove godine prionuli oko svoje gradje i zidari u obsegu župe sv. Marka; nu od gradske policije stigla zabrana, ter zidari morali posao obustaviti. To je graditeljske ravnatelje jako razgnjevilo, osobito kad razumiše, da je policajna prepovied stigla ponukom sa strane župnoga ureda, ter gospoda ceha-meštar jošte s dvojicom graditeljskih ravnateljah napisaše u „Agram. Ztg.“ i „Agram. Lloyd“ pismo (Eingesendet) kano na vas napredni sviet tužbu, i prosvjed, psovku i ruglo, zahtiev i grožnju. A tužba je to i žaoba na svetce i duhovnike, na naredbu i policiju, i još više. Pišu da se na takov svetak drugud pametni sviet neobazire i neka si duhovnici sami slave svoje svetce bezposlicom (Um solche Feiertäge pflegt sich in anderen Städten Niemand zu kümmern, sondern überlässt es der jeweiligen Pfarr-Geistlichkeit ihre diversen Heiligen nach Belieben durch Nichtsthun zu verherrlichen); da svim ostalim razredom gradskim bilo prosto raditi, a ponukom duhovničtva samo zidare (die das Pech haben gerade im Bezirke dieses Heiligen zu mauern) nagnala policija, neka se bezposlicom i dangubom pak i žrtvom zaslužbe preporuče sv. Marku pod obranbu; ali proti toj nejednakoj pravici prosvjeduju i žele vidjeti, kako je svetkovanje samo u crkvu zatvoreno, što i mora da bude (Gegen solche Unkonsequenz protestiren wir feierlichst und möchten in der Folge die Verherrlichung des heiligen Markus in die Kirche wo sie hin gehört, gewiesen haben); na koncu još vapiju, da je krajno doba ošišati taj perčin (Hohe Zeit ist es übrigens, diesem zöpfischen Gebahren durch Regelung der Feiertäge und Streichung aller überflüssigen — ovamo netreba brojiti god majstora i druge zidarske godove — ein Ende zu machen). — Župni ured odgovorio je na to posve kratko, kako se naproti onolikim uvredam nije moglo mirnije ni dostojnije: da je takovo svetkovanje naredjeno ne samo naredbom crkvenom, nego i državnom. — Ako je prava tegoba, ima njoj i pravoga načina; nu ovakov način nije prav i pravedan. Medjuto što se tiče onoga očitovanja, sudimo, da ga gospoda uz hladan razbora nebi ni sami već po drugi put podpisali, barem ne u onakovu obliku, jer nedvojimo nimalo, ter bi osjetili, da je uz ostale uvrede uvriedjena i vlastita njihova sviest i nabožna ćut. Uzrujale se u čas gnjeva misli i čuvstva, pak ako još kažemo, što čusmo, da su misli i rieči onoga pisma

Digitized by Google

potekle iz protestantske glave i pera, onda jim ima toliko izprike.

— Preč. prv. kapitul priložio je za virovitičke pogorelce iz skupne peneznice svoje 500 f. posebice presv. g. vel. predstavnik biskup Ivan Kralj, 50 f. a tako i ostala preč. gg. prilažu svoj dar.

— Svečanost uspomene Zrinjsko-Frankopanske obslužila je stranka prava po svom programu mirno i tiho, osim rane pucnjave, koju je morao slušati vas grad. Propovied u crkvi po slučaju nije rečena. Broj 17. „Vienca" posvećen je vas toj žalostnoj uspomeni.

— Na prolietne prosinodalne izpite došla su samo tri duh. pomoćnika.

Ugarska. Ministar Pauler odgovorio je u saboru prvo na interpelaciju poslanika Schwarza sbog proglašenja odlukah sabora vatikanskoga i kraljevskoga placeta ovako:

„O tom da su papinska pisma o dogmi nepogrešljivosti u više biskupijah ugarskih proglašena, nije meni službeno ništa poznato. Biskup stolnobiogradski zamoli moga pokojnoga predaka, da bi njegovu pastirsku na kler upravljenu poslanicu, u koju su uvrštene odluke sabora vatikanskoga, primio pod zaštitu svoju i da je nebi zabranio. Biskupovo to molbeno pismo stiglo je na bar. Eötvösa prije smrti. Kad je meni to pismo predano, držao sam za dužnost opomenuti biskupa na onu ministarsku okružnicu pisanu 10. kolov. lan. god. na biskupe katoličke rimskoga i grčkoga obreda, čim je nj. c. i kr. ap. veličanstvo narediti dostojalo, da se placet-pravo opet uzpostavi ter se nikakove odluke rimskoga sabora ili nj. svetosti pape u zemlji neproglašuju niti nerazpošilju prije, dok putem vlade njegovu veličanstvu nisu poslane i publikacija pismeno nebude dozvoljena (obćenita klika i pleskanje). Odatle vidi se razgovetno, da vlada Placet nesmatra zastarelim, nego mu pripoznaje valjanost, a glede porabe istoga dala je naredbe (hvala). Jer u kraljevskom placet-pravu vidi ona modus, kako su naši apoštolski kralji pravice države branili. Moć placet-prava, da se poslužim riečmi moga predaka, proteže se samo na takove naredbe, koje prava vladarska, zemaljske zakone ili nutarnji mir države vriedjaju; svrha mu je pako proglašenje obveznu moć kažuće, odnosno ovršenje takove naredbe ili pojedine njezine klauzule, ako su takove naravi, u zemlji zapriečiti. Tako, da se poslužim ovomu zadnjemu za razjašnjenje jednim primjerom, dade Marija Terezija god. 1773. papinsku jezuitski red ukidajuću bullu providiti kraljevskim placetom i dozvoliti joj publikaciju, ali onaj diel, gdje govori o imetku jezuitskom, kano pravicam krune protivan, nije odobrila, nego izrikom očitovala, da se ista dobra u ime rimske stolice i za nju nesmiju zaokupiti. Na takov način branila je ona pravice krune i naredbe njim protivne u onih točkah, kojimi se protive, nije dopustila proglasiti. Po takovu držim ja da se placet-pravo skroz dobro može složiti s gradjanskom slobodom i sa slobodom sviesti, a do veće potrebe dovoljnim za uzdržanje i sigurnost državnoga prava. Vlada držala je i drži za svoju dužnost, čuvati ga čitava (obćenita pohvala), a nada se, da se ona u tom svom nastojanju oko najsvetijeg dobra zemlje, i gradjanske slobode držati i čuvati ugarsko državno pravo, smie osloniti na podporu svih patriotah (obćenita pohvala).

Taj ministrov odgovor boljma je protumačio „Pesti Naplo", dokle se i kako ima razumiti, a piše ovako:

„To je ujedno odgovor na odluke katoličke skupštine. — Poglavita misao, koja se kroz elaborat skupštinski preplíće, jest: da bi sve pravice, koje je prije pogledom na katoličku crkvu držala i obavljala država, prešle na katoličku autonomnu skupštinu, ili, buduć da u njoj hierarhija vlada, da bi prešla na kler. Ali odgovor Paulerov naviešta, da toga vlada nemisli predati, a tim je srušen jedan temeljnik skupštinskih štatutah."

Posl. Schwarz očitova, da je u načelu s odgovorom glede placeta, koliko vlada obriče, da ga namjerava držati, posve zadovoljan; nu ište, neka bi vlada mahom po zakonu prihvatila ter ukorila i kaznila krivce, gdje su odluke sabora vatikanskoga proglašene, kano u St. Biogradu, Karlsburgu, V. Varadinu i jednom dielu njitranske županije. Zatim pita dalje: Ja bih samo zapitao g. ministra, ako dosadanje prestupke nebude strogo kaznio, kakovim načinom misli on državu obraniti od pokušaja, koj se je svakud maknuo i digao za povratak svjetovne vlasti papine? Ta svi ovih danah čusmo, kako kardinal Patrizi duhovnikom nametava dužnost odriešiti na izpovjedi od grieha nevjere i prekršaja zakletve one vojnike, koji pobjegoše iz vojske, što je proti svjetovnoj vlasti papinoj vojevala? Što bi g. ministar rekao, kad bismo se upravo mi proti svjetovnim težnjam kurije zapleli u rat, a nebismo bili na strani čudotvornih šaspot-pušakah mentanskih, pak onda kad bi se našu vojsku hustilo i zavodilo na nevjeru kano na bogumilo djelo? Da se ugnemo takovoj napasti, neka bi prije svega crkvenim dostojanstvenikom bilo zabranjeno služiti takovim papirnatim agitacijam kano komisari. Zato želim strogost.

Ministar nije na ova Schwarzova znalična pitanja odgovorio, nego predje odgovarati na interpelaciju Ghyczyevu i Zichyevu o kat. kongresu. Najprije reče ministar, da razlaganje Ghyczyeve interpelacije mora pustiti s oka, jer bi trebao prije dobro poznati i štatut kongresov, koji vladi jošte nije poslan, niti je ona mogla sud mu izreći. Samo brani zakonitost, kako je kongres autonomijski sastavljen, a Ghyczy nieče pak veli na koncu:

„Vlada pripoznaje crkvam i konfesijam pravo organizacije i samouprave po smislu drž. zak. XX. 1848.

Digitized by Google

u obsegu zemaljskih zakonah, a uz podpuno pravo državnoga nadzora u obće, dakle i glede katoličke crkve posebice (Desnica hvali). Koliko bi pako i dokle takova organizacija samouprave iskala promieniti prijašnji red stojeći na zakonu i zakonskom običaju, držim ja, da tu drugčije nije niti moguće nego pitati legislativu (Pohvala). Zato će vlada, čim joj kongresov elaborat bude priobćen, kako treba prosuditi ga, i po svom sudu raditi i narediti (Obćenita pohvala)."

Ghyczy kaže, da je s odgovorom u obće zadovoljan polažući, da se autonomna organizacija kat. crkve u nijednom slučaju bez privolje vladine izvoditi nemože. Kaže dalje, da odluke kongresa niti u onom neočekivanom slučaju, kad bi bez privolje sabora zadobile potvrdu kraljevu, nebi imale obvezne moći za katolički puk u zemlji, pak veli:

„Što se tiče samostalnoga naredjivanja nj. veličanstva, dobro sam i više osvjedočen o ljubavi ustava nj. vel. kralja i vjernosti napram zakletvi, kojom se obvezao čuvati naše zakone pod prostim božjim nebom pred svimi nami, nego da nebih držao za grehotu i pomisliti, da bi nj. veličanstvo u kojem god poslu bez podpisa ministrova ma što hotilo narediti; ja bih to još i onda držao za grehotu, kad opet nebi bio uvjeren, kolika je ljubav ustava u narodu ugarskom, ter bi svaki pokušaj smierajući tamo, da nj. veličanstvo u kakovu god poslu bez podpisa ministrova štogod naredi, ravno proglasio kano prekršaj proti ustavu."

Zatim brani Ghyczy da nije moguće niti slobodno pustiti na volju hierarhiji niti jedne ustanove za autonomiju, veleći:

„Sve se skupa drži u tom organizmu, pak po volji birati ovo ili ono nije slobodno niti ministeriju, niti kat. kongresu niti ma komu; nitko nesmie reći saboru: „To je tvoje, ovo pako nije tvoje, nego ću to ja izvesti!" Legislativi nesmie tako nitko govoriti, jer nad njom nitko nestoji, niti saboru može označiti granice zakonarstva. Što država stoji, nije u njoj bilo nikakove crkvene autonomije bez prijašnje privolje sabora, i dokle god u našoj zemlji nebude podpune i obćenite crkvene slobode, nesmie bez spomenute privolje ni biti autonomije, upravo, kako bez privolje sabora nesmie biti priznan nikakov novi vjerozakon. Izpod toga zakona nemože niti katolička konfesija tražiti iznimke; a niti kongres nesmie toga tražiti, ako iskreno ide za onim, što je često naviestao, da naime netraži odlike nad ostalimi konfesijami, nego samo pravnu jednakost. Hoće-li tu jednakost mora istim putem poći za autonomijom, kojim ju druge postigoše i postaviše." Još je Ghyczy dokončao govor primjetbom: ako njegovim mislim s ministarske klupe nebude prigovoreno, da će on šutnju smatrati kao povoljan odgovor, pak da se na organizaciji kat. crkve bez legislative neće ništa promieniti. — Ministar nije rekao ništa. Grof Ferd. Zichy, koj je već prvi put ustao proti Ghyczyu i njegove misli ter supozicije s ognjem uzbija, kaže da je i on s onim, koliko je ministar odgovorio, zadovoljan. Tko pozornije promisli izreke Ghyczyeve, vidi jim vas smier, kako saboru razteže krila i pod nje vuče kralja i sve potrebštine žića ljudskoga do kucaja srca. Propoviedati slobodu, a sve bez iznimke povlačiti pod vlast i glas neizvjestne i nestalne saborske većine, pak i sam organizam crkve — to je više nego smiešno. Gradite autonomiju, da vam ju razgradimo i po svojoj svetoj volji nametnemo mi sabor — čudna je to sloboda, čudna autonomija crkve! Nisu tako dali protestanti raditi sa svojim carskim patentom, — nego zadovoljni s tim zahtievahu naprosto, da jim ga sabor uvrsti u zakonik, i ništa više. Biti će prilike viditi, kako će katolici, kojim je Ghyczy svojom besjedom već naprvo hotio zavezati oči.

Ljubljana. Prošloga poljeća moralo se odpustiti deset bogoslovah, sve samih izsluženih dobrovoljacah jednogodišnjih. Iz Alojzijanuma, sjemeništa za dječake, uzeše sve učenike osmoga razreda gimnazijalnoga u vojsku, samo dvojicu izuzamši. Po šematizmu od god. 1870. bilo je 100 izpražnjenih duhovničkih miestah. Na taj obranbeni zakon tužba je obćenita.

Beč. Kako je poznato, bečko gradsko vieće upravilo je pouzdanicu na Döllingera i ujedno na bečki ministerij, neka bi se skoro zakonom uredio odnošaj izmed crkve i države. Nego katolička družtva i dvorane po bečkih kotarih, kano nutarnji grad, Mariahilf, Josefstadt, Hernals, Margarethen itd. ustadoše vikati na gradsko vieće, što se ono ima miešati u takove posle, i kako smie u ime grada u stvarih vjere govoriti, pak prosvjedujući proti pismu gradskoga vieća na Döllingera, kore i osudjuju korake Döllingerove. Tako je i soligradska katolička dvorana pisala ravno na Döllingera, i spočitala mu ponašanje napram crkvi i crkvenim oblastim. Prem nije onako obćenita i žestoka, prešla je ipak borba i amo u austrijske njemačke zemlje. Profesori svjetovnjaci bečkoga sveučilišta naravno poslaše na Döllingera adressu, s riedkom iznimkom od svih podpisanu, a podpisa ju i dor. Maassen, koj je kano još pravoslovni profesor u Gradcu bio revan katolik ter očito besjedom i pismom ustajao braniti crkvene stvari i namjere, i još nekoji drugi prije kano dobri katolici čuveni, a svih skupa brojem 60. — Gradačko gradsko vieće poslie živahne prepirke, je-li pravo i vriedno, da bi se občinsko vieće u takove stvari miešalo, izreklo je rezolucijom, koja će se objaviti: hvalu i pohvalu prvo Döllingeru, kao glavi pokreta, zatim kralju bavarskomu kano zaštitniku Döllingerovu, i u obće svim onim, koji srca kažu odlučno ustati proti rimskomu nasilju. Ujedno je gradsko vieće izreklo hvalu zemaljskomu školskomu vieću, jer se protivi reviziji školskoga zakona, kako kler i narod katolički ište. Na Döllingera ide iz Gradca pouzdanica još i od sdruženih

Digitized by Google

„deutsch nationaler“ i „Demokraten Verein“ pod novim naslovom „Deutscher Verein“, očito zidarska loža; nego i katolička gradska družtva ustaju protivno. — Katolička družtva rade naproti socijalno-komunističnim težnjam skłopiti družbe u prilog i poboljšicu radnikom i manjim obrtnikom, pak se je u Beču takova radnička družba sastavila, a kaže liep početak. — Za 25godišnja vladanja pape Pija ili 16. dan lipnja spremaju se u Beču svečanosti, ter je skupno vieće (General-Conferenz) katoličkih družtvah razpisalo na katolike nadbiskupije bečke poziv i prijavilo kratak program. Svečanost biti će jedno u crkvi, i tu će u svoje vrieme narediti sam kardinal nadbiskup, a izvan crkve prvo čestitka svečaru kod njegova nuncija, drugo različiti sastanci toga dana i koliko može biti obćenitije i sjajnije slavje, koje se može pokazati takodjer nakitom i svjetlobom na kućah; treće deputacija poći u Rim, i četvrto bratovština sv. Mihovila arkangjela dotle sabirati darove.

Prag. Iz Praga ode u Rim na sv. otca pouzdanica podpisana za kardinalom nadbiskupom od množine plemstva, višjega klera i gradjanstva, kojom mu za slučaj onaj, ako bi bio prisiljen odići iz Rima, svoje dvorove i kuće stavljaju na zapovied i ujedno očituju, da su mu u njegovoj potrebi i stiski po mogućnosti pripravni pružiti pomoć.

Brazilija. Čim je glas dopro, piše dopisnik iz Rio-Janeiro, da su grabežljivci Rim osvojili a sv. otca da drže zarobljena, stalo se u svih župnih crkvah prostranoga carstva moliti i pobožnosti obslužavati, kojim je kršćanski puk u neizmjernom broju pribivao, osobito na selu, gdje slobodnomu zidarstvu jošte nije pošlo za rukom za se ga zanieti i smesti, pak srce mu izkvariti. Uz molitve davala se obilata milostinja i slale oduševljene adrese svetomu otcu. Religiozna štampa, junački podupta od svih političkih časopisah, koji ložam jošte prodani nisu, stala je odmah što krepčije prosvjedovati proti otimačini piemontezke vlade, te nije odustala prava crkve stalno braniti i carsku vladu opominjati, neka nebi ništa propustila, čim bi se uzvišenoj glavi crkve opet pripomoglo do njezine svjetovne vlasti. Političi i religiozni časopisi tvrde glasno, da je svjetovna vlast za slobodno vršenje vlasti duhovne nad svimkolikim svietom katoličkim skroz potrebita. Ako se i nemože katolički pokret u Braziliji sravniti s pokretom ostalih katoličkih zemaljah evropskih, valja ipak priznati, da se više radi, nego-li se je moglo ikada nadati, osobito ako se pomisli na trom značaj pučanstva i tegoban položaj svećenstva u tom carstvu.

Amerika. Medju 26 crkvenih glavarah, što jih je nedavno sv. otac imenovao, jest takodjer deseti njemački biskup za sjedinjene države, a to benediktovac od sv. Vinka o. Ludovik Marija Fink, utemeljitelj priorata u Chicago i najposlje samostalan prior achtisonski u Kansasu, rodjen Bavarac. Imenovan je pako s naslovom biskupa Eukarpije in partibus. Iz istoga izvješća vidi se, da je u Meksiku podignuta nova i to 19. biskupija u Aquayu u Tamaulipatu, pak u Ecuadoru 7. biskupija u Puerto Viejo, te su tako za predsjednika, koj je medju svimi vladari prvi se ohrabrio prosvjedovati ozbiljno proti otimačini talijanskoj u Rimu izvedenoj, sada jur 4 nove biskupije podignute u razmjerno malenom Ekuadoru, a to su Ibarra, Riombamba, Loza i P. Viejo. Nova česka obćina u New-Yorku, štu ju nedavno u crkvi kapucinskoj za 14 dnevne misije utemeljiše gg. Gartner i Videnka, dobila je prvoga dušnoga pastira, koj jest g. Weidlich iz nadbiskupije pražke. Traži se više českih svećenikah za nadbiskupije u Cincinnatu i New-Orleansu, za biskupije u Harisburgu, Pittsburgu, Altome, Dubuqueu, Greenbayu, Lacrossou, St. Paulu i Leanworthu. 18. prosinca p. g. blagoslovila se prva misionska kuća za Slavene u Milwaukeeu, a blagoslovio ju g. Gartner, imenovan nedavno generalnim vikarom za Čehe i Poljake. S tom se svečanosti liepo spojila mlada misa prvoga u Americi zaredjenoga českoga svećenika Janka Videnke, koj će postati dušnim pastirom ili u New-Yorku (do 5000 dušah) ili u New-Orleansu (do 2500 dušah). Presveto srce Isusovo, kojemu je gore spomenuti novi zavod posvećen, kao što mu je posvećena družba česko-poljskih misionarah, pomaže svoje štovatelje očito. Tako je u Detroitu g. Tilek, dušni pastir Čehah i Poljakah, dobio na poklon mjesto za novi hram božji i nada se, da će ga moći do mala graditi. Isto je tako g. Vacula liepo složio Čehe, te će se skoro početi graditi tako zvana školska crkva, kakovu je jednu za porabu Niemcem nedavno nadbiskup Spalding svečano blagoslovio.

* *„Takvi su svi.“* Pozvala visoka gospoda takodjer domaćega župnika k stolu. U družtvu bila neka odlična plemkinja, koja rado slušaše predavanja prosvjetljenih profesora i krasnoslovaca, mnogo klasikâ čitaše i preko popovâ s voljom udaraše. Medju ostalim danas će učena dama zabaviti družtvo doista sablazuivom povješću o nekom svećeniku, koju je iz novina crpila. A kad svrši, reče: „Ele vidite, kakvi su ljudi oti duhovnici!“ — Župnik nereče ništa na tu uvredu, nego svrnu liepim načinom govor na neku, sa svojega zločestoga glasa poznatu gospodju iz kruga najvišjega plemstva, spomenu mimogred nekoliko njezinih obće poznatih nepodobština i zaključi svoje pripoviedanje, obrativ se prema njemu na poprek sjedećoj odličnoj plemkinji, ovimi riečmi: „Ali zato, milostiva gospodjo, nemožemo niti smijemo ikako reći da su sve naše plemenite gospodje takove!“ Prev. *Gj. B-ćki.*

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 19. Tečaj XXII. U Četvrtak, 11. Svibnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Propast drugoga carstva napoleonskoga.

(Dalje i konac.)

Najružnije pako osvetio se carski racionalistični materializam sa strane vojske. Tko je imao prilike i volje tu vojsku bolje promotriti, i opaziti, kolik se je u njoj krivnjom Napoleonovom zavrgao trulež, taj ni časa nije dvojio, da nju čeka sramotan poraz. Mogu se mnogi prijatelji pisca ove razprave sjetiti, da jim je on to odavna već proricao. Napoleon, da mu vojska bude za boj hrabra i za njegovu osobu oduševljena, znao je upotriebiti svaku slahka stečenu slavicu pak ju bubanjem i hvastanjem povećao i nakitio; za častnike i vojake bijahu mu vazda pune ruke odlike, pak i obilate plaće, nagrade i drugčije svakojake koristi materijalne. U ratovih, koje bi objest zametnula i digla, išlo se je svaki put na to, da hitrim a lahkim načinom bude uspjeh sjajan, nikada pako da bi se velikom i dugom vojnom stavljala na pogibeljne kocke. Po takovu bilo je Napoleonovoj vojsci vazda preliepe prilike bez velike pogibelji izkazati se i odliku steći, na koju je i prost momak za vas svoj viek brao 100 franakah penzije. Plaća vojaku povećavana, potrebštine različite, kao duhan moralo se njemu jeftinije prodavati, i po sistemu svakoj se njegovoj želji ugadjalo. Soldati i oficiri smjeli bi očito držati sa ženskom nečistu svezu, pače što je još znamenitije, ako je takov soldat hotio duže služiti, dobio bi godišnji doplatak, a oficir takov preskočio u časti zakonito oženjene oficire. I za istoga onoga, koj bi samo dužno vrieme prebavio pod barjakom, bijaše soldatija škola pokvarenja, i to tim veća, jer je tu nabožna skrb bila posve zapuštena, pače dokinuta. U većini pukovah bilo bi soldatu i oficiru, ako je hotio učiniti dužnost vjere i sviesti, težkoga rugla i psovke trpiti od svojih drugovah. Zlato i naslada bijahu u francezkoj vojsci dva poglavita vretena, koja su sve kretala, a sgora se čvrsto podržavala.

Soldatom bio bi prošten svaki prekršaj proti gradjanu i proti ćudorednom zakonu; a laskalo se njemu usuprot, hvaleći, da od njegove osobne hrabrosti sve visi. Jest ravno ponekle bilo to istina, dok je po zastarelom načinu boja išlo više na bajonet i juriš; nu sbog toga zaostala je druga bojna znanost i vješba. Disciplina bila je u vojsci popustila do strahote, jer se je soldat većim gradio od svoga častnika, a kako i nebi po demokratičnom načinu vladanja, gdje car oko svojih soldatah moljaka za glase. Taj sgora zasadjeni i njegovani demokratizam raztrovao je vojsku do mozga i srca tako, da će novim francezkim vladarom najtežja muka biti upravo vojsku čestitu i vriednu stvoriti. Duh opornosti i neposlušnosti tolik je ter nije vjerovati da bi Francezka i za desetke godinah mogla urediti vojsku njemačkoj ravnu. U ovom ratu sada kaže se očito, da častnik francezki već po časti svojoj, kako bi drugčije bilo naravno, neima pred vojakom ugleda niti moći, osim koliko je sam svojom osobom morda ugledan i poštovan; vojaci pako, čim vide ili samo slute, da će boj zlo svršiti, negledaju ništa naglije, nego kako će svaki svoju glavu sigurnije zakloniti, a kašnje penziju uživati. Kriepost patriotizma, koja je u svakoga Franceza sbilja jaka, upravo je u vojsci francezkoj malaksala.

Žalost je osobita spominjati med častnici zavladalu korupciju. — Da nijedan častnik na stepenu nezaostane, bi naredjeno, da svaki cigli poslie stanovita broja godinah mora bez uvjeta stupiti na višji stepen; nu da neprestane koristna takma, naredjen bi takodjer tako zvani avancement au choix (po zaslugah). Takove častnike, koji bi

Digitized by Google

po svom znanju i zasluzi vriedili preko reda pomaknti se, predlagati i preporučivati bilo je dano pukovnikom i generalom. Nego spomenuta korupcija i tu je napravila, ter se je i ta vrst odlike i nagrade izvrgla u goli sistem protekcije, čim je sve pokvareno. — Pobjede i poražaji nad francezkom vojskom puno kažu, ali još više kaže tu demoralizaciju i meterializaciju njezinu dogodjaj, da se od onolike milovane i mažene vojske nijedna šaka nije digla na obranu carije, kojoj toliko imaju zahvaliti i koja je svakim načinom vojsku za sebe radila privezati. Kadno pade Ludvik Filip, koj ni sam nije mario za moralnu vriednost vojske, bila bi dosta jedna rieč, da je tko rekao, pak bi sva vojska bila ustala proti puku; kad je pako padala carija Napoleonova, izušćena je takova rieč u tutanj, jer čete nastanjene oko carskih dvorovah niti u snu nepomisliše, da bi se pristojalo staviti na obranu carici. — Tužna gospodja morade sama samcata i kriomice pomoćju tudjih poslanikah uteći na kolodvor, pak na željeznici jur nesmie od straha cielom prugom kroz zemlju do mora putovati. Kukavnije nije propala nijedna vlada francezka, nego pred malo još vremena silnoga i strahovitoga Napoleona III.

Nego nije propali Caesar sam kriv nesreći Francezke, nego velik diel krivnje pada i na narod. U politici vanjskoj, kako ju je Napoleon vodio, bio je on samo orudje, desnica naroda, koji je njegova mučke činom naviestana načela jur davna bio poprimio i posvojio. Čitaj političke spise francezkih pisacah od god. 1815. pak ćeš naći, da je načelo narodnosti i pučke vrhovnosti i oblasti jur sve proniknulo i obladalo. Chauvinizam *) otac je tih načelah, koja bi morala služiti Francezkoj za razširenje i objačanje moći. Tako je isto s načelom neposredovanja i ostalimi. Francezka je već davna bila pošla zatim, da uništi ugovor od 1815. savez medju velevlastmi da razkida, a na tom razsulu sagradi premoć francezku u Europi za sva vremena. Napoleon radio je svakim mogućim načinom da se ote želje narodne izpune, prem je to stojalo na revoluciji. Car nije niti tajio, da je zastupnik revolucije, u svakom svom govoru i proklamaciji, od prve do zadnje, poziva se on na načela od god. 1789. koja su svakomu liberalnu Francezu, brojeć amo i liberalce katolike, pravo rekuć za srce prirastla.

*) Chauvin pukovnik u franc. vojsci god. 1814. napisa u novine množinu članakah prosvjedujući proti miru, dok se Francezka do Rena neprotegne, a potle su pisci braneći hinjenim načinom i razlogom lažnim politiku otimačine, i u obće bahatost i mahnitost ratnu pireći podpisavali se imenom „Chauvin“, dok napokon za takov način i postupak postade ime „Chauvinisme.“ Ured.

A tko da nevidi prst božji u tom što se sada dogadja? Francezkoj je sada grehota njezina pedepsom i pokorom, i sva njezina načela urotiše se proti njoj osvetom. Ona je porazkidala savez medju vlastmi, a sada baš sbog toga neima njoj od ostalih vladah pomoći. Već je to strašno poniženje za Francezku, što baš ona mora oko neutralnih vlastih moliti pomoć makar samo diplomatičnu, pak pokazivati strahotu koju je ona sistematično napravila, ter njom plašiti, njom ponukavati, a to je raztrgani ravnovis europejski. Francezka je bila mudrija „lokalizovati“ rat, pak se eto i ta lokalizacija oborila na nju svom strahotom, na istu onu Francezku, koja je tom svojom mudrijom naumila redom sve vlasti ustrašiti i svezati. Vitko i razpružljivo bijaše u francezkoj ruci načelo neuplitanja, nonintervencije, i ona vješta na svaki kraj znala njim kretati ; a sada evo u orijaškom ratu stoji po istom načelu ona osamljena naproti preziranoj prije i mučenoj, a sada jakoj Njemačkoj. A načelo narodnosti, i ono će se naplatiti jednom liepom pokrajinom. Jest, jest: ipak se na koncu pokaže razlika golema izmed ljudske izmišljotine „modernih načelah“ i vjekovitih na božjem redu gradjenih načelah prava i pravice. Jedan najslavnijih čínah revolucije jest taj: što je ona proglasila absolutno jedinstvo i nerazdjeljivost zemlje francezke države, i to postavila kao kakov dogma, u koji morade vjerovati ne samo Francez nego i svaki Europejac, a kad tamo, niti stotina godinah nije prošla, pak će se evo zemlje odkinuti. Kraljestvo usuprot razprostiralo je medje države, pak je i zato gubitak zemlje strašan udarac, koj će jače ošinuti revoluciju, nego-li Francezku. Jedna od najljućih spočitnicah, što su jih legitimiste bacali protivnoj strani u čelo, bijaše upravo ta: da je revolucija ter iz nje proizašlo carstvo po svih mnogih i težkih ratovih povećalo državu samo za malo (Savoju), ali silna neprijatelja tri puta u zemlju dovelo. I zato žrtve goleme, što jih sadanji rat mora nametnuti Francezkoj, pasti će na nju krivnjom prevratnikah, koji se tada moraju raztriezniti i u se ući.

Što dakle da bude od težko pedepsane zemlje? Kako je po svem suditi, netreba biti nadahnutim prorokom, već se može lahko previditi, da se zemlja za dugo neće primiriti niti dobiti stalno političko lice. Množina onih stranakah i nemirnih elemenatah moraju se istom nekoliko godinah medju sobom trti i satirati se, prije nego bude moglo bolje biti. Pod Napoleonovim naopakim vladanjem zametnulo se preveć svakojake kvasine, preveć moralnoga truleža, pak se to mora čvrsto premiesiti i pročistiti prije nego se družtvo

Digitized by Google

i država bude opet mogla nasaditi na prave svoje stožerine i stalnim pravcem navrnuti. I bez gubitka Alsacije i Lorenske bila bi francezka anarhija napram vanjskom svietu za dugo nemoćna. Istom kada ta coprena kaša bude dobro umješana i otrov se iz nje izhlapio, moći će na vrh izaći bolji elementi, kojih, hvala Bogu, još vaviek ima dosta. Neka da i puno vremena do toga prodje, jedan put, po svoj prilici prije konca ovoga vieka, mora biti da poprimu baštinu svoju oni, kojim se Francezka ima zahvaliti na svom postanku i na svem, što je dobra doživila, baštinu, koju su jim revolucija, carstvo, gradjansko kraljestvo i Bourbonci gotovo dva stoljeća preotimali. Katolici, jezgra i još vaviek većina francezkoga naroda, doći će jednom na upravu, a to kad se njihovi protivnici zadosta izmuče i sataru. Stari Bourbonizam mrtav je, Bonapartizam težko bi se za ovakovim udarcem digao, Orleanizam pako ima izgleda, da bi experiment svoj, koj mu je već jedan put zlo izpao, u boljem obliku mogao pokušati. Orleanisti znamenito se približiše crkvi. Još ostaju socialistične i slične stranke, kojim više treba dobra vodjenja i bistra poznavanja cilja, nego sljedbenikah; nu njih, koliko god se vide pogibeljne, netreba se bojati; jer strahovite su one za onoga, u koga nije nikakovih načelah.

Najgora i najtežja Napoleonovom krivnjom Francezkoj udarena rana, koju je najmučnije izliečiti, jest ta, što je njezina bojna sila za dugo vremena slomljena. Rekosmo jur, da će porad demokratičnoga njegovim vladanjem u vojsku usadjenoga duha biti vrlo težko ili morda nemoguće preustrojiti i urediti za boj sposobnu, viernu vojsku. Upravo republika sa svojom višeglavom, nestalnom i nesložnom vladom najmanje je podobna uzpostaviti disciplinu, ter vojsku i puk priučiti na pokornost. Za strogo hierarhični ustroj, bez koga sada nemože da stoji budi čija vojska, treba se nad njom monarhična glava, osobito ako je vojnu silu snovice urediti. Rat saveznih državah amerikanskih porad sužanjah, koji se u zviezde kuje i hvali da je najveći uspjetak republikanske vladavine, bijaše sam sobom grozna, surova mrcvarija ljudska, kakova se je dogadjala medju surovim starinskim pukom. A tko bi smio onu amerikansku vojsku prispodobiti sa sadanjom njemačkom, strogo monarhičnom vojskom? Ružne se pripoviedaju strahote iz ovoga rata francezko-njemačkoga, ali ni onda, ako je sve to istina, nije on ni spodoba rata amerikanskoga. Pak da bi francezka republika i mogla staviti onakovu vojsku, kakovu stavi savezna amerikanska republika, s njemačkom se nebi mogla mjeriti. Osudjena je dakle Francezka za dugo vremena na političku nesvjesticu i nemoć.

Za mnoge katolike propast je Napoleonova opomena, koje nije moći zadosta pamtiti. Zaista podla bijaše politika careva napram papi *), pak ipak sasvim tim brojila je množina katolikah u osobitu zaslugu Napoleonovu, što obsjednut drži Rim, tobože brani ostatak papinske države. I zato je množina katolikah bila za Napoleona i s njim držala, sbog šta su i naši neprijatelji smatrali da se je crkva svezala s Napoleonom, od kojega gorega zagovornika nikad nije imala. To je svoj crkvi puno škodilo, a sv. stolici nije koristilo. Do zadnjega časa mrzila je Napoleonova vlada na vjeru. S hvastanjem svoje vrsti naviešten je jurve rat, vojska ima preći u tudju zemlju, a za duhovnike, koji bi s vojskom pošli, nije ni brige. Istom trebaju žaliti i jadikovati katolički listovi, pak se onda stoprvo odredjuje po jedan duhovnik na diviziju, 12.000 ljudih, pak i to što bi na svu vojsku „porensku“ bilo moralo doći oko 20 duhovnikah, jedva je namještuno polovica. Ponudila duhovnu službu za vojsku množina redovnikah, netražeći ništa više, nego koliko neobhodno treba za življenje, a to što dobiva na dan prosti vojak; nu čuj, i ta je ponuda odbijena! Usuprot za protestante, vrlo riedke, poslano je s vojskom do osam propovjednikah, a tija za židove, kojih u svoj vojsci bijaše jedva 200, jedan rabin. Sramotnije nije se nikad učinilo s neizmjernom većinom katolikah.

Usuprot ostavilo se skroz prosto polje svakoj protivnoj težnji, pače i pomagalo ju. Izuzam deset ili dvanaest velikih listovah svi su listovi parižki radili da za boj razhrabre vojsku najpodlijim izgledom, plienom i putenom nasladom, osobito nebroj jeftinih illustriranih listovah svakom sramotom, da se je pošten obraz rumenilom oblievao, kad je pogledao i potle sjetio se. A toga dolazilo je u francezke tabore toliko, da su dopisnici velikih listovah s nekom hvalom pripoviedali, kako je na svakom čadoru vidjeti prilieplјen takov list soldatskom olovkom još ružnje izražen i popunjen. Riečju: o strahovitoj ozbiljnosti rata, gdje treba misliti i dalje nego na puku zemaljštinu, ni slovca. Pak se čudi onda, da je porad nje nestalo svakoga izgleda. Svaki boj dokančao bi neurednim biegom i podpunim razsulom ili predajom, ako nije bilo tvrda zaklona, kano pred Metzom i Parizom, kamo bi se brže zaklonilo. Velika bijaše nevjera i grabež u vojničkoj i

*) Nije ni trebao razcar požuriti se onako naglo, posred svojih jadah, da Viktoru Emanuelu čestita na dobroj sreći u Rimu, veleći, da to vazda bijaše njegova namjera i cilj, jer to je znao kako V. E. tako i vas ostali sviet. Ured.

gradjanskoj upravi, nego koliko je god to zlo golemo, istom je to sve drugoga reda uzrok francezkoj ratnoj nesreći.

A žalostan je znak, kako je potle sve prionulo uz tužbu i žaobu, da je svemu kriva samo nevjera i izdajstvo. Izdajstvo je krivo svakoj neprijateljskoj pobjedi, izdajstvo se ističe svakom prilikom, samo da se prekriju vlastiti griesi; a nije se pri tom ni pomislilo, kolika je sramota i grehota po narod, u kom može biti toliko izdajicah. Sliepu oholost narodnu upotrebiše krivci mudro, kako će svaliti sa sebe krivnju, što sami slaboćom, zloćom i nevještinom skriviše. Sljeparija nahudila samoj francezkoj stvari grozno: u vojski soldat nevjeruje oficiru, oficir ne svomu drugu, a svi skupa ne svomu zapovjedniku, zapovjednik ne vladi — kako bi dakle tu moglo biti discipline, kako pobjede?! A sljeparija i jest pomutila mozag narodu, ter se nezna osviestiti, niti tko bi komu vjerovao.

Do danas sve su vlade u Francezkoj revolucijom ter uličnim bojem i razbojem u Parizu skidane i nove postavljane, pak da tomu jednom bude kraj, pretvorio je Napoleon Pariz u tabor čitavim strategičnim sistemom širokih ulicah i velikih proti bombam tvrdih kasarnah, što je sve željeznicom svezano. Posao stojao je na tisuće miliunah, povećao sjaj i boljak francezke priestolnice, a što je poglavita stvar, uz milovanu vojsku rekao bi, da u Parizu nije više moguća buna i ustanak. Posada od 25.000 mogla je silni grad držati u strahu i miru. Sasvim tim morade carica u bieg, premda grad čuva velika vojska. — Revolucija bijaše materialno nemoguća, nu buktila je ona u srcu: veliki, ratoborni i presilni Napoleon pade pod nekrvavom revolucijom. Eto, kako se i najmudriji račun ljudski može prevariti.

Tu više netreba dokaza, da je potučena samo voltaireanska, racionalistično-materialistična Francezka, a prava, plemenita i vjeri odana pomladjena Francezka da jošte vaviek stoji čitava. I koliko god budu težke pogodbe mira, ona će rane znati izliečiti i od „spasitelja družtvenoga“ raztrovano i pokvareno družtvo opet očistiti i urediti. Pače dobro je, da je svojom materijalnom silom oholi i prkosni, a vaviek proti crkvi napereni sistem vanjskom šakom srušen; jer ima nade, pače sigurna izgleda, da se bude digla državna sgrada prema religioznom osvjedočenju velike većine. Može potrajati koje vrieme, nu taj sretni čas mora jedan put doći. Katolički narod nije nikad izgubljen.

Javno skupno očitovanje župnikah grada Monakova za župljane. *)

Gospodina predstavnika i profesora bogoslovnoga dra. Döllingera dana 28. ožujka t. g. na nadbiskupa monakovskoga i frisinžkoga o položaju svom napram saboru vatikanskom i njegovim dosadašnjim odlukam upravljeno očitovanje, posebice ova u očitovanju izreka:

„Tisuće u kleru misle, kako i ja i drže, da se novi članak vjere nemože primiti. Do danas jošte nije mi niti jedan jedini, pak niti od istih onih, koji pokorno očitovanje podpisaše, rekao, da je zasbilja ob istini toga nauka osvjedočen. Svi moji prijatelji i znanci kažu mi, da i oni to isto opažaju. „Niti jedan jediti nevjeruje to“ tako čujem dan na dan iz svačijih ustiuh“

primorava katoličke župnike glavnoga i priestolnoga grada Monakova ovako očitovati ter proglasiti očitovanje:

Mi niti smo bili ponukani kakovim uzrokom niti smo bili dužni g. Döllingera obaviestit o našem položaju napram odlukam vatikanskoga koncila. Budući pako da je on onako uvredljivu za kler izrekao potvoru, to prosvjedujemo mi pred licem naših župljanah proti nametnutoj nam sumnji, kano da bi i mi stali u vrstah „onih tisućah“, koji „novi članak vjere drže da se nemože primiti“, ili na koje ide ono: „Niti jedan jediti nevjeruje to.“

Razlozi, zašto mi vjerujemo i s vjerom držimo dosadanje odluke sabora vatikanskoga, jesu na kratko ovi:

I. U poslu vjere i zakona nije za nas ugledom budi kakov učenjak budi ma kakov red; u tom je za nas jedini i najvišji ugled crkva — Bogom postavljeno učiteljstvo.

Gdje su papa i biskupi — tu je crkva. Čim sdruženi s vrhovnom glavom episkopat ukupne crkve, budi to razasut ili u saboru skupljen nad zametnutim pitanjem u poslu vjere i zakona odlučno štogod izrekne, tada znamo mi, da je ta odluka načinjena pod vodstvom duha istine i pomoćju Boga početnika crkve, pak da takovu odluku svaki kršćanin katolik, čime mu je kojim god načinom obznanjena, kao božju istinu primiti mora. „Pak ako bi i angjeo s neba naviештao evangjelje protivno ovomu, koje crkva naviešta“ (Gal. I. 8.) mi držimo s crkvom.

Po takovu dakle u nauku vjere i zakona nije moguće, da bi ikakova kriva teorija „bila dugim nizom proračunanih izmišljotinah i krivotarijah bila uvedena pak silom i dušenjem pravoga nauka bila razprostrta i zavladala“; manje još mogla bi se kakova laž kroz sabor papom potvrdjeni uglaviti i kano članak vjere postaviti.

*) Ovo je očitovanje, koje sada posvojavaju sborovi klera pastirskoga njemačkih zemaljah, i zato ga diljem priobćivamo na znanje. Ured.

Digitized by Google

II. Vatikanski sabor nosi na sebi sve biljege pravosti i zakonitosti. On je po pravici pozvani i vodjeni i od pape u svih dielovih potvrdjeni sabor. Biskupi manjine, koji u sjednici od 18. srpnja 1870. nedodjoše, prijaviše da pristaju uz odluke potle; tu su dakle pred nami odluke združenoga s glavom episkopata ukupne crkve.

III. Dvojiti ob odlukah zakonita sabora od pape potvrdjenih, „obstanak" jim stavljati na težnju potlašnje disputacije i njezina rezultata, ili „obćenita suda i privolje svih u povjestnih stvarih za sud prikladnih glavah svih vremenah i narodah" to je novotarija u katoličkoj crkvi, sama sobom odsudjena. Mi katolički župnici dužni smo dakle svoje župljane opomenuti, neka se čuvaju novotarije i svakoga pokušaja, kojim bi se rado puk tamo pretegnuti.

IV. G. dr. Döllinger smatra se obvezan jednom svečanom zakletvom, koju je dva puta položio, „sv. pismo primiti i tumačiti ne drugčije nego po složnom tumačenju otacah." Ota zakletva, kojom smo se takodjer mi zakleli, ima u istoj izreci jošte sliedeće rieči:

„Upravo tako uzimam ja sveto pismo još po onom smislu, kako ga je sveta mati crkva, kojoj nad pravim smislom i tumačenjem sv. pisma pripada suditi, vaviek držala i drži."

Dalje veli se u istoj formuli zakletve:

„ja pripoznavam svetu, katoličku, apostolsku crkvu za mater i učiteljicu svih crkvah;" pak zatim:

„ja obećavam zakletvom rimskomu biskupu nasljedniku sv. apostolskoga poglavice Petra i namjestniku Isusa Hrista pravu pokornost."

Mi ostajemo vierni svoj zakletvi.

V. Pogibelji, za koje se kaže da će porad nauka o nepogrešljivosti papinske oblasti naučanja državnim i družtvenim odnošajim zaprietiti, nestoje sbilja, nego se prikazuju kao izmišljena strašila. Jer

1. državi je ne manje nego i crkvi temelj u istom redu svieta, kako ga je Bog naredio; nemože dakle od Duha svetoga vodjeno nepogrešljivo učiteljstvo crkve naučati i naredjivati ništa za državu nepodnosljiva.

2. Da je papinska nepogrešljivost pogibelj za državu, tad bi u obće crkvena nepogrešljivost, i to vaviek, pogibeljna bila; jer katolička crkva bijaše vaviek „infallibilistična vjerozakonska družba."

3. O nekakovoj bezkrajnoj „svemoći" ili „suverenoj samovolji" govoriti, vidi se nam jako čudno, jer papinskoj nepogrešljivosti iste su granice koje i crkvenoj, a to naime dokle treba vrhunaravnu objavu i ćudoredni zakon čist i nepogrešan za ljude sačuvati. Slovo napadanoga dekreta takodjer i govori samo ob odlukah nauka vjere ili ćudorednoga zakona, i da rieč „ćudored" znamenuje samo načela za bogumilu ne vanjskom silom silovanu porabu slobode volje, o tom smo mi tako osvjedočeni, da autoritativnu interpretaciju iz Rima, koja u svoje vrieme mora izaći, s mirom čekamo.

Po takovu dakle moramo mi dosadašnje odluke vatikanskoga sabora s vjerom držati: kao kršćani katolici, kao katolički svećenici i kao državljani.

Kao kršćani katolici, jer nam je zapovied Isusova crkvu slušati.

Kao katolički svećenici, jer svoje župljane nesmiemo smutiti primjerom neposluha.

Kao državljani, jer smo osvjedočeni, da dogmatizovanje nepogrešljive učiteljske oblasti papinske niti nas niti katoličkoga puka nemože niti sada niti kada nagnati u kolliziju s našimi državljanskimi dužnostmi.

„Viernost kralju, pokornost zakonu i poštovanje državnoga ustava" to je naša državljanska zakletva, i mi ćemo ga upravo onako sveto i čitavo držati, kako i onu drugu zakletvu, kojom se zaklesmo rimskomu biskupu.

Da će nauk o nepogrešljivosti papinoj, porad kojega posljedicah da je tobož propalo staro njemačko carstvo „zametak neizlječive bolesti usaditi i u sagradjeno netom carstvo" — to je jedna za stanovite cilje dobro proračunana denunciacija. Gospodin dr. Döllinger, naš nekada visoko slavljeni učitelj povjestnice, naučao je do zadnjih godinah, da su staromu njemačkomu carstvu posve drugi uzroci propasti. On je vaviek naučao, da je poglaviti uzrok propasti bilo nastojanje pojedinih knezovah odkinuti se od carstva, a s tom namjerom kano liepu priliku da oni upotrebiše reformaciju. Mi smo tvrde vjere i uvjerenja, da će novo carstvo obstojati do konca svieta, ako mu nebude drugoga neprijatelja, osim pape.

Što profesor Döllinger sada drugačije nauča i što se je stavio na takov položaj napram katoličkoj crkvi, na kojem ga slavi klika svih neprijateljah crkve i pozitivnoga kršćanstva, taj nam pogled zadaje duboke bóli i žalosti, jer smo prama tomu čovjeku štovanjem obvezani, koje bismo želili sačuvati do krajne granice mogućnosti. Ovim štovanjem oduševljeni možemo mi samo želiti, da se ova kriza nebi prometnula ne njemu na sgubitak ne mnogim na pad i zabludu. To je naše javno očitovanje, koje ovim svečano pred katoličkim pukom glavnoga grada — našimi župljani — proglašujemo.

Držimo da smo dužni ovo očitovanje proglasiti sami porad sebe i porad svega klera — naproti strašnoj potvori g. dra. Döllingera.

Prečastni kler Monakova, Bavarske, sve Njemačke neka sada sudi, je-li njihovu takodjer pogodismo misao.

Monakov 13. travnja 1871. Podpisano 9 župnikah.

Dopis.

Iz Krapinske okolice. — Na treću nedjelju po uzkrsu, na spomendan zaštite sv. Josipa blagoslovismo liepo popravljenu kapelu sv. Jakoba na Očurih, — područnici župe radobojske.

Digitized by Google

Nedokučivi su puti gospodinovi. — Kadno je g. 1864. u kapelu sv. Jakoba grom oko $^1/_2$11 u noći udario, izgori krov kapele i tornja sasma, žrtvenike sve polama, a od zvonovah 18 centih težkih, velikom mukom jedva 3 centa sabraše raztaljenoga meda. — Gleda župnik s prozora požar, ali pomoći nebijaše druge, van slati goruće uzdisaje Bogu, da ublaži vatru. — Brižni i revni, u svom puku osobito ljubljeni i štovani župnik podarhidjakon Eduard Fink promišlja i snuje, i s pukom svojim hvata se posla, muke i žrtve. Prodje od onda 6 godinah, i evo kapele sv. Jakoba u najljepšem redu. — Žrtvenici sasma popravljeni i skupo pozlaćeni, služe kapeli, i onako u gotičkom slogu od Paulinah Lepoglavskih gradjenoj upravo na ures; osobito liepo gode uhu sasma novi zvonovi, još težji od prvašnjih. — Pred blagoslovom i sv. misom, rekne o. K. liepo slovo primjereno svečanosti, a onda odsluži uz podvorbu još dvajuh svećenikah sasma tronut sv. misu sam veleč. g. podjašpršt u kapeli dubkom punoj samih župljanah, koji su mu, kako se je moglo lasno ovaj put vidjeti, upravo sinovskom ljubavi privrženi. — Pogledati župnu crkvu pak ovu kapelicu, osobito ako još znaš kako je prvo bilo, najljepšu hvalu i župniku i njegovu puku kzžu ti same one.

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo je prev. odlukom od 16. travnja t. g. predstavnika sv. Ane u Dravcu i kanonika prvostolnoga kapitula zagrebačkoga Iv. Ev. Pavlešića premilostivo imenovati naslovnim biskupom biogradsko-smederevskim. S istim naslovom, koji se broji u crkvenu pokrajinu hrvatsko-slavonsku, spojeno je pravo posvećenja, pak pokle imenovanje bude potvrdjeno kod apošt. stolice u Rimu, biti će novoimenovani posvećen kano biskup područnik i pomoćnik nadbiskupa zagrebačkoga.

— Vieće grada Zagreba, kako je poznato, imenovalo je preuzv. g. nadbiskupa Josipa Mihalovića začastnim gradjaninom, pa kada je imenovno pismo ili diploma po nalogu istoga sl. vieća od domaćega umjetnika litografa Hofmana vrlo krasno sgotovljeno, spremi se i stupi pred nadbiskupa u prošli četvrtak o $^1/_2$12 deputacija predat svečanim načinom. Vodja deputacije vlm. g. načelnik pl. Cekuš pozdravi prije svega preuzvišenoga gospodina u ime vieća i gradjanstva zagrebačkoga i kažući zatim uzrok pohoda spomenu, kako je starešinstvo osvjedočeno o blagoj volji nadbiskupa svoga napram gradu, komu za boljak za kratko vrieme položi velikih darovah, imenovalo ga počastnim gradjanom, zamoli ga neka bi čast dostojao blagohotno primiti, i preporuči visokoj podpori nj. preuzvišenosti i nadalje boljak i blagostanje ovoga grada. Preuzv. gospodin nadbiskup primajući diplomu dostoja deputaciji odgovoriti; da srdačno hvali na toj izkazanoj mu časti, i uvjerava, da će cielom dušom biti gradjanin ovoga grada ter svaka prilika ugodna mu biti, kada bude mogao štogod učiniti za korist gradu, a na koncu poruči svemu gradskomu vieću pozdrav, kako se i preporuči daljoj ljubavi ter naklonosti. Istom prilikom dostoja preuzv. gospodin darovati zagrebačkoj vatrogasnoj četi 300 for. s namjenom, da si siromašniji članovi mogu nabaviti družtvenu odoru. — Prošloga ponedjeljka bio je u nadbiskupskom dvoru na čast gradskomu starešinstvu i poglavarstvu objed.

— Zagrebačko vatrogasno družtvo obslužavalo je prošle nedjelje god svoga svetca zaštitnika Florijana u prostorih gradjanske streljane, gdje je pod čadorom rečena tiha sv. misa. Svečanost počastiše pohodom preuzv. gg. ban, nadbiskup, generali Bienerth, Ruff i Fromm, zapovjednik hrv. domobr. vojske grof Kulmer, vladin načelnik Šuhai i množina gradjanstva.

— Pred izbore saborske napregoše stranke sve sile ter agitacije gone se po svoj zemlji. Ovakova borba neštedi žalibog nikud u svietu čitavo istine i pravice, pak niti kod nas, ali zato istina i pravica svakud u svietu drže svoj zahtiev i vapiju za obranom i osvetom, pak tako budi i kod nas. Po stepenu, kako se kuda u ovakovoj borbi može držati jednoj i drugoj krieposti čast i poštovanje, može se mjeriti stepen prosvjete i dušne snage; jer čim lakše možeš koga pretegnuti krupnom i prekrupnom lažju, to ti je jači dokaz njegova neznanstva i krhkoće; ovakovom borbom može se prikazati u pravoj prilici obraz i značaj pače svega naroda. Primjeri iz Englezke, Francezke, Italije, Njemačke itd. nemogu ništa drugo dokazati van da i onuda ima množina i morda većina neukih i za visoke posle nehajnih razredah puka, i ljudska strast ni onuda da neće pravo i zdravo; a nepraštaju takovi primjeri od dužnostih napram istini i pravici i neizpričavaju nikoga. Prama tomu voliti je da istina i pravica i svačije poštenje bude poštovano, tim većma, jer čim občenitije ruglo, tim veća pred svietom baca se ljaga na vas narod. Obične su žaobe i spočitnice: strahovanje, varanje, kupovanje i mito, pak to i kod nas baš jako praska i treska, i oboja javna glasila trube, ako je samo malko u kom grmu šušnulo. Nekoje stvari moramo spomenuti: „Branik“ pripovieda, da je nadbiskup Mihalović samo za treći izborni kotar zagrebački bacio za kupovanje glasovah 5000 for. a kandidat kanonik Pavlešić kano upravljatelj kapitulskih zakladah kako plaši gradjane, koji iz njih drže posudjenih novacah, da će jim odpoviedati vjeresiju itd. Propustio je dopisnik spomenuti za dokaz ma da bi i jednoga gradjana, koga bi novac nadbiskupa u to ime vabio, ili Pavlešić plašio. — Punim pravom mogao je reći nadbiskup, kad je dočuo za tu Branikovu viest: Kako u ovaj čas neimam gotovih tih pet tisućah i kako bi mi njih jako trebalo za gospodarstvo,

Digitized by Google

dao bi jih rad Branikovu dopisniku za nagradu, ako mi to može dokazati ma samo jednim svjedokom. Tko bolje pozna kanonika Pavlešića, mislio je da mu niti neprijatelj nebi mogao spočitati: nemilostiva je i kruta srca, u vlasti strahotan i osvetljiv, nesposoban i nevješt čovjek; ali česa nemože ni osobno neprijateljstvo, može eto politička mržnja. Koji pako poznadu način uprave kapitulskih zakladah, znadu i to dobro, da nadstojnik njihov može raditi samo sa znanjem i privoljenjem kapitulskoga vieća. Medjuto Pavlešić se je kako je poznato, odrekao kandidacije sbog službenih posalah, sbog šta se je već s početka njoj otimao, pak još, jer mu se političko polje nije ljubilo. — Iz protivnoga tabora usuprot znalo se je pripoviedati u „Agr. Ztgu." kano u zajam, da je Mrazović za agitacije dobio, valjda iz Beča, 18.000 for., on pako polovicu dao kanoniku Šuškoviću, neka treći kotar dobro zalieva vinom, pak i mužeke na liepak hvata. Kan. Šušković smije se, a Mrazović u Braniku odbija glas natrag i pita dokaz. Dalje: Branik nosi brzojavnu viest iz Djakova, da je kapelan Zorac iz Podgorača premješten, a premješten zato, jer je od puka postavljen za birača, pak se slučaj stavlja za dokaz Mihalovićeva strahovanja i proganjanja. Nu članovi duh. stolice, koji taj premještaj narediše samo porad prieke na drugom mjestu potrebe, saznadoše istom potle po toj Branikovoj brzojavnoj viesti, da je kapelan Zorac bio odredjen za birača. Jedan karlovački dopisnik Branikov srdi se strahovito na nadbiskupa Mihalovića porad župe dubovačke, i kori ga prvo: kako se je usudio reći jednom proscu duhovniku djakovske biskupije, da nije duhovnik zagrebačke biskupije ter da mu taj naslov po običaju smeta prositi; drugo da želi poslati na to mjesto propagatora tudjinstva ili barem čovjeka slabe volje. Što se prvoga tiče: g. Ivan Novak (redovno ime prije Gjuro) jest rodjen Karlovčan, jest u karlovačkom samostanu služio, služio kano gimnazialni profesor, kano gvardian, upravljatelj župe i ravnatelj glavnih učionah sve do onomadne; ali je iz reda primljen u broj klera djakovske biskupije, i s tim naslovom duhovnik služi kano katebeta na glavnih učionah u Osieku. — Nije dakle krivo reći, da on nije duhovnik biskupije zagrebačke, u koje obseg spada župa dubovačka; a za starinski uzakonjeni običaj: da se osobito za župe s ostalim pazi i obdržava naslov biskupijski — bi-li se imao strogo držati? treba samo popitati kler svake biskupije. Hoće-li gradsko vieće karlovačko ustati za Novaka i njega za župnika izabrati to je istom drugo pitanje, pak bi se tada konačno riešilo i ono prvo: hoće-li on ili neće biti ubrojen u kler zagrebačke biskupije i za župnika potvrdjen. Koga opet od prosacah dopisnik misli pod onim „propagator tudjinstva" okladili bismo se, da niti sam on nezna; nego mu je prema namjeri bila sgodna za bubnuti rieč. Kandidacija za tu župu od duh. stolice gotova je, pa neka si Karlovčani iz toga broja pogadjaju toga propagatora, a to bješe poštenu čovjeku svakako počekati, pak onda ako bi bilo, prigovarati. — Tako nećeš pogoditi niti na koga ide ono „čovjek slabe volje." Valjda ne na čovjeka, rodjena Karlovčana, koji je istim putem pred Novakom s poštenjem, s osobitim poštovanjem i pohvalom u Karlovcu obnašao službe i sada važno mjesto zauzima. Pak i zašto pogadjati? To je razgovetno: da je namjera dopisnikova s jedne strane dići u zrak i nakititi Novaka, a s druge strane za pomilovanje vapeći i na kuražu hrabreći strahotom zaodjeti mraženoga u Braniku Mihalovića nadbiskupa i takmace Novakove u patuljke pretvoriti. Drugčije g. Novaku budi čast i poštenje, i vazda dobra sreća, nu želimo svakako uz poštenijega i spretnijega zagovornika. —

— „Stranka prava" i opet odsudila hrvatsko svećenstvo na propast! Pripoviedajući prošle svečanosti Zrinjsko-Frankopanske u zadnjem (19.) listu „Hrvatske" piše: „Program svečanosti, kako ga objavismo, ovršismo. Samo nam nebijaše uza službu božju sgodne propovedi, jer nemogasmo zadobiti propovednika! — Htedosmo overšiti svečanu službu božju u katedralu našem, i zamolismo za to kaptolce; ali nas naprosto odbiše. Zrinjski bane i Frankapane! Tako vam nagradjuju i žarku borbu za krstjanstvo! — Vrata veličanstvenoga hrama kog otci vaši i naši sagradiše, ukrasiše, obogatiše, braniše, zalupnuše pred potomci vašimi, slavećimi uspomenu vašu! . . . . . . Hrvatom koji vam slavu spremiše, uzkratjena bude molitva u hramu hrvatskoga naroda! A tko ju uzkrati? — Oni kojim znoj i žuljevi hrvatskoga naroda pune kese i hambare; oni koji se grade apoštoli kršćanstva; nu oni kojim eto ništa nije sveto osim straha i ugode. — Naše reči bile a nebile, hrvatski narod, u svoje vreme, bude suditi ovaj čin, kako bude suditi i ponašanje grada Zagreba koj našem pozivu, neka bi zastavami hrvatskimi, žalobnimi, izkazao čast mučenikom, oduživ se uzvišenim žrtvam, oduživ se savesti naroda; koj tomu pozivu ostao sav, posvema gluh; — koj na detinjoj svojoj nesvesti ili tudjinskoj zlobi mišljaše otime nama perkos ili pače porugu učiniti. Četiri zastave vijahu se u celom gradu. . . —" Pripoviedajući dalje kako je na banketu ovomu i onomu napijano, piše: „Iza toga ustade glas: Svim stališom je nazdravljeno, samo ne onomu koj veli da je od Boga poslan. Svetjenstvo pokazalo je da prezire Hrvate. Nas pute u nebo, a sebe zaderžavaju i šišaju narod. (Burno odobrenje). — Bog poživi pako svetjenike obiuh verah one koji uče jednoga Boga i slobodu naroda. (Živili!)." — Drugo pero, u tom pripoviedanju, koje se javlja da piše „svetjenstvu i crkvi prijateljni um i serdce", (sudimo sám g. Eug. Kvaternik) piše puno umjerenije, ali s uvjetom izlazi skoro na isti konac i sud. —

A što bismo na to rekli? Malo. Spomenusmo zadnji put, da propoviedi nije bilo „po slučaju", pak

Digitized by Google

tako i jest. Svećenik izvan grada, koji je zamoljen bio obrekao propoviedat, sjetio se da istoga dana ima doma u župi proštenje, pak da po svaki način mora ostati kod kuće; tako i drugi, koga zamoliše, morade odbiti porad goda u svojoj crkvi, a ostali nekoji moljeni u Petak nemogoše na sebe preuzeti, da se u jedan dan priprave s važnom za ovakovu prigodu besjedom, da i nije bilo ostalih razlogah i obzirah. Što se tiče prvostolne crkve: pokazalo se je, da svečanost naumljena nije obćenita narodna, nego više jedne malene stranke; a mogla se je osvjedočiti i sama ta stranka, da je župna crkva sv. Marka, znamenita i slavna, za spomenutu svečanost bila prieko prostrana. Nije bilo razlogom uzkratbe i nebismo rad ma ičim uvriediti uspomenu slavljenu; nu primorani smo spomenuti: da povjestnica prvostolne crkve s biskupijom i kapitulom broji medju najljuće neprijatelje svoje baš porodicu knezovah Zrinjskih, a najgoremu Nikoli proslavljena je uspomena neke godine u tom hramu, koga je on za života iz topovah kvario. Bila ono svečanost obćenita, prem je zamet „stranke prava" na nju mrčao. Gradili, popravljali, resili i bogatili crkvu jesu sami biskupi i kapitulci s riedkom s vana iznimkom. — Sud i odsudu nad svećenstvom izrekla je ta „stranka prava" očito jur u 9. broju od 26. veljače svoga lista, gdje pod naslovom „Sablazan" (ono, što su liberalci malne sve Europe hvalili kano vitežki čin) koreći po nagonu i običaju svom biskupa Strossmajera iz pera jednoga svojih prvakah i vodjah ovako sipaju: *A znadući da je g. biškupu Strosmajeru jednako u znanju i značaju nemalo sve popovstvo Hrvatske, mi pitasmo: hoće-li narod hrvatski plodom svojih žuljah toviti tu hrpu otrovnjakah, koji ga kod kuće samo izdavaju, kvare, otupljuju, a vani samo sramote, samo ruže?"* Ruglo su, jer nisu „muževi" pravaši. Koliko je god osebujna i značajno izrazita stranačka mržnja pravaška, dublje je još izvor ovim riečim. Sentenciju ovu, kako i misli ter namjere tumače okolo za volju i nevolju drugovi i svake fele učenici pravaški već odavna; a mora se razokriti i boljma: kojega je ta družina političkoga, socialnoga i religioznoga duha čedo, kakove je svojte, i sveze i gradje obraza to bratovština. Koliko spisi i organi jurve nerazokriše, razokrivaju muževi i učenici jim na sastanku i razgovoru. Koji bi svećenik i priznavao ovo i ono političko načelo, ovu i onu misao i namjeru s te strane, nepovodeći se za pukim strančarskim preziranjem, mora se po ovakov način još i taj odbiti i otudjiti. — Svećenstvu je raditi i pomagati, kako misli po stanju i okolovštinah sudeći da će po narod izaći bolje, i ako tamo pogodi pravo, dobro je, makar ga na koncu čekala jaka milost ili nemilost. Od stranke nijedne, kojih se svaka gradi da je narod, nebude mu našega vremena hvale i nagrade; nu taj izgled kako nesmie mamiti tako niti plašiti. Naproti grožnjam pravaškim pako može sada svećenik umovati ovako: za vašu bratovštinu nije jošte izgleda da bi u zemlji preotela mah i vlast, ili budi da će preoteti; ako nepreotme, luda vam grožnja! ako otme, vodje vaši i častnici vaši razagnati ili potući će sami sebe prije, nego budu tegnuli razagnati ili potući popove! Koga bi tad strahota i strava oborila, bila bi dobro zamjenjena svaka popovska glava. Bilo je tako svaki put drugud u svietu, a svakud isti uzrok isti čin. A vi, ako to nisu vaše misli i konačne namjere, pazite na rieči u svom listu, i bolje na družinu, što okolo govori. Biesna mržnja lomi narodnu snagu i nije jedan put svim hrvatskim strankam tudjina navukla za sudca. Sudio bi nam opet svim jednako, osim ako bi vas morda za osobite zasluge proštimao. A bude-li sudio pravi narod, što bismo brže želili, mi se hrvatski duhovnici njegova suda neplašimo. Vi ste borme narod; nu nebi-li se našao vendar narod, koj bi i Vam sudio?

— Dne 24. travnja obslužio je u Karlobagu svečanim načinom svoju petdesetogodišnjicu miničke službe ili zlatnu misu veleč. g. Mate Kombol, župnik u miru, bivši župnikom u Selcih Vinodolskih.

Carigrad. Koncem ožujka mjeseca prijavljen je velikomu veziru dolazak posebnoga papinskoga poruka i povjerenika, s misijom, da bi uredio razmiricu medju Jermenci i za stranku katoličku, koja papinskoj stolici ostaje vierna, zauzeo se, po imenu da se sa sultanovom vladom naredi i sporazumi sbog imenovanja patrijarhe. Jer patrijarhu katoličkoga imenovao je sam papa, i porad protekcije francezke trpljeno je tako, nu čim ta protekcija zadnjim ratom izgubila moć, zadjevicom ponukana i uzrujana ustala je jaka jermenska stranka, pak izabrala novoga si patrijarha; još i vlada uzkratila je papinskomu patrijarhu Hassunu investituru, ter hoće da se odsele bez naroda i vlade patrijarha već iz Rima nepostavlja. Jermenci opornici uztrajaše na svom odporu, dok se nenadjoše medju dva ognja: s jedne strane iz Rima sievnuo sud izobćenja, a s druge vezirove strašna rieč, da on polovnikah nepozna, nego samo Jermence katolike, koji s Rimom drže, ili šizmatike, pa tko neće s Rimom, neka ide posve pod poglavare šizmatične. — Poslanik papin mns. Franchi, bivši poslanik u Madridu, putuje od brindiške luke na posebnom parobrodu, u Carigradu dočekali ga katolici što su znali ljepše, a stižu glasovi, da ga je dobro dočekao i veliki vezir. Čuvši oporni Jermenci i njihov novi patrijarha za to poslanstvo, pišu u Rim, da je svemu kriv nesporazumak, jer da se oni nenaumiše lučiti od papinske stolice i protiviti papinskim naredbam, već da samo ištu svoje starinske pravice. Kako-li će se sravnati ota razmirica, nije znati, nego se misli, ako se bude uglavio sa sultanovom vladom sporazumak, da će morati odstupiti Hassun, i novi izabrani patrijarha narodni, pak novi se postaviti.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 20. Tečaj XXII.

U Četvrtak, 18. Svibnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Narodno gospodarstvena načela crkvenih otacah, i kako je kršćanstvom preustrojeno družtvo.

Čim se čvršće drži za svezu izmedju prošlosti i sadašnjosti, izmedju onoga što je bilo i što biva, čim se življe nadovezuje na ono što obstoji, tim se bolje uvidja neobhodno nuždna neprekidnost svakoga razvoja.

Nijedna znanost nepomalja se jednim mahom gotova, podpuna i savršena. Mudrost neniče danas više sasma naoružana iz glave Zevsove; mnogo se hoće muke i rada, dok ona sazrije, a što pojedinac u tom ukupnom radu čovječanstva i viekovah uradi, makar i bio visoko nadaren, neznatno je poput zrna od pieska. Samo budale htjeli bi u jedan hip shvatiti, što je dugotrajno vrieme s mukom stvorilo. Bog je to tako uredio, da se čovječanstvo neima samo upirati na sadašnjost i gledati u budućnost, već da mu je biti privezanu na prošlost, neka bi se čovječanstvo u svem razvijalo tokom neprekidne struje duševne. Ima-li dakle što valjana poteći iz želje i borbe sadašnjosti, to nam se je učiti od prošlosti i korist iz nje crpiti, pak makar historično znanje i spoznavanje po sebi i nije vrstno stvoriti silu za tvoriti novo, jer se to neuči već dobiva, a ono je ipak od velike ciene, jer nam s jedne strane srce i nadu hrabri, s druge pako oštri sud i podaje mjerilo, da se čuvamo obsjenah sadašnjosti i usposobljavamo maleno i neznatno, što se koči, pravo procieniti, veliko pako znamenito u istinu priznati. Upravo to spoznanje nutrnje srodnosti izmedju našega doba i prošlosti čini, te nismo zadovoljni s obćenitimi izrazi pohvale ili ukora i bahatim motrenjem sgora i samo s daleka, već zahtievamo, neka nam se točno navode pojedinosti, osebine prošlih vremenah. To valja osobito za srednji viek, o kojem većina narodnih gospodarah novoga doba jako nejasnih pojmovah ima. S toga ćemo pokušati, da štioca s najznamenitijimi gospodarstvenimi nazori srednjega vieka upoznamo, a svraćamo najprije pozornost na crkvene otce. [1])

Prije svega valja spomenuti, da u ljutoj opreci naprama pravcu onoga doba, kada se mrzio rad, crkveni otci s jedne strane odlučno govore, koliko je u ćudorednom i družtvenom pogledu znamenit gospodarstveni rad, s druge pako jasno osudjuju i zabacuju nerad i lienost. U opreci naprama socialistom i komunistom novoga doba, koji na čast služi svim razredom družtva, a tim je načelom kršćanstvo razrede radeće podiglo i cielo družtvo zadahnulo duhom, koj je u novovječnoj civilizaciji prvim uvjetom za napredak radinosti obrtnoj postao. Tako veli sv. Nilo: „Nepreziri djelo rukuh, jer u njem stoji velik blagoslov božji;“ jednako govore Jeronim, Teodoret, koj posebnu razpravu napisa u slavu rada, Augustin, Krizostom, koj lienost učiteljem i vrelom zloće nazivlje.

Što se tiče pojedinih glavnih granah pridjelka, čini se da su prvi kršćanski mislitelji, a isto tako skroz u staro doba i u srednjem vieku najvećma cienili poljodjelstvo i rad oko plodinah, premda se je gdješto obrtu i trgovini znamenitost, potreba i korist priznavala. Tako ciene trgovinu baš osobito Laktancij, Ciprijan i Eusebij, navlastito pako Hrizostom koj sasma poput Seneke dokazuje, kako je potrebit obrt i trgovina radi različitih naših sposobnostih, potrebštinah i prirodnih odnošajah. Dade se dakako navesti dug red opazakah i izjavah, iz kojih sliedi, kako su oni trgovinu, brodarstvo, promet na moru, pak svu obrtnu radinost prezirali, te je očevidno, kako

[1]) Sravni izvrstno djelo „Theorie und Geschichte der National-Oekonomik“ von Julius Kautz (Bd. II.).

Digitized by Google

su ti kršćanski mislitelji trgovinu i promet držali za način tečenja, koj je nuždno skopčan s lažju i prevarom, koj je uzrokom nejednakosti imućtva i ljudske sreće, dočim se toliko teži za bogatstvom. Tako veli s ostalim duhoviti i veoma strogih nazorah pisac Tertulijan „da bi prestala trgovina, čim bi prestala pohlepa za imanjem“, zatim da su laž i prevara pratioci želje za novcem; tako čitamo u sv. Jeronimu baš trgovačko načelo: „Što jedan dobiva, to mora drugi nuždno gubiti;“ dalje veli Epifanij, da su trgovci i obrtnici zadnji razred gradjanstva i pučanstva; napokon Leon opaža, kako je težko, da se nebi u prometu izmedju kupacah i prodavalacah dogodila prevara ili kakav zločin. Gledamo-li dalje, što su mislili kršćanski filozofi o sajmovnom prometu, to vidimo, kako je obćenito bilo mnienje, da je trgovina samo tada prosta od prevare, kada se roba nekupuje i neprodaje po cieni sajmovnoj, nego prema pravoj svojoj vriednosti, t. j. kada bi crkva i njezini zastupnici robi cienu uglavili prema vriednosti njezinoj za porabu i prema trošku pripravnom, ne pako s obzirom na što veći dobitak. Sv. Augustin kori medju ostalim načelo svieta, po kojem bi se htjelo vazda samo jevtino kupiti i skupo prodati, pak navodi proti tomu u primjeru kršćansko postupanje čovjeka, koj kano kupac jednom izplati onoliko, koliko je bilo pravo, premda neuki prodavalac toliko nije tražio. Isto se tako zabacuju različiti načini, kako se prodavalac nevještinom kupacah na svoju korist poslužiti može, pače zahtieva se, kako prodavalac nebi smio tom nevještinom niti toliko poslužiti se, da bi štetu, koja njemu prieti, sa sebe svalio na druge.

Osobito pako mrzili bi crkveni otci na primanje kamatah za posudjene glavnice, jer bi jednoglasno držali to za nepravdu. Turgot i drugi nekoji pisci osamnaestoga stoljeća trudili su se u tom razliku ustanoviti izmedju više ili manje strogih bogoslovah; ali u istinu vladalo je, kako se uvjeriti može svatko, koj bi pregledao izjave o tom predmetu pokupljene od starih polemikah, jednoglasje glede obćenitih s lihvom skopčanih načelah sve do stoljeća sedamnaestoga. Razlika medju bogoslovi nebijaše u nauku, što bi ga učili, nego u naglasku i sili, kojom bi učili. Po jednoglasnom nauku starih bogoslovah bijaše lihva daća, dobit ili kamata, što bi si ju dao davalac na vjeresiju od primaoca jedino radi toga zajma platiti. Nije se tu gledalo ni najmanje na visinu kamatah, koje bi se tražile niti na dotične zakone gradjanske. Koji bi novce davali na vjeresiju po tri postotka, u istinu bi lihvarili onako kako i drugi, koji bi tražili četrdeset postotakah, pak isto tako držalo bi se posudjivanje novacah za kamate lihvom u zemlji, gdje o tom nije obstojao zakon nikakav, kako i ondje, gdje bi jim to najstroži zakoni zabranjivali. Uz sve zamršenosti i hitrine, koje bi vladale o tom predmetu, stojalo bi jasno i razgovetno načelo: novce komu posudjivati za kamate bio je zabranjen put za steći si bogatstvo. Drugimi riečmi: svatko, koj bi se upustio u špekulaciju s namjerom povećati si glavnicu kamatami, bio je lihvar i s toga od crkve osudjen. Veli se, da je poslje dvanaestoga stoljeća o zakonitosti lihve narod u Grkah mislio složno; nego prije toga vremena čini se, da je nauk bogoslovah o tom predmetu bio skoro jednoglasan. Lihva držala se ne samo zločinom crkvenim, nego koliko je crkva uticati mogla u zakonodavstvo, takodjer zločinom gradjanskim, te se je za taj zločin zahtievalo glasno, da se ima kazniti strogimi kaznami crkvenimi, n. p. nedozvolom pričesti, crkvenoga pokopa itd. Po Cibariju (Economia Politica del Medio Evo vol. II. p. 52.) bio je krivovierac, imenom Bech u Piemontu g. 1388. spaljen, jer je tvrdio „da rod skvrniti i lihvariti nije grieh.“

Tako su učili bogoslovi o lihvi. Tvrdilo se, da je uzimanje kamatah, makar i toliko nizkih, zločin, koj poput umorstva i grabeža očito vriedja zakon naravni. Dokazivalo se to obćenitim suglasjem svih narodah u osudjivanju lihve [1]), zatim tvrdnjom Aristotelevom, da je svaki novac po naravi neplodan, te je s toga bezumlje korist od novca izgledati. Pravedno posudjivanje stoji u tom, da se onoliko povrati, koliko se posudilo, te je s toga, kako izvrstni Laktancij tvrdi a ostali zastupnici crkveni jednoglasno opetuju, zahtievanje kamatah neka vrst grabeža. „O nezasitna pohlepo za imanjem, dostojna sotone, komu si vjerna prilika“, kliče Ambroz nekomu lihvaru, uzlovoljen žalostnimi primjeri, kakovih je svaki dan bilo. Kamate uzimati držalo se, da se to neda složiti s kršćanskom ljubavi naprama bližnjemu, da je to uzrok nepravednomu bogatstvu i lakomosti, koja je napram bližnjemu smrtni neprijatelj potičuć, da se novac više cieni od višnjega Boga. Nadajući se plaći u nebu neka se ljudi medju sobom u nuždi pomažu misleći na rieč gospodnju: „mutuum date nihil inde sperantes“ [2]). Kako se danas pojima i razumie, da se uzimanje kamatah upotriebi na koristna obrtna poduzeća, nije se očito u ono doba mislilo. Budući da su zajam tražili ubogi poglavito za potrošak pak u nuždi, to je katolička crkva dr-

[1]) Koliko je lihva Rimljanom bila mrzka, čitaj Tacit. Ann. VI. 16. A Cato veli: „majores ita in legibus posuerunt, furem dupli condemnari, foeneratorem quadrupli.“ Sravni: Seneca de beneficiis II., 10. Cicero de off. II., 25.

[2]) Luc. 6, 34. 35.

Digitized by Google

žala, da se uzimanjem kamatah vriedja ljubav naprama bližnjemu. Crkveni otci neprestano bi opominjali na milosrdje, a to tako glasno i silno, te bi se kadšto mal ne činilo, kano da niječu pravo na svojinu a hvataju za bezuvjetnim komunizmom. [1]) Pak i nije se doista čuditi, ako su prvi kršćanski filozofi i ćudorednici usried obćenita razsapa, gdje no se uz najrazuzdanije razkošje našla najgroznija nevolja, najokrutnije tlačenje, najveća nejednakost imutka, bezdušnost i lakomost mogućnikah, siromaštvo i nužda na najstrahovitijem stepenu, ako su dakle oni u svojih savjetih i opomenah prečesto došli do zaključakah i načelah, što se nedadoše u sklad dovesti s obstankom skvarenoga reda gospodarstvenoga u družtvu ljudskom, te usljed toga preporučali preinaku družtvenih odnošajah i uredabah, u kojih se činilo da ima gdješto življa za komunističan preustroj družtva! Tako ima sbilja u spisih crkvenih otacah izjavah, kojimi nišane na pogubnost i nepravednost osebne imovine, za koju misle, da se neda složiti s višim ćudoredno-nabožnim životom, a zajednice dobarah opisuju barem kano ideal za družtveni život ljudski, za kojim bi se imalo težiti. Tako čitamo n. p. kod Barnabe; „Ako jur u pogledu duhovnih dobarah zajednica obstoji, a ono bi to isto imalo biti u pogledu dobarah tvarnih;“ kod Hrizostoma, koj komunizam s gospodarstvenih razlogah doista preporuča veleći „da bi s uvedenom zajednicom dobarah nebo sišlo na zemlju, siromasi i bogati da bi zajedno živjeli sretno i mirno, a država sama dostojna biti mogla angjelah itd.“ Posve slično veli Ambroz, da je stanje sa zajednicom dobarah bilo prvobitno stanje roda ljudskoga, da je narav sve proizvodila na zajedničku porabu, da je samo egoizam i nasilje uzrok protivnomu stanju nejednakoj mjeri imutka, dočim s druge strane Tertulijan na čast kršćanom veli, da jim je sve zajedničko osim ženah, a Grgur Nazijanski jednakim načinom hvali da siromasi i bogati u kršćanskoj obćini živu kano veliko medju sobom sraslo tielo. Napokon vidimo iste nazore kod Origena, Justina mučenika, i praktično izvedene, premda s nekojimi bitnimi promjenami i osebinami u redovničtvu srednjega vieka i zavodih samostanskih, gdjeno je zajedničko živovanje bez osebne imovine najpoglavitije obilježje svega ustroja.

Sasvim tim, kako Kautz pravo naglasuje, nisu izjave o zajednici dobarah, kako jih u spisih crkvenih otacah gdješto čitamo, s toga potekle, kano da se oni protive obstanku i zakonitosti osebne imnovine, već je piscem bila namjera: na ljubav i dobrotvornost potaći bogate, neka bi ubogim u oskudici njihovoj i nevolji podali pomoć i podporu, zatim imućne staleže opomenuti na izvor i svrhu zemaljskoga posjeda, pak skloniti na čovječnije i milosrdnije postupanje sa siromasi i nižimi razredi. Svuda se svraća na ljubav, kano jaku i blagoslovnu polugu za posredovanje i pomirenje izmedju družtvenih protimbah, nigdje pako na silovito komunistično razdieljenje dobarah. Nigdje nečitamo nauka, da bi se bogataši lišiti imali svojine otimačinom i nasiljem, prisiliti, da ju odstupe na korist siromahom ili zakonom na to prinukati, već je svuda nauk njihov samo opomena i promicanje kršćanske ljubavi, koja nasilja nepoznaje, svuda je izrečeno načelo, neka bi bogati bogatstvom svojim tvorili dobra djela, siromasi i bogataši da su ljudi jednake vriednosti, da je bogatu kršćanska dužnost nevoljnika pomagati, da se zemaljska dobra samo tada u istinu posvećuju, ako se uporavljaju na ublaženje nevolje itd. [1])

Crkveni otci odlikuju se znamenitom i veledušnom težnjom, neka bi se ublažilo i ukinulo robstvo, kojemu kršćansko čovjekoljubję nemože dati mjesta. Novi zavjet imenito negovori izrikom ob ukinuću robstva, nego hoće poput svih životnih odnošajah i taj posvetiti. Od crkvenih pako otacah ima jih dosta, koji jur mnogo jasnije govore o nedostojnosti i nekršćanstvu takove uredbe; tako poimence Barnaba, Klement Aleksandrinski, Bazilij, Laktancij, Hrizostom, Augustin i Ambroz. Napose sv. Hrizostom († 407.) govorio je o robstvu tako, te mu se i danas divimo radostno. Crkva ublažila je sudbinu robovah propovjedajuć gospodarom istinu o bratinstvu i jednakosti svih ljudih u Isusu, pak u crkvenom životu nauk svoj izvedši činom. Kod svih crkvenih obredah nije se pazilo na razliku izmedju robovah i slobodnih, a svećenstvo proglašivalo bi sveudilj puštenje roba na slobodu zaslugom. Nedjelja preporučala bi se osobito kano najprikladniji dan za takovo dobro djelo i skoro bez iznimke ovršilo bi se to obredom u crkvi. Jedno vrieme pustio bi se rob na slobodu, ako bi se odlučio stupiti u samostan. Ukinula se takodjer kazna roba propeti na križ, a to stranom s razlogah čovječnosti, stranom sa svetoga značaja, zadobivena smrću Boga Sina na križu.

---

[1]) Vidi o tom u Champigny Charitè Chrétienne. U ostalom kako opaža Ratzinger, nebi crkveni otci dalje išli, van samo bi opominjali; zahtjeve svoje nebi oni prenosili u područje prava, pače oni bi priznavali pravnu dužnost kamate plaćati i sami bi dužnost tu vršili. U obće čini se, da su crkveni otci samo radili oko toga, kako bi odnošaje pravne pretvorili u ljubavne, pak imućne potakli na kršćansku ljubav i dobrotvornost.

[1]) Pravo veli Ratzinger (Geschichte der kirchlichen Armenpflege S. 112.): „Nauk crkvenih otacah samo je u toliko socialističan, u koliko se osniva na jedinstvu roda ljudskoga i ravnopravnosti svih ljudih. . . . Otci vele: Sve što je moje, je i tvoje; socialisti pako zahtievaju: Sve što je tvoje, jest i moje.“

Digitized by Google

O svjetovnom karljestvu pape.

II. Država papinska prieči jedinstvo Italije. —

Ta je težkoća bez dvojbe jedna od najvažnijih i najpraktičnijih, mnogomu zablieštila oči, vriedno je dakle, da ju malko pretresemo i tako upoznamo njezinu valjanost. Tvrde dakle: nijekat se neda, da je papinsko kraljestvo velikom zaprekom sreći Italije: jer pači jedinstvo njezino, i s jedinstvom neodvislost, i sva ostala dobra, što iz te proiztiču i izviraju. Što se može tomu prigovorit? —

Ako ti nije do šale dragi čitatelju, to bi odgovorio onim, koji svu sreću Italije u njezinomu jedinstvu nalaze, prvo: papa stoji toj sreći toliko na putu, koliko svaki drugi knez talijanski; drugo: najveće dobro jednoga naroda nestoji nipošto u njegovu jedinstvu i njegovoj neodvislosti, već u pravici, u ćudoredu, u vjerozakonu, i u istini, sve ostalo malko mu pospješuje tvarni boljak. Netreba daleko poseći, da to dokažemo i zajedno sve prigovore proti našoj tvrdnji svih deset vjekovah oborimo, jer dovoljan nam dokaz pružaju puci, koji, prem sjedinjeni, ipak su nesretni. Jedna je i neodvisla Francezka; nu jer goji toli mnoge lažne nauke, štono joj mudroslovi prošloga vieka ko baštinu ostaviše, vidimo kakvim je prevratom podvrgnuta! Jedna je i neodvisla Englezka, ali tko ima toliko suza, da oplače nevolje i jade dotičnoga puka? A Španija nije-li jedna i neodvisla? Jesu-li pako jednost i neodvislost možda od nje odstranile i odvratile sve nevolje i prevrate, štono ju trgaše i trgaju još i sada? Što veliš o Turskoj? nije-li jedna i neodvisla? Nu rado bih vidjet onoga, koj će ju zato sretnom scieniti? Tvrdim s toga, mira i sreće i blagostanja narodom nedonesoše njihova neodvislost i jedinstvo, ma kričali i trubili o tom još svi današnji bezbožci i prevratnici; već sreći naroda moramo posve druge uzroke i izvore tražit. Nastojmo, da narod pravu vjeru vjeruje, da se kod njega pravica po zakonih svakomu kroji, da su mu običaji ćudoredni, pa budimo sjegurni, da je taj postigao mir, zadovoljstvo, i sreću, bio mu vladar tko mu drago, bila mu vlada ove ili one vrsti, bio puk jedan ili nebio; nu ako bi koji godj odviše cienio vanjski sjaj i ljepotu, i po tom mjerio blagostanje u jednom narodu, tomu kažem, da je Italija postigla mnogo više sreće nego-li škode, što nije jedna. O doista narodi, štono jih navedosmo, uživaju velika samotržtva, nu posljedice su, da ovaj ili onaj grad sva dobra, sve bogatstvo svega naroda pokupi i pogrne. Nikoji drugi grad do glavnoga obično važnosti nejma, osim ako si ju nije stekao ili starošću ili položajem svojim, ili kojim godj izvanrednim i nečuvenim načinom. Englezka ima London, ostali pako gradovi samo su njegove sluge. Edinburg i Dublin nješto se ciene, što su glavni gradovi ostalih dvijuh kraljestvah. To valja i o Francezkoj; tuj imaš Pariz, što su pako Marsilja i Lion još tako veličanstveni i glasoviti, prvi ima zahvalit svomu položaju, drugi svojoj starini. Italija pako podieljena na razne države, te nam stoga stvori i rodi gradove, kakovim na svietu malo ima premca; eto ti Palerma, Napulja, Rima, Florencije, Mljetaka, Genove, Milana, Turina. U tih gradovih goje se umjetnosti, cvate knjižtvo, nalaze se bogate sbirke, veličanstvene knjižnice, odista pravi raj Europe. Tko to može nijekati? — Ako pako Italija razcjepkana nevodi više gorostasne trgovine ko u prijašnja vremena nije tomu uzrok što nije jedna, jer prije dok nije još bila jedna, imadoše prvenstvo na moru Mljetci i Genova, Pisa i Amalfi; već su dielom uzrok njezini upravljatelji, što jim osobito nežaše i još sada neleži na srcu obrtnost, dielom narav stanovnika, koji nisu baš toli sposobni za trgovinu kao ostali narodi, što su više hladnokrvni i uztrajni, dielom odkriće Amerike, puci bo, štono prije tako rekuć izvan kruga zemaljskoga stanovahu, sad sredinom njegovom postadoše. Ali ta mala ošteta dosta je naknadjena. Jer doduše, Italija neima tolike djelaonice što druge države; ali zato ni nebroji gomile radnika, koji dan i noć životare u ugnjenicih, ili koji dobiju, pošto do četrnaest satih svaki dan oko strojevah se naradiše i namučiše, dva tri krumpira i malko vode za plaću. Istina je, brodovi naši nebrode po svih pučinah morskih, ali nam zato i sinovi naši neputuju po svietu ko zabludjene ovce, bez domovine, bez obitelji, bez ikoje zabave i družtva, i što je najvažnije, bez vjerozakona. —

Želio bih, da svaki, koji no sanja o blaženstvu Italije što bi ona trgovinom postići mogla, uzmogne to vidjeti svojimi očima, i o tom malko razmišljat. Želio bih, da pogleda n. p. u Londonu škverove, pak da vidi koja nevolja tu vlada. Vidio bi tu ciele gomile ljudih, muževe i žene, u najdubljem neznanstvu čameće, od glada umirajuće, a života pokvarena. Upustiš-li se pako š njimi u govor, opazio bi, da neznadu Boga, da neimaju vjerozakona, da nemaju nikakva načela, da neznadu što su ljudi; dodjoše na sviet, a ipak nepoznadu zadaće svoje zašto su ovdje, niti čuše ikad, što jih čeka poslje smrti. Vidio bi, da je to jedinstvo najveća pogrješka družtva čovječanskoga, jer, dočim svu krv k srcu ko k središtu privlači, baš prouzrokuje, da sva ostala uda t. j. pokrajine oslabe i mlohavimi postanu. Osvjedočio bi se takodjer, da je odista to strahovito i grozovito jedinstvo put ka gorostasnim podhvatom, ali tako, da ono malo ljudi, štono sve to ravnaju, tisuće i tisuće drugih drže ko zakovane u najgrozovitijem robstvu i nevolji. Dočim primjerena razdjelba naroda prieči, da jedan samo sve uživa, i doprinaša k obćem boljku. A kamo smiera napokon sav napor svih današnjih publicista? Da se jednom ukine centralizacija, štono ju stvoriše vremena i neukost ljudih. Ali što je uzrok toga zahtieva? Što drugo, ako-li ne šteta, štono ju ista sobom donosi?

Pravi uzrok, zašto Italija nije posve sretna, nije, kažem mimogredce, što nije jedna; već što smo [odviš

skloni poprimit zločeste običaje ostalih naroda. Škodi-li Italiji jer nije jedna glede vjere, štono je jedina u stanju dovesti sve narode u najsvetiji i nerazriješivi svez, što nam svjedoče narodi koji su jedne države ali različite vjere. Druga zaprieka, što nemanje prieči sreću Italije, jesu njezine tajne i bezbožne družbe, što su uzrok neprijateljstvu i mržnji ne samo pojedinih gradova i država, nego i pojedinih obiteljih. Nadalje štono sramoti i upropašćuje sve više Italiju jest veliki diel njezinoga plemstva, štono se valja u lienosti i dosliedno u svih opačinah, štono iz te potiču. Zatim jesu njezini gradjani, koji jer sljedbenici Voltera, zabaciše sva načela poštenja i svetoga našega vjerozakona; jesu njezine stranom bedaste, stranom bezbožne vlade, štono mjesto da vrieme upotriebe na to, da koliko moguće proslave crkvu i tako same sebe, one naproti u medjusobnoj svadji živući nastoje, kako bi više škodili, i progan̄jali istu. Nesretna je Italija, ne što nije jedna, već što odviše ljubi veselja i razkošnosti, jer je luda za gizdom; nesretna je, jer imade zločestih čitaonica, nebrojenih kazališta, dvorana, balova i ostalih ugodnostih; nesretna je, kažem s toga radi, jer sve navedene ludorije doprinašaju, da svi razredi čovječanstva bez iznimke od dana do dana gori postaju, da puk neradi već lienjari, da mladež neuči, da se gospodari kuća nebave svojimi poslovi, i da svi jedino, u kratko da reknem, misle, kako će bolje i ugodnije proživjeti ovaj život, kako da ljubavi skapčaju, da jih obljube plesačice i pjevačice. Eto to su pravi uzroci, što je Italija nesretna, a ne njezina državna razdjelba. —

(Sliedi konac.)

Dopis.

U Nartu dne 8. svibnja 1871. Za vriedno držim častno čitateljstvo „Katol. lista“ njekolikimi riečmi izviestiti o riedkoj zlatopirnoj svetčanosti, kojoj prisustvovaše nemalo čislo odličnih to daljnih, to bližnjih gostovah na Stankovo u čednoj župi nartskoj.

Kad se učim, da se vjekovito blaženstvo našom pameti i mišlju doseći nemože, ipak tvrdim, da je tračak te blaženosti sinuo u hram nartski i srca očevidacah napunio u onaj čas svetčanosti, kada su imali nasladu gledati: gdje sin župnik svoje vlastite roditelje kod oltara blagoslivlje; diete svoje starce i reć bi starosti odjetinjenu djecu uči i svjetuje. Tvrdje od kamena bilo bi srce, koje se nebi prizorom ovako izvanrednim ganulo; suše od usahla drveta bile bi oči, koje nebi suze radostnice pustile, kada vide dva starca, s visokih godinah srebrnom kosom posuta, od bremena starosti k zemlji pognuta, velim, vide pred žrtvenikom klečati, preko si sina i svećenika božji blagoslov dozivati i na novo zavjeru si čiste i neoskvrnjene ljubavi davati, koju su znali i izpunjavali jedno prama drugomu pó stoljeća; da će nju tako i nadalje, dok im bude saći u vjekoviti hladan stan, jednako u sebi gojiti. — Mirko, star 71 godinu i Jaga, stara 70, sretni su ti jubilarci, a Stanko Hegedić, župnik nartski, još sretniji sin, kojega Bog blagoslovi i milost mu udieli, da kako se je njekada on u zakrilje otčevo uticao, u majčinom se krilu razblaživao: tako sada milosti Višnjega svoje zakrilje, svoju palicu-podporu njegovi roditelji u njem traže i nalaze. Samo dobri Bog dao: nalazili jošte mnogo godinicah. —

Nu ova svetčanost, kako sada riedko koja u nas, nije prošla bez mrvice koristi po narod naš. — Poznato je u obće, da se mi žalibože jošte danas krećemo u takovih okolnostih, da smišljati moramo njeke prisilne načine, kojimi da prorinemo knjige u naš puk, opaziti je takodjer morao sigurno po najbolje svaki od Vaših cienjenih čitalacah, da isti mladi naraštaj, koj je svoju župnu školu polazio, poslje izvinuo se izpod njezina upliva, malo koj nosi molitvenu knjigu u crkvu, da si tako pobožnom molitvom ne samo kriepi dušu, nego ujedno i u pamet doziva znamenovanje slovah; toga svega žalibože neima, ili bar neima u tolikoj mjeri u koliko bi se pravednošću željelo i od našeg puka danas već zahtievati moglo. Što je još i gore. U naše se mladiće i djevojke uvukao njekakav zlosretni stid, koj se tobož u njihovoj savjesti i pred pukom opravdava u antipatiji proti molitvenici. Biti će u ostulom drugi sakriven nu ipak jur javno tajan uzrok, naime taj, da nerazborna mladež laglje po crkvi i po stanovitih osobah očima pasti uzmogne. —

Da se tomu predusretne zametnuše vrli rečeni mjestni župnik, bilježnik i učitelj zakladu imenom zlatopirnu na uspomenu zlatnoga pira Hegedićah, a za nagradjivanje u crkvi pobožno iz molitvenikah molećih Nartčanah. — Samo ova trojica sastaviše u tili čas toliku glavnicu, da će se odmah moći početi dielit primjerne nagrade. Eto opet najbolja dokaza, da Hrvati neumiju samo vikati, no i raditi u korist roda i doma, vjere i crkve. — *J. K.*

Viestnik.

Zagreb. Dne 11. t. m. preminu ovdje Valentin Kušić, nemoćnik, bivši župnik u Rovišću kod Belovara, koji je do 20 godinah trpio sljepoću, a još zadnjih godinah huda raka na nozi. Dne 5. t. m. preminu na Fužini u svom zavičaju klerik zagreb. seminara, učenik 8. gimnaz. razreda Dragutin Švob.

Ugarska. Stalni odbor dvanaestorica ug. katol. kongresa viećao je 30. trav. s knezom prabiskupom u Ostrogonu, i sastavio pismo, s kojim će na kralju polag odluke kongresa poslati za potvrdu osnovu organizacije. „Hon“ list krajne ljevice, kaže: eto, česa se je Ghyczy bojao, to se je i dogodilo. „Klerikalci obraćaju se ravno

Digitized by Google

na nj. veličanstvo kralja mimo parlamentarnoga, odgovornoga ministerija. Jest istina: većina katol. kongresa ostavila je za sobom vratašca otvorena; jer crna gospoda umuju ovako: Elaborat kat. kongresa bude predan nj. veličanstvu, apošt. kralju ne kao suverenu i faktoru zakonarstva, nego kao patronu katoličke crkve. Buduć da su u elaboratu promienjena nekoja prava zaštitnika, mora se on prije svega njemu pokazati. Ali već je u kat. kongresu Bartal dokazao, da bi takovim postupkom taj zaštitnik kat. crkve bio prestavljen na položaj, gdje se mora sukobiti kano protivnik s kraljem ugarskim. Povrh toga suveren silovan je tim reći svoj sud prije nego je svoju rekao parlament. Već prvi korak dakle naših klerikalacah, ne samo da je nepravilan, neparlamentaran, nego je upravo uvreda." Ništa zato, neka se „Hon" sa svojtom žesti, a katolici neka se nedadu smesti na svom putu.

— Biskup čanadski Aleksander Bonnaz postavio je zakladu od 100.000 for. i to za dva nova kanonička mjesta u svom kapitulu u Temešvaru, i za poboljšicu plaću siromašnijim župnikom. Ta je zaklada od kralja i vlade odobrena, pak je nj. veličanstvo za nova mjesta imenovalo biskupova tajnika, kancelarije ravnatelja i savjetnika d. st. Ign. Gemla i savjetnika d. st. i priv. ravnatelja seminara Josipa Németha.

Beč. Golemi posao, što ga započe kat. pol. pučko družtvo dolnjoaustrijsko (Volksverein) sretno je poslie težkih naporah svršen, i najljepši je svjedok, koliko je još u katoličkom narodu Austrije budna sviest i živa ćut. Dne 7. svibnja zaputi se u Rim poslanstvo da sv. otcu preda tu adressu, koja broji podpisah 809.850. I na ministarstvo poslana adressa, da bi se naime zauzelo za sv. stolicu, broji podpisah 405.531.

Prag. Časopis „Pokrok" objavio je osnovu adrese na stožernika nadbiskupa pražkoga veleći da je na to s više stranah bio prozvan. Tu adresu imali bi viernici pojedinih župah upraviti na nadbiskupa pak zahtievati, neka bi sazvao crkvenu sinodu, kako bi na njoj crkveni glavari dobili priliku doznati mnienja, želje i tegobe viernikah. Takovih željah izjavljuje osnova tri obrazlazuć jih obširno. Najprije se zahtieva, neka se viernikom u Českoj nauk ob osobnoj nepogrešivosti rimskoga pape nebi naviestio kano članak vjere niti narinuo ikojim načinom, jer ga nikada nebi mogli niti htjeli priznati. Drugo se zahtieva, neka bi se materinski jezik u službu božju povratio. Predje češkoga naroda da su apoštoli slavjanski slavjanskim jezikom uz privolu Rima na kršćanstvo obratili, pak slavjanski crkveni jezik izrinut je istom poslje duga odpora po jeziku latinskom. Čeh da neima razloga svoga se jezika pred Bogom stidjeti, a tobožnje jedinstvo crkve, kojemu kako vele jezik narodni prieti, niti neobstoji u činu. Treće, o čem bi se na sinodi imalo razpravljati, jest nevolja svećenstva u duhovnoj pastvi, čemu bi valjalo doskočiti, osobito što se tiče nedovoljne obskrbe u starosti i nepravde, koja se često čini, kada se popunjavaju župe. Na tu sinodu pako kano neku vrst crkvenoga sabora zemaljskoga imali bi se odaslati ne samo svećenici, nego i svjetovnjaci, i to s oboje strane u jednakom broju slobodno izabrani odaslanici. Za razlog tomu načinu, da se odašilje putem izbora, opominje se nadbiskup, kako su sve do kasne dobe u srednjem vieku svećenici i svjetovnjaci zajednički birali biskupe, pak i pražkoga biskupa da je birao zemaljski sabor česki. Takodjer se opominje nadbiskup, kako se crkva jedva će moći obraniti proti novim zakonom, koji bi joj bili škodljivi, ako ju nebude podupirao narod. — Nego uzkrsnuli Husovci nisu sa željami i namjerami „Pokroka" zadovoljni. Njihov organ „Nar. Listy" pišu odlučno proti pošiljanju zahvalnoga i privoljnoga pisma na Döllingera, a to zato, jer je on ustao samo proti nepogrešljivosti papinoj ne pako skupa i koncilskoj. Težnje českoslavskoga naroda naproti Rimu idu dalje, nego opozicija Döllingerova, jer idu za podpunom samoupravom domaće crkve.

Njemačka. Döllingerov pokret goni se dalje, prem i odpor proti njemu raste. Neima gotovo grada i većega mjesta u kraljevini Bavarskoj, od kuda se nebi javila za Döllingera ili obćinska vieća ili skupštine i družbe; profesori svjetovnjaci svih visokih učilištah bavarskih, ostalih njemačkih i švicarskih pristaše javnim očitovanjem na stranu Döllingerovu, u Monakovu maknula se i uzrujala osobito sveučilištna mladež i njihovi različiti sborovi i družbe, pak još zovu mladež ostalih učilištah visokih, neka nemiruje i nešuti. Nije ni težko tih vrstah ganuti. Naumila mladež slaviti Döllingera pred njegovim stanom uz buktinje pjesmom i svirkom; nu starac zahvalio se i zamolio liepo, neka to ostave, jer da njemu takove demonstracije nimalo negode, osobito ne sada u ovakovom položaju. A najveća demonstracija imala bi biti, kada Döllinger prvi put stupi u sveučilištne dvorane nastavit obuku; jer kanio je bio nastavit, prem do danas još nije; nego nije još niti konačno naredjeno, tko ima mjesto Döllingera preuzeti crkvenu povjestnicu, niti je dekan bogosl. sbora dor. Reithmayer, za kojega se je glasalo, da ima po želji nadbiskupovoj preuzeti taj nauk, toga obznanio. Kralj pisa Döllingeru pismo ručno, u kojem s ostalim piše upravo ove rieči: „Mit lebhaftem Bedauern habe Ich Ihre Excommunication vernommen und drücke mit warmen Worten mein Beileid aus." Pripovieda se, da je kralj u razgovoru s nadbiskupom i njega požalio, što je morao nad Döllingerom izobćenje izreći. Kralj je zabranio, da se na njega u tom poslu nesmiju s nijedne strane slati predstavke, jer da vlada njegova ima postupati po obstojećem zakonu. Izobćenje Friedricha proglašeno je samo u dvorskoj župnoj crkvi, a Döllingera još nigdje. Za Döllingera glasa se da piše knjigu, kojom će razložiti i dokazivati poznate theze; Friedrich

Digitized by Google

pako napisa u A. A. Z. očitovanje, da se on izobćen nesmatra, jer da je nadbiskup sam prvo bio izobćen, pak izobćen neima izobćivati. Hotio je takodjer nastavit duhovnu službu kano dvorski beneficiat, pak je dao molbu na svoje dvorsko poglavarstvo za dozvolu, nu ono je odbilo, rekši, neka sudi Döllinger koji je dvorskomu duhovničtvu glavar. On valjda nebude sudio ni ovamo ni onamo. U Bonnu bijaše sastanak učenjakah, pak je odlučeno sastaviti skupštinu obćenitu staro-, ili narodno-katoličku, a kada bude, da bi tu Döllinger imao obslužiti sve velike funkcije crkvene. — Usuprot duhovničtvo svih biskupijah i pretežnom većinom javlja se proti Döllingeru: biskupi i njihova vieća i kapituli da pristaju uz monakovskoga nadbiskupa i vieća mu, a kler od pastve pristaje uz očitovanje župnikah monakovskih. A tako stižu očitovanja već tija iz pruskih pokrajinah. Najznamenitija novina jest, da je biskup Hefele izašao jednom sa svojim očitovanjem na javu, koje ravno jest podobno uzdržati u kleru i puku njegove zemlje mir; nu nije zadovoljna s njim revnija katolička stranka. Okružnica jedinoga biskupa katoličkoga kraljevine Virtemberžke (Rottenburg) piše ovako: „Kada evo častnomu svećenstvu authentični tekst obijuh dogmatičnih konštitucijah vatikanskoga koncila priobćivam, nebiva to s nakanom, kano da bi obvezni biljeg obćenitih crkvenih dekretah visio o proglašenju pojedinih diecezanskih biskupah. Poznato je častnoj mojoj po službi braći, kako sam ja stajao za razpravah vatikanskoga koncila, i moja mi sviest nije nikada ma samo malo šta spočitala. — Poslie 18. srpnja 1870. pako, kad je svečano proglašena konštitucija Pastor aeternus, bijahu dvie poglavite misli, koje moje držanje u toj stvari okrenuše. Prvo mišljah, da mi se je za svoju osobu čuvati svačesa i od drugih odvratiti sve, što bi mir i slogu u crkvi pomutiti ili barem na pomutnju moglo povesti, pak je sbilja naša biskupija sačuvana od nutarnjih razdorah i sličnih prizorah. Jest pako crkveni mir i jedinstvo crkve tako visoko dobro, da so zanj velike i težke osobne žrtve smiju podnesti. Druga moja misao bijaše ova. Konštitucija Pastor aeternus jest, kako je poznato, samo jedan diel onoga, što je sabor vatikanski u pogledu nauka o crkvi imao i hotio izreći. U velikom, članovom sabora predloženom schemi Doctrina de ecclesia nije bilo nikakova članka o papinskoj nepogrešljivosti, a jest u 9. glavi govorilo de ecclesiæ infallibilitate. Istom na 6. ožujka 1870. bi na prošnju mnogih biskupah razdieljen dodatak k 12 glavi, gdje schema govori o primatu, a taj dodatak kaže: Romanum Pontificem in rebus fidei et morum definiendis errare non posse. Opet kašnje je taj dodatak u preradjenom obliku i u savezu s ostalim iz onoga schemata povadjenim gradivom o primatu — kao Constitutio dogmatica prima de Ecclesia Christi došao na razpravu, i poslie nekojih novih promjenah u četvrtoj javnoj sjednici dekretom stvoren, dok su svi ostali komadi nacrta Doctrina de Ecclesia za vrieme na stranu metnuti. Stojeći stvari tako živio sam ja poslie 18. srpnja l. g. u ufanju, da sinodalnom razpravom još zaostalih dielovah nauka o crkvi, imenito glave 9. o nepogrešljivosti crkvenoj bude za izvjestnu interpretaciju one konstitucije podano tvrdih stajalištah, pak i uklonjene one sumnje i bojazni, koje mene sklonuše ter sam u generalnoj kongregaciji dana 13. srpnja glasovao non placet, i taj non placet u pismenom skupnom očitovanju na papu 17. srpnja opetovati. Što pako vatikanski sabor nije mogao biti nastavljen, žalostna je i to posljedica silovite okupacije crkvene države. Budući da je tim nastavak sabora odgodjen na neizvjestno vrieme, to mi nije moguće, authentičnomu ovomu tekstu, kako bih želio, priklopiti i authentično tumačenje, nego moram za tumačenje mu stegnuti se na nekoje poglavite točke izhodnice, što opet nebudi kao sveto i stalno:

1. Tumačeći dekret de Romani Pontificis infallibili magisterio poći nam je prije svega odanle, da naime stari kršćanski dogma de infallibilitate Ecclesiæ (sive conciliariter congregatæ sive dispersæ) novimi konstitucijami promieniti nije se niti moglo niti hotilo.

2. Rieči naše konštitucije: Romani autem Pontifices, prout temporum et rerum conditio suadebat, nunc convocatis oecumenicis Conciliis aut explorata Ecclesiæ per orbem despersæ sententia, nunc per synodos particulares, nunc aliis, quæ divina suppeditabat providentia, adhibitis auxiliis etc. nisu samo povjestničko spominjanje, što je i kako bivalo, nego kažu ujedno normu, polag koje se pri papinskih kathedralnih odlukah radi (sravni Fessler, Bischof von St. Pölten, die wahre und falsche Unfehlbarkeit, str. 21.).

3. Kako nepogrešljivost crkve tako i nepogrešljivost papinskoga magisterija proteže se samo i jedino na objavljeni nauk vjere i zakona, pak i u takovih kathedralnih dekretih spadaju pod nepogrešni zavjetak samo prave definicije, ne pako uvod, razložba itd. (Sravni Fesslera spomenuto djelo str. 24. 25.).

4. Razlog, zašto je papinska kathedralna definicija, koja stanovitu objavljenu istinu iz poklada Depositum fidei vadi ter kao obćenito, svu crkvu vežuće pravilo vjere proglašuje, nepogrešljiva, nije u osobi papinoj, nego u onoj božanskoj pomoći, kojom se crkva od obćenite propasti u bludnju čuva.

5. Je-li takova definicija ex cathedra učinjena, tad apelacija na koji budući obćeniti sabor, ili na sud ecclesiæ dispersæ, nije dopuštena."

Kako spomenusmo, zelotski listovi nisu zadovoljni, pa koji upravo nekude, niti nepriznavaju i nehvale. — Kažu da su rieči deficije same sobom tako jasne, da jim niti netreba tumača, a nevide jadni, da jih je skoro svaki biskup drugač protumačio past. poslanicom. Nego papinski nuncij stojeći u Monakovu drži za razložno i vriedno pohvaliti otu Hefeletovu pastirsku poslanicu.

Piše nuncij biskupu, da ga je jako obradovala njegova priobćena mu poslanica, pa da ju je mahom poslao sv. stolici, koja će posred svoje tuge naći u njoj obilate utjehe; još u svoje ime kaže radost i hvalu, što je mudrim načinom biskupiju umio zadržati u miru i odvratiti od nje pogubne vierske prepirke. — Neki u tom razglašenom očitovanju papinskoga nuncija vide službeno potvrdjenje tumača, kako ga Fessler, i za njim Hefele razviše. — Pisalo se je, i najzad pokazala se kao gotova istina, da iz Rima ide u Monakov poruk, koj bi bavarski kabinet imao uputiti, da dogma po državu nije i nemože biti pogibeljna, i ujedno sklonuti ga, da nebi zaklanjao pod svoju zaštitu odpornikah. Veli se, da će poruk raditi, nebi-li Döllingera omekšao. Izašlo je na vidjelo, da su već pred kobnim korakom oko njega djelovali dusi i s rimske, i osim domaćega dvora takodjer s berlinske strane. — Gradsko vieće monakovsko doćulo s užasom, da se nekoji katehete osmieliše mladeži razlagati i dokazivati nauk nepogrešljivosti, pak piše na vladu, da bi to zabranila, i ako se nebi pokorili, skinula učitelje vjere i postavljala nove samo takove, koji bi revers podpisali, da neće dogme naučati. Ako se takovih nebi našlo, tada neka bi se nauk vjere predao svietskim učiteljem. — Prof. Huber napisa proti nadbiskupu u A. A. Z. dugačko pismo, dokazujuć da je on prije o koncilu i ob istom nauku posve drugčije mislio, očitovao i radio, nego sada, pak dokanča da oli prije nije znao što misli, očituje i podpisuje oli sada nezna; ili ako je znao i zna, tada da drugo misli a drugo govori, ter narivava puku, o čemu sam nije osvjedočen. Pismo je vrlo grizko i za nadbiskupa ružno. — Bamberžki nadbiskup razpisa okružnicu, kojom očituje: da se svaki, koji je očito podpisao kakovo pismo proti nauku, a za Döllingera, ima ipso facto smatrati za izobćena iz crkve, i kaže kleru naputak, kako s takovim ima postupati. To je već prije njega učinio biskup ermlandski. Sbog toga, pak što se kaže, da je on, koji je jedini vladu zaprosio za placet, i vlada mu odbila, nauk potle vendar dao proglasiti, diže se proti njemu iz protivnoga tabora graja i kod vlade tužbe. Jur davno prije izobćeni monakovski svećenik prof. Froschamer pretekao je svoga učitelja daleko; jer nedavna iz njegova pera napisane razprave u A. A. Z. uče, da se nipošto nesmie ostati ondje, gdje se je zaustavio Döllinger, rekši: tko će suditi, je-li sabor obćenit i zakonit, ako ne papa s biskupi? pak ako se misli štogod popraviti u crkvi, da bi trebalo rušit i sam primat papin i ustroj hierarhije, kako se tečajem viekovah razvio, i nepriznati nepogrešljivosti nijednoga takova sabora; pače da bi trebalo mahom poći i dalje, naročito prije svega dokinuti izpovied itd. Ovdje ćemo spomenuti i bečku brošuru od pens. savjetnika vladinoga, kano duhovnika drugač predstavnika od Zwettla W. I. Reichela. Taj siedi starac pomolio se na vidik kano „još nečuveni glas iz puka“, uči proti primatu rimskoga biskupa; jer da Petar u Europi nikad nije ni bio, da su papa i biskupi nauku Isusovom posve nevierni, pak traži novu vjeru, koja se zakonom mišljenja nebi protivila. — Gotovo je, ter će se starcu zabraniti svaka duhovna služba. Smutnja dakle na žalost još uviek raste. Prem se sve to jače javljaju i katolička družtva i družbe, kako tu i tamo takodjer skupštine, značajno je pri tom, što se vendar za klerom na uztuk protivnoj struji slabo miče i maknuti dade puk. Voli on mirovati i nemisleći da bi ga tko mogao zavesti od starinske vjere; ali gdje se s većine samo kler javlja, tu se opet kaže: crkva to ti je hierarhija i kler.

(*Knjižtvo.*) Poznato je, kako je dalmatinski svećenik M. J. Granić onomlane bio naumio dati pod tisak hvaljene propoviedi dominikanca Arhangjela Kalića i razpisao poziv na predbrojku, nu sbog preslaba odziva razbila mu se namjera. Toga posla prihvatio se je evo tiskarski zavod i knjižara Drag. Pretnera u Dubrovniku komu rukopis ustupiše dominikanci, ter poziva snovice na predbrojenje Propoviedi Kalića Dubrovčanina (rod. 1739. um. 1816.) hvale svi koji rukopis pregledaše, osobito je zanešen za nje naš akademik Fran. Kurelac, ter je i tamo na mjestu dominikance ponukavao, neka bi jih na sviet dali, i mlade klerike njihove uputio, kako neka prepišu, i nas zaklinjao, da ote, kako reče, klasičke besjede u svoj čas što toplije preporučimo. — Prem bismo volili, da se je zavod Pretnerov odvažio i bez prenumeracije djelo u sviet na prodaju poslao, jer vidimo liepa izgleda ovakovim besjedam za prodju, preporučamo srdačno i ovako taj poduzetak; jer žalost bi bila, kad bi opet zaostalo. — U svem ima 34 propoviedi, 9 besjedah na pohvalu svetacah, i još tri besjede, koje sam Kalić g. 1784. dade štampati u Dubrovniku. Knjiga će izaći u velikoj osmini, obsizati od prilike 550 str. tisak i oblik vas po novom ukusu; a izaći će u tri diela. Ciena je 3 f., od šta polovica 1 fr. 50 ima poslati do roka predbrojke 30. lipnja t. g. a druga polovica, kad bude primljen drugi diel. Poslie roka predplate skače ciena za 60 nov. Naputnicom poštarskom nije pošiljka niti tegotna niti draga.

Promjene u biskupiji djakovačkoj.

Preminuo je: S. Gjokić prepošt i župnik u Mitrovici. Postali su župnici: Fl. Latković u Brodu; Dr. St. Babić u Karlovcih; Fr. Riesel u Vrbici; L. Krasnik u Vrbanji; Š. Bunjik u Nikincih. Za upravljatelje odredjeni: J. Paulić i Fr. Fabijanović u Mitrovici; Fr. Anaković u Aljmašu; Fr. Stić u Andrijevcih. Missionarom u Beogradu postavljen: J. Brigljević. Prebendarom stol. crkve: J. Vallinger. Primljen je u biskupiju franjevac bosanski Nikola Šokčević i ide za duh. pomoćnika u Županje. Premješteni su duh. pomoćnici: J. Horvat u Sibinj, B. Radonić u Nuštar, J. Mioković u Rumu, Š. Čizmarević u Karlovce, V. Babić u gornji grad Osiek, A. Brašnić u Drenje, D. Šljivarić u Djakovo, J. Häusler u Sotin.

Za pogorelce Virovitičke predaše nam: gg. profesori dr. J. Posilović 5 f. J. Bošnjak 2 f. dr. F. Iveković 1 f. S. B. 3 f. Na inštalaciji župnika Krapca skupljeno 5 f. 40 nč.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 21. Tečaj XXII.

U Četvrtak, 25. Svibnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Iz Florencije glas je, da je zakonska osnova o Rimu i papi, to jest tako zvane garancije s promjenami u senatu primljena, a s timi senatskimi promjenami primio ju konačno i poslanički dom. Po takovu je kraljevina Italija poslie duge i težke borbe uglavila na papiru: kako misli položaj vrhovnoga glavara katoličke crkve u Rimu u obće i njegovu duhovnu oblast pred diplomacijom i pred svietom osiguranu i zajamčenu pokazati. — Tko je pozorno pročitao samo nekoje točke osnove, opazio je na prvi mah krupno protuslovje, te kako se jedna točka drugoj ruga, a koliko nekaže sama osnova toliko ministri Viktora Emanuela i poslanici talijanskoga naroda u saboru pokazaše za razpravel, koliko vjeruju u stalnost i obstanak toga zakona; nevjeruje s papom katolički sviet, kako i nitko, ako samo malo pozna talijanski način vladanja. Samo je dakle za diplomaciju, koja će se po svoj prilici pritvoriti da vjeruje. Mjeseca lipnja moralo bi se polag jesenašnje saborske odluke kraljevski priestol s dvorom i vladom prenesti u Rim; nu jošte nije prilike za prenos, prem vlada sve moguće radi, da učini što brže factum completum. Nagadja se, da je prenosu protivna diplomacija, osim što su u saboru veliki domoljubi iz vlade i sabora proti prenosu žestoko govorili rekši, da taj prenos mora biti poguban po samu dinastiju i po svu sjedinjenu kraljevinu. Nego biti će, da diplomacija nije ravno protivna prenosu; ali je protivna uvjetu, bez kojega prenosa na brzo biti nemože, a to su dvorovi raznih sborovah crkvene uprave i matice samostani redovah, koje vlada htjede zaokupiti, nu brane osim redovnih glavarah takodjer poslanici malne svih vlastih, prve kano imovinu sve crkve, druge kano matice cielih redovah i stolice redovnih glavarah, dakle imovinu podanikah svih po svietu vladarah. Graditi nove dvorove i sgrade za svakojake grane državne uprave, stojalo bi silne milijune, kojih talijanske peneznice nesmažu, pak i stanove za velike čete činovnikah morala bi vlada od Rimljanah, boljarah i gradjanah, silom tražiti i plaću za nje sama silomice porezati, za što je već dala pregledati vas Rim, popisati koliko se u čijoj palači i kući može ustupiti prostora u to ime, pak je i odlučila tako učiniti. Puno se piše, da oba francezka poslanika, što su i kod dvora kraljeva i kod pape, prosvjeduju proti samom prenosu; nu danas Francezka pomoći činom nemože. Ako stari protestant Thiers sbilja prieko poslanikah pači talijanskoj vladi u Rimu, pak još posred tolike nevolje i brigah, onda mora da je obćenit i odlučan glas francezkoga naroda. Ostala diplomacija smela je, koliko se zna, samo toliko, što je zabranila dirati u pomenute dvorove kanoti internationalne. — Pokazalo se je, da zagovor i obrana papinske države u diplomaciji stoji slabo i zlo. — Sjetimo se, kolike su se nade polagale u pruskoga kralja cesara Vilima, kako je nadbiskup grof Ledochovsky po dva puta letio u kraljev tabor i dobri se za svakim pohodom njegovim pripoviedali glasi, tako i za svakim pohodom katoličkih deputacijah iz Njemačke; pak najzad kako deputaciji maltežkoga reda vojvodi Ratiboru i baronu Schorlemer-Alstu, reče kralj očito: da čin i postupak talijanske vlade u Rimu smatra za samovolju i preuzetnost (Willkühr und Anmassung), pak obeća: da je sklon poslie rata s ostalimi vladari za nezavisnost sv. otca zauzeti se. — Tako rekao silni monarh 8. veljače t. g. Naredio se izbor za obćeniti sabor sve carevine u Berlinu, biskupi katolički opominju svoj kler, neka rade oko izkora, da u taj sabor uljezne što više zaufanih katolikah, jer je

Digitized by Google

sabor takodjer za stvari katoličke crkve vrlo znamenit, pak i poljski nadbiskup (poznanjsko-gnežanski) Ledochovsky, koji se drži kan da vas kler takodjer u političkih stvarih stoji pod njegovom zapoviedju, a prvo mu bio zabranio svaki kretaj, pače i glasovati, razveza kler svoj ter zapovjedi: da mora raditi, i svom snagom raditi oko ovih saborskih izborah, neka bi u Berlin došlo što više poslanikah, koji su voljni braniti crkvene zakone i pravice, a posve su zaufani. Poslie izborah čuo se glas malne iz svih stranah, da katolički narod može biti s uspjehom zadovoljan, naročito poljske strane hvalile se pobjedom. Sastao se sabor, ima se napisati na cara adressa kano pravi izražaj duha i smiera saborskoga, a takvom se prilikom u svakomu saboru pokažu stranke i obraz jim. Znalo se je naprvo, da vierska pitanja nemogu na tom saboru ostati netaknuta, a pitanje papinske države dovelo je, ter se je već za prve razprave ob adressi zametnula žestoka borba vierska. Stranke papinskoj stolici u poslu crkvene države protivne uvrstiše u adressu načelo nonintervencije, što je naravno napereno samo proti papi i njegovoj svietskoj vlasti; katolička pako stranka ustade da bi se to načelo iz osnove izbrisalo. Besjede biskupa Kettelera, dra. Aug. Reichenspergera (Appelrath) i bivšega ministra Windhorsta, vodjah katoličke stranke, sve na diplomatičku umjetne i tvrde, nišanile su da izbiju iz adresse ovu izreku: Die Tage der Einmischung in das innere Leben anderer Völker werden, so hoffen wir, unter keinem Vorwande und in keiner Form wiederkehren.“ Pravo rekoše oni, da toga načela nemože i neće novo carstvo držati napram nikojem narodu svieta, gdje bi povriedjena pravica i pravedna korist i sloboda podanikah carevinskih tražila osvetu i pomoć; a je-li se misli tim očitovanjem obvezati na nonintervenciju samo napram jednoj točki, koju miliuni podanikah smatraju središtem svoje crkve i vjere, tada je to očita krivica. Ketteler pita, što ima reći temeljni stavak taj: „Auf festeren Grundlagen als je ist das deutsche Reich gegründet“? Jer proizašlo je carstvo iz rata, zametak tomu ratu bila intervencija, a pobjedu izvojevala golema i jaka vojska. Intervencija i vojska imale bi dakle biti ote tvrde podloge; ali upravo intervenciju prevraća adressa na protivno, na nonintervenciju, prevraća dakle jednu tvrdu podlogu carstvu, a vojska jedina nije nikada u nikojoj državi bila podloga tvrda. Zatim preporuča za podlogu onu jednoga cesara njemačkoga geslicu: Justitia regnorum fundamentum. — Za razprave ustajale čitave čete žestokih govornikah baš huliti na papu i katoličku crkvu, čemu su listovi po navadi složno pripievali, pak se objavila sva žestina i bies iz jačega protivnoga tabora, a izgled se mrklo naoblačio. Obladala većina od 30. ož. 243 proti 63 glasa, pak ni ovi nisu svi katolički, nego nekoji radikalnijih liberalacah, koji porad drugačijih načelah neglasovaše za adressu. — Pitalo se: kud katoličko izborno slavlje? i odgovaralo se: većina se ovako ni onako nije mogla utjerati; a žalostno je, da je iz manjine katoličkih imenah većina mramorkom šutila, pak na koncu s većinom glasovala, osobito iz Poznanja, gdje pobjeda bijaše najslavnija, pak još isti jedan kanonik iz vratislavskoga kapitula. — Gospoda katolici Poljaci pokazaše se na bojištu samo s narodnimi željami i težnjami, ištući, da bi se u adressi reklo štogod i o tom; nu izašao na polje sam Golijat Bismark i žarkom ćuskom pozdravio Poljake. Tužite se, veli jim, da „vi tu niste narod, pak i niste. Dá, vas 20 poslanikah, koji se gradite poljskim narodom, i niste narod, nestojite za narod, jer vas narod u to ime nije niti odabrao i ovamo poslao. Drugo je, zašto ste vi odabrani i ovamo poslani; poslani ste, znam ja to dobro, da branite interesse katoličke crkve, pak nuder branite, kada to dodje na red, jer za to ste pošteno odabrani, pak imate i pravo. Stojati za poljski narod, za to vas nitko nije odabrao niti u velikoj vojvodini Poznanjskoj, manje još u Zapadnoj Pruskoj, koja si nije to uglavila, niti se s vami tako vara, da je poljsko vladanje nekada bolje bilo; i koliko sam god nepristran ter sklon pravedan biti svakomu, smiem uvjeravati: da je to vladanje bilo posve zločesto, i za to da se neće povratiti nikada.“ — Čitasmo, da je nadbiskup Ledochovsky poslie toga dvojaka poraza razpisao na kler prepovied, da se već nesmie pačati u politička pitanja, pak niti u iste saborske izbore. Zar ne, malko je čudan taj u biskupskoj haljini grof. A da se povratimo na poglavitu stvar: novi cesar njemački, kako je starinski naslov „rimski“ ostavio, tako sbilja neće biti cesar rimski. Poslanik njegov prečinjao se za obsade kanda nješto radi za papu, pak i sada se često prečinja; ali ga je izdavao i izdaje poslanik bavarski, koji dosta očito drži s kabinetom talijanskim. Tko će vjerovati, da bavarski i pruski danas nisu iste misli i namjere? — Talijanski listovi mrmljaju na poslanika austrijskoga, a hvale ga papi prijatni; nu slab je s ote strane danas izgled. Biti će samo što se je prvi grof Trautmansdorf iztaknuo za sborove i samostane rimske. Drugčije sudimo, da talijanski kabinet nemora biti na bečki ljut, kako je iz Florencije u Beustovu kancelariju stiglo liepih redovah talijanskih. Pak i najnovije novice kažu drugčije. Episkopat

Digitized by Google

austrijski, 28 na broju, upravio na svoga cara predstavku, neka bi za volju 27 mil. katolikah svoje monarhije zapovjedio ministarstvu, da bi barem razgovetniju dobru rieč reklo za papu i crkvenu državu; jer što je do sada rečeno, tako je nerazumljivo, da je talijanski kabinet sve po se prijatno tumačio. Ministarsko vieće očitova, da ostaje kod svoje politike. Trautmansdorf odišao iz Rima, a vele da se već niti povratiti neće. Pripovieda se sladko, da je i englezki kabinet obrekao i po nadbiskupu Maningu dao razglasiti: da je pripravan po svaki način braniti nezavisnost i slobodu pape; nu nije se bojati, da bi se taj kabinet ma u čem prenaglio. Motriš-li dakle diplomaciju, nekaže ona za stvar papinske države jošte nikakova izgleda. Sva je prilika, ter će se misao skupne diplomatične konferencije i akcije, o kojoj se svaki čas pročuje glas, ostati pusta. Talijanski ministar vanjskih posalah Visconti-Venosta pisao je na poslanike kod vanjskih dvorovah okružnicu, kojom se tuži na „uvredu“, kako su od pape primljene deputacije iz Englezke, Austrije i Bavarske ružno vriedjale talijansku vladu, a priklopio je za dokaz i tekst jedne adresse. Gle deputacije bile bi morale talijansku vladu hvaliti! Neima dvojbe, ter će isti ministar kod dvorovah dati preporučiti novi zakon o papinih garancijah; nego pretekla je njega iz Rima okružnica na apošt. nuncije, kojom se svečano proti tim garancijam prosvjeduje. — Medjuto čitamo, da vlada takodjer sa svoje strane sprema svečanostih u Rimu za slavlje 25godišnjice Piova vladanja, a vojničke bande sviraju pred Vatikanom već i sada Piovu himnu. Prigovori!

Drugčije crljena republika po Italiji radi, kako bi se pokazala prije, nego se stolac Viktora Emanuela prenese u Rim; nego čim u kojem gradu pomoli glavu, mahom se sruši na nju policija ter ju duši i sakriva. U Rimu radi neumorno bratovština „Circolo popolare centrale“ (internationalna i foederativna Communa rimska, kakova je parižka), odabrala za demonstraciju dan 30. trav. kano dan tobožnje pobjede svoje god. 1849. nad francezkom vojskom pred zidom, ter bi ujedno bila demonstracija proti Francezkoj. Organ njezin „Capitale“ pripravljao je i bodrio družbu a kitio ministre Lanzu, Visconti-Venostu i Sellu svakim ruglom i psovkom. Program kazivao je najprije razokriti spomenik padšemu u spomenutom boju A. Brunettu vozaru, drugač glasovitu potajnu ubojici, a to ploču uzidanu na kući njegovoj na cesti Ripetti blizu trga del Popolo, kamo je povorka imala sa svirkom i pjesmom a pod crljenimi barjaci krenuti s Kapitola, dakle proći diljem kroz sredinu Rima. Za popodne naredjena šetnja od iste kuće pred vrata S. Pancrazio, dakle opet preko svega Rima. Nekoji saborski poslanici krajne ljevice dohrliše iz Florencije, da prigodne besjede reknu, i Menotti sin Garibaldov požuri se na svečanost. Jošte su tom prilikom kanili proslavit god Mazzina i Garibalda, što 19. ož. nije smjelo biti. Ali načelnik policije ili kvestor dao pribiti na nuglove strogu zabranu, a k tomu izašla zapovied na svu vojsku i stražu, da čeka spremna, ako bi štogod puklo. Menotta dočekala policija na željeznici i uljudno dalje u Napulj ga odpravila. — Oti „circoli“ i njihovi „liberi pensatori“ narediše na trgu Barberinovu u Rimu na veliki petak javnu mesnatu gostbu; na stol postavili propelo, pak mu se kašnje siti narugaše. Takove gostbe spremale su se dugo i bile još po nekojih drugih gradovih talijanskih, a u Parizu valjda najsjajnija.

Gizdavi Pariz gleda strahote, kakove je vidio samo koncem prošloga vieka za prve revolucije. Poglavicam parižkoga ustanka i vojvodam nije moći imena ni zapamtiti, jer jedva što jedni stupiše na vršak, već jih drugi iza ledjah rinuše u ponore tamnicah. „Zašto me zatvoriste?“ upita bivši velike vlasti junak, a odgovorilo mu: „Zato, jer si preveć zatvarao!“ Vojvoda Rossel (bivši u vojsci pukovnik) tuži se obćini, da tu nemože biti vojne, gdje se u vojsci svaki drži za stvorena generala, a nitko neće da bude prostak, i da neima zapovjedi, gdje neima posluha. Sadanja revolucija parižka razlučuje se od prve tim, što ide više za novcem i ostalim imetkom, nego za krvlju. Gizdu Napoleona i Pariza, jake gradiće i zidine ruše sada sami Francezi, i strašnije nagrdiše grad nego Prusi, pak sada nitko neprosvjeduje u ime civilizacije proti barbarstvu. Medjuto mir s Prusom sklopljen je konačno u Frankfurtu: isti novac globe, samo kraći rokovi, obsada pako pruska ostaje u zemlji duže, nego je bilo ustanovljeno præliminarom. Svatko je mislio, da će se sklapajući konačni mir zauzeti diplomacija ter koliko toliko za stranu Francezah poboljšati pogodbe, ali je evo još gorje izašlo; a kako i nebi, kad se vlada mora boriti još s istim saborom djetinski prpošnim i jezičljivim, koj bi ju složno pomagati morao; k tomu nemir i smutnja u zemlji, u Algiru pako velika buna, koja prieti odkinuti svu pokrajinu. Povrh toga je već i Bismark počeo bio promišljati, nije-li vas ustanak parižki mudrolija, kako njemački listovi rekoše, staroga lisca Thiersa, dok dobije vremena i jake vojske, i gonio je da se sklopi mir oli da pruska vojska nastavi svoj posao. U nekojih velikih gradovih mora se buna silom pritiskavati, pak na očigled tolikih smutnjah, nije čudo što se po zemlji javlja živa želja za monarhijom. Napoleon je sve

Digitized by Google

mreže razapleo, i čete njegovih agentah obliću zemlju sipljuć spisiće i novac. — A govori se da bi njega volili isti Prus i Rus.

Španija porazkidala se na stranke još jače, pak iste zidarske družbe gone agitacije jedna proti drugoj do smrti. Najjača je stranka, s kojom drži hierarhija i kler, a ona je za čuvenoga Don Karlosa; najslabija je kralja Amadeja. Zato je mogao čuveni republikanac Kastelar na koncu svoga ognjena govora u saboru 22. trav. zaviknuti: Da mi je bila misija za monarhiju raditi, bio bi držao za svoju dužnost domorodnu doviknuti principu savojskomu sa svim poštovanjem: Idi natrag s mirom, molim te, ako nećeš da te narod natrag uzbije, kako je u Meksiku uzbio Maksimilijana. Ovaj narod, koji pamti da su crni gladuši savojski principi bili sekiraši, tjelesni stražari, i ništa više nego stražari španjolskoga kralja, a sada misle tu dinastiju“ — (narod na tribunah kliče i pleska, predsjednik prekida i zvoni). Za kratkom stankom pripominje Kastelar za dokaz imena iz poviesti; pak opet buka. Na to ustade drugi poslanik Figueras, ter zaviknu: „Kažite mi članak ustava, kojim bi principi savojski kod nas bili proglašeni za nepovredljive!“ A Kastelar će još prebaciti: „Prvi predlog naš biti će, da se po ustavu kralj Amadej svrgne — to vam navieštam.“ To je samo jedan tračak iz sabornice, u kojoj se Amadej nesmie niti pokazati.

Iz Englezke nečitasmo osobite novice, osim te, da je emancipacija ženah u parlamentu propala, to jest predložilo se, da bi se ženskim dalo pravo izabrati i izabrane biti za sabor; ali eno izgubiše pravdu. Pomozi Bože, da u svakom saboru bude još po nekoliko ženah, kad se i mužke glave tu znadu i preveć pobabiti.

U Austriji kad misliš vidjeti konac, smrači se izgled ter vidiš da je opet samo početak muteža. Kad se postavilo ovo novo ministarstvo, kriknuše liberalni tobož centraliste Niemci: absolutizam i popovstvo ili foederacija i Slavjani! misleći pri tom: mi smo oli tu gospodari oli s Prusom u narodnoj zajednici. Kako nebogi liberalci poslie svoga ministarstva Giskra-Herbst nebi jadikovali, kad je prvi ministar grof Hohenwart činovnik od mladosti, bio za Bacha na našoj Rieci župan, pak poznavajući dobro obale jadranskoga mora očitovao, da se na nje i na narod njihov treba bolje obazirati. Kako nebi kričali kad je Virtemberžan Schaeffle poznat ultramontanac, koji tija za svetkovine mari; a tekar dvie ljute rane, dva Čeha Jireček i Habjetinek, kojim mehkotni jezik njemački niti imena izgovoriti nemože. Avaj, krika neprestaje, pazi se na svaki mig i korak, pak može vas sviet znati, s kim je koji ministar na ulici progovorio. A bilo je čitati bez šale baš prave strahote. Ministar prosvjetni Jireček naime probavio uzkrsne blagdane kod župnika Fürsta u Auersthalu pod bečkom gorom, pak to javile sve novine, a dopisnik „N. Fr. Presse“ znao pripoviedati, da je ministar oba dana medju pukom bio kod mise i tija kod propoviedi, po svoj prilici o papinoj nepogrešljivosti. Pitalo se i prozivalo: neka ministerij kaže svoj program; nu Hohenwart mučio šutnjom. Dakle samo se čekalo još na „Reichsrath“, pak da on jednom besjedom sruši taj mrzki ministerij. I došlo je da Hohenwart kaže program vladin — smijalo se; i donio u sabor osnovu za autonomnu uredbu zemaljah — odbijena je. Tom prigodom pokazale se stranke: u saboru od 146 glavah glasovalo 58 za ministarsku osnovu, jača je dakle bila prpošna veliko-njemačka stranka za 30; a k tomu nije u ničem drugom složna, kako ne niti njezini vodje. Ministri zato tvrdo sjede, i ako bude zanovetala, bit će razpušten sabor ter odoše kući, odakle se toliki već nikad nevratiše. Čeh je jošte nesmiren, a Poljaku se laska, ter milostivo dobiva svoj osebunjak pravicah i povlasticah, svoga ministra i još akademiju znanostih. Za nagradu je, što Poljak nedrži s drugimi granami slavjanskimi, i morda za demonstraciju proti susjednim carevinam. Vidit će se dokle? Vlada skrbna za obstanak Austrije rad bi smirila i česke želje, pak ne samo njihove, nego i druge zemlje autonomijom, što se može širjom; ali pači eto pod izlikom ustavna stranka tobož liberalna centralistička. Poljak joj u tom dičnom poslu mora stojati kano saveznik, dokle boljma nebude proučio austrijsku poviest. — Otac vierskih zakonah Rechbauer jedva dočeka sgodan čas ter prozva ministra, neka nosi na stol zakonsku osnovu ob odnošaju države napram crkvi, jer da je stvar sbog odlukah sabora vatikanskoga postala silnom. — Rad bi se neliberalna čeljad poigrala liberalizma, da jim vrieme prodje; a kakovih je danas većim dielom sviet očijuh ota krinka može jim još vaviek dobro kriti lice. — Proti zakonu i redu školskom dižu se tužbe i žaobe iz svih zemaljah; osobita je pako smutnja opet u Linzu. Katehete gradski jednoga četvrtka, dakle u prost od škole dan, narediše sami ob sebi za djecu uzkrsnu izpovied, pak od tuda izvelo se, da preziru i krše zakon ter obilaze poglavarstvo, zemaljsko vieće školsko proglasilo jih skinute i zabranilo jim ulaz u školu, porad šta velika pravda med biskupskim ter zem. školskim viećem, jer biskup brani stare a neda novih, kako se s druge strane zahtieva; školska oblast zapoviedila svietskim učiteljem, da tumače vjeronauk uzavrela pravda jače, ter su

Digitized by Google

je još i sada puni listovi. Biskup Rudigier hodio je porad pravde u Beč! „Der Streithahn“ eto ide i javiše linačke bečkim židovkam, rekši da ga valjda car zove, ter će ga opet malko ostrići. Bio je samo kod ministra. Pravda jošte nije svršena.

Pod novom slobodom austrijskom i liberalnim učiteljstvom izumiše djaci način, kako će i bez učenja kroz najstrožje izpite dobro proći, ili ako se usudi učitelj biti strog, još i službe ga lišit, a to je izfućkati ga ili još sigurnije iztući. Dogodilo se to profesoru botanike na medicinskom fakultetu Karstenu, kojega osim urlikanja počastiše još šakom i kišobranom. — Bila to ciela buna i smutnja: akademički senat sastao se sudit, i borme dekan Braun ljut skočio iz vieća, jer se prodrznuše nekoji profesori tražit za svoga druga zadovoljštinu. Braun reče, da ostavlja dekaniju, ako se djakom bude dosudila kazna, a stari Hyrtl potle s klikom pozdravljen u svojoj dvorani vrati ljubav djakom ovim odgovorom: „Nerazumiem gospode, kako koji učitelj i može za drugim težiti, ako ne za ljubavlju od svojih djakah; jer to je svakako bolje nego biti bijen.“ A što je skrivio Karsten? Prestrog je; nije na strogom izpitu propustio doktorandah, koji neznadoše napisati „recipe“ za bazgov i lipov čaj! Factum. Doktorandi u medicini mrze na drač, jer vele, i pokojni je Opolzer više putih rekao, da nepozna trave, pa kako je slavan bio liečnik. Medjuto ministar Jireček nekani toga tako mukte propustiti; nego će još i gospoda profesori dobiti ministarske prelekcije.

U Ugarskoj takodjer se svaki čas javi ministarska kriza; ali nije nikad pogibeljna. Čvrst je i vitak predsjednik ministar, a to je dosta, jer ako koji ministar i ostavi listnicu, primi ju drugi, pak ide sve starim redom. Sada polažu listnice ministri Festetić, Horvat i Gorove, zadnji od onih, koji s Andrašijem počeše vladati. Nutarnja obnova i uredba neda se napried, nego svejedno, Ugri su narod od stare navade, pak ako štogod u napredku i zapne, nesmeta to puno. U najnoviji čas; radilo se urediti sudstvo, ali od stotinu zaprekah dosta je kazniti samo jednu: neima dosta novca! — Za proračuna kod točke „kaznione“ prigovaralo se jako, da se preveć troši (812.300 f.) nu jedva je ministar obranio, kad je pripoviedio: kako je liepo dao urediti tamnice — tu su knjižnice, kupališta, kapelice za sve vjere, škole svake ruke, zanatlijska radilišta, sve po uzoru najboljih zavodah vanjskoga svieta. Pa kad su tamnice tako liepe, lahko se počeka i na ljepše sudstvo.

Kod nas jur dva mjeseca, i bolje, boli glava od izborne borbe i buke. S malom iznimkom izbor je gotov, krv nečujemo da je igdje tekla, ali jest obilato teklo vino, što je i pametnije. Opozicija narodna obladala je, a pri tom ako se s jedne strane hvali svećenstvo, s druge se grozovito kudi i tuži. Na to se moramo svratiti s posebnim promatranjem. — Poznato je, kako se nad našom krajinom već dugo vremena u Beču i Pešti, pak opet skupa u Beču kroji sud, a hoće-li se i kako pitati sud našega sabora i vlade, pak krajiškoga naroda, kako pred dvie godine car i kralj obreče, ili se amo misli samo gotovu stvar prijaviti, i to se mora skoro pokazati, barem poslie prvoga sastanka saborskoga. Gotovo još nije, pak ako i jest, narod po obćenitom pravilu neće priznati da je gotovo šta bez njega za njega. Koliko čusmo sa zaufane strane: svećenstvu krajiškomu ostaje do poboljšice dotacija, koju sada ima, pak i u onih predielih, kud se sistem mahom misli dokinuti.

U Aziji spremaju velike ratne sile Kitaj i Indija. Veli se, da je one narode spotakao neki prijatelj Francezke i Englezke; prva kad odahne da ima pune ruke posla na iztoku, jer Kitajci pokazaše lanjskom mrcvarijom na Francezih, koliko tamo vlada na taj narod mržnja, a indijska mržnja proti Englezom stara je. Vele da bi ujedno hotilo na iztoku zabaviti poslom i Rusa. Grčka slavi petdesetogodišnju uspomenu svoga oslobodjenja. Čudno je, da u čas ote demonstracije zaštitnik iztočnih kršćanah ruski car vješa krstove na sultana i njegove doglavnike.

O svjetovnom karljestvu pape.

II. Država papinska prieči jedinstvo Italije. —

(Konac.)

Ali će kazati možda jedan ili drugi: da je Italija sjedinjena, imala bi veliku vojsku, jaku pomorsku silu, te tako bi bili u stanju, mjesto da po nami tudjin gazi, naše granice valjano braniti. Tim zanešenjakom mogao bi prije svega ovako odgovorit: zemaljski raj bila bi najljepša i najugodnija stvar samo da može obstojati; ali jer u ovo doba obstojat nemože, neumjestno je i suvišno dakle razmišljati o njemu. I tako ti je i s jedinstvom Italije. Prosudimo-li razborno, odista veoma se dvojit mora, je-li je to moralno moguće. Poviest nam kaže, da je Italija u vrieme najveće snage i sile svoje, dok je još Rim šiljao svoje poslanike u pokrajine sebi podvrgnute kao u Afriku i u Aziju, ipak bila razdieljena, i upravljana poput pokrajine. Njezin oblik, njezina duljina prekrižana brjegovi od jednoga kraja do drugoga!, množina luka, sve to kažem čine skoro jedinstvo njezine vlade i uprave nemogućim, osim ako jim se vidi sve odrasle pod pušku metnut. K tomu ustroj, narav, sposobnosti njezinih stanovnika toli su različite koli u nijednoga evropejskoga naroda, što je sve golemom zaprekom njihovom sjedinjenju. Dodajmo

Digitized by Google

k navedenom ustmena predavanja (tradicije) što svako pleme Italije duboko u svojih srcih čuva, usljed kojih neće nikad svoga odreći se, da tim stupi u zajedničtvo s ostalimi plemeni. Zatim promotriš-li sklonosti njezinih stanovnika, kao n. p. živahnost, sve to nedopušta, da se koji godj njimi služi kao strojevi u kojekakvih blatnih djelaonicah, što pako ipak jedinost neizbježivo sobom donaša. Dà, i naš vjerozakon to nedopušta, jer, kad je jednom zrakom svjetlosti svoje zatrô tmine robstva, nemože da ovo iznovice uvede, kako se je sbilo u onih državah, u kojih je žalibože utrnuo. Prije dakle nego-li ćemo sanjat o jednoj Italiji, što je možda nemoguća, valja da rečene i njim slične uzroke promatramo. —

Pravo rekuć, sve što rekoh navedoh samo u tu svrhu, da uvide oni, koji s tolikim uzhitom sanjaju i misle takova što, na kakovom jim se temelju temelje te njihove sanjarije. Sad pako odgovarajmo težkoći izravno. Dajmo, da je jedinstvo i tim neodvislost, akoprem ova od one nezavisi izravno, moguća, dapače da je veliko dobro, mora-li se za to porobiti papa svoje vlasti? Napokon da je volja božja, da neuživaju svi puci jednako zemaljska dobra, kakovo bi to zlo bilo? Zar nije Bog tako gospodar svih naroda, kako je i pojedinaca? Pak nije-li svoje blagodati takodjer jako različito porazdielio? Nije-li u jedno doba jednom puku uzkratio, što je u drugo doba drugom narodu udielio? može-li se zato nepravednim nazvati? Što je dakle dragi Bog odlučio, da u Italiji njegov zastupnik stanuje, i tim neće, da je Italija jedna, tko smo mi, pitam, da razpravljamo po volji s darovi gospodnjimi, a prot njegovoj namjeri?

Je-li čudo, da jedan narod promiče osobitim načinom slavu crkve i njoj služi, pak bilo to skopčano i s kakovom težkoćom, jer na posljedku imaju svi puci i svi narodi na zemlji istu zadaću — promicat slavu crkve. Mili čitatelju, za kratko uznesi se nad sebe, nad tu našu jadnu zemlju, da što bolje shvatiš tu veliku istinu. Sviet i svi mu knezovi, carevi, kraljevi, sva koljena, svi jezici i narodi bez iznimke, sva mu znanost i umjetnost, trgovina, obrtnost, i iznašašća za to su da slavu i veličaj crkve promaknu. Sve i svi moraju štogodj doprinieť k njezinoj slavi, koju obljubiše toliki vjekovi; ona je zaručnica Hristova, koj ju odkupio svojom neprocienljivom krvlju; ona svrha cielo naravi, cilj svim milostim, vjekoviti predmet božje ljubavi. Misle njeki jadni crvići, da je Bog stvorio sviet da uzmognu izvesti ovdje svoje namjere, da si potraže svakojake ugodnosti, da se ovdje nastane, vesele i uživaju zemaljskih dobara, a neznadu, da to nije nikad imao Bog pred očima, već, da je stvorio ljude i sviet samo zato, da svi ištu i nadju pomoću njegove svete crkve vječni spas; pa jim je dao zemlju, da po njoj ko po stazi, na kratko, u odredjeno si mjesto prispiju; da sve zemaljsko tamo smiera, imao-li ti manje ili više udobniji stan, hranio se izvrstnim ili srednjim jelom hodao po dobrom ili zločestom putu.

Radi toga nije od nikakve važnosti maleni i kratki gubitak što mora potrpit jedan narod, ako njegovom pomoćju dospije koli on toli i ostali narodi k svojem cilju. Tko bi stvari na rečeni način promatrao, način takodjer jedini valjani, ne samo, da nebi imao uzroka da se tuži i jadikuje, što je Italija razcjepkana, već bi i sažaljivao one, koji toliko do toga drže. Ali i taj mali gubitak nosi sobom neizrecive koristi. Ako Italija neposjeduje radi pape jedinost, ima zato prvenstvo istine: povlastica odabranija i vriednija nego-li prva. Odista ima-li veće slave, nego-li tako rekuć bit izvor, odakle proizvire sva prava naobraženost, svaki pravi napredak? Slava, štono si koji godj narod steče ili oružjem ili svojom veličanstvenom trgovinom, ili pomorskom silom, sva ta slava, kažem, ništica je, posve izčezava, prispodobiš-li ju sa slavom, štono si ju steče Italija, što je svjetlost doniela starim narodom, ukrotila puke barbarske, te što još sada drži u ruci luč svim narodom, i da širi tu luč istine medju narodi čamećimi u tminah i neznanstvu. Ta čast, ta slava pada u dio Italiji, jer u njoj stanuje rimski papa. Kô što se luč istine razprostranila u prijašnja vremena od Italije po Njemačkoj, po Francezkoj, po Englezkoj, po Španjolskoj, u kratko po cielom svietu, iztoku i zapadu, tako se u naše doba širi po Kini, po Tonkinu, po Kokinkini, po Indiji, po Australiji, po Americi, i po otocih svih mora. Rim ti je sielo i izvor one naobraženosti, što pretvara životinju u čovjeka, čovjeka u angjela. Ako je ljude poboljšavat, naobrazivat jih, vodit jih k zadnjem cilju, ako je to rekoh ljepše i uzvišenije nego-li praviti pamuk ili svilu, onda je kažem takodjer istina, da je Italija baš radi toga, što ima papu, slavnija nego-li ikoj drugi narod na svietu. Ako-li dakle mora radi tolike časti jedan velmi malen gubitak pretrpit (ako i jest u istinu gubitak), je-li vriedno, da čovjek zato toli gorko plače? Uvjeren sam, da narod, što se bavi trgovinom, da robovi, da sborovi, koji imaju dušu u toliko, da jim se tielo nerazpadne, nisu vrstni, točno pojmit i shvatit toli uzvišene misli, nego hvale Višnjemu Bogu, da ima ipak mnogo Talijana, što nepadoše do toli nizka stepena.

Ali nije samo slavna Italija radi pape, nego joj odatle dotiču takodjer mnogi dobitci koli vremeniti toli duševni. Tko je bližji suncu, taj dobije i više zraka, a tim i blagodarne topline. Eto tako se ima i s Talijani glede pape. Znanosti i umjetnosti bez dvojbe su najdragocjenije blago na svietu; ali jer jim bjehu zaštitnici pape u barbarska vremena, neizginuše, nego čim osvanu bolje doba, bijaše Italija već cvatuća, dočim ostala Europa bijaše još pusta i neobradjena: te pako znanosti i umjetnosti, jer jih umješe pape uporaviti za dobro crkve, biahu uzrokom, što se utemeljiše škole u Italiji, koje joj pribaviše tu slavu, da je bila učiteljica ostalim narodom. Ali osobitu pažnju imali su pape na

Digitized by Google

našu vjeru. Jer što se svi napori krivovjeraca razbiše, te i našu zemlju neokaljaše svojimi nauci, komu da zahvalimo ako-li ne osobitoj pažnji papa, i dosljedno zaštiti neba? I to je jedini uzrok što nas nestignuše one kazni koli vremenite toli duhovne, štono kidaše kroz ciele vjekove ciele cvatuće narode u Evropi. Tko dakle neuvidja, koliko bolje bijaše po Italiju što nije bila jedna, ali zato u svojoj sredini imala papu, taj je sliep i bedast, kao što je bezbožan, tko želi i radi, da se papina vlast obori i uništi. U Rimu dor. *I. K.*

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup Josip Mihalović zaputio se uza zvonjavu zvonah u ponedjeljak u jutro, praćen od svoga kanonika-pobočnika preč. g. Nikole Horvata i tajnika g. Makse Kolarića drumom u Varaždin, gdje je naredio dva dana dieliti sv. otajstvo potvrde i razvidit samostane i zavode. — Preuzv. gospodin vraća se odanle danas.

— Preuzv. g. nadbiskup dostojao je pristupiti kao temeljnik član u sliedeća družtva, koje obstoje u Zagrebu i Varašdinu za pomaganje siromašnih djakah: u Zagrebu u družtvo praeparandsko sa 100 for., u družtvo gimnazijalno sa 100 for., u Varašdinu u gimnazijalno sa 100 for. zatim u družtvo realke s pojene s glavnom učionom sa 100 for. — svega skupa 400 for.

— G. Franjo Čukolin, katehеta na glavnih učionah zagrebačkih, dobio je župu Bedenicu, čim biva njegovo katehetsko mjesto prazno. — Koncem ove školske godine postaje prazno takodjer mjesto katehete i učitelja iz paedagogike i didaktike na kr. praeparandiji zagrebačkoj, što mahom sada budi gospodi aspirantom na znanje, a dalje bude od duhovne oblasti jur naredjeno i javljeno za dobe.

— Gradsko vieće karlovačko izabralo je velikom većinom dne 20. t. mj. izvan kandidacije za župnika dubovačkoga g. Ivana Novaka, gradskoga katehetu u Osieku. Poglavarstvo gradsko vodjeno od samoga načelnika i još nekoliko starešinah prikazalo se je u to ime već drugi dan na pohode i poklone preuzv. g. nadbiskupu, koj je tu deputaciju vrlo prijatno dočekao, a za meritum rekao da ga predaje na razsudbu svomu nadb. vieću. Od dvojice starešinah protivnikah toga izbora stigoše skoro u isti čas prigovori i tužbe, koje se nemogoše sustegnuti, nego kroz novine u javnost prodjoše, a to je opet ono, što već stari žalostni običaj hoće: da naime izbor župnika u nijednom gradskom vieću kod nas nemože proći ravno i gladko, bez žaobe i tužbe.

— U Sriem. Karlovcih otvorio se srbski crkvenoškolski kongres i 22. t. m. započeo viećanje.

Celje na Štajerskom. Dne 12. t. m. stiže pismo na gvardijana kapucinskoga samostana u okolici celjskoj, a od gvardijana kapucinskoga iz Gorice (Görz), kojim drug druga opominje, neka se pazi, ako bi k njemu došao na visoko gospodsku obučen čovjek, koj kaže da je kavalier i žurnalista iz Rima, pak da za sv. otca pobire Petrov pinez; u istinu pako da je to navadni, iz Rima pobjegši lopov, koj je svojim načinom u samoj Gorici više tisućah franakah izmamio. I sbilja eto malo zatim po podne na vrata spomenutoga samostana kraj Celja čovjeka, koj si ime kaže Cavaliere S. Giubilei, Direttore del „Giornale l' Imparziale di Roma Cattolica", pak još sa slugom, ter pita za gvardijana. Kad stupio pred gvardijana vadi preporučna pisma i kaže cilj svoga putovanja. — Preuljudnu gostu preuljudan i umiljan gvardijan skrbi mahom za stan, i sobe kaže njemu i slugi, a za čas nosi se jelo i pilo. Nego prijavilo se žendarmeriji, i nije dugo postojalo vrieme, stvoriše se u kavaljerovoj sobi dva žendarma, koje čim pogleda, pade mu žlica iz ruke i zabuni se. Oba klateža povedoše zatim u obćinski ured okolice celjske, gdje su jim protražene torbe, haljine, pisma itd. Kod kavaljera, čovjeka od obraza i držanja skroz gospodskoga, nadjeno je osim 60 for. u bankah još 240 franakah u zlatu i više stvarih dragocjenih od nakita, a množina napisanih još nezapečaćenih preporučnih pisamah na visoke i možne glave, kao na nadvojvodkinju Sofiju, biskupa Zwergera itd. kako i množinu tiskanih na talijanskom i njemačkom jeziku namirnicah na 1 i 2 for. Sad su pod zatvorom i iztragom.

Ugarska. U Požunu sastala se 18. t. m. tobož katolička, nu od tako zvanoga bezvierskoga naprednoga družtva sazvana skupština, na koju je i puno židovah došlo, a cilj bijaše joj viećati, da bi se Döllingeru poslala adressa i proti odlukam kat. autonomijskoga kongresa peticija. Ali je došla tamo i množina pravih katolikah sa svojim vodjom Viola, pak je već kod izabiranja predsjednika pukla svadja. Jedna stranka diže kandidata svoga Simonya u zrak i nosi ga okolo, a druga hoće za predsjednika Violu. Bilo bi sigurno došlo do ljuta kreševa, tolika se vika diže, ali je gradski kapitan razpustio skupštinu. Nekoje bečke novine pripoviedaju, da se je sbilja tuklo, pače i krvi teklo.

Beč. Nadvojvodkinja Marija Anunciata, supruga nadvojvode Karla Ludovika, brata njegova veličanstva cara austrijskoga, koja je 4. o. m. u gospodinu usnula, ostavila je liep primjer, kako kršćaninu valja umrieti. 2. o. mj. zahtievala je po drugi put u svojoj bolesti sveta otajstva. Po želji njezinoj donielo joj se toga dana presveto tielo iz župne crkve u palaču načinom sasma svečanim, jer, kako sama reče, takovim svečanim načinom zasvjedočava se javno i svečano vjera i klanjanje naprama presvetomu otajstvu. Po izričnoj želji bolestnice pratiše joj sinovi Franjo i Oto s go-

Digitized by Google

rućimi sviećami presveto tielo sve do palače, pak i nadvojvode Albrecht i Rajner pridružiše se pobožnoj pratnji. Svetomu činu pribivaše suprug joj i druge carske visosti. I tako svetimi otajstvi po drugi put okriepljena očekivaše spokojno smrtni čas.

Florencija. Tu obstoji jur duže vremena loža slobodnih zidarah, koja je u Rimu ustrojila područnicu. Članovi tih ložah dobavljaju se iz svih razredah ženskoga spola. Predstojnica madame Hamilton poznata je osoba, koju s njezinih spletakah i razuzdana života g. 1862. iz Rima prognaše. Tim ženskim ložam u Italiji svrha nije druga van na svaki način osobe obojega spola demoralizovati. Tude je loža ta ženska sve zavode ženskih nevaljanicah uzela pod svoju zaštitu.

Rim. General isusovački o. Becks prosvjeduje proti zakonu florentinske vlade od 3. veljače 1871. kojim si vlada prisvaja pravo kolegij al Gesu pregledati. General pozivlje se na nepovredivost, što mu ju daje crkveni njegov značaj a napose svrha mu opredieljena od utemeljitelja kardinala Farnese. Po volji toga kardinala ima taj kolegij da bude stolica generala družbe isusovačke, koj i sbilja s petoricom vrhovnih prisjednikah, naime za Italju, Njemačku, Francezku, Španiju i Englezku, pak s više drugih viših činovnikah družbenih iz raznih narodah tude stanuje. Osim toga taj je kolegij stanom različitih sborovah i misionarah često u Rim dolazećih, dočim u drugom dielu stanuju redovnici, koji se posvećuju duhovnoj pastvi za katolike najrazličitije narodnosti, koji upravo s toga dolaze u kolegij, jer su sjegurni, da će tude naći svećenikah jeziku njihovu vještih. Kako je značaj toj kući obćenit, to ju uzdržavaju i popravljaju sve pokrajine družbene. Po svem tom kolegij al Gesu medjunarodna je svojina družbe, koja obstoji u svih stranah svieta, te nanj pravo imaju i korist uživaju ne samo Italija, nego i Francezka, Englezka, Njemačka, Austrija, Belgija, Holandija, Španija, španjolska Amerika, sjedinjene države američke, jednom riečju, sve zemlje, „gdje mi pod zaštitom zakonah znanstvene i nabožne zavode imamo ili smo ovlašteni posvetiti se misionovanju u njihovih naselbinah." General na koncu prosvjeda spominje još, da tude počiva sveti utemeljitelj družbe Isusove, koga svi katolici štuju i takodjer nekatolički inostranci rado pohadjaju. General nada se, da će se obistiniti, što se često izjavilo pohvalno, kako će se religiozni spomenici rimski u političkih prevratih vazda štovati.

— Katolička doputacija iz Štajerske, napose iz biskupije sekavske bila je 25. travnja u pol dvanaest satih na audienciji kod nj. svetosti Pia IX. Biskup proštio je latinsku adresu od biskupljanah podpisanu, a kontesa Anka d' Avernas adresu katoličke družbe gospojinske. Papa odgovorio je krepkim, kadšto ganutim glasom i spomenuo velike tegobe pastirovanja u naše doba, što ga ipak olakšava svestrano očitujuća se ljubav vjerne djece. Svatko u ostalom, reče papa, neka se najprije brine za spas svoje duše, zatim neka se bori, da se povrati pravda i istina. Pojedince poslje govora predstavljene nadario je sv. otac kolajnami i napokon dao svim prisutnim i njihovoj rodbini apoštolski blagoslov. Audiencija trajala je pun sat, a posljenje išlo se u baštu šetat. Sv. otac sasma je zdrava lica.

Madrid. Liberalno svećenstvo madridsko zadobilo je ljut udarac. Prevratu pošlo je za rukom izmedju 300 u glavnom gradu svetu službu vršećih svećenikah naći njih do deset ili dvanaest, koji se dadoše zavesti ili bolje rekuć, koji sami pristaše uz prevrat, s toga dodjoše u milost, ali jih takodjer stiže zasluženo preziranje. Ti svećenici osvojiše si kraljevsku kapelu, da budu tude mjesto starih kanonikah, koji bi u vrieme zakonitoga kraljestva najveće štovanje i mnoge povlastice uživali. Patrijarh zapadne Indije, prelat kraljevske kapele u Španiji, metnuo je odpadnike pod crkvene cenzure i htio jih je već upravo izobćiti, kad jih ali uplivom kraljice Marije Viktorije, kraljevne sardinske iz kraljevske kapele prognaše. I tako bude ovlaštenomu kapelanu povraćeno pravo obavljati crkvene obrede u kapeli na zadovoljstvo katolikah madridskih.

Carigrad. Katoličke jermenske, kaldejske i maronitske obćine sa svojim klerom predadoše velikomu veziru molbu proti misiji papinskoga poslanika mons. Franchia, pak da porta nebi s njim sklapala nikakova ugovora, jer da bi to reklo dirnuti u povlastice njihovih crkvah. Priča se, ako je istina, da je veliki vezir odgovorio „Ja s nepogrešljivom oblašću nemogu sklopiti nikakove pogodbe." —

(*Književo.*) Izašlo je novo popravljeno osmo izdanje molitvenice za mladež sbora duh. mladeži zagrebačke s naslovom: *Isus prijatelj malenih* od Jaisa. Oblik i ciena poznata.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Florijan Rubetić, duhovni pomoćnik u Sisku posthvljen za privrem. katehetu na gradske glavne učione u Zagreb, g. Pavao Leber, d. p. u Petrinji za upravlj. župe u Maji; g. Nikola Štos, novomisnik za d. p. u Petrinju; g. Florijan Kutnjak, za d. p. u Oborovo. — Preminuo dne 9. svibnja u Rakovcu kod sv. Ivana Franjo Jarček, bogoslov 2. godine.

Na dan proštenja 21. svibnja u Pribiću družtvo kod župnika g. Lacka Drabića darovalo i na urednika poslalo za pogorelce u Virovitici 4 for., i za pogorelce u Petrijancih 4 for. skupa 8 for.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 22. Tečaj XXII. U Četvrtak, 1. Lipnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Saborski izbori i svećenstvo.

Izbori za hrvatski sabor skoro gotovi su. Težke i duge bijahu to sa svake strane muke i trudi, borba žestoka, pa kada osvanu prvi dan izbora 16. svibanj, svak čeka brižan i znaličan, čiju će pobjedu razglasiti žice. I gdje je svim žicam spleten uzalj, grad Zagreb u večer istoga dana znade, da je pobjeda odlučno premahnula na stranu opozicije. — Kako je naravno, počeše javljati čuvstvo, sud i proročanstvo svoje listovi po svoj monarhiji, kako već komu izbori hrvatski pogodiše, a najpače listovi domaći. U listovih službenih, kako i ostalih vladi i stranki njezinoj prijatnih čitamo neprestane tužbe i žaobe sbog izbornih agitacijah na hrvatsko svećenstvo, a jedina ognjica, bies i mahnitost mogu ono i onoliko smisliti ter iztlapiti, što poluslužbena „Agramer Zeitung“ i Kvaternikov list „Hervatska.“ Mora se dakle javiti i naš list, neka se nerekne: u onih tužbah i žaobah mora da je istina prava, kad crkveni list mora šutiti. Mi sbilja niti nepazimo na svaku tricu; ali je tu više nego trica.

Pak što je svećenstvo oko izborah saborskih skrivilo?

Prvo: agitovalo je u narodu za opoziciju! Dakle agitovalo. Pak zar to nije smjeti? Pojam skupnoga izbora nosi u sebi bitnu biljegu razgovora i dogovora, nauka, opomene i ponuke, iliti ćeš agitacije, kako i pojam ustava bitnu biljegu ustavnu borbu; dakle agitaciju i ustavnu borbu nepristoji se pod ustavom spočitati za nikoga, najmanje pristoji se to stranci, koja s nekim hvastanjem na svoj barjak piše rieč „ustav.“ Ili je morda slobodno agitovati svakomu u zemlji živu stvoru, samo ne duhovniku? Dok duhovnik ima državljanske dužnosti, sloboštine i pravice, kako i svaki drugi državljan: tko pravedno može zamjeriti i spočitati duhovniku, ako se je poslužio pravom i slobodom svojom kako i drugi državljan? Puno bi trebalo pisanja, tko bi hotio razlagati: koji je oblik i način vladanja mudriji, pravedniji i koristniji; nego koliko god načelo ustavne vladavine samo sobom priznajemo i poštujemo, nije nas ni stid ni strah izpovjediti, da nju, kako se danas u većini europejskih državah praksom provodi i kaže, smatramo za vladarske i državljanske muke, i pod njom prama borbam i mukam, golemim teretom i žrtvam vidimo obćeniti boljak i napredak daleko nerazmjeran. Kako drugud, tako, koliko nije drugčije, jest nam i doma. Mnogi bi nam isti visoki dostojanstvenik i častnik mogao posvjedočiti, kolike su ote ustavne muke, pak muke velike i onda, kad se je već kroz muke prošlo. — Ali kad smo već pod timi mukami, druge nije van se mučiti, pak se mučiti i duhovnik sa svojim pukom i narodom skupa; pače usuprot tvrdimo, da bi zamjera bila duhovniku, zamjera sa svake strane, kad bi se on skupnim mukam izvinuo ter nebrižan motrio oko sebe svačije ustavne muke. Znamo mi dobro, da se sa svake strane zna čuti glas: ti u kraj pak šuti pope; ali znamo i to dobro, da je svaki put svaki takov glas ostavio za sobom iznimku kano vratašca, to jest ovako moraš razumiti glas: ti pope šuti, ako nekaniš govoriti za mene, jesi-li pako za mene, slobodna ti mudra usta — besjedi, naviestaj i propoviedaj! Ima slučaj, kad se taj: šuti! misli bez reservacije, a to je tada, kada tko naprvo zna, da pravi duhovnik porad sviesti, a krivi porad javnoga stida neće htjeti niti smjeti njegovim smislom i smierom govoriti; ali nije ni tada pravo. Kakovim se pravom može reći duhovniku: hodi ti k svomu oltaru, takovim pravom može hovnik zapovrnuti: e pak onda idimo jednako svi k svomu: ti k svomu peru, ti k svojoj sablji, ti

Digitized by Google

k svojoj igli, ti k svomu šilu, ti k svomu rifu, ti k svomu plugu itd. Ima na koncu ustavnih slučajah, kada duhovnik mora i zna šutiti, nu jao si ga tada po slobodu govora i ostalomu narodu!

Ali drugo prigovara se: duhovnik nebi smio agitovati proti vladi, pače usuprot pristoji se, da drži s vladom i za nju radi. Kako kada. Svaki državljan dužan je napram vladi u obsegu zakona pokornost i štovanje, kako god je dužna i vlada poštovati zakon, pak istina je živa, dužan je to najpače duhovnik i sam obdržavati i puk svoj na istu dužnost opominjati u obće, i posebice, gdje mu se i kako pruži sgodnija prilika, razložiti mu zakon i svratit mu pozornost na zle posljedice, kojega bi ga porad nepoznanja zakona ili prestupka mogle stići. Je-li se duhovnik u tom zaboravio, ima vlada vlasti i načina, kako će osvetiti sebe i zakon. Nego u životu ustavnom valja razlučiti tu obćenitu napram zakonu, vladi i poglavarstvu dužnost pokornosti i štovanja, od sloboštinah i pravicah državljanskih napram zakonarskom sboru, napram saboru ter izborom za njega. Smiešan bi to bio ustav i ustavni život, gdje nebi bilo takove ustavne sloboštine i pravice; bio bi to ustavnom bojom naličen absolutizam, ako ne i gorje. — Ili je morda po čijem ustavnom pojmu slobodno agitovati, i svom snagom i svakim načinom agitovati samo za vladu i njezinu stranku? Krnjast je to pojam ustava! Ima ustavnih slučajah, kada i kler i puk svu snagu i još svoje sloboštine ustavne obraća na prilog vlade, i Bog daj, da što prije kod nas možemo pozdraviti taj sretni čas. — U ostalom sudimo da bivša vlada sa saborom nije niti očekivala od hrvatskoga klera, da bi se oko izbornih agitacijah bacio na njezinu stranu. Jer uz ostale znakove može nam to posvjedočiti sam izborni zakon, po kojem cieli redovi klera neimaju glasa, dok je isti po drugih stranah pravice daleko i nizko pružio: imaju glas svake grane doktori, neimaju doktori bogoslovni; imaju glas profesori srednjih učilištah, neimaju profesori bogoslovni; imaju glas seoski sudci, neimaju ni stalni upravljatelji župah; imaju glas pisari obćinskih uredah, neimaju pisari biskupskih viećah, neimaju katehete (osim gimnazijah i realkah) i kapelani itd. Jedna osobita briga prijašnje vlade bijaše ta da kler nebi agitovao. — Pak ona nije marila, osim što je svojim načinom djelovala na pojedine glave, da bi kler pritegla k sebi. Oko zadružne diobe mora neplaćen župnik ne malim trudom vaditi iz matice rodoslovne grane i na zapovjed svačiju hodati i vozati se bez ikakve nagrade, osim morda ote, da komisiju mora podvoriti kod svoga stola, dok pri istom poslu plaćeni činovnici za svako pismo i korak beru pristojbe i dnevnice; a tako je kod popisa vojničkoga, školskoga i drugih popisah. Kad bi se progovorilo o poboljšici plaće siromašna klera, tad bi se čula samo hrustnja i prietnja. Kler se je nastojalo priklonim učiniti nješto ovamo i onamo milom, a sve ostalo silom i strahom. Nije to verek častna po kler misao i namjera. Množina beneficijah većih i manjih višje časti i naslovi pak i za nje imenovanja stoje pod kraljevskom zaštitom, pri čem vlada ima veliku rieč, pak to je dosta nagrade ili pedepse za političko ponašanje duhovnikah, k tomu se je od duhovnih oblastih očekivalo, da svojim ugledom i moćju moraju jošte i ostalo sa svoje strane pomoći. Prvo vidimo da puno nije pomoglo, a za ono drugo treba znati da nemogu ni duhovne oblasti posizati preko svoje vlasti. Kako po jedan individuum, tako i po ciele njih vrste ili stalež i smie i mora skrbiti za svoje individualno i staležno dobro i bolje; nu nevalja nikad vrći s pameti, da sloboda, napredak i svako dobro čeljadeta i staleža pravo, za dugo i stalno može uspievati i uztrajati samo pod obćenitom, narodnom slobodom, pravicom, napredkom i boljkom. Čuti to i pamti duhovnički stalež, i koliko se god tu i tamo pokaže makar i ne riedki duhovnik, kano da bi za volju osobnoga svoga napredka i boljka zažmirio i zadušio u sebi sviest napram družtvu, napram staležu svom i narodu: o svem kleru ukup nerekši sami suda rado prepuštamo sudit svakomu pravednu sudcu. Samo velimo obzirom na staležni izgled i nagon: da hrvatski kler napram sustavu i vladi nije mogao poćutiti staležnoga nagona, kako je nagon gonio i sve pritegao n. p. plemstvo i vlastelu. Sadanja vlada morala je preuzeti svu baštinu prvašnje, a koliko su prijatnije i milije osobe, treba znati, da nije borba za osobe nego za stvar. — Iz krugovah vladinih čusmo i čitasmo gusto putih ovakov izgovor: da ovomu i onomu nije kriva sama sobom nagodba, nego što ona jošte nije u svih svojih točkah provedena; čusmo i čitasmo iz istih krugovah takodjer priznanje i obećanje: što nije dano i učinjeno nagodbom, to da se može svojim načinom jošte steći. Tim pako domoljubnim smierom može vladi poslužiti jaka u saboru opozicija bolje, nego sabor činovnikah. Opozicija ugarskoga sabora služi ugarskoj vladi oko priestola puno i mudro. Je-li predstavljati i moliti, jak je razlog jaka za ledjima opozicija; a tako ako je neugodne zapoviedi odbijati. Pak iz krugovah naše vlade čusmo ne jedan put za prvašnjega sabora, recimo iskrenu žaobu: zašto neima opozicije, jer da bi se na njezino ime više bilo izvojevalo. Žalostno je, ali jest takov običaj na-

Digitized by Google

sega vremena: da u političkom životu bez vike i nemira, bez sile i straha nitko nepopušta. Ako je dakle hrvatski kler pomogao pomnožati broj saborske opozicije, nevalja to njemu brojiti u grieh proti ustavu i vladi.

Treće spočitava se: da je strahota od nepodobštine, što je svećenstvo oko izborah govorilo i radilo. Pitanje je: je-li istina; a po okolovštinah i načinu pisanja sudimo, da je jedva štogod istine. Puno je toga ter bi preveć bilo sve i spomenuti; ali evo za primjer spominjemo jedan dopis u „Agram. Ztg.“ i budući kratak, evo ga svega.

Aus Zagorien 15. Mai. (Orig. Corr. Kirchengewalt als Zwangsmittel zur Abgabe der Wahlstimmen). Es ist unerhört, was unsere Geistlichkeit aufbietet, um ihre im Sinken begriffene Kirchengewalt wieder zu heben. — Trotz der bestehenden Gesetze zur Erreichung wirklicher unpartheischer Wahlen haben die Herren Seelsolger bei uns zu Mitteln gegriffen, die einen redlich denkenden Katholiken nöthigen, sich seiner Religion zu schämen. — (Stidi se religija s takovim katolikom). Geistliche, denen das Wohl und die moralische Ausbildung unseres durch das Verdummungsprincip dieser Herren ohnehin sehr weit zurückgebliebene Landvolk anvertraut sein sollte, begehen die niederträchtigste Gemeinheit, die bei den Wahlen zu stimmenden Individuen durch Abnahme des Eides, durch Drohungen, sie von der Kanzel aus zu verfluchen und Ihnen die heiligen Sacramente zu entziehen, wenn sie nicht für jene Partei stimmen, zu welcher sie sich Schutz suchend für das Pfaffenthum angeschlossen haben, zu zwingen. Wen diese Herren so sehr nach Freiheit ringen, warum beschränken sie solche schon im Keime dadurch, dass sie den Wählern so erbärmlich die „freie“ Wahl verbieten? . . . . . die zeiten der Inquisition, meine lieben Herren, sind dahin und kehren nie wieder.“ Podpisan: „Bogme ein Patriot.“ Dočusmo privatnim putem od svjedoka, koj je sam slušao, i potle čitasmo u „Braniku“, da je ovako skoro rieč po rieč govorio ob izboru u bistričkom kotaru na izborištu pred komisijom i izbornici jedan višji sudski činovnik; nu opat i župnik bistrički ustade u ime klera kotarskoga ter zapovrnu: „Zovem vas javno lažcem i klevetnikom, gospodine, dok nekažete imenom, tko je od svećenikah tako govorio, i nedokažete.“ Gospodin je na to odgovorio očevidnom zabunom i šutnjom; a suditi je po svoj prilici, da je iz pera istoga gospodina potekao i ovaj dopis, pak ako sbilja jest on, neznamo mu drugo reći, van što mu u brk reče župnik bistrički. — Ako je pako dopisnik druga osoba, budi i njemu isto rečeno. A ima ovaj dopis dosta nutarnjih kriterijah, da nije potekao iz čuvstva istine i pravice, nego iz mržnje, biesa i nerazložne osvete. Takovi su i mnogi drugi. Nam se je s više stranah javilo, kako su nekoji sudci i bilježnici govorili i puk bunili proti svećenstvu; nu mi se s takovim glasom nebismo požurili da ga u sviet javimo, nit onda, kad bismo i ćutili nad sobom stanoviti zaklon i povlasticu. Možemo dopustiti, da se je koji duhovnik posred ovakova boja mogao zaboraviti više, nego je pristojno; nu to smo opazili, kad je god u listovih imenom potvoren koji duhovnik, da je taj istim putem potvoru proglasio potvorom i lažju, a prozivao svoga protivnika, neka se pokaže na vidik, pak da se tada po ljudsku obračunaju. Pusta pako potvora i neide drugamo van u pusto. Ako je istina, zar neima vlasti, zar neima suda? Sudimo da nebi bez toga ni prošlo, osim morda jedinoga tog slučaja, gdje bi stojao krivac proti krivcu. — Kako u tom poslu stoji pravica „stranke prava“ i logika, dosta je pročitati u br. 21. „Hervatske“ dopis iz Klanjca, gdje je Kvaternik na izboru propao. Nije šala: svietsko ime Kvaternik pasti pred imenom seljana Milčića! pak onda možeš razumiti biesa. „Najviše — piše iz Klanjca — telale popi; nu puk jim ništa nevjeruje, jer su ga ti ljudi najviše varali i glupili, zato jih najviše mrzi i prezire“, a kad na izborište, povorku seljanah „pod zastavom vode dva popa i gvardijan.“ Puk je sviestan i proniknut od načelah „stranke prava“; nu ipak obsjeniše njega popí, kojim ništa nevjeruje, i popi, koji su u puku bez svake moći, jedini su krivi, da je veliki i jaki muž propao. Na koncu veli: „Iz ove cele izborne borbe zapamtimo si ponajglavnije to, da su popi bili najljući i najnepošteniji protivnici stranke prava.“ . . Naravno toga pravaši netrebaju znati, manje još kazati, da su tu njihove agitatore i upravo popi obranili od batinah. A zapamtit će i popi, da su njihovi najljući i najnepošteniji neprijatelji crljeni pravaši. Čitajući u „Agram. Ztg.“ „Herv.“ itd. pripoviedke: koliku tako rekuć na smrtnom času svom popi kažu u nemoći moć, moraju ti na pamet doći basne o lavu i mačku na umoru. A ovako huliti vas jedan stalež, kako je čitati osobito u „Herv.“ mogu samo povlaštene ili pomahnitale biesne hulje.

Smiešno je, što spominjani listovi izvode iz pobjede izborne. „Agr. Ztg.“ (22. svib. uvodni članak) piše: „Die Camarilla und die Reaction, die Thuns, die Kempen und die Andern, sie wussten immer und immer wieder unserem Volke den Köder hinzuwerfen, sie fanden und finden leider in Kreisen, wo man es nicht vermuthen sollte, willige Diener und

Digitized by Google

Helfershelfer, und mit wenig Witz und viel Behagen wird abermals eine Action versucht, die unserem Vaterlande nur zum Unheile ausschlug. Ein neues Moment bietet die jetzige Wahlagitation doch, es ist das planmässige, inandergreifende und rücksichtslose Eingreifen der Geistlichkeit. Croatien hat jetzt einen neuen Factor, sozusagen eine neue Physiognomie seiner politischen Bewegung erhalten. Früher eines der freisinnigsten, liberalsten politischen Factoren rangirt es jetzt nahezu mit Tirol oder Krain, ist es auf dem besten Wege auch ein Bollwerk und eine Zwingburg des Ultramontanismus zu werden. Im Jahre 1848. herrschte und leitete die illyrische Bewegung ein General, der in Gemeinschaft mit Haynau und Windischgrätz die Freiheit seines Volkes und die unsere begraben half; aber mag man die politische Thätigkeit desselben auch verurtheilen, der Krieger, der für seine Idee, oder über höheres Commando mit seinem Leben einsteht, ist doch ein menschlich ansprechenderes Bild, als der Geistliche, der versorgt mit den reichen Gütern der „todten Hand“, aus sicherem Hinterhalte, ohne Sorgen und ohne Gefahr die Kunst zur Vollendung bringt und ausführt, ein Volk die bessere Uiberzeugung seiner besten und edelsten Söhne zu seinem Verderben zu leiten....“ Ovo prepisasmo svojim štiocem za zabavu. Na koncu istoga članka tješi se i bodri „A. Ztg.“ da je pobjeda njezinim nazorom, izraženim u zak. čl. I. 1868. sigurna; pa kad je tako, zašto toliko bulazni i jadikuje?! I „Hervatska“ proriče propast, jer „bezbožna svojta (crkovnjakah) narodnu nesreću sprema... neuki puk na najsramotniju izdaju svoju i domovine potiče .... saborski izbori 1871-ve godine zametak su strahotah (vidio proročanski duh Kvaternikov pod Cesargradom), kojima ravnih nepoznaje sviet .... nije daleko carstvo pakla sa svimi svojimi pompami.“ Nu zašto jadikovati nad propašću hrvatskoga naroda, kad je dosta uza slavlje i kliku provesti Zagrebom Kvaternika i Starčevića, pak je mahom hrvatski narod spašen i svom veličinom i sjajem uzkrsnuo?! Način pisanja „Agram. Zeitga“, koliko se god prekrivala koprenom liepih frazah i geslicah, kaže duh lista napram zemlji i narodu, odkle u sviet ide, nenaravan i neprikladan. Isti boljim taktom uredjivani listovi ugarski pišu o hrvatskoj opoziciji čednije i mirnije, ob istih težnjah njezinih prijatnije. Takov način pisanja škodan je po uniju; jer doma razdražuje opoziciju, vani pako osobito ugarske življe, k tomu tajeći prave uzroke riva krivnju na svašto, osobito na kler, a tim se obsjenjavaju državnici da nemogu viditi pravoga stanja stvarih. Ima istih višjih državnikah ugarskih, koji hrvatsku zemlju i narod vrlo slabo poznavaju, kamo-li bi poznavala množina poslanikah saborskih i urednikah; „A. Z.“ muti jim pojmove još i jače. Kamarilla! Hm! „Ljudi moji u Pešti i Zagrebu, ako opažavate prste kamarille, budite pametni, mahnite se Beča, pak se mirno i liepo po što po to sami doma naredite“ — tako svjetuje stari magjarski prijan „Wanderer“, što je i „A. Z.“ nedavna iz njega spomenula. Deak je u svoj čas označio aeru, sabore i sustav onom svojom glasovitom (morda ironijom) izrekom: „Mi bismo Hrvatom rado više popustili i dali, nego neće više Hrvati.“ Krasnih vremenah. Nego tko za takovu izreku opet želi i kani pripraviti sgodu, taj ako nije formalno, jest materijalno neprijatelj jednako i Hrvatom i Magjarom i uniji medju njima. „Popi spremaju zator ustavu i slobodi — bude iz groba Jelačića i Haynava, i Kempena itd.!“ Zovu jih oni, koji su jih i prvi put dozvali, a glede krivnje, čija je, nebude se već dala prevariti Europa. „Pohlepni za vladanjem kler, veli se, tražio za se stranku, a stranka nesviestna i nemoćna sklonula se pod haljine klera i sunovratila u tmine ultramontanstva.“ To je pred sudištem svieta danas strahovita tužba. Nego koji su boljma motrili opoziciju, mogoše pače oko izborah vidjeti, da tu bez obzira na vjeru i stalež složno rade Latinjani, Grci i Hebreji, pak da je to hrvatsko ultramontanstvo svoje fele, kakove sviet ni vidio ni čuo nije.

Medjutim hrvatski kler pokazao je i pokazati će, koliko zna poštovati i držati političko-religioznu toleranciju; pokazati će da ište za svakoga državljana bez razlike jednaku slobodu naravnu i razumnu: pod kojom neka je sigurna svačija osoba i poštenje, posao, imetak i vas naravni žitak i razvitak; slobodu tvrdu, koja bi svakoga vezala na dužnost; ište pravicu, i kad bi mu sva vlast došla u šake, nebi gledao ništa više za sebe, nego pravicu jednaku, kako i za druge. To jedino traži i od opozicije, kojoj je pomogao do pobjede, Moć u puku nastojati će zadržati i utvrditi, što se nemože trajno, van plemenitim načinom. Sudimo pako, da bi organi svake stranke morali pisati glasom prijatnijim i pravednijim ter obzirnije nastojati oko skupne sloge.

Pismo austrijskih biskupah na cesara.

Premilostivi gospodine!

Talijanska vlada poslužila se odlazkom francezkih četah i napetošću, u koju bje Evropa strahovitim ratom bačena, da s davna započeto djelo dovrši; 20. rujna p. g. osvoji ona Rim. Kraljevina Sardinija zadobi Lombardiju i Veneciju oružjem tudjim, Toskanu, Modenu, Parmu, Napulj i Siciliju u svezi s prevratom; crkvenu državu ugrabi očitom silom. Ali taj bezpravni grabež

Digitized by Google

neda se s onim, što je sviet jur često vidio, nipošto sravniti; jer tu se neradi samo o posjedu od nekoliko stotinah četvornih miljah, nego o najsvetijem probitku od dvie sta milijunah katolikah. Papa mora da bude zemaljski vladar ili podanik, trećega tu neima, nemože pako da bude podanik a da nebude lišen slobode, koje mu treba za vršenje svetoga mu poslanja. Prepokorno podpisani izjaviše se o tom, odkada se stalo napadati na papinsko zemljište, često i nedvoumno, pak i posljednji na svetoj stolici počinjeni zločin obilježiše javno. Sasvim tim kada se je čin 20. rujna izveo, neizpuni se opravdana nada. Vlada Vašega veličanstva neodazva se u odlučnom času čustvom, s kojimi vaše veličanstvo i dvadeset sedam milijunah vaših podanikah posvemašno potlačenje crkvene države motri. Prepokorno podpisani žale na tegobe i pogibelji, s kojim se je otačbini boriti jur dugo, i poznaju obzire, na koje su po tom savjetnici krune prinukani. Ali i rieči mogu da budu činom, i tada, ako bi za čas ostale bez uspjeha; jer sižu dalje u budućnost. S toga žalimo na ono pismo, koje je 13. rujna 1870. upravljeno na poslanika Vašega veličanstva u Florenciji; jer namjera talijanske vlade osvojiti Rim bijaše tada jur očita, a to skrajno nasilje nije ipak u tom pismu ukoreno. S druge strane ipak jest u njem očitovana volja čuvati sv. otcu njegovu nezavisnost i osobnu sigurnost. Vidi se dakle, da je Vašega veličanstva ministerij vanjskih posalah obećanja talijanske vlade cienio više nego su vriedna. Jest ravno bilo obećano, da papi imaju ostati ter osigurati se sve časti i pravice souverenstva; nu nemoguće je sve pravice souverenstva držati i vršiti, ako se neima svoje nezavisno zemljište, Leonovgrad pako sam za sebe skroz je neprikladan, da bude takovim slobodnim zemljištem. Zato one nade koje je V. V. ministerij vanjskih posalah gojio, prevariše posve, a polag sile gotovih činah nije moguće da bi se ikad opet tim nadam podalo. Tko bi poslie stvarih, koje nam zadnji mjeseci donesoše, smio još reći, da je pod silami, koje sada u Rimu vladaju, osigurana makar samo osoba sv. otca, nespominjući njegovu podpunu nezavisnost. Već prvih danah pustilo se neka padne sloboda Leonova grada, a sada već nepoštuje se niti nedvojbeno pravo imanja, koje sv. stolica nad Vatikanom ima. Sve vatikanske sbirke umjetninah skupa s prostorom kud su položene, pače sobe i hodnici pokriti, koje je Rafael naresio svojim glasovitom fresco-slikarijom, proglašene su od florentinske komore za imetak narodni. Koliko bi se sobah na koncu za sv. otca prepustilo, i to je pitanje. Zakone crkvi neprijatne, za koje si je dvor turinski kupio pomoć od Mazzinieve stranke, počelo se je uvoditi mahom, pak ide korak po korak. Unišla je u Rim civilna ženitba; obuka preustraja se kano od vjere razlučena; medju ravnatelji obuke ima Izraelićanah. — Rimski jezuitski kolegij jur je većim dielom zaokupljen za svrhe vladine; ukinuti osam najznamenitijih samostanah jur je odlučeno, a pri tom samo neće ostati.

Obruživanje crkve, njezinih naukah, njezinih zavodah i istoga pape slobodno je; najsramotnije slike porušnice stavljaju se na vidik. Vlada kralja Viktora Emanuela sjedila je još u Turinu, kad je svakim povodom govorila: potrebito je i moramo mi obsjesti Rim, da ondje branimo pravicu i red. Pokle se pako trobojna zastava vije na Kapitolu, Rim, u kojem prvlje bijaše podpun mir, predan je na volju prevratnikom neka rade što hoće. Provalu talijanske vojske pratile su nepodobštine i zločinstvo, što je tim laglje moglo biti zapriečeno, jer tada barem bijaše dosta bajonetah na službu; a pokle je već novi red bio postavljen, oko stolice vrhovnoga poglavara crkve nije se na ulicu smio pokazati nijedan duhovnik, a da nebude izložen nasrtaju; drzovite rulje smetale su službu božju, a nad pobožnim pukom, idući u crkvu obarale se svim biesom svojim. Tako je u Rimu još vaviek, akoprem se nedogadjaju svaki dan velike sramote. U branitelje sigurnosti i pravnoga reda, postavljene od nove vlade, proganjani katolici slabo se mogu zaufati; u crkvi Al Gesú okrenuše oni svoje oružje proti molećim, namjesto da bi kraj učinili smutnji, što ju je pravila bučna hrpa pred crkvenim vratima.

Vaše veličanstvo nije svoga ministerija ovlastilo za nikakovo očitovanje, iz kojega bi talijanska vlada smjela izvoditi, kano da bi u prilog njezinim težnjam visoko isto mislilo odustati od nakane braniti nezavisnost i sigurnost sv. otca, pak zaista nemože biti namjera Vašega veličanstva, neka bi se ona prevara, kako se je prevario Vaš ministerij, šutom prešutila i primila. Vierni i pokorni podpisnici upravljaju za to na visoko isto sa zaufanjem prošnju, neka bi V. V. dostojalo svomu ministeriju vanjskih posalah naložiti: da talijanskoj vladi, nedvolično i razgovetno očituje, kako njezinoga postupka u Rimu neodobrava, i nepusti je u dvojbi: da V. V. pravo i dovoljno osiguranje podpune nezavisnosti sv. stolice smatra za neobhodno potrebito.

Talijanska vlada priznaje, da je rimsko pitanje spojeno s interessi, nad kojimi odlučnu rieč izreći nije vlastna nikoja pojedina vlast, i kaže se priklonom pristati o tom na pogadjanje, koje medjutim namjerava preteći i oslabiti gotovim dogodjajem. Pravica ište, da se svetoj stolici povrati sva crkvena država, do istoga zadnjega sela: jer vlada Viktora Emanuela nije niti jednoga jeditoga sela njezina pravedno dobila. Takovo djelo povratka ne samo da bi katolici, nego bi svi prijatelji pravice pozdravili kao radostan dogodjaj, a to nesmie se reći da je nemoguće. Čudne su naredbe božje; Piju VII. bijaše u proljeću 1812. puno manje izgleda da će svietsku si vlast opet dobiti, nego Piju IX. u proljeću 1871. Za vladanje crkve potreba je neodoljiva: da papa ima obsega, na kojem je zemaljski vladar; jer nije moguće drugim načinom osigurati podpunu slobodu njegovu djelovanju. Po svaki način dakle mora se zahtievati da se sv. otcu mahom povrati Rim

Digitized by Google

s dovoljnim obsegom. Dalje: riešenje pitanja, ako papa nanj nebi pristao, nemože se smatrati kao konačno valjano riešeno, a dokle se neda zapriečiti, da nova kraljevina Italija nebi zaokupljen držala ostali diel crkvene države, dužna je ona sv. stolici za oteta vrela dohodka pristojnu novčanu odštetu davati. Ne samo sve katoličke vlasti, nego i oni protestantski vladari, u čijih zemljah velikim brojem živu katolici, dužni su skrbiti: da vrhovna glava katoličke crkve nebude za volju i u prilog Italije lišena svoje nezavisnosti i vanjskih njegovih vrelah dohodka, a bude-li sklopljena pogodba, koja bi se mogla primiti: tada su oni dužni skrbiti, da ona bude dovoljno zajamčena i osigurana; jer što god bi talijanska vlada obrekla i za čas učinila, sve bi to bilo jako dvojbene vriednosti, kad se ona napram državam nebi obvezala rieč držati. — Uspjeh pogadjanja toga biti će očitovanjem, za koje vierni i pokorni podpisnici mole Vaše veličanstvo, djelotvorno pripravljen. Oči svih katolikah obraćene su na V. V. i kada visoko isto bude za zahtjeve tako očevidne pravice zauzelo se, zaslužiti će hvalu katolikah u pet stranah svieta. Beč, Olomuc, Lavov, Soligrad, Prag i Gorica na 29. ožujka, 10. 14. 15. 16. travnja 1871.

Friderik kard. Schwarzenberg (Prag) Josip Othmar Rauscher, (Beč) Maksimilijan Tarnoczy (Soligrad), Friderik landgraf Fürstenberg (Olomuc), Andrija Gollmajer (Gorica), nadbiskupi u Lavovu: Grgur Simonović (jerm.), Franjo Zav. Vierzchleyski (lat.), Josip Sembratović (grčki), Henrik Förster (Vratislava) Karl (Kraljičin grad), Bartol Legat (Trst), Ivan Valerijan Jirsik (Budjejovice), Josip Alojzij Pukalski (Tarnov grčk. obr.), Franjo Josip Rudigier (Linz), Benedikt Riccabona (Trident), Ivan Josip Vitezić (Krk), Vinko Gasser (Briksen), Juraj Dobrila (Poreč), Valentin Viery (Krško), Josip Fessler (St. Hipolit), Ivan Kutschker (područnik, Beč), Antun Galecki (Krakov ap. vikar), Jakov Maks Stepišnik (Maribor), Dominik Mayer (Beč, vojni biskup), Augustin Pav. Vahala (Ljutomjerice), Ivan Zwerger (Gradac), Mat. Hirschler (Przemysl), Karlo Nöttig (Brno).

Dopisi.

Iz Varašdina. Preuzv. gospodin nadbiskup naredio počastiti prvim pohodom službenim naš grad, pak se spremismo i mi, da mu što dostojnije smierno štovanje i zahvalnu radost s njegova pohoda pokažemo. Na domaku gradu kod Turčina dočekala nadbiskupa deputacija prva, vodjena od velikoga sudca Kiša, a sastali se osim činovnikah uz sudca gradski župnik opat i kanonik E. Filetić s okolišnimi župnici i glavari samostanah. U besjedi pozdrava očitova Kiš naročito radost, što je svoje vanjsko djelovanje biskupsko upravo u ovom kotaru započeo. — Pokle je nadbiskup srdačno i liepo odzdravio, poče se izvijati povorka pod vodstvom trih seljanah na konju svaki s narodnom zastavom, a vode u Biškupec. Tu čekala množina puka, i pokle je nadpastir blagoslovio puk, stade na župni stan. Tri su sata poslie podne, župnik g. Eduardo Roneš pripravio objed visokomu gostu i deputacijam, i sjelo se za stol. Poslie objeda dovede na poklone svećenstvo kotara gornjega varašdinskoga vicearhidjakon Mavro Broz, i jošte se pridruži župnik toplički. Tako je u srdačnu razgovoru i šetnji prošlo vrieme poldana i večera. Tu je visokomu gostu bio i konak. — Sutradan u jutro stigoše deputacije iz Varašdina, presv. g. administrator županije pl. Horvat, za njim magistrat vodjen od sudca Mije Košćeca, a malo zatim maknu iz Biškupca povorka u Varašdin. Cielom dugom ulicom do župne crkve stajahu poredani cehovi pod barjaci, sva školska mladež obojega spola i množina pučanstva. Pred crkvom župnom, gdje bijaše svečana introdukcija dočeka nadbiskupa svećenstvo domaće i okolišno pod vodstvom opata i kanonika E. Filetića. Na župnom stanu poklonio se preč. sborni kapitul čazmanski, vodjen od preč. g. Janka Boleslavskoga, koji reče kratku latinsku besjedu, na koju odgovarajući nadbiskup uvjeravao je sve i svakoga o svojoj ljubavi i naklonosti. Zatim nadbiskupa u crkvenom ruhu pod baldahinom dieleći putem klečećemu pučanstvu blagoslov dovedosmo u crkvu Uršulinkah, gdje je tihu sv. misu rekao. Poslie mise reče vjeroučitelj Čavličar kratko slovo o svečanosti, a zatim poče potvrdjivanje, ter je potvrdjeno do 600 samih djevojakah. Kad je služba bila svršena, razvidit će nj. preuzvišenost samostan i pohoditi konvikt, gdje ga s klikom „živio“ pozdravi 60 na narodnu odjevenih konviktorkah, a jedna krasnim govorom očitova u ime družicah čuvstva radosti i smierna počitanja; zatim sve skupa visokomu pohodniku namienjenu pjesmu u tri glasa skladovito odpjevaše. Poslie povratka u župni stan primao je preuzv. gospodin različite korporacije. Ob 1. sat sjelo se za stol sjajno nakićen. Prvu zdravicu nazdravi domaćin visokomu gostu svomu, gost preč. sbornomu kapitulu, tajnik M. Kolarić gradjanstvu varašdinskomu, stola ravnatelj svećenstvu i domovini itd. Za objeda javi domaćin, da je preuzv. gospodin darovao vatrogasnomu družtvu 200 fr. za gradsku bolnicu 200 fr. a 100 fr. da bi se porazdielilo med siromake, na što je sve kliknulo „živio“ i „Bog plati!“ Blagost, srdačnost i prijatnost nadbiskupova morala je predobiti svakoga. Poslie objeda zaputi se visoki gost pješke na pohode administratoru županije pl. Horvatu, opatu i kanoniku Al. Benaku i razvidit grad. U večer do blizu ponoći svirala je pod prozori župnoga stana gradska gudba.

Sutradan dielio je nadbiskup rekši tihu misu sv. otajstvo u kapucinskoj crkvi mužkoj mladeži, kojoj se pridružilo opet dosta i ženske svega do 700. Poslie službe pohodio vanjske djevojačke učione kod Uršulinkah, dao tu izpitivati više djevojakah i obrekao poslati nagrade. Poslie povratka u župni stan poklonio se sbor vojničkih častnikah, a počeše dolaziti za oprost i razstanak različite deputacije. Objed i drugi dan bio na župnom stanu. Poslie objeda pohodi nadbiskup realku i glavne učione, gdje opet dade izpitivati, zatim franciškanski samostan, i još je u župnoj crkvi krstio tri zvona. Ob 5. uri do-

Digitized by Google

stojno praćen od presv. g. Petra pl. Horvata i više odlične gospode zaputi se preuzv. gospodin u Varašdinske Toplice.

Iz Varašdin. Toplicah. Doznavši Topličani i mnogi u okolici, da će preuzvišen. nadbiskup posjetiti Toplice, sakupi se mnogo ljudstva da pristojno dočeka i vidi visokoga posjetitelja, a gospoda mjestna i okolišna podju u susret do „Tonimira“ vinograda preč. kaptola, ležećega nuz cestu vodeću u Toplice. Tu odsjednu preuzv. gospodin iz kočije, te pošto bi srdačno pozdravljen izvoli uz brdo u rečeni vinograd poći pješke. Tu razgledav sve, što je vriedno i nagledav se liepe okolice, krenu dalje s velikom pratnjom pješke putem, koj od tuda kroz gaj vodi u perivoj Toplički. Hodajuć tako i razgledajuć skoro čitav sat stiže visoki gost u Toplice, gdje ga pučanstvo uz tutanj zvonovah i gruvanje mužarah radostnim srcem u velikom broju dočeka. Blagosloviv prisutno pučanstvo i prešav povorkom školske mladeži unidje preuzvišeni sa svom pratnjom u grad, gdje ga od strani mjesta ovoga gosp. župnik kratkim govorom pozdravi.

Odzdraviv preuzvišeni ljubkimi riečmi na pozdravu, dade si predstaviti pojedine osobe, te podje da se odpočine. — — Sutradan odslužio sv. službu božju a po tom izvolio primati posjetitelje. Nekako oko podne ostavi preuzv. gospodin Toplice, a u njih radostna čustva u srcih Topličanah, koji će se dugo spominjati ljubežljivosti i blagosti nadbiskupa svoga.

Viestnik.

Zagreb. Na prvi dan Duhovah služio je u prvost. crkvi svečanu službu i dielio sv. otajstvo potvrde sam preuzv. g. nadbiskup. Potvrdjenikah bilo se je iz grada i okolice skupilo toliko, da je sv. čin svršen istom ob 1¼. Drugi dan dielio je sv. otajstvo potvrde presv. g. biskup vel. predstavnik Ivan Kralj.

— Svibanjske pobožnosti bile su obdržavane u našem gradu u crkvah sv. Katarini i sestarah milosrdnicah po običaju i svečano svršene sinoć.

— Vis. zem. vlada odredila je, da se ukinu naredbe obstojavšega c. kr. namjestničkoga vieća od 7. ožujka 17. lipnja 1856., po kojih se je imalo vienčanje seljakah katoličkoga vjerozakona samo u sriedu, onih pako grčko-iztočnoga vjerozakona samo u ponedjeljak preduzimati, a svatbene se gostbe u ponoći od četvrtka na petak, odnosno od utorka na sriedu obustaviti. Zaručnikom se pripušta, da sporazumno s nadležnim župnikom dan vienčanja bez ikakova političkoga ograničenja opredieliti mogu. N. N. Koliko mi znamo, na onu se je naredbu bilo već davno jako zaboravilo.

— Veleč. g. Toma Vidović zač. savjetnik d. st. i župnik, bivši više godinah ravnatelj grčko-kat. sjemeništa u Zagrebu, preuzeo je po biskupskoj naredbi skupa kano vicearhidjakon kotara svoju župu Sošice u Žumberku. Na njegovo mjesto kano ravnatelj seminara stupio je g. dor. Gabriel Smičiklas, prije biskupov tajnik u Križevcih.

— U Varašdinu dogodio se 25. t. m. ½7 u kapucinskoj crkvi čudan slučaj. Pod misom naime baš kad je misnik podizao sv. hostiju, skoči jedan seljanin kano biesan i hoće da mu ju otme iz ruke. Misnik nije se zaboravio, nego odbija junački, a kad priskočio u pomoć ostali puk i smutnja se uzbučila, skoči seljan na trg, gdje je bio običní nedjeljni sajam; tu se počme s njim hrvati jedan gradski pandur, i opaziv doleti u pomoć još i drugi pandur. Jaka je ljudesina, pak je namučio oba stražara i izranio jednoga, da ga je svega krv oblila; nu priskočilo u pomoć ostalo ljudstvo, i obhrvalo čovjeka od udaracah i muke skroz nakažena. Potle je izašlo na vidjelo, da je nesretnjak bio poludio.

Pariz. Medju gospodari i mogućnici bune u Parizu bilo svakojakih čudnovatih bićah. Jedan najizvornijih jest svakako redarstveni silnik Raoul Rigault. Neima mu više od 24 godine a uči se liečničtvu. Uzor tomu mladomu prevratniku jest Marat, koj bijaše takodjer učenik liečničtva. Kada nedavno nadbiskupa parižkoga uzapćena predanj dovedoše, nagovori nadbiskup mlada čovjeka riečmi „mon enfant.“ Koliko se začudi crkveni starešina, kada mu Rigault bridkom hladnoćom odgovori: „Moj gospodine, ja nisam vaše diete, nego vaš sudac, komu je naloženo, da vas presluša.“ Prelat okrene sada drugačije i stane gorko se tužiti na nezakonitost, kojom se postupa naprama njemu. „Bezdušni svećenici“ napasti će Rigault na nadbiskupa, „niste-li vi krivoj zakletvi palili tamjan, pak kako se sada usudjujete rieč „zakonitost“ samo spominjati? Mi drugi nazivljemo stvari imenom pravim. Mi smo ravno vlada prevratna, ali u ime pravice, kojoj se zakoni istom imaju stvoriti, pridržat ćemo vas kano taoca za svoju u pandjah reakcije stenjuću braću.“ Rigault nadvisuje bjesnilom istoga Feliksa Pyata, toga kurjaka medju ovcami, te je najopasniji fanatik u komuni. — Dopisnik „Timesa“ opisuje jedan posjet kod uhvaćenoga nadbiskupa: S više prijateljah dovezoh se do zatvora, gdje nam podje za rukom doći pred nadzornika. Zamolismo ga, da nam dopusti posjetiti nadbiskupa Darboya, što nam poslije duga zatezanja bude ipak dozvoljeno, ali jedino pod uvjetom, da sa zatvorenikom razgovaramo kroz rešetke. Takovu milost moradosmo odbiti rekavši, da se neslaže s dostojanstvom uznikovim, dok nam napokon poslije podužega razpravljanja dopušteno bude ići u sobicu; nu pratit nas je imao narodni stražar, neka bi nas priečio snovati izdaju. Darboy sjedjaše na drvenu stolcu, a otvoren misal bijaše mu na koljenah. Nadbiskup stisnu svakomu od nas ruku prijateljski, zahvali nam se na posjetu u sućuti, i stade se s nami

Digitized by Google

pouzdano razgovarati pripoviedajuć nam, kako su crkvu Notre-Dame izpraznili i kako komuna nije u tom učestvovala. Poslije nekoliko časovah našega razgovaranja stupi pred nas narodni stražar očitujuć, da nesmiemo duže boraviti, a mi što ćemo drugo van reći s Bogom nadbiskupu, koj izjavi nadu, da će nas za mjesec dva vidjeti u svojoj palači, ako mu dano bude ostati na svom mjestu, pokazav uz te rieči na siedu si glavu.

Marsilj. Lani došlo je do razpre izmedju biskupa marsiljskoga i kanonika Payana u pogledu dogme o nepogrešljivosti, usljed čega Payan potraži pravdu u Rimu, dočim ga biskup skinu sa službe. Nedavno izda biskup marsiljski okružnicu na župnike svoje biskupije, koja je dokazom za posluh koj ima da vlada u crkvi božjoj kano nepredobitna sila. U toj okružnici javlja biskup, kako mu njegova svetost nalaže, da kanonika Payana opet namjesti natrag kano arhipresbitera crkve sv. Martina. „Kano vaš biskup, dužan sam vam gospodine župniče, piše glavar biskupije župnikom, primjer dati posluha: G. Payan preuzeti će opet čast i službu arhipresbitera i župnika u crkvi sv. Martina. Podložiti se vlasti to je temelj štovanju vlasti, pak kada se pastir stada tako ponizuje, to će takova poniznost zakon posluha usaditi u srce cielomu stadu.“

Englezka. „A. P. Ztgu.“ pišu iz Rima, da je englezki kabinet državnomu tajniku kardinalu Antonelliu po nadbisknpu Manningu dao javiti ovo: „Vlada kraljičina gojiti će iskreno prijateljstvo naprama Rimu; isto tako neće priznati dogodjajah, koji su sliedili poslije pada Napoleona III., te će se pogledom na budućnost rimskoga pitanja s drugimi evropejskimi vlastmi sporazumjeti i prepriečiti, da položaj rimski uzrokom nebude uznemirivanja za katolike velike Britanije.“

Ruska Poljska. Poznato je, da se je Kuziemski, prije kanonik u grčko-katoličkom metropolitanskom kapitulu lavovskom, preselio u Chelm. Odlučan protivnik življa poljskoga širio je kano grčko-sjedinjeni biskup u Chelmu medju svojimi biskupljani ruski jezik i običaje, a poljačtvo na svaku ruku tlačio. Ali do mala se pokazalo, da ruska vlada s tim nije zadovoljna, nego da zahtieva, kako bi taj malen ostanak nekoč toliko mnogobrojne grčko-sjedinjene crkve prešao na razkol. Sada se biskup digao na noge. On je htio da bude Rusom, ali da ostane katolikom. Ruska vlada pako pobrinula se, da mu pokaže krepko, kako je to nemoguće. Kada se je naime biskup branio stopiti crkvu svoju s ruskom, bude jednostavno skinut. Iz toga se vidi, kako ruska vlada sustavno radi uništiti crkvu katoličku a tobožnja sveza katolicizma s poljskim prevratom, da nije drugo van cinička obmana, kojom se služi Ruska, da zasliepi sviet. Dalje je to skinuće novim dokazom nasilja proti hierarhičnom redu crkve katoličke. Jer kao što biskup nebude crkveno namješten od cara, nego od sv. otca, tako i nepripada drugomu komu pravo biskupa skinuti. S toga nije biskup Kuziemski dužan neovlašteno to skinuće priznati. On može uzmaći pred silom, kako to učiniše mnogi njegovi predšastnici, ali dužan je na svom mjestu uztrajati tako dugo, dok ga sv. otac dužnosti njegove nerieši. Upravljateljem biskupije imenovani kanonik Popiel razaslao je na svećenstvo i vjernike pastirsku poslanicu, iz koje se vidi, kako neima više dvojbe, da će se ruskom vlasti jur više godinah pripravljano odpadnuće biskupije chelmske od Rima do mala izvesti do kraja. Okružnica, koja je u sjedinjenom i poljskom pučanstvu veliku pobudila pozornost t. j. smutnju, nespominje niti slovcem zavisna odnošaja, u kojem je sjedinjena crkva naprama rimskomu papi, nego govori o neprijateljskoj opreci izmedju crkve sjedinjene i rimsko-katoličke.

Družtvo sv. Jeronima.

Kano utemeljitelj pristupio g. Josip Kraljević, podarhidjakon i župnik u Kutjevi. Kano čl. I. reda. g. Karlo Novak, podarhidjakon i župnik u Nedjelištu u Medjumurju. Kano član II. reda: g. H. Luster, knjižar u Senju i Učiona u Petrijevcih, darom g. Paje Kolarića, ravnatelja štedionice osiečke. Kano čl. III. reda: gg. Stjepan Kelek, bogoslov u Djakovu; Ivan Matijević, klerik osmoškolac u Zagrebu; Učiona u Maču; Mijo Žnidar, posjednik u Gornjih Hrašćanih u Medjumurju; Franjo Kresnik, prof. gimn. zagreb.; Ivan Baloško, tehnički učitelj na dol. realci u Gospiću; Mijo Biljan, podučit. u Metku; Mijo Valentić, učit. u Ploči; Ivan Biljan, učitelj u Jošani; Antun Barili, učitelj u Kuli; Gabro Mašek, župnik u Šumedju; Franjo Hržić, kapelan u Remetincu; Gjuro Rožić, seljak iz Trga; Dragutin Valentinčić, župnik u Taru u Istriji; Stjepan Prdušić, trgovac u Kreševu u Bosni; Stjepan Debeljak; seoski sudac u Humu; Antun Rodić, župnik u Sladovcih; Gimnazij u Dubrovniku; Učiona u Selnici u Medjumurju; Ilija Laškarin, podučₐ gl. uč. u Rakovcu, Jure Tuškan, podučₐ obć. uč. u Perjasici; Joso Latković, učitelj obć. uč. u Turnu; Jandre Ribar, učitelj obć. učione u Batnogi.

Upravljajući odbor družtva sv. Jeronima obrati se na zemaljsku vladu s molbom, da se njezinom preporukom i podporom svi razredi pučanstva, osobito pako činovnici, posjednici, obćine, družtva i korporacije, pa i sami imućniji seljani i domaćine na pristup k tomu družtvu pozovu, da se blagodati knjigotiska širom naroda razširiti uzmognu. Vis. zem. vlada, želeći, da se što većma razvije blagotvorno poduzeće družtva sv. Jeronima, koje, prosto od svake jednostrane i stranačke težnje, jedino oko širenja pučke prosvjete i oplemenjivanja srca i uma narodnjega nastoji, zadovoljila je blagohotno molbi rečenoga upravljajućega odbora i preporučila svim upravnim oblastim, da to družtvo riečju i činom podupiru.

Za pogorelce Virovitičke jedan župnik u hrvat. Primorju sakupljenih u crkvi 5 fr. G. Ivan Plavetić iz Karlovca za sv. o. papu 5 for.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 23. Tečaj XXII. U Četvrtak, 8. Lipnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII DIVINA PROVIDENTIA PAPAE IX.

EPISTOLA ENCYCLICA

Ad omnes Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, aliosque locorum Ordinarios Gratiam et Communionem cum Apostolica sede habentes

PIUS PP. IX.

VENERABILES FRATRES SALUTEM ET APOSTOL. BENEDICTIONEM.

Ubi Nos arcano Dei consilio sub hostilem potestatem redacti tristem atque acerbam vicem hujus Urbis Nostræ et oppressum armorum invasione civilem apostolicæ Sedis Principatum vidimus, jam tum datis ad Vos litteris die prima Novembris anno proxime superiori, Vobis ac per Vos toti orbi catholico declaravimus qui esset rerum Nostrarum et Urbis hujus status, quibus obnoxii essemus impiæ et effrenis licentiæ excessibus; et ex supremi officii Nostri ratione coram Deo et hominibus salva ac integra esse velle jura Apostolicæ Sedis testati sumus, Vosque et omnes dilectos filios curis vestris creditos fideles ad divinam Majestatem fervidis precibus placandam excitavimus. Ex eo tempore mala et calamitates quas prima illa luctuosa experimenta Nobis et huic Urbi prænunciabant, nimium vere in apostolicam dignitatem et auctoritatem, in Religionis morumque sanctitatem, in dilectissimos subditos Nostros reipsa redundarunt. Quin etiam, Venerabiles Fratres, conditionibus rerum quotidie ingravescentibus, dicere cogimur Sancti Bernardi verbis: initia malorum sunt hæc; graviora timemus [1]). Iniquitas enim viam suam tenere pergit et consilia promovet, neque jam valde laborat ut velum obducat operibus suis pessimis quæ latere non possunt, atque ultimas ex conculcata justitia, honestate, religione exuvias referre studet. Has inter angustias, quæ dies Nostros amaritudine complent, præsertim dum cogitamus quibus in dies periculis et insidiis fides et virtus populi Nostri subjicitur, eximia merita vestra, Venerabiles Fratres, et dilectorum Nobis fidelium quos cura vestra complectitur, sine gratissimo animi sensu recolere aut commemorare non possumus. In omni enim terrarum plaga exhortationibus Nostris admirabili studio respondentes Christifideles Vosque duces et exempla sequuti, ex infausto illo die expugnatæ hujus Urbis assiduis ac ferventibus precibus institerunt, et seu publicis atque iteratis supplicationibus, seu sacris peregrinationibus susceptis, seu non intermisso ad ecclesias concursu, et ad sacramentorum participationem accessu, sive præcipuis aliis christianæ virtutis operibus, ad thronum divinæ clementiæ perseveranter adire, sui muneris esse putarunt. Neque vero hæc flagrantia deprecationum studia amplissimo apud Deum fructu carere possunt. Multa immo ex iis jam profecta bona etiam alia, quæ in spe et fiducia expectamus, pollicentur. Videmus enim firmitatem fidei, ardorem caritatis sese in dies latius explicantem, cernimus eam sollicitudinem in Christifidelium animis pro hujus Sedis et supremi Pastoris laboribus et oppugnationibus excitatam quam Deus solus ingerere potuit, ac tantam perspicimus unitatem mentium et voluntatum, ut a primis Ecclesiæ temporibus usque ad hanc aetatem nunquam splendidius ac verius dici potuerit quam his diebus nostris, multitudinis credentium esse cor unum et animam unam [1]). Quo in spectaculo virtutis silere non possumus de amantissimis filiis Nostris hujus almæ Urbis civibus, quorum ex omni fastigio atque ordine amor erga Nos et pietas itemque par certamini firmitas luculenter eminuit atque eminet,

[1]) Epist. 243.

[1]) Act. 4, 32.

Digitized by Google

neque solum majoribus suis digna sed aemula animi magnitudo. Deo igitur misericordi immortalem gloriam et gratiam habemus pro vobis omnibus, Venerabiles Fratres, et pro dilectis filiis Nostris Christifidelibus, qui tanta in vobis, tanta in Ecclesia sua operatus est et operatur, effecitque ut, superabundante malitia, superabundaret gratia fidei, caritatis et confessionis. „Quæ est ergo spes Nostra et gaudium Nostrum et corona gloriæ? Nonne vos ante Deum? Filius sapiens gloria est Patris. Benefaciat itaque vobis Deus et meminerit fidelis servitii et piæ compassionis et consolationis et honoris, quæ sponsæ Filii ejus in tempore malo et in diebus afflictionis suæ exhibuistis et exhibetis“ [1]).

Interea vero subalpinum Gubernium dum ex una parte Urbem properat Orbi facere fabulam [2]), ex altera ad fucum catholicis faciendum et ad eorum anxietates sedandas, in conflandis ac struendis futilibus quibusdam immunitatibus et privilegiis quæ vulgo *guarentigie* dicuntur, elaboravit eo consilio ut hæc Nobis sint in locum civilis principatus, quo Nos longa machinationum serie et armis parricidialibus exuit. De hisce immunitatibus et cautionibus, Venerabiles Fratres, jam Nos judicium Nostrum protulimus, earum absurditatem, versutiam ac ludibrium notantes in Litteris die 2. Martii pr. pr. datis ad Venerabilem Fratrem Nostrum Constantinum Patrizi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, sacri Collegii decanum ac Vicaria Nostra potestate in Urbe fungentem, quæ typis impressæ protinus in lucem prodierunt.

Sed quoniam subalpini Gubernii est perpetuam turpemque simulationem cum impudenti contemptu adversus Pontificiam Nostram dignitatem et auctoritatem conjungere, factisque ostendit Nostras protestationes, expostulationes, censuras pro nihilo habere; hinc minime obstante judicio de prædictis cautionibus a Nobis expresso, illarum cautionum natura et indole, tum irritus hostium in velanda earumdem malitia et fraude conatus luculenter apparuit. Certe, Venerabiles Fratres, incredibile est, tot errores catholicæ fidei ipsisque adeo juris naturalis fundamentis palam repugnantes, et tot blasphemias, quot ea occasione prolatæ sunt, proferri potuisse in media hac Italia, quæ semper catholicæ Religionis cultu et Apostolica Romani Pontificis Sede potissimum gloriata est et gloriatur; et revera, Deo Ecclesiam suam protegente, omnino alii sunt sensus, quos reipsa fovet longe maxima Italorum pars, quæ novam hanc et inauditam sacrilegii formam Nobiscum ingemit ac deplorat et insignibus ac in dies majoribus suæ pietatis argumentis officiisque Nos docuit uno se esse spiritu et sensu cum ceteris Orbis fidelibus consociatam.

Quapropter Nos iterum hodie ad Vos voces Nostras convertimus, Venerabiles Fratres, et quamquam Fideles vobis commissi sive litteris suis sive gravissimis protestationum documentis aperte significaverint quam acerbe ferant eam qua premimur conditionem et quam longe absint ut iis eludantur fallaciis quæ cautionum nomine teguntur; tamen Apostolici Nostri Officii munus esse ducimus ut per Vos toti Orbi solemniter declaremus, non modo eas quæ cautiones appellantur quæque Gubernii Subalpini curis perperam cusæ sunt, sed, quicumque tandem sint, titulos, honores, immunitates et privilegia et quidquid cautionum seu *guarentigie* nomine veniat, nullo modo valere posse ad adserendum expeditum liberumque usum divinitus Nobis traditæ potestatis et ad tuendam necessariam Ecclesiæ libertatem.

His ita se habentibus, quemadmodum pluries declaravimus et professi sumus, Nos absque culpa violatæ fidei juramento obstrictæ nulli adhaerere conciliationi posse quæ quolibet modo jura Nostra destruat aut imminuat quæ sunt Dei et Apostolicæ Sedis jura; sic nunc ex debito officii Nostri declaramus nunquam Nos admissuros aut accepturos esse nec ullo modo posse, excogitatas illas a Gubernio Subalpino cautiones seu *guarentigie* quaecumque sit earum ratio, neque alia quaecumque sint ejus generis et quocumque modo sancita, quæ specie muniendæ Nostræ sacræ potestatis et libertatis Nobis oblata fuerint in locum et subrogationem civilis ejus Principatus, quo divina Providentia Sanctam Sedem Apostolicam munitam et auctam voluit, quemque Nobis confirmant tum legitimi inconcussique tituli, tum undecim et amplius sacculorum possessio. Plane enim cuique manifesto pateat necesse est quod, ubi Romanus Pontifex alterius Principis ditioni subjectus foret, neque ipse revera amplius in politico ordine suprema potestate praeditus esset, neque posset, sive persona ejus sive actus Apostolici ministerii spectentur, sese eximere ab arbitrio illius, cui subesset, imperantis, qui etiam vel haereticus vel Ecclesiæ persecutor evadere posset aut in bello adversus alios Principes vel in belli statu versari. Et sane, ipsa hæc concessio cautionum, de quibus loquimur, nonne per se ipsa luculentissimo documento est, Nobis quibus data divinitus auctoritas est leges ferendi ordinem moralem et religiosum spectantes, Nobis, qui naturalis ac divini juris interpretes in toto orbe constituti sumus, leges imponi, easque leges, quæ ad regimen universæ

[1]) S. Bern. ep. 238. et 130. [2]) S. Bern. ep. 243.

Digitized by Google

Ecclesiæ referuntur, et quarum conservationis non aliud est jus quam quod voluntas laicarum potestatum praescribat ac statuat? Quod autem ad habitudinem pertinet inter Ecclesiam et Societatem civilem, optime nostis, Venerabiles Fratres, praerogativas omnes et omnia auctoritatis jura ad regendam universam Ecclesiam necessaria Nos in persona Beatissimi Petri ab ipso Deo directe accepisse, immo praerogativas illas ac jura, aeque ac ipsam Ecclesiæ libertatem, sanguine Jesu Christi parta fuisse et quaesita, atque ex hoc infinito divini sanguinis ejus pretio esse aestimanda. Nos itaque male admodum, quod absit, de divino Redemptoris Nostri sanguine mereremur, si haec jura Nostra, qualia praesertim nunc tradi vellent adeo deminuta ac turpata, mutuaremur a Principibus terræ. Filii enim, non domini Ecclesiæ sunt Christiani Principes; quibus apposite inquiebat ingens illud sanctitatis et doctrinæ lumen Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus: „ne putetis vobis Ecclesiam Dei quasi domino ad serviendum esse datam, sed sicut advocato et defensori esse commendatam; nihil magis diligit Deus in hoc mundo quam libertatem Ecclesiæ suæ [1]." Atque incitamenta eis addens alio loco scribebat: „nunquam aestimetis vestræ celsitudinis minui dignitatem, si Sponsæ Dei et Matris vestræ Ecclesiæ amatis et defenditis libertatem, ne putetis vos humiliari si eam exaltatis, ne credatis vos debilitari si eam roboratis. Videte, circumspicite; exempla sunt in promptu, considerate Principes qui illam impugnant et conculcant, ad quid proficiunt, ad quid deveniunt satis patet, non eget dictu. Certe qui illam glorificant, cum illa et in illa glorificabuntur [2]."

Jamvero ex iis quæ alias ad vos, Venerabiles Fratres, et modo a Nobis exposita sunt, nemini profecto obscurum esse potest, injuriam huic S. Sedi hisce acerbis temporibus inlatam in omnem Christianam Rempublicam redundare. Ad omnem enim, uti ajebat S. Bernardus, spectat Christianum injuria Apostolorum, gloriosorum scilicet Principum terræ; et cum pro Ecclesiis omnibus, uti inquiebat praedictus S. Anselmus, Romana laboret Ecclesia, quisquis ei sua aufert, non ipsi soli sed Ecclesiis omnibus sacrilegii reus esse dignoscitur [3]). Nec profecto ulli dubium esse potest quin conservatio jurium hujus Apostolicæ Sedis cum supremis rationibus et utilitatibus Ecclesiæ universæ et cum libertate Episcopalis ministerii vestri arctissime conjuncta sit et illigata.

Haec omnia Nos, ut debemus, reputantes et cogitantes, iterum confirmare constanterque profiteri cogimur, quod pluries Vobis Nobiscum unanimiter consentientibus declaravimus, scilicet civilem S. Sedis Principatum Romano Pontifici fuisse singulari divinæ Providentiæ consilio datum illumque necessarium esse ut idem Romanus Pontifex nulli unquam Principi aut civili Potestati subjectus supremam universi Dominici gregis pascendi regendique potestatem auctoritatemque ab ipso Christo Domino divinitus acceptam per universam Ecclesiam plenissima libertate exercere ac majori ejusdem Ecclesiæ bono, utilitati et indigentiis consulere possit. Id vos, Venerabiles Fratres, ac vobiscum Fideles vobis crediti probe intelligentes, merito omnes ob causam Religionis, iustitiæ et tranquillitatis, quæ fundamenta sunt bonorum omnium, commoti estis, et digno spectaculo fidei, caritatis, constantiæ, virtutis illustrantes Ecclesiam Dei ac in ejus defensionem fideliter intenti, novum et admirandum in annalibus ejus exemplum in futurarum generationum memoriam propagatis. Quoniam vero misericordiarum Deus istorum bonorum est auctor, ad ipsum elevantes oculos, corda et spem Nostram Eum sine intermissione obsecramus, ut praeclaros vestros et fidelium sensus, et communem pietatem, dilectionem, zelum confirmet, roboret, augeat; Vosque item et commissos vigilantiæ vestræ populos enixe hortamur ut in dies firmius et uberius quo gravius dimicatio fervet, Nobiscum clametis ad Dominum, quo ipse propitiationis suæ dies maturare dignetur. Efficiat Deus ut Principes terræ quorum maxime interest, ne tale usurpationis quam Nos patimur exemplum in perniciem omnis potestatis et ordinis statuatur et vigeat, una omnes animorum et voluntatum consensione jungantur, ac sublatis discordiis, sedatis rebellionum perturbationibus, disjectis exitialibus sectarum consiliis, conjunctam operam navent ut restituantur huic S. Sedi sua jura et cum iis visibili Ecclesiæ Capiti sua plena libertas, et civili societati optata tranquillitas. Nec minus, Venerabiles Fratres, deprecatione vestra et Fidelium apud divinam clementiam exposcite, ut corda impiorum, cœcitate mentium depulsa, ad pœnitentiam convertat antequam veniat dies Domini magnus et horribilis, aut reprimedo eorum nefanda consilia ostendat quam insipiententes et stulti sunt qui petram a Christo fundatam evertere et divina privilegia violare conantur [1]). In his precibus spes Nostræ firmius in Deo consistant. „Putatisne avertere poterit Deus aurem a carissima Sponsa sua, cum clamaverit stans adversus eos qui se angustiaverunt? Quomodo non recognoscet os de ossibus suis et carnem de carne sua, imo vero jam quodammodo spiritum de spiritu suo? Est quidem nunc hora

[1]) Ep. S. l. 4 [2]) Ep. 12. l. 4. [3]) Ep. 42. l. 3.

[1]) S. Greg. VII ep. 6. l. 3

Digitized by Google

malitiæ et potestas tenebrarum. Ceterum hora novissima est et potestas cito transit. Dei virtus et Dei sapientia Christus Nobiscum est qui et in causa est. Confidite, ipse vicit mundum [1].“ Interim vocem aeternæ veritatis magno animo et certa fide sequamur quæ dicit: pro justitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro justitia, et Deus expugnabit pro te inimicos tuos [2]).

Uberrima demum caelestium gratiarum munera Vobis, Venerabiles Fratres, cunctisque Clericis Laicisque fidelibus cujusque Vestrum curæ concreditis a Deo ex animo adprecantes, praecipuæ Nostrae erga Vos atque Ipsos intimaeque caritatis pignus Apostolicam Benedictionem Vobis iisdemque dilectis Filiis peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die decimaquinta Maii anno Domini MDCCCLXXI.

Pontificatus Nostri Anno vicesimoquinto.

Katolička crkva u Švajcarskoj.

Kratke ove crte pokazati će, kako je kat. crkva slobodna u slobodnoj republici.

U kantonu Tešinu već su davno ukinuti svi crkveni zavodi učevni (Ascona, Lugano, Mendrisio, Bellinzona) kako i svećenički seminar u Pollegjiu, tako da za crkvenu službu nije moći uzgojiti omladine. Na župne obćine stavlja se tuda kazna, jer su svomu biskupu pripravili doček preveć svečan; kažnjeni su duhovnici, ako svomu biskupu donesoše zapečaćenih pisamah; starešine obćinski kažnjeni su, ako crkvene svečanosti nezabraniše i policijskom silom nezapriečiše. Za svibanjske pobožnosti u kućah privatnih kazne se gospodari globom po 100 fran., a dielnik svaki globom po 4 franka. Jedna udovica, tužena, da je u svojoj sobi Marijine pjesme pjevala, kažnjena je za to globom od 4 franka. Obznaniti i proglasiti biskupsko ili papinsko pismo stoji globe 4—5000 franakah. Katoličkomu puku prekinut je svaki vanjski očiti savez i obćenje sa svojim biskupom posvema. Hoće-li biskup da prijavi naredbu za slučaje sviesti, naputak za službu božju, to može biti samo preko skrovnih zaufanih porukah. Pak ipak ima ustav kantona toga ovu ustanovu: „Katolička i apoštolska vjera jest vjerozakon državni“

U biskupiji Bazilejskoj, (kantoni Bern, Solothurn, Luzern, Zug, Argau, Basel-Land, Thurgau) život katoličke crkve prava je tuga i nevolja. Ako se neprosi placetum (i za iste naredbe duh. oblasti), čekaju težke globe, u Aargau kantonu još i kriminalne kazne. Thurgau kanton kažući na §. 20. policijskoga zakona za prosjake i klateže, zabranio je pobirati za papu darove, a dogodilo se god. 1869. da je biskupska naredba na svećenstvo: neka bi u misi uzimalo collectam pro papa, poslana natrag; jer je vieće kantonsko razumilo to kano da biskup zapovieda prosjačiti i pobirati novce za papu. Aargau kantona vlada zabranila je god. 1859. novi biskupijski katekizam „iz moralnih, religioznih i paedagogičnih razlogah i s obzira na toleranciju“, pa katekizam na zapovied prenapravljeni kroz državne činovnike pregledati i potvrditi dala. Aargau i Solothurn narediše, da nedjeljna propovied nesmie trajati duže nego dva ili tri četvrta ure, a g. 1870. primoraše svećenstvo, ter je s propovjedaonice moralo puku proglasiti vladinu naredbu, koja učiteljsku nepogrešljivost pape u stvarih vjere i zakona zove da je „navještenje rata proti duhovom, proti razumu i znanosti vieka, proti svietskom redu budućega vremena.“ — Tu sudi vladino vieće, ima-li mladi kandidat bogoslovni „u duhovnički stalež stupiti, ili pak od njega za uviek odbijen biti;“ vladino vieće sudi takodjer da-li je „isti vriedan dozvole državne za primiti sv. redove. Trideset godinah nebijaše u Bazileji nikakova seminara svećeničkoga; jer nije ga trpila država. Poslie neizkazanih trudah, prošnjah i predstavkah dopustilo se g. 1857. seminar postaviti, isti je god. 1860. otvoren, biskupu ostavljen „slobodan izbor“ seminarskih poglavarah; nu ipak mora biskup prije pitati „biskupijske staleže“! Crkvene službe dieli vlada. S v e ć e n i č k a i p a s t i r s k a s l u ž b a s t o j i p o d n a d z o r o m i k a z n e n o m v l a š ć u d r ž a v n e v l a d e. U Basel-Landu, Solothurnu i Bernu nesmie crkva niti pogledati u crkvene račune. U većini paritetičnih, to jest po vjeri jednako pomješanih kantonah izgubiše katolici skoro sva učilišta stare zaklade; jer gdje je velikih viećnikah bila većina nekatolikah, pretvorene su katoličke škole u mješovite, i kako se je g. 1870. dogodilo u Aargau kantonu, može katoličkoga učitelja vjere stići ukor i kazna, zašto je pri obuci vjere rabio katoličku knjigu. Jer katolička knjiga zabranjena je, pak propisana „obćenita kršćanska.“ U Thurgau kantonu ukinute su sve katoličke učione; „školsko vieće“ bilo ovlašteno „ukinuti sve manje škole i školske obćine pridružiti drugim, koje su na prikladnijem mjestu.“ Školsko pako vieće pretvori katoličke škole najprvo u prisiljene (Zwangschulen), pak pokle su nekoje vrieme tako trpile, našlo je „zakonita“ povoda nje posve ukinuti i stopiti s reformirskimi.

To ti je dakle položaj katoličke crkve u „slobodnoj Švici“, pak sudi, nije-li joj došao smrtni čas. A nisu crtice ove morda iz zraka, nego su povadjene iz predstavke, što je koncem travnja t. g. biskupi švicarski poslaše na savezno vieće u Bern. Isti spis kaže razgovetno, kakove pute i načine znadu naći liberalizam i radikalizam, da pod mrzkom si crkvom izkopaju propast sigurnu. Nije to vatra i gvoždje starih progonstvah; nego je još pogubnije oružje, kojim se smiera crkvi zabraniti zrak i svjetlost, pak da se sama zaduši.

---

[1]) S. Bern. Ep, 126. n. 6 et 14. [2]) Eccl. 4. 33.

Digitized by Google

Bonifacijevo družtvo.

Po novom carstvu dodjoše svi katolici njemački na isti politički položaj, pak su više nego ikad primorani držati jedinstvo i tvrdu slogu u djelovanju. Doba je dakle progovoriti o družtvu, koje je za svu Njemačku jednako vriedno, nu nije se u svakom dielu jednako razvilo. Kako je poznato, poglavita zadaća družtvu jest graditi i uzdržavati crkve i učione za katolike medju protestantskim narodom razasute; svote pako prilogah, što jih biskupije šalju družtvu, najvjernija su mjera, dokle je i kako družtvo razgranjeno. God. 1869. donio je prihod družtvu 132.115 talirah, od šta je 25.981 došlo na glavni odbor u Paderborn, ostalo pako na odbor biskupijski. Najpače nosi nadbiskupija Köln, to jest 32.767, za njom Paderborn s 22.418. Monaster 7875, Vratislava 5869, Trevir 5223, Linac (s biskupijama Trident i Ljubljana) 4545, Freiburg 4460. Kulm 3850, Limburg 3564, Fulda 3062, Prag 2744, Bamberg 1584, Luxemburg 1452, Seckau i Leoben (Gradac) 1228, Soligrad (s Krškim i Labudskim) 1006, Beč (sa Zagrebom i Gjurom itd.) 936, Briksen 905, Mainz 791, Rottenburg 570, Hildesheim 390, Ostrogon 205, Osnabrück 187, Jegar (Erlau) 133, Brno 112, Olomuc 103, Kaloča 93, i Subotište (Steinamanger) 40.

Kako je vidjeti fali tu znamenit broj biskupijah, po imenu bavarskih. Nego ipak sastavljena su i tuda družtvanca svećenikah, koja skrbe za obstanak pojedinih misionskih štacijah. Ali mora svatko vidjeti iz ovoga kratkoga pregleda, kako su s toga obzira pomnjom i i žrtvom zaostale mnoge velikobrojne biskupije; a da su sve oduševljene za družtvo, kako su nekoje, prihod družtveni poskočio bi za desetero, što bi i trebalo, ako se kani družtvu osigurati obstanak. Osim 1694 tal. za upravu, 1568 za družtveni list „Bonifaciusblatt, pak 1295 gubitka na mjenice trošak spomenute godine odnese 113.554. Od tuda prošlo 39.628 tal. na godišnju podporu misionarah i učiteljah, a 73.926 na stalne obskrbe i opravke. Dalje položeno je na kamate 31.518, a za gradjenje potrošeno 42.408 tal. Od postanka svoga, pak do konca god. 1869. razdavalo je družtvo 1,006.803 talira, i to 396.275 na godišnje plaće, 436.923 na sgrade, na zaklade metnuto 173.604. Da pako svota godišnje plaće i podpore 39.628 tal. za misionare i učitelje bude za stalno osigurana, računajuć 5% morala bi se sastaviti glavnica od 792.560 tal. dakle šest putih više nego je priloga donesla zadnja godina. Pri tom još nije brojeno, da izvan 319 štacijah, koje stalnu podporu dobivaju, preko 1000 siromašnih katoličkih obćinah po svoj Njemačkoj, 128 u jednoj biskupiji Limburg, čekaju od družtva pomoć, a svake godine pomnaža se broj obćinah na protestantskom severu naseljenih katolikah, pak nije niti pomisliti, da bi prestala potreba graditi crkve i učione za nove obćine.

Ali je osim toga još potrebštinah svake vrsti. Trebalo bi zavodah za djecu osirotilu i zanemarenu; trebalo bi pučkih učionah n. pr. u jednoj biskupiji Kulm oko 200, jer preko 4000 djece polazi učione protestantske, pak i višjih učionah. Gradovi, kao Berlin (50 do 60.000 katolikah) Danzig (oko 20.000 katol.) Erfurt (11.000 kat.) i mnogi drugi neimaju katoličkih gimnazijah, prem se jur davna i silna kaže potreba. Bonifacijevo družtvo nije moglo jošte za višje učione učiniti ništa, prem se njegova zadaća bez toga neće moći nikada pošteno izpuniti. Ta dokazano je već, da bi u jedinoj Pruskoj trebalo podići barem 60 katoličkih višjih učilištah, ako se hoće katolike izjednačiti s protestanti. Jest istina jedan diel morala bi dići i obskrbiti što država što obćina; nu s ovimi treba dugo godinah i težka posla i borbe.

Za katolike u velikih gradovih, kano Berlinu, Danzigu, Königsbergu, Hamburgu, Bremenu, Hannoveru, Oldenburgu, Frankfurtu na Odri, Lipskom itd. moglo je Bonifacijevo družtvo učiniti vrlo malo. U Berlinu za katolikah 50—60.000 samo su četiri župe, kojih dvie imaju vrlo malene crkve, i pet kapelicah. Peta župa morala bi još biti na zapadnom sjeveru grada, pak prije dvie godine o svećeničkom jubileju pape Pija IX. kanilo se kano ujedno tomu godu spomenik graditi za novu župu crkvu; nu samo za crkvu trebalo bi do 40.000 talirah, česa družtvo nemože smoći. U Stettinu, Braunschweigu, Wolfenbüttelu, Oldenburgu, Hannoveru, Bremerhafenu i drugih gradovih, u kojih su dosta velike obćine katoličke, neodoljiva je potreba graditi nove crkve. Manjih gradovah s manjimi obćinami nije ni spominjati. Istina je, ako se sravne računi od više godinah redom, mora se priznati, da okolo desetak tisućah svaka godina više donese priloga od prijašnje tija prieko trideset tisućah više; nu prema potrebam i mogućnosti prilaganja mora se napredak nazvati još vsviek slab. Protestantsko družtvo Gustav-Adolfovo osim golemih glavnicah brojilo je g. 1868. prihoda godišnjega 207.000 talirah!

Što družtvo slabo napreduje biti će po mnogih stranah kriva mlitavost, pak to, što družtvene područnice u mnogih biskupijah nisu dobro uredjene. Jer to je istina, da upravo one biskupije, koje za Bonifacijevo družtvo najviše prilažu, takodjer drugamo za družtva i svrhe druge najviše prilažu, n. pr. Köln Petrova pineza 80.000. Sve je na tom, kako se je shvatilo zadaću družtvenu i srce na žrtve potaklo. Bonifacijevo družtvo imalo bi na stotine tisućah Niemacah sačuvati crkvi, jest dakle družtvo i djelo mu u najljepšem i najplemenitijem smislu narodno; jest kopča medju sjeverom i jugom, znak našega jedinstva i zajedinstva. Zato bi valjalo da se razgrana po svih krajevih njemačkih. —

A. P. Z.

Viestnik.

Zagreb. U subotu objavi „Agram. Lloyd“ telegram si iz Beča, da je papa umro, i odtuda iste večeri

Digitized by Google

puče glas po svem gradu. Pomislismo i mi: starca u 80 godini posred onakove brige i stiske da stigne naglija smrt, lahko je vjerovati; nu nemogosmo ipak vjerovati znajući, kako je za kratko vrieme jur tri puta Pio IX. proglašen na smrt bolestan i pače mrtav, a proglašen namjerice od onih, kojim najviše smeta, pak tako sva je prilika da je i ovaj put pred slavlje njegova vladanja, kada se sa svih stranah putnici u Rim spremaju. I sbilja: viesti poslie javiše zaufano, da papa Pij IX. zdrav čeka 26. godinu vladanja.

— Za malo danah naime dne 17. lipnja, navršit će sv. otac Pio IX. dvadeset i pet godinah svoga slavnoga papinstva, a tim, što poslie sv. Petra nijedan od njegovih 256 predšastnikah dosegnuo nije, na stolici Petrovoj i godine Petrove postignuti. Kako će se ova tečajem 18 stoliećah dosad u katoličkoj crkvi jedina sgoda i u nadbiskupiji zagrebačkoj dostojno proslaviti, naredjuje ovdašnja duhovna stolica posebnom okružnicom, da se u nedjelju poslie 17. lipnja, a to je treća poslie Duhovah, u prvostolnoj i sbornoj, zatim u svih župnih i onih filialnih, u kojih se drži redovito služba božja, isto tako u svih redovničkih crkvah nadbiskupije zagrebačke služi svetačna misa s kollektom „pro Papa", s ambrozijanskom himnom „Te Deum" na koncu; a poslie podne pred izloženim presvetim oltarskim otajstvom izmole litanije s propisanimi molitvami, dodavši jim pet „Otče našah" i „Zdravo Marijah" za sv. otca. Velečastno svećenstvo, kojemu pomenuta okružnica morda za vremena u ruke prispjela nebude, poziva se putem ovoga lista, da ob odredjenoj ovoj svečanosti skrbi svojoj povjerene župljane s propovjedaonice prije obavieste i pozovu, neka joj mnogobrojno i pobožno prisustvuju.

— Občinsko vieće grada Varašdina imenovalo je dne 2. siečnja za poč. gradjanina svoga grada preuzv. g. nadbiskupa Josipa Mihalovića.

— Dne 2. t. mj. preminu u Varašdinu šandrovački župnik u miru St. Kary. G. Marko Mračić, župnik u Maji, prestavljen je u stalež mira.

— Na naš članak „saborski izbori i svećenstvo" odgovori „Agram. Ztg." ovo: „K. L. polemisirt in seiner letzten Nummer mit uns. Wir lassen diese Sache aus vielen Gründen auf sich beruhen, nur auf Eines machen wir „K. L. aufmerksam, dass wir für unsere Angaben sichere Gewährsmänner besitzen." I mudro će biti, ako A. Z. stvar ostavi na miru. Imamo i mi zaufanih jamacah i svjedokah za naše viesti, a nebi bilo suvišno da nam naši ljudi s različitih stranah više toga prijave i zajamče, ako bi se pružila sgoda, neka nam je pri ruci. — Nego nemožemo ni ovaj put bez primjetbe propustiti jedne žaobe na kler u istom listu od 2. t. m. pod naslovom: Stimmen aus dem Publicum: Ein Wort an die Nationalen und den Clerus in Croatien. Ota kratka razpravica svjetuje, neka narodna stranka dobro pazi kojim će putem krenuti, ako namjerava, kako je obećala, puku napraviti polakšice i poboljšice; opominje, o čem nesumnjamo, da i u vladinih krugovih ima ljudih, koji puku žele polakšicah, a posebice o kleru piše ovako:

Nun aber steht bei den gegenwärtigen Wahlen der Clerus wie ein Mann gegen die Regierung, nämlich in der Opposition — um mit den Nationalen vereint — die möglichste Selbstständigkeit Croatiens, und dem Volke materielle Erleichterungen zu erringen. Nun gut! Die Frohedienste sind seit dem Jahre 1848. abgeschaft, und doch missen die Pfarrlinge fast überall 40 wie in Babinagreda — des Brooder Grenz-Regiments — gar 80 Klafter Brennholz schlagen — und meilenweit um 30 Klafter Eschenholz fahren, um dann dasselbe im Pfarrhof zu stellen. Und dies Alles nach einem Contracte der Gemeinde zur Zeit der Kaiserin Maria Theresia, — als die Pfarre klein, und nicht wie heute über 6500 Einwohner zählte, wo das Einkommen der Pfarre von Babinagreda nach amtlichen Angaben ohne Holz in 4 bis 6000 Gulden österr. Währ. schwankt. —

Wohl hat die Regierung gegen den Clerus viel — sehr viel Wohlwollen and den Tag gelegt, denn sie bezahlt besonders in der Grenze an Hunderte Pfarren Subventionen, Tafelgelder usw. von 300 bis 800 fl. an die der Regierung Krieg erklärende Geistlichkeit. Man nenne uns eine Regierung in der Statistik der Welt, die, wie bei uns, fast in allen Stabsorten der Militärgrenze, sogar den Organisten mit 100 bis 200 fl. ö. W. aus Staatsmitteln und nicht aus dem hier niemals bestandenen Kirchenfonde bezahlt! Wolan, meine Herren! Entsprechen sie den Gefühlen, die sie wol aufrichtig für die Geschicke der Nation an den Tag legen, und erklären sie uns dann! Bedarf der Caplan, der doch nur ein Zimmer zur Beheizung hat, zwölf Klafter Brennholz, wozu auch der Bettler für seine Person ein Schuh beistellen muss', da doch das Steueramt in Veröce nur 2 Klafter als Gebühr hat?

Očevidno je, da je to pisano u Slavoniji. Pisac ili nepozna ili neće da pozna sve krajine od Velebita do Dunava; jer bi drugčije morao znati i kao pošten spomenuti, da je u pogledu župničke plaće i dohodka naredjeno drugčije u hrvatskoj, drugčije u slavonskoj krajini; da su vrela plaće i dohodka jedno krajiški Proventenfond, drugo vjerozakonska zaklada, treće pučka daća, kako, gdje i komu; na koncu da je po krajini ostala duhovniku plaća s malenom iznimkom ista ona, kako je odredjena u vrieme Marije Terezije i u prvi početak ovoga vieka, dok je svakomu drugih vrstih službeniku po više putih i za puno povećavana, zaista ne na polakšicu puku. Kako stoji s plaćom duhovničkom u krajini, po imenu s birom i drvi, pisano je ovih zadnjih godinah i u našem, više još u različitih listovih domaćih i bečkih; a velika većina nemože nego tugovati. Pisac je uzeo za primjer župu Babinugredu, dohodkom najjaču u svoj djakovačkoj biskupiji, pak i svoj Krajini; iznimka pako riedka nikomu razumnu i nepristranu nemože služiti za pravilo. Neće nam moći kazati ni samo jednu župu u svoj krajini, gdje bi župnik lih kao takov imao 800 for. plaće, a manje još da bi ma samo jedan dobivao onoliku, koliku on kaže subvenciju. A mieša taj pisac vremena pred stotinu godinah i sadanje, viade stare i nove, provincijalne i krajiške. Pak zar su u krajini bili saborski izbori?

Digitized by Google

— Na naše primjetbe u br. 19. glede psovkah i prietnjah pravaških i na jedno pismo nekoga svoga mlada duhovnika napisa Kvaternik u svom listu br. 23. pet rifah svašta, i još jednu himnu na hvalu noktima i repu Luciferovom. Na njegova „nesporazumljanja“, kako je nadio ime svomu članku, moramo se prvom sgodom povratiti porad sporazumka, s njim ne, ali sa svojimi štioci o njem i svojti mu.

Beč. U pogledu pisma od 28 austrijskih crkvenih glavarah javlja se službeno, da ta peticija nemože ni malo djelovati na politiku, koju sliedi vlada, pak da će se riešiti načinom ustavnim formam odgovarajućim. Jedna bečka berzojavna viest službenoga lista „Grazer Zeitung“ veli: Molbenica dovela je jur prije nego-li je grof Beust odputovao, do odluke, da se u dosadanjem pravcu kabineta pogledom na potaknuto pitanje neće poduzeti nikakva promjena. — — Dosadanji pako pravac našega ministarstva za vanjske poslove u rimskom pitanju takav je, kakav niti pravednim zahtjevom austrijskih katolikah, niti probitkom države u obće neodgovara. Nedira se u pitanje, da-li je oboružano posredovanje na korist sv. stolice proti sramotnoj navali bilo moguće. Koliko znamo, sv. otac sam nije takove oružane pomoći od Austrije očekivao. Što je pako pravom mogao očekivati, pak što smo mi katolički Austrijanci na temelju religiozne dužnosti i na čast monarhije i dinastije od gospodina Beusta zahtievali, to bijaše, glasno i odlučno neodobravati u nebo vapećega postupanja Italije. Sramotna će ostati ljaga na njegovom upravljanju, što on za sv. otca s daleka nije onoliko zanimanja i krepkosti pokazao, koliko je razvio u prilog rumunjskim židovom, pak što je mjesto očekivana spočitavanja pače na pola privoljenje u Florenciju doglasio. Kardinal nadbiskup bečki napisa opet pastirsku poslanicu o vladanju i godu Pija IX.

Rim. Ala bi liepo bilo, da sveučilište rimsko pošalje Döllingeru adressu! A nije to valja baš ni mučan posao danas, kad je talijanska vlada natrpala unj slobodne glave? Pak jest ipak bio mučan; jer poslie duga napora većina pravih profesorah nehtjede podpisati, pače odluči usuprot adressu poslati papi. Nego pociepani na stranke učitelji i djaci zavadili se i svadjali, smutnje trajale više danah, i najzad tolike, da je većina djakah ostavila nauk ter 26. pr. mj. od 1080 bilo još zaostalo samo 240, a i najbolji učitelji odlučiše odstupiti. Rimsko sveučilište bijaše još jedino u svoj Italiji, gdje se je redovito učilo; jer po ostaloj Italiji jur dugo godinah nedrže reda niti učitelji ni djaci. Sv. otac nije propustio ni tom prigodom preko vikarijata roditelje, neka si dobro paze na sinove. Zdravlje sv. otca za njegovu starost nemože biti bolje (dopisnik „Volksfr.“ u br. od 31. svibnja u Vatikanu službujući) i svaki dan još ide u vrtao šetat. Za jubilej papin prijavilo se množina deputacijah. Mjeseca lipnja biti će mnogo biskupah imenovano; kardinali nemogu se u ovih okolovštinah imenovati, prem je u sboru njihovu velika praznina. — Pohodnikah u Vatikanu može se brojiti oko 300 svaki dan.

— Sv. otac primio je 16. svibnja u priestolnoj dvorani vatikanskoj austrijsku deputaciju, kojoj bijaše povjereno, da mu adresu ovolitavskih katolikah preda. U deputaciji bila su gospoda ova: dekan Mahler iz Pottensteina, Paletz dekan iz Ottakringa, Grundel župnik iz Jedlersdorfa kod Beča, Heidtvogel, župnik u Herrenbaumgartena, Steiner benediktinac i upravljatelj župe sv. Uhriha u Beču, Kress upravljatelj u Bečkom Novom Mjestu, Stöller župnik jubilarac biskupije sv. Hipolita. Dekan Mahler čitao je adresu, glas mu se po više putih tresao potresav tako takodjer srca prisutnih, pak i sam sv. otac bio je duboko ganut, jer je adresa u istinu jedna najganjlivijih, koliko jih se sv. otcu predalo. Na stolu pred sv. otcem, koj je podpuno zdrav, ležalo je jedanaest velikih svezakah (250 funatah težkih) s 817.952 podpisah. Izza pročitane adrese pozvao je sv. otac članove deputacije, neka bi ga pratili na šetnju i razgovarao se s pojedinimi osobito prijazno.

Njemačka. Nadbiskupski ordinarijat proglasi naredbu, pak kojoj se svatko, ako je podpisao na Döllingera adressu, ima smatrati kano sumnjiv sbog herezije, pak takovu, ako se opomenom i naukom nebi dao obratiti, moraju se uzkratiti sv. otajstva, osobito ne vienčati ga niti pripustiti da bude kum; a za koga je obćenito poznato, da je podpisao, taj mora prije očito i pred crkvenimi svjedoci opozvati, u protivnom pako slučaju moraju se svi smatrati kao javni bunitelji proti koncilu i kao oporni heretici izobćiti iz crkve, i ako koji umre, uzkratiti mu crkveni pogreb. — Zadnje vrieme vrtila se je prepirka med nadbiskupskim viećem i vladom, pak vierskimi strankama oko dra. Strebera, redovitoga katehete na Vilhelmovu gimnaziju, i privrem. katehete na višjem djevojačkom gradskom učilištu; tužen je naime gradskomu vieću, da nauča nauk o papinskoj nepogrešljivosti i da je nadbiskupski dekret, kojim je Döllinger izobćen, djevojkam proglasio, pak se digla nanj po gradu i listovih žaoba i tužba, i zahtievalo se da bi se isti učitelj sa zavoda uklonio. — Gradsko vieće posla na ministerij molbu i predlog, i vlada prihvatila, da isti Streber na gradskom učilištu nebude kateheta, nego da magistrat najzad za četiri tjedna nadje drugoga vrstna duhovnika. Nego osim duhovne oblasti našlo se je za njega i u gradjanstvu zagovora. Tako nedavna katolički „Volksverein“ posla pred načelnika deputaciju od deset glavah, da polože prosvjed proti skinuću Strebera i u obće proti „naumljenom onekrštenju pučke učione.“ „Katolički učenjaci“ što skinuti duhovnici i učitelji bogoslovni što svjetovnjaci odlučiše u Monakovu pod predsiedanjem Döllingerovim držati sastanak i vieće baš na same du-

Digitized by Google

hovske blagdane. Pak se sbilja sastadoše i poslie Duhovah 30. svibnja dokončaše to viećanje svoje o reformi crkve. Bio je došao i englezki učenjak i bogoslov lord Acton. Oko polovine svibnja bijaše na pohodu i dogovoru kod Döllingera i lord primas englezki nadbiskup Canterburyski. Eto Anglikanci i tud pletu, kako su ovo nekoliko godinah petljali nješto i s crkvom ruskom. Gospodje, kako se je želilo s nekojih stranah, i namjeravalo, nisu ipak puštene u skupštinu. Dokončak i namjere skupštine jošte nisu javne. Pisalo se jest, nu nije znati pravo, je-li istina, da Döllingerova stranka kad nije mogla predobiti za se nijednoga biskupa, namjerava jednoga svojih duhovnikah dati posvetiti za biskupa makar od koga god na iztoku biskupa, pak bi taj uredio od pape nezavisnu crkvu, i polag potrebe, ako bi narod na njihovu stranu štogod jače pretegnuo, redio bi taj jedan još kojega biskupa. Nego se čini, da na toj skupštini nije bilo sloge; jer na konačnom sielu bijaše puno manje nego na prvom. Froschamer napisa u A. A. Z. proti Michelisu pismo, da nije pravo tvrd i zaufan, a piše s ostalim ovako: „God. 1863. dodje on u Monakov k meni i navalio na mene svom snagom da bih se podvrgao dekretu Indexa i papinskom proti meni pisanom pismu. Odbio sam ga Nekoliko godinah zatim obsudi Index jednu njegovu knjigu, i tada on neće i neće, što je meni svjetovao. Na koncu podloži se on s nekom primjetbom. Sada, oko tri godine kašnje ustade on proti papi i svemu episkopatu! I prem je pokazao, kako je nestalan, sada hoće eto da je on shvatio čisto i pravo stajalište za reformu crkve, i da je ono jedini pravi katolicizam, kakov je u njegovoj glavi. Ja niti imam vremena niti volje s njim se o tom pravdati, kako mi se nerači niti čitati njegovih smršenih spisah." Na to odgovara „Augsb. Post. Z." ovako: „Žalimo od srca, što g. profesora dra. Michelisa moramo gledati u tom družtvu. Kako ga od prijašnjih godinah poznamo, nikako ga još ni sada nemožemo na isti stepen postaviti s ljudmi, kojih organi i branitelji najljući su neprijatelji katoličke crkve. On je takova temperamenta ter je vaviek na pravdanje i borbu sklon, i gdje se god bogoslovi posvadiše, tu se morade već od prvašnjih godinah i on naći ter bi udario oko sebe kano pravi furor teutonicus više za strah svojim prijateljem nego neprijateljem. Tako i g. 1863. kad je badava svjetovao Froschamera, ode iz Monakova ravno u Špiru, gdje je u skupštini naravoslovah pod Virchowom skupljenoj oštrom besjedom korio njihove protucrkvene težnje. Besjede njegove u pruskom saboru, pak pisma, kojimi je u javnih listovih Karla Vogta sbog njegove majmunske teorije pozivao na znanstveni dvoboj, dovoljan su dokaz, kako je ta glava na krajnosti sklona." Taj Michelis drži po Njemačkoj uz ulaznu plaću javne razprave, bio je naumio to i u Monakovu; nu odustao je, jer da prije ide po istom poslu u Austriju. Jur je u Beču, i besjedi će proti papi i koncilu u istoj dvorani, u kojoj je i Vogt razvijao majmunski nauk. Biskupi njemački, tri nadbiskupa i devetnaest biskupah razpisaše o koncilu i pokretu proti njemu pak o papinskoj sadanjoj stisci i nevolji skupnu pastirsku poslanicu posebice na puk i posebice na kler. Prva, gdje kažu, da se znanost od ugleda crkvenoga odmetnuta nemože slagati s vjerom" dade povoda psovki, rekši: gle, kako odsudiše znanost, i priznaše da se ona s rimskom vjerom i novim naukom nemože složiti — to smo naprvo i znali, da je nova definicija naperena proti znanosti. Druga s ostalim kaže naputak, kako kler ima naučati puk o saboru i njegovih odlukah. Hefele nije podpisan.

Augsburg. Njemački cesar dostojao je vojnomu duhovniku 2. bavarske glavne bolnice o. Hermanu Konebergu, benediktincu sv. Stjepana, priznav mu požrtvovno i neumorno djelovanje za rata, udieliti željezni krst 2. reda.

Würzburg. Katoličke gospodje i djevice biskupije würzburžke prirediše veliku lutriju za sv. otca. Najprije sakupiše po svoj biskupiji više tisućah dobitakah, što su sada poredani redom u 8 dvoranah. Zatim se stao odbor brinuti da razpača srećke, te je do sada predano njih do 200.000. Čist dobitak biti će zaufano do 22.000 forintih.

Pariz. 13. svibnja dodje do 100 ženah u viećnicu tražeći oružja, jeda bi u vrstah s muževi svojimi i braćom vojevale. Neki pukovnik predloži, neka se satnija dobrovoljnih gradjankah ustroji i naoruža. Jedan ženski klub, koj u crkvi Batignolles svoje sjednice drži, s velikim je povladjivanjem predlog svojih drugaricah podigao do zaključka, da se u napredak poput častnikah narodne garde imadu birati i svećenici, svećenički stalež nesmie više da bude povlastica muževah, i gradjanke imale bi biti vrstne da budu svećenice, imenito biskupice.

* Berlinska policija uhvatila je liepa ptića. Perzijanac tobož imenom Lazar Bar Chuchagah, i biskup, pobire za gradju crkve u svojoj stolici milostinju, u kat. crkvi sv. Hedvige u Berlinu čitao misu, i po gradu počeo dobrahno sabirati; nu policija vrebala, jer je od nekle nješto načuknula, da se neki tudjin potipa pod naslovom i u haljini biskupa, pa kada Perzijanca pritegla, to ti je ništa više, nego crni židov iz Napulja! To su za kratko vrieme dva slučaja: u Beogradu i u Berlinu.

Svećenstvo kotara ogulinskoga sakupljeno na 1. svibnja poslalo nam za sveučilište dara 11 for.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 24. Tečaj XXII. U Četvrtak, 15. Lipnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Vladanje pape Pia IX.

(Iz pastirskoga pisma kard. nadb. Raušera.)

Kada Petar primi mučeničku krunu, bilo je od njegova dolazka u Rim prošlo dvadeset i pet godinah. Njegovu vlast i poslanstvo obnašalo je potle 256 nasljednikah njegovih. Trećina njih vladala je tko više tko manje vremena izpod pet godinah; nekoliko papah vladalo je crkvom ni punu godinu, pače bilo je njih, koji nevladahu ni pun jedan mjesec. Samo pet papah vladalo je prieko 22 godine. Najstariji od iste petorice jest Silvester I. pod kojim se položaj crkve napram državnom družtvu jako promjeni: jer on stupi na sv. stolicu dvie godine poslie kako je Konstantin Veliki pobjedom nad Maksencijem zaobladao Rimom i Italijom, a umre iste godine kad i taj prvi kršćan cesar. Silvester I. vladaše 23 godine i 10 mjesecih, Hadrijan I., za kojega vladanja jak i možan štit crkve i kršćanskoga življenja bijaše Karlo Veliki, vladaše takodjer upravo 23 godine i 10 mjesecih. Tisuću četiri godine poslie njega bi izabran Pij VI. On doživi, da se je pokušalo vratiti natrag ne samo za Konstantina nego takodjer i za isto poganstvo: Parižka gradska viećnica naredi Francezom bezbožtvo za državnu vjeru, prem se razum u prilici bludnice stavi kano bog na obožavanje. Kadno papa Pij VI. umri u sužanjstvu, proteklo mu je vremena vladanja 24 godine i osam mjesecih — dakle ostalo mu do 25 godinah samo 4 mjeseca. Njegov nasljednik Pij VII. koj vidje pod sobom srušenu crkvenu državu i opet na njoj opravljenoj sebe uzvišena, vladaše kano papa 23 god. i 5 mjesecih. Pij IX. evo će 17. lipnja t. g. navršiti 25 godinah vladanja, a tim broj, koliko Petar iz Rima crkvom vladaše.

Taj četvrt stoljeća bijaše burno vrieme, i koliko god oluje i smutnje vremena u Europi zakidnuše u vanjske stvari, poglavito ipak [illegible] boj za i proti osvjedočenju, koje čovjeka diže nad prolazne stvari. Kad je Pij IX. bio pozvan na stolicu Petrovu, uživaše Europa već dugo blagodati mira; nego u krvi ljudskoj kipio je tada jur nemir i požuda od neba odvraćena pognala dvie nove mladice, koje su dnevice rastle pak Francezkoj i Italiji ozbiljno zaprietile. Pod Ludvikom Filipom dobi Francezka ustav, po kojem većina druge komore ter iz nje postavljeni ministri vladahu državom i vjerozakon iz učione prognaše; ali ono ljudstvo, koje si je težkim poslom moralo služiti svakidanji kruh, povećavalo se je namjesto da bi ga nestajalo, a siromasi lahko se dadoše uputiti, da su svi ljudi jednaki i jednako da treba živiti i uživati. Od tada napravila se stranka, koja je što ravno potrebovala i zahtievala, neka svako imanje ljudsko bude skupno i svačije, što opet silila, neka se napravi naredba, po kojoj bi svakomu gradjanu uz umjeren posao bio osiguran udoban život. To je na koncu ono što su zahtievala načela revolucije. Revolucija naviešta slobodu i jednakost, ali zajedno uči tajiti Boga i vjekovitu plaću, a tim uživanje vremenitih dobarah postavlja kao najvišje, jedino dobro čovjeka. Kada se siromahu hvali i naviešta hvastavom besjedom jednakost, a rine njega od najvišjega, jedinoga dobra ljudskoga, to nije drugo nego mu se rugati, i s toga gledišta motreći dobiva ona izreka: imetak je kradja, nekakovu priliku pravice. Ali to reći gola je ludovjet! Jest istina, ali samo zato jer je gola ludovjet tajiti Boga i vjekoviti život čovjeka. Komuniste i socialiste govorahu jošte puno o bratinskoj ljubavi; uvjeravahu, da ne samo Franceze nego i vas sviet namjeravaju sretan učiniti. U Italiji pako sklopila se i razprostirala potajna bratovština, koja za svoga kumira postavi narodnost, i sve

Digitized by Google

što njezinomu proslavljenju na putu stoji, zaklela se mrziti i upropastiti. Bila je to polovicom sekta, polovicom politička stranka i stavila si zadaću Italiju pretvoriti u veliku jednu državu, a s fanatičnom bjesnoćom ubojicah, pak u izboru načinah i jest po njihovu radila. Ljudem na polu udruženim i upućenim bijaše dosta pravo, da je Italija postavljena na prvo, a kršćanska vjera sa svojim zakonom slobodnoga djelovanja na drugo mjesto postavljena; nu vodjam urote bijaše vjerozakon zastarela tlapnja, s kojom se jošte nekoliko vremena mora postupati oprezno. Jur god. 1831. smatrahu se karbonari dosta jaki da proti crkvenoj državi mahnu; ali Austrijanci bojem kod Riminia pomrsiše jim ufanje. Opet se potegnuše u mračna svoja duplja, baciše mreže na mladež i počeše rovati pod priestoli talijanskih vladarah. Dok su pako ove sekte novom zamamljivom varkom nastojale otupiti ćudorednu sviest, i ne bez uspjeha, izadje na vidjelo, da se i katolička sviest pomladjuje i objačava. Ota sviest rastla je u Francezkoj od konkordata na tiho. Sjemeništa dječačka pomogoše nestašici svećenstva i sveudilj pomnožavao se broj revnih pastirah. Akoprem zakon nije priznavao samostanah, to je zemlju francezku obsipalo sve više duhovnih družbah i zadrugah, za koje se je skrbilo veličajnim darivanjem. Vladanje gradjana kralja Ludovika Filipa poče ravno tim, da se je križe po ulicah parižkih rušilo i nadbiskupski dvor sa zemljom sravnio; nego ta oluja minu hitro i borbom za slobodu obuke iztaklo se razgovetno na vidik, da je katolička crkva postala silom u životu, i da bez nje nesmie biti računa. To isto dogodi se pruskoj vladi, kadno pitanje mješovite ženitbe jednim silovitim mahom htjede riešiti i nadbiskupa kolonjskoga vrže u tvrdjavu Minden na zatvor. Od onoga dogodjaja diže se jakim mahom katolička sviest po svoj Njemačkoj, prem se je i prije dugo radilo probudit ju.

Tako je stojalo, kad Pij IX. na 21. lipnja 1846. stavi si trostruku krunu na glavu. U crkvenoj državi stojalo sve tako, da se je moralo ozbiljno paziti; jer talijanska urota rovala je i ložila neprestano. Njoj na supor okrenu novi papa novim putem. Sa zaufanjem plemenita srca namisli Pij IX. veledušjem razoružati urotu, pak novim ustavom, po kojem i poslanici naroda budu dielnici državne oblasti i vladanja, utvrditi nutanji mir. U to ime zapovjedi on, neka se posve zaboravi sve, što podložnici crkvene države veleizdajom za bune skriviše: uznici pušteni su na slobodu, prognanici i uskoci pušteni kući s punim pravom gradjanstva. Dopusti, kako se je želilo da bude narodna straža; proglasi na koncu ustav (statuto) s dviema sabornicama, i njim podielio tolike povlastice, da je vladaru malo vlasti ostalo. Nego u Francezkoj vrije sve jače, i revolucija europejska dokonča da ustane. Najprije udarilo se na katoličke kantone švajcarske, koji za čuvanje svojih pravicah i na obranu od buntovničkih četah biše sklopili posebni svoj savez (Sonderbund). Ministri Austrije i Francezke razumiše prvim mahom dobro, da će pobjeda nad tim posebnim savezom biti prvi korak za puno veće podhvate ter naumiše braniti; nu dok su se oni dogovarali, katolički kantoni švajcarski poslie kratka i slaba odpora ostaviše boj. U taj čas prekipi Italija, i kliku: Živio Pij Deveti! upotrebilo se kao geslicu rovarije i izdaje. Kad se on travnja mjeseca god. 1848. uzkrati želji i nagovoru, da bi Austriji pod kazan izobćenja zapovjedio kupiti se iz Italije, upotrebi to stranka prevratna kao povod, ter se još drzovitije prihvatila posla. Što papinska vojska pregna preko austrijskih medjah, dogodi se proti volji pape, jer nije mu bilo snage zabraniti. Austrijanci pobiše kako rimsku tako i sardinsku vojsku; u gornjoj Italiji i Toškani povratio se mir, ali u Rimu razkidavala je rovarija zakoniti red sve to jače, pa kad se papin ministar grof Rossi stavi da obuzda pokret, pade mrtav od noža iz potaje. Zatim baci se pokret proti samom papi; Pij IX. morade pobjeći u Gaëtu, u Rimu pako proglasiše prevratnici republiku.

Za toga vremena udrilo je u Francezkoj jako natrag. Veljače mjeseca god. 1848. bijaše dosta nekoliko tisućah većim dielom zlo oboružanih ljudih ter je Parižanom od težakah nametnuta republika, a sve veliko kraljestvo podložilo se mučke; ali je strah bio obćenit, jer se je vidilo na rubu propasti u socializam, kojega stranka i jest srušila priestol. Svaki državni ugled postade nemoćan, družtvo razstavilo se, zakon i red nestalan i nesiguran; jedino katolička crkva stojaše tvrda. Thiers od svih političkih znamenitih ljudih bijaše prvi, koji to ne samo vidje, nego i očito reče. Jur ožujka mjeseca očitova on, da Francezkoj crkva treba, ako se želi pridići iz razsula. To osvjedočenje biše prevladalo u narodnoj skupštini, a u njezinoj ruci bijaše oblast, pokle pristaše socialne republike ustadoše na oružje i padoše. Francezka republika dakle pripoznavala je rimsku ne kao svoju sestru, nego posla vojsku, koja Rim predobi i zaokupi; u Umbriji i legacijah bijaše buna udušena od Austrijanacah. Tako je crkvena država snovice uzpostavljena i Pij IX. povratio se na grobove apoštolah.

Poslie tih oblačinah i olujah sinu sunce. Što je to kad vjera i sviet onemognu, to se je po-

Digitized by Google

kazalo i više nego da se jako oćutilo nebi; upravljatelji državah počeše uvidjati, da pačke, koje državni zakon crkvenomu djelovanju na put stavlja, nisu hasnovite ni priestolu ni družtvu. Po takovu promienio se položaj vladah napram zamašaju katoličkoga života i napram sv. stolici. Prosvjeta, ili kako su ju u Francezkoj zvali, filozofija prokrčila je i poravnala put Jakobinskoj kapi, i da se je očarano od još novih sirenskih pjesamah u pravice crkvene preveć lahkoumno diralo, biše to hitrijega uma državnici jurve davna pripoznali; pak da i pape treba neka bi se stvar opet u pravu kolotečinu navela, pripoznalo se i to. Nego zavist i takma naproti crkvenoj oblasti bijaše tradicija, koje se nije moglo tako lahko osloboditi, a sumnjivo paziti na moć i uticaj papin na crkve pojedinih zemaljah, valjaše jur stoljeća kao nepobitno načelo državne mudrosti. Tim je upravo za najprva pitanja sporazumak postao nemoguć. U Austriji počelo se jur godine 1820. pripravljati za nagodbu sa sv. stolicom; cesar Franjo želio je i gonio silno da to pitanje znamenito bude riešeno pred njegovom smrću, i papa Grgur XVI. bijaše pripravan popustiti dokle god bi mu dopuštale dužnosti. Manje još moglo se je napraviti u drugih zemljah. Nego nemir i potres od god. 1848. otvori još jače vladarom oči, pak prepoznaše, odkle jim prijatelji i odkle neprijatelji. Kad je dakle Pij IX. oslobodjen i siguran od bučnih čoporah opet zavladao u Vatikanu, opazi s veseljem, da mu u velikih poslovih crkvenih katoličke vlasti stupaju u susret tako prijatno, kako od 16. stoljeća nijednomu njegovih predakah. U četiri godine sklopi sv. stolica s kraljicom španjolskom, s velikim vojvodom toškanskim, s predsjednicima amerikanskih republikah Costaricca i Quatimala i s cesarom austrijskim pogodbe, po kojih su odnošaji i u žiće provrgli se običaji zemaljah mudro poštedjeni, ali su i sve bitne pravice crkvene pripoznane i za blagoslovno djelovanje potrebita sloboda crkvi zajamčena. Takodjer niti protestantske vlade nemogoše da se otmu jakoj struji. U Englezkoj i Holandiji bijahu ravno državne vlasti već do toga došle, da se katolikom mora dati neka sloboda; ali neka znadu dobro, da oni pred državnom vlašću nisu zakonito obstojeće družtvo, nisu trpile da bi se opet uzpostavile biskupije; katolici stojahu kano i medju nevierci pod upravom apostolskih vikarah. Jur Grgur XVI. radio je, kako bi englezkim katolikom postavio biskupe; nu vlada držaše tvrdo za zakone, kojimi parlamenti 16. stoljeća naumiše katoličku vjeru u Englezkoj zatrti. U takovu stanju bilo se je naravno bojati, da bi postaviti naprosto katoličke biskupe bilo toliko, koliko razdražiti englezku vladu ter bi katolike proganjala, pak takov korak da bi pomladjenoj crkvi više škodio nego koristio. Sad se je promienilo: kadno Pij IX. za englezke katolike postavi crkvenu pokrajinu Westminster, očitovaše ravno ministri kraljice Viktorije to nevaljalim i kao da nije učinjeno, i počeše kano da za katoličke biskupe neće ni znati; a bučilo je i nekoliko listovah; nu pri tom je i ostalo. U Holandiji uzpostavljena je katolička provincija crkvena Utrecht s privoljom kraljevom. U velikoj vojvodini Badenskoj, koja je više nego ikoja druga njemačka zemlja raztrovana bila i jest, namjeralo se je s prve prvine zadržati sve crkvu na robstvo vežuće zakone, i nadbiskup freiburžki, koj ustade proti tomu govoriti, pade u zatvor. Ali se je skoro pokazalo, da je takov junački čin manje još pogodio svoje vrieme, nego ono god. 1837. kad ga pruska vlada s vrlo zlim uspjehom učini. K tomu u Badenskoj pučanstvo je preko dvie trećine katoličko, a u susjednoj Virtemberžkoj bilo se okrenulo posve drugim putem. Odlučilo se dakle poći za Austrijom pak je veliki vojvoda kako i kralj virtemberžki s Pijom IX. sklopio konkordat.

Posred ovih posalah i pogodbah, koje pravicam crkvenim u velikom dielu Europe i takodjer s onu stranu mora svietskoga pribaviše štovanje, posveti papa svoje trude i posle jednomu još za onda nesvršenom pitanju vjere, što je liepo uspjelo. Da je mati Gospodinova bez grieha bila, znadijaše i priznavaše crkva od starine, i već u spisih sv. Augustina izraženo je to razgovetno. Nego u 12. stoljeću iztaklo se pitanje: je-li se pri tom grieh misliti ima u širokom smislu, pak tada je-li blažena djevica bez ljage iztočnoga grieha začeta? Sv. Bernard nijekao je to, i mnogi na pobožnosti i znanosti veliki muževi pristadoše uz njega. Ali protivna misao malo po malo, nego s razlogom zavlada u svoj crkvi. Prve matice bogoslovne znanosti uzeše braniti nauk neokaljana začeća; najprije u pojedinih biskupijah, od Siksta IV. u Rimu, i napokon po svoj crkvi bi naredjeno da se svetkuje posebnim u godini svetkom, i težko bijaše razumiti, kako bi svevišnji vladar to bio mogao dopustiti, kad bi oni, koji obćeniti nauk o negriešnosti Marije protegnuše i na iztočni grieh, bili zaišli u bludnju. Izrična odluka ipak nebijaše još učinjena i proglašena. Pij IX. obrati se na katoličke biskupe i pokle više od 600 njih pismeno posvjedočiše, da neokaljano začeće matere božje vjeruju oni i povjerene jim biskupije, proglasi on svečanu odluku.

(Sliedi konac.)

Digitized by Google

Vatikanski koncil i njegovi protivnici.

Da amantem, et sentit, quod dico. . .
Si autem frigido loquor, nescit quid loquor.
S. Augnst. Tract. 26. in Joan. post. init.

„Grom francezkih i njemačkih topovah, štropot razvaljujuće se najsilnije države u Europi, premda su to vjekovne važnosti dogodjaji, nemogoše ipak sasvim zaglušiti sjajne debate vatikanskoga koncila i njegova znamenita zaključka“ — tako „Branik“ 8. travnja t. g. br. 12. pak što nije mogao zaglušiti grom francezkih i njemačkih topovah, to namjerava osujetiti Döllinger u Njemačkoj, a kano da bi hotio i Branikov članak u Hrvatskoj. —

Döllinger razvio je barjak opozicije protiv Vatikanskom koncilu, oko barjaka ovoga kupe se sljedbenici načelah njegovih u pitanju papinske nepogrešljivosti, koji se skupa drže kano nosioci njemačke bogoslovne znanosti, a Branik u spomenutom listu piše ovako: „Dobro bi činilo hrvatsko svećenstvo, da ozbiljno i triezno, sviestno i sdušno promisli, na koju će stranu pristati. Jer o tom, koji će princip prevladati od sada u katoličkoj crkvi, visi ili njezino uskrsnuće iz strašnoga indiferentizma, ili veliki petak započimajući klicom prevratah i velikih opasnostih.“ —

Hrvatsko svećenstvo mora da bude zahvalno piscu ovoga članka, što ga nagovara na sviestno i sdušno, na ozbiljno i triezno promatranje stvari tolikoga zamašaja, u kojoj je klica prevratah i velikih opasnostih. Nije znati dakako, koliko će hrvatsko svećenstvo ocieniti onaj poziv i savjet; ja od moje strane promozgao sam stvar ovu ozbiljno i triezno, sdušno i sviestno, pak evo priobćivam rezultat svoga promatranja. U osobe nediram — samo su mi načela pred očima.

Poznato nam je očitovanje Döllingerovo upravljeno na monakovskoga nadbiskupa; reče on: o čem nisam osvjedočen, toga nemogu pred božju istinu i vjeru priznavati niti naučati; tražim, da mi se pruži prilika pred sborom biskupah ili pod posebnom komisijom bogoslovah razložiti svoja načela i misli; uglavljeni nauk smatram za pogibeljan državi.

Döllinger traži dakle sud, pred kojim bi branio svoja načela, postupak i odpor. Na prvi pogled vidi se zahtjev njegov pravedan — novinstvo u jedan glas reče: I pravo je: audiatur et pars altera, nemo inauditus condemnetur; a vikačah vazda je na hrpe spremnih vikati i psovati na strašno sužanjstvo, u kom čami svećenstvo, da nesmie braniti istine, i tužna crkva koja se svietla boji! — Promotrimo dakle zahtjev ovaj Döllingerov sdušno i savjestno. Döllinger traži od nadbiskupa komisiju; ali zar to može nadbiskup učiniti? Pitanje kreće se okol zaključka koncila vatikanskoga — svi katolici znadu i vjeruju, ili bi barem morali vjerovati da je crkva u koncilu sabrana nepogrešljiva, i prem je svakomu katoliku slobodno pisati, govoriti i savjetovati o predmetu kojim se koncil bavi, prije za razprave koncilske, kad je odluka gotova, zakonito potvrdjena i proglašena, onda prestaje pitanje, i uglavljenom nauku mora se pokoriti. Jer tko je poslie proti proglašenom od koncila nauku o nepogrešljivosti papinskoj ustao, ustao je proti nepogrešljivosti same u saboru skupljene crkve, njezinu ugledu, bitku i žitku. Čuditi se mora čovjek tomu, da onako učen muž, kao što je Döllinger, nije previdio, kamo odpor njegov in ultima consequentia vodi? Njemu nepreostaje drugo, nego dokazati: ili da crkva katolička u koncilu sabrana nije nepogrešljiva; ili da vatikanski koncil nije zakoniti obćeniti koncil. —

Na vatikanskom koncilu bili su zakonito pozvani iz svega katoličkoga svieta biskupi, dakle svjedoci i sudci depositi fidei, odluke koncila zakonito su potvrdjene, jedino dakle što bi se moglo prigovoriti koncilu, bilo bi po mnenju Döllingerovom, da je koncil pod pritiskom rimskih fratarah (Ježuitah?) i pape zaključak stvorio. A je-li bi se moglo ovo dokazati? Da toliki biskupi, koji su pripravni krv svoju proliti za vjeru, koji tolikim požrtvovanjem vrše težke dužnosti stališa, da bi se dali ustrašiti ili zamamiti pritiskom fratarah ili istoga pape, ovo je nevjerojatno. Biskupi došavši na svoje stolice sigurno bi bili to objavili kleru i puku svomu i protiv pritisku prosvjedovali; ali baš protivno biva, jerbo vidimo, da baš biskupi koncilske manjine popušćaju od svoga odpora. Pak da bi se i moglo dokazati, da je pritiskom zaključak načinjen, svatko uvidja, a i isti Döllinger bi uviditi morao — da bi misaoni čovjek na to morao reći ovo: Bog je ostavio svoju crkvu, kojoj je ipak rekao: Ecce vobiscum sum usque ad consumationem sæculi. — A rieč božja drži.

Döllinger se je zaklonio za ledja bavarske vlade, pak zaklonjen sipa pisma proti koncilu nemareći za gnjev i sud uvriedjene matere. Ali sviestno i sdušno promatrajući stvar ovu svećenik, bit će uvidio iz izkustva svih vremenah, od kako postoji crkva katolička, da je u crkvi bilo mnogo sličnih junakah, koji su crkvi uzkratili poslušnost, a zaklonili se za ledja svjetovnih vladah, pak da su isti ovi junaci želi potle što su sijali, i sijali u mjesto mira, ljubavi i jedinstva nemir, razpru i razdor, a želi sve užasne posljedice nemira i razdora. Svećenik stvar ovu promatrajući morao je opaziti, da oni, koji ostaše u jedinstvu sa sredotočjem jedinstva, i ako se se je koje preporno pitanje pomolilo, dočekaše da je ono u ljubavi i riešeno. — Ovo kada hrvatsko svećenstvo sviestno i sdušno promotri, neće sigurno poželiti pod barjakom Döllingerovim lovor-vience brati, niti će mu slati pouzdanice, kao što mu šalju prpošni ljudi.

Branik piše o vatikanskom koncilu ovo: — „Unj (koncil) su sazvani bili biskupi iz najdaljih stranah svieta, da izreknu sami, da je usahnula vlast i sloboda, koju su neprekinutim nigdar nasljedstvom od apoštolah preuzeli, — da izreknu, da nije njihova skupnost, nego

Digitized by Google

jedna jedincata glava svjetlošću božjega duha prosijana; ni više ni manje neznači dogma papinske nepogrješivosti. „L' etat c' est moi" (država sam ja) i „Sum infalibilis" dvie su iskre iz jednoga kremena, dva su kremena iz jednoga vrela čovječega samoobožavanja. Najznamenitiji biskupi svieta podigoše glas proti svomu zasužnjivanju." Tako Branik. —

Koliko se iz ovih riečih Branika sabrati dade, namjerava on hrvatsko svećenstvo nagovoriti, da u slogi s njemačkim Döllingerom nastoji zasužnjene biskupe, a kroz biskupe ubogo svećenstvo, a kroz svećenstvo jadne narode osloboditi okovah rimskih; ali hrvatsko svećenstvo sviestno i sdušno uvidja, da bi se u oni čas, kad bi što takova poduzelo, faktično odciepilo od sriedotočja jedinstva, a tako stupilo iz krila crkve katoličke, što mislim, da niti isti Branik neželi. — Sviestno i sdušno promatrajući svećenstvo ostati će vierno crkvi.

„L' etat c' est moi" i „Sum infallibilis" dvie su iskre iz jednog kremena veli Branik; ali ako se ove dvie izreke sviestno i sdušno promozgaju, vidi se da je velika razlika medju njima, i da to nisu iskre iz jednoga kremena. a) Velika bo je razlika kada tko sam sebe za nješto proglasi i kada koga drugi proglasi. — Kada je Isus Šimunu svomu učeniku rekao: „Tu es Petrus ... confirma fratres tuos" nije onda on sam sebi to rekao. Jednu onu izreku izrekao je vladar francezki sam o sebi i nepovlašteno; nu kad je sabor crkveni izrekao, da je papa kao vrhovni učitelj nepogrešljiv, nije to rekla osobi, niti je sabor rekao Ivanu Marii Mastai-Feretiu, nego je rekao papi. Osoba je umrla, al papinstvo polag obećanja utemeljitelja crkve jest neumrlo. Lasno će nepristran katolik i sviestni i sdušni svećenik uviditi, da te spomenute izreke nisu iskre iz jednoga kremena. Prva je mogla poteći iz oholosti i samovolje, ali druga ne. Znade bo Pio IX. kako i svaki katolik, da sami iz sebe i od sebe nepogrešljivi nisu niti papa niti crkva, nego da su to jedino naredbom i milošću istinitoga Boga. — Znade svaki katolik, da bez milošće ove, zavod spasenja Isusom utemeljen, nit bi se mogao bio započeti, nit razviti, niti kroz viekove na toli uzburkanom moru svieta obstojati. Isus je obećao, da će Duh sv. voditi ckvu u svu istinu, pak kadno je crkva vodjena milošću njegovom nepogrešljivost pape kano učitelja sankcionirala u koncilu, onda je on kroz usta crkve govorio. — Tude dakle nemože se pomisliti, da bi Pio IX. il koji papah hotio obožavati sam sebe. On kao organ, kojim se služi Duh sv. može jedino u poniznosti reći: Loquere Domine, audit servus tuus. —

Što se tiče sužanjstva, u koje da se riva ovim naukom, treba se s jedne strane sjetiti s množinom ostalih ove gospodnje izreke: Jugum meum suave, et onus meum leve, a s druge, da je posvuda zavladala sloboda vjerozakona, pa komu se vidi pretežko, bio on tko mu drago, slobodan mu iz toga sužanjstva izlazak. A sviestno i sdušno promatrajući mora se na koncu viditi i pripoznati, da Döllingerov barjak baš vodi u vrtlog prevratah i opasnostih. *Andrija Stipić*, župnik.

„Ein Mahnwort."

U „Agram. Lloydu" od 7. lipnja čita se na prvom mjestu „Ein Mahnwort", a upravljeno je na nadbiskupa. Moraš po više putih to proštiti, pak i onda jedva razabereš poglavite misli, a što je upravo piscu na srcu i što bi hotio a sa stanovitih obzirah nije smio reći, to moraš sam misliti. Jedino to ostane ti poslie opetovana čitanja razgovetno, da se je nadbiskup svojim ponašanjem piščevim gospodarom i družbi ljuto zamjerio, i njihovo svakojako očekivanje prevario, a promotriš-li dobro, čije je list čedo, kako i stranu, s koje je zaorio „Mahnwort", već onda nemožeš se oteti slutnji, da su to politički jadi, a kada jošte znaš, što je sve za kratka njegova vieka načarano u njem o vierskih pitanjih i kako se za saborskih izborah mahnitalo proti kleru, onda si posve siguran, da su jadi politički. A što kaže od prilike ovo je: Znaj kakov ti je bio dolazak i doček, kad si stupao na najbogatiju stolicu trojedne kraljevine, znaj čije si djelovanje imao poprimiti i nastaviti, djelovanje Haulika, koji se je prem tudji sin tisućom djelah veledušja i najbrižnijim obavljanjem dužnostih znao udomaćiti . . . i kroz težka vremena otčinskom, i kad je trebalo, takodjer strogom rukom vodio vas svoj kler, osobito mladji, da nije bio moguć, ili se je vrlo riedko dogodio slučaj, da bi tko prekoračio granice. A sada eto je naopako, već je vidjeti znakovah, da sve po zlu ode (ob nicht jetzt schon die Zeichen von Abirrungen, Ausschreitungen und selbst von moralischen Verfalle unter der Ihrer Führung anvertrauten Schaar sich mehren?) Poznaš-li zemlju? poznaš-li narod? Putovati je trebalo, spoznati se i sporazumiti se s pukom i njega predobiti; moglo se je dokinuti stvarih, koje puk tište, duhovni stalež obružuju, pristojnost i ćudored vriedjaju; mnoge mladje svećenike na pravi put dovesti, mnoge vriedne, za koje nije znati (dà, dà) spoznati. I sve u jedno: preni se iz svoga mira i pustinjačkoga promatranja, hajd po zemlji ter nastoj srca si u novoj domovini predobiti! Na to spominjemo prije svega što „Agram. Ztg." odgovarajući prvim člankom od 10. t. m. na taj „Mahnwort" napisa o dolazku, prvom prikazanju i postupku nadbiskupa Mihalovića u obće, posebice napram kleru. Pokle je isti list takodjer naslutio, da je politički tim besjedam uzrok i izvor, i uz hvaljenu uspomenu Haulika da se njegova popularnost prehvaljiva samo onda, kada se hoće Mihalovića poniziti, piše ovako: „Što se tiče tobož neprijatnoga dočeka, to se zna, da ono skroz nije išlo na osobu crkvenoga dostojanstvenika, koj nije poznat bio, nego proti komu je, kako nam je još u pameti, glas u ovdašnjem pučanstvu

Digitized by Google

više manje, i to iz sgoljno političkih razlogah, bio razdraživan i hušten. Budimo pravedni i recimo, da je nadbiskup Mihalović pri svom dolazku prije svega i jedino držao pred očima dužnosti svoje visoke crkvene časti, i podvrgao se kano lojalan i pokoran podložnik previšnjoj volji nj. veličanstva kralja i vladara. Sebičnost i slavičnost nisu njega vodile; ali je znao on, da u težko vrieme stupa u težje još okolovštine.

„Jedan faktor, jedna strana tih težkih okolovštinah stojaše u političkoj situaciji zemlje, koju situaciju on niti je stvorio niti stvoriti pomogao; on ju je našao kano gotov čin, našao dalje većinu svoga puka u najžešćoj opoziciji proti sada obstojećem sustavu državnom, koj je morao rado pripoznati u svih mu konsekvencijah, nu ipak niti ga je najmanje pomogao podići niti utvrditi. Valovi pokreta dižu se i danas jošte visoko, svačije oči uproše se u visokoga dostojanstvenika — hoće-li on svoj crkveni ugled kano sredstvo za političku agitaciju, makar s pogibelju svoje sramote, zlorabiti, ili će nemarno za sudbinu zemlje, s kojom je najuzvišenijimi dužnostmi svezan, gledati? Tako tada stojaše pitanje. Po našem sudu nadbiskup Mihalović našao je pravi put, dočim se je prije svega pazio, da se nestavi u protimbu i opreku sa svojim klerom, kojemu je duhovni poglavar i kao takov morao se držati; čuvao se je razmiriti s klerom, držeći se onoga ljudskoga načela: da poglavar od svoga podložnika mora ravno tražiti najstrožje vršenje njegovih dužnostih, ali ne da bi robski povrgao svoje individualno mnenje; ne iz političkih razlogah, nego strogo povodeći se za svojimi kršćanskimi dužnostmi opominjao je i odgovarao on kler svakom prigodom od prestupka i agitacijah, pak iz štovanja napram svietskomu ugledu. Dirati u gradjanska prava duhovnikah neima on jednom niti vlasti, a mi sa svoje stvane osvjedočeni smo s dna duše, da bi to u ovom ili onom smislu bilo nekoristno i pače škodljivo." Tako „Agr. Ztg."

Ima se hvala Bogu zašto cieniti uspomena Haulikova, a nije povriedjena ni malo, kad evo prilika i pravica ištu popravit, što se toj uspomeni nepravo ili naopako podmiće. Nije davno ter nam je svim u živoj pameti: da Haulik bijaše muž politike i u svojih političkih načelah stalan i iskren, ter se nije uztezao nje javno izpoviedati i svakom znatnijom prigodom očito braniti. Politika njegova kako očita tako i svakomu poznata bijaše. Ali i to je poznato, da on klera svoga pod svoje političko osvjedočenje nije skučio niti na svoj pravac politički spravio i za sobom poveo. To je i sam on dobro znao. Jesmo potle slušali i čitali po više putih žaobe i jadikovice, zašto se u jedan sgodan čas nije poslušalo savjet Haulikov, jer da bi politika narodna po njegovu savjetu na bolje bila okrenula i na bolji konac bila dognala; nu to se sada nepita, nego se pita, je-li on kler u političkih pitanjih vodio? Nije. Okružnice na kler, koje je glede političkih pitanjah bio primoran napisati, padaju u zadnje godine njegova vladanja, a zaista nije jih niti sam on držao za slavne čine svoje niti od njih izgledao znatna uspietka, kako sbilja ako nisu naopako djelovale nisu ništa pomogle. Koji bližje do njega stajahu znadu, kako se on g. 1868. tužan vrati iz toplicah (Karlovih varih); jer je prolazeći kroz Beč iz premilih i vazda prijatnih ustiuh morao čuti od druguda prišaptnutu spočitnicu: da on nevlada svojim klerom, za koji bi trebao drugačiji način i postupak itd. Radilo se, to svi znamo, da se njemu o bok postavi vikar ili administrator, koj bi drugač znao i hotio postupati s klerom. Kako god. 1848. tako i pod konac života svoga nadje se on medju istim dvjema vatrama, a sudimo da je glede politike s neugodnom sietom morao poći sa svieta. — Nasljednika njegova, bude-li on tko mu drago da bude, nije čekao ništa ugodniji položaj. Eto za nadbiskupa iz Ugarske opata Josipa Mihalovića, imenom i starinom Hrvata: u jednom taboru veselje i grožnja: ha eto popovstvu u opoziciji stojećemu straha, u drugom taboru razdraženi razdražuju se jošte žešće. Kler od opozicije s malenom morda iznimkom spravio se da se napram novom nadbiskupu ponaša kako ište duh crkve i kako se pristoji duhovnomu poglavaru; u političkoj pako opoziciji ostati pak ostati. Posve je naravno, da Mihalović pozvan višnjom voljom na nadbiskupsku stolicu zagrebačku, mora sada gledati kako će bolje nego prije poznati narod hrvatski i njegove različite odnošaje, a posebice i najpače kler svoj. S klerom spoznati se bijaše mu prva želja, i u to ime rad je pitao, rad slušao, svaki mu pohod i sastanak s ote strane bio drag i najdražji. Hotilo mu se ravno preteći želju i poslužiti mu gotovim, pak razklopilo pred njega knjige živih i mrtvih; ali je Mihalović čovjek od svestrana pitanja i razsudjivanja. Koga god stepena i kakova god biljega duhovnik pred njega došao, dokle god bi dopustilo vrieme, dugo bi se nadbiskup s njim zabavio, a zabavio se ne s jednim kapelanom po uru i više vremena. Razgovor vodio bi na svakojako polje pitanjah, a kako je nadbiskup prostodušan i iskren, opazilo se brzo da i napram njemu treba i valja da svaki duhovnik bude iskren, pak i jest mnogu iskrenu besjedu čuo. Nije još godina, pak u gradu Zagrebu težko je i jedan duhovnik, da nije bio na pohodu i razgovoru kod nadbiskupa, a tako se je jur obredao i veći diel vanjskoga klera bez obzira na političku bilježku. Zna Mihalović na kakovoj stolici sjedi ter kakovu čast i vlast obnaša, pak upravo kad se je uputio ob ovom i onom iz svoga klera političkom opozicionalcu, da je značajan i razborit čovjek, vrstan i revan duhovnik, nije ni mogao po svojoj časti, naravi i načelih drugčije, van cieniti ga i obljubiti; kako usuprot uz političku preporuku a uz hrdjave ostale konduite svaki je zlo bio preporučen novomu nadbiskupu. Nevalja pri tom, ako svakim svojim činom nije svakomu pogodio, zaboraviti na težkoću položaja. Kažu

Digitized by Google

nam, da je ban Rauch poslie malo vremena našao puno uzroka biti nezadovoljan s novim nadbiskupom. To nije niti netreba biti tajna pred nikim, da je nadbiskup Mihalović med Ugarskom i Hrvatskom za uniju, i želi da bi ta unija bila utvrdjena iskrenim sporazumkom i slogom, čemu on svojih silah nekrati; ali u čas, kad je borba već uzplamtila, i protimba zievnula, slabo se šta ili ništa u tom smislu dade učiniti. Pazilo se oštro sa svake strane na svaku njegovu rieč i mig. „Agram. Ztg.“ u spomenutoj obrani piše ovako: „Jer dok je „Branik“ u svoje vrieme nadbiskupu spočitavao, da silno proti narodnoj stranci agituje, opet evo „Mahnwort“ govori, da nečini posve ništa, pak iz toga neka je izveden ovaj logični zaključak, da nadbiskup obdržava ono: medium tenuere beati, vieran načelu: da se u državi ustavnoj ima služiti samo ustavnim sredstvom, da dakle crkveni dostojanstvenik napram svojim podložnikom može raditi savjetom, a ne zapoviedju.“ Zašto nadbiskup nije putovao, lahko se je dosjetiti uzrokom, komu je pamet i srce na pravom mjestu. Ta svatko može znati, kakova nam bijaše prošla jesen i zima, i kakovo proljeće; pak ovih zadnjih mjesecih, koliko bi bilo i dopustilo vrieme, saborski izbori i oko njih agitacije nisu prikladne sgode za biskupsku službu, porad koje bi morao putovati. Ili zar bi nadbiskup bio morao putovati baš posred političke borbe porad agitacije? Nije ni moglo drugčije biti van da se ljuto prevari, ako je tko od njega to očekivao. Pored toga treba pamtiti, da zagrebačka biskupija broji 36 kotarah i do 350 župah, pak da je u prvašnja vremena znalo minuti po 15—20 godinah, što nekoje okolice i mjesta nevidiše biskupa. — U ostalom nadbiskup je po duhovnom poslu pohodio grad Varašdin mahom poslie saborskih izborah, i nauman je po osnovi jur ožujka mjeseca napravljenoj putovati opet. A morda već sada za kratko vrieme nadbiskup Mihalović pozna bolje narod i duh narodni, nego koji u zemlji rodjen čovjek oko „Agram. Lloyda.“ Zna on već dosta dobro vrline, potrebštine i nestašice u svom kleru i puku, i mnogi je časak vremena prebavio u promišljanju, dogovaranju i snovanju, kako bi se ovo i ono dalo promaknuti, ovomu doskočiti, ono utrti. A na smieh se daje čitajući u „Mahnwortu“, da glavar ovolike biskupije može tratiti vrieme samotnim promišljanjem. Ta jedino ovakov „Mahnwort“ može neznati, da se na ovakovu mjestu osim privatnih dvorskih i vlastelinskih brigah i posalah, osim pohodah, molbah i predstavkah more imati pune ruke posla, i da tud uz najlagodniju krv nemože biti toga čarobnoga mira i počinka. A što se tiče tobožnjih opačinah, u koga ima mozga, mogao bi i sam smozgati, da se u nekoliko mjesecih nemogoše uvriežiti niti opačine niti krieposti; a drugčije s preziranjem odbijamo to natrag, jer odkuda je potvora došla, ondje će svaka opačina naći mirnijega si ležaja. Znali bismo pripoviedati, kako su ljudi, koji su se nadbiskupu Mihaloviću najveć laskali, najveć ga i ogovarali, a ti su najmanje iz klera. Na koncu što je natuknuto o najbogatijoj stolici, moramo pripomenuti, da se je s iste strane nedavno dokazivalo, da je djakovačka stolica najbogatija dohodkom, pak i „Agr. Ztg.“ u spomenutoj obrani kaže, da djakovačkomu biskupu mnoge godine od same žirovine njegovih 54.000 ralih šumah udje više nego-li zagrebačkomu donese vas ukupno dohodak. To ostavljamo razpitkivati drugim; nego po našem sudu to mora svatko pravedan priznati, da je od početnika ma na kojoj stolici i veledušno i puno, ako je u desetak mjesecih na podporu učećoj mladeži, dobrotvornim zavodom i na druge dobre svrhe porazdavao oko 26.000 for.! A kako ćeš stati na kraj svakomu govoru i prigovoru, kad ima ljudstva, koje vjeruje da je nadbiskup Mihalović kriv, zašto neprestano dažd pada?!

Viestnik.

Zagreb. Velika tielovska procesija zlo nam je ljetos dokončala. Kako već sdavna malo koji dan mine, da nepokvasi iz zraka, a bez mrkih oblačinah, ako i nepokvase, baš nijedan dan, tako nam osvanu i Tielovo, i prem je bilo slutiti, da istoga dana mora biti daždа, stojalo je ipak vrieme u jutro mirno, i moglo se zaufanije proricati da će procesija minuti po liepu vremenu. Izašla dakle poslie devete ure procesija vodjena od preuzv. g. nadbiskupa, a praćena od svietloga bana i velike svite, sve u najsvečanijem ruhu; ali kad u gornji grad, puhnuli vjetri, smrklo se za tilji čas, i poslie treće postaje na kipnom tržiću počelo krupno škropiti, a od duge ulice preko velikoga trga, gdje je stojala poredana vojska, do prvostolne crkve udrila i proganjala baš biesna ploha. Tako još nam nije pokisla i smela se procesija, a na ruhu učinila je dosta kvara. Prvi kraj procesije s dugom povorkom djevojakah svih ženskih zavodah u bjelini bio je već sretno zaklonjen u crkvi. Za čas opet prosinulo i obladalo obzorjem sunce, ter se je iz crkve izlazilo bodrije i veselije. Za vojsku svu, koja je bila izašla sbog procesije, odredio je preuzv. g. nadbiskup da se iz njegove pivnice dade na svakoga momka pol oke vina, a sboru gudbe darova 100 for. U nedjelju minu osminska procesija u gornjem gradu sretno, prem ne bez mrkih oblačinah i straha. Ove godine vidismo na istoj procesiji tu novinu, da je osim vojničke pratnje i gudbe stupala još i puna vatrogasna gradska četa u uniformi sa svojom gudbom, ter je izmjenice za vojničkom svirala. Za osminsku procesiju kapitulsku danas je krasan dan. Izašla je takokodjer amo vatrogasna četa s gudbom. Svetu službu obavlja i otajstvo nosi preč. g. Fr. Gašparić, a prati preuzv. g. nadbiskup.

— Preuzv. g. nadbiskup darovà za pogorelce u Petrijancih 50 for.

— Presv. i preč. g. biskup Iv. Ev. Pavlešić ode danas u Beč, da pred papinskim nuncijem rekne professionem fidei i zakletvu.

Digitized by Google

— Jošte se mogu spominjati štioci, kako lane u našem listu br. 27. „smierna pitanja" zapitaše s ostalim: kako je to, da u rimskom šematizmu dvorskom „Annuario Pontificio" nije naći imena Rožić Jure, za kojega naš zagrebački šematizam iz njegove ruke piše: Illustrissimus D. Rožić Georgius, Protonotarius apostolicus ad instar participantium et Praelatus Suae Sanctitatis domesticus etc., i kakova je to nesreća slučaja, da je baš njegovo ime posvuda izpalo, gdje je zabilježen svaki počastni i prekobrojni službenik? Kako je kapelan vojni mogao dobiti toliku čast? Na to nam stiže od g. vojnoga župnika Rožića u sliedećem odmah broju objavljeno pismo, koje ovako počima: „G. uredniče! Dopustite mi, da se pozivu, uvršćenu u br. 27. Vašega kat. lista odzovem te sliedeće do znanja stavim, što izvornimi dokumenti posvjedočiti mogu. Apostolskim protonotarom postadoh Breveom, danim u Rimu 30. siečn. 1866. a podpisanim od kardinala Paraviani (Paracciani) Clarellia te tim stupih u red prelatah. Dobivši Breve preko padovanskoga ordinarijata, položih svečano, po naredbi iz Rima professionem fidei i zakletvu u ruke presv. biskupa padovanskoga Friderika de Marchionibus Manfredinia. Dopust, da mogu in pontificalibus službu božju obavljati, dobih mjeseca srpnja proš. god. od preč. i presv. g. vikara biskupa Ivana Kralja ustmeno." itd. K tomu još napisa nam citatah iz sv. pisma s liepim naukom. Izvornih dokumentah nije nam pokazao. Malo kašnje čitasmo u „Narod. Nov." viest, da je g. Rožić od senjskoga ordinariata dobio dozvolu služiti in pontificalibus u obsegu iste biskupije. E dobro! Prem se posve nemogosmo otresti slutnje, mirni kakovi smo pustismo stvar tim većma, jer nam prijatelj u Rimu bijaše zaokupljen poslom; nego nije pustio dobar znanac Rožićev, pak on stavio se tražiti i na koncu sbilja našao — dobio u prepisu ovjerovljenom sva pisma: breve, formulu zakletve i pismo biskupa padovanskoga, preko kojega je bivši vojnim kapelanom austrijskim u Padovi Rožić izmolio i primio čast. Papinsko pismo pako piše ovako: „. . . auctoritate nostra apostolica harum Litterarum vi te Protonotarium o r n a m e n t a r i u m seu t i t u l a r e m eligimus, constituimus et renunciamus. Proinde tibi, d. F. concedimus omnia et singula jura, privilegia, honores, indulta, quibus alii hujusmodi honoris munere insigniti ex Constitutione fel. reg. Pii Papae VII. Praedecessoris Nostri utuntur et fruuntur. . ." To je pako treći red protonotarah, koja se čast dieli na prošnju i preporuku ovoga ili onoga biskupa, i nestoji bilježen u dvorskom šematizmu rimskom; nije dakle drugi red „ad instar participantium", kako se piše g. Rožić. On reče u svom očitovanju, da je položio zakletvu; tim većma dakle bijaše njemu dužnost pogledati u Bullarium Romanum i u njem dotičnu konštituciju pape Pija VII. ili ako to ne, barem u koju knjigu kanoničkoga prava, ter bi n. pr. u Porubskoga (1867.) str. 217. bio našao o svom redu protonotarah prvo, da nisu prelati. „Licet non sint Praelati, tamen possunt uti praelatitio, videlicet veste talari et palliolo, nuncupato mantello n i g r i c o l o r i s, in publicis supplicationibus et Ecclesiae aliis functionibus etiam rocheto subtus palliolum. Usus collaris et caligarum c o l o r i s v i o l a c e i eis omnino i n t e r d i c i t u r. Sacrum operantes a simplicibus sacerdotibus minime differunt . . . . v e t a n t u r praeterea a n n u l u m adhibere. Denique: qui aliis juribus uti ausi fuerint, si ab ordinario tanquam Sedis Apostolicae delegato semel et bis admoniti non paruerint, eo ipso privatos delato honore se sciant." U svakom slučaju zlo: zlo ako nije gledao, zlo ako jest gledao a nerazumio. Spomenuta konštitucija Pija VII. kaže još, da ovakov imenovanik ima svoj breve poslati u Rim i ondje se dati u svoj red uvrstiti i upisati, i o tom odanle upisnicu sa šedulom povlasticah primiti. Dotle se niti naslov nesmie nositi. Ako je to g. Rožić učinio, mora znati kojega je reda i kojih povlasticah protonotar, ako nije, opet zlo. G. Rožić mogao je pokazati svoja izvorna dokumenta ordinariatom senjskomu i zagrebačkomu; ali zagrebačkomu znamo da nije pokazao, a moramo suditi da nije ni senjskomu. Za nas je to ravno svejedno, ali kad nam se je pružila prilika, morasmo evo pravo odgovoriti na lanjska pitanja i gotovi smo, a onaj dobri protonotarov znanac, koji je ona lanjska pitanja bio i spotaknuo, goni još pitanja.

F r e i b u r g. Ministarstvo Jolly otelo je crkvenoj upravi i opet dvie čisto crkvene zaklade: sjemeništnu zakladu bruchsalsku s 300.000 for., koja potiče još od biskupije špirske, zatim sjemeništnu zakladu heidelberžku, koja iznosi prieko 2 milijuna.

* *Servus mjesto Hvuljen Isus!* Neki školski nadzornik mjestni u Štajerskoj naložio je djeci, kako „Gr. Vlksbl." piše, da nesmiju više nikoga pozdravljati pozdravom: Hvaljen Isus!, nego dječaci da imadu naprosto reći „Servus" djevojčice pako „Diener." Djeca podju poslije škole kući s najboljom voljom, da udjelotvore novi nauk i nalog. Prvoga kirijaša, što ga sretnu na putu, pozdrave glasno sa „Servus" Čovjeku se činio pozdrav čudan i nov i valjda ruglom, jer je djeci prietio bičem. Djeci bila to liepa šala, te stanu vikati još jače „Servus, servus, servus" i nagnu bježati. Za nekoliko sto koračajah dalje sretnu dječaci čovjeka, koj je pozdrav „Servus" razumio, i pozdrave ga po naputku gospodina nadzornika; ali čovjeku nebilo po volji, već jih je opsovao i raztjerao. Čuvši za tu novu modu roditelji i drugi pametni ljudi odvrate djecu od nadzornikova premudra naputka, te se tako stari pozdrav povratio, a novi ukinuo.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. A n d r i j a F r i š, d. p. u Daruvaru, ide za upravljatelja župe u St. Gradišku; g. P e t a r P a z m a n, d. p. iz Gaja u Daruvar.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 25. Tečaj XXII. U Četvrtak, 22. Lipnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Vladanje pape Pia IX.

(Iz pastirskoga pisma kard. nadb. Raušera.)

(Konac.)

Dok je apoštolsko djelovanje sv. otca tolikim uspjehom bilo okrunjeno i katolici zaufano izgledali novu dobu preporodjenja, neprijatelji istine i pravice nisu stali bez posla. Boj kod Novare i oteće Rima bijahu ravno za talijanske urotnike težak udarac; ali u sinu Karla Alberta nadjoše saveznika još sklonijega od otca mu. Na bojnom polju za neko vrieme nije bilo ništa učiniti; ali boj proti crkvi poprimljen je mahom opet. Sardinska vlada razkinu od Karla Alberta s papom sklopljeni konkordat i radila je toliko samovoljno, da je sv. otac proti početnikom i pomagačem tih krivicah morao izreći izobćenje. Ohrabrena svojom srećom u Piemontu stavi se prevratna stranka po svoj Italiji još odvažnije na posao; njihovih mislih glave po Njemačkoj zamahnuše opet drzovito; u Bruselju razagnaše slobodni zidari pomoćju kupljena ljudstva sabore, jer biše naumili skroz nepravedan proti crkvi naperen zakon dokinuti. Sve to opominjalo je na oprez i pazku; nu da bi odatle ozbiljna pogibelj zaprietila, nije bilo prevratu snage niti se je bilo bojati. Tad nagna tadanji vladalac Francezke u čudo Europu nenadanim činom; on uze talijansku revoluciju pod svoju zaštitu. Austrija vojevala je nesretno, a mir u Curiku napravljen razkidan je prvlje nego je bio podpisan. Pri tom se dogodilo što je svatko oštrijega oka mogao previditi: crkvenu državu nije se ništa štedilo.

S gubitkom legacijah poče za sv. otca nov red napastih, koje otmicom Rima 20. rujna pr. g. po Piemontezih dognaše na vršak; nu posred stiske i pogibeljih prikaza se sva veličina njegova Bogu odana duha, i pribavi mu poštovanje i udivljenje, koje ga sada slavi. . . . . Obazrimo se dakle na dogodjaj. Piemontezi zaokupiše za se kako Toškanu i Modenu tako i papinske pokrajine, koje, jer su bile upravljane po legatih, obično se zovu legacije. Car Ludvik Napoleon nije hotio pripoznati, da je to njemu drago i da odobrava; nego kako god su Piemontezi po njegovu oružju dobili Lombardiju, i njegovu se migu i zapoviedi pokoravali, pustio je ipak neka rade i očitovao, da on nikomu neće dopustiti da bi se miešao u posle Italije. Skoro zatim stupi on korak dalje; s njekim silenjem, koje se skroz kazalo kano zapovied, zaiska on od pape, neka otete mu činom zemlje ustupi kralju sardinskomu, a kao razloge tomu brojio bune, što su se onuda dizale, i koje očevidno tobož kažu, da papinsko vladanje željam i potrebam puka neumi zadovoljiti. Više putih pripominjalo se je, da je takodjer Pij VI. mirom Tolentinskim iste zemlje bio ustupio. Ali on učini to u krajnoj sili: jer očevidno je, da on vojsci francezke republike nije mogao stati na put, a nadao se je, da će tom žrtvom spasiti veći diel crkvene države. Sada zahtievalo se je legacije u ime pravah talijanske revolucije; kada bi pako sv. otac talijansku revoluciju pripoznao za ovlaštenu i pravnu, tad bi istim činom odrekao se ne samo legacijah nego još i sve crkvene države. A znao je on povrh toga dobro, kamo i dokle oni zahtjevi smieraju i sižu.

Knjige i spisi, kojimi je Ludvik Napoleon svoje osnove davao kano oglasiti i za nje pripravljati, izrekoše ravno: da papi pači dogma ter zato da nemože izpuniti pravedne želje svojih podložnikah. Prije svega dakle da treba njega spraviti na obseg zemlje od 600.000 stanovnikah, i tada mora se pokazati, je-li barem u tom obsegu zna i može puk namiriti. Ako to nebude, tada mora biti zadovoljan s Leonovim gradom,

Digitized by Google

konu se za gubitak političkoga prvenstva mora dati široka municipalna sloboda. U isti mah silila je francezka vlada papu, neka bi crkvenoj državi dao ustav; jer to da je jedini način, kojim se sv. stolica s Italijom može pomiriti i svjetovnu vlast svoju osigurati. Ali to je već više nego jedan put svjetovano Grguru XVI. Poruci englezki sve načine upotriebiše, kako bi ga uputili: ako dopusti narodnu stražu, slobodu štampe i naredi s pravom odluke kamere, da će tada crkvena država procvasti i ojačati. Francezka vlada bijaše tada opreznija i prijatnija; medjutim preporučala je papi i ona popustiti u sloboštinah, kroz koje bi, kako stvari onda stojahu stranka prevratna bila dobila neodoljivu moć. Grgur XVI. odbi ove savjete, pak zato bijaše na njega dosta žaobe i tužbe; ali poslie svaka želja, koju je Pij IX. od dobrote srca svoga izpunio, upotriebila se je strogo po naputku od Mazzinija kazanom, pa kad je crkvena država imala narodnu stražu, slobodnu štampu i dvie kamere, svidje se prevratnikom da je papa suvišan ter najnovija rimska republika poče svoj kratki neslavni viek. Kad je to bivalo, pobjedjena Sardinija bijaše nemoćna; sada pako povećana i francezkim štitom zaklonjena stojaše iza urotnikah i prevratnikah, pak da papa nije čvrsto držao uzde samovladanja, to bi crkvena država odlukom rimskoga parlamenta bila udružena u sjedinjenu Italiju, ter bi tada osim nesreće bila još i sramota. Sv. otac nije se dao od francezkoga cara niti ustrašiti niti nagovoriti, a sudbina napuljskoga kralja bila je posve dovoljna, ter je vas sviet mogao priznati, da je on pravo previdio i radio. Čitavim redom izdajstva, kakova sviet prije nije vidio, preoblada prevrat u Siciliji i Napulju. Čim je veća rastla pogibelj tim jače silovao je Napoleonov poslanik nesretnoga vladara neka bi dao liberalan ustav. Kad je popustio, poslužiti će se urotnici dobivenom slobodom, da brže svrše započeto svoje djelo. Buduć pako da Pij IX. nehtjede dati svoje ruke za propast crkvene države, to je tada izpunjen prvi diel programa ter je crkvena država oklaštrena, kako je bilo prorečeno. Rujna mjeseca 1860. prodroše Piemontezi u papinsku zemlju, i kod Castelfidarda klonu papinska vojska pred jačom silom. Biše ravno zaletiti se dalje, nego je iz Pariza bilo dopušteno, i zato moradoše jedan diel zaokupljene zemlje pustiti; nu zemlja, koja je papi ostala, brojila je skupa s Rimom 700.000 stanovnikah: dakle malo više, nego je bilo naviešteno. Ovi siloviti čini kosnuše se jako srdacah. Iste nekatoličke vlasti osjetiše da je tu medjunarodno pravo povriedjeno i prejako, primjer tim postavljen prepogibeljan, ter početkom god. 1860. bijaše u kabinetih zlovolja tolika, da je Napoleon kongres, na kojem nadao se je da će Europa preobraženje Italije odobriti, morao opet odgoditi. Bijaše to ravno čuvstvo časovito, u većini zemaljah smiriše se vlade i počeše dogodjaj suditi svaka po svojoj koristi; nu posve drugčije držao se sud po svih onih krugovih, kuda katolička sviest bijaše živa i snažna. — Katolici pruski velikim dielom bijahu hladni i nemarni, ter mirno motrili što vlada kani i radi s mješovitom ženitbom; nu kad je pruska vlada zatvorila nadbiskupa kolonjskoga, prenuše se i oživiše. Siloviti čin probudi pozor, ter oštrije motreći pitanje, vidiše, da je to napereno proti katoličkomu nauku, pak zato da je svakomu njih povriedjena zajamčena pravica. Sada pako dirnulo se u glavu sve crkve. Nije ravno njega kako mu dva predaka, vrglo u sužanjstvo; a nije se s prvice ni bojalo da bi se to moglo dogoditi. Nu što se je dogodilo, jest to, da mu je otelo velik diel crkvene države, a tu otimačinu opravdavalo takovim načelom, iz kojega je izlazilo: da sv. stolica mora izgubiti svu zemlju. Tada neka bi papi ostao jedan liepi dvor i oko njega ostao sjaj vladara; ali u nijednoj stvari, za koju bi mario i prionuo kralj talijanski ili njegov zaštitnik, nebi bilo pune slobode, a opet bi se pričinjalo da ju ima, pak uza sve brige, muke i boje nebi mu bilo mučeničke prilike, kakova bijaše šestomu i sedmomu Piju u tiesnu zatvoru. To bi za djelovanje apostolske službe bilo vrlo opasno stanje. Morao je dakle svaki katolik od promišljanja viditi, da su velike stvari crkvene u pogibelji. Povrh toga u navali na crkvenu državu sdružila se sa surovom silom lukavština, ter izdajstvo, a laž bezobrazno razplitala mreže, da je svaka bolja ćut u ljudskom srcu uvriedjena.

Biskupi pogodiše svaki put pravo, što jim je raditi; po svem katoličkomu svietu ustadoše glasom na obranu očevidne pravice; ustadoše braniti baštinu Petrovu, koja je pravedna imovina sv. stolice i sve crkve; a nije glas njihov prozujio u pusto. A nije dosta govoriti, nego su katolici takodjer radili; zajam što ga sv. otac morade napraviti, da može barem od urotnikah i pustih četah čuvati mir i vlast svoju svjetovnu, brzo je našao dielnikah, i još je obilato stizalo darovah. Siloviti i krivični dogodjaji mjeseca rujna 1860. godine probudiše i bolje pozor i ćut katolikah i spotaknuše nagon, neka bi se papi pružila što ljepša pomoć i utjeha. U to ime sklapala se družtva, koja će po mogućnosti raditi za crkvenu državu, naredilo se sabiranje darovah, sastale se oko pape sjajne skupštine biskupah iz svih zemaljah, u šest godinah dvaputa, prviput godine

Digitized by Google

1862. na njegov poziv, neka bi došli na svečanost proglašenja 26 mučenikah, koji god. 1597. za vjeru skupa sa svojimi učitelji u Japanu krv proliše; drugi put za proslavit svršetak osamnaeste stotine od slavne smrti apoštolah Petra i Pavla. Car Napoleon počuti, da je došao u čudan klanac. Morao je karbonarom pomagati, jer se je za svoje mladosti s njimi svezao i zavjerio se, pak se boji od njih smrti. Tako postade on zaštitnik talijanske revolucije. Nu on je ipak vrlo dobro znao, da je francezka revolucija krvna njegovu priestolu neprijateljica, ter proti njoj morao prizvati u pomoć vjerozakon: zato nije smio želje i zahtjeve francezkih biskupah prezirno odbiti. U rimskom pitanju pako zahtievali su francezki kako i svi biskupi upravo protivno, nego što su hotili karbonari. Osim toga vidjevalo se je to Francezom, osim crljenih republikanacah, skoro naopako i nevjerojatno, da bi francezki vladalac radio Italiju pretvoriti u jedno jako kraljestvo. Zato su i oni Francezi, kojim nije stalo za katoličku crkvu ili bi pače radi vidili nju poniženu i potlačenu, želili, neka bi ostala crkena država barem u onom obsegu, kako je stegnuta, jer tim bi jedinstvu Italije još uviek manjkao zaglavak. Pokle je dakle Ludvik Napoleon, osnovam karbonarah žrtvovao tri četvrtine crkvene države, prestade. Želje i osnove njegove ipak vazda su iste. Prosinca mjeseca god. 1863. predade francezki poslanik grof Sartiges u ime carevo papi osnovu nagodbe, po kojoj bi papa za stanovitu dotaciju sebi i kardinalom odrekao se crkvene države osim Rima grada, nad Rimom pako kralja talijanskoga imenovao za svoga namjestnika. Naravska je stvar: Pij IX. odbi ponudu. Na to Napoleon rujna mjeseca g. 1864. sklopi s kraljem Viktorom Emanuelom ugovor, po kojem je francezka vojska u svoje vrieme imala izaći iz Rima, a drugčije tako bijaše dvoličan i pružljiv, da si ga mogao tumačiti za papu i proti njemu. Kano po strani očitova god. 1865. Napoleonov ministar španjolskomu poslaniku: Francezka i poslie, kada povuče vojsku iz Rima, neće dopustiti, da druga koja katolička sila priskoči u pomoć papi, sam pako on da nedaje više svojih bajonetah, ako sv. stolica bude i u napried proganjala napredak moderni u svakom obliku njegovom, i svaki sporazumak s Italijom od sebe odbijala. To je ljuto u strah nagnalo; nu ipak u jeseni god. 1867. poslie oluje, koja je bila zaprietila crkvenu državu skršiti, poče se vedriti nebo.

Garibaldove puste čete prekoračiše medje u papinsku zemlju, a piemontezka vojska stupala za njimi. Ali tada pomnožane su francezke u Čivitavekiji stojeće čete znamenito, i s njihovom pomoćju papinska vojska razbi crljenkošulje, a Piemontezi niti nesmjedoše u boj. U Viterbo grad neprijateljskomu nasrtaju jako izložen, bi postavljena francezka posada. Ludvik Napoleon mišljaše poslie dogodjajah god. 1866. na boj s Prusom, pak zato da nebi bilo mudro zamjeriti se katolikom svoga carstva; Piemonteze pako obvezao si je novom uslugom, jer je puno pomogao, da potučeni na kopnu i moru dobiše Veneciju. Je-li on posve povrgao misao uništiti crkvenu državu do kraja, to neka pravo Bog zna; nu toliko se zna, da je zadnji udarac odgodio na neizvjestno vrieme. Poslie tolikih dakle sgodah i nesgodah poče za Rim barem za nekle doba mira, a sv. otac sazva obćeniti sabor crkveni, a vrlo znamenit. Još nije gotov. Svemogući vladar neba i zemlje pripusti, da viećanje njegovo bude prekinuto napašću težkom koliko za sv. otca toliko za svu crkvu, a dokle, nije znati. Kad je srpanj mjesec nagnuo prama koncu, nastade neodoljiva potreba sbog vrućine i groznice rimskoga ljeta viećanje obustaviti. Petnaest danah poslie četvrte sjednice poče pogibati i gubiti francezka vojska. Premda za orijaški rat nije moralo puno vriediti četiri do pet tisućah vojske, naredi vendar Ludvik Napoleon, da čete francezke iz Čivitavekije i Viterba doma pozove. Talijanska vlada posluži se sgodnim časom, i Rim zaokupljen je od neprijatelja, koj je već puno godinah pohlepno čeznuo za Kapitolom. Od njega obkoljen dokonča sv. otac dvadeset i petu godinu svoga vladanja.

Nestalne su sgode, ali moramo se pokloniti providnosti božjoj sa stalnim ufanjem, i prem se nesmiemo preuzeti, da bismo tajne božjega vladanja hotili razpitati i razumiti, to se ipak kaže jur sada: da ta prepuštena zla neće minuti bez koristi po crkvu. U mnogih i velikih stvarih možnija i jača jest nesreća nego sreća. Pobjede, koje je krivici dano slaviti, i stiske, u koju siedu glavu crkve potiskava, pritegnuše katolike tako čvrsto oko sv. stolice, kako od dugoga onoga razdora zapadnoga nije sviet vidio primjera, i dok vojaci nepravednoga dobitnika stoje na Angjelgradu, i pred vratima Vatikana puške drže na ramenu, Pij IX. vlada u srcih jačom silom, nego da mirno drži sve zemlje, što jih god kada dobi sv. stolica, i još obim Sicilijam bude vrhovnik. Tomu su veličanstveni svjedoci izražaji žaobe i poštovanja, što svietske vlasti lišenom papi stižu, stranom pismenim očitovanjem s nebrojenom množinom podpisah, stranom množina putnikah sa svih stranah katoličkoga svieta, koji mu ustmeno kažu čuvstva. „Svako carstvo u sebi podieljeno, propada i kuća na kuću pada.“ To valja za države,

koje, pokle je sredina jedinstvena izgubila potrebitu snagu, razpadavaju se; a to isto valja i za crkvu, za koju je sbog toga Bog u Petru i njegovih nasljednicih postavio stienu, proti kojoj sile paklene nepremažu. Čim se jače pako kraljestvu božjemu na zemlji udara u temelj, tim više treba da vierno drže svi, koji znadu za štogod višjega, nego je novac, tjelesna požuda i ljudska milost. Tim se oživljava i ojačava takodjer poklad istine.

Crte iz života misionskoga u Teksasu.

(Pripovieda dor. Bruno Schön.)

Mjeseca lipnja g. 1869. boravio je u Beču glavni povjerenik o. Fidel Dehm, iz reda minoritskoga u Americi, i pripoviedao mi više toga što nas Evropljane zanima. Ja ću crtah iz toga života misionarskoga pripoviedati, kad mi bude sgodno. Jedan njegove braće, o. Dominik Mesens, misionski župnik u Castrovillu, nedaleko od San Antonio u Teksasu, muž u najljepšoj dobi, i jošte pun mladenačke živosti i snage, bio je takodjer prije nekoliko godinah tude i kazivao mi pripećenja iz svoga pastirovanja. Što sam od njega čuo, evo ću ovdje priobćiti, kako budem znao, a najbolje će biti, neka govori on sam.

O dušnoj pastvi u Teksasu, veljaše o. Dominik, neimaju Evropljani jošte pravoga pojma, makar i čitaju gdješto o tom u izvješćih, što no jih izdaje družba Leopoldinska. Ala da vam je vidjeti, kako se ide ili jaši k bolestniku! Doista mislili biste, da se tu ide udarat na neprijatelja, ne pako dielit sveta otajstva. Zašto to? Dobro — čujte. Eto nahrupi vam na konju farmer (posjednik ili zakupnik majura) po 30 englezkih miljah s daleka i veli: Gospodine župniče, sedlajte brzo, brzo konja, žena mi je na smrt bolestna, žurite se, inače umre bez svetih otajstvah. Sada valja brzo dozvati crkvenjaka, neka redi i neka sedla, jer da nas oba čeka huda jezda. Dok crkvenjak tako sprema konje i svoga i moga — crkvenjak ili zvonar mora da bude ujedno i konjušar — ogledam si ja revolver i dvocievku, obučem jahačke hlače i halju, kako vi tude roket i štolu, idem u crkvu po svetotajstvo, prebacim dvocievku prieko ramena, a revolver turim za pojas, bacim se na konja, zvonar isto tako, pak hajde odjurismo, hop, hop, galopp prieko poljanah, šikarah i riekah. Ala kako se tu leti! Dakako na molitvicu nezaboravimo, svaki ju obavi na tiho, zvonar i ja.

Čemu to oružje, pitat ćete? Moj Bože! silno ga treba, velim vam. Proti Indijancem, pardosanom (Panther), zmijam, što bi uz put mogli na poklone, sve iznenada. Ali dragi moj, primjer će vam to bolje razjasniti, nego-li svako dokazivanje. Jednom sjesti ću ja u jutro poslije mise k stolu, da odčatim časove. Ja svršim čas treći, kad ali čujem, kako juri netko u skok k stanu. Pomislim, tomu je sila. Skok na prozor! Konj se zasopio i opjenio, a jahač stane k prozoru. „Gospodine župniče!“ doviknut će mi uplašeno, „brzo, brzo, za volju božju brzo! žena mi je rodila, pak je na umoru; žurite se za Boga, inače dodjosmo obojica prekasno. Ja vas pratim.“ Kako je čovjek zabrinut za ljubljenu suprugu, bilo mu izraženo na licu. Nemir i strah razabirem na njem jasno i pogled taj ganuo me duboko. „Jašite čim brže možete, jašite makar konj pao mrtav,“ govoraše preplašeno, „ja ću vam iz svoje konjušnice najboljega konja dati; bez svetih otajstvah nesmie žena mi umrieti.“ Bijaše to muž pobožan, koga sam poznavao kano dobra katolika, te ga je na daleko sve štovalo kano čovjeka čestita. Što da činim ja u toj njegvoj stisci? Master Brockfield, rekoh mu, nečekajte vi na me, odjašite vi k svojoj supruzi natrag, tu ste samo u nemiru i strahu; ja ću jašiti sam, posve sam i bez zvonara, samo da dodjem brže, jer zvonarov bielac liena je životinja. Eh, God bless You. (Bog vas blagoslovio.) „Eh, God bless You“, opetovao bi jadan, i mužu korenjku tekle bi suze niz zapaljeno lice. Čovjek okrene konja, mahne kapom i dovikne mi jošte: „Šikarom Riverfield, tuda je bliže: čujte gospodine župniče, šikarom Riverfield!“ Podbode konja i odleti.

U toj šikari borave rado pardosani, s kojimi sam se jur spoznao. U nas ravno nisu pogibeljni, ako jih čovjek nedraži, i manji su od drugih drudgje, ali mrcinam nije vjerovati, osobito ako su gladne i više njih zajedno. U isto doba bilo je u toj okolici takodjer Indijanacah, koji bi jur mnogomu farmeru po koje konjče ukrali, pače to isto dogodilo bi se i gdjekojim gradjanom u Castrovillu (gradić s 3000 stanovnikah). I meni ukradoše u kratko vrieme tri konja redom, jer kano siromašan župnik nemogu više imati, van po jednoga, a dobar konj stoji prieko 100 dolarah. Govorilo se, da su ti Indijanci plemena Comanches, naseljenikom veliki neprijatelji; drugi bi jih držali za Waeose, za najdivlje od svih Indijanacah. Svejedno, bili ovi ili oni, poslije jedan put imao sam s njimi posla, pak ću i to poslije kazivati.

Čim je farmer odjezdio, zapovjedim ja svomu Tomi, neka mi osedla dorata, sam pako da ostane doma, dalje neka rekne doratu, da bude spreman, jer nam je jašiti živo, a to razumije moj dorat vrlo dobro. — Monsieur, vi se smiešite? Počekajte, biti će mi prilika, da vas o tom uvjerim. O moj dorat umije još više! — Eh bien! Malo zatim bio sam obučen na jahačku i odoh u crkvu, da ponesem svetotajstvo. Dorat stoji već pred crkvom i bije nogama. Toma drži revolver i dvojku, ja se bacim na konja, dvojku prieko ramena a revolver metnem za pojas. Kad sam bio uzjahao, ogleda se dorat, da-li sam gotov, što on svaki put čini, kada sam uzjahao pred crkvom, ujedno rad je znati, da-li je sila. Ja mu pružih komadić sladora — znak da je sila — i mudro živinče odleti strielimice, jer me je razumjelo.

Digitized by Google

Evo tako se jaši u Teksasu k bolestniku. Ratari kada mimo jašim, ako su katolici, pokleknu, a ja jih s konja blagoslovim s kutijicom, u kojoj je svetotajstvo i koja mi visi oko vrata. Tada valjalo bi vam konja moga motriti! Videći ljude gdje kleče, okrene glavu prama meni, motri me i ide polaganije, kano da zna, da ja sveti čin vršim. Kada vidi ljude gdje opet počimaju raditi, ili ako mu reknem: dorate, gotovi smo, nagne opet u skok. Ja sam u ostalom uvjeren, da moj konjic znade, kako on nosi osobu za puk znamenitu, te imam za to razloga. Napoleonov konj znadijaše dobro, da nosi zapoviednika. — Priuka i uputa odlučuje i tude. Eh mon cher, mnogo toga mora čovjek da vidi sam, na svoje oči.

Pošto sam po prilici jedan sat u najbržem skoku poljanom jašio, bilo mi u spomenutu šikaru Riverfield zakrenuti. Dan se bio pomaknuo do one ure, kada je žega u Teksasu nesnosna, te je svakomu, istim ratarom na polju, ostaviti djelo i potražiti hlad, 30—35° Reaumura. Pogledam na uru, bila je jedanaesta. Konj se uznojio, pušilo mu se iz svih porah. Vjetarca ni za liek, ptičice nečuješ u šikari ma ni jedne, naokolo vlada mrtva tišina, samo ju kopito moga konjica prekida. Jedva sam tako pol englezke milje jašio, kad ali moj dorat stane nozdrve nadimati, tiho hrzati i onu bojazan kazati, koju bi pokazao svaki put, kada bi grabežljivu zvier nanjušio u blizini. Skokom neće da trči, već koraca oprezno napried i sveudilj bojazljivo. Nehotice pograbim revolver, nategnem kokot, gledam na sve strane po šikari, ali nemogu ništa da opazim. Morda je u grmu bio pardosan na nas vrebajući? Jednoga se nebih bojao, jer iz revolvera mogu opaliti šest putih, iz dvocievke pako dva puta. K tomu običavaju ote zvieri vrebati samo na manje životinje, poput mačke na miša, da se iz nebuha zalete na svoj plien. Moj konj napokon neće napried nikako, već se sprema natrag. Pošto sam ga pognao i oko jednoga grma upravim kutom zakrenuo, izbuljiše u jedan mah, jedva 30 koračajah daleko, dva pardosana ognjevite oči u me. Nastaviše se jedan uz drugoga na prednje šape spremni da naskoče, oči u me čvrsto upirući. Ja stanem, povučem dvojku napried, da mi bude pri ruci, jer revolver nije siguran za toliku daljinu. Mrcine gledale me sasvim mirno i nemakle se ni za dlaku. Kokoti krcnuše. Mrcine čekaju, da udarim na nje, jer tada bi i one naletile na me. Jao meni, ako nepogodim, a kako nebih lahko nepogodio s konja, koj je nemiran, koj se amo tamo miče i sveudilj hoće da okrene natrag. Okrenuti pako nesmiem, da mrcine neobrabrim. Tu nije bilo lahko odlučiti se na pravo. Doživio sam u toj stisci čas, na koj neću zaboraviti nikada. S jedne strane mislio sam na gospodju na smrt bolestnu, koja bi uz oklievanje preminuti mogla bez svetih otajstvah, s druge strane mislio sam na se, na svoju pogibelj, i bez duga promišljanja uhvatim s lievom, s kojom sam držao uzdu, kutijicu sa svetotajstvom, s desnom napeti revolver i poletim s doratom usried divlje zvieri, nakan na nje opaliti istom tada, ako bi one nasrnule na me. Sasma zabezeknuti maknu se pardosani na lievo i desno, i moj konjic projuri izmedju njih tako brzim skokom, te sam jih do mala daleko za sobom vidio. Gledajući da-li kane za menom, vidim, gdje se pardosani s lieva i desna opet približuju mjestu, gdje su prije ležali. Bez dvojbe bila je ondje strvina. Nisu bili ni najmanje voljni polećeti za mnom.

Prva misao, što me zaokupi, bijaše naravno, da-li gospodja jošte živi. Moj dorat opet trčući trčao bi strašnim skokom prieko polja i šikarja na vrat na nos. Dobro je svakako, tko zna jašiti dobro, jer dok su u Teksasu župljani tako udaljeni jedan od drugoga, te život i bolestnikov i svećenikov visi o dobru jahaču, može ta vještina i njemu i drugim veoma dobro doći. — Dodjem do mala do rieke, moram prieko nje, a konjic moj sav u znoju i još u strahu. Što ću sada, bojim se zanj, da mi se naglo neprehladi. Ali tu nije bilo kada dugo razmišljati; predjem prieko rieke na drugu obalu. Sada valjade konja opet pognati, da se uznoji, jer inače mogao bi postradati, pače poginuti. Uprem se svom snagom da ga potjeram, ali nemogu ga nikako, odviše je umoren, kašlje jadan i jedva s velikom mukom može da kasa.

Moradoh jašiti uz malo brdašce, odkale se u daljini dvijuh englezkih miljah vidjeo čardak farmerov. Popev se na vrh brdašca, vidjeh konjanika gdje mi u susret juri i s daleka maramom maše. Bolna me misao preleti: sav mi je trud možda uzalud, i sirota je valjda već umrla. Nebilo za dugo, mi se sastanemo; bijaše sluga farmerov, koj mi s daleka dovikivaše: „Brzo brzo, za volju božju brzo, već je na umoru!“ Dorat moj, smrtno jur umoren, kano da je tužne rieči razumio i uvidio, da o njegovoj brzini visi pokoj umiruće duše, skupi sve sile i odleti za konjem sluginim.

Misionar prestane tu pripoviedati; duboko ganuće svlada ga tako silno, te nije dugo mogao govoriti dalje. Napokon nastavi: Eh, moj Bože, bijaše samo životinja, ali životinja vjerna! Dodjoh do stana, konj pade mrtav — od kapi. Gospodja još živa, videći mene oporavi se malo od radosti, da će se moći svetom poputbinom okriepiti. Pošto je pobožnost svoju obavila podpuno, okrstih joj na njezine oči djetešce i dadoše joj ga u naručaj. Majčinom radosti zagrli si sirota čedo, ali za čas klone i za tinji čas ja molio molitve za pokojnu, jer je izdahnula.

Živo zdravo diete a uzanj mrtva majka — koliko bolan prizor! K tomu farmer s drugom malenom dječicom uz nju. A ipak smiešio se farmer kroz suze rekav: „Dakle ipak je primila sveta otajstva! Hvala ti o Bože!“

O vi Evropljani, vjera samotna farmera u Americi, koj u svojoj samoći živi samo za Boga i svoju porodicu, kolika je ta i često kako jaka!

Digitized by Google

Ja odem u dvorište i vidim tu moga dorata mrtva. Eh, moj Bože — smijte se, koliko vas volja, recite mi, što vas volja, ja sam se gorko plakao za mojim doratom. Vierno živinče morade viernost svoju platiti životom. — Što tako ozbiljno gledite? Ah, God bless You, vi ste me razumjeli, reče on meni, koj sam ga duboko ganut slušao.

On opet stane za čas i kano da se je stidio slaboće svoje poradi dragoga konjica, reče na izpriku: Bila je to draga živinica, moj dorat, tako mudar, tako razuman, a tko živi tako samotan, tako misionar medju često prehladnimi Amerikanci, taj zna i cieniti takovo milo živinče.

Zatim nastavi dalje: Farmer odvede me u konjušnicu. Bila su tude 24 konja. „Gospodine župniče“, reče mi, „izaberite si kojega hoćete, u naknadu za vašega.“

Ja si odaberem najslabijega, što on nipošto nehtjede dopustiti, već dade mi drugoga, ali takova, te sam ga morao sam istom učiti. Na večer dodjoh kući.

Znate-li, da ja sam umiem konje si vježbati, i prirediti? Župljani moji u Castrovillu čude se tomu često, a ništa nije lakše od toga. Ja konja nebijem, kako ga biju drugi, ja se neslužim ničim drugim, nego šta mislite čim? Eh moj gospodine, gladom i sladorom. Sluša-li, dobit će uz dobre rieči dobre krme i sladora; nesluša, valja mu gladovati. To je sva moja tajna. Pak ja mislim, da što takova takodjer najbolje djeluje u odgajanju djece velike i male.

(Sliedi konac.)

Viestnik.

Zagreb. Jubilej sv. otca pape obslužen je u prošlu nedjelju u prvostolnoj crkvi najsvečanijom službom i zahvalnicom. Služio je preuzv. g. nadbiskup, a prigodnu poslie mise besjedu rekao preč. g. kanonik Miković. Poslie blagoslova misnoga čitan je od žrtvenika na latinskom a s propovjedaonice na hrvatskom jeziku diel iz najnovije papinske godovne okružnice, gdje se biskupom daje vlast podieliti puku svom o godu papinski blagoslov spojen s obilnim oprostom, što je zatim nadbiskup uz propisani obred i udielio. Okružnicu objaviti ćemo prvi put diljem. Od vis. zem. vlade bijahu na svečanosti presv. g. načelnik M. Šuhaj sa savjetnikom vlm. g. Maksom Mihalićem. Čestitka u ime nadbiskupa, kapitula i klera naše nadbiskupije poslana je pred godom. Za cielo obslužen je isti sretni god shodnom svečanošću po svoj našoj zemlji, a koliko vidimo iz crkvenoga lista zadarskoga, dalmatinske biskupije sabraše svu snagu, da ga proslave sa slavljem, što se može sjajnijim. Zagrebačka područnica velike bratovštine sv. Mihovila arhangjela (sielo u nadbiskup. seminaru) poslala je glavnomu odboru u Beč 60 for. sbirke.

— Dan 8. lipnja t. g. vrlo je znamenit za našu zemlju, jer toga dana izašao je cesarsko-kraljevski manifest s naredbami, kojimi se dva puka varašdinske krajine s obćinama Belovarom i Ivanićem, zatim banske krajine obćina Sisak, i grad Senj vraćaju matici kraljevini pod gradjansku upravu, i ujedno naredjuje kako se ostala krajina ima pripraviti za takov prelaz. Istim mahom naredjeno je, da petrovaradinski puk s Petrovaradinom, Zemunom i Karlovci bude podredjen vrhovnomu vojnomu zapovjedničtvu zagrebačkomu. C. kr. povjerenikom za ravnanje predaje i uprave krajiških kotarah, što se imaju izpod vojno-krajiške sveze izlučiti, imenovan je podmaršal karlovačke divizije zapovjednik Ferd. Rosenzweig vitez v. Drauwehr, dotle sa stanom u Zagrebu.

— Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo je prev. odlukom od 8. lipnja t. g. premilostivo odobriti: da se plaće katoličkoga župnoga svećenstva u vojnoj Krajini pored pripadajuće mu stanarine i drvarine počam od 1. siečnja 1872. povise do minimalne količine čistoga prihoda od pet stotinah forintih, a nemoćničke plaće za deset nemoćnikah karlovačke vojne Krajine od 315 na godišnjih pet stotinah forintih.

— U ponedjeljak o 5. uri po podne bijaše u nadbiskupskom dvoru sjajno vienčanje: vienčao je preuzv. gosp. nadbiskup u kućnoj svojoj kapelici Josipu kćer preuzv. g. vrhovnoga zadovjednika viteza Mollinarya s barunom Gjurom Vranicani-Dobrinovićem.

— Presv. i prečast. biskup vel. predstavnik i prior vranski Iv. Kralj boravi od utorka na tri tjedna u kupalištu Römerbad.

— Nj. vel. car i kralj Ferdinand darovao je za popravak župne crkve u Vel. Bukovcu 300 for.

— Pokle su vis. banskom naredbom od 14. svibnja oblakšani i poboljšani tiskovni propisi od god. 1852. i pokle se vojna obćina Sisak ima sdružiti s gradjanskom stranom Siska, odlučio je vlastnik g. Vončina tiskarnu prenesti u Zagreb i tu obustavljeni list svoj „Zatočnik“ izdavati. Nego budući prenosu zaprekah, dok se neuklone, ostaje tiskarna još neki čas u Sisku, gdje s 1. srpnja počima izlaziti „Zatočnik“, a „Branik“ sa zadnjim ovoga mjeseca prestaje. Na bivšega urednika „Zatočnikova“ g. J. Miškatovića, koj u franciškanskom samostanu u Brodu sjedi u zatvoru, padaju opet sbog različitih tužbah nove kazne globe i zatvora, i ako nebude amnestije, biti će mu sjediti dobrahno i prieko godinu danah.

— Odlukom od 29. svibnja t. g. potvrdilo je nj. veličanstvo zaključke srbskoga crkveno-narodnoga kongresa od prošle godine, i to: ob izbornom redu za kongres, ob uredbi dijecezanskih oblastih, ob uredbi crkvenoga metropolitanskoga i školskoga vieća, ovo posljednje s klauzulom, da državno pravo vrhovnoga nadziranja ostaje netaknuto. Osnova ob uredbi kongresa vraćena je s opazkami natrag na viećanje. Viećanje

Digitized by Google

nad osnovom o dotaciji župnikah nije jošte gotovo, pak će se prev. odluka naknadno objaviti.

Ugarska. Novine javiše, da je 12. t. mj. knez prabiskup ugarski doveo pred kralja deputaciju katol. kongresa, i nj. veličanstvu predao na potvrdu zakonske osnove. Viknuše protivni listovi: Ha, kako prorekosmo, tako sbilja obidoše odgovornu vladu, nego od kralja dobiše pošten rubac; pak javiše veselo, da je deputacija nemilostivo primljena, a osnove po rieči kraljevoj poslane na zakoniti svoj put, na vladu i sabor. Medjuto službeni list „Pesti Naplo" javi tu viest posve drugčije, a ovako: „Knez prabiskup zamoli u svojoj besjedi nj. veličanstvo, neka bi operat kongresa dostojalo predati na ustavnu razpravu ugarskomu ministeriju. Nj. veličanstvo odgovori na to: Ja operat kongresa primam milostivo i polag vaše želje narediti ću, da nad njim vieća moja ugarska vlada."

Beč. Od nj. veličanstva cesara i kralja poslan je u Rim s čestitkom sv. otcu papi knez Hohenlohe sa sjajnom pratnjom. Na dan izbora papina 16. t. mj. u jutro služio je uz nalogu odlična puka pontifikalnu službu i podielio papinski blagoslov apošt. nuncij, a o podne počeo primati u ime sv. otca deputacije i privatne visoke osobe s čestitkom. Istoga večera odveze se ap. nuncij u Gradac, da po prošnji biskupovoj tamo u stolnoj crkvi kao na dan proglašenja služi pontifikalnu misu s blagoslovom.

Rim. Svi vladari poslaše sv. otcu poruka sa čestitkom, pak i talijanski kralj Viktor Emanuel generala Bertole-Viale s pismom. Sviet je dakle željan čuti, kako je taj talijanski poslanik primljen i hitro mu poslužiše žice, kako koja komu, a točniji potle glasovi ovako: Jedan tajnik kardinala Antonella ode 16. t. m. pred generala Bertola javit mu, da je papa tronut od courtoisie-čina kralja Viktora Emanuela, i da moli generala, neka bi kod kralja bio tumač tih čuvstvah. Reče još tajnik, da papa pokle je već sve vrieme razredio na primanje deputacijah, njega nemože primiti, smatra ipak poslanstvo generalovo svršenim. General vrati se 17. u Florenciju.

Rottenburg. Liep primjer poniznosti podaje dor. Ruckgaber, župnik (prije profesor pastorala i ravnatelj konvikta) u Tubingu. On piše biskupu rotenburžkomu sliedeće pismo; „Kako javni listovi javljaju, moj je spis s naslovom: „Bludnja Honorijeva i vatikanska odluka o nepogrešivosti papinoj od kongregacije indicis osudjen i zabranjen. Namjera moja, kada sam to djelce pisao, bila je dobra; pak se i nadam, da nisam nijedne poštene duše u našoj svetoj crkvi u istinu smutio. Ipak budući vjeran načelom, koja sam priznavao u svem javnom životu svojem, te jih i u spisu svojem izjavio, podlažem se iskrenim srcem presudi o njem izrečenoj. Vašoj biskupskoj milosti bio bih veoma zahvalan, ako biste to očitovanje moje našemu sv. otcu htjeli prijaviti."

Pariz. Utješna je viest, da se naproti Francezkoj prevratnoj stala javljati katolička. Tako se u jednoj sjednici francezke narodne skupštine podiže hrabri Bretonac, general du Temple i reče: „Junački, osakaćeni častnik, de Casenave de Tradine umoli me, neka bih skupštini predložio, da se narede javne molitve, kojimi bi se Boga molilo, da Francezku izbavi od zla. Znate-li gospodo, kako Francezku u inozemstvu nazivlju? Narod bezbožan (buka). Ja nevjerujem, da ćemo bez pomoći božje doći napried, te zahtievam, neka se taj predlog proglasi silnim." U sjednici 16. pr. mj. predade grof de Melun svoje izvješće o tom prodlogu i moli, neka bi se predlog primio jednoglasno. Proti predlogu uze rieč Langlois, govoreći na dugo, kako se tu radi o načelu religioznom, o činu religioznom, što sve nespada na tu skupštinu, kako skupština politička neima naredbe izdavati u poslovih religioznih, a napokon reče: Vi ste gospodo skupština zakonodavna, ne pako kakav koncil. Pošto je grof de Melun protivnika i njegove pristaše, koji stadoše prosvjedovati proti takovu predlogu, pobio i u ime odbora izjavio, neka bi se dozvolilo, da se javne molitve po obredu svake vjere u Francezkoj i Algiru narede, bude glasovano s 417 glasovah za molitve, s 3 glasa proti, dočim ljevica glasovati nehtjede. — Povodom obdržavana u Rimu za mir Francezke triduuma, objaviše u Rimu stanujući Francezi ovaj proglas: „Pogledom na nesreće, koje Francezku tamane, pak na one možda još veće, koje joj priete, pogledom na svetogrdne nasrtaje, kojimi se vriedjaju prava crkve svete stolice i posvećene osobe namjestnika Isu-Hristova, ponizujemo se pred Bogom i priznajemo u ljubavi svojoj crkvu i otačbinu svoju sdružujući, da smo bili krivci i pravom da smo kažnjeni. Kako bismo dostojno zadovoljili za griehe svoje, te od neizmjernoga milosrdja presvetoga srca gospodina našega Isusa Hrista zadobili oproštenje svojih pogrešakah i izvanrednu pomoć, koja jedino spasiti može papu iz robstva, obećajemo, ako nam se udieli ta milost, da ćemo polag silah svojih doprinositi, jeda bi se podigla u Parizu crkva na čast presvetomu srcu Isusovu." — 3. travnja pokazao je jedan svećenik, što sve radi prava kršćanska ljubav i požrtvovnost. Dočim je jutrom toga dana za najbiesnije bitke ubojito zrnje sa svih stranah proletavalo i zviždalo, a mitraljeze u vrstah savezničkih strahovito rušile, dodje na bojište čedan junak, župnik iz Courbevoiea, da nesretnim ranjenikom pomogne. Jednoga podigne, drugoga bodri, trećega umirućega tješi i sv. otajstvi kriepi. Sa svih stranah dovikuju ranjenici: „K meni gospodine, k meni gospodine župniče!" Revni svećenik trči, hití, letí onamo, gdje mu se čini veća sila. Preletiv ovako dobar komad bojišta, podigav jednoga, napojiv drugoga, s Bogom pomiriv trećega uhvati se sada posla najtežega. Digav ranjenika na rame i namjestiv ga što bolje odnese ga dobar komad puta za kuću, gdje se vijaše medjunarodni barjak i ranarnik

Digitized by Google

zavezao rane. Odloživ ovako plemeniti svećenik dragocjeno breme vrati se u najžešću vatru natrag na bojište i ponese drugoga ranjenika isto onako, zatim trećega i tako redom dalje. Kada mi dodjosmo, piše jedan dopisnik, opet na bojište, bijaše taj kršćanski junak jako umoren noseći onako jur jedanaestoga ranjenika u zaklon. Sve se divi tomu svećeničkomu junaku, pak i dostojan je udivljenja i časti.

— Ob umoru nadbiskupa parižkoga piše jedan mu drug u zatvoru ovo: Zatvorena ćelija prečastnoga prelata bila je prije soba jednoga čuvara i prostranija od drugih; udielilo mu takodjer milost, te je u nju dobio stol i stolac. 24. svibnja u pol osam na večer dodje ravnatelj zatvora Lefrançais s 50 federiracah i obsjedne galeriju, gdje su stanovali glavni zarobljenici. Malo zatim otvori glavar tamničkih stražarah nadbiskupovu ćeliju i pozove ga tihano. Prelat odgovori: Evo me! Isto tako pozove predsjednika Bonjeana, abbea Allarda, patra Ducoudraya i Clerca, i napokon abbea Deguerrya. Sada odvedu zarobljenike uz psovke i pogrde u dvorište, koje stoji tik uz bolnicu. Tu jih dočeka odiel vojnikah, što će ovršiti osudu. Msgr. Darboy stupi napried i probesjedi svojim ubojicam nekoliko besjedah proštenja; na to se približe njih dvojica nadbiskupu, bace se na očigled svojih drugovah na koljena moleći oproštenje. Ostali federirci polete k njima i povuku jih uz psovke natrag; tada se obrate k zarobljenikom i stanu jih obsipavati uvredami. Zapovjedniku samu bilo već odviše toga, te jim naloži da šute uz strahovitu kletvu rekši jim: Vi ste tude, da ljude strieljate, ne pako da jih grdite. Federirci zašute i nabiju po zapoviedi puške. Najprije primaknu Allarda k zidu i ustriele ga. Zatim msgra. Darboya i tako redom svu šestoricu, koji svi pokazaše najveću spokojnost. Samo Deguerrya naleti mala slabina, što više valja pripisati slabu zdravlju, nego-li strahu. Poslije tragičnoga toga pogubljenja, što se ovršilo samo u nazočnosti nekojih banditah i bez zapisnika, budu mrtva tjelesa nesretnih žrtavah bačena na kola i odvezena u Pere La Chaise, gdje jih poredaše u zadnjem redu obćenite jame niti jih nezagrnuvši zemljom. 7. lipnja bio je sprovod nadbiskupov. Mrtvo tielo bilo je izloženo u nadbiskupskoj palači, kamo je sviet grnuo, da još jednom vidi svoga nadpastira. Sve se htjelo dotaknuti tiela. U 10 satih krenu povorka. Prva jezdijaše satnija oklopnikah, za njom štop generalski, zatim lovci na konju i brigada Abbutucci sa svojimi glasbami. Za vojničkimi četami sliedjahu četvera mrtvačka kola s mrtvimi tjelesi svećenikah, za njimi sedam sjemeništnih gojenacah s insignijami. Šest crnim suknom zaogrnutih konjah vodjenih od četiri momka bilo je pripreženo za kola, u kojih ležaše nadbiskupovo tielo. Za ovimi sliedjahu četveroprežna abbea Surata, kojega brat idjaše na čelu tugujućih. Medju timi bili su mal ne svi taoci iz krvoločnih pandjah komunske zvieradi parižke sretno sa živom glavom utekavši. Mrtvace dovezoše u Notre-Dame, gdje jih dočekao kapitul. U crkvi mogao si vidjeti najviših dostojanstvenikah, medju njimi predsjednika s deputacijom narodne skupštine, maršala Mac-Mahona, generale Douaya, Vinoya i veliko množtvo svećenstva iz Pariza i Francezke. Katedrala bijaše sva crninom zavješena. Mogao si čitati na grbovih dneve 24. 25. 26. 27. svibnja 1871., pak imena žrtavah uz nadbiskupa padših. Žalobnu svečanost obavio je biskup Albot, kum msgra. Darboya na posvetbi. Na koru pribivahu svečanosti papin nuncij, biskupi iz Meauxa, Versaillesa, Chartresa i Bloisa. Po dovršenom obredu spuštiše tielo nadbiskupovo u raku i izbaciše šest hitacah iz topovah. Župnika Deguerrya položiše u raku župne crkve Madeleine, Surat bude pokopan na groblju Charenton, a drugi župnici u Père La Chaise. Oko crkve Notre-Dame bilo je sila trgovčićah s fotografijami, medaljami i biografijami pokojnoga nadbiskupa. Msgr. Georges Darboy rodi se 16. siečnja 1813., otac mu bijaše radnik. Msgr. Affre, koj 1848. pade na barikadah, učini ga kanonikom u Notre-Damu, 1859. postade on biskupom u Nancyu, a 1863. imenovao ga Napoleon III. nadbiskupom parižkim.

* U Florenciji viećalo se nedavno u sjednici komore, da-li bi se slika glasovitim slikarom Rafaelom naslikana, poznata pod imenom Madonna del libro imala kupiti. Ta umjetnina najveće ciene bila je svojina obitelji markeza Conestabile, koj usljed poremećena imanja odluči prekrasnu svoju sbirku slikah razprodati. Ali kano pravi Talijan najplemenitije vrsti pokuša u svom rodoljubnom žaru koliko se igda dalo, nebi-li svekoliko umjetno mu blago moglo ostati u Italiji. Pače želja mu bijaše da ga kupi vlada talijanska. Nu vlada ta, inače vazda pripravna novac zemaljski razsipavati, odbi ponudu markeza Conestabile. Kada je to carica ruska doznala, požuri se ona i kupi glasovitu madonu za 330 tisućah franakah. Na čast bilo vladi talijanskoj. Treba-li lože slobodnih zidarah i prevratne komune svih zemaljah podupirati, troši vlada obilato, a kada bi valjalo jednu najkrasnijih umjetninah talijanskih spasiti da ostane u zemlji, skupa je i cincari. Sramotan čin taj osudjuju listovi talijanski. Gazzeta d' Italia tvrdi u posebnom članku, da se za vlade sedmorice skinutih kraljevah talijanskih nikada nije počinilo taliko ruglo za umjetnost talijansku, tolik zločin proti ponosu i časti narodnoj.

Polovica je godine, molimo plaću za list, a osobito se preporučamo za prvašnju.

Urednik Šimun Mašenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 26. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 29. Lipnja 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII DIVINA PROVIDENTIA PAPAE IX.

EPISTOLA ENCYCLICA

Ad omnes Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, aliosque locorum Ordinarios Gratiam et Communionem cum Apostolica sede habentes

PIUS PP. IX.

VENERABILES FRATRES SALUTEM ET APOST. BENEDICTIONEM.

Beneficia Dei ad celebrandam ejus benignitatem Nos vocant, dum novam in Nobis protectionis suae gratiam et Majestatis suae gloriam ostendunt. Quintus enim et vicesimus jam elabitur annus ex quo Apostolatus hujus Nostri Deo disponente, ministerium suscepimus, cujus aerumnosa tempora perspecta ita sunt vobis, ut longiori Nostra commemoratione non egeant. Vere patet, Venerabiles Fratres, ex serie tot eventuum militantem Ecclesiam inter crebra certamina et victorias cursum tenere; vere Deus rerum vices temperat ac regit in Orbe, qui est scabellum pedum suorum; vere infirmis et contemptibilibus saepe instrumentis utitur, ut inde consilia expleat sapientiae suae.

Jesus Christus Dominus Noster, auctor et supremus moderator Ecclesiae, quam acquisivit sanguine suo, suffragantibus meritis Beatissimi Petri Apostolorum Principis, qui in hac Romana Sede semper vivit ac praesidet, diuturno hoc Apostolicae Nostrae servitutis tempore infirmitatem ac tenuitatem Nostram sua gratia ac virtute ad majorem sui nominis gloriam et populi sui utilitatem dignatus est regere et sustentare. Hinc Nos divino ejus auxilio suffulti, constanterque usi consiliis Venerab. Fratrum Nostrorum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium et non semel vestris etiam, Ven. Fratres, qui simul hic Romae magna frequentia Nobiscum adfuistis, hanc veritatis cathedram vestrae virtutis et unanimis pietatis splendore decorantes, potuimus in hujus Pontificatus cursu ex Nostris et catholici Orbis votis Conceptionem Deiparae Virginis Immaculatam dogmatica definitione declarare, ac pluribus Religionis Nostrae Heroibus Caelestes honores decernere, quorum et praesertim divinae Matris praesidia Catholicae Ecclesiae tam adversis ejus temporibus praesto esse futura non dubitamus. Divinae pariter opis fuit et gloriae, ut verae fidei lumen in dissitas et inhospitas etiam regiones evangelicis operariis missis proferre possemus, in pluribus locis ecclesiasticae Hierarchiae Ordinem constituere, et errores humanae rationi bonisque moribus et rei tum christianae tum civili adversos hac praesertim aetate invalescentes solemni condemnatione configere. Deo pariter auxiliante, firmo ac solido, quantum poteramus, concordiae vinculo ecclesiasticam et civilem potestatem sive in Europae sive in Americae partibus inter se consociare pluribusque Orientalis Ecclesiae, quam ab initio Apostolici Nostri ministerii paterno semper cum affectu respeximus, necessitatibus consulere curavimus; ac non ita pridem Oecumenici Vaticani Concilii opus aggredi et promovere Nobis datum est, cujus tamen dum maximi fructus partim suscepti erant, partim expectabantur ab Ecclesia, ob notissimas rerum vices suspensionem decernere debuimus.

Nec vero, Venerabiles Fratres, quae civilis Nostri imperii jus et officium poscebant, ea unquam, Deo donante, exequi praetermisimus. Gratulationes et plausus, ut meministis, qui initia Nostri Pontificatus exceperunt, brevi in injurias et oppugnationes adeo conversi fuerunt, ut Nos e dilectissima hac Urbe Nostra exulare coegerint. At vero ubi communibus catholicorum populorum et Principum studiis et viribus adnitentibus, Pontificiae huic Sedi restituti fuimus, continuo omnes

Digitized by Google

Nostras vires et studia contulimus ad promovendam et conciliandam fidelibus Nostris subditis solidam illam et non fallacem prosperitatem, quam uti gravissimum civilis Nostri Principatus munus semper agnovimus. At vero vicini Potentis cupiditas temporalis Nostrae dominationis regionibus inhiavit, consilia sectarum perditionis paternis Nostris atque iteratis admonitonibus et vocibus obstinate praeposuit, et novissime, ut vobis compertum est, Filii illius Prodigi, de quo in Evangelio legimus, impudentiam longe supergressus hanc quoque urbem Nostram, quam sibi postulabat, vi et armis expugnavit, eamque nunc in sua potestate contra fas retinet, veluti substantiam, quae ipsum contingat. Fieri non potest, Venerabiles Fratres, quin vehementer ob hanc tam nefariam usurpationem quam patimur, moveamur. Angimur omnino, tanta iniquitate consilii quod eo spectat, ut, civili Nostro Principatu deleto, una eademque opera, si ita evenire posset, spiritualis Nostra potestas et Christi Regnum in terris deleatur. Angimur tot gravium malorum adspectu, eorum praesertim quibus aeterna populi Nostri salus in discrimen vocatur; qua in acerbitate nihil Nobis est luctuosius quam oppressae Nostrae libertatis conditione impediri quominus tot malis necessaria remedia adhibeamus. Hisce moeroris Nostri causis, Venerabiles Fratres, accedit etiam longa illa et miseranda series calamitatum et malorum quae Nobilissimam Gallicam Nationem tamdiu perculerunt et afflixerunt; quae in immensum his diebus aucta totprorsus inauditis excessibus ab efferata ac perdita hominum colluvie patratis, atque atrox nominatim impii parricidii scelus in caede Venerabilis Fratris Parisiensis Antistitis consummatum probe intelligitis quos sensus in Nobis commovere debuerint, cum totum Orbem metu atque horrore compleverint. Est demum et alia Nobis, Venerabiles Fratres, caeteris etiam major amaritudo, cum videamus tot rebelles filios tot tantisque censurarum laqueis obstrictos nulla paternae Nostrae vocis, nulla salutis suae ratione habita pergere adhuc oblatum a Deo poenitentiae tempus contemnere, et divinae ultionis iram contumaciter, quam misericordiae fructum in tempore malle, experiri.

Jam vero per tot rerum vicissitudines, Deo clementissimo Nos protegente, natalitium illum Nostrae provectionis diem jam adesse videmus, in quo sicuti in Beati Petri Sede successimus, sic licet ejus meritis quam longissime impares annorum ejus in Apostolicae servitutis diuturnitate reperimur esse consortes. Novum hoc profecto, singulare ac ingens est divinae dignationis munus ac in tanta sanctissimorum Nostrorum Praedecessorum serie in longo undeviginti saeculorum cursu Nobis unice, Deo disponente, collatum. In quo eo etiam admirabiliorem Nobiscum divinam benignitatem agnoscimus, cum videamus hoc tempore dignos Nos haberi qui pro iustitia persecutionem patiamur, et cum aspiciamus mirum illum devotionis et amoris affectum, quo Christianus populus vehementer agitur ubique terrarum et ad hanc Sanctam Sedem unanimi studio compellitur. Quae sane munera cum in Nos adeo immerentes collata fuerint, vires Nostras prorsus impares experimur, ut gratiae reddendae officio pro debita ratione respondeamus. Quamobrem dum ab Immaculata Deipara Virgine petimus ut Nos doceat eodem ac Ipsa spiritu reddere gloriam Altissimo sublimibus illis verbis „fecit mihi magna qui potens est“, Vos etiam atque etiam rogamus, Venerabiles Fratres, ut una cum gregibus Vobis commissis cantica atque hymnos laudis et gratiarum Nobiscum Deo persolvatis. Magnificate Vos Dominum mecum, dicimus Leonis Magni vocibus, et exaltemus nomen ejus in invicem, ut tota ratio gratiarum et miserationum, quas accepimus, ad laudem sui referatur auctoris. Populis autem vestris significate incensam caritatem Nostram gratissimosque animi sensus ob praeclara ipsorum erga Nos filialis pietatis testimonia et officia tamdiu et tam perseveranter edita. Nos enim, quod ad Nos attinet, cum usurpare jure possimus Regii Vatis verba „incolatus meus prolongatus est“, vestrarum deprecationum ope jam ad hoc indigemus, ut virtutem, fiduciamque assequamur reddendi animam Nostram Pastorum Principi, in cujus sinu est refrigerium malorum turbulentae hujus et aerumnosae vitae et beatus portus aeternae tranquillitatis ac pacis.

Ut autem ad majorem Dei gloriam proficiat, quod Pontificatus Nostri beneficiis de Ejus largitate accessit, spiritualium gratiarum thesaurum hac occasione reserantes, Vobis, Venerabiles Fratres, potestatem facimus ut in vestra quisque Dioecesi, die decimosexto aut vigesimoprimo hujus mensis aut alio ad vestrum arbitrium eligendo Benedictionem Papalem cum applicatione plenariae indulgentiae in forma Ecclesiae consueta auctoritate Nostra Apostolica impertire possitis et valeatis. Spirituali autem Fidelium utilitati consulere cupientes, tenore praesentium in Domino concedimus, ut omnes Christifideles tum saeculares quam regulares utriusque sexus, quocumque in loco cujusque vestrum Dioecesis existant, qui sacramentali confessione expiati et sacra communione refecti pias ad Deum preces pro Christianorum Principum concordia, haeresum extirpatione et sanctae Matris Ecclesiae exaltatione effuderint, eo die,

Digitized by Google

quem Vos ad praedictam Benedictionem largiendam ex auctoritate Nostra designaveritis aut elegeritis, vel, in Dioecesibus ubi Sedes Cathedralis vacet, Vicarii Capitulares pro tempore existentes elegerint et designaverint, omnium peccatorum suorum plenariam indulgentiam consequi possint ac valeant. Minime dubitamus quin hac occasione populus christianus efficacius excitetur ad orandum, atque ita multiplicatis precibus eam misericordiam suscipere mereamur, quam tot praesentium malorum adspectus Nos segniter implorare non sinit.

Vobis interim, Venerabiles Fratres, constantiam, caelestem spem, et solamen omne a Deo omnipotenti adprecamur, quorum auspicem et praecipuae Nostrae benevolentiae testem esse volumus Apostolicam Benedictionem, quam Vobis Cleroque et populo unicuique Vestrum concredito plena cordis Nostri exuberantia impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die quarto Junii Sanctissimae Trinitati sacro, Anno MDCCCLXXI.

Pontificatus Nostri anno vicesimoquinto.

PIUS PP IX.

Crte iz života misionskoga u Teksasu.

(Pripovieda dor. Bruno Schön.)

(Konac.)

Teksas plodna je zemlja, ali slabo napučena; jer na velikom svom prostoru, kakav je monarhije austrijske, niti podpuno 500.000 stanovnikah, što je to? Priroda je veličanstvena, na nekih točkah slikovito liepa. Nizi golih brežuljakah od kreča, na podnožju nešto šumice, pak nepregledne ravnice ili valovite glavice obrasle hrastom i muskatom sliede izmjenice s krasnimi poljanami, livadami, tratinami i njivami. Ovećih šumah sa svakojakim drvećem ima samo oko velikih riekah. Pticah pjevačicah manje ima nego-li u Evropi; evropske ševe baš niti neima, ali američki carić taj nam nadomješta svaku pticu drugu. Toga pjevača neimate vi u Evropi, pače ja mislim, neima ga nigdje u svietu. Monsieur, taj vam pjeva! Čekajte, ja ću vam ga opisati. Ptić taj svietlo ima perje, a velik je poput carićah drugdje. Osobit ima dar oponašati pjevanje svake ptice, pače i glas će pogoditi za čudo vierno domaće živine. Lagan je, okretan, brz, prijatan a oko mu sieva. Glas mu je visok, ljubak i tako obsežan, te će najviše i najniže, ujedno najsladje zvukove virginskoga slavulja sa svimi najrazličitijimi promjenami isto tako oponašati naravno, kako će divlje graktanje orlovo. Kada se na vršku grma ljulja i pjeva, razkrili krila i rep, pak dižuć glas leti poput striele u vis, a kada je nježnim zvukom padati, spušta se opet tihano na granu kojega drveta dolje. Ljubkosti, vještinom i izmjenom pjevanja nadkriljuje sve pernate takmace; pače tko ga prvi put čuje u šumi pjevati, a nevidi ga, mislit će, da su se tude sve ptice sakupile na takmu, jer on pjeva glasom svake posve vierno prema naravi. Isti lovci često se prevare, pače iste ptice budu primamljene takvim varavim glasom, držeći ga glasom svojih drugaricah. I u gajbi, kada nastane pjevanju hora, razvija on svoju vještinu, izvrstno izvodeć najduže i najteže napjeve točnosti divnom. Na zvižd njegov poleti pseto držeć da ga zove gospodar, i stane vijati repom; tko se tomu nebi smijao! On pivče popút poplašena pileta, a kokodače poput kvočke, koja razširenim krilima poleti, da si spasi mlado. Umah zatim stane taj lopovčić lajati, mijaukati i škripati poput tačakah. Tu vanrednu vještinu štuju mu svi pernati drugovi, jer kada se njegov čaroban glas oglasi, šute svi, priznaju mu prvenstvo slušajući mu pjevanje.

Malko sam se duže bavio opisom toga ptića, ali to sam činio naumice od zahvalnosti naprama njemu, jer gospodine moj, kada je misionaru putovati često dugočasnimi šumami, razblažuje ga i razveseljuje takovo pjevanje na način preugodan.

Divljačine ima u Teksasu vrlo mnogo, osobito srnah, zecevah i jerebicah, ali farmeri malo za nju mare, jer lov stoji mnogo vremena, a to se može na veći dobitak upotriebiti ratarstvom i stočarstvom. Još najvećma ide se u lov na srne, jer se trud naplati najvećma. Ribah ima u riekah i jezerih izobila. Nedaleko od Castrovila jezerce ima u šumi, gdje u istinu sve vrvi od ribah. Jednom mi se prohtjelo šale i zabave, te sam odjašio onamo ponesav sa sobom dosta udicah. Pometav dosta meke izbacim udice. U tinji čas nalovim silu ribah svake vrsti, ali uzeo sam sa sobom samo toliko, koliko mi je na konju bilo prilično, ostale pobacao sam natrag u vodu. Plien svoj poklonio sam gazdarici u gostioni, gdje sam za 12 dolarah na mjesec imao objed.

Zašto nebih ručao doma, mogli biste pitati? Zato ne, jer naš ljubljeni biskup tako želi, a njegova želja nam je misionarom sveta, nijedan neima kuharice, samo gdjekoji imaju crnce, koji se dadu u taj posao uvježbati, većina pako ruča u gostioni. Pak 12 dolarah niti nije mnogo prema skupoći živeža i svega drugoga. Ali vino, to vam je skupo! Samo da imam dosta vina za mise, na vino za se nesmie siromašan župnik s 300 dolarah godišnje plaće niti misliti. 300 dolarah u Teksasu toliko je po prilici, koliko kod vas 700 franakah računajuć prema cieni živeža. Štola nosi takodjer nešto malo. Piva imamo, ali je slabo vareno.

Još nešto da čujete o zemlji. Zima je kod nas ugodna, kada neduva sjever, jako ružan hladan vjetar, jer tada zna toplina od + 12° do + 18° Reaumura pasti na —3°; inače imamo u prosincu i siečnju kadšto 20° topline o podne. Ljeti je, kako jur rekoh, jako vruće. Nebi čovjek vjerovao, kako vrućina od 28° do 35° u sjeni i na večer jošte od 27° muči. Na sreću puše većinom vjetrić, kada je tako vruće, i taj blaži vrućinu. Zrake sunčane okomice padajuće jako škode

zdravlju; nitko nemisli na rad poljski, sve počiva i spava u to doba (11—3 sata). Oluje su česte i vrlo silne, a u to nekako posebne. I tuča pada kadšto i čini veliku štetu. Da bi u stanovito svoje vrieme padala kiša, kako dalje u Kaliforniji, toga neima tude. Kišovito vrieme i suša često potraju duže, te je to jako dosadno. Gdje neima riekah, oskudica je za vodu, jer su vrela i potoci riedki. Rieke poteku namah iz svojih vrelah često kano veće rieke, te netreba da rastu uticanjem potočićah.

Sije se kukuruz, ljudem za kruh a blagu za bolju krmu; zatim sade grašak, bob, duhan, pamuk, korun, pak nekakvu gomoljnicu s krupnim po funat težkim korenjem, koje je sladko i zdravo, a zove se Convolvulus, dalje zeleno sočivo, krastavce, buče i dinje, koje oboje osobito uspieva. Lubenice, pune tečna soka, osobita su pokrepa ljeti po vrućku. Voćarstvo i vinogradarstvo istom je gdješto u zametku. Viniku vidiš često, a jagodice su joj tečne. Orahah ima sila, jer ima jih cielih šumah. Buduć da nikomu nije do njih stalo, osim nekim pticam i majmunom, odluči neki prometnik započeti s njimi trgovinu u velike gradove, te je sada bogat čovjek. Stočarstvom bave se ljudi jako. U Castrovillu je čovjek, koj niti nezna, koliko ima kravah. K tomu netreba niti stajah niti krme; blago mora si ljeti i zimi po poljanah tražiti hranu, a kada duvne ružni sjever, zakloniti se u grmlju. Muze se u torovih. Ovacah neima mnogo, premda bi na bezkrajnih poljanah hrane bilo dosta.

Farmer živi život samotan. Eh mon cher, mislite si čardak u samotnom kutu šume, koju su razkrčili, jer jim je trebalo nešto polja. Mnogo englezkih miljah lievo i desno ništa nego pusta zemlja, nigdje kuće, nigdje polja, nigdje čovjeka, s kojim bi se farmer mogao porazgovoriti, van jedina mu čeljad; nije to život samotan? Ali on živi ipak sretno. Oko kukuruza i stoke neima mnogo truda, a porez i občinske daće netište ga. Rukotvorci, kovači, stolari, tesari, zidari i sedlari zasluže liep novac i lahko mogu biti imućni, ako su koji grošić sa sobom iz Evrope donieli, čim su mogli lakše početi.

Doseliti se u Teksas, na to nevalja niti nagovarati niti odgovarati; jako mnogo ima tu da odluči osobina doseljenika, njegovo zdravlje, njegov imutak i mnogo drugo koješta. Jednomu n. pr. neprija podneblje, drugomu nije po volji slobodno, skoro bezzakono stanje zemlje itd. Toliko je sjegurno, tvrdomu Austrijancu neće tude omiljeti. Oh, Austrijanac nezna, kako mu je dobro doma, to će istom izkusiti, kada bude drugdje.

U Teksasu nezna se, što je to prosjak. Sve mora da radi. Tko ovamo dodje a neće da radi, taj domala odlazi dalje, ako nije donio mnogo novacah. Množina djece blagoslov je tude za roditelje, osobito djeca odrasla, što se mogu prihvatiti posla. U sjevernih državah vlada proletarstvo žalibože jur jako, te razlika izmedju siromaka i bogata priliči stanju londonskomu; tako je n. p. u New-Yorku, Pennsylvaniji itd. Monsieur, to mi vjerujte, jer ja sam već bio daleko. Čim je većma u kojoj zemlji mah preotelo tvorničtvo, ako ga neupravlja kršćanska ljubav naprama bližnjemu, tim je u toj zemlji gore. Bogataši su tude gospodari, a radnici su proletarci, sebičnost i lakomost stvoriše jih. Što je pak istom u pogledu moralnom? Oh mon Dieu! Nisam neprijatelj tvornicam i obrtu, pače štujem i cienim oboje, ali bez vjerozakona kuga su za družtvo.

Škole u Teksasu nevaljaju, viših niti neima; na nauku nemisli nitko, jer farmer, pače volar bolji ima dohodak od činovnika. U vojnike nesiluju nikoga; sva sjeverna američka unija, ovamo spada i Teksas, malenu ima vojsku dobrovoljačku; najviši častnik nevriedi više od prostaka. Nadničar hrani se u nas onako, kako i farmer ili trgovac, dva najuglednija staleža; i nadničar je poput njih „Sir“ ili gospodin. Jaja, meso, mlieko, kava, kukuruzovnica, sve je to na stolu svačijem. U pilu su Amerikanci jako umjereni, te je pijan čovjek prezren i riedak. Ukrasti i pijan biti, u njihovim je očima jedini zločin, za druge grehote nemare. Tako n. p. blud je u njih slabost, o čem niti negovore. Eh monsieur, ti ljudi čudno imadu ćudoredje! Ah sljedbe pako, sljedbe! —

Ljudi u Teksasu nedosižu starosti, Meksikanci i Indijanci još najvećma. Liečnikah ima malo, i ti su većinom mazači, jer naravno vješti ostaju liepo doma, i čaratani samo dotepu se k nam. Vaše su njemačke novine radikalne, ali naše ipak su još radikalnije. Buduć da u našoj republici u vladinih poslovih neima mnogo toga, na što bi se dalo psovati, to mora da trpi katolička vjera, papa, biskupi i svećenstvo. Što je ipak najbolje, nitko se nestara za takove psovke, jer svatko ima posla važnijega i predosta.

Nu dosta je toga opisivanja u obće, bolje će biti, da vam pripoviedim onu sgodu, štono sam ju doživio s Indijanci. To vam nije bila, mon cher, nikakova šala. Jednom jašim od bolestnika kući, pak da si put prikratim, upravo onom šumom, gdje sam imao neprilike s ona dva pardosana. Krasan bijaše večer, sunce jur zadje nizko, a ja podrenem svoga konja, da prije noći dodjem kući. Kad sam bio usried šume, čujem s daleka mukle nerazumljive glasove i za kakovih 300 koračajah vidim četu indijansku pred sobom. To bijaše sastanak ozbiljan. Castroviljani bijahu krvni dušmani Indijancem, i gdje bi kojega susreli, taj bi platio glavom, a isto tako radili bi Indijanci sa svojimi otrovanimi strielami. Povod tomu bijahu česte kradje indijanske, osobito konjah, uz koje bijaše i meni, kako jur spomenuh, dosta štete. Monsieur, mislite si sada moj položaj! Čim me Indijanci opaziše, nepustiše me više s oka. Na bieg nesmiedoh ni pomisliti, jer tuča otrovanih strielicah bila bi me satrla. Ja jašim upravce k njim. Oni se utaboriše na skupove po zemlji. Žene

Digitized by Google

s djecom sjede oko vatre, stariji mužkarci hodaju amo tamo, mladji s dječaci vježbaju se u hitanju strielicah, Igra stoji u tom, da jedan odapinje za drugim u stanovit cilj, a tko je najbolje pogodio, dobije odapete strielice drugovah. Ugledavši me odustanu od igre, i za tinji čas bjeh od njih obkoljen. Bijaše svega do 200 glavah. Nagovorim jih englezki, ali oni izbulje oči u me, za cielo me nerazumješe. Njih jedan, u istinu krasan muž srednje dobe pristupi k meni, stane me motriti od pete do glave i mahne mi rukom, neka sidjem s konja. Ja posluhnem robski. Zatim pogleda čas na me, čas na suplemenike, kano da jih pita, da-li bi me ubili. Stariji sbilja natežu luk, stavljaju strielice i stoje spremni na zapovied. To bijaše pun smrtna straha položaj za me, najstrašniji u mom životu. Ja preporučim dušu si dragomu Bogu i čekam gledeći na lice i mig toga glavara. Sve to vrieme nebude progovorena niti rieč. Na odpor nemisleći niti najmanje pustim dvojku i revolver u miru. Neznam kako, ali na jednom mine me sav strah, premda nisam k tomu imao razloga sudeći po licu glavarovu. O mon cher, molitva kriepi! Čvrstim glasom nagovorim ja glavara i opet englezki: „Vi ste satnik?“ „Jest gospodine“ pak upita me: „I vi ste takodjer satnik?“ „Nisam“ reći ću ja. „Jeste, jeste“. odvrati on nasmiehnuv se i pokazav put neba, kano da htjede reći: Vi ste satnik nebeski. Zatim pogleda na svoje ljude i migne jim, neka se udalje. Ljudi se udalje a nas dvojica ostanemo do dvadeset korakah od njih daleko. Tada će on slabom engleštinom: „Satniku nebeskomu nesmie se dogoditi ništa, jer njega štiti Duh veliki.“ Zatim metne svoju desnu ruku na srce moje, i natukne mi, neka učinim i ja njemu tako. Ja učinim. To bijaše znak mira. Po tom pruži mi desnicu i reče: „Mi smo prijatelji, nebojte se.“ Bijaše mi, kano da sam oživio s nova. Sada odvede me k vatri i sjedne, a na mig njegov sjednem i ja. Zatim uhvati veliku kobilicu, kakovih ima u Evropi po livadah, sprži ju na vatri, pojede jedan dio sam, a drugi pruži meni. Eh monsieur, nisam u životu nikada jeo sprženih kobilicah, ali zagrizti bilo mi je ipak, da neuvriedim gostoljubiva prijatelja. Dočim je on barem desetak pojeo, mučio sam se ja s prvom; ta pečenka nehtjela mi u slast. On bi to motrio i smiešio se, pak zatim natuknuo, da za sada neima ništa boljega. Pošto smo u takovoj zabavi neko vrieme sproveli, zamolim ga, da bih smio opet zajašiti, što mi on drage volje dopusti. Kada sam vam već na konju sjedio i jašio, poprati me malko i pruži mi na razstanku svom prijaznosti desnicu. Tako se svrši ta sgoda s Indijanci.

Zašto sam si spasio život, kakovo je to pleme bilo, kako me je poglavica prepoznao da sam svećenik, dočim sam bio tako obučen, kako svaki drugi jahač iz susjedstva, toga svega ni danas jošte neznam.

„Nesporazumljenja“ za sporazumak.

Spomenusmo razpravu u br. 28. „Hrvatske“ imenom „nesporazumljenja“ i obrekosmo u sgodniji čas obazrieti se na nju porad sporazumka našega. Rekoše potle na kraju svoga 24. lista, da nas čekaju, pak da onda vidimo trista svašta — „dok dakle naši pobožnjaci spreme proti nam svoje mudrolije, neka to dobro zapamte, da se s te strane brine, da lija dolija, polag onog: „U jednom se gradu groze, u drugom se neboje.“ Nije ravno po nikoga lahko preobladati se ter pročitati kakov god pismeni sastavak g. odvjetnika Kvaternika; u razpru pako pismenu s njim se niti nehvata nitko, pak dotle sbilja je istina što on o svakom svom pisanju drži, da je naime sve nepobitno. Neidemo niti mi u taj pusti boj, nego kako rekosmo, naumismo s one strane misli prijaviti svojim štiocem porad sporazumka, kad nam se lasnija pruži sgoda, što evo ovaj put budi.

Pokle je pisac onoga „nesporazumljenja“ kazao svomu pisanju namjeru: „Biti će najuspješnije, ako se jednom razpravom odzovnemo svim nazorom: nebi-li tako nestalo medju hrvatskim sveštenstvom i strankom prava nesporazumljenja“, spočitava i pita: „gde se nalazi pisano da bi stranka prava hervatskoga odsudila bila hrvatsko svećenstvo na propast? Toga nenapisa dosada u spisih stranke prava nitko.“ To je hustiti jedan stališ proti ideji i svrhi, koju bi baš sveštenički stališ po svom zvanju morao odlično zastupati i braniti. „Ono popovstvo, koje s ljudskih obzirah, ili što je još odurnije, radi svojih koristih protivno čini, pomagajući štiteći, zagovarajući ili izpričavajući gazitelje pravah hervatskih: da takovo popovstvo osudila je stranka prava na propast; propast ne fizičku, nego moralnu.“ — „Austrijska mračna i pogubna politika računala je dobro, da će iz korena ubiti hervatsku i narodnost, i slobodu i ustavnost stavljajući popa na čelo narodno-političkoga kretanja Hervatah, a time pope za pomoćnike te politike njezine. Pop na čelu političkom naroda to je prava sablazan i poruga na vek u kojem živimo.“ To kaže glupost narodnu, toga se je barbarstva otresla jurve ista Crnagora; pop, koji je za tom odurnom svrhom pošao nije svećenik, nego je „oskvernitelj vere, to je popesina.“ Vjeru moraš ili svu primiti ili svu zabaciti, s njom nije pogodbe ni srednjega pute. „Vera (pako) uči naše pope, spram umešavanja se u svetske narodah i državah poslove ovo: (citat 2. Tim. 2. 4. i 16.) Nemo militans (Deo) intricat se negotiis saecularibus, ut ei placeat, cui se probavit. Profana autem, et vaniloqua devita; multum enim proficiunt ad impietatem.“). „Taj pako nauk jest odlučan“; zato nije pop, koj radi proti tim jasnim propisom vjere svoje, nego je neprijatelj vjere, i dužnost je „odstraniti“ njega, neka nekuži vjere, neka vjere nerabi zlo, da njom utamani narod, slobodu i domovinu. „Ustajući dakle proti takovu popovstvu mi time branimo i veru svoju i domovinu . . . . . ali u svojoj časti držimo sveštenstvo, koje protivno radi; koje se nalazi u izvršivanju svojih gradjanskih dužnostih i pravah, setjajući se Pavlova: „Civis Romanus sum.“ Aha: popovstvo stojeće u službi despocije rado se nametava proti ugnjetenim onom izrekom: Omnis potestas (ali ne: usurpatio) a Deo est; a nemari prilagoditi na sebe onu: Nemo Deo militans, i kad zato nemari, mora da su mu opake namjere i proti vjeri i proti domovini. Zatim veli pisac: „To nam bude sada na videlo izneti, da dokažemo, u kakove se popovstvo zaplelo gnjusne zloće, čim se je udaljilo od biblije svoje.“ Vaj, što će to biti?

Spočitava nam . . . . . „a mudro šuti (iztaknuvši samo ono, što se tiče materijalnoga blagostanja popovstva) ob onoj strani članka „Sablazan“, gde se neoproverzivimi razlozi dokažuje, da je g. biskup Strossmayer pogazio, u prilog protestantizma, ugled katoličke crkve i vere. Dakle vami je više stalo do udobnosti trbuhah, ne—

Digitized by Google

-go-li do načelah svoje vere i crkve?" Poziva dakle „javno" pisca „K. L." neka „oprovrgne onu stranu članka „Sablazan", kojom se dokazuje da g. biskup Strossmayer nije u Rimu postupao, kako bi to dolikovalo katoličkomu biskupu u duhu vere i cerkve svoje. Dok on protivno nedokaže, nije-li to javna sablazan, da moramo mi svetovnjaci braniti ugled i načela svoje vere, pogažena po katoličkih biskupih pred tudjinstvom? Pa ako tako, neimademo-li pravo, takovo popovstvo prozvati „hrpom otrovnjakah", koje se urotilo proti veri i domovini?" Oni koji su hvalili ponašanje Strossmajerovo u Rimu, to su neprijatelji crkve. Pak zašto nije on do konca liberalan i zašto nepristane uz Döllingera?

Spočitava nam gorko što rekosmo ono . . . „a mora se razokriti i boljma: kojega je ta družina političkoga, socialnoga i religioznoga duha čedo itd." rekši, da je to reći zloba, laž i kleveta; jer toga nedokazasmo nikad iz njezinih spisah i glasilah, a rieč i djelo pojedinih članovah da nevalja računati svoj stranci. „Moglo bi se prije svega pitati: Zar njegova, Strossmayerska, stranka sastoji iz samih svetacah, zato jer je popovska? Odgovara-li ona za sve čine članovah njezinih? Neka se čuva takove strahote! Jer bi nam dosta bilo nanizati ovde životopis ne jednoga, nego herpe tih članovah, da bi se i sam sgrozio pred njimi, pak zar je zato odgovorna cela stranka?" . . . Mi napisasmo, veli, program naš razgovetno, program prekrasan i zanosit, pak pitamo: „Nije-li ovo vrhovno načelo stranke prava tako uzvišeno, tako plemenito i sveto, da bez okaljati se bezznačajnostju, nemože nijedan Hervat, kamo-li sveštenik, ako išto derži do obilježja svojega, uzprotiviti se pristupljenju stranci političkoj, koje zadaćom i vrhovnim ciljem jest jedino (iz programa): „Nastojati ob uzpostavljenju javnoga, to jest deržavnoga prava hervatskoga, a pod okriljem ovoga raditi na sreći i oplemenjenju naroda našega i svih razredah, iz kojih on sastoji?" Na to pitanje neka odgovori K. L. pak ako se usudi prigovoriti, neka je tada nad njim sud naroda! „A kako je prihvatilo svetjenstvo hervatsko ovo ovako jasno obrazloženo nastojanje stranke prava? Njegovi organi, kano biesni, pljunuše na taj rodoljubni poziv. . . . „Zatočnik" preporučio ga kano djelo „magjaronsko", dakle najodurnije narodu, premda je isto popovstvo peštanskim svojim pazarom magjaronstvo u Hervatskoj utemeljilo . . . dakle dvostruko zlobno, dvostruko nekršćansko uzprotivilo se dobru, nastavilo zlo . . . . pak još u Strossmajerovu glasilu infamni onaj članak „Muževi!" . . „Tako može postupati samo onaj, koj je pljunuo na Boga svojega i narod svoj." „Takovo popovstvo progoniti, tamaniti (ne fizično nego moralno) dužnost je svake stranke domovine naše." — Što dalje piše članak „nesporazumljenja", to se bavi s pismom nekoga svoga mlada popa, komu na koncu kaže: sinko! ako nas i vi riedki ostavite, barem nas neće vezati obzir, kako nas sada veže porad riedkih iznimkah od obćega zla!

To su misli Kvaternikova članka. Prva je dakle tužba: K. L. husti po krivici svoj stalež proti jedino spasonosnim pravašem. Hustiti? Ničim nebismo mogli jače razjariti, nego samim listom pravaškim „Hervatska", kad bismo je mogli dati svakomu duhovniku po komad i namoliti se svakomu, neka bi je svaki list marljivo i pozorno proštio, osobito kad piše štogod o crkvi, crkvenih ljudih i stvarih, pak bilo da kudi ili hvali i brani. Mi krivi, ako bi se našlo žešćega jarila i hustila, i komu je za tišinu i lagodan mir, za toga ništa pametnije, nego neštiti, ter kad bi nam bilo nejariti i tišati, onda bismo najsilnije morali preporučati, neka se pravaški organ s ove strane neštije. Nego nije to pravo. Naši ljudi svake baljine preveć naviknuše nemariti i nepitati za tu družbu, pak što napisasmo u svom listu namjera nam je svrnuti na nju oštriji i življi pozor. Preporučamo dakle pozor. Pita drugo: gdje je pisano da pravaši odsudiše svećenstvo na propast? Eto takodjer u istom sastavku, gdje pita. Ironija je ono bila s naše strane, i koliko se je toga suda bojati, razgovetno je rečeno. A s njihove strane tà što će reći ovakove rieči: šišari i guljari, nevjere i izdajice, otrovnjaci itd. sud će vam suditi narod?! Pak još narod onakov, kakov se skuplja pod pravaški barjak. Bez takovih prskavicah bačenih na svećenstvo od novijega vremena jedva prodje jedan list pravaškoga organa, a iz pera istih njihovih prvakah. Jedan duumvir poslie onih u „sablazni" napisa drugi put ove (br. 22.) „Nemalo svi popi, od nekada zakleti neprijatelji naroda, ostadoše i kod ovih izborah vierni svojoj težnji: popi radiše proti narodu, držaše se izdajicah naroda." Drugi duumvir budući prozvan od neke ženske glave u „Braniku" porad novca, mjesto da s njom razpravi pravdu bud u novinah bud na sudu, udri srdit kano gušter huliti na Strossmajera i popovstvo, pak hoteći istim mahom ali mimogredce odgovoriti i na drugi spodobna uzroka proziv podpisan od čovjeka vjerom Izraelca, okrenu opet na popovstvo ter piše: „Uputjujem ovime pomamno Strossmajerovo čifutče (ali ne Izraelca: od kojih i posljednji pošteniji i liberalniji je od svih Strossmajerovih popovah i kršćanah skupa uzetih) to čivutče." . . Dosjetio se odvjetnik, da bi ga čifutska vera znala pozvati na sud, jer s njom danas nije šala kakova je s našom kršćanskom i s našim popovskim staležem, pak se izvinuo mudrom klausulom, da se onda i čifutčeta može sladje i sigurnije napsovati, i opet, bio okršaj sa ženskom bio sa židovom, da nikad niti u jednoj izreci nezaboravi na poglaviti cilj svojega biesa i gnjeva. Tako dakle prvaci. Što će reći pred narodom, kakov stupa pod pravaški barjak, ovakov bies, ovakove prskavice? Guljari, tupitelji, izdajice, otrovnjaci sud vas čeka naroda — narode! dokle ćeš to trpiti, dokle hraniti? Pak ovakovu mahnitašku bulazan, osobito, ako je kroz to pušten tiesan odušak „nemalo", „skoro svi", morao bi još držati za svetu rieč, i vrag si, ako rekneš po istini kako i jest, da onako mogu huliti samo pomahnitale hulje. U spominjanom članku vele, da nas odsudiše na propast — moralnu. Živalj, što se svrstava u njihove redove, smogao bi ravno čeljadi sposobne da bi ovomu i onomu u svom slučaju mogla nanesti propast fizičnu; ali za moralnu propast da bi s ote strane mogla oboriti ma koga, nepoznamo sposobna nikoga. Ota grožnja dakle smiešnija je još nego bi bila prva.

Nemo militans etc. Ova je izreka Pavlova prispodoba za primjer poslie ovoga redka: Labora sicut bonus miles Christi Jesu, i reći će ovo: Znaš Timoteju, da rimski zakon svojim častnikom vojničkim prepovieda po provincijah tjerati trgovinu i u zakup uzimati zemlje i posle, a to zato, da slobodniji i vierniji ostanu svojoj službi i jačom snagom prionu uza svoga vojvodu zapovjednika, pa kad tako oni, onda se i ti gledaj što

Digitized by Google

jače riešiti svietskih posalah porad službe svoje i vojvode svoga. Rieč „Deo“ nestoji u izvornom tekstu grčkom, nego ję u latinski prevod uvrštena porad prispodobe. To preporuča svomu duhovnomu sinu Pavao, koji u Miletu starešinam kaživa, da je svojima rukama za se i za pratnju si kruh skrbio, a to zanatom svojim praveći čadore i sagove, što opet nebiva bez trgovine; nije dakle kako ne sebi tako ni Timoteju mislio zabraniti svaku svietsku brigu i posao, a najmanje gradjanska prava, kad je i sam u sgodan čas pripominjao svoja gradjanska prava. Što će pako ono reći: Profana autem etc. kaže razgovetno samo pismo njegovo i najmanje se smie izvoditi odanle što pravaš izvodi. Bolje bi služio citat kad bi se okrenuo proti pravašem — profana et vaniloqua devita. Povrh toga treba znati, da izreke sv. pisma nevežu samo duhovnike, nego svakoga. Drugčije vidi se očito, da bi nas pobožni Kvaternik oprostio onoga strogoga po njegovu sudu propisa, kad bismo se požurili pod njegov barjak — onda bismo smjeli zapovrnuti: Civis sum (muž sam).

Sbilja je prava komedija, ter bi se isti Saduceji morali nasmijati, kad se pravaški duumvirat prehini i stavi braniti vjeru. Mi od njih biskupa Strossmajera nebranimo, jer vidismo kroz ovo tri četiri godine da ga onoliko boli od njihova zuba, koliko u onoj basni kad je komar na rog prhnuo i zabrundao prietnje svoje; nebranimo od njih niti svećenstva, nego moramo pokazati i zabilježiti pravašku mržnju i bies. Iztakosmo dakle redke, gdje je struja biesa najjače nabrekla, a što je pri tom spomenuto ime biskupa Strossmajera, samo je mimogred, jer su izreke tako sastavljene. Što se tiče Strossmajerove besjede saborske o protestantih nenavedoše pravaši njegovih riečih ili zato, jer sami neznadu što je rekao, ili zato, jer bi se same rieči pred razboritom glavom na drugačijem vidjelu pokazale. A opet svatko razuman može znati, da je posve druga stvar govoriti u saboru proti jednom nacrtu, a druga ustati proti saborskoj odluci.

Naš je program prekrasan, svet i samospasan, pak svaki kukavica i izdajica, svak zlotvor i vrag, tko za njim prionuo nije! Za takovu izreku i zahtiev opažava se sbilja u svietu svoja fela mozga i krvi, a čim radikalniji smier, tim se jačom zeštinom takovom hvastnjom praska, kako svak sam može dobro znati, tko pozorno prati po svietu stranke i dogodjaje. Program je liep — kano da osim programa nemože biti na stotine drugih uvjetah i obzirah! Nego neka bude. Pravaši se nadimlju i hvastaju, da je najzad za šest godinah pobjeda u narodu njihova. Vjerujmo! Sreća ili nesreća može sbilja skorim vremenom pognati narod, da se svom snagom složi i digne u vis barjak, što su ga prihvatili i neprikladno ga nose pravaši — digne u vis bez pravaških vrpicah i krpicah. Može se ravno slutiti, kako bi se ta nova struja u narodu stvorila; nije upravo znati, tko će biti barjaktar; može se reći, da bi tim smierom pristala i prionula tada množina, većina svećenstva; ali je pri tom lahko proreći, da bi tada od današnjega duumvirata pravaškoga stari ostao svoj sa svojim osebunjkom na odporu, a drugi po svoj prilici, ako dotle kako nebi bio smiren. Za ostala njihova načela neima u našem narodu toga naroda. Za sada velimo samo, da nebi smjeli toliko drzovito nabacivati se ružnom psovkom ljudi, koji su sve uz liepe programe svojim načinom služili narodu hrdjavo. Rekoše da klevetamo. Rekosmo: koliko se već nije pokazala, da se skorim vremenom mora očitije razokriti ta sekta, pak to opetujemo i sada. Preporučamo pozor. Gle, kako se oni pohvališe, da paze na popove i da bi znali napisati čitave životopise, pak je vriedno u zajam paziti. Znamo mi dobro da bi zaboravili ono, što netom natuknuše nam za spočitnicu, ter bi pogreške pojedinih, pram množini riedkih glavah računali svemu staležu, da bi na te biografije zaboravili napisati imena, i da bi jim glas pisanja glasio onako — negdje netko dakle svi — kako u takovu pisanju zna njihov duhovni rod drugud pisati; znamo, da bi pri tom zaboravili na žrtve i trude, što jih hrvatsko svećenstvo rado prilaže za dobro domovine i naroda; znamo da nebi hotili znati ni za one popove guljare, koji ob osobnoj guljarini svojoj jedni pomaknuše u sviet a drugi prihvatiše diečakah, što su sada morda gizda pravaška; nebi ne niti Nace Novigradski našao tu hvale; neće ne pravašah ponesti tako (s više obzirah ne) ljubav naroda, da bi guljare pošli tražit onamo, gdje bi jih grdnih mogli naći čitave redove, i prem to sve znamo, vičemo opet bez straha i groze, kako nam se zaprietiše: volja vas, allons pravaši! A preporučamo pozor.

Dopisi.

Senj 28. lipnja. Na našem sinjem moru najčišći biserak grad je Senj narodnim dišući duhom, ali lje i za vjeru pripravan ćutit i mislit, dati i trpjeti. Slavio taj grad bojna, narodna i vierska slavlja, ali je riedko kada toli sjajno zasjao, kako dana 17. i 18. lipnja, 25godišnjice vladanja Pija IX. Doista razmatrajuć onoliko oduševljenje, rad, natjecanje, priprave i žrtve, hoćeš-li nećeš-li, valja ti priznati, da to nemože otvoriti van budan i sviestan duh u ljudih. Dopusti pripovjediti K. Liste, kako je to bilo?

Bilo ravno napovjedano u crkvi, kako će se služba božja obaviti treće nedjelje duhovske za papu dvaestipetgodišnjaka na Petrovu priestolu. Pri tom ostalo sve. Ali se našle nekoje gorljive duše, kresnule iskru u puk gorljiv, pa u čas dosta u gradu olemena. Svatko bi ravno rad za to što izvesti, ali se nekoji skoječega žacnu, pa ol se izpričavaj, ol neodobravaj, pače tko kritizuj tko zamiruj. Nu ogromna većina hvali, prijanja, obećiva, skače, radi i žrtvuje, dok se oni razplinuše, te ti evo već sav grad jedne misli i jedne želje. „Papa je naš otac i učitelj, Krstov namjestnik; tko uzanj, on uz Krsta; gdje on tuj crkva; on je naša glava, tko želi bit bez glave, pada u bezdan; katolik sam samo s papom“ itd. govorahu posvud, a uza to radeć, što se više dalo u ono kratko vrieme. Eto već i u odboru zaoto najodličnijih gradjanah. S programom odaše k preuzv. gospodinu biskupu, koji veselo prihvati misli i želje potvrdiv to liepom svotom novacah. Sad sę sve uzadovolji. U ime grada poslao odbor umah telegram kardinalu Antonellu. Č. kapitul naredio zvonovi slaviti tri dana prije svetkovine po svih crkvah i kapelicah. Tim svim toli je gradom oduševljenje napredovalo, te si mogo svakomu na obrazu čitati duševnu radost.

Subotom pod mrak počela prava svečanost zvonovi i mužari, što se je držalo vierno i drugoga dana.

Digitized by Google

Mrakom zasjao grad plamenom množine sviećah po prozorih obilno i sjajno nakićenih cviećem. Zasvira gradska svirka, te se uputi gradom put biskupije praćena množtvom bakaljah i svietiljkah Na moru sjale kuće, kako riedko, a po moru pekve smoljenače davale krasan prizor. Ničijemu oku neizbježe trima divnima svietiljkama nakićeni veliki brod nekoga Lušinjana. Tako dospije sva svjetina sa svirkom do biskupije, koju je liepo krasio ogromni grb papin, s desna mu papina, a s lieva narodna ovelika zastava, dočim sjajahu preliepo ostali obloci ukusno izkićeni. Tuj svirka s okrivenih glavah s pjevači glasbenoga zavoda odigrala tri put himnu papinu. Sad nazdraviše papi, caru i preuzv. biskupu. „Živio“ odzvanja. Zatim se povrati sve istim putem u grad, te se svrne glasba ka kući podkonzula papina, čigova se kuća takodjer liepo sjala, a bila takodjer grbom i zastavom papinom nakićena. I tuj odsviraše i odpjevaše himnu papinu gologlavi, te mu zdravicu nazdravili. Pomaknu se onda do sjemeništa. Liepa ota sgrada velebna imala transparentna slova, svako na svom prozoru, ali veoma prikladna otoj duhovnoj svetkovini. Krasno izdjelana ota slova sačinjavahu: Čuj o Bože, mladež vapi: živio Pij IX. Samo sriednja dva prozora, jedno na prvom spratu, drugo na drugom pričuvana budu za sliku Pija IX. i za grb njegov, što je i najviše kitilo stan. Još bijahu sa zapadne strane na krajnih šest prozorah ovi napisi: „Nepogriešivi pastiru! — Tobom sv. Duh govori; — Gdje Ti, tuj crkva. — Tko s Tobom, on s Krstom. — U slavu 25godišnjice.“ Pred sliku sv. otca nagne sve, pa odkrivenih glavah odpjevalo i odsviralo triput himnu, a kad se u zdravici pomenuo Pij, zaorilo sve u gromki „živio.“ Sada se već glasba nikamo nesvraćaše van prolazila i vodila svjetinu gradom. Imao bi spomenuti mnogo prekrasno razsvietljenih i nakićenih kućah, ali bi otegnu daleko. Svršilo se oko po noći.

Zorom nedjelje oglasila zvona, mužari i glasba budilica gradom svetkovinu. Glasba se nesvrnu nikamo van pred sjemenište, gdje bila slika sv. otca. Učiniše što i sinoć: odoše cielim gradom silom ljudih praćeni. Za čas pa se nakitile kuće kao nevjestice cviećem, zastavami, sagovi toli obilato, te se ulice više crvenile, nego bielile. Osobita sad nastala živahnost, dok zvonovi nepozovu svjetinu u crkvu o desetoj uri. Svi častnici i činovnici, svi zavodi sabrali se s pukom, te napunili dubkom crkvu. I tuj pade svakomu stupivšu u nju prekrasno izvezeno cviećem nad velikim žrtvenikom: „Sv. Otcu Piju IX. Preuzvišeni g. odslužio svečanu službu božju, i podielio na koncu obilni oprost prisutnim. Preuzv. biskup dao prirediti velik stol, i pozvao na objed više častnike iz svih vrstah. Na čestitku poslanu preko papina vicekonzula Jos. Accurtia u ime biskupa, klera i puka na kardinala Antonella brzojavom stiže od istoga istim putem hvala s blagoslovom sv. otca. Poslje podne zabavljaše gradska glasba svjetinu na trgu „Cilnici“ te već i neprestala do ponoći. Kad se mrak uhvatio počela bengalska vatra i vatrometi oko grada Nehaja liepo pekvami-smoljenačami razsvietljena. Sto bijaše tuj liepa spomenut je vriedno umjetno napravljena slova od bengalske vatre: Vivat Pius IX. Svršeno oko po noći.

Tako nam prodje svetkovina, koje crkva poslje sv. Petra nedoživi. Za Senj kako je malen, znamo koli je budan i sviestan i za vjeru, te nećemo promašiti, ako viknemo: dao Bog, ugledali se i ostali gradovi i sela naše domovine unj!

Nagy-Narda 20. lipnja. Po naredbi našega visokočastnoga biskupa sombateljskoga Emerika Szabóva obslužena je dne 18. t. m. sbog jedine sretne sgode, 25godišnjega vladanja sv. otca pape Pija IX. svečana zahvalnica po svih župnih crkvah biskupije, što budi i s naše strane javljeno.

S božjom pomoćju približava se vrieme, kad i mi, koji smo g. 1846. dana 2. kolov. po pokojnom neumrle uspomene biskupu J. Hauliku za svećenike redjeni, budemo navršili 25 godinu našega mašničtva. Na razstanku tada dokončasmo i tvrdu si dadosmo rieč, da ćemo se, ako budemo živi, na isti dan 2. kol. g. 1871. sastati u Zagrebu i tu u prvostolnoj crkvi oblužiti našu 25godišnjicu. Dosta nas je, koji se potle nikad nevidismo, osobito nije bilo sretne prilike meni, koji sam zagrebačku zamienio sa sombateljskom biskupijom; a dvojice F-ra ili G-ća više niti nećemo viditi na tom svietu. Hajdmo gospodo i braćo da držimo rieč ter da se još jednom u životu sastanemo i vidimo i skupa Bogu zahvalimo na žiću i milostih njegovih. Koji ste tamo na bliže si, valja da ćete se dogovoriti, što smierno želim znati i ja ter po tom ravnati se. *Jur. Frideczky,*

kod sv. Križa u Nagy-Nardi župnik.

Viestnik.

Zagreb. Na predlog i preporuku preuzv. g. bana pl. Bedekovića dostojalo je nj. veličanstvo dopustiti, da se svakomu od šest kanonikah senjskoga kapitula u ime poboljšanja dotacije, što je isti kapitul već duge godine kano odštetu molio, dozvoli godišnja podpora od tri stotine forintih na račun zemaljskoga budgeta počam od 1. svibnja t. g.

— Iz Djakova piše nam dopisnik: Kako je tegotno i dosadno prepisivanje čestih okružnicah, a kolanje istih sporo, zna dovoljno vas kler; zato će se jamačno uzradovati, kada začuje, da se za našu biskupiju nabavlja litografija ter da će odsele svaki župnik po jedan eksemplar svake okružnice primati, koje će na koncu godine u jednu knjigu moći složiti. — Da se pako stanje nemoćnih svećenikah poboljša, pozvan je vas biskupijski kler, da o načinu i sredstvih shodnih vieća ter predloge svoje duh. vieću podnese. Oba podhvata proiztekla su iz inicijative samoga biskupa. Preuzv. g. biskup prilično je zdrav, a nedavna krizmao je po kotaru Kukojevačkom. Svećenika naše biskupije kapelana Jurkovića unesrećilo vino. Slaba od naravi omami ga vino brzo i tolikom silom, da mu se razum smuti, pak tada mahnitanju neima granicah. Sbog počinjenih smutnjah opominjan je i na pokoru stavljan, nespokoren odsudjen od duh. vieća na gubitak časti i vlasti svećeničke (t. j. redigere eum ad conditionem laicalem); nu opet znao on sve dobro obećati i naprositi se, kad napokon sbog novih smutnjah duh. vieće 23. t. m. izreče sud: da je isti sa časti i vlasti svećeničke skinut ter iz broja biskupijskoga klera izbrisan. Tim budi protumačen u „Braniku“ od 16. lip. dopis iz Vrbovca, kamo je J. zabludio bio; a za znanje i ravnanje. —

— G. Ilija Topalović primio je investituru za župu Aljmaš.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 27. **Tečaj XXII.**

U Četvrtak, 6. Srpnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Utemeljenje biskupije zagrebačke.

Historična razprava Ivana Tkalčića.

Uvod. Već u prvoj polovini X. stoljeća za kraljevanja Tomislava g. 928. zaključio je spljetski sabor, na kojem bijahu i dva papina legata biskup naime Madalbert i knez Ivan, da se u Hrvatskoj, koja je s ove strane Velebita, osnuje ili bolje uzkrisi biskupija sisačka, „pošto su te strane napučene i hvala bogu obiluju i svećenstvom i pučanstvom" [1]), a za biskupa odrede joj ninskoga biskupa Grgura, jer da se biskupija ninska, pošto je njekoč bila samo arcipresbiterat zadarske biskupije, ima dokinut i utjelovit opet svojoj materi od koje bijaše odružena. Taj se žalibože zaključak jednostrano samo izvršio, biskupiju ninsku doisto dokinuše, nu njezinoga biskupa Grgura „qui probitate temporis in Croatarum terra episcopus effectus est" premjesti papa Lav na stolicu skradinske biskupije. Od to doba pa sve do izumrća narodne hrvatske dinastije, nije nam poznat niti jedan spis, koj bi napominjao iole samo o kakovom utemeljenju nove biskupije za ovu stranu Hrvatske. Koji su dakle bili uzroci, da je tudjina Ladislav uskrisio za ovu stranu Hrvatske novu biskupiju?

Uzroci datiraju se već od kraljevanja Petra Krešimira sina Stjepana I. Petar Krešimir zasio je hrvatski priestol oko g. 1050., i taj premda je podignuo Hrvatsku na vrhunac podpune samostalnosti i neodvisnosti, propustio je ipak u tom učvrstit ju, a tim joj oslabio onu misiju, koju joj božja providnost bi opredielila u narodu slovjenskom južnom. Krešimir pokorio si doduše odmah u početku svoga vladanja potalijančene dalmatinske gradove i otoke, jer ga već g. 1052. nalazimo ovako zapisana: „illustris Croatarum rex Dalmatinorumque", kojim ga naslovom počastio i papa Aleksander II. kad mu pisà: „Episcopis et Regi Dalmatiarum." On je umio osvojit bizantinsku Dalmaciju, ali ukrotit u njoj tudji neslovjenski i hrvaštini neprijajući živalj [1]), i tim ju nerazrješivo spojit s ostalom Hrvatskom, ipak hotio nije. Nalazimo žalibože, da upravu glavnoga i najnestalnijega dalmatinskoga grada Zadra, nije povjerio Krešimir Hrvatu, već tudjini bizantinskomu protospatharu [2]), koj već po zvanju i službi svojoj morao je prianjat uz dvor bizantinski!

Uzrok drugi i to ponajglavniji bijaše, što je odveć popustio rimskoj kuriji, da je slovjenski liturgični jezik, koga su veliki rimski pape Hadrijan i Ivan VIII. za crkovnu porabu odobrili i posvetili, u naprečac i onako nerazložno prepovjedala. Tim činom zamjerio se i otudjio kralj svomu narodu, jer mu je tako povriedio najveću njegovu svetinju.

Rieč je da su veliki ljudi nesretni u izboru svojih prijateljah, a to je doisto bio i naš Petar Krešimir Veliki. Najveći upliv imao je na njega spljetski nadbiskup Lovrinac. Ovaj bivši prije osorskim biskupom, na spljetskom saboru, pošto bi se spljetski nadbiskup Ivan IV. odrekao nadbiskupije, bude njekako pod konac g. 1059. izabran za spljetskoga nadbiskupa. Nadbiskup Lovrinac „statura quidem pusillus, sed sapientia

[1]) Farlati III. p. 103. Constat legitime, ut ipse episcopus (Gregorius) in qualibet ecclesia ex his ecclesiis, quas primis temporibus habuisse episcopos omnibus patet; cum sint utrinque omnes populatae, et deo adjuvante sacerdotum et plebium copiam habentes, proponatur sive in scardonitana ecclesia, vel sisciana."

[1]) Thomas Arch. c. 21. „spalatenses nullatenus flectabuntur detestantes prorsus regimen viri Sclavigenae experiri."

[2]) Lucius lib. II. Na dvih poveljah kralja Krešimira (1067. 1069.) podpisan je kao svjedok: Dominus Leo imperialis Prothospatarius, ac tocius Dalmacie Catipanus testis."

Digitized by Google

magnus“ [1]) umio je vješto upotriebit dar svoga znanja, da si kod hrvatskoga kralja i velikašah izvojuje znamenit ugled. Da obogati i ukrasi svoju crkvu poslao je jednoga od svojih robovah tija u Antiokiju, da izuči zanat srebernarski i zlatarski; pa pošto je taj izučio zanat i povratio se kući dade mu nadbiskup da izradi za njegove crkve velike i male sreberne sviećnjake, kaleže i mnoge druge crkvene posude, i on to sve izrezkao i okitio antiokijskom vještinom. Isti Lovrinac umolio je takodjer bio njekakova Adama Parižana (Adam quidam Pariziensis) putujućega u Grčku na nauke, a svrativšega se u Spliet, da mu sastavi legende o sv. Dujmu i Anastasiju. Parižan ne samo da mu izvršio molbu, već i sve što se o sv. Dujmu uz muziku pjevalo u crkvi ono sastavi u stihovih [2]).

Kraj toga bijaše Lovrinac i čovjek koj je znao pregorjet i svoje interese; dozvolio bo je da se od nadbiskupije spljetske odruže četiri biskupije, a to samo za to, da se osnovat može (1067.) nova metropola u Baru (Antivari).

Takov muž lasno je predobit mogao srce i kralja Petra Krešimira [3]) i velmožah hrvatskih, koji su ga bogato nadarivali. [4]) Ali nesreća bijaše, da isti Lovrinac nebijaše poriekla slovjenskoga, on bo bijaše „Dalmatinus origine“, što bi se na današnju reklo „italianissimo;“ pa radi toga tim bijaše i pogibeljniji narodnomu hrvatskomu svećenstvu, što je uplivao u svemožnoga kralja hrvatskoga i u hrvatsko plemstvo, dočim narodnomu svećenstvu otvorena bijahu samo srca puka hrvatskoga.

Napomenuh da je na spljetskom saboru pod konac g. 1059. izabran bio Lovrinac za spljetskoga nadbiskupa. A zašto se sakupio taj crkovni sabor u Spljetu? Za ništa drugo, nego da liši Hrvate obljubljene svetinje t. j. slovjenskoga jim bogoslužja. Čim je naime zasio stolicu sv. Petra Nikola (o Duhovih 1058.), eno odmah njegova poslanika u Spljetu, gdje drži sinodu, i na njoj zaključeno, „da se u buduće neusudi nitko božja otajstva slovjenskim jezikom proslavljat, već grčkim ili latinskim, i da baš niti jedan Slovjen, koj nebi ujedno latinštini bio vješt nesmije pristupit da primi sv. redove; a to s toga, jer je gothska slova (glagoljicu) izmislio njeki krivovjerni Method, koj je takodjer u istom slovjenskom jeziku mnoga lažljiva i katoličkoj vjeri protivna načela popisao, nu radi toga bijaše kako je obćenito mnienje kažnjen od boga naglom smrću.“ [1]) Ludomu takovu neznalicah zaključku, koga je pomagao stvarat i novoizabrani spljetski nadbiskup Lovrinac, nije se nimalo protivio kralj Petar Krešimir, dapače voliò je odtudjit si srca svoga naroda, nego zamjerit se latinskomu popovstvu.

Svom strogosti (sub anathematis interpositione) potvrdio je papa zaključak spljetske sinode „na veliku žalost slovjenskoga svećenstva“ jer mu sve crkve pozatvoriše, i narodnomu svećenstvu prepovjedalo služiti se tim jezikom u službi božjoj.“

Kako nas izvješćuje pisac XIII. stoljeća arcidjakon Toma, naišao je u narodu hrvatskom zaključak spljetske sinode na veliki odpor, koga je jedino svjetovna sila skršit bila kadra: nu ipak kraj toga klilo je nezadovoljstvo u narodu, koje je za pol stoljeća kašnje prouzročilo, da je nestalo narodne dinastije!

Treći a najbližji uzrok, da je Magjar došao na hrvatski priestol bijaše Krešimirov ban Svinimir (Zvonimir). Ban Svinimir vienčan s Lepom ili Helenom kćerju ugarskoga kralja Bele I. [2]), stupio u svojtu s kućom Arpadovom. Ovaj čovjek, koj je jedino tražio svoju korist, kad je opazio da će Petar Kreširmir umrieti bez djece, a nasljednik mu sinovac Stjepan, koj se je još god. 1066. podpisivao „svoga strica baštinik i božjom pomoći budući nasljednik“, da je mladenac slaba tiela i duha, uznastoja, da si ugarskom pomoći prokrči put do hrvatskoga priestola. I doisto posredovanjem ugarskoga oružja [4]), osjeguran bude Svinimiru hrvatski priestol, jer godine već 1070. i 1073. nalazimo na javnih izpravah ime Svinimirovo tik imena kraljeva [5]), dočim Krešimirovu sinovcu Stjepanu premda živu ni spomena nejma.

---

[1]) Thomas Arch Spal. [2]) Id. o. c.

[3]) Farl. III. p. 138. Veli kralj Petar Krešimir u svojoj darovnici „Nam cum me alliceret atque adeo admoneret venerabilis archiepiscopus Laurentius . . . ut pro expiatione ac salute animae meae, meorumque parentum, eidem coenobio (s. Stephani) traderem locum moletrinae . . . . . . illum ergo libenter eisdem monachis concedimus, ut eum in perpetuum obtineant ac possideant.“

[4]) Thomas Arch. „Et quia talis erat vir (Laurentius) in magna reverentia habeatur a regibus et principibus sclauoniae, tribuebantque ecclesiae S. Domnii villas, et praedia multa facientes confirmationes et privilegia super novis collationibus et antiquis.

[1]) Thomas Arch c. XVI [2]) Ibid.

[3]) — Sororius Geisae, Thurocz II. 47. — Cum enim rex Zolomerus (Svinimir) sine liberis decessiset, uxor eius soror regis Ladislai etc. 36. II. 56.

[4]) Thurocz II 47. Misit itaque rex Zolomerus Dalmatiae, qui sororius Geyzae erat, nuntios ad regem Salamonem et ducem Geysam, et rogavit eos, ut propria persona eorum, contra adversarios suos Corinthios (Carantanos) ipsum adjuvaret; qui tunc marchiam Dalmatiae occupaverant. Rex igitur et dux collecto exercitu, iverunt in Dalmatiam, et ablatam ei restituerunt integre.“ Lucius smatra to za izmišljotinu, jer Svinimir nebijaše kraljem za dobe Salamonove, nu pojmove dux i rex Thuroc često istovjetuje. Što se u tekstu veli „Carantanos“, moći je, jer ima i ovdje u čitanju variantah, bez svake dvojbe čitati „Croatos.“

[5]) a. d i. 1870. indict. 9. Romano tercio imperante, Croatae vero R: Cresimiro, Zuonimiro bano“ — 1073. Regnante Cresimero, Croatiae bano Suinimiro. — Lucius sam misli, da taj naslov označuje nasljedstvo „Zuonimiro in priuilegio Cresimiri supra relato bano vocato, et ob id ad successionem regni destinato.

Digitized by Google

Istinite i krasne bijahu rieči „Deus omnipotens terra marique nostrum prolongavit regnum“, koje izusti kralj Krešimir u ninskom saboru g. 1069., ali žalibože to bijaše samo pojav, koj se za Krešimira pokazao ali za njega takodjer izčeznuo.

Po Krešimirovoj smrti (1074.) premda bijaše pravo nasljedstva zajamčeno Svinimiru, nije ipak došao do priestola, jer narod hrvatski zazirao je od takova čovjeka, koj si tudjom nehrvatskom silom prokrčio put do krune, i koj je nehajan bio gledajući, gdje se narodno svećenstvo tlači od romanskoga, pa je s toga na priestol podignuo Slavića. Narodni taj kandidat, nije se mogao održat na priestolu, svi bo oni koji imadijahu u kraljevini Hrvatskoj vlast u ruci, kao: nadbiskup Lovrinac i podčinjeni mu sav episkopat, te plemići i velikaši, i gradjanstvo dalmatinsko bilo proti njemu a za Svinimira. Spomenici povjestni, koji iz one dobe dopiru do nas, veoma su nepodpuni, da bi se iz njih što jasna doznat moglo, nu ipak stalno zaključit možemo, da je došlo do gradjanskoga rata, u kojem „comes Amicus regem Croatiae (Slavića) cepit.“ U tom knezu Amiku, kako mnogi misle, krije se ime kojega hrvatskoga župana, vojujućega za stran Svinimirovu. Bilo što hoće g. 1075. odstranjen bude Slavić, a hrvatski priestol zasjede Svinimir.

Nadbiskup Lovrinac, romansko svećenstvo i gradjanstvo predobilo je opet Svinimira na svoju stranu [1]), dočim narod hrvatski sa svojim narodnim svećenstvom bijaše protiva njemu. Svinimir uvidio je dobro što znači narod imati za sebe, kad je mjesto njega Slavić postao bio kraljem, pa da se proti toj masi osjegura stavio se pod zakrilje svemožnoga za tada papinstva.

Na stolici sv. Petra sjedio je tada Grgur VII. Znademo iz povjesti, da je prva i najglavnija zadaća Grgurova bila uvesti u cielu katoličku crkvu jedan obred i jedan liturgičan (rimski) jezik, t. j. centralizacija. On kao bivši kancelar i arcidjakon rimske crkve za Aleksandra II., poznavao je valjano, kako se stvar ima sa slovjenskim bogoslužjem. Ali Grgur bijaše mu takodjer neprijatelj, što svjedoči njegovo pismo pisano g. 1080. českomu kralju Vratislavu: „Buduć da blagodarstvo Tvoje zahtieva da bi mi u Vas (u Českoj) potvrdili bogoslužje na slovjenskom jeziku, to znaj da mi tvojoj želji nipošto zadovoljiti nemožemo. . . . . S toga da se nesbude, što Vaši nerazložito zahtievaju, prepovjedamo Vam moćju bl. Petra, a Ti Vratislave imaš se radi časti svemogućega Boga opriet sa svimi silami toj taštoj drzovitosti.“ [1])

Da i u narodu hrvatskom prodru zaključki rimske sinode držane odmah prve godine Grgurova papinstva, trebao je Grgur pripomoć Svinimirovu, a Svinimir opet, da se na priestolu održi trebao je pomoć Grgurovu, pa tako oba ova protivnika slovjenskoga bogoslužja podpomagala se, a Svinimir ni opazio nije, da će iz toga preziranja slovjenskoga liturgičnoga jezika po njegovoj smrti doći do razsula narodne dinastije.

Papa odazvao se u brzo Svinimirovoj prošnji, pa eto već mjeseca listopada 1076. papinskoga poklisara opata Gebiza, gdje u solinskoj crkvi sv. Petra kruni Svinimira za kralja hrvatskoga i dalmatinskoga. Da je Svinimir ljubav za ljubav vratio svjedoči mu prisega, koju položi prigodom krunjenja u ruke opata Gebiza. Nećemo potanko pobrajat pojedinostih prisege Svinimirove, njekoliko samo i to zadnje rieči dosta ju označuju: „štogodj u kraljestvu (hrvatskom) toli apoštolska stolica, koli njezini poslanici odrede il odredit budu, neopozivo vršit ću.“ — Svinimir i ostao kod svoje rieči, najvećom bo ljubavlju zaštićivao i darivao je sve ono što je bilo romansko, dočim bio nehajan za svoje. U njegovih listinah nedolaze već župani u tekstu, već samo kao svjedoci podpisani, što opet baca ljagu na kralja, da je prezirao županijske skupštine, i staro pravo županah. —

Da narod hrvatski nije gojio nikakovih simpatijah za kralja Svinimira, dovoljno imademo dokazah. Prvi dignuo se proti njemu velmoža Veselin (1079.), nu kralj hrvatski utekao se opet papi Grguru, koj pisa Veselinu da položi oružje, koje je dignuo proti onomu „koga u Dalmaciji učini kraljem apoštolska vlast“, neće-li, to neka znade on i njegovi pristaše, da će upotriebit (papa) svoju apostolsku vlast.

Pisac kronike hrvatske iz XII. stoljeća, do koga je vrlo lasno doprlo pučko predavanje, pripovieda, da kada je na saboru „u petih crikvah u Kosovi“ čitao Svinimir listove pape rimskoga i cara bizantinskoga, koji moljahu, da se s hrvatskim narodom pridruži kršćanskoj vojni, koju je namislio dignut papa Grgur VII, da oslobodi sveta mjesta, razljućeni nad tim Hrvati da zavapiše: bolje da on sam (Svinimir) pogine, ner da nas iz didine naše izvede cića boga, i da ide inim mista toliko daleko otimati, zemlje i gradove ine“ i pobuniše se „i oružjem počeše sići njega, raniti i krv prolivati.“ Izranjen tako Svinimir da i izdahnu.

[1]) Farl III. p. 148. Et instantissimam petitionem venerabilis patris mei spiritualis Laurentii Archiepiscopi, et multorum nobilium suorum civium de Spalato meorum dilectorum fidelium“, veli Zvonimir u povelji od g 1078.

[1]) Harduin Act. Conc. col. 1434.

Digitized by Google

Kako napomenuh, pisac koj to pripovieda živio je samo 100 godinah iza toga, a tko bi umrli i posumnjat mogao, da nije tako važan čin, kao što je ubojstvo kralja, duboko uvriežio se u srcu svakoga Hrvata, i u pripovjedanju prelazio od otca na sina, dočim već unuku pisac rečene kronike bio je suvremen. Dakako da kritična poviest zabacuje onu smjesu kraljah i županah hrvatskih, kako ju ima pisac kronike XII. vieka. Nejma pako razloga da zabacimo samo zato pripovjedanje o nasilnoj smrti Svinimirovoj, koja je kako napomenusmo od unukah piscu pripovjedana, ako je on pogriešio pisuć u onom što se prije četiri, pet il više stoljećah pred njim sgadjalo. Pa ako napokon i zabacimo viest o nasilnoj smrti Svinimirovoj, ipak nam iz nje preostaje taj rezultat, da je narod hrvatski ogorčen bio na papu Grgura VII., i na kralja si Svinimira, a zašto? Jer su obojica progonila slovjenski bogoslužni jezik, koj da im se je doisto za dušu prilicpio bio svjedoči nam da su ćak do g. 1248. vaviek se za njega borili, dok im ga tada rimska stolica nepotvrdi.

Smrću Svinimirovom (1089.) nasta opet borba medju slovjenskim i romanskim življem za kralja. Romanski živalj u brzo proglasi Stjepana II., koj bijaše posljednji ogranak kuće Držislavćeve za kralja hrvatskoga i dalmatinskoga. Da od romanskoga življa proglašeni kralj steče ljubav u narodu hrvatkom, ureče narodni sabor ne u Splietu već u Šibeniku. Nu na taj sabor nedodje niti jedan hrvatski biskup, niti jedan ban, već nalazimo nadbiskupa Lovrinca, Ivana trogirskoga biskupa, porieklom Talijana, više romanskih svećenikah, i njekoliko samo županah, što nam opet pruža jasan dokaz, kako se narod hrvatski plašio onoga kralja za koga je znao, da je okružen samim romanskim življem, i koj će nastupat stazu svojih predšastnikah Petra Krešimira i Svinimira! S toga se niti taj kralj, jer ga ostavio sav narod, nije održati mogao na priestolu, a nije imao ni novčane ni ine sile, koja bi to proizvest bila moguća. Osim g. 1089. nejma mu inoga spomena.

Jurve god. 1091. nalazimo u romanskom primorju na javnih izpravah ime grčkoga cara: upravo tada slučilo se da su se mnogi primorski gradovi dragovoljno predali Mletčanom, jer se mletački dužd Vital Falier počeo pisat „dux Dalmatiae atque Croatiae.“

U isto vrieme, kada su se romanske naselbine po Dalmaciji svojim suplemenjakom Mletčanom pridružile, ostavili su i Hrvati svoga zadnjega kralja iz narodne kuće Držislavićah, koja se protivnarodnom stvorila. Kamo dakle da se odluče? Spojit se sa Srbijom, priečila je vjerozakonska razlika, dočim s onu stranu Drave kraljevao je možni i jednake vjere kralj Ladislav, koj u mnogih i težkih bojevih u vrlo opasnih okolnostih umio je ipak proti težnjam dvora rimskoga, obraniti neodvisnost svoga naroda, i ustrojit čvrstu i umjerenu vladu, riečju, u Hrvatih sve je pošlo za tim da se Ladislav pozove na hrvatski priestol.

Svratimo-li jošter jednom na sve što rekosmo, uvidit ćemo, da je propast narodne hrvatske dinastije ponajglavnije pospješilo to, što su hrvatski kralji voljeli romanskomu življu, pa su dopustili rimskomu dvoru da je progonio i potlačio narodno slovjensko bogoslužje. Iz toga datira se ona mržnja na Rim, što u kratko reče pisac kronike XII. vieka „i nedaše (Hrvati) ni listove dočtiti i skočiše, ne samo da bi pristali na dostojnu molbu svetoga otca pape... da sveta mista iz ruk poganskih uzmu.“ Dà to iztrebljenje slovjenskoga bogoslužnoga jezika od strani papinske, tako je ogorčilo Hrvate, da im po njeki način kao i vjera omrznula „da on (Svinimir) išće izvesti njih iz domov njih . . . . i s papom . . otimati mista, gdi je bog propet i gdi je greb njegov. A što je nam za to?!“

A je-li Ladislav kralj ugarski, koga su Hrvati pozvali na svoj priestol uvažio želje Hrvatah, i je-li on proučio uzrok radi koga je propala dinastija domaća, i je-li priskočio da ga odstrani? sljedeće crte odgovorit će: da jest sasvime.

(Sliedi dalje.)

Papin jubilej u Rimu.

Osobito se je ovom prigodom jako opazilo, kako dan izbora pape jedni s papom skupa drže da je 16. a drugi da je 17. dan lipnja. A jest sbilja jedan i drugi; jer zadnje pregledavanje i proglašivanje glasovah u izborištu, dakle pravi izbor poče dana 16. ob 7. uri u večer, izbornici kardinali obaviše pred izabranim svoje poklonstvo u Pavlovoj kapelici izborišta, što je svršilo oko pól dvanaeste u noći. Svečano je proglašen novi papa s balkona kvirinalskih dvorovah drugi dan 17. ob 9. uri u jutro, a popodne vodjen je Pij IX. u Sikstinsku kapelu u Vatikan, i odanle u hram sv. Petra za obćenito i javno poklonstvo. Zato papa Pij drži za dan izbora 16. jer toga dana i jest izabran, a Rim grad i ostali sviet 17. dan mjeseca, kad je proglašen, jer proglašenje je svršetak izbora.

Svečanosti 25godišnjega jubileja započe jur 12. lipnja kapitul sv. Petra, zatim redom kapitul bazilike Lateranske i tako zvane Liberiana, svaki sa čestitkom i s napisom, što se je na uspomenu sretne sgode u mramornu ploču u svakoj spomenutih bazilikah odlučilo

Digitized by Google

utištiti. Obredaše se za kapituli opati i generali svih duhovnih redovah i oni s darom Petrova pineza; zatim u ime vojske papine 15 visokih častnikah u gradjanskih haljinah, pak i oni s darom, i tako redom privatna odličnija lica, koja dodjoše u Rim na poklon jubilarcu. Dana 15. lip. primane su u Vatikanu katoličke družbe rimske: gospoda oko 800 na broju u konzistorijalnoj dvorani, a gospodje skoro s jednakim brojem, u dvorani sala ducale. Prve je vodio načelnik najvećega mužkoga družtva, knez Campagnano (Chigi), a drugu načelnica gospojinskoga družtva markezica Antici Mattei rod. kneginja Altieri; a obim sborima reče sv. otac ljubeznu ali ozbiljnu besjedu. Dana 16. u jutro primi sv. otac veliku deputaciju iz svih krajevah Njemačke. Ponukom središnjega odbora katoličkih njemačkih družtvah poslala su sva družtva deputacije i sve su biskupije bile zastupane, ter se tako sastalo u Rimu oko 900 glavah, medju njimi glasovita imena knezovi Löwenstein i Isenburg, grofovi Bissingen, Stolberg, Prašma, Chamare itd. Vodio je i besjedu govorio knez Löwenstein, a osim čestitke javi još prošnju: neka bi sv. otac za uspomenu osobite milosti božje, koju je Bog dugim vladanjem pape Pija IX. izkazao svojoj crkvi, naredio, da bi se svetkovina presv. srca Isusova slavila kao festum duplex primae classis. Zatim poče predavanje čestitakah i darovah u ime različitih družtvah, kojih poslanici u velikoj toj deputaciji dodjoše pred papu. Kad je to svršilo, reče papa krupnim i zvučnim glasom svojim na talijanskom jeziku besjedu hvale, pri čem osobito pohvali njemačke biskupe i revnost katolikah, koji posred protestantah znadu uzdržati budnu i živu katoličku sviest, i završi riečmi: „Poglavarstvu valja vierno pokoriti se; ali zapovied božja ide pred ljudskom." Iz tronutih grlah skupština zaori tri puta: hoch! U to pade na koljena pred papu neka gospodja, jer su i gospojinska družtva poslala deputacije, ter kroz plač zaprosi sv. otca, neka bi molio za njezina nekršćanskoga života muža, što joj on prijazno i obeća. Na koncu podieli blagoslov i okrenu se, a skupština se uz kliku oprosti. Nego nesgoda je bila, što je velika deputacija bila primljena u duguljastoj dvorani sala ducale, ter mnoge oči ili nevidiše ili posve slabo vidiše papu, sbog šta žaoba i prošnja, pak je papa za istu njemačku deputaciju odredio audienciju na 18. dan u drugoj dvorani, kud je kroz redove stupao uz blagoslov, razgovor i pružanje ruke za poljubac. S njom tada dodjoše i dva kanonika iz Praga sa čestitkom u ime cesara Ferdinanda i cesarice Ane. Najjače naravno bijahu zastupane južne biskupije, a darovah sneslo se velikih, po imenu gospojinsko družtvo iz Würzburga poslalo posebnu svoju deputaciju s 45.000 fran. kano dobitak od lutrije; a iz Vratislave poslanik kanonik dor. Lämmer u ime biskupa, klera i katol. djakah s čestitkom predao dara 100.000 fran. Istomu dru. Lämmeru naložio je sv. otac, neka kaže Döllingeru: da ga papa još vaviek ljubi i miluje i za njega moli. — Njemačka deputacija počašćena je od sborovah, koji su po Rimu stavljeni kvariti svečanosti i smutnju praviti, baš osobito. U četvrtak pred god dočeka na kolodvoru vlak njemački hrpa dudašah, pifferari, i čim stade voz, moralo se čepiti uha od strašne piske i vriske. U Petak u jutro bijaše pred njemačkim konakom Anima prava gungula, i kad bi koji Niemac ulazio, vrisnula bi hrpa, a čulo bi se takodjer: ubodi barem jednoga! Kad je pogibelj jače zaprietila, poruči rektor Gassner austrijskomu poslanstvu, neka bi se zauzeo za Niemce, i na to stiže straža žendarmah na konju, koji hrpe razagnaše i vas dan na straži ostaše, da nebude zla.

Deputacija englezkoga klera, jedno 20 duhovnikah, vodjenih od gen. vikara O' Sullivana, primljena je 16. u priestolnoj dvorani. Papa je pohvalio revnost klera englezkoga i opomenuo ga neka vaviek drži tvrdu slogu i jedinstvo. Deputacija englezke mladeži vodjena od Noela primljena je u konzistorijalnoj dvorani, a papa i tom prilikom pohvali revnost englezkih katolikah, i rekši: „jedinstvo daje moć" pripomenu: „Tvrdo jedinstvo izmed irskih biskupah i katoličkoga naroda i jest ono, što je crkvu dovelo do pobjede."

Dana 16. bijaše svečani Te Deum u lateranskoj bazilici, kamo se sgrnu vas Rim. Povorka kočijah stala u dva reda i zadnji kraj sizao do Trajanova trga. Dana 17. bijaše u sv. Petru svečana misa, na koju je bila došla množina puka; sv. službu obavljao je samo kapitul. Ujedno je odkriven spomenik pape Pija IX. u istoj crkvi žrtvovan od klera iste bazilike, od mozaikah slika njegova okrunjena tiarom i ključima, a stoji nad pokrovcem mjedenoga kipa sv. Petra. Ob istoj uri kad je prije 25 godinah nastariji kardinaldjakon obznanio narodu s balkona kvirinalskoga ime novoga pape, sakupi se u priestolnoj dvorani sbor kardinalski, i kardinal Patrizi reče besjedu. Papa odgovori od prilike ovako: „Hvala sv. sboru i na čestitki i na pomaganju oko crkvene uprave. Vi ste mi prilika one vierne družine, kojano je pratila Davida u biegu pred pobunjenim sinom. David je morao slušati kletve Semejeve, a tako se godi i meni svakdanjom psovkom, klevetom i himbom u rimskih listovih. Davidova pobunjenoga sina usmrtiše tri uboda, a želim i krivcu mojih neprilikah tri bodca, ne u tielo nego u dušu od milosti božje: spasonosne misli na prošle, sadašnje i buduće t. j. na počinjene krivice, na sadanju nevolju i budući sud božji." — Kard. sbor prikaza u liepoj mošnji 80.000 fran. u zlatu. — Zatim je primljena deputacija holandezka vodjena od grofa Vos de Waela sa čestitkom i pouzdanicom 600.000 podpisah u 12 svezakah i pol miliuna franakah dara. Sv. otac pohvalio je veliku hrabrost i revnost katolikah one zemlje posred protivštinah za napredak svoje vjere, osobito za sv. stolicu. Mahom za holandezkom primio je sv. otac čestitke plemićke i dvorske straže svoje

Digitized by Google

vodjene od vojvode Castel-Vechio i kneza Viano, a za dar prikazaše prsten od velike vriednosti. U to sabra se u konzistorijalnoj dvorani rimsko plemstvo, a liepa je misao, što je ono za svoga govornika izabralo upravo markeza Cavaletti, zadnjega od sv. otca imenovanoga senatora rimskoga. Predalo je za god kovanu medalju i adressu od 108 prvih porodicah rimskih podpisanu; jer razmjer viernih napram odmetnim stoji kao 9 i 1. Odgovor sv. otca ostati će zaista plemstvu u pameti; reče: plemstvu je u družtvu ljudskomu s povlasticami naložio Bog osobitu zadaću, a to držati i braniti sve što je plemenito, osobito pako, da budu čvrsta podpora crkvi i dinastijam, pak tu svoju zadaću znalo je u pravom smislu plemenito plemstvo izpuniti, s ostalim takodjer napram papinskoj stolici, i neka držeći tu svoju zadaću vazda pred očima ostane joj vierno. Primao je takodjer pojedina lica i porodice plemičke s različitih krajevah na privatnu audienciju. U večer primi sv. otac poljske deputacije iz Poznanja i Galicije, medju njimi knezove Lubomirskoga, Czartoryskoga, Sulkovskoga i više grofovah. Čitao je latinsku besjedu Moravski iz Poznanja, a sv. otac odgovorio latinski. Darovah prikazaše i oni obilato.

Dana 18. primljena je belgijska deputacija od 34 glave, grof Villermant vodja. Tronut upravo spomenu sv. otac, što sve Belgiji ima zahvaliti u ime sv. stolice, i reče Bogu prošnju, neka taj maleni nu dragocjeni diel crkve blagoslovi i brani. Belgijanci donesoše vrlo bogatu, prekrasno i umjetno napravljenu trokrunu i velik dar u novcu. Zatim ode sv. otac u dvoranu ducale, gdje su čekali sakupljeni Tirolci u narodnom odjelu, vodjeni od briksenskoga biskupa, oko 100 glavah, a s njimi Magjari, deputacija od 3 glave: grof Apponyi u ime Ladislavova družtva iz Pešte s darom, mns. Mislin u ime kapitula Vel. Varadinskoga, i slikar Soldatić u Rimu boraveći. Pozdrav i odzdrav bio osobito srdačan, a potle pratila sva ta skupština sv. otca u vatikansku knjižnicu. — U večer primi papa francezku deputaciju vodjenu od biskupa neverskoga, m. Forcade. Iz odgovora sv. otca spominje se osobito ova izreka: „Liberalni katolicizam najveća je pedepsa na svietu. On škodi više nego komunizam, jer ovaj je samo čedo prvašnjega. Svaki korak s pravoga puta zavodi dalje u bludnju. Iste rieči rekoh već jedan put jednomu znamenitu mužu Francezke pred mnogo godinah. Taj je sada već mrtav (Montalembert).“

Dana 19. primi sv. otac veliku deputaciju talijansku. Sva družtva sjeverne i srednje Italije poslaše zastupnike, bez mala same svietske glave, s većine iz višjih staležah; Napuljce i Sicilijance bio je već prije 16. kardinal nadb. Riario predstavio. Papa na prvi pogled bi pozdravljen oduševljenom klikom: „Viva Pio IX. lo vogliamo libero.“ Budući u toj deputaciji (oko 400 glavah) većina zastupnikah katoličke mladeži, vodio je svu načelnik mladenačkoga bolonjskoga družtva dr. Aquaderni, i rekao prekrasnu besjedu, a takodjer sv. otac odgovorio znamenitom besjedom, iz koje evo vadimo poglavite izreke. Adressa naime katoličke mladeži piše ovako:

„Dodjoše dani žalosti, oni žalostni dani, kadno okrennše oružje proti tebi, proti tvojim veledušnim braniteljem, proti stolici katoličkoga svieta, i mi nastojasmo s tobom biti u žalosti i muci, kako u veselju s tobom bijasmo, pak proplakasmo nad sudbinom svetoga grada. Nemogši više učiniti, digosmo kao iz jednoga grla prosvjed, i položismo na častna svetišta putujući na grobove velikih talijanskih svetacah u srce božje jednodušnu želju i prošnju za tvoje oslobodjenje i za pobjedu apostolske stolice.“

Papa odgovori jakim zvučnim glasom: „Ako su mi dragi ovi pojavi ljubavi sa svih stranah katoličkoga svieta i dragocjene mi molitve za uzdržanje ovoga njegova ubogoga i nekoristnoga namjestnika, to su mi ipak puno dražje od ove plemenite izabrane skupštine Talijanah, jer i ja sam Talijan. Blagoslivam dobre Talijane, kao Talijana osobito me vesele ona dobra djela, koja se po Italiji čine. Jednom sam ja blagoslovio Italiju, odanle s balkona kvirinalskoga doma, koj od sada već nebi imao biti papin, pak tada se je moje rieči krivo tumačilo rekši, da sam ja blagoslovio revoluciju. Ja sam tada blagoslovio Italiju, za koju mi je rečeno, da je razžarena od ljubavi pram vjeri i stalna u pokornosti pram crkvi; nu potle moradoh opaziti griešnu hinbu, koja se sakrivala pod stanovite fraze i moradoh viditi stanovite saveze, o kojih bolje je negovoriti. Ali ja sam blagoslovio Italiju tada i blagoslivam ju sada porad dobrih djelah, koja se po svuda u toj zemlji čine, za uzhit ljubavi, koja morda nije od ovoga svieta, pak za sve što dobri katolici Italije pretrpiše i trpe. Blagoslivam tu krvljom tolikih mučenikah napojenu zemlju, tu žićem množine velikih svetacah u svako doba proslavljenu zemlju.“

„Svaki kraj Italije poslao mi je dragocjenih dokazah ljubavi i viernosti, nu nesmie vam biti žao, ako ovom prigodom prvi spomenem Turin. Odanle došao prvi nasrtaj i sve ono zlo, što se je proteglo preko Italije. Nego odanle, odakle je zlo izašlo, došlo je takodjer i dobro, živi dokazi ljubavi i viernosti stigoše mi od onud. Ondje je dobrim, koji su ovaj god slavili, bila čast vidjeti polupane prozore svoje. Spomenuste pokoru. Ali zašto se imate vi kajati? Zar je morda vas jedan narod odgovoran za slaboću zakonarah, za službovanje ministarah, za . . . .?

„A s Turinom blagoslivam Firencu, Veneciju, odkle samo dobri stižu glasi, Genovu, Bolonju, Veronu, Napulj itd. Iz Palerma primih ovih danah pismo puno tako izvanrednih izražajah ljubavi, da me duboko ganuše.“

„Što je negdje Bog hotio velikom milošću, koju je sv. stolici izkazao? Hoće da bodro ustrajemo u molitvi, u hrabrosti, u stalnosti. Hoće da vazda budemo tvrdi i stalni u vjeri, tvrdo složni med sobom i s njim.

Digitized by Google

U savezu s tim upravo je načelnik katoličke mladeži sjetio na rieči, koje sam ja na 11. travnja 1869. govorio: Djeco, vi ste sa mnom, ja sam s vami. I to opetujem ja: Jest, dokle ste vi sa mnom, jesam i ja s vami. S vami u radosti s vami u protivštinah, kojih ovo moje papovanje u izvanrednih promjenah množinu kaže. Dà, ostanimo mi sdruženi da onoga dana, kad nam od Spasitelja Isusa budu otvorena vrata nebeska, i on nam duše zakloni onamo, gdje neima tuge, žalosti ni plača."

Zatim su prozivane deputacije pojedinih biskupijah, koje donesoše po velike svezke dopisah i darovah. Italija sbilja zaslužuje veliku pohvalu, jer došlo je do 93 deputacije iz svih krajevah i gradovah s adressom, darom i novcem.

(Sliedi konac.)

Dopis.

Iz Gorice. 21. o. m. doživjeli smo u našem sjemeništu dan, kakova još naši predšastnici doživjeli nisu. Slavili smo dvoju svečanost: sv. Vjekoslava zaštitnika mladjih i dvadesetpetgodišnjicu vladanja Pija IX. Prva svetčanost nije ništa neobična, jer tu svetkujemo svake godine po naših moćih. Tim znamenitija je druga, koju se je moglo slaviti samo jednom od početka katoličanstva.

U jutro oko 10 ure bila je svetčana misa, koju je pjevao velč. dr. Hrast sjemeništni ravnatelj, učitelj crkvene poviesti i zač. kanonik goričke biskupije. Crkva bila je dubkom puna premda svakidanji dan, a nisu se ljudi ni kajali što su došli, jer su vidjeli crkvu ukrašenu kako nikad, i jer su čuli pjevanje kakovo se u Gorici malo kad čuje. Na svrhi mise bilo je „Tebe Boga hvalimo“ a po podne pjevane večernice s blagoslovom. Sve to nije mnogo. To pravo dodje jedva u večer. Na ulazu u refektorij veliku sobinu čita se: „salutem in Domino.“ Po stranah na prozorih su napisi — izreke sv. pisma — u staroslavjanskom, slovenskom, hrvatskom i talijanskom jeziku. Na koncu sobe je odar. Na čelu mu stoji napis: „Vivat Pius IX.“ s velikimi slovi, a s jedne strane je isti napis s manjimi slovi u grčkom s druge u hebrejskom jeziku. Na odru je slika papina obkoljena zviezdami — sa slavami njegovimi (syllabus, immaculata conceptio, s. Alphonsus, infallibilitas, s. Joseph etc.). Oko šeste u večer poćeše se u tu sobanu kupiti gostovi iz bliza i daleka. Sakupilo se jih prieko tri stotine. Medju njimi je takodjer preuzv. i presvietli knez nadbiskup Gorički. Na početku podieli nam on blagoslov, da bi dobro prošlo ono što smo namislili. Jako je dirnuo svakoga slabi nu čisti i mili glas starčev, koji će za koj dan imati zlatu misu. Zatim redali se muzika, govori, pjesme, kao što je to u pozivu. Svirala je četvorica klerikov franciškanov iz Kastanjevice, na čem jim iskrena hvala a napose igrajućemu na glasovir. Pjevali su isti franciškani i bogoslovi svih trih narodnostih zajedno, to latinske, to slovenske, to talijanske pjesme (šteta, što je bilo prekratko vrieme, te nismo mogli pisati po kakvu hrvatsku pjesmu prilagodjenu za taj dan!). Govorila su dva Slovenca jedan latinski, a drugi u materinjem jeziku, a talijanski i hrvatski proslovio je dakako Talijan i Hrvat. S osobitim uzhitjenjem bio je primljen hrvatski govor od braće nam Slovencah. Govornik bio je većput u govoru presječen sa burnim „dobro.“ Neću s tim reći da nije drugo dobro prošlo. Očuvaj Bože! Sve je išlo u najboljem redu, sve je bilo popraćeno s jednoglasnim „bravo.“ Na koncu bile su žive prilike. Prva je sastojala: sv. Viekoslav kleči na svojoj pručici (pult), u rukuh mu je križ u koga milo gleda, na pručici mu je korbač i mrtvačka glava, a sa svake strane angjeo: jedan noseći ljiljan drugi krunu. Druga: Tri djećaka predstavljaju vjeru, ufanje i ljubav. Napravljena su po slikah istih kriepostih.

To sve videći gostovi nisu se mogli nadiviti, te nije jim bilo žao što su četiri ure u sjemeništu izgubili. Mnogi imaju sada bolje mnenje o njem nego su prije imali. Dobili smo takodjer četiri telegrama od braće, nam bogoslovah (iz Trsta, Ljubljane, Maribora i Senja) kličuća uzhitjenim glasom „živio Pij IX.“

Šteta što nije bilo ljepše vrieme: bismo se bili malko i u vrtlu zabavili s bengalskimi ognji, a tako smo vidjeli samo jedan kotač, imajući u sredini „Vivat Pius IX.“ Napomenuti mi valja takodjer da nismo se do sada nikad mogli složiti Hrvati i Slovenci s Talijani za nikakvu svetčanost, a da se sada na narodnost ništa nije obaziralo, nego toli Hrvat, toli Slovenac, toli Talijan radio je svaki ono čemu je vješt bio. Nit za crkvu nit za refektorij nikakva nismo uresa kupili, sve su to sami bogoslovi napravili trudeć se jur kakova tri tjedna neprestano.

Da Vam najavim zajedno još nješto. S uzhićenim srcem javio Vam je lani naš sudrug, da nam predaje ovdje veleuč. g. Kočijančić staroslavjanštinu. Ta kako nebi čovjek bio veseo, kad konči jednu uru na tjedan ili dvie čuje u bratinskom jeziku predavati, pak onakva učena poštovana starca! Al nam nebje veselje dugo. Premda smo uredno predavanja polazili, premda nismo radi njih svojih dužnostih zanemarili, premda su nam mnogim potrebita, ipak su se ljetos ukinula. Na komu je krivnja — to neznam pravo. Znam toliko da smo zaprosili g. Kocijančića, da bi nastavio svoja predavanja, te da nam je on rekao: nemogu Vam još ništa obećati, ako se jedan ili dvojica najavi za orijentalske jezike, neću se s njimi truditi, al ako se najavi trojica (kakva razlika med petdeset, koliko nas je starosl. predavanja poslušalo) onda ću onu trojicu podučavati. A kad smo mu rekli, da će težko tko biti za te jezike, reče da će s ravnateljem govoriti. Poslie nekoliko danah obistinio se je naš „težko“, te se za te jezike nitko oglasio nije. Veselo smo očekivali uru, da nam poštovani starac najavi staroslavjanska predavanja. Al se jadni načekasmo, ni danas nedočekasmo. Nevjerujem da je tomu kriv g. Kocijančić, nevjerujem da bi to g. Hrast

Digitized by Google

zabranio sam o sebi, nego mogao bi s nekom stalnošću reći da je tomu kriva odvisnost naših poglavarah napram njekoj vanjskoj gospodi, koja su nam jur mnogu to crkovnu to narodnu svečanost osujetila.

Viestnik.

Zagreb. Dne 30. lipnja preminu poslie duge bolesti u 58 godini života u toplicah Topuskom preč. Stjepan Vuković, opat sv. Jurja kod Senja, prvost. crkve zagreb. kanonik, vitez reda željezne krune, ravnatelj kr. plem. konvikta, savjetnik duh. vieća i nadbiskupski povjerenik za veliki gimnazij i realku u Zagrebu. Po želji i naredbi pokojnikovoj imalo se je mrtvo mu tielo prevesti u Zagreb, kamo je u nedjelju 2. srp. u jutro stiglo, a istoga dana ob 6. uri s večera uz navadni sprovod spravljeno u raku prvostolne crkve. Sprovodio je presv. i preč. g. biskup Janko Pavlešić; za kolima uz veliku voštenicu stupao preuzv. gospodin ban Kol. pl. Bedeković, od mladosti pokojniku dobar prijatelj, s presv. gg. načelnikom vladnih odsjekah Šuhajem, predsjednikom banske stolice Klobučarićem i županom Pogledićem. Oko kolah stupala je s voštenicami u ruci mladež plem. konvikta. Zadušnice obslužene su u prv. crkvi drugi dan.

— Na predlog bana kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije predan od ministra iste kraljevine, dostojalo je nj. c. i kr. ap. veličanstvo prev. odlukom od 19. lipnja t. g. imenovati: kanonika pjevača bribirskoga sbora Belu Marijaševića za kanonika štioca modruškoga dieccezanskoga kapitula; kanonika čuvara novljanskoga sbora Antuna Kalimana za kanonika čuvara bribirskoga sbora; novljanskoga kanonika Ivana Potočnjaka za kanonika čuvara istoga sbora; župnika u Lokvah podarhidjakona i zač. kanonika Josipa Mrzljaka za starijega kanonika u bribirskom sboru; profesora metodike, katehetu i podravnatelja senjskoga biskupijskoga seminara Petra Cara za mladjega kanonika u bribirskom sboru; napokon župnika hreljinskoga Antuna Mudrovčića za kanonika u novljanskom sboru.

— Preuzv. g. nadbiskup dostojao je u sporazumku sa svojim duh. viećem narediti: da se s ostalim sbog razmjera daljine župa Gradac izluči iz Ivanićkoga i pridruži za uviek u kotar Križevački. Gradački župnik vlč. g. M. Smetiško imenovan je za vicearhidjakona kotara Križevačkoga.

— Velč. g. Ivan Mašek, župnik u Hernetiću, imenovan je za podarhidjakona kotara karlovačkoga.

— Zamoljeni smo s dotične strane, neka bismo sa smiernom zahvalom javili: da je preuzv. g. nadbiskup č. sboru milosrdne braće za gosp. kapelana Fl. Kutnjaka, koj se je kod njih blizu tri mjeseca od opasne bolesti liečio i posve izliečio, dostojao milostivo iz svoga platiti 148 f. 50 nč. Tim je uz otčinsku brigu za mlada vrstna duhovnika biskupski posluženo biskupijskim zakladam.

— U „Braniku“ od 2. srpnja t. g. ima dopis iz dugoselskoga kotara, u kom se pripovieda, kako su rodoljubi toga kotara bili odlučili, da se dne 20. o. m. za pokojnoga Nikolu Havlička, bivšega župnika i podjašprišta u Brckovljanih, zadušnice u ondješnjoj crkvi odsluže, pa da se slika pokojnoga u školsku sgradu unese i tamo namjesti. Ali toj nakani da se uzprotivio sadanji brckovljanski župnik Janko Lacković, te je došao u Zagreb k nadbiskupu i izhodio od njega ferman, što ga je nadbiskup podjašprištu g. Gustavu Barabašu poslao, kojim se prepovieda odredjene zadušnice za pokojnoga Havlička obslužiti i sliku u školu staviti; jer „da bi mogla kadgod pokojnikova slika sramotnim načinom iz škole bačena biti.“ — Obilježivši dopisnik posljednji stavak znakom navoda, kao da ga je doslovno iz nadbiskupova dopisa izpisao, dodaje, da nije kadar perom nacrtati, kolika ogorčenost u svih ondješnjih krugovih vlada radi toga postupka Lackovićeva i radi toli „grdoga i sramotnoga izraza“, koji se u nadbiskupovom dopisu nalazi.

Da čitatelji sami vide, koliko ima u tom dopisu istine, priobćujemo ovdje u vjernom prevodu odluku, što ju je preuzv. gosp. nadbiskup na zamolnicu, ne g. Janka Lackovića, nego g. podjašprišta Gustava Barabaša istomu dne 16. lipnja t. g. pod br. 1493. izdao, a glasi diljem ovako:

„Na zamolnicu od 15. lipnja t. g. pod br. 232. obavješćuje se Vaše velečastno gospodstvo, da pastoralna konferencija kotara vugrovačkoga nesaslušavši župnika brckovljanskoga Janka Lackovića i nedobivši predbježno dozvolu diecezanske oblasti, nije bila vlastna zaključiti i odrediti: da se slika pokojnoga podjašprišta i župnika brckovljanskoga Nikole Havlička, kojega u ostalom zasluge za župu i učionu ja rad priznajem, u školi brckovljanskoj objesi, što da se u školi čini, izvan mnogih drugih obzirah, već se radi toga nemože savjetovati, da se u promienjenih okolnostih nebi odanle slika morda opet ukloniti morala. — Glede onoga diela zaključka iste kotarske konferencije, da se naime dnē 20. lipnja za izpokoj duše pokojnoga Nikole Havlička u župnoj crkvi brckovljanskoj jedna pjevana i više tihih misah odsluži, neima od moje strane nikakove zapreke, da se ta pobožna usluga izvede, samo se po sebi razumieva, da i to treba da bude s privoljom župnikovom, kojega pravo, da u svojoj crkvi razpolaže i službu božju u njoj odredjuje, nepovriedjeno čuvat se ima.“

— Veleč. g. Franjo Knittl, profesor vel. gimnazija, izabran za župnika u gornjem gradu Osieku, dobio je za istu župu investituru. Aljmaški župnik g. Ilj. Topalović, imenovan je za podarhidj. kotara osiečkoga.

— Barunica Marija Prohaska supruga Otokara baruna Prohaske, kapitana ravnatelja gradjevnoga u St. Gradiškoj, nadarila je župnu katoličku crkvu u turskom Bribiru (župnik Fra. Marko Marić) crkvenim ruhom svake vrsti u vriednosti od 200 for.

(*Knjižtvo.*) Slavjansko crkveno-književno družtvo u osrednjem sjemeništu peštanskom pohrvatilo je i izdalo o svom trošku knjižicu od Krištofa Šmida: „Franjevački samostan.“ Ciena je vezanoj 25 novč. sa zlatorezom 35 novč. Na koncu knjige ima takodjer poviest toga skromnoga družtvanca. Ovo njegovo prvo hrvatsko djelo preporuča se toplo.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh. pomoćnici: Ivan Kristić iz Gjurgjica k sv. Petru na Čvrstec, i Makso Lončarević iz Feričanacah u Kutjevo.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 28. Tečaj XXII. U Četvrtak, 13. Srpnja 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Utemeljenje biskupije zagrebačke.

Historična razprava *Ivana Tkalčića*.

(Dalje.)

Ladisav kralj ugarski dolazi u Hrvatsku. Bilo kako njeki ugarski pisci [1]) pišu, da je Ladislavova sestra Lepa-Helena, udova Svinimirova pozvala svoga brata u Hrvatsku, bilo kako opet domaći pisci [2]) hoće, da ga pozvao njeki plemić hrvatski, za stalno je ipak, da je Ladislav prvi od ugarskih kraljevah prešao Dravu, i da ga Hrvati od Drave do Gvozda [3]) ili modruških planinah priznaše za svoga kralja jošter g. 1091. [4])

Ladislav došavši na poziv Hrvatah u Hrvatsku, štovao je i taj poziv, pa nije ni te male čestí zemlje hrvatske ikakovom silom pretvorit htio u kakovu pokrajinu Ugarsku, dà usuprot, on joj dade iz kuće Arpadove novoga kralja. „Domnum Almum suum nepotem in illo (regno Croatiae) statuit regem.“ Ne dakle silom oružja, već narodnim hrvatskim pozivom i medjunarodnim ugovorom, došao je u osobi Ladislavova sinovca Alma, jedan član iz kuće Arpadove na hrvatski priestol.

Kada je Ladislav na toliko štovao Hrvatsku, da ju davši joj iz svoje kuće kralja ostavi u podpunoj autonomiji, to mu doisto bijaše i sveta dužnost, da se i u Hrvatskoj na priestolu obdrži ista kuća, a pošto je narodnu kuću Držislavićah srušilo to, što je progoneć slovjenski bogoslužni jezik, ogorčila i odvratila srca hrvatska, to je i tomu zlu morao doskočit Ladislav, što je takodjer i učinio.

Utemeljenje biskupije Zagrebačke. Fundacionalne listine o utemeljenju biskupije zagrebačke nejma, ona je izginula, nu sačuvala nam se listina od god. 1134., kojom Felicijan nadbiskup ostrogonski riešava pravdu glede šume Dubrave, koju je Ladislav utemeljiv zagrebački episkopat, poklonio crkvi zagrebačkoj, nu tečajem vremena osvojit ju htjede njeki Sundenja, a za njim knez Adilbert i ini njeki plemići. Izvornik te listine nalazi se u nadbiskupskom arkivu. Glede utemeljenja biskupije zagrebačke znamenit je samo početak te listine, koj ovako glasi: In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Regnante nobilissimo rege Ladislauo, Strigoniensis uero ecclesie primatum Acha gubernante, et Baaciensi archiepiscopo Fabiano existente, Besprimiensi episcopo Cosma, Pallatino comite Jula, Semegiensi Comite Grab, predictus rex diuina gratia inspirante, horum ceterorumque nobilium consilio Zagrabiensem constituit episcopatum, videlicet ut quos error idolatrie a dei cultura extraneos fecerat, episcopalis cura ad uiam ueritatis reduceret. Ad instruendam ergo huius plebis ignorantiam quendam boemicum uenerabilis uite uirum nomine Duch idoneum repperit, quem eidem ecclesie pastorem per suum capellanum Fancicam delegauit, qui et illi ecclesie officinarios de Semigiensi et Zalensi comitatu ordinauit.“ Ove točke valja nam razpravit. Najprije se veli da je Ladislav utemeljio biskupiju zagrebačku uz savjet sljedećih dostojanstvenikah: nadbiskupa ostrogonskoga Ache, bačkoga nadbiskupa Fabijana, vesprimskoga biskupa Kozme, palatina Jule, i šimedjkoga župana Graba. Jošter g. 1091. spominje comes palatinus Petrus (Fejér I. 469.), godine pako 1094. dolaze

[1]) Thurocz II. 56. [2]) Thomas Arch. c. 17.

[3]) Item in Gora apud S. Clementem . . . uerzus meridiem ubi est meta S. Ladislai regis, ubi erecta est meta“ Listina kapt. arkiva od g. 1201.

[4]) Anno incarnationis Jesu Christi D. N. 1091. . . tempore quo Vladislavus Panoniarum rex Croatiae invadens regnum, domnum Almum suum nepotem in illo statuit regem. Zadarska listina od g. 1091.

Digitized by Google

već kao svjedoci: Fabianus archiepiscopus et Gula comes palatinus (Fejer I. 487.), zatim g. 1093. comes Grab i bispus Cosmas, (Fejer I. 482). Utemeljenje dakle biskupije zagrebačke možemo staviti u g. 1093. il najkašnje u g. 1094.

Povod utemeljenju, navadja listina, da bijaše: „ut quos error idolatrie a dei cultura extraneos fecerat, episcopalis cura ad uiam ueritatis reduceret“, što se tih riečih dotiče, to možemo punim pravom reći, da su pretjerane. Odmah u početku ove razprave napomenusmo, da se god. 925., kada je spljetski sabor nakan bio uzkrisit biskupiju sisačku, imala je Hrvatska s ove strani Velebita dovoljno svećenikah „et deo adjuvante sacerdotum ... copiam habentes.“ Tu dakle glede podpune poganštine (error idolatrie) nemože ni biti govora. Da bijahu pako istinite rieči spljetske sinode dokazat će nam i domaći spomenici. Pisac knjige „liber. memorabilium“ župe sv. šimunske kod Zagreba spominje, da je u istoj župnoj crkvi za velikim žrtvenikom upisanu vidio god. 1076. kao godinu gradjenja crkve, dakle već za kraljevanja Svinimirova u zabitnom selu Markuševcu postojala je župa. Krčelić (Hist. eccl. Zagrab. p. 9.) spominje, da je u staroj župnoj crkvi u Križevcih bila slika svećenika s nadpisom: O Fili Dei, miserere mei Anno M. L. XL. t. j. 1090. Zar u Sisku, gdje je postojala biskupija do VI. stoljeća, i gdje u devetom stoljeću bijaše sielo kršćanskoga velikoga župana posavske Hrvatske, i gdje je desetoga stoljeća spljetska sinoda uzkrisiti htjela staru biskupiju, moglo je biti bez kršćanske crkve i svećenikah? Zar bi u Zagrebu, gdje je Ladislav utemeljio stolicu hrvatskoga biskupa, bila gospodovala poganština? U Čazmi takodjer, Krčelić (o. c. p. 5.) navadjajuć listinu od god. 1090. navadja dva kapelana „et Csasmenses Capellani Timotheus et Laurentius.“ U dosta obilnoj povorci listinah XIII. stoljeća, koje se nalaze u arkivu kaptola zagrebačkoga, dolazi na mnogih mjestih, gdje se pobrajaju medje, ovako upisano: „ubi *antiquitus* fuit ecclesia.“ Ovaj antiquitus neoznačuje samo dobe od 100 godinah već nješto i više, a to svakako dobu prije Ladislavova dolaska. — Pisac Felicijanove listine govoreć o poganštini hrvatskoj, imao je pred očima sam svoju domovinu Ugarsku, u kojoj, da je za Ladislavove dobe bilo poganštine svjedoči i Liber I. Decret. Ladislai regis c. 22, gdje se čita: „quicunque rite gentilium juxta puteos sacrificaverint, vel ad arbores et fontes et lapides obtulerint, reatum suum bove luant.“

Predjimo sada na drugu točku Felicijanove listine, koja je za nas najznamenitija, i koja će dokazat, da je Ladislav glavnomu i temeljnomu onomu zlu, koje je podkopalo Krešimirovu državu, t. j. potlačenju slovjenskoga bogoslužja, spasonosnim liekom doskočio. „Ad instruendam ergo huius plebis ignorantiam quendam boemicum uenerabilis uite uirum nomine Duch idoneum repperit, quem eidem ecclesie pastorem per suum Capellanum Fancicam delegauit, qui et illi ecclesie officinarios de Semigiensi et Zalensi comitatu ordinauit.“ — U tih njekoliko riečih, sve je izrečeno, nu treba im komentara.

Da se vjerozakonskomu neznanju, koje je bilo zavladalo kod Hrvatah, na put stane, postavio je, veli listina, Ladislav njekoga Čeha imenom Duha za biskupa Zagrebačkoga. Kako je Ladislav, koj je u Ugarskoj imao i naobraženih svećenikah, postavio u Hrvatskoj za prvoga biskupa tudjinca Duha rodom Čeha kada sa Českom zemljom Ladislav nikada ni u doticaj došao nije? *) Povjestni spomenici odgovorit će na to pitanje.

U Českoj zemlji za vlade Břetislavove god. 1036 utemeljen bio jest samostan u Sazavi, komu bijaše prvim opatom sv. Prokop, „Slavonicis litteris a sanctissimo Quirillo episcopo quondam inventis et statutis, canonice admodum imbutus“, i kako se za stalno znade, u Sazavskom samostanu bilo je sielo slovjenskoga bogoslužja, koje je osobito štitio knez Břetislav. Na samom Břetislavovom dvoru medju plemići našlo se ljudih, da i istomu kneževomu starijemu sinu Spitihnievu nebijaše ono po ćudi. S toga se sv. Prekop vrlo bojao za svoje gojenče slovjensko bogoslužje, pa je i taj strah odao prije svoje smrti (25. ožujka 1053.) pred svojom braćom; da će kad Spitihniev dodje na vladu izselit se morat iz Sazavskoga samostana. Žalibože proročanstvo Prokopovo izpunilo se doslovce. Po smrti Břetislavovoj (10. siečnja 1055.) poprimi vladu Spitihniev II., pa odmah sljedeće godine morao je ostavit Sazavski samostan Prokopov nasljednik opat Vid, i ini slovjenski monasi, pa bježat u Ugarsku, (Vitus abbas assumptis fratribus suis . . . peregre profectus est in terram Hunnorum) a u Sazavski samostan smjestio je isti knez „latinae auctoritatis abbatem et fratres.“ Protjerani iz Sazave slovjenski monasi namjestili se po Ugarskoj, kao u Vesprimu, Višegradu, Čanadu, Aradu, kod Nitre i po Šimedjskoj županiji, gdje bijahu u to doba mnogi grčkoslovjenski samostani.

Progonstvo slovjenskih monakah nije dugo potrajalo, jer čim je po smrti Spitihnievoj nastupio vladu brat mu Vratislav, pozvao je pre-

*) To jest porad mržnje i sumnje na Niemce Gejza i Stjepan zovu upravo Čehe, Česi bijahu prvi, koji s gornje strane dodjoše u Panoniju, da nove gospodare pokrste prvi ostrogonski biskup bio Čeh; ali . . .

Digitized by Google

tjeranoga opata Vida i njegove drugove iz Ugarske, i smjestio ih opet u Sazavu. I opet se čuju u Sazavi u bogoslužju zvuci slovjenskoga jezika.

Isti Vratislav bijaše osobit štovatelj slovjenskoga bogoslužnoga jezika, pa je zato umolio i papu Grgura VII., da porabu toga jezika dozvoli i za cielu Česku; nu papa protivio se tomu „Unde ne id fiat, quod a vestris imprudenter exposcitur, auctoritate beati Petri inhibemus, teque.. huic vanae temeritati viribus totis resistere praecipimus.“ Ta fulminanta grožnja nije ipak preplašila Vratislava, koj se nije htio sniziti do vazala Grgura VII., kako naš Svinimir, pak je s toga i nadalje ostalo slovjensko bogoslužje u Sazavi. Ali i taj slavni inače kralj pogriešio je, kada je naime za volju njemačkoga cara Heinriha IV. koj mu god. 1086. udieli kraljevsku krunu, postavio po smrti Emeranovoj za Sazavskoga opata Božitjeha. Novoimenovani opat razumio se u slikarstvo i rezbarstvo, u gradjenje, a bio takodjer vješt i tokarstvu, pa je dignuo i ukrasio liepo Sazavu. Nu koja korist s toga, kada taj isti opat bijaše „gloriae popularis avidus, praesumptuosus, iracundus, aliquantulum vitiis deditus“, pa se s toga stvorila u Sazavi medju monasi stranka, koja je željela imat za glavara opata neporočna značaja. Dok je Vratislav živio, protivnici nisu uspjeli, nu po njegovoj smrti (14. siečnja 1092.) tužili se novomu kralju Bretislavu II., dok napokon tolike tužbe i samomu kralju nisu dosadile, te je dignuo (oko 1096.) samostance Sazavske.

Svratimo se dakle na našega „boemicum uenerabilis uite uirum nomine Duch.“ Mnienje je naše da je prvi naš biskup Duh, iz Česke, i to naročito iz Sazave, ili g. 1056. kada su prviput iz sazavskoga samostana monasi protjerani bili, ili pako odmah po smrti Vratislavovoj, koja se slučila u siečnju god. 1092. došao u Ugarsku (in terram Hunnorum), pa Ladislav videć u njem čovjeka pravovjerna i vješta bogoslužnomu slovjenskomu jeziku, za kojim su Hrvati toliko čeznuli, stavio ga god. 1093. za biskupa zagrebačkoga. Rieč „boemicum uirum“ kako ima izvornik, a ne „Bohemum“ kako ima pogrešno Theiner, odnosile bi se na slovjenski obred, koga su monasi Sazavski (boemici fratres, ili uiri) donieli iz Česke u Ugarsku!

(Sliedi konac.)

Papin jubilej u Rimu.

(Konac.)

Na čestitku katoličke družbe: Societa primaria romana, kojoj je zadaća braniti katoličku stvar, odgovorio je papa ovako: „Sve to jače biesni oluja, moji dragi, oluja raste, pak mora rasti i naša hrabrost i naše zaufanje u Boga. Raste oluja, valovi što stienu opljuskavaju, neće je slomiti, nego će se oni o nju slomiti i nju samo oprati, očistiti, da na svjetlu sunčanom tim sjajnije sine. Ovaj boj, ove neprestano klevetanje na naša načela i osobu našu, niti će vidjeti da je uzdrmana crkva naša niti da je uzdrman duh naš. Kleveta boli ljuto, i stara je i sveta rieč: Gospodine oslobodi me ljudskih klevetah, da se mogu pokoriti zakonu tvomu. Pak i sbilja: ovaj vapaj oteo bi se gotovo nehotice iz našega srca, čitajući sramotne one potvore i laži, kojih su listovi puni, a zaista nemogu od drugud van iz pakla polaziti. Ovom prilikom dopustite mi spomenuti jedan primjer. Franjo Saleski biskup genevski bi potvoren težkim prestupkom, koj bi njegovu biskupsku čast ružno sramotio. Prijatelji njegovi opomenuše ga, neka se brani, neka ide na propovjedaonicu pak svoj dobri glas osveti. Rekoše mu: dobar glas treba Vam, ako hoćete da djelovanje Vaše bude za kakovu dušnu korist puka. Svetac odgovori: Bog sam najbolje će znati, kolika mjera štovanja treba za poglavara, da može težku svoju službu hasnovito obavljati. On će takodjer naći pute i načine, kako će mene obraniti; a s moje strane stalno i vierno držanje biti će najbolji moj odgovor. I on se nehtjede drugim načinom braniti i opravdavati van svojim uzornim žićem, kako ono i jest na brzo sve laži i klevete razpudilo. Bodri da budemo dakle, ako one klevete još i dalje porenu vriedjati nas, i nebojmo se toga glasa, što pakao na nas huli. Nije prepoviedano braniti se od osobnih uvredah, ali je ipak puno bolje uzbijati nje dobrim djelovanjem i stalnom snagom kriepostna žića.“

Jednoj deputaciji iz Viterba i matice crkvene države ili patrimonija odgovarajući pohvali viernost puka iste provincije i reče s ostalim: „Stari vierni kršćani nosili su svoju imovinu ili cienu za nju dobivenu pred noge apostolskoga poglavice Petra. Od tih sv. Petru i njegovim nasljednikom prikazanih darovah nastao je malo po malo posvećeni posjed kojemu je nadjeto liepo ime: baština sv. Petra. Današnji mladi (moderni) razlučuju se od onih starih, jer što stari dadoše, to mladi oteše. Ja neimam snage Petrova glasa, koja bi varalice rušila i naglom smrću kaznila; ali moje pravo jest isto, pak ako i nestigne tielo, mora stignuti dušu njihovu.“ Kako se je previdjalo tako je i bilo: pohod deputacijah prešao je preko dana krunitbe i prieko Petrova, pak jošte dotle svi na red nedodjoše. Vojne i gradjanske činovnike, koji sv. otcu vierni ostadoše, oko 2000 na broju želio je on sve vidjeti, nu porad premještaja kraljevske stolice u Rim, nije se do 3. srp. ukazao sgodan dan. Svak se čudi, kako je starac toliko mogao uzdržati, pak jošte, što je za njega najveća muka, često putah odstupiti od svakidanjega reda, a kažu da se je pače za više godinah kano pomladio. Do Petrova stigla

Digitized by Google

je u Vatikan brzojavkah do 11.300. Osobito je razveselila starca 25. lipnja deputacija umjetnikah oko 300 slikarah, kiparah i graditeljah, svaki s jednim svojim ručnim djelom za dar, pak su darovi s liepim napisom postavljeni u dvorane Rafaelove.

Gojenci svih zavodah stranjskih narodah poslaše skupa deputaciju sa čestitkom, i primljena je na Petrovo, pak što njoj reče papa vriedno je takodjer zapamtiti:

Primam s hvalom Vaše želje, koje kako se nadam, — većim dielom jesu takodjer želje narodah, kojih ste sinovi. Takodjer odanle odazvati će se izrazi ljubavi Vaše napram namjestniku Isusovu, i onuda moliti će se za pobjedu crkve, ako se Bogu svidi dopustiti ju. Neznamo kada će to biti. Ali danas je god sv. Petra i mi znamo, kako on bijaše u tamnici i bi oslobodjen, da skoro ni opazio nije, kako. Jer istom kada ga angjeo osloboditelj opet ostavi, opazi on da je slobodan i tada reče: Nunc scio vere — sada znam za istinu. I gledjte: prvo čeljade, koje pred oslobodjena iz tamnice Petra stupi, bijaše mlada dekla iz one kuće, kamo se naumi svratiti, a to bi odlika za mladu dobu, jer kad se ova spravi na dobro, revnija je nego ikoja druga, pa kada i vi budete stalno potvrdjeni u dobru, vrlo ćete biti revni. Tko zna, nebi-li se ono, što se je s Petrom dogodilo, moglo ponoviti, pak i ja reći: Nunc scio vere. Kada, toga ja neznam. Ja znam, da Bog crkvu brani, i u talionici tuge čisti ju, neka se potle prikaže snažnija i slavnija. Dao Bog, da taj dan radosti i slavlja bude skoro. Do toga, netugujući i neplašeći se sbog dogodjajah, koji nas stišću, čekajmo ponizno i veledušno čas gospodnji. Priučajte se svetomu življenju čestim primanjem svetih otajstvah, učite marljivo nauke, poslušajte poglavare, nebrinite se što biva po svietu, nehvatajte za novinami, osobito ne za onimi, koji zaista s dna paklenoga polaze, koje bez pogibelji grieha nemožeš niti u ruke primiti, manje čitati. Pak onda: Servite Domino in laetitia — služite Bogu veselo. Molim se Bogu, da mu vazda ostanete vierni, a tad blagoslivam vas, vaše učitelje, vaše familije, vaše zavičaje."

Nisu falile ni deputacije iz Španjolske i Portugalske, iz Irske, iz sjeverne Amerike i s juga republike Ecuador.

Diplomatični sbor bio je razredjen na različite dane, a najaviše se za audienciju takodjer englezki i ruski. Vladari, njih preko stotinu poslaše što posebne poruke s čestitkom, ili vlastoručna pisma ili brzojavke, najdalje su iz St. Franciška i Hong-Konga, a što je svega došlo, sigurno da je pregnalo broj 1200. U Rimu su 16. 17. i 18. obslužavane pobožnosti po svih crkvah, a uz veliku nalogu puka. Nego pokrenule se i protivne sile da pomute svečanosti. Španjolskoj deputaciji dogodila se neprilika malena. Nekoji senatori i poslanici saborski u deputaciji nošahu svoje velike i komanderske krstove Izabelina reda na bielo žutoj vrpici. Policija rimska, ovih danah preko mjere revna, pomisli da su to papine boje, i prem se gospoda Španjolci vožahu u zatvorenoj kočiji, zaustavila kola, neka boje skidaju. Naravski da se je moralo naučiti policiju čije su i zašto boje. — Englezka deputacija nije takodjer prošla bez neprilike. Vodja englezke mladeži Noel i još sestre mu s otcem svratili se u svratište tako zvano englezko. Kad se u jutro povratili od mise, vide na prozorih svoga stana talijanske barjake, i nemogši podnesti skinuše sami barjake. U trenutak eto pred kućom hrpe, ter mijanče, ruči i buči, a gospodar svratišta dodje i zapovjedi barjake namjestiti, gdje prvo bijahu. Englezki lord pokupi familiju i robu pak ode u drugo svratište. Tirolci trpili su od podnožja alpah do Rima i natrag. Osim spomenute bilo je najvećoj deputaciji njemačkoj i ta još neprilika, što svoje 33 kište darovah i adressah nemogoše izvaditi iz carinskoga ureda puna dva tjedna, i to, prem sva roba bijaše za papu namienjena kao dar, moralo se je na koncu platiti 3000 fran. carine. Policija je zapoviedala tih danah izticati trobojni talijanski, a zabranila papin barjak. Bilo je odlučeno na 18. dan sastaviti veliku procesiju do gradića u okolici Grotta Ferrata, i prem se je težkom mukom dozvola izprosila, moralo se je porad prietnjah odustati; mladići iz prvih porodicah neodustaše, pak se njih oko 300 sastalo i sastavilo procesiju. Al eno dvie satnije lovacah, konjanikah i pješakah pak jih prate onamo i natrag. Sasvim tim obavljena je pobožnost krasno i slavno, i povratilo se sretno u Rim. Smutnje nahuškane bilo je i po ostalih velikih gradovih talijanskih, n. pr. u Padovi morao propovjednik sići dole i crkva se zatvoriti; u Firenci prsnule u crkvi dvie bombe, polupani na crkvi prozori i za nadbiskupom na povratku iz crkve kričalo, a spodobno u Genovi i Turinu. U Madridu bilo je smutnje u istom parlamentu, kad se je predložilo, da bi se papi čestitka poslala, ter je skoro došlo do šakah, a po gradu bilo boja i pogibelji velike. Smetane su jako svečanosti u Bruselju. — Težka su evo vremena; nu katolici učiniše, što za ovakovu sretnu sgodu najviše mogoše.

Korunica *)

pričistoj djevici Mariji bogorodici,

po bogoljubnom gospodinu Tomašu Budislaviću Dubrovčaninu biskupu Trebinjskomu itd. složena U RIMU, U MIRU daj Bože.

Djevice jedina, majko od milosti!
Moli tvoga sina, da mi griehe prosti,
I da moje žalosti, cjeć grieha ke pati
Duh moj, u radosti sad svrn' i obrati,

*) Ova je pjesma naštampana u knjizi: „Život nikoliko izabranih divic, po Faustu Vrančiču biskupu čanadskomu vićniku cesarovu istumačen. Romae MDCVI, na strani 115", a predana amo za objavu dobrotom g. akademika dra. Gjure Daničića. Osim što je sama sobom vrstna i po pjesniku i dobi znamenita, liepa je namjenom, da se naime kitice uvrstavaju u desetine krunice Gospine, pak je vriedna doći u pjesmarice pučke, za što ju i preporučamo. Ured.

Digitized by Google

Obrati i svrne, da veće zlobna ćud
Ovako nesrne, misleć na strašni sud,
Prid kieme nije kud ni kamo uteći;
Jer višnja vlas od svud svih ima obteći,
Obteći ima svih svojome kriposti.
Za to molim da grieh meni moj oprosti,
I da moje žalosti, rad grieha ke pati *)
Duh moj, u radosti svrne i obrati,
Obrati i svrne . . . .

i ostala uzopet.

Dopis.

U Valpovštini koncem mjeseca lipnja. — Okolica naša liepih evo vidje svečanostih, obslužavalo se naime ovdje sveto otajstvo potvrdbe, kakve svečanosti ovuda sve od god. 1858. nebijaše. Ljubljeni naš nadpastir, biskup pečuvski presv. g. Sigismund Kovač u pratnji jednoga kanonika i svojega obrednika dne 14. lipnja prebrodiv Dravu kod Dolnjeg Miholjca stupi u onaj kraj prostrane biskupije svoje, kojega pučanstvo čistim hrvatskim jezikom Boga svoga pobožnim srcem vazda hvali i slavi; stupi u krug hrvatskoga svećenstva sebi božjom providnosti podvržena. Što se dočeka u kotaru Dolnjo-Miholjačkom tiče, buduć da očevidci nebijasmo nemožemo ništa o njemu pisati. Naše je samo čitajućemu svietu kazati, kako se ova svečanost u Valpovu i okolici obavila.

U Valpovu 21. lipnja oko 5 satih po podne gromki mužari zagrmiše dajući na glas, da je već blizu onaj, koga tolika množina ljubopitno očekuje. Zatim zatutnji milozvučni glas zvonah sa zvonika župne i gradske crkve, a množina nazočnih poreda se tako, kako će najbolje izraz dostojanstvenu dočeku nadpastira svoga dati. Kotarsko svećenstvo svekoliko sakupljeno u svečanoj crkvenoj odori kod crkvenih vratih iz nutra poreda se, kako će biskupa svojega u svetište pred glavni oltar najljepše dovesti; vani pako izvan crkve očekuje ga u najljepšem redu mnogobrojna školska mladež pod barjakom, sborovi zanatlijski pod svojom zastavom, zatim gg. činovnici kotarski, obćinski, vlastelinski i ostali uz množinu puka mužkoga i ženskoga spola svake vrsti i striša.

Sutra dan 22. u 8 satih pristupi služiti sam biskup; poslie započe potvrdba, i to ovaj dan potvrdjeno je preko 1.400. Zatim poslie mala odmora pohodi visoki pastir učione, gdje, kako se je vidilo, u učećoj se mladeži najveću za se nasladu traži. Ta tko naobražen i nebi najveću važnost polagao u učione? Na mladjih ostaje sviet. Dobre učione su blagajne države. Kakva ti je mladež, takvi će ti biti budući sviet. Kakva ti je nauka i uzgoj, takva će ti biti državna budućnost. Dobra, ćudoredna mladež osjegurava sreću države. Nečudi se indi nitko evo čitajući, da presv. biskup naš toliko veselje nalazi u učećoj se mladeži. „Pustite malene k meni dojti, jer takovih je kraljestvo nebesko“, reče Onaj, koga biskup sliedom sliediti ima. Tko ljubi puk, taj će ljubiti i puka ovoga djećicu. A baš to posvjedočio je vriedni biskup naš.

Presv. g. biskup išao je po kotaru od župe do župe, i svagdje je po mogućnosti, i okolnosti liepo i sjajno dočekan; svagdje obavi jednim te istim redom apoštolsko poslanstvo svoje. — Ovom prigodom primiše do 5000 viernikah sveto otajstvo potvrdbe u kotaru Valpovačkom.

Napokon 27. lipnja praćen od svih kotarskih župnikah do Drave, preko Osieka ode na stolno si mjesto u Pečuh.

Prirodjena dobrota i snižena otčinska prijaznost presv. g. biskupa obveza si kako svećenstvo kotara ovoga, tako i svekoliko si stado. Liepa ugodna uspomena mu ostaje u puku i svećenstvu, koje mu srdačno blagodari na uloženu apostolskom trudu i požrtvovanju, što poluči u nezgodi putovanja i neprijatnosti vremena, i što sad po vrućini i znoju, sad opet po kiši i kalužini uztrajno obaviti se dostoja svoje apostolsko poslanstvo. Blagoslov božji, i angjeo mira pratio ga po svih putevih njegovih!

*) Naštampano je prati, ali će prema trećoj vrsti biti štamparska pogrješka.

Viestnik.

Zagreb. Pokle se je presv. i preč. gospodin nasl. biskup i kanonik lektor Ignat Kristianović zahvalio na časti predsjednika ženitbenoga suda, povjerio je preuzv. g. nadbiskup takodjer istu čast presv. i preč. g. biskupu provikaru Janku Pavlešiću, a za podpredsjednika imenovao preč. g. opata i kanonika Andriju Jandrića. Naredjeno je zajedno, da se porad ostalih vlastih kako i stranakah službovanje u istom sudištu vodi jezikom hrvatskim.

— Preuzv. g. nadbiskup ode u prošlu subotu sa svojim osobnim tajnikom g. Maksom Kolarićem u Budim-Peštu, gdje po liečničkom savjetu ima tri do četiri tjedna rabiti budimske kupelji. Putovanje i krizmanje po kotarih tuheljskom i taborskom kako je naredjeno obaviti će preuzv. gospodin poslie povratka u naznačeno vrieme.

— Za mjesto njemačkoga propovjednika, altariste i katehete u djevojačkoj učioni u Varašdinu, za koje je bio razpisan natječaj za dane 11. i 12. t. m. nije se prijavio nitko.

— Iz Djakova piše nam dopisnik: da je biskupskom okružnicom za jubilej sv. otca bila po svoj biskupiji bosansko-sriemskoj naredjena shodna svečanost, poimence da je isti sretni god u stolnoj crkvi bio obslužen na 16. lipnja. Preuzv. g. biskup putovao je tada porad

kanoničke vizite i krizmanja, nego na Petrovo u stolnoj crkvi govorio je sam on govor o jedinstvu crkve katoličke u vjeri, u svećenstvu ili apostolatu i ljubavi, a poslie svečane mise udielio papinski blagoslov. Pri objedu, na kojem bijaše sve mjestno svećenstvo djakovačko, napio je preuzv. gospodin kićenu zdravicu sv. otcu papi. Poslana je takodjer odavle u svoj čas sv. otcu čestitku.

— G. A. Mandt, kateheta na gornjogradskih glavnih učionah imenovan je za katehetu na gimnaziju osiečkom. Dor. I. Paus duh. pom. u dolnj. gradu Osieku imenovan za katehetu gornjogradskih gl. učionah. Fr. Anaković, upr. župe Aljmaš premješten za d. p. u dol. grad Osiek.

Austrija. Kada je g. 1784. utemeljena bila biskupija linačka, koja sada do 717.000 viernikah broji, odredilo se u sporazumku sa sv. stolicom, da linački biskup uživa dohodak prijašnjih samostanskih dobarah Gleink i Garsten. Proračunalo se, da ta dobra nose svake godine 12.000 for. srebra čista dohodka, poreza prosta. Poslije smrti biskupa Grgura Th. Zieglera trubila je Augsburgerica, kako bi ta dobra uz bolju upravu nositi mogla mnogo više, s toga neka bi se biskupu uzela i dalo mu na godinu gotovih 12.000 for. u srebru. Nu prije nekoliko godinah dokazivali bi liberalci austrijski matematičkom sjegurnošću, kako ta dobra svake godine 40 000 for. nose, te izvedoše napokon uz pripomoć nekojih narodnih zastupnikah, da su se ta dobra biskupu uzela i pod upravu državnu stavila. Nedavno indi izadje prvo godišnje izvješće o čistom dohodku tih dobarah, a sada čujte i čudite se! Čisti taj dohodak iznosi 526 for. a. v. to jest 39.474 manje, nego-li to liberalni računaši dokazaše. Ako bi dakle biskup obećanih na godinu 12.000 for u srebru = 12.600 for. a. v. primio, to bi se iz državne blagajne 12.074 for. av. na godinu moralo doplatiti, mjesto da država ima dobitak, kojemu bi se po računu liberalačkom imala nadati! Što bi dakle bilo naravnije, nego da liberalni hajkaši otvoreno priznaju, kako su pogrešili, pak da se ta dobra biskupu povrate?! Ali to podnipošto, što takova neka se neočekuje od liberalacah. Prodati valja, viču oni, ta biskupska dobra; a komu to? naravno njihovim dobrim prijateljem, a to onim zloglasnim načinom, o kojem pobliže nećemo da govorimo.

Beč. Odbor, koj je preuzeo prosuditi predlog zastupnika dra. Ginzla, kako bi se katoličkim duhovnim pastirom povećala kongrua, podastro je zastupničkoj kući na odobrenje predloge ove: 1. Katoličkim župnikom, lokalnim kapelanom i duhovnim pomoćnikom ima se bez obzira na postojeću razliku izmedju starih i u novije doba podignutih župah prema njihovu družtvenomu položaju i mjestnim odnošajem kongrua povećati. Umirovljenim pako svećenikom ima se mirovina s obzirom na broj u duhovnoj pastvi sprovedenih godinah odmjeriti. 2. a) Izdati valja nove naredbe, kako će se izmjeriti i izvidjeti nadarbeni prihod, koj se ima u kongruu uračunati. b) Kako bi se namirio veći trošak, potekši uslied povećanja kongrue i mirovine za umirovljenike, ima se radi potrebštinah za katoličko bogoštovje jur uvedeni porez, nametnut na prihod nadarbinah i samostanah (porez vjerozakonske zaklade ili za duhovnu pripomoć) polag progresivne škale posvema točno urediti. c) Za prosuditi temelje tomu porezu, imaju se ustanoviti pravila prema obstojećim odnošajem, da se dohod daće osjegura. d) Ima se na shodnu prema vremenu pregledbu stolarne takse pomisliti. e) Drugimi sredstvi nikako jošte nenamireni trošak, narasao povećanjem kongrue i mirovinom, ima se iz državne blagajne namaknuti. 3. a) Za redovito duhovno pastirovanje smie se odrediti pravilno samo onaj, koj se je kako valja i znanstveno i napose praktično naobrazio. b) Znanstvena naobrazba pribavlja se na bogoslovnih fakultetih najmanje kroz šest semestarah, što ih je kandidat kano redoviti slušatelj sproveo, praktična pako naobrazba za duhovnu pastirsku službu najmanje kroz jednu godinu u sjemeništu poslije dovršenih fakultetskih naukah. c) Katolički bogoslovni fakulteti imaju se prema potrebam vremena urediti. Redovite naredbe glede universitetskih naukah u obće, a napose glede izpita zrelosti imaju se na katoličke bogoslovne fakultete uporaviti. d) Kano duhovni pastiri smiju se namjestiti samo osobe, kojim neima u pogledu ćudorednoga i državljanskoga vladanja prigovora skroz nikakova.

Upliv države, koj u popunjivanju duhovnih pastirskih službah zakonito ima da se poveća, valja s jedne strane utvrd ti tim, da vladi pripadne pravo prigovoriti proti osobam za nadarbine predloženim, s druge pako strane da se pravo države na imenovanje (prezentaciju) razmakne, a to tako, da se privatni patronat s punomoćjem na državu, odnosno na vjerozakonsku zakladu prenese.

Dor. Ginzela predlog dakle hoće da bi se kongrua pastirskoga i nemoćnoga svećenstva poboljšala, i to ne iz državne peneznice naprosto, jer to bi danas drzovita bila misao nego tako, da bi se na crkvena beneficija i samostane razporezala veća daća, dakle novcem crkvenim, a koliko bi uzmanjkalo, toliko samo neka bi dodale državne peneznice. Odbor, koji je viećajući prihvatio Ginzelov predlog, naumi zahtievati u zajam: neka bi svaki, hoteći biti duhovnim pastirom, barem šest semestarah slušao na bogoslovnom fakultetu, pred čim bi trebalo gimnazijalnu svjedočbu zrelosti, a jednu godinu probavio u praksi pastirskoj, a povrh toga ćudoredan i s gradjanskoga obzira neporočan, državna vlast neka bi imala prava prigovoriti proti osobi, a pravo imenovanja razširilo bi se tako, da privatni patronati ustupe svoje povlastice državi, dotično vjerozakonskim zakladam. Prepošt Halter pravo reče, da nekoje točke predloga nespadaju pred forum državnoga sabora, nego

Digitized by Google

je i sam pogriešio predlažući opet čitavo čislo stvarih, koje na isti forum nespadaju. Zamjerava se takodjer strašno kanoniku Ginzelu, što se je čemerno potužio pred svietskim sborom onakovim, kakovo je bečko carevinsko vieće: da je zanemarena obuka i naobrazba klera, s čim da bi provincijalnim i biskupijskim sinodam bilo dosta posla. — Jednoga dana (7. t. m.) dobar čas vremena zabavi taj predlog carevinsko vieće, pak se je pokazalo na jasnom vidjelu, kako većina istoga sabora misli i ćuti napram kleru. Medjuto neugodna razprava odgodjena je na neznan rok, jer prvo da se skoro ima odgoditi sam sabor, a drugo, da predlog dira u težke stvari, koje ištu promišljanja i računanja.

Njemačka. Prošloga mjeseca lipnja obavljeno je u A. A. Z. drugo očitovanje Döllingera i drugovah mu, jer kako kažu mahom na početku, proti službenim naredbam i objavam njemačkih biskupah na obranu vatikanskoga koncila, moraju pokazati svoje stajalište i ustati proti mućenju sviesti, pak stavljaju ove točke: 1. Vierni nepovredljivoj, od pape i biskupah takodjer nepobijanoj dužnosti svakoga kršćana katolika, a to držati staru vjeru tvrdo, i svaku novotariju, pak ma nosio nju sam angjeo s neba, odbijati, ostajemo mi pri odluci, da zabacimo vatikanske dogme. 2. Ostajemo pri tvrdom svom osvjedočenju, da vatikanske odluke nose ozbiljnu pogibelj po državu i družtvo, da se nipošto nemogu složiti sa zakoni i uredbami našega vremena državah, i da bismo mi primivši nje morali doći u nerazrešljiv sukob sa svojimi dužnostmi i zakletvami. 3. I zato mi na supor svim biskupskim psovkam pravo govorimo da nepogrešljivost, koja se papi samu bez svakoga drugoga daje, zovemo osobnom. 4. Prietnje biskupske kao nepovlaštene i nepravedne, njihove silničke naredbe kao nevaljane i neobvezne odbijamo. 5. Živimo u nadi, da će ovaj buknuli boj pod višjom upravom biti sredstvo, kojim će se s davna željena i neodoljiva reforma crkvenih stvarih tako u sustavu kako i u žiću crkve pognati ter izvesti. — Podpisano 29 što duhovnih što svietskih glavah. — Pišu novine, da je javna tajna, kako med Döllingerom i tajnici kneza Bismarka neprestano pisanje teče, a pruskoga Pressbureau-ova višja sekcija, to jest za knjige i spise da ima pune ruke posla, jer se u smislu ovoga Döllingerova očitovanja mnoge ruke staviše pisati, a već je i izašla od čuvenoga pisca Volfganga Menzela knjiga s naslovom: „Roms Unrecht", i viče se na nju da je prava sramota, što je tu napisano o papi i crkvi. Poglavita svrha vidi se očito, naime preporučiti narodnu crkvu. A počeše i prve službene novine Bismarkove pisati neugodno po papu i stolicu mu. — Povodom ovoga drugoga očitovanja Döllingerova izidoše u sviet profesori bogoslovnoga fakulteta monakovskoga proti njemu, pak rekši: kako su vazda zaufano čekali, da će se njihova braća povratiti na pravu stazu, ali da se prevariše, očituju: 1. Držimo tvrdo za katoličko načelo ugleda. 2. S ovim ugledom, na kojem se osniva sve pozitivno bogoslovje, neslaže se pobijati ugled sabora vatikanskoga. 3. Ako su razlozi proti saboru i odlukam težki i jaki, jači su za njega. 4. Tko može izvoditi iz odluke vatikanskoga sabora o nepogrešljivosti nauk: da pape mogu skidati vladare, taj može to takodjer iz više saborah srednjega vieka; ali oboje jednako je krivo. 5. Agitacija proti saboru vatikanskom kaže, da je naumila obnoviti i poboljšati crkvene stvari; nu činom počima rušiti. (Oba očitovanja objaviti ćemo u prilogu).

Rim. Kralj Viktor Emanuel došao dakle sbilja 2. t. mj. u Rim i tu postavio priestol i vladu. Primljen je sjajno: prvi mu poklonici bijahu princip Humbert, načelnik grada Rima, ministri, poslanici stranjski, oba predsjednika parlamenta, i svi sborovi vlastih. Po ulicah bijaše u redove poredana narodna straža i svakojake deputacije s barjaci i gudbami, a poslalo je deputaciju 100 municipijah. Preseliše se takodjer skoro svi poslanici vanjskih dvorovah. Brzojav rimski javljao je na sve strane svieta, kolikim je oduševljenjem kralj od naroda pozdravljan; a jest se opet i skrbilo, da se sa svih krajevah Italije sgrne taj narod oduševljeni. Svjetlobe, igre, plesovi i gostbe sve da bijaše sjajno Prem se je tih danah svećenstvo slabo pokazivalo na ulici, zatekle su vendar njih više psovke, ćuške i grdnije rane, a ista narodna straža Borga oko Vatikana vikala: smrt papi! Listovi i ovaj put počastiše „nepovredljivu suverenu osobu" papinu svakim ruglom, a „Il Mefistofele" novi list nada se: da će stari puknuti od jada. Kad se je kralj s balkona pokazao narodu, priča se da je tronut suze ronio, a profesorom universiteta da je rekao: dogmatisovanje nauka o papinoj nepogrešljivosti odbilo je od pape dobre katolike. Priča se, da su dva tri kardinala u Kvirinal poslali tajnike svoje pozdravit kralja. Ministar Visconti Venosta za objeda priredjena od grada Rima napijajući zdravicu očitova: da su svi ministri glede Rima sliedili politiku Cavourovu: Jedinstvo Italije i slobodna crkva u slobodnoj državi. Koliko je pravo i pravedno, da Rim bude glavni grad, to netom da pokazaše uzvišeni prizori. Kralj ode iz Rima dne 4. t. mj.

* Misionstvo u Vlaškoj. Nedavno boravio je u Beču msgr. Ignacio de Paoli, pasionist i biskup u Bukureštu, komu duhovna vlast obsiže Vlašku i Bugarsku. U srce dira čuti izvješće toga veoma radinoga poglavara o stanju biskupije njegove. 40—50.000 katolikah, što jih ima u njegovoj biskupiji, živi raztreseno po svih znamenitijih mjestih. U Bukureštu samom ima jih 18.000 s crkvicom, u koju stane najviše 700 ljudih. Katedralu sačinjaju dvie sobe u prvom katu biskupskoga stana. Osim toga ima ta 3000 četvornih miljah prostrana biskupija ješte samo 15 crkvah ili crkvicah, a samo u 7 miestah katoličku školu. U 20—30 miestah ima katolikah tolik broj, te bi jim trebalo jednoga

svećenika, ali neima odkale uzdržavati ga. S toga namjerava biskup slati u takove občine po više putih putujućih svećenikah, pak ujedno podići tude školah, da doskoči velikoj duhovnoj nevolji ter katoličku vjeru da u takovih občinah učvrsti. Velika je nevolja bila dalje, što nije tude bilo sjemeništa, gdje bi se odgajalo svećenstvo, komu je znati osim rumunjskoga jezika takodjer njemački, magjarski i slavenski. Ta velika nevolja skloni otčinsko srce nadpastirovo na odluku, što mu ju mogaše odahnuti samo gorljivost za spas dušah i pouzdanje u providnost božju. Premda se sam bori s oskudicom svake vrsti, uredi taj biskup u jednom dielu svoga tiesna stana nekakvo sjemenište i primi više mladićah narodnosti njemačke i magjarske. Ali odkale sredstva za uzdržavanje, osobito odkada neima podpore od družbe lionske za misije? Bog i dobri ljudi moradu pomoći. S toga je glavni cilj putovanju, što ga taj apoštolski muž poduzeo prieko Pešte i Beča u Rim, naći na putu dobrih dušah i sklonih njegovoj misiji, pak mu se zabrinuta duša veoma okriepila, što je za kratka boravljenja u prvom gradu carevine jur toliko učestnikah i našao, medju kojimi je prvi kardinal Rauscher, koj ga je velodušnim darom ohrabrio. Što će pako Austriju i Ugarsku osobito zanimati, jest to, da su dvie trećine katoličkih mu biskupljanah iz Austrije i Ugarske, koji bi uz dovoljnu duhovnu pastvu domala budan život katolički razvili, čega sada s nepovoljnih okolnostih dosta često neima. Doista tko tu misiju podupire, taj promiče više ciljevah: on oživljava i širi vjeru katoličku, on čini, da se u dalekih stranah ljubav naprama otačbini goji i poput baštine djeci predaje, napokon da se i materinski jezik ostavljene otačbine sačuva, jer će se takovi jezici u novih školah osobito gojiti. S toga je vriedno takovu misiju preporučiti. Darove kršćanske ljubavi preuzima tajnik apoštolskoga nuncija u Beču.

* Zavodi crnački u Egiptu. Zavod taj utemeljio je Daniel Comboni. Radi se tu poglavito ob obraćenju Srednje Afrike, za koju se već mnoga žrtva doprinIela, ali žalibože skoro bez uspjeha. Podnebje bijaše za evropske misionare ubitačno i prerano slomi jim plemenite napore. Sada je pako zaslužnomu apoštolskomu misionaru Danielu Comboniu namjera i osnova „Afriku preporoditi Afrikom samom“ t. j. na različitih točkah zdrave obale u tom dielu svieta utemeljiti zavodah katoličkih, odkale bi budući misionari Srednje Afrike proizlazili. U svojoj spomenici veli Comboni: „Moja osnova podaje prizor ratna bojišta, gdje se silna tvrdja crnačtva ima obsiedati. Buduć da od juriša neima uspjeha, kako ga po više putih apoštolski misionari izvadjahu, te bi se svaki put jurišanje svršilo smrću neustrašivih boracah: to nam je preći na taktiku obsjedanja, i naši zavodi, što jih na zemljištu velike Afrike dižemo, nisu drugo, van obkopi i obrovi. Nadamo se pouzdano, da će nam u izvodjenju ove osnove a na preporodjenje Afrike u pomoć biti svi pobožni zavodi, koji se zanimaju tim, da etiopskomu plemenu pribave blagodatih duhovnih, nadamo se dalje, da će nas takodjer podupirati članovi onih pobožnih družbah, koji propagandom poduzeta sveta djela novcem i drugimi darovi promiču.“ I to pobožno poduzeće vriedno je preporuke.

Družtvo sv. Jeronima.

Kano utemeljitelj pristupila je Občina Psarjevo u kotaru svetoivanskom. Kano člani I. reda: gg. Ivan Vončina vlastnik tiskarne u Sisku; Franjo Husar, kanonik zagrebački. Kano član II. reda: g. Franjo Reizer, vlastelin u Samoboru. Kano člani III. reda: gg. Matej Mogorović, župnik u Kašćargi u Istriji; Antun Mogorović, posjednik u Grdoselu u Istriji; Bolto Balog, župnik u Hrašćini; Šimun Frendreis, kapelan u Otoku; Ivan Dević, pop nadzornik puč. učion. kotara spljetskoga u Dalmaciji; Učiona u Moslavini u Slavoniji (darom gosp. Edmunda Kovačića veletržca u Osieku); Lovro Kovačević, stražmeštar u Vinkovcih; Knjižnica narod. učion. u Kometincih (darom g. žup. Stručića); Čitaoničko družtvo grč. katol. sjemeništa u Zagrebu (darom g. ravnatelja dra. Gavre Smičiklasa); Nikola Kreković, učitelj u sv. Jurju kod Senja; Mile Mikšić, šumar u Krasnu; Ivan Radošević, posjednik u Mrkoplju; Martin Vugrin, seljak u Vrhovčaku; Skender Vernak, ljekarnik u Sisku; Mijo Mocnay, mešetar u Sisku; Gjuro Benović, trgovac u Sisku; dor. Milan Makanec, tajnik trgov. komore u Sisku; Joso Ključec, trg. u Sisku; Ljudevit Ivkanec, auditor satnik u Sisku; Šime Čižmarević, d. pom. u Sriem. Karlovcih; Martin Derdić, crkv. tutor u Sriem. Karlovcih; Matija Seder, gradj. u Sriem. Karlovcih; Franjo Bauer, crkveni otac u Sriem. Karlovcih; o. Andrija Vukićević, franjevac u Kninu u Dalmaciji; Aleksander Bernatović, klerik u Djakovu; o. Dominik Antolković, franjevac u Koprivnici; Učiona u Pitomači; Učiona u Otrovancu, područnici Pitomačkoj; B. P. Siminiati, ljekarnik u Visu u Dalmaciji; dor. Lovre Monti, odvjetnik u Kninu u Dalmaciji; Josip Krišković, brzojav. postaje upravljatelj u Novom; Ivan Rajković obć. bilježnik u Požegi; Stjepan Knežević, seoski starešina u Velikoj; Franjo Lukačević, učenik u Vilić Selu; Učiona u Murskom Središtu u Medjumurju; Nikola Martinčić, župnik u Zagorju; Katarina Vogelsinger, učiteljica u Ogulinu; Julija Adlešić, učiteljica u Ogulinu; Vinko Agnezi, trgovac u Fužini; dor. Franjo Pilepić, kr. bilježnik u Delnicah; Družtvo zanatlijsko u Fužini; Adolfo Horvat, župnik u Dubrovčaku; Andrija Juranić, žup. u Puli; Gjuro Gal, seljan iz Velikog Bukovca.

Urednik [illegible]. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 29. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U[illegible]ak, 20. Srpnja 1871.

Pre[illegible]ože i na pol, pače i na četvrt godine kod [illegible]. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Utemeljenje biskupije zagrebačke.

Historična razprava *Ivana Tkalčića.*

(Konac.)

U tom da je prvi biskup zagrebački Duh rabio slovjenski bogoslužni jezik, pa zato postavio njega kralj Ladislav i biskupom hrvatskim, uvjerit će nas sljedeće izreke višje napomenute Felicijanove listine: „qui et illi ecclesie officinarios de Semigiensi et Zaliensi comitatu ordinauit;“ t. j. doznačio crkvi ili novoutemeljenoj biskupiji zagrebačkoj za duhovnu pastvu svećenike iz šimežke i saladske županije.

U saladskoj županiji oko Blatnoga jezera poznat nam je jur iz IX. stoljeća knez Kocel, o kom nam legenda sv. Cirila pripovieda, da god. 867. „prijet že Konstantina idušca (iz Morave) Kocel knez panonski i vzljubl velmi slovenskie knigi naučiti se im, i vda do petideset učenik učiti se im.“ To bijaše prvi početak slovjenskoga bogoslužja oko Blatnoga jezera u današnjoj saladskoj županiji. Za dvie godine kašnje (869.) „poslav že Kocel k apostoliku prosi Methodija, da bi jemu otpustil, i reče apostolik: ne tebje jedinomu tokmo, nu i vsjem stranam tjem slovenskim šlju i (njega) učitelja ot boga i ot svjetago apostola Petra.“ Providjen Hadrijanovim pismom u kojem se slovjensko bogoslužje odobrava, krenuo je Method iz Rima u Panoniju ka Kocelu, gdje poče učiti i jezik slovjenski uvadjati po cieloj Panoniji sve do god. 874, kada po smrti Kocelovoj prenese stolicu panonske metropolije u sjeverni njezin prediel t. j. u Moravsku. Budući i ovdje nije nikada zaboravio na povjereno si stado koje je ostavio oko Balatona, dok i neizdahnu g. 885.

Panonija pošto postà cjelovitim dielom velike Moravske, kako ju stvori Svatopluk, mogla se takmiti sa svimi zapadnimi susjedami obsegom i snagom i kršćansko-slovjenskom prosvjetom, i tim je nadkrilila ine države, jer je imala svoj materinski jezik i u crkvi.

Pred silom Magjarah razorivših veliku Moravsku i provalivših u Panoniju, neznatan samo diel žiteljstva panonskoga preselio se il u Hrvatsku il u Bugarsku, dočim je veći diel ostao ili u zemlji il povukao se u briegovite prediele sjeverne Ugarske. Duboko usadjeno kršćanstvo, kojemu slovjenski zvuci u bogoslužju bijahu jedini melem u tugah i progonstvu, nije se zatrlo nego se sjajno opet pojavilo, čim se je magjarski narod primirio, udomio i uredio njekako pod konac X. stoljeća. Slovjeni bijahu prvi vjerovjestnici naroda magjarskoga, pak ne samo što su ga obučavali nego su mu i jezik obogatili slovjenštinom, i to s veće česti slovjenštinom u kojoj bijahu pisane sv. knjige i ostala crkvena djela, n. pr. szent-svet, kereszt-krst, keresztseg-kršćenje, barat-brat, frater, vecserne-večernja itd.

U Šimežkoj županiji iz koje takodjer pozvao je Ladislav duhovne pomoćnike za biskupiju zagrebačku, tako je čvrst korjen bila uhvatila slovjenština u crkvi, da jošter g. 1204. pisa kralju Emeriku papa Inocenc „licet unum sit ibi Latinorum coenobium, quum tamen ibidem sint multa Graecorum!“ Godine opet 1221. piše papa: rex Vngariae illustris, nobis insinuare curavit, quod abbatia de Wisegrad, Wesprimiensis dioecesis, in qua ius obtinet patronatus, Graecos habet monachos et habuit ab *antiquo;* in quorum manibus abbatia ipsa adeo in spiritualibus et temporalibus est collapsa . . . . ut ibi monachos Latinos institui de nostra permissione liceret. Odgovara papa „et si fieri poterit absque gravi scandalo et iuris praeiudicio alieni, Latinos monachos institui permitatis ibidem. Kao što „latinus monachus“ neznači fratra Talijana,

Digitized by Google

tako ni „Graecus monachus“ neznači kaludjera Grka, već to se proteže na obred, il latinski, il grčki-slovjenski, pošto u Panoniji nije nikada stanovao grčki narod, dočim slovjenski obitava ondje od pamtivieka do danas.

Saladska dakle i šimežka županija kako nepobitnimi povjestnimi spomenici dokazasmo, skroz i skroz prepletene bijahu samostani i župami, u kojih se slovjenskim jezikom vršila služba božja. Iz ovih dvajuh županijah uzeo je Ladislav slovjenske duhovne pomoćnike, i pridružio ih prvomu biskupu zagrebačkomu slovjenskomu takodjer svećeniku il monaku iz samostana sazavskoga, i poslao ih u Hrvatsku „ad instruendam huius plebis ignorantiam.“ Jer koja bi mu korist bila da je ovamo poslao svećenike, nevješte hrvatskomu jeziku, i bogoslužju slovjenskomu, za kojim su Hrvati tako čeznuli, da su i voljeli, neka im propadne domaća dinastija, koja je slovjenskomu bogoslužnomu jeziku zatvarala crkve!

Premda nejmamo suvremenih domaćih listinah, kojimi bi jošte s ove strane poduprti mogli što do sada uztvrdismo, kraj toga ipak ma bar aproximativno pokušat ćemo. — S v e ž u p e b i s k u p i j e z a g r e b a č k e, u k o j i h s e s p o m i n j u g l a g o l i t e, i l i s v e ć e n i c i č i n e ć i s l u ž b u b o ž j u n a r o d n i m j e z i k o m, j e s u n a j s t a r i j e ž u p e o v e b i s k u p i j e! To će i spomenici dokazati.

Godine 1574. kako je zabilježio Levaković zagrebačkoj sinodi sazvanoj proti krivovjernomu župniku Mihalju Bučiću prisustvovahu i četiri glagolita: iz Zeline, Narta, Odre i Petrovine. — Zelina predij dolazi već u listinah god. 1173. nu kao župa spominje se istom g. 1200 u darovnici kralja Emerika „Item ville Z e l i n a prima meta inchoat uersus septemtrionem iuxta puteum, quo protenditur per mediam uallem usque magnam uiam dividentem terram Bereszlay et tendit a d e c c l e s i a m s a n c t i J o h a n i s“ etc. Glede Narta neimamo listine koja bi izrično spominjala tu župu, po medjaših pako, spomenutih u listini g. 1201. nalazi se i to mjesto, al mu imena nejma. I Ivan arcidjakon gorički napominjuć god. 1334. župe arcidjakonata zagrebačkoga nespominje Narta već samo crkvu bl. dj. Marije. Što se Odre dotiče, nerazumieva se rečene godine kad je držana sinoda, današnja župa Odra, koja je utemeljena g. 1680., već ina koja župa blizu potoka Odre, po mojem mnienju ovamo uvrstit bi se mogla crkva sv. Ivana u Čičah, (gdje se takodjer god. 1501. spominju glagolite) koja se već spominje god. 1217. „Prima meta terre que uocatur Selin incipit ab occidentali plaga a fonte qui uocatur Zlatouzti iuxta e c c l e s i a m J o h a n n i s b a p t i s t e.“ Suvremene listine navadjaju i predij Ruču kod Odre, a i svako skoro pojedino mjesto u Turovompolju, ali kod imenah selah i zemljah riedko gdje navadjaju crkve, nu da su morale biti svjedoče tako obilna sela. Što se Petrovine dotiče, ona se spominje već god. 1193., pod imenom P o d g o r i a koje naime godine dosudio je Kalan pečuvski biskup i gubernator tocius Croatiae, desetinu biskupu zagrebačkomu u Podgorju il Petrovini. Kako god. 1201. pripoviedaju mejaši „in uilla Potgoria prima meta est iuxta Fluuium V o l a u l a . . . ad riuum Locauc, ... ad montem Istenec (dan. Zdenčine) itd. Ovdje se napominje i Hlaponja kao „decimator episcopi. I god. 1501. navadjaju takodjer spomenici glagolitu u Petrovini. — Kod sv. Šimuna navadjaju se takodjer glagolite, a mi već rekosmo da g. 1076. bijaše župa u sv. Šimunu. — Nalazimo takodjer glagolite pod Okićem. Okić spominje se takodjer u Kalanovoj listini od g. 1193., nu kako se misli grad Okić postojao je već za vremena narodnih hrvatskih kraljevah. Župa Okićka starija je od god. 1193., jer ako se već Jamnica bivši filial župe pod Okićem odružila god. 1111. od svoje matere crkve pod Okićem i postala župom, to je za stalno i Okićka župa postojala za vremena narodne hrvatske dinastije. — U Granešini takodjer spominju se glagolite, i ta je župa postojala već god. 1217. „Prima meta tere Opor (Oporovec) . . . tendit ad terram . . . Cehne (Čulinec) et tendit uersus occidentem ad e c c l e s i a m S. M a r i a e.“

S vremonom, ako bog da obresti obilnija vrela, moći ćemo naše tvrdjenje podpuno dokazati, nu i kraj napomenutoga već opazujemo, da sve one župe, u kojih se u kašnja vremena navadjaju glagolite, bijahu najstarije župe biskupije zagrebačke, koje su rabile u svojem početku slovjenski bogoslužni jezik unešen takodjer po biskupu Duhu i njegovih duhovnih pomoćnicih iz županije šimežske i saladske i dugo ga vremena držale, dok ga malo po malo latinština nije iztisnula.

Zatim prastari misali biskupije zagrebačke nose običajno naslov „Liber iste missalis, secundum ritum et communem observantiam Almae Ecclesiae Zagrabiensis, G o r i c e n s i s v u l g a r i t e r n u n c u p a t u s.“ Morda je taj pridjevak umetnut s toga, da se luči od drugoga u biskupiji postojećega obreda; a tada taj drugi obred nije bio obćeniti rimski, jer je njega biskupija zagrebačka primila istom g. 1788. dne 5. listopada pod biskupom Vrhovcem, već slovjenski! koj je s veće česti u biskupiji rabio se u crkvi.

Napokon i naša biskupija od najstarijih vremenah blagoslivlje vodu na bogojavljenje sasvim

Digitized by Google

po iztočnom obredu, kako je običaj kod svih Slovjenah, gdje je slovjenski jezik u bogoslužju rabljen bio, dočim ini romanski, germanski i ugarski narodi za taj blagoslov neznaju. Kada je dakle unešen u biskupiju? Doisto odmah u prvom postanju biskupije po svećenicih koji su slovjenskim jezikom i obredom služili se u bogoslužju! —

Pretresemo-li jošter jednom sve što u ovoj razpravi spomenusmo, uvidit ćemo, da glavni uzrok, radi koga je propala narodna dinastija, bijaše, što su hrvatski kralji za volju rimskoga dvora i romanskoga svoga pučanstva prezirali i progonili slovjenski bogoslužni jezik, i tim si odtudjili srca povjerenoga si naroda, koj je i napokon ponudio krunu hrvatsku onakvomu kralju, koj je umio poštovati običaje i želje naroda. Uvidit ćemo takodjer, da je Ladislav dobro shvatio, koje je zlo podkopalo narodnu hrvatsku dinastiju, i da je on tomu zlu tim dao uztuk, što je osnovao za Hrvatsku s ove strane Velebita novu biskupiju u Zagrebu, i poslao joj prvoga biskupa Slovjena Duha, a uz njega duhovne pomoćnike takodjer Slovjene iz saladske i šimežke županije!

Pjesmarice u molitvenicih.

U nas imade već prilično mnogo molitvenikah; nu koliko jih goder bilo, svim, pak i boljim manjka jedno, a to je: in necessariis unitas, t. j. jednoličnost. Imademo i pučkih molitvenih knjigah, al se s ovimi baš najmanje ponositi možemo. Puk naš počima čitati; pak ako je u pučkoj školi omladini služila Balenovićeva „Sunčanica“ ili Jaisov „Isus prijatelj malenih“, odraslim, ostavivšim školu, nemogu ova dva više rabiti, jer su oba prilagodjena djetinjoj dobi. Odrasliji traže dakle druge molitvenike. Puk naš u provincijalu, kako je poznato, najvoli kupovati u gradskih knjižarah one stare molitvenike, koji su poznati pod ovimi imeni: „Put vu nebo“, „Cviet duhovni“, „Hrana nebeska“, „Molitvena knjižica, izdana Josipom Vustlom u Varašdinu“, i t. d. Ove molitvenike najvole provincijalci kupovati s dvijuh uzrokah: 1. jer su prostonarodnim t. j. kajkavskim narečjem pisani, a 2. jer imadu uz misne molitve većinom i misne slike. Nu budući djeca u školi uče nauk vjere, a s njim i molitve po novijem književnom jeziku, mislim da bi neobhodno potrebito bilo, da se zabrani nakladnikom onih starih molitvenikah izdavati jih u kajkavštini, pa još k tomu u nevaljaloj kajkavštini. Naša crkva teži za jedinstvom; zato i tako nerado dopušta bogoslužje u kojem drugom nego u latinskom jeziku; zato nalaže skladnost obredah (sacra rituum congregatio) i t. d.; al dosljedno tomu imalo bi se težiti i za jedinstvom u molitvah i pjesmah, osobito onih molitvah, štono jih puk u crkvi sa svećenikom zajedno na svom materinskom jeziku moli; jer pobožnost puka to jako smeta, ako svećenik od oltara drugčije moli „otče naš“ „zdravo Marijo“ „litanije lauretske“ i one „svih svetih“, drugčije velim, nego-li to puk nalazi u svojih molitvenicih. Ja mislim, da bi prečastne naše duhovne oblasti dužnost bila, paziti na to, da nijedan molitvenik, koji joj se podastire za reviziju i odobrenje, nebude pečatan *) ako nebudu u njemu: molitva gospodnja, pozdrav angjelov, vjerovanje, zapovjedi, vrsti griehah, otajstva itd. baš od rieči do rieči onako glasile, kako jih nalazimo u najnovijem katekizmu za pučke škole od god. 1868.

Na to imala bi se osvrtati i ona gospoda, kojim je povjeren posao, prirediti novi diecezanski katekizam; pa ja i nedvojim, da su oni to naumili bez ove moje učiniti.

„Jednoličnost“ budi nam u tom poslu povodkom. Nu ja nisam naumio govoriti o molitvah, već o pjesmarici u naših molitvenicih. Nego ako je tako neobhodno potrebna jednakost u občinskih molitvah, kud i kamo potrebitija biti će jednakost i skladnost u pjesmah, koje, jer se pjevaju, niti jednom slovkom u tekstu medjusobno razlikovati se nesmiju. Istina je, da može župnik svoje župljane naučiti tekst, koji ga volja, i kako ga volja; pak jedne te iste župe će se pjevajući uviek slagati. Nu gle nevolje, sastane-li se bogoljuban puk iz različitih župah gdjegod na proštenje. Bude-li se tada svaka župa svoga teksta držala, skladnoglasju neće biti traga.

Naš narod rado pjeva; al reći nam je po duši, da nezna pjevati. Naći je mjestah, gdje pastiri na paši pjevaju: „liepa moja kravica“ na crkvenu melodiju „svet.“ Pjesma kadra je seljaka oplemeniti. Pjesmicom mogao bi po sto put potištenoj i žalostnoj si duši oduška dati; a mnogi nebi nedjeljom u crkvi zadriemao, kad bi znao pjevati. Ako naš seljak i pjeva, pjesma mu je većinom monotona, pa zato se i čudi blagoglasnomu pievu Štajeracah. Ali će seljak samo onda znati dobro pjevati, ako se bude već kao diete u školi pjevanja učio. Pa baš iz ovog uzroka imao bi se uglaviti pa i izvesti predlog ovaj: pjesme kako u školskih knjigah tako i u molitvenicih za odraslije ljude imadu biti na vlas jednake. Tada moći će Podravac s Posavcem, Medjumurac sa Zagorcem u istoj crkvi zajedno pjevat i pjevajući Boga slaviti.

Al odkuda da se uzmu pjesme? Koje su najbolje? Po mom mnienju trebalo bi vaditi pjesme iz Balenovićeve „Sunčanice“, al ne nasumce i sljepački, već slje-

---

*) Opazili smo cincarskih molitvenih knjigah, koje za počatanje nezapitaše dozvole duh. stolice, i ote idu po sajmovih. Srećom su plagiat iz drugih molitvenicah, ter se za nuždu mogu trpiti. Pravo bi bilo u ostalom, da bi u tom pogledu censura duh. stolicah obdržavala, kako velite, stalnije i točnije pravilo, nego je ono: nil contra fidem et bonos mores.

Ured.

dećim ozirom: 1. Pučka pjesma „Hodi Duh sveti“ prije propovjedi jest u Sunčanici posvema preinačena. Puk po selih pjeva tu pjesmu baš onako, kako ju pjeva ju svake nedjelje kod jutarnje mise u zagr. katedralu gda. klerici. Ta je, istina, starinska, ali s posve neznatnom promjenom smjela bi se i u naših štokavskih molitvenicih pečatati, pa bi ju puk, izpravljenu, mnogo laglje i prije prigrlio, nego-li onu Balenovićevu, skrozimice promienjenu, koja niti nije toli jezgrovita, kako ona stara.

2. To isto valja o korizmenoj pjesmi: „O Isuse, muku tvoju.“ Ta neka bi se preštampala iz Jaisa.

3. „Prezmožni Bože“ pjesma je za svako vrieme; ta morala bi se nalaziti u svakoj pjesmarici s uzroka, što joj je napjev krasan.

4. „Hvali Sion stvoritelja“ bolja je u Jaisa, nego-li u Sunčanici; u ovoj bo udaljio se na gdjekojem mjestu hrvatski prevod predaleko od latinskog originala.

5. Božićna pjesma: „Narodi nam se kralj nebeski“ u Jaisu manje varira od pučkoga teksta, nego-li ista pjesma u Sunčanici.

6. Pjesme na čast svetim, kao sv. Alojziju, Florijanu, Ćirilu i Metodu, Katarini neka se zadrže, kako jih nalazimo u Sunčanici, samo neka jim se još prida pjesma na čast sv. Ane, matere Marijine. U Šicevu „Razgovoru s Bogom“ imade jedna takova; al bi bolje bilo preraditi onu iz „Hrane nebeske“ na str. 290.; ova imade više smisla.

Izim toga bilo bi dobro, da se i ona druga kod nas poznata pjesma svetih naših vjerovjestnikah Ćirila i Metoda (Slavimo slavno Slaveni“ s preinačenim malko tekstom, nalazeća se u kleričkih crkv. kvartetih, izdanih god. 1865.) naštampa u upitnih pjesmaricah odmah uz onu: „Presveta nam godina se javi.“ Mimogred mi je spomenuti, da se čudim, kako da sbor duh. mlad. zagr. u najnovije, osmo izdanje Jaisa nije uvrstio nijedne pjesme na čast slavenskim apoštolom, premda isti ugodnici božji tamo nit u litanije „svih svetih“ uvršteni nisu, makar da bi iza misnikah i levitah sljediti imali.

7. „Tebe Boga hvalimo;“ ta neka bi se uzela iz Jaisa, jer je tudier prosto pisana i tako udešena, da ju je moći na poznati liepi Pintarićev napjev pjevati, što se neda reći o toj zahvalnici pjesmi, kako je složena u „Sunčanici.“

8. Marijina pjesma: „Kraljice angjelska, obrana zemaljska“, kojuno puk rado pjeva, nebi smjela faljeti u novijih molitvenicih. Povrh svega toga imalo bi se i od ostalih Balenovićevih pjesamah gdje što u prostiju formu pretvoriti radi lagljeg razumljenja i učenja na izust. Neima dvojbe, da bi i taj trud stostrukim plodom bio okrunjen.

Nebih baš želio, da me je tko krivo shvatio, misleć, da ja neprijaznujem krasnoj štokavštini; nu nam je puk s njom tek upoznavati; al dovesti puk na jednoć na visinu književne elegancije našega jezika nije moći. Nam se treba držati misli sv. Augustina, koj negdje ovako veli: Melius est, ut nos carpant grammatici, quam non intelligant populi, premda se nam u sastavljanju pjesamah za molitvenike niti toga netreba bojati, jer je moći popularno, prosto i shvatljivo pjesmu spjevat, a pri tom ipak se čuvat slovničkih pogriešakah i drugih nakazah poput ovih: agnec, šoltar (psalmus), kaj me hočeš včiniti (quid me vis facere?), sporignulo je srdce moje rieč dobru (eructavit cor meum verbum bonum), itd. . .

Jedan varaždinski knjižar umolio me, neka bih malko otriebio od sličnih starinskih nepodobštinah i prema današnjemu napredku našega jezika preradio molitvenicu: Cviet duhovni. Nu ja se nemogoh posla latiti, a da prije nepriobćim putem crkvenoga glasila ostaloj duhovnoj braći svoje glede toga misli, nebi-li tko drugi šta boljega znao reći dobroj stvari u prilog, pa da se onda barem u najobćenitijih pjesmah dodje do jednoličnosti.

Pod Belom na Ivanje.

Milan Kučenjak, župnik.

Pripisak urednikov. U našem listu zapodievalo se i razpravljalo pitanje o crkvenih knjigah evangjelistaru, katekizmu, molitvenicah i pjesmaricah po više putih i na dugo, a pravo je da ga opet spotaknuste, a mi se Vašoj želji mahom evo u nekoliko besjedah odzivamo. Prije deset godinah naredila je duh. oblast da se za srednja učilišta napiše molitvenica i pjesmarica, i postavila odbor: biskupijskoga školah nadzornika kan. Marića, ravnatelje gimnazije i realke Vebera i Torbara, ravnatelja kora i skladatelja Juratovića, i Balenovića. Balenović dobi nalog: neka piše molitvenicu, a neka takodjer složi sbirku pjesamah, pri čem neka radi slobodno budi da novih sastavi i prevede, budi da lošiji tekst poznatih pjesamah popravi, i što dobra i gladka nadje, naprosto uvrsti. Naročito moramo spomenuti, da mu je za pjesmaricu ostavljena sloboda upravo zato, jer se je na tu pjesmaricu imala složiti napjevnica ili kancional novi, sbog šta i jest Juratović pozvan u odbor. Najtežja je muka popravljati, čuvao se je B popravka što više, previdjajući da ćemo kancional kasno ugledati, pak zato da se dotle mogu pjevati obične poznate pjesme po napjevih i napjevnicah Pintarićevoj, Jaićevoj, Stohl-Torbarovoj. Popravljane su dakle diljem samo nekoje. Svaki popravak ostavlja za sobom grbotinah, pak nije čudo da se opažaju i tuda. Nije posve gladak tekst pjesamah onih, koje su povadjene iz Pintarića. Pintarić je gledao samo na svoje kajde i na svoje glasove, a neimajući jezika u vlasti i nebudući dobar versifex, slog pjesamah njegovih više je manje neprikladan. Poslie god. 1848. bijaše ta Pintarićeva puno godinah jedina hrvatska molitvenica i pjesmarica za srednja učilišta, zato glasovi i rieči njegove pjesmarice prodjoše u pamet mladeži. Moralo se je dakle na njegovu pjesmaricu

Digitized by Google

obazrieti. Napjev na „Tebe Boga hvalimo" njegov da se nebude mogao pjevati, učinjeno je navlaš, jer je snimljen iz opere R. Rinaldini, gdje hajduci na ročištu slave pobjede svoje. Kad iztekla ona, naknadiše nju Torbar i Stohl malenim kancionalom. Izašla Balenovićeva i ona višjom naredbom za srednja učilišta propisana. Tekst molitvenice u tjesnijem smislu s pjesmami prosudjen je od kritika Vebera, i još od jednoga profesora bogoslovnoga, prošla je kritiku i pjesmarica, ali ne oštriju porad sile, kojom se je sgora tražilo rukopis za štampu. Kancionalu ni početka ni kraja. Kada knjiga u ruke: jao! ova i ona pjesma zapinje tekstom, za onu se nezna napjev — — što je to B. napravio?! Mora se uz propisanu kupovati još i St.—T. pjesmarica! B. mora pripoviedati, što je i kako bilo, i nagovarati: dajte gospodo, skrbimo za kancional, da bude barem za učitelje pjevanja i djake vještije pjevače! Još i učiteljski sborovi gradskih učionah u Zagrebu, Križevcu i Varašdinu ištu, da se sastavi i propiše posebna za pučkih učionah mladež molitvenica i pjesmarica. B. nagovaran sa svih stranah da se i taj posao obavi, naputi vriednoga i nezaboravnoga pokojnika Šica, neka pomogne, što on, kako je bio voljan i revan, liepo i učini. Izašla „Sunčanica." U njoj su pjesme većim dielom iste, koje u pjesmarici srednjih učionah, samo su nekoje izpuštene, a nekoje, za koje je vrstni skladatelj križevački učitelj Laksar sastavio bio napjeve, pridane. „Sunčanicom" smetnja nije dokinuta upravo porad kancionala, nego su djeci i opet pružane knjižice, kako bi se koja komu bolje svikla. Vidje B. da se mora za kancional sam brinuti: nakladnika zanj ima, prosi ovoga skladatelja — obeća, ali porad posalah nemože dospjeti; prosi onoga — poče raditi, ali pri početku ostade; prosi opet nakladnik i pogodio čovjeka, ali neradi — napokon prošle godine prihvatio se posla učitelj pjevanja i glasbenik g. Gjuro Eisenhut i sgotovio, Albrecht dao u Lipskom izrezavati pločice i eno nakladom i troškom nakladnika „Sunčanice" Fiedlera u štampariji Albrehtovoj gradi se taj kancional. Primljena će biti knjižka veselo; jer je njom zadovoljeno jednoj davnoj potrebi, ako ne savršeno, a ono bolje od gorega, dobro. Badava ćeš u svakoj pjesmi ovakove vrsti i druguda tražit klasičnosti. Najteža je muka gnječiti rieči i redke po broju notah, i još još, kada dobro znaš napjev i paziš kako glas pada. Kušao je to na nekojih običnih crkvenih pjesmah jedan prvakah pjesnikah naših, pak čusmo prigovarati, tu da neide gladko, tu da zapinje. Nije toliko težka muka niti versifexu složiti po notah redke, ako i nezna napjeva, kako niti glasbeniku složiti napjev, ako nerazumi teksta, ali tada mora krivo izlaziti glas. I toga svega bijaše u naših pjesmaricah, a g. Eisenhut nastojao je prema tekstu malko promieniti glas. Novoga kancionala eto nam dakle skoro!

Pravo zagovarate pučki jezik. Naš puk nije jošte na onom stepenu, da bi mu se mogao zakratiti svaki dialektični osebunjak. Pak i zašto? Zato u pučkih molitvenicah i pjesmaricah neka bi ostale najobičnije onakove skroz kakove jesu, n. pr. „Narodil se je kralj nebeski" za koju nijedan umjetnik neće složiti teksta, puku povoljna, kako je onaj prosti kajkavski; tako i „Hodi Duh sveti" pred propoviedju itd.

Dopis.

Iz Vinodola. Dani 29. svibnja i 5. srpnja 1871. godine čine u ljetopisih biskupije modruške novu dobu, i ostat će zlatnimi slovi urezani u spomenicih hrvatskoga Primorja našega.

Poznato je, da je modruška, njekada krbavska biskupija od prastarih vremenah uzko skopčana sa drevnom i slavnom povjesti naroda hrvatskoga, države i crkve hrvatske. U njoj se udomila, i do sada revno njegovala i uzdržala služba božja na starom hrvatskom „glagoljskom" jeziku. Koncem 15. stoletja, divljači turskom porušena Modruša, opremi hrabre svoje zatočnike, kanonike stolnog kaptola, koji nepadoše od krvničkog mača, u mirnije strane divnoga našega i klasičkog Primorja, sa starcem si biskupom Kristoforom, koji rečene kanonike smjesti u poglavitijih mjestih uzduž po Primorju od Ledenicah do Grobnika.

U novije vrieme stari sborovi kaptolski bješe dignuti, te pečatnicom papinom, od godine 1833., i kraljevom poveljom 1844. naredjeno: Da se stolni kaptol modruški ima smjestiti u Novom, Bakru i Bribiru neporično za sva vremena i za sve vjekove.

Za uzdržavanje svoje dobiše zaslužni ovi muževi, ne od biskupa Kristofora kako njekoji misle, nego kako stare listine i povelje svjedoče od ugarsko-hrvatskih kraljah desetinu, koju su kanonici do g. 1848. vazda mirno, i neprekidno uživali, prem bi se kad i kad onodobni posjednici ovih stranah tomu protivili, i razne zapreke postavljali. Godina 1848. dokinula uz mnoge ine daće, takodjer pobiranje crkvenog desetka, čim je obnemogao život modruškoga stolnoga kaptola, jer mu gubitak nebi naknadjen, desetina neodštećena. Nastade za stolni kaptol modruški tužno i žalostno doba, jer osim one desetine, nije on imao nikakova stavna ni stalna prihoda za svoje uzdržavanje. Tko bi izbrojio sve biede i nevolje, s kojih postradaše, ali takodjer strpljivost s čvrstim zaufanjem, da pravda kralja neće dopustiti, da na dugo postrada drevni ovaj i zaslužni zavod. Zle godine i nesgode malo da ga ipak nezatroše, ter bi mu se sada samo ime spominjalo, da nebude Boga i najzad pravednih ljudih.

Na 29. svibnja 1871. njegovo veličanstvo premilostivi kralj naš Franjo Josip I. podpisa i učvrsti bivstvo i prava stolnoga kaptola modruškoga. Za gubitak desetine, poglavitoga dohodka, doznačena je i osigurana kapitulu pristojna nagrada. Zato će mu spomenik vječne

Digitized by Google

harnosti ostati kod viernog svećenstva i naroda primorskoga, a božji blagoslov naknaditi obilno uzvišeni kraljevski čin pravde i milosti.

Svietlomu banu našemu Kolomanu pl. Bedekoviću biti će tim takodjer jedan slavan čin, što je početak svoga banovanja ukrasio ovako plemenitim velikodušjem, te je u kratko vrieme razriešio i razmrsio ono, što je davnim zanovetanjem bilo zamršeno. Raduju se članovi modruškoga kaptola sa svećenstvom, ali se s njim jednako i više raduje još jedan, koji je bio član istoga kapitula ter vrlo dobro poznavao tužno mu stanje, komu je stvar dugo na srcu ležala, i koji ju je znao opet u sgodan čas potaknuti i ovako joj sretan konac vidio, a to je preuzv. g. biskup naš Vjenceslav Soić.

Radostni osjećaji kano sami od sebe složiše sva tri sbora stolnoga kaptola: u Novom, Bakru i Bribiru stolujućega, ter na dan sv. naših apostolah Cirila i Metoda 5. srpnja o. g. u družtvu mnogobrojnoga svoga svećenstva krenuše parobrodom u Senj, da se „in corpore" svečano i smierno poklone i zahvale svome biskupu na postignutoj pobjedi pravde i pravice. I evo nas oko biskupa svoga. Izborite su besjede, ali više i jače sbore i razumiju se srca, sbore čuvstva na licu živo izražena; pak da i neočitovasmo glasno i neobodrismo se uzajamno, i to bi na svakom licu bilo razgovetno osobito onaj čas čitati, da smo pripravni za vjeru, dom i kralja na svaku žrtvu, osobito u kritično ovo doba. To i jesmo pak vierno stojimo. Kako su u starija vremena članovi kapitula za dobro vjere i naroda rado sile svoje ulagali, veselje nam je tim veće, što nam je oblakšano baš u čas, kada evo tim smierom ima i presilnih potrebah.

Preuzvišeni vladika, prem ga je iznenada zatekao posjet, ipak po svojoj obće poznatoj gostoljubivosti nije mogao propustiti, nego je zapovjedio prirediti sjajnu čast. Nebi trebalo ni kazati, da je po starom običaju nazdravljano svim, koji svojim načinom pomogoše tomu veselju. A kad zaori „Slava" i „Živio" uskrisitnlju kaptola modruškoga premilostivnomu kralju Franji Josipu I., klikovanje i oduševljenje težko je prestalo.

Pripoviedaj dakle i ti „Katolički liste", veselje naše, jer biti će ufano braće, koji će se veselju našemu srdačno obveseliti.

Viestnik.

Zagreb. Presv. i preč. gosp. biskup biogradsko-smederevski J. Pavlešić potvrdjen je u Rimu, i već je papinsko pismo s obznanom prekonizacije stiglo na nadbiskupa.

— Presv. i preč. gosp. biskup I. Kralj podielio je u prošlu nedjelju red subdjakonata 16 gotovih bogoslovah nadb. sjemeništa i 2 bogoslovah iz franciškanskoga reda. Dalje redjenje obalužiti će isti biskup u nedjelju buduću i na dan sv. Jakoba.

— Presv. g. grof Žiga Pállfy Čredski, major kod hrvatskoga domobranstva u Zagrebu, došav u pohode župniku Taborskomu nad Rogatcem htjede pogledati i crkvu. Crkva gotičkoga sloga liepa je, umjetnom živom slikarijom al fresco i drugim nakitom gizdava ter ju obično svaki gledalac pohvali, a pohvalio ju i ovaj pohodnik grof. — Ali zamislio se grof, i kad se nečemu kano domislio, uze mjeriti ploče i skaline pred velikim žrtvenikom, i najzad spravi mjeru u žep. Dana 13. t. mj. stiže na župnika prekrasan sag za one prostore, koje je grof izmjerio — dar crkvi, i jedan dokaz, da i s obzira naprama crkvi misli on biti sin svojih pobožnih otacah. U obćini ostaje mu hvala i uspomena.

— U „Školskom Prijatelju" od 10. srpnja čitamo i za vriedno držimo svojim takodjer štiocem objaviti sliedeći članćić:

„Štovateljem g. dr. Dittesa u Hrvatskoj! Od njeko doba kolaju po našoj domovini autografirani pozivi upravljeni na naše učiteljstvo radi pobiranja novčanih prinesaka u svrhu, da se za te novce kupi kakav znamenit dar, koj se ima predati njemačkomu pedagogu g. Dr. Dittesu u znak osobita štovanja, i to onom prigodom, kad bude udostojao doći u Zagreb na prvu obću skupštinu hrvatskih učitelja.

Nećemo a i nepatri nam iztraživati, od koga su ti pozivi potekli, ali dužnost nam je upitati naše učiteljstvo a po imence gg. revne štovatelje g. Dr. D.: „Kakove si je zasluge stekao g. Dr. D. za hrvatsko školstvo, da ga baš hrvatsko učiteljstvo prigodom svoje prve obće skupštine javno odlikovati, te mu onakovo priznanje izraziti mora, kakovim se ni od svojih zemljaka — njemačkih učitelja — tamo u „Reichu" nikada ni nadati nije mogao?

Zaslužuje-li to odlikovanje g. Dr. D. za to, što se je pred jedno dva tri hrvatska učitelja pohvalno izrazio o sposobnostih i vrlini hrvatskih učitelja? — Mi mislimo, da nije; jer se je g. Dr. D. kao ravnatelj jednoga učevnoga zavoda i morao tako izraziti, buduć nam je znano, da su hrvatski učitelji po svojoj naravi veoma talentirani, pa da se i svagdje, gdje jim se samo prilika pruži, svojim umom i odlikuju. — Taj dakle g. Dr. D . . . . . namjenjeni dar zaslužuju oni hrvatski učitelji, koji su, baveć se naukom u Beču, učinili rodu glas, a ne g. Dr. D. koj je samo istinu rekao i tim svoju dužnost vršio.

Ili je možebiti to kakova zasluga, što je g. Dr. D. njekom hrvatskom učitelju obrekao, da će na prvu obću hrvatsku učiteljsku skupštinu doći? — Mi ćemo se radovati svakomu strukovnjaku, koj nas posjeti, pa i g. Dr. D., ako svoju rieč održi; ali se nijedan sviestan hrvatski učitelj neće toga radi do poništenosti ponizivati, te se presretnim scieniti, što će prigodu imati, g. Dr. D. pri banketu oči u oči gledati i koj „Hoch" na komandu uzkliknuti. — Neka budu gg. štovatelji g. Dr. D. uvjereni, da hrvatski učitelji

Digitized by Google

nesmatraju dolazak g. Dr. D. u Zagreb za toliko odlikovanje, da bi svoju prvu obću skupštinu neumjestnimi čini profanirati morali, pa s toga i nenalaze za shodno, da mu se prave slavoluci, kod kojih bi valjalo hrvatskim učiteljem izčekivati dolazak g. Dr. D., da mu tudier u svoj poniženosti i servilnosti na baršunastih jastucih zlatne pokale ili srebrne lovor-vience predadu u znak prevelikoga štovanja, i da mu se tudier do crne zemlje poklone. Narodni naš ponos pa i samosviest naša učiteljska goni nas na pitanje: Neće-li se tim hrvatsko učiteljstvo pred hrvatskim narodom a i pred cielim Slavenstvom ožigošati, što kani odlikovati muža inostrana, hrvatskom narodu sasma nepoznana, a to samo s toga, što će na hrvatskoj učiteljskoj skupštini liepo mučati, ili što će (kako se pogovara, nu što nevjerujemo, da će do toga doći) svojim njemačkim govorom zapaliti luč prosvjete (?) medju hrvatskim učiteljstvom, te nadahnuti hrvatske učitelje svojim kulturtregerskim duhom? Ili možebiti ima g. Dr. D. kakovih drugih tajnih zasluga, za koje samo gg. štovatelji g. Dr. D. znadu a ustručavaju se na vidik ih iznieti. — Ako to, onda neka ga oni sami odlikuju i to kojim drugim načinom, a ne prigodom prve obće hrvatske učiteljske skupštine i u ime hrvatskoga učiteljstva; jer ovo neima povoda, klanjati se njihovom idolu i tamjanom ga kaditi. Tu slavu ostavljamo gg. štovateljem g. Dr. D., a ovi bi morali znati, da u tom pogledu svakako ide prvenstvo njemačkom (a ne hrvatskom) učiteljstvu, koje ga i onako još ničim nije odlikovalo, van ako se to za odlikovanje držati može, što su mu u 19. obćoj njemačkoj skupštini njekoliko puta gromko zaviknuli „Hoch!“ osobito kada je izlazeć iz skupštine izjavio, da mora ići u sjednicu svoga učiteljskoga sbora. Ovoliko reći bijaše nam sveta dužnost, a to s toga, da se uvodno napomenutimi pozivi nedadu zavesti hrvatski učitelji, te da se ovakovim u obću skupštinu i nespadajućim činom pred hrvatskim narodom a i pred cielim Slavenstvom sami neožigoše. Moglo bi bo se lahko reći: Hrvatski su učitelji bolji Niemci, nego-li sami Niemci!

Pazite dakle, što kanite činiti!“

Mi takodjer kao iskreni prijatelji učiteljskoga staleža, njihovih naravnih i razložnih željah i težnjah želimo, da bi ova prva hrvatska obćenita skupština učiteljska minula što dostojnije i za napredak koristnije; čudimo se revnosti i neumornosti učiteljah, koji se staviše pripravljati i poslove voditi, pak i sretnu na sve strane uspjehu poslovanja njihova, i nebismo niti besjedom preticali; nu ako je sbilja nakana njihova: hrvatske učitelje prignuti na poklon pred kipom Dittesovim, i prvu učiteljsku skupštinu hrvatsku prikazati svietu kao Dittesovim duhom zadahnutu i njegovom bojom obojanu — tada nečestitasmo učiteljstvu na dobru uspietku. A tko je taj Dittes? Štiocem našega lista nemora biti nepoznat, jer je od ovo tri godine bilo tu čitati o njem i o njegovu zavodu viestih. To je ravnatelj bečkoga bezvierskoga paedagogiuma. Kad je ono pod novim vladaocem austrijske politike Beustom razvezana sloboda okrenula skakotati, kud je najviše smjela, na polju religioznom, uglavi gradsko vieće bečko, da podigne za pučko učiteljstvo paedagogium bezvieski iliti bez obzira na svaku vjeru. Za ravnatelja tomu zavodu obznanjivao se i opet obznanjivao natječaj, dok se na koncu javi i bi primljen iz Njemačke taj dor. Dittes. Pisale su novine svake struke i boje, da je amo to posve homo novus, dosta nov i onuda, odkuda je došao; ali sve jedno, čovjek pozvnavao svoj položaj, svoje zaklone, pravice i sloboštine, pak sbilja dugo nije ostao novus — pisale su i puno pisale o njem novine, ter za njega morade znati sva monarkija. Prvi u Austriji toga duha paedagogium, pak da se nezna, tko mu je ravnatelj, a povrh toga ravnatelj govori na sastancih i skupštinah, i gdje se dade javno, pak zar da se o njem javno šuti? A na kola njegove kulture i na plamen njegova luča poslano je od krajiške vlade naših učiteljah, neka bi se usavršili, pak baš oni gizda su Dittesova. Najveće slavlje slavio je lane u bečkoj skupštini austrijskih učiteljah. Pravedno je dakle, da iz ote skupštine kažemo crtah, polag kojih neka si štioci dostoje nacrtati sliku Dittesa i skupštine bečke, i kako bi se po spomenutoj namjeri moglo previdjati, i zagrebačke. Da je besjedio žestoko proti crkvi, i veliku hvalu stekao, toga netreba ni spominjati; ali ćemo spomenuti trenutke najvišjega uzhita. „Ali je još, pali on zapaljenu skupštinu, još jedan faktor kriv, a to je država. (Pravo) Ta vaviek bijaše policijski agent i gončina (Zutreiber) crkve (Gromovita klika). Još uviek ministri, ministarski i školski savjetnici, pisari i sluge svakojaki svi su sluge i repanoše popovski (Diener und Schleppträger der Pfaffen). — Tu prekinu gromovita klika, plesak i mahanje šeširom. Ja opetujem: ministerij prosvjete mora se razlučiti od crkve (mora! mora! mora!) jer hoće-li ministri da izdadu slobodnih zakonah, popovi jih zaokupiše i poplašiše, pak ako neoprave ništa kod ministarah, idu na višju inštanciju, pak odanle tište i pritiskavaju ministre (Pravo). Pak tako je to ne samo u katoličkih, nego takodjer i u protestantskih državah, gdje se slobodom malo preveć hvasta (Gromovita klika, vika, plesak, lupanje, mahanje).“ I primljeni biše predlozi Dittesovi: Prepustiti obuku vjeronauka svjetovnim učiteljem, sloboda roditeljem hoće-li ili neće dopustiti da djeca uče vjeronauk, i dokle ota glavna načela nebudu provedena, obustaviti posve svaku obuku iz vjeronauka. Lane objavismo članak, kako je tu skupštinu smotrio i osudio Šuselkin list „Reform“, a mogli bismo nanizati dug niz izrekah, kako ju listovi drugčije liberalni i domaći i vanjski osudiše. Naši o podpori zemaljskoj i obćinskoj na bečku skupštinu poslani učitelji bijahu

Digitized by Google

sretni s Dittesom govoriti. Koliko se razblažiše i koliku mjeru nauka i naputka primiše, to je njihova stvar; ali samo se toliko zna javno i čujemo, da je obrekao amo na skupštinu doći, izmed Dittesa i odbora da ima pisanja, da je već zapitao odbor: hoće-li smjeti njemački govoriti, i eto da se za toga velikana patriarhu učiteljskoga spremaju priprave.

— Primanje pitomacah u nadbiskupsko sjemenište biti će ove godine 8. kolovoza. Do toga dana imaju se molbenice, obložene krstnim listom, školskom i liečničkom svjedočbom ter upravljene na ordinariat nadbiskupski, predati ravnateljstvu nadb. sjemeništa, a na urečeni dan ob 8. uri svi mladići glavom doći na prijamni izpit. Ponajprije primat će se oni, koji odmah mogu stupiti u bogosloviju, a za 7. i 8. razred idu pred druge oni, koji a) stojeći u dobi novačenju podvrženoj kroz novačenje su prošli i vojničtva su riešeni, b) nebudući još u toj dobi, a za vrieme, dok budu u 7. i 8. razredu niti nebudu u tu dobu došli, niti pred prelazom u bogosloviju nemogu pasti pod novačenje. — Nadalje za nadbiskupska sirotišta u Zagrebu i Požegi imaju se najzad do 20. kolovoza poslati na nadbiskupa molbenice obložene: krstnim listom, liečničkom svjedočbom o ciepljenih boginjah, školskom i siromaštva svjedočbom.

Florencija. Početkom lipnja sbijali su nekoji deputirci u talijanskom parlamentu na bezbožan način neslane svoje šale s prstom božjim. Za cielo nikada nije nijedno vrieme manje bilo neprikladnije od današnjega, da bi se s prstom božjim mogle sbijati šale. „Unità cattolica“ od 6. lipnja piše: Kada je 29. ožujka 1860. u francezkom senatu govor bio o molitvi za papu, sbijao je Dupin u nevriemě šale veleć: „Prieko svih tih molitvah, koje su upravo tolike molbenice, prešla je providnost na dnevni red!“ Jest prieko Dupina, prieko Pariza i Francezke prešla je providnost božja strašnim načinom na dnevni red, te se danas neusudjuje nitko u Francezkoj ponoviti tu voltairsku dosjetku Dupinovu. Prst božji! Podjite u Pariz i pogledajte malko po njem, pogledajte malko u Palais Royal, stan princa Napoleona, gdje su se toliko putih urote snovale proti papi, gdje su se pisali oni govori, što no jih je zatim princ Napoleon u senatu čitao, gdje su se nazdravljale zdravice, u kojih se javno očitovalo, kako bi valjalo uništiti vjeru katoličku, gdje su se na sramotu i porugu vjere na veliki petak najizabranije slastice zabranjenih jelah jele. Ne samo negdanji stanar ote palače bludi sada zapušten i prezren po svietu, već i palače više neima, izgorjela je, te joj stoje samo pusti zidovi. Prst božji! Gdje je palača Tuileriah gizdavo u vis dizala vrhove svoje i nebu htjela da prkosi, tude neima sada ništa do pepela i ruševine. Takodjer izgorjelo je ministarstvo za financije, odkale se posljednji udarac izvodio na vladu papinsku i srebrenomu novcu njezinu rat naviestio. Još više takovih učinah mogli bismo navesti, koji svi pokazuju jasno, da je u njih prst božji.“

Rim. Čitalo se prošloga mjeseca, kako po tom gradu mukli kolaju glasovi, da obstoji urota proti životu papinu; jedan urotnik da je tražio audienciju, kako bi papu smaknuo, ali udaren kapljom da je zločin priznao na umoru. Jednoga dana sbilja kada se je sv. otac po običaju u vrtu vatikanskom šetao, opazi on sam u daljini tri lica i upozori pratnju na sumljive mrke osobe. Straža poteče onamo i uhvati tri revolveri i bodeži oboružana čovjeka, koji se bješe u baštu prieko zida spustili. Zna se za cielo, kako je u Florenciji bilo okladah, da papa godinah Petrovih doživjeti neće. Dugi život papin ljuti bezbožnike strašno. Čuo sam od svjedoka, kako se neki vojnik izrazio u krčmi: „Ako papa neumre do 16. lipnja, a ono ću ga ubiti ja.“ Zna se i to, kako su se neobične naredbe izdale, da se dragocjeni život papin občuva. Nitko nesmie više po Vatikanu sam, već tko ima posla, bude praćen Švajcarom. Takodjer neide više sv. otac na onu stranu vrta, što je naprama Monte Mario, odkale se u vrt može pucati. S toga je takodjer „Oservatore Romano“ na čelu lista donosio molitvu: „Oremus pro Pontifice nostro Pio. Dominus conservet eum et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra et non tradat eum in manus inimicorum ejus“ U ostalom je sv. otac zdrav, spokojan i u volju božju sasma oddan. Nada se pomoći, ali ne od ljudih, nego od Svevišnjega i presvete djevice.

Pariz. Ubojice i palikuće parižki časteći se noćnimi gostbami na prefekturi hulili bi najgrozovitijimi načini na Boga a od same zabave. Tako se jedan član komune djavolskom mržnjom na Boga razbiešnjen izjavio ovako: „Ako u istinu ima Bog, to bi se morao ustrieliti.“ Najugodnija zabava bijaše tamničarom u Mazasu zarobljenike noćju probuditi, izvesti u dvorište i prisloniti k zidu, kano da će jih strieljati. Staviše jim svjetiljku k nogama, a četica strielacah primakla bi pušku k licu, kano da nišani. Neki mladi isusovac iz Vaugirarda prepade se na taj prizor toliko, te je uslied toga izdahnuo. Drugi jedan zarobljenik poludio je od strave, gdje je gledati morao ubojite cievi naperene. U onoj osamdnevnoj bvrbi parižkoj, palo je uračunav na vojničku ustrieljene 70.000 ljudskih glavah. Počam od 7. lipnja izkapali bi lešine privremeno ukopane na barikadah, na obalah Seine, u privatnih vrtovih, na javnih trgovih itd. Zatim izkopane lešine vozili bi na groblja izvan Pariza. Dizali bi takodjer ogromne lomače i lešine spalili paklinom i petroleom, da se odvrate kužne bolesti. I u kazematah (neprobitnih svodovih) sažgali bi mrtva tjelesa. Kada je vojska uvalila, borilo se na svih bastionah, te je s obie strane palih bilo sijaset. Nebilo kada pokopati jih po propisu. S toga pobacaše lešine u kazemate, kojih ima uzduž željeznice oko Pariza, pak kada se koja kazemata napunila, zazidaše ulaz.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 30. **Tečaj XXII.** **U Četvrtak, 27. Srpnja 1871.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Čudnovate dvie svetkovine padoše na iste dane: jedna u Rimu, gdje papa Pij IX. slavi svoj jubilej vladanja, kojega nije slavio nijedan papa, drugi u Berlinu, gdje slavlje slavi pomladjeno njemačko carstvo i njegova vojska. U Berlinu starac monarh, istom od nekoliko godinah vladar, koj je nekoć pred pobunjenim narodom morao pobjeći u tudji sviet, sada satrvši strah Europe i najstrašnijega neprijatelja narodnoga, podignut na vršak slave, moći i narodne ljubavi, zanešen od sreće ćuti veličinu i snagu svoju i svoga naroda, i veselje je divno; u Rimu glava katoličke crkve poslie dvadeset i pet godinah svoga sgodami i nesgodami bogata vladanja, kroz veselje, što mu božja promisao jedinomu od stotinah dade doživiti u vladanju tolik broj godinah, mora ćutiti i gledati, kako je lišen crkvene države i svietske vlasti svoje, izložen neprijateljštini i protivštini, a zapušten od diplomacije, gdje mu je u vieću diplomatičnom prvo mjesto bilo, a takmili se diplomati i vladari, tko će mu pomoćju svojom prije i bolje poslužiti ter primilit mu se. Svetkovine berlinske veličanstvene su, oduševljene i sjajne: na čelu pobjedonosne vojske jašu vojvode pruski maršal Wrangel, ruski i austrijski (Gablenz), i prikazuje se motrećoj Europi, kano da je med Njemačkom, Ruskom i Austrijom jur gotova stvar savez, opet sklopila se „sveta liga“ nad porazom Napoleona, koji ju je bio razkidao. Carsko žezlo njemačko prešlo u ruke vladaru protestantu — papa gubi svietsku vlast. Za poštenje čestitaju na dugih godinah najstarijemu dobom vladaru papi svi vladari; ali pomoć niti obriču niti koga za nju pita papa. Poručuje mu čestitku po jednom svom generalu isti kralj Viktor Emanuel, i koliko je i ota čestitka za poštenje, toliko se prima, a poruk neprima se. U Rimu — in urbe — moraju se svetkovine obavljati što tišje i skrovnije to sigurnije; u svietu — in orbe kraj sve revnosti moradoše minuti tišje, nego se je i očekivalo, a kuda se pokaza oduševljenje, tu ga protivnici spremni jačom grajom i smutnjom skočiše zaglušati. — Jošte svetkovine papina jubileja neće ni minuti, kad će u Rimu slaviti svečan ulaz talijanski kralj i vladar. Kroz veselu kliku i ciku kralju slušala se ružna psovka i kletva proti papi. Poslanici vladarski svjedoci su. Sasvim tim duh Pija IX. neklone; srce njegovo ima jošte široka oduška za utjehu i radost i oko mu dosta bistrine za bolje izglede, prem i sam izpovieda, da po ljudskom sudu od nikuda nevidi izgleda za pomoć. Medjuto makar se koliko sjajno opisivale svečanosti oko prenosa prestola, isto službeno pripoviedanje odaje, da se je na svečanostih očito pokazao bil eg samo stranke. Čudno je čudo: sa slavljem primljenomu kralju neima u Rimu obstanka, kano da je stupio na žeravku; prvi put nečasi u njem niti jedan pun dan, drugi put još ni svetkovine minule nisu bježi jur u svoju staru prestolnicu Turin, iz Turina u Florenciju. Davna se već slutilo da ni papi nemože biti u tom Rimu obstanka, puno se je nagadjalo, da mora odlaziti i da će odići, kad al' izašlo na javu pismo francezke vlade načelnika Thiersa, upravljeno na papu. Papa naime očitovao pred francezkim poslanikom, da bi želio ugnuti se iz Rima nekamo na francezko zemljište, na Korsiku otok, poslanik javio to svojoj vladi, pak Thiers piše: Gizdav bi bio narod i rado bismo te svaki put sv. otče vidjeli u našoj sredini, kako ti nebranimo niti sada; ali moraš znati, kako nam je sada, da bi nam porad tebe bilo neprilike doma, jer nebismo u ovakovih okolovštinah mogli narediti, da u zemlji nestojiš pod zemaljskim zakonom, niti ono-

Digitized by Google

likih zajamčiti sloboštinah, kolike su ti zajamčene novim talijanskim zakonom o garancijah; s vana pako ako nam s nijedne strane nebi bilo sporadi tebe napasti, bilo bi barem s Italijom, česa se ipak u ovaj čas moramo klonuti. Ljubimo te i natrag te neodagnasmo nigda, ako dojdeš, ali molimo te, nehodi amo! — Thiers svojim pismom nije pogodio, kakono novine vele, niti klerikalcem niti liberalcem; nu ipak čitamo dobrih razlogah, da je Thiers po istini, iskreno i pravo pisao, jer kako stvari stoje, papa mora ostati u Rimu, makar je taj ostanak težak i bolovit. Medjuto pišu sad novine, da je pismo izmišljeno, da Thiers misli, kako i biskupi, koji narodnu francezku skupštinu zamolise, neka bi se uzprotivila prenosu talijanske vlade u Rim; ali ako nemože pomoći, da onako nebi zaista papi ni pisao. Izmišljotina je talijanska.

Rimsko pitanje mora se riešiti u Rimu. Što se vladarski poslanici u Rim preselišе, to nije na diplomatičnu sudeći jošte nikakov praejudicium za papinske pravice; jer tim je priznano samo faktično stanje. To isto valja, ako po želji talijanskoga kabineta vlade primiše na znanje zakon o garancijah. Dogodi-li se protivni slučaj, priznati će vlade takodjer njega. Priznalo se n. pr. republikanske vlade Gambette i Thiersa; nu tim se nitko nije bio obvezao da neće priznati u Francezkoj druge vladavine, ako morda sjedne na priestol iz doma orleanskoga grof Chambord ili Parižki, Napoleon III. ili IV. Vlade samo rekoše, da za sad nemogu pomoći. Tako je zanekle svršen dogodjaj u historiji jedini. Viktor Emanuel vodjen srećom slučajah izpuni Talijanom zadanu rieč Rim napraviti glavnim gradom Italije. Imala bi po tom svanuti nova sreća ili nesreća ne samo Italiji nego svemu svietu, kako se puno piše, a mora se skoro pokazati i to.

Mlado njemačko carstvo ujedinjava se, sakuplja snagu sve to jače. Veliki Niemac badenski velevojvoda koračio prvi jednom nogom napried, jer je naredio, da u njegovu ministeriju više nebude pravi ministar za vanjske poslove. Za prognanu dinastiju hanoveranske kraljevine radi se da bi se naredilo, neka joj se i u Braunschweigu zabrani nasljedstvo, pak nekoje službene pruske novine viču: „Das Welfenhaus muss aus der deutschen Geschichte verschwinden.“ Moglo bi sbilja napredovati to jedinstvo, nu lahko ga je opet i jednim jakim udarcem razkidnuti. Za sada još vladari drže se kao pravi pravcati vladari, i kako se je slavio svečan ulaz vojske u Berlinu tako je u Monakovu i u Draždjanih. — Vierski pokret u Njemačkoj giblje se i raste sve opasnije. Nije vele, pogibeljan pokret, što proti saboru vatikanskomu za Döllingerom ustaju nekoji bogoslovi i pravoslovi, pak da njih bude na stotine, nego je pogibeljan, jer se svakim danom očitije kaže, da mora planuti boj izmed vladah s jedne, a katoličkoga klera i puka s druge strane. Raste ravno sve veći broj opornikah, ter je čitati kako je ovaj i onaj biskup skinuo i izobćio amo jednoga tamo više njih, zašto se nehtjedoše podložiti odlukam saborskim; poznato je štiocem našim, na koliko se pisanje spremiše opornici; nu štijemo istih vrlo liberalnih glasovah, koji sude, da je taj pokret s ote strane jur u zametku svom naopak i mlohav, pak da mora propasti. Od drugud prieti pogibelj. Biskupi spremni su na borbu. Duhovnici izobćeni s većine stoje u državnoj službi, osobito kao učitelji na javnih učionah, pak država ostavlja ljude u službi, kako bijahu, a s crkvenoga obzira, pače ako je duhovnik namješten bio kano duhovnik, kano učitelj iz vjeronauka, smutnja je, ako čovjek ostane na mjestu. Sukob je gotov. Službene novine groze se, da će vlade i oblasti jurve znati „ultramontance“ nagnati u red, a Bismarkov organ „Nordd. Allg. Ztg.“ tuži se razgovetno na biskupe, zašto prave nemir pak ako se sami nepotegnu za svoje granice, da će jih na pravo mjesto spraviti i urediti državne oblasti. Netreba se ne, veli isti list, kat. crkva bojati kod nas progonstva; ali je carstvo novom dogmom prisiljeno na obranu. To ti je, da je njemačka carevinska vlada odlučila strogo rediti „ultramontance“, pak ako to bude, borba i žalostni dogodjaji gotovi su. Kako je vidjeti: položaj cesara protestanta napram katolikom biti će onako težak, kako bijaše težak cesara katolika napram protestantom. Svjetuje se cesaru Vilimu, neka dobro pazi, da se gvoždjem i krvlju složeno jedinstvo u vierskom požaru nerazmrvi.

Francezka oporavlja se i skuplja snagu divnim načinom, i kano da se ni za čas neda srušiti sa svoga svietskoga položaja. Jošte su njoj rane krvave, jošte nju pobjednik neprijatelj drži za njedra, jošte u francezkoj gizdi Parizu leži parižka gizda razvaljena, jošte vlada žalostni usud, da nad sinovi vlastite domovine mora mahati bridki mač suda, i jošte nezašutiše urotničke puške; nu sasvim tim „veliki od svieta narod“ staje jur na povlašteno si mjesto med europejskimi silami, i što je jošte čudnije, Europa se klanja velikomu narodu, nad kojim je bud iskreno bud pritvorno pjevala smrtnu pjesmu. Sgrozilo se po svoj Europi ljudstvu od imetka i novca, kad se javi na vidik, da je parižka buna posao potajnih družtvah iz svih narodah, očitovaše to odbori „internacionalni“ u Švici i Londonu, koji družbami upravljaju, i ujedno rekoše, da s porazom parižkih „obćinarah“ nije ništa svršeno. U Beču i oko

Digitized by Google

njega pripjevale su skupštine: rat na dvorove i kapitale — dokle vlada kapital dotle da neima slobode za narode. Medjuto francezka vlada kako si u narodu dobiva tvrdju vjeru i moć tako gvozdenom šakom bubne, čim se pomoli crveni barjak sa socialnim i komunističnim ustankom, a osobito neštedi nijedan trag i ostanak parižke bune. Ognjeni Gambetta pristade uz vladu Thiersovu. Grof Chambord iz orleanskoga doma nije mogao odoljeti srcu, nego je izašao pred narod s očitovanjem, da mora držati u vis barjak bieli, gradjanskoga kraljestva; ali je nebog izsmijan i samo potaknuo jače, da umjerena republikanska stranka naraste i ojača. Izbori, koji imadoše popuniti prazne u narodnoj skupštini stolice, izpadoše po vladu i republiku radostno. Drugi pretendent iz orleanskoga doma grof Pariz mora šutiti, a prestao je govor i za Napoleone. Kako se dakle sada izgled kaže, obladati će vladavina republikanska. Kraj toga Francezka strahovito oglobljena dala si je kredita sama i kredita našla. Čudo je: u 24 ure podpisano na zajam državni do 2 milijarde, i kako su novčani diplomati slutili, tako se je sada očito pokazalo, da francezki dug Njemačkoj mora plaćati sva Europa, pak i ista Njemačka. Povrh toga oči Parižanah vidješe veliko milje, jedan od najmilijih si prizorah: revue nad velikom, sjajno odjevenom i oružanom, od hrabrosti i pobjedah opojenom vojskom narodnom. Zato nije nerazložna po Parizu klika: „Francezka stupa natrag na svoje staro mjesto!“ Jedino bojati se je, da bi se vatreni narod znao na koju god stranu prenagliti. Naroda oba njemački i francezki razdraženi su jedan na drugoga sveudilj ljuto, i prem s obijuh stranah vlade stežu i pritežu, pojavi se vendar svaki čas kakov znak, da bi rat opet mogao buknuti, a tada zaista nebi već bio osamljen. Poznato je, da je pruski kralj za obsade parižke stanovao u dvoru Rotšildovu, pak ako je istina, što čitasmo, da je Rotšild družini svojoj u tom dvoru zapovjedio primljene darove poslati kralju natrag, i ona sbilja poslala, tada je to demonstracija, koja s obe strane mora žestoko razdražiti.

Ove je godine kupalište Ems sastanište vladarsko: i kako se uzgibaše carevi, kraljevi, principi, knezovi i doglavnici: badava neće biti, nebude i za narode bez zabave. Što oni po toplicah svare, može nam svim na godinu biti i pretoplo.

Za našu monarkiju veli svaki put, pak i ljetos crvena knjiga, da se kancelar Beust za nju neboji. I grof Beust ode u toplice, ali ne u Ems. Taru si glavu novinari, je-li sbilja istina, da su si Bismark i Beust sada dobri prijatelji, i da-li je savez izmed njemačkoga carstva i habsburžke monarhije sigurna stvar, pak je čitati množinu glasovah, da je to prijateljstvo sasma naravska stvar, jer njemačkim težnjam da ovako dalje sižu krila, nego što bi sizala, kad bi se na razvalinah monarhije medje njemačkomu carstvu pram iztoku zaokružile po narodu. Pripoviedaju magjarski listovi Košutovu rieč, što je nedavna rekao: da naime Magjar tim, što se veže s Niemcem i njegove težnje pomaže, sam svoju propast političku pospješava. Tečajem prošle Korizme sjetiše se bolnim srcem Magjari, kako je to grozno, da se u glavnih gradovih njihovih skoro po svih crkvah propovieda na njemačkom jeziku, i prozvan tom tužbom jedan od glasovitijih propovjednikah, drugač magjarski rodoljub i urednik njemački pisanoga lista „Ungar. Volksbote“ Romeiser priznade javnim očitovanjem sa žalošću, da jest tako, ali ujedno konstatuje istinu poznatu, da se magjarske prodike neslušaju nikako, dok usuprot njemačke sakupe kakov takov broj slušalacah. Potle je ove godine čitati neprestano tužbe i žaobe, kako se po Ugarskoj širi germanizacija, i to tim jače, čim je veća sloboda u obće, a magjarskomu jeziku posebice. Niemci odgovaraju: da je kultura kultura, pak čim je veća sloboda i za narodni jezik manji strah i odpor manji, tim da je jači mah kulturnim elementom. Hajde de!

Ministar načelnik Hohenwart hrvao se sa svojim carevinskim saborom dugo; njemačka većina saborska mislila srušiti ministerij, ali je ministar mudrim i opreznim načinom pomutio mozag i osnove tim „ustavovjercem“ iliti centralistam. A kako se zapletoše evo malo primjerah. Priznaše račun, priznaše deficit, ali da nedadu pokrivati manjka, što je u parlamentarnom životu pusti prkos, kojemu ministri prkosom odgovoriše. Rekoše neka je tim ministar prisiljen rajhsrat opet sazvati. Ta to bi i on želio, jer bi hotio da upravo ota većina bude primorana primiti reforme u prilog drugim narodom. U gornjoj sabornici dogodio se znamenit dogodjaj: principi carskoga doma, nadbiskupi i biskupi i ostali tako zvani „feudalci“ dodjoše u sabor. Pak što je to? Oni, koji u svoj čas poviknuše, da je izdajstvo i urota proti ustavu, kad isti ostaviše sabor, poviknuše sada: jao! urota je proti ustavu, jer su ista gospoda u sabor došla. Predzadnja sjednica morala se razići, jer nije bilo dosta za zaključak saborašah, pak što centraliste? Oni, koji bi sve hotjeli riešiti prostom majorizacijom, poviknuše da je to izdajstvo domovine, prem je od manjine bilo došlo članovah, a njihovi svi nedodjoše. Poznato je, koliko je ista stranka prošlih godinah vičuć proti biskupom vikala, kako zlo stoji nižji kler, i što viče proti biskupom da je samo zato, jer

Digitized by Google

mora od sviesti braniti nižji kler i raditi za njihove sloboštine i poboljšice, a kada došao predlog, kako bi se nižjemu kleru polakšalo, diže graju i odgodi razpravu. Odgodjen je sabor, a više sazvati ga ili nesazvati; ako bude sazvan, dobrom srećom došao bi u sabor velik broj češke opozicije i tad centralistična stranka mora se spokoriti, ako ne, neće biti za nju pitanja, novi izbori prešli bi preko nje. Sva je prilika ter će sabor biti razpušten.

Hohenwart goni posle, kako bi se pomirio sa českom opozicijom, i porad toga da je cesar poslao u Česku na putovanje svoga sina cesarevića Rudolfa. Ima izgleda. —

Peštanski listovi trude se dokazati svietu, da magjarsku politiku neboli glava porad hrvatske izborne pobede, i da bi se taj sabor morao razpustiti, jer da nije izražaj narodne volje. Odgodjen jest po dva puta, i sudimo, ako nebude već na prvom sastanku razpušten, da će biti odgadjan sveudilj prije ili poslie sastanka, dok se položaj drugčije neokrene. Sve je do sgode.

U turskom carstvu diže se fanatizam proti kršćanstvu, poimence proti iztočnih crkvah sljedbenikom sve smielije i očitije. Reći bi da se traže ostanci prvobitnih turskih i ostalih okorelih muhamedanacah, pak da se na obranu carstva slože. Nebrojimo, koliko je putih već porta poslala ultimatum misirskomu podkralju; ali je taj oboružan do grla. Nebrojimo takodjer polag istih njemačkih listovah, koliko putih je naš kancelar kano prijatelj Turske napravio fiasco, ali čitamo da jest i u ovoj najnovijoj zadjevici izmed paše egipatskoga i porte. Grčka prekinula je savez diplomatični s portom. U Perziji vlada strahovit glad i pomor od suše. Jošte nam je za konac javiti čudan slučaj u glavnom gradu sjevernih republikah amerikanskih New-Yorku. Anglikanci običavali su slaviti pobjedu svoga Vilima III. nad katolikom Jakobom II. danah 1. i 12. srpnja 1689. godinah i dosljedno anglikanske nad katoličkom crkvom, a na sramotu potlačenim katolikom. Protestantska procesija — zar već ta sama sobom nije nesmisao? Nije čudo da je ovakova procesija jur od dugo vremena svake godine u Irskoj stojala goleme smutnje i krvava kreševa; pak ako je takova procesija vazda bila čin neljudski, sada je po gotovu, pokle je katolička crkva u Irskoj izvojevala svoje sloboštine. Nesmisao i neljudska prkosba jest to u republici, gdje sve vjere imaju jednaku slobodu. Svidjelo se ipak anglikancem, da tu demonstraciju proti katoličkoj crkvi izvedu. Katolici Irci priete. Sasvim tim sastavila se procesija pod zastavami, jedva stotinu glavah, izašli sbog nje regimenti vojakah, najzad do dvanaest tisućah konjanikah, pješakah i policije; nastade pucanje, padaju mrtvi i ranjeni, palo i pohvatano na stotine s malom iznimkom sve sami Irci, ali anglikanska procesija ide kroz više ulicah jednako, dok se je do mile volje nahodala. — Jedna i druga stranka jesu naseljenici iz englezke kraljevine. Čudno je pri tom, da je narodna republikanska vojska bez zapoviedi počela pucati i pohlepno pucala na narod. Da katolici ma u kojem katoličkom gradu, gdje žive samo jedan protestant, slave pobjedu nad protestantizmom, zar vas tobož liberalni sviet nebi ljut ciknuo nad intolerancijom katoličkom? A čuj: viče i ovako, Bog sačuvaj na protestante, nego na katolike, rekši, zašto oni nebi mogli trpiti sramote. Liberalci takodjer naše monarhije psuju tom prigodom katoličku crkvu.

Kako svećenike u zatvoru parižkom La Roquette pogubiše.

Strahotne prizore u zatvoru La Roquette opisao je najviernije svećenik Lamazou. Čujmo kako on to pripovieda.

U ponedjeljak 22. svibnja oko 4 sata poslije podne budu u zatvoru Mažas odabrane one žrtve, kojim bijaše po krvožednoj naredbi pasti prvim. Svi u zatvoru nahodeći se svećenici nadbiskupovi, njih četvorica, zatim više od 30 drugih svećenikah, stranom župnikah stranom redovnikah, budu po tom dopremljeni u La Roquette. Moj brat, činovnik u ministarstvu za poslove nutrnje, zatvoren jur od 12. travnja, slušao je tresuć se od straha, kada bi zarobljenike pozivali imenom, neće-li i nanj doći red. Rekoše mu, da će on u drugom redu biti. Mene uhvatiše 23. svibnja u prezbiteriju sv. Ambroza podpuno pijani narodni gardisti i odvedoše uz pratnju podivljalih ženskinjah, neprestano vičućih da me odmah valja smaknuti na cesti, gologlava i u papučah pred povjerenika, a zatim u La Roquette. Do toga dana jošte nepoteče krv talacah. U sriedu 24. bude svim svećenikom dopušteno od 12 do 2 sata sići u dvorište i porazgovoriti se medju sobom. Sada bijaše nadbiskupu jur od 4. travnja zatvorenu velika radost prvi put vidjeti oko sebe svećenike u zatvoru drugove. S počitanjem poljubismo mu ruku i uvjerismo ga oduševljeno o ljubavi svojoj i privrženosti. Razgovaraše se s nami preljubeznjivo. Čuvši ja prije o njegovu uapšenju i preslušanju mnogo toga, što si protuslovi, nemogoh odoljeti znaličnosti, da ga o tom neupitam. „Jur osam danah prije“, reče on, „saznadoh, da me kane zatvoriti, ali bježati nehtjedoh. Nebi dolikovalo, da se pastir spasi, kada je svećenikom i viernikom uztrajati.“ Umolim ga, neka nam štogod kazuje o preslušanju. „Ah“, reče, „to nebijaše preslušanje. Došav pred gradjanina Raul Rigaulta, okrene se taj na polak prama meni i nagovori me: „Osamnaest jurve

Digitized by Google

stoljećah bacate nas u tamnice i stavljate na muke!" Rekoh mu: „Na koga mislite vi djeco moja?"... Govorilo je naime u jedan mah njih više. Odgovoriše samo: „Mi nismo djeca, nego ljudi, u ostalom mi smo poglavarstvo." Upitaše me zatim za ime i prezime i napisaše kano za naslov: Raznadbiskup parižki. Pitam jih: „Vi valjda nemislite, da ću ja to podpisati?" „A zašto ne?" „Prvo vi nemožete nadbiskupa skinuti, kao što ga nemožete postaviti; drugo ja sam bio, jesam sada, i biti ću do konca života svoga nadbiskup parižki; napokon ma bio ja u Pekingu, ipak sam nadbiskup parižki. Izbrisaše na to rieč raznadbiskup parižki i napisaše: „Gospodin Darboy, koj sebe nazivlje nadbiskupom parižkim." Dok nam je nadbiskup kazivao, valja mi priznati, da sam stajao kao okamenjen, osobito kada nam je opisivao, kako s njim nebi drugačije postupali, nego kano s kakovim najprostijim zločincem. U La Roquettu ležao bi na slamnjači bez ponjave. „Što", rekoh, „na podu, pak bez ponjave?" Nadbiskup odgovori s posmjehom. Toga dana ponudi mu abbé Maroy svoju ćeliju, u kojoj nebijaše tako zlo. Nadbiskup pustio si bradu. Komuna dala mu uzeti sve britve, ali poslav mu brijača reče nadbiskup: „Komuna mi nevjeruje, ali neka mi dopusti, da niti ja nevjerujem njoj; nevjerujem ja britvam komune." Vriedni župnik sv. Mandalene Deguerry zabavljaše se živahno s drugimi. Rekoše mi, kako je tvrdio „da se Parizu nemože drugačije pomoći, van prolićem krvi nedužne, a u tom upirao se na rieči sv. pisma: „Sine sanguinis effusione non fit redemptio." Vrativ se u ćeliju popisah sve što sam tude čuo, ali nemogoh slutiti, da bi to bio zadnji s Bogom, što si ga nazvasmo bratski.

U 7 satih na večer nastade neobičan nemir u dvorištu, podravnatelj hoda gore dolje, divlja vika primiče se s vana, čuju se glasovi zlokobni. Ravnatelj François ide napokon u pisarnu. Videć to prolete me trnci. Malo zatim opazim generalnoga vikara abbéa Baylea, komu bijaše ćelija naprama mojoj a na istom hodniku s nadbiskupovom; vidim ga, kako pravi velik znak križa, kano da bi htio dati biskupski blagoslov, a to bi on ponavljao dotle, dok je mislio da ga jošte nerazumijem. Nekoliko časovah poslije oko 8 satih protrnusmo na jedan put, s dvorišta čusmo nepravilan prasak pušakah! . . . Sutradan kada dodjosmo u dvorište, neima nam šestorice, mrtvi su, mučenici su. Abbé Bayle stane mi sada pripoviedati grozan prizor, što je vidio, prije nego-li jih na smrt odvedoše. Do sto narodnih gardistah s oružjem dolupaše na hodnik s biesnom krikom i prietnjami. Napokon bude mir, pozivanje započme polagano i ozbiljno: Bonjean! Deguerry! Ducogray! Clerc! Allard! Darboy! Predsjednik Bonjean i pet svećenikah sisavši moradoše špalirom izmedju „branilacah republike", većinom mladićah od 15—18 godinah. Nadbiskup i predsjednik Bonjean idjahu izpod ruke prvi. Na pogrde, kojimi bijahu obsipavani, rekao bi nadbiskup po više putih: „Ja sam vazda ljubio narod, pak da sam osudjen osudom sudačkom, bilo bi se to pokazalo. Krv moja neka vam razplodi mir! Opraštam onim, koji ju prolievaju!" Jedan od gardistah zavapi ganut: „Takovi ljudi nesmiju se ustrieliti!" Ali vika i pogrde budu započete na novo, te je nesretnik, koj bijaše kapetanom, morao posredovati i koriti: „Vi ste tude, da vršite pravicu, a ne da zarobljenike vriedjate!" Stražar idjaše napried sa svjetiljkom dovikujuć zarobljenikom: „Ovamo! Ovamo!" „Osvetnici slobode" stave se u propisanoj daljini i na rieč „pucaj" izpališe, ali ne točno i u jedan put. Pucanje trajaše još nekoliko časovah; častni župnik sv. Mandalene videć drugove svoje pasti a sam nebudući pogodjen nasloni se onesviešćen na zid, ali ga u taj par pogodi zrno. Za grozne ote eksekucije plaćkalo se po ćelijah, krvnici okradoše svoje žrtve. Abbé Allard bijaše jako srčan, on jim govoraše: „Vi žedjate za krvlju, pijte moju." Dok je tako govorio, razgali jim prsa! Ove posljednje viesti imam od knjižničara zatvora u La Roquette, koj nam je mnogo ljubavi izkazao, on je grozovito to pogubljenje gledao sve do kraja s prozora. Što se pako sbilo dalje, to znamo iz ustijuh abbéa Delmasa, takodjer taoca komune.

26. svibnja oko 6 satih na večer priliepi abbé Bayle komadić biele artije na rešetke svoga prozora, da tako pritegne našu pozornost. Opet se naime navalilo na naš hodnik. Malo zatim ukaza se on blied i uzrujan; ruke prekrsti jednu prieko druge, pokazav tako na broj deset, onda digne u vis oba palca, dakle svega broj dvanaest. Nečusmo, da će biti eksekucija, ali divlji glasovi s vana, nekakvi pozivi, što jih na polak razumjesmo, zadaše nam strašnu slutnju, da neće proći bez toga. Noć od petka na subotu bijaše puna neprestana straha. Knjižničar dodje oko 10 satih k nam, da nam pokaže blagohotno svoje srce. On mi reče glasom uplašenim: „Samo srčano, jako srčano!" Svi ga dobro razumjesmo; vojska spasiteljica nebijaše jošte došla i smrt naša biješe samo odgodjena. Na našem hodniku bijaše osim devet svećenikah do 100 vrlih mladih vojnikah, koji se stalno oduproše oružje dići na svoju braću. Ti vojnici spasivši sebe spasiše i ostatak žrtavah. Članovi komune naime iz jadanaestega kotara prognani zauzeše zatvor; medju njimi bijaše nekoliko krvožendnih nemanih, po imenu samo ženah. Ulysse Parent, zadnji gradjanski odaslanik za rat stane po stubah trčati gore dolje s revolverom u ruci vičuć: „Sve taoce valja podaviti, vojnike najprije!" Jedan stražar javi mi to. Njegov pobočnik vikaše izza njega: „Vi vojnici, svi dolje!" i otvori ćelije. Jedan zuav sidje po stubah, dogovori se s gradskimi stražari u drugom katu i zavapi: „Vas osudiše na smrt, neidite dolje!" Ujedno čujem ja glasovah: „Na noge, na oružje, hoće da nas ubiju!" Na to otvoriše vojnici ćelije, zagradiše barikadami hodnik i porinuše pobočnika natrag. Zatim pograbiše daske, na kojih bijahu slamnjače, razkoliše jih

Digitized by Google

po dužini, zašiljiše s preda, i u nekoliko časovah eto jim koplja. Kada čuše članovi komune taj štropot s daskami i glasove uzrujanosti, pomisle brzo na bunu zarobljenikah, iz nebuha se ti zlikovci prestraše, stanu bježati, ostave započeta pisma u pisarni, zaborave jedni gamaše, drugi šinjone. „Osvetnici slobode“ razlete se, a i veći dio stražarah ostavi stražu. Zatvor bude prazan, utamničenici lete k barikadam, samo četiri činovnika ostanu čuvajući ključeve. U taj par dotrče svećenici iz iztočne strane zatvora u dvorište, svaki nosi rubinu pod pazuhom; vidješe kako sve bježi i pomisliše jadni, da je vojska tude a oni oslobodjeni. Četiri od drugih nagliji, medju njimi mladi župnik iz Bonne Nouvelle, bijahu dosta nesmotreni i polete u dugoj svećeničkoj haljini iz kuće. Odmah na cesti budu smaknuti i lešine jim bačene na barikade. Knjižničar dohrli k msgru. Suratu, abbéu Bayleu i k drugim zakljinjuć jih, neka se obuku na gradjansku. To se učini u jedan mah. Msgr. Surat bude pogodjen zrnom i pade na prvoj barikadi. Abbé Bayle spasi se sretno i prenoći u bližnjoj kući. Dva druga vrate se opet natrag u zatvor, bivši na biegu u sto pogibeljih i prenoće u zatvoru. U onaj par, kada je abbé Petit opet stupio u zatvor, vidje insurgente, gdje mrtva msgra. Surata zakopaše pod drvetom. Napokon videći, gdje su vrata zatvorena, mogosmo malko počinuti. Skoro popadasmo od sna tri noći nespavavši. Strašna baterija u Pere Lachaise, kojoj ubojito zrnje prieko naših glavah prozuja, mučaše jur tri sata, mi se nadasmo, da se primiče vojska. Sasvim tim stražili bi naši mladi vojnici sa svojim daščanim kopljem do zore. Ubojice stražili bi takodjer svu noć oko kuće i pokušavali razbiti vrata, ali uzalud. Strašne prietnje sa smrću dopirale bi do naših ušijuh. Kada se danilo, začusmo žestoko puškaranje. Napokon provali pomorsko pješačtvo u dvorište vičuć: „Sloboda! Sloboda! Vi ste slobodni! Sidjite dolje!“ Na to nastane čudan prizor. Naše strahom oslabljene glave nehtjedoše te istine pojmiti, da smo slobodni. „Ne, za Boga“, rekosmo, „ne dolje, to su preobučene ubojice!“ Umah zatim dodje do 200 vojnikah s pukovnikom u kuću. „Ta sidjite dolje“ dovikivali bi nam. „Ne“, odgovorismo, „ako ste prijatelji, pošljite nam gore pušakah.“ Pukovnik prepozna naše bolestno stanje i posla nam 5 šaspotah. Nj to nebijaše nam dosta; htjedosmo da vidimo službene spise, a napose barjak, što ga jošte nevidjesmo. Vidjevši i to zaviknemo: „Živila Francezka!“ Pun sat razgovarasmo se amo tamo, dok se jedan neodluči, da sidje dolje; tada podjoše za njim i drugi i u tinji čas bijasmo mi zarobljenici komune roneći suze radostnice u zagrljaju svojih spasiteljah. Daščanim spasiteljnim kopljem naložismo vatru i svarismo mali ručak na okrepu spasiteljem i spašenim.

Najpopularniji bijaše i za nadbiskupom najviše je žaljen župnik sv. Mandaljene Deguerry, kojega je u Parizu poznavalo staro i mlado, bogato i siromašno, a prvi put ulovljena i zatvorena oslobodio ga bukom i silom sam puk. Služio je u vojsci jur kano visok častnik kod konjanikah, kako u francezkom kleru nije malo naći, koji su velike časti vojne obnašali i nekoji hrabrošću i vještinom bojnom se proslavili. Bio je od cara imenovan za biskupa marsiljskoga, i jedva se namolio caru da je imenovao drugoga; od g. 1868. bio je carevićev kateheta. — I baš velika popularnost njegova kriva je, da buntovnici na njega nezaboraviše, i opet na oslobodjena jedan put nipošto nemogoše zaboraviti, pak tako svrši vazda, i do konca vesele ćudi starac od 73 godine.

Još ćemo pripovjediti smrt dominikanacah. Dana 16. svibnja popodne o 5. uri zaokupi 101. četa narodne straže na zapovied svoga pukovnika, gradjana Cerisiera kolegij Albert le Grand (dominikansku školu u pri-gradku Arcueil), pohvata sve duhovne i svietske glave nutra, a pod izlikom, da su Dominikanci špioni versaljske vlade, pod kojom izlikom zatvoriše takodjer nadbiskupa i druge omražene si duhovnike, i odvede u kulu Vicetre. Protražiše jim prije haljine, što novac nadjoše, uzeše i rinuše jih najzad u jednu škulju kazamatu, gdje osam danah na oštroj stelji o tvrdu kruhu i vodi stradahu. Noćju s 24. na 25. moradoše občinari bježati iz tvrdjice, i jedan častnik reče uznikom, da su slobodni, nego za njihovu sigurnost da sada budu odvedeni u zaklon. Putem biše obruženi na svaki način, i najzad dovedeni u občinsku viećnicu Route de Italie i postavljeni u dvorište, kamo su se najjače sipale bombe, a za čas na sud. Oko 2½ ure pokaza se jedan crvenkošuljaš i viknu: „Mi trebamo ljudih za barikade! Što rade tu ovi bielci? K nam jih vodite, kod nas jim posla nefali!“ Vode jih sbilja na barikade, ali se one više nemogu držati od topovah i pušakah navalne vojske, pak jih natrag vode u spomenuto sudište. Ob 4. uri donese jedan crvenkošuljaš zapovied od pukovnika Cerisiera, i tad stave Dominikance dva a dva u red, i tim redom gone na vrata. Čim dva stupe na prag, opale puške i dva po dva padaju mrtva. Znadoše mučenici kamo putuju u toj povorci, i pomroše klićući: „U ime božje“ jednako hrabro duhovnici, kako i svjetovnjaci učitelji i sluge. Prostačina, koja se je krvavim prizorom nasladjivala, nije našla silnijega posla, nego svlačiti mrtvace, i kad je vojska tim mjestom jurišala, morala se zadievati za mrtve i gole njihove lješine. Vriedni unuci otacah svojih od g. 1792. nadjoše u generalih francezkih osvetnike, kakovih je riedko vidio sviet.

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo je pr. odlukom od 14. t. mj. podarhidjakona, savjetnika duh. stolice i župnika u Djakovu dra. **Franju Šagovca** imenovati za počastnoga kanonika stolnoga kapitula djakovačkoga.

Digitized by Google

— Nadbiskupski liceum naš dokončao je školsku godinu svečanom službom u prvostolnoj crkvi jučer u jutro. — Predaje nam ove godine u pastirsku službu 16 misnikah i 1 subdjakona, koj će porad premlade dobe biti dalje redjen istom buduće godine.

— Za službu katehete i učitelja iz paedagogije i didaktike obćenite na kr. praeparandiji zagrebačkoj, razpisalo je duh. vieće nadbiskupsko, pokle se je učitelj zahvalio, natječaj za dan 29. kolovoza. Plaća je iz zaklade kardinala nadbiskupa Haulika a pravo imenovati toga učitelja ima nadbiskup zagrebački, na koga i treba upraviti prošnju.

— „Nar. Nov." od 20. t. mj. nose rieč po rieč ovu viest: „Konačna razprava proti jezuitom. U Požegi držana je pred kr. žup. sudbenim stolom 12. o. m. konačna razprava proti ondješnjim otcem Isusovcem u nadbiskupskom sirotištu, stavljenim pod obtužbu radi zločina bluda proti naravi, izvršenoga na više povjerenih jim gimnazijalnih učenikah. „Častni" otci, čim se je proti njim iztraga povela, prodali su svoje imanje brže bolje gospodinu dru. medicine Thaleru i utekli; jedini je ostao u Požegi superior sirotišta, po imenu Preghel, koji je na pomenutoj konačnoj razpravi proglašen takodjer krivim navedenoga zločina, te odsudjen na tamnicu od tri godine danah. Valjda će ovaj gadni čin na vazda zatvoriti „častnim" otcem pristup u našu domovinu." — U prvoj polovici svibnja mjeseca jesu se dogodile u Požegi proti članovom jezuitskoga reda, kojim je od više godinah povjerena takodjer uprava nadbiskupskoga sirotišta, gungule i smutnje, i preuzv. gosp. nadbiskup žicom od samih njih i od poglavarstva obavješten poslao brže iz Zagreba svoga povjerenika porad zavoda. Gungule s roptanjem i lupanjem potrajaše više danah, a u toj smutnji razpustila se još skroz disciplina zavodne mladeži, ali jezuite nepobjegoše, nego dočekaše nadbiskupskoga povjerenika kanonika Vebera, ter istom poslie savjeta s njim razpravljena odlučiše maknuti se u takovih okolovštinah iz Požege, kako se svi bez pačke i mogoše ugnuti osim okrivljenoga, pod sudbenu iztragu stavljenoga. Okrivljenik nastanio se u samostan oo. franciškanah, a zavod sam predao je nadbiskupski povjerenik za upravu dozvanomu iz Kutine kapelanu g. A. Molnaru. Čuli jesmo i mi, da je njihova kliet s vinogradom i obvršjem predana jednom Thalerah; nu neznamo ni danas s kakvom pogodbom. — Naš list nije javio tih viestih ni onda kad jih javiše drugi listovi, jedno porad rugobe i nevjerovnosti glasovah, a drugo nije pravo preticati sudove. Toliko je sada javno, da je županijski sud požežki pronašao razlogah ter obtuženika proglasio krivcem zločina i obsudio ga na tri godine tamnice, a drugoga redovnika potle tečajem parnice pod obtužbu stavljenoga proglasio nedužnim. Obsudjeni prizvao je na višji sud, nisu dakle sudovi niti s tim jednim jošte gotovi. I ako sentencija prvoga sudišta bilo pooštrena bilo ublažena u glavnoj stvari bude na višjem sudištu potvrdjena, bit će pred svietom dokazan sam sobom i svakom okolovštinom svojom ružan i strahovit čin, u historiji od postanka mraženoga i oštro paženoga reda družbe Isusove jedini slučaj. Nu i tada pravica ište i za iste jezuite, da čin bude uračunan čovjeku krivcu, ne pako svemu redu. Grehota je grehota, pak ako je, budi drugčije sudištu čast i poštenje, objektivno skroz istinita, žalost je tim veća, što se je dogodilo čovjeku, koji je u svojoj družbi, u gradu Požegi i okolici, pak i u mladeži bio ne malo ljubljen i štovan. Prikor i pokora za svakoga je krivca, ali da ovaj nije duhovnik, pače jezuita, nebi ga novine morda ni spomenule, manje još trubile, i da nije jezuita, nebi se za nijedan red ni stalež toliko toga izvod lo. A makar su „Nar. Novine" služben list, nemoramo njihova očitovanja smatrati kano da je očitovanje vladino.

Rim. Pod 30. lipnja na spomendan sv. Pavla apostola pisa sv. otac na kardinala vikara svoga Patrizia pismo ovo: „Gospodine kardinale! Kad je Bog po visokih svojih odlukah prepustio, da Rim nepravednim načinom bude zaokupljen, rekoše otimaći, da je Rima trebalo za podpuno jedinstvo Italije u svih njezinih dielih, kano da u Italiji nisu jošte dva komada, koja pod starim gospodstvom ostaju, i kako se ufam, ostati će vazda (Valjda misli tu Francezku i alpinske dolce). Svrha velikih snovačah revolucije nebijaše pako samo ta, grad jedan, kakov je Rim, oteti i zaokupiti, nego bijaše i jest razoriti središte katoličanstva i samo katoličanstvo. Oko razorenja ovoga nerazorljivoga djela božjega rade svi bezbožci, svi prostomislaci, svi sektirci svieta skupa, koji svi po malenu četu poslaše amo u Rim. Ove male čete vežu se u jedan sbor, sa zadaćom: kipove matere božje i svetih ružiti i mrviti, službenike svetišta obruživati i proganjati, crkve i svetkovine onesvetjivati, domove za prostituciju pomnožati, uha svetogrdnom bukom zaglušivati, srca i duše, osobito mladeži, otrovom bezbožnosti i čitanjem stanovitih neobično nesramnih, licumjerskih, lažljivih i neznabožnih listovah trovati. Paklena ta četa naumila je izagnati iz Rima, što ona zove vierskim fanatizmom, i i kako ga nazva jedan nesretne uspomene talijanski filozof, koji je prije nekoliko godinah naglom smrću umro. Pokle je Rimom zavladala, hoće da ga sada pretvori u grad bez vjere ili za učitelja tako zvane tolerantne vjere, kakovu si žele oni, koji pred očima nedrže drugoga do ovoga zemaljskoga života, i oni, koji si Boga pomišljaju, kano da sve prepušta, neka radi tko šta hoće, i nebrini se za naše posle. Pak broji-li se i vlada, koja sve te nerede trpi u iste čete? Ufati se je da ne, jer to bi bilo žalostno očitovanje, da se kani prevaliti priestol. Medjuto, Vi ćete gospodine kardinale, da se poplavam tolikih zalah suprotstavi kakov takov sip, pisati na župnike okružnicu, neka bi svoje župljane opomenuli, da jim je čitati stanovite dnevnike,

Digitized by Google

koji se po imenu u Rimu pečataju, zabranjeno, i zabrana ta obznani s opazkom, da je prestupak ne lahki nego smrtni grieh. Pogledom pako na sve gore rečeno, i vriedjanje Boga i crkve mora se svakomu ciglomu župniku reći: argue, obsecra, increpa — opominji, zaklinji, kori. Dižemo ruke k Bogu i ufamo se, da će toliki napadaj na njega, na njegov vjerozakon, i na samo družtvo doći na konac, i mi jednoga dana izaći iz tog labirinta zalah pak pod hladom vjere, zakona i reda mirno odahnuti.“ Kardinal je pod 6. srpnja okružnicu razpisao i imenom spomenuo zabranjene listove. — Sv. otcu služi zdravlje jednako dobro, prem ako ga opet razvikaše na smrt bolestna. Najnovije jest još to: da je sv. otac u sporazumku s vladom francezkom imenovao za nadbiskupa parižkoga m. Karla La Tour de Auvergne, dosad nadbiskupa bourgeskoga. To je brat francezkoga u Rimu poslanika, a dobro je poznat u Rimu, jer je bio uditore della Rota.

Perzija. Strahote pišu o gladu, koj tude mori ljudstvo. Suša lanjske godine najgore je poharala pokrajine južne. Po ulicah glavnoga grada umiru siromasi na stotine. U Chorasanu došlo je dotle, te su roditelji djecu si prodavali Turkomanom u robstvo, samo da ju spase od smrti, a u Ispahanu naišlo se na ljude, kako su izkapali lešine, da pribave hrane pogibajućoj porodici. U Schirasu, Yesdu i Kirmanu hrane se ljudi travom i korenjem, čega gdješto po poljanah ima. Bojati se je, da će za gladom doći mu prenesretna nasljednica kuga.

* Smutnje za svetkovine papinskoga jubileja. Grdobni prizori, kakovih je bilo prije tri godine prigodom papina svećeničkoga jubileja, ponoviše se 18. lipnja. U Padovi provališe djaci u stolnu crkvu, gdje je do 2000 ljudih slušalo propovied. Na propovjednika stadoše vikati, neka šuti. Zatim udariše u viku: „Smrt papi!“ na što se viernici odazvaše: „Živio papa Pio IX!“ Od vike i buke predje se na šake i udarce; propovjednik morade se udaljiti, isto tako i ljudi koje tužnim koje ljutitim srcem. Djaci nagnu zatim po ulicah na sve strane vičući: „Smrt papi, živila republika, živio Mazzini!“ Nahrupiše takodjer u crkvu sv. Antuna, ali nenašavši tude viernikah odoše dalje. Napokon htjedoše provaliti u sjemenište, ali dok bi se mučili da razbiju vrata, dodje vojska i razagna divljake. Svečanosti papina jubileja dokončane su u Florenciji 21. lipnja hvalospievom „Te Deum“ u crkvi S. Maria Novella. Naviestilo se za tu svečanost nemira i nereda, ali prepriečilo ga redarstvo, pak nadbiskup, na koga se smieralo, nebio prisutan. Gospoda slobodoumnjaci da se ipak osvete, počastiše nadbiskupov stan mačjom muzikom. Premda se znalične svjetine sakupilo mnogo, nenadje ipak vika: „Morte al Papa!“ mnogo odziva. U taj par proveze se mimo kralj. Bijaše svakako liepa prilika počastiti ga ovacijom, ali ljudi izbuljiše unj oči niti se netaknuvši kriljaka. To prezirno mučanje mogaše uvjeriti Viktora Emanuela, da oni, koji papi i biskupom viču „morte“ nemare niti za kralja. Takodjer u Madridu bijaše papin jubilej povodom žalostnim prizorom, što jih izazvaše protupapinci. U istoj komori došlo je izmedju Karlistah i pristašah kralja Amadea baš do šakah, kada se je predložilo, da se Piu IX. pošalje čestitka. U Madridu prirediše katolici za večer 16. lipnja velik svečan obhod. Proti tomu digoše se stranke protivne. Na sreću bude taj obhod obustavljen; inače dodje do ulične bitke, a tako protegnuli bi se izgredi protupapinih čoporah, kojih bijaše do nekoliko tisućah ljudih, samo na stvari, a ne na ljude. Vičući „Dolje s Piom IX.!“ polupaše razsvietljene prozore, potrgaše zastave i sagove na svečano nakićenih kućah i spališe jih javno na cesti. To sramotno divljanje trajaše do pol noći, te redarstvo nebijaše moćno, da obustavi nered. U englezkom parlamentu govorilo se takodjer o svečanosti na čast papi. Članovi parlamenta katolikožderi, radikalni Whalley i Tory Newdegate bijahu jako zlovoljni, što je kraljica (po običaju prijašnjih vremenah) papi čestitala. Whalley zahtievaše u sjednici dolnje kuće, neka bi mu se sadržaj čestitke priobćio. Na to mu odgovori Gladstone: „13. lipnja podje na g. Jervoisea u Rimu naputak, neka u ime nj. veličanstva po dosadanjem običaju papi čestita kano k danu, kada je zasjeo na priestol. Tu neima značajke političke, a što se tiče osobnoga položaja i dostojanstva pape kano suverena, koj je izvan posjeda svoga vladarstva, što sada dio kraljevine talijanske sačinjava, to misli vlada a svakako i kuća, da se dužnosti osobna štovanja i počasti nesmiju ukinuti, nego tim revnije vršiti.“ Na to podigne se Newdegate pitajući, da-li je čestitka uslied odluke od g. 1848. o diplomatičnih odnošajih poslana. Gladstone odgovori mu, da o tom nemože dati razjašnjenje, ali buduć da je Georg IV. pripravan bio svoju vlastitu sliku papi do taviti, to on drži za moguće, negledeć na onu odluku spomenutu, jednostavnu čestitku papi poslati.

* U Rio-Janeiro u Braziliji izlazeći katolički list „Tribune“ donosi iz župne matice u Pasca-Curru izvadjen kuriozum: Tude živi na tielu i duhu zdrava 121 godinu stara žena, koja bijaše dva puta udata. U prvom braku rodila je 10 djece, stranom sinovah stranom kćerih, u drugom jednu kćer. Od ovo 11 djece vuče lozu sada jošte živućih 117 unukah, od kojih se opet rodilo 400 praunukah. Ovi praunuci imaju jurve 300 djece, pak i od ovih posljednjih ima već 80 potomakah. Porodica te blagoslovljene žene broji dakle 908 dušah, a budući da u toj porodici u ovaj par ima 135 trudnih ženah, to bi se domala porodica pomnožati mogla do 1043 dušah obojega spola.

(*Knjižtvo.*) Sv. Pismo, njemački tekst Alliolia, a illustracije od G. Doré (230 slikah), izdanje najsjajnije i najglasovitije, još posve novo, nudi se od vlastnika potrebom primorana izpod ciene, a na uglede stoji kod knjižničara nadb. knjižnice.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 31. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 3. Kolovoza 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Svetice manastir pavlinski.

III. historička crta od *Ivana Krst. Krapca.*

Malo tko da nebi znao za manastir nekadanji u Sveticah, sat i pol od Karlovca grada udaljen, jedno sbog dražestna njegova položaja i krasna vidika, što ga čovjek uživa sa brdašca, na kom stoji pomenuti samostan; a drugo što je to mjesto same vinove lozice, jer kud ti oko zaokruži nevidiš ništa drugo nego kliet do klieti i vinograd do vinograda. — Nu povjestnica njegova: kako postade, tko-li ga utemelji i kako svrši, mislim da će biti mnogim tamna; neće indi biti sgorega ako moj posao od prošle godine nastavim vieran svomu obećanju, najme opisivanje manastirah pavlinskih, kojih bijaše, kako jur napomenuh, podosta u Hrvatskoj, te po mogućnosti ako na svietlo iznesem razne historičke podatke o svojem trudu i pomoćju prijateljah sabrane. Naumih početi samostanom svetičkim, kamo me providnost božja smjestila, a s vremenom bude-li božja volja, sliedit će ostali. —

Brieželjak na kom stoji njekadanji samostan svetički, zvao se je prije „Smolčak“ ili „Smolči vrh.“

Na tom vrhu, kao što se i danas jošte opaža, bijahu njekoč tri malene kapelice: jedna sv. Margarete tik sadanjega groblja, u kojoj se vidi mjesto kipa sv. Margarete sveti Josip; druga bijaše izpod briega nedaleko od župnog dvora sv. Katarine, kojoj sada neima ni traga ni glasa. Čudim se, da nisu predšastnici moji gledali u puku i onako nabožnu uzdržati spomen i početak otih dvijuh kapelicah, a puk bi zaista za onih boljih vremena, prem inače siromašan, učinio bio sve na slavu božju, dočim je sada vrlo težko u ovo oskudno doba kraj tolike dražine i sirostine. —

Treća pako kapelica bijaše B. D. Marije na onom mjestu, gdje i sada obstoji manastir pavlinski s crkvom Dieve Bogorodice. Porad ovih triuh sv. kapelicah prozvà nabožni narod ovdješnji briežuljak „Smolčak“ „Svetice.“

Nu reći mi je ponajprije tko je podigao ote tri kapelice. Da to izvedem spomenuti mi je nješto iz povjestnice stare gradine Ozlja. Grad Ozalj na strmoj hridini tik Kupe, pol sata udaljen od Sveticah bijaše sve do god. 1398. kraljevski. Godinu dana kasnije najme 1399. založi ga kralj Sigismundo za 24000 dukatah Katarini udovi Stjepana kneza krčkoga i modruškoga, brata Ivanova a strica Nikolina, pod tim uvjetom, da ga može izkupiti kad uzhtije položiv novce. Medjutim Sigismundo privoli na vječnu prodaju knezu Nikoli za 42000 dukatah. Tako dodje grad Ozalj pod vlastničtvo silnih i bogatih knezovah krčkih i modruških Frankopanah, te ostà tako preko 200 godinah. —

Za ono dakle vrieme, kadno se je jošte u nas služba božja mjestimice slovinskim jezikom obavljala [slavjanskom liturgijom], a vlastelinka grada Ozlja bila pobožna Katarina Trsatska, podiže ona maleni samostančić s kapelicom sv. Kate na briežuljku „Smolčak“ za onda zvanom, iznimno za one misnike „koji bi službu božju slovjenskim jezikom ovršivali“ i toga radi darovà jim selo Briznik s 12 kmetah. Oti misnici glagoljaši, kojih bijaše za ovo vrieme u Karlovcu i po cieloj obližnjoj okolici, a najpače Ozaljskoj, gdje se po više putah nalazi u listinah vlastelinskih, kadno darivahu koju crkvu obilnim darom, da imadu dotični glagoljaši misnici u slovjenskom nariečju po smrti moliti se za dušu pokojnikah u misah svakoljetnih „odrieši gospodi dušu raba tvoego.“

Digitized by Google

Sveštenici oti glagoljaši življahu u Sveticah, za onda „Smolčak“, skupan život, te svojim nastojanjem podigoše jošte dvie kapelice, kako jur napomenuh. Nu domala omraznu poglavarstvu, koje je više slušalo potvore i ogovore zlobnih klevetnikah na pope glagoljaše, a stranom, što je u našoj biskupiji za onda latinsko bogoslužje premah preuzelo, učini ih zazorne tadanjemu biskupu Petru Domitroviću, koji je svimi silami gledao odstraniti slovjensko bogoslužje. —

Dogodi se da postadè god. 1626. skrbnikom malodobnih Nikole i Petra Zrinovićah, kojim pripadaše za onda grad Ozalj s cielim okolišem. Jer valja znati, da je porodica Zrinska došla do Ozlja grada što putem nasliedstva, što opet putem kûpa. — Oto dakle doba god. 1626. odpusti Petar Domitrović biskup zagrebački misnike glagoljaše, a njihov posjed uruči oo. Pavlinom, koji bijahu za onda na glasu sa svoje naobraženosti i bogoljubna života. Godine 1627. 2. srpnja uvede ih Kapitul zagrebački u bivši posjed glagoljašah. —

Pošto se kasnije porazdieliše braća Zrinovići Nikola i Petar, padè potonjemu u dio gradina Ozalj s cielom okolicom, koji potvrdi god. 1640. darovnicu Petra Domitrovića svoga skrbnika oo. Pavlinom dodav jim jošte pijacovinu za vrieme crkvenih sborovah, čemu se ni Leopold I. za onda kralj ugarski i hrvatski neuzprotivi već izdade god. 1675. listinu potvrdnicu povrh imovine darovane Pavlinom na „Smolčaku.“ — Pošto bi se Pavlini ponamjestili i zauzeli dobra glagoljaška, ostave u miru dvie kapelice sv. Kate i Margarete, te sve sile uzpregoše, da podignu što sjajnije kapelicu Djeve Bogorodice, sazidav pomoćju tadanjega biskupa i svoga razgranjenoga reda veleliepu crkvu, opasaše ju na lik četverokuta samostanom od čvrsta tesana kamena sagradjenim, u kom je znalo biti uviek po 20 Pavlinah.

Od kolike bijahu istom koristi domaćemu svećenstvu, neuzev na um njihove vrline s gledišta znanja i umića, svatko će od čitateljah uviditi, ako promisli, da su bile samo dvie župe za ono doba, najme Tržka i Mahičanska sve do kranjske medje. Istina je da već početkom XIV. vieka najme g. 1335. bijahu dvie župe u Ozlju, jer se pomenute godine spominju u listinah župnici Leonardo od svih Svetacah [u Trgu] i Ivan od sv. Vida [u Ozlju] kao rectores ecclesiarum & plebium de Ozel. Ali ozeljski župnici ili bolje rekuć upravitelji bijahu više na sam grad Ozalj ograničeni, po tom dakle nebismo mogli sam Ozalj zasebice kao župu smatrati već više kao lokalnu kapelaniju. Dobro je indi došla pomoć Pavlinah svećenstvu obližnjem, a revnost njihova u pastvi duhovnoj i pobožnost domala osvoji srca obližnjih vlastelah. — Najveće zasluge po manastir Svetički ima Petar Zrinski, jer njegovom darežljivošću ponajviše bje u toli ogromnoj veličini sagradjen. Tko da neproplače nad gorkim udesom toga muža? Domovina izgubila je u njem velika rodoljuba i branitelja, a crkva pomoćnicu-ruku.

Toliko o postanku manastira Svetičkoga. — Što se njegovih zgodah i nezgodah tiče, spominjem onaj silan i grozan potres od god. 1699. 11. veljače, koji je više danah trajao. Tom prigodom popucaše zidovi manastira i veleliepe crkve, a Pavlini od straha i užasa ostave Svetice punih 35 godinah, te pobjegnu u bližnji samostan Kamensko kraj Kupe. —

Što godimice često puti potres uznemiruje ovu okolicu, reć bi uzrokom je ili kakova kovna ruda sakrivena u kom briežuljku, ili pako, što je ovo mjesto zaokruženo vodami s jedne strane Kupom a s druge Dobrom, koje se stiču kod Mahična.

Potresom tako oštećen i razkliman samostan obnovi darežljiva gosp. Sidonia Peransky, supruga Krsta Delišimunovića, predav Pavlinom u tu svrhu vas svoj dragocjeni ženski nakit na čast D. Bogorodice i svoje imanje Trešćeno kraj rieke Dobre.

Njeni primjer nasljedovahu ostali takodjer, kao Doroteja Gubašoci, koja darova u tu svrhu 2000 for. — Sličnim načinom dobili su razna zemljišta, šume i razna imanja na Gradcu kraj Kupe, na Vodostaju, gdje utiče Korana u Kupu, Draganiću, Fratrovcih, Zajčaku i t. d. Pače u Karlovačkom predgradju imali su svoje vrtlove, tako je bio onaj vrt, što je sada g. odvjetnika Tkalca, i još njekoja zemljišta prava imovina Pavlinah. — Pa od svega toga dobra crkvenog neuživaju župnici Svetički ništa do gole kongrue i 10 hvatih drvah. —

Pošto bi obnovljen samostan Svetički s crkvom dade crkvu Pavlin prior Demšić g. 1738. svu al fresco izmaljati, koja se slikarija vidja i dan danas na pojedinih okrajcih oltarnih. — Nu sa žalošću mi je spomenuti, da je ota inače vrla slikarija, kako se na ovih ostancih razabire, posve uništena i crkva pobieljena. Što bijaše uzrokom nemogoh saznati, bit će zaista nehajstvo, glupost i surovi vandalizam proti svemu, što je liepo i krasno. —

Napomenuti mi je, da su Pavlini u Sveticah takodjer umjetnost njegovali, što budi dokazom župno zvono 14 centih težko, koje su sami pred crkvom god. 1661. lievali. Na zvonu je napis „Ad laudem omnipotentis Dei & honorem glorios. Genitricis ac s. Pauli I. Eremitae, industria patrum ejusdem ordinis campana haec fusa est hic Sve-

Digitized by Google

tice anno 1661. 10. Octobris per Fr. Ignatium Remer Labacensem.“

Stara klecala u svetištu tako su divno rezbarskom umjetnošću ukrašena, da bi se njimi svaka varoška crkva ponositi mogla. Bila je tu i pismohrana sa knjižnicom, kako listine sbore, ali zle ruke prigodom ukinuća raznesoše sve u inozemstvo, ostavivši nam Hrvatom gole zidine manastirske. —

Kad je car Josip ukinuo god. 1786. samostane, zatvarali bi u Svetički za njeko vrieme Turke uhvaćene. — Narod ovdješnji pripovieda, da je sila takovih utamničenih Turakah poumrlo u Sveticah, a pokapali su je u jednu jamu, koju svatko od naroda još i danas njekom grozom i užasom izpod župnog stana pokazuje.

Nu neka ih, ta i oni su njekada ovuda silno haračili sve do Metlike. Čovjek kada ide po steljnicih prema Brlogu gradu vidi sve slog do sloga sama uzorana polja a sada tužne pustoseline. Narod naš bjegajući pred divjim nekrstom iz ove okolice skrivao bi se u jednu ogromnu podzemnu špilju pri Brlogu gradu, koju i danas putnici znatiželjno pohadjaju i pregledaju. —

Istom god. 1789. učiniše iz Sveticah lokalnu kapelaniju namjestiv njekoga ex-Pavlina Josipa Krovinovića, koji postadè kasnije župnikom u Hrnetiću kraj Karlovca. Golema šteta što tako krasno stanje samostana Svetičkog stoji u najvećem neredu, kiša curi na sve strane, sobni podovi su većim dielom porušeni, ter ako bude tako nadalje za dvie tri godine biti će najljepše pristanište noćnim zlokobnicam sovurinam. — Čuo sam od poreznoga ureda, da se godimice u ime popravka odbija na stranu do 600 for., pa kraj svega toga teče evo 5 godinah, što nije ni čavao zabijen, ni išta popravljeno. —

Medjutim nadati se je boljemu redu odkako je visoka vlada preuzela upravu otih aerarnih dobarah. —

Proročanstvo sv. Malakije primasa i nadbiskupa u Irskoj o papah.

Priobćio Cv. Gruber.

Veoma prija katoličkomu srcu, ako se čim može utješiti uprav u ove dane, i rado bi čulo i znalo što će se dogoditi s papom Piom IX. i s onimi, koji budu za njim sliedili. Sv. Malakija biskup *) prorokovao je mnogo toga, što nam je sv. Bernhard povjerio i priobćio, nu nijedno nas proročanstvo njegovo toliko nezanima, koliko ono, što ob udesu crkve i o papah svetac prorokuje. Sve mu se je na vlas izpunilo, i isti protestant Eruger priznaje istinu njegovih proročanstva; očekujmo indi, da se takodjer i u buduća vremena izpuni. Ovaj sv. prorok okrstio je jurve mnoge pape do danas svojimi proročanskimi imeni i naslovi, a i budućim papam za nami dao je svoja imena i naslove.

*) Rodio se 1094. u Irskoj — a umro 1148 Klement IV. papa proglasio ga svetcem, a spominje se 3. studenoga.

Počimlje Malakija naš svoje proročanstvo o papah s 167. papom poslje sv. Petra, najme Coelestinom II., koj je god. 1143. vladao. Pustimo ono, što je davna prošlo, pa radje u dojduća povirimo. Nu da se osvjedočimo, kako se je proročanstvo Malakijino točno izpunilo, promotrimo samo, što je on o papah u prošlom vieku prorekao, a počmimo, s papom 247. poslje sv. Petra t. j. god. 1700.

Malakija proreče, da će 247. papa poslje Petra biti o kom će se moći reći: „Flores circumdati“ — uvite ruže. To je bio Klement XI. (1700—1721.). Oklevao on uzeti težko breme papinstva, jer previdio je gorku budućnost, što ga je čekala. Što slutio, to mu se i dogodilo. Mnogo je trpio i podnašao, a osobito mu jada zadavala Francezka i Savoya, pa ratna vremena, što su onda bila. Papa Klement bio čvrst stup, jedan od najvrednijih, najrevnijih i najučenijih muževa katoličke crkve, a uza to vrstan navjestitelj rieči božje, u istinu liepa ruža u vrtu gospodnjem. Već s početka ljubio ga puk, a poslije sve to više. Odmah, kako je postao papom učinili mu na spomen kovan novac s grbom papinskim ovit u ruže i napisom: Flores circumdati. I rieč Malakijeva se izpunila.

Papi 248. podao Malakija proročanski naslov: „De bona religione“ — od dobrog vjerozakona. To bio Inocenc XIII. (1721—24.). Znao se on svojim imenom Mihajilo Conti, a kad je postao papa, uzeo si ime Inocenc na spomen velikoga Inocenca, koga je sliediti naumio. Uviek je bio bolježljiv, a kadkada i veoma iznemogao; podnosio je ipak kao kršćanski junak strpljivnošću, kojom se čovjek u vjeri skuša, sve svoje boli, te tako pokazao svietu, da je od dobrog vjerozakona. I Malakija pogodi.

Papa 249. nosio je proročanski naslov: „Miles in bello — vojnik u boju.“ To je bio Benedikt XIII. (1724—30.) iz kuće Orsini-Gravina, Dominikanac. Bila su težka vremena na toliko, da je plakao, kad je začuo, da su ga odabrali za papu, i samo zapovied generala njegvoga reda mogla je učiniti, da poprimi vrhovnu čast papinstva. Za njegovo doba počinio strahovit potres mnogo škode, i jedan dan opade on s drugoga sprata dole u podrum, pa ipak mu se ništa nedogodi, jer očuvao ga angjeo čuvar; te isti dan propoviedao je s presv. tielom Isusovim u ruci kao hrabri junak i vojnik Isusov. Svagdje protivio se on neprijatelju krieposti i dobra, ta bio je po rieči sv. Malakije pravi miles in bello.

Naslov proročanski pape 250. bio je: „Columna excelsa — visoki stup.“ Bio to Klement XII. (1730. i 1740.). On pedepsao sve, koji su u vrieme njegova

Digitized by Google

predšastnika što sakrivili; odsudio i prokleo posebnim breveom slobodno zidarstvo, što se bilo pomolilo, a dobri i vierni puk njemu na spomen posta mu ukusan i visok stup. Pravo reče dakle Malakija.

„Animal rurale — seoski stvor“ nosio je proročanski naslov papa 251. Benedikt XIV. (1740—58.). Sklopio on sa svakom državom mir, i prem nije bilo s vanjskog lika i struka liep, ipak bio je učen mudar i dobar čovjek, svoje dobe veleum. Valjda s njegovog vanjskog lika neka valjaju rieči sv. proroka: animal rurale. Sv. Malakija nazva naslovom 252. papu: „Rosa Umbriae — ruža Umbrije.“ To je bio Klement XIII. (1758—69.), prije glavar mjesta Rieti u Umbriji; liepa ruža Umbrije, jer već ga je kao biskupa paduanskoga puk ljubio radi njegove kreposti i svetosti. Vladanje mu je bilo tegotno, ali sve je on strpljivo obladao. Doisto dakle bijaše on: Rosa Umbriae.

Papa 253. nosio je naslov, što mu ga sv. Malakija dao: „Ursus velox aut visus velox — oštri pogled.“ To bijaše Klement XIV. 1769—74.). I u njega se izpunila rieč prorokova, jer svaki se divio umu ovoga pape, koj je bio obuzetnoga duha, kao i oštroga pogleda.

Naslov proročanski pape 254. bio je: „Peregrinus apostolicus — apoštolski putnik.“ Bio taj Pio VI. (1774—99.). Bože mili, kako se je točno izpunilo, što sv. Malakija biskup pred 600 g. o njemu proreče. Kao apoštol putovao je na okolo, a pratile ga boli i nevolje. God. 1782. ode Pio VI. k caru Josipu II. u Beč radi njekojih vjerozakonskih pitanja. Pukla revolucija u Francezkoj, i Pia kako njegda Hrista Gospoda uloviše, da ga krune trnovom krunom progonstva, te tjerali ga i vukli ovamo onamo, najprije u Fiorencu, pa u Parmu, Turin, Briançon, Grenoble, a najposlje u Valence, dokle ga jim je mučenička smrt starca 82 g. ugrabila 29. kolovoza gore navedene godine. Pravo ga dakle nazva Malakija.

Papa 255. zvao se naslovom: „Aquila rapax — grabežljivi orao;“ a to bijaše Pio VII. (1800—1823.). Pogodio sv. prorok. Pio VII. bi ulovljen kao i predšastnik mu, pa Napoleon zaplieniv ga povede u Fontainebleau, gdje je morao jadan mnogo i dugo stradati. Napoleona potukli i prem se je rugao, da mu porad izobćenja papinoga neće padati puške vojnikom iz rukuh, satrvena mu je vojska a Pio mučenik podigne se kao jaki orao na novu slavu i moć vrativ se svečano u Rim, da mu se je vas sviet čudio.

Nazvao prorok papu 256. naslovom: „Canis et coluber — pas i zmija.“. Pseto znači viernost, a zmija mudrost. Budite mudri kao zmije, veli Hrist. Sve je to bilo u Leonu (Lavu) XII. (1823—29.). Viernost i mudrost pokazao je taj papa u svemu; već kao kardinal pao je u oči svietu Francuzkom, na saboru Regensburžkom s njegove sposobnosti, mudrosti i viernosti za sv. stolicu. Osobito je pozoran bio u svom papinstvu na indeferentizam u stvarih vjere i heretička biblička družtva; a konkordate je oprezno i vješto sklapao.

„Vir religiosus — religiozni muž“ bio je proročanski naslov 257. papa, i to u pravom smislu Pia VIII. (1829—36.). Njegova moralnost i osobita nabožnost, s čega ga je svaki poznao, pribavila mu ovaj naslov, što mu ga sv. Malakija pravo podielio.

Papa 258. okršten Malakijom: „De balneis Hetruriae — s Etrurijskih kupališta“, bio je Grgur XVI. (1831—46.) uprav iz mjesta Belluno u Hetruriji (Toškani), gdje se jedino nalazila kupališta. Eto pogodio prorok.

„Crux de cruce — križ od križa“ jest naslov, što ga je sv. Malakija dao papi 259. A taj je sada slavno od g. 1846. vladajući papa Pio IX. Kako čudnovato, pa ipak istinito! Prorekav mnogo koješta pred skoro 700 g. sv. prorok naš o tom našem papi i sve se do sada točno sbilo. Pio IX. bio dosad pravi križ od križa“ *), jedan kus od težkog drva Hristova, bol od boli, rana od rane. Čini se piše njetko, kao da je od Boga sudjeno, da Pio IX. okusi sve boli križa, odkle mu i naslov, za da i postigne sve zasluge križa. Vapili mu s početka ljudi: Hosana! nu za kratko vrieme, pa promienio se glas u toli jači vapaj: Crucifigatur, neka se propne. Zabacio ga sviet i ruga mu se, kao njekad istomu spasitelju, kojega je on na zemlji namjestnik. Mrze ga i oduravaju, tjeraju i progone. Našlo se više Juda, što ga izdali, više Ana i Kaifa, što ga sudili; Pilat i Irud se sprijateljili, da ga obruže i odsude. Bičevali ga pogrdom i lažju, a spleli mu trnovu krunu ruge oko srca, napojili ga žućju bezbožne nezahvalnosti, i octom divje bjesnoće. Naprtili mu o pleća težki križ sramote i — eto — sada bacaju kocke o njegovu halju dieleći ju, čija bude, pruživ svoje svetogrdne ruke za baštinom sv. Petra. Pa da bi tko to radio, — ali djeca mu! Pomisli tko veće boli i muke! Nije-li to duševno mučeničtvo? Pio pako u svojoj muki gleda prema nebu poput božanstvenoga meštra pun zaufanja, plače i moli. O koliko ga je to stalo već, što je otac kršćanstva! Reci slobodno, kao što je plakao Gospod Hrist nad tvrdokornosti puka Židovskoga u Jeruzalemu, tako plače i Pio IX. nad sljepoćom današnjega naroda. — — — — — — Nego u križu imade i ne male utjehe, jer gdje je križ, tuj je i bol, ali takodjer i Isus; a gdje je Isus, tuj je život vječni. Zato nije križ samo znak boli, već i znak kršćanstva, i to pravoga kršćanstva.

Sliedi iz proročanstva sv. Malakije dakle, da će iz strašne boli one, jedno pravo kršćanstvo proizaći, i crkva se pomladjena i ojačana razviti.

*) Kako njeki hoće: „Crux de cruce — križ radi križa“, izvadjaju to iz grba zemlje Sardinije, kojemu je u sredini srebrni križ u crvenoj ravnici (grb Savoye), — srednjim štitom jest crven križ u srebrnoj ravnici (grb Sardinije) — a glavnim štakasti križ sa 4 druga mala (grb Jeruzalema). Sve sami znakovi njekadašnjega Piemonta, što jednom branio pravo i kriepost — a sada sve pod noge baca.

Digitized by Google

I to, čini se, da se u vrieme Pia IX. dogadja. Katolička vjera širi se u daleke strane svieta, a raznašaju ju pobožni misionari; nauk vjere se bistri i razvija. Jeda-li to nepokažuje na bujan život crkve i pravoga kršćanstva; jeda-li čovjek nemože očekivati, da će iz svih tih zalah i progonstvah crkva se pomladiti i ojačiti? Ovaj znak hrabri i hrabriti mora sve kršćane, a osobito sv. otca Pia IX. namjestnika Isusova, nasljednika Petrova. Bio Gospod svojom milošću uviek š njim i uz njega, da nepopusti u jakosti i moći u ovih kukavnih i nevoljnih danih, kad su otcu našemu papi križ progonstva naprtili, da ga težko i pretežko nosi; da uztraje uzdav se u Onoga, koga zastupa na zemlji, pa da vodi i dovodi sebi povjerene puke k vječnom životu! Neka ga tješi misao, da je križ stvorila ljubav, i da vodi k spasu, kao što njeki nabožni pjesnik pjeva:

Od križa došla ljubav,
Tražila i našla križ,
Od ljubavi dodje križ,
A od križa opet ljubav.

Ka križu vodi ljubav,
K ljubavi pak križ,
Ka križu Hrista ljubav,
K ljubavi Hrista križ.

O Pio, križ od križa,
Križ ti u dobar čas;
O Pio križ od križa,
Od križa dodje spas!

Sljedećim 11. papam za Piom IX. daje sv. Malakija prorok sljedeće naslove:

Papi 260.: „Lumen in coelo — svjetlost na nebu.“ To može biti, da će valjda papa taj svojom srčanosti za vjeru i crkvu, pa svojom nabožnosti i svetosti na svietu svietliti, kao zviezda na svodu nebeskom; ili da će možda prikazati Bog kakav znak na nebu ljudem, da se sjete Boga, spokore se i poprave.

Naslov proročanski papa 261. nositi će: Ignis ardens — gorući oganj.“ To valjda znači, ili da će biti taj papa ognjem duha sv. nadahnut, da počini veliko djelo; ili da će u njegovo vrieme biti veliki potresi i ognji, pa da će vojna vatra po ciela sela, gradove i mjesta popaliti, jere ljudi neće da čuju i slišaju rieč božju, što ju navieštaju sluge božji.

Malakija prorok krsti 262. papu naslovom: „Religio depopulata — opustošena vjera.“ To se može razumjeti, da će valjda za vrieme toga pape po strašnoj revoluciji i progonstvu Bogu i crkvi viernih svećenika i kriepostnih kršćana, pokle budu ljudi po širokom svietu od sv. katoličke crkve odpali, vjera skoro sasvim zapuštena, crkve i žrtvenici prazni, a sv. mjesta, kao monastiri i nabožni zavodi opustošeni biti.

Papa 263. nositi će proročanski naslov: „Fides intrepida — neustrašiva vjera.“ To će valjda reći, da će se taj papa proti neprijateljem crkve neustrašivim načinom, pa krepkom i čvrstom vjerom uprieti; ili da će katolici, što vjeri i crkvi svetoj ostali vierni, u vrieme toga pape srčano i neustrašivo uz crkvu pristati i vjeru svoju očito izpoviedati, neka bi se tako mnogi sv. katoličkoj vjeri podali.

Sv. Malakija daje papi 264. naslov: „Pastor angelicus — angjeoski pastir.“ Taj papa valjda će angjeoskom svetosti i pravednosti stadom viernim t. j. kršćanstvom vladati.

Papa 265. nositi će naslov: „Pastor et nauta — pastir i brodar.“ Biti će valjda taj papa u simboličkom znamenovanju rieči pastir i brodar t. j. neće on samo na kopnu u Evropi kao pastir stado Hristovo ravnati, već će i pobožne misionare, svoje poslanike i učenike, po tolikih brodovih prieko mora u sve strane svieta odaslati, neka se svimi i svakomu Evangjelje naviešta, da bi bilo jedno stado i jedan pastir.

Naslov proročanski 266. pape biti će: „Flos florum — cviet cvieta (preliepi cviet).“ To može značiti, da će valjda taj papa posried svoje vierne djece, što svojom pobožnosti, pa dobrimi i kriepostnimi djeli kao ruže miomirise, u pravom smislu rieči kao otac kršćanstva slavno stajati.

Papi 267. nadao naš prorok naslov: „De medietate lunae — od polumjeseca.“ Ako se nisu Turci do sada pokrstili, i na pravu vjeru obratili, to može ova proročka rieč značiti, da će u vrieme ovoga pape Turci (koji za znak svoje vjere mjesto križa nose polumjesec) uz katoličku vjeru pristati i u crkvu božju stupiti; ili pako, da će se za vrieme toga pape razna znamenja na mjesecu pojaviti.

„De labore solis — od pomrčanja sunca“ jeste proročanski naslov pape 268. Ili će u doba njegova vladanja sunce strašno pomrčati, ili se na suncu znamenja dogoditi.

Papa 269. nositi će naslov: „Gloria olivae — slava maslinska.“ Maslina znači uvjek mir; valjda će za vrieme toga pape vladati sveobći mir po svietu.

O najzadnjem papi 270. piše prorok sv. Malakija biskup: „In persecutione extrema sanctae Romanae ecclesiae sedebit Petrus Romanus, qui pascet oves in multis tribulationibus, quibus transactis civitas septicollis diruetur et judex tremendus judicabit populum suum — t. j.: Za vrieme zadnjega progonstva sv. rimske crkve biti će papom Petar Rimski *), koj će u velikoj stiski pasti stado; a kad to prodje, biti će sedmoglavični grad (Rim) razoren, i doći će strahoviti sudac sudit puk svoj.“

Tako svršuje proročanstvo sv. Malakije biskupa.

Ele liepo se sve izpunilo, što je naš prorok o papah sve do Pia IX. prorekao! Istina, ova proročanstva nisu članci vjere, nu ipak nemamo što, da dvojimo,

*) Naslov ili ime Petar nije nosio nijedan papa. Petar počeo, Petar će i svršiti.

da će se i proročanstvo njegovo o potonjih 11 papa točno izpuniti.

Nebojmo se ništa, što su nam zarobili otca papu Pia IX.; neka rade, što jih volja, teći će voda, kud je tekla. Naša i pape pobieda neće uzmanjkati, jer je Isus s nami. Čuti ćemo opet rieči: Vicisti Galilaee! —

A nismo-li čuli, što papa Pio IX. jednom reče: Pripravni smo stupati po primjeru naših prešastnika i sliedit ga, pa da sve, što je težko, pretrpimo i svoj život radje izgubimo, nego da se ma kojim načinom Bogu i crkvi iznevjerimo.

Viestnik.

Zagreb. Misnici nadbiskupije zagrebačke redjeni god. 1846. obslužiše ove godine svoju 25godišnjicu jučer na Vukovini kod župnika veleč. g. Nikole Folnegovića.

— Vlč. g. Andrija Stipić, podarhidjakon i župnik u Novskoj, dobio je župu Lipovljane.

— Za mjesto njemačkoga propovjednika i katehete u samostanu uršulinkah u Varašdinu razpisuje se natječaj po drugi put, i stavlja rok s drugimi skupa na dan 29. t. mj.

— U nedjelju oko 7. ure u večer planu štagalj u dvorištu kanonika kustosa preč. g. G. Križanića, i kako je bio pun goriva: žitka, slame i drvah, a spojen s ostalimi gospodarstvenimi sgradami i samim dvorom, pak i jednim krilom lektorskoga dvora, a tik velike sgrade seminarske, ništa laglje nego da se je dogodio strahovit požar. Nu prem je većina vatrogasnoga sbora izašla van na veselje, priskočilo je gasićah u čas dovoljno, ter su vatru za sat obladali. Nad pisarnicom i arhivom kapitulskim, što je kano jedno krilo lektorskoga dvora, bila vatra već zahvatila krov, nu ručne štrcaljke branile, dok je na garištu vatra upala i poigbelj prestala. Žaliti je da nije u onoj smetnji prošlo bez nesreće, jer su dva gradjana gasića težje postradala. Vatrogasni sbor pokazao je i ovaj put vitežki, za koliku je potrebu i korist, a preč. g. pogorelac, kako je one noći dao točiti vino svakomu do mila, darova sboru 100 for. što neka bude osobito za one gasiće, koji tu oko vatre na opravi kvarovaše.

— „Osservatore Romano“, a za njim žice i listovi javiše ovu viest: „Ugarski biskupi i nadbiskup iz Jegra, B. Bistrice, Njitre, Košicah, Pečuha, Satmara, Subotišta, Senja i Modruša, Vesprima, Gjura, Lugoša romanskoga grčkoga obreda, iz Varadina oba latinskoga i grčkoga obreda napraviše da do sv. otca dojdu izrični dokazi njihove podpune duhom i srcem pokornosti pogledom na dogmatične konštitucije u četvrtoj sjednici vatikanskoga sabora proglašene.“ Koji su to i kakova oblika dokazi, nije iz te viesti moći pravo razabrati; nu biti će po svoj prilici naročita pisma. Kako je poznato, biskup stolnobiogradski držao je od ugarskih biskupah jedini s većinom, i on je bez obzira na Placetum proglasio u svojoj stolici saborske odluke svečano, kako potle proglasiše i jošte nekoji od gore spomenutih, prem puno tišjim načinom. Veliki opat Martinova brda biskupske jurisdikcije, koji je u saboru držao s manjinom, pripoznao je i proglasio odluke jur prije. Po tom, ako je viest posve istinita, jer O. R. nije već niti poluslužbeni list papinskoga dvora, za većinu ugarskoga episkopata prestala bi tim već i sama dvojba. — Istom prilikom javlja O. R. iz „dobra izvora“ da sv. otcu prijaviše podložnost pod odluke takodjer s Iztoka grčko melhitski patrijarha i nadbiskup iz Alepa istoga obreda.

— „Vaterland“ i za njim ostali listovi javiše (Volksfreund s reservacijom: auffallende Nachricht, deren Bestättigung abzuwarten ist) ovu viest: „Od preč. ordinarijata djakovačkoga, kako je okružnicom od 23. lip. t. g. obznanjeno, sastavljeno je povjerenstvo: jedan kanonik, jedan vicearhidjakon i nekoliko profesorah, koje ima složiti Rituale u hrvatskom jeziku za dalju crkvenu porabu, jer dosada služe u crkvenih funkcijah za porabu Rituale, Missale i Breviarium Romanum.“ Daj ga sad razumi! Da nastojanjem djakovačkoga biskupa u sporazumku s rimskim obrednim sborom obstoji odbor za popravak i novi izdatak glagoljskih liturgičnih knjigah, to znamo već godine, ali odkle i što će ota viest sad toga sbilja nerazumimo. Ili je viest da sa stanovitih stranah bude nove zadjevice u Strossmajera, hotimice izmišljena, ili je ona stara viest o glagoljskih knjigah od koga prvi put čuvena a krivo razumljena brže bolje trubljena u sviet, ili jest sbilja sastavljen kakov odbor, morda za nove crkvene knjige pučke, i po tom izkrivljena. Znati ćemo ufano skoro, je-li i što je.

— „Agram. Lloyd“ pohlepno hvatajući priliku, da bi si usijano srce mogao okaliti na kleru; uhvatio je onomadne opet jednu, a to su izpiti na glavnih učionah zagrebačkih i učiteljske konferencije. Pripovieda taj „Lloyd“ strahote, što govori kotarski nadzornik školski kanonik Matković; on je tom prilikom dao osiećati učiteljstvu svoj i svega svećenstva jad i čemer porad skore učiteljske skupštine, nepristojnom besjedom šupao osiedjele u službi školskoj učitelje, kako su evo: „Ja sam Vas držao za pametna čovjeka!“ „Što znadu učitelji? Misle da će se svojim znanjem popeti na vrh Jakobove ljestve!“ „Kako smiete Vi bez nas šta naredjivati?“ „Vi ćete tu samo jesti i piti.“ „Tratite samo novac.“ „Od Vaše skupštine neće biti ništa. Vi neznate ništa previditi nit proračunati. I ban je meni rekao, da je ružno od Vas, što nas u vašu skupštinu nezovete.“ Za ovim pita se u istom listu: kako se ovakov postupak slaže „s činom čovjekoljubnoga obzira“ nadbiskupa Mihalovića, koji u seminar prima 140 (manje 100, jer nije moguće više. Ur.) učiteljah? Pak pripo-

Digitized by Google

vieda dalje: da je na izpitih izustio nepovoljnih za roditelje riečih, spočitavajući jim zlo odgajanje djece. Ta odkle bi on znao, kako treba djecu odgojivati? Zar morda da putujemo u požežki orfanotrofij pak da ondje slušamo lekcijah ob uzgoju djece? Bilo bi zaista skrajno vrieme da se uzgoj mladeži takovim . . . . rukam otme ter učiona takodjer kod nas stavi pod ravni vrhovni nadzor države. Pak neznamo zašto se to jur sdavna nije učinilo? Svud je već drugčije, samo ne kod nas, gdje konkordat nije nikad zakonito obstojao. Zašto se putem naredbe nebi učinilo upravo ono, što je učinjeno za štampu. Poslie požežke smutnje popovsko gospodovanje nad školom jest nemoguće, i svaki dan otezanja sramota je za čovječanstvo! (Nach der Požeganer Affaire ist Pfaffenherrschaft in der Schule unmöglich, und ein jeder Tag der Verzögerung eine Schmach für die Menschheit!") Na koncu piše rieč po rieč ovako: „Što se posebice tiče naše učiteljske skupštine, to konstatujemo, da su naši učitelji samo vladi za to odgovorni i odgovarati će, ali baš nikojemu prečastnomu gospodinu. Što je njih briga za učiteljsku skupštinu? Što se oni nametavaju, gdje jih netreba niti trebati hoće? Mi jim zadajemo tvrdu rieč, da će naša učiteljska skupština biti slobodna, i da će naši učitelji slobodno takodjer očitovati svoje misli, — ili da radje neće biti skupštine učiteljske, nego da bismo je dali upravljati od duhovničtva. Za to nam jamči dobri duh naših učiteljah, za to nam jamči prosvietljeni i slobodni duh naše vlade, koja je učiteljsku skupštinu dozvolila samo za učitelje, i samo kao takovu pomaže, podupire i pred takovimi nepozvanimi nametnici takodjer branila bude."

Misli se, da su ovim nespretom od pisma, bio on iz prve ili druge ruke, označena čuvstva, misli i namjere središnjega odbora za učiteljsku skupštinu; nego sve jedno kako je tako je, mi ćemo ga prosuditi objektivno. Što se tiče preč. g. kotarskoga nadzornika i žaobe na njega, velimo samo to, da pojedine iz razgovora bez svakoga saveza otrgnute izreke nekažu ništa pravo. Glede skupštine on niti je hotio niti mogao govoriti u ime svega svećenstva. Ako se je potužio, kako mnogi roditelji zanemariše gojitbu, poznata je to žalostna istina, izpiti su baš dobra tomu prilika, a po pravici mogao je tim samo ugoditi učiteljem, iz čijih je ustiuh često čuti istu tužbu, pak mora se od nužde potužiti i učitelj, koj bi u školi po stanovitu načelu rad bio samo sgoljno učitelj neobzirući se na kućnu gojitbu. A požežki slučaj?! Aj sretna i presretna za popogrize dogodjaja; jer nije moguće da Phoebus jašući na tom vrancu prieko svieta nebi razsvietlio ljudski rod, neka vidi, da je po svega njega sramota svaki trenutak, što duže bude po suncu hodio ma jedan ne samo ježuita, nego svakoga reda fratar i pop. A s omladinom da oni imaju posla, to niti za trenutak već! Požežki slučaj jest i ostaje vjekoviti živi vrutak dokazah! Nego pitamo mi: koji bi po takovoj mjeri i po takvom pravnom dokazu obstao stalež i red u ljudskom družtvu?! Što se tiče same vrsti slučaja, po takovu dokazivanju znate za koji bi se stalež moglo dokazati, da mu već nesmie biti posla s mladežju? Upravo za onaj, komu je navlastita i poglavita zadaća obuka i gojitba mladeži — za stalež učiteljski! Pogledajte u službene arhive, pak ćete naći od svake godine po koju okružnicu, kojom se proglašuje kako je sbog silovanja na nezrelu djetetu ili nenaravnoga bluda učitelj obsudjen na tamnicu, ter iz staleža za uviek izobćen. Bio je i nedavna u našoj zemlji slučaj, da je učitelj, oženjen čovjek, sbog istoga zločina obsudjen na tamnicu, pak zar je njegovo ime biló čitati u novinah? Nije, i pravo je da nije. Zar se je iz ovoga i mnogih drugud slučajah izvodilo, neka bi se učiteljstvo gonilo od mladeži?! Po logici „Lloyda" našega i njegovih dopisnikah bio bi to pravilan zaključak; drugčije ludost je to i pomisliti. Goni se čeljade, koje je krivo, a staležu ostaje svoja čast. Tako će proći i slučaj požežki pak makar „Lloydove" i ostale čete od krike prasnule. — Hvala Bogu, da još ima tko drugi suditi. Što se tiče učiteljske skupštine, tà tko joj od svećenstva pači? tko joj od nas smeta priprave? Tko je pozorno motrio zametak i razvitak toga podhvata, mogao je opaziti, da se više uklanjaju i zaklanjaju svojim poslom od svećenstva učitelji vodje, nego se njim nametava svećenstvo, pače opažavamo, čim se jače klone jedni, tim jače upravo zato klone se drugi. Mi neznamo još niti jednoga primjera, da se je ma tko nametavao. Ako pako bude hotio u skupštinu doći koji biskupijski ili kotarski školah nadzornik, zar bi dakle to bilo nametavanje? Zar bi bilo nametavanje, ako duhovnici učitelji i katehete pučkih učionah na skupštinu dojdu? Po kôm bi se pravu to njim kratilo? Ali šta ćeš, kad jih ima, koji misle da niti ravnatelji svietske haljine nebi spadali u pojam i u red učiteljah, dakle niti na učiteljske skupštine?! Iste misli i namjere, bojazni i prietnje, koje i Lloydov, očitova koncem mjeseca lipnja jedan dopis iz Zagreba u bečkih „Freie Paed. Blätter." Ako gospoda odbornici, koji za skupštinu spremaju i njom će vladati, žele, neka na njihovu skupštinu nebi došao baš nijedan duhovnik, bješe jim to javno očitovati, pak bi se znali ravnati, i za nas nebi trebalo od zaštitnice vlade nikakove straže prositi i pred vrata postavljati. Čuje se gatkah, da ta skupština ima biti takodjer politička makina, to jest navrnuti se, da iz ogradjena tabora poput mitraljezah pomogne smrviti u narodu vlast i snagu popovah, koji drže opoziciju; nu mi velimo, da sud valja odgoditi do same skupštine, a već sada velimo za svaki slučaj, da će nam tim dražje biti, čim veća na njoj bude sloboda. — Za pitanja, koja si je naumila riešiti, naći će se svagda druga odlučna kompetencija.

Rim. Puno se piše ob očitovanju samoga pape glede nauka o nepogrešljivosti, a koliko razabiremo iz

Digitized by Google

vjere dostojnih listovah, istina je da je odgovorio na 20. srp. poslanstvu „akademije katoličke vjere“ ovako po smislu: Znam ja, kako revno i znanstveno članovi akademije istinu brane i uzbijaju bludnje; a med zadaćami, koje si staviše, jedna je vrlo znamenita, a ta je: uzbijati pokušaje, koji hoće da pojam papinske nepogrešljivosti pomute te, izopače. Od svih pogrešakah najgora je ona, koja veli, da se u dogmi krije povlastica i namjera vladara skidati i narode opraštati od podložničke dužnosti. Jest istina, kad i kad u skrajnih slučajih rabili su pape tu vlast; ali to nespada nimalo na papinsku nepogrešljivost. Toj vlasti nebijaše izvorom papinska nepogrešljivost nego papinski ugled. Po javnom tada vladavšem pravu i s privoljom kršćanskih narodah koji u papi štovahu vrhovnoga sudca kršćanstva, protezao se je taj ugled dotle da su pape takodjer vrhu vladarah i pojedinih državah obvršivali oblast sudačku. Ali su naša vremena posve drugačija, nego bijahu ona, pak samo zloba može miešati vremena tako si daleka i opet nepogrešljivu sudačku vlast nad jednim načelom objave prikazivati da je jednaka ili srodna s onim pravom, što ga je papa po zahtjevu narodah morao obvršivati, kad je potrebovalo obćenito dobro. Medjuto očevidno je zašto se upravo danas ova absurdna ideja nosi na javu i vidik, ideja na koju već nitko nemisli, a najmanje papa. Traže se izlike takodjer skroz nespodobne i frivolne, čim bi i kako vladare proti crkvi podhustili. Nekoji žele, da bih ja saborsku odluku na sitnije razložio i razbistrio. Ja toga učiniti neću. Odluka je sama sobom dosta razgovetna i netreba njoj tumača. Tko ju s iskrenim srcem štije, tomu se njezin pravi smisao pokaže lahak i bistar. Ipak neima uzroka, zašto Vi vašim znanjem i Vašim umom nebi pobijali one bludnje, koje su dosta jake da bi neoprezne i neuke mogle zavesti. Bog blagoslovio Vaše poslovanje i vodio k onom cilju, za kojim morate hoditi: naime razširenje vjere, slava Boga i njegove crkve. Još je vriedno spomenuti jedno očitovanje sv. otca glede iste stvari pred dopisnikom katoličkoga u Berlinu izlazećega lista „Germania“, a kako isti dopisnik piše, glasi ovako: „S mnogih stranah Njemačke očituje se želja, neka bih ja svečano očitovao, da u nepogrešljivosti neleži nikakov nasrtaj na pravno polje države, a kaže se pri tom na srednji viek i tadanje stanje. Nu evo, tada su se podlagali ne samo narodi nego takodjer kraljevi papinskomu ugledu u istih svjetovnih stvarih; to je sada posve drugačije, ali to na nepogrešljivost nipošto nespada. Nepogrešljivost proteže se samo na dogme i na vjeru i nepača se u poslove gradjanskoga ugleda. To pako zna se dobro u Njemačkoj, to znadu takodjer i vlade. Onakovo dakle službeno očitovanje proglasiti za nje nije potrebno, pak i nije moja stvar; što treba, jest to, da valja pučanstvo u stvari podučiti.“ — Kako su god ova očitovanja privatne naravi, sudimo da su nakanice izrečena naproti boju, što ga je pruska vlada započela s crkvom.

Francezka. Dne 22. srpnja bijaše pred francezkom narodnom skupštinom na razpravi rimsko pitanje, zapodjeto tu od nekojih francezkih biskupah. Pitanje je sa 431 proti 82 (polag nekojih 447 proti 87) iz narodne skupštine izvadjeno i predano ministarstvu vanjskih posalah; jer skupštini nevidi se sgodno pitanje razpraviti do konca, a zabaciti ga takodjer ne. Vrlo je znamenita besjeda Thiersova. Prije svega očitova, da on na papu nije pisao nikakova pisma, ali da je vazda pripravan otvoriti mu svu Francezku; niti hoće niti može baciti u javnost politiku francezke vlade u rimskom pitanju; nego ipak očituje, da će Francezka bud sama bud u sporazumku s drugimi vlastmi učiniti sve moguće za nezavisnost pape, nezavisnost, koja papi mora biti, ako se med Francezkom i Rimom obstojeći konkordat misli držati. Ako ćeš znati, uz to je očitovanje pristao i Gambetta. Ono „moguće“, što Francezka obećava da će učiniti za papu, moglo bi lahko biti za Italiju i preveć. Liberalci misle, da bi za papu već po talijanskom zakonu bilo dosta slobode, nego je vidjeti da nemisli tako francezka vlada. Doduše listovi kakovi su „Monde“ i „Unita cattolica“, mrmljaju, da Francezka već ovaj prvi put nije ni s daleka učinila, koliko je mogla; jer papa sada niti netraži puške i topove, nego samo poštene i pravedne rieči, a rieči načelnika Thiersa da su vrlo dvolične i slabe. Medjuto priznati se mora, da je barem ta korist, što nije pripoznano načelo nonintervencije. Osim Thiersa vrlo je znamenit govor biskupa Dupanloupa. (Povratit ćemo se na tu razpravu).

* U Beču očitovaše poslie strogih izpitah dva mlada doktora medicine, da nepriznavaju nijedne vjere, a izpitno povjerenstvo izmaklo se neprilici tako, da je od njih mjesto zakletve primilo „poštenu rieč.“

Odbor društva sv. Jeronima u Zagrebu pozivlje društvene članove na glavnu skupštinu, koja će se obdržavati dne 21. kolovoza o. g. u jednoj dvorani zagrebačkoga nadbiskupskoga sjemeništa u 9 satih prije podne. Članovi, koji nebi mogli prispjeti na skupštinu, a imali bi kakovih željah ili predlogah na korist društva, neka jih izvole barem tri dana prije skupštine pismeno priobćiti odboru.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Prilog k 31. br. „Zagr. Katoličkog Lista“.

Erklärung Döllinger's und Genossen.

Die „Allg. Ztg.“ veröffentlicht folgende Erklärung Döllingers und Genossen:

„Gegenüber den amtlichen Massregeln und Kundgebungen der deutschen Bischöfe zu Gunsten der vaticanischen Dekrete erachten es die Unterzeichneten für nothwendig, durch folgende Erklärung ihren Standpunkt zu wahren und so viel an ihnen liegt, der hereinbrechenden Verwirrung der Gewissen entgegenzutreten. 1) Treu der unverbrüchlichen und auch von Papst und Bischöfen nicht bestrittenen Pflicht jedes katholischen Christen, am alten Glauben festzuhalten und jede Neuerung, würde sie auch von einem Engel des Himmels verkündet, abzuweisen, beharren wir in der Verwerfung der vaticanischen Dogmen. Es ist bisher nicht Lehre der Kirche und nicht katholischer Glaube gewesen, dass jeder Christ an dem Papste einen unumschränkten Oberherrn und Gebieter habe, welchem er direkt und unmittelbar unterworfen ist, und dem er, bei Strafe zeitlicher und ewiger Verdammniss, in allem, was seinen religiösen Glauben, sowie sein sittliches Thun und Lassen betrifft, unbedingt gehorchen muss — ihm oder seinen Sendboten und Bevollmächtigten. Desgleichen ist es bisher notorisch nicht Lehre der Kirche gewesen, dass einem Menschen, dem jedesmaligen Papst, in seinen an die Kirche gerichteten Aussprüchen über den Glauben, über die Pflichten und Rechte der Menschen die Gabe der Unfehlbarkeit verliehen sei. Die Sätze sind vielmehr jetzt blosse, wenn auch von Rom sehr begünstigte und mit allen Herrschermitteln beschützte Schulmeinungen gewesen, welche die angesehensten Theologen, ohne sich einem Tadel auszusetzen, bekämpft und verworfen haben. Es ist bekannt — und wenn die deutschen Bischöfe es nicht wissen, so sollten sie es doch wissen — dass dieselben Lehren ihren Ursprung der Fälschung *), ihre Verbreitung dem Zwang verdanken. Durch diese Lehren, wie sie der Papst in seinen vatikanischen Decreten verkündet hat, wird die Gesammtheit der Gläubigen ihrer wesentlichen Rechte beraubt, das Zeugniss dieser Gesammtheit entwerthet, das Gewicht der kirchlichen Ueberlieferung entkräftet und der oberste Grundsatz des katholischen Glaubens zerstört, dass der Christ nur das anzunehmen verpflichtet sei, was überall und von allen gelehrt und geglaubt worden ist. Wenn gleichwohl der jüngste Hirtenbrief der deutschen Bischöfe behauptet: Petrus sei es, der durch den Mund des sich für unfehlbar erklärenden Papstes gesprochen habe, so müssen wir dieses Vorgehen als eine Blasphemie zurückweisen. Petrus spricht klar und allgemein fasslich zu uns durch seine in der Schrift verzeichneten Thaten und durch seine auch an uns gerichteten Briefe; aber diese Thaten, Reden und Briefe des Apostels athmen einen völlig andern Geist und enthalten eine andere Lehre, als die, welche uns jetzt aufgezwungen werden soll. Wohl hat man es versucht, diese neuen Lehren, welche in ihrer nackten Derbheit und kaum zu berechnenden Tragweite jedes christliche Gefühl verletzen, abzuschwächen und dem Volke den Wahn beizubringen, als ob sie alt und stets geglaubt und ganz unverfänglich seien. Wie früher, so hat man auch wieder in dem jüngsten Hirtenbriefe sich Mühe gegeben, die Unfehlbarkeit, von der die Dekrete sprechen, als ein Vorrecht, welches dem ganzen aus Papst und Bischöfen gemeinschaftlich bestehenden Lehramt zukomme, erscheinen zu lassen. Diess widerspricht aber dem klaren Wortlaut der Dekrete; ihm zufolge ist nur der Papst, und er aus sich selber, unfehlbar; nur er empfängt den Beistand des heiligen Geistes und ist in seinen Entscheidungen völlig unabhängig von dem Urtheile der Bischöfe, deren Zustimmung zu jedem päpstlichen Ausspruche nun Sache der Pflicht geworden ist und nicht mehr verweigert werden kann. Wenn die deutschen Bischöfe aber behaupten: die „Fülle der Gewalt“, welche gemäss den vatikanischen Dekreten dem Papst zukomme, dürfe nicht als eine unbeschränkte oder Alles umfassende bezeichnet werden, weil der Papst in deren Ausübung an die göttliche Lehre, Ordnung und Satzung gebunden sei, so würde man mit dem gleicken Recht sagen können, dass eine unumschränkte despotische Gewalt überhaupt, selbst bei den Mohamedanern, nicht existire. Denn auch der türkische Sultan oder der Schah von Persien erkennt die Schranken des göttlichen Rechts und die Satzungen des Korans an. Durch die neuen Dekrete erhebt der Papst nicht nur den Anspruch das ganze Gebiet der Moral zu beherrschen, er bestimmt auch allein und mit unfehlbarer Lehrautorität, was zu diesem Gebiete gehöre, was göttliches Recht sei, wie dasselbe auszulegen und in Einzelfällen anzuwenden sei. In der Ausübung dieser Gewalt ist der Papst an keine fremde Zustimmung gebunden, Niemand darf ihm Einsprache thun; jeder, wer er auch sei, Fürst oder Taglöhner, Bischof oder Laie, ist im Gewissen verpflichtet, sich ihm unbedingt zu unterwerfen und jedes seiner Gebote ohne Widerrede zu vollziehen. Wenn eine solche Gewalt nicht als eine unumschränkte und despotische bezeichnet werden soll, so hat es niemals und nirgends in der Welt eine unumschränkte und despotische Gewalt gegeben. 2) Wir beharren in der festbegründeten Ueberzeugung, dass die vatikanischen Dekrete eine ernste Gefahr für Staat und Gesellschaft bilden, dass sie schlechthin unvereinbar sind mit den Gesetzen und Einrichtungen der gegenwärtigen Staaten, und dass wir durch die Annahme derselben in einen unlösbaren Zwiespalt mit unseren politischen Pflichten und Eiden gerathen würden. Vergeblich versuchen die Bischöfe die unläugbare Thatsache theils todtzuschweigen, theils durch willkührliche Auslegung päpstlicher Bullen zu beseitigen, dass diese Bullen und Entscheidungen alle politischen Gewalten der Willkühr des päpstlichen Stuhles unterwerfen und gerade jene Gesetze am entschiedensten verdammen, welche in der heutigen gesellschaftlichen Ordnung die unentbehrlichsten sind. Die Bischöfe wissen sehr wohl, dass sie in Folge der vatikanischen Dekrete nicht das geringste Recht haben, päpstliche Erlässe, die neuesten oder früheren, durch künstlich ersonnene Auslegungen zu beschränken, und dass die entgegengesetzte Auslegung eines einzigen Jesuiten gerade so viel wiegt,

---

*) *cf.* das neuestens erschienene Werk Dr. Raichs: „Die Auflehnung Döllinger's gegen die Kirche und ihre Autorität, Beleuchtung der Döllinger'schen Erklärung nebst Widerlegung der Behauptung, dass der hl. Thomas von Aquin durch falsche Väterstellen über den Primat getäuscht gewesen.“ Mainz, Verlag von Kirchheim D. R.

Digitized by Google

als die von hundert Bischöfen. Ueberdiess stehen auch bereits den Deutungen deutscher Bischöfe die Auslegungen anderer Prälaten gegenüber, unter anderen des Erzbischofs Manning von Westmünster, welcher der päpstlichen Unfehlbarkeit den denkbar weitesten Umfang zuerkennt. — Und so halten wir uns auch trotz der bischöflichen Rüge für wohlberechtigt, auch fernerhin die Unfehlbarkeit, welche dem Papste und ihm allein, ohne jede Theilnahme anderer zukommen soll, eine persönliche zu nennen; denn dieser Ausdruck ist hier vollkommen richtig und entspricht dem allgemeinen Sprachgebrauche, wie man denn die Gewalt, welche ein Monarch unabhängig von den anderen Staatsbehörden für sich besitzt und übt, eine persönliche zu nennen pflegt; denn auch eine amtliche Prärogative heisst dann mit Recht eine persönliche, wenn sie so fest und unzertrennlich an die Person geknüpft ist, dass diese sich ihrer weder entäussern, noch sie anderen übertragen kann. — Wenn man, was die deutschen Bischöfe unterlassen, die Verdammungen des Syllabus, welcher nun ein mit päpstlicher Unfehlbarkeit bekleidetes Dekret geworden ist, die feierliche Verdammung der österreichischen Verfassung durch den Papst, die gleichzeitigen Publikationen der Jesuiten in Laach, in Wien und in Rom — die bekanntlich besser als die deutschen Bischöfe über die Absichten der Curie unterrichtet sind — wenn man alles dieses mit den vatikanischen Dekreten zusammenhält, so muss man die Augen schliessen, um den wohlüberlegten Plan päpstlicher Universalherrschaft nicht zu erkennen. Unsere Regierungen, unsere Gesetze und Staatseinrichtungen, das gesammte Gebiet des Sittlichen, die Handlungen der einzelnen Menschen, alles soll künftig der Curie und ihren Werkzeugen und theils wandernden, theils stabilen Kommissären, seien es Bischöfe oder Jesuiten, unterthan sein. Als alleiniger Gesetzgeber in Sachen des Glaubens, der Disciplin und der Sitte, als oberster Richter, als unverantwortlicher Gebieter und Vollstrecker seiner Sentenzen besitzt der Papst nach der neuen Lehre eine Gewaltfülle, wie selbst die ausschweifendste Phantasie sie nicht grösser sich denken kann. Die deutschen Bischöfe aber würden wohl thun, das treffende Wort zu beherzigen, welches einst in ähnlicher Lage der Franziskaner Occam in München ausgesprochen hat. „Wenn der römische Bischof, sagt Occam, eine solche Fülle der Gewalt besässe, wie die Päpste sich verwerflicherweise anmassen, und wie viele irrig und schmeichlerisch ihnen zuzuertheilen unternehmen, so wären alle Sterblichen Sklaven, was der Freiheit des evangelischen Gesetzes offen zuwider läuft.

Wir berufen uns auf das unfreiwillige Zeugniss, welches die deutschen Bischöfe selbst für die Gerechtigkeit unserer Sache ablegen. Wenn wir die neue Lehre, dass der Papst der universale Bischof und der absolute Gebieter jedes Christen im ganzen Umfange der Moral, also des gesammten sittlichen Thuns und Lassens sei, offen und direkt zurückweisen, so zeigen die Bischöfe durch die ungleichen und widersprechenden Deutungen in ihren Hirtenbriefen, dass sie die Neuheit und das Abstossende dieser Lehre sehr gut erkennen, und dass sie im Grunde sich derselben schämen. Keiner von ihnen kann sich dazu entschliessen, dem Beispiel Mannings und der Jesuiten zu folgen und den vatikanischen Dekreten ihren einfachen und natürlichen Sinn zu lassen. Aber sie vergessen, dass solche Deutungs- und Abschwächungsversuche, wie sie in ihren Hirtenbriefen in Anwendung gebracht werden, wenn man sie bei andern Glaubensdekreten sich erlauben würde, geradezu alle Festigkeit und Gleichmässigkeit der Lehre erschüttern und eine allgemeine Unsicherheit und Ungewissheit des Glaubens zur Folge haben würden. Was würde wohl an den Glaubensentscheidungen der Kirche, den alten und den neuen, noch fest und zuverlässig bleiben, wenn man eine Behandlung, wie sie im jüngsten Hirtenbriefe der Bulle des achten Bonifacius widerfährt, auf sie alle anwenden, dem klaren Wortlaut, der offenkundigen Absicht der Abfassung überall so ins Antlitz schlagen wollte, wie es hier geschieht? Wir beklagen einen solchen Gebrauch des bischöflichen Lehramtes. Wir beklagen noch tiefer, dass dieselben Bischöfe sich nicht gescheut haben in einem Hirtenbriefe an das katholische Volk den Gewissensschrei ihrer Diöcezanen mit Schmähungen auf Vernunft und Wissenschaft zu beantworten. Wahrlich, wenn wir von Männern, die keine höhere Pflicht als den blinden Gehorsam zu kennen scheinen, auf ihre ehrwürdigen Vorfahren im Episkopat, auf Bischöfe wie Cyprian, Athanasius, Augustin, blicken, so haben wir ein grösseres Recht als der hl. Bernhard zu dem Schmerzensruf: „*Quis nobis dabit videre ecclesiam sicut erat in diebus antiquis.*“ 4) Wir weisen die Drohungen der Bischöfe als unberechtigt, ihre Gewaltmassregeln als ungiltig und unverbindlich zurück. — Sonst pflegte man in der ganzen Kirche den Grundsatz hochzuhalten: „Sobald von einer Lehre der Zeitpunkt angegeben werden könne, in welchem sie zuerst aufgebracht worden, sei diess ein gewisses Zeichen ihrer Unrichtigkeit.“ Gerade diess ist bei der neuen Lehre von der päpstlichen Unfehlbarkeit der Fall. Man vermag den Zeitpunkt, in welchem diese Lehre zuerst sich hervorgewagt, die Personen, welche sie ersonnen, die Interessen, denen sie damit fröhnten, genau zu bestimmen. Wenn Päpste und Bischöfe in früheren Zeiten die Urheber und Anhänger einer unkatholischen Lehre aus der Kirchengemeinschaft ausschlossen, so war es vor allem der Hinweis auf die Neuheit der Lehre und auf ihren Widerspruch mit dem altüberlieferten Glauben, womit sie, wie mit einem Schilde, sich deckten. An dieser offenbaren und leicht zu constatirenden Thatsache, dass die Lehre bisher nicht als göttlich geoffenbarte gegolten habe, sollten die Betroffenen die Gerechtigkeit des kirchlichen Richterspruches und die Unhaltbarkeit der von ihnen vorgetragenen Lehre erkennen. Jetzt hat man zum erstenmal — der Fall ist in achtzehn Jahrhunderten nicht vorgekommen — Männer mit dem Kirchenbanne belegt, nicht weil sie eine neue Lehre behaupten und behaupten wollen, sondern weil sie den alten Glauben, wie sie selber ihn von ihren Eltern und Lehrern in Schule und Kirche empfangen haben, bewahren, und das Gegentheil davon nicht annehmen, ihren Glauben nicht wie ein Kleid wechseln wollen. — Dass eine ungerechte Excommunication nicht den davon Betroffenen, sondern nur den Bannenden schädige, dass Gott vielmehr solchen unschuldig Misshandelten ihre Leiden zu einer Quelle des Segens werden lasse, ist die gemeinsame Lehre der Väter. Wir wissen aber auch, dass diese Bannungen ebenso ungiltig und unverbindlich als ungerecht sind, dass weder die Gläubigen ihr gutes Recht auf die Gnadenmittel Christi, noch die Priester ihre Befugniss dieselben zu spenden dadurch verlieren können und sind entschlossen durch Censuren, welche zur Förderung falscher Lehren verhängt worden sind, unser Recht uns nicht verkümmern zu lassen. 5) Wir leben der Hoffnung, dass der jetzt ausgebrochene Kampf unter höherer Leitung das Mittel sein wird, die längst ersehnte und unabweisbar gewor-

Digitized by Google

dene Reform der kirchlichen Zustände sowohl in der Verfassung, als im Leben der Kirche anzubahnen und zu verwirklichen. Der Blick auf die Zukunft erhebt und tröstet uns mitten in der Trübsal der gegenwärtigen Verwirrung. Wenn uns gegenwärtig allenthalben in der Kirche die überwuchernden Missbräuche begegnen, welche durch den Sieg der vaticanischen Dogmen gestärkt und unantastbar gemacht, ja schliesslich bis zur Vernichtung alles christlichen Lebens gesteigert werden würden; wenn wir trauernd das Streben nach geistlähmender Centralisation und mechanischer Uniformität wahrnehmen; wenn wir die wachsende Unfähigkeit der Hierarchie beobachten, welche die grossartige geistige Arbeit der neuen Zeit nur mit dem Schellenklingel altgewohnter Redensarten und ohnmächtiger Verwünschungen zu begleiten oder zu unterbrechen vermag — so ermuthigt uns doch die Erinnerung an bessere Zeiten und die Zuversicht auf den göttlichen Lenker der Kirche. In solcher Rückschau und Vorschau zeigt sich uns ein Bild echt kirchlicher Regeneration, ein Zustand, in welchem die Kulturvölker katholischen Bekenntnisses, ohne Beeinträchtigung ihrer Gliedschaft an dem Leibe der allgemeinen Kirche, aber frei von dem Joch unberechtigter Herrschsucht, jedes sein Kirchenwesen, entsprechend seiner Eigenart und im Einklange mit seiner übrigen Kulturmission und einträchtiger Arbeit von Klerus und Laien gestaltet und ausbildet, und die gesammte katholische Welt sich der Führung eines Primats und Episkopats erfreut, der durch Wissenschaft und durch die thätige Theilnahme an einem gemeinsamen Leben sich die Einsicht und die Befähigung erworben hat, um der Kirche die ihrer einzig würdige Stelle an der Spitze der Weltkultur wieder zu verschaffen und auf die Dauer zu erhalten. Auf diesem Wege, und nicht durch die vaticanischen Dekrete werden wir zugleich uns dem höchsten Ziele christlicher Entwicklung wieder nähern, der Vereinigung der jetzt getrennten christlichen Glaubensgenossenschaften, die von dem Stifter der Kirche gewollt und verheissen ist, die mit immer steigender Kraft der Sehnsucht von unzähligen Frommen, und nicht am wenigsten in Deutschland, begehrt und herbeigerufen wird. Das gebe Gott! München im Juni 1871. Ignaz v. Döllinger. v. Wolf, k. Oberstaatsanwalt. Graf v. Moy, k. Oberst-Ceremonienmeister. Frhr. v Perfall, k. Hofmusik- und Hoftheater-Intendant. Lord Acton-Dalberg. Sir Blenner-Hassett. Professor v. Schulte aus Prag. Professor Reinkens aus Breslau. Professor Knoobt aus Bonn. Professor Stumpf aus Coblenz. Professor Michelis aus Braunsberg. Ludwig Brey, II. Vorstand des Gemeindecollegiums in München. Fabrikant M. Schaumberger. v. Molitor, k. Geh. Rath und Oberappellations-Gerichts-Direktor. Geh. Hofrath R. Waagen. Fabrikdirektor E. Kester. Professor Dr. J. Huber. Professor Dr. H. Seuffert. Professor v. Sicherer. Heinrich v. Liano. Administrationsrath W. Gail. Appellationsgerichtsrath v. Enhuber. Münzwardein Dr. v. Schauss. Professor Cornelius. Professor M. Haushofer. Dr. Zirngiebel. Professor Dr. Berchtold. Dr. K. Stieler. Staatsanwalt Streng. Dr. Ritter. Professor Friedrich.

Kirchliche Nachrichten.

Gewiss viele Katholiken haben nach dem Erscheinen der bekannten Erklärung des Hrn. Stiftsprobstes v. Döllinger (vom 28. März 1871) und nach Fällung der Excommunications-Sentenz über ihn, den Senior unserer Facultät, und über ein jüngeres Mitglied derselben die wohlbegründete Erwartung gehegt, dass wir unserem Schmerz über so betrübende, für die Facultät höchst folgenschwere Ereignisse sofort öffentlichen Ausdruck geben und zugleich entschieden gegen das unkirchliche Vergehen der beiden erwähnten Collegen vor der Oeffentlichkeit uns aussprechen werden. Wenn wir gleichwohl bis zur Stunde stillgeschwiegen, so geschah es hauptsächlich deshalb, weil wir immer hofften, diese beiden Amtsgenossen werden — durch die verhängte Kirchenstrafe heilsam erschüttert — sich mit der Kirche wieder aussöhnen, und uns werde so der bittere Schmerz erspart bleiben, vor der Oeffentlichkeit gegen Mitglieder unserer eigenen Facultät und zwar zunächst gegen einen Mann auftreten und uns auszusprechen zu müssen, der unser Aller Lehrer und durch Decennien hindurch der Ruhm unserer Facultät gewesen.

Da nun aber unsere Hoffnung sich leider nicht erfüllen zu wollen scheint, da vielmehr — nach der neuesten auch von Döllinger und Friedrich unterzeichneten Erklärung („Allg. Ztg." Beil. 164) zu urtheilen — diese beiden Collegen sich immer weiter von den katholischen Principien entfernen und eine förmlich aggressive Haltung gegen die Kirche angenommen haben, so erachten wir es als eine heilige Pflicht, endlich mit einer offenen Erklärung hervorzutreten. Seit 400 Jahren hat unsere Facultät den Ruhm einer verlässigen Pflegerin katholischer Glaubenswissenschaft behauptet und jederzeit, besonders im kampfbewegten Reformations-Zeitalter durch unerschütterliche Treue und Ergebenheit gegen das gottbestellte Lehramt in der Kirche sich ausgezeichnet; es hiesse unsere Berufspflicht verletzen und den guten Ruf der Facultät preisgeben, wenn wir gegenüber einer Agitation, die sich durch ihre Herabwürdigung der Bischöfe und des Papstes ganz unzweifelhaft als kirchenfeindlich charakterisirt und als deren tragender Mittelpunkt ein Mitglied unserer Facultät erscheint, noch länger stillschweigen wollten, anstatt uns offen gegen sie und ihre bewegenden Principien auszusprechen, wie es nachstehend in möglichster Kürze geschehen soll.

1. Auf das Entschiedenste halten wir am katholischen Autoritäts-Principe fest. Es ist uns auf apologetisch-wissenschaftliche Gründe hin gewiss, dass es über aller natürlichen Autorität auch eine übernatürliche gibt, die Autorität der christlichen Offenbarung nämlich; ferner dass die unfehlbare Bewahrerin und Auslegerin dieser Offenbarung die Kirche ist, und dass die Kirche da ist und ausschliesslich nur da, wo der Papst und die Bischöfe sind.

2. Mit diesem katholischen Autoritäts-Princip, auf welchem die gesammte positive Theologie ruht, ist aber die Läugnung der Autorität des Vaticanischen Concils und der bisherigen Beschlüsse desselben wissenschaftlich unvereinbar. Die Bischöfe haben auf einhellige, wenigstens auf moralisch-einhellige Weise den öcumenischen und wesentlich-freien Charakter dieses Concils und der Beschlüsse desselben *de fide et de ecclesia Christi* anerkannt, das Oberhaupt der Kirche hat in gleichem Sinn sich feierlich ausgesprochen; eine Verirrung des Gesammt-Episcopats und des Papstes in dieser Beziehung nun annehmen, heisst aber eine Verirrung des ganzen kirchlichen Lehrkörpers in Bezug auf Thatsachen annehmen, die unlösbar mit dem Dogma verknüpft sind. Eine solche Annahme muss aber schon vom rein historischen Gesichtspunct aus als unzulässig erachtet werden. Oder wer soll denn ein competenteres Urtheil über diese Thatsachen

fällen können, als die zunächst Betheiligten selber? — Eine solche Annahme würde auch dazu führen, aus gleichen oder aus verwandten Gründen den öcumenischen Charakter aller früheren Concilien und ihrer Beschlüsse entweder schlechterdings zu verneinen, oder doch wenigstens in Zweifel zu ziehen, und dann ferner den Bestand eines gesetzmässigen freien Lehrconsenses überhaupt und damit den Bestand der unfehlbaren Kirche und ihres Dogmas in Frage zu stellen. Eine solche Annahme hebt ihren Consequenzen nach die unfehlbare Kirche und ihr Dogma, somit das Princip des Katholicismus auf. Diese Consequenzen können vermöge einer der wissenschaftlichen Durchbildung ermangelnden Methode momentan zurückgedrängt und verborgen bleiben, aber ihre Entwicklung wird ein Werk unaufhaltsamer Logik sein und ihre Enthüllung nur eine Frage der Zeit. Es ist demnach wissenschaftlich unhaltbar, einerseits eine Verirrung der oben bezeichneten Art zu behaupten und doch andererseits das Princip des Katholicismus aufrecht erhalten und retten zu wollen

3. Die Gründe, welche gegen die Rechtmässigkeit des Vaticanischen Concils und der Beschlüsse desselben geltend gemacht, die Gründe sodann, welche gegen die Freiheit der bischöflichen Consenserklärungen angeführt werden, sowie speziell die Gründe, welche man vom biblischen, patristischen und geschichtlichen Boden aus gegen die vatikanischen Beschlüsse von der Vollgewalt und Unfehlbarkeit des kirchlichen Oberhauptes erhebt, sind durchaus nicht so schwerwiegend, um all' denjenigen wissenschaftlichen Gründen, welche für die Autorität des gesammtkirchlichen Lehrkörpers und sofort auch für die des Vaticanischen Concils und seiner Beschlüsse sprechen, das Gleichgewicht halten, geschweige denn, sie umstossen oder ihrer Gewissheitskraft berauben zu können. Wie liesse sich z. B. ein Beweis erbringen, dass die Väter mit positiv-einstimmigem Consens die Stellen Matth. 16, 18, Joh. 21, 17 und Luc. 22, 32 in einem den Vaticanischen Beschlüssen *de ecclesia Christi* widersprechenden Sinn gedeutet hätten, d. h. in einem den Primat und die Unfehlbarkeit der Nachfolger Petri nicht nur nicht einschliesenden, sondern sogar ausschliessenden Sinn? Wie liese sich ein zweifelloser und klarer Beweis dafür erbringen, dass Honorius I. nicht blos amtlich sondern auch kathedralisch die monotheletische Häresie gelehrt habe, oder dass Martin V., Eugen IV., Nikolaus V und Pius II. die Beschlüsse der vierten und fünften Sitzung des Constanzer Concils in ausdrücklicher und uneingeschränkter Weise anerkannt und bestätiget haben? All' diese und ähnliche historische Instanzen sind gegenüber den Vaticanischen Dogmen nicht von durchschlagender Kraft und Wirkung, weil nicht von zweifelloser Natur.

4. Wenn ferner, wie in den erwähnten Erklärungen behauptet wird, das Vaticanische Dogma von der Unfehlbarkeit des kirchlichen Oberhauptes ein göttliches Recht des letzteren einschliessen würde, Könige und Fürsten zu entthronen, den Unterthanen-Eid zu lösen u. dgl., und zwar aus dem Grunde einschliessen würde, weil verschiedene Entscheidungen von Päpsten, z. B. die Bulle „*Unam sanctam*“ von Bonifac VIII. ein solches Recht *ex cathedra* definirt haben sollen, so müsste in Folge hievon auch angenommen werden, dass gleichlautende Entscheidungen von mittelalterlichen Concilien, die als öcumenisch gegolten haben und gelten, ein solches Recht dogmatisch definirt hätten, wie z. B. das Decret „*Ad apostolicae dignitatis*“ des ersten Lyoner Concils gegen Friedrich II. Es wäre völlig unwissenschaftlich, den einschlägigen Entscheidungen der Päpste einen das staatliche Recht gefährdenden dogmatischen Sinn beizulegen, den einschlägigen Entscheidungen der mittelalterlichen Concilien aber nicht, also für erstere eine strenge und für letztere eine mildere Auslegungsweise in Anwendung zu bringen.

Einer solch' offenbaren Unkonsequenz zu entrinnen, gebe es nur den Einen und Einzigen Ausweg, die ökumenische Beschaffenheit aller mittelalterlichen Concilien zu läugnen. Dieser Ausweg ist theilweise auch wirklich in neuester Zeit eingeschlagen worden. Doch selbst dieser Ausweg verhilft hier nicht zum Ziele; denn, wenn auch die für eine solche Läugnung herangezogenen Gründe beweiskräftige und zureichende Gründe wären,, so bliebe die seit Jahrhunderten herrschende und bis zur Stunde wohl allgemein herrschende Anerkennung jener Concilien als ökumenischer immerhin noch eine feststehende Geschichtsthatsache. Diese Anerkennung müsste aber schon längst die staatsgefährlichen Consequenzen mit sich geführt haben, die man nunmehr aus der Anerkennueg des Vaticanischen Dogma's von der päpstlichen Unfehlbarkeit ableiten will.

5. Die Agitation gegen das Vaticanum und dessen Beschlüsse will regenerirend in der Kirche wirken; in Wahrheit aber kann sie nur als destruirend sich erweisen und müsste bei consequentem Vorgehen nothwendig auf ein aller festen Autorität entbehrendes National-Kirchenthum hinausführen und einem ruhelosen Subjectivismus Thür und Thor öffnen. Eine solche Kirche aber wäre ein verkümmertes Zerrbild der von Christus, dem fleischgewordenen Gottessohne gestifteten Kirche, deren Beruf sich keineswegs darin erschöpfen kann, die ihr Angehörigen an die Spitze der Weltcultur zu führen, deren gottgegebener Beruf es vielmehr ist, die volle Offenbarungswahrheit Christi uud seine aus dem Verderben der Welt erlösende Gnade durch alle Geschlechter untrüglich fortzuleiten, um durch übernatürlichen Glauben und durch Lebensheiligung den natürlichen Menschen mit allen seinen Errungenschaften und all' seiner Cultur zu verklären und ihn zum wahren Geistesfriedeu zu führen, zum Frieden mit Gott. Dieser Friede ist aber nirgends weniger zu finden, als in jenem autoritätslosen Subjectivismus, welchem laut Zeugnisses der Geschichte Alle verfielen, die sich von der in Papst und Bischöfen repräsentirten untrüglichen Autorität, von dem gottbestellten Magisterium der Kirche getrennt haben.

Getreu den von uns hier offen dargelegten Anschauungen und Grundsätzen können wir es nur auf's Tiefste beklagen, dass die beiden Collegen Dr. v Döllinger und Dr. Friedrich mit diesem gottbestellten Magisterium brechen und sich einer Agitation hingeben die wir aus ganzer Seele perhorresciren und gegen die wir — zumal sofern sie von Mitgliedern unserer Facultät beeinflusst und geleitet ist — hiemit offenen und entschiedenen Protest erheben.

München, den 3. Juli 1871.

Dr. Reithmayr. Dr. v. Haneberg. Dr. Thalhofer.
Dr. Schmid. Dr. Reischl. Dr. Silbernagel. Br. Bach.

Urednik Šimun Balenović. — Narodna tiskarna dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 32. Tečaj XXII. U Četvrtak, 10. Kolovoza 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Rimsko pitanje pred narodnom skupštinom francezkom.

Nekoji biskupi francezki (Nadbiskup Donnet sa svom crkvenom pokrajinom Bordeaux, Rennes, Versailles, Bourges itd.) upraviše na narodnu skupštinu peticiju: neka bi pozvala vladu, da oko tudjih vladah radi i s njimi se sporazumi, kako bi se sv. stolica povratila na takov položaj, te bi vrhovni poglavar crkve dobio slobodu djelovanja i sve za vladanje crkve potrebite uvjete. Ota peticija došla na red dne 22. srpnja. Gledališta puna su, tu se staviše takodjer nuncij knez Chigi, Nigra, knez i kneginja Metternich, lord Lyons itd. Odbor za peticije odlučio predložiti, neka bi to skupština predala ministru vanjskih posalah, i njegov referent Pajol zaklinje skupštinu, neka bi prihvatila peticiju, ter vlada radila za slobodu pape. Razlažući Pajol potrebu i zakonitost svjetovnoga vladanja papina pripominje: kako se je u isti čas, kad je Francezka Rim zapustila, počela njezina sila lomiti, a Italija dobročinstva himbom i porugom joj plaćala; Francezkoj da moralna veličina ležaše najvećma u obrani pape i crkve, ista republika od god. 1848. nije se toj dužnosti iznevjerila, i zato treba silno da se pitanje diplomatičnim putem porene. Na besjedište stupa prvi Thiers i počima:

„Moram očitovati žalost svoju, što se evo težko to pitanje mora razpravljati. Nije to kano da sam ja ostavio svoja prvašnja načela, nego zato, jer se velikim interesom više putih služi bolje šutenjem nego govorenjem. Kad sam pako primoran govoriti, kažem evo vam i zemlji svu istinu. Mi zavedeni okretnošću našega duha povrgosmo stoljeća staru tradiciju Francezke, a ota pogreška osvećiva se na nam okrutnom nesrećom. Europejski ravnovis bijaše predmetom ruženja i psovanja, pak ipak on bijaše glavna misao Henrika IV. Richelieua tog velikoga zakonara, Mazzarina radinoga političara, koj je nacrtao divni vestfalski mir. God. 1815. uredila je bila dobrotivo providnost taj ravnovis opet; mi izgubismo koristi naših pobjedah, ali ne odlučno mjesto u državnom sistemu europejskom. Mi bismo postavljeni med Austriju i Prusku priečiti, neka si jedna druge nepodloži, med Englezku i Rusku priečiti, neka nebi nijedna tih ogromnih silah preotela nad svietom gospodovanje. Ali taj ravnovis u čas mahnitanja pokvarismo sami, jer napisasmo na svoj barjak načelo narodnosti, koje nam je na koncu dovelo strašne dane. Pogreška je Francezke, što je snažno pomagala ujediniti Italju. Dva put zlokobne posljedice bilo je previdjeti: za talijanskim jedinstvom moralo je sliediti jedinstvo Njemačke i opet presilenje sv. stolice, koje je težko vriedjanje religiozne sviesti. Francezka je od Karla V. naravna braniteljica katoličanstva, kako Englezka braniteljica protestantstva; proti toj svojoj dužnosti radila je svojom politikom talijanskom. Opomene, koje sam ja na carstvo upravljao, prozujiše kano i nečuvene. Jedinstvo Italije i Njemačke gotovi su čini, a sada stojimo pred težkim ovim crkvenim pitanjem, kako je svatko previdjeti mogao. Kralj talijanski jest u Rimu, vrhovni poglavar crkve katoličke u Vatikanu, i katolici pravo se pitaju: je-li Pij IX. jošte slobodan?

Sada, moja gospodo, kamo nas naumiste voditi? Zar vam se hoće rata? Gledajte strahotu, što nam ju pogledom na Italiju Europa pokazuje. Rusija, ona vlast, kojoj se je na ovom svietu malo bojati, Rusija udvorava se Italiji, pokle je papinska vlada plemenitom, ali možda nepromišljenom ponukom ponesena u poljsko pitanje dirnula. Rusija, ota bitno konservativna zemlja, zapustila je Rim i stoji u najboljih odno-

Digitized by Google

šajih s Italijom. Englezka išla je Italiji vazda na ruku. Englezkoj nije bilo nepovoljno vidjeti, gdje se na srednjem moru pomorska podiže sila, koja, makar se i nebi mogla takmiti s našom, mogla bi joj svakako neprijateljicom biti. Austrija je doista znamenita vlast katolička, ali promislila je ona svoj položaj, pak si je mudri i vješti državnik, koj sudbinom njezinom upravlja, sam rekao, da razbor nalaže približiti se Italiji, makar se i je veličina Italije stvorila od onoga, što je izgubila Austrija. Bečki kabinet uvidio je, da talijanske pokrajine vazda za Austriju nisu bile drugo, van teret, na koj se više trošilo, nego li se dobivalo, te se je u svojoj mudrosti, koju ja sa svoje strane priznanjem i očito odobravam, opet rekao: „Buduć da nam nemože biti do slavohleplja, te bismo se u Italiju povratili i opet uzeli, štono izgubismo, to nam je s Italijom živjeti kano susjedom u prijateljstvu.“ A Pruska, koja nehlepi za taštom slavom, već pobjede održati umije, traži si prielaz prieko Alpah, da joj bude bliže k Italiji. I tako su sve protestantske, šizmatične i iste katoličke vlasti u najboljih odnošajih s Italijom. To se sada neda promieniti. Kada su dakle sve vlasti u liepih odnošajih s Italijom, šta je činiti meni? Ja se obraćam k vam svim i pitam vas samo: Vi vatreni katolici, koje ja visoko štujem, jer sam sretan uz moralno stanje svieta naći muževah, kojim je vjera iskrena i duboka. . . . (Vrlo dobro! Povladjuje se.) K Vam se obraćam, i stavljajuć vas na mjesto svoje, gdje od tuge živim, pitam vas: što biste vi činili? Vi mi velite, da onaj ponizujući nauk o svršenom činu nepriznajete. Moja savjest mrzi kako i vaša taj nauk o svršenom činu. Ali ako se sva Europa pogledom u budućnost osvrće na jednu tih velikih vlastih, koju je naša padša vlada stvorila, ako se na nju osvrće sav sviet, hoćete-li tada da ja proti njoj pripravim odnošajah, koji bi budućnost u pogibelj staviti mogli? Dakle moja gospodo, to neide, ja tu odgovornost nemogu da preuzmem. Politika vlade, koju si postaviste na vrh, jest mir, a ne lukava politika onih, koji opet rat hoće. Mi hoćemo, da Francezka svoju staru veličinu, koje jošte nije posve izgubila, opet nadje, jer ima svega, što treba da se stupi u prvi red. Nećemo politike rata nego mudrosti i opreza, a zavaditi se sa susjednom državom bila bi zla politika po narod koji mora pomoći tražiti.

Vi bez dvojbe nezahtievate od mene rata, ali vi mi savjetujete diplomaciju, kojoj bi bio uspjeh, jednu vlast učiniti nepouzdanom i sumljivom, koja bi u napredak mogla biti znamenita. Ne, nezahtievajte toga od moga razbora, od patriotizma moga. —

Nedavna obslužio je sv. otac jedan jubilej kako još nije bilo dano papam slaviti. Sva mu je Europa čestitala i ja sam se poslužio tom prilikom, da mu se poklonim. Francezka nije zaostala i ja sam mu u ime njezino očitovao naše počitanje, našu zahvalnost za njegovu blagohotnost, za onu ljubav, o kojoj u ovaj par bijaše govor prema istini; jer u onaj čas, kada se je nas malo žalilo, posla nam Pio IX. u svojoj boli posljednji Petrov novčić, da našim ranjenikom pomogne. (Povladjuje se na desnici.) U svojoj materialnoj slaboći podigao je barem glas, da traži mir. S dubokim počitanjem izjavio sam mu čuvstva Francezke, ali čudnovato ono pismo, što ga je ovo danah meni podmetnulo, nisam ja pisao. Kazat ću vam na sitno naše odnošaje pak sudite, da-li je vlada prema vašim čuvstvom radila. Ne samo da ja papi toga pisma pisao nisam, već se ja u tako znamenitu pitanju niti nedržim ovlaštenim, da glavi katoličke crkve savjetujem. Nijedan suveren Europe, nijedna vlada, koja u ovaj par narodni suverenitet zastupa, nesmie glasa svoga podići, da o predmetu te vrsti savjetuje. Ako sam si ipak dozvolio, ne savjetovati, nego čuvstva Francezke izjaviti, to ću reći: Ako bi taj zarobljenik, kako ga nazvaše, postao prognanikom, tada ću se zadovoljiti, da mu reknem pred svietom: Francezka će Vam vazda biti otvorena. (Vrlo dobro!) Ali Bože sačuvaj, da bih mu ja savjetovati htio. Tu bi pomanjkalo počitanja, a naprama tako častnoj vlasti neću dopustiti, da toga pomanjka. Ja bih mu samo rekao: Štedite mir dušah, jer nam treba mira, religioznoga mira tako, kako i političnoga.

Vjera je katolička, da jedno jedino obćinstvo mora vladati svim kršćanstvom, neka se drži onaj veliki i plemeniti religiozni pojav, jedinstvo u vjeri. Vi to vjerujete, i vaše je to pravo, i svaka vlada, koja savjest ma ikojega diela naroda hoće da uznemiruje, bezbožna je vlada, u istim očima filozofije. (Vrlo dobro! Povladjuje se.)

Ja sam dozivao vladi carskoj, zaisto ne s namjerom samo neka je odpora, pak i sada opetujem to onim, koji čuju, pak i zemlji: „Vi prezirete ravnovis europski; izvodeći jedinstvo talijansko činite, da se stvara jedinstvo njemačko. Vi potičete veliko i strahovito pitanje riligiozno, Vi ćete savjesti ožalostiti, možda katolicizam uzdrmati, a povrh toga katoličkoj politici francezkoj, kojoj bijaše jezgra sačuvati pokroviteljstvo katoličko, štetu nanieti.“ Moja gospodo! Mi vidimo svaki dan jednu velevlast, naime Rusiju, kako kano glavno sredstvo svoje politike podržava obranu Grkah; Vi znate, što Englezi rade na obranu protestantsva; odkada je Austrija prestala biti

Digitized by Google

carstvom Karla V. nam bijaše zadaća, moja gospodo, braniti katolicizam. (Vrlo dobro, vrlo dobro!) Carska je vlada jedno najboljih sredstavah i jedno najuspješnijih upliva politike francezke ostavila.

Mi nismo nikada prestali zahtievati, da se nezavisnost glave crkve katoličke zajamči. To nam se obreklo i obriče svakim danom, ali izkustvo samo može da odluči, da-li je ta nezavisnost istinita ili samo prazan zvuk, i da-li će postati činom, koj katoličkoj Europi može da udahne pouzdanje. Mi ćemo se sa svimi katoličkimi narodi složiti, da ta nezavisnost nebude branjena samo od Francezke — ja govorim o nezavisnosti religioznoj — nego od svega kolikoga svieta katoličkoga."

Za načelnikom vlade stupi na besjedište biskup **Dupanloup**, i govori (besjeda je rieč po rieč sva).

Sretan sam stupajući na ovo besjedište, što mogu g. vladinomu načelniku izkazati svoje štovanje. Nesliedeći njega u sve krajeve politike, kuda on sigurnom nogom stupa, veselim se, što mu mogu reći hvalu za tolike dobre i vriedne rieči u prilog stvari, koja do vieka ostaje momu srcu draga. Veseo sam i tronut zajedno; jer spominjem se da sam prije 20 godinah u drugom krugu i pod drugom republikom iz istih ustiuh iste želje za istu stvar čuo; pak ta riedka viernost, kraj sve nevolje sadašnjosti i straha za budućnost — kažem to s iskrenim srcem — zahtieva posve moje priznanje. U ono vrieme, koje mislim, govoraše g. Thiers sam, i više od onih, koji uz njega danas pristaju, nebijahu tada s njim jedne misli. Zašto nebi bilo meni dopušteno, vjerovati, da su jih posred muteža ovoga vremena naše nesgode više manje složile. Odatle bih ja izvodio ufanje, da je stvar vjere i družtva danas bolje razumljena.

Poslie besjede g. Thiersa pravo rekši, mogao bih ja šutiti, nu bojim se, bio bi nevieran sam sebi, kad nebih govorio u prilog peticije biskupske, ovdje, gdje se radi o stvari, kojoj sam svoj život posvetio i koje pravednost tako je očevidna, da mi mojega osvjedočenja ništa nebi moglo prevrnuti (Vrlo dobro). Kad se nebih na Vas obratio, tada bih se takodjer odvrnuo od onoga, što mi dugim putem boja bijaše nepromjenljivim pravilom života. Niti u najcrnje dane, niti u najtežjih tjeskobah nisam ja očajao o svojoj zemlji; ja sam nju vazda dosta poštovao, da se mogoh obratiti ravno na nju samu, a da nikada nepomislih na silu, na krivicu ili milost prizivati (Pohvala). Ja pristajem dakle polag mjere od načelnika naznačene (vrlo dobro) uz peticije svojih štovanih drugovah, u izrazih kako jih onih izraziše; jer su to rieči mudrosti, da nereknem kršćanske politike. I u tom smislu preporučam ja skupštini, narodnomu souverenstvu, francezkoj sviesti, javnomu poštenju najpravedniju, najvišju stvar, koja vazda bijaše takodjer najzapuštenija.

Poslie riečih, koje čusmo, vriedan je još samo jedan govornik biti čuven, a to je poviest, koje prve izreke napisa načelnik eksekutivne vlasti, i koje zadnji i najstrahovitiji kretaji svaki ljudski glas zagluše.

Hitri tek vremena vraća nas upravo u ovaj čas u dane žalostne uspomene natrag, kad je ministar prelahka srca, sluga gospodara isto tako prelahke sviesti, u isti čas i istom rukom i Njemačku prozvao na boj i Rim zapustio (Jest, jest!). Deset godinah prije podrmaše najpred svjetovnu vlast papinu naše pobjede; skoro zatim bi papa orobljen našom takodjer krivnjom i našom slaboćom. I na koncu svrgnut je on našom nesrećom (Istina prava — dobro), a te nesretne sgode opazi srčano nezahvalna Italija pak se drzovito obori na svoj plien. (Živa pohvala s desnice) A prije malo danah zabludismo u pogibelj — hvalim g. načelniku vladnoga vieća, što nam je prištedio taj prizor — da gledamo kako dva naša poslanika jedan proti drugomu stoje gledajući s jedne obale Tibra na drugu, jedan na Vatikan kod uzvišenoga porobljena i zasužnjena starca, drugi na Kvirinalu kod kralja poštenjaka, dakle ne već zastupajući Francezku, nego dvojaku politiku njezine prvašnje vlade. S toga, jer je papinsko souverenstvo prva žrtva pogrešakah i nesgodah careve Francezke, jednostavno je i pravedno, što se francezki biskupi porad mukah crkve obratiše na bolje zadahnutu Francezku. Naravni je to i takodjer slavni za nas korak, jer od dužega vremena navada je u Europi, ako igdje pravednost preveć trpi, da se na Francezku obrati. (Sve se uzrujalo — vrlo dobro, vrlo dobro) I nemojte se potužiti, ako tu doli jošte ima nekoliko srdacah, u kojih se je to zaufanje zadržalo i prieko vaših nesretnih sgodah — (Pohvala). Kad je Francezka trpila i stradala, malo se je na nju obaziralo. Bez obzira na strahovito slavno putovanje i nastojanje, kojemu se patriotična vjera i ljubav nikad neće zaboraviti (Thiers poslie Sedana putovao oko svih velikih dvorovah do Petrograda), bijahu tada sva ta velika srca souverenah ledena . . . samo nije bilo papino, kako vam je načelnik vlade ljubezno i pošteno pripovjedio.

U svojoj potrebi našao je one veledušne podpore za naše ranjenike i u svojoj duši vazda viernih simpatijah za našu nesretnu zemlju. I ako glas njegove slaboće nije bio čuven, to je on

Digitized by Google

barem oglasio se, nebi-li zapriečio, da se zemljištu naše domovine nedostojnim načinom neučini sila (Dà, da, vrlo dobro). Ali Francezka, makar kukavno zapuštena u dane njezinih smrtnih stiskah, biti će vazda veledušni narod i znati naći pomoći za trpeće; ona neće zapustiti onoga, koj nikada nije prestao ufati se u Francezku, i tim jače, čim ga je danas sve izdalo i ostavilo. Pak što sada ištu biskupi od Vas? Ja imam samo tri rieči odvratiti trim protivnikom, koje na svom putu susrietam i koje nevalja prezirati u ova vremena, jer zovu se: kleveta, slabodušnost, nezahvalnost (Pohvala). Veli se: Vi dakle hoćete rat? Odgovaram: ne, mi nećemo nikakova rata (pohvala s desnice i središta) i ja bacam taj prigovor natrag protivnikom, koji su nas za posljednjih izborah tom nesramnom lažju proganjali (Živahna pohvala i klika na istih klupah). Zar nije crnih ovih godinah proteklo krvi francezke, krvi ljudske dosta i preveć? Rat! Mi duhovnici i biskupi gledasmo njegove strahote preblizo i predugo nego da ga nebismo proklinjali (Pohvala). I ako samo ovu klevetu proti nam znate izmisliti, tada neimate ništa reći (Vrlo dobro!). Nije kano da na tužnom ovom svietu nebi bilo pravednih i potrebitih ratovah. Poslie Sedana vojevaste vi za pravicu, jer vojevaste za napadnuto zemljište svoje domovine! (Vrlo dobro). A tko drugčije nezna, da rat nije jedini dokaz obrazovanim narodom, i da često promisao božja najtežja pitanja posve drugim načinom riešava? U svetinji prezrene pravice stoji neumrla sila (živahna pohvala), koja s vremenom mirovne zahtjeve i svečane prosvjede ljudske sviesti otajstveno i nepobitno pomaže (Pohvala i klika). I Bogu budi za to hvala, da na čast čovječanstvu kruta sila tu doli u svačem neodlučuje (Vrlo dobro). Oholicu dobitnika srušiti dosta su često njegove vlastite pogreške, i one ga sruše brže strašnije nego bi ga itko živ. Takav hvastavac, koj se za nepogrešljiva smatraše u miru i u ratu, može pod težinom pogrešakah biti oboren i sgnječen, pod bremenom činah, što je preveć ili opet premalo učinio; izgubi on ravnovis, uhvati ga omaglica, uhvati ote kralje i ote narode, koji svoju moć zlo rabiše, i kucne eto čas, kad se već neveli: væ victis! nego: væ victoribus! Jao si ga pobjediteljem! Pak bile kakove god te u tajnah božjih i u dubinah velike politike skrivene stvari — politike velike, jer je strpljiva — bila koja god sudbina, što nam je namienjena po krieposti pokore, dokle nam naša lahkoća do nje pusti doći, bilo, rekoh, kako god: potvarati nas da rat hoćemo, to je prosta i nespretna kleveta. — Ali, veli se, za restauracijom pape idete vi za drugimi takodjer restauracijami, za povratkom desetine i rabote.... (Na nekojih klupah uzgibalo se). Dopustite mi, moja gospodo, ja sam to čitao po svem Orleansu, i sva Francezka bijaše toga puna: Vi tražite restauraciju desetine, rabote, izpovjednih ceduljah. . . . (Uzgibalo se, kako koga misao giblje). Mučno mi je m. g. u francezkom saboru o tom govoriti, nu ja opetujem, sva Francezka bijaše puna tih klevetah (Govoriti, govoriti). Neima dvojbe, nemože za mene biti veselje o tih nepodobštinah govoriti, kojih ružno i mrzko lice nije stid bilo prikazivati za strašilo puku; medjuto, m. g. zar nebi već jednom bilo vrieme nehraniti ovolikom ludorijom veliki francezki narod, velik, kad već nije predan demagogičnim deklamatorom? (Vrlo dobro, pohvala) I ja velim još, vriedan pomilovanja i onda, ako se plemenita njegova svojstva bez protimbe podvrgoše onim, koji ga krivo zavedoše. Moja gospodo, dopustite kazati si — vriedno je u ovo vrieme, kad evo svi pošteni ljudi, kako upravo g. Thiers vrlo dobro reče, složno moraju raditi kako bi smiriti, a ne kako bi razdražiti srca . . . (Vrlo dobro) — dopustite kazati: nije velike razlike med onimi, koji na duhovnike kleveću, i onimi koji taoce ubijaju. (Uzrujalo se — vrlo dobro!). Ne, ne, moja gospodo! (Opet: pravo!). Neka se nitko nevara, strahovit je zamašaj ovih starih lažih. (Pohvala). U vremena uzrujana, kakova mi živimo, dosta je jedan lahkouman čovjek, pak će zločinca stvoriti (Pohvala). Svaki lažac može stvoriti ubojicu i palikuću (Pohvala). Dakle ja kažem, lagali su oni, koji pokriviše naše dobre duhovnike — tako dobre, tako sklone, tako siromašne, tako nesebične, skoro sve u puku rodjene — kano da oni sanjaju o kakovoj god bezumnoj restauraciji feudalnoj! Lagali su oni, koji nas potvoriše, da sijemo neznanstvo, lagali, jer mi držimo da je ono uz opačinu izvor svih naših zalah (Pohvala). Lagali su oni, koji nas potvoriše, da kanimo ljude opet zavesti u barbarstvo, lagali, jer bez kršćanstva bili bi oni u njem i opet bi unj ugreznuli (Opetovana pohvala).

(Sliedi konac.)

Duhovnička zakletva na temeljne zakone u Austriji.

„Linzer Dioeceсsanblat“ donosi službeni odis razpravljanja izmedju biskupa Rudigiera i vlade glede zakletve, kojom bi se duhovnici u državnoj službi, po imenu vjeroučitelji na državne temeljne zakone imali zaklinjati. Taj opis glasi:

Poglavarstvo jednoga reda, koj ima na austrijskih učiteljskih stolicah članovah učiteljah, upravilo je god. 1869. na sv. penitenciariju prošnju radi odluke, da li bi se zakletva na državne temeljne zakone austrijske ili

mjesto zakletve obećanje mirnom savješću položiti mogla ili ne. Sv. penitenciarija odlučila je 13. kolovoza 1869., da je zakletva na ustav zabranjena. Isto redovno poglavarstvo stavilo je odmah zatim na svetu penitenciariju pitanje, da li je spomenuta zakletva ili obećanje i tada zabranjeno, ako bi se dodala klauzula: „Ako nije na uštrb zakonom božjim i crkvenim". (Salvis Dei et Ecclesiae legibus) Penitenciarija izručila je pitanje sboru „S. Congregatio super negotiis Ecclesiae extraordinariis;" namjestni tajnik sborov, Marino Arcivescovo Vescovo di Orvieto podastro je to pitanje 31. kolovoza 1869. sam glavom sv. otcu, a sv. otac odgovorio, da je uz dodatak spomenute klauzule zakletva, odnosno mjesto zakletvé obećanje dopušteno, samo bi toj zakletvi onaj koj se zaklinje imao dodati, da je od sv. stolice ovlašten uz tu ogradu zakletvu položiti.

Od toga dana, pošto sam za odluke sv. stolice doznao, nisam nikomu, koj bi me pitao, više dozvolio tu zakletvu drugčije položiti, nego sa spomenutom klauzulom. Roma locuta est, causa finita est. Prije sam ju napose pogledom na priobćene u diecezanskom listu od g. 1868. str. 72. i sl. ograde austrijskih biskupah proti protucrkvenom tumačenju temeljnih zakonah dopuštao, ali dopuštao samo s velikim i sve većim premišljanjem Makar i nisam razloga imao dvojiti o korektnosti toga postupanja, ipak stranom da se uklonim svakoj mogućoj bludnji, stranom da se budem mogao, ako je postupanje sbilja korektno, na visoki ugled pozvati, držao sam za probitačno to postupanje podvrći razsudbi uzoritoga g. kardinala Antonellia. To sam učinio osobno u srpnju pr. g. u Rimu. Uzoriti kardinal naputio me na kardinala velikoga penitenciara Panebianco rekav, da on zna, kako se u penitenciariji viećalo i zaključilo ob upitnoj zakletvi, pak da će me s toga spomenuti kardinal podpuno o tom obaviestiti. Tomu sam dakle gospodinu predložio pitanje i naveo sve meni poznate razloge, kojimi bi htjeli gdjekoji sasma odlični i visoko častni muževi bezuvjetnu zakletvu i sada jošte opravdati. Kardinal Panebianco ipak pozivljuć se napose na alokuciju sv. otca od 22. srpnja 1868. izjavio se, da je bezuvjetna zakletva nedopuštena, pokazujuć uza to na slične odluke penitenciarije na pitanja drugih austrijskih biskupah. Uslied toga, što se bezuvjetna zakletva nedozvoljava, ostalo je mjesto vjeroučitelja na ovdješnjoj realci od početka drugoga poljeća 1870., pak takodjer na ovdješnjem učiteljištu s vježbalištem od početka ožujka ove godine do dana današnjega nepopunjeno, dočim vlada bez bezuvjetne zakletve nije pripustila vjeroučitelja, niti samo za vrieme, ja pako nisam mogao bezuvjetne zakletve dopustiti, kao što niti svećenici, kojim bi bio vjerouku na tih zavodih povjerio, nisu bili voljni takovu zakletvu položiti. Videći te škole u pogledu religioznom sirote, bila mi briga velika, ali načelo: Non sunt facienda mala, ut eveniant bona (Rom. 3, 8.) ili: Svrha posvećuje sredstva, nedopušta nikada i u nikojem slučaju iznimke. Izza mnogih ustmenih i pismenih razpravah, kojimi sam nastojao visoku vladu skloniti, da spomenutu klauzulu dopusti ili smisao zakletve primjereno razjasni, dobio sam napokon od gospodina ministra za bogoštovje i nastavu dopis od 23. travnja 1871. br. 212/Praes.

„Visokočastni gospodine biskupe!

U cienjenom dopisu od 23. ožujka 1881. br. 176. pronašla je Vaša Visokočastnost za shodno razjasniti pitanje o zakletvi na državne temeljne zakone, koju bi imali položiti oni, što preuzimlju učiteljsko mjesto na zavodu od države uzdržavanom, a to s namjerom, da se potežkoćam u linačkoj biskupiji s te strane obstojećim doskoči. Podpuno priznavajuć namjeru prihvaćam tu sgodu, da Vam u tom pogledu stanovište vladino točnije označim. Službena zakletva, koja se po svojoj naravi jedino na državljanske odnošaje proteže, mora da bude za sve na nju obvezane istoglasna. Dočim to vlada zahtieva, nemisli ona nipošto, kako je to jur u pojedinih sgodah opetovano izjavila, učiteljem javnoga kojega učevnoga zavoda, bilo koje mu drago vjere, naložiti dužnost, da sudjeluju na oslabljenje vjere i religiozne savjesti u školske mladeži, napose pako tražiti od katolikah, da promiču naredbe, kojimi bi se religiozni i ćudoredni uzgoj mladeži pogibelji izlagao ili vriedjao. Iz te izjave razabrat će Vaša V . . . ., da vlada na nikoji način nenamjerava spomenutom zakletvom ikoga primorati, da proti sudu savjesti svoje radi. Natuknutim potežkoćam doskočit će se, ako se Vaša V . . . . po ovom razjašnjenju bude sklonila na učiteljska mjesta na državnih učevnih zavodih pozvane svećenike dalje nepriečiti, da službenu zakletvu polože. Vaša V . . . . neka me o tom čim prije izvoli obaviestiti."

Na taj dopis odgovorio sam 4. pr. mj. br. 228. šk. ovako:

„Preuzvišeni gospodine ministre!"

Na temelju pomnjive vlastite razsudbe i poduzeta posavjetovanja sa svojim konsistorijem, pak dvojice osobitih prijateljah biskupah očitujem, da u razjašnjenju, kojim je Vaša Preuzvišenost u velepočitanom dopisu od 23. pr. mj. br. 212. Praes. stanovište visoke vlade glede zakletve na javnu učiteljsku službu pozvanih označiti blagoizvoljela, od sv. otca za zakletvu na državne temeljne zakone propisanu klauzulu: Salvis legibus Dei et Ecclesiae — prema samoj stvari podpuno priznanu nalazim. Ja scienim, da uslied toga označenja nijedna na učiteljsku službu pozvana osoba neće biti prinikana nekatolički koji nauk učiti ili katolički nauk zamučati. Uza to se samo sobom razumije, da je obilježje za ono, što je katoličko, što-li nekatoličko u definiciji katehizma: „Kršćansko katolički vjerovati reći će, sve za istinu držati, što je Bog objavio i katolička crkva (kano objavljeno) vjerovati predlaže, bilo to pisano ili ne."
Ja ću dakle bez zapreke dopustiti, da duhovnici (i

Digitized by Google

svjetovnjaci, koji bi me pitali), kojim će biti preuzeti učiteljske službe na državnih učevnih zavodih, službenu zakletvu bez izričnoga dodatka spomenute klauzule položu. Ali neobhodno je potrebito k tomu, da se spomenuto označenje vladinoga stanovišta objavi, jer se je to dosele u mnogih visokih i nižjih krugovih, i to u biskupiji linačkoj obćenito, drugačije shvaćalo, naime u smislu, koj se s autonomijom crkvenom po božjem i ljudskom zakonu zajamčenom složiti neda. Visoka vlada može to tim većma bez straha učiniti, što se onim razjašnjenjem slično pravo drugih vjeroizpoviedih isto tako obezbiedjuje, kano i crkve katoličke — postupanje, što ga ja bez obzira na razboritost, već samo po sebi podpuno odobravam, dočim i bludnja, ako se na poštenom uvjerenju osniva, ima svoje nekakvo pravo: „Omne quod non est ex fide peccatum est." Ako-li pako visoka vlada ipak nebi htjela sama objaviti, kako ona zakletvu tu shvaća, to bih se ja zadovoljio s objavom po meni poteklom; nu da se to na svaki način zahtievati mora, kako bi se tim velika spačka uklonila, netreba doista da Vašoj P . . . . dokazujem. Blagoizvoli dakle Vaša P . . . . preuljudno odlučiti, kako bi se izvela objava. Težak kamen pasti će mi sa srca, kada bude dugo razpravljano pitanje o zakletvi na državne temeljne zakone na način za državu i crkvu povoljan riešeno."

Kano odgovor na to primio sam 14. o. m. pismo gospodina namjestnika od 14. o. m. br. 896. praes., iz kojega se vidi, da je gospodin ministar gospodinu namjestniku 5. o. m. br. 343. praes. očitovao, kako mi je on stanovište vladino u pogledu zakletve na državne temeljne zakone označio, kako mi je naime razjasnio, da se službena zakletva, što ju vlada zahtieva od onih, kojim javnu službu povjeruje, po naravi svojoj jedino na državljanske odnošaje proteže, pak s toga za sve, kojim ju je položiti, istoglasna ima da bude, zatim kako je on na način svojih predšastnikah, kojim su se oni u sličnih slučajevih naprama drugim biskupskim ordinariatom služili, očitovao, da vlada nipošto nemisli tom zakletvom učiteljem javnih učevnih zavodah, bili oni koje mu drago vjere, naložiti dužnost, da sudjeluju na oslabljenje vjere i religiozne savjesti u školske mladeži, napose pako tražiti od katolikah, da promiču naredbe, kojimi bi se religiozni i ćudoredni uzgoj katoličke mladeži pogibelji izlagao ili vriedjao. Ujedno je gospodin ministar izričnu opazku dodao, da mi je slobodno, ovo razjašnjenje vladino do slova svećenstvu biskupije linačke objaviti, a to tim većma, što su se slične izjave vladine poglavarstvom biskupije, na koje su bile upravljene, na njemu običan način jur proglašivale.

To dakle razjašnjenje objavlja se častnomu svećenstvu biskupije ujedno s najbitnijimi predjašnimi razpravami i odlučnimi razlozi, na kojih se nazori biskupskoga ordinariata osnivahu, s tim dodatkom, da se sada s obzirom na spomenuto razjašnjenje, u kojem od sv. stolice zahtievana klauzula u istinu obstoji, zakletva na državne temeljne zakone bez izričnoga dodatka klauzule mirnom savjesti položiti može. U ostalom radi podpune sjegurnosti pobrinuo sam se, da se to moje shvaćanje ministerialnoga razjašnjenja sv. stolici prijavi, pak u nenadanom slučaju, ako je ona nebi odobrila, da mi se shodna obaviest o tom pošalje, po kojoj bih se tada naravno ravnati imao. Sada mi je indi na radost moju moguće, vjeroučitelje u spomenute zavode bez povrede ikojega opravdanoga obzira odaslati i tako želji visoke vlade jednako kako i svojoj vlastitoj vrućoj želji zadovoljiti.

U Lincu 24. lipnja 1871.

Franjo Josip, s. r. biskup.

Viestnik.

Zagreb. Preuzvišeni gospodin nadbiskup Josip Mihalović vratio se je prošle subote 5. o. m. iz kupelji budimske u povoljnu zdravlju. Prekosutra 12. o. m. poslije podne polazi nj. preuzvišenost na put do Rozgve, gdje će sutradan početi dielitbu sv. potvrde. Nastavljat će zatim sv. čin po kotaru tuheljskom, taborskom i u nekoliko uz put ležećih župah kotara krapinskoga, a vratit će se kući 28. o. m.

— Prečastna gospoda Gjuro Križanić, opat B. D. M. de Berucio i kanonik čuvar, pak Franjo Milašinović, kanonik i arhidjakon katedralni imenovani su breveom apoštolskim od 28. srpnja 1871. „Antistites urbani seu S. Sanctitatis Praesules domestici."

— Prečastni gosp. Josip Mrzljak, kanonik modruški, podarhidjakon i župnik u Lokvah dobio je izpražnjenu župu u Bribiru.

— Prošle nedjelje blagoslovio je svečanim načinom gradski barjak u Varašdinu prečast. gosp. predstavnik i mjestni župnik Ernest Filetić.

Beč. Sljedba starokatolikah stala se micati i u Beču, ali dosada koraca vrlo polagano. Neki sljedbenik piše u časopisu. „Ungar. Lloyd" o njezinu djelovanju s ostalim ovo: „U Beču obstoji odbor, koj je preuzeo upravu religioznoga toga reformatorskoga pokreta. S razlogah, što će jih svaki poznavalac domaćih naših odnošajah odobriti, neću da navodim imena, premda su mi sve osobe toga odbora vrlo dobro poznate; samo mi je toliko javiti, kako taj odbor nesačinjaju nipošto sami teologi, ima u njem pače zastupnikah iz svih krugovah inteligencije, žurnalistah, gradjanah, činovnikah itd. Odbor taj u najtjesnijem je savezu sa starokatolici monakovskimi. Samo s razlogah oportuniteta nije taj odbor dosele javno nikakva učinio koraka, premda se odbornici veoma često sastaju; radilo se najprije sakupiti jednomišljenikah, pak razvidjeti zemljište, da-li bi se s izgledom na uspjeh pokrenuti moglo." Jučer

Digitized by Google

dakle 28. srpnja, piše „Volksfreund", odlučio se odbor na prvi javni korak, ali s dosta neznatnim napredkom. Odbor naime sazvao je za jučer starokatolike na kongres u Beč. Pozivnicah razaslao velik broj, ali čini se, da skupština nije upravo bila brojna, jer prijateljski joj časopisi boje se izaći s brojem prisutnikah, dosta jim je čedno opaziti, da je na skupštini bilo odaslanikah iz svih pokrajinah austrijskih. Na skupštini bili duhovnici Alois Anton i Vogl, pak i Pederzani kano gost. Anton reče slovo. Kano najbližnji cilj pokretu bude naznačena uredba autonomnih starokatoličkih bogoštovnih obćinah u Beču i pokrajinah. Odbor imao bi izaslati govornike, koji bi poput apoštolah od pokrajine do pokrajine, od grada do grada pučanstvu tumačili težnje starokatolikah i prozivali na pristup. Prva takva obćina u Beču mogla bi u život stupiti mjeseca kolovoza. Izza toga obavio se izbor djelujućih odbornikah. Za predsjednika bude izabran jednoglasno dor. Karlo Linder pisac, za blagajnika Josip Sinneck, predstojnik pisarni Rudolfove željeznice i predsjednik kuće u Beču, za bilježnika Duftschmied činovnik. Zaključeno bude u predbježni parlamenat starokatolikah u Heidelbergu 5. kolovoza izaslati jednoga zastupnika i to duhovnika Antona, a na obću skupštinu u Monakovu mjeseca rujna dva duhovna i četiri svjetovna člana, dakle šestoricu starokatolikah iz Austrije. Spomenuti sljedbenik „Ungar. Lloyda" javlja o težnjah starokatoličkih s ostalim ovo: „Starokatolici proglašuju za heretike sve one, koji vjeruju nepogrešljivost papinu. Oslanjajući se na temeljne zakone državne izjavljuju, da neće djece svoje dati krstiti po svećeniku novokatoličkom, da neće od nijednoga svećenika, koj nepogrešljivost papinu vjeruje, htjeti primati svetotajstvah, zabacuju takodjer usilovani celibat svećenikah i obriču sjegurnu podporu onim svećenikom, koji bi se novu dogmu nalažuće nove katoličke vjere odrekli." Kako je jur spomenuto, odbor taj bio je naumio poput apoštolah izaslati u pokrajine i gradove govornikah, koji bi starokatoličke obćine podizali; ali medjutim premislio se i hvata se drugoga manje apoštolskoga načina, jeda bi za sada barem jednu takovu obćinu podići mogao. Pozivlje naime sve one austrijske katolike, koji nepogrešljivosti papine nevjeruju, neka bi svoje ime s podpunom adresom g. župniku Aloisu Antonu svietskomu svećeniku u Penzingu blizu Beča, glavna cesta br. 57, izvoljeli prijaviti, jeda bi se po tom domala svi članovi starokatoličkih obćinah sazvali i autonomna starokatolička bogoštovna obćina uredila. U isto doba prozivlje odbor starokatolike u svih pokrajinah, gradovih i obćinah austrijskih, neka bi čim prije djelujuće odbore sastavljali. Šteta, veli na to „Volksfreund", što nisu apoštoli u naše doba živjeli. Koliko bi manje mukah i neprilikah bili pretrpili, da su mjesto apoštolskoga svoga putovanja i duhovske propoviedi, na koju se odmah prieko tri hiljade židovah krstiti dalo, sastavili odbor, pak sve židove i pogane u božanstvo propetoga mesije nevjerujuće pozvali, neka svoje ime s podpunom adresom g. Petru u Jeruzalemu izvole prijaviti, jeda bi se po tom domala svi u Isusa Hrista vjerujući židovi i pogani sazvali, i tako autonomna kršćanska obćina uredila.

Monakov. Puno govora i pisanja zadade bolest i smrt profesora Zengera, koji je podpisao očitovanje proti vatikanskom saboru; a prepiralo se, je-li jest, od koga i kako primio otajstva i umro bez opoziva. Na koncu izašlo je na vidjelo sve. „Starokatolički" svećenici Messmer i Friedrich pribavivši od suspendovana župnika Renftlea u Mehringu hostiju i ulje za bolestnike providješe Zengera i sprovodiše svečano na groblje. Kako se u istinu sve to sbilo, izvješćuje sada službeno katolički župni ured sv. Ludovika ovako: „K bolestniku pozvani svećenik nije mu svetih otajstvah uzkratio, makar mu se reklo, da je profesor Zenger adresu proti nepogrešljivosti papinoj podpisao, već je izjavio, kako se nada, da će se jur sa svojim starim prijateljem pogoditi, samo neka mu se pošalju kola, jer nemože da ide, što mu se i obreklo, ali nije držalo. Katolički svećenik s podpunom vlasti udielio je sbilja Zengeru svetotajstvo pokore; ostala svetotajstva nije bolestnik tražio, s toga se niti nije moglo od dotične župe uzkratiti. Javila se zatim pismeno smrt profesora Zengera i ujedno priobćilo, da je dor. Friedrich s hostijom iz Mehringa bolestnika providio i s uljem bolestničkim takodjer odanle dobavljenim posljednju mu pomast udielio, a na to morao je dotični župnik izjaviti, da on po tom nemože ništa da učini. Rodjaci umrloga profesora Zengera nisu dalje ništa pokušali, kako bi došlo do sporazumljenja." Na koncu zna se sva tajna: da naime starokatolici nepustiše redovita duhovnika ni blizu, nego hotili da Zenger zadovoljan sa sv. tajnami iz ruke starokatoličkih duhovnikah premine sa svieta. Tako je eto i prošao.

Pariz. Prekrasna stolna crkva Notre-Dame bila je takodjer osudjena, da se uništi. Da nije poput drugih veleliepih sgradah izgorjela, ima se pripisati službujućemu liečniku velike bolnice Dieu g. Hanotu i njegovu službujućemu osoblju. 24. svibnja u 3 sata u jutro začuje Hanot štropot. Buntovnici naime valjahu bureta odredjena, da se njimi zapali crkva. Na prošnju ravnatelja bolnice, koj je upozorio buntovnike na 900 ranjenikah boravećih u bolnici, bude zločin odgodjen, dok bi se ranjenici premjestili. Sasvim tim opaze bolnički sluge u 11 satih u jutro, kako se iz bližnje stolne crkve velik uzdiže dim. Na to skoče liečnici i sluge u crkvu i vide u kora i kod velikoga oltara dvie goruće lomače podignute od klupah, stolicah i artije. Dotrči na to nešto ženah i djece, te sdruženim silam podje za rukom u prkos odporu prisutnih komunistah vatru pogasiti. U 10 satih na večer bijaše taj dio grada u rukah četah versaljskih i Notre-Dame s bližnjom bol-

Digitized by Google

nicom, gdje ima do 5000 krevetah, bude spašen od požara.

— Dosadanji nadbiskup tourski J. H. Guibert imenovan je nadbiskupom parižkim i od pape potvrdjen. U Aixu 13. prosinca 1802. rodjen postade 24. siečnja 1841. biskupom u Viviersu a 19. ožujka 1867. nadbiskupom u Toursu. Biskupuje dakle jur 30 godinah.

Iztočna Indija. Revni misionar Božidar Hauser piše iz Baudone katoličkomu listu freiburžkomu s ostalim i ovo: „Na dan Marijina navieštenja okrstio sam 15 poganskih dječakah od 12—18 god. Šestnaesti umro je osobitom naredbom božjom dan prije krštenja. Zdrav se legao s drugimi, ali sutradan, kada ga drugovi htjedoše probuditi, bio je mrtav. Neka je utjeha za me, što je taj mladi crnac vazda veliku želju kazao za krstom. Sada imam jošte samo dva poganska dječaka u kući. Mogu vam takodjer javiti, da sam upravo sada mali katehizam na hindustanski jezik preveo. Sa svih stranah žele ga prepisati; kada će se i da-li će se tiskati, toga neznam. Dosele neima jošte niti jednoga katehizma, koj bi bio sastavljen u jeziku hindustanskom pučkom. Tu je pravi Babilon u jezicih. Koliko truda stoji, dok jih naučiš, neda se pomisliti. Najprije valja naučiti jezik učenjački, zatim istom pučki svakoga nariečja. U samu vikariatu bombayskom valjalo bi misionaru barem 6 do 7 jezikah znati: hindostanski, maratski, gormezijski, tamulski, englezki, portugizki itd. Da mi je kada, pak da sam tako čvrst, kakav sam bio u Europi, bilo bi još još; ali u toj umarajućoj klimi sve je tri puta teže; krepkost tjelesna i duševna omlitavi. Često sam tielom bolestan, ali ipak mnoge svakojake muke i nevolje čine, da je duša zdrava i jaka.

Amerika. Žuta groznica u Buenos-Ayres u južnoj Americi biesnila je 10. travnja najveća. Grobari radili bi uz svjetiljke i više od 1000 mrtvacah toga dana zakopali. Čudnovato je, da od 360 grobarah nije podlegao bolesti niti jedan. Ničije pero nebi opisalo prizore žalostnih danah u tom gradu. Svaki hip mogao si vidjeti sprovod. Štacuni bili su zatvoreni a na njih strašan napis: „Zatvoreni dok nemine kuga." Od 130 liečnikah bilo je 30. travnja živih samo 18. Na ulici nisi vidio sve to vrieme čovjeka da što radi, nisi čuo djece kako viču, pače niti pašćad nije prekidala grozne smrtne tišine, jednom riečju, grad je bio nalik na zapušten brod na pučini morskoj.

— U Brooklynu (370.000 stanovnikah) vidjelo se 25. svibnja na veliku radost katoličkomu srcu, kako tude katoličko školstvo u najnovije doba napreduje. Kako katolički list new-yorčki javlja, prolazilo je ulicami gradskimi povodom svibanjske zabave do 15.000 katoličke školske djece njemačke, američke, irske i francezke narodnosti pod zastavami uz glasbu, a na čelu joj duhovni pastiri i učitelji. Katoličke škole u sjevernoj Americi stoje pod upravom svećenstva, a država neutiče ništa, pak je djeci i učiteljem uz to jako dobro.

Na duhovski ponedjeljak 29. svibnja kretao se s pahovi i glasbom ulicami grada Baltimora (268.000 stanovnikah) svečan katolički obhod od najmanje 10.000 ljudih, po šest ljudih u redu a malne sat dug. Sav grad bijaše na noguh, i sam načelnik Bank nije držao izpod svoje časti biti u povorci obhodnikah. Za svečane službe božje govorio je redemptorist P. Mihael Holaus o ljubavi naprama crkvi uvedši povod svečanosti, kako je prije 300 godinah 8 prvih vjeroviestnikah onamo došlo, pod toljagami divljakah dušu pustilo i mučeničkom krvlju mjesto ono natopilo. U dalnjem govoru reče znamenite rieči, „da su u Americi osobito gradovi puni katolikah, te jih ima mnogo više, nego-li se čini", pak da se sakriveni katolici pokažu umah, čim se je gdje nova crkva ili obćina pomolila.

Družtvo sv. Jeronima.

Kano utemeljitelj pristupila je: Obćina sl. i kr. grada Križevca. Kano člani II. reda: gg. dor. Josip Stadler prof. u Zagrebu; dor. Josip Riger prof. u Zagrebu; Antun Hinoranyi kapelan u Brodu. Kano člani III. reda: gg. Aleksander Petrović trgovac u Brodu; Bratoljub Müller kapetan i načelnik u Brodu; o. Marin Danko župnik vrpoljski u Dalmaciji; Knjižnica c. kr. kaznione u Kopru u Istriji; Mate Cvetanović žup. u Valisselu; Dimitar Samardžia stražmeštar u Krstinji; Stjepan Diaković učit. u Stakorovici; Jovan Dević štop. stražm. u Kusaji; Mihail Gredelj žup. u Širokoj Rieci; Simo Jagrović učit. u Brusovači; Feliks Bach nadpor. u Krstinji; Matija Vukelić kapetan u Perjasici; Gjuro Dujam poruč. u Perjasici; Otmar Bučar poruč. u Perjasici; Petar Galović učitelj u Poloju; Mihail Sučević straž. u Perjasici; Pavao Marniković straž. u Perjasici; Ivan Trdenić obć. bilježnik u Vugrovcu; Ivana pl. Lopašić gospodja u Karlovcu; Amalija Ključec gospodja u Zagrebu; dor. Josip Kopač odvjetnik u Zagrebu; Jovo Grubić grčko iztočni župnik u Sloboštini; Ivan Demut učit. u Pribiću; Josip pl. Martinić kot. pristav u Krašiću; Mato Jakopović kapel. u Miholjcu; Josip Lajer tajnik gospod. šumar. zavoda u Križevcu; Marko Brajer gradjanin u Križevcu; Mirko Plohlin gradj. u Križevcu; Čitaonica narodna u Križevcu.

Od 43 prositelja primljeni su u nadbiskupsko sjemenište ovi:

U II. god. bogosl. Ivan Varga

U VIII gimn. razr. Josip Kopun, Josip Kotarski, Ignjat Kovačić, Stjepan Kranjec, Nikola Milčić.

U VII. gimn razr. Gustav Bakoš, Stjepan Bolfan, Karlo Kalafatić, Rudolf Kermanj, Mirko Kramarić, Antun Kristian, Franjo Kuzmić, Andrija Mikiša, Franjo Poplašin, Josip Šafran, Ignjat Vukmanić, Josip Vendler.

Zatim pitomci nadbiskupskoga sirotišta: Gjuro Dočkal, Ivan Gösl, Franjo Ivančić, Tomo Košak, Kamilo Kumpf, Ignjat Martinec, Stjepan Nakić, Ivan Paulini, Josip Težak, Marko Vajdić.

Svih primljeno 28.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 33. Tečaj XXII. U Četvrtak, 17. Kolovoza 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Rimsko pitanje pred narodnom skupštinom francezkom.

(Konac.)

Ali ako Francezka neće nikakova rata, zar od tuda sliedi, da ona ni za papu ni za koga nemože ništa učiniti? Vi bi m. g. bili preponizni, kad biste to vjerovali. Vlada i skupština pridigoše domovinu opet; Francezka jošte izranjena, nezadaje jošte straha, ali neprosi već ni za pomilovanje. (Ne, ne, pravo!). Ona zaslužuje, ona ište da bude poštovana, ona je počela s nova brojiti, i budi mi dopušteno reći — vieran je sluga njezin, koji joj to govori — ako ujedno zna biti i jaka i umjerena, ona će i opet istu rieč imati u sudbini svieta, kako ju ide.

Pak dakle što činimo danas mi biskupi, kad se na našu zemlju obraćamo? Mi velimo Francezkoj: Ako već nisi dosta jaka, da sama sv. otca na supor svim i proti svakomu braniš, a to drži barem tu čast da prije svakoga zaišteš, neka Europa s tobom za njega ustane. . . (Uzrujalo se) prije svakoga da govoriš za toga zastupnika božjega na zemlji, za vrhovnoga načelnika ovoga plemenitoga vjerozakona, o kojem je upravo g. Thiers onako rečito besjedio, pak da se ganu na obćeniti sporazumak i obranu svi oni, koji vjeruju u Boga, u evangjelje i u pravicu. Što će Europa učiniti, moja gospodo? Koji će sistem prihvatiti? Ja toga neznam; ali znam ja dvie stvari: prvo da će neizmjerno častno biti za francezku vladu, ako u tom učini početak, i drugo — to vi znate tako dobro kako i ja — da je sadašnja situacija nesnosna, nečuvena, i da nemože obstati; mora se naći način, kako bi se njoj kraj učinio porad poštenja narodah i porad mira sviesti (Desnica hvali). To je nekada jedan glas, koji je tu dole jur zaniemio, i težko se poćuti da ga tu neima, izrekao: „Miru sviesti“, reče de Montalembert „vierskoj slobodi katolikah jest pogodbom sine qua non sloboda pape; jer ako papa, vrhovni sudac, sudište najvišjega prizova, živi organ vjere i zakona katolikah, nije slobodan, tada to biti prestajemo i mi“ (Vrlo dobro s desnice). Ako biste htjeli reći: Istina je, tu je velik katolički i socialni interess; nu mi imamo preveć posla u svojoj kući, a to je jedno vanjsko pitanje, tada odgovaram ja u dvie rieči: vanjsko pitanje? Nije, nego je to pitanje obćenito. Ono ide na oba svieta, isti otoci tihoga oceana nisu izvan njega. Pa kada se zna, kako vam je upravo rečeno, da se s njim stiču svi najvišji interessi Francezke, tko bi smio reći, da je ono za Francezku vanjsko, tudje? Moja gospodo, jest istina: ja priznajem skupa s mojimi štovanimi protivnici, mi imamo kod kuće puno posla. Pa kad bih vam ja ovdje ne samo sve svoje misli u tom pogledu, nego sve viesti što sa svih stranah stižu, hotio kazati, morali biste se prestrašiti. Morda mi jedan put budete dopustili govoriti o tom, pak razkidati ili odkrenuti jednom poštovanom rukom zastor, kojim prekrivamo duboke rane naše domovine. Što mi već danas možete dopustiti da kažem, jest to: da je od svih pitanjah, na koja se moramo spraviti, jedno prvo, koje sva ostala premaže i obuzimlje. Prije svega i nad sve moramo mi povratiti socialni i moralni red; bez toga nije ništa učinjeno (Pohvala).

Ja s moje strane, moja g. tihi motritelj do ovoga časa, ja se dnevice divim vašemu trudu, vašoj revnosti i poslovanju posred žestoke razlike i opreke u vašem krilu. Velim si ja: Tu su još uviek muževi koji u nješto vjeruju; nu dopustite da još nješto reknem: Bili vi što da bili, vi nećete nikad moći utemeljiti nit republiku, niti monarhiju, niti ma kakovu pravilnu priliku družtva,

Digitized by Google

ako prvlje nepridignete duše i značaje, ćudored i porodicu (Vrlo dobro), a nećete vi toga pridići nikad, ako jih opet k Bogu nedovedete (Vrlo dobro). Bez Boga, pobjedjenici ili pobjednici, vazda ćete sami sebe uništavati i medju sobom satirati se; svjedok su god. 93. i komuna (Živahna pohvala s desnice i središta). Neima slobode, neima ćudoreda, neima jednakosti, neima družtva nikakova bez Boga (Uzrujalo se). U tom pogledu činim ja čast skupštini, ili više činim sam sebi čast veleć: da tu neima ljevice niti desnice (Vrlo dobro). Svi smo mi jednoga srca i jedne duše; prizivam na sve slobodne i poštene duhove. To je pravi uzrok, pa koliko je god tih dugih i prežestokih razprah, i koliki god bili valovi nevjere, što se na časove opažavaju, to je pravi uzrok, zašto vi pogadjate željam i težnjam Francezke. Francezka čeka Boga i Bog čeka Francezku isto tako! (Pravo, pohvala). On je njezin nepogrešljivi pretendent, i njegova zastava nepobitna je.... (de Gavardie: vrlo dobro — vrlo dobro, pravo — ljevica se smije i viče). Dupanloup: On je križ, križ spasonosan za sve, koj je sviet spasio, i o kom je slavni vladni načelnik onako plemenito i rečito besjedio: „Ovaj možni vjerozakon, što se kršćanstvom zove, prikaza Boga trpećega za nas na jednom križu, i preoblada ljude, jer je njihovu razumu zadovoljio jedinstvom božanstva i njihova srca ganuo oboženjem muke“ (Uzrujalo se, vrlo dobro — i opet). To je kršćanstvo. Ah, vi se mnogi put potužite, da vam vjera prieti... Ne, ona vam fali (Pohvala). To je uzrok, zašto je oporavak francezkoga naroda, svih katoličkih narodah — jedan Guizot, kad bi tu bio, rekao bi: svih kršćanskih narodah — spojen bezuvjetno sa stvarmi kršćanstva i upravo zato sa slobodom vrhovnoga načelnika crkve; jer papa je zaglavni kamen u sgradi kršćanstva, njegova stvar jest stvar moralne budućnosti narodah i slobode istih dušah.

Tko toga nerazumi, nije razumio poviesti i neljubi prave slobode. Znam ja dobro, moja g. i neću tajiti pred nikim vas: sve to lahko je reći besjedom, nu težko je prevesti u istinu. Sve to, dokle bude čisto zlato od narodah, mora tu i tamo proći kroz strahovite talionice. A mi, crkva francezka, jesmo u 80 godinah jedan put za drugim prošli kroz talionice, i nedavna pretrpiše naše žrtve najžešću vatru. Budi mi dopušteno jošte reći: Vrhovni svećenik sam zar on nije u talionici? Možete-li si pomisliti srce starca, otca, jače obuzeto od neizkazanih brigah, nego je njegovo u sredini onih Talijanah, koji ga obkoliše? Zato moja g. moram dokončati, treba da vrhovni svećenik bude prost i nezavisan. Treba da njegova nezavisnost bude souverenska, jer kako reče državnik, kojega sam rieči više putih spominjao: „Za pontifikat nezavisnost jest souverenstvo.“ Treba da on slobodan jest i slobodan pokaže se; on mora da bude slobodan i nezavisan s nutra i s vana. I makar se nemože ugnuti, da se nestisnu oblaci oko istih božanskih institucijah, dokle su u ljudskih rukah, nije moguće ipak, da bi 18 viekovah veličine i blagoslova dokončalo tim, što bi se od nasljednika Petrova napravilo više manje zlo plaćena kapelana Viktora Emanuela (Vrlo dobro, pohvala s desnice i središta).

Ja velim da to nije moguće. Jest, ima tu nemogućnostih. Godine 1862. kako se spominjem, a vi mi dopustite spomenuti, kad u Rim dojdoh, stupih u hram sv. Petra, pak u toj čudnovatoj samoći, u ovom sjaju, u ovoj neizmjernosti, kadno kleknuh i stadoh motriti taj veličanstveni prizor, proletih mišlju Piemont i po nagonu kano rekoh si: Kako, zar oni da dojdu amo i ovdje sjednu, ovdje da se nastane? To nije moguće! (Uzrujala se ljevica). Vi mislite protivno, neka vam bude; nu nijedan tu nije obstao: niti veliki cesari Konstantin, Teodozij, drugamo oni odoše, prem bijahu gospodari; niti oholi pobjeditelji Atila i Geizerih, koji kad oplieniše grad, pobjegoše; pak ovaj ubogi Viktor Emanuel, ovaj... (Buka s ljevice) Dopustite vi (Vrlo dobro s desnice), ja pripoviedam samo kako jest. On se jedva odvaži tu pokazati, u jutro došao, u večer prošao; ćutio je, da si tu stana postaviti nemože (Smije se desnica).

Čovjek, koj puno bijaše vriedan u politici i u vladanju ljudskih tvarih, Talleyrand, reče: „Tko nerazumi čekati, nesposoban je za velike stvari.“ Što katoličku crkvu velikom čini, pak i u svakoj njezinih nuždah i stiskah, jest to, što je vazda znala čekati i čekajući trpiti, ako je trebalo (Vrlo dobro).

Tu ja prestajem, moja gospodo, i pristajem uz biskupe moje štovane drugove, kojim je čast bila upraviti na vas peticiju, o kojoj čuste izvještaj. Molim vas nekratite vjeri mjesta, koje ju ide pri obnovi družtva; molim vas, nemojte — morda i nehotice — stepen Francezke u vieću europejskih narodah ponižavati, molim vas, čujte glas biskupah, koji govore u ime dužnostih svojih i svojte. Molim skupštinu, neka bi onu peticiju dostojala odpremiti na gospodu ministre i prieko njih na svietloga načelnika vlade. Dignut na vrh časti obćenitim zaufanjem i dospjevši tečajem godinah na vrh žića zna on s ovih višinah promjeriti cienu vjekovitih stvarih. Ja polažem s punim zaufanjem, koje 20 godinah viernosti samo potvrditi mogoše, takove interesse u njegove ruke,

Digitized by Google

pokle sam jih moja gospodo vašim dubokim čuvstvim, vašemu poštovanju nesreće, vašoj vjeri i vašoj pravici preporučio (Pohvala s desnice i središta. Glasovat, glasovat!).

Thiers hvali za izražaj zaufanja, očitovan mu od velikoga biskupa i gradjana i uvjerava: „Ja s jedne strane neću politike moje zemlje nikad htjeti u pogibelj goniti, a s druge strane braniti ću nezavisnost sv. stolice u granicah mogućnosti. Toj dvojakoj dužnosti neću nikad pofaliti.

Barthe predloži, neka se jednostavno predje na dnevni red, pak zato Thiers opet govori:

„Glasujte kako hoćete, ja vaš glas primam, bilo to dnevni red ili da odpremite na vladu. U oba slučaja smatrati ću privolju na razloženu po meni politiku. Zaufajte se u nastojanja, koliko ili sam ili s tudjimi vlastmi budem radio za nezavisnost sv. stolice; nu ja se nedam trgnuti na nikakovu neopreznost. U tom smislu očitujem ja da sam zadovoljan s dnevnim redom g. Barthea.

Gambetta očituje u ime ljevice, da ponukan tako razgovetnim tumačem eksekutivne vlasti njezin dnevni red uzima natrag.

Keller: Čim je g. Gambetta pristao na dnevni red od g. Thiersa primljeni, stvar je promienjena (Burna pohvala).

Gambetta: Ja poznam taktiku, koju svako pitanje hoće da prevrne u osobno. Zar sbilja hoćete da sudbinu zemlje ludo u pogibelj gonite? Thiers opominje na slogu, i žali ponašanje Kellera, prem jako poštuje njegovu osobu. Dupanloup nemože vjerovati, da bi tu bila kakova parlamentarna uzica ili mudrolija. Gambetta opominje ga, da on pristaje uz predlog Bartheov, ali da u njem nije govora o kakovu odpremanju na vladu. Dupanloup: Toga sbilja nisam opazio; to bi se dakle moralo predlogu dodati. Thiers napokon očituje, da je i on za to, neka se preda na ministerij, a Gambetta očituje, da s tom primjetbom predlog tada nije već ljevičin. Glasovalo se, i s 431 proti 82 peticija predana na ministerij.

Gojitba.

Gojiti po etymologiji znači: nješto što jur u klici' u svojih počelih vidivo il sakriveno bitiše, donesti malo po malo do razvoja i savršenstva; iz sjemena odgaja se biljka — drvo; iz jajeta ptica. Toj gojitbi nalıči gojitba čovjeka, samo što je potonja dvostruke naravi: čovjek se najme mora fizički i moralno odgajati. Pošto je čovjek počeo bitisati, sastoji se fizička gojitba u pružanju i porabi takovih sredstavah, koja su potrebita za uzdržavanje i rastenje tiela i njegove životnosti, sastoji se u takovu postupku, uslied koga je čovjek kadar i sam si žitak nabavljati, u takovu naputku, po kom se tielo za rana priuča djelatnosti te postaje gibko i spretno, osobito se pako u tom sastoji, da se brižno odstrani sve, što prieči rastenje te tielu škodi, da se malo izbrusi svaka surovost, hrapavost i t. d.

Buduć pako da čovjek ima biti razumno biće, kojemu valja raditi po zakonih slobode, pravice i kreposti, to mu takodjer treba „moralne gojitbe“, koja će ga usposobiti, da sbilja po rečenih zakonih iz nutarnjega vlastitoga osvjedočenja radi i tako se spasi. Svaki se dakle čovjek ima fizički i moralno odgajati, jer je čovjek. Kod svake takove gojitbe mora s obzira medjusobnoga odnošaja njeko ravnovažje vladati; samo usavršivanje fizičke sposobnosti, kao što i previsoki stepen odlučene duševne naobraze djeluje rad jednostranosti svoje prečesto vrlo pogubno na cieloga čovjeka.

Od prvoga trenutka svoga bitisanja pa sve do konca svoga života ima se čovjek u najširem smislu rieči odgajati. S toga razlikujemo više vrstih gojitbe: elementarnu, školsku, kućnu, državnu i svietsku gojitbu. Odišu-li sve ove gojitbe jednim te istim duhom, promiče-li je sve isti život, to nastaje simetrička cielost. Kod Lacedemonacah i kod drugih to naobraženijih to surovijih poganskih narodah taj sve oživljući duh bijaše ljubav domovine. Nemora-li i nas sve ta ista ljubav oduševljivati? Za sjegurno, samo što kršćanski gradjanin nikada s uma svrći nesmije, da mu je s tom idejom spojiti još drugu, najme onu, na koju nas svietski apostol sjeća pišuć: „Neimamo ovdje stalne varoši, već tražimo buduću.“ (Ad Haebr. 13, 14.). Buduć indi cieli ovaj život ništa drugo nije no perioda gojitbe, pa buduć čovjek neima ovdje postojana obstanka, mora doisto već za rana pozornost čovječju na se povući pitanje: kad prodjem sve stupnje gojitbe te dodjem do konačnoga cilja ovozemnoga života, što onda? To pitanje riešava najjasnije i najpovoljnije vjerozakon. Vjerozakon nas uvadja u tajinstva budućnosti, pa buduć da je ova obuka uzko spojena s budućnošću, pače samo s obzirom na nju nješto važi te se smatrati ima kao pogodba, o kojoj buduće naše bitisanje visi, to je posve jasno, da se pored fizičke i moralne gojitbe još treća t. j. religiozna uzpostaviti ima. Buduć nadalje da religiozna gojitba sve moralne čine ljudske motivirati i s budućim odredjenjem spajati mora, to i opet sliedi, da već u prvom početku razvoja ljudske pameti kod operacije obće i posebne ljudske gojitbe nuždno sudjelovati imade.

Jer su pako svi u buduću domovinu zvani; jer će istom ondje biti podpun sklad, ondje svi se istoga dostojanstva dostati, ista prava uživati, svi sačinjavati izabrani puk, jednu obitelj kao djeca jednoga otca, to bijaše a i jest mudra nakana božja, da se takodjer svi u predbježnom ovom vremenu usposobe i dostojnimi učine, kako će uzvišenu tu svrhu polučiti; da nitko

Digitized by Google

nebude zanemaren, nitko od porabe potrebnih k tomu sredstavah izključen. Vjerozakon, mudrost, kriepost to su sredstva, koja doduše nitko sa sobom na sviet nedonaša; nu ipak stupa svaki na ovo pozorište s raznovrstnimi s početka još zapretanimi od stvorca mu udieljenimi dobrimi svojstvi, pa ako se ta svojstva uzbudjuju, njeguju i goje, na toliko se usposobiti dadu, da se putem njih čovjek rabeć naznačena sredstva do stepena najveće savršenosti uzpeti može.

Al takodjer kao članu zemaljske domovine svakomu je dužnost, da po mogućnosti nastoji približiti i što više sljubiti sve odnošaje ovoga kraljevstva s nadzemnim te prema silam svojim k tomu pripomože, to jest: pravom pobožnošću, mudrošću i kriepošću za tim da teži, da ovdje takodjer dobro uspieva, zlo i opakost sve većma izčezava, da obći boljak kroz obsežnije znanje mah preotme, da sve sveti vez ljubavi, jedinstva i mira spaja. Skoro je već podne — pak imade još mnogo svieta, koj nije zvan, da sudjeluje pri velikom poslu, koj je svim ljudem naložen, još imade ogroman broj siromakah duhom slabićah i nemoćnikah! Pa kano da im sudbina nalići sudbini onih bolestnikah, za koje nam sv. pismo pripovieda, da su bili položeni oko ribnjaka Bethesde u Jerusolimu i od kojih je poslje dolazka angjelova samo jedan ozdravljen bio, i to onaj koj se je prvi u uzburkanu vodu spustio: tako isto spada kod nas prava duševna, plodonosna regeneracija med riedkosti. Mislim ovdje osobito prosti puk. Medjutim je već dobrohotni i čovjekoljubivi genij i u ovom obziru inteligentniji dio našinacah u gibanje stavio, pa sudeć po mnogih ugodnih pojavih, neće želja dugo pusta ostati, da će najme pokret ovaj ne samo pojedinim, već mnogim do duševnoga preporoda pomoći.

Želimo-li, da ih se znatan broj preporodi, treba bezodvlačno ondje započeti, gdje je srce još nepokvareno i dobru pristupno, gdje se drvce još dosta savijati dade, ako hoćemo da raste i uspieva; treba najme početi s gojitbom mladeži.

Buduć da se ob ovom važnom predmetu dan današnji posvuda mnogo govori i živahno razpravlja, nemožemo propustiti, da s obzirom nanj još ova dva pitanja nepretresemo:

1) U kojem se duhu imade gojitba preduzeti i voditi, da se mladjemu naraštaju osjegura sretna budućnost?

Svaki bolje misaoni katolik odgovoriti će na ovo pitanje po prilici ovako:

„Bezdvojbeno u nijednom drugom duhu — (duhovah bo imade više vrstih, s toga veli sv. Ivan: „Predragi nevjerujte svakomu duhu I. 4, 1.) — no u duhu kršćanskom.“ Jer sva mudrost ljudska, nećemo-li da bude tašta, bezkoristna pače pogubna igračka inteligentnoga djeteta, takova mora da bude, da nestoji u nikakovu protuslovju s najvišom mudrošću — Bogom, već usuprot imade se ljudska mudrost smatrati darom mudrosti božje, s toga joj se indi i klanjati, pa kao što od nje proizlazi, isto se tako s njom sudarati i njoj se približavati mora. Uslied toga je nuždno, da čovjek razvijajuć svoje duševne i tjelovne sposobnosti osobito se obazire na dvostruki temeljni stup: religiju i moral; na njima da sve svoje znanje gradi. Pa to je najnaravniji red, da kao što svaki spoljašnji rad ljudski, sva djela i nedjelja redovito od duha proizlaze, da isto tako duh, koj je mnogostrano pogreški podvržen, opet od višega ugleda prima pravila, kojih se držati ima. Pa kad je već jednom čovjeku toli težko podvrći se odluki li čovječjega ugleda, jer je pogrešljiv, to se doista nijednoga čovjeka duh nebi smio u časti svojoj uvriedjenim ćutiti, pače morao bi se za vrlo sretna i umirena držati, kad bi mu pri umnažanju njegova znanja neizbježivim pravilom bilo, samo po objavljenoj nam volji božjoj i po naravskih u srce nam zasadjenih načelih t. j. samo u duhu vjerozakona i morala — a oboje popelo se u kršćanstvu do najveće savršenosti — naobražavati se, usavršivati se, skupljati blago prerazna znanja, te u istom kršćanskom duhu uzgoj drugih odlučiti, uvesti i nastavljati.

2) Tko imade gojitbu mladeži voditi i nadzirati?

Nakana Isusova bijaše, takova životna pravila za sve buduće vjekove ustanoviti, po kojih bi ljudi Boga bolje poznavati učili te ćudoredniji i kriepostniji bivali. On to učini; sv. nauk, koj čuva katoličko kršćanstvo, njegovo je djelo. A taj nauk, da zaista rod ljudski k rečenoj dvostrukoj svrsi dovede, mora kao najdragocjenija baština od jednoga koljena na drugo prelaziti, što nemože inače bivati, no uzgojem mladeži u kršćanskom duhu. S toga je od najveće važnosti pitanje: Tko imade gojitbu mladeži voditi i nadzirati?

„Pustite malene k meni“ (Mat. 19, 14.) reče Isus, kano da je rekao: učinite čovjeka od nježne mladosti njegove pristupna za moj nauk, ulite mu ga jur zarana u srce.

Tko to može bolje učiniti, nego oni, koje je on sam pozvao, da navieštaju rieč spasa, čije je takodjer zvanje još i sada, da u ljudih uzčuvaju duh kršćanstva? Sv. Pavao govoraše jednom sakupljenim starešinam u Efezu: „Bdijte, pazite na se i na cielo stado, u kom vas je duh sv. postavio biskupe, da vodite obćinu božju, koju si je odkupio krvju svojom.“ (Act. Apost. 20, 28.). Nije indi krivica, ako rečemo, da su dakle biskupi naravski nadzornici gojitbe, osobito ako još na um uzmemo, da nije Isus svjetovnim gospodarom i njihovim činovnikom već apostolom rekao: „Idite i naučajte sve narode;“ naučati je poslanje biskupah, to proiztiče iz njihova svetoga zvanja. Bilo bi dakle savjetovati svjetovnim vlastim, da težko breme odgovornosti, koje sa sobom nosi služba gojitbe i obuke, s pouzdanjem na onim plećima ostave, na koje ga je gospodin naložio.

Digitized by Google

Nehtjedosmo tim reći, neka bi biskupi vojsku duhovnih odgojiteljah u sviet izaslali, da popune sva mnogobrojna sukromna i javna učilišta; to bi značilo hustiti proti sebi sadanji duh vremena, nego bi to bilo prema redu i pravoj svrsi svake gojitbe vrlo shodno, duhovnomu poglavarstvu sveto pravo nadziranja ondje, gdje bi imala biti katolička obuka, neokrnjeno ostaviti u tom smislu, da se osim duhovnih odgojiteljah i svjetovnim osobam ta služba povjeri, nu samo takovim, o kojih bi pravoviernosti, sposobnosti i neporočnom životu dotični nadpastir dovoljno osvjedočen bio. Prevažna, presveta i za cieli život od prevelikoga je upliva služba učitelja i odgojitelja, a da se nebi osobito oprezno preduzimao izbor onih muževah, u čijih rukuh sreća ili nesreća cielih obiteljih, občinah, dà cielih pokolenjah leži. Obuka dakle kako već rekosmo, neka se povjeri samo izkusnim, mudrim, naobraženim, kriepostnim, muževom; muževom tvrdih, pravih kršćanskih načelah, koji razumiju ta načela kao mlieko ljubežljive majke svojim gojencem ulievali te mladjahna srca takodjer moralno učvrstiti, samo takovim muževom, koji dobrim duhom, duhom božjim i kršćanskim odišu, koji su daroviti, plemeniti i sposobni ne samo visoko značenje svoga zvanja shvaćati, nego kojim je takodjer stalo, da u svakom obziru s najboljim uspjehom svoga djelovanja rod ljudski usreće, takovim ljudem napokon, koji su kao što veli apostol pripravni, da budu svim sve, te da sve, takodjer i malene, za Isusa predobe.

Kad takove učitelje i odgojitelje omladini želimo i našim sugradjanom preporučamo, može-li itko bez velike nepravde predbaciti nam, da nemislimo dobro po milu nam domovinu, da zagovaramo mračnjačtvo želeć da kršćanski, kriepostni i znanstveni ljudi mladi naraštaj za kršćanske, poštene, dobro podučene gradjane odgajaju? Zabadava će se sviet trsiti, svrhu tu bez svećenstva polučiti, to bo bi značilo kršćanski duh ili posve izrinuti, ili najkašnje podrediti ga nestalnu duhu vremena, a tim bi se nuždno većina upravu usrećujućih uspjehah gojitbe osujetila. Samo gojitba ustubočena na Bogu, vjerozakonu, na savjesti kadra je i najmnogobrojnijema družtvu donieti sreću, slavu, mir i blagostanje, takova pako obuka može samo pod uplivom onih bivati, kojim je izravna dužnost brinuti se za gospodarstvo božje na zemlji, bditi nad vjerozakonom i svieśću.

Povjeri-li se dakle pod njihovim uplivom obuka onakovim muževom, kao što smo ih malo prije nacrtali, tada će napredovati u duhu kršćanstva; mladi gradjanin kao što će na tielu napredovati u jakosti i godinah, tako će i na duhu u pravoj mudrosti; čim će dublje žile religiozna načela odmah s početka u njegovu srcu pustiti, tim će više ine raznovrstne koristi iz njih proizticati; mržnja na svaku nepravdu, na svako zlo, spoznanje dobra sa strane razuma, ljubav zanj od strane srca, težnja da ga vrši od strane volje od dana do dana će rasti, a napokon će se praktična poraba usisane religiozno moralne i znanstvene obuke od mladoga kršćanina u njegovu osebnom i javnom životu i u svih njegovih odnošajih sve to jačim svjetlom obrazivati.

(Sliedi konac.)

Dopis.

Iz Posavine 7. kolovoza. Kao što je već u kat. listu javljeno, obslužiše 2. o. m. novomisnici od god. 1846. svoju 25godišnicu na Vukovini. Dodjoše osim jednoga svi što su jošte u životu suučenici njih 18 na broju — od Drave, Save, Kupe, Une, Dunava hladna i kamena primorja. — Krasan ti je to bio prizor kod njihova sabiranja, — nevidivši se naime neki od razstanka iz sjemeništa nemogahu se sada razpoznati. U srce te diralo njihovo grljenje i suze radostnice. Oko 10. ure krenu gg. svečari u crkvu Vukovinsku, gdje subrat g. S. Haukovec kod istog žrtvenika, gdje no je i primicije služio, izpjeva 25godišnjicu, uz asistenciju i podvorbu jubilejacah, i znatan broj domaćega pobožnoga puka. Pobožnost se svrši krasnim u hrvatskom jeziku izpjevanim „Tebe Boga hvalimo." Trojica jih odsluži sv. misu za četiri pokojna sudruga i preminule profesore. Poslije crkvene svečanosti bijaše medju braćom jubilejci kolegialna sbora i razgovora, ljubezna i šalna spominjanja i osjećanja iz dobe djačtva i crnoškolstva. Vijaše se medju siedoglavci i poluvjeki muževi duh mladosti i mladjahnog suučeničtva. Ugodno je zateklo toli domaćinu koli i suučenike mu prišašće malone svih sukotaranah i inih susjednih svećenikah, koji se uz milovanje jubilejacah zajedno kod krasna objeda s presretnim se cienećim domaćinom radovali i veselili. Od stola je poslan telegram pun ljubavi i privrženosti preuzv. biskupu u Djakovo, zatim telegrami puni zahvalnosti živućim poglavarom i bivšim profesorom preč. gg. kanonikom Milašinoviću i Iliaševiću. Poslije vrućih izjavah, raznih obećanjah, zavjetah i suzami zamočenih poljubacah razstaše se malo po malo suučenici, ostavivši nam svim prisutnim nerazboravljivu preugodnu uspomenu, kojom ponesen njim svim želim, da se i opet za 25 godinah sastanemo.

Viestnik.

Zagreb. Preuzvišeni gospodin nadbiskup Josip Mihalović zaputio se 12. o. m. u Zagorje dielit sv. potvrdu, a prate ga preč. g. kanonik-pobočnik Nikola Horvat i veleč. g. obrednik Blaž Švinderman.

— Veleč. g. Blaž Vrbanec župnik u Ivanskoj postao je prisjednikom preč. duh. stola.

Digitized by Google

— Veleč. sbor prevendarski izabrao je u svojoj sjednici 9. o. m. dekanom veleč. g. Hinka Janušića, koj je tu službu već prije 9 godinah veoma pohvalno obavljao, a prodekanom i bilježnikom veleč. g. Franju Kostanjevca.

Italija. Siedi agitator Mazzini upravio je na talijanske radnike javno pismo, ter jih zaklinje neka nestupaju u družbu socialno komunističnu „Internationale.“ A vaj što će reći taj ostareli urotnik i zakleti neprijatelj priestolah, zašto ne? Poglavita idea njegova života i poslovanja jest narodno jedinstvo i narod na demokratičnu uredjen, a vidi čovjek, da rastu družbe istim ideam pogibeljne, pogubne. Jer Mazzini kolik je god urotnik proti dinastijam, republikanac i demokrat, nije ipak nigda udario na poglavite podloge družtva, vjeru u Boga, ljubav domovine i osobno imanje, pak odvraća radničke razrede talijanskoga naroda, neka nestupaju u družtvo, koje taji Boga, uči prezirati narodnost, domovinu i pravo imanja. Znamenit je u svem trojem pogledu sud Mazzinijev, ali najznamenitiji zaista što kaže o tajenju Boga. „Tajiti Boga to je tajiti, jedinu tvrdu, vjekovitu i nepobitnu podlogu vaših dužnostih i pravicah, kako i dužnostih drugoga pučanstva napram vašim razredom, pak i sigurnost: da ste pozvani na pobjedu i da ćete obladati. Je-li jednom prestala vjera u eksistenciju jednoga prvoga razumna uzroka, prestala je istim mahom eksistencija jednoga najvišjega, sve ljude vezućega i za sve samo jednu dužnost postavljajućega zakona moralnoga; prestala je mogućnost svakomu zakonu za napredak, mogućnost razumne, žiće čovječanstva upravljajuće osnove; napredak i ćudoredni zakon nisu tada ništa više nego prolazna pojavljenja, kojim neima drugoga temelja nego što su nagon i ponuka organizma u svakom pojedinom čovjeku, bez svake druge sankcije nego što je osobna samovolja, pak se i ta interessom i silom svaki put može preinačiti. Pak za istinu: Bog, slučaj i sliepa neodoljiva sila naravi, jesu jedini, koji se pomisliti mogu, uzroci žića; zanijekajte pako onaj prvi, pak uzmite jedan ili drugi sliedećih, u čije ime da zahtievate pravo na gojitbu? u čije ime da obsudite čovjeka, koji je iz sebičnosti zalutao na krivi put? u čije ime da prosvjedujete proti krivičnim svojim gospodarom? u čije ime njim se protiviti? Odkle vam dokaz, da je svim ljudem bez razlike isti cilj, polag koga možete njim doviknuti: „Mi svi jesmo, mi svi moramo biti braća i složiti se da to budemo“!? Zar se budete pozivali na „interesse“, na skupno dobro koje vas goni boj biti i dobiti? A po kom pravu ipak da vi drugim niječete one „interesse“, koji nje gone držati? Po kom načelu, po kojoj dužnosti ćete vi one koji se vašim težnjam budu otimali, u sili iste vaše ljude prozivati na mučeničtvo? Pak zašto? Žrtve, mučeničtvo nemože mahom proizvesti željenih promjenah. Vi se borite i zovete druge na borbu za vašu djecu, za potlašnje koljeno u obće: nu dakle, ako svietom vlada slučaj ili vladaju bez cilja djelujuće sile prirodne nestano, tko vam jamči, da će iz vaših naporah i mukah proizaći željene koristi i nepromjenljivo tada obstojati? Zar ćete zvati u pomoć silu, koja nebudući označenom svrhom posvećena, vaviek ostaje samo sila i tisak? Zar ćete se pozivati na broj, koj ako nije izražaj to je vendar tumač jednoga moralnoga zakona, pak pred samovoljom jedne ponuke, jedne obsjene, jedne bludnje natrag stupa? Ili zar na čuvstvo materijalnoga dobra, koje vidio sam da jedan narod goni danas da postavi republiku, a sutra da postavi monarhiju? Pazite se! Pitanje svedeno na polje sgoljne sile ostaje vaviek neriešeno. — Državatelji današnjega reda imaju stoljeća staru, disciplinom i množinom načinah jaču organizaciju, kakove nikoje medjunarodno družtvo, na koje se svaki čas udara ter uviek u potaji raditi mora, neće nikada imati. Danas je vaš pokret svet, i zato svet, jer se drži na tajenom moralnom zakonu, na povjestnom tradicijami čovječanstva objavljenom napredku, na principu razvitka, što ga je Bog životu opredielio, vazda naprednom principu associacije i jedinstva ljudske familije. U ime onoga zakona, one božanstvene misli, koja prije ili kašnje obladati mora, jer je božja, odbijate vi od vojske „konzervativacah“ ovu ili onu četu s branika njezina, ter nebrani već staroga svietskoga reda: Vaše borbe jesu križarska vojna. Ako vi nje preobrnete u prevrat i stanete prevraćati interesse interessom, tada možete brojiti samo svoje sile. Jeste-li sigurni, da će vam one biti dovoljne? Pa kada bi bile, zar nebiste pobjede vaše dugim i strahovitim ratom gradjanskim krvlju svoje braće okaljali.

Rim. „Osservatore Romano“ od 6. o. m. javlja: Medju biskupi, koji u Rim dadoše javiti, da se dogmatičkim odlukam vatikanskoga koncila podpuno podlažu, sada je takodjer nadbiskup ostrogonski, knez primas ugarski, zatim biskup vacki, biskup pignerolski i armenski nadbiskup mardinski. Svi ti biskupi učiniše, da dodju do sv. otca izrični dokazi njihove vjere u istine u sjednicah koncilskih ustanovljene i proglašene. — Kako „Bayr. Cour.“ javlja, odgovorio je Antonelli na pitanje, da-li će sv. otac u Rimu ostati ili ne, ovo: „Sveti će otac u Rimu ostati samo tako dugo, dok se može nadati s pouzdanjem, da će mu se svjetovna vlast uzpostaviti. Ostavit će pako Rim za cielo tada, kada bi te nade nestalo, ili takodjer kada bi se za svoju osobnu sigurnost s razlogom imao bojati. Nu dok se radi samo o ruglu i pogrdi, neostavlja papa Rima, već ostaje u svom robstvu s nami.“

— Javlja se iz Rima, da se je ondje sastavila tajna družba, koja namjerava najpoglavitije spomenike kršćanstva, kao što crkve, duhovničke sgrade, samostane, u kratko kršćansko-crkveni Rim uništiti, ako bi kakovim posredničtvom posjed Rima za Italiju dvojben postati imao. Nakupljanje petroleuma u židovskom pri-

Digitized by Google

gradku Ghetto moglo bi s tom osnovom biti u savezu, veli „G. C.“ Židovi u obće mnogo agituju u ovo novo doba u Rimu.

Berlin. Jednom napokon zadovoljeno je vrućoj želji svih neprijateljah crkve katoličke. S davna jur zahtievali su svi nevaljani svaki ugled niječući listovi s najvećom žestinom, neka bi se katolički odsjek u ministarstvu za bogoštovje ukinuo. Kolika indi radost i slavlje mora medju njimi da vlada sada, kada se to učinilo. Medjutim nije to tolik udarac za katolike, kako bi se moglo misliti. Ta nije mogao taj katolički odsjek ništa, kada se ono nedavno radilo proti biskupu ermlandskomu, koj je oporna vjeroučitelja dra. Wollmanna skinuo sa službe. U prkos katoličkomu odsjeku vlada osujeti naredbu biskupovu narediv, da izobćena vjeroučitelja gimnazijska mladež ima slušati i dalje ili ostaviti gimnazij i otići drugamo. A tako se dogodilo već više putih, te se katolički odsjek pokazao posve nemoćnim. S toga je o svih katoličkih savjetnicih, koji mogahu biti izvrstni i pouzdani katolici, pučanstvo mislilo svakojako. Sve nedužni morali bi često krivci biti, kada bi vlada za katolike što nepovoljna i nepravedna naredila. Sada, gdje je taj odsjek ukinut, te se unapried zna, da će katoličke poslove rediti protestanti i slobodni zidari, mnogi će se katolik, koj se je dosele pouzdavao u pravednost vlastih, iz svoje nebrige trgnuti. Katolici pruski, a tako i svega carstva biti će prinuždeni u družbah, u štampi, u svih izborih boriti se za svoje zahtjeve i prava. Bez dvojbe potiču sve te naredbe neposredno od državnoga kancelara, ostali ministri nebi na taj način postupali nikada, kao što je i spomenuta naredba glede braunsberžkoga vjeroučitelja dra. Wollmanna potekla od Bismarka. Medju savjetnici Bismarkovimi glava je Wagner, utemeljitelj i odprije urednik „Kreuzzeitunga“, pak dosta dugo vodja dotične stranke. U prijašnje doba sliedio bi Wagner ortodoksni pravac i s toga bio bi prilično pravedan naprama katolikom; ali odkada mu je Bismark Lothara Buchera i Michaelisa pridružio, razabrao bi čovjek mig gospodarov i približio se po malo protestantom nevjerujućim. Sadanji tajni savjetnik Michaelis bijaše mnogo godinah suradnik „Nat. Ztga“ očita organa lože i demokratskih rovarah. Lothar Bucher pako bijaše 1849. kano buntovnički vodja proti pruskomu saboru s uzkraćivana poreza na pet godinah osudjen i pobježe u London, gdje je za „Nat. Ztg.“ rad svoj nastavio. Poslije pomilovan dodje po milosti Bismarkovoj u državnu službu. Kako se doznaje, naložilo je ministarstvo podredjenim oblastim izvješćivati o klerikalnih agitacijah. Liberalci i drugi hajkaši raduju se tomu, ali prevarit će se, ako izvjestitelji nebudu htjeli izopačivati. Još dvoje vriedno je odavle spomenuti. Prvo je za čudo visoka ciena državnih papirah talijanskih, a drugo je radost svih protivnikah katoličkih, koji svaki proti katolikom namereni čin drže za novo jamstvo sporazumljenja izmedju novoga carstva i grabežljive Italije. To se lahko razumije. Prijateljstvom Njemačke kano da se može osjegurati obstanak bezzakonja onkraj Alpah, a s toga raste mladoj Italiji vjeresija i ciena papirom. Ali Bog je pravedan i svakoj nepravdi i bezzakonju doći će platežni dan.

Monakov. Izbori na sveučilištu htjelo se svakako demonstraciju izvesti proti infalibilistom, jer za rektora magnificusa izabraše 29. pr. m. profesori sveučilištni sa 54 glasa proti 4 vodju antiinfalibilistah Döllingera. Za senatore pako izabraše profesore Friedricha, Plana, Riehla, Pettenkoffera, Zittela i Corneliusa sve redom protivnike nepogrešljivosti.

— Vojni duhovnik Gratzmaier iz Eichstätta pobudio je prigodom slavlja bavarske vojske u pratnji generalah redovi odlikovan na gizdavu konju jašeći obćenitu pozornost. Taj svećenik posvećivao bi se u zadnjem ratu danju i noćju svojoj svetoj i težkoj službi; gdjegod bi na bojištu ili u bolnicah trebalo, onamo bi on hrlio k ranjenikom i bolestnikom. „Münchn. Ab. Ztg.“ pripovieda, kako požrtvovanje njegovo i visoki častnik i prosti mora da slavi. U početku rata poslovaše u bolnicah elsaških, a zatim u Nancyu, Chateau-Thierryu, Meauxu, Lagnyu, Versaillesu i Orleansu, u istinu bijaše pravi angjeo utjehe i pomoći svim njemačkim vojnikom bez razlike vjeroizpoviedi. Osobito se odlikova na bojištu pred Parizom prošloga prosinca, kada se ono strašno iz grada udarilo na Virtemberžane. S obzirom na odlično mu djelovanje bude mjeseca siečnja imenovan bavarskim vojnim duhovnikom u diviziji generala grofa Bothmera, gdje bijaše ljubimac svih, častnikah i vojnikah. Nije dakle čudo, da je tako zaslužan svećenik u obćenitu slavlju osobitu probudio pozornost, požrtvovna ljubav njegova zavriedila je lovor-vience i kite cvieća, kojimi ga sa svih stranah zahvalni štovatelji monakovski obasuše.

Amerika. Kako se u statističkom izkazu „Sadliers Catholic Directory, Almanac etc. for 1871.“ čita, ima katolička crkva u sjedinjenih državah do 4000 svećenikah i to: u crkvenoj pokrajini New-York 1100; u St. Louis 980; u Baltimore 700; u Cincinati 700; u New-Orleans 320; u San Francisco 160; u Oregonu 40. Broj dušah naznačen je žalibože samo za 34 biskupije, a svih ima 61. U svem može se za pravo uzeti, da je od $38\frac{1}{2}$ milijuna stanovnikah u svoj uniji po prilici sedmi dio katolički. Medju svimi biskupijami unije bit će bez dvojbe nadbiskupija new-yorčka, gdje ima najviše katolikah, kao što ima u njoj najviše svećenihah — 230 — broj u ostalom s daleka nedovoljan; najmanje pako katolikah ima u biskupiji Littlerook (2000, od kojih su po prilici trećina Niemci, te na 242 stanovnika ide 1 katolik) i u apoštolskom vikarijatu sjevernoj Karolini (1300), gdje na 822 nekatolika ide 1 katolik, premda se broj katolikah u 2 godine malne podvostručio. Za Kansas imenovan je novi biskup Fink,

Digitized by Google

kano pomoćnik apoštolskoga vikara Miégea. Ta pokrajina postade za bielce pristupna istom g. 1854., pak broji u ovo 16 godinah jur 363.000 stanovnika, medju njimi mnogo Niemacah i jednu desetinu katolikah. Od 40 svećenikah stranom Niemacah, Holandezah, Francezah, Italijanah, stranom rodjenih Amerikanacah, 2 su iz Austrije. Benediktinci imadu u Atchisonu priorat, a domala biti će tu opatija, imadu pako realnu gimnaziju i dvie župe. Karmelićani iz Bavarske imadu dva mala stana u Leavenworthu i Scipionu, a Isusovci dvie misije za Indijance, djeluju pako isto tako medju bielci. Od ženskih redovah ima tu benediktinkah, milosrdnih sestarah, gospodjah srca Isusova i sestarah koretskih. — Za katoličku štampu javlja se, da nekoji listovi znatan broj predbrojnikah imadu. Tako ima „Prijatelj istine“ u Cincinatu više od 13.000 abonentah, „Freemans Journal“ u New-Yorku barem 20.000, kat. listovi u Baltimoru i Bostonu isto toliko itd. Vriedno je dakako spomenuti, da u Americi neima listovnih biljegah a poštarina je neznatna, te su časopisi takovi jevtini kano u južnoj Njemačkoj. Katolički list u Baltimoru naviešta progonstvo katolikah i veli, da „tajne družbe“ za tu svrhu rade vrlo revno. To je lahko vjerovati, ako se pozorno prati, kolikom revnosti „slobodni zidari“ od nekoliko godinah po svih stranah svieta rade, da nahude crkvi katoličkoj. Potekla krv katolička u Pekingu i Tientsinu njihovo je djelo. Nu što kat. listovi, kano „Freemans Journal“ na to vele, vriedno je da se zlatnimi listovi natisne. Oni izazivlju javno protivnike veleći: „Upravo to je katoličkoj crkvi tudier potrebito. Inače došla bi u pogibelj, da ju biljke otrovnice i povijuše zadave i zaduše. . . . Najgora je kušnja za katoličku crkvu, kada joj se zastupnici s protivnici vjere slažu. To je dakako udobno, ali vodi u sjegurnu propast.“

(*Knjižtvo.*) Krajiške reforme ili svi novi propisi za krajinu naštampani u posebnu knjigu u osmini a čvrsto vezanu, prieko 20 arakah, mogu se dobiti u odpravničtvu „Narodnih Novinah“ u Zagrebu po 1 for. s poštom 1 for. 12 novč.

— Stenografičko djelo na hrvatskom jeziku izdaje g. Fr. Magdić, profesor na realci zagrebačkoj, slovi g. Julija Hühna u Zagrebu.

— U Albrechtovoj štamparni biti će doskora ukusno doštampano djelo g. dor. Ivana Dežmana s naslovom: „Čovjek prema ljepoti i zdravlju.“

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni duhovni pomoćnici:

Gg. Franjo Celinić iz Požege u Cvetlin; Josip Crnić iz Belovara u Vinicu; Herman Haladi iz Začreća k sv. Ivanu na Zelini; Osvald Hanak iz sv. Ivana na Zelini u Začreće; Nikola Jakov iz Jamnice u Osjekovo; Cvjetko Kutnjak iz Oborova u Tuhelj; Vinko Lepen iz Čazme u Belovar za I duh. pomoćnika; Gjuro Magjar iz Volodera u Čazmu; Edmund Medeotti iz Kašine u Petrinju; Mijo Milić iz sv. Marije pod Okićem u Gornju Stubicu; Josip Miljan iz Vinice u Požegu; Edvard Mrak iz Belovara u Pitomaču; Ive Rukavina iz Maloga Tabora u Voću; Antun Salopek iz Šišljavića u Bebrinu; Franjo Starčić iz Vučina u Kloštar; Nikola Štos iz Petrinje u Mali Tabor; Josip Vabec iz Nove Kapele u Podgorač; Franjo Vraničar iz Rače u Jamnicu.

Namješteni novomisnici:

Gg. Josip Brežnjak u Oborovo: Rihard Filipašić u Sopje; Antun Hercelj u Belovar za II. duh. pomoćnika; Mirko Ivanić u Miholjanec; Stjepan Korajac u Radoboj; Ferdinand Körbler u Topolovec; Josip Kovačić pod Belu; Ivan Kuder u Kašinu; Antun Mikulić u Feričance; Tomo Obran pod Novi Grad kraj Karlovca; Andrija Palmović u Šišljavić; Franjo Petrović u Prelošćicu; Tomo Sataić u Vučin; Edvard Sorko k sv. Mariji pod Okić; Stjepan Šadl u Gaj; Blaž Tomašić u Voloder.

Družtvo sv. Jeronima.

Kano članí II. reda pristupili: gg. Ivan Pevalek gostionik u Novom Gradu; Martin Cerquenec trgovac u Lipovljanih. Kano člani III. reda: gg. Stjepan Babić grč. iztoč. žup. u Mazinu; Mato Kosović podučit. u Lapcu; Učiona triv. u Dolnjem Lapcu; Jovo Peleš nadporuč. u Garčinu; Nikola Jurić nadpor. u Sunji; Antun Holjac žup. u Sunji; Antun Tomazetić trgov. u Sunji; Atanasija Popović učit. u Čremušnjaku; Petar Dabić učit. u Jošavici; Ivan Bušić učit. u Gunji; Obćina Soljani; Antun Gašparac šumski naručnik u Drenovcih; Stjepan Vidović okr. šumar u Drenovcih; Ferdo Zrinšćak nadporuč. u Kovačici; Josip Hauptvogel poruč. u Severinu; Mihailo Janković lugar u Severinu; Matija Bertić učit. u Cigleni; Stevan Milovanović učit. u Novoseljanih; Tomo Munjas narednik u Velikom Trojstvu; Josip Vranić izpisani vodnik u Virju; Stjepan Sabolić opančar u Virju; Vinko Tomasegović učit. u Peterancu; Ferdo Hehtl učit. u Peterancu; Stj. Godek podučit. u Peterancu; Petar Mihoković poruč. u Peterancu; Mijo Židovec učit. u Goli; Mato Janković podučit. u Peter.; Joso Gaži obć. glavar u Peterancu; Joso Perošić obć. glavar u Drnju; Ivo Hegedušić obć. glavar u Hlebinah; Josip Gaži učit. u Hleb.; Andrija Mraz učit. u Drnju; Gajo Radmilović narednik u Sokolovcu; Miloš Ostoić glavar u Sokolovcu; Ivan Benger učit. u Dolnjih Mostih; Marko Hajduković šumar u Kepeli; Nik. Zrinšćak učit. u Topolovcu; Stjepan Gjurgjević trg. u Pitomači; Josip Valentain žup. u Garešnici; Josip Babić poruč. u Dubravi; Ive Vučić trg. u Rakovici; Gjuro Antonić žup. u Zavalju; Marin Lucić učit. u Lipovljanih; Josip Dodigović narednik u Novskoj; Filip Duzanović u Voćarici; Luka Konaković u Novskoj; Luka Šimić u Plesmu; Stjepan Stiasni u Novskoj; Grgur Jerković u Novskoj; Gjuro Lipičanin u Brestači; Stjepan Tatomirović učit. u Goleši; Aleksander Kirilović učit. u Dolnjih Rajićih; Josip Perošević učenik u Rajićih; Antun Suknić poruč. u Rajićih; Učiona narodna u Vrbju; Pero Hajdinović nadporuč. u Kobašu; Jakov Šarampovac poruč. u Slatiniku.

Odbor družtva sv. Jeronima u Zagrebu pozivlje družtvene članove na glavnu skupštinu, koja će se obdržavati dne 21. kolovoza o. g. u jednoj dvorani zagrebačkoga nadbiskupskoga sjemeništa u 9 satih prije podne. Članovi, koji nebi mogli prispjeti u skupštinu, a imali bi kakovih željah ili predlogah na korist družtva, neka jih izvole barem tri dana prije skupštine pismeno priobćiti odboru.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 34. Tečaj XXII. U Četvrtak, 24. Kolovoza 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Fessler o vatikanskom koncilu. *)

Fessler se je našao prinukanim braniti oekumenicitet vatikanskoga koncila. Zašto? neka sam kaže. On veli: Katolička crkva drži u najsvetčanijoj formi obćeniti koncil, naime vatikanski u Rimu. Papa i biskupi katoličkoga svieta priznavaju ga jednodušno za takova; katoličko svetjenstvo i katolički puk, uz vrlo malenu iznimku pristaje u tom uz ujedinjeni episkopat; a evo gle! diže se najednoč iz nebuha bura, koja pobija ovomu koncilu karakter oekumenski tako, da se čovjek u katoličkoj crkvi nadje u potrebi izvadjati na čisto taj oekumenski značaj, ne kao da je morda ikoliko dvojben, nego da se slabi i nevješti od te nerazložne i netemeljite buke nesmetu i nepočmu sumnjati ob onom, što u istinu stoji iznad svake sumnje. — Najbližji pako povod pisanju mu biaše brošura, koju je izdao Schulte pod naslovom:

Das Unfehlbarkeitsdekret vom 18. Juli 1870. und seine kirchliche Verbindlichkeit geprüft.

Da obrani vatikanskomu koncilu značaj oekumenski, opisuje Fessler vas tečaj i rad istoga koncila od sazvanja mu pa do odgodjenja, pak onda na koncu osvrtje se na njekoje osvade, koje se nalaze u malo prije spomenutom, od Schultea izdanom djelu. Fessler budući tajnik koncila svjedok je glede tečaja i rada koncilskoga svakako jedan od najprvih i najznamenitijih, toga radi mislili smo za one, koji Fesslerove brošure nečitaju, povaditi njekoje crtice. Mnogo toga što Fessler pripovieda, poznato je i onako štiocem ovoga lista; toga neće trebati ponavljati. No ovaj je list po svojoj publicističkoj dužnosti objavio bio u svoje vrieme i njekoje prigovore, koji su se činili vatikanskomu koncilu: na njekoje takove prigovore Fessler odgovara; pa baš na to ćemo se najviše osvrtati, jer nam je stalo do istine.

1. Vatikanski koncil sazvao je papa po svojem pravu i na njem predsiedao: u javnih sjednicah sam glavom, a u generalnih kongregacijah po svojih legatih kardinalih. Sazvao je na koncil vas katolički sviet, i tomu je sazivu zadovoljeno, jer se je sastalo otacah iz svega svieta toliko, koliko nigda na nijednom koncilu oekumenskom. U tretjoj naime sjednici bilo je prisutno te glasovalo 667 otacah. Zanimivo je vidjeti, što su i kakovi su. Bilo je 43 kardinala, 9 patriarkah, 8 primatah, 107 nadbiskupah, 456 biskupah, 1 administrator apostolicus, 20 opatah, 23 vrhovna predstojnika redovnička. Od kardinalah bilo jih je 15, koji neimahu biskupskoga reda; od ostalih 28 bili su 2 nadbiskupa iz Austrije, dva iz Francezke, 2 iz Španjolske. Svi drugi bili dakle baš rimski. Od 9 patriarkah bila su 4 orientalska. Od 107 nadbiskupah: 23 Grka i orientalca, naime 8 Armenacah, 5 Chaldejacah, 4 Maronite, 3 Syrca, 1 Grk, 1 grčki Melchit i 1 Rumunj, zatim. 23 Talijana, a iz svih drugih zemljah 46 (iz Austrije 3). Što se tiče biskupah, bilo jih je iz Europe 297, iz Amerike 73, iz Afrike 9, iz Azije 46, iz Australije 13. Italija je sama poslala 122 biskupa, dočim je iz Austro-Ugarske bilo 18, a iz ostale Njemačke 15.

Proti sustavu koncila neima prigovora. Jedino se je već prije koncila u francezkih novinah podigla bila prepirka glede biskupah in partibus infidelium. No je, veli Fessler, odlučeno punim pravom, da se nijedan pravi i zakoniti biskup, imao on dioecezu ili ne, neima izključiti od sudjelovanja na oekumenskom koncilu.

2. Razpravljalo se je o vjeri i disciplini, kako uviek na oekumenskih koncilih, a

*) Das vatikanische Concilium von Dr. Joseph Fessler verlag von Sartori Wien, Graz, Pest.

Digitized by Google

razprava se je vodila u generalnih kongregacijah, a dokončala u javnih sjednicah. Generalna kongregacija je naime skupština svih otacah, gdje se čine predlozi i razpravljaju, gdje se i predbježno glasuje sa placet, non placet, ili placet juxta modum. Javna pako sjednica je svetčani crkveni čin pred svim pukom, gdje se javno pročitaju zasade vjerske ili disciplinarne u generalnih kongregacijah skroz prigotovljene, te se odmah bez svake razprave konačno, poimence i bezuvjetno glasuje sa placet ili non placet. Po tom sliedi potvrda od strane predsjedajućega pape.

3. Gdje ima kakovo veliko tielo viećati, tu se danas pita o poslovniku. Crkva se nije njekada bavila tim, da zanj ustanovi kakove tvrde zasade. Tekar u koncilih 15. vieka biva govor o nječem sličnom; no niti koncil tridentinski nije ništa obćenita ustanovio. No za vatikanski koncil, da mu tečaj bude pospješniji propisao je papa breveom „Multiplices inter“ od 27. studenoga 1869. poslovnik „ex sancta majorum disciplina institutisque.“ Prigovara se tomu poslovniku, da ga je papa propisao: no Fessler veli, da od strane članovah saborskih nebiaše nikakova prigovora proti tomu, što ga je papa propisao, premda su ga molili, da promieni njeke točke. Da su otci koncilski taj poslovnik s najveće strane vrlo zahvalno primili. Istina da su njeki otci nabrzo izrazili njeke želje glede poslovnika, ali s prva dok nije izkustvo pokazalo kakov je, da se je dakako naprama onakovim željam vrlo oprezno postupalo. No kad se je uvidjelo, da poslovnik nije dovoljan, onda da su po nalogu papinu predsjednici kongregacijah zajedno sa odborom, koji je imao prosudjivati predloge, izradili dodatak, koji je dekretom od 20. veljače 1870. proglašen. Proti ovomu dekretu učinjena je, veli, ravno predstavka od jednoga diela biskupah, ali ta predstavka izražava u obće samo bojazan, da bi uslied njekojih ustanovah ovoga poslovnika moguće bilo, te bi se sloboda koncilskim otcem stegnula; pa onda napose naznačuje, kako bi valjalo po njihovu mnienju te ustanove uporavljati i razumjeti, da se nepovriedi koncilska sloboda. A te želje, veli, da su predsjednici, što su samo praktički mogli, sbilja u mnogih točkah uvaživali.

4. Po poslovniku zadržao je papa jus proponendi samo sebi; pozvao je ipak biskupe, da mogu takodjer iznieti, što bi koji za shodno nalazio, ali takove svoje želje imali bi najprije priobćiti posebnomu odboru za to od pape naimenovanomu, pa onda tekar ako je odbor odobri i papa dopusti, mogu se staviti na razpravu u koncilu. To je, veli Fessler, prouzročilo ponješto nesporazumljenja, jer latinska rieč proponere da znači i Antrag (predlog u obće) i Vorlage (predlog stavljen na red, da se o njem razpravlja). U svakoj veli dobro uredjenoj skupštini pripada ono prvo svim članovom, no drugo predsjedniku.

5. Osim odbora za prosudjivanje predlogah, kojega je imenovao sam papa, imali su otci izmedju sebe sami izabrati četiri odbora, svaki od 24 člana. Tim se je odborom svašta predbacivalo. Fessler kaže za onaj odbor, kojega je papa sam sastavio, da mu nije zadaća hvaliti sve krasne sposobnosti tih odbornikah, od kojih je bilo 12 kardinalah a 14 nadbiskupah i biskupah, ali to da mu je slobodno primietiti, da su po svojem prijašnjem ili sadašnjem položaju bili na odličan način kadri uzpoznati prave potrebe crkve i države, i na temelju svoga bogatoga znanja i mnogostranoga izkustva izreći zrel i čestit sud. — Glede ostalih odborah veli, da (osim predsjednika kardinala, kojega je papa sam naimenovao) u nje nije izabran nijedan kardinal, opat ili redovnički general. Nadalje nezna Fessler, što je ponukalo otce, da se prije biranja tih odborah predbježno porazgovore i sporazumiju, da-li to da nepretegnu Talijani, ili pako čuvstvo pravedna obzira na različne glavne dielove crkve: ali da se u tih izborih nahodi divno surazmjerno podieljenje na različne zemlje, tako da su Talijani, inače na broju znamenito pretežni, svojevoljno i faktično odrekli se izabirati u te odbore toliko svojih članovah, koliko bi njihovu većem broju odgovaralo.

6. Fessler crta nadalje slike javnih sjednicah i generalnih kongregacijah, kaže o čem se je razpravljalo i kako. Odatle samo to vadim, da on kaže, da su otci govorili s velikom slobodom, da su se čula o predloženih predmetih vrlo različna mnienja, da se je debatta tekar onda zaključila, kad se nije više nitko za rieč javio, napokon da su se schemata sa svimi govori u njihovoj cielosti uputjivala na dotične odbore, da jih prerade. (U synodi bila su 24 stenografa, klerika, pod jednim direktorom, presbyterom. Tako su odbornici, ali samo ovi, mogli imati pred očima stenografičke govore govornikah). Nego ono ću točnije po Fessleru izpripovjediti, što se tiče dekreta o papinoj nepogrešljivosti.

7. Na temelju dopunjenoga poslovnika (dakle poslje 20. veljače 1870.) porazdieljen je dogmatički schema de ecclesia Christi sadržavajući tri strane: o crkvi, o primatu, i ob odnošaju izmedju crkve i države. O prvoj dakle strani imali su najprije otci činiti svoje pismene opazke, za što jim se dao rok od 10 danah, koj je iztekao 4. ožujka. Zatim je došla na red druga strana „o primatu.“ Schema je tu imao prvobitno samo dva poglavja, naime poglavje (11.) o primatu i

Digitized by Google

(12.) o svjetovnoj vlasti sv. stolice. Nego veli Fessler, jur odprije sjediniše se mnogi biskupi u želji, da se nauk o papinoj nepogrešljivosti, nalazeći.se u crkvi, formalno izreče dogmom, i 450 biskupah zahtievaše, da se taj predmet stavi na razpravu. Zahtiev bude predan odboru za prosudjivanje predlogah, odbor se zanj izjavi i papa dopusti. Na to se gore rečenomu poglavju o primatu pridodalo novo poglavje o nepogrešljivosti, i otci 6. ožujka pozvani, da o tih poglavljih napišu svoje primjetbe. Rok je bio najprije na deset danah opredieljen, za tim za drugih 8 produžen, te je tekar 25. ožujka iztekao. Predalo se je 149 primjetbah, koje su se skoro sve protezale na jedno i drugo poglavje. Synopsis analytica sačinjena od dogmatičnoga odbora iznosila je glede poglavja o primatu kvart od 104 strane, a glede poglavlja o nepogrešljivost kvart od 242 strane. Tu se vidi, veli Fessler, jedno kako je sviestno dogmatički odbor svoju zadaću vršio, naime otce o učinjenih primjetbah podpuno izvješćivao, a drugo, kako su po tom i otci još prije ustmene debatte iz samih pismenih primjetbah mogli se uputiti o stanju toga pitanja.

Dok su se rečene primjetbe predavale i tiskale, medjutim su se otci u generalnih kongregacijah bavili s prvom dogmatičnom schemom o vjeri. Debatta se je vukla u dugo, dogmatični odbor izpravljao je sveudilj nacrt prama primjetbam otacah, dok se napokon to postiglo, da je u javnoj sjednici tretjoj dne 24. travnja jednodušno prihvatjen. Zatim su razpravljali otci o nacrtu, koj je bio „o malenom katekizmu.“ Ali pod konac travnja budu razdieljene medju otce tiskane primjetbe učinjene glede scheme o primatu i nepogrešljivosti papinoj, izvješće odbora dogmatičnoga i prenapravljeni schema pod naslovom: Constitutio dogmatica prima de Ecclesia Christi sadržavajući 4 poglavja sa shodnim uvodom. 1. pogl. ob ustanovljenju apoštolskoga primata u Petru, 2. o sveudiljnosti primata Petrova u rimskih papah. 3. o naravi i bitnosti primata rimskoga pape. 4. o nepogrešljivosti rimskoga pape. Pa velika većina otacah zahtievaše, da se ob ovoj novoj schemi prije svih ostalih vieća. Istina da su se tomu predstavljanju te scheme protivili oni otci, koji su željeli, da se u obće o nepogrešljivosti papinoj nerazpravlja, ali, veli Fessler, mislilo se je, da valja prije zadovoljiti želji velike većine. I tako se otvori generalna debatta o toj schemi dne 14. svibnja.

(Sliedi konac.)

Gojitba.

(Konac.)

Ali proti tomu dobrohotnomu razvoju naše iz načelah katolicizma crpljene nastavne osnove, podignuo duh vremena, vazda pripravan udarati na sve, što nas sjeća temeljitosti, svoje oružje. Jer prosti puk, umoren svakovrstnim poslom, nije držao istoga koraka sa bezbrižnom djecom ovoga svieta na putu znanja i prosvjete; jer je u duševnoj naobrazi daleko zaostao, umuju ovako: „Svećenstvo je imalo kroz osam stoljećah obuku i školsko nadzorničtvo preko sebe; puk stoji na najnižem stepenu prosvjete, nije dakle uprava dobra, mora se dosljedno druga uvesti.“

Nepravedno je i nemilostivo s toga, što je puk na stazi prosvjete daleko zaostao (čega neniječemo) svećenstvo napose, ili samo naše predje u obće bezobzirce koriti i osudjivati; to pokazuje, da se s obzirom na dar kombinacije upravo ovdje, gdje bi valjalo po točnom mjerilu tiek svieta i dogodjaje vremena en gros procieniti, nestoji na najčvršćem stanovištu.

Blaže ćemo suditi naše predje, ako najprije u obće promislimo, da sviet k cilju svomu, savršenosti, istom u susret ide. Svaka doba imade svoju zadaću, koju mora riešiti. Koj se je n. pr. čovjek rodio kao savršen mudrac podučen skroz u svih znanostih? Ista vječna mudrost Isus došav na ovaj sviet, za dobro je pronašao, duševno bogatstvo, koje je s neba donio, postupice samo razvijati i malo po malo očitovati: napredovao je u mudrosti, milosti i godinah pred Bogom i ljudmi. Isto tako cielo ljudsko pokolenje. Tko smije reći da dosada gledom na prosvjetu i usavršivanje čovječega uma ništa nije učinjeno? Ako nismo sve ono, što istom sami želimo, gotovo našli, nije-li ipak pokraj toga mnogo veličajna i koristna učinjeno? Da-li se uzdamo, da ćemo sve ono, što je do najvećega stepena ljudske prosvjete nuždno, sami izvesti moći? Pa kad moramo još znameniti dio budućim vjekovom prepustiti, da-li nas smije potomstvo odsuditi, što i to još nismo dovršili? Nismo mi nemoćni stvorovi takovi, te bi po našoj volji, razboru i sili cieli vjekovi moralni i politički oblik svoj dobivali; Bog sam je taj, koj po svojoj mudrosti kao što sunce od nizkoga obzorja do najviše točke poldneva, isto tako i duševnu svjetlost, koju ljudem udieli, samo malo po malo od jednoga stepena do drugoga višega, od jednoga koljena do drugoga, od jednoga razreda ljudih do drugoga vodi, povisuje, razširuje; pri tom se dakako služi ljudmi kao oružjem, al ujedno i svakomu njegov posao naznačuje, stazu pokazuje govoreć: dovle a ne dalje!

Što se pako napose katoličkomu svećenstvu predbacuje, da je imalo kroz toliko stoljećah gojitbu i školsku upravu preko sebe i t. d., mnijemo da bi istim načinom mogli primietiti, da je kroz 18 stoljećah imalo svećenstvo zadaću narodom kršćanstvo naviestati, pa

Digitized by Google

gle još imade mnogo azijatskih narodah, Indijanacah, Arapah, Mongolah, mnogo amerikanskih i australskih koljenah bez toga svjetla, bez te blagodati; dakle je svećenstvo kroz 18 stoljećah zlo službu svoju vršilo, zlo dužnost svoju činilo ili možda nije ništa učinilo? Jer Isus nije sve bolestnike kod kupališta Siloje ozdravio; jer je kod tako zvane liepe kapije hrama Jerusolimskoga njekoga od poroda hroma istom Petar a ne Isus izliečio: nije Isus dakle nikoga, il zašto nije sve ozdravio? Sastoji-li se pučanstvo naše zemlje samo iz pučanstva nižega razreda? ako ne, odakle je crpio ostali ne mali dio svoju prosvjetu, svoju religioznu i znanstvenu učenost? Ta ne valjda iz visokih učionah inozemskih? Ako se prosto pučanstvo na najnižem stepenu naobraženosti nalazi, to moraju ostali stanovnici naravski nješto više stajati; tko ih je na taj stepen doveo? kako su se oteli neznanstvu? Ako nije uprava dobra, to ili nije bila dobra već u prijašnjih stoljećih, il je istom sada zločestom postala; u prvom slučaju neda se pojmiti, kako su ju mogli kroz tolika stoljeća na kormilu pustiti; neda se pojmiti odakle prosvjeta onim, koji nisu u inozemstvu bili; ako-li pako uprava samo sada nevalja, to bi se morala dokazati golema razlika izmed današnjega i negdašnjega svećenstva, a glede puka moralo bi se reći, da je prije bio bolji, pametniji, naobraženiji nego-li je sada. — Nadalje: nije-li u prijašnja stoljeća krom svećenstva skroz nitko drugi s pukom posla imao? Nije-li svećenstvu u toj velikoj dobi vremena ništa drugo i nitko drugi povjeren bio do prostoga puka? Pa napokon: zar je u istinu ciela uprava na toliko u rukah svećenstvu, da je moglo sámo bez tudje pripomoći s puta ukloniti sve one zapreke, koje prieče razvoju pučke obuke?

„Treba da se uvede koja druga uprava.“ Koja? Svjetovna uprava. Kakove su namjere glede svećenikah u ovom projektu sakrivene, znamo; nu kakovoj bi se koristi puk odatle nadati imao, težko bi i najtopliji zagovornik te nove uredbe unapried bar s njekom vjerojatnošću kazati znao. Po našem sudu bi i najvjerojatnije probiti podosta naličile onim, kakve crkva crpi iz dobarah, štono su poslje sekularizacije pod upravu svjetovnjakah spala. Kad bi se puk imao odgajati na moderni skroz profani način, kad bi se samo o tom radilo, da seljak bude što finiji, u ponašanju svom što pristaliji, da si steče što veću prevejanost, što izbrušeniji spekulativni duh, da si možda kod oranja vrieme prikraćuje Schakespearom, Viktorom Hugom, tada dakako nebi svećenstvo kod takove pučke obuke ništa posla imalo, al bi takodjer pravi probitak naroda vrlo preporan bio.

Ako-li pako moralni boljak naroda glavnom pogodbom, dà prvim zahtjevom svake naobraženosti biti mora, o čem dvojbe neima, radi bismo vidjeli, kako će to sami svjetovnjaci izvesti, pošto su jednom upliv crkve na pučku gojitbu odstranili, pošto su sveto počitanje napram svećenstvu takovim izključenjem u srcu puka oslabili, pošto su onaj temelj, na kom se svaka prosvjeta osnivati imade, najme nabožnu ćut, koju još svećenstvo uzbudjuje, iz srca naroda izrinuli.

Takovo izključenje svećenstva pogibelju prieti mnogim, osobito nižemu razredu toli glede vremenite koli glede vječne sreće. Ako-li je ponajglavnija zadaća prosvjete pripomoći ljudem do jedne kao i do druge sreće, to je u redu, da k vremenitoj sreći svjetovna oblast za jednu ruku, al ujedno i crkvena oblast za drugu ruku narod kroz vremenitu k vječnoj sreći vodi.

Buduć da se ove dvie svrhe osobito dobrom gojitbom po školah postići mogu, mora upliv na ovaj prevažni posao obadvima oblastima neokrnjen ostati; civilnoj oblasti, da se njezinom brigom izvanjska gojitba po pravilih simetrije i čvrstoće bez ikakove zapreke brzo podigne i u dobru stanju održi, crkvenoj, da vodeć nutarnju gojitbu. svemu pečat savršenosti udari.

Odasvud se čestita našemu stoljeću, pa se sbilja i može ponositi, što mu je providnost zadaću nametnula, da ozbiljno o velikom djelu prosvjete nastoji. Za narodi koji hvalevriednom revnošću to djelo započeše, stupamo i mi — baš ne zadnji — žurnim korakom i dosta velikim oduševljenjem. Odasvud počimljemo spoznavati manjak i kaos, štono ga svi vidimo na pozorištu pučkoga života; uvidjamo koli je nuždno preustrojivati i sistematizovati. Da-li se može o svećenstvu misliti, da će samo ono, gdje se svi posla laćaju, stajati prekrštenih rukuh? da ono neuvidja potrebe popravka? da ono nedieli istih plemenitih mislih? da će se ondje, gdje bi valjalo pomoći, natrag povući, čega od svoga postanka još nikada radilo nije? Poznaje svećenstvo svoje zvanje, svoju zadaću. Al može-li se o civilnoj oblasti misliti, da će se bez svakoga obzira na posljedice odreći toli neobhodno potrebite poluge za uzdržanje blagostanja zemlje i njezina usavršivanja izključiv svećenstvo od obuke il oslabiv mu njegovu djelatnost? Glas odzgor ovako dovikuje: „S t u p a j t e z a j e d n o o b a d v i e o b l a s t i, n a m j e s t n i c e m o j e, t e r i e š a v a j t e z a d a ć u, k o j u s t e u s l i e d v a š e g a p o l o ž a j a z v a n e r i e š i t i, o d g a j a j t e p u k z a d o b r e, ć u d o r e d n e i m a r l j i v e g r a d j a n e, o d g a j a j t e g a u j e d n o z a v r i e d n e b u d u ć e g r a d j a n e k r a l j e s t v a n e b e s k o g a.“ Indi još jednom: nitko nereci (što se žalibože u istinu veli) nek se svećenstvo brine samo za vjerozakonsku struku, neka kao takovo, koje je za oltar odredjeno, službu oltara čini. Sve drugo pako neka se prepusti izključivo državi i njezinim činovnikom.

Kroz vremenitu svrhu dolazimo k vječnoj; tkogod k svrsi vodi, tomu se mora dopustiti, da o porabi svihkolikih sredstavah sud svoj izriče i slobodno na nje upliva, da se težeć za svrhom štogod neizostavi il gdjegod nezapne. Civilna oblast može se crkvi bezuvjetno

Digitized by Google

povjeriti a i osvjedočena biti, da neće puku nikada uciepljivati načelah, koja bi po državu pogubna bila, da neće nikada dopustiti takovimi se sredstvi služiti, koja bi priečila sretni obstanak njezin il joj škodila. Da puk podaničku svoju dužnost sviestno vrši; da se ljaga proste opačine čim bolje izpere, te tako svjetovnomu sudu mnogo truda, zemlji mnogo troška prištedi, a što je najglavnije, da se kazna božja od nje odstrani; da domaći sinovi, na što osobito paziti valja, pošto su urednom obukom postali razboritiji i prosvećeniji, obljube znanost neotudjiv se ipak od svoga zvanja; da se neizrode u učenę nevaljance, umstvujuće badavadjije, u politizujuće buntovnike; da obogaćujuć si um, nezaborave oplemenjivati si srce; — — — ako je ikoj čovjek, ikoja zadruga bila il jest još kadra riešiti takove i njim slične po državu vrlo koristne zadaće, to je bila kadra a jest još i sada ona zadruga, koja kroz razum i vjerozakon na nutarnjega čovjeka djeluje, na volju njegovu i osvjedočenje upliva, savješću nutarnjega njegova sudca budi, te koja je odzgor nalog dobila, da ga iz driemeža iztrgne. Leži indi u vlastitom interesu države, da se, pripoznavajuć vrstne zasluge crkve, pripravnom izkaže, prepustiti svećenstvu neokrnjeno ono pravo, uslied koga je povlašteno, očekujuć od države izvanjsku uredbu, djelovati u nutarnjost ciele gojitbe, s nutra čovjeka odgajati, usadjivajuć mu u srce obię zapoviedi, koje je Isus kod Mat. 22, 21. izrekao: „dajte caru što je carevo a bogu što je božje“, na tom temelju sve druge zakone gradeć, poticajuć prosti puk a i sve ostale razrede ozbiljnimi religioznimi motivi, da ih u izvanjskom životu obdržavaju.

Na taj način neće se nijedna ovih dvajuh velikih svrhah, rad kojih bitišemo i u zadružnoj svezi živemo, promašiti, što se nikako nebi moglo reći, kad bi puk, koj i onako malu vremenitu korist uživa, otudjiv se od višje svrhe, bio bez nade bolje budućnosti; tada bi se zaistą mogao smatrati, da nije za ništa drugo stvoren, već da kao puko orudje tudju korist promiče. Kada se indi crkva zvanom ćuti, da bdije, kako nebi nježna srca nijedno od onih mnogih načelah, koja se osobito u naše doba poput otrovnih gljivah umnažaju, okužilo; kad na to pazi i zato se brine, da se svaki priuči od rana jutra do kasne noći ustrpljivo nositi svoje breme, da svaki nastoji sa svoje strane rado promaći vremenito blagostanje, da se svaki za mlada na to nuka, ne samo obećanjem vremenite koristi, već osvjedočenjem o najvišem biću i vječnoj plaći, tada zaista ništa neprieči svetomu savezu, koj bi država s crkvom gojiti imala priznavajuć joj njezina prava na gojitbenu struku.

Iv. H.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII DIVINA PROVIDENTIA PAPAE IX.

EPISTOLA ENCYCLICA

Ad omnes Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, aliosque locorum Ordinarios Gratiam et Communionem cum Apostolica sede habentes

PIUS PP. IX.

VENERABILES FRATRES SALUTEM ET APOST. BENEDICTIONEM.

Saepe, Venerabiles Fratres, in hoc diuturno Pontificatu ad Vos conversi significavimus Vobis, quam grato exceperimus animo argumenta devotionis illius et dilectionis, quas misericordiarum Deus indidit Vobis, ac fidelibus curae vestrae creditis erga Nos et Apostolicam hanc Sedem. Et sane cum inimici Dei civilem eius ditionem invadere coeperunt, ut tandem, si fieri potest, praevalerent adversus Jesum Christum et Ecclesiam, *quae est corpus Ipsius et plenitudo Eius*; Vos Venerabiles Fratres, et christianus populus, nunqam Deum, *Cui* venti et mare obediunt, exorare desiistis, ut procellam sedare vellet, nec unquam destitistis ab iterandis amoris vestri testimoniis, omnibusque adhibendis officiis, quibus Nos in tribulatione Nostra solari possetis. Postquam vero hac ipsa urbe totius orbi catholici capite privati fuimus, et eorum arbitrio commissi, qui Nos oppresserant, Vos una cum plerisque e Dioecesium vestrarum fidelibus ingeminastis preces, crebrisque denunciationibus asseruistis sacrosancta religionis et justitiae jura, quae incredibili proculcantur ausu. Nunc autem, cum novo post S. Petrum eventu, et in Romanorum Pontificum serie prorsus inusitato, sextum et vicesimum attigimus annum Apostolici Nostri ministerii in Romana Cathedra, indicia edidistis adeo illustria gaudii vestri ob insigne hoc beneficium tenuitati Nostrae largitum, et adeo perspicue demonstrastis florentissimam vitam, qua ubique informatur christiana familia, ut profunde commoti fuerimus; votaque Nostra vestris jungentes, novas inde vires duxerimus ad plenum absolutumque triumphum Ecclesiae fidentius expectandum. Contigit autem Nobis acceptissimum, creberrima ubique affluxisse supplicantium agmina ad sanctiora templa, eaque in toto terrarum orbe confertissima redundasse fidelium frequentia, qui una cum proprio Pastore, per publicas preces et sacramentorum usus Deo gratias agebant de beneficio Nobis collato, et instanter ab ipso Ecclesiae victoriam postulabant. Moerorem autem, curasque Nostras non levari modo, sed et in gaudium converti sensimus a litterarum vestrarum gratulationibus, obsequiis, votis, a creberrimo fidelium undique confluentium adventu, quos inter plurrimi eminebant nobilitate generis, aut dignitatibus ecclesiasticis vel civilibus praestantes, sed fide nobiliores, quique omnes affectu et opere juncti plerisque ex istius urbis et occupatarum provinciarum civibus, huc a dissitis etiam regionibus convolarunt, iisdemque se objicere voluerunt periculis et contumeliis, quibus Nos sumus obnoxii, ut coram

Digitized by Google

testarentur religiosos suos, suorumque concivium erga Nos sensus, Nobisque volumina afferrent, quibus plurima centena millia fidelium ex omni gente, proprio adscripto nomine, Nostri principatus invasionem acerrime configebant, ejusque restitutionem a religione, justitia, ipsaque civilitate flagitatam et praeceptam graviter expostulabant. Hac vero occasione stips quoque Nobis solito largior affluxit, qua pauperes simul ac divites occurrere conati sunt factae Nobis inopiae, cui accessere munera multiplicia, varia, nobilissima, splendidumque christianarum artium et ingeniorum tributum relevandae praesertim accommodatum duplici Nobis a Deo concessae potestati spirituali ac regiae; et praeterea copiosa splendiadque supellex sacrarum vestium et utensilium, qua squalori et egestati tot Ecclesiarum undique occurrere possemus. Mirum certe spectaculum unitatis catholicae, quod evidenter ostendit, Ecclesiam universam, licet toto diffusam orbe, gentibusque compactam disparibus moribus, ingenio, studiis, uno informari Dei spiritu; et eo prodigiosius ab ipso confortari, quo furiosius illam insectatur et urget impietas, et quo callidius omni ipsam humano auxilio destituere conatur. Effusae igitur et maximae Ei gratiae habeantur, qui dum ita dat gloriam nomini suo, per praesentem ipsam virtutis opisque suae demonstrationem afflictas erigit mentes ad spem indubii triumphi. Verum si bonorum omnium datori haec referimus accepta; gratissimo simul animi sensu afficimur in eos, qui se instrumenta praebentes divinae providentiae, Nos omni cumularunt auxilii, solatii, obsequii, devotionis, amoris officio. Sublatis autem ad caelum oculis ac manibus, quidquid hujusmodi impensum est Nobis a filiis Nostris in nomine Domini Ei offerimus, enixe poscentes, ut communibus eorum votis pro hujus Sanctae Sedis libertate, pro Ecclesiae victoria, pro mundi tranquilitate citius obsecundet, et liberaliter unicuique in caelestibus ac terrestribus illam referat gratiam, quam Nos referre nequimus. Significare profecto peculialiter optaremus universis et singulis gratum animum Nostrum, Nostramque testari propensissimam voluntatem; at uberrima ipsa copia officiorum re, scripto, verbis undique oblata id fieri plane non patitur. Ut igitur quod cupimus aliquo modo assequamur, Vos, Venerabiles Fratres, quibus primas sensuum horumce Nostrorum partes deferimus, rogamus, ut eos Clero populoque vestro diserte nuncietis ac aperiatis. Hortamini autem omnes, ut constanter vobiscum in oratione perseverent animo plane fidenti; nam si oratio justi assidua penetrat nubes nec discedit, donec Altissimus aspiciat, et Christus promisit, adfuturum se duobus in nomine suo conjunctis et consentientibus, Patremque caelestem facturum quidquid ipsi petierint; multo magis profecto Ecclesia universa jugi et unanimi oratione sua assequetur, ut demum, divina propritiata justitia, contritas videat infernas vires, profligatos ac deletos humanae malitiae conatus, pacemque et justitiam reductas in terram. Vos autem quod spectat, Venerabiles Fratres, in hoc praesertim animum intendite et vires, arctius semper inter Vos conjuncti confertam veluti phalangem objiciatis Dei hostibus, qui Ecclesiam, nulla unquam vi destruendam, novis adhuc artibus et impetu aggrediuntur; quo facilius et efficacius eorum incursui resistere et eorum agmina fundere possitis. Haec quae vehementissime desideramus et enixe petimus, Vobis, totique catholicae familiae toto corde adprecamur; atque interim auspicem optatissimi eventus, divineque favoris Apostolicam Benedictionem, indubiam praecipuae benevolentiae Nostrae, gratique animi testem, unicuique vestrum, Venerabiles Fratres, Cleroque et populo toti singulorum curae commisso ex imo pectore depromptam peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die V. Augusti festo Mariae S. in Exquiliis anno Domini MDCCCLXXI. Pontificatus Nostri Anno Vicesimosexto.

PIUS PP IX.

Viestnik.

Zagreb. Za posvećenje presv. i preč. gospodina biskupa biogradsko-smederevskoga Janka Pavlešića ustanovljen je rok u nedjelju 3. rujna t. g. u prvostolnoj crkvi zagrebačkoj.

— Rodjendan nj. veličanstva cesara i kralja obslužen je uz obične sjajne svečanosti: u prvostolnoj crkvi, gdje je svečanu misu služio presv. g. biskup J. Pavlešić, pribivahu gradjanske oblasti s preuzv. gosp. banom na čelu, a vojska obslužila je u garnizonskoj crkvi oo. franciškanah.

— Kraljevo ili god sv. Stjepana kralja i sajam sutradan minu ove godine uz starinsku nalogu svieta, jer je prijalo liepo vrieme.

— Preč. g. kanonik Matija Skender Babić obslužio je na Kraljevo u crkvi oo. franciškanah ob 10. uri pjevanom misom uz veliku asistenciju jubilej petdesetgodišnji svoga misničtva. —

— Vl. g. Mih. Legin, župnik u D. Dubravi imenovan je za namj. vicearhidjakona u kotaru dolnjem medjumurskom.

— Prva učiteljska skupština hrvatska s izložbom učilah otvorena je svečano po preuzv. g. banu u prošlu subotu ob 11. uri.

— Iz Belovara stiže nam prežalostan glas, da je dne 18. t. m. preminuo preč. Jakov Pettek, opat, i podarcidjakon i župnik belovarski. Lane još latila se njega jedna vrst sušice, koja mu eto 58 godinah staru prekinu život. Kako bijaše muž razuman i naučan, plemenit i značajan, duhovnik pobožan, revan a razborit, državljan vieran a rodoljub ognjen, službenik brižan i točan, poslenik uredan a neumoran, poglavar bojan i štovan, prijatelj i drug zaufan, riečju muž obćenito ljubljen

Digitized by Google

poštovan, tako je njegova smrt za svakoga znanca pretužna viest. A koliko bijaše u Belovaru od svih razredah poštovan, pokaza pogreb njegov. Kod Boga mu bolji namještaj!

— Od 1. Rujna t. g. počima u tiskarni Iv. Vončine (nova tiskarna narodna) u Zagrebu izlaziti na njemačkom jeziku list dnevnik: „Südslavische Correspondenz", jedan organ stranke narodno-liberalne. Godišnja ciena za Zagreb 12 (u kuću 20 nov. na mjesec), poštom 16 for. „Agr. Lloyd" javlja, da sa zadnjim Kolovoza prestaje izlaziti.

— Spomenusmo i mi nedavna viest, koja je iz djakovačke biskupije javljena najprije bečkomu „Vaterlandu", a iz njega zakružila po novinah ob odboru za crkvene knjige. „Salzb. Kbl." zapita dolje svoga čovjeka, a on ga obaviestio ovako: „Istina je prava, da je postavljen odbor, neka bi na hrvatskom jeziku složio obrednicu knjigu, nu posve polag obćenite Rituale Romanum. Do sada rabila su u našoj biskupiji tri rituala: kaločki, ostrogonski i zagrebački; a našao sam ja u nekih crkvah i sam Rituale Romanum. Dakle da u biskupiji u tom pogledu bude posvuda jednako, postavljen je odbor i povjeren mu posao. To pako naravno neće biti bez dozvole iz Rima." — Spomenuti list nevjeruje, da bi sv. stolica dopustila otajstva dieliti u narodnom jeziku. To se zna, da nije znati, hoće-li neće-li dopustiti; nu ako se zna već, da nekojih otajstvah bez narodnoga jezika nije ni moći podieliti osim ako ćeš brojiti u strogom smislu formulu otajstva, pak n. pr. isto otajstvo pričesti da se po uvedenom običaju starinskom tako dobro po mnogih biskupijah njemačkih dieli uz govor njemački, kako u hrvatskih uz govor hrvatski, onda neznamo, zašto bi takova dozvola bila nevjerojatnim čudom, osobito kod nas, gdje već ima ciela velika biskupija, koja se služi obrednicom hrvatskom, strogo po rimskoj prevedenom.

P a d e r b o r n. Novine bijahu razglasile, da je vlada zatvoriti dala biskupa Konrada Martina sbog nekih izjavah u pastirskom pismu; ali kako se moglo previdjeti, sve su viesti neistinite. Izjave za koje se mislilo, da su povodom bile uapšenju, glase evo ovako: „Opominjem na svetogrdno, u nebo vičuće nasilje, koje je priestol sv. otca, najstariji i najzakonitiji u svietu, skršilo i sv. otcu zemlju ugrabilo; opominjem na njegov sadanji nevoljni položaj, gdje je on vrhovni pastir crkve u vlastitoj kući zatvoren i preprječen službu svoju vršiti." Dalje se veli na drugom mjestu: „Imenujte mi papu, koga je bezbožnost i zloba takovom mržnjom progonila, dok ga je napokon učinila zarobljenikom, te se naprama njemu vlada kano tamničar i krvnik." Htjelo se dokazati, da se ovakovimi riečmi vriedja kralj poštenjak, pak da je u takovu govoru biskupovu crimen laesae majestatis. Medjutim prevarila se mudrost novinarska, jer biskup paderbornski nije zatvoren, već slobodan.

B o u r g e s. Starodavni Bourges tuguje; nadbiskupska palača, jedna najznamenitijih u Francezkoj izgori nedavno u strašnom požaru. Temeljni joj kamen bje položen god. 1680. po nadbiskupu Mihailu Philippeauxu de la Vrillière. Taj nadbiskup bijaše ujedno umjetnik, diplomat i uman upravljatelj. Hoteći toga krasnoga grada dostojnu palaču podići osnova joj sam osnovu i nadgledaše gradnju graditelju glasovitu Louisu povjerenu. Ta dakle prekrasna palača, koju velika vještina i pomnja toga umjetnoga biskupa, pak takodjer umjetnost ljubećega kralja Ludovika XIV. podigoše, razpade se u nekoliko satih u dim i pepeo i sada nije drugo van ruševina. Jutrom u dva sata 25. srpnja planuo na više mjestih u palači. Dim probudi najprije dva u palači stanujuća generalna vikara a malo zatim i tajnike i ostale stanare. U četiri sata bijaše sva palača u jednom plamenu. Nadbiskup bijaše dan prije u deset satih na večer odputovao u Pariz. Znamenite svote stranom njegove stranom pobožnih zakladah izgoriše. Kapela, dragocjeno crkveno ruho i sprava, knjižnica, zanimivi rukopisi, sve to uništi plamen, ništa se nemogaše spasiti osim blagajne i jednoga diela biskupijskoga arhiva. Neima više onih divnih stubah palače, što jih je vojvoda Richelieu zamislio i graditelju preporučio. Neima takodjer više knjižnice gradske u jednom dielu palače smještene, u kojoj bijaše do 16.000 svezakah, a medju njimi nenadoknadivih svakojakih klasičnih djelah, kano n. pr. Salust iz desetoga vieka. Stara ipak basilika, jedan najvelebnijih spomenikah gotičke arhitekture bude na sreću spašena. Iztražuje se uzrok goleme te nesreće, koja je veliku naniela štetu znanosti i umjetnosti, ali se dosada nije pravo pronašlo, da-li je po nesreći nastala vatra ili ju je bezbožna podmetnula ruka.

P e t r o g r a d. Sudni list petrogradski donosi opis i osudu poznatoga (vidi br. 17. kat. lista o. g.) knjigokradice dra. A. Pichlera i njegove vierne družice C. Wimmer. Obtuženik je visok, vanredno mršav čovjek s malenom glavom i malim ali jako svietlim očima. Pogledava s dola gore, ne upravo u lice, smieši se neprestano i pocrveni. Govori s velikom krepkoćom i kretnjom. Obtuženica Wimmer blieda je, mršava, sasma u crno obučena. Govori tiho i samo njemački. Obtuženik je 37 god. star, služio je u ministarstvu vanjskih posalah u odsjeku za tudje vjeroizpoviedi, a osim toga bio knjižničar u carskoj knjižnici i odlikovan redom Stanislavom 2. razreda. Obtuženica Wimmer je 36 god. stara, katolikinja. Alois Pichler osudjen je na gubitak posebnih staležnih pravah i reda Stanislavova, pak prognan u guberniju Tobolsk, a zabranjeno mu je odredjeno za stan mjesto u jednoj godini, guberniju pako u dvie ostaviti. Osuda ipak ima se podastrti razsudi nj. veličanstva cara. Krescencija Wimmer osudjena je ~~na gubitak staležnih pravah i~~ četirimjesečnu kaznu u radionici. Kaznu pretrpiv ima se odpremiti prieko me-

Digitized by Google

dje i nesmie se više povratiti u Rusku. Ako ju nebi hotjeli primiti u domovini, ima se na 2 godine staviti pod redarstveni nadzor.

* Kratelj ili Kolera počela je biesniti u Rusiji kako još nikada. U Petrogradu i Moskvi dosta je već ljudih ugrabila a u drugih gradovih sveudilj nemilo mori i kosi. Tako je u Tambovskoj guberniji oboljelo u 8 danah od 33.000 stanovnikah 917 te njih polovica umrla, a u selu Kostantovsku umrlo je u 3 tjedna od 1000 stanovnikah 300. Buduć da se kolera od iztoka k zapadu i njemačkim medjam približava, preporuča se, da se, dok je još vrieme, marljivo snaže ulice (po selih putevi) i kuće, kanali da se desinficiraju, jer to da je glavno sredstvo proti razširenju te bolesti, kao što dovoljno uči prijašnje izkustvo.

Družtvo sv. Jeronima.

Četvrta godišnja skupština družtva sv. Jeronima obdržavala se je dne 21. Kolovoza o. g. u jednoj dvorani sjemeništnoj u Zagrebu. Sastala se pod predsjedanjem preč. gosp. kanonika Gajdeka 24 člana. Otvorivši skupštinu konštatirao je odmah s veseljem predsjednik, da se je pomaklo: jer se je broj članovah umnožio za 564 tako da jih je sad skupa 1850, a glavnica je narasla za 4.050 for. te iznosi 20.725 for., a čitava imovina 23.471 for. zatim si je predsjednik u svom govoru uzeo za zadaću zahvaliti poimence onim visokim vlastim i vrlim muževom, kojim se ponajviše ima pripisati dosadanji dobar uspjeh. Zahvalio je dakle preuzv. pokrovitelju nadbiskupu Josipu Mihaloviću za dar od 300 for., svjetlomu banu Kolomanu Bedekoviću i visokoj Generalkomandi za milostivu zaštitu i preporuku, dvojici velikih biskupah, kojim je imena zamučao, al tim više pohvalio plemenito djelo: jer su zajedničkom voljom poklonili družtvu tristo for.; osim toga je jedan od njih obećao 20 carskih dukatah za nagradu onomu, koj izpiše prvu gospodarsku knjigu, a za sljedeću svaku obećao je 10 napoleondorah; isti je odmah za 200 for. naručio knjigah, koje društvo ove godine izdaje, i dao još 50 for. za sliku sv. Jeronima, koja će se članovom poslati umjesto diplome. Drugi pako biskup naručio je takodjer za 50 for. Dobrašina. Predsjednik je jošte zahvalio preuzv. g. Metelu Ožegoviću, koj je velедušno poslao odboru kamen za sliku biskupa Mirka Ožegovića, koja se tišti u ovogodišnjem koledaru. Osobito je pako srdačno spomenuo zasluge presvietl. g. viteza Ivana Trnskoga za ovo društvo, koj je i kano predstojnik odsjeka za upravu krajine previsokoj Generalkomandi i kano odbornik i kano pisac više uradio za boljak i napredak društva, nego se i izreći dade. On je napisao Dobrašina, koj je istom izišavši mal ne već razpačan (osim eksemplarah pridržanih za članove). Skupština mu je kašnje votirala posebnu zahvalnicu, kao što i vis. Generalkomandi, od koje društvo uživa baš otčinsku zaštitu. Napokon je predsjednik zahvalio veleuč. g. profesoru Jurju Kralju, koj je napisao djelce o toplini, koje će društvo izdati, zatim je poimence pohvalio njekoje povjerenike društvene.

Iz bilježnikova izvješća, koje je iza toga sliedilo, vidjelo se je, da odbor nije razpisivao natječaja za gospodarsku knjigu, nego da je to djelo odmah povjerio g. Lamblu ravnatelju gospodarskoga zavoda u Križevcih, koj se ga je rodoljubivo prihvatio, te će ga jamačno i valjano riešiti. Čulo se je nadalje, kako je visoka naša zemaljska vlada i visoka Generalkomanda društvu milostiva bila; kako su ga podupirali biskupi našega naroda; kako se ga je u samom svom zametku sjetio pjevački sbor „Davor“ u Brodu, te mu za slučaj svoga razrešenja opredielio svoje dohodke, i kako su mu svedj na ruku išla uredničtva naših listovah, primajuć bezplatno izvješća ili objave društvene. Odbor je poklonio društvenih knjigah Vendiji u Gradcu, vel. gimnaziji dubrovničkoj, ilovskim uznikom i preko g. prof. Bogišića za jugoslavensku pučku biblioteku u Odesi. On je članovom seljanom davao knjige lane izdane, premda na nje nisu imali prava po vremenu svojega pristupa.

Poslje izvješća blagajnikova izabrala je skupština za točno pregledanje ovogodišnjih računah gg. Antuna Vranića, Antuna Lukića i Miška Košćeca kao što je saslušavši izvješće lanjskoga censuralnoga odbora dala upravljajućemu odboru za lanjske račune odrešenje. Zatim su se činili od gg. skupštinarah i pretresali razni predlozi, poimence preporučilo se je odboru, da ima obzira za naš puk i duševnu mu hranu svigdje, i u Ugarskoj kraljevini i da pokloni društvenih knjigah i crnogorskim školam. Da ima brižno oko na naše pučke listove „Našu slogu“ u Trstu i „Pučkoga prijatelja“ u Varaždinu. Za ovaj posljednji list, jer je prestao izlaziti, da se napose brine, da se svakako uzkrisi, jer da su ti listovi od prevelike važnosti za svrhu ovoga društva, te će istom po njih se puk usposobiti, da i knjige čita, a i pisci, da pišu sbilja pučki. Zaključeno je nadalje, da se učini pokus s godišnjimi članovi, koji bi prinosili 50 kr. na godinu. Zaključeno je takodjer, da se godišnja skupština nedrži kano dosada 21. Kolovoza, nego početkom gradjanske godine naime u Siečnju, i računarska godina, da se svrši s gradjanskom i knjige da se članovom razpošalju pod konac gradjanske godine. Skupština je potvrdila i za sliedeću upravnu godinu dosadanji upravljajući odbor, samo je na mjesto izstupivših odbornikah: Ivana Trnskoga i Blaža Švindermana izabrala gg. Petra Zoričića profesora na velikoj realki, i g. Marka Zrinovića, nadstojnika naukah u zagr. sjemeništu.

Skupština je pokazala vrlo revno zanimanje za društvo, za što joj je i predsjednik zaključujuć izrazio u ime svega društva zahvalnost, pa je još tom prilikom spomenuo pokojnoga župnika malogoričkoga Mihalja Škalara, kojega nije nikada falilo na skupštini, te mu zajedno sa skupštinom rekao: slava!

(Molimo štovana uredničtva naših listovah da bi ustupila mjesta ovomu izvješću u svojih vriednih listovih.)

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

18. o. mj. umro je Matija Dominić, izsluženi župnik jezerski. G. Karlo Murat, kapelan u Lipovljanih postao je administratorom u Novskoj. G. Edvard Mrak, kapelan u Belovaru postao je ondje administratorom. G. Matija Nedeljko, kap. u Osjekovu premješten je u Raču. G Antun Hercelj, novomisnik ide za kapelana u Pitomaču.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 35. Tečaj XXII.

U Četvrtak, 31. Kolovoza 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Fessler o vatikanskom koncilu.

(Konac.)

8. Ta je debatta trajala kroz 14 danah u 14 generalnih kongregacijah od 14. svibnja do 3. lipnja, dok se nije pokazalo, da se je počelo samo drugimi riečmi ponavljati ono, što su već drugi rekli, i razprava se uzela vrtiti skoro samo oko 3. i 4. poglavja, o kojih je i onako imala biti specialna debatta. S toga zamoli više od stotine otacah, da se generalna debatta zaključi. Predsjednici staviše o tom pitanje koncilu, a ovaj se s jako velikom većinom za to izjavi. I tako se zaključi generalna debatta, pošto su u njoj osim izvjestitelja govorila 64 govornika.

Koliko se vidi iz Fesslerova pripoviedanja, to biaše prviput, da se debatta zaključila prije, nego-li su govorili svi, koji su govoriti željeli. Ali, veli on, da generalna debatta biaše i onako jur zaišla u specijalnu, a u specijalnoj debatti, da se nije kratilo nikomu govoriti, tko je god govoriti htio.

Prešlo se je dakle na specijalnu debattu. Uvod i prva dva poglavja nedadoše mnogo težkoćah, te se obaviše u generalnih kongregacijah 6. i 7. lipnja. Za tretje poglavje trebaše već 5 danah od 9—14. lipnja, te su govorila 32 govornika. Napokon počme 15. lipnja debatta o 4. poglavju, koja je trajala punih 10 danah (do 4. srpnja), i u kojoj je govorilo 57 govornikah, na čelu jim 6 kardinalah i 2 patrijarke: 14 Talijanah, 13 Francezah, 6 sjev. Amerikanacah, 5 Iracah, 4 Španjolca, 3 Niemca, 3 Austrijanca, 2 Švajcara, 2 orientalca, 2 iz Centralne Amerike, 1 iz Englezke, 1 iz južne Amerike i 1 iz Afrike.

9. Po poslovniku kad se zaključila debatta o kojoj česti scheme, imao je dotični odbor predložene u debatti popravke dati tiskati i otcem razdieliti, zatim o tih popravcih u generalnoj kongregaciji izvjestiti, na što je generalna kongregacija o tih popravcih glasovala; napokon se je dotično poglavje prama prihvatjenim popravkom u odboru preradilo, tiskalo i o njem se takovom u generalnoj kongregaciji glasovalo. Tako je glede tretjega poglavja učinila 72 izpravka, od kojih je mnogo primljeno, medju njimi i ovaj, kojega Fessler naročito napominje: Episcopi, qui positi a Spiritu S. in Apostolorum locum successerunt tanquam veri Pastoris etc. Glede četvrtoga pako poglavja učinjeno je 96 izpravakah, od kojih je takodjer mnogo primljeno, tako da je usljed njih ovo poglavje dobilo nov naslov: de Romani Pontificis infallibili magisterio umjesto prijašnjega: de Romani Pontificis infallibilitate, i tri sasvim nova odsjeka, medju njimi drugi odsjek osobito važan (kako Fessler veli), u kojem se izkazuje, kako su pape od njekada po svjedočanstvu historije izvršivali svoje učiteljstvo u crkvi, budući da se tim utješno nagoviešta, kako će oni i u buduće vršiti to svoje učiteljstvo.

Kod glasovanja glede pojedinih čestih pomenute konstitucije de ecclesia Christi primljen je uvod i prva dva poglavja u generalnoj kongregaciji 2. srpnja skoro jednoglasno; tretje pako i četvrto dne 13. srpnja s velikom većinom. Napokon glasovalo se je o cieloj schemi. Glasovateljah bilo 601. Od njih glasovalo sa placet 541, 88 sa non placet, a 62 sa placet juxta modum. Falilo ih je kod glasovanja preko 80, no da ovi nisu za to falili, što bi bili proti rečenoj konstituciji dokazuje najbolje to, što je baš tih velik broj na javnu sjednicu došao, i za rečenu konstituciju glasovao.

Nego još kod ovoga glasovanja predano je željah, prigovorah, dvojbah glede pojedinih čestih

Digitized by Google

rečene konstitucije. Tiskale su se, bilo jih je 163 na broju, i o njih je od strane dogmatične komisije izvješteno dne 16. srpnja, i još su dva takova predloga od generalne kongregacije primljena. Napokon je sva toliko pretresana i izpravljena konstitucija na čisto tiskana, da bude substratom definitivnomu glasovanju na 4. javnoj sjednici.

10. Javna sjednica 4. biaše urečena na 18. srpnja. Dan prije podpisalo je 55 otacah i u jutro 18. srpnja predalo pismeno očitovanje da izostaju iz sjednice. U samoj sjednici glasovalo je 535 otacah; 533 su odobrila konstituciju dogmatičku, dva, jedan iz Italije, a jedan iz sjeverne Amerike, nisu je odobrila. Napokon je papa proglasio uspjeh glasovanja, te konstituciju svetčano potvrdio. Potvrdivši reče još ove rieči: Magna est auctoritas in summo Pontifice, & auctoritas ista non destruit, sed aedificat, non opprimit, sed sustinet, et saepe saepius jura defendit fratrum, nempe Episcoporum. Quod si aliqui non senserunt bene nobiscum, sciant ipsi, quod judicaverunt in commotione. Sed meminerint: non in commotione Dominus (3 Reg. 19, 11.). Meminerint, quod paucis abhinc annis oppositam tenentes sententiam abundaverunt in sensu Nostro et in sensu hujus amplissimi Consessus; sed tunc judicarunt in spiritu aurae lenis. Numquid in eodem judicio judicando duae oppositae possunt existere conscientiae? Absit. Rogamus ergo Deum, ut ille qui facit mirabilia solus, ipse illuminet sensus et corda eorum, ut omnes accedere possint ad sinum Patris, Christi Jesu in terris indigni Vicarii, qui eos amat, eos diligit, et exoptat unum esse cum illis; et ita simul in vinculo charitatis conjuncti proeliari possimus proelia Domini, ut non solum non irrideant nos inimici nostri, sed timeant potius, et aliquando arma malitiae cedant in conspectu veritatis, sicque omnes cum D. Augustino dicere valeant: Tu vocasti me in admirabile lumen tuum, et ecce video. Deus vos benedicat.

11. Pošto je tako Fessler nacrtao sve kako je do definicije ove konstitucije o papinom primatu i nepogrešljivosti došlo, pita se još napokon, što valja o rečenoj definiciji držati? U generalnoj kongregaciji glasovalo je proti njoj 88 otacah, 62 su ju primili juxta modum. Osim toga je 55 otacah uz pismeno očitovanje izostalo od sjednice.

Fessler odgovara: da se u generalnoj kongregaciji glasuje samo predbježno, tako da je iza toga glasovanja smjeti svoj votum promieniti, kao što se još može promieniti i sam schema. Usuprot se definitivno glasovanje čini u javnoj sjednici, poslie koje se nemože više drugčije glasovati, nego se samo zaključku, ako ga je papa potvrdio, podvrći. U javnoj pako sjednici glasovala su proti samo d v a, a to je koliko ništa proti 533; dokazuje ipak jasno, da je kod glasovanja bila podpuna sloboda.

Od onih, koji biahu glasovali juxta modum glasovalo je u sjednici 52 sa placet, 1 sa non placet, a 9 ih je iz sjednice izostalo. Od onih pako 88, što su u generalnoj kongregaciji glasovali sa non placet, 5 ih je u javnoj sjednici sa placet glasovalo, 55 dalo je gore spomenuto očitovanje, a ostalih 27 našlo je neočitovat se ni ovamo ni onamo. No i non placet izrečen u generalnoj kongregaciji tako onih, koji su podpisali rečeno očitovanje, kako i onih, koji ga nisu podpisali, neznači nipošto, da oni zabacuju konstituciju o papinom primatu i nepogrešljivosti, nego samo to, da neće da se definira za to, što bi hteli da se prije uklone njeke težkoće, ili pako da se izbjegne pogibeljim, koje bi iz definicije po svoj prilici sliediti imale. Dokaz tomu najbolji jest to, što su se oni definiciji, pošto je jedanput izrečena i sami pokorili i to od svojih dioecezanah zahtievali. A — negovoreć o biskupih njemačkih i austrijskih, kojih je ponašanje dovoljno poznato — tu ima muževah, za koje neće nitko dvojiti, da su čvrsta značaja, a oni su kašnje izjavili, da pristaju. Tu je Mathieu, Darboy, Ginoulhiac, Dupanloup, Maret, Kenrick, Clifford i mnogi drugi, koji su iz svoje domovine, gdje su po svačijem sudu slobodni bili, izjavili, da pristaju. A i kako nisu imali pristati, kad su oni sami koncil sveudilj smatrali za oekumenički, a definicije oekumeničkoga koncila potvrdjene od pape svaki katolik primiti i vjerovati mora.

Baš tim, što su kašnje pristali uz definiciju i oni, koji joj biahu prije protivni, veli Fessler, dokazuju dotičnici, da rečenu definiciju smatraju kano pravu i zakonitu definiciju o e k u m e n i č k o g a koncila. Tko će veli i najmanje dvojiti, da je vatikanski koncil bio pravi oekumenički do tretje sjednice, u kojoj je 667 otacah definiciju j e d n o d u š n o odobrilo?

Iza toga je razprava tekla kroz tri mjeseca s onom točnošću, slobodom i dostojanstvom, s kojom i prije, pa se je i druga definicija u javnoj sjednici s k o r o j e d n o d u š n o odobrila, papa ju je potvrdio, i biskupi, prije protivni, takodjer su ju prihvatili. Zato nemože biti dvojbe, da je vatikanski koncil i u č e t v r t o j sjednici bio pravi o e k u m e n i č k i, i s toga ona definicija da sadržaje pravi katolički nauk.

12. Na koncu još se osvrće Fessler na njekoje prigovore proti rečenoj definiciji, naročito na ova dva: da je papa glede pitanja nepogrešljivosti tako rabio svoj osobni upliv, kako nije nipošto bilo na uhar slobodi u razpravljanju; zatim

Digitized by Google

da je onoj definiciji falila jednoglasnost. Što se tiče prvoga prigovora odgovara Fessler, tko taj prigovor čini, da nepazi ni najmanje kakov je papi položaj prama pitanju. Pitanje je, je-li nepogrešljivost papina istina od Boga objavljena, te u pokladu vjere svedj sadržavana? Papa je pako po svojem položaju prvi i najodličniji svjedok, čuvar i navjestitelj istine od Boga objavljene, od Boga za to pozvan i namješćen, da svu svoju braću u istini uzdrži, objači u vjeri. Ovo izpunjenje njegove dužnosti nije smetanje tudje slobode, nego podpora istine.

Glede drugoga pako prigovora veli, da se tražila moralna jednoglasnost. Ali, kaže, kad je moralna jednoglasnost? O tom neima nikakova sjegurna pravila, to je lih subjektivno. A onda kaže, da je to nov zahtiev, jer i negledeć na prijašnje koncile, da se je u tridentskom koncilu zahtievala „velika većina“ ili pako naprosto „većina.“ Medjutim veli, da je i glede definicije u 4. sjednici učinjene sbilja bila jednoglasnost. Jer veli, paziš-li samo na formu, to valja samo one brojiti, koji su glasovali u 4. sjednici, a tu su bila samo 2 proti 533. Gledaš-li pako, kakovo je suglasje de facto, sabrat ti je i one, koji su prije definicije unapried pristali, i one, koji su na sjednici za nju glasovali, napokon one, koji su iza definicije na nju pristali. Ovi svi su sbilja suglasni, pa na tih trih putih sbilja se je došlo do jednoglasnosti, kakova se samo željeti može.

S toga zaključuje Fessler, da je vatikanski koncil sbilja bio oekumenički, da je na njem bilo u razpravljanju potrebite slobode, a u definicijah željene jednoglasnosti. Pa veli: Bog bi dao, te svi katolici učinili svoju dužnost glede definicijah vatikanskoga koncila, i s vjerom ih prihvatili na spasenje svojim dušam, sjećajuć se riečih sv. Cypriana, da onaj nepripada crkvi, koj nedrži sa svojim biskupom; komu pako crkva nije majka, njemu Bog da nije otac. (De unit. Eccles. c. 5.)

Prva hrvatska skupština učiteljska.

Nu dakle: prva učiteljska skupština kod nas bila i prošla, a zabilježit joj poviest dužan je i naš list. Naš viek jest viek sbora i razgovora, viek družtvah i skupštinah: skuplja se i sbori svaki red ljudskoga družtva, pak tako i učiteljski red sbori od novijega vremena po Europi gusto i puno. U našoj monarhiji obredale se učiteljske skupštine po svih zemljah, morade dakle doći red i na našu zemlju. A učitelji naši, koji marljivo motre pokret po ostalom svietu, pomišljali na skupštinu jur kakovih desetak godinah, osim čitanja nosi po koji naš učitelj svoje oči i uha na tudje skupštine u Beč, Prag, Ljubljanu i Peštu, i što bliže našim medjam primicale se skupštine, to se življe osjećalo, da na naše učiteljstvo dolazi red. Zakonske osnove školske prave se kod nas već prieko deset godinah, sabor od god. 1861. razpravi i prihvati jednu, nu nepostade zakonom ter se osnove školske počeše crtati snovice. Dokle kraljevina nije u političkom pogledu uredjena, po imenu: dok nisu preuredjene občine i županije, dotle nije moguće za stalno preustrojiti ni narodne škole. Ali je sve to kod nas i oko nas u poslu mora dakle skorim vremenom i tu na školstvo doći red, a red za učiteljsku skupšinu jest, pak da ona kaže misli i želje. — Učitelji zagrebački, koji zamisliše misao zaklade za pomoć učiteljskih udovicah i sirotah, sastaviše god. 1865. u to ime skupštinu i postaviše temelj poznate u nas učiteljske „zadruge“, i koji posebice nacrtaše jedan školski sustav, staviše se lane pokušat: nebi-li jim pošlo za rukom naći kod zemalj. vlade za skupštinu dozvolu i pomoć. Pak i sbilja jošte za bana Raucha i načelnika prosvjetnoga Pogledića predadoše na vladu molbu, i ne samo da nadjoše milost i dozvolu nego još obodravanja i preporukah, a obrečena jim mahom i novčana pomoć. Pet učiteljah (Filipović, Fabković, Mařik, Modec, Irgolić) koji podpisaše molbenicu dobiše dozvolu, da sastave za skupštinu odbor, najprije osrednji kao maticu i program, a za tim druge potrebite odbore. I pokaza se na prvi mah, da tu treba osim glavnoga po jedan još odbor: za izložbu, za svečanosti, za put i stan i najkašnje za osebunjke djevojačkih učionah jedan ženski odbor učiteljicah — dakle da treba više glavah. Probira se: najprije zaufane, ali je na koncu potreba učinila, da se je svaka glava za što to morala prikazati zaufana, samo ravnatelj i katehete ostadoše izvan ograde. Matica ili glavni odbor obći po vladinoj naredbi neposredno s vladom i sa svakim, s kim treba. Prva hrvatska skupština učiteljska neka je sbilja obćenita hrvatska, pak se zato moli krajiška vlada, neka dozvoli, da bi bila skupa i za krajinu, a zove se i Dalmacija, zvati će se učiteljski sborovi iz ostalih narodah našega plemena, pak još i njemačkoga. Osim što je već „zadruga“ načinila u našem redu učiteljskom posebni organizam, sklopili se područni odbori po svih većih - mjestih od Zadra do Zemuna, i još jedan u Beču krajiških učiteljah na bečkom obćinskom Paedagogiju, pod vodstvom ravnatelja istoga zavoda dra. Frica Dittesa. Vlade i vlasti, družtva i sborovi svake vrsti sve služi željam odborah! Glavni odbor nezaboravlja ničesa, što bi skupštinu olahkotiti i uzveličati moglo, a sve ide sretno: novca odboru daje zem. vlada (oko 2000), daju obćine koja više koja manje, ostalo ima pribaciti izložba i još na koncu učevne na izložbu stavljene stvari i sprave ostati u zemlji na korist školskih zavodah; skupštinarom pako gleda se

Digitized by Google

olahkotiti i poljepšati putovanje i boravljenje svakim mogućim načinom. Nije zaboravljeno niti na novine; osim domaćih liepo o skupštini pišu novine od Moskve i Petrograda do Crnegore, od Lipsije i Curika do Biograda, a odbor u svojem organu, pak i drugi naši listovi pripoviedaju učiteljstvu i narodu: kako se liepo piše, kako se povodom učiteljske skupštine ori po svietu slava naroda. Što je i daleko, „Allgemeine Lehrer zeitung", u Lipsiji objavila kićen članak o našoj učiteljskoj skupštini i o narodu, nije se moglo zatajiti, da je to zasluga dobroga prijatelja Frica Dittesa i bečkoga skupštinskoga odbora; njemu je valjda zahvaliti, što iz Curika (od školskoga odsjeka kantonske vlade) stigoše za izložbu prirodopisne slike za razrednu obuku i puno stvarih iz Beča. Jedina je veća nesreća, što je propao pokušaj iz Hamburga dobaviti za izložbu stvarih, i što paedagogi Berthelt ravnatelj paedagogija u Draždjanih, i Sieber načelnik školskoga vladnoga odsjeka u Curiku u Švici nemogoše doći na skupštinu, prem oba taj kvar nastojaše naknaditi vrlo laskavim i utješnim pismom. Priprave za skupštinu dakle tekle su oprezno i mudro, gladko i sretno. Pak zar sbilja nije bilo tu tegobah i zaprekah? Prikazuje se skupština od svakud kao boj, a boj zar bez protimbe? Prikazuje se skupština kano prvi viestnik humanizma, kulture i slobode, kano prvi pravi zalog napredka itd. sami ti se dakle kažu protivnici: crna noć i mrkli mrak, glupost, tiranizam, absolutizam, birokratizam, pritisak i natražak, konkordat i intolerancija itd. To su obćenite prskavice u svakom narodu, kada koji red porene za svojim ciljem; ali se sve običavaju nabiti u jedan top „konkordat", pak onda kano da si svu bateriju na jednom izpalio. Reci: škola hrvatska stenje jošte vaviek pod konkordatom, sve si zlo rekao. Pak zar kod nas da nepuca? Biskupska vieća, kotarski starešine i župnici stoje jošte faktično kao nekakovo poglavarstvo školsko, kamo ćeš dakle veću strahotu, nego kad naproti skupštini, koja s prvim dahom ima izreći emancipaciju, pomisliš toga neprijatelja! Sviet mora pomilovati. I zato se digla na tu stranu hajka svud naokolo, doma i vani. Odbori na javi šute, listovi govore. — „Napredak" s „Viestnikom" morade na koncu progovoriti, pak iz pera desnice ruke listu u članku: „Pučka škola kao državni ili zemaljski zavod" daje pravo „crkvi napokon kao promicateljici religiozno-moralnoga života, zabacujuć sve ostale njezine razloge, kao historično pravo, probitačnost, jeftinoću, i što ti ja znam." Kašnje jednim člankom brani se isti list od prigovorah, ter veli: laž je, da radimo odciepiti se od crkve i vjere katoličke; a što kaže, za čim se sbilja ide, jest ono, što drugud po svietu svi, pak i mi zovemo emancipacijom izmed škole i crkve. S bliza pisalo se tako, a naokolo s bližje ili dalje daljine pisalo se puno na svaku stranu sigurnije i razgovetnije, kako je svojom prilikom u našem listu spomenuto i mogli bismo još iz „A. Z.", „A. L." „N. N." i „Herv." spominjati. Ovaj put moramo spomenuti jedan glas, za koji se izrikom očito kaže, da je od učiteljah zagrebačkih, i zato je spomenka vriedan. U Kindbergu sastala se učiteljska skupština okružja Bruk na Muri. Uz ostala pisma stiglo na nju pismo iz Zagreba, od zagrebačkih učiteljah podpisano, koje je skupštinu najjače ganulo (kako nebi iz mračne zemlje ovako žarko?), i koje je objavila u gradačkom listu „Tagespost", pak neka je evo rieč po rieč u našem listu za tumač i uspomenu. Dakle:

Löblicher Verein! Theuere Amtsbrüder! Auch bei uns ist der Kampf für die Freiheit der Schule entbrannt, und er gestaltet sich desto heftiger, je mehr wir uns unserem Lehrertage, der den 23., 24. und 25. in Agram tagen wird, nähern. Bei Ihnen verhöhnt man das Gesetz, bei uns will man aber das Zustandekommen eines freieren Gesetzes hintertreiben, da unsere Volksschule noch immer unter dem Joche des Concordates steht. Wir haben dieselben Feinde, aber wir haben auch dieselben Interessen, lasset uns daher auch einig sein von einem Pole bis zum anderen, ohne Rücksicht irgend welcher Nationalität, im Kampfe für das Licht der Menschheit, sowie unsere Feinde aller Nationen einig sind im Kampfe für die Verdummung der Menschheit. Ihrer allgemeinen Verschwörung setzen wir eine allgemeine Verbrüderung der Lehrer aller Culturvölker entgegen, und dann wird der Sieg sicher unser sein, und die Völker werden sich auch brüderlich die Hände reichen, wenn wir sie sich untereinander lieben werden gelehrt haben.

So denken wir freien Geistes, wir croatischen Lehrer, und erklären daher dem löblichen Vereine und unseren versammelten Amtsbrüdern, dass wir die österreichischen neuen Schulgesetze, inwieferne sie die selbstständige Entwickelung der Völker nicht gefährden, als eine der schönsten Errungenschaften des menschlichen Fortschrittes, hoch in Ehren halten, — dass wir die Beseitigung dieser Gesetze als ein Unglück für die Schule, für die Menschheit, für den Staat selbst betrachten, — dass wir mit innigster Theilnahme den folgenschweren Kampf verfolgen und jenen unsern Brüdern und Amtsgenossen, die dafür wacker einstehen, mit brüderlicher Liebe zugethan sind. Möge Gott alle jene segnen, die für die Freiheit der Schule kämpfen; denn sie kämpfen für die Freiheit des menschlichen Geistes, ohne welche der Mensch aufhört, Mensch zu sein! — Gedenken Sie aber auch unser am Tage unseres schweren Kampfes; denn wir bedürfen auch Ihrer Liebe, um muthig auszuharren gegen die geschlossene Phalanx unserer gemeinsamen Feinde. Vergessen Sie nicht, dass unser Sieg auch Ihr Sieg sein wird, dass wir mit Ihrem Siege ebenso stolz sein werden, wie mit unserem eigenen.

Digitized by Google

Es lebe die **freie Schule**! Es lebe die **Verbrüderung der Lehrer aller Völker**! Das ist die Fahne der Lehrer Croatiens. Diese Fahne hochschwingend, entbieten wir Euch und allen gleichgesinnten Amtsgenossen der Welt unseren brüderlichen Gruss und Kuss!

Agram, 8. August 1871.

Spomenusmo (br. 31.) kolik se očitova strah na samu pomisao: da bi duhovnici kano biskupijski nadzornici, dekani kao kot. nadzornici, župnici kao ravnatelji i kapelani kao katehete mogli prenatrpati i pomutiti skupštinu; ali se istim dahom i mahom junačilo: nedajte se, nedadu se, nedaj vlado! Oko odborah šaptalo se, hustilo i hrustilo: da se nepusti na skupšinu nijedan duhovnik; pripoviedao se glas, da je odbor karlovačkomu vicearhidjakonu i školskomu nadzorniku kotarskomu uzkratio pristupnicu i forint natrag poslao, a tako da se je dogodilo jednomu kateheti iz djakovačke biskupije, i morda više, za koje se nezna. Osim obćenitih u novinah tekle su za skupštinu posebne formalne prijavnice i pozivnice na sva ravnateljstva i zavode školske, nu na duhovna vieća i biskupijske nadzornike nipošto, i to nije moglo minuti bez zamjere. Nemogosmo pako vjerovati, da bi bez obzira na svaki školski naslov odbor bio smion uzkratiti pristupnicu svakomu duhovniku, samo zato, jer je duhovnik, i tim manje, čim se jače zove učiteljstvo u najširjem obsegu imena i granicah političkih. Druguda, kuda su državni zakoni bili jur postavili druge odnošaje i sustave, i sastajale se skupštine učiteljske skroz slobodne a na crkvu i duhovničtvo kivne i jadne, svakud je u skupštini kano pravih članovah bilo duhovnikah učiteljah, po imenu u istih skupštinah bečkih. Prem nije bilo lahko vjerovati, i tim manje ne, čim je zazor očitiji bivao: ipak stoji mogućnost, da bi na skupštinu na ime različitih naslovah moglo doći više duhovničtva, nego bi smier skupštine trpio, i priznajemo, da je porad same mogućnosti trebalo staviti neke granice. Odbor u tom pogledu nije više ništa očitovao javno, nego što je u „Viestniku" označeno, da skupština ima biti sgoljno učiteljska, i pristupnicu da mogu dobiti samo učitelji. Urednik ovoga lista zapita zato pred skupštinu jednoga odbornikah prvakah, i on odgovori: moradosmo staviti neke granice i zato vicearhidjakonu nije poslana pristupnica, a onomu djakovačkomu takodjer zato ne, jer je stalni kapelan, ne stalni samostalni kateheta; duhovnikom stalnim učiteljem i katehetam nekratimo pristupnice.

Došao rok skupštine s izložbom, i bivati će polag ovoga programa:

Izložba učila priredjena je u velikoj realci, a otvorit će ju 19. kolovoza u 11 satih prije podne preuzvišeni ban trojedne kraljevine ili njegov zamjenik, i trajat će do 29. kolovoza.

Ulaznina je prvi dan 50 novčića za odrasle a polovica za mladež: ostale dane 20 novčića za odrasle a polovica za mladež, i to samo od 8 do 12 satih prije podne. Tko jednu srećku kupi, dobije ulaznicu badava. Poslje podne otvorene su izložbene prostorije samo učiteljem bez ikakve ulaznine, nu svaki ima se izkazati sa pristupnicom svojom.

Obća učiteljska skupština sastoji se iz predskupštine, trijuh obćih skupštinskih sjednica, odsječnih sjednica i predavanja. Predskupština i obće skupštinske sjednice držati će se u redutnoj dvorani zemaljskoga kazališta, a pristup u nje imaju osim službenih osoba samo oni, koji se izkazali budu sa pristupnicom.

Predskupština je 22. u 8 sati na večer. U njoj će se odrediti pitanja, koja će se u obćoj skupštini razpravljati, ustanoviti će se poslovni red i izabrati će se predbježno predsjednik, dva podpredsjednika, dva tajnika i dva redatelja obće učiteljske skupštine.

23. u 7 sati u jutro prva je odsječna sjednica hrvatskih učiteljica u prostorijah velike realke.

23. u 9 sati otvorenje je sjednice obće hrvatske učiteljske skupštine.

23. u 4 sata poslje podne odsječna je sjednica za zabavišta u velikoj realki.

23. u 6 sati predavanje je od dr. Dežmana: „Škola prema zdravlju".

23. u 8 sati je svečana predstava u zemaljskom kazalištu u čast prvoj obćoj hrvatskoj učit. skupštini.

24. u 7 sati u jutro glavna je skupština učiteljske Zadruge, pa i druga odsječna sjednica hrvat. učiteljica.

24. u pol 10 sati je druga sjednica obće učiteljske skupštine.

24. u 2 sata po podne svečani banket u Maksimiru, a poslje banketa pučka zabava uz sudjelovanje hrvatskog pjevačkog družtva „Kola" i glasbe vatrogasnoga družtva, završit će se pako kriesom.

25. u 7 sati u jutro bit će posjet ovdašnje povlašćene kožarine.

25. u 9 sati je treća i zadnja sjednica obće hrvatske učiteljske skupštine.

25. u 5 sati velika produkcija vatrogasnoga družtva na Jelačićevu trgu.

25. u 7 sati koncert u slavu Komenskove dvjestoljetnice u zem. kazalištu.

26. u jutro izlet željeznicom u Križevce, posjet tamošnje gospodarske škole, predavanje o jednom gospodarskom predmetu, objed, a na večer povratak u Zagreb.

28. u 9 sati prije podne vučenje lutrije izložbene u redutnoj dvorani; a

29. Zatvorenje izložbe, čim se svršuju sve svečanosti prve hrvatske učiteljske skupštine.

Izložba otvorena svečanim načinom uza nalogu i stisku: otvorio sam preuzv. g. ban uz načelnika vladnih odsjekah dra. Šuhaja i načelnika gradskoga Cekuša.

s poslanstvom gradskoga vieća. Skupštinari prilaze neprestano sa svih stranah, klubovi već sbore, i 22. kad u večer ima biti predskupština, štije se u „Agr. Ztg-u“ pod rubrikom „Stimmen aus dem Publicum“ nečije otvoreno pismo (znamenke A. J. P.) na skupljeno učiteljstvo. Iz sgnjetenih floskulah spominjemo samo ove ulomke: „Wohl wird es angesichts der verzweifelten Gegenwehr von Seite der Freunde althergebrachter Gebahrung, eines riesenhaften Anpralles bedürfen. . . . Der Vereinigung aller Ihrer Kräfte jedoch, verehrte Herren! aber auch nur dann, wenn Sie von Zuflüsterungen und möglich auch Drohungen unbeirrt, — mannhaften Schrittes dem Ziele „Trennung der Schule von der Kirche“ zuschreiten, muss und wird die Riesenarbeit Ihnen eben so gelingen, wie sie der Unerschrockenheit und den ausdauernden Anstrengungen Ihrer würdigen Kollegen in Wien, Brünn, Graz, Linz etc. gelungen ist. . . . Ist dieses Ziel erreicht, — dann ist alles gewonen! — wenn nicht — dann — ist alles verloren!“ (Lahko će spraviti taj dobitak, kako su kraj velikih prijateljah i strahovito slobodnih skupštinah i divno liberalnih zakonah i drugud spravili).

Tko je za istinu i pravicu, mora priznati, da obćenito govoreći sa strane crkvene proti skupštini nebijaše nikakove protivštine; usuprot bilo je puno primjerah, da su duhovnici skupštini stojali na službu. — Kad bude sgoda, znati će duhovnici ustati na svoju i svoje stvari obranu.

Nego prikazivala se je odboru i njegovu kolu prava protivština s druge strane. Osim što ima ne malen broj učiteljah, koji se emancipacije i nove te školske slobode boje, pokaza se težnjam odborovim protivna stranka osobito u onom pitanju: bi-li se učitelj bacio jače u naručaj obćini ili državi, kako u obće i stranka, koja se povodi za Klaićevim „Šk. Prijateljem“, u mnogom veliku pitanju drugoga smiera. Javljana je protivština jur iz kotarah, pomoli se ona mahom na prvom sastajanju u Zagrebu i u klubovih kod „Lipe“. Izvješbane su glave u odboru, stranka njegova dobro ustrojena i upućena, dok protivna nije; a prestići, zabučiti i majorizovati, to je na kraju način i za druge skupštine nego što su učiteljske. A mudro sastavljen poslovnik, pravilnik, po kojem se u skupštini ima voditi razprava, stvar je pri tom poglavita. Sve će izaći junački. Sastanak u vrtovih i dvoranah gostionskih u večer i nemože biti drugčije nego nješto ognjeniji i bučniji. Skupština ima sboriti u istoj dvorani, gdje sboraše sabor god. 1861; kite ju vienci i narodni grbovi i barjaci, na čelu slika kralja i dva kipa: Pestallozzi i Komensky; u sredini pred klupami častnikah i odbornikah stoji besjedište. Došao čas za prvi obćeniti sastanak ili predskupštinu. Glavni odbor na usta izvjestitelja pripovieda svoje poslovanje, kaže 12 pitanjah, koja bi skupština morala razpraviti; ali za ovaj put preporuča prva četiri temeljna za razpravu, a na koncu izbor častnikah i prijetak poslovnika. Izabrani: za predsjednika odborov načelnik Filipović, za podpredsjednike zemunski nadučitelj Stojanović i zadarski (u Arbanasih selu tik Zadra) hrvatske praeparandije ravnatelj Stj. Buzolić, sve s obzirom na krajeve biljeţnici (Truhelka, Knežević, Dević) i redari domaći učitelji. Još je primljen od odbora složeni poslovnik — sve mirno i složno.

(Sliedi dalje.)

Dopis.

Iz Čabra. (Slučajno zakašnjeno) Njeg. preuzvišenost, presvjetli gosp. biskup senjski i modruški dor. Vjenceslav Soić svrnuo u ovaj zabitni prediel svoje biskupije podielit sv sakramenat krizme; a to je posjet za narod vaviek sbilja radostan, i polag silah nastoji visokomu posjetniku radost pokazati. Imao je obaći kroz susjednu ljubljansku biskupiju do u svoju župu Prezid; a dobri puk slovenski onuda stao se upravo natjecati, da ga čim svečanije dočeka i poprati. Od Rakeka do Prezida nanizale se po humcih i brežuljcih, kako je to po liepoj slovenskoj zemlji običnije negoli drugud, divne labudcrkvice; a čim bi se visoki putnik približavao, razlegao bi se sa zvonikah glas zvonovah, dočim je na tutnjavu mužarah grnulo pučanstvo s polja u selo ili bar k cesti, da vidi senjskog biskupa i primi biskupski blagoslov.

Na medji nedaleko od Prezida dočekalo nj. preuzvišenost svećenstvo kotara čabarskog, čelovodja političke vlasti, odličniji žitelji prezidski i velika množina pučanstva. Rieči, koje nj. preuzvišenost odvrati govorniku domaćemu župniku, tako uzhitiše svjetinu, da urnebesnim živio nebi ni kraja ni konca bilo, da se nebude nj. preuzvišenost doskora uklonila u crkvu, gdje su izpjevane propisane molitve za visokog putnika, ter odmah pošla u župni stan. Drugi je dan biskup krizmao do 1000 djece, što domaće što iz susjedne biskupije, slušao sv. misu, i po dovršenom objedu krenuo pod skladnim slavičanjem zvonah i tutnjavom mužarah uz klicanje pučanstva u susjednu župu Trstje. Ovdje je čekao visokočastnoga nadpastira ogroman posal, jer se i tuj pripravilo za bermu do 1000 dušah, a imao izvan toga posvetiti onomlani dogradjenu preliepu crkvu. Ali gdje se je bojati otezanja kod našeg okretnog biskupa, komu ide posal od ruke, da se diviš. Ovako posjeti on još na svom apoštolskom putu župu Gerovo i Čabar, jednakim svuda slavljem priman, istim uzhićenjem pozdravljan. Preugodno su udarali u oči konjanici Gerovčani, koji svoga biskupa dočekaše na po puta od Gerova i do samog sela dopratili, — nezaboravno ostati će liepo rasvjetlenje Čabra, kojim vrli Čabranci prisutnost svoga nadpastira proslaviše, — ali je upravo srce dirala ona odanost i privrženost, koju Čabranci na odlazku njeg. preuzvišenosti pokazaše. Poredalo se najme preko 50 Čabrancah, sve dva i dva za njimi se

Digitized by Google

postavila kočija do kočije, zvona zazvone, topovi zaruče, grudi se nadmu, glasovi razlegnu, a ogromna ta povorka krenu korakom laganim, korakom veličanstvenim. Četvrt sata od Čabra okrenuše se dobri Čabranci licem prama licu dok izmed njih prodju nebrojene kočije prateće visokog putnika. Vidio sam tom sgodom njeg. preuzvišenost stati u kučiji ter spruženom rukom dieliti blagoslov lievo i desno, dočim mu se u zahvalnom oku zrcalila suza radostnica. Ovako je dopraćen visoki putnik do zadnje župe ovoga kotara, do Plešac. Po dovršenoj bermi, a prama svršetku objeda klonulo svačije srce, jer nam se bilo dieliti. I razstadosmo se, ali nam radostna uspomena onih danah ostaje u srcu i pamet zasadjena.

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup povratio se je sa svoga duhovnoga posla iz Zagorja u utorak o podne dobroga zdravlja. Od prve župe toga pastirskoga putovanja Rozga pak naokolo uza štajersku medju do Taborskog i natrag preko Krapinsk. Toplicah do zadnje župe Krajske-Vesi priman je visokočastni nadpastir baš s pravim srdačnim veseljem ne samo od svećenstva, nego od sve vlastele i puka. Nije onuda dieljeno već duže vremena otajstvo potvrde, zato se je javljala u puku živa želja, i čim je nadpastiru bila dojavljena, odluči on proljetos obaći onaj kraj. Tuda jašu na susret kićeni konjanici, na domaku pozdravljaju topići i zvona, a pred urešenim mjestom oko slavoluka sa svirkom župnik s poredanim pukom. Hrvatskim pripievaju svom sutlanskom dolinom štajerski mužari i zvona, kako naproti našim i susjedni humci bijahu obkićeni pukom. Naloga za potvrdu osim nekih župah bijaše velika, po imenu u Rozgu, Klanjcu i Desiniću, kuda se broj potvrdjenikah mienja medju 1150 i 1300, a u Pregradi prešao preko 2300. Potvrdjivanje trajalo je svaki dan po više urah, kad i kad po čitavih pet; a na 16 župah može se brojiti da je potvrdjeno najmanje 16.000, osim što je štajerskoga puka dobrahno prilazilo. Na velike godove Velike Gospe i sv. Stjepana kralja služio je preuzv. gospodin pred potvrdjivanjem pontifikalnu misu, a rodjen dan njeg. veličanstva cara i kralja obslužen je u Desiniću takodjer pontifikalnom misom, a pri objedu nazdravio preuzv. g. nadbiskup njeg. veličanstvu, zatim zdravice preuzv. g. banu, načelniku Šuhaju i županu Horvatu itd. Zastupnici političkih oblastih pratili su nadbiskupa na svako mjesto putovanja. Osim crkvenih izpitah i pregledah pregledavane su takodjer u svakom mjestu učione, gdje je nj. preuzvišenost poslie kratka izpita darivala mladež kakovim darom ili novcem. Javljaju nam takodjer, da je visoki putnik u Klanjcu poklonio za siromake 30 for. a u župi Jezerskoj za učionu 50 i za crkvene potrebe 50 for. Kako su se župnici osim jedne vrlo smutljive iznimke svom snagom trsili, da visokomu gostu doček i konak bude što prijatniji, tako se je on trsio, da što manje bude teretniji, a svojim vrlo milim, prijatnim i iskrenim načinom ostavio si nadbiskup po svem kraju u kleru i puku ugodnu uspomenu.

— Sa službenoga putovanja, a iz mjesta Prišlina pod 22. dana kolovoza razpisa preuzv. g. nadbiskup porad političkih tužbah i žaobah na kler svoje biskupije u obliku pastirske poslanice okružnicu, koja se tiskana u Zagrebu razpošilja. Poglavite misli okružnice jesu i nižu se ovako: Čim je većma našemu kleru trsiti se oko toga: da bi uz blagotvornu pomoć vjerozakona, uza složni izmed crkvene i državne oblasti spasonosni sporazumak i sklad: obćeniti domovine, boljak, zakoniti red, ustavni život, duševna prosvjeta i svakovrstna vremenita sreća procvala i objačila se, tim manje moglo se je bojati, što vendar na moju težku žalost iz privatnih i službenih pismenah moradoh razumjeti: da u kleru nadbiskupije ima ne malo, koji svoje službe i istoga čistoga domoljublja granice preskočivši još i sada spotiču poduzećah, državnoj vladi i njezinim zakonitim naredbam protivnih, a nepromisliše, da se tim ugled zakonitih oblastih kvari, zakoniti red muti, potrebita medju oblastima državnom i crkvenom sloga ruši, i na tih stožerih naslonjeno dobro domovine za koje krivo misle da ga pomažu, stranom prieče, stranom prevraću. Da to biva pače oko najnovije preuredbe obćinah i županijah, što je povjerenici vladini zakonito vode: to mi javiše službena pisma vis. vlade i pozvaše me neka bih na kraj stao. — Nije meni na pameti niti mi je namjera da bih koga god duhovnika u njegovu razboritu i mirovnu o stvarih političkih osvjedočenju ili njegovu u tom poslu slobodu hotio stezati u tiesne granice; ali sam za cielo uvjeren, da je onakov način, kako se spomenuti duhovnici osmieliše raditi, protivan zakonom kraljevine i duhu vjere naše, koji je duh mira i sloge, protivan naravi službe pastirske i njezinu uspješnu djelovanju, i časti staleža duhovnoga, pak da pomanjšava potrebito puka prama kleru povjerenje, i zato da je takov postupak pogibeljan, ukorljiv i odsudljiv. Jer kud odoše, ako budu mjesto razlogom rieči božje opominjali na pokornost oblasti i zakonu učili i vodili na nepokornost? Kud jim ugled duhovni, po kom bi morali propoviedati mir i tišinu, a rabe ga da siju u puku svadju, mržnju i neprijateljštinu? Zar nemoraju izgubiti vjeru u onih svojih župljanah, koji su protivnoga mišljenja političkoga? Ako zavedoše pučane na nezakonite čine, i oni pali pod sud i strogost zakona, kud jim tada ljubav i štovanje? zar jih nemora stići kletva, osim što obružiše svoju čast i službu? Zato, ako ikada, u ovo burno doba političkih borbah preporuča se razbor, oštar pozor i pazka. — Ako koji duhovnikah iz ljubavi domovine i s obzira političkoga misle, da novi u zadnjem saboru ustanovljeni, i kraljevskom sankcijom potvrdjeni sistem politički treba

Digitized by Google

nekojih promjenah, neka znadu: dokle zakonito po novoj legislaciji nije promienjen, dotle da nije slobodno unj dirati spletkom i bučnom grajom, niti oblasti, koje ga provode, budi bučno smetati bud krivom potvorom pred pukom mraziti. Tko tako radi, osim što grieši proti pravim načelom prava, grieši još proti kršćanskoj dužnosti, koja nam zapovieda pokoriti se oblasti državnoj „non solum propter iram sed etiam propter conscientiam." — I opet kažem, da mi nije niti na kraj pameti oslabiti patriotizam nadbiskupijskoga klera, pače takov sam, kada njega nebi bilo da bih ga išao budit i pirit. Jer znam, kako je gospodin Isus domovine svoje sudbinu težkom žaobom žalio; nu znam i to, kad je puk porad njega bunu hotio zasnovati, da se je on sakrio, neka u zemlji nebude bune. Obzir na vjeru, dobre želje za domovinu našu i ljubav iskrena gone me dakle, da vas braćo i sinci opomenem ozbiljno: čuvajte se agitacije vladi i podredjenim oblastim protivne, s razlogah spomenutih; učite puk na pokornost prama oblastim i njihovim naredbam, neka jih poštuje s vjerozakónskoga takodjer obzira. Ako pako koga brata i po službi druga opazite da ga je zanesla krivo sliepa stranačka strast, neka opominju osobito oni, koji su u kotaru duhovnički starešine i odvratiti nastoje, i ako to nebi pomoglo, neka takove prijave meni ili momu konsistoriju. Tko se nebude pazio nego zapadne pod civilne parnice, ne samo da odavle neima očekivati zagovora, nego će po svojoj krivnji morati poćutiti jošte i strogost zakonah crkvenih od duhovne oblasti svoje, kako ova nebi želila.

— Na jesenske prosinodalne izpite ovih danah došlo je 11 kapelanah, na katehetske 2.

Ugarska. Poznati dor. Michelis došao na poziv u Požun grad govorit proti odlukam sabora vatikanskoga, imenito proti nepogrešljivosti. Kako pišu novine, skupština velika i odlična ga pozdravi na dolazku u dvoranu gromkom klikom, i on stupiv na besjedište prije svega očitova radost, što je pozvan govorit baš u Požun, tu kopču medju Njemačkom i Ugarskom, pak pokle se još izgovarao proti spočitavanju: da ide samo za materijalnim dobitkom i popularnošću, jer da je kao katolik i duhovnik obvezan proti pritvornoj dogmi (Scheindogma), toj najvećoj hereziji, vojevati svom snagom — prelazi na stvar. A ta stvar razprave bi: da novi nauk neima trih bitnih biljegah dogme, 1. neima temelja u izrekah sv. pisma, 2. neima svjedočanstva iz tradicije, 3. neima zakonite razprave i definicije, niti jednoglasna odobrenja u obćenitom saboru. Osobito zanimiva bijaše besjeda u onom času, kad je govorio o školastici srednjega vieka, odkle da ježuvite uzeše gradju za novi dogma. Svršio je uzhitnom željom i prošnjom, neka bi Bog tu napast u crkvi svojoj obratio na dobro. Blizo uru slušala je skupština tu zvučnim glasom govorenu besjedu, i primila na koncu oduševljenom klikom, a poslie pónoći uza sjaj bakaljah dopratila govornika u stan. — Toj novinskoj viesti dodaje „Ung. Volksbote:" „Pak reci, da Vogt ponekle neuči pravo, kad veli: da su ljudi majmunski porod; barem vidjeti je da u Požunu žive dosta takove generacije." „P. Naplo" službeni list ugarske vlade javlja: dok biskupi pristaju uza papu i sabor da se u kleru ugarskom počima sklapati „veličajan" savez u veliku obsegu, sa zadaćom raditi proti papi. Jedan diel pače da radi za nezavisnu narodnu crkvu, nu drugi nije ipak jošte dosta odlučan da bi se hotio tako daleko upuštati. Što je istina prava, to je, da družtvo jur obstoji, da u kleru raste i skoro kani se pokazati na vidik. „Magýar Allam" i drugi katolički listovi kore već kanonika i naslovnoga biskupa Danielika, da je on u tom kolu jedan od prvakah, i nadaju se: da će ili sam opozvati ili će nadbiskup s kapitulom jur u javnih neopovrgnutih glasovih naći uzroka: da ga opomenu, ili u slučaju protimbe skinu ne samo a divinis, nego i sa stolice. Pusto je veselje novinah, da „stari katolici" ipak dobiše jednoga biskupa, koji će rediti svećenike; jer Danielik je samo naslovni.

Rim. Da se smogne stan za ministarstva i druge državne urede, odlučiše ministri caru podastrieti predlog, neka bi se odkupio collegium romanum, kuća novačnica isusovačka u San Andrea na Kvirinalu, samostan della incarnazione, samostan sv. Tereze i mnogi drugi. Nije druga, tako valja doći do stana; mjesto da papi Kvirinal vrate, tražit će još od njega i Vatikan, jer to zahtievaju tobože silni obziri državni. Sveučilište je zatvoreno; učenikah bijaše inače mnogo prieko hiljade, ljetos pako samo do 700, a poslije Döllingeriade smanjio se broj do 300. Sada se namjerava stare profesore odpustiti, jer domala zahtievat će se od njih, da polože prisegu, a to će biti dosta, da barem do 30 starih profesorah „Sapienze" odstupi. Dok je trajala školska godina, nehtjedoše dirati u nje, jer nije bilo moguće smoći drugih, pak se bojalo sramote, da bi se s pomanjkanja učenih silah zatvoriti moralo sveučilište rimsko; nu za novu školsku godinu pobrinuo se jur Conventi, kako bi obskrbio sveučilište novimi profesori, koji bi bili po kalupu Sarede i drugih takovih slobodnjakah.

* Neki badenski katolički list tumači novo ime „starokatolik" ovako: „Kao što se onaj, koj je jednom bio načelnik, ali sada više nije, nazivlje stari načelnik: tako se Döllingerovci nazivlju „stari katolici", jer su prije katolici bili, ali sada više nisu."

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 36. Tečaj XXII. U Četvrtak, 7. Rujna 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Kamensko manastir pavlinski.

IV. historička crta od *Ivana Krst. Krapca.*

Jednu uru od Karlovca grada na brežuljku strme Kupske obale, gdje se slievaju Kupa i Korana, vidi se liepa crkva s njekadašnjim samostanom pavlinskim. Liep je to položaj, kamo malo i veliko prigodom crkvenih sborovah o Velikoj i Maloj Gospi iz Karlovca hodočasti.

Mjesto Kamensko bijaše glasovit u stara vremena za Rimljanah grad „Lapidinum", odkuda izvedoše, kako njekoji tvrde, po naški Kamensko. Da je to mjesto od starine znano, jasni su nam svjedoci vrlo stari ostanci sgradah, razno staro orudje, novci bakreni, sreberni i zlatni rimskih carevah, i ine starine, što ih marljiva ruka seljačka, obradjivajuć si plugom rodna polja dnevice izkapa. To mnienje povladjivali su mnogi učenjaci kano Vitezović (Ritter in Croatia plorante) god. 1659., i on ovako opjeva zlostavljeno Kamensko:

„Vicinum Colapi Turcæ invasere Kamensko,
Nunc miser est vicus, quondam fuit urbs opulenta"

Pak i može biti tako, ta povjestnica nas uči, da su se narodi klasični najradje naseljivali kraj brodonosnih riekah i morah, pa tako trgovinom i prometom učili poznavati ine narode i njihove običaje.

Samostan Kamensko podiže god. 1404. Katarina Metlička udova Stjepana kneza modruškoga, koga medju ostalimi gradovi zapade i gradina Stenišnjak naproti sadanjoj Riečici i Jamnici u prvoj banskoj pukovniji. Jer valja znati, da je mjesto sa zemljištem i šumami obližnjimi pripadalo pod stari grad Stenišnjak. Na tako krasnom mjestu sazidan samostan i obilno nadaren po udovi Stjepanovoj bijaše u miru sve do godine 1541., a kasnije 1570. kadno Turci udriše navaljivati na Hrvatsku. — Prvom prigodom najme godine 1541., kako pripovieda povjestnik Lucić, razoriše Dubovac kraj Karlovca i Stenišnjak, a tada postrada od nekrsta i samostan Kamensko. Pavlini se razbjegoše, a njihovu imovinu preda potle general njihov Stjepan Trnavin grofu Auerspergu zapovjedniku tvrdjave Karlovačke u zakup.

Razvaline manastirske, ostanci surova haračenja turskoga, ostadoše u miru sve do godine 1579. kadno počeše graditi tvrdju Karlovačku. Tada je raznešena sila zidanog materiala za tvrdju Karlovačku, a zidana su od njega troja vrata na tvrdjici, najpače ona s mostom, što vodi u sadanji Rakovac slunjskom cestom. Pače isti Zrinski za svoju gradinu Švarču na Senjskoj cesti uzimali su svojevoljno gradju od razvalinah samostana Kamenskog. Šume, što su imali Pavlini bijahu većim dielom na juriš poharane, te za bedeme Karlovačke i razne sgrade upotriebljene. — Haračilo je silno ovuda Turc, ali našao je i uztuk u gradovih Slunj, Barilović, Blagaj, Topusko, Stenišnjak, Švarča i Dubovac.

Čudnu priču priča narod oko Kamenskoga, da su ljudi bjegajući pred Turkom ukopali u gori zvonove kapelice sv. Ivana, koji bi čestoputa kasnije sami žalobno zvonili.

Pošto Turci kod obsade Beča biše poraženi i vraćajući se kući u Ugarskoj potučeni, nastalo je mirnije doba po Hrvatsku, tada se vratiše natrag Pavlini u Kamensko, te iznovice popraviše god. 1749. samostan.

Na vratih samostanskih uklesan je napis i čitava povjest njegova: „Kamenskense cænobium Ord. S. Pauli Er. fundatum 1404., per Turcam ruinatum 1570. cœpit reædificari 1749. terminatum 1767."

Domala stiže ih udes za cara Josipa po cieli red ubitačan. — Iz njekadanjega samostana

Digitized by Google

i crkve postade župa, a aerar preuze sva dobra pavlinska. U starinsko doba bijahu samo dvie župe: najme Mrežnica sv. Petra i Mekušje sv. Jakoba tik Kupe. — Crkvu sv. Jakoba s grobljem izpodrovala je derava Kupa, te domala nestalo crkve i groblja, a Mekušje spalo kao područnica Kamenskoj župi, koju s prva obskrbljivaše jedan Ex-Pavlin.

Da je njekada ovuda zemljište bilo puno jače napučeno očito je, što narod sbori o više kapelicah, kojim danas neima traga, jedina kapelica sv. Doroteje obstoji. —

Toliko bi se znalo dogodovštine Kamenskog manastira o njegovom postanku i nezgodah. —

Prva hrvatska skupština učiteljska.

(Dalje.)

Dana 23. ob 9. uri pred podne dubkom je puna dvorana s galerijami — tà skupštinarah samih broji se bliže 1000, a bez slušalacah, kako god strogo i tiesno išlo, nemože ovakovom prigodom minuti. Duhovnikah nebrojismo u skupštini: preč. Sabljaka savjetnika i nadzornika krajiškoga, 5 katehetah hrvatskih, 4 dalmatinska, 2 gimnazijalna profesora senjska, 3 česka duhovnika učitelja, 1 grčko-katoličke, 1 grčko-iztočne crkve, osim što je tečajem sjednicah ulazio jošte po koji slušalac. — Zveknu zvonce — počima prva obćenita sjednica — na galeriji zapjeva pjesma Preradovićeva po melodiji Fabkovićevoj: „Bože živi — blagoslovi", i kad je ona zamukla, stupi na besjedište Fabković ter će pričati i čestitati i slaviti najprije radost i sreću toga sastanka. Poče ovako: Svaki nas je već u školi učio, da ima u naravi tajnih silah, koje srodne si ne samo da se neljube, nego se ganjaju, bježe jedna od druge; naprotiv nesrodne si protivne privlače se, grle, miluju, u živoj su slozi. Tako biva u mrtvoj naravi; nu sviet duševni, osjetni kano da toga nepriznaje, kao da protivno radi. Jer eno, veli se: sokol zove sokola i dozove ga, junak pritište na grudi svoje tek junaka; dusi čisti, djevičanski leteći munjevitom hitrinom, gdje se sastanu, mahomice se poznaju, grle se i ljube, nastoje u slozi, da dignu sviet i dostojanstvo čovječje, da postave trojstvo: istinu, pravicu i krasotu, a tim sreću i blagostanje ljudsko. Mila braćo! što je nas amo dovuklo? Krv živa, čista djevičanska, i um i duh. Pozvao je centralni odbor vas Hrvate iz Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, a vi pojuriste ovamo negledeći na žrtve i trude, na ništa, da se posavjetujemo o stvarih svetih, ob obuci naroda, koga nam je napried pomaknuti. Al ne samo da se pozivu odazvaše učitelji odatle, nego eno u priestolnicu hrvatsku pohitiše i braća naša iz Bačke i Banata s Tise i Dunava, iz Srbije i junačke Crnegore, a ne manje iz slovenskih krajevah — (priteču tu: starinske Hrvatske). Al ne samo najbliža po krvi i jeziku braća počastiše svojim posjetom skupštinu hrvatskih učiteljah: evo zastupnikah s bajne Vltave iz slavne Česke, iz napredne Morave, pak takodjer iz daleke Galičke. To je novi dokaz srodnosti plemenske, ljubavi bratske, novi dokaz, da su i oni krv krvi naše; ta braća poslavši ovamo svoje zastupnike da pozdrave Hrvate zasvjedočiše evo dično pred svietom, da nas kao braću ljube i priznavaju, da svaki naš pokret bodrim okom prate. Al to još nije sve; i umni Niemac sjetio se nas, i on je poslao umnoga zastupnika paedagogije — tu je, med nami sjedi (govornik ili je onaj čas bio zaboravio ili se krzma kazati ime); i on osieća, kad se radi ob obćem boljku, o duševnom napredku, da su tada svi narodi braća; i njemačko učiteljstvo liepo je zastupano na ovom skupu. Da centralni odbor nije ništa više postigao nego jedino to, što je sakupio učitelje iz naše domovine, učini, česa nitko prije, i taj bi već uspjeh bio dičan, ali ovako, gdje je gotovo polovica Europe zastupana, on se upravo ponosi, čestita si na toli liepom, sjajnom uspjehu. Da skupština ovim migom prestane — u historiji hrvatskoj i u historiji paedadogije hrvatske jest to obrat. Na koncu pozdravlja redom goste u ime odbora i preporuča razbor. Zatim će redom pokazivati skupštini odlične zastupnike, koje skupština pozdravlja klikom: živio! i oni mahom skupštinu pozdravljaju.

Vladin na skupštini povjerenik, savjetnik Janko Jurković, u svojoj besjedi pokle je izrazio radost, što je njega zapala čast na prvoj hrvatskoj skupštini učiteljskoj biti povjerenikom vladinim, razložiti će misli najviše zemaljske oblasti. Vlada, reče, neotima se mahu vremena i načelom, koja svim naobraženim svietom zavladaše; zato je ona rado prihvatila misao o sazovu učiteljske skupštine, sklona pošla je ona nastojanju tomu u susret i pomagala ga moralnim i materijalnim načinom. Pak upravo zato smie reći što zemaljska vlada očekiva od skupštine. Očekiva pako: da će viećanjem o zadaći i potrebah pučke škole vladati iskrena težnja za poboljšanje uvjetah, o kojih visi napredak obuke narodne; nada se vlada, da će učiteljstvo povodeći se za duhom vremena znati takodjer poštovati tradicije i položaj naroda; i jošte nada se: da će razpravom vladati razbor, kako to ište stvar i čast skupštine. I ako bude tako, istom tada moguće je, da bude ovo skupštinsko djelovanje od pomoći za vladu i zakonarstvo. U to ime da ste vis. zem. vladi dobro došli najprije vi iz civilne Hrvatske i Slavonije, pak vojničke krajine; i vi vriedni gostovi iz drugih zemaljah, koji ste došli na poziv svoje hrvatske braće, da jih poduprete svojim znanjem i vještinom. Dao Bog, da hrvatski narod uzmogne ovu skupštinu pozdraviti kao pokretnicu nove dobe.

Cekuš načelnik grada Zagreba pozdravlja skupštinu u ime grada, i želeći joj dobru sreću kaže, da

Digitized by Google

će glavnomu gradu od njihova posla biti najprva i najveća korist, i nada se, da će skupštinari odavle ponesti ugodne uspomene.

Fischer načelnik Smichova obćine tik Praga pozdravlja skupštinu kićenom besjedom na češkom jeziku.

I sada evo ga, kaže ga Fabković s imenom (skupštinari naokolo pitaju: tko to, tko?) i u tren stupi na besjedište ponizka stasa, crnomanjast, mršav, skroz obrijan, oko 40 godinah star, u surih haljinah čovjek — to je dor. Dittes iz Beča. Govori njemačkim jezikom: Štovana skupštino! Oprostite, što je u vašu sredinu stupio muž, koji nije od vašega naroda niti neumi govoriti vašega jezika; ali me je obodrilo i ponukalo, jer je prosvjeta obćenito blago i jer naobraženje nije posao samo jednoga naroda nego svih. Kao učitelji stojimo mi svi na temelju čovječanstva; pa kad sam dočuo, da se sprema učiteljska skupština u Zagrebu, na prvi glas prošla je kroza me bura radosti (Sturm der Freude), jer sam osjetio svježi jutarnji dah, koji će odatle dahnuti, i kliknu sva Njemačka, u koje ime skupštinu pozdravljam. Došao sam, i nisam se prevario, rekoh, čim vidjeh vašu vrstno uredjenu izložbu (die vortrefflich eingerichtete Ausstellung). Stupiv u skupštinu, vidih dva kipa, slavne učitelje Komenskoga i Pestallozzia, jednoga Slavjana, drugoga Niemca, pak i to moram smatrati kao simbol, kao zalog, da su se dva najveća naroda, slavjanski i njemački, sdružila u miru i slozi djelovat na polju naobrazivanja (im Frieden und Eintracht an der Bildung arbeiten). Ta pobratit sve narode (die Verbrüderung aller Völker) to i jest zadaća učiteljskim skupštinam. Nesrećom (čini nam se da sbilja reče, kako „Obzorov“ pripovjedalac zabilježi „nasiljem i ludošću vladarah“) nastao je razdor medju najveća dva naroda (nespomenu jih imenom, ali se razumiju: francezki i njemački); nego učitelji stojeći nad svakim razdorom i razprom imaju ostati braća, pak oni će i to zaravnati. Bog stvarajući sviet reče šesti dan: „dajte da stvorimo čovjeka“, a nije rekao: „dajte da stvorimo Romana, Germana, Slavjana, Magjara itd.“ Tako valja da govore i učitelji, kojim je zadaća naobražavati čovjeka. Veli se, da su učiteljske skupštine pogibeljne; kažu: da mi hoćemo revoluciju. Čudno, zar mi koji najviše trpimo, i koji koliko nitko pokazasmo strpljivosti, mi zar prevratnici? Niti možemo niti hoćemo da budemo. Ali jest: mi se borimo — borimo se proti zlu, a najveće zlo jest neznanstvo, strast, sebičnost (Unwiessenheit, Leidenschaft, Thierische Triebe) itd. Proti tomu svemu vapijemo mi, čim ipak nepravimo nemira, pače borimo se proti borbi i nemiru. Mi hoćemo da procvate kultura, da nestane siromaštva, da se prazne tamnice — neka svuda vlada s ostalim strah božji (Gottesfurcht — jest Dittes je tu rieč izustio): čim više bude učionah, tim manje bude kaznionah. Sporazumak treba svakomu staležu: pravoslovcu, duhovniku (Priester) itd. svaki hoće da ga k cilju vodi strukovna vještina, pak tako i učitelj. U to ime dobre su učiteljske skupštine za sporazumak učiteljah, kako u obće pučke učione pripravljajući gradju za sve dobro i radeći na obćenitom naobraženju rade za sporazumak narodah. Sporazumimo se barem mi, koji smo u istoj monarhiji. Na koncu pozdravi skupštinu u ime njemačkih paedagogah.

Gospodin doktor Fric evo je dakle u Zagrebu bio posve krotak, lojalan, konzervativan i tija pobožan; a što je nad sve kosmopolitičan, to je danas môda svih internacionalnih družbah, osim što je veleučeni doktor svoje tudjinstvo morao nacifrati i osim što je često baš s njemačke strane, po imenu sa strane centralističnih listovah austrijskih čitati i slušati lekcije: neka bi se slavjanski narodi mahnuli one ludorije, što se zove narodnost. Još pozdraviše skupštinu svaki svojim jezikom Poljak Gerstman u ime Poljakah i Rusah, Čeh Mašek u ime učiteljah českih i moravskih, i Slovenac Praprotnik u ime slovenskih. Pita Fabković, bi-li jošte tko želio pozdraviti skupštinu, i pokle se nitko nejavi, predje na red, prikaza skupštini izabrane častnike s pozivom, da bi je potvrdila, što kad bi klikom učinjeno, preuze besjedu

Predsjednik Filipović. Poslie izražajah radosti porad odlikovanja svoga pak množtva skupštine kliče: Što prije godinu danah mišljasmo, da je nemoguće, evo nam je danas veliko i sjajno! A što je to stvorilo? Zvanična sviest, muževnost vaša, rodoljublje glavnoga grada, rodoljublje u obće; istovetnost težnjah i naporah, moć idejah, koje pomogoše svladati zapreke i uništiti sve zlobne spletke. A odakle tolika moć idejam? Od svetosti interesah, što jih ideje spotaknuše. Idea, koja je ovu skupštinu potaknula i u život privela, ima voditi do slobodne škole, jer bez slobodne škole neima slobode u razvitku narodnom, neima slobodna duha, i baš zato treba da svom snagom prionu svi učitelji; treba uzajamnosti svih narodah, tim većma, jer se neprijatelj napreže da zaprieči slobodan razvitak čovječanstva. Ovom skupštinom stupamo u zajednicu s braćom svih narodah. Nije dakle čudo, što su na našu skupštinu obraćene oči ne samo našega naroda, nego i svega čovječanstva. Gle kako širom svieta listovi liepo pišu (spominje redom)! A hoće-li skupština zadovoljiti zadaći? Mučan je posao i straha je dosta; nu gdje se je opazilo toliko rodoljublja i oduševljenja, tu se je svakomu dobru nadati. Opominje na razbor, i poslovicom: Ničiji sluga ničiji djavao, kaže cilj slobodnu školu, pak u to ime priziva: pomoz Bog!

Buzolić podpredsjednik prikazujući se skupštini kao takov iztiče da je njega ta čast zapala obzirom ne na osobu nego na Dalmaciju, pak da će se ponašati, kako se nebude skupština kajati, što je na taj način odlikovala posestrimu Dalmaciju. I jest čudnovat slučaj, što se moralo dogoditi, da toj skupštini jedan podpredsjednik bude duhovnik; jer prem je Dalmacija poslala

36*

Digitized by Google

samih vrstnih glavah, Buzolića držahu ipak za prvaka i vodju svoga, ter nijedan Dalmatinac mimo njega nebi bio primio ote časti. A što je Buzolić obrekao, da se skupština nebude kajati, vierno je to držao do konca.

Poslovnik u predskupštini primljeni potvrdjuje se za stalno, i preporuča se obdržavati ga točno. Prelazi se na red. Na razpravi je pit. 1. Koja je svrha pučkoj školi u sadašnjem vieku, i kako da se prema tomu urede njezini vanjski odnošaji?

Izvjestitelj Modec prije svega predlaže promjenu nazivka, pak da bi se diljem govorilo škola ne „pučka" nego „narodna", jer kad se veli „puk" razumi se obćenito samo seoski narod, težak, dok ove vrsti učiona ima učiti ne samo seljana, nego gradjana i gospodina, jednom riečju dakle: narod. Pak i Srbija da tako zove ote vrsti školu. Primljeno s klikom i pleskom, kako se potle svaki put, kad se komu „pučka" zarekne, iz skupštine do smieha popravlja. Preleti zatim povjestnicu narodne škole, i veli: da je narodna učiona rod našega vieka; jer stari viek nije puno mario za nje, srednji viek još manje, dokle je jošte nije okovao (tu za začin pripovieda primjerah, čim se je srednjega vieka škola bavila: ima-li Bog bradu? što je Bog radio prije stvaranja — epileptična bolest polazi od duhovah itd.). Istom u novije doba, kad se je znanost pridigla od sredovječnih mušicah itd., postade učiona narodnom, ne jedne kaste ili staleža, nego obćenitom. Razlažući u obće pojam gojitne veli: da se ima gojiti čovjek, kako ga je Bog stvorio, i to skladovito duševne mu i tjelesne moći, pri čemu jošte valja pamtiti, da čovjek nije samac, nego je član družtva. I kad je tako prešao razvit vanjske odnošaje učione, koje označuje riečmi: gojiti, dizati, ravnati, nadzirati, razvija da su roditelji prvi vlastni i dužni po zakonih božjih i naravnih čedo svoje gojiti, zatim kaže razvitak, kako je to pravo prešlo na učitelja i učionu, na obćinu, na državu — istim načinom, kako je potreba obitelji sklopila u obćinu, obćine u državu. Pripomenu: kolika bi pogreška bila, kad bi se škola predala posve pod absolutnu vlast države, a razbistri pogibelj tu primjerom, gdje se je ta vlast upotrebila na to, da učitelj bude oko izborah agitator, žendarm politički. Uprava neka je obćinska, a samo nadzor državni; pak i tada tu upravu i taj nadzor tko drugi da vodi, van strukovnjaci vještaci! kako i drugud vidimo, da svaka struka traži svoga čovjeka. To zahtieva i svetinja stvari. Zar je obrazba naroda tako malena stvar, da bi se uprava nad njom mogla povjeriti komu god? Nadzornikom dakle može biti samo strukovnjak, a njega imenuje država. Čita na koncu kao predlog 12 resolucijah.

Počima obćenita razprava, i prvi stupa na besjedište dor. Napoleon Špun, državni odvjetnik i ujedno profesor na pravoslovnoj akademiji zagrebačkoj, i bud zaprošen bud od vlastite ponuke držati će skupštini prelekciju, ter razbistriti boljma smier. Na temelju i u smislu novih filozofskih i pravoslovskih teorijah pokazati će odnošaj države naprama učioni s vana i s nutra, pri čem je prije svega trebalo pokazati cilj države. Profesor govori, kako bi s katedre govorio, što za skupštinu nije bilo dosta glasno i živahno niti razumljivo, pak svaki čas prekida ga vikom: glasnije! a čuje se gusto: na stvar, dosta je dosta! kako i pitanja: tko je to i što hoće? ali svejedno, profesor se sa svoga tona od te indiskrecije neda maknuti. Nije se dakle moglo pravo čuti i sliediti mislih, pak i sbilja doktorovu besjedu u različitih izvještajih nalazimo različito zabilježenu i posnimljenu. „Obzorov" pripovjedalac reče: tko hoće da potanje prouči doktorovu prelekciju, neka pročita dotične članku: Staatslexicon Rotteck i Welcker i „Verwaltungslehre" od Steina; nu on naravno tom primjetbom uvriedjen objavljenim u istom listu očitovanjem reče, da drugčije uči nego Stein i obreče, da će besjedu tiskom objaviti, pak neka joj se tada sudi znanstvena vriednost. Neka bude; nu toliko uhvatismo i zabilježismo iz besjede jur na skupštini, da doktor uči onu modernu teoriju, polag koje država ima biti bezbožna, bezvierska. Na supor postavi nauk starih filozofah s Platonom, i novih s Kantom. Stari rekoše: da je cilj državi isti, koji i svemu ljudskomu rodu; nu kraj toga nauka zanijekana je individualnost, zapriečena čovjeku sloboda i slobodno mišljenje. U stara vremena valjalo je pravilo, da nad družtvom vlada ethični zakon; nego to nije moglo niti može obstati, jer u različitih narodah različite misli vladaju: što je to moral? Uz ethičnu ideju propada sloboda države; jer se pazi što povrh države na ime božanstva govori netko drugi, i jer se osim državnoga misli na nečiji drugi zakon. Nazadne su sve države theokratične. Ova idea bijaše velika u srednjem vieku, kad je theokracija vladala; nu posljedice ovoga nauka bijahu preteretne po državu. — Proti ovakovim mislim o cilju države morao se je tečajem vremena zametnuti i dići odpor, pak je on tečajem, vremena najjasniji izraz našao u filozofiji E. Kanta, koji vanjsku slobodu čovjeka postavi za najvišje načelo. Platona dakle i Kanta kano prva dva nosioca oprečnih principah stavlja jednoga naproti drugom skupa s njihovima dobama, i kaže da moderna znanost spaja obe teorije, neka država nesmie žrtvovati individuuma porad cjelote, nego neka radi za slobodu individuah, kako individium i skup ili zajednica individuah mora skrbiti za cjelotu družtva — države. Gdje pojedinac nemože, ima tražiti pomoć od države. Nauk sam nije djelatnost države niti ona ima neposredno djelovati na nauk, nego nauk mora u državi biti absolutno slobodan, osim što nesmie nijekati državu, nesmie činiti što država nieče, prepovieda. Kako učiona ima pravo tražiti od države zaštitu, tako državu ima pravo bditi nad naukom, ima pravo nadzirati učionu, ali to pravo svoje ima vršiti naravno kroz ljude stručnjake; ima pravo imenovati, ali ne izabirati. Ovo su, reče, idej

Digitized by Google

koje se o vanjskom odnošaju države napram učioni razvijaju iz nazorah filozofičnih i državoslovnih, i pristajem uz pročitani predlog, kojim je odnošaj dobro označen — Govoreći dalje doktor o nutarnjem odnošaju države napram učioni veli da nestoji u nikakovu odnošaju — država se neima pačati u duh i osiećanje škole, jer bi tim uništila sama svoje stanovište slobode. Kako pjesma nepozna zapoviedi (nije valjda tako niti s pjesmami pjesnika Špuna, ali drugčije sudimo, da pjesma mora obdržavati puno pravilah iliti ćeš zapoviedih), tako niti nauk. Spomenu tu za primjer Sokrata i Galileja, kako se znanost neda silovati, i govori dalje za slobodu nauka i umnoga razvitka, za absolutnu slobodu, čim je i svršio, a svršetak mu proslavljen klikom i pleskom. — Kako si je vrstna besjeda, neka se pokaže skroz kad bude izašla u cielu tiskana; nu toliko je uhvatismo, da nauke njezine necienimo baš ni zeru. Jest istina, ota teorija zamahnula je po Europi svakud da bi zavladala državom, kako je zavladala glavom sbilja množine državnikah i pravoslovah, koji na ime države vuku da pretegnu na sebe svu moć, i na ime svemoći i svevlasti državne da osiguraju sebi i svojoj stranki svemoć i svevlast. Puno je toga u svietu, što je drugčije u teoriji drugčije u praksi; ali ova teorija pusta je sama sobom. Jer nebude-li pri istom stvaranju zakonah državnih, pri paženju i obdržavanju vodio zakon ethični, jok državni odvjetniče, neobraniste zakona nit iste države. Jao si ga državi, gdje njezini službenici sami od sebe neznadu, što je to: moral, a tekar gdje zakonarstvo i visoke oblasti neznadu, što je i neznati službenikom zapoviedaju! Sloboda nauka; ali! A taj „ali“, doktore? Kakovih naukah nekola svietom o dinastijah i monarhijah? o pojmu države i vlade u obće? Zar nisu ono nauke o kosmopolitizmu u obće, socializmu i komunizmu — i na stotine takovih naukah? Jednako pravo za sve nauke — zar nebi? Nebi, rekla bi doktorija. Država nesmie dopustiti takove slobode. To ti je ono — državna vlast jest izvor svakoga prava i svake sloboštine; uz geslicu: sloboda! uvodi se do nesjetnih redovah družtva državna svevlast i svemoć, sve na temelju slobodne znanosti i znanstvene slobode. A vjeruj tko hoćeš dru. Špunu: da se država neima pačati u duh i osiećanje škole. Neima barem još nijedne države, koja bi se toga pačanja praktično ostavila. Kratak nauk jest jošte taj: u bezvierskoj državi ne samo da se u obće neima obazirati na vjeru, nego neima se pače na nju obazirati znanost, a pokle znanost siže i ter kako u pučke učione, neima se na nju obazirati niti učiona.

Još je Stojanović s izprikom, da mu je težko govoriti poslie onako učene razprave govorio svoju besjedu stavljajući na srce posebice uzgoj ženskoga spola. Zatim se javi želja, da bi se prešlo na špecialnu razpravu, što je glasovanjem i dokončano. — Klicalo se je i pleskalo svakomu govornikah, sad tišje sad jače, a kako gdje, mi svakud nespominjemo, jer štilac može sam pogoditi. U jedan tren skoro klicalo se često oprečnim izrekam. Besjede svečane i duge govore se sjedećke iz pisma, jedini Fabković govori vaviek na pamet. Pozdravi, primjetbe i u obće slučajne besjede naravno teku kakò komu pamet nosi. Za odmor čitaju se brzojavke skupštini za pozdrav i čestitku s mora, iz zemlje, s Dunava i s Vltave. Kad se opet prelazilo na razpravu, predloži jedan (dor. med. Nenadović), neka bi se rezolucije dale naštampati, a dotle da bi se razprava odgodila na sliedeći dan. Množina iz skupštine: pravo, prima se; odboraši valjda protrnuše od straha, rekši: eto na, znao bi nam se pomesti red. Oglasi se predsjednik; da je skupština pitanje uzela na red pak da se svakako toga dana ima riešiti. Skupština pristaje. Osim odborašah skupštinari nisu čitali rezolucijah, naglo se čita, slabo čuje još slabije pamti, glasovanje je svakojako, ter jedna strana viče: većina, druga: manjina, pak se opet digoše glasovi za štampanje i odgodjaj razprave, dok bi se stvar promislila. Predsjednik opet diže u vis poslovnik, koj štampati nekaže; pitanja objavljena su jur prije pol godine, pak da je svatko proučiti mogao. Sa svim tim dva tri redom i opet hoće, da bi se svakako prije štampalo; ali predsjednik neda nego neka se drži poslovnik rekši: malo prije dokončasmo ovako ćemo, a sada opet drugčije — zar to dopušta čast skupštine? (vika i buka, opreka medju strankama kaže se sve življa i glasnija). Javi se dakle vladin povjerenik: „Žao mi je što moram uticati u viećanje; nu moram, jer se evo skupština uzburkala. Žalim i sam, što već poslovnik nije naredio, da se predlozi i rezolucije štampane prije razprave porazdiele med skupštinare, kako bi trebalo i kako biva u skupštinah; nu kako je tako je, poslovnik je od skupštine poprimljen, pak molim, neka se obdržava. Ako se mahom s prvine počme mienjati poslovnik, neznam, kad će se i gdje prestati.“ Na glasu povjerenika, drugač mirovna i tiha muža, poznati je, da je i njegovo srce uzburkano. — Pokaza se zatim Fabković, i vidjeti mu je, pun bure i valovah porad ote u dusih čistih djevičanskih bure poviknu: Bura i valovi uzburkaše nam skupštinu — van s jabukom trpikom, koja se u sredinu skupštine baca! Zar će sutra tko iz štampanih rezolucijah biti pametniji, nego evo sada, kad se čitaju. Mi koji poglavitu rieč vodimo, i ovako smo proučili. — Zatim pripomenu Truhelka, da bi stanovita gospoda lahko zaboravila pročitati i štampane rezolucije; i pokle se je taj pripomenak iz skupštine odbio ohokanjem kano uvreda, čuju se sve jači glasovi: glasovati! Glasuje se, ali opet nije pravo, dok se nije svelo na glasovanje polag poslovnika, a to je podizanje ruke. To ti je dakle ta bura, po našem sudu bura bez bure, ili ako ćeš po primorsku: burin. „Viestnik“ (br. 9.) govoreći o protivnicih učiteljske skupštine dokanča članak opomenom: „Pozor braćo! Uz muževe

Digitized by Google

koji skupštinom rukovode, čekaju vas simpatije cieloga naprednoga svieta, a uz protivnike naše prikor i sramota čovječanstva! Birajte!" Odatle protumači si, zašto odbornici u svakom protivnom migu i kretaju vide goleme spletke i urote! Predlog za štampanje potekao je od Srbah, a da je sam sobom pravedan, priznao je vladin povjerenik, morao je priznati i odbor, jer je na koncu iste sjednice kad je prva poglavita stvar jur izašla gotova, pro forma dao skupštini predložiti i odluku načiniti, da rezolucije budu štampane. I vrieme je tako odmjereno i poslovnik tako udešen; da bi osim poglavitih iz odborah i po njih naručenih besjedah skupština imala samo glasovati. Poslovnika §. 14. daje izvjestitelju za govorenje 20 časovah; za izvjestiteljem daje poslovnik rieč po §. 15. samo onim, koji su se za to ili prije ili za vrieme same skupštine predsjedniku ili sami ili preko redatelja prijavili, i to onim redom, kojim su se najavili, a negovori nijedan preko 10 časovah, niti više nego dva puta o jednom i istom predmetu." U specialnoj debati smie se izuzam izvjestitelja govoriti 5 časovah. Glasuje se dizanjem ruke (§. 17.). „Nitko nesmie govorniku rieč prekidati (§. 18.); ako se govornik udaljuje od razpravnoga predmeta, pozivlje ga predsjednik na stvar, a ako se nepristojno vlada, pozivlje ga na red. Nemari-li govornik za opomenu u dva put, oduzimlje mu predsjednik rieč." „Ako se predloži, da se viećanje završi ili odgodi, dade predsjednik glasovati; pa odluči-li skupština konac viećanju, to nemogu dalje govoriti upisani govornici (§. 19) Skupštinari naravno jošte neuvježbani u parlamentskom načinu neznadu mnogi pogoditi pravi čas i pravu stvar, i sam predsjednik prikazuje se još neuvješban, i što je gore, malko pristran, što nekoji nepropustiše i spočitati, nije se mogao zatajiti bahat i osoran ton nekojih odbornikah, žurilo se razpravom jer da neima vremena (od 10 danah tri polovice dana za najpoglavitiju zadaću skupštine), pak nije niti moglo proći drugčije, van da bude smetnje. Nu sve se to sleglo — većina protivnikah klonula i odlučila nepačati se već.

Kroz taj burin prošle su četiri točke; ali kod 5. eto opet duhnu burin.

Polić kateheta i ravnatelj glav. učione u Bakru nemože mučke pregoriti, gdje se govori o faktorih, kojim budi upliv na učionu, što se niti slovcem nespominje crkva, stupi dakle na besjedište, ali čim progovori prigovarat: da se tu nebi smjelo neznati za vrlo važni faktor, kano vodju nabožno-ćudorednoga pravca škole, mahom ga iz skupštine prekidaju vikom. Kani on ipak nastaviti govoreći: U obćinskom školskom odboru treba da bude i svećenik — ali ga opet zaustavlja vika: na stvar! i predsjednik ovaj put zna dobro poslovnik ter poviknu: 4. točka, koja govori o školskom odboru obćinskom, prošla je već; nemože dakle o njoj biti više govora. Dok je naime Polić skrbio, da mu bude slob dno stupiti na besjedište, jur je preko točke prešlo glasovanje i razprava počela o točki 5. Morade zamuknuti i saći. Nebi trebalo više o tom govoriti; nu Buzolić hrli kako će taj korak zaravnati i neugodni utisak utažiti, pak veli: I ja sam svećenik, pomno sam pratio tečaj razprave, pozorno slušao govornike, ali nisam mogao opaziti težnje, da bi se ma komu pripadajući mu upliv hotilo uzkratiti ili po imenu svećenika odakle god izključiti. Ovdje mi govorimo samo kao učitelji i očitujemo želje učiteljske za učitelje. U ostalom da već nije sgodno o tom govoriti kad je razprara prešla na sliedeću točku. Klicalo se Buzoliću, a Polić je laglje mogao pregoriti sramotu, nego bi bio slavu šutnje. Nu jedva se obredala dva tri gonornika i došlo na točku 7. prouzroči svećenik prof. Jambrečak ne burin, nego baš buru. Gledao on ter uhvatio sgodan čas; govori se o školskih odborih županijskih, pak rekši da se tu govori ob obćinah, županijah i državi, zašto bi se dakle toliko zaziralo spomenuti crkvu i svećenstvo. Ali čim on progovorio, prekida mu rieč buka i opet buka — nismo u koncilu, vele. Ja hoću da budem liberalan i svakomu faktoru da bude svoj upliv, pa kada se spominju tu svi faktori, bila bi prava anomalija — (vika: nismo u crkvi!) Govornik ogledava se na predsjednika, nebi-li u poslovniku za njega pravice našao; ali i predsjednik dovikuje: mi smo učitelji, mi crkve nezastupamo! (klika i plesak). Obazire se na vladina povjerenika; ali mu i on kima ramenima — morade dakle saći. Buzolić opet ide tažit i mirit ter kroz pohvalnu kliku govori: da ničiji upliv nije povriedjen. — Žalimo revnoga duhovnika i vriednoga muža Buzolića, što nepoznajući valjda točno našega položaja, okolovštinah, ljudih i njihova načina nije opazio, što ona dva, koje on skoči popravljat, dobro opaziše; prem se nemožemo oteti čudu, kako on to nije mogao opaziti već iz samoga teksta i postupka. Učiteljska skupština kako nije vieće crkveno, tako nije niti obćinsko, niti županijsko, niti državno, niti vlada, pak ipak o svem govori, samo ne o crkvi. To je barem Jambrečak razgovetno spomenuo. Tko je čuo ili pročitao same prve točke rezolucijah, kako jih zovu, može opaziti na prvi mah, da je tu skroz emancipacija, a udiljna i posvemašna šutnja nuka te prije slutiti, težnju i preko emancipacije, nego morda priteg crkvi i vjeri na prilog. Poznati su uzori i smierovi, za kojimi se vodje povode, osim što poglavite besjede same kažu. Što se nespominje, toga niti nebudi, reći će rezolucije. Ovaj put pronašlo se je za probitačno u skupštini šutiti i šutkati o crkvi i vjeri, osim što znamo za još jedan najjači razlog.

Skupština imala je za ove sjednice priliku motriti na besjedištu takodjer ženski kip gospodju Fabkovićku. Čim se gdjegod kaže samo učitelj, eto nje sa svojim umetkom: „i učiteljica", ter je tako umetnula učiteljicu u obćinski odbor školski, i izabrane zastupnice učiteljicah u županijsko vieće. I prem je govornica netom izustila, da je samo glupost i neznanstvo žensku na.

Digitized by Google

nesreću narodah odbijao od javnoga poslovanja, i prem je naravno još sve samo na učiteljskom papiru, i prem je skupština pristajući uza sbor ženski prikliknula: Živila, pričinilo se ipak jednomu učitelju to preveć, da bi ženska glava sjedila u županijskom i morda zemaljskom vieću, i odvaži se s besjedišta poviknuti: ne, nemojte ljudi, ta učiteljice su nesposobne! Nesretni čovjek, malo da ga nesmota bura. Umetak primljen. Ostalo sve prošlo gladko, i poglavita pobjeda odborova gotova.

(Sliedi dalje.)

Viestnik.

Zagreb. Kako je bilo obznanjeno, zanosita svečanost biskupskoga posvećenja obslužena je u prvostolnoj crkvi našoj u prošlu nedjelju. U subotu na večer stiže u nadbiskupski dvor sdavna jur očekivani gost visokočastni biskup čanadski Aleksander Bonnaz iz Temišvara nadbiskupu u pohode, i on ujedno radostno primi službu, da mladomu biskupu kod posvetbe bude kum i sviedok. Ob 9. uri dakle u navadno vrieme velike mise stoje oko žrtvenika preuzv. gosp. nadbiskup kao posvetitelj okružen asistencijom svojom i preč. gg. opatima pod infulom Perokom i Jandrićem, kano arhipresbiterom Gašparićem, četvoricom levitah: Marićem, Gajdekom, Husarom i Rumplerom, s podredjenom asistencijom, a kod stola na dnu svetišta oko mladoga biskupa presv. gg. biskupi Bonnaz i Kralj s podredjenom asistencijom, koju pomogoše popuniti s vana na svečancst došavši podarhidjakon Klemenčić i župnik zač. savjetnik d. stolice Jos. Kovačević součenici biskupovi. Osim gradskoga svećenstva u ono vrieme od službe prosta i spomenutih součenikah vidismo jošte na svečanosti od vanjskoga svećenstva vicearhidjakone Milkovića i Mašeka, savjetnika d. st. i župnika Križánića i župnika A. Kršnjavia. — Prije svega pročita na latinskom jeziku imenovno papinsko pismo arhipresbiter Gašparić, po čem reče mladi biskup vjeroizpovied sa zakletvom, a zatim je polag pontifikala pod misom sliedilo posvećenje. — Naredjeno bi, da pod misom pjeva samo mužki sbor i tako su sveti obredi tekli brže ter dokončani oko $^1/_2$11. Preuzv. g. nadbiskup naredio je da svečani objed na veselje dana bude u njegovu dvoru ob 2. uri. Osim biskupah i svećenstva bijahu tu gosti: preuzv. gg. ban, i podmaršali Fromm i Rosenzweig, načelnik vladni presv. g. Šuhaj kako i načelnici višjih oblastih, zatim rodjaci i stariji prijatelji biskupovi. Prije i poslie sv. čina redom više danah čestitke iz kapitula, klera i množine štovateljah prizivali biskupu božji blagoslov, da bi snažan tielom i duhom službovao na korist velike nadbiskupije i sve crkve mnoge godine! — Dao Bog.

— Visokočastni gosp. biskup čanadski Aleksander Bonnaz, pokle je razvidio što je vidjet želio i prebavio kod svoga prijatelja dva dana, ostavio nas je u utorak u jutro.

— Dne 31. p. m. preminu Jeronim Fuss, župnik u Dekanovcu i izsl. vicearhidjakon kotara dol. medjumurskoga. Za upravljatelja na istoj župi postavljen je g. Antun Luci, kapelan iz Štridova.

— „Obzor" (br. 29.) neka si još jedan put sam u sebe pogleda, pak može naći nekoliko redakah izpod spočitnice svoje, da nije zatajeno, što nam poglavito spočitava da spominjući okružnicu nadbiskupsku navlaš zatajismo. — Ciele nepriobćismo zato, jer nam je stigla u ruke zadnji dan kad se je list sgotavljao. — Na koga ide, doći će mu u ruke ciela, a za naše štioce u obće izvadak je osim citatah vieran i cjelovit. A drugčije opazismo i ovaj put: da je u okružnici svaki sve našao po svom srcu. Koji su dokazivali: da je vas cigli kler hrvatski sam urotnik i puntar nemareći za zakon niti poznavajući kakovih granicah, eto mu sada tvrda dokaza u okružnici, eto mu nadbiskupova za to svjedočanstva. Pogledaj pako mirno i hladno u okružnicu, razgovetno ti kaže „cum dolore intelligere debui, dari non paucos de Clero Archidioesano." I ta nestalna oznaka, „non pauci" osnovana je na pismih i prijavah, za kojih istinitost imaju odgovarati drugi, nego-li nadbiskup. — Koji prežaju, neće-li nadbiskup Mihalović stezati zakonitu gradjansku slobodu podredjena si klera, eto u okružnici izobila nadjoše za to dokazah, prem u istom pismu po tri puta kaže, da ne samo nemisli stezati zakonitu slobodu, nego da bi još obodravao; ali da mora opomenuti one (dakle samo one), koji nepaze na granice zakona, reda i svoje službe. — Tko će razuman i pravedan na takvoj opomeni zamjeriti ma kakove vrsti i stepena načelniku! Neprijatelji klera drže svakoga duhovnika za automata, za samokret, kojim biskup ili jače drugi preko biskupa kreću na svaku stranu po volji, takodjer u stvarih političkih. Ovakovo biskupsko pismo samo sobom, već tim, što je napisano, drže za nepobitan dokaz, makar u njem neima niti nesjetnoga za to dokaza. Prosto jim bilo. Bilo je svagda i jest automatah u svakom staležu; nu poviest barem novije i sadašnje dobe svjedoči glasnije, da je napram političkim vlastim najmanje automat duhovnik, najmanje po svoj Europi, a imenito u našoj monarhiji, koju god zemlju motriš. Nadbiskupska okružnica netraži automatah; nu kad se mora pisati, neima obzira na one prigovore. — Ali koliko je god mrzak taj prigovor za svakoga pravoga duhovnika, mržnji je ipak prigovor i svakoga se povoda za sumnju i prigovor taj pomnije treba čuvati: da naime duhovnici preziru (nerekši više) zakone i vlasti državne. To predočiti jedna je i poglavita nakana nadbiskupske okružnice. Pišemo to, kako ju mi razumismo, i kako bi ju po našem sudu imalo razumiti svećenstvo nadbiskupijsko. — Svetinja jedne svete svrhe, uzajamna

Digitized by Google

vjera, ufanje i ljubav što slože, mora da bude jako i dobro i plemenito, pak to zovi onda kako tko hoćeš; usuprot gdje toga nije, što god uradio i stvorio, ništa je ili naopako, pak zovi ga opet kako god hoćeš. Nadbiskup uvjerava, da rieči njegove teku samo iz čiste ljubavi naprama svom kleru, pak traži uzajamnu ljubav; a ljubav je čedo slobodne dobre volje, ljubav se neda silovati. Za koga se bude morala pokazati još i vlast, biti će mu vlast pokazana, veli okružnica; a to će biti, tko nespretnom i nedostojnom agitacijom povriedi granice zakonah političkih ili čast svoje duhovne službe.

Ugarska. Kanonik jegarski i naslovni biskup Danielik (vidi viest u zadnjem listu) napisa sbilja pod 25. kolovoza u službeni „Pesti Naplo“ proti „Magy. Allamu“ očitovanje; ali se brani samo od spočitnice, što mu je isti list spočitao: da je nedavna tjerao agitacije za bečki Reichsrath i obružio se ružno. O spočitnici, da se je stavio kolo voditi proti odlukam sabora vatikanskoga i posebice odlukam katol. autonomijske skupštine ugarske, o tom posve šuti, dakle priznaje, da su tužbe istinite. Vidi mu se, da se pere od ljage Šmerlingijanca najviše zato, jer se boji da bi mogla nabuditi njegovim „starokatoličkim“ i „narodno-crkvenim težnjam.

Rim. Tu se nedavno sastavio odbor, koj bi imao kupiti prineske, da sv. otcu pokloni zlatan priestol i ujedno ga proslavi slavnim pridjevkom Pia Velikoga. Papa dočuv o namjeri toga odbora, upravi na predsjednika odboru pismo puno plemenštine i poniznosti, kojima se sv. otac veoma odlikuje. „Čim sam“, veli Pio IX., „o zlatnu priestolu čuo, osvoji me misao, neka bi se odborom sakupljeni darovi upotriebili na to, da se mladi klerici odkupe od vojničtva, u koje jih uvršćuje nečuveni zakon tame. Svećenstvo je zlatni priestol, na koj se oslanja crkva.“ Zatim veli sv. otac, kako upravo s toga rade današnji silnici na svaki mogući način, da taj priestol uzdrmaju, nebi-li tako srušili crkvu. Grabež, progoni, podupiranje odmetnikah, nasrtavanje na svećenstvo, otegoćivanje pristupa u taj stalež, sve to sredstva su paklene mržnje na crkvu. Glede pridjevka „Pio Veliki“ odgovara sv. otac ovako: „Tu sam se sjetio izreke jedne presvetoga spasitelja. Kada mu je jednom neki čovjek diveć se božanskim kriepostim njegovim rekao: „Dobri meštre“, odgovori mu Isus: „Kako me možeš nazivati „dobrim?“ Bog sam je dobar.“ Ako je Isus Hrist gledeć na čovječju narav svoju rekao, da je Bog sam dobar, kako nebi tada nevriedni namjestnik njegov imao reći, da je Bog sam velik, velik milostmi, koje on tomu namjestniku svomu dieli, velik pomoćju, koju on pokazuje naprama svojim neprijateljem, velik nagradami, koje on pripravlja svim, što ostavljaju put zloće, da se odaju pokori, velik strogošću pravde, kojom on kazni nevjernike i sve tvrdokorne neprijatelje svoje crkve.“ S toga neće Pio IX., da se sakupljenim novcem njemu na čast nabavi zlatan priestol, već neka se njim odkupljuju klerici, a ime dosadanje hoće da mu ostane i nadalje, jer svi valja da izpoviedaju: „Magnus Dominus et laudabilis nimis.“ Medjuto isti odbor promienio je tu svoju nakanu tako: da sabire po svem svietu darove ter na ime Pija IX. podigne jedan koristan zavod u Rimu i spomenik. (Pozivnice stigoše preko Geneve i na naš list, pak ćemo ga sliedeći put objaviti).

— Tri dana oko 23. kolovoza bijahu po Rimu svečane pobožnosti po svih crkvah. Polag „Annuario Ponteficio“ vladaše sv. Petar iz Rima crkvom 25 godinah, 2 mjeseca i 7 danah. Na 16. lipnja god. 1846. izabrani papa Pij IX. navršio je dana 23. kolov. t. g. takodjer 25 godinah 2 mjeseca i 7 danah, i preživio zdrav ote dane Petrove. Nije se dakle ote dane moglo propustiti bez življe uspomene, pak bez želje i molitve, da bi ovomu papi Bog dao doživjeti sve godine Petrove, oko 34 godine vladanja. — Nego i neprijatelji nepropustiše te sgode, da pokažu svoju mržnju, ter je istih danah po Rimu bilo velikih i krvavih smutnjah.

Njemačka. U pučkih i crkvenih listovih njemačkih čitalo se nedavno, kako u nekih stranah protestanti jako slabo polaze službu božju. Tako n. pr. u Niederradu blizu Frankfurta da od 1900 protestantah po nedjeljah i blagdanih samo do 12 ljudih dodje u crkvu. Na spasovo da dodjoše samo dvojica, a na nedjelju poslije duhovah upravo nitko, te je služba božja sasma izostala. Kako „Frankfurter Beobachter“, uvjerava, protestanti su prijatelji zelene šumice, pak vole takodjer zoologičke vrtove, nego-li crkvu, jer tu mogu vidjeti šimpansa (velika majmuna), tobožnjega praotca roda ljudskoga. Filozof frankfurtski Schopenhauer proglasio je za takova praotca drugoga majmuna Oranga, a dor. Gwinner, biograf Schopenhauerov pripovieda, kako se je spomenuti filozof god. 1857., kada je na jesenskom sajmu takav orang bio izložen, zanj toliko zanimao, te ga je mal ne svaki dan išao gledat i u tom majmunu čeznuće volje za spoznanjem našao personificiranim. Ali kako „Frankfurter Anzeiger“ misli, nije orang praotac roda ljudskoga, već šimpans, o kojem piše ovako: „Sličnost šimpansa s čovjekom doista je frapantna, a kretanje toga majmuna biva s takovim dostojanstvom, te u istinu probudjuje udivljenje.“ Sada se razumije, zašto se tako slabo crkve polaze. Tko šimpansa drži za svoga praotca, taj se mora poput Schopenhauera otresti „sanjarijah“ o neumrlosti i vječnoj naplati, bila ona nagrada ili kazna. Kako bi takav mudrac u crkvu išao molit se Bogu?

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 37. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 14. Rujna 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ide-li politika na svećenika?

To pitanje namitalo se je i razpravljalo po Europi svoj i jošte se rado zametne. A pisalo se je o tom i kod nas, po imenu u crkvenom našem listu s ponuke drugih. Pitanje je svakako važno, jer je još vaviek pitanje sadašnjosti, prem po pravici nebi smjelo biti već nikakovo pitanje, Kad bismo živili u državnih odnošajih, kakovi su u sjevero-američkih slobodnih državah, gdje vlada iskrena i prava sloboda, i crkvenomu i državnomu polju stroge su medje na značene, onda nebi za to ni pitali. Ali ovako, čim protivnici jače iztiču pitanje, tim se jače moramo baviti njim i mi duhovnici. Pitao sam se i ja, a ovaj članak budi kratak odgovor.

Pa kako? Dolikuje-li sbilja svećeniku, da se u politiku mieša?

Protivnici kažu: svećenik nije sposoban za politiku; on spada u crkvu, a ne u javni život. Što se sposobnosti tiče, to bismo ih jednostavno na poviest uputili. Netreba nam za one glasovite kardinale i biskupe ni pera umočiti, kojino su u razno doba, kad se je državam propast snovala, toli veliku i važnu ulogu igrali, dà po kojih pojedine države, o čem već za uviek biše očajale, blagostanjem procvaše. I Napoleon Prvi, koj se je nekoliko u politiku razumio, neizključi od prvih državnih posalah svećeničkih kapacitetah. Da se svećenici u politiku razumiju, dokazuju nam i sad njihovi s tog gledišta spisi i saborski govori. „Nerazumiju se svećenici u politiku", puste su to rieči, koje tobožnji liberalci u novije doba svakom sgodom ponavljaju, samo da puku oči zamažu.

Pitati se može i ovako: ima-li svećenik pravo u politiku se miešati? Države se danas kažu moderne, ustavne. Što je svećenik u njoj? Ono što i svaki drugi, koj nije svećenik: on je gradjanin sa svimi dužnostmi i pravi gradjanina. Gradjaninu je zavjernu zakletvu položiti; a svećeniku zar ne? Gradjanin živi pod zakoni državnimi, ako mu se i nesvidjaju. A svećenik zar možda ne? Nije-li njemu upravo sada podpunu njihovu oštrinu ćutiti? Ali, tà to se i kaže, da bi njemu gradjanske pravice trebalo uzeti! Tako, a po kojoj pravici? Zar nebi s pravicami skinuti skupa i dužnosti s njega? Dužnosti ne, ali pravice dà — čudne tada pravice u pravnoj državi?! Ako bi gdje i obladala za čas, za dugo nebi mogla obstati ta krivica. Svjetovnjak je dužan u vojnike ići. Za svećenike je sloboda popisa u principu ukinuta; nu kandidati duhovnoga staleža mogu samo sa stvarnih razlogah oprošteni biti, kao što i drugi gradjani. Kao svećenik dakle jesam i ostajem gradjaninom, sa svimi njegovimi dužnostmi i pravi, plaćam svoju štibru, dosljedno imam pravo birati i da me biraju, kod izborah raditi za kandidata, koj mi se svidi, na besjedište stupiti, kod zakonotvorstva sudjelovati.

Ali svećenik je ipak svećenik, i per eminentiam, da tako reknem, katolik. On stoji na čelu svoje konfesije, pak će, stupi-li na političko prizorište, svoju izpovied sobom donesti, riečju, religiju i politiku sve skupa smiešati. Sad upravo dirnusmo u pravu žicu. Zavirimo-li malko u zakonotvorstvo posljednje dobe; pogledamo-li zakone, koji se ondje skrojiše na supor crkvenih vlastih i katoličkoga svieta, koj no još crkvenim duhom diše; promislimo-li sve one javno rečene i u službenih i poluslužbenih listovih na vidjelo iznešene izjave, koje nam tako jasno, kako je sunce, kažu, što s nami katolici misle, — onda je suvišno još pitati, da-li svećenik ima ne samo pravo, već da-li mu sviest najsvetiju dužnost nenalaže i kaže, da je sada upravo za njega hora

Digitized by Google

baviti se s politikom. Jer ona (politika) po neki način sa škarama u ruci riva se u naše religiozne stvari, ter se je jako bojati, da bi nam jedno pravo za drugim odrezala, budemo-li prekrštenih rukuh stali pa gledali. Prosudivši tu okolnost neki biskupi, koji su prije nekoliko godinah svoj kler od izbornih agitacijah odvraćali, silno ga u posljednje vrieme u pastirskih poslanicah pozivlju, da gledeć na protivnička, u obće protukršćanska nastojanja, vierne opominju, da samo kršćanskoga duha muževom glas dadu i u tom pogledu da sdušno kod izborah učestvuju. Stalno je i sigurno, da prosti liberalizam svojom većinom svaku pozitivnu religiju srušiti, osobito pako katoličkoj crkvi pod izpod noguh izmaknuti kani. Tko da se onda usudi još reći, da katolici, a najpače svećenici, nemaju prava i dužnosti, svoja najsvetija dobra svakim ustavnopravnim sredstvom čuvati, hoću da reknem, natrag si ih izvojevati, ma protivniku i nebilo to po duši.

Toboźnji liberalizam, nož svakoj pozitivnoj religiji, otima crkvi putem zakonodavstva ne malo jedno pravo za drugim. U školnih, družtvenih i zakladnih stvarih crkva da ni pisnuti nesmije?! Stranka slobodnozidarska bije boj proti pozitivnomu kršćanstvu (koje oni licumjerski zovu: ultramontanizam, jezuitizam). Odciepljenje katolikah od Rima, stopljenje protestantah i katolikah u jednu narodnu crkvu, t. j. u freimaurersku kašu pod ruskom kandžijom — to je ideal neprijateljah crkvinih.

Ne samo materijalni interesi, ne samo narodna, već i najviša duhovna dobra bivaju predmetom zakonodavstva. Ne, nismo mi, koji religiju u politiku miešamo, već to čine protivnici naši. A duhovnici tada zar da miruju? To bi liepo bilo.

Koliko putih smo već čuli od protivnikah: da je katolička crkva vladorada, za gospodovanjem pohlepna; svako i najmanje njezino životno kretanje da je slavohleplje, a tim namjeravaju prostoti zamazati oči. Tako nam spočitava freimaurerski liberalizam, koj je već dotle zavladao, da se na ime liberalizma može igrati i s največimi svetinjami ljudskimi.

Mi ćemo u buduće imati samo toliko slobode i toliko prava, koliko si ga budemo znali stranom sačuvati stranom na temelju obćenite slobode i prava izvojštiti. Pri tom moramo osobito paziti, da neostanemo na bojištu osamljeni, nego kako nas je služba u narod i za narod postavila, radeći za svaki mogući boljak narodni da tako i narod s nami bude držao posebice za boljak naše i svoje crkve i vjere, kako i za boljak našega stališa. To sve kako rekoh, danas bez politike neide. I koliko nas na političko polje kao gradjane gone gradjanski interesi, toliko nas gone takodjer interesi zadaće i službe naše duhovne. Preko slobode i pravice obćenite netražimo za sebe ništa; netražimo ništa više, nego što bi pravi, u pravom smislu rieči liberalizam svakomu morao dati: slobodu i pravicu.

A kako će stranka, koja se zove narodna i liberalna, kojoj kod nas duhovnici s narodom puno pomogoše kroz izbore obladati, kao zakonotvorna vlast znati shvatiti pravi položaj naroda, pravo vidjeti i ocieniti sve faktore, koji ga mogu složiti i ojačati proti svakoj protivštini, ili usuprot oslabiti, kako i pogoditi sve prave narodne interesse, koji ga s napredkom pomaknuti mogu; kakov-li će posebice napram crkvi zauzeti položaj: to se sve skoro mora jasnije pokazati. Ali to znamo već sada, jer nam poviest živo svjedoči: što se je god i gdje se je god samo s ljudskoga obzira ili krivo pojimanih načelah radilo po tudjih šablonah, a ne po naravi i potrebi naroda, da se je sve naopako uradilo ter prije ili kašnje srušilo. Dosta smo svi skupa kušali i kušani, rušeni i srušeni, pak neželimo vidjeti novih naopakih pokušajah i ruševinah; ali, prem se dobru nadamo moramo i na to biti pripravni, da se za dobe znamo iznaći i potražiti pravac.

Mato Stipić.

Prva hrvatska skupština učiteljska.

(Dalje.)

Druga sjednica od 24. kolov. Dvorana kaže prazninah. Prije svega pozdraviše skupštinu Crnogorac i Srbin ugarski iz Srbobrana (St. Tomaša). Zatim su pročitane prispjevše brzojavke, medju kojimi se odlikovaše nemškutarske iz Celja i Maribora, kličući prva: Nieder mit den Finsternissen, nieder mit allen Hemnissen! a druga: Hoch im Kampfe gegen Finsternisse etc., obe u ime „Lehrervereinah.“ Preko tih nemškutarskih praskavicah predjoše slovenski narodni učitelji jur davna na svoj dnevni red; ali u Zagrebu nadjoše jošte sa stanovite strane: ein dreimaliges begeistertes Hoch! Na redu je pitanje: Da škola svojoj zadaći zadovoljiti može, kakovo ima biti njezino nutarnje ustrojstvo? Izvjestitelj je M. Stojanović, razvija obćenita načela o stvari ter veli, da učiona ima odgojiti ljude razumne, ćudoredne, značajne i poslene t. j. valjana uda svoje crkve, valjane gradjane, državljane i rodoljube, valjane gospodare. Pripominje s naglaskom, da pod pojmom čovjeka treba pri tom vaviek razumiti mužko i žensko, i kako u prvoj besjedi, tako i u drugoj preporuča gojiti ženu. Razumne će ljude usgojiti učiona ako se bude vierno držala umnih i znan-

Digitized by Google

stvenih načelah, na kojih moraju biti osnovane takodjer školske knjige. S obzira, kako osobito u naše vrieme ćudorednost pada, preporuča nju osobito; jer bez ćudorednosti neima prave krieposti, a neima ćudorednosti bez vjere u Boga i u dušu, bez vjere krotke (čiste od predsudah i praznovierstva) neima ćudorednosti. Čovjeka resi značaj, usuprot neznačajan čovjek hud je stvor na svietu za ništa valjan ni čestit, i netrebam, reče govornik, za potrebu značaja ništa više govoriti, nego ako samo spomenem, koliko zla baš danas čini neznačaj u svietu. — Rieč je: „nijedna mati nije rodila lienčinu i izjelicu, nego odgojila", pak i jest tako u svem ter preporodjena gojitba može jedina preporoditi ljudsko žiće. — Liepu svoju besjedu razloži Mijat po svoju svakud sgodnom narodnom poslovicom, i rekši na koncu: „dogovor kuću gradi, dogovor kuću drži", pak tako da dogovor i sloga mogu samo podići školu — priziva pomoć božju: Pomoz Bog! —

Poslie toga naravnoga i nesiljenoga, ali svakom izrekom jezgrovitoga govora stupi na besjedište gospodja **Fabkovićka**, učiteljica iz ručnih posalah na višjoj djevojačkoj učioni zagrebačkoj s osobitim još naslovom: „gojiteljica." Zagovarati će i preporučati zavod imenom: „djetinsko zabavište" (Kleinkinderbewahranstalt, Kindergarten), a počima: Mislilo se je, da neima laglje zadaće nego biti učiteljem: i tko toga nebi vjerovao, na njega je sve. Jedni tako, a drugi jošte smatrahu se učitelji od milosti božje i tko toga nebi vjerovao, na njega anathem). Bijaše to u vrieme, kada je um spavao, duh zla i robstva sjedao na priestol veleć: „čovječe! stvoren si da stradaš i trpiš — kao rob." (Mi neznamo, da je to osim nekojih krivih filozofskih nazorah ikada itko rekao; nego po svem je suditi, da besjeda cilja na zakon zatajenja i križa). — Kroz taj mrak, kroz taj chaos sinu sjajna zviezda, veleum nad veleume (gospodja je rodom Čehinja) Jan Amon Komenský. I kako će uzveličati slavu njegovu, reče: Već je davno prije njega jedan duhovni orijaš navjestio načelo: *ljubite se!* (znamo tko je rekao: Ljubi bližnjega svoga kao sam sebe); ali do Komenskoga nitko nepokaza tomu načina: kako? — (De gustibus non est disputandum!) I pokle je slušaocem dala još pogledati sablasti srednjega vieka prelazeći opet veličat slavu Komenskoga, kliknu: sablasti one za njim počeše čeznuti! Prvo pravilo gojitbeno Komenskoga jest: Sliedi u gojitbi zakone prirodne. Roditelji, koliko bi mogli i hotili, neznadu gojiti, jer nigdje gojiti nenaučiše. (Drugčije znamo mi, da n. pr. vučica sve po zakonih prirodnih zna uzgojiti jako dobra vuka). Treba dakle zabavištah, gdje bi gojile i učile gojiti izučene gojiteljice, sliedeći po Komenskom zakone prirodne. Preporuča da bi se za prvu potrebu barem uza žensku praeparandiju podigla zabavišta. I sada će se vidjeti najviši poletaj filozofsko-paedagožki. Prigovoriti će mi se, reče: Toga svega nekad nebilo, pak zato ipak bili na svietu: Konfucij, Mojses, Sokrat, Isus, Rafael, Hus, Komensky, Shakespeare, Newton Göthe, Puškin Bošković, Vashington, Sand, Hugo, Purkinĕ, Linkoln, Darvin. Jesu bili, jesu; ali je zato na njih opaziti jednostrano odgojenje, jednostrane od mnogih stvarih još neproniknute muževe i djelo jim nesavršeno. — Zabavišta imaju postaviti temelj svestranomu naobraženju.

Ota besjeda zaista je najružnja sablazan prve učiteljske skupštine hrvatske, tim ružnja, jer je iz ustiuh ženske, učiteljice. Bijaše to uvreda i poruga mozaičkoga i svih kršćanskih vjerozakonah; osim što bijaše uvreda za nabrojene velikane. Jer zaista i svi ostali osim morda Huga i Darvina, nabrojeni muževi, da jim se je povratiti na sviet, volili bi i nebiti, nego stupiti u zabavište besjedom razokrivenih načelah, pak iz toga kalupa svestranoga naobraženja izkljuvati se kano orijaške svestrane šarlatanske karikature. Zabavištu drugčije sva čast. — Što je drugčije ota sablazan prošla bez opomene i prosvjeda, kako nebi ne samo u nijednom saboru, nego u nijednoj ozbiljnoj skupštini, znali bismo za većinu skupštinarah poviedati izpriku: govori ženska, i to ženska poznata, koja se više putih pokazala na besjedištu, govori neglasno, jednozvučno stereotipna držanja a dugo, pak se razasula pozornost i razšaptalo. Tu moramo pripomenuti, da se je i našega lista bilježnik, prem pozoran, morao istom svjedočanstvom bližjih do besjedišta ljudih osigurati, da je sbilja pravo čuo izušćenu rieč Isus. Moramo spomenuti i to, da su se mnogi učitelji smutili istom onda, kad jim je razložen pravi smisao besjede. Predsjednik u poslovniku nije našao paragrafa, prem je rieč „nepristojno" jako razpružljiva. Vladin povjerenik, kako potle sa zaufane strane dočusmo, nije mogao vjerovati svojim ušima niti od uzrujanih čuvstvah dozvati se, a u taj je tren svršilo i prešlo. Buzolić valjda nije pazio, a svaki drugi duhovnik bio bi stvar još gore pokvario. Gospodja je osobito rado pravila alluzije na anathem i inkviziciju, i osobito u prvašnjem govoru, kad je preporučala da bi skupština pisma kralja ignorancije bacila ad acta ter učiteljicam dala u viećih stolac i glas, na koncu poviknula: učinite to, tà netrebate se danas bojati mukah ni smrti! Ta znanost je danas slobodna kako i ugrijana fantazija s pjesmom. I sbilja netreba ti se bojati, jer uz ostale razloge takodjer sa znanstveno-narodno-gospodarstvenih razlogah škoda bi bila za drva. Na koncu nije suvišno znati, da se gospodja sprema uza prirodoslovne i matematične takodjer iz filozofične struke polagati izpite i povlastiti se za učiteljicu visokih ženskih učilištah.

Za Fabkovićkom sjede na besjedište Dlustuš učitelj iz Orahovice čitati svoju razpravu o nekakovoj reformaciji vjere, o čem-li? Čim je spomenuo dva vjerozakona, i mržnju i zazor izmed katoličkoga i pravoslavnoga naroda, prekidaju mu rieč predsjednik i skupštinari. Čita ipak dalje: da bi se opreka mogla zagladiti, kad bi se škola gradila skupa za oba vjerozakona, a

Digitized by Google

tu neka bi vjeronauk naučao svaki duhovnik obaška za svoju mladež — i tom izrekom hajde steče s neke strane pohvalu. Ali kad uze dalje čitati i pričati: kako naš narod neima nego nečiste pojmove o vjeri, ter molitvu i otajstva obavlja poput čarobije — sve je njemu čarobija, prekide mu trajna vika, a predsjednik uzkrati mu rieč, jer da nije na stvari. Ode pak nije znatí kakove bi to reformatorske bile izašle misli.

Kratku prepirku zametnu dor. medicine Nenadović, svojim duž besjedom obrazloženim predlogom, neka bi se već djecu učilo kratku anatomiju i fiziologiju; nu prešlo se preko predloga, jer da se je i prije po sustavu moralo voditi diete, da pozna uda i stroj svoga tiela.

Stjepanek učitelj iz Dubrave smotrivši valjda, da se u skupštini preveć nateže na humanizam i kosmopolitizam nekakov, zagovara narodnu hrvatsku gojitbu, ter u savezu sa Stojanovićevom besjedom razlaže, da bi se navlaš morao gojiti značaj hrvatski, kakov se krasan kaže u historiji i tradiciji i životu narodnom. Zatim govoreći o ćudorednosti kaže, da je temelj svake naobrazbe moralna snaga, i s obzirom na Fabkovićkinu besjedu kaže, da filozofija i politika u gojitbi kvare. Hoće jošte da razlaže pojam narodne gojitbe; ali ga je sbog slabašna glasa i morda drugih razlogah iz skupštine smetalo, a videći da mu je glas zadušilo, poviknu: Hotio sam obrazložiti, da gojitba kod nas ima biti hrvatska! i prestade.

Kad se je zatim prešlo na špecialnu razpravu, zametnu se veća prepirka sbog predloga Stjepana Popovića: neka bi se redom nabrojile nauke narodne učione, ali je morao propasti, jer stvar, budući ta osnova dušom svega organizma težka je, pak treba vremena, a odbor nije pripravio, niti program skupštinski daje za to vremena. Po našem sudu morala bi naukovna osnova biti prije uglavljena, nego se opredieli broj godištah za polazak učione. Tečajem razprave, kad je netko spomenuo sabor, ustade Janko Tomić, karlovački učitelj, ter će poviknuti: Mi smo kompetentni, nepropuštajmo toga saboru, jer tu često biva, da ljudi niti neznaju, što je pučka škola. Spomenu takodjer, kako sadanje školske knjige nevriede ništa, pak da bi skupština u jednom i drugom pogledu morala štogod izreći. Dokančala je razprava tako: da rezolucije na drugom mjestu postaviše školsko vieće i sborove vještakah, pak da njihov posao budi za to sve skrbiti. Kad je došao red na točku o školskih knjigah, zametnu se duža prepirka prvo sbog revizije školskih knjigah, drugo sbog pravopisa. Odborov predlog ište reviziju svake 5. ili 10. godine. Tko zna kolika posla ište revizija knjigah i kolik trošak, pak koliku smetnju mora prouzročiti u školi svaka promjena knjigah: zna, da nije predalek niti rok od 10 godinah. Ali se je tu čuo takodjer golem absurdum: svake godine, a poprimljen je po predlogu prof. P. Tomića još vaviek pretjeran zahtiev: svake druge ili treće godine. — Glede pravopisa nije predlog odborov bio spomenuo ništa, ustade dakle Jambrečak, ter predloži neka bi se odlučilo za noviji pravopis, a zabacio tako zvani školski. Skupština veselo prihvatila; nu izvila se pitanja: koji taj noviji? Jambrečak zato označi svoj predlog oznakom „akademički.“ Ali na — ustade Fabković ter će zapitati: što je to pravopis „akademički?“ i kako razlaže, da ta oznaka neoznačuje ničesa, prouzročio je u skupštini kliku i viku. U taj tren pokazala se živo razlika političkih stranakah. Poznato je: da Starčević i njegova politička družba svakom prigodom ruži i psuje akademiju; poznato je takodjer i to, da ta družba svom snagom radi u svoje kolo privući učitelje i učenike, i da je ponekud u Zagrebu i drugud takodjer u tom redu našla svojte; i čusmo već prvi dan tužbu, da je još na ime suplenstva i kako neki rekoše instruktorstva, pak po prijateljstvu ušlo u skupštinu preveć toga, pak da ta čeljad najveć huči i buči, a Fabkovića smatraju za staroga pobratima i pristašu Starčevića, pak se je mahom njegova besjeda tako shvatila, da taj duh vas iz njega govori ob akademiji. Za Fabkovićem stupi na besjedište Buzolić, ter će pričajući slavu akademije u ime dalmatinskih učiteljah i Dalmacije prosvjedovati proti uvredi akademije, a pozvati skupštinu, neka uzklikom: Živila akademija! uvredu osveti. Osvetila se jakom klikom, u kojoj se je zadušilo protivničko ohokanje i psikanje. Fabković potle primoran nekom nuždom branio se dva puta u „Nar. Nov.“, jedan put samo zato, a drugi put s ostalim, i kako on tu kaže svoje rieči, nebi bila uvreda nikakova; nu pravedni ćemo biti, ako kažemo, da je i naš bilježnik onda jednu njegovu izreku, a više nego rieči glas i naglasak shvatio kao uvredu za akademiju (uvredljive su rieči i onako, kako jih je zabilježio odbornik za odborov: „Viestnik“ br. 12.). Poprimljen je izraz „najnoviji.“ Druge točke prodjoše uz neke malene popravke. Moramo samo spomenuti: da je Stojanović braneći njemački jezik od predloga J. Tomića, koji hoće da se posvema, svakud i bez uvjeta iz hrvatskih nar. školah izbaci, jer da od ničesa mladež toliko neoglupi koliko od njega. Zlo prodjoše Truhelka, Bartolić i Jambrečak zagovarajući izpite; jer da znate: znanost paedagogička netrpi već ote „komedije.“ U istoj sjednici bijaše još na redu da se razpravi pitanje: K a k o d a s e p r e m a d o b r o u r e d j e n o j n a r o d n o j š k o l i i m a j u u r e d i t i u č i t e l j i š t a?

Izvjestitelj je F a b k o v i ć i besjedom svojom razlaže svrhu učiteljišta, razlaže da ima biti zavod državni, i da je dosta jedna mužka i jedna ženska, i po tom da bi se djakovačka ukinula, a ukinula i djevojačka pod upravom milosrdnih sestarah, po tom kao državna postavila nova ženska praeparandija. Opatička praeparandija morala bi se dokinuti mahom, pak dok bi se podigla nova, neka bi kandidatice polazile mužku praeparandiju. Jer milosrdne sestre nemogu naobraziti do-

Digitized by Google

brih učiteljicah (većina učiteljicah, što su u skupštini, izučeno je kod milosrdnicah), niti bi govornik svoga djeteta njim povjerio; jer one zatvaraju se od svieta, pri čem ipak rade bi progutati vas sviet (plesak); koje sprovode vas svoj život u pretvaranju i bimbenosti (nemir, vika: na stvar! Predsjednik: molim da se neslužite takovimi izrazi!). Kad preporučaju, da se meso nejede, a one ga same jedu, onda je to pretvaranje. Još je spomenula besjeda, da je taj zavod gajbište pod ključem, do koga samo stanovita gospoda mogu. (Javljamo to polag izvještaja drugih novinah; a puštamo govorniku bez primjetbe svu slavu ovakove javne kuražne besjede). Na koncu predloži u ime odbora 11 točakah rezolucije. Medjuto, jer je vrieme odmaklo, a skupštinari velikim brojem iz skupštine izašli, odgodila se razprava na buduću obću skupštinu učiteljsku, samo je izrečeno ovako obćenito načelo:

Prema načelom, koje je izrekla obća hrvatska učiteljska skupština ob uredjenju narodne škole, imaju se urediti i učiteljišta.

Treća sjednica od 25. U dvorani preveć praznine. Poslie pozdrava sriemskoga (u ime srbstva sriemskoga) i nekojih predlogah Buzolića glede izložbe ide na red pitanje: Koje su najglavnije dužnosti i koja su najglavnija prava narodnih učiteljah? Izvjestitelj Basariček (iz Virovitice) govori obćenitu besjedu o rezolucijah. Priča o mraku prvašnjih viekovah, kad je stari školnik morao biti prosjak i tat, i proriče slavu novoga svjetla, spominjući za dokaz imena njemačkih pisacah. Razlaže pojam i svrhu države i naroda ter dužnosti novovječnoga učitelja u jednom i drugom smislu, a nad sve postavlja humanizam i humanitarnost. Država je, reče, oblik, koj stoji porad svoga sadržaja, porad naroda, i toliko se imaju težnje njezine pomagati, koliko skrbe za dobro svoga zavjetka, za dobro naroda; nu i narod nije sam za sebe cjelota, nego je udo ljudskoga roda, čovječanstva, pak zato nesmie on tjerati ciljevah niti graditi sreću svoju na uštrb drugih narodah, na uštrb čovječanstva, dosljedno niti ga učitelj tim smierom pomagati. Glede obćine: učitelj je udo njezino, dobro njezino dobro njegovo, dosljedno njezine težnje i njegove težnje. U tom će biti njegovo poglavito djelovanje za dobro naroda, čovječanstva. Pri tom ipak nebi smio biti član nijedne političke stranke i frakcije: humanizam praktični i tolerancija budi njemu glavni cilj. — To je jezgra prvoga diela besjede. Drugoga diela o pravicah jezgra je to: Mnogo se ište, malo se daje; a nije ni čudo, kad mu je dielio birokrat, koj mrzi na učitelja. Zato mora učitelj biti još uviek proletarac; jer proletarac je svaki koji neima koliko treba prema svomu družtvenom položaju. Nisu dakle proletarci samo medju cigani, mužikaši i komedijaši. Stari školnici gospoda su prema učiteljem, jer što su imali, bilo je za nje kakovi su bili, onda dosta — malo imali malo trebali. Nada se poboljšici od sabora. Vladina najnovija osnova školska kaže ravno učitelju pravo na mirovinu; ali nije dosta reći: imaš pravo, nego skrbiti: odkle? i dati. Ako država prima pravice, mora primiti i teret, ter kud obćina nebi smogla tud država za plaću i mirovinu ima skrbiti. — Glede pomoćnih knjigah brani slobodu. Za nadzor i upravu, što do sada bijaše u tudjih rukuh, traži stručnjake. Theologi jesu naobraženi, u obće recimo, višje od učiteljah, ali specijalno za školu nisu: zato treba novi red. Conduitenliste ili tako zvane relacije treba dokinuti, jer su nedostojne za učitelje, jer se nepristoje tajne obaviesti ob učitelju ni onda, kad bi svaki ravnatelj bio čovjek na prvom mjestu. Učitelj neima biti politik; nu političke pravice mora da ima — pravo aktivno i pasivno izbora, mora biti prost od vojne dužnosti, jer kandidati učiteljski nebi smjeli biti gori nego izraelski kandidati rabinski, koji su oprošteni. Očekiva se zakon o slobodnom udruživanju, jer bez slobode neima pravoga viečanja. Skupštine učiteljske moraju biti svake godine. Hrvatska u naobraženju neće biti zadnja.

Prešlo se zatim mahom na špecialnu razpravu i s većim manjim popravkom prošle četiri točke o dužnostih. Nego kod točke 5. naoblačilo se bilo i zagrmilo strašno. Glasila točka ovako: „Ponašanje učiteljevo prema starešinam treba da bude dostojno njihove časti, ali otvoreno bez ikakva prilizivanja i udvorivanja; u družtvenom pako životu ima da bude prema svakomu uljudan i prijazan, ali uviek i dostojanstven.“ Ustala najprije Fabkovićka i predlaže, neka se tare rieč, „uljudan“ sa svom izrekom, jer da se to razumieva. Za njom ustade Kobali (s Odre) i zahtieva neka se briše, jer po takovu priznalo bi se, da je učitelj drugač divljak. Jer bilo je i jest ravnateljah, (govori glasom žestokim i zagušnim) kojim se je puno toga na učitelju preveć vidilo n. pr. da preveć pušimo, preveć jedemo, preveć pijemo, preveć se liepo oblačimo; a tim nas koriše ljudi, koji sve u sebe i na sebe trpaju, koji ljudstvo u svom interesu. . . Vladin povjerenik prekide: „Dosta je — prestanite.“ Prestade. Predsjednik: „Prosvjedujem proti ograničenju slobode govora.“ (Plesak i klika) Vl. p. „Jer Vi gospodine nečinite svoje dužnosti, morao sam Vas suplirati.“ Pr. „Nije trebalo, bilo je o stvari.“ Vl. p. „Nije.“ Minu taj kobni po skupštinu časak vendar sretno, budi hvala mirovnoj ćudi povjerenika. Točka je sva izbrisana.

Iz razprave o pravicah spominjemo kod druge točke prepirku ob orguljanju. Glasi ta točka ovako: „Učitelj se nesmie osim školske službe prisiljavati na nikakovu drugu službu, pa učitelj i nesmie da se ičim bavi, što bi ga u vršenju glavne njegove službe smetati moglo.“ Razgovetno je da prva izreka oslobadja učitelja od službe orguljaške, koja je kod nas s učiteljskom pravilno sdružena po zakladnicah i postavnicah. Izvjestitelj Basariček premi-

Digitized by Google

mislio se, ter predlaže umetak: osim službe organiste; jer, reče, nije jošte izgleda da bismo se u obćinah i onako preobteršenih ote službe mogli riešiti. Skupštinari, koji su drugoga zakona, i oni kud orguljah neima, i oni koji nisu ili su slabi organiste, i morda većina držeći da je mudrije pravice i plaću povisiti, a službu istim mahom sa svake strane olahkotiti, nerado čuše taj predlog; ali nije hasne: naravan je, razložan je. I brane sbilja nekoji predlog, pak još i s toga obzira, jer učitelj kao takov mora ponekle biti muzikalan i navlastito učiti mladež pjevati, i jer drugo nosi a nije izpod časti. Ali se slobodne glave dosjetiše sprovodah i pjevanih misah zadušnicah, što da obuku često prekida, a prvo osim što malo nosi da vriedja čast učitelja: dakle s tih razlogah neka bi se naredilo da ili posve nebude organista, ili barem da mu bude zabranjeno na sprovodu biti pjevačem. Koleba se ovamo i onamo odvjet, a tako se lomi i plesak. Jošte priskoči jedan pravnik spomenut: kako puk kod izbora pazi više na orguljaške nego na učiteljske vrline, po čem da često otimaju mjesta učiteljska loši učitelji a vriedni orguljaši. Pogodi i zasluži plesak. Na to priskoči opet sa svojim ravnalom Buzolić ter će poravnati rekši: Tko ima dva oka u glavi, taj vidi što je ovdje napisano: da se učitelj osim školske neima silovati na nikakovu drugu dužnost, a za drugo nebroji se ni ovamo ni onamo, koji posao pači koji posao nepači, pak neka ostane redakcija. Živioknulo i plesnulo se Buzoliću živo ter prošla redakcija. Ali Buzolić nije pravo rekao. Ta znao je Basariček što je svojom formulacijom mislio i napisao, zato i jest predložio i zagovarao iznimku za orguljanje; vidili su to i drugi, zato biše razpravu pustiti. O drugom nije bilo prepirke; jer druga je izreka obćenita i pružljiva. Poznato je, da je u austrijskih zemljah puno pisano i govoreno o crkvenih učitelja službah, ali i skupštine učiteljske i sabori na koncu izrekoše: da je orguljaška služba za učitelja pristojna i slobodna. I kod nas je zanimalo, što će učiteljska skupština o toj stvari očitovati, pak je evo izašlo očitovanje kanoti proti orguljanju. — Buzolić je svojim ravnalom zlo poslužio skupštini; jer ova točka kakova je prošla može proti njoj pomoći razdražiti ne samo i osobito puk, nego i množinu učiteljah. Ravno rieč silovati kaže nješta samo napram oblastim i obćini, ter ostavlja slobodu učitelju za dobru posebnu plaću orguljati koliko hoće; nu razborit učitelj zna na čem je. Ako u Dalmaciji nije stalo za to, i ako nepozna naših amo okolovštinah, biše Buzoliću barem šutiti. —

Puno je zadavalo muke pitanje o mirovini ili penziji. Na predlog prof. Tomića Petra primljen je broj službovanja 25 godinah, primljen jer godi proti opomeni predsjednikovoj, da netreba opet preveć tražiti, jer da toga broja nigdje u nijednom redu službe jošte neima. Tomić ga potuče pripomenskom, da je u „barbarskoj“ Rusiji tako. Živio!

Geslica bijaše dvojaka: jednim obćina sve, drugim država sve. Obćinari diljem obladaše; ali značajno je pri tom, da je razprava i odluka o mirovini i nehotice prebacila jačim mahom u naručaj države. Točka rezolucijah 3. glasila je ovako: „Eksistencija učitelja i njegove obitelji ima državom osigurana biti u slučaju iznemoglosti, starosti i smrti. U tu svrhu neka se osnuje i zakonom uredi obća učiteljska penzionalna zaklada, a na koliko ova nebi doticala, pritiče država u pomoć.“ Pomisao dakle zaklade zabačena je mahom, jer da učitelji nemogu ništa prilagati. Zaboravilo se, da svaki cigli i najnižji činovnik državni mora od svoje plaće razmjerno puno priložiti na ime buduće penzije; a moglo se je znati i to, da n. pr. kapele meštri vojnički svojim prilogom složiše jur velikih zakladah za penziju. Bilo kako mu drago, bez hotična priloga ili nehotična uštipka od učiteljske plaće neće biti obćenite mirovine.

Na koncu razprave i dnevnoga reda odlučeno: da se sliedeća skupština drži u Zemunu. Još je došla na red osnova učiteljicah o ručnom djelu. Izvjestnica gospodjica Jambrišak (iz Krapine), prikazala se sa besjedišta skupštini zanimljivo i dobro. Prije nego će govoriti o stvarih javlja u ime sakupljenoga sbora učiteljicah kano u odsječnoj njihovoj skupštini uglavljenu želju, koju neka bi obćenita skupština kao svoju odluku prihvatila, a to je: da bi se postavila nova ženska, od svakoga samostana odlučena praeparandija. Za razlog broji: Ako i nemogu i neću reći: da duvne (milosrdne sestre) s umnoga pogleda kano učiteljice nisu nesposobne, moraju ipak biti nesposobne kao gojiteljice. Jer one po svojem redu moraju se zatvarati od svieta, mrziti na sviet, a nemože pri tom biti drugčije, van da ta čuvstva svoja prenose i pretaču na djevojke, koje se ipak moraju gojiti za sviet. Tronutim srcem izpovieda ona u svoje i svojih družicah ime, da od milosrdnicah neodoše dosta za sviet naobražene. (Kako bilo da bilo, sudimo, da govornica i družice joj praktično vendar svjedoče same sobom, da niti u tom pogledu opatice nepokvariše preveć). Sve je s klikom primljeno, a tako potle i operat o zabavištih. Pusto zanovetalo prof. P. Tomić traži na koncu da bi se sad skupa pročitale rezolucije i sudu podvrgle, kako je u redu i predsjednik u prvoj sjednici obrekao; zatim kako je u drugoj sjednici dokončano na predlog njega, da bi se zapisnici ovjerovili; nu neima ništa — gotovo je.

I sada ti je konac. Kako ište narava i običaj, tako i tu: hvali se, zahvaljuje i oprašta gore i dole, lievo i desno, milo i drago. Predsjednik konačnu besjedu poče: Sa strahom sam sjedao na predsjedničku stolicu, s veseljem i ponosom dižem se s nje. Slaveći zatim uspjeh skupštine reče: Prihvaćena stožerna načela odgovaraju podpuno humanitarnomu cilju škole i načelom, koja danas vladaju naobraženim svietom. Mi stručnjaci svoju rekosmo, a na državi je da naše zaključke u život privede. Hvaleći odsječne sjednice osobitu

Digitized by Google

hvalu izriče učiteljicam. Kličući: živio! caru i kralju, vladi, nekim gradovom i obćinam osobito Zagrebu gradu, koj je više učinio nego ijedan grad, gdje su skupštine učiteljske sborile, kliknu na koncu: Živila slobodna škola! i svrši. Jošte Buzolić reče hvalu predsjedniku i odboru glavnomu, a zadnja je prof. P. Tomića na slavu predsjednika (u koga je često tečajem sjednicah ljuto znao dirnuti) i skupštine. „Kopernik se proslavi djelom „De revolutionibus coelestibus“ za sve vieke. Vi ste sličnu načinili revoluciju — duhovah hrvatskih (pobunili duhove na razmišljanje o školskom pitanju), zato će i vaša slava biti trajna!“

Program je vas izpunjen.

Zapitat će još mnogi naših štilacah: a kako i kud dor. Dittes? pak što znamo moramo pripovjediti. Vidismo ga još za kratak čas u sjednici drugoga dana. „Viestnik“ odborov pripovieda nam: „Dana 23. kolov. poslje prve sjednice obće učit. skupštine učinilo je do 20 najodličnijih učitelja iz krajine i provincijala svoje podvorenje g. dor. Miroslavu Dittesu, poč. gostu hrv. učit. skupštine, i predali su mu za uspomenu na 1. obć. učitelj. skupštinu i na Hrvatsku veliki prekrasni Standlov album „Hrvatska u slikah“ u vrlo dragocjenom vezu. Odlikovan gost bijaše veoma tronut tim nenadanim počašćenjem, i zahvaljujući se na tom čestitaše prijateljem i štovateljem svojim na prekrasnom uspjehu 1. obće hrv. učit. skupštine. Po tome je bio g. Mir. Dittes pogošćen u gostioni kod „cara austrijskog.“ Dalje znamo da sutradan nije hotio doći na banket u Jurjevac, i da je istoga dana u večer, kako nam sa strane pripoviedajū, dosta zlovoljan odišao iz Zagreba željeznicom — put Beča.

(Sliedi konac.)

Viestnik.

Zagreb. Vis. kr. zem. vlada imenovala je odlukom od 5. srpnja t. g. velč. g. Friderika Nagela, profesora i podravnatelja u kr. plemićkom konviktu za privremenoga ravnatelja na istom zavodu.

— Č. o. Matija Pemec franciškan pokrajine hrvatsko-kranjske, riešen je dispenzacijom sv. stolice od redovnih zavjetah i primljen u broj klera nadbiskupije zagrebačke.

— Dana 30. i 31. kov. t. g. bijaše u Ljubljani starešinsko vieće (capitulum) franciškanske pokrajine hrvatsko-kranjske sv. Križa za obnovu i premještaj, ter odtud bilježimo promjene poglavarstva u hrvatskih samostanih. Minister provincialis novi jest: Friderik Hoenigmann; definitori: Bart. Večerina, Burghard Schwinger, Nemesijan Smoković (opet), Salvator Pinter. Na Trsatu gvardijan: Jeronim Janković, vikar: Leonard Ziherl (opet). U Karlovcu gv. Nemesijan Smoković (opet), vik. Emilijan Krašović. U Jaski: gv. Konrad Logonder, vik. Felicijan Mataųš. U Samoboru: gv. Magnus Bosek, vik. Hugo Novlan, U Klanjcu: gv. Augustin Pernar (opet), vik. Damjan Peterca. Polag novoga premještaja stoje još ostali članovi familijah svećenici ovako: na Trsatu: Odorik Vascotti, Jovita Zettin, Sofronij Merk, Gaudiosus Lomberger i Barnaba Mužar. U Karlovcu: Kerubin Horvatić, Ambrozij Kostanjevac, Ivan Ev. Žibrat, Bonifacij Pavliček, Pius Hopitar. U Jaski: Ciril Šimončić, Mihalj Masten, Sidonij Kuhar, Solan Nadrab. U Samoboru: Emanuel Topolnik, Severin Thellian, Karol Schöpf, Emerik Gunjak. U Klanjcu: Kalasancij Margreitner, Engelbert Vovk, Teodozij Pristov i Samuel Kimovec.

Ugarska. Vieće glavnoga grada Budima očitova: da ono držeći se tvrdo starih katoličkih članakah vjere, dogma nepogrešljivosti, za koji Placetum regium nije dobiven, nemože priznati kao pravom postojeći, zato da publikaciju istoga u crkvah i školah pod njegovim patronatom stojećim prepovieda i svakoga svećenika, tko bi ga proglasio, smatra lišenim beneficija. Tako se odlučilo u glavnom ugarskom gradu u doba vierske slobode 4. rujna 1871. Predlog je potekao od Ribarya, koji je sbog nezakonita izbora bio iztisnut iz katol. skupštine autonomijske, a podupirao ga najjače Pereginy, koji je već sve bio, i biti će opet sve, čim prestane biti viećnik grada Budima. „Ungar. Volksbote“ očituje ufanje: da budimski kler neće mirno pretrpiti ote sramote, nego da će prosvjedovati i na ministerij prizvati, a i puk da neće toga tako mirno propustiti. „Ung. Lloyd“ javlja od nekud viest: da je ministarsko vieće odlučilo skoro razpraviti pitanje: kako bi naproti visokomu kleru valjalo čuvati ugled države i zakona? Bila ta viest istinita ili nebila: bio bi ministarskomu vieću to posao suvišan, jer visoki kler vazda zna poštovati zakone. Što je mimo ili preko toga, ima kler svoje staro pravilo: Oportet Deo magis obedire. Medjuto javlja se, da je biskupu stol. biogradskomu pred ministarskim viećem pročitano kraljevsko ručno pismo, kojim se kori sbog proglašenja i opominje na pokornost. Kako vas izgled kaže: bojati se je ter će se i u Ugarskoj kako i Njemačkoj zametnuti vierska smutnja i borba. — Poznati Michelis držao je besjedu takodjer u Pešti; ali mu uspjeha nehvale jako novine. — Po svih katoličkih listovih kôla opomena od rim. kat. ordinarijata u Bukareštu, da on nije nikoga povlastio pobirat darove za misiju u Vidinu, što budi na znanje, kad bi se koji varalica tom varkom poslužio. —

Njemačka. Vlada bavarska na usta ministra za crkvene i školske posle oglasila se opet u crkvenom pitanju, a u obliku odgovora na očitovanje, odnosno memorandum na kralja biskupah bavarskih i kaže odlučno, da će vladu odsele voditi misli u tom spisu izražene. A jesu u tom pismu poglavite tri misli: 1. S danom 18. srpnja 1870. i činom tim što biskupi ba-

Digitized by Google

varski za publikaciju saborskih odlukah nezapitaše Placetum regium prezrela je crkvena vlast ugled državne vlasti i njezine zakone, a počima takodjer u poslovih državnih dizati se nad državnu vlast. 2. Dogma papinske nepogrešljivosti čini bitnu promjenu u nauku katoličke crkve. 3. Novina skupa sa svojimi konsekvencijami mienja ne samo nutarnje odnošaje katoličke crkve, nego takodjer odnošaje medju crkvom i državom, i jest podobna temeljne zakone bavarskoga državnoga ustava u pitanje pretvoriti, a osobito državljanske pravice nekatolikah smetati i oštetiti. Po ovih nazorih dakle odlučila je vladati se napram papinskoj i biskupskim stolicam. — Katolički listovi smatraju to očitovanje vlade kao prvi top izpaljen na kat. crkvu, i boj da se mora razviti. Medjuto svi biskupi pruski sastali su se 6. rujna na konferenciju, svi stanuju u seminaru i čuvaju stvari viećanja skrovno. Predsjednik je nadbiskup kolonjski. — Pronosi se viest, da je biskup Rudigier pozvao sve biskupe Austrije i Ugarske k sebi u Linz na konferenciju, koja bi imala biti početkom listopada. Težko je vjerovati.

Darmstadt. Kako se čini, veli „Frankf. Journal" govoreć o skupštini slobodnih zidarah nedavno u Darmstadtu obdržavanoj, doći će medju slobodnimi zidari njemačkimi do jedinstvena ustroja, a po tom do uspješnijega djelovanja. Razpravljalo se naime poglavito o naumljenom savezu izmedju osam velikih ložah njemačkih pod carskim protektoratom, a berlinski listovi hoće da znadu, kako se je jur Bismark u prilog tomu savezu izjavio, te će se zanj kod glavara države zauzeti, kako bi se udjelotvorio. Državni kancelar liberalnim uplivom u ovaj par više no ikada pristupan da je silno zahtievao, neka bi se djelovanja saveznoga slobodnoga zidarstva u južnoj Njemačkoj razgranilo i povećalo. Odtale potiče svakako viećanje darmstadtsko. U južnoj Njemačkoj imalo bi se to jače djelovanje ponajprije dokazati sastavljanjem i razašiljanjem primjerenih spisićah. Bavarska družba za spisiće u Hofu uplivala je po izvješćih „Frankf. Presse" s neizmjernim uspjehom na izbore za njemački državni sabor razaslav po 70.000 do 130.000 iztisakah svakomu razumljivih spisićah na obćinske glavare, šumare i ljekare, neka bi jih oni dalje porazdielili puku. U novije doba razpravlja se u takovih spisićih poimence pitanje crkveno prema starokatoličkomu pravcu. Za godinu 1872. namjerava družba izdati pučki koledar, komu se je naticati s mnogobrojnimi proizvodi ježuvitskimi jednake vrsti. Spisići spomenute družbe pune su najprostijih sumnjah i potvorah na svećenstvo, napose na biskupe i redovnike, te podžižu svaku strast. U tu svrhu najmljeni i plaćeni raznosioci šire za nekoliko novčićah takodjer druge proti vjerozakonu naperene spise. Rečeni pako koledar pučki dielit će se badava, a tiskat će se u prvi mah 180.000 iztisakah.

Milan. 8. kolovoza nadjeno je u crkvi sv. Ambrozija sveto tielo toga velikoga biskupa i crkvenoga učitelja. Popravljajući tu crkvu naidjoše radnici na veliku žaru od porfira. Pošto su popravci oko velikoga žrtvenika dovršeni bili, išlo se grob taj otvarat. U prisutnosti nadbiskupa i svećenstva, sindika, starinarah i umjetnikah bude dignut poklopac na žari i ugledane glave sv. Ambrozija, zatim svetih Gervazija i Protazija, s kojima je sv. Ambrozij zajedno bio ukopan; uz glave isto su tako dobro sačuvane svete kosti. Sve bijaše pokriveno mutnom vodom, što je morala prokapati pukotinom poklopca.

* Dana 14. kol. u pol tri sata poslije podne udari grom u župnu crkvu *Sv. Gjuragj u Kranjskoj*, kada je u njoj do 150 župljanah upravo slušalo nauk kršćanski. Župnik s propovjedaonice učeći pade uznačice i u jedan par popadoše takodjer slušatelji. Župnik oporavi se brzo i sidje ali još sav omamljen u crkvu. Medjuto dohrliše u crkvu s bliza ljudi videći, gdje se poslije groma iz zvonika i prozorah crkvenih dimi. Po nalogu župnikovu iznesoše zamrle iz crkve na groblje, gdje jim je župnik posljednju pomast dielio. Ujedno kušalo se i radilo, kako bi onesviešćene oživili. I sbilja prije ili kašnje oživiše svi osim tri momka, premda ostadoše mnogi u pogibelji smrtnoj. — Još veća nesreća dogodila se u Podencani u talijanskoj pokrajini Massa Carrara. Tu je 3. kolovoza u istu uru poslije podne udario grom u crkvu punu ljudih 11 njih smjesta ubio, a množinu baćio u nesviest. Munjilo uporavljalo se s vrlo dobrim uspjehom.

(*Književo.*) G. Blaž Modrošić, kapelan u Šumbregu (z. p. Mohács) napisa veliku molitvenicu s naslovom „Isusovka" za narod s obzirom na svaku nabožnu potrebu i želju. Štampa se i već je gotova preko 16 tabakah, a objimati će sva oko 36 tabakah u liku Jaićeva „Vienca." Ciena je 1 for. 20 nv. a preporuča se, da bi mu se priteklo u pomoć i osigurao posao predplatom.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh pomoćnici Vinko Lepen, iz Čazme u Belovar, i Petar Petrić iz Crkvene na Vinicu. G. Josip Crnić ostaje nadalje na svom mjestu u Belovaru.

Dopisnica urednička.

Pr. g. St. M. u D. Moramo počekati dok u listu dojde na red poslje izvještaja i onda ćemo objaviti. G. S. K. na P. Neće zakasniti, ako malko i počeka sbog prostora.

Izpražnjena mjesta u nadbiskupskih sirotištih popunjena su ovako:

U sirotištu zagrebačkom: a) premješteni su iz sirotišta požežkoga u 6. razred: Jemeršić Pavao i Kovačević Mijo, u 5 razred: Kamenar Janko i Šnap Makso, u 4. raz : Homotarić Alojsio;

b) primljeni su u 6. razred: Arvaj Franjo, Čukac Gjuro i Matina Mato, u 5. razr.: Čačić Vladimir, Novosel Milan, u 3. razr.: Grgetić Žiga i Hellman Petar, u 2. razr.: Mudrovčić Josip, Spevec Andrija, u 1. raz.: Belošević Friderik, Marčinko Franjo i Milković Adolf.

U sirotištu požežkom: primljeni su: u 5. razred: Gavrančić Mio i Zagoda Adolf, u 4. razr.: Zima Petar, u 2. razr.: Kirholc Skender, Kürschner Franjo, Rajs Jakob, Simonović Julio, Široki Ernest, u 1. razr.: Dominić Vilim, Jambrušić Milan, Sever Josip i Tanaj Antun.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 38. **Tečaj XXII.** **U Četvrtak, 21. Rujna 1871.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku.— Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Današnji obzor mora se gledati od Gasteina, jer oko njega vrti se europejska politika jur dva mjeseca, i sbog njega tinta tekla vrelomice. Proricalo se, pripoviedalo se, gata se. Proroci pogodiše, jer cesari Vilim i Franjo Josip sastali se sbilja na podnožku austrijskih alpah, a ministri Bismark i Beust kano dva pobratima težko se razstaju; načitasmo se pripoviedanja oduševljena o njemačkom cesaru i narodu austrijskom, kako ga željno i radostno motri kano zviezdu njemačke sreće i slave; a gatanju neima još konca. Najprvo neputuje s cesarom Vilimom nikakova politika, malo zatim opazilo se i pripoviedalo, da s njim putuje božica mira, ter Bismark i Beust da prostiru krevet za vjekoviti mir; Italija je za to, Holandija i Danska nefale, Ruska hoće neće mora, pak ako još dojde grof Andrassy, mora se sleći zlovolja i na Sejni i na Dunavu i u Misiru — mora zaista nastati novo zlatno doba. Nego došao u Gaštein kralj grčki, pak što će gatka drugo reći, van: iztočno pitanje pomolilo se opet, a tim više, jer se je tu našao i jedan agent misirskoga podkralja. A iztočno pitanje neznači u nijednom jeziku mir. — Kano stvar gotova gata se da je savez med Njemačkom, Austrijom i Italijom gotov, a tada Francezka i Ruska svejedno ili se smijati ili srditi. Nemožemo propustiti da nespomenemo tu jedne osobite gatke. „Unità Cattolica“ objavi pismo političko rekši da je od diplomata, komu su današnje diplomatske tajne dobro poznate; a kaže da je u Gasteinu sudjeno Italiji. Bismark je sklopio tvrd savez izmed Austrije i Njemačke, a silu toga saveza obratio proti Italiji, da bi tim od Njemačke odvratio koaliciju europejsku. God. 1872. ako ne već prije, mora se pokazati sila toga saveza. Njemačka čuvati će stražu na Dunavu, Austrija pako dotle prošetati će Italijom: tvrdjave gornje Italije zaokupiti i staviti pod obsadu savezne vojske, Rim papi vratit, obe Sicilije Franji II. a gornju Italiju proglasiti zemljom bez gospodara. A vjeruj, kad čuješ, što još na koncu kaže taj olimpijski tajnik, da je Beust propao, čim zadnji pečat bude udaren na taj savez, što ga uglaviše Bismark i Beust. Druge gatke kažu, da se još vaviek i u Gasteinu rimsko pitanje smatra nutarnjim talijanskim pitanjem. Italija znala je na bečkom i berlinskom dvoru izpipati i iznjušiti sve, što se snuje, doletila i ona nepozvana u Gastein, pristala na sve i silom se urinula u savez. Dok najslužbenija „Viener Zeitung“ na uztuk svakojakim gatkam naviešta mir, listovi ipak znanci kancelarovi znadu više toga poviedati, a pače da su viećanju u Gasteinu i Soligradu ove stožerne točke: 1. Položaj Njemačke i Austrije jedne napram drugoj. 2. Kako se obe sile imaju vladati naproti internacionalnim družtvim. 3. Rumunjsko pitanje. 4. Položaj napram Rusiji. Prvo je skroz dobro i tvrdo ter se je sastankom vladarah samo hotilo svečano pred svietom pokazati. Drugo se mora prije svud i do dna razviditi. Treće nebude se dalo smatrati za političko nego samo za financijalno pitanje; jer sbog sramotne spekulacije jednoga pruskoga družtva za gradjenje željeznicah, kojemu na golem dobitak a narodu na gotovu financijalnu robiju i propast dade knez Karol u saboru silom napraviti zakon, i jest se bila digla buna i to takova, da je knez s torbom bio već na austrijskoj medji. Za četvrto veli se da su obe velevlasti odlučile svom snagom držati prijateljstvo. Istina će biti samo to, da je sve novinarsko pisanje pusta kombinacija, prem je istina i to, da vladarski i ministarski sastanci na Renu pak na Soligradskom nebiše bez ponukah i namjerah i osnovah. Ali

Digitized by Google

je najludje pri tom', što njemački listovi s jedne strane odatle naviešt̄aju mir, a s druge svojimi kombinacijami moraju razdražiti i na boj hustiti Rusiju, sve slavjanstvo, Francezku i vas katolički sviet.

U doba sastanka pade dogodjaj: da je Hohenwartovo ministarstvo razpustilo sabore nagodbi narodah neprijatne i nove izbore razpisalo. Niemci decembriste centraliste skočiše na boj sa starom geslicom svojom: ili vladati Austrijom ili na njezinih razvalinah sdružiti se s ostalim njemačkim narodom! To se govorilo i pisalo očito. A na što su ote vrsti Niemci austrijski s hvastnjom i grožnjom pokazivali, to je upravo Gastein i Soligrad. To jim je puno pomoglo kod izborah, jer da će se tu konačni pravac takodjer nutarnjoj politici austrijskoj ustanoviti i gospodstvo njemačkomu narodu osigurati. Izbori ponesoše Hohenwartu ipak velik dobitak, jer je njegova stranka znamenito ojačala, i u novom carevinskomu saboru broji se da će stati oko 138 federalacah naproti 65 centralistah. Za gornji sabor nije brige. Gubitak jim je velik, što više nemogu reći, da je za njimi vas njemački narod. Ali se dosjetiše oni — to nisu Niemci, to su ultramontanci, Rimljani, tko s njimi nije tko bi se hotio poravnati i izjednačiti s drugimi narodi, taj Niemac nije. A na čem grade ti veliki politici svoju politiku? Pobjedu jim g. 1867. donese pruska nad Austrijom pobjeda; stranačko njihovo padše ministarstvo razhrabrilo se je pobjedom pruskom u Francezkoj, najveću svoju moć polažu sada u prijateljstvo prusko-austrijsko, a svi politički razlozi njihovi svode se u ovu jednu: mi smo uda pobjedonosnoga slavnoga njemačkoga naroda! Glede načina nemare oni za to, što obsadom nije uspio Schmerling u Ugarskoj, niti Giskra u Českoj. Bismark će pomoći! Bi sebi, kad bi zagledao sgodan čas. — Česi drže se složno kano jedan muž, ter njemačkoj demonstraciji kažu svakud česku narodnu demonstraciju, pak borme često šaci šaku. Složno se drže takodjer južni austrijski Slovinci ter i oni brus za brus. Poljaci držali takodjer sastanke i skupštine; ali osim što vrieme nije za nje prijatno, svagdje se pokazala opet stara poljska nesloga — razdor izmed vodjah Smolke i Ziemalkovskoga i njihovih stranakah. I tako ti neka sam dragi Bog kaže, što će se u toj Austriji smotati. Sabori sbore, a česki je narod jur oduševljen sbog kraljevskoga pisma, kojim je sabor otvoren i koje česko državno pravo priznaje i krunitbu naviešta.

U drugoj polovini monarhije, u Ugarskoj, neprilika je pobjeda hrvatska za sabor i municipija. Sabor peštanski sastao se, opet je odgodjen hrvatski, i tu nam je obzor najcrnije mutan.

Za Rusku nije znati, što snuje s kim-li šuruje; ali novine ruske prate bečku i peštansku politiku glede Slavjanah oštro. Portu tursku psovalo se je zadnjega vremena ne manje, nego da je panslavistična, jer da s Ruskom drži. Pametnija je ta porta, nego se obično misli. Opet bila medju njom i podkraljem misirskim nekakova kriza, ali kako više putih u godini, sretno i sad minula.

Talijanska vlada smatra istu molitvu za papu i crkvu urotom, ter sbog smutnjah oko 23. kol. u Rimu morade na noge staviti svu obsadu, i još oko grada kupiti vojsku. Smutnju zametnuti pak se onda proti njoj oružati i na nju tužiti to su stare mudrolije. Ali je pri tom znamenito jedno novo očitovanje vlade. Porad spomenutih smutnjah stupi pred ministra predsjednika deputacija samih odličnikah prijavit u ime svega gradjanstva žaobu i tužbu sbog nemira i ponuditi svoju pomoć; nu ministar odgovori, da će vlada osvetiti zakon, ter nemir, što ga očevidno spotiču neprijatelji zemlje, znati sama udušiti. To jest: katolici, koji slave dan papin, neprijatelji su zemlje, i koliko se nebudu dali strahovati od batinah i nožah domoljubnih, toliko će ona učiniti redovitom vojskom i tamnicom. Čulo se zatim i očitovanje pape Pija, ter jednom prigodom reče: da se porad krvavih slučajah način molitve može i mora promieniti; nu molitva neka se neda strahovati, pak ako nebude smjelo biti u crkvah javno, treba sači u katakombe. — Vlada se medjutim u Rimu stani i redi u otetih palačah, a skoro ima se čuti iz Rima glas još i talijanskoga parlamenta.

Dok se je od Gasteina vjekoviti mir naviešt̄ao, iz zaprećanoga ognja francezkoga kresale su u Versalju i Parizu žarke iskre. Narodnoj skupštini biše koraknuti napried — težak i pogibeljan bijaše to korak; ali je poslie grčevita trzanja stranakah Thiers ipak imenovan na tri godine za predsjednika republike, a tim misli se, da je republikanski sustav osiguran. Tako se je mislilo i za predsjednika Luje Bonaparta. Istina, razlika je, nu ima i značajne spodobe: predsjednik Bonaparte bijaše budući car u svojoj osobi, a Thiers je samo predteča budućega kralja. Barem, kad bi si vlast vidio sa svake strane osiguranu, mogao bi prebaciti. Zasluge toga državnika nemogu se tajiti, ali je žalost, kad se još na starcu vidi strahovite taštine i veća žalost, što od taštine gubi razbor. Mahom piše ostavku, ako skupština neučini onako, kako on hoće, pak u istom očitovanju skupštine mora svaka rieč biti, kako on hoće. Uglavio si starac upravo kano i Napoleon, da Francezka bez njega nemože biti; a narod mora se pred njim ponižavati upravo kako i pod

Digitized by Google

Napoleonom. Samo mu još fali da učini državni skok kako i Napoleon. Za skupštinom najveć zanima ogromna sudbena parnica s uhvaćenom družinom parižke obćine. Mišljasmo, piše „Monde“, da ćemo viditi ljude; nu vidismo živinu, okrutnu napram slabijem, kukavu u strahu. „Ili preokrenuti stari red ili poumirati; pobjedimo-li mi svačija protivnička glava mora pasti; budemo-li pobjedjeni, nijedna glava naša neka neostane“ — to jim bijaše geslica. A sada: jedan je imenovan za člana obćinskoga vieća, da nije ni znao; drugi je stupio u obćinu samo da može za zakon i red djelovati i štogod spasiti — kriv nitko. Tu socialnih demokratah danas neima. Samo dva pokazaše ljudsko srce: jedan bivši častnik morski i drugi postolar, ter ostajući vierni svojim načelim priznaše sve i rekoše, da jim nije žao umrieti, samo jim je žao, što moraše doživiti i vidjeti svoju sramotu, da su skote držali za ljude i junake. — Žalostno je za svu Europu, što se takovo ljudstvo širi i preotima mah; što neumorno svakud radi, ruje i snuje. U Francezkoj kaže se ta bolest najžešća; nu pokazalo se je nje već u istom Petrogradu i Moskvi. Döllingerov vierski pokret kani sbilja goniti dalje. Za samoga njega kažu, da to sada već nije samotni u knjige zakopani starac, nego da je to sada čovjek druževan, razgovoran, okretan, javan i u agitaciji neumoran. Netaji da mu je cilj: narodna crkva, a do cilja prvi način protivštinom i neprijateljštinom vladah oslabiti vlast papinske stolice, zatim se oboriti na biskupske stolice i na kler, pri čem tako zvana sva inteligencija da radi s njim. Odluke i osnove njegova sabora držana u Heidelbergu drže se skrovno; ali je tim smierom nje viditi kroz agitacije. A počele su oštrije i vlade, kako svjedoči najnovija izjava bavarskoga ministerija. Friedrich izobćeni obavi svaki čas po koju svećeničku funkciju, što duhovnoj oblasti i župnikom zadaje puno jada i brige. Bečki njihov nazovi-župnik, skinuti kapelan Alois Anton, zahmnu u kuražnije, ter se drznu tija na ministerij pisati, neka mu preda istu crkvu sv. Stjepana, jer da za njim stoji 3000 porodicah. U Ugarskoj znao bi taj pokret biti puno pogibeljniji, tim većma, jer se očito na odpor stavljaju vlada i vieća gradska, kako i u Bavarskoj. Gdje je tolika politička borba i zamršaj, treba još vjerozakonske!

Prva hrvatska skupština učiteljska.

(Konac.)

Resolucije.

I. O vanjskih odnošajih škole.

1. Svrha je narodnoj školi u sadanjem vieku, da ćudoredno religioznim uzgojem i skladnim razvojem umnih i tjelesnih silah mladež u svem znanju i umjenju na toliko poduči, na koliko je to svakomu neobhodno potrebno, da može pošteno kao slobodan čovjek živiti te postati valjanim i koristnim članom družtva čovječanskoga.

2. Narodna škola je narodni javni zavod, stojeći pod vrhovnim nadzorom države.

3. Narod, t. j. obćine podižu i uzdržavaju škole, plaćaju učitelje i u duhu ustavne samouprave upravljaju školom uz državu po zakonih, koje ustanovi zakonodavno tielo.

4. U tu svrhu treba da ima svaka obćina svoj školski odbor, u kojem imade učitelj i učiteljica virilni glas.

5. Troškovi za školu imaju se namirivati iz ukupnih obćinskih dohodakah; podnipošto se nesmie pobirat kakov prirez pod imenom školarine.

6. Ako koja obćina na opetovnu pritužbu od strane učitelja, i na opomenu županijsko-školskog nadzornika nebi svoga učitelja uredno plaćala, odredi županijski šk. nadzornik, da se učitelju na račun dotične obćine izplaćuje plaća iz županijske blagajne, sve dotle, dok se uredno plaćanje kod obćine neosigura.

7. Za svaku županiju imenuje državna vlada jednoga zaslužnoga i za to didaktičko-paedagogički naobraženoga i sposobnoga učitelja županijskim školskim nadzornikom, kojemu se pridodaje županijsko-školski odbor, u koj i učitelji i učiteljice izmedju sebe biraju razmjerni broj članovah.

8. Županijski školski nadzornici nadziru škole, bdiju nad zakonitim izborom i urednim plaćanjem učiteljah ter čine sa županijskim školskim odborom prvu molbu u paedagogičko-didaktičnih stvarih, a u materijalnih drugu, izuzam gradska municipia.

9. Vrhovni nadzor nad školom izvršuje državna vlada posebnim odsjekom ili ministarstvom, koje ima biti oddieljeno od svake druge državne uprave.

10. U nastavnom ministarstvu ili odsjeku ima biti za narodno školstvo posebni oddjel, sastavljen od strukovnjakah narodnoga školstva.

11. Uz nastavno ministarstvo, dotično odsjek, vieća državni školski odbor, kojega sastavlja sabor, ter u kojem ima takodjer biti razmjeran broj saborom izabranih narodnih učiteljah.

12. Državni školski odbor riešava sva načelna paedagogijsko-didaktična pitanja, te je najvišja molba u disciplinarnih stvarih za sve učitelje.

2. O nutarnjem ustrojstvu.

1. U narodnoj učioni moraju se učiti svi oni predmeti, koji su neobhodno potrebni, da se postigne njoj opredieljena svrha.

2. Kod obuke u pojedinih predmetih ima se naročito gledati na cilj, a ne samo na način i sredstva.

3. Zakonom se ima točno ustanoviti obseg znanja, što ga mladež podići ima u svakom pojedinom razredu

Digitized by Google

i iz svakog pojedinog predmeta. To opredjeljuje učevni osnov, koj sastavljaju učiteljski sborovi.

4. Narodna se škola dieli na šest godištah sa isto toliko učiteljah ili sa manje, nu više od dva razreda nemože podučavati jedan učitelj.

5. Svaka narodna škola mora providjena biti potrebnimi učili, pomoćnimi knjigami za učitelje i knjižnicom za mladež; osim toga mora svaka škola imati prostorije za tjelovježbu, a po selih i pokusni vrt za razne gospodarstvene struke.

6. Uz svaku narodnu školu mora uredjen biti i dvogodišnji strukovni tečaj za mladež, koja iz narodne škole izstupi, a u srednje škole neprejde. Obuka u ovih tečajih ima s obzirom na spolove i mjestne okolnosti izključivo promicati samo potreboće praktičnoga života, a iz njih se izključuju svi predmeti, koji privredno znanje i umjenje mladeži nepovišuju. Tu se nastoji uzgojiti iz djece ljude za posao.

7. Svi predmeti u narodnoj školi mora da se predaju po načelih znanstvene i umne paedagogije, i sve učevne i pomoćne knjige mora da su takodjer sastavljene po takovih načelih.

Školske knjige sastavlja, uredjuje i odobrava izključivo samo državni hrvatski školski odbor: a da se u tom s vremenom vazda i napreduje, ima se svake druge, najviše treće godine preduzimati obća revizija školskih knjigah; s toga zaključuje I. hrvatska obća učiteljska skupština, da se u školske knjige ima uvesti najnoviji pravopis; a čitanke da se tište providjene naglasom. Uz to treba da bude otvoreno polje i privatnoj konkurenciji, ako se zadovoljava ustanovljenim načelom.

8. Knjige za narodne škole nesmiju u sebi ništa sadržavati čim se povredjuje ičije viersko, narodno ili domovinsko čuvstvo.

9. Sva obuka u narodnoj školi ima biti izključivo u jeziku hrvatskoga naroda, niti se u narodnoj školi ima ikakov drugi jezik učiti, do samo hrvatski.

U školah inonarodnih stanovnikah u trojednoj kraljevini ima se osim dotičnoga narodnoga jezika predavati i hrvatski jezik kao učevni predmet.

10. Iz pojedinih predmetah treba da se uz formalno obrazovanje obazire samo na potreboće svakdanjega života, a ne na popunjenje suhoparnih znanstvenih sistemah.

11. S obzirom na fizični razvitak mladeži i na domaće potreboće neima se mladež u narodnih školah više obučavati no u prva dva razreda 18, a u ostalih razredih po 20 urah na tjedan, izuzam pjevanje i tjelovješbu.

12. Javni izpiti neslažu se s načeli racionalne gojitbe i obuke, pa se imaju ukinuti, a mesto njih na koncu svake školske godine uvesti školske svečanosti.

13. Svaki je učitelj odgovoran za znanstveni i moralni napredak svoje mladeži. Gdje su dva učitelja, rukovodi stariji po službovanju upravne poslove i zastupa zavod napram vlastim; a gdje je više učiteljah, biraju ravnajućega učitelja izmedju sebe na tri godine.

14. Postupanje s mladežu mora biti u suglasju s humanitarnom svrhom narodne škole i slagati se s paedagogijskimi načeli.

3. Dužnosti učiteljske.

1. Učitelj je dužan sve svoje duševne sile posvećivati svestranomu obrazovanju njemu povjerene omladine u odredjenu svrhu.

2. Školsku omladinu smatrati ima učitelj budućim naraštajem čovječanstva i baštinikom svih težnja i svega rada, svih stečevinah i sve slave praotaca svojih, i samo kao s takovom s njome postupati i obćiti bez ikakovih drugih obzirah, jedino po načelih umne pedagogije i prema koristi i napredku narodnom i čovječanstvenom.

3. Nesamo na povjerenu si omladinu nego i na svu svoju okolicu treba da učitelj obrazovno djeluje, da bude svagdje umnim zagovornikom i promicateljem svega dobra, plemenita i istinita u obćini svojoj, da bude u svem čistim uzorom valjana i značajna čovjeka, rodoljuba i gradjanina.

4. Doklemgod je učitelj u javnoj službi, držan je da nigda neprestane napredovati u svojem obćem i strukovnom znanju prema razvoju znanosti u obće, a pedagogije posebice.

4. Prava učiteljska.

1. Učitelju i učiteljici neka se odmjeri takova plaća, da njom bezbrižno i bez ikakova drugoga zanimanja bili na selu ili u gradu pristojno svojemu stališu sa svojom obitelju živiti mogu. Plaće od najmanje 600, 700 i 800 for. uz slobodan stan ili odštetu prema mjestom i mjestnim okolnostim smatraju se k tome neobhodno potrebnimi, a dulje služećim učiteljem neka se plaće petgodišnjimi doplatami od 10% povišavaju.

2. Učitelj se nemože osim školske službe prisiljavati na nikakovu drugu službu; pa učitelj i nesmije da se ičim bavi, šta bi ga u vršenju glavne njegove službe smetati moglo.

3. Eksistencija učitelja i njegove obitelji ima državom osigurana biti u slučaju iznemoglosti, starosti i smrti. Svaki dakle narodni učitelj i svaka narodna učiteljica hrvatske države imade nakon 25godišnjega neprekidnoga službovanja pravo na podpunu penziju.

4. Učitelj je slobodan u izboru pomoćnih knjiga, raznih učila i u načinu svoga podučavanja, te njegovo pedagogijsko-didaktičko djelovanje mogu prosudjivati i nadzirati samo na to po državi ovlašćeni strukovnjaci, ali ovi mu imaju dotična službena izviešća na razgled dati, ako bi to zahtievao.

5. Gradjansko ponašanje učitelja nepodvrgava se zakonom školskim nego gradjanskim. Kazne disciplinarne mogu se upotriebiti proti učitelju jedino radi zanemarenja i prekršenja zvaničnih dužnostih.

Digitized by Google

6. Disciplinarni zakoni imaju takovimi biti, da učitelja štite i brane od svake samovolje i zloporabe uredovne vlasti predpostavljenih poglavarah, i nikakova kazna tim putem protiva njemu nemože se izreći bez nepristrane iztrage i bez da se i on saslušao nebi. U disciplinarnih pako iztražnih povjerenstvih neka budu i po dva okrivljenikova pouzdanika, te neka mu je dozvoljena i razgledba svih iztražnih spisa.

7. Dok se nestvori obćeniti zakon ob udruživanju, neka se učitelji sastajati mogu, te slobodno razpravljati ob interesih škole i svoga stališa, naročito pako neka mogu svake godine držati obću učiteljsku skupštinu, gdje to za najprobitačnije nadju.

8. Pučkim učiteljem kao najglavnijim faktorom pučke obrazovanosti pripada u interessu naroda i njegova napredka pravo aktivnoga i passivnoga izbora.

9. Učitelji kao takovi i učiteljski pripravnici neka budu slobodni od presentne vojničke službeh.

Resolucije iz ženskoga sbora.

1. Učiteljicam neka se držeći se izreka: jednaki posao jednaka plaća — „jednako pravo za sve“ odredjuju isto tolike plaće i doplate kao i učiteljem. (Predlagala Fabkovićka kod svake točke, samo je čudan slučaj, da je to kod dužnostih zaboravila, a i skupština je zaboravila ter tamo stoji samo „učitelj“).

2. Milosrdne sestre neka se nenamještaju na ona mjesta, koja po pravu imaju zauzimati svjetske učiteljke. (Neznamo po kojem pravu da obćina neima prava bez obzira na haljinu izabrati jednako po zakonu osposobljene učiteljice?)

3. Na gradjanskih školah i državnom ženskom učiteljištu neka se i za literarne predmete namještaju učiteljice. Ako dosadanje znanstveno obrazovanje učiteljicah nije dovoljno za obuku u višjih razredih, neka se podiele nekolikim odobrenim učiteljicam štipendija, da se uzmognu na kojem stranjskom učiteljištu usavršiti u pojedinih znanstvenih strukah.

Za zabavišta.

Za razprostraniti u našoj domovini zabavišta neobhodno bi potrebno bilo, da se što prije sklopi posebno družtvo, a to družtvo neka onda nastoji:

1. Da se u Zagrebu podigne dobro uredjeno zabavište, s kojim bi se mogao spojiti zavod za naobraženje zabavištnih uzgojiteljicah i uzgojiteljah.

2. Da se ista i po ostalih krajevih naše domovine putem podružnih družtvah razprostru.

3. Da se u našega zakonodavstva izhodi podpora za mahomično naobraženje zabavištnih uzgojiteljicah i uzgojiteljah na glasovitih njemačkih zabavištih.

Kakov nam se dakle kaže iz skupštine duh? Ta kakov drugi nego duh slobode! S geslicom: „slobodna škola!“ počela i svršila skupština, a rezolucije kažu težnju za emancipacijom ne samo od crkve nego i od države. U bitku sa školom neima posla nego učitelj, učitelj učitelj, učitelj ravnatelj, učitelj nadzornik s viećem učiteljah, učitelj ministar s viećem učiteljah. I to je tako grčevito držano, ter kad je prof. Tomić hotio predložiti o nadzorniku u točki 7 mjesto „učitelj“ obćenito „muž“, nije mu se dalo ni do rieči doći. Bitni i skoro jedini biljeg slobodne škole jest slobodan učitelj, i zato gdje je sam jedan, sam si je ravnatelj, gdje jih je više, sami si biraju ravnatelja za kratko vrieme, dok vide hoće-li znati biti pametan i slobodan; jesu poglavari nadzornici (ravnatelji vidi nam se da neimaju biti nikakovi poglavari), ali konduitenliste i relacije nepristojne za slobodna učitelja imaju prestati, a tako prestati i ona komedija, što se izpit zove, jer je nepristojna za slobodna učitelja spionaža i kontrola; kakov je učitelj čovjek izvan školske sobe, to je svejedno, to nespada na nikoga, osim ako bi morda tada negda na pandura i sud; školska vlada mora osim formalnih izvještajah od državne vlade biti nezavisna. Spominju se školska vieća obćinska i županijska kao i državno, i prem su rezolucije glede njihova djelokruga ostale krnjaste ter je težko suditi, vendar što nekažu rezolucije, kaže vas njihov duh: da je ako ne jedina, poglavita vlast tih viećah skrbiti samo: da slobodnu učitelju bude povoljan stan i sva prilika, povoljna plaća i povoljan broj djece. I da to sve sigurnije bude, ima u vieću svakom učitelj stolac i glas; nu nije rečeno da vieće ima stolac i glas u školi, osim okolo škole. Ta što i bi vieće u školi, kad nije strukovno vješto? Nauk, duh i smier nauka to je žgarica škole, a sve ostalo lupina, pak upravo vidi se, da je namišljeno obćinam, županijam i državi dati lupinu, svu pako žgaricu prepustiti različita stepena i naslova učitelju. E, ali to je težnja učiteljskih skupštinah u drugih obrazovanih narodah! E, ali i to je pamet obrazovanih narodah da takove slobode na svoje škole ter svoju mladež nepuste, i to tim manje, čim jače vide, da su najveći slobodnjaci najlošiji učitelji. Poznat je u svih austrijskih zemljah odpor proti takovim težnjam. Drugčije kaže se, da je u skupštini sloboda bila stisnuta. Da vidimo od koga? Zna se kako su vis. vlade zemaljska i krajiška skupštini bile prijatne i milostive; a za koga je vlada, tomu je za slobodu lahko. Vladin povjerenik upleo se dva puta: prvi put je dobro poslužio skupštini, jer ju je pomogao izvući iz muteža, a drugi put valjda rekši: kad neima tu ravnateljah, koji bi u zajam pripoviedali kakovih ima učiteljah, zašto bi učitelji pripoviedali kakovih ima ravnateljah, pak mu je uzkratio rieč. Načela slobode jesu ono, kako jih je od drugud snimio i nacrtao odbor, i tko za nje govoriti, sin je slobode, nosioc i junak slobode i njemu sloboda; a tko proti njim, sin je tmine i robstva, i ako mu je slobodna stranka jošte u grlu rieč zagušila, nije tim gušila slobode, nego na ime svete slobode robstvo. Tako je u Beču i Lincu, pak zašto nebi bilo u Zagrebu. Jest ipak strana jedna, s koje je mučno

bilo slobodi. Trebalo bi slobodan duh pokazati pred braćom u svietu, ali bi doma svim zamašajem slobodna besjeda razjasnila vas duh i smier rezolucijah, što bi doma moglo kvariti; zato i jest poglavita briga bila, da samo rezolucije prodju, makar s manjim slobodnim praskom i štropotom. I koliko jest prasnulo slobodnih prskavicah, pronašlo se potle za probitačno u službenom odbornom „Viestniku" prekriti. Nisu se ni druge skupštine sa svim mahom i sa svakim zahtjevom svoga slobodnoga duha u jedan čas prikazale na vidik; pak zašto bi zagrebačka? Što su drugud skupštine u slobodniju horu naumile već sliedeći prvi ili drugi put javno reći i zahtievati, ako je tko to prorekao naprvo, vodje su to do dobe odbijali kano klevetu; pak bi se tako znalo i u Zagrebu.

Dosta se je pokazao već i sad osebujni strah božji: to jest strah spominjati Boga, dušu i vjeru.

Pokazao se je duh hvastanja i praskanja i kano za okladu i jagmu: tko zna ljepše jednom okititi zadaću učitelja, drugom omrčiti stanje mu i nezahvalnost svieta, pri čem je praskalo bezobzirno ruženje prošlosti a slavljenje sadašnjosti. Smijalo se drugud, nije bez smjeha minulo ni kod nas, prem je moderno. Humanizam, rušenje ogradah narodnih i jedinstvo roda ljudskoga nauča u bečkih skupštinah Dittes; ali je poznato da one skupštine hoće sve i sliednje i vas sviet na njemačku: tu je njemačka viernost i čestitost, njemačko junačtvo, njemačka marljivost, njemačka znanost i prosvjeta, njemačka kultura. Dittes je propoviedao humanizam i kosmopolitizam na hrvatskoj skupštini uz kliku i plesak, vodje hrvatske skupštine označiše razgovetno kao svoj smier humanizam i neki kozmopolitizam; ali kako u Beču njemačka, tako je i u Zagrebu na koncu jače pretegnula hrvatska (prama humanizmu) sebičnost. Vodje hrvatske skupštine netaje da su jim uzornici, učitelji, savjetnici i saveznici njemački paedagogi; iz ustiuh prvih govornikah cituju se samo njemački pisci; a na koncu prihvatila ista skupština s klikom i pleskom izreku: da hrvatska glava od ničesa neotupi, koliko od njemačkoga jezika i njemačke znanosti. Na zdravlje! — Po jednoj strani kako se tu riše učitelj narodni sami su to svjetlonoše i svietionici, bez kojih narod niti žigice nebi mogao upaliti, sama prosvjeta i naobraženost; po drugoj pako strani praeparandije na kojih je učiteljstvo pučko izučilo, i škole gdje ono sada obuku puka vodi, kako su narisane i kako je učitelj tu narisan kano proletarac, koji ni jedne knjige nemože kupiti: to ti se kaže samo sobom, da vas narod nebi imao prečjega posla, nego prosvjetu i naobraženost goniti najprije u ote prosvjetitelje svoje. Nemo dat quod non habet; a tada barem valjalo bi počekati s hvastanjem.

Skupština se smatra za kompetenciju, ne kompetenciju kako neki sbilja pomisliše, da će te njihove odluke biti gotov zakon i kako onaj javno reče: „nepropuštajmo mi to saboru", nego onako kako ju je označio predsjednik konačnom besjedom — smatra se za kompetenciju, koje bi odluke svaka kompetencija morala skroz sve i nepromjenljivo poprimiti, ako neće da padnu na nju sve na protivnike u skupštini i izvan nje bačene ljage. Ali prvo hrvatska učiteljska skupština bijaše ne zastupstvo sastavljeno od izabranih zastupnikah učiteljskih, nego meeting s mnogih stranah. Takove su i drugud ove vrsti skupštine! Jesu, nu i odluke njihove profaze takodjer drugud kano odluke meetinga. Koliko su i dokle rezolucije našega meetinga očitovanje lih hrvatskoga učiteljstva to nije znati. Pa kad bi i bila skupština pravo zastupstvo, nebi ni tada ona bila kompetencija da postavlja definiciju: za pojam i svrhu čovjeka, pojam i svrhu države i naroda, ter prema tomu navrne smier učione. To su pojmovi za višje kompetencije. Pravo je da učiteljstvo javi svoje misli, žaobe i želje, a dotle i tolika priznaje se kompetencija učiteljske skupštine; ali je pravo da se i narod čuje. Kako je pogodjena rezolucijami narava, potreba i snaga naroda, to bi se mahom osjetilo na samom narodu, čime bi mu se vierno razložile i razbistrile učiteljske odluke. To i mora biti, i narod mora prije znati, što se o njem snuje, i prije razpitat što on ob osnovi misli, jer je i on kako u svakom narodnom tako i u školskom pitanju velika kompetencija. Ako je surov, treba ga od prežarke nagle prosvjete čuvati, da nebi osliepio; ako je prosvietljen, mora da štogod i sam može viditi i prosuditi. A s višine označio je uspjeh skupštine službeni dopisnik peštanski A. Z. lakonički: novca nije!

Viestnik.

Zagreb. Prev. odlukom od 28. srpnja t. g. povišena je kapelanska kongrua u vojnoj krajini počam od 1. siečnja 1872. na 300 for.

— G. Ivan Nep. Mašek, župnik u Hernetiću i podarhidjakon karlovačkoga investituru za župu Dubovac.

— G. Florijan Rubetić, privremeni katebeta imenovan je za pravoga katehetu na glavnih zagrebačkih učionah.

— U Djakovu imenovan je g. profesor Vilim Korajac prosinodalnim eksaminatorom; g. prof. H. Hladaček začast. savjetnikom duh. stolice, i g. V. Bić kućnim duhovnikom u sirotištu osječkom.

— Sabor hrvatski odgodjen je opet vis. odlukom nj. veličanstva od 15. rujna tija na 15. siečnja 1872.

Ugarska. Dogodjaj s biskupom stolnobiogradskim Jekelfalusyem pripovieda službeni list ugarske vlade ovako: „Stolnobiogradski biskup, službeno pozvan, stavi se jučer (11. ruj.) pred ministarsko vieće. Ministar predsjednik reče biskupu besjedu ovoga smisla: Nj. c. i kr. apost. veličanstvo da mu je naložilo premilostive

ručnim svojim pismom, neka bi g. biskupu obzirom na onaj čin, da je on saborske odluke i papinske naredbe na supor 9. kolovoza 1870. izdanim previšnjim naredbam porad kraljevskoga Placetuma bez dozvole nj. veličanstva i nasuprot ministerijalnom naredbom od 10. kolov. iste godine izražene zabrane u svojoj biskupiji svečano dao proglasiti: po izričnoj zapovjedi i u ime nj. ces. i kralj. ap. veličanstva očitovao kraljevsko nepouzdanje, negodovanje i ukor. Ovršujući prev. zapovied izrazio je g. ministar predsjednik očekivanje, da će g. biskup u buduće biti pokoran zakonom i previšnjim naredbam nj. veličanstva ter nedati povredom istih nj. veličanstvu prilike za negodovanje." Dakle isti verbum regium sada preko ministerija! O tom se dogodjaju piše puno nutra i vani, pak ćemo svojom prilikom i mi na širje obaviestiti svoje štioce; a za ovaj put samo još kratak odgovor na občenito pitanje: tko je taj biskup? Vinko Fer. Jekelfalusy de Eadem et Margitfalva rodio se u Mocsonyu Borsodske varmedje g. 1802. Kano mlad svećenik bio je kod kard. primasa Rudnaya dvorski kapelan, i zatim župnik na dva mjesta i dekan. God. 1842. postade požunski, g. 1844. ostrogonski kanonik. Poslie dvie godine postade kr. savjetnik namj. vieća i naslovni biskup omišaljski (Almisiensis). God. 1848. na predlog tadanjega ug. ministerija imenova njega kralj Ferdinand za biskupa šipuškoga, nu nepotvrdi ga papinska stolica. Burnih god. 1848—49. izgubi Jekelfalusy kako i mnogi drugi crkveni dostojanstvenici biskupiju; bio obsudjen, kašnje pomilovan, i življaše o penziji izvan zemlje. G. 1866. imenovan bi prepoštom požunskim, ter ga prabiskup kard. Scitovsky kratak čas pred smrću svojom 18. listop. namjesti u novu čast. Izpraznila se stolica stolnobiogradske biskupije i već je 19. stud. iste godine za nju imenovan i 22. veljače 1867. u Rimu potvrdjen Jekelfalusy. Posvećen je od sadanjega prabiskupa skupa s gjurskim biskupom Zalkom dne 5. svib. i ustoljen iste godine. Kako je poznato, na koncilu držao je biskup s većinom, i od onda mrzak je ugarskoj štampi. Odluke sabora vatikanskoga proglašene su svojim načinom po svih ugarskih biskupijah; nu Jekelfalusy hotio je upravo svečanim i glasnijim načinom uz zvonjavu i tutnjavu.

— Vis. odlukom od 29. kolov. t. g. dozvoljeno je, da se 26.447 for. 44 nov. što je preostalo od podpore za grčko-iztočne crkve dozvoljene od ugarskoga sabora g. 1868. podieli na jednake diele medju ugarske Srbe i Romane; ujedno je kralj odobrio, da se ova svota preda na upravu ravnateljstvu srbskih zakladah, odnosno i odboru, koj je od romanskoga kongresa postavljen da upravlja romanskim crkvenim imetkom i da se prema njezinoj namjeni upotrebi na podporu onih vierskih občinah različita jezika, koje nastoje da se hierarhično odiele.

Austrija. Glasoviti konvertita i izsl. propovjednik u stolnoj crkvi sv. Stjepana i zač. kanonik u Beču dor. Emanuel Veith slavio je nedavna svoj misnički (25 g.) jubilej, a tom prigodom odlikovao njega takodjer cesar komanderskim krstom Franje Josipa. — Karlo Bor. Hanl, biskup Kraljičina gradca u Češkoj, koj je 4. rujna t. g. stupio u 90. godinu slavit će 4. stud. t. g. 40. godišnjicu biskupsku, jer imenovan je za biskupa 25. list. 1831. od cesara Franje.

Rim. Odbor rimski družtva za obranu kat. crkve razpisa po svietu ovaj poziv: Katolici! Papovanje, koje u 25 godinah obsiže dogodjaje od 5 viekovah, papovanje, koje u vremenu od devetnaest stotinah godinah jedino doseglo je trajnost vladanja sv. Petra u Rimu, jurve samo po sebi jest spomenik. Ali udivljenje i ljubav svieta silnim ište glasom spomenik vidljiv, koj bi potomstvu slavu, krieposti i blagotvornost glavara hierarhičnoga, kojemu poviest ime pripravlja Velikoga, pred očima objavljao vazda. Odbor, začetnik pobožnoga djela katoličke sloge, što no se udielotvorila u Genevi, poslušnik tomu zovu i posrednik tomu svečanomu glasu misli, da će istini, pravdi i vjerozakonu dokaz podati počitanja, ako u vječnom gradu dobrotvoran utemelji zavod, koj bi se posvetio imenu Pia IX. i veledušno srce vladara i velesvećenika izrazio vierno, pak ako podigne spomenik, koj bi muke i slavu silnoga toga slavodobitnika načinom umjetnim predočivao. Uznosit dar bogata i čedan prinos siromaka jednako će oko podignuća toga dvojakoga spomenika vriediti. A spomenik taj valja da bude sa svoga značaja kozmopolitskoga dostojan Rima, koj će ga za sjajne dobe vječnih čudesah posvećena primiti, dostojan toga velesvećenika, koj se je po svem svietu imenom svojim proslavio. Katolici svega svieta! Tko od vas mogao bi oklievati, da najspremnijim žarom dar svoj prinese? U Genevi 15. kolovoza 1871. Odbor: Predsjednik: Gaetano Golfieri komornik njegove svetosti; markez François Caraletti, starešina rimski; D. Emil Altieri knez u Vianu; D. Paolo dei Principi Altieri; grof Caesar Cajmi; markez Giuseppe Davia Bargellini; knez Don Filippo Lancellotti; markez Alforzo Malverri Campeggi; knez Camillo Massimo.

Občenita pravila, kako bi se osnova izvela.

1. Svaki dar, i najmanji, prima se.

2. Darovi se šalju središnjemu odboru u Sitten, u kantonu Wallisu u Švajci, ili se upravljaju na biskupe, župnike, ravnatelje katoličke štampe, predsjednike katoličkih klubovah i krugovah; svaka druga osoba, koja je ovlaštena darove primati, mora da sa sobom ima posebno pismo s biljegom odbora.

3. Imena darovnikah ujedno s darovi objavljaju se ili sasma ili samo početna slova ili drugi takov dodatak, po volji darovnikovoj.

4. Darovi ti predočit će se sv. otcu u dragocjeno spremljenom albumu redom po veličini dara.

Digitized by Google

5. **Ravnatelji katoličke štampe, pak predsjednici katoličkih družbah smatraju se počastnimi članovi odbora; imaju takodjer pravo, da budu primljeni kano članovi pravi, ako bi tu želju izjavili.**

6. **Konkretan lik zavoda odobrava sv. otac, komu se takodjer sva pravila glede nadziranja i upravljanja unišlih novacah podastiru.**

Heidelberg. 5. i 6. kol. bio je tude sastanak novoprotestantskih vodjah iz Njemačke, Austrije i Švajce. O tom sastanku javlja „Bad. Landesztg." više toga. Od prisutnih imenuje dra. Hubera, dra. Zirngibela i tvorničara Schaumbergera iz Monakova, dra. Reuscha i dra. Knoodta iz Bonna, dra. Langena iz Münstera, dra. Michelisa, profesora Lutterbecka iz Giessena, rektora Dillenburga iz Uerdinga, Renftlea iz Meringa, bivšega župnika Aloisa Antona iz Beča, Reinkensa iz Vratislave, svega skupa 40 glavah. Dor. Döllinger i dor. Friedrich budući preprieččeni doći glavom poslaše braći liep pozdrav. Döllinger boravi u Tutzingu na Starnberžkom jezeru, gdje mu prijatelji nedavno dadoše po seljacih prirediti ovaciju. Dor. Huber predloži skupštini po odboru monakovskom izradjenu osnovu. Koncem rujna ima se u Monakovu u staklenoj palači sastati velik kongres, koj će trajati tri dana. Viećat će se u odborih i javno. U zaključnoj sjednici sastavit će se o cilju novoprotestantskoga pokreta i objaviti poziv k pristupu. Profesor Schulte iz Praga javlja pismeno, da će predavati o nepogrešljivosti, a hoće da dokaže, kako su odluke srpanjske od prošle godine sav ustroj crkve skršile. U kongresu smieti će se predlagati i predavati, samo valja 14 danah prije predmet najaviti odboru na razsudu. Sve se ima ukloniti, što bi moglo probuditi sumnju, da se kani u crkvi novotariti (kano da nije to novotarija odmetnuti se od crkvenoga učiteljstva i nijekati ga! Ur.). O svem tom govorilo se u prvoj sjednici. U drugoj sjednici 6. o. m. javlja Alois Anton iz Austrije, kako se njemačkomu pokretu pridružuje austro-ugarski, i kako se je na njegov poziv, za 4 dana u Beču do 1000 obiteljih prijavilo. Nada se, da će se za nekoliko nedjeljah moći utemeljiti obćina. Govornik pita dalje, da-li su vodje pokreta voljni prieko nepogrešljivosti dalje koračiti i poduzeti reformu crkve sa strogo katoličkoga stanovišta. U Austriji da se odlučilo poći do najobširnijih reformah u dogmi, obredu i uporavi svjetovnjačkoga življa u odnošajih crkvenih. Po programu njegovu ima se takodjer ukinuti coelibat i sakramenat pokore. S istoga stanovišta hoće takodjer argavski reformator Keller čim veće reforme. Tuži se, da u starih kantonih sveudilj jošte vlada crna noć, bolje da je u kantonih paritetskih. Uvjeren je, ako bi se našlo samo 10 svećenikah, koji bi uvjerenje svoje javno izpovjedili, da bi sve išlo sasma gladko. Ali svećenstvo da je spletkami ježuvitskimi postalo robom, biskupi pako da nisu drugo van kapelani i sluge ježuvitski. Keller javlja, da su se u Švajci stvorile družbe, koje će promicati novi taj pokret. Švajca je jako sklona pridružiti se odlučnoj reformi, koja bi pošla iz Njemačke; ali pokret mora se protegnuti dalje, a ne samo vojevati proti nepogrešljivosti. Pita napokon, što se je naumilo raditi u Njemačkoj. Sudac Beck iz Heidelberga drži da je glavno, odciepiti se od pape, s nova graditi ima se poslije. Na više reformah željnih pitanjih iz Švajce i Austrije opominje više govornikah na očitovanje monakovsko o duhovih učinjeno i na odgovor Döllingerov, što ga je on dao Ugrom. U oba ta akta govori se o reformah, koje sižu dalje, ob učestvovanju svjetovnjakah u poslovih crkvenih itd. Tim se zadovoljiše gospoda iz Švajce i Austrije. Brozi javlja, da je odbor švajcarski kongres sazvao za mjesec rujan i moli Niemce za posjet. Govornik javlja takodjer, kako se je u Švajci sakupila liepa svota za zakladu, odkale bi se uvjerenju vierni svećenici podupirali, pak da se jur liepih pružilo podporah. Napokon ustanovilo se, da je Monakov ustrojno središte pokretu, te se je odlučilo stvoriti zakladu, odkale bi se namirivali troškovi birovski, dielile uvjerenja viernim svećenikom podpore i skrbilo za spisiće.

Carigrad. Apoštolski vikarijat carigradski bijaše zadnjega vremena u golemoj neprilici novčanoj; ali u dobri čas priskoči u pomoć sv. otac ter preko m. Franchia posla milijun franakah, neka se rieši vikarijat svega duga. Katolici žale jako smrt oplakivanoga od sve carevine velikoga vezira Aali-paše; jer je pomogao svakom prilikom sve iztočne katolike, a bio velik prijatelj Francezke. Značajno je, da je u priestolnici turskoj zagloblјen bio list „Turquie" na francezkom jeziku, a to zato, jer se je u članku „Izlam i papa" srdio, zašto je porta priznala duhovno souverenstvo papino. Povod članku bijaše poslanstvo Franchia sbog jermenskoga odpora, a pisa s ostalim u tom članku: „Izlam, pokle je dvanaest stoljećah vojevao proti kršćanskoj ideji pripoznao je duhovno souverenstvo papino. Poslanik sv. stolice prima se od prorokova kalifa svečanim načinom na audienciju, ter isti stanuje u priestolnici carstva kao zastupnik souverene sile. Musulman svaki sudi da od toga načina mora odvratiti lice. Dok je papa bio svjetovni vladalac, još se moglo razumiti, zašto papin poslanik sjedi u Stambulu; nu sada, gdje papa ima samo duhovnu moć reći će to pripoznati njegovo duhovno souveenstvo. U Pruskoj, u Ruskoj, u Englezkoj samih kršćanskih državah, nebi se primilo takova poslanika; jer duhovno souverenstvo papino pripoznati reći će biti ne samo kršćan, nego i katolik."

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Matija Pemec ide za kapelana u Oborovo; g. Brernik umjesto na Oborovo u Cirkvenu; g. Vinko Lepen ostaje u Čazmi (ne u Belovar).

Promjene u biskupiji djakovačkoj.

Premješteni su gg. duh. pomoćnici: J. Maper iz Gorjanah u Djakovo; M. Stojanović iz Vrbice u Sikirevce; V. Šlezinger iz Babinegrede u Varadin Ljudevitov dol; J. Häusler iz Sotina u Gibarac; A. Lohmajer iz Varadina u Erdevik; Stj. Stražemanac iz Vinkovacah u Sotin; M. Tomašić iz Drenovacah u Vinkovce

Novomisnici idu kao duh. pom. gg. Stj. Anišić u Gorjane; J. Jozičić u Vrbicu; A. Hartl u Drenovec; A. Bogetić u Babinugredu.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 39. Tečaj XXII. U Četvrtak, 28. Rujna 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Školsko pitanje.

Kako tko pojima svrhu čovjeka, narav čovjeka i način, kako ga valja gojitbom prema naravi za svrhu najviernije uzgojiti, tako će ta tri načela biti osnova svega gojitbenoga sustava. Pozitivni vjerozakoni stavljaju na sva tri pitanja odgovor stalan i prema tomu gojitbi stalan pravac; ali um ljudski kad nepoštuje vjeru pozitivnu niti u sebi pripoznaje neumrli duh i višje biće, postavlja svaki po svom sudu glavno gojitbeno načelo, i to je od davne starine navadno troje; prvo: „čovjek je odredjen živiti sam sebi i za sebe“, drugo: „čovjek je samo za družtvo“ (za porodicu, obćinu, državu), treće: „čovjek je stvoren samo za zemlju, za ovaj sviet.“ Tako glede narave stavljaju jedni načelo: „čovjek je od narave zločest“ (i ostaje zločest, ter gojitba drugo nit učiniti nemože nego ga svakim načinom gladiti i vješbati da bude u družtvu snosljiv); drugi: „čovjek je od narave skroz dobar“ (filantropična — na slobodnoj volji djeteta osnovana gojitba); treći: „čovjek je tabula rasa“ t. j. niti dobar niti zao, nego sve može unj utištiti gojitba (absolutna). Takodjer glede načina vladaju različita načela, ter jedni vele: sve silom, drugi: sve milom, treći: ništa na volju djetetu itd.

Kuda je i dokle vladala vjera, zakon vjere pokazivao je ujedno glavni pravac gojitbe, a službenik vjerozakona što posredno preko roditeljah što neposredno obukom i gojitbom mladeži bio glavni faktor narodnoga obrazivanja. Tko zna historiju kulture, nemože osim ako bez obraza i stida, tajiti: da su u svako doba najrazličitiji vjerozakoni i njihovi duhovnici bili gdje jači gdje slabiji organi narodne prosvjete i kulture. Pak makar bio tko najbiesniji radikalac i neprijatelj pozitivne vjere: ako nije tvrdokoran napram očitoj istini, nemože tajiti: da je najpozitivniji od svih vjerozakon kršćanski skroz divnim načinom promicao svietsku prosvjetu čovječanstva, pače da je on svu novu kulturu upravo stvorio, a to u tolikoj mjeri, da je i oružje, kojom novovječna prosvjeta udara na kršćanstvo, skovano od načelah kršćanskih. Kršćanstvom najprvo i jedino navješteno veliko načelo osobne slobode i jednakosti glavno je sada poticalo svakomu novovječnomu nastojanju oko slobode na polju političkom i družtvenom. Tko zna historiju pedagogije, mora znati i to, da je iz klera kršćanskoga u obće i u svako doba proizašlo sasma izvrstnih obćenito štovanih učiteljah pučkih, takodjer u svietskih strukah slavnih, i u svietu glasovitih reformatorah na polju pedagogičnom. Tko pozna poviest, zna da je župna škola prastara naučala ne samo vjeronauk, nego čitati, pisati i računati; a što obsegom nauka i učenikah nije visoko i široko gonila, krive su tomu svoje okolnosti onih vremenah. Napredak u obrazovanju ljudskom mora se u obće smatrati kano organičan razvitak, viseći o mnogom uvjetu; zato se ljudi i djela prvašnjih vremenah nesmiju smatrati sa stanovišta sadanje obrazovne višine, nego polag odnošaja onih vremenah. Pak iz kakovih je školah sadanje tako visoko obrazovano čovječanstvo proizašlo? Skroz iz školah, koje je svećenstvo upravljalo ili barem oko njih i u njih djelovalo. Ako se je dakle čovječanstvo ipak moglo dići na tolik stupanj prosvjete, zar to nije naopak dokaz za one, koji u protuslovju s historijom nesramno govore, da je svećenstvo svih narodah i vremenah zaprekom bilo pučkoj prosvjeti?! Historija pravedna svjedoči, da su duhovnici oko narodne obuke radili po nagonu dužnosti, i što se je u mnogo doba prikazala znanost pretežno u njihovih rukah, stvorila je to nužda vremenah i njihovih odnošajah, a ne što bi kler

Digitized by Google

tobož od pohlepe za gospodovanjem ikad smierao znanost pretvoriti u svoj monopol. Gdje se je god našlo vrstnih svjetovnih glavah, svuda vidimo da svećenstvo za posao obuke s veseljem prima nje u svoje kolo, ter čim se mirnija kažu vremena ter je znanost mogla koraknuti jače napried, tim više opaziti je na svake vrsti učilištu uz duhovničku i svietske haljine, a po imenu na učilištu pučkom.

Državna vlast poče jako kasno zanimati se elementarnom obukom mladeži, a naročito budi spomenuto da zemlje obrtom odlične nebijahu u tom prve. Holandija je već davna obrtom i trgovinom bila u Europi zauzela položaj prema neznatnom svom obsegu divan, pak je ipak u ta zlatna svoja vremena učinila za pučku školu manje, nego je srednjega vieka tuda činila katolička crkva, čije školske zaklade zaplieniše protestantski vladari. U Francezkoj kad je strastno pognala novotarija hoteći sve novo stvoriti, govorilo se o školah puno; ali uradilo malo. Jošte god. 1829. išla je u školu jedva petina djece, nego istom za vladanja gradjanskoga kralja počelo se po svoj zemlji uvoditi pučke škole. U Englezkoj istoj dogodilo se prvi put god. 1832. da se je parlamenat stavio baviti pučkim školstvom, a istom od g. 1856. počelo se školam stavljenim pod državni nadzor davati podporu državnu. — Protestantska Njemačka bijaše prva, gdje su vlade školske poslove potegnule u svoj djelokrug. Austrija je u drugoj polovini prošloga vieka pučko školstvo pognala napried, uvodila škole silovanjem kako je bivalo i u Njemačkoj, pak je osobito u njemačkih zemljah njezinih krepko i koristno napredovalo. Zakonarstvo Marije Terezije držalo se pri toj obnovi načelah proviručih iz same narave i potrebe, ter su je rado priznavali protestanti kako i katolici. Po tom austrijskom sustavu školskom bila je župna učiona stavljena pod upravu župnika, a tako i nadzor predan biskupijskim i kotarskim crkvenim organom. Kad je Josip II. utemeljio urede okružne, povjeren je bio s upravom nadzor tim okružnim uredom; nu sbog nepovoljna uspjeha ote naredbe jur god. 1804. bi nadziranje školskih kotarah opet predano svećenikom. Zakonarstvo glede škole sasma i u svem preuzela je dakle državna vlast jur za Marije Terezije, osim onoga, što po pravici nemože spadati u njezin djelokrug. Glede pitanja: da-li koja naučna ili pomoćna knjiga ima štogod u sebi proti nauku vjere i ćudoreda, bijaše pripoznan biskupov sud odlučan; bijaše takodjer strog nalog učitelju ne samo nesmetati nego još sborom i tvorom i primjerom svojim pomagati religiozni i sdušni uzgoj mladeži, i vlada bi ga u protivnom slučaju sama skinula. Takova načela i takov sustav školski vladao je takodjer u kraljevinah Ugarskoj i Hrvatskoj, kako svjedoči s ostalim i naš „systema scholarum elementarium“ od god. 1845. Poslie godine 1848. razvila je carevinska vlada za pučku obuku osobitu revnost u svem obsegu monarhije. Svi zahtjevi znanstvene pedagogije i didaktike kako i predlozi njemačkih pedagogah biše uvaženi i pokušani. Sustav školski vas sa svimi naredbami ob upravi proizlazio je od državne vlasti, a duhovnici nadzornici i ravnatelji uza ostale svjetovne organe imali su obavljati naredbe državne. U to doba sklopljen je konkordat. Kako prije tako i poslie njega zadržala je zakonarstvo i konačnu odluku u školskih poslovih državna vlast. To je dotle kratka historija.

Nego pokle sve jači mah otima nevjera s materijalizmom, kako i žestok boj proti vjeri naročito kršćanskoj, što dalje to se očevidnije kaže, da se je bacilo osobito na škole od najviših do najnižjih, ter iz škole svom snagom radi iztisnuti upliv vjerozakonski. Da nespominjemo dogodjajah od konca prošloga vieka i potlašnjih revolucijah, skupština njemačkih demokratah g. 1849. držana u Genevi dokončala je ovako: „Obnova družtva, za kojom svi idemo, nemože se provesti, dok se se prije uzgoj i obuka posve nepreustroje; a to će biti, ako se prije svega otriebi od vjerozakonskih mislih. Vjerozakon, koj se ima iztisnuti iz družtva, mora da izčezne iz srca ljudskoga. Netreba nam sloboda vjere, nego nam treba nevjera.“ Koliko se je putih potle ota geslica opetovala očito, opetovala iz družtvah i skupštinah! Rat dakle proti vjerozakonskim školam, po imenu proti školi kršćanskoj ide u broj novijih plodovah sve tajećega nihilizma. Pokret od god. 1848. pokaza da je množina pučkih učiteljah u službi demagogije djelovala u puku, pisala najradikalnije listiće i spisiće. Učiteljske skupštine upregnene pod kola tih težnjah nesmijući prvim mahom odati sveg smiera, viču samo: emancipacija od crkve! emancipacija sgoljno u ime i na volju boljega napredka škole. Prečinjaju se, pače i brane da tim nipošto nemisle oslabiti u školi moć vjerozakona. Ta kako bi se i smjeli javno pokazati kao protivnici vjerozakonu, kad svi veliki pedagogi priznaše: da se vjerozakon ima smatrati temeljem, ako se hoće uspješna gojitba?! Jer koliko je god poslie Basedowa i Pestalozzia s naukom pedagogike učinjeno pokušajah, osim Disterwega nijedan znameniti pisac nije zatajio, da je vjerozakon temelj gojitbi. Novi duh vremena hoće ipak da se vjerozakon tiska van iz gojitbe, pa kako tu težnju prekriti i liepo naličiti? Materijalizam, kroz koj vazda i svakud viri

Digitized by Google

prekrupna sebičnost, moralo se zaokriti i poljepšati idejom: humanitas. Taj ideal prikrojen posve po subjektivnih nazorih, jer ima poklopiti sve ljudske nagone i čuvstva, sve odnošaje ljudske, mora biti obćenit, i zato mu je izražaj dan u rieči: „dostojanstvo ljudsko.“ Polag njega imalo bi se diete uzgojiti najprije čovjekom, zatim članom ljudskoga roda (Erdenbürger), koj će ljubiti čovjeka, ljubiti ljudski rod. Taj humanizam gojeći čovjeka ima osim intelektualne gojitbe djelovati na srce, na ćud ćudorednim zakonom. Odkle njemu taj ćudoredni zakon? Pripoznao je i prihvatio nekoje obćenite istine kršćanskoga morala. Ali što je dostojanstvo čovjeka bez duha i višje svrhe? što vjerozakon bez Boga? što moral bez vjerozakona? što ljubav ljudska bez ljubavi i straha božjega? što mogu pomoći u tom moralu poprimljene istine kršćanskoga morala, kad humanitarni moral prepušta ljudskim požudam svu čast i slobodu? A čim jače nihilizam taji duha, tim ga jače neodoljiva sila goni govoriti o ćudorednosti — tija o ćudorednosti životinje, ter ljudi o tom pišući računaju se med muževe znanosti. Nego, da netrošimo riečih, što je humanizam u praksi, to se je pokazalo dovoljno i očevidno na starih Grcih i Rimljanih, kaže se na „fino naobraženih“ familijah našega vremena, a to ništa drugo nego maz i koprena, pod kojom se krije najružnja sebičnost. Toliko se može prekriti tom idejom i nova težnja školska. Tko oštrije prati i motri, može sam viditi, i tim to bolje, čim se je očevidnije drugud pokušajem pokazala na vidiku; nu čim je neprijatelj oprezniji i lukaviji, a neznačajan naraštaj radje se i dalje dade toj modernoj prosvjeti voditi na uzici, tim oštrije treba da paze i opominju čuvari vjerozakona.

I s novim ustavom i s novom slobodom eto ti u starih Habsburgah monarhiju navalila sva ta struja, ter viče: emancipacija škole! Nije nam pripoviedati više nego da kažemo, kakovi kuda napram crkvi i vjeri izidoše novi zakoni.

Austrijski zakon §. 1. glasi: „Najvišja uprava i nadzor vrhu sve obuke i gojitbe pripada državi i ista izvršuje ovo kroz svoje zakonito pozvane organe.“ §. 2. glasi: „Bez uštrba ovomu pravu nadziranja ostaje obskrba, vodjenje i neposredno nadziranje obuke i vjerozakonskih viešbah za različite vjeroizpovjednike u pučkih i srednjih školah dotičnoj crkvi ili vjerozakonskoj družbi. Podučavanje u drugih naukovnih predmetih u ovih školah neodvisno je od upliva svake crkve ili vjerozakonske družbe.“ Državne su škole za sve državljane bez razlike vjerozakona. Dopuštene konfesionalne škole — §. 4. „Svakoj crkvi ili vjerozakonskoj družbi slobodno je podignuti i uzdržavati o svojem trošku škole za obuku mladeži stanovita vjerozakona.“ Javne su, ako su uredjene polag obćenitoga propisa. Istim zakonom postavljen je sistem školskih viećah, i samo je za zemaljsko vieće školsko označeno, tko ima biti u njem (predsjednik namjestnik, zastupnici politične vrhovne uprave, zemaljskoga odbora saborskoga, svećenici od vjerozakonah u zemlji obstojećih i strukovnjaci), a sastaviti kotarska i obćinska vieća prepušteno je zemaljskim saborom. Kako zemaljski sabori u tom poslu narediše, diele se na tri kupa. U prvi kup idu sabori, koji poprimiše načela u vladinoj osnovi, ter župniku dadoše u vieću glas virilni, a to su: štajerski, soligradski, vorarlberžki, koruški, istrijski, dalmatinski, galički i bukovinski. U drugi kup idu koji proti vladinoj osnovi uzkratiše crkvi svako pravo nadziranja škole i u nju uplivanja, a to su austrijski gornji i dolnji, moravski, česki i silezki, samo s tom iznimkom, da je silezki dao župniku virilni glas samo u mjestnom, a ne u kotarskom vieću, a česki i gornjo austrijski virilni glas župniku s uztegom da smie odvjetovati samo u pogledu vjerozakonske obuke. U treći kup idu oni sabori, koji hoće da se crkvi dade veća vlast nad učionom, nego ju daje vladina osnova, a to su sabori kranjski i tirolski. Kranjski je odredio, da ne samo župnik nego i njegov zamjenik bude član mjestnoga školskoga vieća, u kotarskom pako dva od duhovne oblasti imenovana duhovnika. Tirolski naredio je, da župnik bude načelnik odboru. — Pri tom ćemo spomenuti, da je česka narodna stranka videći, kako je tu politika njemačka, što odbija svećenstvo od škole, ostavljala svećenikom što se je moglo veću moć oko škole. — Čekalo se napeto, kakov će položaj zauzeti napram novom zakonu crkva. Sbog povrede konkordata prosvjedovalo se je, a naputak prvaka kardinala nadbiskupa Rauschera razpisan na kler bio je za većinu biskupah odlučan, pak iz njega tu na kratko spominjemo poglavite misli. Svećenstvo obavljajući oko škole državne zakone i naredbe rado je nosilo taj trud, jer je mislilo, da čini uslugu državi i kršćanskoj obćini, a ujedno moglo je sa svoje strane djelovati jače oko obuke. Crkva nezahtieva da njezini službenici budu državni školski organi. „Ako indi država one na školu spadajuće poslove, glede kojih je odlučnu rieč imala poslie konkordata kako i prije njega, sa svećenstva voli prenesti na druge, to se može vrlo temeljito dvojiti o shodnosti promjene; nu crkva se zato jošte neima potužiti, da je tim njezino pravo povriedjeno. Nu sasma je drugačije ne samo glede vjeronauka, nego i glede onoga upliva, što joj dosele bijaše osiguran na religiozni i ćudoredni uzgoj mladeži školske.“ Zatim kaže, kad i nebi krieposti imao konkordat, to je crkva morala i mora zahtievati, jer ju ide po naravi i pravu božjem; nada se, da će i sama vlada sa svoje strane skrbiti, da nebude presječen religiozni uzgoj, a opominje kler, neka pazi. — Konfesije protestantska i izraelitska drže grčevito konf. škole. Potle, makar se vidi kano

da je sve zakonom riešeno, neprestano se od obćinah i školskih viećah, od liberalnih učiteljah i duhovnih oblastih potiču pitanja, borbe i zamršaji ter školskomu pitanju nije viditi konca.

Ugarski škol. zakon naredio je §. 9. da škole dizati i prema zakonskim naredbam držati mogu sve konfesije, družtva i privatni ljudi, obćina i država, i §. 10. da svaka konfesionalna obćina, ako ima snage, može držati svoju konfesionalnu školu (i svaka konfesija svoje posebne preparandije), svoje učitelje postavljati, imati svoje učevne knjige po naredbi konfesionalnih oblastih; jesu javne, ali u svem imaju se držati školskoga sustava i naredbah. U školskom vieću mjestnom imaju virilni glas svećenici mjestni, u županijsko šalje svaka konfesija po jednoga duhovnika. Nadzornik županijski nadzire sve škole bez razlike. Posebne zemaljske školske oblasti neima, nego što je dotični ministerij. Kad je novi zakon stupio u život, sve konfesije prionuše da svojim školam zadrže karakter konfesionalni, pak i katoličke obćine jače nego je liberalizam očekivao, prem su mnoga gradska vieća svom snagom nastojala stare katoličke škole obćinske pretvoriti u bezvierske, kako nekoja i proglasiše. Značajno bijaše u tom poslu strahovanje katoličkoga naroda, kako ga ustaše uz nevierski liberalizam smatati takodjer protestanti i židovi, koji za svoje škole bezuvjetno traže konfesionalni karakter. Medjuto osnovana crkvena autonomija katolička potegla je u svoj sustav takodjer svoje škole.

Iztočna crkva u Ugarskoj i Hrvatskoj ima jur svoj posebni od kralja potvrdjeni štatut za autonomiju crkvenu i školsku.

A u Hrvatskoj? U kraljevini prošla je kroz sabor g. 1861. jedna osnova, kojom je prvašnji sustav s nekom promjenom ostavljen, ali osnova ta nije zakonom postala. U sielu zadnjega sabora bijaše jedna osnova predana od nekolikih saboraśah; nu sabor predade ju vladi, neka bi sama napravila i predložila osnovu. Ota nova osnova napravljena je i valjda čeka na novo sielo saborsko, a kako je objavljena, kaže nam u bitku isti sustav, kako je jur uveden u Austriji i Ungariji. U obćinsom vieću školskom ima virilni glas župnik ili njegov zamjenik, u županijsko vieće i u školski odbor kod vlade šalju duhovne oblasti po jednoga svoga zastupnika. Glede konfesionalnoga karaktera osim što §. 6. posebice govori ob evangelicih i izraelićanih, kaže §. 7. „U svakoj obćini, u kojoj stanuju sljedbenici raznih vierah, mogu isti o zajedničkom trošku podizati i uzdržavati svoje zajedničke narodne škole; ali svakoj vierskoj obćini ostaje prosto, podizati i uzdržavati svoje posebne vierske narodne škole.“ Zatim §. 9. „Zajedničke narodne škole smatraju se vierskimi one vjere, koje su sljedbenici brojem pretežniji. Na njih mogu za učitelje biti namješteni samo sljedbenici pretežnije vjere. Državne narodne škole jesu bezvierske — §. 10. „Narodne škole, koje zemlja podiže i uzdržava, nedrže se vierskimi školami. Na njih mogu za učitelja biti namješteni sljedbenici svake u zemlji priznane vjere.“ Vrlo čudan paragraf u prispodobi s drugimi jest ovaj §. 11. „Svaku narodnu školu mogu polaziti učenici svake vjere.“ Knjige sve osim vjeroučnih propisava vlada. Duhovne oblasti rukovode i nadziru samostalno svu obuku nauka vjere (§. 163), sastavljaju za istu naukovnu osnovu (broj satih u sporazumku s vladom) i propisavaju vjeroučne knjige, koje štampa o svom trošku vlada, i postavljaju za svaku veliku narodnu školu uz prijavu na vladu katehetu (§. 164.), koji su glede plaće i mirovine jednaki ostalim učiteljem (župnik u maloj pučkoj školi nauča sam bezplatno). Oblasti duhovne i učitelji moraju u svem obdržavati zakon i naredbe školske; ovršivanje nabožnih obredah mora biti ustanovljeno u sporazumku s vladom; a posebice znamenit je ovaj paragraf 165. „Vierskim oblastim pripada pravo, obaviešćivati se putem svojih organah o ćudorednom stanju škole, ter prema potrebi tražiti lieka od zemaljske vlade.“ — Ovo je eto samo osnova, koja je još promjenam podvržena. Ob ovakovoj, kakova je izašla na javnost, mogao bi se i s većom sigurnošću opetovati sud Raušerova naputka. Nego kad bi nužda dognala kod nas crkvu staviti se jače na obranu i za izlučno konfesionalne škole, ovako osnovan zakon mogao bi zadati golemih zaprekah i borbah. Glede konfesionalnoga karaktera ugarski je zakon puno razgovetniji i liberalniji; jer učitelj i knjige školske nisu malena stvar.

Za krajinu izašao je ljetos novi školski sustav, prikrojen po šabloni austrijskoga. Konfesionalnih školah taj sustav netrpi, osim ako su prije obstojale. Motreći s gledišta crkvenoga vidimo propis o vjeronauku §. 25. ter crkvenim oblastim prepušta s vladinim sporazumkom osnovu, razredbu satih i vierske obrede, tako i nadzor nad tom obukom, prem na nju imaju paziti i svietski nadzornici. Gdje duhovnik nebi mogao naučati vjeronauk, uz privolju duh. vlasti naložiti će se to učitelju za djecu njegova zakona. U školskom vieću mjestnom ima virilni glas mjestni kateheta, u kotarskom (regimentskom) od duhovnih oblastih odredjeni duhovnici onih konfesijah, koje u pukovnijskom kotaru broje 2000 (po gradovih katehete učione), i oni su ujedno kotarski nadzornici obuke vjerozakonske, u zemaljskom od vlade (čudnovato!) sa sporazumkom duhovnih oblastih imenovani (za svaku konfesiju po jedan) duhovnici. Par. 28. kaže opet vrlo čudnovatu naredbu: „Pogledom na učevne knjige za viersku obuku imaju vrhovne crkvene vlasti dotičnih vjeroizpoviestih staviti potrebite predloge“ — (dakle ne odlučno propisati). Kod imenovanja nepita se za vjeru učiteljevu. Da bi više učione morale imati samostalne katehete, o tom novi red nespominje ni slovca, samo se kod praeparandije kaže da katehetі budi nagrada od 200 for. Tu dakle zar skroz da ostane

Digitized by Google

na starom žalostnom običaju, da kapelan obtršen u većih obćinah, kakove su gradske župe, župnim poslom bude po imenu učitelj iz vjeronauke na svih mjestnih i područnih učionah! Krajiški novi sustav, prem ima nješto u formi napram prijašnjem u crkvenom pogledu poboljšice, kaže se ipak slovom najneliberalniji u monarhiji, kaže se takov u slovu, da s njim crkva u nijednom kraju svieta u pravnom stanju nebi bila zadovoljna. I opet velimo, da su u školi učitelj i knjige poglavita stvar, jer bude-li to vjeri neprijatno, osim što vjerozakonska obuka mora bez samostalnih katehetah biti zapuštena, pazka crkvenim oblastim u sustavu naznačena mogla bi ništa nepomoći. I koliko duh. oblastim želimo blaženoga mira, mislimo ipak da bi u tom poslu trebalo djelovati i na vlasti i na obćine, pak makar i do priestola.

Ako se prispodobe rezolucije učiteljskih skupštinah i rezolucije raznih zakonarskih sborovah, to jest novi zakoni školski, vidi se velikih razlikah. Željam i ciljevom učiteljskih skupštinah nije viditi konca, nego ozbiljni državnici smišljaju načine, kako bi toj struji izvore začepili, da presuši. Vide kud su prepletene i s čijimi osnovami svezane njihove osnove. Viču vodje: mi nismo prevratnici! Nego dok bi se ljudski rod postavio na posve nove temelje i skroz promjenili svi družtveni odnošaji, treba još puno toga prevraćati; a učiteljske skupštine kažu, da su i one jedno kolo te mahine preporodne. I ciljevom liberalnih učiteljskih skupštinah nevidi se konac niti u znanosti pedagogično-didaktičnoj, niti u zahtjevih napram državi i obćini, jer kako se god u svietu prevrne, sudbina stavlja pučkoga učitelja uviek na nižje stupnje, i zato težnje liberalnih glavah nemogu biti smirene; samo u vierskih pitanjih bio bi konac bliz, da opet i nevjera nije konac bez konca. Osim što se jednako kako i prije viče, da vas novi školski sustav i red nevalja, resolvovala je lanjska skupština bečka ovo: „Obuka u vjeri na pučkih školah povjeriti se ima učiteljem svjetovnim, i taj nauk ima se naučati po knjizi, koja bi bila sastavljena lih po pedagogičkih načelih, ter svakoj vjeroizpoviedi odgovarala. Taj vjeronauk neima biti obveznim predmetom pučke škole, već se mora ostaviti roditeljem na volju, hoće-li dopustiti djeci učiti ga ili ne. Dok se načela nebudu mogla izvesti, imao bi se vjeronauk iz škole sasma izključiti.“ Ljetošnja skupština u Lincu odgovorila je na pitanje: „Kako bi se vjeronauk s ped. did. gledišta imao predavati i tko bi ga imao predavati?“ — ovimi resolucijami: 1. Dojakošnja konfesionalna obuka iz vjeronauka protivi se pojmovom obćenite pučke škole. 2. Vjeronauk ima poznavanje praizvora svakoga bića (Urquell alles Seins) vodjeno rukom prirodoslovnih znanostih i ljudske poviesti (i to valjda s gledišta ped. did.) sve čišće i umnije razvijati. 3. Ćudoredni nauk neka učiteljevim na vrhovnom moralnom principu: „Radi po pravom procjenjivanju stvarih“ osvjetlanim primjerom obrazuje ćudoredne karaktere. 4. Buduć da vjeronauk obćenite pučke škole i ćudoredni nauk nije konfesionalan, prestaje potreba konfesionalnoga vjeroučitelja za obćenitu pučku školu. — To je vrlo jasna illustracija. Augur njemačkih skupštinah u Austriji imao je osobitu čast inaugurovati i prvu hrvatsku skupštinu.

Vraćajući se na kraljevinu, kažemo da o školskom pitanju nepiše naš list ovo ni prvi ni zadnji put, i zato nam zasad budi dosta kratak prispomenak. — Obnove i poboljšice u našem školstvu treba po svaki način, i budući to stvar vrlo potrebna, treba čim prije. Ali kako tvrdo priznajemo potrebu, moramo braniti, da ta potreba i nevolja nije tolika, koliku je na sramotu istine i pravice, na sramotu naroda i najviše svoju vlastitu u listovih i skupštini učiteljstvo razvikalo. Pitaj štatistike, pak ti one svjedoče da pučka škola hrvatska i brojem zavodah i brojem školske mladeži razmjerno stoji pred školom ne jednoga bogatijega i položajem sretnijega naroda. Ako je za napredak obuke, kako i jest, velika stvar naobraženost, učenost i vriednost učitelja, to je pretežni naraštaj učiteljski kod nas svršio nauke po zahtjevih sustava koji do jučer vladaše u zemljah austrijskih, pak ako naši učitelji nisu to što su austrijski, što je krivo? što i potle po boljem sustavu može proizvesti istu krivnju? Rekrutacija za praeparandijske zavode, narava i sposobnost kandidatah i vještina obrazovateljah njihovih. Gdje je vriedan i vrstan učitelj, da ga vidiš što i sada u obćini čini učiona; a tko smieš reći, da je takovih manje ili tija premalo, pitaj si čija je krivnja, kad ga toliko znaš hvaliti moć učitelja i učiteljske službe! — Ako plaća učiteljska ima štogod oko obuke odlučivati, kako i može i često mora, propitaj se, pak ćeš naći da je obćenito govoreći subsistencija pučkoga hrvatskoga učiteljstva jur sada bolja, nego u mnogih bogatijih zemljah; a što je prečesta razložna tužba na neuredno plaćanje, zar još pitaš za krivca? Kriva je nemarnost (ako ne što gorje) obćinskih službenikah, a preslaba energija viših i visokih svietskih vlastih. Želimo učiteljstvu bolju obskrbu, i puno bolju; ali bez upravne energije mora da bude zlo po svakom sustavu. Nismo već jedan put očito priznali, da ima nemarnih za školu župnikah ravnateljah i dekanah nadzornikah, a ujedno dokazivali, da je takov navadno nesposoban i za upravu župe, dotično crkvenoga kotara, ter bi ga i odatle prava energija duh. vlastih morala maknuti; nu s preziranjem odbijamo tužbu i žaobu na svećenstvo u obće i kao takovo, jer iz preziranja i sebičnih tendencijah proiztiče. „Nemare za školu niti pitaju za učitelja“, tuži se, a istim dahom vapi se: da pod bremenom i tiskom duhovničkim pišti učitelj. „Netrebamo vas“, vele vikači. Niti mi vas! budi jim odgovor. Biti će uviek učiteljah, koji nas trebaju, kako i mi trebamo učiteljah, pak ćemo se uzajamno znati i naći. Nastojati će kler hrvatski oko mira i sloge s vriednim narodnim učiteljstvom još većom,

Digitized by Google

nego je dosele. Što se tiče školske reforme, sudimo da sva uredba školska može pravo pristati samo u veliki gotov okvir, u okvir uredjene u vanjskih i nutarnjih odnošajih države, gdje je s ostalim takodjer ustanovljen odnošaj države napram vjerozakonom. Dotle uspješne i stalne reforme niti nemože biti. Kada dodje do reforme školske, svećenstvo hrvatsko rado će pomoći sa svoje strane svako pravedno nastojanje oko napredka škole, a tim oko naprednije prosvjete narodne, i sudimo da neće doći u sukob i protimbu s nikim, osim komu je namjera sistematično medju svećenstvom i učiteljstvom napraviti razdor i kavgu, a iz toga za sebe i sebične težnje svoje kapital. A velik će biti uspjeh I. h. u. skupštine, ako je, kako bi morala, duh. oblasti i kler opomenula i potakla na oštriju pažnju i snažnije djelovanje.

Prosvjed i izjava svećenstva okružja ivanićkoga.

Iz razloga, što se je nepobitnim glasom poviesti svjetske, a napose hrvatske, učiona uzgojila na krilu crkve i od nje primala svu moguću moralnu i materijalnu podporu: za što se je dovoljno pozvati na postanak učiona u srednjem vieku i na bogate zaklade školske, imetkom mnogih crkvenih muževa osnovane;

Iz razloga, što je posebice hrvatsko svećenstvo naprama narodnim učionam vazda toliko ljubavi pokazivalo, da su i pojedini njegovi članovi na vlastitu ruku osnivali učione i u njih mladež i u svjetskih naukah obučavali;

Iz razloga, što se nazadak u školstvu u našoj domovini nemože nipošto pripisati kakovim prečkam od crkve i svećenstva stavljanim, već se mora odbiti na obće nepovoljne okolnosti, dosadanje manjkavo obrazovanje učitelja i neshodni školski sustav, u koj se crkvena uprava najmanje pačala i mogla pačati;

Iz razloga, što dosadanja medju svećenstvom i učiteljstvom zamjenita sloga i prijazan nije nikakovim znamenitim neporazumkom uzdrmana bila, te je svećenstvo poboljšici vremenitih probitaka učiteljstva svakom zgodom u pomoć priticalo;

Iz razloga, što je dosadanja duhovna uprava skolska uviek uporavljala mjerilo što veće blagosti, ljubavi i snosljivosti;

Iz razloga, što su cielomu i našemu i tudjemu svietu poznate rodoljubne vrline i razborita napredna težnja hrvatskoga svećenstva, koje se nikad nije protivilo potrebnim, opravdanim preinakam na ma kojem polju ljudskih odnošaja: ulaže svećenstvo okružja ivanićkoga svoj i prosvjed očituje duboko negodovanje nad nedostojnim i neprijateljskim držanjem večine skupštinara I. hrv. učit. skupštine, koje im nije dopuštalo ni toliko pravednosti, da mirno saslušaju i razaberu razloge na korist crkve izrcći se imajuće.

Iz razloga nadalje, što je takodjer u I. pitanja 1. rezoluciji priznano, da je svrha narodne učione, da ćudoredno-nabožnim odgojem i t. d. usposobi mladež za valjane članove čovječjega družtva;

Iz razloga, što ćudoredno-nabožni uzgoj rukovodi crkva i njezini poslanici svećenstvo, te što se prema tomu svećenik u svakoj školi kao drugi učitelj a u narodnoj prosvjeti kao bitni čimbenik smatrati ima;

Iz razloga, što svećenstvu nemože biti svejedno, da-li se školska mladež, ovaj prirast kršćanske občine, odgaja zdravim kršćanskim duhom i moralom, ili ne;

Iz razloga, što je i ćudoredno-nabožnomu i umnomu napredku sloga i sklad medju nabožnom i znanstvenom obukom neobhodnim uvjetom;

Iz razloga, što se uspjeh ćudoredno-nabožnomu uzgoju zajamčuje jedino primjerenim životom nosilaca ovoga uzgoja;

Iz razloga, što se rezolucijami I. hrv. učit. skupštine indirektno izključuje sav upliv crkve i svećenstva u školskih odborih: izjavljuje svećenstvo okružja ivanićkoga, da na ime crkve i svećenstva, u svakom slučaju ove zahtjeve stavlja:

I. U občinskom školskom odboru ima dotični svećenik kao učitelj vjere virilni glas:

II. U županijskih školskih odborih sjedi razmjeran broi svećenika, koje svećenstvo dotične županije izmdju sebe izabjre, a duhovna oblast potvrdjuje. Njim pripada sa strane crkve pravo, da nadziru vjerozakonsku obuku i ćudoredno-nabožni uzgoj školske mladeži dotične županije kao i sklad medju duhovnom i svjetovnom obukom.

III. U državnom školskom odboru sjedi razmjeran broj saborom izabranih svećenika.

IV. Disciplinarni se zakoni uporavljuju ne samo radi zanemarenja zvaničnih dužnosti, nego i radi nećudoredna, sablažnjiva vladanja učitelja, te u tom pripada jednako inicijativa tako crkvi kao i svjetovnoj oblasti.

Ovaj prosvjed i izjava imade se po zaključku pastirskoga sastanka svećenstva ivanićkoga okružja priobćiti ostalim okružjem i biskupijam trojedne kraljevine, da ih prihvate i usvoje.

U gradu Ivaniću dne 29. kolovoza 1871.

Svećenstvo kotara ivanićkoga.

Viestnik.

Zagreb. Prev. odlukom od 10. rujna t. g. dostojalo je nj. c. i kr. apošt. veličanstvo odrediti, da se školski savjetnik Stjepan Sabljak digne sa dosadašnje njegove službe kod glavnoga zapovjedničtva u Zagrebu i na jednu godinu danah s berivom dosadašnje njegove plaće, primi u stanje razpoloživosti, te mu tom prilikom objaviti pohvalno priznanje za njegovo dosadašnje djelovanje.

Digitized by Google

— G. Mijo Legin, župnik u Dubravi, i namjestni vicearhidjakon imenovan je za pravoga vicearhidjakona kotara dol. medjumurskoga. G. Ig. Maretić, župnik u Kuniću i g. Ivan Resar, župník na Rozgu zamjeniše se s visokom dozvolom za župe.

— G. Gjuro pl. Šimončić, upravitelj župe na Dubovcu imenovan je od preuzv. g. nadbiskupa za katehetu i učitelja iz paedagogije i didaktike na kr. praeparandiji zagrebačkoj.

— Pastoralna konferencija kotara križevačkoga dokončala je s ostalim i predložila pogledom na razpisano po duh. vieću pitanje o zakladah za nemoćne svećenike: neka bi svaki dielnik na starijoj kongrui stojeći prilagao godišnjega priloga dvostrukom ustanovljenom mjerom, novije pako kongrue po Krajini kako i vjerozakonske zaklade samo jednostrukom. — Takodjer je ova konferencija očitovala duhov. oblasti napram učiteljskoj skupštini svoje misli i želje.

— Jedan primorski dopis u „Obzoru" br. 44. javlja, da je i preuzv. g. biskup senjsko-modruški Vjenceslav Soić pod 8. t. m. razpisao okružnicu na svoj kler kao opomenu glede političkih agitacijah.

— G. Petar Car, župnik u Siljevicah, dobio je na predlog kr. financijalnoga ravnateljstva župu Drivenik.

Šipuš u Ugarskoj. Liberalni tjednik šipuški donio je u br. 31. pod naslovom „Duhovna intolerancija" prietnju protestantskoga propovjednika u Schmöllnitzu s izobćenjem, kojom se je taj propovjednik u crkvi zaprietio. Glasi ovako: „Ljubljeni kršćani! Po nauku naše kršćansko-evangeličke crkve može samo onaj da bude i da se nazivlje evangjelički kršćanin, koj od Isusa naredjena oba svetotajstva krsta i večere priznaje, počituje i savjestno se njima služi, koj javne pobožnosti kršćanske polazi, propovied, pjevanje i molitvu štuje, pak pošteno, ćudoredno, prema propisom nauka Isusova živi. Tko radi tomu usuprot, tko svetotajstva zabacuje, prezire i nepriznaje, tko nikada neide u crkvu, o propoviedi, pjevanju, molitvi i javnih pobožnostih kršćanskih s porugom i prezirom suditi se usudjuje, pobožne crkve pohodnike izsmjehava, taj prestaje biti evangjeličkim kršćanom, te je odmetnik od svoje crkve. S toga je upravo naš blaženo u Gospodu usnuli superintendent Karlo Maday lanjske godine čovjeka naše obćine, koj se je od svoje žene nazarenke zaveden tvrdokorno opirao dati si okrstiti novorodjenoga sinčića, kano odmetnika od evangjeličke crkve i izobćenika proglasio. Jednakim načinom morao bih i ja takove osobe, koje se dadoše skloniti, da priznaju nevierna nazarenska načela i u zajednicu s nazareni da stupe, kano odmetnike od naše evangjeličke crkve smatrati i postupanje moje naprama njim urediti tako, te nebih mogao 1) djevojke i momke, koji bi što takova učinili, niti ozivati niti vjenčati; 2) osobe, stare i mlade, kada bi umrle, na grobu blagosloviti. Opominjem dakle, da se uztraje u evangjeličkoj vjeri, pak da se dobro promisli, koliku bi žalost takovi odmetnici svojim tužnim u životu ostajućim zadali, ako njihovo mrtvo tielo niti na groblju nebi našlo pokojišta, već bi jim se to uzkratilo. Ivan Holvay, evangjelički župnik."

Beč. Koncem pr. m. blagoslovljena je svečanim načinom kuća kalfinskoga družtva. Katoličkim radnikom bečkim i svim prijateljem njihovim bijaše taj dan u istinu dan radosti i utjehe. Kalfinsko družtvo bečko uvede u život g. 1852. sadanji predsjednik družtvu za Beč i Austriju dor. Antun Gruscha. Za 19 godišnjega obstanka stvorile se uz glavni sbor jošte tri područnice u predgradjih Landstrasse, Leopoldstadt i Fünfhaus, a povrh toga stupio u život takodjer sbor majstorski. No sve dosada bilo je to družtvo stanar neimajući za svoje sastanke vlastite sgrade. Sada tek poslije velike brige, truda i znoja družtvo je postalo gospodarom kuće. Nabavila se kuća u Gumpendorfskoj ulici za 85.000 for. a dok se za družtvene svrhe priredila, potrošilo se jošte 60.000 for. Ali može sada utemeljitelj s darovnici i kalfami radostno i ponosno pogledati sgradu i reći: Hvala Bogu, sve je liepo i dobro!

Njemačka. Biskupska konferencija u Fuldi svršena je u dva dana 6. i 7. rujna i već sliedeći dan razidoše se svi. Dne 10. rujna sastala se u Moguncıji (Mainz) 21. obćenita godišnja skupština njemačkih družtvah, do 1000 odličnih licah sa svih stranah Njemačke, i prošla ljetos kako obično sjajno.

— Dne 22. sastala se u Monakovu u staklenoj palači starokatolička skupština, za koju veli se da je razdano pristupnicah do 6600. Ženske neimaju pristupa, nego da će za nje posebice Pater Hiacint i prof. Michelis držati prelekcije u muzejskoj dvorani. Program za skupštinu sastavio je odbor, koj skupštinu takodjer ima pripraviti i voditi, a to su: Döllinger, Reinkens, Schulte, Huber, Maassen, Langen i Fridrich, i taj program kaže ovih pet resolucijah: 1. Tvrdo držimo našu staru katoličku vjeru, kako je razložena sv. pismom i tradicijom, a tako i naš stari katolički cultus. 2. Tvrdo držimo stari sustav crkve priznavajući prvenstvo rimskoga biskupa. 3. Idemo uza sudjelovanje bogoslovnei kanonistične znanosti za reformom u crkvi, koja će po duhu stare crkve današnje mahne i zlorabe dokinuti, a osobito razložne želje katoličkoga puka porad sudjelovanja u crkvenih poslovih izpuniti. 4. Oko naobražavanja katol. klera držimo za neobhodno njegovanje znanosti. 5. Držimo ustave naših zemaljah, koji slobodu gradjansku i humanitarnu kulturu osiguravaju, zabacujemo zato dogma o papinskoj svemoći kao protivan spomenutim težnjam i očitujemo da ćemo držati s našimi vladami u borbi proti silabom dogmatizovanom ultramontanizmu. 6. Buduć da je tako zvana „družba Isusova" očevidno kriva sadanjim pogubnim smutnjam u katoličkoj crkvi, i buduć da spomenuti red svoju silu rabi na to, da u hierarhiji, kleru i puku radi neprija-

Digitized by Google

teljski proti kulturi, državi i narodnosti; i buduć da krivi i otrovni moral uči i obdržava itd. očitujemo, da se njemu učini konac. 7. Kao članovi katoličke, vatikanskimi dekreti nepromjenjene crkve držimo mi svoje pravo na svu realnu imovinu i posjedne naslove crkve.

Badenska. U toj uzornoj, kako ju liberalci nazivlju, državi uvedena je, kako je poznato, gradjanska ženitba, pak premda neima tomu jako dugo, što zemlja tu liberalačku blagodat uživa, čuju se ipak jur glasne tužbe, da protestanti crkvenoga vjenčanja netraže, pače da se krštenje i potvrda propuštaju. Evangelička sinoda, koja u ovaj par roči, razpravljala je nedavno pitanje, kako bi se tomu zlu doskočilo. Predložilo se, kako bi u crkveni ustav valjalo uvrštiti paragraf, po kojem bi se svećenstvu dalo pravo one, koji bi ote čine propustili, izključiti od prava na glasovanje u poslovih crkvenih. Odbor poduzeo je, kako „Allg. Ztg." javlja, na predlogu nekoje ne toliko bitne promjene, ali u sjednici sinodskoj pojavile se sa svih stranah sumnje proti jednomu i drugomu kroju predloga, te se je napokon dokazalo, da dostojanstvo evangjeličke crkve takova nasilja ili kazne ni najmanje netreba, da izkustvo jošte nije dovoljno, pak da slučaji nisu riedki n. pr. kod mješovitih ženitbah, gdje dotičnik tih crkvenih činah netraži zato, jer se upravo tim najbolje pokazuje protestantom (!). Krštenje može se propustiti, da se radi religioznoga uzgoja tegobe ili zahtjevi uklone. Uslied te razprave bilo je mnienjah i glasovah ovamo i onamo, te se nije moglo doći do potrebite većine od dvie trećine za promjenu ustava. Predlog dakle bude zabačen. Pak takovi ljudi nazivlju se kršćani, kojim je već krštenje nešto suvišna!

Brazilija. Katolici brazilski upraviše na vladu cara Don Pedro II. prosvjed proti navali na Rim, veleći s ostalim: „Ako ima u svietu monarh, koj može za svoju državu da dokaže nikako neoprovrziva prava, a ono je bez dvojbe takav monarh papa. Tu tvrdnju obširnije razložiti nedopušta okvir ovoga prosvjeda. Katolici carstva brazilskoga uvjereni, da je plemenito srce pobožno, jer oduševljenje dar je odličnih duhovah, obraćaju se na vladu nj. veličanstva carskoga i prosvjeduju proti počinjenom od talijanske vlade vandalstvu; uzdaju se u pravednost i mudrost vlade carske, da će ona svojim uplivom u ime nezavisna i katoličkoga naroda moralnim načinom djelovati na to, kako bi se Rim opet povratio u vlast Pia IX." Prosvjed dokanča s riečmi: „Bog zabacuje mlake, malodušne, nehajne; Bog ljubi ljude, koji imaju uvjerenje, velikodušne, otvorene i radine duhove; Rim je svojina kršćanstva i u tom posvećenom obsegu nemože da obstoji drugi kralj do Isusa Hrista ili njegova namjestnika na zemlji. Mi katolici brazilski, pripravni žrtvovati sav svoj imutak i život svoj za vjeru Isusa Hrista, koga na zemlji papa, nasljednik Petrov i namjestnik božanskoga utemeljitelja zastupa, prosvjedujemo javno i svečano proti uzurpaciji Rima, što ju počini vlada talijanska, pak molimo vruće vladu nj. veličanstva cara, da moralnim svojim uplivom nastoji oko toga, kako bi se patrimonij sv. Petra i posvećen mu grad Rim, glavni grad kršćanstva, vrhovnomu glavaru crkve katoličke Piu IX. velikomu opet povratio natrag."

* U Zagrebu uredio se „prvi hrvatski zavod za sjajne pogrebe" Fr. Dobrleta Ljubljanca, kakovi obstoje po velikih gradovih. Ciena je ustanovljena ovako za 1. razreda bez odra 360 for. s odrom 420 for. 2. razreda bez odra 200 for. s odrom 260; 3. raz. bez odra 100 for. s odrom 130 for.; 4. raz. bez odra 30, s odrom 40 for. Nadalje nabavlja sve, što se može poželiti oko mrtvaca i groba mu. Uprava stoji u Dugoj ulici br. 774. Jeglićeva kuća.

* U Jegru (Agria) u Ugarskoj ukradjeno je kanoniku Kovalčiku 10 t. m. iz pisaćega stola 16 hiljadarkah, 5 stotinjarkah u bankah i 900 dukatah; Skupa s novcem odnešena je oporuka, a koja je većim dielom taj novac namienila dobrotvornim svrham. Sumnja na dvorana slugu, ter je i zatvoren, redarstvo traži, a kanonik obećao 2000 nagrade, tko tata uhvati ili odade.

* *Sv. Hipolit u Austriji.* Biskup Fessler razaslao je po biskupiji okružnicu sliedećega sadržaja. „Povlači se tudji iz Pruske došavši, od prave katoličke vjere odpadši svećenik po mojoj biskupiji, koj oko toga radi, da puk u vjeri pomuti, pak slabiše i neznalice na odmetnuće od jedino spasonosne katoličke crkve zavede, krivim naučanjem katoličkoga nauka i njegovih posljedicah srca da uznemiri i proti crkvenim poglavarom pobuni, što drugi, kako se čini, za političe svoje svrhe uporavljaju. Ime tomu čovjeku jest dor. Michelis. Sviestan si svoje nadpastirske dužnosti od Boga povjerene mi viernike u pravoj katoličkoj vjeri sačuvati, na pogibelji vjeri prieteće opomenuti, od zavedenja obraniti i tako javni mir prema silam osjegurati, nalažem svemu biskupijskomu svećenstvu, neka puk na shodan način poučava, kako mu se valja takovih spletkarijah čuvati i u pravoj vjeri uztrajati. Ujedno se što strožije zabranjuje tomu odmetnomu svećeniku koje mu drago duhovne funkcije dopustiti."

(*Knjižtvo.*) Izašla je **„Danica"**, koledar i ljetopis družtva svetojeronimskoga za godinu 1872., zanimljiva i koristna sadržajem svojim. Broj 152 str. a stoji samo 30 novč. Kupiti se može u Zagrebu u knjižarah Županovoj i Hartmanovoj i kod odbora. Članovi družtva jeronimskoga u Zagrebu stojeći dobivaju Danicu odmah, a članovi izvan Zagreba u mjesecu Studenom s ostalimi knjigami družtvenimi od ove godine. — Preporuča se svakomu prijatelju družtva i pučke prosvjete, da ju pomogne u puk razpačati; jer štampana je u 5000 komadah. Gdje-li se izvan Zagreba bude mogla kupiti, javiti će se kasnije.

— *„Pučki prijatelj"* poučan i zabavan tjednik za puk — u Varašdinu, bivši na neko vrieme sbog velikih poslah a slaba zdravlja revnoga vlastnika i urednika mu Francelja obustavljen, počeo je od 1. rujna t. g. opet redovito izlaziti pod odgovornim uredjivanjem g. Drag. Jagića. Preporuča se što toplije.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 40. Tečaj XXII.

U Četvrtak, 5. Listopada 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

„Verbum regium" preko ministarskoga vieća.

Biskup Stolnoga-Biograda Vinko Fer. Jekelfalusy bi pozvan 11. rujna t. g. pred ministarsko vieće ugarsko u Budim ad audiendum verbum regium. Kako je službeni vladin list taj slučaj prvi put objavio, javljeno je u 38. broju našega lista, a sada možemo na širje pripoviedati.

„Reform" peštanski list opisa dogodjaj, kako je s vana bivao, ovako: „Ministri, zastupajući prev. osobu nj. veličanstva, sastaše se u svečanu službenom ruhu, sa sabljom i kalpakom, u paradnoj dvorani grofa Andrassya, samo komunikacijah ministar Lud. Tisza, budući na putovanju, nebijaše nazočan. Nekoliko minutah pred 1 urom stiže biskup Jekelfalusy u biskupskoj odjeći bez ornata na prostoj plaćenoj kučiji. Nekoji znaličnici stojeći pred vratima vidiše, kako biskup naslonjen na svoga slugu i vratara uzadje uza stube. Što je i kako dalje nutri u palači bivalo, to znadu samo prisutnici i pouzdanici. G. biskup vodjen je mahom pred sakupljeno ministarsko vieće, pak čuvši kraljevski ukor, koj je s nekoliko riečih „presmierno na znanje primio" izašao iz dvorane i palače ministra predsjednika. Veli se, da mu je kraljevska opomena pismeno predana, kako je pisana." Isti list kaže, da slučaj s Jekelfalusyem ima u historiji ugarskoj (samo ne pred odgovornim ministarstvom) dva praecedensa, u kojih jednom biskup Andrassy bijaše krivac. Da bi pako kakovoj odgovornoj vladi, samo svietskoj eksekutivi, bila predana vlast zastupati souverena napram duhovnoj oblasti, težko da ima i jedan primjer. — S ote strane protumačio je taj slučaj službeni „Pesti Naplo." Iz toga tumača razabrati je razgovetno, da je promienjena forma, to jest: da je biskup umjesto pred samu najvišju osobu kralja ad audiendum verbum regium bio pozvan pred njegov odgovorni ministerij — demonstracija, demonstracija daleka zamašaja. Tim se kani i počima ništa manje, nego da ugarsko ministarsko vieće na sebe pretegne povlastice ugarskomu kralju za osobu podieljene. Jer veli P. N. da je vlada naproti težnjam katol. autonomijske skupštine hotila ad oculos pokazati, kako da se prevariše oni, koji mišljahu, da katoličkoj hierarhiji ostaju još uviek u kabinetu ustavnoga kralja ugarskoga s traga malena vratašca, kroz koja bi kano povlašteno mimo odgovorne vlade mogla stupiti pred ustavnoga kralja, ter s njim samostalno raditi. „To je nedvojbeno, piše P. N. da je taj nauk hotio odgovornost pred parlamentom uništiti i da on ide za absolutističnimi težnjami. Tim ipak, što je prvašnji privilegium crkve, s kraljem neposredno obćiti, dokinut i povjereno odgovornomu parlamentskomu ministarstvu, neka stanovište priestola napram crkvi označi (ovdje misli P. N. onaj kraljev čin, što je odluke katol. skupštine od kneza prabiskupa neposredno kralju za potvrdu predane predao kralj ministarstvu), jest ono, za kojim se je većina katol. kongresa povela, uništeno." — Ovo je očitovanje jako zamašno, i ako bude ne u službenom listu, nego službenom izjavom vlade opetovano, mora se episkopat hitro, složno i energično staviti na obranu. — Glede praktičnih posljedicah opomene misli P. N. ako si biskup ostane dosljedan, da će biti jedno biskupsko mjesto prazno i Jekelfalusy da neima saveznikah. Jer koliko P. N. zna, da nijedan drugi biskup nije službeno proglasio nove dogme, pače da je jedan nadbiskup na prietnje iz Rima očitovao, da bi volio ostaviti biskupsku stolicu, nego po svojih župah dat proglasiti novi dogma, kojega sam nevjeruje. — Tako je i „Reform" rekla, da većina

Digitized by Google

ugarskih biskupah nije priznala odlukah vatikanskoga sabora.

„Magyar Allam", političko-crkveni organ ugarskoga episkopata ponukan takodjer javiti se, pokle očitova, da još nije vrieme stvar razpravljati na drobno, piše ovako: „Što se tiče odnošaja, kako Placetum regium stoji napram dogmi, to nam je poznato, da je bivši ministar bogoštovni za potrebu oživiti u Ugarskoj Placetum osobito taj spomenuo razlog: neka episkopat nebude mogao biti silovan iz Rima proglasit dogma. Episkopat usuprot u rekursu na monarha skupno upravljenom očitova, da je posve nepotrebito od proglašenja dogmatah episkopat braniti, jer on nije nikad imao griešne nakane odciepiti se od Rima i vjere apošt. kralja, a što se posebice tiče dogme o nepogrešljivosti, to je on potvrdom i zakonitim proglašenjem u Vatikanu i bez proglašenja po ugarskom episkopatu sveti, valjani članak vjere, i poraba Placeta nemože ga nevaljalim učiniti. Usljed nenadane smrti bar. Eötvöša nije on mogao ovoga biskupijskoga očitovanja službeno razpraviti. Novi ministar imao je vremena da to pismo uzme na službenu razpravu, naročito da zakonitu i pravno valjanu slobodu ugarskoga episkopata u ovršivanju neodoljive jim dužnosti u novom pitanju dogme osigura, a tim ukloni svaki sukob. - Mi u interesu kako crkve tako i države možemo samo žaliti, da to nije učinjeno, već da je ta stvar, koja se je tako lahko s malo samo moralne odvažnosti mogla smiriti, dotjerana do vrška. Ovaj žalostni slučaj dalje kaže ministarsku nepogrešljivost, kako i položaj vladara, kada se s dva odgovorna ministerija vlada, u čudnovatu svjetlu. Bečki bogoštovni ministar svjetova prošle godine spomenicom na cesara upravljenom, neka bi Placetum kao privilegium odiosum, koj se s naravom pravne države neslaže, nego se mora smatrati za nepravednu policajnu naredbu, zabacio, pak slobodni pokret katoličke crkve kako i drugih konfesijah osigurao. Taj predlog primljen je od nj. veličanstva, a posljedica svemu jest: da na jednoj strani monarhije istoga jednoga monarha, s onu stranu Litave, u zemlji birokracije, Placetum neobstoji, i nitko se usudio nije dirati u episkopat porad proglašenja nepogrešljivosti. Pak iste te godine dokazuje u Ugarskoj, staroj zemlji slobode, bogoštovni ministar apoštolskomu kralju potrebu Placeta, ter na ime ministarske odgovornosti izhodila se tu protivna naredba. Čovjek u istinu ustavan i slobodouman nemože tu ni pitati, koji je od dvajuh ministarah pravo pogodio; toliko je ipak očito, kako ovaj slučaj svjedoči, kada dva ministerija odgovorna rade polag protivnih si nazorah o principu slobode, da se tim kruna stavlja na anormalni položaj i naredbe njezine u istom pogledu da moraju izlaziti protuslovne. To budi samo mimogred spomenuto. To je sigurno i skupa utješno, da ovaj slučaj mora pobuditi a ne pomutiti katoličku samosviest, a riešenje pitanja o slobodi crkve naše da je tim k svojoj svrsi pognano. — Biskup stolnobiogradski, vieran svojoj lojalnoj ćuti očitova svoju dužnu smiernost napram apošt. kralju, i mogao se je na svoju stolicu povratiti s tim uvjerenjem, da njegov revni pastirski postupak podupire, ako i mučke, solidarnost svih ugarskih biskupah, pak da poštovanje i viernost katolikah prama svom biskupu usljed ovoga čina može samo povećana biti."

Na ono: da svi biskupi ugarski nepripoznaše nepogrešljivosti, odgovara „Magy. Allam:" „Mi nepoznamo niti jednoga nadbiskupa i biskupa, koj odlukah vatikanskoga sabora, a tim i nepogrešljivosti nebi bio priznao. Ako „Reform" za kojega zna, neka ga imenuje. Ugarski episkopat je već u svojem na monarha upravljenom pismu izrikom pripoznao obćenitu obveznu kriepost one dogme i očitovao, da Placetum proti tomu nepomaže ništa, jer se njim nijedan dogma nemože nevaljalim učiniti. Neprijatelji dogme, dakle s njimi i „Reform" biju smiešan boj s vjetrenimi mlinovi."

Liberalni listovi nisu nipošto zadovoljni, kako je biskup Jekelfalusy prošao, nego da bi se moralo zapovjediti, neka biskup publikaciju opozove, neka bi se proglasilo da je dogma nevaljal, neka bi se kralj. opomena službeno proglasila, a biskup morao očitovati svečano, da se svim tim naredbam podvrgava. Hej, zar tako biskupe! „Podlažem se kraljevskoj moći!" to će reći toliko, koliko: pokoran sam, jer sile uzbiti nemogu! To nije dosta, nego bi Jekelfalusy bio morao razgovetno i glasno izpovjediti: Pripoznajem pravo apošt. kralja, po kojem on svaku papinsku bullu ima prije proštiti, i ako je državi pogibeljna zabraniti ju, i podlažem se bez reservacije — jedino takovu izpovjed i odluku bilo bi smjelo ministarsko vieće u ime kralja primiti.

Potle su dopisnici raznih listovah crpili iz saborskih krugovah viesti: da vlada naproti episkopatu nemisli goniti dalje akcije, nego samo da će slučaj sa stolnobiogradskim prijaviti službeno svim biskupom za znanje i ravnanje; da vlada tim nije nakanila zapriečiti proglašivanje dogme, koj je i tako jur dovoljno poznat putem listovah, nego da je samo hotila očito ukoriti preziranje kraljevske zabrane i svečano dokazati, da država dogmom morda naumljeno uplitanje crkvenih vlastih u državne poslove nije naumila trpiti. Za državu neobstoji sada taj dogma, makar da bude

Digitized by Google

na sve načine proglašen; sve konsekvencije, koje bi se iz toga dogme sada ili ma kada mogle izvoditi, sa strane državne tim su odbijene. Dogodi-li se još koja svečana publikacija s propovjedaonice ili obukom u školi, tada će se uporaviti obćeniti zakoni porad bunjenja proti državi. — U tom smislu dakle tumači se znamenitim saborašem ministarske stranke taj ministarski korak, a sva je prilika ter bi se tako odgovorilo takodjer na upit saborski.

Moramo jošte spomenuti jedan dopis iz Pešte u „Volksfreundu.“ Piše: Glas je da biskup stolnobiogradski nije voljan postupak ministarski tako mirno propustiti, nego ako i jest verbum regium s poštovanjem lojalna podložnika smierno čuo, da će prizvati a rege male informato ad melius informandum. Dotični spis morda je jur gotov, a kao na glavni dokaz da se poziva na neku tajnu okružnicu Eötvöševu, kojom je izrikom rečeno, da se Placetum neproteže na stvari, koje idu u forum internum. — Ako je Eötvöš, koj preko bijaše slobodni zidar i zanešen idealista, mórao to priznati, to bi se i jačim razlogom bilo smjelo očekivati od njegova nasljednika, kada se svi i skroz nebi obazirali na židovsku štampu, koje vika i buka čini se kano da je jedino pravilo, po kojem se kod nas vlada. Jošte kori dopisnik ministre, zašto uz tolike političke i socialne potrebe neznadu naći pametnijega posla, nego iz staroga corpus juris vaditi i novomu svietu prikazivati akt „verbum regium;“ jer to može služiti jedino za to, da se nekakov odgovor ima pripravan, ako bi tko à la Schwartz i Simonyi stavio upit u saboru. Pita zatim: što onda, ako se bude moralo citovati sve ugarske biskupe redom? Što će Placet, ako bude (dopisnik misli da i bude skoro) izašla enciklika s povjestnom razpravom, dokazujući, da je nauk o papinskoj nepogrešljivosti po Ugarskoj jur stotine godinah naučan i vjerovan? Ta valjda ona kano lih znanstvena razprava nebi zapela o Placetum! Kako će tada ministerij pred Schwarzom et Cons. moći obastati? Smiešno je vrlo, kako spomenuta gospoda ministre u saboru s infallibilitetom srde, a izvan sabora postupak vladin proti infallibilistam rabe za agitaciju proti vladi. Ta dokaz je tomu i taj čin, što je židov Horn poslanik 2. izbornoga kotara u Požunu dana 3. rujna t. g. u besjedi držanoj pred izbornici skroz osudio Placetum; jer da bi takovim načinom i po istom pravu, kako danas proti klerikalcem, sutra proti liberalcem izašlo s policajskim štapom i censorskimi škarama, što se ipak protivi pojmu obćenite slobode. Dokanča s ufanjem, da će vlada skoro biti ad oculos osvjedočena, kako je krivo pogodila.

I kako je taj dopisnik nagoviestio, sbilja je knez prabiskup ugarski izdao o nepogrešljivosti papinskoj encikliku, koja 8 štampanih tabakah debela razlaže i dokazuje, da se je nepogrešljivost u Ugarskoj vazda vjerovala. Bavarska i Ugarska evo će biti spodobne.

Dopisi.

Zagreb. Gospodine uredniče! Smatrah pošuricom, dok mi se je reklo, da me „Katolički list“ psuje. Uslied moje nevjere dalo mi ga u ruke, te se osvjedočih ob istini te tvrdnje. Dočim ste me izvoljeo ovako staviti obćinstvu na ruglo, kao što to u 37. br. Kat. lista učiniste, umoljavam Vas ponajprije, da moj govor od 25. pr. mj. po dužnosti svojoj u najbližje budućem broju štovanoga svoga lista uvrstiti izvolite, nu ovako, kako je u ovdje priloženom rukopisu i kako ga je jedan stenograph skoro na vlas zabilježio i podao. Očekujuć, da pravednomu momu zahtjevu zadovoljite, jesam uz počitanje

U Zagrebu 24. rujna 1871.

Marija Fabkovićeva.

Materinske škole (zabavišta).

Mislili su jedni, da nije laglje i neznatnije zabave, kao biti učiteljem, odhraniteljem; znati iole šlabekovati, umjeti dobro šibom mahati — eto! dovoljna ti znanja, osposobljenim si već učiteljem. Drugi pako, buduć su spadali stanovitoj, za svako znanje tobož privilegiranoj kasti, smatrahu se učitelji i odhranitelji „s milosti božje“ i anathema svakomu, tko bi se usudio drugo pomisliti. Ove dvie vrsti mišljenikah bijahu jednom pretežnija većina, onda najme, kada je jošte gluha, mrkla tama držala u okovih misli i zdrav, bistar um narodah, kada je duh zla i robstva već nà! sjedao na prestolje, glasajuć: čovječe, stvoren si samo za to, da trpiš, stradaš, t. j. da budeš vjekovitim robom!

U tom metežu raznolikih pojmovah, u tom chaosu neznanstva i tmine pojavi se iznenada zviezda stajačica neobične veličine, izvanredne sjajnosti, veleduh, kakovoga niti prije, niti poslje nije porodilo čovječansko pokoljenje, veleduh, nikao iz naše krvi, gospodo, sjajan taj genij svih genijah, naš učitelj, naš uzor, Jan, Amos Komensky. Mnogi duhovni orijaši već tisuće godina prije njega izrekoše načelo spasa: „Ljubite se medjusobno! Nu nijedan od njih nije naučao znanost odhranjivanja, nijedan nije pokazao methodu, kojom valja i učiti i odhranjivati, nijedan nije označio put, kojim valja koracati do te svrhe: jedini Komensky to načini a iz njega, kao iz neizcrpivoga vrela napajahu se svi do sada nikli pedagogi svih narodah.

Od kada se ta zviezda pokazala na obzorju čovječanstva, stadoše sve to većma izčezavati poput sredovječnih sablastih gore spomenute dvie vrsti mišlje-

39*

Digitized by Google

nikah, a sve to većma umnažao se je broj onih, kojim svitla zorja ljepše, bolje budućnosti, te stadoše smatrati stališ učiteljski tim, čim i jest, znanjem najtežjim, nu i najuzvišenijim, najsvetijim, za koje treba mnogo znanja i največega, svestranoga naobraženja. Poznato nam je, gospodo, načelo, da se čovjek, — ne samo s mjesta od svoga narodjenja, već i prije jošte, odmah, čim kao pravo božje čudo, smješćen u jedinu kapljicu krvi, stupi u život materinski, da se odmah mora začeti odhranjivati. Naš pako veleduh Komensky veli, da svagdje i u svem ima nam biti priroda učiteljicom; motreć njezino majstorsko postupanje u svem, imademo nju sliediti. Stoga, što se to dosada propušćalo činiti i buduć se nije obziralo na prirodne zakone, koji vladaju u čovječjem tielu, to se skoro sva djeca, već odmah u svom najnježnijem djetinstvu ne naobrazuju, već izobrazuju, izopačuju. Roditelji, koji si laskaju, da, buduć su roditelji, moraju ujedno i najbolje razumjeti, kako djecu odhranjivati, kada bi dakle sbilja i razumjeli i htjeli se tome žrtvovati, to nebi znanje njihovo u toj struci dostatnim bilo za drugu dobu djetinju od 4—7 godine. Tu traži diete, da bude neprestance zabavljeno; njegov nagon i težnja za radnjom i za znanjem nedaju mu mirovati niti časka a vi majčice, to najbolje znadete, kako čestp se tužite na „tobož goropadnu" djecu. U toj dobi treba diete predati zabavištu, gdje se odgojiva pod pažnjom i naputkom paedagogijskih strukovnjakah obojega spola, nu najbolje uz ravnanje i rukovodjenje odgojiteljice, (tako zvane majke ili kume) koja tu posve zastupa mjesto matere. Ne da se majkam oduzme time teret razuzdane djece, već da se diete polagacko, neznajućke prevede igrom k nauci. Dakako igrajuć, jer je to djetinji način, uputi se diete k razumnoj uporabi svojih ćutilah; i na razvoj razuma, ćuti i volje se tu djeluje osim toga, što se diete priuča svjestno, samostalno, razgovjetno izrazivati svoje misli i što mu se jačaju mišice.

„Tamo u zabavištu, upozori se diete *) i uputi na vez, na spojenje s prirodom i položen bude unj temelj za postignuće plemenite ćudi, pameti i razbora, koje su čovjeka dostojne; položiti će temelj za čvrst, neuzkolebiv karakter, i temelj k onoj ljubavi za čovječanstvo, koja nesastoji u praznih frazah, već u plemenitih činih i u požrtvovanju za obće dobro"

Ujedno imaju se tamo djeca štititi pred svakim zametom, pred svakom klicom snadje, jala, vjerske mržnje, naprasitosti, umišljatosti, egoizma i tvrdoglavosti. A buduć na temelju odhranjivanja leži sva sgrada buduće sreće naroda, treba da budu namješćivane u zabavištih isto tako pomno odhranjene učiteljice kao u škole glavne i da budu pod strogom pazkom školskih oblastih. Konačno, zabavišta nisu samo ustavi, gdje se imaju djeca odhranjivati, već zabavišta imaju služiti ujedno kao naobrazovališta za odraslu žensku mladež, u kojih se ima proučati i naučati tjelesni i duševni odgoj i uzgoj djeteta: imaju dakle biti sjemeništa za buduće majke i odhraniteljice, u kojih se umjenju pridoda znanje.

Prigovoriti će mi tko, da nije dosele bilo tih školah, niti tako odhranjenih materah, pa se ipak rodio Konfuzius, Sokrat, i taj najsjajniji pojav u čovječanstvu Isus, pak Rafael, Hus, Komensky, Koprnik, Schakespeare, Newton, Göthe, Beethoven, Puškin, Washington, Sand, Hugo, Purkyně, Darwin, Lincoln, Mill i sva ta množina duhovnih orijašah i boriocah za prosvjetu: nu većini njih ostalo je djelo svagdje samo jedva započeto, jer prosvjeta nije jošte pronikla svakuda i u dušu i u krv i u kosti čovječanstva. Bilo bi dakle veoma probitačno za budući naraštaj, da se, ako-li je za sada nemoguće sa svakom školom, a to barem sa ženskom preparandijom spoji zabavište: jer samo i jedino onda, kada budu majke boljimi odhraniteljicami nego su do sada, moći se je nadati plemenitijoj čovječanskoj generaciji nego je sadanja. *Marija Fabkovićeva.*

Pripisak urednikov. Činim evo više, nego sam i dužan, jer neka bude pravica, koja ište da se čuje i druga stranka. Nego žao mi je, što gospodjine poslanice nemogu sa svojim ruglom propustiti bez primjetabah. Ja sam slušao besjedu i bilježio mahom na skupštini niz mislih, pak tako u svom listu i napisao, samo što su dva redka s početka pod tiskom smetena. Pri tom sam iztaknuo navlaš jače samo dva passusa, koja su najjače vriedjala. „Obzorov" bilježnik, koj je najviernije, budući i sam član i velik dielnik, bilježio razpravu i râd skupštine, zabilježio je misli spominjane besjede i u izvještaju objavio skoro jednako, kako i naš list. Izvještaj lista „Hervatska" gospodji Fabkovićevoj zaista ne neprijateljskoga, opetuje (br. 37.) njezinu besjedu, i proštivši to rekoh: ovo je sbilja besjeda ciela, ali u popravljenu drugom izdatku. Kad mi stiglo gospodjino pismo s prilogom, idem prispodabljat s besjedom, kako je u „Hervatskoj" objavljena, i vidim da se rieč po rieč u svem i diljem od početka do kraja slažu, samo na dva mjesta nalazim opet novu promjenu, a na jednom dug umetak. P r v u p r o m j e n u kaže onaj passus poslie: „Ljubite se medjusobno;" jer u H. stoji pisano: N u n i j e d a n o d n j i h n i j e n a u č i o z n a n o s t, n i j e d a n n i j e p o k a z a o n a č i n, n i j e d a n n i j e o z n a č i o p u t, k o j i m v a l j a k o r a c a t i d o t e s v r h e." Prosimo pogledat gore kako opet kaže amo meni poslana besjeda. Dalje teče rieč po rieč jednako donle: „Tu traži diete" itd. i tu je poslana amo besjeda duža za vas onaj komad do: „Tamo u zabavištu itd." Dalje teče rieč po rieč sve donle gdje broji imena duhovnih orijašah. Tu je d r u g a p r o m j e n a. Imena su ista skroz istim redom: samo H. neima sa svojom izrekom imena: Isus, ni zadnjega imena: Mill, (za ovoga je ipak vidjeti, da ga je pomeo slagar); ali za čislom imenah pripovieda H. ovako: i

*) Uvadjam tu rieči glasovitoga Dr. Bocka.

Digitized by Google

sva ta množina duhovnih orijašah i boriocah za prosvetu; — nu jim ostade delo svagde samo jedva započeto, te nije proniklo svakuda i u dušu i u krv i kosti čovečanstva.“ Dalje teče rieč po rieč jednako do konca. Odkle „Hervatskoj“ besjeda? Ili od stenografa, ili od Fabkovićeve s pisma. Ako je od stenografa: čudnovato, kako bi u cielu vieran stenograf mogao prečuti i propustiti dug komad! Ako je od Fabkovićeve same: čudnovato, kako bi ona prepisavajući besjedu za javnost izpustila baš jezgru o stvari, o poglavitom cilju besjede! Ako su dva različita stenografa, ter od jednoga dobila besjedu H. za sebe, a od drugoga F. ovi amo poslani prepis za sebe: onda su oba stenografa jednako ništa vriedni svjedoci, onda je skroz čudna coprija s tom besjedom: da naime gospodja pomažući se pismom ovako besjedi, a slušaoci svaki krivo ili drugač razumiju. Pak je i to novina za skupštinare čuti: da je u skupštini bilježio kakov ma jedan stenograf. Za skupštine jošte potužila se „Agr. Ztg.“ na odbor, zašto ne samo nije najmio stenografa, nego niti skrbio za mjesto referentom makar domaćih novinah; pitao sam i ja: je-li kakov od odbora postavljen stenograf? i rekoše mi upućeni s više stranah: nikakov! Ostajem dakle na svom tvrdom osvjedočenju, da besjeda na skupštini ovako nije izušćena, kako mi je priposlana, to jest: nisu izušćena ovako iztaknuta tri passusa. Glas javnosti spominjao je i spočitavao najjače ona dva passusa o ljubavi pak zatim ob uzgoju ter djelovanju nabrojenih orijašah, oba porad Isusova zakona, a umetak o zabavištu manjkao je, jer drugčije besjeda govori o svačem više nego o stvari. To je uzrok, zašto se besjeda u popravljanih izdatkih pušta u javnost. Nego i ovako besjeda nije istinita. Načelo ljubavi i način ljubavi naprama Bogu i čovjeka napram čovjeku protumačeno je jur u starom zakonu. Ta šta su drugo desetere zapoviedi božje, ako ne tumač ljubavi i temelj zakonah stranom vjekovitih i nepromjenljivih, jer naravnih i božanstvenih, stranom prilagodjenih stupnju razvitka, vremenu i okolovštinam naroda?! Veliki svoj ustav osnova Isus Spas opet na temelju ljubavi, savršenije ljubavi, a osnova za praktični život ljudski, kako se sam životom i smrću svojom prikaza nedosežan uzor ljubavi. Ali za koga bi to bilo dokazivati? Poznata je tlapnja, koja vjerozakon „česke braće i bratske jednote“ drži za najsavršeniji zakon; nu iz čijega se je vjerozakona napravio taj krpež i mućak, kojemu Komensky bijaše duhovnikom i biskupom? Reći opet da nitko prije Komenskoga nije naučao znanosti odhranjivanja i obučavanja, znači skroz neznati ili zabaciti svu historiju školsku. Velike škole za prvih kršćanskih vremenah na azijskih obalah, u Aleksandriji, Atheni, Rimu i Lionu, pak potle silne velike škole srednjega vieka, i one koje je prije Komenskoga reformacija osnovala, sve one bijahu bez methode! Onda većega dokaza proti svakoj methodici nemože biti, nego bi bio taj. Čudnovat katalog duhovnih orijašah sastavi ta besjeda; nu nije mi dirati u to, nego samo kažem, da kršćanska ćut kako nebi mogla u ovakov katalog i u ovakovu prispodobu staviti imena Isus, tako je ljuto uvriedjena štijući ga tu i tako. A svaka bolje podučena kršćanska glava zna kako je Isus vrlo točno sam označio one ljude, u kojih mozag, krv i kosti neće njegov nauk i zakon proći. Uče to i djeca na drugom listu katekizma.

Prozorje 5. rujna. Riedku svečanost doživješe župljani župe sv. Martina na Prozorju dne 3. o. m. t. j. na angjeosku nedelju. Gruvanje mužarah, tutanj zvonovah sa brda sv. Martinskoga, što no se već ranom zorom razljegalo po širokoj ravnini prostrane župe, bijahu rani vjestnici, da sviće po župljane osobiti dan, dan željno izčekivan; — bijaše to osim svakogodišnja posvetila crkvenoga ujedno dan blagosovitbe obnovljene i poljepšane župne crkve sv. Martna. I kad prispievalo vrieme; divna ti pogleda na sve strane, kako grne puk k obnovljenoj matici crkvi svojoj, koja je tri mjeseca porad obnove samotovala.

Kad si stupio u hram gospodnji, te ako si ga vidio prije a sada — kolike-li promjene! Odista se nisi kadar oteti čarobnu utisku, što ga osjeti svako pobožno kršćansko čuvstvo. Na onih odprije pustih i praznih stienah sa golimi svodovi sad se prelievaju razne živahne boje kista slikarova; tu ti se redaju svodovi s raznimi prizori vjere naše, izvedeni priličnom točnošću u živahnih no skladnih bojah: iznad kora plavetno nebo posuto zviezdami, neposredno izpred kora na malenu svodu u liepom ovalnom okviru gledaš pozdrav angjeoski prečistoj djevici Mariji; na velikom svodu iznad sredine crkvene strašan prizor na grozni dan posljednjega suda; u pobočnoj kapelici sv. Barbare na malenu svodu povratak razmetna sina u kuću otčevu; a iznad svetišta krunitba bl. djevice Marije. Kao što su svodovi liepo urešeni, isto tako ti i gole njekad stiene prikazuju lik krasna mramora sa 14 na golom zidu izvedenih stajalištah muke Isusove. Slikao je gosp. Jakob Pascutti, koji je po ovoj okolici već puno toga s pohvalom napravio, a i ovo mu se djelo hvali (pisma nanj upravljana prima učitelj u Dugomselu). Žrtvenici takodjer posve obnovljeni a stranom preuredjeni i to 4 stara bojom i pozlatom prema ukusu današnjega vremena; okrom toga je još jedan žrtvenik sv. Vida čisto nov načinjen. Orgulie, s kojih nebje moguće prije čestita glasa izvabiti, sada su kao sasma nove, sa 7 registrah u svih svojih djelovih posve preustrojene, te su svojom jakošću glasovah upravo prema veličini crkve točno prilagodjene. Tako imaš u cielosti, krasnu skladnu sliku, koja je jednomu starcu župljanu izvabila suze radostnice, sjetiv se prijašne praznine i golotinje, a promatrajuć sadanju krasotu i preobrazbu hrama zaodjevena u novo krasno ruho. —

Dan za blagosovitbu bi odredjen upravo dan godišnjega posvetila crkvenoga, povećav tim obje sveča-

Digitized by Google

nosti, kadno običaje mnogo susjedna puka doći na proštenje. Na prošnju domaćega župnika g. Josipa Zorića potrudio se istoga dana veleč. g. Barabaš kotarski podjašprišt uz mnogobrojno susjedno svećenstvo, da tu crkvenu funkciju uza što veću svečanost izvede. Oko 10 satih zače blagosovitba crkve uz pritvorena vrata; medjutim krene iz Dugog Sela procesija praćena množtvom vjernoga puka pod zastavami, školska mladež Dugoselska i Ježevačka pod svojom krasnom zastavom, a vodio ju uz podvorbu veleč. g. župnik Nartski pod nebnicom prenašajuć uza svečani provod, uz pripjev pjesamah, tutanj zvonovah i gruvanje mužarah sv. otajstvo iz kapelice Dugoselske u župnu crkvu; — u susret dodje druga procesija vodjena po veleč. g. podjašprištu uz asistenciju po dovršenoj blagosovitbi iz župne crkve te bude tako uz veliko slavlje uveden Gospodan neba i zemlje u jurve blagosovljen novo urešen i nakićen stan. Poslie odsluži podjašpršt uz asistenciju svećanu službu božju pod kojom prigodnu besjedu reče sám domaći zupnik; a zatim je sliedilo 5 tihih sv. misah. — „Te Deum“ i popoldašnja svečana večernica završi svečanost. Uz prekrasno tiho vrieme liepo je u največem redu uz veliku nalogu okolična puka sprovedena ta riedka svečanost, koja će ostati u najugodnijoj uspomeni toli brižnu pastiru, koli i vjernu stadu.

Tko pozna ovu okolicu i puk, mora mu se ovoliko djelo pričiniti pravim čudom. Jest i nije čudo. Najglavniji faktor kod obnove ove crkve jest sam župnik, kojih je svojom obće poznatom dobroćudnosti, prijaznosti i blagosti znao za kratka svoga župnikovanja predobiti srca svojih župljanah za veliko ovo poduzeće; koji, premda su vremena zla, a blagajna crkvena prazna, — nije žalio ni truda ni žrtavah uza sve svoje nepovoljno zdravstveno stanje, da skloni župljane na dobrovoljni prinos, te je neumornom postojanosti sakupljao reko bi novčić po novčić, što ga blagodarnost puka prinašala na žrtvenik svoje crkve matice. I to je jedan primjer što može dobar i razborit pastir s vjernim si pukom. — Zato slava puku! slava i pastiru!

Viestnik.

Zagreb. Imendan nj. veličanstva cesara i kralja obslužen je u prvost. crkvi svečanom službom, koju je služio preuzv. g. nadbiskup.

— G. profesor Alojzij Leiter zahvalio se je koncem školske godine i riešen je službe špirituala duh. mladeži u nadbiskupskom seminaru, pak je istu službu po nadbiskupskoj naredbi primio s početkom šk. godine g. profesor Iv. N. Bošnjak.

— G Novak Ivan (prije redovnim imenom Gjuro), svećenik biskupije djakovačke i kateheta glavnih učionah u Osieku, primljen je u broj klera nadbiskupije zagrebačke.

— Poznato je, da se zagrebačko gradsko vieće jur godine bavi pitanjem o groblju, i da je to pitanje s nekom promjenom i novom naredbom bilo leglo; nu pokle je početkom prošloga mjeseca od gradskoga fizikata učinjen žuran predlog: da bi se groblja sv. Jurja i sv. Roka sa zdravstvenih obzirah što prije zatvorila, naloženo bi posebnu odboru, da to pitanje preuzme, ter što prije potrebite predloge načini. Pokle se je tolikom razpravom i razsudbom dokazivalo, da sva ravnica izpod grada za groblje nije prikladna, da nije prikladna takodjer nijedna prodolica ni hrbat brieźuljakah, pronašao je odbor, da bi iztočni brieg sa svojom prostranom ponikvom i ravnicom od majura „Šalate“ do grede tako zvane „Kalvarije“ nad „Ribnjakom“ bio najprikladniji, tud da se može zaokružiti i liepo urediti dovoljno prostora za obćenito groblje, to jest groblje za obćinare svih vjerozakonah skupa, tako ipak da svačiji crkveni zahtjevi ter vierska sviest i ćut ostane posve smirena. Vas predlog s osnovom kolao je oko gradskih zastupnikah porad razsudbe, a objavljen je Nar. Nov. i prekjučer stvorilo ga gradsko vieće zaključkom. Kad vidimo da je gradsko vieće ozbiljno prihvatilo stvar, objaviti ćemo svu zanimljivu osnovu i u našem listu.

— Dne 3. t. mj. preminu Lud. Seć klerik nadbisk. seminara, rodom Zagrebčan, kod svojih roditeljah.

— Javljaju nam iz Karlovca: da je u prošlu nedjelju u župnoj crkvi nutarnjega grada kod čast. oo. franciškanah vlč. g. Jakob Korotaj, svetički župnik u miru, svečanim načinom obslužio jubilej svoga 50 god. misničtva. I kako je vrlo vriedni starac obćenito poštovan i ljubljen u kleru i puku, pokaza takodjer taj najveći dan njegova vieka i službovanja. Asistencija bili mu dva kanonika iz Zagreba preč. gg. Miković i Šušković, koji na prijateljski poziv rado dodjoše i još mu više tu čast izkazaše, zatim vicearhidjakon Marković sa župnikom Stuparićem, a manuduktor bio kotarski podarcidjakon Mašek. Propovjednik bio žup. P. Bučar Svećenstva iz okolice došlo je baš velik broj, ako se pomisli na nedjelju. Samostanska familija učinila je sve moguće, da se uzveliča slava sv. čina i veselje jubilarca to u crkvi to u blagovalištu.

Majnc. U završnoj svojoj sjednici 14. rujna primila je XXI. glavna skupština katoličkih sborovah njemačkih rezolucije ove:

1) 20. rujna prošle godine četami kralja Viktora Emanuela silovito izvedeno osvojenje Rima jest grabež, kojim je povriedjen papa, katolička crkva i svaki pojedini katolik, te se neda nikojim načinom opravdati, po nikojem medjunarodnom pravu priznati i nikada do vieka pravno valjanim naslovom posjedovnim smatrati.

2) Od subalpinske (talijanske) vlade izdani jamstveni zakoni nemogu biti primljeni, jer se u obće nijednoj vladi nemože da dosudi pravo, jednostrano postavljati uvjete, pod kojimi bi imala crkva i njom

Digitized by Google

upravljajući biskupi od Boga si povjerenu vlast svećeničku, učiteljsku i sudbenu vršiti, jer dalje ti zakoni, kakovi su, papi slobodno vršenje pastirske vlasti nipošto neosjeguravaju; jer se napokon poslije tolikih dokazah iznevjerenja, što no jih je negdašnji kabinet turinski podao, nemože očekivati, da će se tobožnji jamstveni zakoni obdržavati.

3) Tim što se je glavnim gradom tako zvane kraljevine talijanske učinio Rim i papinska palača Kvirinal posvojila, dovršena je prevratna politika, koju je Cavour zamislio a talijanski državnici tjerali.. Triumf ote politike na sramotu je stoljeću.

4) Mnogobrojne peticije i predstavke, u kojih katolici strah svoj izjavljuju radi slobode svoga vjerozakona i uzpostavu nezavisnosti duhovne si glave zahtievaju, nisu od nijedne europske vlade uvažene, niti je ikoja porobljenomu i zarobljenomu papi podala zaštitu. Pak niti se diplomatska demonstracija nije njemu u prilog s kakovom odlučnosti učinila. Takovo držanje europejskih vladah nepravda je proti katoličkim podanikom njihovim. Njim se obara medjunarodno pravo. Njim se odobrava političko nasilje. Nosioci svjetovne vlasti neka nezaborave, da promiču prevrat, ako glavni stup svakoga ugleda, crkvu i namjestnika Hristova, navalam njegovim prepuštaju.

5) Katolici njemački nikada neće prestati, a da nebi povratak pravah duhovne si glave zahtievali. Nepomično stojeći uz vjernost naprama zakonitomu poglavarstvu i pravom ljubavi naprama otačbini vodjeni smatrati će pače katolici za svoju dužnost: odupirati se svimi zakonitimi sredstvi politici, koja vriedja zahtjeve prava i napokon je svakomu državnomu redu opasna. Neka slobodno liberalizam, koj se sili laska, da pripravi anarhiju, držanje katolikah sumnjiči. Nije daleko vrieme, kada će morati sve vlade priznati, da pravi temelj redu i javnomu spasu nisu fraze stranačke, već stalnost savjesti kršćanske. S toga neka katolici nastave energičnom i stalnom opozicijom proti povredi prava i samovolji budućnost otačbine i čast zakonitih vladarah svojih braniti.

6) Neuzkolebivim posluhom naprama učiteljstvu crkvenomu vodjeni i djetinjom ljubavi sa svojim vrhovnim pastirom sdruženi izpoviedaju članovi XXI. glavne skupštine radostno vjeru svoju u dogma nepogrešljivoga učiteljstva papina u stvarih vjere i ćudoreda, kako je to od svetoga ekumenskoga koncila vatikanskoga proglašeno. S preziranjem odbijamo neprestana izkrivljenja te dogme, imenito tvrdnju, da na vatikanskom koncilu proglašeni nauk i po tom naša katolička vjera protuslovi ili ikada može protusloviti posluhu naprama svjetovnomu poglavarstvu, pak vjernosti naprama otačbini. Ujedno s pouzdanjem očitujemo, da se je ta od početka u crkvi sačuvana, Bogom objavljena istina po božjoj providnosti u naše doba izniela, kako bi moć crkve množila, jedinstvo kršćanah jačila i svim bludećim ljudem poput zviezde predhodnice služila. Dubokim štovanjem nadahnuta naprama dostojanstvu znanosti i od Boga joj zadanoj zadaći žali glavna skupština svesrdno težke zablude, koje su neki broj njemačkih učenjakah na neposluh naprama ugledu crkve zavele. Bila rana crkvi zadana po božjem milosrdju povodom, kako bi se težke ozlede zabludjele znanosti, koja po nepravdi ime njemačke znanosti izključivo prisvaja sebi, osjetile i njegovanjem prave katoličke znanosti u Njemačkoj zacielile. Dok se od naših predjih ostavljene katoličke zaklade prvobitnoj svrhi uztežu i većinom nevjeri služe, treba da se požrtvovnost svih njemačkih katolikah s pastirskom brižljivosti njemačkoga episkopata sdruži, kako bi se pravoj znanosti i kršćanskomu uzgoju nove postojbine stvorile. Glavna skupština prosvjeduje proti postupanju onih njemačkih vladah, koje su nastojale, da proglašenje katoličkih vierskih istinah u svojem teritoriju preprieče i odpor proti crkvi zaštitom svojom podupru. Te su vlade vlasti svoje medje prekoračile i dužnosti svoje povriedile: dužnost naprama Bogu, komu su odgovorne, naprama crkvi, kojoj su prava obećale braniti, i naprama slobodi savjesti, koja je svim podanikom njihovim zajamčena. Politička načela, na kojih se te naredbe osnivaju, neće se od katolikah kano zakonu božjemu protuslovna i svakomu redu protivna nikada primiti. Ali i njemačke vlade — mi se pouzdano nadamo — odreći će jih se valjda domala, na spas crkve i sreću otačbine.

Monakov. Konačno ustanovljeni i prihvatjeni program njemačkih starokatolikah glasi:

1. „Sviestni si svojih religioznih dužnostih, držimo se čvrsto stare katoličke vjere, kako je zasvjedočena u pismu i u tradiciji, kano i staroga katoličkoga bogoštovja. Smatramo se s toga punopravnimi članovi katoličke crkve, te se nedamo iztisnuti niti iz crkvenoga zajedinstva niti iz pravah crkvenih i gradjanskih, što jih po tom zajedinstvu imamo. Očitujemo crkvene cenzure, koje su nam radi naše čvrstoće u vjeri nametnute, bezpredmetnimi i samovoljnimi, te nas iste u našoj sviesti nesmetaju i neprieče, da nepokažemo djelom svoje crkveno zajedinstvo. Sa stanovišta vjeroizpoviesti, kako je sadržano još u tako zvanom tridentinskom symbolu, zabacujemo dogme što su pod pontifikatom Pia IX. stvorene, u protuslovju s naukom crkve i s načeli počam od apost. koncila sliedjenimi, naročito dogmu o „nepogrešivom naučanju“ i o „najvišoj redovitoj i neposrednoj jurisdikciji“ papinoj.

2. Mi se čvrsto držimo staroga ustava crkve, mi odbijamo svaki pokus, koji smiera biskupe iz neposredne i samostalne uprave pojedinih crkvah iztisnuti. Mi zabacujemo u vatikanskih dekretih sadržanu nauku, da je papa jedini, od Boga umješteni nosilac svake crkvene vlasti i oblasti, kao protuslovnu tridentinskomu kanonu, po kojem ima od Boga umještena hierarhija od biskupah, svećenikah i djakonah. Mi izpoviedamo pri-

Digitized by Google

mat rimskoga biskupa, kako je na temelju pisma bio priznan od otacah i saborah u staroj nerazdieljenoj kršćanskoj crkvi.

a) Mi očitujemo, da se vjerske zasade nemogu definirati samo izrekom tadanjega pape i naročitom ili tihom privoljom biskupah, koji su papi na bezuvjetnu pokornost obvezani, nego jedino u suglasju sa svetim pismom i starijom crkvenom tradicijom, kako je položena u pripoznatih otcih i saborih. I sabor, kojemu nebi kao vatikanskomu manjkali bitni vanjski uvjeti obćenitosti, ali koji bi se obćim suglasjem svojih članovah odciepio od temelja i prošlosti crkve, nebi nipošto mogao izdati dekretah, koji bi članove crkve u unutarnjosti obvezivali.

b) Mi naglašujemo, da se naučne odluke kojega koncila tim imaju izkazati kano suglasne s izvornom i predanom vjerom crkve, što živu u neposrednoj vjerskoj sviesti katoličkoga puka i teologičnoj znanosti. Kod ustanovljivanja vierskih pravilah branimo mi katoličkim laikom i svećenstvu, kao i znanstvenomu bogoslovju pravo svjedočbe i prigovora.

3. Uz sudjelovanje teologične i kanonistične znanosti nastojimo mi oko reforme u crkvi, koja će u duhu stare crkve današnje mane i zlorabe ukloniti a naročito izpuniti opravdane želje katoličkoga svieta za ustavnouredjenim učešćem u crkvenih poslovih. Mi očitujemo, da se utrechtskoj crkvi jansenizam bez razloga predbacuje i dosliedno da medju njom i nami nepostoji nikakva dogmatična oprjeka. Mi se uzdamo, da ćemo se opet sjediniti sa grčko-istočnom i ruskom crkvom, jer se njihovo odciepljenje sbilo bez težke nužde, nit se neosniva na takovih dogmatičnih razlikah, koje se nebi dale izjednačiti. Predpolažuć željene reforme, očekujemo, da ćemo se na putu znanosti i napredujuće kršćanske kulture malo po malo porazumjeti sa protestantskimi i biskupskimi crkvami.

4. Mi držimo, da je kod uzgoja katoličkoga klera neobhodno potrebno gojenje znanosti. Izhitreno izključenje klera od duševne kulture stoljeća (u dječačkih sjemeništih i višjih od biskupa jednostrano redjenih učilištih) smatramo mi porad njegova velikoga upliva na pučku kulturu pogibeljnim te skroz nespretnim za uzgoj i naobražaj klera ćudoredno pobožna, znanstveno — prosvietjena i rodoljubiva. Za tako zvano niže svećenstvo tražimo dostojan i proti svakoj hierarhičnoj samovolji zaštićen položaj. Mi zabacujemo samovoljnu premiestljivost kuratnoga svetjenstva, (amovibilitatem ad nutum), koju je francezko pravo uvelo i za kojom se u novije doba obćenitije teži.

5. Mi stojimo uz ustave naših zemaljah, koji zajamčuju gradjansku slobodu i humanitarnu kulturu, zabacujemo s toga takodjer sa državno-gradjanskih i kulturno-historičnih razlogah državi opasnu dogmu o papinskoj svevlasti i očitujemo, da vierno i čvrsto stojimo uz naše vlade u borbi proti ultramontanizmu, dogmatizovanu u sylabu.

6. Budući je sadašnjemu zlokobnu razdoru u katoličkoj crkvi očito krivo tako zvano družtvo Isusovacah; budući da ovaj red zlorabi svoj mogućni položaj za to, da u hierarhiji, svećenstvu i narodu širi i goji kulturi neprijateljske, državi opasne i protunarodne težnje; budući da nauča i oživotvoruje krivi i izopačujući moral, to izričemo uvjerenje, da će mir, sloga i gradjanskim družtvom moći tek onda nastupiti, kad se obće štetnomu djelovanju toga reda učini kraj.

7. Kao članovi katoličke, vatikanskimi dekreti jošte nepreinačene crkve, kojoj su države zajamčile političko priznavanje i javno zaštićavanje, pridržavamo takodjer sva naša prava na realna dobra i na sve crkvene naslove posjeda."

Resolucije.

S razloga, što smo si jur o Duhovih u monakovskom programu pridržali pravo: da nam gledeć na okolnosti, usuprot naredbam i ustanovam, koje valjaju za normalne odnošaje, crkvene čine svake vrsti vrše svećenici, cenzurirani poradi svoje stalne vjere; (s razloga) što su u istom programu isti svećenici izjavili svoju spremnost za takove čine; što je s nutra opravdano ne paziti na normalna teritorija itd., te natrag segnuti u apostolsko misionsko stanje; što potreba da nastupi takovo svećeničko djelovanje praktički visi stranom o mjestnih okolnostih, stranom o individualnih potrebah; što može dugo vremena proteći dok bude u zakonodavstih promjena, a u to stalni u vjeri katolici nemogu biti bez pravnih učinakah, koji izhode iz crkvenih činah: s toga zaključuje katolički kongres: 1) Na svih mjestih, gdje se nadje potreba i osobe, ima se urediti redovito dušobrižje. Da-li je takov slučaj, to mogu samo mjestni odbori prosuditi. 2) Mi imamo pravo na to, da država prizna našim svećenikom tu vlast, da gdje i dok su crkveni akti predpologom gradjanskih pravah, oni takove čine vršiti mogu. 3) Gdje je to moguće, ondje valja takovo priznanje potražiti 4) Pojedinci su gledeć na našu nuždu vlastni u sviesti, obratit se na stranske biskupe, da preduzmu biskupske funkcije; mi smo vlastni, čim dodje pravi čas, pobrinut se, da se uredi redovita biskupska jurisdikcija.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh. pom St. Kućas s Prozorja u Petrinju za drugoga pomoćnika porad katehetske službe na realci i preparandiji, i g. I. Magjar iz Volodera na Prozorje.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 41. Tečaj XXII. U Četvrtak, 12. Listopada 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Nazarenstvo u Sriemu.

U novom Slankamenu, petrovaradinske pukovnije, nalazi se osoba iz družtva sekte tako zvane nazarenske, koji se za prave nasljednike i izpovjednike vjere i nauke kršćanske smatraju. Poviest o postanku i razvitku sekte nije mi tu namjera spominjati, samo bih rekao, da je puno starija, nego se misli, i da joj koren kako i ime sižu u davna vremena. *)

Namjera je moja ovdje opisati, kako je ta sekta ovamo prodrla, tko se u tom družtvu nalazi, tko je na čelu tom odmetnom družtvu, gdje i kako i u koja se vrijemena sastaju, čim se pri sastancih svojih bave, koju ciel i svrhu imaju njihovi sastanci, glavna načela vjere njihove i napokon njeke podatke, koji kažu život i običaj njihov. Nego već na prvo pitanje: kako je ta sekta ovamo prodrla, mora mi odgovor izaći taman, a to zato ponajvećma, što su se pri počelu, poput prvijih kršćanah, kriomice i to samo u noćnih sastancih, a i zato, što se nitko nenadje, koji bi za vrijedno našao, na to svoju pažnju i pozornost obratiti. Ja sam se oko toga doista trudio, da u trag udjem počelu tog otajnog družtva, pa koliko mi je ravni trud i napor moj mogao pruditi, neka kaže ovaj primjer.

Sastanem se s jednim znancem svojim iz njihova družtva, po imenu s Jelićem, te ga zamolim, da me pobližje i potanje upozna s prvim i pravim povodom, postankom, načelom, težnjom i svrhom nazarenstva; nu hoćeš dà — niti da mi je odgovorio ma na jedno jedito pitanje. Vam, reče, ni samu kao učitelju nebi bilo drago, da se u svaki vaš posao zaviruje, dodijava znaličnim pitanjem, pak tako je i meni. Zalud sam mu dalje razlagao i predstavljao, da ta prispodoba njegova ovdje ni malo umjestna nije; on ostade pri tom, te mi nehtjede ni bar rječice odkriti niti razjasniti. Ovo dakle što znam o nazarenstvu i što opisati kanim, crpio i razabrao sam sve od drugih, ponajviše pako od onijeh, što no posrjedno ili neposrjedno šnjima u češćem i bližjem dodiru stoje, t. j. koji s njima vavjek ili čestokratno obće i kod njih puno povjerenja imaju.

U tom družtvu, izim Slankamenacah, nalazi se okoličana, kano: Sasana, Krčedinaca, Beščana, Surdučana, Banovčana, Golubinčana, zatijem čak Suričanaca, Boljevčana s ove strane Dunava; potijem Titeljana, Perlezana, Opovčana s one strane. Odmetnici su obojega zakona rimo-katoličke i grčko-iztočne crkve, ima ih od oba spola, svake dobi i raznih stališah, ponajviše težačkoga seoskoga, ali jedino srbsko-hrvatskoga naroda. Što drugih narodnosti u kolu im neima, netražimo tomu uzroka toliko u razmaku medja njihovijeh od naših, koliko u prirodjenom zazoru srbsko-hrvatskoga naroda napram drugim; jer Srbo-Hrvat nehaje za Magjara baš kao ni za Švabu, ni pri gostbi, ni u vieću, ni na bojnom polju, ni u svetom hramu, pa baš ni pri duševnoj radnji i težnji, bio da koje mu drago struke taj rad duševni.

Govori se, da je njeki Rebrić iz srijemskih Karlovaca prvi ovamo uneo i posijao sjeme nauke nazarenstva. Toga Rebrića imao sam prilike lično poznavati, i to kad sam u Karlovcih na glavnoj učioni učiteljevao. On je prosti vinogradar, bio je, dokle sam ga poznavao, krjepostan i jako nabožan čovjek, odat čitanju nabožnih knjiga, osobito

*) Ako sama sekta nije čedo bogomilske ili patarenske sekte, sva je prilika, da je u puku tradicijom ostalo načelah bogomilskih, pak se sada hvata takovih porodicah. U Hrcegovini ima još danas ne malo plemenah, koja nisu ništa drugo nego ostanak Patarenah; kažu da se u Krajini uz tursku medju nadje još danas po koja kuća, ter u potaji takov posebni svoj zakon obdržava od starine, a znamo, da je Sriem vrvio u svoje doba od Patarenah. Ured.

Digitized by Google

pako svetoga pisma. Tijem je veoma omiljeo bio ondašnjemu župniku, pokojnom T. J., koji ga je u mnogoj prilici, medju inijem gradjanima odlikovati znao. Tko ga zavede i od vjere svoje odvrati, nije mi poznato, jer od kako sam iz Karlovaca otišao — tomu je već dosta vrjemena, neimadoh nikada više prilike, sastati se s njim. Rebrić prestade dolaziti i nikad ga neima ovamo, a medjutijem stavi se na čelo tomu odmetnomu družtvu spomenuti Paja Jelić, seljanin i prost graničar novoslankamenački, i odpadnik vjere rimokatoličke, do oko pedeset godina star; čovjek malo čitanju i pisanju vješt, kao što vele, prije zao i opak, bezstidan i kradljiv, sad umjeren i razborit, bez ikakve mane i poroka. Od njega se toli mlogo pripovieda iz njegovijeh predprošastih dana, pa tko bi sada vjerovao, ako ga poznavao nije pa ako ga još i sad nepoznaje, da bi mu se ćud rutava ovako brzo u krjepostnu dušu čovječju pretvorila. On u družtvu s njekim takodjer prostim slankamenačkim graničarom, već sad pokojnim Karanom skupljaše iz početka preobraćenike oko sebe u svoju kuću po noći, tu ih poučavaše i ukrjepljavaše u nauci vjere svoje, ali kasnije nije se plašio ni na svietlom danu obraćenja i poučavanja svoja revnostno nastavljati.

Napomenuo sam malo prije, da se sljedbenici običavaše početkom skupljati noćju i to u kući Paje Jelića, jer pokle se umložiše i sastanak im tajan neostade, podiže se proti njih ovdašnji rim. župnik F. R. bojeći se te otrovne priljepčive kuge u stadu svome; borahu se, ali ta borba učini ih smjele te se usudiše, smatrajuć sebe za mučenike vjere i nauke svoje, javno i u svako doba dana sastanke obdržavati. Političke vlasti opomenute prijavom župnikovom počeše goniti i raztjerivati; ali jer su što dalje to jače bivali smioni i oporni, zatvarani su u zatvor mjestni, satninski i pukovinski, skroz jedan i više dana, kroz jedan i više tjednih, jedan i više mjesecih, pri kori suhoga hljeba i vodi, u zračnih ćelija i vlažnih slijepica; bijahu batinani i na rabotu siljeni, po dužje vrijemena. Ali sve zahman; ostaše smierom svojim tvrdi i žilavi.

Medju tijem bivaju ti njihovi sastanci ne samo u Slankamenu kod Jelića, već i po drugih mjestih, kamo se običavaju skupljavati iz svijuh okolnih selah. Razumje se, da Jelić nikada prilike propustio nebi i na drugom mjestu izvan Slankamena prisutan biti; neznam samo, da-li je i drugud starešina ili upravljatelj skupštine. To je samo izvjestno, da pri sastanku njegova besjeda najviše vriedi, i njegova moć prva, a pokraj toga možda je i postavljen za vodju u misiji, kojoj za ovu stranu, kao što mi je pripovjedano, stoji srijedotočje u Novom Sadu. Kada bi pako u koji drugi dan i u kojem inom selu sročišta obdržavati hotjeli, uvjek bi to u posljednjoj skupštini dogovorno odredili. Po tom bi se svi tamo stekli, te bi po običaju svomu nuz tumačenje svetoga pisma, pjevajući i Bogu se moleći pobožnost svoju obavljali.

Takovoj njihovoj pobožnosti budem jednoć slučajno i sam prisutan prigodom, kada ono zbog zakraćenoga sročišta u mjestni zatvor zatvoreni bijahu Jelić i mlogi drugi, obojega spola, iz raznih okolnih sela. Na isti način, kao što sam pripovjedati čuo, obavljali su pobožnost svoju i u satninskom i pukovinskom apsu bez ikakva straha. Pjevahu tada u sbor dosta složno i harmonično, poput kakvijeh uvježbanih vještaka.

Pjesme, koje pjevaju, jesu nabožne: prose od Boga blagoslov i hvale na podarenom daru. Složene su u lijepom jeziku hrvatskom, baš pravim duhom pjesničkim i umjetnošću vještačkom. Imao sam jednu u ruci, i pročitav ju, čudio sam se liepoj poeziji, osobito kad pomislim da je iztekla iz glave neučene, sasvim prostačke. Eto kolika je moć nadahnuća, te se u sličnih prigodah višjemu duhu pripisava. A tko bi inače i tvrditi mogao, kad bi podpuno osvjedočenje imao, da zbilja neproiztekoše iz pera kojega vještaka. Gledati ću, da mi što prije dodje ruku koja od tijeh njihovijeh pjesama, da bih ju izvrći mogao sudu vještačkom. Pokraj napomenutih pjesama odpjevaju svaki put i po koji psalam Davidov iz svetoga pisma.

Sveto pismo, štono ga čitaju, jeste prevod Gj. Daničića i Vuk. Stef. Karadžića, koje im se nuz ine knjige družtvene, bez ikakve naknade u više eksemplara i to prijeko Jelića pri svakoj potrebi namiču i pošiljaju, i neima ih medju njima, izim onijeh, što no čitati neumiju, da bi koji bez svetoga pisma bio. Prilikom, kada ih zatvaraju, te bi se u kojega izmedju njih našlo sv. pismo, bude im s mjesta oduzeto, ali poslije u slobodi i opet naprječac, neznam od kud i kako, opet je nabavljeno. Trse se i oni, što čitati neznadu, da se tomu što ranije nauče, te da tako do sv. pisma doći mogu, da ga štiju i razumiju. Kako ga štijući shvatjaju i tumače, to je ono veliko pitanje; ali moram primjetiti, da se oko toga veoma trse i da bez svake sumnje drže da je njihovo i shvaćanje i tumačenje istinito i pravo, po volji i želji Isusa Krsta, naučitelja svoga.

Prije njekoliko godina dodje ovamo dioecezanski preuzvišeni i prepošt. gosp. biskup J. J. Strosmayer, da po postojećem običaju i propisanoj naredbi obsluži otajstvo svete krizme. Tom prilikom dade on dozivati preda se takodjer Naza-

Digitized by Google

rence, da ih izpita, pouči, obavjesti i na pravi put izvede. Dodjoše njih njekoliko, slušahu njegovu pouku, ali ju k srcu odvraćenom neprimiše niti se dadoše na put izvesti, ogradjujući se neprestano izrekama, koje navadjahu iz sv. pisma. Na primjetbu, da oni neshvaćaju niti su kadri shvatiti i tumačiti sv. pisma, ostadoše gluhi. Sveto pismo, što u rukuh imadoh, bijaše na mlogijeh mjestih olovkom bilježeno, i to ponajviše pored onijeh mjesta, koja s njihovijem načelima proti katoličanstvu slažu. Tko je te opazke činio i pobilježio, nemogoh lje nikako dokučiti, ali bi sjegurno pogodio, ako bih posumnjao, da nisu od Jelića, niti od ikoga iz neposrijedna družtva njegova crtane, jer pri svemu, što Jelić, prem prostak, podosta upućen je u razlaganju i tumačenju sv. pisma, nemogu mu toliko povjerovati znanja, da bi bezdvojbeno držao i tvrdio, da je one opazke on sam vlastitom svojom rukom pobilježio.

(Sliedi konac.)

Spomenica švajcarskih biskupah o stanju i pravu katoličke crkve u Švajcarskoj.

Biskupi švajcarski upraviše povodom poduzete revizije švajcarskoga saveznoga ustava na saveznu skupštinu od biskupa dra. Karla Greitha sastavljenu, od svih biskupah podpisanu, 95 stranah jaku spomenicu, u kojoj u tri odsjeka položaj crkve i javno pravo u Švajci opisujući odlučne pravne zahtjeve za katoličku crkvu i njezin obstanak predlažu. U prvom odsjeku opisuje spomenica pravno stanje u staro doba, spominjuć pravnu ćut starih Švajcarah saveznikah, koje bi papa naslovom „braniteljah i zaštitnikah crkvene slobode" častio. Spis predočuje, kako je svaki katolički kanton bio slobodan, a svako protestantsko uplitanje bilo zabranjeno. Isto tako bijaše uzvratno pravo i protestantskim kantonom osjegurano. Katolike i njihova prava vriedjajuće odluke većine nisu se tada mogle stvoriti. Savezno državno pravo redilo bi takodjer vierske odnošaje za sve posebne slučaje, kada bi kantoni oboje izpoviedi zajedno i uzporeda u vierskih poslovih imali odlučivati. Tada je svako gospodovanje poglavarstva jedne vjeroizpoviedi nad drugom ne samo što strože bilo zabranjeno, nego pače niti nije bilo po nikoj način moguće, jer u nijednom slučaju nebi mogla većina zastupajućih staležnih glasovah išta odlučiti, već bi samo zajednička razsuda jednakoga broja poglavarah oboje vjeroizpoviedi odlučivala.

To pravno stanje srušio je helvetski prevrat od g. 1798.; jedna i nerazdjeljiva Helvetika uništila je za svoga petgodišnjega obstanka svojom unitarskom vladom svaki slobodan korporativan život i s njim sva jamstva prijašnje crkvene samostalnosti. Mediacija (1803. do 1814.) povratila je Švajci u nekoliko s federalnim stanjem crkve slobodniju, samostalniju djelatnost, ali kano plod prevrata ostalo je razpravljanje per majora o vierskih i crkvenih poslovih u paritetskih kantonih. Uzalud su predlagali stari kantoni, neka bi vierske poslove u saveznih skupštinah zastupnici svake vjeroizpoviedi razpravljali osebice; protivni sustav obladao je na ročištu, a na umirenje katolikom budu u saveznom ugovoru od 1815. samostani i kapituli zajamčeni, pak u nekojih paritetskih kantonih uvedeni vierski odlučeni kolegiji, koji bi crkveno-državne poslove imali razpravljati. Od 1830—1848. neprestana borba, neka bi se crkva metnula pod skrbničtvo i strahovanje, a ta borba imala je u badenskoj konferenciji g. 1834. svoje izhodište, razvila se dalje argavskim ukinućem samostanah, a u saveznom ratu za odciepljenje bila okrunjena. Prevrat ukinuo je g. 1848. podana katolikom u saveznom sustavu jamstva podpuno, mjesto njih postavio mrzke iznimne naredbe i nametnuo člankom 44. veoma elastično pravo posredovanja u vierskih odnošajih kantonskih udieliv saveznoj vlasti pravo „radi uzdržavanja javnoga mira i reda medju vjeroizpovjedmi shodne naredbe stvarati."

Opisav tako historično pravno stanje odgovara spomenica na ova dva pitanja: 1) Mogu-li i smiju-li organi katoličke crkve u slobodnoj Švajci u ovaj par slobodno i nezapriečeno djelovati, kako to ustav njihove crkve zahtieva? 2) Daje-li se katolikom švajcarskim u ovaj par sloboda religiozni svoj život tako razvijati i urediti, kako to katolički običaj zahtieva i propisuje? — Odgovor na oba pitanja odlučno je niječan, što spomenica spisimice sadanjim crkvenim stanjem u Tesinu, biskupiji baselskoj i ostalih kantonih dokazuje. Pogledom na nevolje u biskupiji baselskoj, koja obsiže kantone Bern, Solothurn, Basel, Luzern, Zug, Aargau, Thurgau i Schauffhausen s 400.000 katolikah, dokazuje se spisimice u spomenici ovo:

1. Da se slobodno obćenje svetoga otca i biskupa sa svećenstvom i viernici bezuvjetnim državnim placetom zaustavlja, prekida i sasma prieči. Od mnogobrojnih za oto navedenih faktah bilježimo curiositatis causa samo ove: God. 1859. zabacila je vlada argavska od biskupa sastavljeni i službeno propisani katehizam „iz ćudorednih, religioznih i pedagožkih razlogah", a god. 1869. namjeravala je vlada thurgavska naredbi biskupskoj o molitvi placet uzkratiti, jer se naredbom nalagala svećenstvu collecta pro papa (molitva za papu), dočim je mudri državni cenzor mislio, da se tu radi oko sakupljanja novca.

2. Da u biskupiji baselskoj kantonske vlasti biskupu upravo čine nemoguće mladiće zvanje u sebi osjećajuće za svećenički stalež odgajati, u sjemeništu jih za primanje svetih redovah dostojno pripravljati i kandidate za crkvenu službu u biskupiji srediti.

Digitized by Google

3. Da biskupa državna vlast prieči, te nemože vršiti onih pravah, koja mu po božjem naredjenju i crkvenom ustavu u pogledu imenovanja, namještenja i nadziranja svećenikah s nadarbinom u crkvenoj službi pripadaju.

4. Da u većini kantonah biskupije baselske crkvenoj imovini privatno-pravna sjegurnost ili posve manjka, ili se samo na župne i kuratne nadarbine proteže; da na imovinu ovlaštena osobnost katoličke crkve nigdje neima javne i dovoljne zaštite i da je katoličkoj crkvi pravo na slobodnu upravu njezine imovine, pače svako učešće u upravi isto tako oteto, kao što joj se državno jamstvo za njezinu imovinu uzkraćuje.

5. Da se državnim zakonodavstvom glede gradjanske i mješovite ženitbe dostojanstvo i svetost ženitbe i obiteljske sveze snizuje i da se pučanstvo u dvojaku napast navodi: kako bi mu se oslabilo pouzdanje u vlast crkvenu i kako bi se ostavilo kršćanskoga ćudoredja.

6. Da se u prkos glasnim prosvjedom katoličkoga pučanstva u većini paritetskih kantonah katolikom svi učevni zavodi stare zaklade otimaju i zaključkom nekatoličke većine u mješovite prevaraju. Škole i školske zaklade zaključkom protestantske većine jednostavno se oduzimlju katolikom i pridieljuju školam protestantskim, tako da n. pr. u Thurgavi u ovaj par za katolike nikakove katoličke škole više neobstoje.

7. Da se nesvetkovanje nedjeljah i blagdanah sve dalje širi, dočim se kazneni zakoni, gdje jošte i obstoje, od svjetovnih činovnikah većinom više nevrše i na katoličke blagdane po osnovi nasrtava. I u tom je Thurgava opet znamenita, jer se tude katolikom oduzelo tri blagdana na silni zahtiev onoga savjetnika, koj protestantom jednaka tri blagdana sve do ovoga hipa svetkovati dozvoljava. U gdjekojih kantonih naredila je glasovna većina nekatoličkih vlastih proti katoličkomu pučanstvu, da se katolički blagdani ukinu, pak ako crkva nebi na to pristala, zagrozilo se uzkratiti državnu zaštitu za sve katoličke blagdane.

8. Da se svuda ruševine vide ukinutih kapitulah i samostanah, kojih se imovina jednostavnim zaključkom većine proglasila imovinom državnom, u državnu blagajnu metnula i s malom iznimkom katoličkoj crkvi, njezinim svrham i članovom uztegnula.

Sve te točke dokazuje spomenica mnogobrojnimi fakti iz biskupije baselske, i opaža, da niti ovo znatno gradivo s dokazi nemože da se smatra podpunim, jer se sila drugih žalostnih činah moralo mimoići. Ali i navedeni čini dotiču više nego-li treba, da se dokaže, kako se u biskupiji baselskoj zakonim i presizanjem državne vlasti organi katoličke crkve u svojih nerazsvojivih pravih težko vriedjaju u njihovu vršenju prieče, iz svoga službenoga položaja u crkvi iztiskuju i tako u svakom obsegu crkvene uprave zaustavljaju, te nemogu vršiti dužnostih duhovne pastve; kako se s druge strane religiozna sloboda i crkveni život katolikah u ženitbi, školi, svetkovanju nedjelje i religioznih redovih prieči i tlači, a to toliko, te bi se, ako smetanje, koje se udjelotvoruje proti ustavu crkvenomu i religioznoj slobodi, potraje duže i Bog izdašnije pomoći nepruži, po ljudskom računu katolička vjera i crkva u tih državnih predielih sjegurnoj propasti morala promaći.

U trećem odsjeku pogledavaju biskupi u budućnost i pitaju: Kakova će biti budućnost našoj otačbini i kakova će biti u njoj sudbina našoj crkvi? Idući povjestnim putem u sadanjosti nevidjesmo liepe slike prijašnih vremenah na polju religioznom, već se je ona naprasito pretvorila u sliku žalobnu. U mnogih krajevih vidjesmo ruševine samostanah i učilištah nasilno razorenih, mnoge vidjesmo verige, kojimi se ruke crkvi sapinja, vidjesmo težki jaram pritlake, kojim se ona tlači. Pak svih tih udaracah nebi imalo biti dosta, već nove smišljaju i predlažu. (Neki spis iz Berna zahtieva od vlade, da zakonom i strahovanjem katoličku crkvu zakuje u lance, kad jošte nije pošlo za rukom s njom se razkrstiti.) Katolički puk, koj u ogromnoj većini u znoju lica svoga pošteno kruh svoj služi i kao što svi ljudi inače jošte s mnogimi se mukami i nevoljami u životu bori, živi tiho i skromno oko ognjišta domaćega, te nije vikao u javnih listovih i bučnih skupštinah govoriti ob onom, što mu srce tišti. Tim većma valja da iztaknemo mi istinu, da je uslied svega što biva veliko nezadovoljstvo zavladalo u svih slojevih i staležih katoličkoga pučanstva, a očituje se u obćenitoj pritužbi ovako: Nam katolikom nedaju nigdje mira, na naše biskupe i svećenike, u obće na našu crkvu neprijateljski udaraju neprestano, mi smo na mnogih mjestih hudoj samovolji žrtva, naša religiozna prava nemogu naći u vlastih nikakve zaštite. S toga je svim prijateljem otačbine znamenita dužnost na sve strane preporučivati pravednost i umjerenost, ter kada treba, to držati. Stranka skrajnoga pravca upire se na svaki mogući način, kako bi se dokopala absolutnoga gospodstva i oštrac zabola u crkvu katoličku, koja je njezinu radu največma na putu; ali ta stranka diže barjak svoj u obće na juriš proti kršćanstvu. Kad bi samo tiranskom svojom silom uspjela proti katolikom, tada bi za cielo takodjer na religioznu slobodu naše protestantske braće udarila. Po tom je na zajedničku korist, da se katolici i protestanti u toj borbi slože, a protestanti branit će svoju vlastitu pozitivnu vjeru kršćansku, ako nepravednomu progonstvu na katolike stanu na put i pripomognu, da se vjerozakonski mir za katoličku crkvu i njezine članove uzpostavi i s nova učvrsti.

Za temelje i jamstvo povratku i uzdržavanju toga mira drže biskupi sliedeće pravne zasade, koje podastiru saveznim vlastim, da bi jih u savezni ustav uvrstile.

1. Crkva katolička i protestantska pak slobodno i neomedjašeno vršenje vjeroizpoviedi i bogoslužja kato-

Digitized by Google

ličkoga i protestantskoga zajamčena je u svem obsegu saveza švajcarskoga.

2. Religiozni i crkveni poslovi kršćanskih vjeroizpoviedih riešavaju se i upravljaiu od dotičnih poglavarah crkvenih po svem obsegu crkvenih dužnostih slobodno i nezapriečeno.

3. Poslovi mješovite vrsti, što se protežu na ženitbu, škole, samostanske zavode i pobožne zaklade, imale bi se bez uštrba za crkvena prava u paritetskih kantonih oddieliti od političnih i po dotičnih vierskih članovah osebice riešavati i upravljati.

4. Kršćanskim se vjeroizpoviedim zajamčuje cjelovit obstanak njihovih vierskih školah i učilištah, religioznih i crkvenih zavodah svake vrsti, isto tako nezapriečeno podizanje takovih zavodah, te se od političkih vlastih kantonskih nesmie ništa proti njim naredjivati i poduzimati.

5. Nerazrešivost ženitbene sveze za švajcarske katolike priznaje se po savezu.

6. U savezna vieća i vlasti mogu se birati svi švajcarski gradjani, koji gradjanska prava i časti uživaju.

7. Svi religiozni sborovi od katoličke crkve priznani i odobreni trpe se i štite poput svjetovnih sborovah i družbah u Švajci.

8. Savezni zakon štiti kršćanske crkve i što na njihovu vjeru i službu božju spada, isto tako njihove poglavare i religiozne uredbe proti zloporabi štampe i proti svim preventivnim naredbam (Placet) u pogledu crkvenih proglasah, koji se poput svih drugih publikacijah podvrći smiju samo onim obćenitim zakonom, što su naredjeni, da osjeguravaju družtveni red, privatno poštenje i javnu ćudorednost.

Nadati se je, da će katolički puk u Švajci sav savcat uz taj program svojih biskupah pristati, jer jedino zahtjevi u njem sadržavani pružaju jamstvo za povratak i obstanak religioznoga mira u Švajci. Na koncu spomenice, kojoj smo bitni sadržaj eto priobćili, upravljaju biskupi na članove savezne skupštine ove rieči:

„Dederte, visoko štovana gospodo, da religiozna sloboda, koju mi svojim evangjeličkim sukršćanom od srca uštimo, takodjer za katoličku crkvu i njezine članove opet bude živom istinom; odlučite se okaniti staroga nepouzdanja i s pouzdanjem odstraniti nenaravan sustav državne pritlake na polju crkvenom, što radja tolike smetnje i tolike je duboke zadao rane; tada ćete katoličke svoje sugradjane na vječnu hvalu obvezati i otačbini nutrnji mir donieti."

---

21. Generalna skupština katoličkih družtvah Njemačke.

U vrieme, kad je ne samo katoličtvo nego u obće vjera jako pala u svietu; kad se još sveudilj čine grozoviti napori, kako bi se i ono srušilo, što još gdje stoji, i ugušilo sasma, što gdje skromno tinja: u to vrieme valja pozornije pratiti pojave, u kojih se duh kršćanski ne samo kako god vidi, nego vrije i svoju jakost odaje. Takov je pojav rečena katolička skupština u Njemačkoj. Katolici broje u Njemačkoj jedva trećinu stanovničtva, oni su raznimi sgodami izgubili najbogatije zaklade svojih predjah, duh vieka i onuda je haračio: no katolici živu i jačaju se sve više. Neda se tajiti: vatikanske odluke s jedne strane, a s druge sjajne pobjede pruske učiniše u najnovije vrieme katolikom vrlo mučan položaj; no oni nepredaju, već se bore, a u borbi je život. Pogledajmo dakle, kako se taj život pokazao na rečenoj obćenitoj skupštini!

To najbolje pokazuje ono njihovo očitovanje i one resolucije, što su naštampane u posljednjem broju ovoga lista, no ima toga i drugoga, što će se ovdje vidjeti.

Skupština se je sastala u Majncu 10. p. m. te je sliedećih danah od 11. do 14. imala četiri tajne, a četiri javne sjednice. Učestnikah je bilo preko 2000, a to muževah iz svih krajevah Njemačke, knezovah, doktorah, trgovacah, djakah itd. Premda je bilo mnogo svećenikah, ovi su se u množini svjetovnjakah skoro izgubili. Predsjedao je skupštini gradski viećnik Baudri, a podpredsjednici biahu: grof Ludvig Arco-Zinneberg i baron Franz Wambolt. Odsječni pako predsjednici biahu: za formalia i izvanske poslove baron Felix Loë, za kršćansku dragost (christiana charitas) dr. Lingens, za znanost i štampu kanonik Molitor, za misije baron Wilderich Ketteler, za socijalno pitanje baron Schorlemer-Alst. To smo za to spomenuli, da se odmah vidi, kakovih je tu bilo ljudih, i s kakovimi su se pitanji zanimali.

Kako rekosmo, sjednice biahu tajne i javne, a osim toga viećali su odsjeci. U tajnih sjednicah stavljali bi se predlozi i odluke činile, one su bile upravo za posao; u javnih pako držali su se govori, podobni slušateljstvo stranom poučiti stranom probuditi u pitanjih, koja danas ponajviše svietom giblju.

U tajnih sjednicah izraženo je sućuvstvo katolikom badenskim, koji u novije vrieme mnogo trpe; iz istoga razloga izjavila se je zahvala biskupom švajcarskim. Biskup ermelandski i biskupi bavarski počašćeni su adresami za muževno postupanje naprama vladam u pitanju papine nepogrešljivosti. — Tu se je zaključilo podupirati Bonifaciusverein za misije, koj izdaje do 40.000 talirah, te uzdržava preko 200 misijah i 260 školah; za tim Xaveriusverein za svietske misije, Raphaelverein za podporu izseljenikom Niemcem, i Josephverein. Skupština se je zanimala jako sa socijalnim pitanjem, te se je odlučilo 1. stvarati kršć. radničke zadruge. 2. Dati kroz posebnu komisiju točnije iztražiti oekonomičko i socijalno stanje radnikah, da se uzmogne temelj udariti „radničkomu pravu." 3. Stvarati asso-

Digitized by Google

ciacije, koje bi radnikom gradile doličan zdrav stan. 4. Izdavati kršćanske-socijalne listove. — A glede same štampe odlučili stvarati katoličke zadruge za štampu, podupirati katoličke listove; glede škole pako: opirati se državnomu monopolu, pak stvarati paedagogičke zadruge, kakove su postale po Bavarskoj. Preporučili su takodjer dizati mladenačka društva i časopise, koji toj svrsi služe.

I u javnih sjednicah pala je mnoga mudra rieč i mnoga liepa opomena. Medju svimi se je pako odlikovao čuveni biskup moguntski, baron Ketteler; za to ću iz njegova govora navesti njekoliko izrekah. Govorio je o liberalismu i njegovu nečednu čedu, socializmu. Reče najprije, da se netreba tužiti, što se boriti imamo, jer da se istina i pravica uzdržava samo borbom. Nije veli ta borba značaj samo našega vremena, jer onoga sretnoga staroga vremena, kad je samo pravica vladala, da nebiaše nikada. Pa prešavši na liberalisam, reče, da mu se dadu razlikovati tri faze. Liberalisam njekoč da nebiaše kakov gotov sustav, on se je razvio u borbi proti absolutizmu; al sadašnji liberalisam da je zaključen sustav, koj hoće, da ga svi drže pravim istinitim, a to zato, jer tako kažu njegovi sljedbenici. Tko niječe, taj je neprijatelj svake kulture i razuma, taj je mračnjak, ultramontanac. Proti tomu sustavu ništa nepostoji pravom, nikakova nagoda, nikakov zakon, nikakovo obećanje principsko, nikakovo kršćanstvo. Današnjemu liberalismu može se samo nerazum protiviti, a toga treba izagnati policijskom batinom. Prijašnji liberalisam zahtjevaše slobodu za sve, današnji pako za sve silu, koji god nisu njegova mnienja. Njemu su dopušteni iznimni zakoni, placeti, praeventivne naredbe. Nadalje je razlika medju prijašnjim i sadanjim liberalismom ta, što se je prijašnji znao sačuvati od mrieže velikoga kapitala, današnji usuprot uzko je spojen s bogatari, koji ga skupo plaćaju. Njegov smjer dade se sabrati u ove rieči: država bez Boga, država bog, rat na pravoga Boga kroz državu. Dakako, da tu za crkvu neima mjesta. No i njemu se našla neprilika: rodjeno njegovo čedo, socializam. Ako liberalisam hoće, da je samo država bog, socialisam neće, da bude ikakov bog; ako liberalisam skida religiozni karakter ženitbe i uvodi civilnu ženitbu; socialisam viče: oha, onda je sve samo naša volja, a mi se povodimo za onim, što nam je drago. Liberalisam veli: državni zakon je absolutan, proti njemu neima nikakova drugoga prava, imovina je samo nepovrediva, dakako osim crkvene. Ali socialisam kaže dosljedno: ako je država jedini izvor prava, tad nam je slobodno revidirati i privatnu imovinu i pravo baštine, jer je to kruta nepravednost, da njekolicina posjeduje sve, a velika masa ništa. Pa ako liberalisam niječe vječnost i materijalni užitak označuje kano jedinu svrhu ovoga života, to kaže socialisam, da se i on ruga vječnosti, ali da onda nesmije biti, da se 90% trudi i muči zato, da 10% posjednikah uživa sve slasti. Tako tko se stavlja na stanovište liberalisma, taj mora i posljedice socialisma posrkati. Proti tomu veli biskup, jedina je protimba kršćanstvo, koje sbilja izjednačuje u posjedu dobarah velikih vječnih, prama kojim dobra zemaljska nisu ništa.

Pokraj toga govornika spomenut ću još jednoga, komu se u ovakovu družtvu danas malo tko nada, a to je medicinae studiosus Lieber. On će skupštini da razloži načela katoličkih zadrugah djačkih. Tim je zadrugam veli geslo: katoličtvo, znanost, vesela ćud. Mladić treba da pristupi k ovakovim zadrugam, ako hoće da spasi svoju vjeru. Na njihovom barjaku stoji vjera i znanost. Oni ljube znanost, ali ju nižu na vjeru, oni štuju znanost, al se nepodvrgavaju nepogrešljivoj znanosti, koja proti nepogrešljivom papi meće nepogrešljivoga profesora. Napokon oni su vesele ćudi, a to zato, što stoje na temelju katoličkom.

Prof. Philipps pobijao je tobožnju opasnost, koja bi imala prietiti državi od papine nepogrešljivosti. Grof Scherer izvjestio je skupštinu o tom, kako se Švajcari složno kupe oko barjaka svojih biskupah. Jedan Hollandez reče, da u Belgiji i Hollandiji vlada nečini nikakove zapreke vjeri u papinu nepogrešljivost, nit sprema ikakov tobožnji uztuk. Jedan govornik preporučao je bratovštinu kršćanskih materah, drugi — trgovac — katol. trgovačke kongregacije, drugi opet družtvo sv. Vinka. Dr. Heinrich kat. zadruge u obće, da se posvuda što više uvode i uzdržavaju.

Nego će tko pitati: te je sve lieoo, ali što hasne najljepši zaključki i najjače preporuke, ako se neizvode. Gdje je organ za to?

Ima takov organ, a taj se zove: centralni komité katoličke generalne skupštine. Tomu je odboru zadaća, da zaključke generalne skupštine po mogućnosti izvodi, da stvori podpunu organizaciju katoličke stranke, i da prihvati iniciativu u svih poslovih, koji nanj spadaju. Centralni komité se sastoji: iz upraviteljstva, poslovodjah i članovah. Upraviteljstvu je na čelu kano predsjednik knez Löwenstein, podpredsjednik je baron Loë a tajnik dr. Niedermayer. Zatim su referenti: za misije i kršć. dragost, za znanost i štampu, za socialno i rimsko pitanje i za formalia. Referenti imaju na to gledati, da nijedna stvar, koja se tiče kat. interesah a spada na komité, neostane zanemarena. Poslovodje pako imaju u dotičnih diecesah uz pripomoć članovah odborskih izvršivati zaključke. Odbor naime ima u svakoj diecezi više svojih članovah, tako da ima odbornikah svega skupa do 270, a nastojanje jest, da jih bude i 300. Predsjednik obći s odbornici kroz okružnice, osim toga budu u osobito važnih stvarih i plenarni sastanci. Sada nješto o djelovanju toga komitéja. On je bio poslao adressu biskupu linačkomu, kano hrabromu boriocu za slobodu crkve u Austriji. Da se pomogne pokriti koncilu javne troškove, bio je plenarni sastanak u Frankfurtu 1870. razpisao poziv, komu je

Digitized by Google

bio posljedak, tomu je mogla jedna deputacija početkom g. 1871. predati sv. otcu 340.000 franakah. Komité je nastojao doći u savez sa sličnimi zadrugami u drugih zemljah. Uspjeh je bio taj, da se je 20. rujna 1870. sastalo 30 katolikah iz svih krajevah u Genevu, gdje su medju ostalimi osnovali genevsku korespondenciju. A pred njekoliko tjedanah bio je drugi takov medjusobni sastanak u Einsiedelnu, gdje je došla petdesetorica gospode iz svih glavnih državah evropejskih. Kad su neprijatelji crkve oteli papi i Rim, pozvao je komité katolike na sbor (Wallfahrt) u Fuldu, da na grobu sv. Bonifacija mole Boga, da zaštiti sv. otca. 12. Listopada 1870. prinielo je više od 100 svećenikah ondje žrtvu, više od 1700 primilo je svetu pričest, tisuće vjernikah punile su božji hram. U Fuldi su katolici iz svoga sastanka izdali protest, poslali na sv. otca adresu, potakli te se izradila spomenica o rimskom pitanju, pobrinuli se za vraćajuće se papine vojnike. Taj sbor u Fuldi učinio je u Njemačkoj izvanredno gibanje: masse katolikah sastale se na Rhenu u Bavarskoj, u Manjcu, Kölnu, Münchenu itd. a sastanci su bili i u Lincu, Beču, Gradcu itd. Na plenarnom sastanku (komitèja) u Frankfurtu 17. veljače stvorili su se zaključki tičući se papinoga jubileja. Deputacija od 900 osobah otišla je k svetkovini u Rim, na čelu joj knez Löwenstein. Predalo se je sv. otcu 350.000 franakah, 31 kista paramentah itd. za misionare od njemačkih gospodjah i gospodjicah išla je s deputacijom.

Nego da se vratimo još na samu generalnu skupštinu! Kako dobrim katolikom dolikuje, koji se nesrame u vanštini pokazati vjeru svoju, bilo je tu činah i zaključakah, kojim se nevjerni sviet jako uklanja. U predbježnoj sjednici i u posljednjoj papi su samo izneli živahan živio! Papin list je čitan. Predsjednici bi tako u javnih kako u tajnih sjednicah molili prisutna biskupa, da blagoslovi skupštinu. Dakako da se je skupština otvorila sa službom božjom, ali je osim toga jedan odsjek predložio, da bi odsele prigodom glavne skupštine članovi primali sv. pričest. Skupština nije u tom pogledu nametnula nikakove nužde, no je samo naložila centralnomu komitèju, da se pobrine, kako će oni članovi, koji budu željeli, moći se pričestiti. Skupština je odlučila, da bi se kobni 20. rujan, kano dan porobljenja papinoga, obavio žalobnom službom. Preporučila je molitve za švajcarske katolike; napokon se je preporučilo skupštinarom, da se u što većem broju nadju na sboru (Wallfahrt) pri blaženoj Majci od Kevelaara.

Skupština se je završila svetčanim objedom, gdje je bilo 400 gostih, i gdje je našao priliku biskup moguntski poslje napitnice za papu nazdraviti njemačkomu caru i velikomu vojvodi hesenskomu.

Viestnik.

Zagreb. Presv. i prečastni g. biskup **Paškal Vuičić**, apoštolski namjestnik u Bosni, stigao je prekjučer ovamo. Poglavita svrha ovoga njegova puta i pohoda u Zagrebu jest narediti se s poglavarstvom sestarah milosrdnih, kako bi se postavila za nje naselbina u Bosni za obuku ženske mladeži i druge dobrotvorne svrhe. Koliko do ovoga časa znamo, čeka u glavnom gradu Sarajevu na milosrdne sestre liepa sgrada za učionu i stan jim, a sporazumak s poglavarstvom zagrebačkoga samostana kao pokrajinske matice uspio je biskupu dobro, ter će koncem ovoga mjeseca biti odavle u Sarajevo odpravljene četiri sestre vrstne učiteljice. Spomenuti nam je ovom prilikom, da su po nastojanju pruskoga konzulata u Sarajevu i Mostaru namještene protestantske duvne tako zvane djakonice, Njemice; nu kako budući posve tudje duhom, jezikom i svim načinom niti same za sebe nemogoše viknuti i obviknuti, niti se djelovanjem preporučiti, tako se pače zamjeriše svim vjerozakonom svojom vierskom, pravije skoro očito nevjerskom propagandom. To je pospješilo želju i odluku: da bi se tamo kao učiteljice namjestile katoličke duvne, vješte jeziku hrvatskomu i lakše uputne za sve potrebe i osebunjke provincije. Željno jih dakle izgleda ne samo puk katolički nego i ostali, i u Sarajevo eto jih; za Mostar radi se, pak je sva prilika, da će i tamo skoro.

— Vis. vojni ministerij imenova svojim dekretom gospodu kapelane naše nadbiskupije Antuna Vörösa i Rikarda Filipašića za vojničke kapelane u rezervi. To je prvo kod nas imenovanje, gdje po novom zakonu vojna vlast samovlastno zapovieda sa svećenikom, koji je kano duhovnički kandidat bio zapisan u vojsku.

Ugarska. Knez nadbiskup ostrogonski i primas ugarski Šimor, napisa za svoj kler na latinskom jeziku okružnicu. Ima 48 stranah u četvrtini, i jedan dodatak od četiri strane. Piše samo o dogmi nepogrešljivosti. S početka spominju se krive nauke što se u novinah i spisih, ob obsegu papinske nepogrešljivosti šire, prem su tako puste i lude, kano i ona: da se duhovnik sv. redom vadi iz broja ljudih umrlih i griešnih, pak dobiva svojstva božanska. U savezu s tim spominje s gnjevom propovjednike a là Michelis, koji se takodjer u Ugarsku rivaju naučat svoju „učenu“ nevjeru, niti nesluteći, kako u narodu tuda glede nauka dogmatično uglavljenoga vlada jur stara vjera. I kako je stara vjera u Ugarskoj vladala počima sada u okružnici dokazivati dugo čiglo citatah. Prvi je očitovanje ugarskoga klera proti galikanskim resolucijam, za primasa Jurja Selepčenja u Ostrogonu g. 1682. a kojim se papinska nepogrešljivost razgovetno izpovieda i brani. Zatim se navode citati iz pisamah budimskoga kapitula od g. 1253. kralja Ladislava 1279. biskupijske sinode ostrogonske od 1560. Ferdinanda I. od g. 1564. Tako redom za svako stoljeće broje se dokazi sve do provincijalne sinode u Ostrogonu g. 1858. i u Kaloči 1863. zatim iz pastirskih poslaničah kardinala Scitovskoga, nadbiskupa kaločkoga

Digitized by Google

Kunsta, nadbiskupa zagrebačkoga Haulika, jegarskoga Bartakovića, biskupah Fogarassya, Kovača itd. pak i istoga biskupa djakovačkoga Strossmayera. Za tom historičnom razpravom sliedi novo čislo argumentah na latinskom i magjarskom jeziku iz bogoslovnih, kanonističnih i povjestnih knjigah i listovah, pak iz bogoslovskih thezah zadnjih godinah. Staru tu vjeru, kaže okružnica, izpoviedaju stotine godinah složno i jednako sinode, nadbiskupi i biskupi, kanonici i župnici, profesori i pastiri, svjetovni i redovni duhovnici. Taj nauk naučan je na sveučilištu i gimnazijah, u seminarih i javnih školah, s katedre i s prodikalnice, tako da je težko ikoja zemlja, koja bi ovako jednodušno vjerovala i naučala taj članak vjere, kako Ugarska. Što su se pako ugarski biskupi na koncilu krzmali i protivili, nije to, veli prabiskup Šimor, bilo porad nauka, nego porad dvojbe, je-li shodno i uhorno dogmatično ga ustanoviti. Na koncu govori okružnica posebice kleru, a jezgra svega toga nagovora jest: neka sami sude, nije-li stvar očevidno dokazana, nije-li to u Ugarskoj vjera starinska i da je stara vjera, koja je Ugarsku kroz dobre i zle dane pratila i kriepila, današnji dan tako malo pogibeljna državi, kako i crkva sama. Dodatak je razprava doktorandska Jansena, kojom brani nepogrešljivost papinu. — Okružnica podpisana je 8. rujna, dakle tri dana prije, nego je Jekelfalusy čuo verbum regium. Ova okružnica prouzrokovala je veliko veselje osobito u onih krugovih, koji su na Ugarsku u vierskom pogledu pak i na episkopat težkim srcem pomišljali ter sve kano mrtvo osudili, dočim sada okružnicu primasovu smatraju kao znak snažna i odvažna života.

N j e m a č k a. Protestkatolički odbor naumio je svoje crkveno pitanje baciti u sabor, iz sabora pitat ministre, a pitanja su već gotova. Pitanja ta imaju biti povodom, da bi država očitovala: 1. novim protestantom daje država podpunu zaštitu naproti nasilju rimske kurije; 2. zaštitu u gojitbi i obuci; 3. zaštitu novim obćinam; 4. razlučbu med državom i crkvom ter podpunu viersku slobodu čim prestaje svaka potreba za konkordat. Upit stavilo je jur 46 poslanikah napredne stranke (Fortschritts-Partei). Sva je prilika ter će se iz sabora dirnut takodjer u papinskoga nuncija, jer kako jur listovi graknuše, tužba je na njega, da s ježuviti snuje urotu proti državi.

Objava i poziv.

Družtvo sv. Jeronima u Zagrebu, izdavajući i šireći pučke spise, steklo je jur liepu kitu članovah, dotjeralo si glavnicu preko 20.000 stot., osjeguralo svoj obstanak. Nego za još ljepše procvjetanje družtva, te da knjige družtvene laglje probiju u puk, a i družtvo samo si steče više novca za izdavanje knjigah, preporučali su mu vrli rodoljubi i veliki za narod osobito zaslužni muževi, da prima i godišnje članove sa što manjim godišnjim prineskom, nebi-li se, po primjeru slovenskoga društva sv. Mohora, koje broji preko 17.000 članovah, i njemu hiljadili članovi, a knjige dopirale i u siromaške kolibe. Toga radi je glavna skupština društva svetojeronimskoga, obdržavana ljetos 21. kolovoza zaključila mimo doživotnih članovah primati i godišnje članove sa prinosom od 50 novč. a. vr. Izvršujući ovaj zaključak objavljuje upravljajući odbor istoga društva sljedeće:

1. Rečenim zaključkom nemienja se nipošto ono, što je do sada valjalo glede pristupa članovah i njihova prinosa, nego se samo uvadja (za sada pokusa radi) nova vrst članovah, koji su samo g o d i š n j i, t. j. kojim prinos i članovanje valja samo za j e d n u godinu.

2. Godišnjim članom postane, tko najedanput plati 50 novč. a. vr. Za tih 50 novč. dobit će sve knjige, koje bude društvo izdalo god. 1872., a tih knjigah bit će n a j m a n j e tri.

3. Prinos mora se b e z p l a t n o dostaviti odboru najduže do konca ožujka god. 1872.

4. Pristupajući članovi predavaju svoj prinos i dobivaju knjige ili neposredno kod odbora, ili pako posredno kod društvenoga povjerenika, tako ipak da sami nose troškove za opremu.

5. Odbor moli gg. dosadanje povjerenike, da izvole medju pukom preporučati rečeni zaključak skupštine i kazat mu korist; nadalje kupiti prinose i bezplatno do konca ožujka 1872. odboru dostaviti.

5. Nego dosadanji broj povjerenikah nemože biti dovoljan za povoljan uspjeh rečenoga zaključka. Trebalo bi svakako povjerenika u svakom povećem i za obćenje sgodnijem mjestu. Ali odbor nezna, tko bi sve bio voljan i kadar uzeti na sebe povjerenstvo. Toga radi pozivlje sve rodoljube, naročito svećenike, učitelje, obćinske bilježnike, da se izvole odboru sami prijaviti, kojim kaže rodoljubno srce, da bi sbilja mogli kano povjerenici koristiti društvu i služiti svomu puku. To neka izvole učiniti namah, da jih odbor znade, te jim uzmogne dati povlasticu. No odbor će biti zahvalan i onda, ako najprije što uzmognu skupe, pa onda skupa s prinosi objave svoju spremnost.

7. Povjerenikom, osobito gdje nije velik broj pristupajućih članovah, preporučamo za njihove pošiljke „poštanske naputnice", gdje ime i mjesto dotičnoga člana valja zabilježiti. No i inače za novčane pošiljke dobre će biti naputnice, a za dopisivanje „karte dopisnice."

Društvo neima druge težnje, nego da valjane pučke knjige probiju u puk, da mu omile sbilja, i dobra ploda donesu. Za to se smije uzdati i preporuča i podporu svih pravih rodoljubah bez razlike.

Odbor družtva sv. Jeronima.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh. pomoćnici: Jos. Petek iz Ivanca u Štridovo, Vid Jakševac iz Kamenice u Ivanec, Vjek. Pavlović iz Petrovine u Kamenicu, Mio Kelečić od sv. Martina pod Okićem u Gjurgjic, Ivan Hangi iz Gline u Dubovac.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 42. Tečaj XXII. U Četvrtak, 19. Listopada 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Nazarenstvo u Sriemu.

(Konac.)

Izim „Otčenaša“, neznam, da-li se još kojom molitvom služe, i taj nemole na glas, no svaki u sebi, stojeći i obje ruke na prsa držeći, bez znaka svetoga križa, što je očito izpovjedanje vjere kršćanske.

Kod koga se skupe, kod toga običavaju i blagovati, i ako je k tomu od potrebe, zbog zakašnjenja ili daleka puta u rodno mjesto svoje i prenoćiti, držeći se sv. pisma, gdje se veli: „I u koji grad dodjete i u koju kuću udjete, ondje budite, jedite i pijte što u njih ima i što se donese pred vas.“ Luk. pogl. 9. red 4. pogl. 10. red 7. pogl. 10. red 8. U tom djelu pokazuju pravi komunizam, jer što se jestiva tiče, sve se za obće dobro smatra, bilo to od pojedinih mještana ili stranaca donešeno, ili pako od one kuće pripravljeno, u koju se skup skupio i tudjer se zanoćio. Neukorava se onaj, koji ništa nedonese, a bez ustručavanja k blagovanju pristupa, niti bi mogao u družtvu ostati a da neblaguje š njima.

Da taj komunizam i do krajnosti dovode, i da ga, kao što se veli, na uštrb ćudorednosti zloupotriebljavaju, nemogu nikako vjerovati, jer kod prostaka, osobito pako u našem narodu, nije razpuštenost toliko mah otela, da bi bludnost očevidno i bez svakog stida tjerao i vršavao, a pokraj toga, kao strastni revnitelji i nabludjavaoci sv. pisma, moraju se sjećati riječi svetoga apostola Pavla u poslanici židiama na pogl. 12. red. 15. i 16.: „Gledajte, da nebude koj nečist i bludnik medju vama.“

Po načelih vjere njihove mogao bi reći, da ako se još druge osim čisto nabožne svrhe u nazarenstvu tražiti dade, to bi nas na tu misao navesti moglo, da za tijem žude i teže, kako bi hierarhiji, ako ne kraj učinili, moć ograničili i oslabili. Povoda ovoj ideji, dade mi nuz ostalo i pripovjedanje ovdašnjeg gosp. župskog pomoćnika, komu jedan Nazarenac odricaše spasenje, ako se neodreče čina svoga i neprimi se nazarenstva, kao najsjegurnijega puta, po komu se ide do blaženstva; k tomu još i mržnja njihova na svećenstvo.

Načela su im u glavnom ova: Vjerovanje u Boga otca stvoritelja, i Isusa Krsta odkupitelja, u Duha svetog posvetitelja, u obćinu svijuh pravovjernih, u život vječni i u vječnu nagradu poleg zaslugah. Sve ostalo smatraju za izlišno i nedostojno vjerovanja njihovoga. Neimaju osim deset zapovjedi, što no ih Bog Mojsiji dade, nikakvijeh drugih zapovjedi i samo ono im je griješno, što je protivno tijem zapovjedma. Poleg ovijeh zapovjedi vjerovat im je u jednoga Boga i neimati drugijeh osim njega. Nije im graditi ni lika rezanoga ni slike od ičega, što je na nebu i na zemlji; niti im se klanjati, niti im služiti zaradi kaštige, kojom će kazniti Bog revnitelj grijehe otacah i na sinovima, tja do četvrtog koljena; nesmiju se kleti imenom božjim, niti ga psovati ni samo uzalud u usta uzimati: nuz to imadu se čuvati, da im nikakova griješna riječ iz usta neizadje.

Što se ove zapovjedi tiče, može se reći, da su strogi i to možda i prijeko mjere strogi u izvršivanju njezinom. Jer zbilja, nećeš u cijelom domu nazarenskom, ako u istoj sami Nazarenci živu, nigdje ni jedne svete slike, ni jednog svetog kipa, pa ni samog razpela vidjeti, kamo-li ćeš gdjegodj čuti, da se pred slikom i kipom klanjaju i da ih cjeluju; isto tako nećeš ni jednoga pravoga Nazarenca čuti, da bi zloupotriebio ime božje ni u zbilji, mlogo manje pako ma u kakvoj

Digitized by Google

godj šali. Za potvrdjenje istine ove navodim slijedeći dogodjaj: Jednom donese se u ovdašnju grčko-iztočnu crkvu dijete na sveto kršćenje. Slučajno desi se kum Nazarenac i to iz novijeh Karlovaca (Sasa). Ovdašnji svećenik, gosp. M. Ž., nepoznavajući ga kano Nazarenca, ponudi mu pri kršćenju po postojećem običaju krst, da ga cjeluje. Pokle je dugo zatezao i konačno odbio cjelivati ga, dosjeti se svećenik, da će možda Nazarenac biti, kao što i bì, te upravi na nj' pitanje: „Zašto krati cjelova krstu, u kom svaki pravi kršćanin nestidi se štovati uspomenu propetoga Isusa i Spasitelja svijeta?“ Odgovori: „To drvo, koje mi cjelovati pružate, nije dostojno tolikoga štovanja, da ga u ime Isusa cjelujem, još manje zaslužuje zastupati onoga, koji je na njemu pogrdno razpet i umro.“ Nehajuć razborita i umna razlaganja i dokazivanja svećenikova, osta pri nepokretnoj upornosti svojoj.

Dan odmora t. j. nedelju imadu svetkovati i bogoljubna djela činiti; u ostale dneve imadu raditi sebi i bližnjem svome pri svakoj potriebi. Toga radi, osim dana posvećenijeh uspomeni Isusovoj nepraznuju nikakovog drugoga praznika. Štovat im je starije, osobito pako otca svoga i mater svoju, jer kroz to, vele, služe dug život na zemlji i vječno blaženstvo u nebu. Nit im je slobodno ubiti, niti bludjeti, niti krasti, niti lažno svjedočiti, niti išta poželjeti što je tudje. Ove zapovjedi nuz nekoja načela kršćanskoga zakona drže, a sve drugo zabacuju.

Na račun one zapovjedi, koja ubiti zabranjuje, usudjuju se protiviti državnom zakonu, te toga radi, kad bijaše jedan, i to mal' da ne iz novijeh Karlovaca, kao vojnik g. 1866. pozvan na vojnu, moradoše silu upotriebiti, da se u red vojnički stavi, ali nikako ga prisiliti nemogoše, da na sebe vojno remenje prekrsti i da ubojno oružje u ruke svoje uzme, štiteći se božjom zapovjedju, te navodi: kad mu slobodno nije nikoga ubiti, nemože niti mu se dopušća po zakonu njegovom i samo ubojno oružje u ruke svoje uzeti. Radi te prodrzljive nepokornosti i upornosti bude pukovinskim zatvorom kažnjen, ali nipošto natjeran, da ide na vojnu. Kažu, da je kroz cielo to vrijeme, dokle rat trajaše u zatvoru presjedio, i istom po učinjenom miru iz zatvora izpušten bio.

Crkvenih zapovjedi neimaju, niti priznaju crkvu kano skupštinu pod upravom i vlašću ma kakvog i budi kojim imenom nazvanog crkvenog poglavara. Zato im se čini i crkva izlišna, kano dom božji, koju nepohadjaju, držeći se riječi Isusovih, koje izreče Samarićanki kod zdenca Jakobljeva, blizu grada Sihema: „Ženo! vjeruj mi, da ide vrijeme, kad se nećete moliti otcu ni na ovoj gori ni u Jeruzalemu.“ Ivan pogl. 4. red 21. — Poslije: „Ali ide vrijeme, i već je nastalo, kad će se pravi bogomoljci moliti otcu duhom i istinom, jer otac hoće takovijeh bogomoljaca.“ Ivan pogl. 4. red 23.

Nedrže nikakvoga posta, niti imaju razlike izmedju mrsnih i postnih jela. Neizpovjedaju se, niti se pričešćuju, jerbo drže, da to nije Isukrst naredio, a nuz to glave, da jedini Bog, koga nitko kadar zastupati nije, može čovjeku grijehe oprostiti. Naredjenu posljednju večeru uspomeni Isusovoj, obdržavaju u onoj istoj formi, u kojoj je on sa učenicima svojima blagovao, nedajuć joj nikakvoga svetoga otajstva, za to im pričest, ili sveta hostia, nije tielo Isusovo. Neimaju zabranjenih dana za veselje, ni samo jednoga prijeko godine, jer vele, da oni samo u Bogu i u onom što je njegovo, svoje veselje nahode, a za drugo, pa još zabranjeno veselje da i neznadu. Svatova nečine, zašto bo ni sakramenta ženitbe, kao ni drugijeh inih sakramenata, nepriznaju; taj je po njihovom shvaćanju samo zajednička sprega, ne pako nerazvezljiva sveza muža i žene, i to za vrijeme trajanja medjusobne ljubavi i nagnuća jednog naprama drugom. Odnošaje, koji se tiču medjusobna imanja i po Bogu dobivene djece, uglavljuje pismena pogodba (contract) još u početku prije njihovog sdruženja sklopljena pred dvojicom svojijeh svedoka, a neznam od koga potvrdjena, i po njoj riješava se sva razpra, koja bi nastala pri mogućem razstanku.

Da se malo nazad povratim. Rekao sam da neimaju nikakovijeh sakramenata, pa ni sv. kršćenja, barem ne onakvoga, po postojećem kršćanskom običaju. Velja muka nastane za njih kao i za dotičnog župnika, kada se u Nazarenca dijete nadje, te bi prinudjen bio častnim ga krstom prikrstiti. Župnik na to mora upotriebiti nasilje, a oni klone se i djecu kriju od nasilnoga kršćenja. I ove iste godine dogodilo se je baš samomu Jeliću, da mu je rodjeno dijete, ma ako i bì, tek poslije njekoliko mjesecih, na silu okršćeno. Dva vojnika pod zapovjed dopratiše dijete i kuma s puškama do svete crkve, poslije kada ga od majke Nazarenke skriveno na tavanu za dimnjakom nadjoše. Zbog te upornosti sjedi Jelić i dan danas zatvoren u pukovinskom zatvoru. Dogadjaj ovaj opetovao se već višeput.

Neimaju niti potriebuju ikakovijeh posvećenih stvari, niti znaju za njih držeći, da je samo Bog jedini svet i kadar nesveto posvetiti, a nikom na to vlast doslije još dao nije. Zato im je izlišna sveta voda, sveto ulje, posvećeni hljeb, posvećena sol, kád i sve ono, što se u kršćanskom zakonu za nuždno drži i upotriebljava.

Digitized by Google

O sveta tri kralja ili o Bogojavljenju običaj je kod nas, kao i po svem kršćanskom svijetu, da se škropeć osvećenom vodom domovi posvećuju. Ali u taj dan svaki je nazarenski dom iznutra zabaglamljen i nikomu, tko nije Nazarenac, pristupan, a medju tijem dogadjalo se, da je župnik njekojim načinom ipak put prokrčivši, provukao se u dom nazarenski, pa neznam, bi-li kod gore pomenute prigode, ili kojom drugom zgodom, zaište pri obavljanju dužnosti svoje vode svete, mjesto koje odgovor dobije, da oni u cijelom domu svom nedrže svete vode, niti im je od potriebe; a župnik, ako ju imati želi i bez nje osvećenje svoje svršiti nemože, neka gleda kako će dobiti, a po njihovom mnjenju mogao bi se i naravskom dunavskom vodom poslužiti, jer dunavska voda, vele, nerazlikuje se ni najmanje od svete, pa što nebi i istu moć, kaogodj i ona imala.

To su im od prilike načela vjere njihove.

U starom Slankamenu.

Luka Grbanović, c. k. njem. učitelj.

Program monakovskoga kongresa.

(Iz „Augsb. Postztg.")

Gizdavo javi glavni organ novoga pokreta vierskoga „Augsb. Allg. Ztg." presretni i prečudni uspjeh kongresa monakovskoga ovako lakonički: „Program, nekim načinom vjerovanje starokatoličko ustanovljeno je i primljeno jednodušno." Jedno srce i jedna duša da bi se ovako pokazalo, to nesmjedoše prije pomisliti niti najsmioniji prijatelji pokreta, pače tko je poznavao vodje, morao se je protivna bojati. Profesori Döllinger, Reinkens, Schulte, Huber, Maassen, Langen i Friedrich, svih sedam poglaviti agitatori proti vatikanskomu koncilu uglaviše za kongres program, a kongres prima ga stranom bez razprave stranom uz nebitnu promjenu jednodušno. Pak to sve ide složno i divno, a učini to čudo čista napredna znanost i duhovna kultura muževah. Tako je spomenuti list, tako su istoga smiera listovi slavili kongres i program, dok su drugi znali pripoviedati, da se je tu slabo pokazalo jednodušnosti. Prije svega prosudimo p r o g r a m o b j e k t i v n o. Ciena mu prava kaže se prvim pogledom, ako ga prispodobiš s najhimbenijom svih herezijah, s Jansenismom, osobito kad promotriš, u kakov se s njim savez veže. Programa glavna načela, oblik mu, methoda i taktika posve su j a n s e n i s t i č n a. Mi u „Augsb. Pastoralblattu" jur dvie godine opminjemo i kažemo, i dokazasmo na sitno u više članakah, da je Döllinger daleko preko galikanizma pregnao, naproti vatikanskomu saboru da se je postavio na heretički položaj Jansenistah i tako Jansenista postao. Danas štijući program njegov nemože o tom biti nikakove dvojbe. Program izpovieda golom besjedom vjeru crkve utrechtanske ili jansenske, pak skupštinari kad poprimiše Döllingerov program izpovjediše da su ono, što je Döllinger jur duže vremena, to jest Jansenisti. Zar znadu što učiniše? Sudimo da jih jako malo zna za bullu „Unigenitus", koju je utrechtanska crkva zabacila, a još manje je njih koji bullu proučiše, malo opet koji su i vriedni proučiti ju. Ugled Döllingerov vriedio je tu više, nego ugled apostolske stolice i svega katoličkoga episkopata, koji je tu bullu primio, prem je još prije konca kongresa potamnio Döllingerov ugled pred učiteljskim ugledom crkvenih otacah Schultea i Friedricha, Stauffenberga i Völka, i pokazala se očito religiozna sirotinja viernikah, koji vjeru svoju na ljudih grade. Pak osim toga kolika je zlokobna neprilika, u koju ministar Lutz mora doći po tom što „starokatolici" prihvatiše načela utrechtanske crkve! Bulla „Unigenitus" proglašena je u Bavarskoj prije još nego bi sklopljen konkordat, pak neka se tako zvani starokatolici koliko jim drago grade i uvjeravaju da su članovi katoličke crkve, ministar nemože nipošto Utrechtanacah ili Jansenistah smatrati za katolike. Ili ako bi hotio, kako bi se za to moglo naći zakonita temelja?

Pokle se je „program" stavio na stajalište Jansenistah, taji kako i oni trajnu neprekinutu nepogrešljivost učeće crkve, zabacuje ne samo dogme o „nepogrešljivom učiteljstvu" pak o „najvišoj, redovitoj i neposrednoj jurisdikciji" pape, nego takodjer nepogrešljivost obćenitih koncilah, kojih obćenitost stoji nad svakom dvojbom, i uzima da svi članovi obćenitoga sabora i papa s njimi mogu krivih naukah crkvi za vjerovanje propisati. Princip subjektivizma, što ga Luther uporavi za bibliju, upravlja „program" s Jansenistami takodjer na tradiciju, ograničava tada ovu, kako prije njih Janseniste, na prva vremena crkve, izgubi dakle tako kako i Luther crkvu s gora i s Jansenistami dodje do crkve sdola, gdje se pastiri moraju povoditi za stadom, učitelji za učenici, gdje je učiteljska svevlast predana množtvu i profesorom, koji javno mnenje prave, vjerovanja programe daju ustanoviti i primiti, gdje „katoličkomu puku i kleru (Renftle, Braun itd.) kako i znanstvenoj theologiji pri uglavljivanju pravilah vjere mora biti vlast svjedočanstva i prigovora. Kako je dakle princip crkvenoga ustava Jansenistah, tako je i monakovskoga programa demokratičan i crkveno prevratan, kojim bi vas crkveni ustav bio razkidan, ter mjesto pastirah crkve postavio se neki pučki parlamentarizam i u zadnjoj instanciji znanstvena theologija, pak to bi polag programa bila vrhorna učiteljska i sudačka vlast u stvarih vjere, a sve pod vrhovnim nadzorom i upravom države moderne, za koju skupštinari očituju da će „u boju proti ultramontanizmu s njom čvrsto držati."

Digitized by Google

Istina je ravno program govori nješto i o primatu rimskoga biskupa, ali ne o primatu, kako njega uče i tumače sabori lugdunski, florentinski, tridentinski i vatikanski, nego kako si ga skupštinari iz otacah i starih saborah vade i tumače, a polag toga tumača ostaje samo primat naslova i časti. Vas slog i savez mislih svjedoče, da Döllinger drži pred očima samo onaj tobožnji primat, kako ga jansenistična i bizantinska uzkrsna sinoda u Pistoriji u pojmu obštrigoše, i po čem bi oblast papina polazila ne od Isusa neposredno, nego od pučke milosti. Istina je ravno i to, program priznaje neki ugled za stvari vjere, a to je mrtvo slovo pisma i tradicija; nu pokle se je s Jansenistami nasuprot živomu ugledu crkve prešlo k ugledu mrtvoga slova, preostaje mu još samo ugled mrtvih, po kojem putem „slobodnoga znanstvenoga iztraživanja" i „prosvjete", i ako bi štogod mučnije išlo, pomoćju „historijske kritike" može svatko raditi što hoće, i kojega se zato nitko neima bojati, pak makar koliko bio u vjeri slobodan i ma koliko od ugleda plašljiv.

Na takovu temelju pak jednodušna vjera! Zar to nije liberalski humbug? Žalimo što to g. Döllinger nije previdio, nego je tekar poslie žalostna izkustva morao opaziti, što bijaše posve blizo. — Duh Jansenstva nije duh poniznosti i pokornosti, nego duh najoholije protivnosti proti crkvenom ugledu. U svaku cienu htjedoše Jansenci da ostanu vanjskim načinom u crkvi, u koju nutarnjim načinom više nisu spadali. Prem od crkvene oblasti biše iz crkve izobćeni, htjedoše ipak da budu smatrani za prave članove katoličke crkve. Prem od crkvenoga ugleda biše proglašeni za heretike i porad herezije izobćeni hvale se oni ipak da su vierni i pravovierni jedini oni u vrieme, kad se je sve staroj katoličkoj vjeri iznevjerilo; ekskomunikacije na nje izrečene očitovaše da su nepravedne i nevaljale, i stadoše vapiti na nepravedna progonstva. Isti duh govori iz „programa", kojim skupštinari očituju: „Mi se smatramo za punopravne članove katoličke crkve, ter se nedamo iztisnuti niti iz crkvenoga zajedinstva niti iz pravah crkvenih i gradjanskih, što jih po tom zajedinstvu imamo. Očitujemo crkvene cenzure, koje su nam porad naše čvrstoće u vjeri nametnute, bezpredmetnimi i samovoljnimi, te nas iste u našoj sviesti nesmetaju i nepriečе, da nepokažemo djelom svoje crkveno zajedinstvo." Tako si dakle Döllinger i novoprotestantski kongres i u tom od Jansenistah prisvojiše frazah, koje su od bogoslovne znanosti i od crkvenoga ugleda (Klement XI. 8. spt. 1713.) s davna odsudjene, pak ti ljudi, koji se toliko nezavisni kažu od prvašnjih heretikah, a nisu jedanput vriedni svojih vlastitih mislih na vidjelo iznesti, misle da su na vršku „svietske kulture."

Jansenisam na glasu je sbog svoje himbe; jer toliko se nije pretvarala i hinila nijedna herezija. Sekta prečinjala se je da duboko ćuti vierske svoje dužnosti, da neizmjerno revnuje za viersku viernost i čisti evangjeoski moral i neograničeno poštovanje crkve. Ali sa svim tim sljedbenici ote sekte mogoše mirnom dušom sa državnom svemoćju i sa istom revolucijom, s Jakobinci i očitimi neprijatelji pozitivnoga kršćanstva proti crkvi, u kojoj na silu htjedoše da ostanu vanjskim načinom, pak proti crkvenomu ugledu, za koji rekoše da ga poštuju „smiernom šutnjom" — saveze sklapati, pastire, nauk, disciplinu, ugled i uredbu crkvenu svakim načinom napadati, ružiti i psovati, na svakoga protivnika njihove sekte, osobito na jezuitski red ognjenom mržnjom i biesom sipati, na „krivi i truiući moral" toga reda tužiti se, pak njegov upliv na „hierarhiju, kler i puk kao kulturi protivan, državi pogibeljan i protunarodan" pred svietom razglašivati. Sve to činjahu s namjerom, da bi svoju sektu na noge digli i osigurali, po načelu, štono kažu da je ježuitsko: Svrha posvećuje sredstva. —

Pak pitamo sada: zar se varamo, ako kažemo, da isti jansenistički duh diše iz „programa katoličkoga kongresa monakovskoga?" Od viernosti napram vjeri i revnosti za „stari katolički kult" plamti polag čl. I. sva skupština. Čl. II. uvjerava, da su članovi kongresa odlučni jednodušno držati stari ustav crkve pak i isti primat rimskoga biskupa! sve je to vjerujuće i pobožno! Članak IV. svjedoči koliko jim je na srcu „gojenje i obrazovanje ćudoredno pobožnoga, znanstveno prosvietljenoga i otačbinu ljubećega klera." Čl. VI. jadikuje sbog naučanja i obdržavanja kriva morala! Sve je to vierno i pobožno, nu kad se javna djela mnoge gospode prispodobe s tim vierno vjerujućim, viersko-pobožnim, ćudoredno ozbiljnim očitovanjem, onda se istim liberalnim listovom vidi hinba malko prekrupna. A kad motriš izreke o vatikanskom saboru, one klevete i psovke na crkvu i crkveni nauk i crkvene uredbe, ono izdajstvo koje je odlučilo proti crkvi pod imenom ultramontanizma s pomoćju države vojevati: onda prestaje svaka dvojba. Poglavita ljaga, koja se je na Jansenstvu pokazala, jest nepoštenje. To se mora spočitati i novojansenskomu programu monakovskomu. Gospoda članovi toga kongresa hvale se da su u vjerovanju jedno srce i jedna duša; nu ta jednota prividna je. Veli ravno njihov prvi organ, da jednodušno postaviše program, koj nekim načinom njihovo vjerovanje kaže; ali je baš to čudno, što je tu napisana oznaka „nekim načinom." Je-li sbilja tako, ili je jansensko nepoštenje? Nije se jednom smjelo upotriebiti niti rieč „symbolum" ili „vjerovanje", što bi moralo biti, kad se tu gradi „katolički kongres naproti crkvi vatikanskimi odlukami promienjenoj." Zašto se uklanjati plaho tomu imenu? Morda zato, jer bi to ime mnogomu liberalnomu uhu zvonilo manje „starokatolički" nego pusta rieč „program"? Morda zato, jer se je bojalo, da bi skupštinari došli u nepriliku i zabunu, kad bi stanovite članke vjere morali izpovjediti?

Digitized by Google

Morda zato, jer se je sjetilo „njemačko-katoličkoga symbola u Lipsiji, koj je sa sramotom prošao? Bilo što hoće: nam je dosta znati, da taj program ravno neima biti nikakovo vjerovanje ili vjeroizpovied u pravom smislu, nego samo „nekim načinom.“ Pak je sbilja takov i zavjetak. Sve je tako zapredeno, pusto i nestalno, da lahko umetneš što hoćeš, pak ako treba tajiti božanstvo Isusovo i vrhunaravni karakter crkve, tako ti se tu vidi christianismus vagus. — Istina je, vrlo pozitivno glase zasade: „Držimo tvrdo staru katoličku vjeru, kako je položena u pismu i tradiciji, kano i staro katoličko bogoštovje. Priznajemo rimskoga biskupa primat, kako je bio na temelju pisma priznavan od otacah i saborah stare nerazdieljene crkve.“ Ali na pitanje: tko tumači pismo i tradiciju? odpravlja te program na misere neke vrsti poljskoga sabora, i tako nemožeš saznati ništa koji su to članci vjere kršćanske, za koje se po ovom, zaista ne starokatoličkom nego staroheretičnom pravilu kaže da jih mladojansenski kongres tvrdo drži. Takodjer Arijanci očitovaše naproti koncilu nicejskom da tvrdo drže staru katoličku vjeru, kako ju uči pismo i tradicija; nu takov „program“ nije pačio ondašnjim starokatolikom da zatajiše božanstvo Isusovo. Oni naprosto neubrojiše taj dogma u staru katoličku vjeru, kako nju uči pismo i tradicija, a pravednost svoga prigovora proti odlukam sabora nicejskoga dokazivahu svojim subjektivizmom i svojom tadašnjom znanošću bogoslovnom, upravo ovako, kako danas članovi mladojansenske skupštine naproti vatikanskom saboru. Što bi jošte na takovu položaju mladomu Jansencu monakovske skupštine moglo pačiti da kano Arijanci zataje božanstvo Isusovo, a opet nebi mu mogao dokazati da je uradio proti svom programu?! Za nekakvom „reformom u crkvi“ ide takodjer program, dokinuti današnje mahne i zlorabe; ali se čuva oprezno išto kazati, išto na sitnije brojiti, tako da se jednom nije prosvjedovalo niti proti heidelberžkim predlogom reforme, i sve se u programu može promisliti što bi itko poželio da bude stvar crkvene reforme, kako n. pr. ukinuti coelibat, sakramentalnu izpovied.

Program nada se vrlo laskavim načinom, da će reformami, kojih nije pobližje naznačio, „putem znanosti i napredne kršćanske kulture“ po malo razlučene s crkvom opet sjediniti. To je takodjer Bajus prije Jansena od svojih reformah, od svoje znanosti i znanstvene methode očekivao. Ali nezna se da je Bajus ikoga obratio. Zna se pako da je Jansenstvo bez broja dušah zavelo, to se zna, da je sv. Vinko Pavlov, jedan najoštrijih protivnikah Jansenstva puno više dušah predobio, nego ikoji poglavica Jansenstva, i to se zna, da je sv. Franjo Saleski, taj oduševljeni štovatelj apoštolske stolice i učiteljske nepogrešljivosti papine, jedan više obratio protestantah, nego Döllinger sa svom strankom svojom dosad. Prava vjera prije svega jest stvar milosti božje, a milost daje Bog ne mudrijašem nego poniznikom.

Dopis.

K. Iz kotara Lipničkoga. Župa Završka spada u pogledu administracije medju najtegotnije u našoj nadbiskupiji, utemeljena je u novije doba, jer joj matice nedosižu dalje od g. 1782. Za vrieme francezkoga rata postavila je i ovdje vlada francezka pod zapovjedničtvom genenala Marmonta svojom francezkom poveljom za župnika pokojnoga Klemenčića, koju je moći i danas jošte čitati. Pokojnik bio je redjen god. 1804., pa cielo vrieme do svoje smrti g. 1865. sprovede u sv. Križu kao duh. pomoćnik, a kasnije postade župnikom. Pod svoju starost osliepi, a u pomoć za upravitelja dobi Stjepana Bukala sadanjega župnika, čovjeka u obće zaslužna po župu sv. Križa, kojoj je i trebalo revna duhovnika a brižna pastira. Zlosretni udes stiže svetokrižku crkvu g. 1809. 7. kolovoza na dan sv. Kajetana udari u toranj grom, te izgori do temelja. Trebalo je indi graditi i rediti crkvu, a odkuda ćeš i kako? Mnogo vremena prodje dok se svidilo pokrovitelju usljed višjeg naloga podići novu crkvu, dočim bi se vršila služba božja privremeno u kapelici sv. Josipa na podnožju briega tik župnoga stana. Isti župni stan bio je sve do nekoje doba poput rešeta prozračan (perillustris) tako, da bijaše domaći župnik prinuždeu za kišovita vremena pod kišobranom utočište tražiti. Nu sve te potežkoće svlada svojom neumornom revnosti i neuzkolebivom postojanošću sadanji župnik. — Odkako mu crkva sv. Križa postade zaručnicom, njegovim nastojanjem bje iznova sagradjen župni stan, on redi i kiti, što ljepše može hram gospodnji uzev si k srcu rieči okrunjena proroka u slavospjevih „Zelus Domus Dei comedit me“, a to sve biva dobrovoljnimi prinesci i darovi, koje sabire poput revne pčelice i radina mravca pod njegovom upravom Ferdo Golešić duhovni pomoćnik. Mnogo toga ima se takodjer pripisati i njegovu načinu, kojim zna predobiti bezazlena, dobroćudna inače srca pobožnih završkih župljanah. Ovdješnje žitelje sve do gradine Ozlja nazivlju imenom „Brajci.“

Dobroćudan i bezazlen otaj brajski puk župe Završke, kraj golema inače svoga siromaštva i zla ljeta, revnošću svoga duh. pastira pokrio je o dobrovoljnih prinescih i darovih ove godine iznovice cieli toranj cinkovim plehom iz Beča nabavljenim, namjestiv nanj gromovod i prilično liepu kupulu, da se svjetljuca i cakli s brda na široko i daleko u slavu svevišnjemu, a na ogled znatiželjnu putniku. Sličnim načinom doprinesoše dobri župljani za jedan veliki svetionik 120 stot., štono visi u župnoj crkvi i za jedan mali 45 stot. u kapelici sv. Josipa. Takovimi prinesci bje nabavljeno preko 12 sviećnjakah od kinskog srebra, opravica za kip B. D. Marije i ini razni oltarni nakiti, koje kanim mukom mimoići. Ni s daleka mi nebijaše namjera ovimi redci koga uzvisivati, ali vriedjati, a joštemanje komu slič-

Digitized by Google

nim načinom ulagivati se, već istini za volju objelodanih djela revna pastira i stada mu povjerena, neka i ostali sviet znade, što može brižan pastir stada svoga učiniti. Ima u nas začina, samo kad bi bilo načina.

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup praćen od obrednika g. Bl. Švindermana odputova u prošli ponedjeljak u jutro u Ugarsku.

— G. Ivan Novak primio je investituru za župu Hernetić.

— G. Ignjatu Benkoviću, šipačkom župniku, podielilo je nj. veličanstvo „priznavajuć njegove zasluge oko podupiranja naučnih predmetah“ zlatni zaslužni krst s krunom.

— Vis. kr. zem. vlada imenovala je gospodu gradske katehete Ambrozija Grdića i Flor. Rubetića za nadstojnike naukah u plem. konviktu.

— Dne 13. t. m. preminu u bolnici milosrdne braće Marko Mračić, majski župnik u miru.

Beč. Gradsko vieće bečko pohlepno za svakom prilikom, gdje bi moglo uplesti kakovo viersko pitanje pak tada krajnu sloboštinu pokazati, oponaša od lane osobito rado susjede Monakovce; takodjer ono pisalo je Döllingeru poslie izobćenja pouzdanicu, i čim pokret u Monakovu za korak napried, eto i bečkoga gradskoga vieća gdje oponaša. Protestkatolički kongres u Monakovu zahtievao je od gradskoga poglavarstva crkvu za njihovu službu, i ono dalo crkve pod zaštitom i upravom gradskom stojeće. To isto žuri se učiniti i bečko gr. vieće prije nego je prošeno. Kad je ludorija toboźnjega župnika Antona, što je od ministerija zahtievao stolnu crkvu, izsmijana, nije se njemu račilo potle za nijednu prositi; nego je prosio protestante, neka bi mu za službu ustupili svoju crkvu u Gumpendorfu. Nije dopustila policija. Ali starešina u vieću Umlauft, koj je puno putih očito izpovjedio nevjeru svoju, ponukan primjerom monakovskim, žurno predlaže, neka vieće preda Antonu i njegovoj obćini Salvatorovu crkvu, to jest staru kapelu tik viećnice. Pitalo se ipak: gdje je ta obćina i tko prosi? pak se zato nagovorilo Antona, neka brže preda prošnju. Dor. Schrank referent školskoga odsjeka, kamo je prošnja predana i poprimljena, razlaže predlog za predaju crkve ovako: Starokatolici, koji novoga dogma nepriznavaju, jesu pravi katolici, dočim su oni, koji ga priznavaju, nova vjerozakonska družba. Na stanovište starokatoličko stupilo je i gradsko vieće onaj čas, kad je Döllingeru pisalo adressu, pak će dosljedno raditi, ako usliši prošnju starokatolikah. U Salvatorovoj crkvi ima zakladah, uslied kojih se moraju mise služiti, pak to neka i nadalje ostane pri starom; nu zato treba narediti s čuvarom crkve sbog urah, kada starokatolici mogu svoju službu obavljati. Zametnu se ipak prepirka. Dr. Pichl kaže da tu ima juridičkih tegobah. Prvo treba razviditi zakladna pisma. Drugo temeljni zakoni državni kažu, da vierske zakonito nepriznane družbe smiju službu obavljati samo u kući, u sobi, pak zato da bi se stvar predala odsjeku pravoslovnom. Huber tomu pridaje, neka bi taj odsjek ujedno prosudio: nebi-li se sve one katoličke crkve bečke, kojim je patron obćina, mogle predati starokatolikom. Steudel primjeti k predlogu školskoga odsjeka: neka se porad urah nepita čuvar, jer taj je svećenik o nadbiskupu zavisan, nego neka razredi ure načelnik. Hoffer zagovara predlog školskoga odsjeka tim, jer da se posve slaže s postupkom nj. veličanstva apostolskoga kralja ugarskoga, koji je ukorio biskupe, što se usudiše proglasiti dogma papinske nepogrešljivosti. I pokle se je jošte iztaklo, da bi namjestničko vieće kao nadzornik zakladah proti toj obćinskoj odluci uložilo veto, poviknu Schrank: Pak hajde da čujemo još i taj veto! Gradjan Haymo, čija zaklada diže istu crkvu, i drugi zakladnici za cielo nebijahu infallibiliste, pak ćemo sigurno po njihovoj volji uraditi, ako crkvu posve i sasvim predamo starokatolikom. — Naravno, glasovanjem primljen je predlog s promjenom, da načelnik ima odrediti ure. — A tim svim nije gradskomu vieću za drugim stalo, nego da se učini jedna nova demonstracija. Vodje, poglaviti članovi tobožnje obćine i odvjetnici jesu sve sami ljudi, koji su svoju nevjeru u skupštinah očito izpovjedili, pak oni zar da ozbiljno i iskreno mare ma za kakvu vjeru i viersku obćinu, osim kada je prilika za demonstraciju proti katoličkoj crkvi?! Medjuto stvar je zapela. Čuvar crkve Ansim obratio se na duh. vieće s pitanjem: što mu je činiti? a ono mu zapovjedilo, ako bi gradsko poglavarstvo svoj zaključak hotilo izvesti, da iz crkve nosi sv. otajstvo, pak da od toga časa u Salvatorovoj crkvi neobavlja već nikakove duhovne službe. Tu naredbu duh. oblasti prijavio je Ansim gradskomu načelniku, ovaj zapitao sud od pravoslovnoga odsjeka, i on svjetova obustaviti zaključak, pak neka još jedan put stvar dodje u vieće na razpravu. Anton je dao obznaniti, da će kao u ovu prošlu nedjelju ob 11. uri u Salvatorovoj crkvi držati službu; nu sbog zaprekah gore spomenutih moralo se odgoditi. Katoličke družbe (casino) po Beču prosvjedovaše resolucijami proti zaključku magistratskom, a nutarnjega grada pače zahtjeva, da se gradsko vieće sbog mnogih zlorabah razpusti. Gradsko vieće medjutim razpravljalo je to pitanje i po drugi put. Dor. Prix (židov) kao referent pravoslavnoga odsjeka predlaže i preporuča, neka vieće dalje neide, neka se nestavlja nikakovu vjerozakonskomu pokretu za vodju, kako i neima po svojoj naravi nijedne vjere zastupati itd. a stari katolici neka sami rade, da se uklone zapreke. Ali sve badava — sa svimi proti šest glasovah zaključilo se Salvatorovu crkvu predati starovjercem. Vlada nekani umješat se. Anton, kako je obznanio, držao je sbilja službu. Dne

Digitized by Google

3. tog mjes. umro je u Brnu nekada Güntherovac, potle starokatolik, skinuti kanonik dor. Oeltzer, i njega po crkvenom obredu zakopa stari mu prijatelj i po načelih brat prof. Kerodt. U grobnoj besjedi pozva isti „najuglednije gradjane brnske", koji mrtvaca sprovedoše, neka ostanu stalni ter se nikakovom novotarijom nedadu smesti.

Rim. Previdjalo se je, da se dan 20. rujna kao prva godišnjica slavne pobjede nad Rimom mora proslaviti velikom demonstracijom, pak tako i jest bilo. Pučki klubovi viećali i spremali su svečanosti, viećalo i gradsko vieće, a i vlada naredila svečanosti vojničke. Imao je doći stari Garibaldi: nu vlada učinila je sve moguće, da se pričini bolestan ter neide u Rim. jer puno je brige zadavao mladi Garibaldi Mennotti u Rimu. Osim što se je u klubovih sve po njegovoj volji moralo naredjivati, dao se je on papi za pohod prijaviti kano francezki generao, što je demonstracija i proti papi i proti kraljevini; nego papa nije mu niti odgovorio. — Golemi papiri, koje su najradje po crkvah i kloštrih liepili, kazivali su red svečanostim Pučanstvo mirno bojalo se tih veselih danah, i pritvaralo vrata i dućane. Jutro dana minulo mirno, nu čim dan postajao bjeliji, tim vreva i buka jače rastla, i krupnija se slušala vika — naravno smrt popovom, smrt ježuvitam, smrt papi, i opet: živila Italija, živio Garibaldi, riedko koji glas: živio Viktor Emanuel! Narodna garda pod zapoviedju slavnoga prevratnika Liparia motala se ovamo onamo, dok pred njom reče pomenuti vojvoda besjedu, koju si svatko može sam pogoditi. Kiša razagnala s ulicah pučanstvo, a poslie 4. ure vrvile sa svih stranah povorke k nakićenim vratam Porta Pia, gdje lane prolomiše talijanski topovi zidine i kud je unišla vojska. Tu je bez broja rečeno junačkih besjedah proti papi i popovstvu; a pucali su i topovi, neka i Vatikan to slavlje čuje. U večer sviralo se na trgu Colonna i na Corsu o trošku gradskom sjajno razsvietljenu. Po ostalom gradu malo je kud svietlilo; nego se je kamenjem tražilo na prozore svieće. Oko 9. ure sgrnule se rulje oko Vatikana, pak uza trobojni sjaj bengalskih oganjah urlikalo se s ostalim dugo: smrt papi! Na koncu učinjena je ovacija na čast Pruskoj pred dvorom pruskoga poslanika. I tako minu slavlje dana, vriedno dubljega promišljanja i pripoviedanja. Naredbe ekspropriacije glede samostanah ovršuju se s moskovskom oštrinom, bez svakoga obzira na bolestnike i starce onemogle. Pripovieda se za nekoga višjega častnika od vojske, kad je s kralj. komisarom došao zauzet samostan S. Francesco a Ripa, ter od milosrdja ganut zagovarao redovnike, da bi jim se nekoliko prostora moglo ostaviti, jer da jih za svoju službu netreba, zaviknuo na njega komisar: „Vaše je samo dužnost vršiti!" Dekret ekspropriacije čeka još 15 samostanah, medju kojimi kapucinski i minoritski. Puk je ogorčen, ali što pomaže to? Vladu gone na to financialna nužda i radikalne stranke. Ali joj je mučno, gdje se upliću u taj posao vanjske sile, po Imenu Francezka, jer, budi za primjer rečeno, do 30 samostanah pokazalo je pisma, da stoje pod francezkom zaštitom. Zato su ministri 28. rujna držali vieće, pak odlučili načelno pitanje ostaviti dok se sastane sabor. U savezu s tim stoji okružnica rimskoga vikarijata na samostanske glavare, koja ovako piše: „Gospoda upravljatelji dobrotvornih zakladah za javne dobre svrhe, za koje načelnik prefekture rimske provincije okružnicom zahtieva da se izkaže dohodak od ove godine, daje se ovim na znanje, neka se već tomu nalogu neuztežu, nego neka pišu ovaj protest: „Podpisani upravljatelji dobrotvornih zakladah (naslov) prozvani neka bi za ovu godinu 1871. pred koncem ovoga mjeseca poslali izkaz dohodka, očituju da toga dragovoljno učiniti nemogu. Budući pako da okružnica za slučaj uzkrate prieti silom ili upravljatelju ili zakladi, to podpisani daju zahtievani izkaz s očitovanjem: da se samo sili ugnuše."

Njemačka. U protestkatoličkoj skupštini monakovskoj nije išlo gladko po programu, kako ga otci uglaviše, pače Döllinger našao se najzad odatle posve izobćen. Zapletaj razsvietlit će ova pripoviedka iz razprave, kako ju objavi prvi „Frankf. Ztg." Državni odvjetnik Streng dugom besjedom kaže prvi cilj pokretu: da bi starim katolikom, ili kako bi se mogli pravije ozvati, novim protestantom (skupa: protestkatolikom) morale prije svega biti otvorene crkve, koje su za nje zatvorene, pak da bi se svuda morala urediti družtva, koja bi pokret širila. Prvo što treba, jest, da se mahom stvaraju obćine pak namieštaju župnici i biskupi. Da ota družtva ujedno budu političke naravo i da jih država mahom ima pripoznati kao staru katoličku crkvu ter jim crkveno imanje predati, razumie se, reče drž. odvjetnik, samo po sebi. Tim bi svakim željam i obnovam bilo polje raztvoreno: postavili se župnici, naredio izbor biskupah i biskupska jurisdikcija ustanovila — Reusch iz Wiesbadena razdieli Njemačku na 4 nove biskupije: München, Heidelberg, Köln, Vratislava (Breslau). Austrija podieljena je samo na dvie polovine, kako je i monarhija podieljena, na cis i trans, ter bi jedan biskup stolovao u Beču, i to tko drugi ako ne Anton Alojs, a drugi prof. Schwicker u Budimu. Švica ostaje posebice pod upravom Aug. Kellera, stolnoga meštra švicarske zidarske lože. To se je ipak pričinilo malo preveć napredka, ter Kaminsky poviknu: „To je sve liepo, što gospoda državni odvjetnici i profesori tu govore, i na papiru je prekrasno; ali gospoda zaboravljaju na prvu stvar: neima nam puka!" „Nepomaže sve to organizovanje i dielenje", poviknu Erlenwein, „mi vodimo rat, a za rat treba novca, drugo novca i treće novca! Treba zato da se naredi sabiranje novca." „Mi protestujemo proti svakomu uplitanju politike!" viknu Španjolac de Liano. Michelis poviknu: „Nedajmo se rivati na onaj put, gdje bi nas s više stranah rado

Digitized by Google

gledalo. Mi držimo uredbe crkve vierno, nediramo u stari njezin ustav, a po imenu nećemo dati, da se ukine, kako se namjerava coelibat.“ Pa kada se tako pojmovi zapletoše, isti predsjednik Schulte smutio se posve. Nego posred vike diže se Döllinger pak će ukoriti, kako se to proti programu radi. „Moja gospodo, bojim se da gonite na put, kud bi za našu stvar moglo biti pogubno. Ako prije svega hoćete da radite kao muževi, to nesmiete kidati ono sliedećom izrekom, što prvašnjom izrekoste, nesmiete s jedne strane zagovarati, što s druge zabaciste.“ Dokonča riečmi: „Prije svega molim vas, nemojte se pokazati pred svietom kao ljudi, koji si protuslove, koji hoće ostati katolici a po drugoj strani hoće da utemelje sektu.“ Besjeda Döllingerova ganu duboko, ali ne za dugo. Prof. Reinkens razlaže juristički svu stvar i dokanča, da je obćine postavljati i potrebno i pravo; prof. Stumpf dokazuje; da put nije nipošto pogibeljan; de Liano jadikuje opet, zašto bi nesretnu politiku uplitati, a stari Florencourt oštrim načinom ravno kaže, da su Döllingerovi nazori krivi. Prof. Huber razdraženim glasom predočiva: što će sviet reći, ako se skupština bez svega razide; vas sviet na nas gleda i očekuje činah, nu mi ako smo samo zato došli, da liepih besjedah reknemo i da opet napravimo jedan protest i program papirnati — tada je naša stvar propala. „Mi treba da učinimo barem jedan čin, jer drugčije pogibosmo!“ Gromovita klika s pleskom pozdravi konac besjede, pri čem se je bilo zaboravilo na Döllingera. Nego Döllinger ustade još jedan put ter govori: „Zar mislite, da će država vaše obćine, koje kanite osnovati bez pape, bez biskupah, i s većine takodjer bez svećenikah, za katoličku crkvu pripoznati, a dosadanju katoličku crkvu, koja će ipak ostati velika katolička crkva, nepriznavati više? (Glasovi. I hoće! to ona mora!) Ili zar očekivate od države, neka bi ona dvie katoličke crkve uzpored pripoznavala? Neće ni jedno ni drugo, nego ako vi napravite obćinah i župah, to će nje tada država smatrati za ono, što bi sbilja i bile: za sekte. Moramo mi ostati u crkvi, ako hoćemo da postignemo svoj cilj, a to su reforme. . . Vjerujte mi, ja sam vas svoj viek proživio učenjem crkvene historije: proučio sam sve šizme i sekte i herezije, poznam takodjer sve crkve, ne samo katoličku, nego i grčku i protestantsku, crkve Englezke i Amerike; znam i to, kamo razdor svaki mora da vodi, pak s razlogah toga svoga znanja opominjem s dna duše i odvraćam od onoga: što ne samo da katolički sviet sektom zove, nego bi sbilja i bila sekta.“ Opet zavlada tišina, nu Michelis prekide tišinu razlažući: potreba je, spas starokatol. dušah u pogibelji, Bog će pomoći ter istina obladati; grmi proti „ježuitskom leglu“ i „pokvarenim biskupom“, pak u ime vjere poziva skupštinu na čin! Skupština kliče i plešće; Döllinger je poražen. Po takovu je program sbilja pometen, Döllinger kano izobćen i odatle, a praktično učinjeno ništa. Döllinger nije već na skupštinu ni dolazio. Sada je najveća briga stranke uputiti sviet, da s Döllingerom nije prekinuto, jer da su ga prvi skupštinari potle pohadjali i on dočekivao je i razgovarao vrlo prijatno i veselo.

Lion. Proti katoličkim učionam vojuje najjače samo gradsko vieće, priek i priek zidarsko. Vieće to, koje se je pretvorilo u pravu ložu zidarsku, poskidalo je prije svega s javnih učionah sve katoličke učitelje i učiteljice. Katolici na temelju zakonite slobode naučne, podigoše vierni svomu zakonu svojih školah, pak te škole dobro uzeše napredovati, i prem se za gradske neplaća ništa, na katoličkih pako mora se plaćati školarina, ipak obćenite broje najviše do 4000, dok usuprot katoličke broje 18.000 mladeži. Gradsko vieće dakle tražeći načine kako bi u svoje škole namamiti više mladeži, dokonča da se na koncu školske godine poslie diobe nagradah naredi svetak s igrom, gostbom i zabavom, ter za to namjeni 26.000 fran. I to je onaj ljetošnji lionski dogodjaj, koj je i na narodnoj skupštini u Versalju velike buke prouzročio. Ta što se je dogodilo? Osim što su djeca vas dan slušala najradikalnije besjede i gledala primjere najslobodnijega življenja, imala su u večer sva kola posla, dok u večer „kanibalski“ razigranu i pijanu mladež u grad svezoše.

Amerika. Predsjednik republike Ecuador mrtav — ubila ga urotnčka ruka. Kako je poznato, bijaše to oduševljen katolik ter nije tajio čuvstvah svojih napram papi i crkvi. Njegova vlada dade proglašenje dogma o nepogrešljivosti papinoj proglasiti sjajnimi svečanostmi, prosvjedovala proti otmici Rima i još druge republike na prosvjed pozvala, o jubileju papinskom ljetos stupila je pred vrhovnoga glavara crkve takodjer deputacija iz Ecuadora čestitajući u ime predsjednika i vlade, kako klera i naroda. Tako očita viernost i revnost za crkvu morala je probuditi sve paklene sile, ter od urotničke ruke pade veliki muž, pod čijim se je vladanjem republika pridigla od duhovne i materijalne propasti.

(*Knjižtvo.*) Propoviedi dominikanca Ark. Kalića, za koje je bila razpisana prenumeracija, štampaju se (3 svezka oko 550 str. u vel. osmini — ciena 3 f. 60) kod Pretnera u Dubrovniku.

— Poslovice — na sviet izdao Gj. Daničić, u Zagrebu kog Albrechta str. XVIII. i 160 — skoro šest tisućah brojem sabrane neumornom rukom iz pisamah od 17. i 18. vieka, a poredane po abecedi. Za manje poznate rieči ima u predgovoru riečnik tumač.

— U Albrechtovoj tiskarni dotiskana je Kurelčeva *sbirka narodnih pjesamah, sabranih kod Hrvatah u dol. Austriji.*

— Prošlost Hrvatah — pučka povjestnica Hrvatske od Paje Kremplera, 1. svezak po 10 nov. Prodaje pisac, kapelan u Dubravi, z. p. Vrbovec. Naručba na manje od 5 komadah neprima se.

— Koledar za g. 1872. zagreb. družtva čovječnosti, od kojega dobitak namienjen je za dobrotvorne družtvene svrhe. Ciena predbrojna bila 80 novč. dućanska 1 for.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 43. Tečaj XXII. U Četvrtak, 26. Listopada 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

„Moderna država" i socializam. *)

Liberalizam napravio si je današnji dan frazu, koju svakom prilikom iztiče na vidik, i koja mu mora služiti za opravdanje svake njegove težnje. Fraza ta jest: „moderna država." U sve glasove mienja se ta fraza, i kada treba provući koju liberalnu željicu, mora se ona prikazivati kao zahtjev „moderne države." Moderna država kiti se kao kakov kumir, kojega moraš poštovati i čuvati kao svetinju, i njega uvriediti najveći je zločin, što ga čovjek može počiniti. Tako n. pr. sada za liberalske agitacije proti učiteljskoj nepogrešljivosti crkvene glave, mora ista fraza „moderna država" biti balvan, kojim se udara u čvrste sglobe crkve i zidove joj misli razrušiti. To je već toliko, da liberalizam nezna više ni pomisliti, što se u ovu frazu nebi moglo utisnuti; moderna država, i to ona jedina jest taj palladium, što nam ga duhovnici i svjetovnjaci liberalci rivaju u obraz, i na kojem bismo si morali glave razlupati.

A što je to „moderna država?" — Stavljajući ovo pitanje nemislimo ni na ovu ni na onu državu modernu in concreto, nego mislimo na princip, na kojem ona po namjeri liberalizma kano na temelju ima biti gradjena. Taj pako princip sastavljen je u ovoj devisi: „Država bez kršćanstva, bez kršćanskoga Boga!" To je konačni cilj, kamo sve težnje liberalizma teku: on hoće da kršćanstvo izbaci iz svih javnih odnošajah, neka vjekoviti osobni Bog kršćanski nestoji kao zapovjednik i ravnatelj nad obćenitim životom; vjekoviti zakon božji ima iz njega izčeznuti; država i svi državni odnošaji imaju se od kršćanskih načelah otriebiti i čisto bezbožno urediti i sastaviti. Odatle se može razumjeti, zašto mrzi na crkvu kao na živu nositeljicu kršćanskoga vjerozakona; zna on dobro, da se crkva neće nikada drage volje dati izrinuti iz javnih odnošajah; zna on takodjer, da u nje ima dosta životne snage i energije za boj, u koji ju svojimi težnjami liberalizam prozivlje i siluje: zato i jest liberalizmu danas upravo kako i prošloga vieka geslica: Ecrasez l' infame — uništimo nesramnicu? Čim pako dalje moderna država odlazi s polja kršćanskoga, gubi sve to većma svaki višji držak, i napokon ugrezne dole na tlo gole materije. Tako se moderna država svojim atheističnim licem nadje jedino u materiji i materijalnih interesih, i tu za nju ništo neima vriednosti, što prelazi preko tih granicah. „Maximisacija" obćenitoga materijalnoga dobra, i „minimisacija" materijalnoga zla u svem obsegu državnoga područja — to proglašuje ona da je njezina najvišja svrha. Za postignuće ote svrhe vuče moderna država sve u svoju službu, ne samo morda trgovinu, industriju, obradjivanje zemlje itd. nego takodjer znanost i umjetnost. I ove se hoće materializovati, da tada služe materijalnim interesom i materijalističnoj „prosvjeti" puka. Višjih idejah mora iz njih nestati, i mjesto njih zavladati po domaću pečeni realizam, neka znanost i umjetnost po takovu budu sposobne promicati „liberalne težnje."

Sasvim tim ljudski duh nemože nipošto da žive, a da nepripozna nad sobom absolutnosti, kojoj mora biti podložan. Bilo makar da zataji vjekovitoga osobnoga Boga kršćanskoga, bilo da se u svojoj oholosti i opornosti nastoji osloboditi njegova gospodstva i njegova ljubezna vladanja — pri tom ipak nemože da se sustavi; mora da ima absolutnost, kojoj treba pokoravati se, jer da nad njim gospoduje višje biće, to mu je tako živo od naravi zasadjeno u sviest, da nebi nikad mo-

*) Katholik 1871. II. 1. Heft.

gao na njega zaboraviti posve. Zato i jest, da liberalizam, pokle je kršćansku absolutnost prekrio i na stranu maknuo, sada državu za to absolutno postavlja, ter njemu predaje sve obilje povlasticah nad svim. „Moderna“ država jest ujedno absolutna država. Državni absolutizam jest duša one državne theorije, koju liberalizam pod firmom „moderne države“ ljudskomu rodu silom narivava. Neima tu ništa nit na nebu nit na zemlji, što se nebi rivalo pod vlast države moderne. Proti njemu neima naravnoga niti dobro stečenoga prava; ako se njemu koje obstojeće pravo pričini kano pačka za njezinu svrhu, tada ona naprosto načini zakon, kojim se ono pravo ukida ili illuzorno postaje, i tim je sve gotovo. I svatko se mora tomu zakonu pokoravati, jer neima veće grehote nego ako tko namisli proti takovu zakonu svoje pravo braniti. Naproti modernoj državi pojedinci stoje bez svakoga prava; najvišja dužnost pojedincu jest pokoriti se „državnoj volji“, ter se u cjelosti državnoj smatrati i ćutiti za udo bez svoje volje, i po tom vladati se i raditi. Država kao takova jest što jest — absolutno, a pojedinac samo toliko vriediš, koliko se držiš s njom u zajednici.

Razumie se samo sobom, da se po ovoj absolutnosti država mora smatrati za izvor svakoga prava. Kršćanska vjera uči, da najvišji i prvi izvor svakoga prava jest nad svietom gospodujući, vjekoviti osobni Bog. Država po kršćanskom nauku ima samo tu svrhu: skrbiti da vjekoviti zakon božji u zemaljskih odnošajih ljudskih bude kroz državne zakone posvud vladao, a prava na božjem i državnom zakonu osnovana braniti i zemaljsku pravednost držati. U onaj čas pako, čim se je vjekovitoga osobnoga Boga kršćanskoga zatajilo a tim država uredila se na atheističnu i po tom absolutističnu, moraju ovi temeljni zakoni kršćanski sami od sebe pasti. Prvi i najvišji izvor svakomu pravu stoji u absolutnom; absolutno pako tu jest država, dosljedno mora u njoj jedinoj svako pravo da ima svoj izvor. Pak to sbilja i jest obćeniti nauk, što ga naučaju svi privrženici „moderne države.“ Samo je ono pravo, uče oni, i samo ono može kao pravo obstojati, što država kao pravo postavi. Bez države i bez obzira na nju neima nikakova prava. Pak upravo zato i ima država povlasticu: svako postojeće pravo, ako mu nije povoljno, dokinuti, jer tko pravo postavlja može ga opet i ukinuti. Tako je samovolja absolutne države glede pravnih odnošajah državljanskih bez granicah. Ona postavlja pravo i ukida ga, kako joj se svidi. Obazirati se i vezati na kakovu višju vjekovitu normu pri svom djelovanju nije dužan, jer takove niti neima. Norma njegovu djelovanju jest jedini absolutistični egoizam. Pak upravo zato nesmie se niti podložnik za obstanak svojih pravicah i svojih sloboštinah pozivati na nikakov višji, božji zakon. Izreka: „Mora se Bog slušati više nego ljudi“ državi je pogibeljna i veleizdajstvena, i to je revolucija.

Polazeći s ovih principijah dira moderna država ili bolje liberalizam pod firmom „moderne države“ u sve, što je dosad priznavano za sveto i nepovredljivo. Vjerozakon, crkva mogu se odsad samo toliko priznavati i trpiti, koliko su prilagodjene i osposobljene služiti svrham države. Načelo samostalnosti i slobode crkvene to je već sada liberalizmu mrzota. Onaj pojam crkve, po kom je ona Isusom postavljena spasovna uredba za sve ljude, odredjena podavat plodove odkupljenja svemu ljudskomu rodu, vidi se modernoj državi da je pogubna preuzetnost. Jer kad bi tako bilo, onda bi crkva od države bila nezavisna, držeći nepromjenljive i nepovredljive pravice svoje, koje je dobila od Isusove, ne od državne milosti. A ipak nemože biti na širokom svietu ništo, što nebi spadalo pod vlast absolutne države, nikakova prava, da nebi od nje poteklo i kojemu njezina absolutna volja nebi bila izvorom. „Moderna država“ može se sprijateljiti samo s tako zvanom „narodnom crkvom“, koja nauk i disciplinu od nje prima, koje duhovnici samo su crno odjeveni birokrate u službi državnoj, i koji samo toliko imaju duhovne vlasti, koliko jim predati ili pustiti hoće država. Pak u istom tomu poslu jest samo absolutistični interes, što modernu državu prisiljava trpiti i držati narodnu crkvu. Ta ona sama nepriznaje nikakova Boga i dosljedno niti kakovih religioznih dužnostih napram Bogu: kako bi dakle ona mogla ozbiljno mariti za kakovu narodnu crkvu! Ali u narodu jest religiozna ćut i sviest pak priznavanje religioznih dužnostih preduboko usadjena, nego da bi mu se to moglo prieko izčupati; zato se u tom pogledu mora „predsudam“ pučkim i željicam popustiti, mora mu se ostaviti barem narodna crkva, porad religioznih potrebah, tako ipak, da ta narodna crkva ostane u čvrstoj ruci državnoj ter se može rabiti kao orudje za državne namjere i želje. Zato prva i najvišja zapovied narodnoga vjerozakona mora vaviek biti i ostati ova: „Pokori se državnim zakonom, bili oni kakove vrsti da bili!“ Ovako pojimati i razumievati vjeru i crkvu, kako je rečeno, jest u naravi „moderne države“ ter zato nije se čuditi, kada liberalizam kao štitonoša ove moderne, absolutne države upravo pomahnita, ako crkva Isusova učini čin, kojim kaže svoj višji Bogom si dani ugled, svoju samo-

Digitized by Google

stalnost i slobodu. Odatle, i po našem sudu jedino odatle polazi n. pr. ono pusto mahnitanje „liberalnoga“ svieta porad dogme nepogrešljivosti papine, kako smo svi svjedoci. Što može velika većina onih, koji vode agitaciju proti tomu dogmi, mariti za nepogrešljivost papinu? Ta niti nevjeruju u istinu kršćanske vjere; briga dakle njih, je-li papa u nauku vjere nepogrešljiv ili nije! Poznamo ljudih, koji očito niti u Boga vjeruju, niti u crkvu idu, niti otajstva primaju, pak ipak oni su prvi vodje u tom žalostnom škandalu, što ga duh opozicije jednoga učenjaka stvori. Zna se, da su ovakovi ljudi podpisivali adresse na toga učenjaka s poružnim smiehom. Za istinu, nije dogma nepogrešljivosti sam sobom, proti čemu liberalizam biesni; nego je više uzrok tomu čin: što je definicijom toga dogme crkva svoj Bogom si dani nezavisni ugled naproti absolutističnim pohlepam liberalizma s njegovom „modernom državom“ svečano pokazala i tim činom očitovala da nije voljna svoju Bogom si danu slobodu i samostalnost samovolji liberalizma i moderne države žrtvovati, da se pod nikakovom pogodbom neda na pojedine grešljive narodne crkve polag različitih državah i državicah razkidati i tako previjati se pod bičem absolutistične „moderne“ države. To je, zašto je liberalizam toliko ljut i biesan na taj dogma. Ta pod suncem jedva je išto, kamo moderna država već nebi uplela svoje prste, pak sada eto ti crkve da ona jedina naproti absolutnoj državi pokaže i brani nezavisni svoj ugled — ona jedina stavi se prkosit velikomu Molohu i neda se u njegov trbuh. To je preveć. Moradoše se razriešti sve mješine „liberalnoga“ gnjeva; mora se obsjeniti kralje i vladare, da je dogma državi pogibeljan, razvratan, kolcem i kijačom mora se nanj udariti, da država bude spašena. Licumjerci! znaju oni dobro, da crkva proti državi ne samo da nevojuje, nego pače da ju priznaje za uredbu Bogom postavljenu, ter pokornost napram državnim zakonom, dokle se božjemu zakonu neprotive, obćenito kao ćudorednu kriepost nauča. Znaju oni vrlo dobro, da su oni napadači, da oni za tim idu, kako bi veliku gradju katoličke crkve razkidati pak od njezinih komadah narodne crkve po svojoj šabloni podići, koliko i dokle još i takove za prosti narod smatraju potrebite. Znaju oni vrlo dobro, da njihova „moderna država“ po svojih temeljih načelih, na kojih je gradjena, sa slobodnom, nezavisnom, od Boga postavljenom crkvom nemože slagati, dakle od nutarnjega nagona mora za tim težiti, da ju sruši, uništi. Pak sada, gdje se evo crkva proti njihovim navalam diže na obranu i dovikuje njim: „Dovle, i dalje ne!“ sada zakrenuše očima i kažu da je crkva napadač, proti komu se treba oružati za spas države. Ništa nije na svietu mržje, nego je licumjerstvo! Radje očitu silu, nego takov za razum i poštenje sramotni postupak!

Kako pako vjera i crkva od absolutizma „moderne države“ nije već sigurna, tako pod njim gubi i familija višju svoju svetinju, slobodu i samostalnost. Načelo familijske zajednice ostavlja ravno „moderna država“ netaknuto, familija neka ostane familijom, jer ju i dokle ju liberalizam smatra za potrebitu kao podlogu klomavoj gradji u modernoj državi. Zato pako čupa se ona s religiozno-crkvenoga zemljišta, gdje dosad bijaše zasadjena, pak se presadjiva na materijalistično zemljište absolutne države. Ženitba modernoj državi nije već crkveno otajstvo, pače nebi joj ona dala niti religioznoga blagoslova; ona neka bude sgoljno gradjanska pogodba — gradjanska ženitba. Tako sklapanje ženitbe postane sgoljno gradjanskim činom, koj se obavlja pod aegidom države jedino. Zato na takovoj ženitbi postavljena familija ostavljena je samovolji države; ona može zahtievati samo ona prava, za koja država misli da joj se moraju podieliti, a takova stišću se na minimum. Država pridržava za sebe pravo uzgoja i obuke, roditelji prisiljeni su djecu pošiljati u državne škole i to samo u ove, a sva obuka u tih državnih školah smiera na to da od djece napravi prikladne članove države, kojoj na koncu konca vas ljudski život mora biti žrtvovan. Jer kad se je na koncu državne škole, onda se ide u kasarnu, gdje je mladiću najljepše godine vieka proživiti, a hoće-li slučaj, za svrhe državne u jamu baciti takodjer život. „Obćenita vojna dužnost“ jest to pravo čedo moderne države.

Kad se država proglašuje za izvor svakomu pravu mora se dosljedno doći i na to, da je i pravo posjedovanja i imanja iz toga poteklo izvora.

(Sliedi dalje.)

Protestantske skupštine u Njemačkoj.

Na večer 3. listopada otvori se peti njemački protestantski sastanak u Darmstadtu. Kakova je bio duha, pozna mu se po vodjah Bluntschliu i Schenkelu, koji nevjeruju ni toga, da je Isus Bog. Čim se je bavio taj sastanak? Dogmom o papinoj nepogrešljivosti, i ježuvitskom družbom. Evo mu resolucijah:

I. Glede dogme o papinoj nepogrešljivosti.

1. U koliko ta po vatikanskom koncilu zaključena nepogrešljivost papina samo tamo smiera, da u katoličkoj crkvi papi absolutnu vlast stvori, o tom neće

Digitized by Google

protestantska skupština da išta progovori. 2. Nego u koliko taj novi rimski dogma ima po sduhi jezuitskoj: a) napasti u obće suverenstvo moderne države i njemačkoga carstva, a napose suverenstvo njemačkih državah; b) u pogibelj staviti konfesionalni mir u Njemačkoj; c) zaprietiti slobodi duha i sviesti i svoj našoj kulturi: imaju njemački protestanti i vas njemački narod povoda i dužnosti, da se odvažno opru toj pogiblji za državu, mir i moderni duševni život, te da uznastoje odlučno i brižno uklanjati takovu ozbiljnu pogibelj.

II. Glede reda ježuitskoga.

1. S razloga, što se red jezuitski sastoji skroz od takovih članovah, koji su se svojoj obitelji, gradjanskomu družtvu i svojoj domovini otudjili, a slušaju bezuvjetno zapoviedi svojih rimskih poglavarah; 2. što jezuitski red nije zadruga sastojeća se od slobodnih individuah, nego duhovna, strogo disciplinirana vojska pod officiri i jednim vrhovnim generalom; 3. što isti tako poslje svoga uzpostavka od pape Pija VII. (bullom od 7. augusta 1814.), kako prije svoga ukinuća od pape Klementa XIV. (Breve od 21. julija 1773.) radi po jednovitom planu o tom, da ponovi i pooštri sredovječno gospodovanje rimske hierarhije nad duhovi, te opet podigne vrhovnu vlast rimskoga pape nad knezovi i narodi; 4. što je red jezuitski naviestio rat svoj svjetskoj i duševnoj kulturi, modernomu pravu i gradjanskoj i političkoj slobodi (papina encyklika od 8. decem. 1864.) te se napinje zapriečiti religiozno-moralni razvitak čovječanstva; 5. što smeta i podkapa obiteljski mir, što je opasan ravnopravnosti konfesijah skroz nuždnoj za obstanak i razvitak njemačkoga carstva, te svakom sgodom prava njemačkoga protestantizma napada; 6. što kvari uzgoj mladeži duhovnom dressurom, ubijajuć istinitost, uništujuć sviestnu samoradinost i učeć ju robski podvrgavati se pod vlast hierarhije, te tako neda razvit se karakteru i duhu naroda i pojedinacah; 7. što promiče praznovierje, i ljudsku slaboću bezbožno upotrebljuje, kako će svoje bogatstvo povećati, i svojoj pohlepi za gospodstvom zadovoljiti; 8. što zadružna sloboda i sloboda religioznih zadrugah samo u toliko pravom postoje, u koliko zadruge i bratovštine državni i pravni red štuju, te mu se podvrgavaju, izriče njemačka protestantska skupština svoje osvjedočenje ovako: sjegurnost pravnoga reda, i auktoritet zakonah i državne vlasti, blagostanje gradjanskoga družtva, sačuvanje konfessionalnoga mira, i obrana duševne slobode i kulture zahtievaju, da se od strane države u Njemačkoj red jezuitski zabrani, i misli (ona protestantska skupština), da je ozbiljna dužnost njemačkim protestantom i svemu njemačkomu narodu: raditi svimi silami, da se članovom i affiliiranim jezuitskoga reda (jezuitom i jezuitićem rekao bi našinac) svaka djelatnost u školi i crkvi zatvori.

Nitko se neće tim resolucijam čuditi, kad sazna sadržaj biesnih govorah, što su tu rečeni. Advokat Uhly otvorio je skupštinu ovakovim govorom: Navještenje dvojega rata zapriečilo je lane protestantski sastanak; jedan je rat naviestio stari neprijatelj na Seini, a drugi „stari neprijatelj njemačke duševne slobode i njemačke duševne kulture, neprijatelj u Rimu, koj si bežbožnom preuzetnosti prisvaja attribute svemogućega Boga.“ Politički onaj neprijatelj da leži sasma poražen silom njemačkoga duha — pa tim istim oružjem njemačkoga duha da će narod morati pobiti i religioznoga neprijatelja itd. Bluntschli pako referirajuć o tom, kako Protestanten-Verein stoji napram pitanju nepogrešljivosti, veli, da su tu jezuite bili vodje, kojim koncil nebijaše nego orudje. On nedrži, da je zadaća Protestanten-vereina ustati proti onom dogmi, izjavlja ipak, da Protestanten-verein sa starokatolici, premda stojeć na sasvim drugom polju, u mnogih točkah sympathisira, naime u borbi proti rimskom tiranstvu, za tim da sympathisira u štovanju državne vlasti, u priznavanju znanosti, u pobijanju jezuitah, kano zajedničkoga neprijatelja i kulture, svakoga pravoga religioznoga života itd. Kad bi, veli, nadvladao u svietu nauk o nepogrešljivom papi, onda bi propalo svako naše znanje i vas naš duševni život, narodi evropejski zapali bi sve pomalo u onakov glib, u kakov je zapao na iztoku budhistički sviet, Evropa bi postala velikom Mongolijom, koja bi imala svojega Daley Lamu. Za tim će govornik opisati veliko zvanje Germanah da se uzprotivi rimskomu nasilju, Rim da u svojem krugu nemože drugačijih duhovah trebati, nego-li robskih. Pa s tim prelazi Bluntschli na jezuite. Oni su njemu duša rata u Rimu zaključena, vjerni načelu: izkorjeniti heretike, uništiti protestantizam. Povjestnica da dokazuje, gdje su oni kroz više koljenah upravljali školami, da su ondje puci duboko pali. Oni su krivi progonstvu hugenotah i triestgodišnjemu ratu. Napokon kaže Bluntschli, da je već mučno činiti razliku izmedju katoličke i jezuitske crkve. On opominje da nevalja prezirati veličajnu moć jezuitsku; ako joj nebude uztuka, da će ona pokvariti zdravu krv puka. Tu da može pomoći samo jedna odvažna operacija: „da se odluči i izbaci urinuto tudje tielo.“ Što jezuite slobodom zovu, da nije ništa drugo, nego vlast, koju oni za sebe traže, da svaku našu slobodu utamane, dočim svaka sloboda, koju kakova zadruga ili pojedinac zahtieva, ima svoju naravnu granicu, slobodu svih. U istom tonu govorili su i drugi.

Pročitavši one resolucije i ovake govore opazit će pozoran čitalac najprije, da ima čudan savez i sklad medju ovimi Darmstadtjani i onomadnjimi Monakovljani. Za tim će pitati, zar neimaju protetanti nikakova svoga posla, te se bave s katoličkimi dogmami i redovi? Napokon će uvidjeti, da današnji liberalci tako

Digitized by Google

razumjevaju svoju toli razvikanu slobodu, da katolikom nebude smjeti vjerovati, da katoličkim zadrugam nebude slobodno obstojati, nego samo koliko budu dopuštali liberalci. Pa baš toga radi napadaju na ove darmstadtske protestante (pravije liberalne bezbožce) i takovi protestantski listovi, koji nisu nimalo prijatelji jezuitom. Ruga jim se n. pr. „Frankfurter Zeitung“ veleći: Ništa nekarakterisira bolje podpunu nemoć, nutarnju praznost jedne stvari, kako ovako postupanje njezinih zatočnikah. Nemoćni protivnika pobijati istovrstnim oružjem, pozivlju se ovi članovi tako zvane protestantske skupštine na krutu silu! Koli je neizrečeno kukavno to pomaganje ovih vitezah na duhu! Čovjek bi mislio, da novo njemačko carstvo ima dosta prostora za sve, za jezuite ne manje, nego-li za (protestantsku) unutarnju misiju i za ložu slobodnih zidarah!“ Obzirom na taj protestantski sabor razokriva „Köln. Volksz.“ liepih tajnah, koje svezu i težnju liberalnih protestantah razsvjetljavaju. Pripovieda naime što je pokojni dekan Zittel u Heidelbergu lane rekao prijatelju za „Protestantenverein:“ „Mi imamo jačih saveznikah, nego vi i slutite: o b e k ć e r i k r a l j i c e V i k t o r i j e rade za nas u Njemačkoj kao pioniri; muž jedne te kćeri, svietli princip nasljednik u Berlinu stoji skroz na našoj strani.“ Pak i sbilja: tko pozna dobro ljude i pozorno prati jim tragove, uvjeren je u tren, da je Zittel pravo rekao. Nije tajna, da je princesa dopisivala s Renanom, a prvi vodje „Protestantenvereina“, n. pr. Schiffman, zaufani su prijatelji na nasljednikovu dvoru u Berlinu. Kod berlinske kćeri u najvećoj časti stoji David Strauss, on za nju i njezino dvoranstvo drži prelekcije, a knjigu o Voltaireu u nihilističnom duhu napisanu njoj je posvetio. U drugom svom izdatku biografije Ulr. Huttena, veli u predgovoru: „Svjetovnomu vladanju papinu valjda je za uviek konac, nu duhovnomu konac je još tako dalek, da njegove crne čete jošte stoje u sredini Njemačke, pače sjede u sredini carevinskoga sabora.“ Medju te crne čete broji takodjer vrst protestantah. Sudeći po besjedah: Bluntschlia, Holzendorfa, Schenkela itd. drži s tim kolom i Bismarck.

Za tom racionalističnom darmstadtskom sliedila je pravovjerna protestantska skupština u B e r l i n u. I dok protestanti racionaliste imaju jaka saveznika i zaštitnika na pruskom dvoru, pravovierci hvale se zaštitom i milošću samoga cesara i bogoštovnoga ministra Mühlera. Dne 10. list. držali su takovi protestanti takovu skupštinu, kako se službeno zove „Freie Versammlung evangelischer Männer.“ Svrhu kaže pozivnica ovako: „Na pogled svietsko povjestnih dogodjajah, kroz koje je milostiva ruka božja njemačko carstvo pod cesarom protestantom snovice pridigla — posvuda, dokle naš narod dobra i blagodati reformacije hrani i čuva, probudit i živahnu podržavati sviest i priznavanje dužnostih, što jih nova nastajuća doba nalaže evangeličkoj crkvi u svih njezinih ograncih i granah.“ Skupštinarah mogio je biti oko 1200. Berlinski prepošt Köllner pozdravi skupštinu u ime „malena kupa evangeličkih muževah, koji na pogled velikoga dogodjaja njemačkoga jedinstva sudiše da je hora potaknuti, nebi-li se to jedinstvo utvrdilo takodjer jedinstvom vjerozakonskim.“ Predsjednik skupštini u garnizonskoj crkvi sborećoj jest kako veli „Kreutzz.“ „za napredak carstva božjega puno zaslužni muž“ Bethmann Hollweg. Predsjednik opet razloži svrhu, naime: pokle je Bog veliko čudo na njemačkoj domovini učinio, starinskoga neprijatelja svalio, a razkomadanu zemlju ujedinio: da bi se i evangelička crkva ujedinila na onoj jednoj staro-kršćanskoj istini, kako ju je prije 300 godinah Luther izpoviedao i naučao. I to kad se nemože postići sgoljno crkvenim saborom, sastalo se je ovo muževah, da slobodnom razpravom pokažu način. Na dnevni red postavlja pitanje: „Što imamo činiti, da našemu narodu ostane duhovna baština od velikih godinah 1870. i 1871.?“ Razprave medjutim nespominjemo, nego samo obćenito budi rečeno, da je berlinska skupština pravoviernikah daleko različna od racionalistične darmstadtske: jer berlinska drži tvrdo vjeru u božanstvo Isusovo i neće ništa da zna za kakovu narodnu crkvu ili da bi hustila boj na katolike. Pače jedan predlog proti nepogrešljivosti odbijen je rekši, da se skupština nemieša u nutarnje posle katoličke crkve. Po drugoj strani slažu se jedna i druga tim: što obe kažu jednaku težnju da ratne dogodjaje obrate na svoju viersku korist i u slabašna srca da narenu strah od ultramontanizma t. j. katolicizma. Vas lanjski rat morao bi korist nositi samo protestantskoj crkvi, plodove od pobjede nad Francezkom ima pobrati jedina ona, jer to su pobjede protestantstva nad katoličanstvom — to vrca iz svake besjede. Car je u prvoj sjednici boravio na skupštini pune dvie ure, čim je pokazao, da nedrži s onimi, koji sa svakom pozitivnom vjerom kane prekinuti. Resolucija na poglavito i zadaćno pitanje glasi ovako: „Skupština očituje želju, da bi se našli puti, kuda bi se evangelička zemaljska crkva njemačkoga carstva, bez uštrba njezinih konfesionalnih i teritorijalnih razlukah i osebinah kako i samostalnosti sdružile u užju svezu. Članovi ove skupštine rado će upotriebiti svaku pruženu priliku da pomognu doći do toga cilja.“ — Resolucija izašla je ovako zato, jer se je za razprave očevidno dokazalo, da bi na crkvenom polju pokušaj morao probuditi bogoslovske diskusije, a tim putem da bi se bez dvojbe izašlo na protivni konac ter se spotaknula nova razpra i svadja. S političkoga pogleda da bi se moglo puno uspješnije djelovati, ako se putem zakonah i naredabah budu pred licem države dokidale razlike, i taj način imao je najviše zagovornikah, prem je očevidno, da bi se tim načinom mogla zametnuti borba izmed crkve i države. Vas dakle uspjeh skupštine berlinske ostaje želja i opet želja.

Digitized by Google

Viestnik.

Zagreb. Presv. i preč. gospodin Angjeo Kraljević, biskup metelopolitanski i apostolski namjestnik u Hercegovini, boravio je ovo nekoliko danah u Zagrebu, i kako je naredjeno s poglavarstvom ovdašnjega samostana sestarah milosrdnih za Sarajevo u Bosni, tako je sada naredjeno za Mostar u Hercegovini, ter će poslie nove godine biti onamo odpremljeno pet šest sestarah. Biskupu Kraljeviću bio je to prvi pohod u našem gradu.

— Veleč. i veleuč. g. Matija Mesić savjetnik duhovne stolice, profesor austrijske povjestnice i crkvenoga prava na pravoslovnoj akademiji, imenovan je za upravljatelja istoga zavoda.

— Preuzv. g. biskup J. J. Strossmayer odputova u Italiju, gdje misli porad zdravlja probaviti svu zimu.

Ugarska. Knezprabiskup ugarski Šimor, bivši došao po krizmanju do krajne medje svoje biskupije, zaputi se 12. t. mj. iz Škalice sa svojim kanonikom pobočnikom i graditeljem Lippertom prieko Brna u Prag, da kardinalu nadbiskupu, koj ga je ljetos u Ostrogonu pohodio, vrati pohod. Odavle je poslie jednoga dana odputovao u Olomuc i Kromjeriž na pohode nadbiskupu olomučkomu, zatim vratio se u Ostrogon. Putovanju tomu nije bilo nikakove namjere političke, kako stanovite novine brže uzeše tumačiti. — Poznato je, kako je ostrogonski kanonik Žiga Supan, imenovan i jur prekonisan u Rimu za Mojsesova nasljednika biskupa banjsko-bistričkoga dugo oklievao i težkom mukom poslie opomenah spravljao se na stolicu, a težko spravljao tim većma, jer je u saboru ugarskomu lane na Eötvöša upravljen upit: zašto je predložio toga od g. 1848. poznatoga Slovaka za biskupa slovačkomu narodu? Na koncu odrekao se Supan stolice, i sad štijemo, da je kod novoga imenovanja njeg. veličanstvo dopustilo, da se isti natrag uvrsti u broj kanonikah ostrogonskoga kapitula, i ujedno mu podielilo biskupski naslov „Novi.“ — Nadbiskup koločki Hajnald darovao je za sirotinjske zaklade u Koloči 10.000 for.

Beč. U Salvatorovoj kapeli bijaše sbilja u nedjelju služba za tako zvane starokatolike. Duhovnik Ansim služio je jošte za zadnji put misu, a za tim tronut i zaplakan poče po zapovjedi pospravljati iz crkve sveto posudje i vjekovitu luč utrnu. Puk, kojega je kod mise bilo dobar broj, dielio je žalost s duhovnikom. Na ulici i u dvorištu viećnice čekaše jur „starokatolički“ puk, težaci i radnici, a medju tom hrpom za čudo mnogo valjda starokatoličkih židovah i židovkah. Kad prvašnji puk izašao iz crkve, nagrnu ulaziti ovaj, i za tren natisnu crkvu dubkom punu, jer jedva može stati oko 500 glavah, i što je jošte bilo pred vratima na ulici i dvorištu, moglo je brojiti jošte koju stotinu. To ti je, da neračunaš znaličnikah, ota množina od 20.000, kako se je Anton hvastao da ima toliko učenikah u Beču. Ob 11. uri stupi Alojs Anton na prodikalnicu, pročita evangjelje o crkvenoj posvetbi i govori o razluci izmed crkve i bogoslovja. Novine iz toga govora s osobitim naglaskom spomenuše ovu izreku: „Isus je svoju crkvu utemeljio za sva vremena. Glavno počelo sposobno je za vjekovito življenje, s potrebami vremena nikad protuslovno. Što se nipošto složiti neda sa znanošću i vremenom to je samo stara theologija, od 6. vieka okamenjena theologija, koja nikada nije s vremenom napredovala, nego je danas dotle došlo, da sa znanošću stoji u podpunom protuslovju.“ Poslie propoviedi reče Anton misu polag rubrikah dana. Na koru pjevaše pod misom nekakov sbor pjevačah pjesme. Kad je Anton izašao iz crkve, pozdravi ga njegovo obćinstvo klikom: hoch! i pratilo ga do bližnjega trga, gdje sjede na kučiju i kući se odveze. — Nadbiskupsko vieće razpisalo je uslied toga na svećenstvo okružnicu ovu: „Svjetovni svećenik linačke biskupije Alojs Anton, koj je prije nekoliko godinah u svjetovnih haljinah u Beč došao, nije u bečkoj nadbiskupiji nikad za duhovnu službu ovlašten, a kako je s njegovom vjerom, osim mnogih drugih očitovanjah pokazao je on to osobito svojom nedavna u Pešti štampanom knjigom naslova: „Das verfälschte Christenthum und die Welt“; jer to je od početka do kraja samo hulenje kršćanstva, za koje veli, da nikada niti nije svietu čisto naviešťano, jer ga već apoštoli pokvariše. Tomu čovjeku predana je bezpravnim silovitim činom Salvatorova kapela, da u njoj za tobožnje starokatolike obavlja službu. Zato se je nj. eminencija naš preč. kardinal kneznadbiskup našao primoran spomenutu javnu kapelu staviti pod interdikt, ter dokle god se ta smutnja neukloni, ostaje prepoviedano u njoj sv. misu služiti i kakovu god duhovnu službu obaviti.“ — Kard. nadbiskup Rauscher pisa pod 13. Listop. na ministra prosvjete pisao, u kojem razloži, kako se zaključak gradskoga vieća protivi pravu katoličke crkve i državnim zakonom. Pokle se je ministar odgovorom svojim hotio izvinuti, rekši: da je to nutarnje crkveno pitanje: je-li Anton smie ili nesmie obavljati duhovnu službu? pisa kard. nadbiskup pod 16. na ministra drugo pismo, u kojem veli: da ministra zato nije niti pitao niti prosio odluku: smie-li Anton kano duhovnik duhovnu službu služiti, nego da ga je prosio, neka bi katoličkoj crkvi proti bezpravnom nasrtaju pružio zaštitu i pomoć, kako mu zakon nalaže tu dužnost. Državna vlast dužna je braniti od sile svačije priznano pravo, dakle i priznano pravo katoličke crkve. — Hoće neće, ministarstvo bečko mora se dakle baviti tim pitanjem. Bečka katolička družtva i skupštine dižu se opet složno protestovat. U Sriedu poslie one svečane ustolitbe Antona, koj je bio odišao u Znaim i povratio se, okrstio je taj „župnik“ u malom Švehatu diete nekoga željezničkoga poslužnika, valjda novcem nagovorena. — Zanimljive je ovom prilikom znati postanak i poviest Salvatorove kapele. To u prvom početku bijaše kućna kapela bogate

porodice Haymo, podignuta je oko g. 1289. pa kada Oton Haymo g. 1309. zapleten u urotu protu svomu zemaljskomu vladaru Frideriku Liepomu bi iz zemlje prognan, darova isti vladar „milostnim pismom“ od 12. Sv. 1316. zaglobljenu kuću s kapelom vieću i občini bečkoj. Občina bečka primivši tom darovnicom kapelu sa svimi zakladami primila je naravno i dužnost karakter kapele kao katoličke crkve vazda čuvati. Jur g. 1302. dobi kapela od biskupa jurisdikcije za obavljanje župnih pravah, čim ona stupi u red javnih crkvah katoličkoga vjerozakona. Zaklade za čitanje sv. misah tečajem vjekovah narastle su tako velike, da se je moralo postaviti 7 kapelanah za služenje, a to nije prestalo ni onda, kadno je Josip II. zaklade iste crkve uložio u vjerozakonske zaklade sa svotom preko 40.000 for. Kuratora postavlja na predlog nadb. vieća občinsko vieće, i sadanji Gjuro Ansim obnaša tu službu jur od god. 1843. (Što je zadnji put i u našem listu u viestniku — Beč, javljeno o sprovodu starokatoličkom u Brnu, izpravlja „Volksfr.“ ovako: „Ime pokojnomu bijaše dr. Baltzer, ne Oeltzer, zakopao ga prof. Knoodt, ne Kerodt, a bijaše u Bonnu, ne u Brnu. Drugo sve stoji).

— U borbi jest život, pak i sbilja borba je u Austriji razpirila katolički život divno. Polag „Neue fr. Presse“ bijaše dne 31. Pros. 1870. u zemljah pod carevinskim viećem 341 političko družtvo; a lučila su se upravo po polovici na „liberalna“ (170) i „klerikalna“ (171). Zadnjih 9 mjesecih dakle do 30. Rujna 1871. postalo je 148 novih političkih družtvah; a od tih 9, slovom devet liberalnih, i 128, slovom stotinu dvadeset osam katoličko-političkih družtvah. Katolici prestigoše dakle svoje protivnike u 9 mjesecih za dvostruko; jer sad ima svega skupa liberalnih 190 i klerikalnih 299 družtvah. Katolička politička družtva proizvedoše obrat u nutarnjoj politici, povratak na konservativni sistem. Pomoćju kat. patriotičnoga družtva dobi i drži Tirol svoj kat. konservativni sabor, u kojem većina poslanikah sami su družtveni članovi. U gor. Austriji preobladala katolička stranka pomoćju takova družtva, ter ima sada svoj sabor, dok bi usuprot bio vas liberalan, morda republikanski. Soligradska i Štajerska uvedoše tim načinom u sabor jaku manjinu, ter pobjeda visi sada samo o nekoliko glasovah velikoga posjeda. Vorarlberg broji u saboru većinu članovah takova družtva. U dol. Austriji pokazaše družtva prigodom zadnjih izborah toliku energiju, da skorim vremenom sabor móra biti njihov. U Českoj radi se ozbiljno, kako ljetošnja konferencija pod kardin. nadbiskupom pražkim svjedoči, o sklapanju i razširivanju takovih družtvah.

Njemačka. Nadbiskup monakovski odgovorio je na ono pismo ministra bogoštovnoga Lutza od 27. kol. t. g. pismom ddo. 27. rujna. Oštrim perom kida ministarske misli „o bitnoj promjeni crkvenoga učiteljstva“, odbija potvoru, da je novi dogma državi pogibeljan, i nedopušta, da se je crkva ma ičim poslie pokazala državi pogibeljnom. Dalje brani se nadbiskup od onoga prigovora, da bi on ustav bio povriedio, ili da bavarski biskupi naproti državnim zakonom staju kano na položaj souverenstva. Na koncu pisma, u kojem ima puno trpke ironije, kaže nadbiskup: da državna vlada u nijednom slučaju nije bila povlaštena da sa svoje strane cielo čislo paragrafah ustava državnoga prekrši, pak da uzkrati kat. crkvi zakonom zajamčenu zaštitu. Sličnim pismom odgovorio je ministru i biskup regensburžki.

Pariz. Biskup Maret pisa sv. otcu papi pismo, kojim javlja da se podvrgava odlukam sabora vatikanskoga. Pred koncilom bio je napisao dvie knjige: „Občeniti sabor i vierski mir“ i „Papa i biskupi“, a u tih knjigah ima više toga, što se s odlukami saborskimi neslaže. Piše dakle Maret, da opoziva sve takove izreke, i da je knjige od trgovacah s prodaje uzeo natrag. — Dvorane bogoslovnoga učilišta Sorbone otvaraju se 3. listop. a tako istoga dana počimaju obuku i duhovne kongregacije, ter je veliko to veselje za učitelje, roditelje i djecu. Tako tečajem mjeseca listop. počima i u Lionu.

— Novi nadbiskup msgr. Guibert rodjen je u gradu Aix pokrajine Provence, a sada je 68 godinah star. Zaredjen svećenikom stupi u svećenički sbor oblatah i djelovaše u njem više godinah veoma pohvalno, dok ga novi biskup u Ajaccio msgr. Casanelli d' Istria na predlog redovnoga glavara, utemeljitelja toga sbora msrgra. de Mazenod nenaimenova generalnim vikarom i ravnateljem sjemeništa, povedši ga sa sobom u Korziku. Odatle s istom časti i službom bude pozvan u Pariz i od vlade Louis Filipa imenovan biskupom vivierskim, odakle ga opet vlada drugoga carstva pozva na stolicu nadbiskupije tourske, da bude nasljednikom kardinala Morlota. Iz govora, što ga reče članom konferencijah sv. Vinka Pavlova prigodom godišnje skupštine 23. lipnja o. g. sa svih stranah nadbiskupije tourske u nadbiskupskoj palači sakupljenim, vadimo sliedeći liep ulomak: „Ima tomu jur dosta vremena, što sam doznao, da se moje ime sa stolicom parižkom imenuje, pak videći, da to spominjanje potrajava i hoće da se obistini, držao sam se ovlaštenim pismeno dokazati nemogućnost, da bih ja na takovu stolicu zasjeo. Ne kano da sam to učinio od straha; u mojoj dobi nezna se što je strah od smrti; u ostalom život moj pripada crkvi, pa kad bi mi bilo žrtvovati ga za jednu godinu, za šest mjesecih, to neima ništa boljega da poželim. Ali priznao sam si pred Bogom, kako to nikako nemože biti, da ja budem sposoban tako znamenitu zvanju odgovarati, i rekoh si, da bi se probitki velikoga Pariza mojim rukam slabo izručili. Sve to sam pisao, ne vladi, od koje ništa na pismu neimadoh u ruci, nego prijateljem i njihovim krugovom, kako nebi

Digitized by Google

o mojih mislih i namjerah ni malo sumnjali. Kako se čini, sve to bijaše uzalud, jer prošle nedjelje dodje k meni ministar bogoštovja M. Jules Simon kano odaslanik. Razpravljasmo prieko dva sata. Star sam, rekoh ministru, do mala bit će mi 69 godinah, neima u mene zdravlja, 30 godinah biskupovanja oslabilo mi sile. Biste-li vi u svojih strukah upravnih ljudem moje dobe dali službu, zar neodpuštate one koji su 30 dugih godinah službovali? U takovu sam položaju ja, a vi mi nudite u ime odpusta stolicu parižku; to je na prosto nemoguće." Ministar nehtjede o tom ništa čuti: „Dan danas", odgovori on, „nebiva ništa bez siedih glavah." To rekav predade mi pismo čeonika eksekutive, koj mi običnom finoćom nastavi zamku. Mislite-li, da je on riečrekao o visokom dostojanstvu, što mi ga nudjaše, samo jednu rieč o slavnom sjaju crkve parižke? Ni rieči o tom. On reče na prosto: „Monsignor, anarhiju držim za dugo svladanu; ali s toga treba stolici parižkoj muž odanosti i požrtvovnosti, pak budući da je tomu tako, molim vas, da stolicu parižku primite." Što sam mogao reći na to? Htjedoh prigovoriti spomenuv svoj način života, svoju zabitnost, kako mi je u narav prešlo daleko biti od svih velikih skupštinah. Rekoh ministru: „U Parizu trebate vi biskupa, neću reći, koj bi bio na svietsku, ne, na to ni nemislim, ali vi trebate ondje biskupa, koj druguje sa svietom, koj ide u družtva, koj službenim dočekom pribiva itd.; ja pako, odkada sam živ, svemu sam se tomu uklanjao. U mojoj dobi nemienjaju se stari običaji." — „O" reći će mi na to Simon, „to je upravo, do čega nam je stalo, gdje se radi o nadbiskupu parižkom." S prigovori dodjoh do kraja i vidjeh, kako stojim medju dviema velikim težkoćama. Stolicu na prosto primiti, bilo bi drzovito, odbiti ju, pobojah se, bilo bi plašljivo. S toga rekoh: „Valja mi da pišem papi, pak što on odluči, to ću činiti." — „Napokon, draga gospodo, ćutim, ako pokušaju, komu me u ovaj par podvrgoše, nepodlegnem, to će biti s toga, što ipak jošte nešto vriedim. Postupat će sa mnom, kako se postupa s velikimi dugimi mosti, prije nego-li se predaju obćinstvu na porabu. Obterete iih ogromnimi tereti; nose-li, dokaz je, da mogu služiti javnomu prometu. Tako će uraditi sa mnom. Prvih danah tištiti će me fizični i moralni tisak silno; budem-li podnosio, moći ću još koje vrieme koracati, te ću k tomu jošte služiti moći poput mosta, da Parižane iz glavnoga jim grada povedem put raja. Ah! moj Bože, biskup i nije ništa drugo; ime mu to kaže, pontifex, t. j. muž, koj gradi most, koj služi poput mosta. . . ."

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupili kano člani II. reda: g. Makso Papik u Gradcu; Poglavarstvo obćine Ludbreg. Pomakli se iz III. u II. red: gg. Jakov Korotaj žup. u miru u Karlovcu; Nikola Batušić župnik u Rečici; Marko Cvietić štop. stražm. u Gudovcu. Kano člani III. reda: gg. Janko Piontek suvačar u Novom Slankamenu; o. Josip Valentin franjevac na Glavi otoka Krka; Petar Tomić suradnik kod „Obzora" u Zagrebu; Pavo Župan učit. u Gospiću; Stjepan Buzolić ravnat. učiteljišta u Arbanasih kraj Zadra u Dalmaciji; Dragutin Halla satnik u miru u Buševcu; Pavao Galeković fiskus turopoljski u Mraclinu; Mijo Skočen učit. u Dubravčaku; Kuća br. 162. imenom Živković u Štitaru puk. brodske; Knjižnica bogosl. sjemeništa u Gorici na Soči; Gabro Markovac učit. u Andrijevcih; Stjepan Fučec u Gradcu; Josip Haudić žup. lovrečki; Janko Herak bilježnik u Vrbovcu; Juraj pl. Črnčić u Sudovcu; Poglavarstvo obćine Sesvete, Selnik, Sigetec, Bolfan, Polanec, Hrastovsko, Hrženica, Karlovec, Sv. Gjuragj. Slanje, Duga Rieka; Mato Hladnić u Apatiji; Aleksander Kogaušek kapelan na Briegih; Matija Cimerman žup. u Galignani u Istriji; Vatroslav Brajković u Toplicah Varaždinskih; Franjo Bratić u Topl. Varažd.; Ferdo Hajman obćin. biljež. u Topl. Varažd.; Jerolim Turina Josipov u Kraljevici; Otto Kumpf bogoslov u Zagrebu; Antun Justic klerik osmoškolac u Zagrebu; Franjo Plenar bogoslov u Zagrebu; Friderik Dvoršćak bogos. u Zagrebu; Ivan Šimek bogoslov u Zagrebu; Milica Polićeva gospodična u Kraljevici; Josip Mavrović kmet u Beršecu u Istriji; Ivan Galović Perišić kmet u Beršcu u Istriji; Učiona pučka u Valpovu; Franjo Baučer tkalac u Velikih Sredicah; Janko Blaga učitelj u Štefanju; Mato Brkljaš krajiš. u Plošćici; Ivan Buković krojač u Velikih Sredicah; Jandro Buncek opančar u Ivanskoj; Mato Dubravac posjednik u Staroj Plošćici; Stevo Funduk krajišnik u Bereku; Martin Golubić krajišnik u Štefanju; Luka Kolarović kraj u Galovcu; Vid Kožar krajiš. u Bereku; Franjo Ledvinka krojač u Vel. Sredicah; Stjepan Lončarić žup. u Staroj Plošćici; Mihail Radančević paroh u Starih Pavljanih; Jandro Radotić krajišnik u Narti; Stjepan Šalamun kovač u Vel. Sredicah; Stjepan Trninić poruč. u Bjelovaru; Stjepan Tomić učit. u Predavcu; Blaž Vrbanec žup. u Ivanskoj; Grga Vinceković narednik u Bjelovaru; Stj. Jakševac žup. u Samarici; Todor Petričić paroh u Narti; Gjuro Bakić poručnik u Bjelovaru. Dojakošnje gosp. družtvo berečko — ivansko — gudovačko, koje je, pošto se razriešilo, nastojanjem svoga predsjednika veleč. g. Josipa Hitera žup. u Štefanju privelo u gornjem izkazu spomenuta 23 člana s prinosom od 115 for., poklonilo je povrh toga 3 for. 9 nč. Dalje pokloniše gg. Gjuro Leder pristav u Brdovcu 2 for. i Ambroz Truinček providnik u Brdovcu 1 for. Darovnikom liepa hvala! Svu gg. nove članove, koji nisu jošte svoga prinosa podpuno izplatiti, pak i starije članove, koji štogod duguju, umoljava odbor, *neka bi s obzira na* **§. 23.** *družtvenih pravilah dug svoj namiriti izvoljeli,*

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 44. **Tečaj XXII.** **U Četvrtak, 2. Studena 1871.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI
KATOLIČKI LIST.

„Moderna država" i socializam.

(Dalje.)

Imovina je samo od države i bez nje nije imanja. Polag pravne na načelih kršćanske vjere gradjene theorije pravo posjedovanja izvire iz prava naravnoga; ono je dakle kako i svako drugo naravno pravo po svojoj naravi prije nego država; država nepostavlja prava posjedovanja, već ona pače mora njega kao gotovo nadjeno pripoznati i braniti. Ali upravo ovo stanovište u „modernoj državi" nemože obstati; jer tada bi ona morala priznati neko pravo, koje bez nje obstoji, dok ipak hoće da sve i svako ciglo pravo iz nje izvire. Nego istina je vendar, da ovo načelo u pogledu prava posjedovanja liberalski štitonoše najmanje natežu i gone; preko njega prelazi se tiho, jer bilo bi za kesu samih liberalskih majstorah preveć pogibeljno. Jedino gdje se bez pogibelji za vlastitu kesu može upotriebiti, tada se ono uporavlja, i to bezobzirce sa svom silom i silovanjem, kako to liberalizam u obće razumi. A opet biva osobito i najvećma onda, kad je na cilj uzet posjed crkveni, kad se radi ob imovini tako zvane „mrtve ruke." Za orobljenje crkve i crkvenih zavodah mora poslužiti princip taj: da država posjed stavlja i zato da ga ukinuti može, i tim smierom sbilja se isto načelo od liberalskih vodjah očito i bez obzira proglašuje i uporavlja. Nediraj pri tom u kese liberalne gospode! Oni su skloni isto načelo, kad bi u njihove kese poseglo, uprav onako očito i bez obzira zatajiti, kako ga glede crkvenoga posjeda očito i bez obzira proglasiše i uporaviše.

Čudnovato je da ljudski duh, pokle se je odmetnuo od kršćanske vjere, na polju višje, transcedentne istine jedva što nova može naći. Sva theorija moderne države, kako nam ju liberalizam hvali kao najveći dobitak novoga vremena, nije na koncu ništa drugo nego povratak na starinski pojam države. Poganstvo nije poznavalo ništa višjega nego državu — rempublicam; država bijaše sredina i utok svih ljudskih težnjah; pojedini čovjek vriedio bi i znamenovao štogod samo kano udo i orudje države; državni zakon bijaše absolutne vlasti ter nitko nebi smio proti njemu pozivati se na kakov višji zakon; najvišji ethični cilj pojedinoga državljana bijaše državljanska kriepost — ništa više. Theorija moderne države uči posve isto, niti šta više niti šta manje. Pak ipak već za poganskih vremenah bolja ljudska ćut nemože se pomiriti s krutim absolutizmom državnim; nego svom snagom radi razkidati verige od absolutne države nametnute pak pridići se do višje, čovjeka dostojnije slobode. Težnju tu s ostalim osobito ganljivim načinom kaže „Antigone" Sofoklesova. Kreon, reprezentant države, biše zabranio tielo Polinejka zakopati, jer je vojevao proti domovini. Ali to bijaše proti zakonu vjere, koji je zapoviedao tjelesa mrtva zemljom zagrnuti; jer samo pod tom pogodbom mogoše mrtvi dusi onkraj groba naći pokoj. U ovoj opreci državnoga i vierskoga zakona odluči se Antigona sestra Polinejkova učiniti po zakonu vierskom; od sestrinske ljubavi zakopa ona mrtvo tielo brata svoga, premda zna, da zato nju smrt čeka. Pa kada ju Kreon za taj njezin čin na račun zove, tada ona iz glave jednoga poganskoga pjesnika (Soph. Antigone 446—456) govori ove do vieka divne rieči:

„Nije ono bio Zeus, tko je tog telala poslao (jer Kreon je po telalu dao proglasiti onu prepovied), niti Dika kod nižjih bogovah bivajuća, da bi oni za ljude takov zakon naredili! Niti sam tvoju zapovied toliko visokom smatrala, da nebih smjela ja umrla poštovati nepisani, valjani zakon

Digitized by Google

bogovah; jer ne samo danas i jučer, nego vjekoma žive taj, da nitko nezna, kad je izašao. I porad toga sudila sam ja, da nemoram iz straha od ljudskih odlukah izvrgnuti se pedepsi nebeskoj.“ Kroz ove prekrasne besjede čini ti se da čuješ izreku apoštolovu: „Mora se Bog poslušati više nego ljudi.“ Tako se kaže, da već prirodjena religiozna ćut čovjeka slaže s kršćanskim zakonom, neka se odupire preuzetnosti absolutne države. Ta isti Plato, za koga se drugač zna, da povlastice države dosta daleko razteže, nemože se ovomu naravnomu glasu ljudskoga srca posve oteti. On izrikom prigovara onoj sofistah izreci: da su svi običaji, svako pravo i svaki zakon stvar jedino svojevoljne pogodbe medju ljudi u državi (Plato, Gorg. p. 483. e., p. 488. b., p. 491. e. sq.) i proti njim čvrsto drži načelo, da ima naravni zakon i naravno pravo, koje, hoće tako ili neće ljudi, nezavisno od volje ljudske nad ljudskim rodom stoji (Gorg. p. 488. b. sq.). Dakako ovi plemenitiji nagoni ljudske naravi nemogoše obladati naproti absolutizmu poganske države; pače u rimskoj državi bio je taj princip proveden do krajnih granicah, a djelo se okrunilo obožavanjem carevah. Ali sve što je neistinito i protunaravno, na piesku je gradjeno, i zato se rimska država, pokle je njezinu absolutizmu obožavanjem cara uložen zaglavni kamen, pod bremenom nutarnje skvarenosti poče lomiti i sruši se sama od sebe, ter svojom ruševinom zakopa staro pod gnježkom državnoga absolutizma izopačeno i izrodjeno koljeno. Na njegovo mjesto stupi kršćanska država.

Načela kršćanske države bijahu mjerom i vladahu sve do vremena, kadno se napravi veliko odmetnuće od crkve klasičkim preporodom „renaissance“ po jednoj, a „reformacijom“ po drugoj strani. Uslied toga odmetnuća mahnuše kako filozofija tako i državne nauke opet na starinu, da se u njoj „preporodi.“ Tako nastade nova državna theorija, koja je ono, što je staro vrieme bilo praktično provelo, preobratila u theoriju ter tako atheistični državni absolutizam nastojala znanstveno sastaviti. — U prvom redu mislimo pri tom na Tomu Hobbesa. Poznata je njegova hipoteza o stanju rata svih proti svakomu, jer to, veli on, da bijaše „naravno stanje“ prije države. Prije države i bez nje dakle, kako Hobbes sudi, nebijaše nikakova prava, nikakove dužnosti, nikakova zakona, tada vladaše samo jači i pravo jačega. Istom takon, što ljudi primorani nuždom za vlastiti svoj obstanak izaći iz toga naravnoga stanja ter svestranom pogodbom stvoriti državu, postaje u državi i po njoj svako pravo, svaka dužnost, svaki zakon. I tim je formalno izrečeno: da je država izvor svakoga zakona i svakoga prava, i da zato bez nje neima niti pravice niti krivice, niti dobrote niti zločestoće. Pravo posjedovanja ide u taj broj kako i svaka druga pravna norma; „moje“ i „tvoje“ može biti samo u državi; država, i to ona jedina, postavlja tu razliku. Je-li se pako jedan put postavilo i priznalo državu za jedini izvor svakoga prava, tada država mora neodoljivo postati absolutnom. Hobbes toga nije niti tajio. Po njegovu nauku vlast vrhovne državne glave, koja državu zastupa, jest absolutna, neograničena. Naproti vladaru stoji ne samo pojedinac, nego takodjer vas narod bez ikakova prava. On dakle što god učinio, nemože nikomu učiniti krivice; sve što god hoće, što on zapovjedi i učini, pravo je i dobro samo zato, jer je on hotio, zapovjedio, učinio. Što se pojedincu vidi nepravedno i zlo, pravedno je to i dobro, ako je državnim zakonom naredjeno. Državnomu zakonu dužan je svatko pokoravati se sliepo i bezuvjetno, i to u svem, što zapovieda ili prepovieda — bez iznimke. Državni zakon jest javna sviest, prieko ove i nezavisne od ove neima sviesti (Hobbes, de cive, c. I. 2. 5. 6.). Ova atheistična i zato absolutistična gradja i sgloba države bijaše sljedećih vremenah u cielu mjerom, samo što je u toj theoriji umotano načelo pučkoga souverenstva kašnje jače izticano i znanstveno formulovano. Rousseau polaže, da je prije države ljudstvo moralo živjeti poput živine, a to, dokle su kako on misli, ljudi živjeli u gori bez družtva kano zvierad. Nego nužda za obstanak svoj i raznolike potrebe koje narastoše, primoraše ljude sklopiti obćeniti družtveni ugovor i tim sdružiti se u državu. Ota država dakle jest moralno tielo sa svojim vlastitim „ja“ i sa svojom vlastitom voljom, koja se naproti „volji svih“ (volonté de tous) može ozvati „obćenita volja“ (volonté générale) i kojoj cilj jest obćenito dobro. Ota državna volja ima bezuvjetnu vlast nad svakim pojedincem; zato je država, ili in concreto, narod kao takov souverain, vrhovnik, i njemu su svi pojedinci po krieposti onoga prvobitnoga ugovora državnoga dužni bezuvjetnu pokornost. Državni zakoni jesu samo izražaj i ovrha one „obćenite volje“; oni su dakle vazda i bez svakoga uvjeta pravedni, država bo kao takova nemože da sama sebi krivicu učini. Pojedinac naproti državi neima nikakova nepovredljivoga prava. Pravo i moral vise jedino o tom, kako je to državni zakon naredio i uredio (Rouss. Du Contract social, l. 1. 1. 2.).

Pak ako je starinski državni absolutizam bio dognao na koncu obožavanjem osobe careve do svoje polarne višine, to je taj absolutizam i u novije vrieme pošao za tim ciljem, a što ga je

Digitized by Google

na taj vršak dizalo, jest to njemačka filozofija. Novija pantheistična filozofija njemačka nauča očito i upravo princip obožavanja države. Poglaviti reprezentanti toga principa jesu Schelling, naročito Hegel. Njima se država prikazuje kao stupanj razvitka samoga božanstva — nije dakle čudo, što oni misle, da svako pravo polazi od države i po njoj. Veli Hegel: „Država je pravi, živi Bog, ona je božja volja, kao nazočni, u pravu priliku i organizaciju razvijajući se duh. To je pravo zemaljsko božanstvo (ein wahrhaft irdisch Göttliches). Kao nepomična samosvoja svrha država ima najviše pravo nad pojedinci. Narod kao država jest absolutna vlast na zemlji. Svi pojedinci moraju se bezuvjetno njoj podvrći i za nju se žrtvovati. Najvišja dužnost za pojedince jest biti članom države; jer ćudoredni su i kriepostni samo toliko, koliko su članovi države, kao utjelovljene ćudoredne ideje“ (Hegel, Rechtsphilosophie, 312. Encyclopädie Bd. 3. 403.).

U naše doba ugnuo se pantheizam s mjesta materijalizmu; ali je ov drugi državni absolutizam zadržao kao baštinu od prvoga, zaodio ga opravom „liberalizma“, da ga pod naličenom devizom bezobzirnije može provoditi. I tako eto nam danas kako i u stara vremena stoji država pod firmom „modernosti“ kao zlatno tele, okolo koga vas liberalizam kolo igra, pred kim se on potrbuške puzeći klanja, i čiji da je vierni štitonoša kaže se na sve strane. Jao si ga svakomu, tko se je tomu „nazočnomu Bogu“ usudio suprotiviti ma i nesjetnim prigovorom. Anathemata liberalizma obsipaše ga sa svih stranah smrtnimi strielami. Stari velesvećenik na Petrovoj stolici prodrznuo se prije nekoliko godinah ter kano drugi Mojsija digao ruku proti tomu zlatnomu teletu, da razbije kumira. Bože dragi! kolika ono bi lupa sa svih stranah i kutah liberalnoga svieta i liberalne štampe! Kako smjede taj siedi duhovnik ustati proti „modernoj državi“, i proti načelim, na kojih je gradjena! Bijaše to zločin, od kojega u našem vieku i svietu gorega nemožeš niti pomisliti, zločin, kojega mu liberalizam nikad neće oprostiti. Pak i sbilja, da je liberalskim vodjam tolike bilo vlasti, to bi staroga velesvećenika bili dovukli na sud i vikali: Reus est mortis!

Nego jako bi se varao, tko bi mislio, da je samo theoretični interes, što liberalce veže za modernu državu, i zašto oni nju smatraju za nepovredljivi palladium. Baš protivno, to je kruto realna spona, koja jedno s drugim veže. Materijalni su to interesi, koji pri tom najtežji priteg na težulju stavljaju. Budući moderna država gradjena jedino na materijalnih interesih jest ona slobodan trg za sve materijalne težnje liberalskih poglavicah, a oni znadu iz toga skroz izvaditi korist. Ta liberalizam je nositelj modernoga državnoga principa, njegovo je dakle tu vladanje; kad on govori o zakonih „moderne države“, to su tada njegovi zakoni; on je taj, koj sve vodi, sve redi, sve ravna. Budući pako taj liberalizam bez Boga, bez duše i bez kršćanskih načelah, to je jedini egoizam što njemu vodi korake i djela, a taj egoizam, jer se tu sve kreće samo na polju materijalnih interesah, može se posve namiriti samo ako je sam sebe obogatio, ako je što se više može natrpao novcem kese. Je-li pri tom ubogi radeći narod kvaruje ili makar skroz osiromaši, to je svejedno. Ako već u obće svaki pojedinac samo toliko vriedi, koliko je privriedio državi: koliko negdje moraju biti vriedni oni, koji su stvoreni samo za posao, za službu. Oni i jesu to pravo puko orudje, koje dok štogod vriedi, država mora ga izrabiti; država pako to su uzam in concreto liberalni novčari sa zavisnom od njih i u njihovoj službi stojećom birokracijom. Po takovu biva, da se novac strpava na sve to manji broj ljudih, dok usuprot radeće vrste jednakom mjerom osiromaše i velikim novčarom stupaju u službu. — Moderna država jest ujedno država velikoga kapitala, država bogate bourgeoisije, koja od nemila egoizma obuzeta i atheističnomu liberalizmu dušom i tielom odana pije sve bolje s okove iz naroda, po čem od smrtnoga daha njihove hladne sebičnosti sreća radećega naroda sveudilj jače vehne.

To je modrna država. Valjda nam se neće spočitati, da ju precrno opisasmo. Pokazasmo načela, na kojih je osnovana, a ta načela za njihove sljedbenike nisu danas ništa ružna: ona se glasno naviештaju s katedre, u komorah i parlamentih, a birokracija smatra za najvišju si dužnost ista po svaki način praktično provesti. Istina je, zdravomu razumu naroda mrze se ona, taj posvud ustaje i diže proti tim načelim reakciju; zdravi razum naroda neće da svoje slobode absolutnoj državi žrtvuje, neće da se okuje u gvozdene njezine verige pak da tim zdravi svoj život dade zadušiti. Ali do sad je još malo učinio; jer sila je u rukuh liberalizmu, pa gdje se narod njegovoj samovolji neće da poda, tvrd je štap policijaški i oštre su bajonete. Ove su liberalizmu vaviek ultima ratio; gdje se god pokaže kretaj pučkoga duha slobodnijim mahom, tada liberalizam vapi za policijskim štapom i silom, neka bi ona red napravila. Tako u naručaju „moderne države“ izumire vas zdravi život u narodu, i namjesto bujna razvitka stvorio se ukočeni mehanizam kitajstva.

(Sliedi dalje.)

Bečko ministarstvo i „starokatolici."

1. Kardinal nadbiskup Rauscher na ministra Jirečeka.

Visokorodjeni gospodine ministre!

Občinsko vieće glavnoga i priestolnoga grada Beča naredilo je 10. t. mj. zaključak, da se Sv. Salvatora kapela sveéeniku linačke biskupije Alojsu Antonu preda s tom namjenom: da u njoj za tobožnje starokatolike službu božju obavlja, a naproti prigovorom od pravoznanacah iz njegove sredine iztaknutim, odgovorilo: da je ta crkva privatna kapela občinskoga vieća, i da on zato s njom može upraviti po volji svojoj. Taj odgovor polazi iz posvemašna nepoznanja upitnih pravih odnošajah i prave istine. Salvatorova kapela jest ravno postala od privatne kućne kapele; nu jurve prije 1361. godine bijaše ona za svakoga viernika otvorena, imala je svoje kapelane, za nju su polagane zaklade i mrtve pače tamo zakapati bijaše barem s iznimkom dopušteno; jer ima u njoj nagrobni kamen od god. 1342. Pokle je bila razprostranjena i obnovljena, posveti nju god. 1361. patrijarh akvilejski uz velike svečanosti. Od to doba rastao je broj zakladah; kažu takodjer sačuvani spomenici, da se je tamo do početka osamnaestoga vieka zakapalo mrtvace. Da je dakle Sv. Salvatora kapela jur duže nego 530 godinah javna crkva, jasno je kao bieli dan. U ostalom nije niti vlastniku privatne kapele slobodno naredjivati bogoslužne čine po svojoj volji, nego se mora strogo držati u granicah crkvene povlastice. Nemislim da bi komu moglo pasti na um zaključak od 10. listopada braniti pravom patronatskim, što ga ima občinsko vieće: jer sve naredbe, koje se tiču službe božje, stoje posve izvan patronove vlasti. —

S namjerom da se odbije taj protupravni nasrtaj, obratio se je moj glavni vikarijat na predsjedničtvo c. kr. namjestničtva, ali je dobio odgovor: da s obzirom na čl. 14. 15. i 16. temeljnoga državnoga zakona ob obćenitih pravicah gradjanskih neima za državnu vladu povoda posredovati. Ja žalim jako ovo očitovanje, koje pod tiskom burno uzrujana vremena zaista nije jezgrovito prosudjeno, kako bi drugčije bez dvojbe bilo; nego ako se očitovanje uzme ovako kakovo je, posljedice mu daleko posižu. Jer ako bi u spomenutih člancih bilo opravdanja za zaključak občinskoga vieća, tada bi katolička crkva izpod zaštite zakóna bila izključena i svaka proti njoj učinjena samovolja zakonitom bila proglašena. Moram dakle Vašu preuzvišenost silno prositi da obratite pozornost svoju na ovu stvar.

Čl. 14. kaže: „Podpuna sloboda vjere i sviesti svakomu je zajamčena." Zar odatle sliedi da su svietske vlasti povlaštene zapoviedati s katoličkimi bogoslužnimi sgradami ili da koja god sekta ima pravo nje rabiti za svoje bogosluženje?

Čl. 15. naredjuje: „Svaka zakonom priznana crkva i vierska družba ima pravo na skupno javno bogosluženje, redi i upravlja svoje nutarnje posle samostalno, ostaje u posjedovanju i uživanju svojih za božju službu, obuku i dobrotvorne svrhe odredjenih zavodah, zakladah i glavnicah." Ove naredbe kažu baš protivno, nego što bi se iz njih hotilo izvaditi. Ako katolička crkva ima pravo svoje nutarnje posle samostalno upravljati, kako da bude slučajnoj glasovnoj većini jednoga občinskoga vieća dopušteno zapoviedati sa službom božjom? Ako crkva ima ostati u posjedovanju zavodah za njezine bogoslužne svrhe odredjenih, kako bi mogla koja svietska vlast pravovaljano dosuditi: tko ima u ovoj ili onoj katoličkoj crkvi obavljati duhovnu službu? Ali zagovornici i odvjetnici starokatolikah kažu: da su oni jedini prava katolička crkva, jer svi koji koncil vatikanski zakonitim priznavaju, da su katoličke istine odmetnici. Tako se govori; ali nedokazuje ništa više, osim kako daleko strast razdraženih stranakah može zabluditi; a državna vlast, koja bi takovu preuzetnost svojom moćju zaklanjala, zlo bi uradila. Samostalnost uprave stoji u tom, da u poslovih vierskih družtvah odlučuju oni, koji su po nauku i ustavu dotičnoga vierskoga družtva za to povlašteni: po nauku pako katoličke crkve upravnu vlast drži papa, stiena, na kojoj je crkva sagradjena, i biskupi kao nasljednici apoštolski. Papa i biskupi jesu glede koncila vatikanskoga složni, a dviesta miliunah katolikah slažu se s njimi. Oni, koji se starokatolici zovu, broje se najviše na tisuće, a bez svakoga su vrhovnoga glavara, koj bi po sustavu katoličke crkve mogao valjati kao zakonit. Državna vlast nemože nje priznavati za crkvu, nego za stranku, koja se je od crkve odlučila. Na ovu novu stranku ide onaj jednake krieposti članak 16. temeljnih zakonah: „Sljedbenikom po zakonu nepriznate vjeroizpovjedi dopuštena je kućna vierska služba, dokle ista nije protivna zakonu niti grieši proti ćudorednosti." I upravo zato, jer se taj članak može podpuno uporaviti na tobožnje starokatolike, ne samo da oni neimaju prava rivati se u katoličke crkve, nego još krše državni zakon obavljajuć javnu viersku službu.

U ostalom čovjek, koj hoće da u Beču zastupa stari pravi katolicizam, položio je svoju vjeroizpovied nedavna u Pešti štampannom knjižicom svojom, kojoj je naslov osobite značajke. Glasi taj naslov: „Das gefälschte Christenthum und die Welt. Von Alois Anton, Weltpriester." Ota krpljačina, puna krivotarije i izopačene povjestne istine, nije ništa drugo nego hula na kršćanstvo, o kom kaže, da nije svietu nikada čisto naviešťano, nego da ga već apoštoli gnostičkimi i novoplatoničkimi bludnjami pokvariše. Što novoplatoničkoj filozofiji pada prvi početak istom u treće kršćansko stoljeće, nesmeta to piscu nimalo. Poslie ove izpoviesti svojih načelah nemože g. Alois Anton već smatran biti za kršćanina, pak niti od protestantah, dokle oni sv. pismo jošte poštuju kao rieč božju. Starokatolici dokazuju da jih to ime ide veleć: da oni tvrdo drže katolički nauk, kakov je bio prije

Digitized by Google

koncila vatikanskoga. Tada bi morali biti pripravni da polože tridentinsku vjeroizpovied, nu skupštine njihove stranke kažu za to slabo volje. A što da se kaže za one, koji se svojom starokatoličkom vjerom hvastaju, a kao za vodjom svojim idu za čovjekom, po čijem sudu jur apostol narodah i Ivan ljubimac Gospodinov sv. pismo izkvariše! Budući dakle da članak 14. obćenitih gradjanskih pravicah ništa nekaže, što bi obćinskomu vieću podalo vlasti i razloga katoličku bogoslužnu sgradu na tudje svrhe obratiti; buduć da se pače iz čl. 15. vidi, da se takovim nasiljem vriedjaju i ona prava, što jih crkvi taj za nju zaista ne prijatni zakon priznaje, pak da novoj sekti, kojoj se je za načelnika postavio kršćansku vjeru huleći čovjek, po čl. 16. nepripada više nego kućna vierska služba: to upravljam na Vašu preuzvišenost smierni zahtjev: da bi ste naumljenu zlu porabu sa Salvatorovom crkvom kao očitu povredu prava shodnom naredbom zapriečili, pri čem još spominjem, da se smutnja, koju bi odvratiti trebalo, namjerava učiniti već u nedjelju 15. listopada.

Ostajem drugčije s podpunim visokim štovanjem V. Pr. najpokorniji sluga

Beč 13. listopada 1871. J. O. Rauscher.

2. Pismo ministra Jirečeka na kard. nadb. Rauschera.

Vaša eminencijo!

Štovanim pismom od 13. primljenim 14. list. Br. 1113. Praes. Vaša je eminencija upravila na mene zahtiev, da bih od stranke tako zvanih starokatolikah naumljenu zlorabu Sv. Salvatorove kapele shodnom naredbom zapriečio. — Žalim što nemogu toj namisli (Ansinnen) predusresti, jer u ovom slučaju radi se u bitnosti o pitanju: je-li Alojs Anton povlašten u obće i posebice u spomenutoj kapeli obavljati bogoslužne funkcije, a to je pitanje, koje je nedvojbeno nutarnjo-crkvene narave, i po tom polag obstojećih zakonah nespada u područje državne uprave (der Ingerenz der Staatsverwaltung sich entzieht).

Neka V. Eminencija primi izražaj mojega odličnoga veleštovanja, s kojim ostajem V. E.

Beč 14. listop. 1871. najponizniji sluga
Jireczek.

3. Pismo kard. nadb. Rauschera na ministra Jirečeka.

Visokorodjeni gospodine ministre!

Čini prolaze, načela ostaju: nemogu dakle drugač, nego da o razlogu, porad kojega Vaša preuzvišenost moju od 13. t. m. upravljenu prošnju kaže da je morala odbiti, ovim iskreno kažem moj sud.

U svom štovanom pismu od 14. kaže Vaša preuzvišenost da se prije svega radi o pitanju: je-li Alojs Anton povlašten u obće i posebice u kapeli sv. Salvatora obavljati bogoslužne funkcije, a to pitanje da je nedvojbeno nutarnjo-crkvene narave. S tim se ja podpuno slažem; ali upravo porad toga nisam ja od Vaše preuzvišenosti očekivao da bi to pitanje riešila svojom odlukom, nego molio sam Vas da biste katoličkoj crkvi proti bezpravnom nasilju pružili pomoć, koju je država priznanim od nje pravicam dužna. Vaša preuzvišenost pako izvodi iz nutarnjo-crkvene narave pitanja: da ono po obstojećih zakonih nespada u područje državne uprave. Toga ja nemogu pripoznati. Posjedovanje crkvenih sgradah i u njih slobodno naredjivanje službe božje spada u područje prava: svaka pako svoga imena vriedna država drži za najveću si zadaću pravni red čuvati i po tom svaku od nje priznanu pravicu od svakoga nasilja braniti. Najnovije zakonarstvo ima u sebi puno toga, što ja za dobro vjerozakona i ćudorednih podlogah družtva živo žalim; nu naredbe, po kojoj bi državna vlast mirno morala gledati, ako se proti katoličkoj crkvi protupravna sila rabi, nije posve nikakova izašla, pače vidi se iz obstojećih zakonah baš protivno. Očevidno je pako da se tu neradi o ništa manjem, nego o protupravnoj sili. Alojs Anton niti ima dozvolu u nadbiskupiji bečkoj obavljati duhovnu službu, niti je ikad imao. Vlada njeg. veličanstva zna, da njezino nije tu dozvolu njemu dati: kako bi dakle ona mogla priznati da obćinsko vieće ima pravo to učiniti? Vlada njeg. veličanstva daleko je od namjere da bi si prisvajala vlast zapoviedati sa službom božjom: kako bi ona mogla pripoznati da tu vlast ima obćinsko vieće? Ona dakle nemože tajiti, da je predajom Salvatorove kapele svjetovnomu svećeniku Alojsu Antonu učinjena povreda prava.

U ostalom za propuštenje toga čina nadjeno je razlogah, kojih dosljedke da prosudi Vaša preuzvišenost moram prositi. Ako država zato, jer je podieljivanje crkvenih povlaštenjah posao čisto crkveni, neima ništa mariti za pravne odatle nastajuće odnošaje: tada bi moglo svako obćinsko vieće, pače svaka hrpa rovarah, kojim bi se svidjelo prozvati se vierskom družbom, zaokupiti crkve i župne stanove, a oblasti državne u pomoć pozvane morale bi odgovoriti: za to nas nije briga. Bez dvojbe Vašoj preuzvišenosti nije niti s daleka namjera tomu nepačanje tako daleko protezati granice; ali tako i nikako drugčije prikazuju se stvari, ako se postavljeno načelo bude uporavilo s neodoljivom svojom dosljednošću: zato moram ja proti istomu u ime crkve i pravednosti uložiti prosvjed.

Drugčije ostajem ja s podpunim visokim štovanjem V. preuzvišenosti najponizniji sluga

Beč 16. listop. 1871. J. O. kard. Rauscher.

Kao pripomenak k tomu budi očitovanje službenih vladinih listovah. Naravno je, da ministrov postupak sve zovu posve korrektnim, a kardinalu nadbiskupu prigovaraju: „Oho! vidi se po svem, da je kardinal hotio, neka vlada za njega iz žeravke vadi kesten, dok bi on sam bio morao stupiti u akciju.“ Nije razumjeti, što misle tu besjedom akcija; jer stvar u obćinskom vieću gonjena je brže bolje, a nadbiskupsko vieće, što

Digitized by Google

je moralo i moglo, uradilo je mahom. Valjda nemisle, da bi nadbiskup brže bolje bio morao naoružati četu crkovnjakah i postaviti ju pred crkvena vrata, neka silu silom uzbije? Sbog toga bila bi stoprv prava graja! A službeni organ ministarstva Hohenwart „Oesterr. Journal“ napisa značajne ove rieči: „To je dogodjaj od neizmjerne važnosti da bogoštovni ministar u Austriji oč tuje: a je-li ovaj i onaj za crkvene funkcije pozvan, to na državu ništa nespada, nego takove stvari neka crkva u sebi i sa sobom razpravi; moje, državno područje jest zakonska knjiga državna. a ne katekizam crkveni. Tako bismo bili daleko. To nam se više oteti nemože. Vriedno je, što se ta velika stečevina tako naprosto i tako naravno rabi od ministerija, koji je (tobože) svakoj kulturi i svakoj slobodi pogibeljan.“ — I jest svakako znamenit dogodjaj; nu hoće-li ministeriju sbog njega historija pjevati pjesmu, kako mu ju sada moraju službene novine, to je drugo pitanje.

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup povratio se je sa svoga pohoda iz Ugarske u Subotu na večer u povoljnu zdravlju.

— U Subotu o podne poklonio se je novomu načelniku vladina odsjeka za bogoštovje i prosvjetu presv. g. dru. Pavlu Muhiću takodjer učiteljski sbor nadbiskupskoga liceja, a vodio ga kao prodirektor presv. g. biskup J. Pavlešić s preč. g. ravnateljem sjemeništnim Adolfom Veberom.

— Dne 24. listop. preminu poslie duge bolesti vlč. Josip Gjiketa, župnik u Pitomači, a dne 31. preminu poslie dugogodišnje bolesti i sljepote veleč. Ivan N. Kranjec, praebendar prv. crkve.

— G. Ivan Čavličar, kateheta realke i gl. učionah, imenovan je za oltaristu sv. Florijana, katehetu i njem. propovjednika kod Uršulinkah u Varašdinu.

— Poznata je svemu našemu narodu, svoj monarkiji, a lahko i svoj Europi krvava šala rakovička. Jošte se nije pravo znao niti dogodjaj sam, već se je pitalo: tko je kriv? i stranke i vlade stadoše se takmiti, tko jače zna namrčiti potvorom i lupiti krivnjom. Nego sudimo da pri svem tom čudnije pripoviedke nije nego je ova. Pisma „Obzorova“ s urotišta javiše: da se je urotnički vojvoda Rakijaš vabeći narod hvastao s ostalim, da s vodjami urote stoji u savezu puno velike gospode, a iz hrpe za njim uletio mu u rieč glas: „I zagrebački je biskup s nami!“ Gle čuda! pomislismo, nebi-li zar sbilja nadbiskup Mihalović morao biti takodjer tu krivac?! Velika gospoda — — tà ako vodje varajući narod i nespomenuše imenom, bujna mašta našega planinca lahko i sama u red svietle visoke gospode uvrsti nadbiskupa zagrebačkoga; a morda ga vodje i imenom spomenuše. Kako je tako je, na onaj glas moglo se je samo nasmijati. Nego „Obzor“ vidi se da nije naumio propustiti onoga glasa tako s lahke ciene. U br. 75. od 28. listop. nosi viest označenu na čelu naslovom: „Nadbiskup Mihalovics, patron hrvatskih petroleurah“ — u kojoj pokle je spomenuto: da se je „zvekanska sekta“ uvukla takodjer u zidine nadbiskupskoga seminara, da je takodjer tu stojala pod okriljem Rauchove vlade, da ima i sada još pristašah, prem od 150 klerikah samo oko 20 — navodi viest za dokaz propozicije dva primjera: nadbiskup je „zvekance“ jednoga prognana klerika primio natrag, a jednoga mlada svećenika hotio namjestiti u svoj dvor, nego ipak nije porad predstavke dvorskoga svoga svećenstva, a „odsele — veli sama viest — iza rakovičkoga ustanka, ufamo se, još će manje to uraditi.“ Viest dokanča izrekom: „Sada razumjemo viku rakovičkih ustašah: I nadbiskup zagrebački je s nama!“ — Nego hajde da bolje pogledamo pak da onda sudimo. Mlad čovjek bogoslov jur u trećoj godini, dosta darovit nu ponekle nemirne fantazije, koga su drugovi po političkih načelih brojili u Starčević-Kvaternikovu sljedbu, bi sbog nekih disciplinarnih prestupakah i sumnjah izobćen iz zavoda; nu želja vukla njega natrag u stalež, ter je prošnjom i preporukom izhodio jošte za prazne stolice od preč. vikarijata, da smie slušati i nastaviti bogoslovne nauke. Tako svrši lane godišnji tečaj bogoslovni. Uredno vladanje, prošnje i zavjeravanje pak i preporuke učiniše, ter je od ravnateljstva natrag primljen u zavod, što je novomu nadbiskupu, koji je onih danah istom sio na stolicu, prijavljeno i naravno potvrdjeno. Prošao je mlad čovjek kroz jednu katastrofu i kušnju, pa kako je kod drugoga primanja odlučilo zanj ufanje, da će se mladenačke nestašice popraviti, tako je on sbilja potle sve dužnosti obavljao točno, svršio bogoslovne nauke i redjen poslan u duhovnu službu. Pak iz toga izvoditi nekakovo patronstvo „petroleurah“?! Je-li bio, je-li jošte jest, i ako jest, do koga stupnja pristaša stranke Starčević-Kvaternikove, to naravno ostavljamo prosto paziti i suditi „Obzoru“ i njegovim dopisnikom, i ako se svidi političkim oblastim. Poglavarstvo sjemeništno svećeničkomu naraštaju nekrati političkoga čitanja i razmišljanja; ali takodjer nepozna u zavodu nikakovih političkih stranakah, manje još trpi političke razpre i svadje, a zaista najmanje trpilo bi u zavodu mladića, za koga bi na vidjelo izašlo da je uhvaćen u kolo kakove god tajne sekte. E, sada poslie rakovičke ludorije sve je pametnije! Drugi primjer takodjer je skroz neprikladan. Spomenuti mladi svećenik kano mladomisnik bi odredjen za kapelana na jednu od najtežih župah naše nadbiskupije; a premješten je poslie godine danah opet na mjesto službom vrlo tegotno, a plaćom nimalo sjajno; premješten porad sposobnosti za službu, koju ima obavljati. Dotle dakle nije mu krivica; a nije niti sreća od protekcije. Jest istina, koliko znamo, da je preuzv. g. nadbiskup namjeravao istoga namjestiti za kancelistu u svom nadb. vieću; nu neka pisac „Obzorove“ viesti po drugi put oštrije pročita i prosudi svoje redke i neka sam vidi, što je napisao. Zar se skroz logično

Digitized by Google

nemora razumiti iz tih redakah, da nije namješten naročito porad spočitavane mu politike? Pak eno još pisac sam piše: „odsele, iza rakovičkoga ustanka, ufamo se, još će manje to uraditi“ (to jest nadbiskup namjestiti u svoj dvor člana stranke, za koju sada zna da je pogibeljna, jer da bi znala stvoriti četah petroleurskih), pak ta izreka nesmeta logike „Obzorova“ pisca, nego izvodi zaključak: nadbiskup Mihalović patron je hrvatskih petroleurah! Namjeravao je, nego kad mu je predstavkom razloženo, da je član neke ultraške stranke, nije ga namjestio; sada pako, pokle se je pokazalo, da je to stranka tija i petroleurska, neće ga namjestiti nipošto — — pak onda reci vas sviet, zar Mihalović nije patron hrvatskih petroleurah! A drugčije pitamo sada mi: tko razuman i pravedan može po ovakovoj argumentaciji razumjeti onu viku rakovičkih ustašah?! Ili usuprot tko možeš razumiti mržnju, iz koje tako mrzka potvora može izaći? Još je falilo da nadbiskup Mihalović bude prozvan petroleurom, pak evo njega najzad i patrona petroleurskoga, grandpetroleura! Komu je za veselje, neka mu bude; nu prosimo promisliti ovo porad pravice, kako sudimo, da „Obzor“ stvari, koju zastupa, ovakovim načinom naopako služi. U ostalom objašnjena je tu samo tvrdnja i logika „Obzorove“ viesti; a dalje nam nije kazivat uzroka, zašto dotični svećenik nije namješten u nadb. dvoru.

— Pred blagdan svih svetih gruhnu top i na užas obznani gradskomu narodu, da više neće jesti „s v e t i h š t r u c a h“ niti „u z k r s n i h k o l a č i ć a h.“ Nadpredstojnik i predstojnici, vieće i starešinstvo i sva skupština zagrebačke pekarske zadruge ddto. 4. listopada zaključila je jednoglasno i obznanjuje u novinah: „d a s e n e p o d o b š t i n a s d a r i v a n j e m t a k o z v a n i h „s v e t i h s t r u c a h“ i „u z k r s n i h k o l a č i ć a h“ j e d n o m z a u v i e k i t o s a s v i m u k i n e t e d a s e t a k o v i d a r o v i u b u d u ć e n i k o m u d a v a t i n e s m i j u.“ Zadruga predade 50 for. na korist obćinskih siromakah, a odsjekla je na svakoga prestupnika 25 for. globe. Isto takov zaključak i obznanu čitamo i od strane križevačke zadruge pekarske, s tom jošte primjetbom: da pekari nesmiju takova peciva niti prodavati pače niti naručbe zanj primati. I križevačka je položila za uboge svoje obćine 35 for. a odsjekla globu koliku i zagrebačka. — Posve je lahko razumjeti, zašto se gospoda pekari naumiše jednim skupnim mahom riešiti „nepodobštine“ darivanja svojih kontašah i liepo je da platiše „Gratulationenthebungskarte“; nu po našem sudu više je nego nepodobština, kada pekari počimaju obćinstvu propisivati, kakove štruce i kolače nesmiju kod njih naručivati, odnosno niti jesti. Drugčije su se vazda meštri ravnali po obćinstvu i njegovih običajih i željah, pak i pekari s veseljem prihvatjali naručbu za sve, što bi njihove ruke, naćve i peći umjele smoći; a evo sada čitave križevačke punte! Mi nesumnjamo nimalo, da si križevačke gospe mamice nebudu dale od pekarah dokidati starih niti oktroirati novih običajah, osobito dok jim je Bog dao dara da znaju same peći kruha; a spominjemo to samo sbog čudna namišljaja.

V e n e c i j a. Na 2. list. bijaše u Veneciji pod predsjedničtvom kardinala patriarha velika katolička skupština — oko 800 odličnikah iz plemstva, gradjanstva i klera; a poslalo je zastupnike i više katoličkih družtvah. Viećalo se je: kako bi urediti sustavno sabiranje Petrova pineza, kako sdružiti u jedan savez sva katolička družtva talijanska, napried pognati kat. štampu itd. Veliko veselje prouzroči prijava, da se je vrhovno vieće družtva talijanske omladine pod počastnim načelničtvom kardinala patrijarha venecijanskoga postavilo kao odbor, koj ima prirediti prvu obćenitu katoličku skupštinu talijansku, kako se svake godine drže u Njemačkoj i u Belgiji, a čim prije imala bi se sastati u jednom prvih gradovah talijanskih. Sv. otac papa napisa sam svojom rukom na skupštinu ove rieči blagoslova: „Deus benedicat vos et dirigat gressus vestros in semitis suis.“ — K ovoj viesti pridajemo još, da se naproti internacionalnoj struji u radničkih redovih po Italiji sklopiše katolička družtva radnička u Turinu, Veroni, Vičenci, Bolonji i Rimu.

R i m. Talijanska vlada sa svojim savezom nije mogla propustiti da neproslavi i prvu godišnjicu plebiscita, kojim se Viktor Emanuel, pokle je Rim silom oteo, dade od naroda rimskoga proglasiti za gospodara Rimu. — Nego što je god pučanstva ostalo zakonitomu vladaru vierno, spremilo se da naproti toj demonstraciji učini drugu. Istoga naime dana obredaše se pred papinskim priestolom u Vatikanu tri deputacije: u ime plemstva, u ime gospodjah, i najveća u ime rimske mladeži. Odgovorom svojim preporučao je sv. otac molitvu, pripominjući kako se po naredbi božjoj pred molitvom Bogu viernoga naroda razlomiše zidine Jerika. Osobito ganu sv. otca deputacija omladinska, samih rimskih sinovah do tisuću, a s njimi množina po izbor gradjanah. Papa okružen od kardinalah Patrizi, Bilio, Borromaeo i drugih najviših prelatah i zastupnikah plemstva stojaše na priestolu, a vodja kleče na stupajku najnižju i čita glasno adressu, kojom se žali mrzota pred godinu učinjena i izpovieda nepomična viernost. Tronutim glasom odgovori papa bodreći i sve ufanje na Boga svraćajući, i kad je dokončao rieči blagoslova, zaori iz tisuće grlah: Evviva! Pripovieda se, da je papi neprestano u glavi misao: kako bi opet sazvao odgodjeni sabor; ali su težkoće pregoleme već porad samoga mjesta: gdje? Dan 27. t. m. odlučen je, za prekonizaciju francezkih i talijanskih biskupah. Ako bi talijanska vlada uzkratila bona mensae, misli se u Vatikanu, neka bi tada papinska stolica preuzela taj trošak na sebe; ali bi trebalo u to ime načiniti zajam. Talijanska vlada učinila je opet nečuven junački čin. Dva ženska samostana blizu Kvirinalskih vratah obsu-

Digitized by Google

djena biše na propast, pak pokle duvne položiše prosvjed i po strogih pravilih svojih držahu zaključana vrata: provali vojska silom i stade razganjati duvne.

Carigrad. Novine javiše nedavna, da je papinski legat mnsgr. Franchi 27. rujna primio od porte službenu notu, kojom se očituje, da će vlada držati sve obstojeće ugovore za slobodu i nezavisnost različitih obćinah u upravljanju njihovih vierskih posalah. Viest ovako javljena tumačila se je dobro, i jermensko pitanje, koje je m. Franchiu cilj misije, po takovu smatralo se riešenim. Ali potle Franchijeva depeša na kardinala Antonella pokaza, da je ta misija u Carigradu zlo svršila. Alipaša, jedini čovjek, koj je katoličke stvari branio, umro je, pa tako Franchi naproti talijanskoj i ruskoj diplomaciji, koja dissidente pomaže i zagovara, ostade osamljen. Novi veliki vezir Mahmudpaša nije mogao odoljeti spomenutoj diplomaciji ter se moralo popustiti. Sva jej prilika, ako nije već na povratku da će se papinski legat skoro povratiti. Nije već živa Alipaše, koji pred Rusom, pred Talijanom i pred svakoga kroja liberalcem nije tajio svoje politike: „Turska za svoju korist mora se odupirati premašaju šizme i revolucije, a tomu nije boljega načina nego je pomagati napredak katoličke crkve.“ Vidi se da ta politika turska prestaje. A papa u ovaj čas od vlastih, koje se faktično odrekoše protektorata na iztočnim katoličanstvom, neima za svoje katolike pomoći.

Ruska. O položaju ruskoga duhovničtva piše se iz Petrograda: Svi znamenitiji organi naše štampe bave se s duhovničtvom naše državne crkve; a imaju i uzroka, jer nuz neukost naših nižjih razredah jedina je vjerozakonska ćut, koja ljudstvo može držati u nekom moralnom redu. Pri tom pitanju obratiše pozor prije svega na uzgoj duhovne mladeži, kako bi preustrojiti seminarija, a osobito se je puno pisalo i prepiralo, bi-li jače zadržati seminarija ili progimnazije. Zaboravilo se pri tom razpravljati silniju nuždu: odkle bi i kako osigurati duhovniku živež. Iz razpravah tih pokazalo se je: da država uzdržava po cielom carstvu 35.000 crkvah grčkoga pravoslavnoga zakona; kraj tih crkvah služi 37.718 svećenikah i velesvećenikah, 11.257 djakonah i 65.951 crkvenih slugah. To je skupa 114.926 ljudih, koji su skoro svi oženjeni i često otci velikih familijah. Pak za sve to skoro 115.000 službenikah netroši država u godini više nego 5,163 363 rublja i 31 kopejku. To je promjerom na svakoga svećenika u godini ništa više nego 44½ rublja! Bila bi prava ironija govoriti tu o plaći redovitoj, od države zajamčenoj. Jer ako svećenik ili crkovnjak tu i tamo jedan put u godini povuče više nego 44½ rublja, povuče drugi na drugoj strani za toliko manje. Premalene ove plaće posljedica jest ta, da svećenik visi posve o milosti seljanskoj, i Bog sačuvaj njemu zamjeriti se. Zato vozajući se okolo porad molitve i blagoslova, ili mu je u svakoj kući piti ter opiti se da nemože već ni mehanički duhovnoga posla obavljati, ili će izaći na glas kano oholica, koji nije vriedan da mu se što dade. Ili seljana liepim opomenuo ili ga strogo ukorio, nemari on, pače ako se svidi seljanom da se skupe pak se pritužе na svoga popa kod njegova višjega poglavara, može tada skočiti na još gorje mjesto. Neće se poglavarom neprilike, nego nemogući ništa za duhovnika svoga, ako vide da je pravedan, opraviti, miču njega pak makar i na gorje, samo da bude mir. — Kušalo se je jurve poboljšati dohodak barem nekojim župnikom tako: da se poslie smrti župnika nije postavio drugi, nego se župa privalila k susjednoj; nu to bijaše varka samo, jer župniku poboljšao se je tim dohodak vrlo slabo ili ništa, a posla mu se novoga nametnulo, da mu jedan čovjek nemože odoliti! Ta i prije bijaše puno župah od više miljah obsega, pak neka se takova jošte poveća, kud će tada i najjači čovjek?“ Odatle je vidjeti, da duhovnik i posred ruskih rubaljah mora težko živjeti, kada jih nedadu.

* *Talijanske učiteljice.* Novine „La Libertà Cattolica“ sliedeći izvješće o pedagogijskom sastanku u Napulju s ostalim pišu: „Gospoda učitelji na pedagogijskom sastanku, neprosudivši dosta duboko sveti onaj propis: „žene neka u skupštini šute“, dozvoliše u sjednici od 12. ruj. učiteljicam elementarnih učionah pravo glasa. No učiteljice neznale ino, vàn samo „da“ i „ne“ govoriti, niti što drugo činiti, osim „ustati“ i „sjesti“, i u obće ponašale se tako, da je na licu učitelja načelnika bilo opaziti zlovolju. Zato već sutradan 13. sakupljalo se je podpise, da bi učiteljicam istom dano pravo glasa uzkratiti. Kad su to učiteljice doznale, sponte coactae (dobrom voljom prinuždene) sáme su se prava glasovanja u predmetih tičućih se podučavanja na srednjih učilištih (secondaria) odrekle. Takovim načinom popravile su gospojice učiteljice, što su gospoda mužkarci učitelji pogriešili.“

(*Knjižtvo.*) Izišla je „*Slovnica hrvatska*“ za srednja učilišta od Adolfa Vebera zagreb. kanonika. Prodaje se po 1 for. aust. vr. u knjižarnici Albrechta i Fiedlera u Zagrebu. Vanjski ju knjižari mogu naručivati u istoj knjižarnici uz 15% rabata. Knjiga objima 14¼ veoma liepo štampana tabaka velike osmine.

— Izašla je stenografija hrvatska polag sustava Gabelsbergerova od prof. realke. g. Fr. Magdića. Ciena 1 for. Naručbe prima pisac i zavod I. Hühna u Zagrebu. Pisac razdielio je svoje djelo (87 str.) u dva diela: 1. kratkopis ili pismo u obće; 2. kratkoslovje, i to: a) kraćenje riečih, b) kraćenje izrekah, c. kraćenje govora. Djelo je pisano za samouku, ter ima vješbe i znakove.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 45. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 9. Studena 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

„Moderna država" i socializam.

(Dalje.)

Ali ako „moderna država" dosad i jest mogla odpor zdravoga pučkoga duha pridušiti: zato se je našla i digla proti njoj druga jedna sila, koja ravno njezina načela prihvatja, nu iz njih vadi naravne konsekvencije ter jih nosiocu moderne države, liberalizmu baca u obraz s poružnim smiehom. To je socializam. Socializam drži „modernu državu" za rieč; na principia njezina kaže on: amen, tako je; ali se tada izkesi ter se zlorado ruga liberalskomu postupku, po kojem bi morala valjati samo principia, ne pako njihove konsekvencije, i po kojem bi zamašaj tih principijah morao sizati samo onako daleko, dokle je liberalizmu povoljno, i ne dalje. Socializam nije zadovoljan samo s prstom nego hoće svu ruku; hoće neka skroz i podpuno valjaju principia atheistične, absolutne države sa svimi konsekvencijami, koliko jih ona u svojoj utrobi kriju. Pak upravo tim postaje on za modernu državu, kako je nju liberalizam stvorio i uredio, pogubau; ruši temelj, na kojem ona stoji, kida joj gradju i goni ju u razvaline. Socializam je čedo „liberalne moderne države"; ali to diete diže ruku na svoju mater i batom ju bije i ubija. Na razvalinah „moderne" diže se socialistična država. S grozom gleda liberalizam ovo iz njegove utrobe rodjeno strašilo kako raste; nezna načina kako da se brani od njega, jer je pùt od njegove pùti i kost od kosti njegove; preostaje mu samo okrenuti nanj bajonete i topove (ultima ratio); a dokle će i to pomagati, nije znati.

„Moderna država" jest država bez Boga, bez kršćanskoga zakona, ona nepozna nad sobom absolutnoga; absolutno hoće da si je sama ona. Sa svim tim hoće ona da zadrži vjeru u obliku narodne crkve a pod birokratičkom upravom; jer to smatra za način, kojim se puk može uzdržati u vlasti i pokornosti pod liberalskimi mogućnici i birokracijom. To je dakle prva točka, kamo socializam svoje poluge stavlja, i gdje „modernu državu" za rieč hvata. On prezire liberalsku himbu, koja bi puku nametavala vjeru i crkvu, dok sama nevjeruje u Boga niti mari za vjeru. Ako nije Bog, ako je država sama absolutno, tada vjera nije ni za puk prikladna; odatle dakle sa svakom vjerom, odatle vas s vašom lažnom narodnom crkvom, odatle svi duhovnici! Je-li država bez vjere, to mora bez nje da bude i puk. Što se iz toga izleglo, to je svejedno. Mi nećemo, da konsekvencije, koje u načelih vaših i naših leže prekrivate himbenom prevarom. Vi se smijete vjeri i crkvi! Zašto dakle da ju puku nametavate?! Rado biste osigurali svoje kese? To za vas valja, ali nevalja razlog za nas, za radeći puk. Što u vašem sistemu, koj drugač i mi posvojavamo, nevriedi ništa, odatle s tim! Pak neka rekne moderna država, da ovaj zahtjev socializma po vlastitih njezinih načelih nije dosljedan i pravedan!

„Moderna država" čupa ženitbu s tla vierskoga, iz koga je nikla, i presadjuje ju u tlo državno. Ima se dokinuti kršćanska i narediti civilna ženitba. Prava pako i stalna ženitba može se pomisliti samo onda, ako je koren pružila i uzrastla na tlu vjerozakonskom. Ženitba naime mora biti akt božji, kojim se veže ženitbeno družtvo. Jer ženitbom dobivaju vjerenici uzajamno jus in corpus alterius. Muž dobiva pravo, i to izlučno pravo na tielo žene za svrhu spolne sveze, a tako i žena obratno. Ali nijedno nije od svoje vlasti povlašteno to pravo za spolnu svezu drugomu predati; jer nijedno nad svojim tielom neima tolikoga prava vlastničtva, da bi u spolnom

Digitized by Google

pogledu po volji moglo raditi; usuprot paće svako je njih ćudorednim zakonom obvezano čuvati spolnu nevinost (integritas) svoga tiela, nesmie dakle samovoljno predavati drugomu pravo nad svojim tielom u spolnom odnošaju. Ima-li dakle biti ta uzajamna predaja upitnoga prava, tada ona mora bivati samo po naredbi božjoj. Bog jedini vlastan je dati pravo mužu na tielo žene i obratno. Dosljedno sklapanje ženitbene sveze jest akt, koj samo od Boga može polaziti, i koju uzajamna volja kontrahentah mora držati kano conditio sine qua non. A tim je očevidno rečeno, da je čin sklapanja ženitbe po svojoj bitnosti čin religiozni, ne pako sgoljna pogodba civilna. Tako zvana civilna ženitba nije dakle nikakov brak. Ali sasvim tim „moderna država" hoće da inštitut ženitbe u obliku civilne ženitbe zadrži, ona smatra taj inštitut kao neodoljivo potrebit za državni red, pak iz ove skroz sebične nakane brani ona nju i nalaže svojoj birokraciji neka službeno sklapaju civilno-ženitbene ugovore.

U tom poslu eto opet socializma gdje ustaje proti njoj s nepobitnom konsekvencijom. Socializam zna i priznaje, da je prava i stalna ženitba moguća samo na podlozi vjerozakonskoj; pokle je pako jedan put vjerozakon rinuo na stranu, neće on već kano njegova mati „moderna država" da ostane na pol puta pak da zadrži inštitut, koj bez vjere neima temelja ni znamenovanja. Socializam nepriznaje crkvene, ali niti civilne ženitbe; zabacuje svaku ženitbu i neće već posve nikakova braka. Emancipacija tiela, emancipacija žene — to je geslica! Pitaju socialisti: zašto bismo si mi od „moderne države" dali nametnuti jošte i okove ženitbe, kad ona to itako drži samo porad svoje koristi. Kako država „moderna" smie tražiti samozataju, uzpregu putenih požudah, pokle se je davno odrekla kršćanskoga vjerozakona, koji jedini sa svoga stajališta može s pravom staviti taj zahtiev? Egoizam je to pusti, sebična mudrolija, što nju na polovici sustavlja; nu to je baš znak, da je država sama polovna, da misli zadržati principia bez konsekvencijah. Mi socialisti neplašimo se tih konsekvencijah, mi hoćemo nje; zato odatle sa ženitbom! budi emancipacija tiela! budi žena obćenita!

„Moderna država" smatra sama sebe za prvi izvor svakomu pravu. Pravo polag moderne državne theorije, kako vidismo, neima transcedentnoga, božanstvenoga izvora; država nije samo pravu sluga, ne, nego je ona sama, i to ona jedina, koja pravo postavlja. Neima dakle prava bez nje i mimo nje, i što je prava od nje, stoji samo dokle hoće njezina volja. To valja za sve, pak i za pravo posjedovanja. Imanje i imetak od nje je; bez nje ga niti neima. Ali je upravo to najslabija Ahilova peta „moderne države" i njezine „liberalne" tjelesne straže. Imanje je za istinu vrlo nejednako podieljeno: jedni imaju preveć, drugi premalo; jedni mogu u lagodnu uživanju preobilja svoga plivati u slasti i razkoši, drugi moraju raditi i truditi se za svakidanji kruh. Osobito u „modernoj" državi usljed nacionalno-oekonomičkoga i financijalnoga poduzimanja i prometanja, što ga „liberalni" novčari gone pod štitom i zaklonom državnim, ta nejednakost imanja poskočila je tako visoko, da se jedva već može podnositi. „Moderna država" niti ima odvažnosti niti volje dirati u tu nejednakost, jer je na koncu ona njezino i njezinih „liberalnih" pristašah djelo. Ali što nesmie moderna država, tim drzovitije smie sin njezin, socializam. Nemilom, nepobitnom šakom grabi on za tu rakranu, i drma „modernom državom" do u kosti i sglobe tako, da će se moći obraniti samo težkim trudom razsula. Veli socializam: tà vi sami kažete, da država stvara pravo posjedovno; neka dakle ona odgovara i za nejednakost posjeda i imanja, kako faktično obstoji. Mi taj princip primamo. Ali kažite nam tada: zašto tako' žilavo držite ovako postojeću diobu sa svom nejednakošću i neporedkom? Ako je država davalica posjedovnoga prava, mora ona da ima pravo i dužnosti: što je nejednako izjednačiti, krivo izpraviti, neuredno urediti, zlo poboljšati, sve svojom vlašću mora ona uvesti novu organizaciju, novu diobu imanja. Zašto da nepriznate ove naravne konsekvencije iz principijah vaših? Hrapavo vam je grlo od vike za crkvenim imanjem — dobro, uzmite ga i obratite za dobro obćenito. To je pravo i dobro — s tim se slažemo. Ali zašto ostati samo kod crkvenoga imanja? Vaši miliunaši imaju puno više nego crkva; prama njihovim miliunom crkveno imanje nije ništa. Zašto nedirnete u nje? Zašto pokrenete svu silu državnu, ako se tko usudi samo sa željom i zahtjevom pokazati na ove miliune? Morda je to zato, jer se tada dira u vašu korist, u vašu kesu? Ali to za nas, koji kesah neimamo, koje usuprot težina vašega bogatstva guši, nemože biti, nije nikakov razlog, da vaša i naša principia negonimo do krajnih konsekvencijah. Poznata je nejednakost imanja sa svom hudobom svojom, i dugo se podnositi nemože. Mi zahtievamo dakle od države novu diobu, novu organizaciju imanja. Po vaših i naših načelih ima država to pravo i dužna je, pak zahtievamo, da država tu svoju dužnost učini. Razredi, koji sada sretni gospoduju, moraju naravno tim kvarovati; nu ako zasbilja toliko vierno drže principia, koliko nam govore,

Digitized by Google

moraju priznati i izpuniti naš zahtiev, makar je i mučno.

„Moderna država" ima devisu, kojom se zadosta nezna nahvastati. Glasi: „Jednakost pred zakonom!" Njezina težnja svuda smiera tamo, da razliku izmed staležah zaravna, da u družtvu napravi sve jednoliko. Razriešiti dakle sve staležne organizacije najmilija je njoj zadaća. Liberalizam drži s njom i pomaže ju u tom vierno: plemstvo, svećenstvo, seljanstvo, cehovsko gradjanstvo itd. to je sve „liberalna" štampa na smrt osudila, a u jedkoj lugšiji njezinoj moraju se raztvoriti tvrdi čvorovi staležah i sve družtvo pretvoriti u jednu kašu. A to se hvali da je najveći napredak. Nu dok se tako historična uda staležah gube, jednakim mahom luči se sve družtvo u dva reda: u kratki malen red posjednikah, koji imetka na miliune broje i zato od svakoga posla prosti ostaju, i u drugi red poslenikah, koji ništa neimaju, nego što jim od dana na dan donese posao, i koji, da jim posao bude osiguran, moraju bezuvjetno zavisiti od posjednikah. To već nije organično uredjenje družtva; to je sgoljno mehanično ciepanje proizvedeno priteżnom i odbojnom silom kapitala, ter pritlakom kapitala na siromašnije redove. Pak i tu hvata državu za rieč socializam. Veli on i razlaže: Vi hoćete da nestane svih staležnih razlikah, vaša je geslica: obćenita sloboda. Dobro, mi tu ponudu primamo. Ako nežive niti nad niti u čovjeku nikakov višji, duhovni princip, što mi takodjer s vami skupa kao vjeru svoju izpoviedamo; ako je sve samo materija: tada sbilja nije znati, zašto sve to nebi sliedilo zakone materije, pak se zabacilo svaki organični stroj, svako organičko nad- i podredjenje. Ali tada mora prestati i razlika izmed posjednikah, koji od tudjega posla živu, i poslenikah, koji za nje svoje sile troše! Ova razlika ima još manje prava obstojati nego razlika historičnih staležah. Odatle dakle s tom gnjilom trutinom od države bogataške! Samo posao neka vlada! Svatko bez iznimke mora raditi; nijedan stalež neka neima pravicah nego stalež poslenički. Dakle „moderna država" sa svojim dvoranstvom kapitalistah, koji ništa nerade, zato pako piju krv iz poslenikah, neima pravo, nesmie dugo obstojati; ona se mora pretvoriti u državu posleničku, u kojoj neka bude povlašten posao, i to samo posao. A nereci nitko, da je ta poslenička država utopium. Novom organizacijom posla ukloniti će se po državnoj naredbi sve zaprieke, koje prividno stoje na putu. Država neka, kako je pravo i dužnost njezina, proglasi se vlastnicom svih u obsegu državnih granicah stojećih zemaljah i imanjah, zatim neka ide rediti posao, kako treba da to imanje bude plodilo za sve skupa. Država neka razredi posao polag sposobnosti i vriednosti svakoga čeljadeta, od posla plod i privredu neka sama ona pokupi, pak onda po stalnoj mjeri neka dieli, da svatko ima dovoljna živeža. Tako će u državi biti sami poslenici; svatko će imati dovoljno živeža, prestati će po jednoj strani gomiljanje imetka i golemo bogatstvo u malo rukah a po drugoj bezkrajna nevolja poslenikah; obćenita jednakost, koju „moderna država" samo u theoriji drži, u praksi pako taji, postati će istinom. Pak ako moderna država nepriznaje nikakova onkraj svieta neba, nego zadaću si polaže u to, da na zemlji ljudem stvori nebo: tada neće već biti, kako je dosad, samo pusta rieč, nego će prelazom iz moderne u posleničku državu sbilja stvoriti se stanje, do koga moderna država putem, kojim je pošla, nemože doći nikad. Jest, zemlja će se u raj pretvoriti i pod krilima posleničke države živjeti će svatko svoj viek sretno i blaženo, dokle ga zemlja opet primi u svoje krilo. Po takovu socializam pokazuje se svakud i u svakom pogledu kao naravni plod liberalne „moderne države", pak i nije moguće drugač nego da se držeći nova državna načela zagrezne u socializam. Dakako, „liberalni" novčari i birokrate neće toga ni da čuju; nu logika principijah jača je od ljudske volje, kako je i kamen s visoka odtisnut mučno zaustaviti. Jur u stara vremena miešala su se socialistična počela u theorije absolutne poganske države. Poznato je, da Platonove državne nauke kažu skoro skroz socialistično lice, nauka o skupnosti imanja i ženah, kako ju za vladajući stalež, za stalež vojakah ili stražarah preporuča, kaže razgovetno biljeg socialistični, makar s druge strane podpuni socializam misli on tim odvratiti, što jake granice postavlja izmed vladajućega i poslujućega staleža, pak političke i socialne pravice ovoga zadnjega steže na minimum. Pak i historija pripovieda nam da u starinskoj poganskoj državi bijaše socialističnih težnjah. Za primjer spominjemo samo onaj dugi i žilavi boj plebejacah proti patricijem u rimskoj državi, agrarske nemire za republike, za koje je očevidno da su jih vodile socialistične težnje.

(Sliedi konac.)

Radnici u Americi.

„International" od svibnja ove godine strašna je rieč za svakoga čovjeka od imetka, mira i reda, svibanjski dogodjaji u Parizu, prietnja sborovah „internacionalnih" iz Londona i Švicarske porad krvarije nad razgaženim tim leglom gujinskim u Parizu, požari stra-

Digitized by Google

hoviti u starom i novom svietu prikazaše mašti ljudskoj strašilo nečuveno i nevidjeno. Carevi i doglavnici jim smišljaju načine, kako bi smaći tu neman; isti Mazzini mora opominjati narod svoj, neka se nehvata u to kolo (Garibaldi stari demonstrativno pusti potle u sviet svoje očitovanje, kojim hvali i bodri tu družbu), a evo nedavna vlada razrovane Španjolske, videći kako preotima mah, morade razriešiti „internacionalne“ sborove i družtvo u zemlji prepoviedati. Porad te naredbe bijaše u španjolskom saboru pitanja i dva dana (16. i 17. listop.) prepirke, pri čem nije falilo internacionalcem odvjetnikah posve iskrenih, ter n. pr. neki Garrido ravno očitova, da taj pokret smatra za pravi napredak i zalog bolje sreće ljudskoga roda, pak nada se da će nasuprot svakoj protimbi „internacionalna associacija radnikah“ ipak preporoditi sviet. Hule i psovke njegove na Boga i na svaku pozitivnu vjeru i na obstojeće ljudske inštitucije prekidala je većina saborska grustnjom i vikom, a vrstni govornici ustajali razokrivat jaze, kamo je nagnulo ljudsko koljeno, i gdje je razsap gotov, ako se za dobe složnom i snažnom desnicom nepritegne. Naumismo medjutim spomenuti samo ministrove razloge, kako je branio svoju naredbu, jer kako reče, osnovani su na dugom i oštrom paženju i traženju. Uzrok glavni prepoviedi jesu pogubna načela težnje i osnove družtvene, a to su: 1. nikakova država ni domovina, 2. nikakova vjera niti nabožna ćut, 3. nikakova familija, 4. nikakova imovina. Ote nauke pogubne su za svako pravo i zakon, i zabranjene su po člancih ustava. Do 300 vanjskih emisarah uletilo je u zemlju i pomutilo mozag našim radníkom posvud tako, da se je jur očito pokazivalo vrlo pogibeljna gibanja. — Ministar državni opravdao je pred većinom saborskom svoju naredbu. Ali što će ministar, kada sborovi u vladi i saboru imaju jakih zaštnikah, pak ako nebudu smjeli djelovati javno, tim će pogibeljnije u potaji. Internacionalni sborovi prihvatiše geslicu našega vieka: sloboda i napredak, ili češ: kroz slobodu napredak! Badava ćeš pitati za stalnu definiciju tomu napredku, jer svatko si ga drugčije razumi i želi; a kako se kroz slobodu misli goniti napredak, strah te hvata, kad pogledaš strahovanje i silu. Osobito svoj način kroz slobodu goniti napredak pokazaše internacionalni sborovi obustavljanjem posla i palenjem. Iz Amerike stižu užasni glasovi o požaru cielih gradovah, selah i šumah, a da pale, pire, i u smetnji oko požara robe i ubijaju tajna družtva. Zato budi tu kratka pripoviedka, kako se radi u Americi.

Savezne države opaziše s užasom, kolika je pogibelj zaprietila od skrovnih družbah. Po amerikanskih gradovih vuku se procesije s crvenim barjakom. Deviza jim: Milom, ako ide, silom ako neide milom! Do cilja po što po to! Amerikansko pučanstvo osupnulo se od čuda. Jučer nisi ni sanjao, da bi moglo biti, danas jur vidiš množinu silah razvratnih i sve te sile sdružene! Što jih je sdružilo? Odgovara se: potajna družtva. I sada je tekar pravo izašlo na vidik, koliko takovih družtvah obstoji i kolika je njihova moć u Americi. Prve žrtve jesu jim članovi njihovi. Siromah radnik stupi u družtvo ufajući se, kako mu se je obećavalo, naći stalna posla; a kad tamo, opazi s užasom, da je postao vojakom šake zlotvorah, pod tiranskom šibkom i disciplinom, a što je jošte najgore, da pod živu glavu nesmie natrag. Ovakova stranka „internacionalnih“ sborovah pokuša nedavna u N. Yorku razkidati sa sebe okove, jer kad biše pozvani pod crveni barjak da se prošeću gradom, uzprotiviše se neki radnici rekši: mi stupajući u družtvo nismo znali tu za nikakovu političku stranku niti smo se u to ime ma komu obvezali; nego smo pri tom mislili samo na svoj posao. Ali na prigovor reklo jim se hladno: ako neidu pod barjak, neka plate globu od 15 franakah. Koliko je to za radnika golema svota, ipak je do polovinu njih volilo platiti i neići; jer od 25 tisućah upisanih stavilo se pod barjak samo 12 do 15 tisućah. Nu koliko bi se i našlo nevoljnih radnikah ter bi se rado otresli sponah, nesmiju od straha, da neizgube zaslužbu, pak i glavu, a silna je moć drugovanja i vjekovitoga slušanja stanovitih besjedah, ter mu se upile u krv i mozag, čovjek izgubi svoju volju, pak ide jednako na gostbu i na zločinstvo, na urotu kako i na posao. — Kolike radnike vuče svake godine iz Europe bajna zaslužba amerikanska! A kako ju tamo nadju, evo primjera. Sborovi internacionalne družbe i ostalih više manje potajnih družtvah tako su ustrojeni, da radniku, osobito stanovitih strukah, nije moguće naći posla, ako prije nestupi u družtvo. Nedavna dodje jedan Niemac u New-York, pokle je svom svojom imovinom jedva platio prevoz. Mlad je čovjek, od zanata klobučar, nosio najbolje svjedočbe, kao vješt zanatnik nadao se služiti živeža dovoljno za sebe, za ženu si i dvoje troje djece. Nemože naći posla. Našao zemljaka, preporučuje on njega kod dobra znanca i prijatelja fabrikanta; ali mu na koncu odgovori meštar: Kod mene radi za sada samo deset ljudih, koji svi spadaju u neko potanje družtvo, a zavjerili su se svi, da neće raditi s nijednim stranjskim čovjekom, ako nespada u njihovo družtvo. Sad pomislite moj položaj: uzmem-li čovjeka, koga Vi preporučate, svi će odići od mene, i fabrika moja prestati. U saveznih državah, ili barem u New-Yorku nemogu ja dobiti dovoljan broj ljudih, koji već nebi bili članovi „internacionalne“ družbe. „Po takovu gospodari su vaši radnici!“ „Tako i jest!“

Tako vam je. Potajna družtva sgrnuše zadnjega vremena silne kapitale. Jedna manje pogibeljnih, ako se za koje može reći da je manje pogibeljno, družtvo Old Fellows, dobilo je samo prošle godine svotu od 15 miliunah dolarah, od kojih je za podporu braće prošlo samo 5 miliunah. Prosudi sad, što stanoviti broj družtvah u nekoliko godinah od nagomilanih 7% uloženih glavnicah može učiniti, i reci tada, zar se nije

Digitized by Google

česa bojati! Za dušu bi bilo obavjestiti po Europi radnike, koji čeznu za Amerikom, što jih preko mora čeka, a najmanje za njihovo dobro. Jer čim se jače razprostrani družtvo, tim se manje mari za članove; a potajna družtva niti se nesklapaju za dobro članovah podredjenih, nego usuprot oni se smatraju za družtvene robove. Svu korist beru načelnici i vodje: prosti član badava se tuži sbog slabe plaće, badava pita kuda se novac troši, badava se otima, kada mu stigne zapovied za ružne čine — glas mu se u grlu guši, a mora slušati zapovied. Zavezan tamnim zakonikom družtvenim i kao muklo kolo privezan za stroj mora za pokretom, kamo ga god nevidjena ruka makne.

Radnika vabi dobra plaća. I sbilja velike su cifre zaslužbe radničke u Americi. Dobar poslenik može zaslužiti dnevice 3 do 4 dolara, dakle do osam forintih. Ako odbiješ nepogodno vrieme za one, koji vani rade, prazne dane, kad se neradi ili neima posla itd. odsjekom računaj za dobra radnika makar 85 dolarah na mjesec. Ta svota borme u Europi vabi. Ali čuj drugi račun. Ako je radnik oženjen ter recimo ima dvoje djece sa ženom, tada će mu najjeftiniji račun na mjesec ovako izaći: tiesan stan u najzadnjem prigradku ili na krovu 25 dolarah, za hranu mora potrošiti svaki dan najmanje po 2 dolara, pak sada računaj odkle mu za odjeću, za liekove i najnuždnije potrebštine? Kakovo je to življenje! Jedini samac radnik može se prokucati, ako umi štediti. Odatle možeš razumiti, da je u Novom-Yorku radnička nevolja tolika kolika i u Parizu, pak da je radnike tako lahko moći razdražiti i zavesti u novom svietu, kako i u starom. A ovamo su i onamo vojska višjih silah urotničkih, koje gone za drugmi svrhami, nego što je poboljšanje radničke nevolje. Vladari i državnici, budu-li dugo promišljali, moći će na razvalinah vapiti: Roma deliberante Saguntum periit!

Dopis.

Iz Jezernicah u Žumberku. Prije nego-li će zabieliti žumberačke brdine, a silna vijavica zamesti staze i puteve, uvrebasmo jošte sgodnu horu, da proslavimo veliku i riedku svečanost. Dne 22. listopada zgrne se sa svih stranah sijaset svjetine u Radatović, da učestvuje kod osvećenja novosagradjene župne crkve. Sveti ovaj čin obavi presvietli g. biskup križevački Juraj Smičiklas uz podvorbu mnogobrojnog svećenstva. Pod rukovodstvom vrla rodoljuba veleč. g. Alekse Dolačkoga, sastaviše susjedni Slovenci Metljičani dobro izvježbani pjevački sbor, koji je miloglasjem svojim neodoljivo pobudjivao na pobožnost. Nadpastir, za kojim se je svačije oko usrdnim i nehinjenim veseljem otimalo, pozdravi tronutim glasom nazočnu svjetinu, a navlastito mjestne župljane, hvaleć plemenito njihovo žrtvoljubje i djelotvorno nastojanje oko podignuća hrama božjeg, te potičuć ih na kršćansku ustrajnost i bogobojni život, na viernu odanost svetoj crkvi i prejasnoj kruni, koja je župu Radatovićku pod moguću zaštitu i okrilje svoje primila.

Pod konac sv. mise obavilo se po preč. g. kanoniku Marku Staniću, kao povjereniku biskupskom, i po g. satniku Janku Muhiću kao povjereniku slavne sluinske pukovnije — svečano umještenje domaćeg župnika Jove Trbojevića, koji se izvanrednim trudoljubjem i pravom svećeničkom gorljivošću zauzeo biaše, da se župna crkva čim prije dogradi; a estetični njegov ukus pružao je već unapred dovoljno jamstva, da će ova crkva u svakom obziru biti ures Žumberka. — Po dovršenoj toj dvostrukoj svečanosti, koja će nam vazda u živoj uspomeni ostati, pokloniše se presv. g. biskupu nazočni gosti, a medju njima liepa kita susjednog rimokatoličkog svećenstva, nadahnutog istinitim počitanjem pram crkvi iztočnoga obreda.

Viestnik.

Zagreb. Za ravnatelja zakladah (Piarum Summarum Præfectus) izabrao je prvostolni kapitul u sjednici prošle Subote preč. g. kanonika i opata Pavla Guglera. Ovaj izbor bio bi se imao obaviti lane s obnovom ostalih častnikah kapitulskih; nego buduć da je bila želja i odluka prečast. sbora, neka bi ravnatelj presv. i preč. gosp. Janko Pavlešić jošte jednu godinu zadržao upravu spomenutih zakladah, a on dobrohotno zadržao, obavljen je evo izbor u navadno vrieme ove godine. Po običaju prima svaki novi častnik kapitulski službu s mienom gradjanske godine.

— Preč. prvost. kapitul naredio je, da se ravnatelj sbora pjevačkoga preč. g. J. Juratović smatra stalno prestavljenim u stanje mira, pak je za pravoga ravnatelja istoga sbora imenovao praebendara, koralistu i namjestnoga ravnatelja veleč. g. Franju Kostanjevca.

Ugarska. Ob imenovanju kanonikah objavi „Szabad Egyhaz" okružnicu biskupa subotištanskoga od 14. list. kojom obznanjuje kleru svomu, da je uslied naredjenoga od njega za prazno kanoničko mjesto glasovanja, od 184 glasa 128 palo za Iv. Nagya, pak da je taj sbilja kanonikom imenovan. Zatim piše biskup ovako dalje: „Nemogu ovaj put da prešutim u novinah razglašenu krivu viest: da se je momu pozivu porad glasovanja kler odazvao prpošnom demonstracijom. Ja usuprot mogu radostno očitovati, da o tom nisam opazio niti najmanjega znaka, i zato onu uvredljivu potvoru odbijam. Jer se pako kano razlog tobožnjoj demonstraciji spomenu to: što se glasovi moradoše poslati biskupu u ruke, i da se nisu prebrojili pred nikakovom komisijom, prem neimam niti najmanjega uzroka pomisliti na moje svećenstvo da bi o mojoj iskrenosti

Digitized by Google

posumnjali, moram očitovati: da je svakomu svećeniku prosto kada god bude hotio, poslana mi vota pregledati.“ Pokle je „Sz. E.“ tako citovao okružnicu, ponavlja on staru svoju tužbu i žaobu ovako: Episkopat ugarski obvezao se je pismeno, da će za prazna mjesta kanonička pozvati biskupijski kler, neka glasuje, pa za koga bude najviše glasovah, toga da će predložiti za kanonika. Nepazeći na to knez prabiskup Šimor samovlastno i nepitajući za glas klera predloži za kanonika Palasthya (bivšega na sveučilištu profesora i urednika lista „Religio“), a tim prekršio zadanu rieč. Od te tužbe brani prabiskupa „Magyar Allam“ ovako: „Szabad Egyhaz“ (Slobodna crkva) neprestaje svojim strastnim i nedostojnim potvaranjem svoga nadpastira crkvenoga, i drznuo se porad novoga imenovanja kanonikah potvoriti ga, da je prekršio rieč. Mora se čuditi, kako drzoviti psovač nepozna već obćenite mržnje, koju je svojim cynismom po svoj zemlji prouzročio. Toliki se symptomi razsula crkvene discipline kažu, ali nije naše pačati se u to, nego samo velimo, da se nemože rieč prekršiti, kad se rieč nije zadala. Biskup nemože niti sam sebe niti svoje nasljednike obvezati da će povrći svoje biskupske vlasti i pravice, i nijedan biskup nemože ostaviti vlasti da za različite djelokruge u biskupiji polag svojega osvjedočenja pak duhovne i ćudoredne potrebe odabire vrstne ljude. Pozivati se u tom poslu na subotištanski slučaj velika je pogreška. Na čast zaista služi kleru spomenute biskupije, da je glasovao za našega učenoga zemljaka preč. Ivana Nagya. „Szabad Egyhaz“ neka pako bude uvjeren, da bi na zasluge gledajući biskup i u protivnom slučaju, kad bi glasovanje bilo drugačije izašlo toga muža bio predložio.“ — Sjećamo se i mi, da je naprama zahtjevu: neka bi nižji kler oko uprave biskupijske imao šta više govoriti, za autonomijskih skupštinah bio izašao glas: da biskupi obrekoše naročito pred imenovanjem kanonikah pitati sud klera, i znamo da su slične ustanove primljene u osnovu organizacije; ali je sva osnova zapela kod vlade, a evo službeni organ kaže, da si biskupi nezadadoše takove rieči, barem ne knez-prabiskup. Biskup Szabó evo je počeo. Nego čujmo dalje. Danah 25. i 26. List. držao je nadbiskup Hajnald sa svojim klerom konferenciju u Koloči. Osim prvostolnoga kapitula, prepoštah i opatah, kanonikah pravih i začastnih bijahu tu svi dekani kotarski i jedan broj od klera izabranih poslanikah. Koliko je dosad izašlo u javnost možemo javiti prvo: da je nadbiskup glede koncila vatikanskoga očitovao ovako: Pokle se je episkopat ugarski u obće podložio odlukam sabora vatikanskoga, i on sam u tom smislu poslao sv. stolici očitovanje, a kleru naredio, da te odluke kao katoličke dogme puk naučaju, i pokle su one obćenito poznate, da za nje netreba osobita proglašenja. — Znamo da je ministar Pauler odgovarajući na upit sbog biskupa stolnobiogradskoga očitovao, da vlada nije naumila priečiti svako proglašivanje odlukah vatikanskih, jer uza slobodu štampe da to nije ni moguće; nego da je na spomenutom biskupu hotila ukoriti prestupak proti kraljevskoj naredbi i sa strane političke proglašenju službeni biljeg nedopustiti. Hajnald se je takovim načinom dakle izvinuo, a opet je učinjeno sve, što se bitno zahtieva. — Glede popunjavanja praznih kanoničkih stolicah očitova nadbiskup: neka bi svaki svećenik ravno na njega upravio zapečaćeno pismo s imenom muževah, koje drži za najvrednije; a on da će tada, držeći ipak svoje biskupsko pravo, znati obazrieti se na želje svoga klera. — Naredio je dalje nadbiskup: da u njegovoj višejezičnoj biskupiji ostane za službu poraba latinskoga jezika porad jedinstva i sloge med različita jezika pukom, latinski neka se pišu matice i službena pisma i dopisi. Tim ipak da nebudi zabranjeno služiti se svakim drugim jezikom, gdje bez zamjere, uvrede ili smetnje može biti. Doznajemo dalje o toj konferenciji iz „Bunjevačkih i Šokačkih Novinah“ da je viećala, što bi naproti nesretnoj sekti, koja si je nadjela ime „Nazarenah.“ Što bi drugo i dokončala, van da obuku iz kršćanskoga nauka u puku valja podvostručiti, neka se vierni nedadu premamiti; za odmetnike valja moliti i u sgodnoj prigodi pokušati obraćenje; nu ipak bez svakoga silovanja, i ako bi se odkle sila ponudila, odbiti ju. Viećala je i o katoličkih školah. Priznalo se, da su nekoje obćine liepih žrtavah za obuku svoje djece prinesle; nu ima njih koje su ostale u starom driemežu, a takove na svu žalost, s većine su slavenske. Nisu obćine jedanput ni knjigah za djecu znale nabaviti. Osobito zlo stoje hrvatske bunjevačke škole u Subotici, gdje žive našega naroda 40.000, a u pučkih školah nauča se magjarskim jezikom, koga djeca nerazumiju, ali učitelji i učiteljice njihova ne razumiju. A gdje učitelj i zna hrvatski, što će s djecom u golih klupah bez knjige. Stjepanovo družtvo nije smoglo novca, da bi i takove knjige dalo štampati. Zato je sam nadbiskup pozvao župnike, neka se stave u sporazumak sa zagrebačkim družtvom sv. Jeronima i knjige naknadno nabave. (Za školske knjige rado će se staviti na službu knjižare Županova i Hartmanova, od kojih prije svega trebalo bi da gospoda župnici zaištu „kazalo“ škols. knjigah. Drage ćemo volje poslužiti posredovanjem svojim u spomenutih knjižarah, ako se koji od gospode naših štiocah ili drugi obrati na nas. Knjige družtva sv. Jeronima mogu poslužiti samo kao naknada za čitanke (Lesebuch), a samo štogod za strukovnu obuku. Ured.) Viećalo se je dalje o župnoj zaštiti ili patronatu; jer ruše se pod tom zaštitom i crkve i župni dvori. Ali početi o tom viećati toliko je koliko mahom i zapeti. Pitanje je dvojake naravi: i crkvene i državne, pak se s jedne strane i obaška nemože riešiti. Kapelanske tužbe i žaobe bijahu takodjer predmetom viećanja; ali je težko i to pitanje. Nego do bolje sgode pronašla je za ovaj put način milost nadbiskupova ter je obrekao veledušno: da će svakomu kapelanu komu

Digitized by Google

prihod na godinu nenosi 300 for. koliko dotle manjka dopuniti. Hajnald je uviek Hajnald! Posvjedočena je još žalostna istina, da je ćudorednost u puku počela jako padati, a tomu zlu da su nad sve glavni uzrok premnoge zapreke, koje se, najpače porad vojničtva, stavljaju kršćanskoj ženitbi. Očitovalo se uvjerenje, da su ote zapreke nepotrebne i škodne, povreda prvobitnoga i prirodnoga prava čovječjega, i zato izrekla želja: da bi zakonarstvo to dokinulo. Pokazalo se je viećanjem još očevidno: da po novih zakonih položaj crkve postaje tim tegotniji i tužniji, čim se posao autonomije dalje odgadja; jer se sve jače zamršavaju vierski odnošaji. S obe strane: i s crkvene i s državne trebalo bi ozbiljno prihvatiti se posla i uklanjati zapreke spred crkvene autonomije. Naopako, ako se pitanje rieši bez obzira na potrebe i pravice crkvene silom, a naopako i onda, ako se bude odgadjalo bez konca.

Austrija. Dor. Andrija Gollmayr, kneznadbiskup gorički i metrepolit ilirske crkvene pokrajine navršio je 23. Rujna 50. godinu svoga misničtva ter veseli jubilej obslužio uz nalogu biskupijskoga, kano i vanjskoga iz pokrajinskih biskupijah dana 30. Rujna. Svi hvale jaklenu još snagu tiela i duha svečareva, i kako je obćenito ljubljen i štovan, bijaše veselje njegova jubileja obćenito. — U Trnovu u Galiciji obslužio je biskup barun Josip Pukalski dne 15. Listopada 50god. misničtva. — Biskup Kralj. Gradački u Českoj Karlo Hanl obslužio je 4. Studenoga 40god. biskupstva svoga.

Beč. Anton radi kano da je župnik. To se zna službeno, da on u Beču nije povlašten za nikakovu duhovnu službu, nezna se da bi njegova sekta od države bila priznana za viersku družbu, nije njega po obstojećih zakonih nitko mogao odabrati i postaviti za župnika, nezna se ni za duše ni za granice njegove župe: pak on si sasvim tim prisvaja župnička prava; jer osim svetogrdne službe u Salvatorovoj kapeli krsti djecu, zakapa mrtvace, a morda piše i matice. Što je najviše: u nedjelju pred blagdan svih svetih napovjedio je s propovjedaonice jednu ženitbu. Ako se jošte misli u Austriji paziti na zakon i pravicu, nije moguće da će državna oblast progledati i ovaj čin, kojim se krše strogi zakoni crkveni i skupa državni.

Njemačka. Nadbiskup monakovski napisa i zapovjedi po crkvah pročitati narodu pastirsku poslanicu povodom tim, što je magistrat crkvu sv. Nikole predao za stalnu službu tobožnjih starokatolikah. Pripovieda nadbiskup narodu, kako se je „sbog te zlorabe vlasti i težkoga prekršaja na pravu katoličke crkve obraćao na oblasti, pak jer je to bilo badava, da se sada obraća na narod, neka se uklanja djelim, koja se zovu služba božja, a nisu drugo nego svetogrdje i težka uvreda Boga. Nadbiskup kaže da neće prestat prosvjedovat a puk prosi neka moli osobito za odmetne duhovnike.

Sva sdružena frakcija „katoličkih i patriotičnih" poslanikah bavarskoga sabora predade u sjednici od 11. Listop. ovaj prosvjed: „G. poslanik Herz sa 46. drugovah poćutiše u sebi ponuku staviti na ukupno ministarstvo upit: što ono misli i namjerava glede sadanjega crkvenoga pitanja. Spomenuti poslanici imaju pravo pitati, to priznajemo, a mi neimamo razloga, zašto bismo odgovor na onu interpelaciju, bio on kakov bio, s brigom i strahom očekivali. Upravo tako malo namjera je naša preticati sami sebe u djelovanju, što poslie odgovora naumismo djelovati. Sa svim tim vide se ponukani već sada položiti očitovanje i prosvjed proti razlogom i načinu, kako je interpelacija obrazložena, jer premahnuvši daleko preko prava interpelacije ima tu čitavo čislo težkih uvredah za katoličku crkvu i njezine članove u obće, a na vrhovnu glavu crkve i preč. nadbiskupa i biskupe bavarske posebice. I. Vriedjaju prije svega dužno poštovanje napram katoličkoj bavarskim ustavom priznanoj crkvi i napram katolikom državljanom bavarskim, pretežnu većinu zemaljskoga pučanstva, kada se ničim nedokazana izreka kaže: da su odluke sabora vatikanskoga ne samo preobratile biće katoličke crkve, nego takodjer Bavarskoj u pogledu na njezin ustav državni, na pravne i socialne odnošaje državljanah velikom zaprietile pogibelju. Istim načinom ćutimo mi ono nerazložno sumnjičanje i vriedjanje, što se državljanom katolikom u lice baca, kad se veli: nauk u Rimu definirani pogibeljan je državi; proglašenjem novoga dogma pokušalo se je uzdrmati temelje bavarske države kao pravne i kulturne države; da se priznato načelo vierske ravnopravnosti s novim naukom nemože nipošto složiti. II. Mi sudimo da je pogrda za preč. nadbiskupa i biskupe bavarske, kada jim se uza spočitavanje sbog ponašanja njihova na saboru vatikanskom baca nerazložni prigovor: da su očito prekršili ustav, da su na prkos pravu i zakonu proglasili dogma, upotriebili silovne naredbe, radili protuzakonito, da su to biskupi ustavne zakone prezirajući, i kad se govori o preuzetnosti duh. oblasti. III. Na koncu moramo mi, naročito obzirom na težki položaj sadanjega pape Pia IX. očitovati da je grozovita uvreda za svakoga katolika, koj djetinjom ljubavju poštuje vrhovnu glavu crkve: kada se u protuslovju sa sadanjim položajem govori o „pogubnih osnovah rimske kurije", o „izgrednoj sili Rima", o „presili kurije", o „naukah rimske kurije sviest gnjavećih." Ovi ničim neprozvani, svakoga katolika pojedince tako dobro kako i svu katoličku crkvu duboko vriedjajući nasrtaji nedopuštaju podpisanim da šute. Mi već sada sa svom odlukom odbijamo od sebe nasrtaje osobito zato, jer se tim svi oni bavarski državljani, koji drže sa svojom vrhovnom duhovnom glavom i sa svojimi biskupi, ozloglašuju za državi pogibeljne, kako suditi podpisani mi nikoga nedržimo za povlaštena, znajući dobro, da onaj katolički bavarski puk, koj vierno drži sa svojimi biskupi, u

Digitized by Google

viernosti napram kralju i domovini za nikim nezaostaje, pak niti za istom gospodom interpellanti." — Nemareći za taj prosvjed vlada je odlučno stala na stranu starovjersku. Bogoštovni ministar Lutz odgovarajući po nalogu i u imenu svega ministarstva drži besjedu 2½ ure dugu, pri čem očitova sliedeće misli. Država ima pravo, čime je crkva spodmakla i prenapravila podložnice, na kojih prijašnji odnošaj izmed države i crkve bijaše osnovan, promieniti svoje državno crkveno pravo; dokazuje za tim, da je učiteljstvo katoličke crkve dogmom nepogrešljivosti promienjeno i da su odluke koncilske državi pogibeljne. Glede te pogibelji spominje ministar jedno pismo nadbiskupa monakovskoga u kojem isti sasvim očito kaže, da se crkve netreba bojati ništa, dokle država nebude odpala od zakona božjega, pri čem samo se sobom razumi, ima crkva suditi, je-li država od zakona božjega odpala ili nije. Ministar razlaže dalje, da Placetum, nad kojim se biskupi s preziranjem uzdižu, u svakom pogledu stoji po pravu i zakonu. „Ako hoćemo da bude mir, mora crkva dobiti svoju slobodu, ali mora slobodna biti i država, ter nebude samo njezin eksekutor, njezin kmet. Konkordat nemože nam u tom ništa pačiti. Rimska kurija nije nikada konkordat smatrala za dvostrani ugovor, nego samo kano da su povlastice i dopuštenja s njezine strane, koje svaki čas može natrag uzeti. Po takovu dakle nemogu oni niti vlade za uviek vezati. Poslie toga razlaganja kaza ministar na upit ovaj odgovor: Ad 1. Državna vlada voljna je svim državljanom katolikom, duhovnoga i svjetovnoga staleža, koji nauka o papinoj nepogrešljivosti nepriznavaju, podavati podpunu na zemaljskih zakonih osnovanu zaštitu proti zlorabam duhovne oblasti, i nje, dokle je tko u svom pravu, u njihovih pravo stečenih pravih i položajih braniti. Ad 2. a. Vlada je sklona roditeljsko pravo religioznoga odhranjivanja naproti dogmi papine nepogrešljivosti priznati, b. ako privrženici staroga katoličkoga nauka budu postavili obćine, tada vlada državna naumna je nje kako i pojedino čeljade uviek smatrati za katoličke i dosljedno njim kako i njihovim duhovnikom ostaviti sva prava, koja bi bile imale, da su obćine bile sklopljene prije 18. Srpnja 1870. Ad. 3. S tvrdom odlukom, svaki napadaj na prava državna ustavnimi sredstvi odbijati očituje se ona ujedno pripravnom pružiti ruku za zakone, koji bi podpunu nezavisnost tako države kako i crkve postavili i zajamčili, jer je takodjer po njezinom sudu jedino na tom putu moguće povratiti vierski mir i njega za buduća vremena osigurati." — Stranka ona, koja je uložila prosvjed jest saborska većina (76 članovah), u političkom pogledu protupruska, dok je protivna liberalna pruska, pak se sada pita, po kojem pravilu ustavnom može ministerij stati uz protivnu si saborsku većinu. Bavarske su vlade to kušale pak ide; jer većina, ako i jest većina, oružana je samo besjedom, a manjina uz vladu vojska su. Pak na koncu danas svakud skoro po prosvietljenoj Europi valja pravilo liberalsko: što je liberalno to za svakoga mora biti i pravedno.

Rim. Dana 27. List. držao je sv. otac consistorium, prem bez navadnih svečanostih. Poznato je, kako se je papa tužio da poslie otmice Rima za upravu crkve neima prave slobode, a talijanska vlada i njezini listovi usuprot pripoviedaju vladam i svemu svietu, da mu je sloboda podpuna. Zato papa ovo preko godinu danah nije držao nijednoga u pravoj formi konsistorija, pak i ovaj nije imao pune forme; ali je ipak bio. Čim se prvi put negdje mjeseca Studenoga sastane u Rimu talijanski parlamenat, neće se propustiti konstatovati ovako od prilike: „Taj dogodjaj (consistorium) najbolji je dokaz, da je papa sbilja slobodan; jer ako je najvažniji čin svoje službe sa širokom slobodom mogao obaviti, očevidno je da smie i može takodjer manje važnije." To se je jako dobro previdjalo u Vatikanu, i bilo jakih glasovah, koji su svjetovali, neka nebude konsistorij; nu sv. otac nije mogao odoliti potrebi; jer po Italiji ima jur po 20 godinah praznih stolicah. Zato je u allokuciji sv. otac mahom s početka napomenuo, da konsistorij nije sazvan uz navadne svečanosti, da je sazvan porad krajne potrebe, a ponavlja prosvjede svoje naproti talijanskoj vladi, naročito proti zakonom tobožnjih garancijah, ter izrikom veli, da ne po njih nego po svojoj oblasti imenuje biskupe talijanske. — Još je ukorio allokucijom bunu proti saboru vatikanskom i smutnje u Njemačkoj, kako i žaobu očitovao, što se vlade očito stavljaju na stranu prevratnikah. Prekonizacija izrečena je nad 70 nadbiskupah i biskupah, od kojih većina (15 nadbiskupah i 41 biskup) za Italiju, ostale za Francezku, Njemačku itd. Medju ovimi prekonisan je naknadno breveom potvrdjeni bisbup biogradsko smederevski mnsgr. J. Pavlešić. Mjeseca Studenoga biti će imenovano još do 40 biskupah. — Prem je kraljevski dekret već izašao, da se jezuitski novicijat sv. Andrije na Kvirinalu ukine i zaokupi, stoji jošte na starom. Taj krasni samostan ima postati kasarna. Družba je na vanjske vlasti pisala prosvjed.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni: G. Karlo Mračić, duh. pom. iz Turnašice za upravljatelja župe u Pitomaču; g Ant. Hercelj, duh. pomoć. iz Pitomače u Turnašicu; g. St. Zorac, iz Sladojevacah u Sopje; g. Rik. Filipašić, iz Sopja u Sladojevce.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 46. **Tečaj XXII.** **U Četvrtak, 16. Studena 1871.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

„Moderna država“ i socializam.

(Konac.)

Istom u novije doba razvio se je u čitavoj prilici svojoj socializam iz utrobe na atheističnu uredjene „moderne države“, i sada u strahovitoj veličini stoji pred očima osupnjena „liberalnoga“ svieta. Jur za prve francezke revolucije biše naumili Babeuf i Darthé provesti komunistične i socialistične težnje, nu sgnječila jih reakcija atheistično-republikanske države. Kada je tada revolucijom stvorena „moderna država“ poslie restauracije uzela razvijati se i načela svoja bezobzirno uporavljati, diže se na jedanput u Francezkoj Saint-Simonizam i prikaza se osupljenu svietu kano temelj socialističnomu sistemu. On je hotio poslu pribaviti premah i vlast nad kapitalom, i zato zahtievao, neka samo posao daje imetak, ter da bude imetak s poslom u pravom razmjeru. Početnik Saint-Simonizma (Saint-Simon) nije mogao dotjerati dotle da stvori podpuno gotov sistem, njegovi spisi kažu gusto protuslovja. Istom učenici njegovi Bazard i Enfantin urediše njegove misli u točniju formu. Bazard hoće da samo stečena imovina valja kao prava imovina. Što je jedan stekao, neka po njegovoj smrti ostane državi, i umjesto da se baštini po pravu krvnoga roda, neka se baštini po zasluždbi, po čem kapitali baštinjeni po smrti od države morali bi biti porazdieljeni medju državljane po njihovoj vrijednosti. — Što se tiče drugoga lica socializma: vjere, ćudoreda i ženitbe, to je naslikao Enfantin. On zahtieva neka se ukine kršćanska vjera, koja se je preživjela; neka se dokine ženitba i tielo slobodnim proglasi. Za individuum nebi smjela već valjati ona izreka: „Držite tielo u sprezi“, nego ona druga: „Posvećujte se poslom i veseljem!“ Vas sistem bijaše naličen nekakvom pantheistično-religioznom bojom, ter je porad svojih ludorijah propao. Za St. Simonizmom iztaknu se Fourierizam.

Fourier osnova svoj socialistični sistem na čudnovatu psycho-physičnom sistemu. Sreća to je najvišji cilj čovjeka, to je životu jezgra, cviet, glavna žica i najvišji razvitak. Sreća pako to je zasita nagonah i požudah; ali ipak ne ona zasita, koja se je skroz smirila i u mir se pretvorila, nego ona, uz koju nagon neoslabljen ostaje. Razlažući nagone uzima Fourier da je trojak nagon u čovjeku, kojim je cilj: luksus, sbor (grupa) i red sborovah (series). Luksus ima reći zasitu putenih požudah i potrebštinah. Grupa to je manji socialni sbor, a series više takovih sdruženih sborovah. Zatim misli Fourier, da bi se sve mahne ljudskoga družtva mogle dokinuti jedino tim, ako se napravi novi red za posao, i to takov red, po kojem bi posao ne samo svojim proizvodom nego već i sam sobom postao izvor sreće. To bi bilo, kad bi svatko mogao prihvatiti onaj posao, za kojim ga vuče njegov nagon časovito ili vjekovito. Polaže se pri tom, da nemože nitko biti koga za kakovim takovim poslom nebi vukla želja. Nagon dakle luksusa razdieli pojedine posle na svoje pojedine poslenike i tim je smiren. Nagon sbora sdruži zatim one, koji su pri istom poslu, tako, da posao u tom štadiju osim putenih nasladah luksusa podaje takodjer duševnih drugovanja. Nad nagonom sbora stoje redeći i uzajamno djelujući nagoni serijah. Serije sdružuju se tada u phalange. Svaka phalanga broji oko 1800—2000 osobah, to jest po 24 do 32 grupe, čini za svaku struku posla dovoljan broj ljubiteljah i sastavlja jednu oekonomičnu cjelotu. Svaka njih dalje dobije od prilike jednu četvornu milju zemlje i jednu sgradu, koja je dosta velika za stan svim familijam phalange

Digitized by Google

(phalansterium). Posao neka obavljaju svi zajedno, čisti prihod svake godine neka se porazdieli, i to tako, da pri diobi bude paženo ne samo na talenat i na poslovanje, nego i na kapital, koliko ga je tko u phalangu sa sobom donio, i phalanga uporavila ga za svoj posao. Na ime kapitala odbijaju se četiri dvanajstine čistoga prihoda. Što komu treba, može tražiti od phalange same; jer phalanga ima takodjer podpuno uredjeno kućno gospodarstvo, i skrbi za svoj promet, a da netraži za svoju robu postotakah. Trgovine neka nebude. Za svaku phalangu bira se jedan poglavar. Nad phalangom stoji jedan unarcha; nad dviema stoji duarcha; nad svim svietom omniarch, koj u Carigradu stoluje. Oružja i straže neima. (Perin o bogatstvu u kršćansom družtvu — njemački prevod, sv. I. str. 526—28.).

To je Fourierova radnička država. Misao, koja je svemu sistemu izhodnica, ako odgrneš fantastični nakit, jest ta: da bi se zla „moderne države“ dala ukloniti samo tako, ako se ona pretvori u državu radničku. Samo tu naći je sreću, sreću za kojom na zemlji svatko ide kako ima pravo za njom ići, jer sreće onkraj svieta nije jedanput niti moći očekivati. A ta sreća u granicah radničke države stoji u samom poslu. Budući da naime u phalangi svatko dobiva i prilike i sklonosti poslovati što hoće i mienjati posao kako hoće, prestaje po takovu posao biti trhom, i pretvara se u slast. Ova pako slast jest ona sreća, koja je čovjeku sudjena.

Pokraj Fourierove škole podigla se škola socialiste Louis Blanc-a. On proglasi da je nepravda pravo na posao i zahtieva zato družtveni red, po kojem bi se ne samo u obće mogućnost: o svom poslu živjeti, polakšala i osigurala, nego po kojem bi država bila povlaštena i obvezana posebice svakomu individuumu, koj polag svoje sposobnosti ište neku vrst posla, posla dati i platiti. Zato mora se država staviti kao davalica posla ter podići narodna poslovišta. I budući prema njezinoj sili svaka druga novčana sila preslaba, to ona svojom konkurencijom mora uništiti svaku privatnu produkciju i na koncu ostati kao jedina vlastnica i posla davalica. Prihod od posalah državom naredjenih dieli se tada na tri diela; jedan ide za potrebu makinah, orudja itd. drugi obraće se bolestnikom i nemoćnikom za podporu; treći služi za plaćanje posla. Plaćanje ima se tako urediti, da vazda jedan poslenik dobiva plaće koliko drugi, a svaki toliko, da može lagodno živjeti.

Još jedan manje poznat socialist jest Proudhon. On je svojim umovanjem izašao na taj zaključak: da je imanje kradja, i gizdav je na taj svoj izum. Nu ipak nije toliko imovina, na što Proudhon udara, nego je to bezposlena stečevina, prihod bez posla. „Proudhon hoće, neka nebude nikakova imanja, koje s jedne strane nebi bilo predmetom, s druge pako proizvodom posla; samo posao ima pravo, samo posao daje pravo. Posjed je njemu imovinom, dokle je proizvod. Treće vrsti imanja, naime imovine, što ja osobno niti obradjujem niti uživam, dakle imetak dobît noseći, toga neima; gdje sbilja obstoji, tu je imetak kradja. (Kako gore, str. 548. Sravni Molter, Naturrecht und Politik str. 184.)

Načela socialistična nisu ostala samo u Francezkoj, nego su se razprostrla po svih zemljah Europe, naročito po Englezkoj i Njemačkoj, a socialisti rade neumorno, kako bi se razvila, pred svietom obranila i primila. Poviesti socializma nepripoviédamo dalje, jer nam to nije namjera. — Nego moramo svratiti pozornost jošte na jednu stvar. „Moderna država“ sa svojom „liberalnom“ stražom nemože tajiti, da je ona, i to ona jedina mati socializmu. Ali ipak odbija ona od sebe rodjeno svoje diete svom snagom, nespoznaje ga, i „liberalna“ štampa mora se napinjati sa svom mudrijom svojom, kako bi ga podmetnula drugoj materi. Ali socializam tvrdoglav je. Kao zakonitô diete „moderne države“ ište on od nje baštinu ter stojeći s tvrdom pjestnicom pred materom svojom raste velik, orijaški. Kano grozno strašilo neda materi niti u snu počinka, a liberalizam gledajući strahovitu utvoru lama rukama. Briga je socializma za nemir svoje matere; on ište od nje baštinu. Pak videći da mu „moderna država“ nipošto nije naumila popustiti, stupa i on u arenu sile. Moderna država i liberalna joj straža nastoje bajonetom i topom otresti sa sebe socializam; socializam neplaši se, nego prima boj. Neće-li država moderna mirnim načinom pretvoriti se u državu posleničku — dobro, neka tada ide silom. Geslica socializma jest zato revolucija. Jur god. 1848. mogao se je socialistični ustanak u Parizu pod Cavaignacom zagušiti samo u krvi od deset tisućah mrtvacah, što ulice parižke zatrpaše. Od onoga vremena „moderna država“ u Francezkoj i drugud što je učinila, sve je pomagalo da se socialistične težnje razprostru, i tako je došlo u Parizu opet do onoga ognjometa, od koga nam je prije malo mjesecih krv u žilah prestajala. Absolutistična vladavina, podpuno ustrojenje „moderne države“ sa svim njezinim liberalizmom i materializmom, sa svom himbom i korupcijom uzgojilo je koljeno radnikah — bez vjere i bez zakona, kakovo je i samo višje gradjanstvo, pak to koljeno diže oružje na roditelja, stupi na ulicu i napuni Pariz paležem, krvlju i mrtvom

Digitized by Google

lješinom. Krv duhovnikah opet je prva protekla pod udarcem nečovječnih ruljah; ali se nije štedilo niti liberalnih glavah. Opet su vojaci zadušili pokret socialistični; nu varao bi se jako, tko bi mislio, da je socializam izdahnuo sam život pod vojničkim udarcem. Za jedan čas srušen je: nu opet će ustati. Dokle god „moderna država“ neostavi načela, na kojih je gradjena; dokle god se s temeljem skupa neobrati i nepovrati na kršćanska državna načela, nije se boljemu nadati. Socializam vraćati će se opet i opet tražeći od „moderne države“ svoju baštinu, a dokle stoji uzrok, dotle mora stojati i učinak. Ljudstva, koje se za socialistične težnje podpuno dade upotriebiti, ima ne samo u Parizu, nego svakud, a dokle god „država moderna“ na kobnom svom putu, naročito naproti crkvi, bude uztrajala, to ljudstvo rasti će i jačati intenzivno i ekstenzivno. Dosad je to ljudstvo, ako ga motriš kako stoji napram crkvi, još uviek na strani „moderne države“, ter se nudi njoj i „liberalnim“ poglavicam za šibajvojsku proti crkvi. Ali nije dobro igrati se vatrom. Doći će čas, ter će ova vojska, kad korupcija dorene do svoga kraja, onako liepo i drugud, kako je nedavna u Parizu, bacati buktinje u dvorove „moderne države“, a s namjerom, da na razvalinah njezinih sagradi socialističnu državu posleničku. Za istinu nije već znati, kako bi se tomu dalo doskočiti. Da bi moderna država povrgla sadanja svoja načela i da bi se ona preporodila u kršćanskom duhu: kako sada stoji, to nije niti pomisliti. Po takovu morale bi stvari teći svojim putem kako i teku. Žalobni glasovi nerado se čuju, ali da nam se budućnost kaže mutna, toga nemože nitko tajiti, tko je naučan dublje do dna gledati, osobito slušati i razumiti nauk povjestnice. — Ali nevalja očajati. Kršćanska istina, kršćanski princip na koncu ipak mora pobjediti nad krivim liberalizmom i socializmom; to nam jamči ne samo obećanje gospodnje, nego i plemenština iste ljudske narave, koja dugo na stranputicah udaljenih od istine i u degeneraciji od načelah kršćanskoga morala nemože uztrajati. Nije samo theorična besjeda: da Bog zlo zna obratiti na dobro, nego povjestnice svjedoče, da se je tako uviek i svakud sbilja dogodilo. Tako će nam i buduća vremena potvrditi ovu veliku istinu. To je vjera, to je pokoj kšćanina na očigled svake oluje nad crkvom, nad istinom, zakonom i pravicom. „Bog če pomoći“ — tako govori puk, a u toj pučkoj rieči stoji više mudrosti i utjehe, nego u svih mudro i umjetno izmišljenih osnovah za reforme, što jih smišljaju nacionalni oekonomi. Pak i mi dokančamo s ovom pučkom: „Bog će pomoći!“

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII DIVINA PROVIDENTIA PAPAE IX.

ALLOCUTIO

habita die XXVII. Octobris anno MDCCCLXXI. ad S. R. E. Cardinales in aedibus Vaticanis.

Ordinem Vestrum amplissimum, usitata ritus solemnitate intermissa, huc convocavimus, illud Vobiscum pro rei gravitate communicemus, quod ad consulendum spiritualibus christiani populi in Italia necessitatibus perficere decrevimus. Non opus est, Venerabiles Fratres, ut hic Vobis ea recenseamus quae pluries in Nostris Allocutionibus aut in Nostris ad universos Episcopos datis encyclicis litteris deploravimus. Compertae enim sunt omnibus atque adeo exploratae, ut summa sine impudentia denegari, aut ad invidiam levandam excusatione tegi non valeant, hostiles et ingentes injuriae, quae jam pridem et continenter in hac afflicta Italia catholicae Ecclesiae et Apostolicae Sedi inferuntur, quasque occupata per vim hac Urbe Nos ipsi Vobiscum pati et videre cogimur, ita ut Regii Prophetae verbis dicere jure possimus: *vidi iniquiatem et contradictionem in civitate, die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas, et labor in medio ejus et injustitia* *). Equidem, Venerabiles Fratres, his tantis exundantium malorum fluctibus jam fere obruimur: at duriora etiam perpeti pro justitia, Deo infirmitatem Nostram confortante, haudquaquam refugimus: immo mortem ipsam libentissime oppetere parati sumus, si Deo misericordi placuerit pro Ecclesiae pace et libertate hujus hostiae humilitatem excipere.

Jamvero acerbissima semper, inter tam multas alias, doloris causa Nobis extitit viduitas longe plurimarum sedium, quae in misera Italia jamdiu suorum Episcoporum praesidio carent; ac illa porro ex unde profecta spiritualis auxilii necessitas, qua fideles populi in tam calamitosa rerum ac temporum conditione quotidie magis premuntur. Cum autem ea necessitas talis evaserit, ut ei jam non possimus caritate Christi Nos urgente non occurrere, inspecto nempe ingenti numero viduarum Sedium et amplis frequentissimisque Italiae provinciis, quae vix duos aut tres Sacrorum Antistites numerant, inspecto diuturnae persecutionis in Ecclesiam impetu et conatibus impiorum ad fidem catholicam ex animis Italorum evellendam, inspectis maximarum perturbationum periculis, quae civili ipsi societati impendent, cunctandum amplius non esse judicavimus, quin opem dilectis filiis Italiae fidelibus, quorum etiam clamores de sua orbitate querentium ad Nos saepe pervenerunt, quantum in Nobis est, afferremus, iisque virtute spectatos praeficeremus Antistites, qui Dei gloria et negotio animarum salutis sibi unice proposito, in haec omnes suas curas et zelum adjiciant.

Suos itaque Episcopos viduatis Italiae Ecclesiis in nomine Jesu Christi Filii Dei partim hodierna die adsi-

*) Psalm. 54.

Digitized by Google

gnamus, partim quamprimum in posterum constituemus, confisi fore, ut Ipse, qui nobis auctoritatem contulit et officium demandavit, propter infinitam misericordiam suam, omnibus difficultatibus, si quae huic Nostri ministerii operi opponi vellent, remotis curis hisce Nostris pro spirituali animarum salute unice susceptis, benedicat atque obsecundet. Simul autem coram universa Ecclesia protestamur, Nos cautiones eas, quae *guarentigie* appellantur, quemadmodum in litteris Nostris encyclicis die XV. Maii hoc anno datis luculenter ediximus, omnino respuere, et aperte declaramus, nos, in hac gravissima parte Apostolatus Nostri exercenda, potestate uti ab Ipso collata, qui est Pastorum Princeps et Episcopus animarum nostrarum, scilicet potestate a Jesu Christo Domino Nostro Nobis tradita in persona Beatissimi Petri, *a quo*, ut ait S. Innocentius Praedecessor Noster, *ipse Episcopatus et tota auctoritas nominis hujus emersit* *).

Hac vero occasione silentio praeterire non possumus impiam quorumdam hominum in alia Europae regione temeritatem et perversitatem, qui a regula et communione Catholicae Ecclesiae misere deviantes, tum libellis omni errorum et mendaciorum genere refertis, tum sacrilegis inter se conventibus celebratis, palam inpugnant auctoritatem sacrosancti oecumenici Vaticani Concilii, veritatesque fidei ab eodem solemniter declaratas et definitas; ac praesertim supremam ac plenam jurisdictionis potestatem, quam Romanus Pontifex Beatissimi Petri successor in universam Ecclesiam divina ordinatione obtinet, nec non infallibilis magisterii praerogativam qua idem pollet, cum supremi Fidelium Pastoris et Doctoris munere fungitur in fidei morumque doctrinis definiendis.

Quo autem hi perditionis filii contra catholicam Ecclesiam persecutionem saecularium potestatum excitent, persuadere istis fraudulenter conantur, Concilii Vaticani decretis veterem Ecclesiae doctrinam esse immutatam, ac ipsi reipublicae et societati civili grave inde periculum esse conflatum. Quibus calumniis, Venerabiles Fratres, quidnam iniquius, aut eodem tempore absurdius fingi vel excogitari potest? Nihilominus dolendum est alicubi accidisse, ut ipsi reipublicae administri hujusmodi improbis insinuationibus capti, et nullam rationem habentes offensionis populi fidelis, palam suo patrocinio tegere et favore confirmare in eorum rebellione novos sectarios non dubitarint.

Haec dum presse ac breviter hodie cum moerore Nostro apud vos conquerimur, meritam omnino laudem Nos tribuere debere intelligimus, spectatis regionis ejus Episcopis, quos inter Venerabilem Fratrem Archiepiscopum Monacensem honoris causa ultro nominamus, qui singulari animorum conjunctione, pastorali zelo, admirabili fortitudine et eximiis scriptis, veritatis causam contra hujusmodi conatus praeclarissime defendunt; hujusque commendationis partem universi etiam Cleri Populique fidelis egregiae pietati et religioni tribuimus, qui, Deo protegente, Pastorum suorum solicitudini cumulate respondent.

*) Epist ad Conc. Carthagin.

At Nobis interea, Venerabiles Fratres, illuc convertendi sunt oculi et cordis vota, unde potest necessarium ac praesens auxilium adesse. Ne cessemus igitur noctes ac dies clamare ad Deum clementissimum, ut per merita Jesu Christi Filii sui lucem immittat errantium mentibus, qua viae suae abyssum respicientes sempiternae saluti consulere non morentur, Ecclesiae autem suae in tanto certamine spiritum fortitudinis et zeli uberrime praestare pergat; eique maturare dignetur per oblationem sanctorum operum, per dignos fidei fructus, et sacrificia justitiae optatos propitiationis dies, quibus erroribus et adversitatibus destructis, ac regno justitiae et pacis restituto, laudis et gratiarum majestati Ejus debita sacrificia persolvat.

Nemoćni duhovnici u čanadskoj biskupiji.

U „Salzb. K. Bl.“ čitamo dopis iz Temešvara, gdje se pripovieda, kojim su načinom i kako u čanadskoj biskupiji obskrbljeni nemoćnici. Opis kratak vrlo će zanimljiv i poučan biti takodjer za naše štioce, tim većma, jer naprosto kaže što prava volja, ljubav, sporazumak i red mogu neznatnim trudom i žrtvom stvoriti. Piše ovako:

Biti će sigurno mnoge biskupije, koje za nemoćne od starosti ili bolesti, za službu nesposobne duhovnike imaju posebni stan; u Ugarskoj pako biti će njih jako malo. Ja barem na svom putovanju nisam našao niti jedne jedine takove kuće, premda sam 8 biskupijah prošao i navlaš svagdje za to pitao. Od svakud srela me je ona tužna istina, da neima stanja jače zapuštena nego je stanje za službu nemoćna dohovnika; jer ako si nije za svojih boljih godinah težkom štednjom štogod prištedio, boriti se mora tada s težkom nuždom, i to u dobi, koja ište mir i počinak. Jer jošte većinom valja onaj regulativum penzije, što ga je Franjo II. (I.) za Ugarsku naredio, i po kojem mirovina za nemoćnika nosi 300 bečke vrednote (šajna) ili 126 for. aust. vr. Videći i priznavajući to žalostno stanje emeritah nezaboravni biskup Jos. Lonović, mahom pokle god. 1834. preuze upravu biskupije čanadske, naslika neprispodobnom okružnicom od 12. stud. iste godine svomu svećenstvu nevolje nemoćničke i škrto jim plaćanje, i pozva ga u pomoć, neka bi se s temelja popravilo. Kao najbolji način predloži on da bi se utemeljila posebna nemoćnička zaklada, a u to ime da bi se razporezala na svećenike godišnja daća. — Predlog bi po svoj biskupiji radostno primljen, štatuta napravila se brzo, kanonik Fabry, kašnje biskup kašovski, imenovan bi za ravnatelja zaklade. Biskup položi mahom s početka 1000 for. kapitul položi takodjer znatnu svotu, a rev-

Digitized by Google

nost klera kaže se sama, ako se rekne, da je već koncem god. 1835. zaklada brojila 10.265 for. 46 kr.

Daća, što se tiče kolikoće, bi ostavljena posve na dragu volju, a slobodno bijaše prilagati na godišnje manje diele ili položiti na jedanput veću svotu. Prem je ovom naredbom žrtvam, revnosti i takmi klera bilo ostavljeno prosto polje, a tim mislilo se viditi jači napredak zaklade, pokaza se ipak protivno; jer g. 1853. zaklada koja u prvom zametku dotjera preko 10.000, brojila je samo 35.000, gdje bi, da je bilo potrajalo prvo oduševljenje, bila morala pregnati za dvostruko taj broj. Zato pokojni biskup Csajàghi opomenu i pozva kler, neka se revnije zauzme za zaklade, pak uslied njegove opomene do smrti njegove poskočila je zaklada do god. 1860. na broj 50.000. Pravi život i napredak zaklade zasluga je stoprv sadanjega biskupa Aleksandra Bonnaza. — God. 1865. predade on upravu zaklade, koja prije bijaše u ruci ordinarijata, u ruke biskupijskoga klera. Svaka dekanija ili kotar bira iz svoje sredine po jednoga zastupnika; ovi zastupnici uz dekane a pod predsjedničtvom jednoga od biskupa imenovanoga kanonika čine glavno vieće ili skupštinu. Ona pravi štatuta, ona je jedina vlastna naredjivati bitne promjene, odredjuje svotu penzije itd. Sastaje se skupština svake 3 godine. Za upravne poslove pako, za ravnanje zakladah, primanje daće i prilogah, doznačivanje penzije, bira skupština iz svoje sredine komisiju od 11 članovah; to užje vieće ili povjerenstvo pod spomenutim kanonikom drži svake godine četiri puta sjednicu. Za osiguranje prihoda nije već ostavljeno prilaganje na dragu volju, nego je naredjeno 1% daće, to jest od 100 for. godišnjega dohodka 1 for. Pod daću stavljen je svaki svećenik biskupijski, izuzam kanonike, vas biskupijski kler pozvan je, neka svaki brže izpovjedi komisiji godišnji svoj dohodak. Jedan čin zaista biskupske darežljivosti moramo još spomenuti. Kad je uprava emeritske zaklade predana biskupijskomu kleru, darova biskup istomu 10.000 for. Tako je zaklada jur god. 1865. poskočila na 61.748 for. Za druge glavne skupštine godine 1868. pokaza se velika 95.000 for. dakle u tri godine za 34.000 for. veća. Skupština vidi, da je zaklada već toliko jaka, ter se može mirovina nesposobnim za službu duhovnikom odmjeriti po 300—500 for., onim pako, koji su 40 godinah revno i neporočno crkvi služili, 600 for. Svibnja mjeseca ove godine obdržavana je treća glavna skupština, a dala je baš sjajno svjedočanstvo o životu družtva. Jer makar je 1868. god. 3920 for. 22 nč. 1869. god. 4970 for. 60 nč. i 1870. god. 5190 for. 64 nč. dakle u tri godine 14.081. for. 46 nč. prošlo na plaćanje mirovine, moga je ipak skupština pokazati glavnicu od 138.816 for. ½ nč. dakle od zadnje skupštine višak od 43.000 for. Iz takovo sjajno stanje glavnice mogla se je godišnja penzija bez razlike ustanoviti na 600 for. — Polag gore spomenutoga regulativa Franje II. dobivalo je 7 duhovnikah u biskupiji po 126 for. iz vjerozakonske zaklade. Ovim se sada do 600 for. dopunjava iz biskupijske nemoćničke zaklade, svi pako ostali, koje je komisija kao nesposobne za službu pronašla, dobivaju cielu svotu od 600 for. Nije se zaboravilo niti na kapelane. Ako koji kapelan porad bolesti mora ostaviti službu, dobiva iz zaklade do onoga dana, kada opet stupi u službu, 1 for. na dan podpore. Veli na koncu dopisnik: Mislio sam da moram na širje organizaciju ovoga družtva i očevidni mu uspjeh opisati tim većma, jer nije mi poznato, da bi ijedna biskupija u Ugarskoj ili vani imala jednako ovomu družtvo, i jer sudim da je najbolji takov način za poboljšati sudbinu nemoćnim, za službu nesposobnim duhovnikom.

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup dostojao je imenovati za namjestnoga vicearcidjakona u kotaru taborskom župnika taborskoga g. Konrada Šnapa; i za namjestnoga vicearhidjakona u kotaru jaskanskom župnika šipačkoga g. Ign. Benkovića.

— Vis. kr. hrv. zem. financijalno ravnateljstvo imenovalo je za župnika u Lokvah, senjskom. biskupije župnika kuželjskoga Nikolu Fulvia.

— Dne 14. t. mj preminu Vilim Švelec, župnik u Martinskoj vesi.

Ugarska. Biskup šipuški Ivan Samassa pozva okružnicom svoj kler na priloge da se položi temelj biskupijskoj zakladi za nemoćnike, a sam u to ime položi 4000 for. Jur godine minuše, da se je težkom mukom i vrlo sporo gradjene stolne i župne crkve u peštanskom prigradku Leopolda kuba srušila; pak što je s tom gradjom? Ima se tekar protražiti uzrok, zašto se je ta kuba srušila, a taj uzrok nezna se jošte ni danas. U Pešti našao se tada negda jedan čovjek, komu je dodijalo gledati posred grada sramotu, i taj imenom Haris u velikom gradskom vieću stavi upit: što se misli s tom gradjom? I odgovori načelnik: bogoštovno ministarstvo i gradsko poglavarstvo postaviše u svoje vrieme iztražne komisije, neka razvide i razpitaju uzrok. Sud vladine komisije već je s davna predan gradskomu vieću i ono ga predalo svojoj postavljenoj komisiji; nu od ove niti na opetovane opomene neima ter neima izvještaja, i zato načelnik reče da nezna dalje. Piše se da je taj odgovor u vieću pobudio srdjbu, i da je komisiji stavljen zadnji rok. Zar ne da je to vrlo poučna pripoviedka! A težko da bi još i došlo bilo do pitanja za tu crkvu, da nije porad predloga: neka bi se u kripti i drugih nekih prostorih ote crkve uredila gimnastična škola za mladež — zametnuta prepirka u novinah, u gradu i u gradskoj viećnici.

Digitized by Google

Beč. Kotarsko školsko vieće grada Beča razpravilo je nedavno ove od referenta dra. Prixa (židova) stavljene predloge glede školske pobožnosti: 1. Skupna, ćudi djetinjoj primjerena molitva, koju mogu moliti djeca svake vjere, prije i poslie nauka svaki dan. 2. Svaki tjedan jedanput neka se djeca četvrtoga razreda vode k misi. 3. Svake godine jedanput, i to ob Uzkrsu neka se djeca vode k izpoviedi. 4. Neka idu k misi na godove imena i narodjenja vladarova, ako ovi dani nepadnu na školske praznike. 5. Djeca pučkih školah u svojstvu svom kao pučki učenici nemoraju iti na tjelovsku procesiju. 6. Biti na službi Božjoj po nedjeljah i svetkih neka prestane. 7. Učitelji dužni su školsku djecu na propisane bogoslužne čine pratiti i na ponašanje paziti. Predlozi primljeni, ali s ovim izpravkom: ad 1. Molitve u katekizmu i školskih knjigah uvrštene imaju se sabrati skupa i na viećanje predložiti; ad 5. neka bude prosto roditeljem hoće-li djecu pustiti na procesiju pod vodstvom katehete; ad 6. Budi prosto roditeljem i vjeroučiteljem djelovati na djecu, da nedjeljom i svetkom idu u crkvu. — Kamo ćeš većih sloboštinah i pravicah, nego jih je milost školskoga vieća bečkoga podielila roditeljem i vjeroučiteljem!

Prag. U zemaljskih tamnicah podučava u vjeronauku uznike kapelan Fr. Novotny. Kad je na blagdan svih svetih ob 11. uri, pokle svi uznici izadjoše, kapelan izlazio iz druge školske sobe, pozdravi ga jedan uznik smierno. U tren, kada duhovnik posegnu rukom da klobukom odvrati pozdrav, skoči kano iz busije sa zahoda drugi uznik na njega i udari ga tupim nožem u zatiljak pod desnim uhom, a tako jako, da je nož zadro palac duboko i zapeo za kost od kičme. Preplašen duhovnik skoči natrag misleći da je tu ciela urota proti njemu u zasjedi i s nožem u vratu preleti vapeći pomoć prieko dva hodnika, dok malko osviešten izvadi si iz vrata nož, na što krv vrelomice proteče. Zločinac stavi se mahom sam pred stražare i dade mirno uhvatiti; a vodeći ga straža u ravnateljsku sobu, padale su na njega težke psovke i kletve od ostalih uznikah. Rodom je iz Galicije, istom 23 god. star, a zatvoren od siečnja ove godine sbog razbojstva na 10 g. tamnice. Priznao je, da je duhovnika namjeravao ubiti; ali nije htio kazati, zašto. Rana je težka; nu sva je nada da će preboljeti.

— U Warnsdorfu držalo je nekoliko „starokatolikah" na trgu pred strieljanom službu božju. Služio je izobćeni duhovnik Nittel i propoviedao; a pobožni puk sa šeširom na glavi, s lulom ili cigarom u zubih slušao, i mogao si sa strane vidjeti, kako obavljaju i naravnu potrebu. Poslie službe molilo se Otče naš, Zdravo Marija, izpjevala jedna pjesma, a na večer bio ples i gostba. Pobožnu skupštinu na trgu snimila je fotografija za vjekovitu uspomenu. Pristupnica u tu obćinu stoji samo 20 nov.

Njemačka. Starokatolička u Monakovu i protestantska skupština u Darmstadtu očitovaše resolucijom, da bi se „vjeri, ljudskoj kulturi i napredku pogibeljni" jezuitski red razriešio i zabranio. Naravski moralo se je na to poći gledati, gdje i koliko po Njemačkoj ima ježuitah, pak po računu „A. A. Z." pronašlo se ne manje nego 12 samostanah, i prikazivalo se odatle kako je to strahovito družtvo razgranjeno. Ali prihvatiše račun s protivne strane, te broje ovako: 12 samostanah u carstvu 40-miliunskom! Reci da u svakom samostanu ima 10 patrah, to ti je u 40-miliunskom carstvu 120 glavah, na 333.000 od prilike dušah jedna ježuitska duša! Broj usuprot, da na 10.000 Niemacah ide 1 „učenjak", kakov je Renftle ili Braun, to bi polag prijašnjega razbroja na 120 ježuitah došlo 4000 njemačkih učenjakah, pak 4000 njemačkih učenjakah naproti 120 mračnih ježuitah, što je to? Zašto učenjaci zovu si u pomoć politiku i sve sile? Nego poćutilo se je da bi očitovanja neprijateljskih skupštinah i onako razdraženoj politici mogle dati svojim odvjetom razlog za ukinuće reda, zato se je pokrenulo po drugoj strani ter biskupi redom počimaju u obliku novinskih očitovanjah pisati ježuitam liepe svjedočbe, a ganuše se jur za nje očitovati manje i veće kat. skupštine. Pruski biskupi koji u obsegu svojih biskupijah imaju jezuitah, objaviše njim na obranu skupno očitovanje. Jezuite sami i njihovi prijatelji pisci svjetovni, kako n. pr. Bolanden pišu knjige za narod u svakojakom obliku, neka se vidi da boj proti jezuitam nije drugo nego boj proti samoj katoličkoj crkvi.

Kolonj. Puno su pisale svakoga smiera novine o skupnoj tužbi katoličkih biskupah upravljenoj iz njihova sastanka u Fuldi ravno na cesara i kralja Vilima. Jedne pričale su: da je cesar pismo to milostivo primio i mahom rekao, da mu je najmiliji vierski mir i da će zabraniti sve zadjevice; druge pričale su da ga je pismo uvriedilo i da će ga natrag poslati, neka snovice bude upravljeno na vladu. „Kölner Zeitung" piše sada, da je ona pritužba od 13. Rujna, da je podpisana od svih pruskih biskupah, i poglavito naperena proti naredbam kultusministerija. Povod tužbi naime jest: što su biskupi oporue duhovnike učitelje u Bonnu, Braunsbergu i Vratislavi skinuli s časti ter izobćili, vlada pako protivno naredila ter spomenute učitelje zadržala u službi i plaći. Krivica se vidi osobito obziron na one duhovnike, koji bijahu na raznih učilištih namješteni kao učitelji bogoslovni ili učitelji vjeronauka, po gotovu kad zakon državni takodjer priznaje biskupsko pravo imenovati vjeroučitelje. Mole dakle cara, da pritisnutomu katoličtvu pruži pomoć i pravicu. Carev odgovor da je od 18. Listopada i upravljen na kolonjskoga nadbiskupa. Molba biskupah da je „s velikom odrešitošću odbijena." Pače da se biskupom podmeće, kao da su pokušali „uzkolebati pravedno pouzdanje, kojim ku katolički podanici gledali na vladu pruskoga

Digitized by Google

kralja“, i da se biskupom spočitava, kako jim nije pošlo za rukom dokazati, da bi pruska vlada bila ma u čem povredila zakon. Vladi da je porad najnovijih pojavah u katoličkoj crkvi nastala zadaća, pobrinut se zakonarskim putem, kako će se sukobi medju svjetovnim i crkvenim poglavarstvom, u koliko ih nebi moći zapriečiti, riešili legalnim putem. Dotle da se ima držati postojeći zakon, i svaki Prus da se ima prema zakonu u svojem pravu štititi. Na koncu se kaže, da se je car nadao, da će važni elementi katoličke crkve, koji biahu prije protivni narodnom gibanju pod vodstvom pruskim, sada, pošto je carevina ustavnim putem uredjena, svojevoljno k tomu doprinositi, a to u interesu državnoga reda, da se carevina u miru razvije. Ta nada da je bila učvršćena onim, što je papa caru vlastoručno prigodom uzpostave carstva pisao. Car uvjerava, da ga ništa, ma koliko ga morda ona nada prevarila, neće uzdržati, da nebi u Pruskoj sačuvao svakoj vjeroizpoviesti podpunu slobodu, koja se sudara s pravom drugih i s tim, da su pred zakonom svi jednaki. Sviestan si da po duši točno izpunjuje svoje dužnosti, veli car, da se uzda u izkušanu viernost svojih katoličkih podanikah, budući sjeguran, da je to pouzdanje zamjenito i trajno.

Rim. Dne 21. Listop. porodi se vatra u atriju crkve sv. apostolah. Više zapalah u Rimu i oko njega, brojem za kratko vrieme 17, vika noćnih skitalicah: „Viva il' petroleo!“ gostba petrolerah pred vratima del Popolo, množina petrolea što se svaža u Rim, sve to zadaje Rimljanom straha, a tumači uzrok vatre u crkvi sv. apoštolah. Vatra bi poometnuta nad crkvenim stupovnim triemom u sobah, koje jur davna bijahu zaključane. Dok se vatra živo uhvati i razvije, nalikuće poletiše odvraćati vatrogasne straže, jer kako straže potle rekoše, dodjoše na trg Borghese, na Kapitol i Monte Cavallo nepoznati ljudi zaustavljat, rekši, da je vatra neznatna i da već dogara. Straže ipak po času dojdoše, ali s orudjem slabim. Dok vidivši pravo što je, odoše natrag po jača gasila i dok se povratiše, bilo je vatri po bielom danu $1\frac{1}{2}$ uru časa mirno gorit, a morda bi još i duže, da nije tik nje u samostanu bio arhiv vojnoga ministerija. Sobe nad stupovi i crkveni zvonik izgoriše posve, i kvar je velik. Očevidno je, da se je namjeravalo uništiti crkvu; nego srećom vrieme bijaše tiho, pak je crkva s nutra ostala čitava, a tako i divni spomenik bakreni od Canove u crkvenom pridvorku. Liberalni listovi ravno žale, što se takovim načinom dira u crkve, prem nemogu sakriti da tu žalost hine, tim većma, jer niti tu priliku nemogoše propustiti, da neizkale srca na duhovničtvu svjetovnom i redovnom. Rimski kućni gospodari s užasom vide što jih čeka kraj mlitava poglavarstva.

Švajcarska. Medju protestante vuče se nevjera groznim načinom, jer nedavna javiše „Reformblätter aus der bernischen Kirche“ s vidnim veseljem, da je 12 obćinah u kantonu Bern s 17.984 duše zabacilo apoštolsko vjerovanje. To je posljedica viećanja i odluke „Reformvereina“ od 30. srp. t. g. Ta družba stojeća pod uplivom slobodnih zidarah (slobodni zidar Kašpar Bluntschli predsjednik) ide pod imenom reformacije zatim, da nestane vjere u božanstvo Isusovo i u božje trojstvo, a kršćanska vjera da se ravno sborom i tvorom zabaci. Prvi čin bio bi zabaciti apostolsko vjerovanje, zatim krštenje, onda sve bogoštovje kršćansko. Pak evo sada već prvih plodovah njegova nastojanja, zašto i jest radost velika u organih družtvenih. — Na katoličku crkvu i puk baciše se s takvom namjerom sva družtva, pak najzad ruje još i novi protestkatolički pokret. — Pod naslovom: „Freimaurer-Inquisition“ broji list „Gazette Jurassienne“ dugo čislo duhovnikah u pokrajini Jura, koji porad prodikah za Freidenkere i Freimaurere uvredljivih biše pozvani pred prefekta na odgovor, a najzad jedan župnik, što je tumačio nedjeljno evangjelje o „krivih prorocih.“ Spomenuti list žali, što sva zemlja nije mogla slušati toga izpitavanja i sudjenja, jer tu je bilo pitanjah sarkastičnih, onako, kako su junaci parižke komune pitali pred smrt zatvorene duhovnike. — Neprijatelji katol. crkve rade da joj u Švicarskoj stvore sudbinu poljske i irske, a prije svega da ju što se jače može odluče od Rima. Kanton Tešin, koj broji 120 000 katolikah već je od god. 1859. razlučen od biskupijah Milana i Koma, kamo su prije ti katolici spadali, a radikalna vlada kantonska, zaklonjena saveznim viećem, neda da bi se za nje utemeljila nova biskupija. Kanton Aargau odciepljen je od biskupije baselske nemareći za svečani prosvjed 42 kat. poslanikah u velikom vieću i svega kat. pučanstva. Kanton Thurgau već očituje, da će skroz prekinuti službene sveze s biskupom baselskim; a tako će učiniti i ostali paritetični kantoni. Po takovu prekida se katolikom sveza s biskupom, a službene sveze s Rimom silom su jur prekidane. Stari kantoni, pak Wallis i Freiburg imaju još svoje katoličke vlade, ali se radi da i nje stisnu. „Vremenu primjerena revizija saveznoga ustava!“ paki tuda mora proći „liberalna reforma.“

Francezka. „Univers“ objavi jednu adressu na papu, koju je sastavio Belcastel, a podpisalo 46 članovah narodne skupštine dne 16. Rujna u Versalju pred odgodjajem skupštine. U toj adressi očituju da se podvrgavaju odlukam sabora vatikanskoga, zatim kažu svoju želju: neka bi francezka vlada stalnom diplomatičnom demonstracijom proti talijanskoj usurpaciji počela raditi; obvežuju se podpisani „svuda i vazda sa svom energijom svojega razuma i volje vojevati proti revoluciji“, jer da je revolucija „najveća neprijateljica crkve i ljudskoga roda.“ Na ime prvoga podpisnika Belcastela odgovori sv. otac pod 5. Listop. ovim pismom: Obradovalo nas je, predragi sinci, što vi, obterećeni težkom zadaćom uzpostavit javni red, koj bijaše poremećen strašnim i krvavim ratom, i grozovitim ustankom

Digitized by Google

opakih ljudih, nezaboraviste pri tako mučnu poslu uprti svoje oči poglavito na Boga, i uvidiste, da vam je početi s utvrdjenjem božjih i crkvenih pravah, te tako za sebe dar savjeta, a za vašu nesretnu domovinu crpiti izdašnu pomoć iz onoga pravoga vrela svjetlosti pravde i auktoriteta. Vaše muke bijahu plod opakih naukah, koji su oslabili vjeru, a znanost i moral pokvarili. Čega radi valja pokazati bjelodano, da je protimba u tom, da se oni nauci zabace. Zato mi smatramo vrlo sretnim znakom, što se vi podpuno podvrgavate izrekam vatikanskoga koncila, i što ste bezuvjetno odani ovomu stolu istine, koji je s neba dobio zadaću, da izkorjeni bludnju i s njom korjen svakomu zlu. Ali je očito, da on samo tada može slobodno i uspješno vršiti ovu zadaću kao što druge dužnosti svoje službe, ako ima svu suverenu od svakoga tudjega gospodstva prostu slobodu. Za to ga je božanska providnost obdarila svjetovnim njemu vlastitim posjedom. Toga radi pobunilo je svetogrdno ugnjetavanje, koje ga tišti i otimačina posjeda mu, srca vjernikah čitavoga svieta, kojim su posvećena prava pogažena, te se je uzpalila i vaša revnost, da žigoše takovo nedjelo, i podigli su se vodje narodah, naročito vaše domovine, da odbiju toliku nepravdu. — Ta sveta revnost jest nedvojbeni dokaz vaše vjere i vašega pieteta: ona pokazuje neodvisnost i čvrstoću, kojom vi vršite svoj mandat. Ona podaje nadu, da će većina vaših kolegah, od želje za blagostanjem crkve i države, napokon biti istoga osvjedočenja, kojega i vi, i svoju silu priložiti uz vašu. Za oto molimo Boga od srca, budući da mi spasenje Francezke i svega svieta nalazimo u tom da se narodi povrate k vjeri istini i pravici, i molimo Boga, da vam bude na pomoć u vašem težkom rádu. U znak nebeske milosti i jamstvo naše otčinske dobrohotnosti neka vam je naš apostolski blagoslov. U Rimu 5. Listopada 1871.

Carigrad. Papinski legat m. Franchi odputova iz Carigrada 1. Studenoga. U Subotu prije odlazka bio je pred sultanom, koj se je s njim vrlo prijatno oprostio i s vlastoručnim pismom na papu predao mu dragocjenih darovah, hvaleći za darove iz Rima mu poslane. Velik broj duhovnikah i odličnih licah iz svih obredah katoličkih dopratilo je legata do broda. — Glede misije jest istina: katolici pobojaše se poslie smrti Alipaše, da će se po novom velikom veziru njihova stvar na gorje okrenuti; nu Franchi napisa brže bolje za novoga vezira memorandum, u kom je na široko i tanko razložio svu svrhu misije svoje, svu stvar jermenskoga pitanja, i uspjeh postignut s prvašnjom vladom. Tomu memorandumu, mudromu i opreznomu načinu legata, a veli se i osobnomu posredovanju sultanovu ima se zahvaliti, da je od vlade dobio službenu onu notu: kojom vis. porta očituje, da će vierno prema svojim tradicijam crkvenim obćinam u obsegu carstva ostaviti podpunu slobodu u upravi crkvenih posalah, a samo si pridržaje pravo davati slobodne naredbe za civilnu upravu istih obćinah. U istoj noti očituje se tvrda odluka vladina netrpiti: da bi se ova podpuna sloboda i nezavisnost crkve na iztoku u vodjenju crkvenih posalah smetala ili prekidala miešanjem civilnih oblastih u crkvene diskusije. O samom poslanstvu sv. stolice govori nota s velikim poštovanjem. Misija dakle m. Franchi smatra se da je eto poslie šest mjesecih dobro svršena. Barem Franchi smatra uspjeh dobrim i javlja da je zadovoljan, prem drugi glasovi pripoviedaju, da osim liepa načina i riečih nije ništa dobiveno.

* „Eucharius“ list u Treviru izlazeći opominje vlastnike papinskih obveznicah: da polag kr. talijanskoga, u Kolovozu proglašenoga zakona od 26. Lipnja 1871. sve papinske obligacije izuzam zajam „Le Grelle Rotschild“ i „Blount“ porad konverzije u talijanske rente najkašnje do 29. Pros. 1871. moraju biti predane novčarom talijanskim, koji su za to primanje odredjeni.

* Dražestno pleme Čerkezkinjah za turske hareme utrglo se već; nu našla se nova Čerkezija, ter je trgovina djevojakah u Carigradu snovice jako pognala. Ugarska i njemačka Austrija jesu zemlje, koje sada trgovkinjam mlade pupoljice šalju, a one jih uče i goje skroz na muhamedansku iztočnu, pa kada su dorastle, idu za skupe novce u visoke turske hareme. Pod svakojakom varkom službe i zaslužbe ter sreće mame se na iztok zrelije djevojke i djeca, dok dojdu u gajbu, a tada već pomoći nije. Policija naša jest nastojala, da sramotnoj trgovini stane na kraj, ali bez koristi.

(*Knjižtvo.*) Ovih danah izašla je knjiga pod naslovom: „Logika — iz latinskoga jezika preveo, a stranom i preradio jedan svećenik nadb. zagrebačke.“ Ima punih osamnaest arakah, a ciena joj je samo 1 f. Može se dobiti ili kod knjižara Fiedlera ili kod profes. dra. Josipa Stadlera u Zagrebu.

Družtvo sv. Jeronima počima sliedećega tjedna razpošiljati članom ovogodišnje knjige. Da pako nebude smetnje i štete, to moli onu gospodu članove, koji su mjesto svoga stanovanja promienili, ali nisu toga jošte prijavili družtvenomu odboru, da to izvole učiniti što brže, ako je moguće do 20. Studenoga. Isto tako moli gg. povjerenike i druge prijatelje družtva, da obznane odboru, ako je koji član umro. Družtvene knjige stoje na prodaju: u Zagrebu kod Županа i Hartmana, u Karlovcu kod Ašerfelda, u Varašdinu kod Vustla, u Senju kod Lustera, na Rieci kod Essmana, u Spljetu kod Morpurga.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni: duh. pom. g. Franjo Vraničar, iz Jamnice u Gore, i g. Matija Jakopović, iz Miholjca u Lipovljane.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 47. Tečaj XXII.

U Četvrtak, 23. Studena 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku.— Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Kako je Francezka oborena s vrha svietske politike pak s te strane mora mirovati, tako se je poslie nutarnjega trzanja i napinjanja takodjer s nutra smirila ter za neki čas počiva. Vojvode francezki pisali su mahom poslie prvoga oduška pisma i knjige, da razsvietle mrak one strahovite po zemlju oluje, i kako tko bolje može i zna, svaki svoje nastoji osvjetlati lice; a od vrhovnoga vojvode razcara Napoleona pisma i knjižice takove namjere obsuše zemlju. Na vidik nosi se tajna za tajnom; a neizcrpljiv izvor tajnah jest Napoleonov arhiv nadjen u njegovih sad razvaljenih Tuilerijah. Izašao je s tajnami diplomatskimi i Napoleonov poslanik Benedetti, to jest napisao knjigu s naslovom: „Moja misija u Pruskoj“, koja se broji med najznatnija i najzanimljivija odkrića toga novoga doba; jer razsvietljava diplomatski boj ne samo pred zadnjim ratom, nego i pred onim od god. 1866. Namjera je Benedettova pokazati, kako falinga s francezke strane nije nipošto njegova, nego careva i ministra vojvode Gramonta, a pohvaliti se svietu svojim službenim pisanjem iz onih godinah, kako je on već onda posve dobro previdjao svu politiku Bismarkovu. Odkrića tuilerijska i Benedettova kažu svietu u jasnu svjetlu: Napoleona, Bismarka i Viktora Emanuela s jedne strane, a papu Pija IX. i cesara austrijskoga na protivnoj strani. Dogodjaji u Italiji i Austriji kažu se da su pretežno skupno djelo Napoleona i Bismarka, dok je najzad Bismark svoga saveznika nadmudrio i srušio. To sve pogadjao je i znao sviet i prije; samo što se je sada jače potvrdilo. Jasnije mogu sada pregledati historiju svojih zadnjih jadah i zalah i papa i cesar Franjo Josip. Napoleonu, koj se nije ostavio ufanja da će još jednom on ili njegov sin sjesti na francezki priestol, mora negdje svaka ovakova uspomena biti nož u srce; a nije draga niti jakomu Bismarku, jer mu prerano i preveć razokriše osnove. Papa, komu se je jošte za zadnje otmice talijanske kabinet pruski hinio kano zaštitnik, zna već podavna, s kim ima posla, a ni Bismark valjda nebi već sada za tu stranu puno mario: ali njemački vladari i države nebi jošte smjeli znati konačnih njegovih ciljevah, nebi smjela znati Europa, a najmanje bečki kabinet. Daleko razokrivaju i razsvietljavaju ta odkrića iz Napoleonova kabineta. U zajam francezkomu odkrivanju odgovaraju listovi Bismarkovi odkrivanjem tajnah iz njegova kabineta; a koliko mu je pokvareno, toliko se njegova mudrija žuri na sve strane popraviti. Moramo spomenuti još jedno francezko odkriće, o kom se ovo zadnjih tjedanah puno pisalo. Poznato je, da je ministar vanjskih posalah Julij Favre položio listnicu upravo porad papinskoga pitanja; jer je naime povodom biskupske predstavke narodna skupština preporučila vladi, neka barem diplomatskim načinom nastoji po mogućnosti raditi u prilog sv. stolici, kako to ište tradicija francezkoga naroda. Eto dakle sada s jednim odkrićem u sviet i eksministra Favera, koj napisà knjigu s naslovom: „Rim i francezka republika.“ Faver pripovieda, kako je svega svoga vieka bio protivnik svjetovnomu vladanju papinu, ali kako je vaviek u duši svojoj ćutio štovanje napram vrhovnoj glavi crkve, i kako je njega osobito ganulo pismo poslanika iz Rima, kojim javlja svoj dolazak u Rim i pred papu. „Molio sam vazda i sve ovo vrieme mukah i nevoljah za francezki narod, kako i sada molim i blagoslivam ga!“ ta besjeda papina, piše Faver, dojavljena mi u poslanikovu pismu zujila mi je u duši kao glas višjega duha! Ali čim je najveću senzaciju pobudila ota Faverova knjiga, jesu ove rieči tobož

Digitized by Google

papine u poslanici Harcourtovoj od 26. Travnja 1871., koju Faver za svoje opravdanje objavljuje: „U vremena kakova su ova, nije tražiti krune; to ja znam dobro bolje nego itko drugi. Sve, što ja želim, jest malen komad zemlje, gdje bih bio gospodar. Kad bi mi se ponudilo povratiti natrag moje države, nebih primio; nu dokle neimam ni ovaj malen komad zemlje, nemogu ja moje duhovne službe obavljati u punoj mjeri.“ Tko pozna papu Pija IX. i pamti njegova očitovanja upravljena na dvorove i na biskupe i na vas katolički sviet: morao je znati, da papa tako nije mogao govoriti niti je govorio; nego je ili francezki poslanik Harcourt krivo njega razumio ter zlo svoju vladu obaviestio ili nije tako pisao. Što je papa onda govorio zastupnikom katoličkih silah, jest to: da on uzpostavak svojega svjetovnoga vladanja oružanom silom sada niti očekiva niti želi, nego da traži moralnu pomoć, zauzeti se naime besjedom za njegovo pravo proti svetogrdnoj sili; da on souverenstva za svoju osobu netreba, nego porad dobra crkve i porad zakletve svoje da se on nje nikad odreći nemože i neće. Uzpostaviti podpuno crkvenu državu to je pitanje vremena; posve i neodoljivo za slobodno i prosto ovršivanje duhovne službe potrebito je da mu je vladanje nad Rimom s granicami barem kako su do Rujna 1870. stojale. Papa reče: nije moguće, da bi ta laž ikoga mogla prevariti, tko njega dobro pozna i vieran je sv. stolici. Pak je i sbilja izašlo na vidjelo, da je laž; jer u francezkom poslanstvu u Rimu našla se izvorna parica note, u kojoj se pako piše ovako: „souverenstvo u naše doba velik je teret; nu moja savjest siluje me moje države natrag tražiti.“ Faver je dakle lagao, a laž da naručiše Talijani.

Talijanska vlada radi sve to jače utvrditi se u Rimu i dograditi kraljevinu, pak jim je u ovaj čas, kada rade da bi se poslanici vanjskih silah za stalno nastanili u Rimu, trebalo u pomoć one laži. Po Italiji, dok parlament drži ferije, sbore svakojake skupštine, n. pr. sborio tako zvani predhistorični u Bolonji, gdje se opet Vogt proslavio, u Rimu medicinska, zatim radnička pred vratima del Popolo, ali je ovu razagnao kralj. komisar, jer se je slavila i proglašivala republika. U Španjolskoj značajno je za naš viek, da se je u saboru osim radikalacah našlo jošte 38 poslanikah, koji su glasovali za internacionalna družtva. U saveznih amerikanskih državah dodijavaju predsjedniku Grantu ženske peticijami s tisuće podpisah za emancipaciju i viešeženstvo (više ženah na jednoga muža, ali ne obratno, jer da je ženski spol brojem jači), a vladi je čitav boj s mormonskom sektom, koja proti državnim zakonom uvodi višeženstvo, ne kako je na iztoku gdje je jedna samo prava, a druge samo priložnice, nego vierskim činom za svaku ženu kao zakonitu. — Srbska skupština zaiskala je od vlade zakonsku osnovu za ukinuće samostanah i zakup njihovih dobarah. I to se liberalizmu vidi tolik dokaz prosvjete i zalog napredka, da je „Augsb. Allg. Z.“ istom sada pripoznala, da Srblji nisu već divlji narod (Das ist ein Beweis der fortschrcitenden Bildung). Pripovieda se, da bi u Ruskoj narodni napredak mogao izagnati tija ustav. Internacionalacah već ima na čete i prije ustava.

Bismark gradi svoje carstvo dalje. Cesar Vilim otvarajuć carevinski sabor naviestio je mir i proglasio da je carstvo njegovo carstvo mira, upravo kako je i Napoleon svoje carstvo najvolio zvati. Ali prvo što to carstvo mira potrebuje od carevine, jest novac, puno novca za vojsku, da mir može oboružan biti od pete do glave. Osim miliardah francezkih moraju se snositi jošte miliuni njemački, da hrpa bude za svaki slučaj dosta velika. Zatim počima Bismark dalje razati po carevini, a najprije u viernom Meklenburgu da mu zaraza autonomiju. Velevojvoda badenski kano Veleniemac pomagao je i prije svom snagom Bismarkovu politiku; nu sada se već i njemu čudno dogadja i čudno vidi. Kod novoga imenovanja generalah izašlo je tako, da bi generao Werder imao biti vojnički poglavar svomu zemaljskomu vladaru generalu velevojvodi badenskomu. Za souverenstvo nemože biti jače ćuške, nego da suveren bude ma u čemu podredjen svomu podaniku, pak je ipak trebalo u Berlinu jaka zagovora, da se ta sramota za prvoga carstvu prijatelja popravi. — U saboru služi Bismarku „liberalizam“ kako i birokratizam, s njim drže svi liberalci; a spomenuti ćemo samo tri primjera, kake to liberalno ide. Novi vojni šematizam kaže: da je od svih generalah samo 9 neplemenitih, i od tih su nekoji već u zadnje vrieme dobili plemenštinu; od svih pukovnikah neplemićah samo 12; konjaničtvo neima niti jednoga zapovjednika, da nebi bio plemenitaš; samo kod tehničkih sborovah, kod topničtva, ženija i mornarice pretežan je broj gradjanah, kod mornarice pače jedini je plemić princ Adalbert. Junkerstvo u vojsci, junkerstvo s feudalizmom starim i drugud. Kod pruske vlade ne samo da nijedan ministar nije katolik, nego ne niti savjetnik; pače u pokrajinah čisto ili pretežno katoličkih svakud je pretežan broj činovnikah protestantah. — Kako je s obćenitom dužnošću vojevanja, može nekoliko pokazati samo jedan primjer. Glavni policajni list bavarski kaže: da je od 1. Kolov. do konca godine 1870. zazpisana bila potjera za uskoci vojaci brojem oko-

Digitized by Google

600, a gdje si mladići pokvariše po koje udo toliko je toga nadjeno, da nije ni broja znati. Velika je bila mudrija liberalska, kako se je liberalnimi frazami znalo nemirne čete socialistične na uzici voditi, a često vas tresak ruljah navrnuti na popove; ali da će se osviestiti, pokaza nedavna radnička skupština u Frankfurtu. Pokušalo se po navadi i tu svu oštricu nakrenuti na popove; ali je obladao u skupštini ovaj glas: „Dok su jošte popovi vladali, bilo je za radnike bolje skrbljeno. Tada bijaše slobodnih urah, popovi nebi bili dopustili da radnici budu čiji sužnji i robovi, nego su držali načelo: živjeti i pustiti neka se žive. Kapitalisti i fabrikanti puno su gorji od popovah — s njimi je sada naš račun.“ Tako otima mah osvjestica i drugud. Počelo se je uvoditi radnička družtva pod imenom „Arbeiterheim“, koja bi bila nevidjenim načinom pod vodstvom državnih - oblastih ili barem državnih liberalacah, a za stanovite svrhe čitava vojska; nu ima pticah, koje opaziše liepak ter i druga jata odvraćaju. Morebit je mjesto realne pomoći ota mudrija i opet izašla iz Bismarkove glave. — Ali čujmo novu novcatu novinu. Pruske službene i liberalne novine po cieloj liniji bojnoj od Vratislave do Rena skoro u isti dan počeše trubiti: da su ježuiti i ultramontanci u savezu i dogovoru s internacionalci i komunistami, pak znadu pripoviedati i pričah. Hm! piše jedan demokratski list — vem je to dobro, pak što se toliko starate? Pustite neka saveznici saveznike potuku, kako su počeli u Parizu — pustite, ako sami bajku vjerujete!

Novi njemački vierski pokret kreće se sve to jače. Reklo se: osigurajte duhovnikom živež, pak će biti pokretu jači mah. Vlade čine tako i sbilja način pomaže, jer u kolo pokreta hvata se sve veći broj slobodnijih popovah. A vidjeti je da se pokret navraća u krilo jansenstva, što osim programa monakovskoga svjedoče i prošnje upravljene iz Bavarske u Holandiju na jansenskoga nadbiskupa, da bi došao obavit biskupske funkcije, pače i jednoga biskupa zaredit. U carevinvinskom saboru u Berlinu oglašena je zakonska osnova glede crkvenih pitanjah, a kaže se da se nesprema ništa manje nego pod izlikom jezuitizma i ultramontanizma boj proti katoličkoj crkvi. Vas pokret vierski drže državničke i tajne šake, a svejedno je: Jansenizam ili u novoj formi protestantizam, samo da je oslabljena u zemlji moć kat. crkve. Ostalo u matici njezinoj u Rimu učiniti će saveznici Talijani. U Austriji koliko je pokreta, pokazalo se je očito i službeno, da i tuda stoji pod zaštitom državnih oblastih, i da mu je proti izričnim ustanovam zakona puna sloboda. A značajno je, da neuspieva u nijednom drugom nego samo u njemačkom narodu.

Preći nam je risat obzor vrh naše monarkije. Premučan je to sam sobom posao, velika danas zabava ne samo domaćemu nego svega svieta novinstvu; nu za nas budi evo brz i kratak. Naš list itako netjera nikakove politike, osim što je po naravi i običaju crkvenih listovah dužan na časove napisati u skupu pregled crkveno-političkih dogodjajah. I kako nam ga je sastavila jeka iz različita smiera novinah, tako ga evo crtamo.

Želilo se jedanput smiriti državopravne opozicije u Austriji, poglavito najjaču i najtvrdju česku. Bijaše to vruća želja vladareva, pak su pokušavali skrovno zaufanici, pokušavala skrovno dvoja troja ministarstva, ali svaki put sa stanovišta, na koje se Čehu nije račilo stati, pak zato svaki put pokušaj ostade kako skrovan tako pust. Ali eto na vrh politike imena za politički sviet nova, Hohenvarta i njegova ministarstva, iz kojega već za prvi užas Niemca pomoliše glavu dva rodjena Čeha. Djelo pomirenja i nagodbe goni Hohenvart mudro i oprezno; ali odvažno. Porazio prpošni i sgoljno demonstrativni odpor u carevinskom vieću, koje je potle razpustio, a razpustio i sve protivne svojoj politici sabore. U saborih, kud su ustavaši ili centraliste jači, groze se očitom bunom, rekši ako tako austrijska politika ostane, tada da Niemci imaju svoj veliki narod, imaju jur svoju 40-miliunsku carevinu, a u carevinsko vieće da šalju poslanike samo pod uvjetom. Kad su bili slabiji, tud su izašli s prosvjedom van. Medjuto za vladanje Hohenvartovo očitova se jača strana zemaljskih saborah i jake manjine iz protivnih mu saborah pokrajinskih, ter su isti njegovi protivnici brojili, da za njega u novom sielu carevinskoga vieća nefale dvie trećine. Pripremno pogadjanje s vodjami češke opozicije tako je brzo uspjelo, da se je na češki sabor mogao poslati onaj sjajni kraljevski reskript od 12. Rujna, kojim se u načelu česko državno pravo priponaje i tija krunitbena zavjera obriče. Od prvoga početka biesnile su gnjevom na Hohenvarta sve dualistične novine, skupštine i svakojake demonstracije, a gotovo kad je onaj reskript izašao. Cesar Vilim s Bismarkom na austrijskoj je zemlji porad zdravlja i zabave, a ferije su svakojake i za diplomate: oko stana velikoga cesara ima i za nje bistra zraka, lova, pohoda i sastanka, sbora i razgovora; a pristoji se da i cesar gospodar na svojini pohodi gosta svoga. Nadjoše se tu naravno takodjer grofovi Beust i Andrassy, ako za ništa drugo za pohode drugu svomu susjedu Bismarku. Reklo se potle: uglavljen je izmed carevinah savez; ali se je govorilo po drugoj strani: odzvonilo Hohenvartu i njegovoj politici; jer u Soligradu ustanovljen je takodjer nutarnjoj austrijskoj politici pravac. Došao Listopad, djački sastanak. Na bečkom sveuč lištu ustolit

Digitized by Google

je novoga rektora; udostojio svečanost svojim posjetom kancelar Beust i više ministarah. Djaci Veleniemci izfućkaše tom prigodom vas ministerij, ter nazočni ministri moradoše izaći. Beust iz istoga sbora slavljen i proslavljen ostade. Tuži ministerij Beusta, glasa se: ili uvriedjeni ministri ili Beust sa svoga mjesta dole; ali ostadoše. Nagovieštalo se za nagodbu česku svašta. Eto zatim puče glas, kakova je osnova česke adresse i čitava novoga ustava, biti će skoro i kralju u ruci. Diže se huka i buka sa svih krajevah, kuda vladaju velike njemačke ideje i tajne moći Dispositionsfonda Beustova i Bismarkova; tija iz amerikanskih njemačkih listovah pokazivali su se jadi njemački na drzovite česke pretenzije, a svako slovo jednoga članka u „Petersburg. Journalu“, kojim se kore česke pretenzije, napunilo je amo velike stupce novinske. Iz Pešte pripievalo se uz te sborove svom krupninom glasa, jedini „Magyar Allam“ biskupski brani ponekle Čehe i svjetuje narodu svomu mir na tu stranu. Ta komu nije poznata vjekovita hvala da su grofi Beust i Andrassy stupovi obstojećega sistema u monarhiji? da vazda složno drže, skupa bijahu u Gaštajnu i Soligradu, jednaki su prijatelji Hohenvartu i njegovim osnovam? A za novoga obrata počelo je, štono Niemci vele „pljuvati“ i na Andrassyevoj strani. Osim što se je krivilo da ništa drugo nije moglo hrvatskoj opoziciji kod saborskih izborah pribaviti podpunu pobjedu nego česki novac, eto ti još od saborskih poslanikah hrvatskih skupnoga manifesta od 20. Rujna, u kojem se je iz Pešte vidila golema bubla českoga masla i golem čvor tudjih spletakah. Nješto glasnije počeše govoriti o svojoj narodnosti Slovaci i Rusini, uzljuljaše se i Rumunji, a Srbi buče svakom prilikom. K tomu još onaj bies u Rakovici — prava zagonetka! Iz Pešte čini se jedanput da su opet česki prsti i novci, drugiput da su ruski rublji, a potle da je plod hrvatske opozicije; iz Augsburga vidi A. A. Z. da se pred Trstom krpa jedna bojna ruska ladja i sudi, da ono u Rakovici nije ništa drugo nego su ruski rublji. Iz Zagreba jedni vide upravo kako se vidi iz Pešte i Augsburga, drugi vide da je magjarska sduha, a većina sudi tu ipak da je samo Kvaternikova fantazija. Sve je medjuto prošlo: sabor hrvatski čeka na mladu godinu, a na interpelacije sbog njega u saboru peštanskom jedva poslie mjesec danah odgvori ministar Pejačević: nespada amo, nego na sabor hrvatski, kruna ima pravo pak odgodjen odgodjen, a tko želi znati, ja i ban bili smo za to; rakovički ustanak zakopan je; u Njitri prvu skupštinu Vojtjehova družtva za izdavanje nabožno-ćudorednih spisah (većina oko 150 katol. višjih i nižjih svećenikah) razagnalo; u Užgorodu (Ungvar) vodju rusinskoga načekivali na ulici honvedi, a uvrebali i smlatili sina njegova tako, da bi sada smionost bila pokazati se očito kao rusinski rodoljub. Pade baš i to nekako u to doba, da je uza svetkovanje svega naroda u Crnojgori kršten knezu sin, pri čem se je slavilo i hvalilo kuma cara ruskoga kao otca i obrambu narodnu, ter uza kićene zdravice izpoviedalo i zavjeravalo se, da su pod krilima sjevernoga orla crnogorski sokoli za slobodu svoju i svoga roda spremni prhati. Srbski knez Milan ide na poklone ruskomu caru u Livadiju, što nemože biti da je bez političkih namjerah i osnovah. A godine već vlada u Stambulu ruski Ignatijev. Brige eto doma, brige s juga, iztoka, zapada i severa. Česka je adressa spomenula i Ugarsku, čini se, spomenula da osigura s ote strane mir, jer pripoznaje „naknadno“ nagodbu austrijsko-ugarsku. Naopako je pogodila, kako bi bila da i spomenula nije. Porad česke adresse viećaju sa skupnom krunom skupni ministri, austrijski ministri i još ugarski ministar predsjednik. Generao Maroičić slavi 50godišnjicu svoga službovanja i vojničkim glasom kliče pred svakim sborom, koj bi mu došao na čestitku: jedna vojska, jedinstvo u vojsci — to je spas monarhije! — Česka adressa s prilogom traži donekle vlast i nad vojskom. Pukoše glasovi: neima ništa od českih osnovah! i sbilja pade Hohenvart i njegovo ministarstvo. Kraljev reškript od 30. Listop. odgovara českomu saboru, neka ide na ustavni put, i tim putem neka bira poslanike u carevinsko vieće. Česki sabor odvratio resolucijom: da tvrdo drži svoje državno pravo, i razišao se. Beustove stranke mahnitaju od veselja; česka, u obće slavjanska i njemačka federalistična od jada. U Beču i drugud Veleniemci spremaju svjetlobe, igre, i veselice: nu Beust reče: nemojte, milići moji! tovarena kola jošte nisu preko brda — i ostade sve. Iznosilo se sada bez obzira na javu: kako je sve sa samom krunom bilo sporazumno složeno i ustanovljeno, pak ipak sve drukčije okrenulo. Koga se je krivilo? Beusta i Andrassya, i za njima tija Bismarka. Znalo se pripoviedati, što Beustov cesaru predani memoradum govori; znalo se pripoviedati iz ministarskoga vieća, da je Andrassy za austrijske zemlje preporučio absolutizam, znalo što je sam cesar govorio itd. Osim domaćih bilo je vanjskih dalekih listovah, koji su pripoviedali i dokazivali, da je Hohenvartovo ministarstvo srušila pruska politika, i da tim počima plemenska borba izmed Niemacah i Slavjanah. Službeni organi pruski osviestivši se od prvoga veselja ponukani ovakovim glasom okrenuše dokazivati: da tu neima borbe plemenske, nego da je liberalizam obladao ultramontanizam i feudalizam česki. Dok su Niemci s ovu i s onu stranu granicah slavili slavlje, poziva u peštanskom saboru ljevica ministra predsjednika na odgovor: zašto se je išao pačat u austrijske posle, jer da je tim dao pogibeljno pravo austrijskim ministrom pačati se u posle ugarske, i drugo: neka odgovara: nebi-li porad toga već sada Ugarska prestupila na stanovište personalne unije. Od interpelacije imala je izaći svakako korist ugarskoj politici: jer dala je priliku s jedne strane vladi: da svomu narodu pokaže jakost i moć svoju, s druge strane ljevici, da mržnju drugih narodah od Magjarah odbije ili oslabi. Andrassy je govorio posve iskreno: što sam radio, hoćete kao ministar vaš hoćete

kao savjetnik krune hoćete samo kao Andrassy, radio sam za dobro svoga naroda i politike, i kako sam uradio, dobro je, pokazala se je svakako moć i jakost naša. Odvratiti ćete svaku pogibelj, na koju prstom kažete, ako budete znali biti jaki i držati svoj položaj. A položaj je naš sada takov, da nam ga boljega nebi stvorila nikakova personalna unija. Interpelanti očitovaše da s odgovorom nisu zadovoljni; ali je bio zadovoljan sabor. Nije smjela proći ta prilika, da se Košut iz tudjice nejavi pismom. Objavljeno je u ljevičarskih listovih i kori politiku vlade, rekši da ide na propast narodnu, jer spotiče i pospješava veliki boj izmed slavjanskoga i njemačkoga plemena. Zvalo se u pamet i proročanstvo Szechenyia, koj je iste dogodjaje previdio i naviestio, da su propast magjarskomu narodu. Izašao je u peštanskom saboru i Rumunj Močonji s interpelacijom: Hoće-li već jednom doći zakonska osnova za narodnosti svim pravedna? U razlaganju svom reče Močonji: da u Ugarskoj ili se moraju smiriti pravednim zakonom sve narodnosti, ili absolutizam. Interpelaciju smatralo se osobito, jer je baš u ovaj čas, kao pravo izdajstvo domovine.

Nu gle čuda! Javljaju žice: Beust pade! Svi osupnjeni, drugi se smiju, a pravo veseo, kako bi u drugi čas, nitko. Pita se za razlog; ali čudo ostaje zagonetkom. Iz Ljubljane kliču „Novice:“ „Beust šel rakom zvižgat!“ — Češki listovi u svojem jadu pišu: da jih nimalo neganu taj slučaj. Bolest austrijska može se nazvati „Beust-bolest“ — Beust ode, bolest Beust ostaje; digao se na propast Austrije, na njezinu propast i opao Beust; a glede uzroka drznuše se jedne tija tako daleko, ter rekoše: tko će u ludnici pitati za razlog?! Češka štampa makar uza konfiskacije česte pokaza ovom prigodom vršak slobode štamparske. Cesarski ručni list kaže jedini razlog: Beustovo slabo zdravlje; ali bečke novine pripoviedaju, da je Beust onoga dana, kad je cesarski list objavljen, prieko dvie ure po ružnom daždu projahivao kroz bečke ulice. Diplomatskomu sboru na pitanje odgovara Beust: može se uzrok razumiti, ali ne razložiti! Zaufanici kad bi ga žalit došli, čuli bi: da ga je slučaj ljuto dirnuo, i tužio se na spletke. „Kako se slabo zna, tko je rodio ministarstvo Hohenvartovo, tako se slabo zna, tko je oborio Beusta“ takovi glasovi puštaju se iz njegovih viernih krugovah. Viče se na Beusta s protivnih mu stranah, da je upropastio Austriju. Ali carski ručni list hvali njegove zasluge i da jih vladar nikad zaboraviti neće. Kaže se: delegacije ili njegov pravi sabor za njega je; i kad se osviestilo od prvoga čuda sve što je u Beču liberalna: djaci, novinari, činovnici itd. žuri se da pozdravi i požali vodju svoga. Liberalizam bečki ima i uzroka žaliti za Beustom. „I kad je tako, kad vidim da me žali vladar, žali moj sabor, žali moj narod, žale Ugri, žali sve — onda moram poćutiti u sebi novoga života!“ tako svečanom besjedom odgovori činovničtvu svoga ministarstva, i obreče da će dakle jošte živjeti. Njegove novine znadu pripoviedati, da vas imetak njegov vriedi jedva stotinu tisućah, dakle da silazi s najvišje službe kao siromak. To je sbilja vitežki. Spominjalo se je često da pod Beustom kancelarski stolac razkliman škriplje, i pripomenulo se onda svaki put, da će Andrassy sjesti na njegovo mjesto; ali kad ostao Beust, svaki put se reklo: prijatelj Andrassy pridržao mu stolac. Čudnovato. Napokon Andrassy je ipak Beustov nasljednik, samo što nije s naslovom kancelara, nego samo ministra vladarskoga doma i vanjskih posalah; napokon je Andrassy Beustov poglavar, jer je Beust odredjen za poslanika u London, kako se je takodjer već prije proricalo. Vanjske neke novine pripoviedale su: da je Bismark, pokle je preko Beusta i Andrassya srušio Hohenvarta, onda srušio Beusta, jer da je za njegovu akciju skloniji i prikladniji Andrassy. Neznamo je-li to i koliko istina; ali „Pest. Nap.“ pišući o programu Andrašijevu kaže: „Grof Andrassy jest muž cielih, grof Beust bijaše muž polovnih činah. Grof Andrassy jest najprije državnik onda diplomat, grof Beust bijaše najprije diplomat onda državnik, a na koncu sva osobnost Andrašijeva ravnija je, stalnija i odvažnija. Put i pravac već mu je naznačen. Glavna težnja njegove politike nemože mu biti druga, nego je podpuni razvitak i osiguranje našega odnošaja napram Njemačkoj. Napram Italiji netreba van da stupi u stope prednika svoga, pak je na pravom putu. Napram Francezkoj niti nemože više van željeti joj dobru sreću u oporavku. Na iztoku pako, veli P. N. mora Andrassy posve drugčije raditi nego je Beust, i monarhiji na tu stranu jaču moć pribaviti.“ Dakle s Njemačkom i Italijom, naravski liberalno, kako i saveznici, a na iztoku po svaki štogod više i realnije raditi! Pisale su češke i ostale federalističkoga smiera novine, da će Rusija biti uvriedjena, ako Andrassy preuzme vanjsku politiku, ali naproti tim glasovom pisale su službene peštanske novine, da se netreba bojati, jer prva njegova briga jest pokazati, da nije neprijatelj Rusije. Pridesio se u Beču sin cara ruskoga Mihajlo, i Andrassy požurio se takodjer u pohode, pa znadu pripoviedati, da je sastanak bio vrlo prijatan i zabavan. Premda diplomacija nastoji svoje osnove posve na drugom vidiku pokazati, ipak se sve to jače u novinah narodnoga smiera iztiču velika plemenska pitanja njemačko i slavjansko, a naravski tada i romansko Vele da je iztočno pitanje već u Pešti i Beču, i da bi ga zahman bilo u Stambulu tražiti. Sami pruski veliki listovi priznavaju, da je sadanji ruski car i njegov kabinet daleko od težnjah narodnih i panslavističkih u Ruskoj, nu ta struja da je već tako nabrekla, da joj dugo niti dinastija s kabinetom nemože odolievati. U Francezkoj Gambetta počima novu akciju svoju u svojih organih hvalom slavjanskoga plemena i pripravlja narod za savez s tim plemenom. Značajno je, da je i ostala publicistika

Digitized by Google

francezka, koja do jučer nije znala nego zlo javljati o slavjanskih narodih, osobito o ruskom, okrenula slaviti i hvaliti. Englezka publicistika kako i diplomacija stoji na strani germanskoj. O vanjskoj politici visi sdavna nutarnja politika u monarhiji. Kad se je prigovaralo Beustu, zašto se upliće u nutarnju politiku, rekao bi na tiho, da mora porad vanjske. Nije se nutarnje politike nakanio ostaviti niti Andrassy, što njegovi peštanski organi niti netaje, a česki listovi zovu novu dobu ravno magjarskom, i po čem možeš suditi vas bies i mržnju — mongolskom, ciganskom, bečarskom itd. Dok su se Beust i njegovi Niemci tužili na spletke, dovikivali su jim česki listovi: „Mučite Niemci, kad otarete zadnju suzu za svojim Beustom, vi ćete prvi zasnovati spletke proti Andrassyu i Magjarom, koji vladarski dvor zaokupiše!“ I sbilja jedva se pročulo da Kellersberg, komu je naloženo sastaviti novo ministarstvo, mora pustiti tu misiju porad Andrassya — udriše prvi listovi bečki i ostali centralistični juriš voditi proti Andrassyu. Ob isti oni živac kamen, pišu, o koj se je razbila preuzetnost česka, razprsnuti se mora i oholost magjarska. A Poljake, s kojimi se je Andrassy stavio u savez, počimaju psovati ovako: „Ova trgovina s Poljaci traje na sramotu obiuh stranakah jur pet godinah, a gospoda Poljaci neimaju srama, nego si svake godine ulaz u Reichsrath dadu platiti, i mi bijasmo dosad budale dosta velike, da se s njimi upuštasmo u tu trgovinu. Sada smo siti ote poviesti, tim većma, jer svaki put poslie nove trgovine i dobitka poljskoga vidismo Poljake proti nam u neprijateljskom taboru. . . Prvi oni veselom klikom pozdraviše Hohenvarta prvoga, pak bi opet, makar da jim sve po volji pustimo, pozdravili i svakoga drugoga.“ — Za Reichsrath naredjeni su po Českoj izbori ravni, to jest mimo sabora; a izrekla je jur davna prije bečka „Reform:“ kako ga god sastavili, biti će to: „Reich ohne Rath und Rath ohne Reich.“ Federalističke stranke drže u Pragu vieće i savjet za novu akciju. — U Ugarskoj očitova novi ministar predsjednik Lonyay: da politika ostaje na starom putu. Demonstracije ljevice i pisma Košutova, koja ljevičarske novine kao evangjelje propoviedaju, a službeni i ostali vladajuće stranke listovi ljuto kore, morda niti neimaju druge namjere, nego da odium svale s magjarskoga naroda i za prieke slučaje drže jedna stražnja vratašca otvorena.

Uz takovo političko stanje mora naravski čamiti i crkveno i svako socialno. Pak još neka bi da čami, nego što pod starom baštinom nove dobe mora se raztiskavati u razsulo. Izgled s te strane kaže se taman kako i politički.

Viestnik.

Zagreb. Imendan njezina veličanstva cesarice i kraljice Elizabete obslužen je ob 9 uri u prvostolnoj crkvi uz pribitnost častničkih sborovah od svih gradjanskih oblastih najsvečanijom pontifikalnom misom, koju je služio sam preuzv. g. nadbiskup.

— Preuzv. gosp. nadbiskup predao je predsjedniku družtva sv. Jeronima kao zaštitnik istoga veledušno namienjeni mu godišnji dar od 300 for.

— Dne 11. Stud. preminu kod sv. Križa blizu Kiselevode Franjo Završki, svećenik jubilarac, izsl. župnik zlatarski i zač. savjetnik duh. stola.

— U Sriemskih Karlovcih i u Plaškom sborile su biskupijske skupštine, dolnja prošloga mjeseca, a gornja, jer se je morala odgoditi porad rakovičkoga dogodjaja, od 9. do 12. t. mj. Skupštinam bijaše svrha polag privremene od kralja potvrdjene „uredbe za eparhijalne skupštine“ postaviti najprije za upravu biskupije sborove, pak onda dalje raditi na reorganizaciji crkvenih i školskih posalah, polag odlukah crkveno-narodnoga kongresa srbskoga. Obe su, kako listovi javljaju prve poglavite posle sretno svršile i sielo odgodile do proljeća. Posebice o skupštini biskupije gornjokarlovačke u Plaškom vadimo iz dopisa u „Nar. Nov.“ kratak opis:

„Kako izbori za skupštinu, tako i dolazak skupštinarah osobito u ovo vrieme pod zimu svjedoči, da je narod dobro shvatio zadaću i svrhu svoje skupštine. Pa i sva radnja i uzorito držanje ciele skupštine govori za jaku sviest naroda. Od 135 članovah bilo je 123 ovjerovljenih, 11 izpričanih i 12 zakašnjelih, što ne dodjoše. Učitelji najmanje dodjoše, jer su srbske škole u Krajini većinom još pod njemačkom hegemonijom, kako se zna, zovu jih „deutsche Gemeindeschulen.“ Presvietli g. biskup Lukijan Nikolajević zakazao je prvi dan u $9\frac{1}{2}$ satih priziv sv. duha u stolnoj crkvi, te molitvu glavom sam uz asistenciju domaćega svještenstva obavio, a zatim izgovorio liepu i poučnu besjedu nazočnim skupštinarom. Naglasio je „da od hrišćanske pobožne sviesti zavisi najviše sreća i čovjeka i cielih narodah.“ Zatim je g. biskup doveden od velikoga izaslanstva u sabornicu, te je otvorio skupštinu besjedom, u kojoj se je izpričao sbog toga, što je skupština morala odgodjena biti povodom izuzetnoga stanja, koje je nastalo bilo usljed rakovičkih smutnjah. . . Odmah zatim preduzeto bude biranje častnikah, perovodjah i ovjerovljenje članovah na osnovu poslovnika srbskoga crkveno-narodnoga sabora, i po tome redovno konstituiranje time, da je jednoglasno za podpredsjednika izabran g. Jovan Bošković, nadzornik za srbske škole u ovoj biskupiji, a za perovodje kapelani gg. Budisavljević i Majstorović. I tako bude izabran odbor od 15 licah, koji je predložio osobe za duhovni stol 36, za vanjsku upravu 24, a za škole 15. Taj je predlog obavljen i izveden po kurijah, te je svakomu kraju zadovoljeno, kako je propisano u privremenoj „uredbi za eparh. skupštine“, što je kralj potvrdio bio. Sjednice su dr-

Digitized by Google

žane dva puta na dan, svega skupa pet na broju. Vrlo važni predlozi donešeni su za školu i bogoštovje. Svaka i najmanja sjenka, što bi na politiku smjerala, odstranjivana je najbrižljivije. Za podpuno uredjenje biskupije, za osnivanje zaklade za udovice i sirote svještenikah, za dotaciju klera i učiteljah, za molbe i tužbe kao i za razne predstavke izabrani su dotični odbori, koji će prikupiti gradju i spremiti odnosne predloge to za skupštinu iduću, to za sami sabor crkveno-narodni."

Čulo se jošte, kako dopisnik veli, značajnih predlogah i zahtjevah, kao n. pr. neka duhovne oblasti rabe jedino „srbski jezik i ćirilsko pismo", propoviedi neka budu govorene čistim „srbskim" jezikom i neka goje „vjeru pravoslavnu i srbsku narodnost;" srbski učitelji neka bi izučili na državni trošak ne u Petrinji nego u Karlovcih preparandiju (iz Karlovca posl. Stj. Egić i otočki učitelj Ćuturilo). Zatim neka bi se podigle realne gimnazije s jednim tečajem praktične ekonomije: u Gračacu, Korenici, Plaškom, Glini i Jasenovcu; šk. nadzornik J. Bošković neka bude po skupštini uveden u čast i službu svoju, naravno sub spe rati (Begović karl. proto). Neka bi se podigla jedna srbska pravoslavna biskupija za Liku sa stolicom u Gračacu ili Gospiću (otočki kapelan Mašić). Zametnula se razprava o duhovničkoj disciplini, pak da bi i sa strane duhovničke i pučke puno toga trebalo popraviti i poboljšati. Glede premještaja stolice biskupske življe se iztakle stranke, a dopisnik tuži se da je „klerikalna stranka, koja je izgubila krmilo" pokazala bila glavu, ali da je slaba prema narodnim poslanikom. Spomenuti izvještaj dokanča još ovako:

„Za ovaj put sbog kratkoće vremena, a i radi bolje obaviesti odgodjeno je pitanje o stolici vladičinoj.

Sjednice skupštinske takodjer su odgodjene do na proljeće, a medju tim vlasti će se do 3 sedmice ovdje konstituirati, stare vlasti razriešiti i nove svoju dužnost nastupiti. Tako će nam opet naskoro sa svijuh stranah sakupiti se ovdje oko 75 osobah i zakletvu položiti u ruke svoga dijecezana.

Mi nemožemo nego od srca pozdraviti eparhijalnu skupštinu plašćansku i sviest naroda na istoj dokazanu.

I naša katolička crkva imala bi pravo na podobnu skupštinu, ali to je još pium desiderium! Značajno je, kako se sa te strane izrazi u svojtljivom krugu jedan brat: „Pravoslavni imaju u državi više autonomije, ali katolici imaju od države više kolofonije, na idućem zagrebačkom saboru valja te ovrške da izmienimo."

Na to mi ovdje dodajemo: Sram ga bilo, tko tvrdovao!"

Dotle izvještaj. Ako je ono „brat" sbilja rekao, borme nije ni mudro ni pravo rekao; ako nije rekao, nije onda liepa tendencija dopisnikova. Nego sudimo, kako u kraljevini stoje crkve katolička i grčko-iztočna same sobom, i jedna napram drugoj, pak oboje napram državnim vlastim: nijedna nije nakanila drugu rinuti u „kolofoniju." Pače objema mora biti skrb: da jedne i druge treći neprijatelj kršćanskoga zakona i imena sa strujom vremena nebi rinuo u „kolofoniju." Katolička crkva u nas nezavidi autonomije crkvi grčko-iztočnoj; nu kada bude morala tražiti autonomiju za sebe, što bi moralo biti, čim odnošaj države napram crkvam bude prestavljen na drugi temelj, imati će pravo, autonomija pako crkve grčke bio bi tada za nju jošte jedan razlog više. Autonomija crkve grčke, kako je osnovaše na temelju cesarskih patentah i povlasticah stojeći crkvenonarodni kongresi srbski i rumunjski, prošla je preko ugarske vlade i sabora bez zapreke, prošla mimo hrvatskoga sabora i razvija se takodjer kod nas; dok usuprot autonomija katoličke crkve u Ugarskoj zapinje sbog zaprekah od vlade stavljenih. S te strane dakle grčka je crkva slobodnija i povlaštenija. Od hrvatskoga sabora kako u nekoliko prilikah jur očitovasmo, neželimo niti neočekivamo više, nego u najboljem slučaju jednaku slobodu i pravicu.

— Obznanjen je evo i treći još školski list. Od nove godine izlaziti će tjednik *„Prosvjeta"*, list za školu i dom pod uredničtvom g. Ivana Filipovića i nakladom knjižare L. Hartmana u Zagrebu, koja takodjer prima predplatu, na cielu godinu 5 for. Tjedniku biti će prilagan svakoga mjeseca „Viestnik pedagogijske književnosti i raznih učilah." Prvi broj je već sada na ogled razaslan. U uvodnom članku izjavljuje uredničtvo, da će nastojati, da hrvatska pučka škola zauzme svjetsko humanitarno stanovište, a hrvatsko učiteljstvo da bude dovedeno u doticaj i sklad s pedagogijskim radom ponajprije svojih bližih i daljnjih suplemenikah, a zatim i drugih kulturnih narodah i da će braniti resolucije prve obće hrvatske učiteljske skupštine i raditi zakonitimi sredstvi o njihovu oživotvorenju. Govoreći o izvedbi resolucijah kaže „Prosvjeta", da se nije dosada nijedan naš sabor brinuo za pučku školu, pa se i od predstojećega ničemu nenada „jerbo će u njem najglavniju rieč voditi najokoreliji protivnici slobodnoga razvitka pučke škole"; mnogi izmedju njih da su već i kormilom upravljali, pa da su ipak samo vjerno izvršavali absolutističke zakone nad školom. „Prosvjeta" misli dakle, da bi se imala zemaljska vlada u interesu narodnoga napredka pobrinuti i postarati za realizovanje zaključakah prve obće hrvatske učiteljske skupštine, nakoliko se to putem naredabah izvesti daje. Dakle organ taj ništa ne manje nego sjajnoga imena „Prosvjeta" kano duga poluga ima navrnuti „hrvatsku pučku školu na svietsko humanitarno stanovište i . . ." Pitaš-li za Arhimedovu točku — to su ti resolucije učiteljske skupštine i oni učitelji, koji koliko nisu prosvietljeni svjetlom skupštine, toliko jih ima prosvietliti i na svietski humanitarni vidik postaviti „Prosvjeta." Naprvo se kaže, da poluzi toj neće biti naslonom budući sabor i zakon njegov, ako ga bude stvorio, neće biti naslonom obstojeći sustav iliti zakon, pak vendar

Digitized by Google

kaže, da će raditi zakonito — „zakonitimi sredstvi“ oko oživotvotvorenja rezolucijah. — A hotilo bi se gospodi prosvjetnjakom u isti mah, kad viču na absolutistične naredbe, da bi vlada za njihovu želju i volju počela pisati naredbe absolutistične; ali vidjeti je, da su prosvjetnjaci nakanili zakonito raditi, ako vis. vlada i nebude izdala željnih naredabah. K tomu javlja se jošte, da će od nove godine nakladom gore spomenute knjižare a pod uredničtvom gdje. Marije Fabkovićeve izlaziti na mjesečne svezke *„Ženska biblioteka.“* (Ciena u Zagrebu 3 for. 60 n. za vanjske 4 for. 20 n. Programa nije čitati, osim što se kaže, da će biblioteka biti „poučan“ spis.“ Tà kako i nebi bio! A zadaćom ima biti valjda lievo krilo.

Pečuh. Kanonik Pollak, kod koga je kao gost boravio čuveni s katoličkih skupštinah u Požunu i Pešti Viola, počašćen je 12. t. m. u nedjelju na večer veličanstvenom mijaukavicom iliti mačjom muzikom, kakove u Pečuhu niti starci nepamte. Jer sbor sviračah i pjevačah bijaše barem 800 glavah jak, a u njem, kako se piše iz Pečuha, i „odličnih“ gradjanah množina. A čim je Pollak toliku slavu gradu Pečuhu pribavio? Radio je i snovao, da se u Pečuhu sastavi katolička čitaonica ili kasino, sbog šta se je tu našao i Viola; nu to nije šala u onakovu slobodnozidarskom osinjaku, kakov je Pečuh. Hajde de, „Pest. Lloyd“ ipak je smogao još toliko pravedne ćuti ter je ukorio „odlične gradjane“, da nije po nje častno ni slavno, kad se upuste u takove fakinarije.

Beč. Anton i prijatelji mu nastojali, da obćinu staroviersku sastave i urede sa svim organizmom i upravnim viećem, komu bi bio podredjen ne samo župnik, nego i biskup in spe. Bila je u to ime sazvana kao konstituanta obćenita skupština. Ali organizacija nemože drugčije proći, van da se govori o plaći i daći, pak kako su valovnice i pristupnice dolazile natrag prazne, tako se je na velikoj skupštini našlo samo oko 40 glavah, od kojih većina još morade se staviti na zapovied svojih gospodarah. Dakle zlo. A još gorje, jer i liberalne novine okreću pero proti njemu. Anton piše matice, dne 15. Stud. viencao je u Salvatorovoj kapeli jedan par, i to je ponukalo istu „Presse“ ter ovako piše: „G. Anton nije povlašten pisati viencane svjedočbe, viencanici nemogu takodjer dobiti svjedočbe niti od katoličkoga župnika niti od magistrata, u maticu od države priznanu nisu upisani; moglo bi dakle, kada viencanici neimaju zakonite svjedočbe, za posljedicu biti ozbiljne neprilike i sukoba pak moguće je i materijalne štete. Upravo toliko mogu vriediti i krstni listovi Antonovi, jer njegovi zapisnici nisu matice od države priznane.“

Holandija. Bavarski starovierci naumiše po neki način pridružiti se malenoj obćini Jansenistah u Holandiji, kako jim je sbilja jansenističan i simbol pod imenom programa. Kapitul „starokatoličke nadbiskupije“ u Utrechtu sakupi se zadnjih danah Listopada u vieće, da izrekne odluku na prošnju upravljenu na nadbiskupa iz Bavarske. „Staro katolički“ (izobćeni) župnik u Meringu Renftle upravio je naime na nadbiskupa prošnju: neka bi došao u njegovu župu dielit otajstvo sv. krizme. Prije svega dakle trebalo je razpitati i osvjedočiti se, je-li župa Mering jošte drži tvrdo odluke sabora tridentinskoga, i kad se je to potvrdilo, da je istom onda kapitul prošnju za razpravu prihvatio. Još je odbor monakovskih starovieracah upravio na istoga nadbiskupa prošnju: neka bi jednoga njihova svećenika posvetio za biskupa. Što-li je odlučio jansenistički nadbiskup sa svojim kapitulom na te prošnje, nije jošte izašlo u javnost; nego se misli, da će prošnja biti uslišana. Tim se kaže, da vas starovierski pokret njemački prelazi u krilo Jansenstva; a što se s jedne strane zahtieva kao pogodba, naime: tvrdo držanje odlukah sabora tridentinskoga, čini se da će se s druge strane priznati, prem je očito, da nekoji vodje pokreta preskočiše jur ne samo preko sabora tridentinskoga, nego i preko samoga evangjelja.

Ruska. Od god. 1863. boravilo je velik broj duhovnikah katoličkih iz baltičkih pokrajinah, koji su u buni poljskoj bili zapleteni, što u nutarnjoj Rusiji što u Sibiriji. Početkom Rujna t. g. pomilovani su svi iz nenada, da se niti nezna, na čiju prošnju i preporuku, i povratiše se u zavičaje svoje. Govori se, da je ta milost potekla iz nakane petrogradskoga kabineta pomirit se i sprijateljit s vatikanskim. Ako je tako, bilo bi sbilja puno, da je podpuno učinjeno, to jest da su nevoljnici dobili prijašnja svoja mjesta; ali su župe njihove što poukidane što popunjene, ter ovako moraju prnjavi i kukavni prosit milostinju. Da je pri povratku bilo sasvim divnih prizorah veselja, osobito s njihove strane, razumie se samo po sebi, ako se pomisli, što je u Sibiriji robovati. Tako se je jedan, kad je prvi put zapjevao „Gloria“ onesviestio i opao, a drugi jedan tako je bio utronuo, da je službu božju u sredini morao prekinuti. Hoće-li isti u obće u Rusiji biti namješteni, to je jošte pitanje. (Danz. K. Bl. i Pos. Ztg.) Kako u Sibiriji živu sužnji duhovnici, može pokazati samo nekoliko redakah. Bavarski „Vaterland“ objavi jedan izvorni dopis iz Ruske ovako pišući: Za Irkutskom, glavnim gradom Sibirije ima selo Ika (ili slična imena). Ja sam nedavno odanle čitao jedno pismo od židova amo donešeno. To pismo piše rieč po rieč s ostalim ovo: „Tu smo nas 170 prognanih duhovnikah iz Poljske i Litve. Zabranjeno nam je služiti misu, izpoviedati i pričešćivati, pak i spoznati se sa stanovnici. Od očajanja pomahnitalo je jur 7, na smrt izopijali se 3, a preko 10 prešlo je na ruski zakon.“

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Imenovani za župne upravljatelje: g. Ljud. Vitković kapelan kraljevački u Pregradi, g. Mirko Štetner u Krap. Toplicah, i g. Ivan Kristić u Čvrstecu.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 48. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 30. Studena 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Bavarski ministar Lutz o dogmi papine nepogrešljivosti.

U svoje vrieme javismo, kako se vode pismene razprave izmed nadbiskupa monakovskoga i za njim svega bavarskoga episkopata pak ministra prosvjetnoga Lutza (vidi br. 38. i 43.) ob odlukah vatikanskoga sabora napram državi, gdje ministar sudi da je organizam kat. crkve odlukami promienjen i da su za one državu pogibeljne, a biskupi dokazuju protivno. Nebismo puno marili za to, kako je jedan ministar Lutz shvatio i primio dogmu o nepogrešljivosti papinoj; nu po svaki način vriedno je znati kako je on u prošlom sielu bavarskoga sabora (br. 45.) dokazivao, da je taj dogma opasan za državu: neima bo dvojbe, da će tako suditi i mnogi drugi državnici, da bi misli kroz usta ministra Lutza očitovane mogle sbilja postati obćenitom modernom naukom državnom, kako je iz mnogih glavah u Lutza i ušla, pak tada činiti crkvi mučan položaj. Neznamo hoće-li i dokle takodjer nas stići posljedice takovih državničkih nazorah; nego zaboravit nesmijemo, da je u nas ne samo konkordat ukinut, nego i placet uzkrišen — sve na uztuk rečenoj dogmi. Ali, što veli Lutz ob opasnosti spomenute dogme?

Državna vlada, veli, neprecienjuje u tom pogledu učinke rečene dogme. Ona zna vrlo dobro, da baš skrajnje posljedice, koje bi se iz dogme izvući mogle, na koliko bi se hotjele upotrebiti za dogmatiziranje i utvrdjenje papinoga gospodstva nad svjetovnimi vladami, jedva bi mogle biti povodom kakovoj bojazni. Neka crkva samo pokuša porad kakve razmirice medju njom i kojim svjetovnim vladarom, ovoga proglasiti skinutim i puk mu odvezati od prisege vjernosti, izjaviti da je koji državni zakon ukinut i bez krieposti, odlučiti o tielu, životu, imetku i slobodi heretikah, katoličkomu knezu zapovjediti, da vodi kakov rat itd.! — — Sasvim tim bilo bi vrlo nespretno necieniti pogibelji, koje mogu postati iz rečene dogme za samostalnost i neodvisnost državnu. Već to bi moralo probuditi najveće zaziranje, jer je sada dogmom proglašeno ono, što je dosada bilo mnienje, na koje nebijaše nitko vezan. Evo kako! Prije 18. Srpnja 1870. mnogi vierni katolici nisu vjerovali ono, čemu su se kašnje, da neizpadnu iz crkvene obćine, podvrgli. Ovi katolici nebi pred 18. Srp. slušali bili izreku kurije, kojom bi ova bila pokušala prisvojiti si gospodstvo nad svjetovnimi vladami, i nebi bili došli u tom u sukob sa svojom sviešću, budući da bi podloga onoj izreci bila u skrajnjem slučaju samo naučno mnienje.

Od sada je to drugačije. Sada bi takova izreka, ako bi se tako shodno činilo glavi crkve, bila zaodjevena silom jedne dogme, koja obvezuje u sviesti, pak bi barem bilo neizvjestno, je-li bi se oni katolici kod izbora izmedju vjernosti knezu zavjerene i pokornosti zakonom dužne, i izmedju podložnosti napram papinim izrekam i crkvenoj obćini, odlučili za onu prvu. Vlast državna nije nipošto toga mnienja, kano da bi se za državu bojati trebalo od misli i ćuti onih katolikah, koji su se novoj dogmi podvrgli. Jamačno nesmieraju ovi vjernici staviti na kocku obstanak države i njezinu neodvisnost na polju svjetovnom. Jamačno nemisle oni zakonom državnim dužnu pokornost s crkvenih obzirah uzkratiti. Ali to je ipak jasno, da u takovu njihovu mišljenju neima jamstva proti tomu, da se novi dogma neupotrebi onako, kako bi opasno bilo za državu. Naprama dogmi od 18. Srpnja 1870. jesu oni, o kojih se ovdje govori, volili obćinstvo crkve i njezine organizacije nego-li istinu, onu istinu, koju biahu još kano djeca usisali, a kašnje sa svom silom duše

Digitized by Google

držali. (Ministar veli, da svi ovi katolici nisu prije vjerovali u papinu nepogrešljivost, da su se ipak podvrgli samo da neizpadnu iz obćine crkvene, i iz podložnosti napram papi i biskupom). Tko bi mogao drugo očekivati, i što bi bilo dosljednije, nego da bi se ovi i opet podvrgli, kad bi nove dogme izašle, osobito ako ono, što bi tada žrtvovali, nebi bio, kao što ovaj put, jedan dio vječne istine, nego samo jedan komad od svjetovnoga reda. Strah od razkolničtva imat će svoj uspjeh kod nepogrešljivih papinih izjavah i onda, kad bi ove bezdvojbeno zakidale u djelokrug svjetovne vlade.

U ostalom su razne izjave iz biskupskih ustiuh odlučan dokaz za to, da su naši biskupi sami došli na tu misao, da bi novi dogma mogao imati učinakah opasnih za državu, te bi se s pravom mogao držati opasnim. Da samo jedan primjer navedem, budi mi slobodno spomenuti predstavku, koja bijaše glede nepogrešljivosti na papu upravljena 12. Siečnja 1870. i podpisana takodjer od trih naših biskupah. U ovoj predstavki veli se na koncu prve alineje, da su ti biskupi osvjedočeni, da će nauk o papinoj nepogrešljivosti u Europi, a napose u njihovoj domovini vladam dati razloga, ili barem izlike, da se dignu proti preostalim pravom crkve. Valja opaziti, da se ovdje razlog (causa), dakle pravedni povod stavlja naprama pukoj izlici, te da su biskupi sjegurno previdjali, da će biti i prvoga. — —

Dogma o papinoj nepogrešljivosti proteže se samo na polje vjere i ćudoreda, to nas svi crkveni auktoriteti uvjeravaju neprestano, i da ovo oboje polje spada nedvojbeno na crkvu, i da preko ovoga obsega neće nikada porabe biti nepogrešljivomu učiteljstvu. Sbilja dotična konstitucija sastavljena je tako nedužno i sasvim prama gore pomenutoj namjeri. Da nebude prijašnjih papinih ukazah, kao što je bulla „Unam sanctam“ i drugih, da nebudu one doktrine, koje su u toj bulli izrečene toli mnogo pretresane i tako ozbiljno zastupane bile, da nebude nikakve enciklike, nikakva syllabusa, da polje ćudoreda nije barem zajedničko zemljište za državu i crkvu, da ono neobsiže vas državni i družtveni život, sve odnošaje ljudih medju sobom, u koliko su ćudoredni, onda bi se moglo pitati s pravednim začudjenjem, kako je državam moglo pasti na pamet spačavati se o rečenu dogmatičnu konstituciju, kad na nje nespada ustanovljivati i izpravljati vjerska izpoviedanja. Kad pako sve ove stvari stoje, kad se tako vladam nameće ne samo puka mogućnost, nego pače najjača vjerojatnost, da crkva smiera pomoćju nove dogme opet izvojevati skoro jur izgubljeno gospodstvo nad kraljevi i njihovimi državami, bila bi budalaština onu konstituciju smatrati i traktirati samo kano nutarnjo-crkvenu.

Takove težke izreke trebaju, mi to ćutimo, dokaza. Velik dio toga dokaza leži u raznih papinih bullah, a u novije vrieme u encyklici i syllabu od god. 1864. Medjutim neću da sabor zabavljam potanjim razpravljanjem onih njekadanjih bullah, koje ovamo spadaju. One su tako poznate, do njih je svakomu doći tako lasno, da toga razpravljanja netreba. U sliedećem navest ću po potrebi druge glasove iz novije dobe. Budući da nisu glasi samih crkvenih poglavicah, moglo bi se prigovoriti, da takove glasove nevalja kano njihove smatrati. Neće dakle manjkati ni dokaz, da ima dovoljna razloga u onom, što oni glasi govore, upoznati mnienje i volju same crkvene vlade.

Svratite svoju pozornost najprije na „Dublin Review“ englezki list, koj pod upravom nadbiskupa Manninga, jednoga od najžešćih nastojateljah o definiciji novog dogme, uredjuje konvertit Dr. Ward. Izdavatelj toga lista ne samo što uvjerava po višeput, da on ima iste nazore, koje i rečeni nadbiskup, koje najorthodoxniji bogoslovi u obće, koje se priznaje i u Rimu; da on je prošle godine dobio papin breve, koj ga hvali za njegovo branjenje božanstvenoga auktoriteta preimućtvah i ukupnih pravah papinih, te ga potiče ići dalje na tom putu. Gledajmo, kako taj muž pojima obseg i pravni temelj papinoj vlasti u stvarih svjetovnih.

„Sredovječni pape, kaže on mjeseca Siečnja o. g., ne samo da nisu izvršivali nedoličan upliv na družtvo, politiku i kraljeve, oni su usuprot mogli izvršivati samo jedan razmjerno malen dio onoga auktoriteta, što su ga od Boga primili. Studiraj samo pomnjivo veličanstveni nauk, što se na nepogrešljiv način izlaže u bulli „Unam sanctam“, pak ćeš uvidjeti, koliko je Bog dao svetoj stolici veću vlast, nego-li ju je mogao u život uvesti sám Inocent III. i Bonifac VIII. U borbi medju papami i svietom izmienjale su se pobjede i porazi, i same njihove najveće pobjede bijahu samo nepodpune.“

Ako smo u najnovije vrieme opetovano morali čuti to uvjeravanje, da se papina vlast u svjetovnih stvarih neosniva na dogmatičnom temelju nego samo na javnom pravu tadašnje dobe, to je Dr. Ward još u Listopadu god. 1868. izrikom zabacio takov nazor onih, kako on veli, „dobroćudnih ultramontanah, koji neće da priznadu, da je sv. stolica od Boga dobila njeka prava u svjetovnih stvarih, nego usuprot tvrde, ako si je koji sredovječni papa takova prava prisvajao, da to nebijaše na temelju dane mu nepo-

Digitized by Google

sredno od Boga vlasti, već na javnom pravu, koje je tada valjalo u Europi.“ — — Ako se napokon umirenja radi neprestano to iztiče, da je papina nepogrešljivost po svojem predmetu stegnuta na polje vjere i ćudorednosti, bit će prosto tomu usuprot primjetiti, da pouzdanik Maningov borbu proti takovu nazoru — proti minimismu, kako ga on zove, drži mnogo važnijom, nego-li i borbu proti gallikanismu, i da on već u slovu papine konstitucije od 18. Lipnja 1870. nazire pripravu za izjavu, koja će ovo životno za crkvu pitanje konačno riešiti po njegovoj glavi.

Ministar spominje nadalje i jezuitske „Stimmen aus Maria Laach“, te za ono što se unutri kaže, čini odgovoran vas jezuitski red, jer da su te izjave skroz istovjetne s naukom najglasovitijih bogoslovah istoga reda. Navodi da se u onih „Stimmen“ medju ostalim niječe sloboda sviesti i vjere za sve, i nedopušta pravo državi, takovu slobodu davati. Veli se naime: „Kao što je sjegurno pravni zahtiev crkve, da se njezina vjera javno zaštiti, tako je i država dužna, koja je dala to pravo, uzdržati onu zaštitu; to pako uključuje u sebi zanijekanje slobode sviesti i vjere naprama svim članovom crkve (a to su svi kršćenici).“ „Ako pako katolička država nemože kršćenikom (Getaufte) dati slobode sviesti u naznačenom smislu, to tim odpada za nje i svaki zahtjev slobode kultusa.“ Navodi i ovo, što se ondje veli: da crkva može, kad uztreba, zahtievati i physičku silu države za izvršenje svojih zakonah i izrokah (ili presudah), to kaže izrično Bonifac VIII. u svojoj glasovitoj dogmatičnoj bulli Unam sanctam, dočim veli: mač što je u rukuh kraljevah (svjetovna sila) mora da se vuče na korist crkve prama volji svećenika.“

I „Genfer Correspondenz“ mora ministru za dokaz služiti. Tomu bi glasilu imala biti svrha „da katolički nazori u javnom mnienju dodju do priznanja, i da se tako čini pritisak moralni i na vlade.“ A to glasilo da stoji u neprekinutom obćenju sa najvišjimi i najmogućnijimi osobami u Rimu. Genevska je dakle korespondencija sasvim točno izvješćena o željah i nazorih rimske kurije, tako da su joj uvodni članci i razmatranja od osobite važnosti, osobito u ovakovo vrieme, kad je rimska stolica mnogovrstno zapriečena, običnim putem obćiti s katoličkim svietom. Iz ote dakle korespondencije više toga navodi ministar, medju ostalim sliedeće, čim se crkvi prisvaja direktni upliv na svjetovno zakonodavstvo takodjer u svjetovnih materijah. Ima, veli se tu, u gradjanskih zakonih artikulah, koje posjedniku pripisuju posjed uzprkos nezakonitom načinu, kojim je do toga posjeda došao, ako samo uzmogne dokazati, da mu je taj posjed kroz njeko stanovito vrieme u rukuh. Drugi članci odobravaju formalno lihvu i zaštićuju one gadne i krvoločne manevre, po kojih se bogataši debljaju biedom siromašnih klasah. To je jasno, al nije tako jasno, da crkva, majka i skrbnica dušah, ima u svih ovih slučajih ozbiljnu dužnost izpuniti, sveto pravo vršiti, naime da si djecu, koja su joj povjerena od božanskoga njezinoga početnika, sačuva od pogubnoga upliva bezdušna zakonodavstva. Nije dosta neprekoračiti medje svoje, nego valja i na svojem polju sve izbjeći, što bi moglo preko medje i na susjednom polju prouzročiti smetnju i promaći zlo. Netreba pako zaboraviti, da si polje crkveno i državno nisu samo susjedi, već da su u nutarnjem savezu, tako da jedno u drugo hvata te se prepliću. Ni to nije dosta: crkva je nad državom, a odnošaji, koji crkvu i državu spajaju, zahtievaju osim dobra susjedstva i pravde jošte sasvim odlučnu podredjenost vlasti državne pod crkvenu. Pripada dakle crkvi, svjetovnoga zakonodavca, čim ili od neznanja ili od zločestoće izda zakone, kojim je materija ravno izključno svjetovna, koji ipak neupravno dušam škode, opomenuti; osim toga joj pripada, pošto je opomenula, ukinuti svaku zakonsku odredbu, kojom se kvare višji, njezinoj sahrani povjereni, nepovredljivi i posvećeni interesi.“ To su, veli ministar, nauci sasvim onakovi, kakove uči kardinal Bellarmin, samo s tom razlikom, da se ovdje za puk na pučku razpravljaju nauci, koje su dosada samo u većih djelih branili najrevniji kurialiste.

(Sliedi dalje.)

Primjedbica k našemu direktoriju.

Gradeći koledar za iduću godinu 1872., hotio sam u njem malimi razmaknutimi slovi naznačiti one dane, na koje imaju župnici misu služiti za svoj puk, premda nisu blagdani zapoviedani, i koje naš puk zove obično s v e t a č c i; zavirivši kod toga u naš direktorij, opazih u njem p o g r e š a k a jamačno štamparskih, koje mi daju povod ovoj primjedbici.

Na koje b l a g d a n e d j e l a t n i k e ima župnik misovati za puk svoj, o tom ne može biti više sumnja poslie encyklike pape Pia IX. izdane 3. Svibnja 1858., počimajuće riečmi: Amantissimi Redemptoris. U toj se naime encyklici naročito kaže, da su duhovni pastiri dužni za svoje župljane misu služiti osim nedjelje i zapoviedanih blagdanah još i na sve one dane, koji su se po naredbi pape Vrbana VIII imali svetkovati kao blagdani zapoviedani, nu koje je papa Pio VI. izbrisao iz broja z a p o v i e d a n i h blagdanah; dane one možemo zvati blagdane nezapoviedane (koji nisu festa de

Digitized by Google

praecepto) ili blagdane djelatnike (jer je na njih dopušteno težačko djelo). A medju blagdane za pape Vrbana VIII. još zapoviedane, Piom pako VI. dokinute spadaju: Festa apostolorum praeter SS. Petri et Pauli solemnitatem; duae feriae, quae Pascha et Pentecosten sequuntur; inventio S. Crucis, nativitas S. Joannis Baptistae; festa S. Josephi, S. Annae, S. Laurentii, S. Stephani, SS. Innocentium', S. Sylvestri, et Dedicatio S. Michaelis Arch. Gledaj: Bullarium Romanum. Tom. XV. Augustae Taurinorum. 1868. Pag. 206. Constitutio Urbani VIII. Universa. (Pro observatione festorum).

Prama tomu dakle u našem ljetošnjem direktoriju pogrešno su štampani blagdani nezapoviedani: feria III. Paschatis, Nativitas S. Joannis Baptistae i Dedicatio S. Michaelis. Ja sam pregledao naše direktorije samo od posljednjih 6 godinah, od 1866—1871., pa sam opazio, da se pogreška glede Ivanja i Miholja uvukla u sve ove direktorije, a pogreška glede feriae III. Paschatis samo u 3 zadnje godine. Štamparska se pogreška u tom sastoji, što je kod Matije apostola naštampano: Similibus characteribus signatur dies, quibus curatores animarum s. sacrificium missae pro populo offerre debent, a blagdani feriae III. Paschatis, Ivanja i Miholja nisu naštampani similibus characteribus. Znadem, da su gdjekoji osobito za Miholje sumnjali, je-li blagdan nezapoviedan; nu tko navedenu konstituciju Vrbana VIII. u bullariju gore pomenutom pročita, neće o tom više sumnjati. Znadu za cielo župnici, kad imadu služiti misu za vjernike svoje, te bilo je o tom već i u ovom Katol. Listu govora; medjutim i najzdušniji može na to zaboraviti u blagdane djelatnike, ako mu se to ne naznači kako god u direktoriju. Zato pripomenuh tu stvarcu ovdje, kako nebi puk bio možebiti kvaran plodova od gdjekoje svete mise.

U citovanoj konstituciji Vrbana VIII. još se kaže: atque (diem) unius ex principalioribus patronis in quocunque regno sive provincia, et alterius pariter principalioris in quacunque civitate, oppido vel pago, ubi hos patronos haberi et venerari contigerit (pro festo ex praecepto colendum esse decernimus et declaramus). Pogledom na one rieči: diem unius ex principalioribus patronis in regno etc. u nas se svetkuje dan sv. Stjepana kralja; nu treba-li i u župi svetkovati dan onoga svetca, čije ime nosi župna crkva, s obzirom na dalje rieči u konstituciji: et alterius pariter principalioris in quacunque civitate etc.? Istinabog svetac, čije ime ima župna crkva, zove se kadšto patron one župe, nu to samo u širem smislu; u užem je smislu on samo titularis one crkve. Da bude koji svetac patron župi ili občini, ne treba da je župna crkva na njegovo ime posvećena, nego treba ovo troje: izbor od puka i klera, potvrda od biskupa i potvrda od sv. sbora za obrede. Bez toga troga nema patrona župi, dakle nema ni blagdana. S toga se naslovni župni svetac ima samo onda blagdanom župi svetkovati, kad se može dokazati, da nije samo naslovni svetac župne crkve, nego da su ga povrh toga župljani za patrona svoga izabrali, a taj izbor da je potvrdio biskup i sv. sbor za obrede u Rimu.

Niti po zemaljskih zakonih nije nitko dužan praznovati dan naslovnoga svetca u župi iliti župnoga patrona u širem smislu. Kod nas još danas obstoji naredba c. k. hrv. slav. namjestničtva od 3. Svibnja 1858. o spoljašnjem svetkovanju nedjelja i praznika po gradovih i trgovištih u Hrvatskoj i Slavoniji. U §. 2. te naredbe kaže se: Izvršujući ove propise činit će se razlika medju blagdani i navadnimi nedjeljami i praznici. U §. 3.: Blagdani (hohe Festtage) jesu: božić, uzkrs, duhovi, brašančevo, blagoviest i mala gospodja. Zatim se propisuje, kako se imaju spoljašnjim načinom svetkovati blagdani, a kako nedjelje i praznici. Praznike neizbraja naredba, nego uzima one praznike, koje crkva kao takova svetkuje: buduć pako da crkva ne zapovieda praznovati dan župnoga patrona (naslovnoga svetca), to nemamo po tom niti zemaljskoga propisa za ovo praznovanje. Niti se ne može reći, da je od običaja postao zakon svetkovati župnoga patrona; jer po navedenoj konstituciji Vrbana VIII. za postanak blagdana nije dovoljan sam običaj, a obstojeći u nas austrijski zakoni, osim morda dva slučaja izrično napomenuta, nepoznadu običajnoga prava. Da se je to pred očima imalo, nebi bilo ljetos u Zagrebu smutnje opisane u br. 18. ovoga lista. *F. Iveković.*

Breve

apoštolski glede štovanja sv. Josipa zaštitnika kat. crkve.

PIUS PP. IX.

Ad perpetuam rei memoriam.

Inclytum Patriarcham Beatum Josephum, quem Deus Omnipotens prae omnibus Sanctis suis purissimum verumque sponsum esse voluit in terris immaculatae Virginis Mariae, ac putativum unigeniti Filii sui patrem, quemque ad tam sublimia munera fidelissime implenda gratiis prorsus singularibus auxit et abunde cumulavit, merito Catholica Ecclesia gloria et honore in coelis coronatum amplissimo prosequitur cultu atque intimo veneratur pietatis affectu. Quamobrem Romani Pontifices Pradecessores Nostri, ut augerent in dies, ac ardentius excitarent in Christifidelium cordibus devotionem et reverentiam erga sanctum Patriarcham, eosque cohortarentur ad Illius apud Deum intercessionem summa cum fiducia implorandam, haud omiserunt, quoties opportuna esset occasio, novas semper ac majores publici cultus significationes eidem decernere. Inter eos memoria repetere sufficiat Praedecessores Nostros felicis recordationis Xistum IV., qui festum S. Josephi inseri voluit in Breviario et Missali Romano, Gregorium XV., qui decreto diei VIII. Maji an. NDCXXI. festum ipsum

Digitized by Google

sub duplici praecepto in universo orbe recoli mandavit, Clementem X., qui die VI. Decembris an. MDCLXX. eidem festo ritum duplicis secundae classis concessit, Clementem XI., qui decreto diei IV. Februarii anno MDCCXIV. festum praeditum Misa ac Officio integre propriis condecoravit: ac tandem Benedictum XIII, qui nomen Sancti Patriarchae decreto edito die XIX. Decembris an. MDCCXXVI. Sanctorum litaniis addi jussit. Ac nos ipsi, postquam investigabili Dei judicio ad supremam Petri Cathedram evecti fuimus, moti tum illustrium Praedecessorum Nostrorum exemplis, tam singulari devotione, qua usque ab adolescentia erga eumdem sanctum Patriarcham affecti fuimus, decreto diei X. Septembris MDCCCXLVII. magno animi Nostri gaudio ad universam Ecclesiam sub ritu duplicis secundae classis extendimus festum Patrocinii ejus, quod jam pluribus in locis speciali hujus Sanctae Sedis indulto celebrabatur. Verum postremis hisce temporibus, in quibus immane ac teterrimum bellum contra Christi Ecclesiam fuit indictum, fidelium devotio erga Sanctum Josephum adeo increvit et progressa est, ut omni ex parte ad Nos innumerae ac fervidissimae pervenerint postulationes, quae nuper dum Sacrum Oecumenicum Concilium Vaticanum haberetur, ab omni fidelium coetu et quod maxime interest, a plurimis ex Venerabilibus Fratribus Nostris S. R. Ecclesiae Cardinalibus et Episcopis renovatae fuere, quibus flagitabant, ut luctuosis hisce temporibus ad mala omnia propulsanda, quae Nos undique conturbant, efficacius Dei miserationem per merita et intercessionem Sancti Josephi exoraremus, Illum Catholicae Ecclesiae Patronum declarantes. Nos itaque hisce postulationibus moti Divino lumine invocato tot ac tam piis votis annuendum censuimus, ac peculiari Decreto Nostrae Sacrorum Rituum Congregationis, quod inter Missarum solemnia in Nostris Patriarchalibus Basilicis Lateranensi, Vaticana ac Liberiana die VIII. Decembris elapsi anni MDCCCLXX. immaculatae Conceptioni Ipsius Sponsae sacro publicari jussimus, eumdem Beatum Patriarcham Josephum Ecclesiae Catholicae Patronum solemniter declaravimus, Illiusque festum die decimanona Martii occurrens, deinceps sub ritu duplici primae classis, attamen sine octava ratione quadragesimae, in Orbe universo celebrari mandavimus. Et quoniam aequum reputamus, post Nostram declarationem Sancti Patriarchae in Catholicae Ecclesiae Patronum, Ipsi in publico ecclesiastico cultu omnes et singulas honoris praerogativas tribuendas esse, quae juxta generales Breviarii et Missalis Romani rubricas Sanctis Patronis praecipuis competunt, ideo Nos ex consultu Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium sacris tuendis ritibus praepositorum renovantes, confirmantes atque etiam ampliantes praesentibus Nostris Litteris praefatam dispositionem illius Decreti, mandamus insuper, ac injungimus, quae sequuntur: Volumus scilicet, quod tam in *festo Natali Sancti Josephi*, quam in *alio Ipsius Patrocinii*, etiamsi occurrant extra Dominicam diem, addatur semper in Missa Symbolum seu „Credo.“ Volumus insuper, quod in *oratione „A cunctis“*, quandocumque recitanda erit, adjiciatur semper post invocationem Beatae Mariae Virginis, et ante quoscumque alios sanctos Patronos, exceptis Angelis, et Sancto Joanne Baptista, commemoratio S. Josephi per haec verba „cum Beato Joseph.“ Volumus denique, ut hoc ipso ordine servato inter *Suffragia Sanctorum*, quandocumque illa a rubricis praescribuntur, apponatur sequens commemoratio in honorem ejusdem Sancti Josephi. (Ad Vesperas Antiphona): „Ecce fidelis servus et prudens quem constituit Dominus super familiam suam. V. Gloria et divitiae in domo ejus. R. Et justitia ejus manet in saeculum saeculi. (Ad Laudes Antiph.): Ipse Jesu erat incipiens quasi annorum triginta ut putabatur filius Joseph. V. Os justi meditabitur sapientiam. R. Et lingua ejus loquetur judicium. (Oratio) Deus, qui ineffabili providentia Beatum Joseph Sanctissimae Genitricis tuae sponsum eligere dignatus es, praesta quaesumus, ut quem protectorem veneramur in terris, intercessorem habere mereamur in coelis.“ Haec volumus, mandamus decernentes, has litteras Nostras firmas, validas et efficaces existere et fore suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut praesentium transumptis Litterarum, seu exemplis etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis, et sigillo personae in ecclesiastica dignitate constitutae munitis eadem prorsus fides adhibeatur, quae adhiberetur ipsis praesentibus, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die VII. Julii MDCCCLXX. Pontificatus Nostri Anno Vicesimosexto.

(L. S.) Pro Dom. Card. *Paracciani-Clarelli.*
F. Profili, Substitutus.

Viestnik.

Zagreb. Pokle je polag nove naredbe obskrba zemaljske kaznione lepoglavske predana iz rukuh č. sestarah milosrdnicah drugomu zakupniku, po vjeri Izraelićanu, a duhovnu skrb takodjer nad zavodom preuzeo mjestni župnik, premješten je prvašnji duhovnik g. Mihail Filetić natrag u samostan sestarah milosrdnicah u Zagreb, i tu s ostalim preuzeo katehetsku i učiteljsku službu u ženskoj preparandiji.

— Preminu dne 15. t. m. Ignat Križanić, župnik u Carovdaru. Za upravljatelja župe postavljen g. Mijo Kelečić, duh. p. iz Gjurgjica.

Vis. Ludovik Gugliemi rodom Višanin, muž bistre glave, sretne ćudi a plemenita značaja služio je slavno u središnjem seminaru u Zadru kano učitelj kanoničkoga prava i crkvene povjestnice jedanaest godinah, pri čem si je još ostalim svojim neumornim djelovanjem

Digitized by Google

i uzornim ponašanjem obćenitu pribavio ljubav i hvalu. Papa Grgur XVI. imenova njega za biskupa skadarskoga u Albaniji, a koliko je kao misionar u onom tužnom narodu djelovao, i kolike su zasluge njegove vidjene, mogu ponekle pokazati naslovi: plemić rimski, kućni prelat, priestolnik, i najpotle, što ga Pio IX. imenova za biskupa gradu Veroni. Ali prije nego je mogao sjesti na novu stolicu, svidjelo se stvoritelju pozvati ga s ovoga svieta. Mrtvo tielo njegovo od god. 1853. čuvali na otočiću Oltre u Istri redovnici 3. reda sv. Franciška. — Dobri Višani nisu mogli odoljeti vrućoj želji, nego da jim glasoviti pokojnik počiva u rodnom si gradu; pobožnost njihova podigla mu spomenik od mramora, i kad bi sve naredjeno i gotovo, urečen bi dan za prevoz, dan 14. Studenoga posvećen štovanju sv. Ivana Ursina biskupa trogirskoga, koga je pokojnik s osobitom pobožnošću štovao. Spravila se deputacija duhovnikah i gradjanah pak na kićenu brodu zaputi se po milo si spominjanje. Tielo i biskupsko ruho na njem nadjeno je poslie 18 godinah dobro čitavo, i poslie svečane mise de requiem i opiela uz veliku pratnju svećenstva i puka pak zvonjavu i tutnjavu mužarah sprovedeno na brod viški. Na želju i prošnju nadbiskupa zadarskoga morade se sprovod morski navratit mimo Zadra, gdje je pokojnik dično mnoge godine proživio, i gdje mu jošte žive brat Josip, dekan prvostolnoga kapitula, takodjer jedna dika rodnoga si grada pak i klera dalmatinskoga. I kad se sprovod sretnim vjetrom nošen primaknuo gradskim zidinam, po naredbi nadbiskupovoj zazvoniše po svem gradu zvona i udriše tutnjiti topovi, a gradjanstvo stavilo se po bedemih. A platio Bog ljubav Višanom tako, da jih utvrdi u načelih sv. vjere, koja od štovanoga zemljaka njihova učiniše velika muža. (Dalm. Catt.).

Ugarska. Odlukom nj. veličanstva od 23. Rujna t. g. imenovan je za biskupa banjsko-bistričkoga Arnold Stummer-Ipolyi, doktor bogoslovni, opat, jegarski kanonik, ravnatelj središnjega seminara u Pešti, član ugarske akademije, podpredsjednik Stjepanova družtva. „Katolické Noviny“ slovačke hvale novoga biskupa kao muža koliko učena toliko kriepostna i pravedna a pobožna svećenika, pak se zaufano nadaju da će slovanskomu puku svoje biskupije biti pravi otac, po imenu da će biti družtvu sv. Vojtjeha što bijaše družtvu sv. Stjepana. — Dne 3. Studen preminu Andrija Lipthay Kisfaludski, nasl. biskup anzarienski, kapitula požunskoga predstavnik i arhidjakon.

— Glede biskupske skupštine u Koloči bivše 25. i 26 List. t. g. moramo još popuniti viest našega lista, koliko je manjkavo spomenuta besjeda nadbiskupova i pravi uzrok skupštine. Nadbiskup otvori skupštinu izvrstnom besjedom. Prošle godine, reče, zabavio me je bio posve vatikanski sabor, pak nisam mogao dospjeti do bi oko sebe sabrao svećenstvo svoje. Za toga vremena pako dogodilo se velikih dogodjajah, pak treb da si misli znamo i sporazumiemo se. Kano velike one dogodjaje spomenu dogmatisanje papinske učiteljske nepogrešljivosti i usljed toga proglašeni u Ugarskoj „placetum regium.“ Glede prvoga dogodjaja prizunade i očitova, da u sabornici bijaše zakonita opozicija, koja se je pako vani provrgla u protuzakonit boj, ter bi osobito u Njemačkoj za jedinstvo crkve i spas viernoga puka mogao biti poguban, a mnogim vladam podao izlike i povoda provaljivati u crkveno svetište. — Požali zatim otmicu Rima, gdje glava crkve lišena svoga kraljestva de facto mora biti podložna tudjoj svjetovnoj vlasti, bez onolike slobode i nezavisnosti, koliko bi trebalo za najvišju službu duhovnu. U Ugarskoj imamo brige i nemira porad katol. autonomije, i neprestanoga boja s nesretnimi vierskimi i školskimi zakoni, kojih škodne posljedice od svakud se kažu. I u našoj nadbiskupiji kaže se svakojakih znakovah, za koje treba zrela suda i sporazumka. „Zato sam ja sakupio svoj kler oko sebe, da skupa sporazumno tu zadaću riešimo. Svaki dakle neka za dobru stvar oduševljen iskreno o svem kaže, što misli, ćuti i želi, pak da to u skupštini bude razpravljeno, ter ako bude dobro i moguće, da ja to kao odluku izreknem.“ Tim je skupština bila započeta. Ovdje ćemo popuniti viest u br. 45. našega lista glede prvih dvih stvarih razprave, koje nadbiskup u svojoj besjedi osobito iztaknu. Najprije nadbiskup pripovjedi držanje ugarskih biskupah na koncilu, razjasni s bogoslovnoga gledišta postupak njihov poslie kako je koncil odgodjen, pak izvede ovaj zaključak: Pokle je vas episkopat nauke i odluke sabora vatikanskoga primio, dakle pokle je nje vas od Isusa naredjeni magisterium priznao i nauča: svaki katolik, ma kakova god prije bio individualnoga i znanstvenoga osvjedočenja, obvezan je sada primiti ovaj nauk ukupne crkve, ter svoje individualno osvjedočenje podvrći sudu crkve. U tom smislu, reče, da je on sv. stolici svoju podložnost jur prijavio, i naredjuje sada, da nauci i odluke sabora vatikanskoga neka budu u njegovoj biskupiji kao katolički nauk primljeni i naučani. Na to ustade posvećeni biskup Nehiba, ter u ime i po nalogu skupštinom zastupane biskupije očitova: da ona nauke i odluke sabora vatikanskoga prima i da jih bude kao članke vjere naučala. Glede „placeta“ pristala je konferencija s jedne strane uz onaj protest, što ga je knez-prabiskup ugarski u ime ugarskoga episkopata uložio, jer vriedja slobodu i nezavisnost katol. crkve; s druge pako strane posvojio sve one besjede, što su nu kat. autonomijskom kongresu proti istom državnom presilju od duhovnih i svjetovnih poslanikah govorene. — Po takovu može sada domaći i vanjski sviet pravo i podpuno znati, kako nadbiskup Haynald sa svojim klerom stoji napram koncilu i vladi.

Rim. Dne 31. Listopada razdielje na su pallia za 17 imenovanih nadbiskupa i biskupa pavijanskoga, a

Digitized by Google

nekoji su boraveći u Rimu sami svojom rukom primili. Čin je obavljen u privatnoj kapeli kard. Antonella. U večer istoga dana primio je papa preda se profesore rimskoga sveučilišta, koji nehtjedoše položiti zakletve na talijanske zakone, te su odpušteni. Papa je pohvalio njihovu viernost. Novi biskupi talijanski imadu se što brže posvetiti i staviti na svoje stolice. Šestoricu posvetio je dne 5. t. mj. vikar kardinal Patrizi u crkvi Trinita dei Monti stojećoj pod francezkom zaštitom, a pri zatvorenih vratih. Što se tiče položaja njihova naprám vladi, dobiše od sbora penitenciarije naputak: da od vlade nijedan nesmie tražiti exequatur, pak niti onda, ako bi koga vlada za to pozvala. Jedino što neka učine to je: da se svaki po zaufanu čovjeku prijavi vladi po prilici ovako: „Sv. otac u provisti od 27. List. imenovao me je za biskupa i nadam se, da mi vlada u mojoj službi nebude stavljala zapriekah.“ Vlada se niti neće protiviti imenovanju, jer je njoj sada poglavita namjera prigodom prvoga sastanka saborskoga u Rimu poviknuti svemu svietu: „Vidiš kako je u Italiji crkva slobodna, i papa u Rimu.“ Što se tiče plaće, to jest malene odštete za crkvenu zagloblјenu imovinu, to je druga stvar. Na primjer kardinal patrijarha venecijanski, komu je jur god. 1866. zagloblјena ista palača i sve imanje, imao bi polag državnoga računa i obećanja dobiti na godinu 100.000 lirah, pak ne samo da je taj broj umanjen već na 27000, nego nije jošte niti probijena solda dobio, i danas jošte mora živjeti u seminaru skupa kao obični profesor. Zna sv. otac, što čeka njegove nove biskupe, pak je najveće siromake nadario svom prvom potrebštinom, a svakomu dao komu prsni krst, komu palicu, kalež, roketu, pontifikalne knjige itd. Za prieke slučaje pripravan je sam dieliti, koliko bude premogao, to jest, koliko i sam bude dobivao iz katoličkoga svieta. — Dne 9. Stud. navršilo se je 25 god. što je papa Pio IX. u lateranskoj bazilici papinsku čast svečano preuzeo, i zato je godišnjica obslužena u istoj crkvi trodnevnom pobožnošću, a prenešena amo iz susjedne kapelice della Scala Santa glasovita čudotvorna Spasiteljeva slika imago acheropita. Prošlo je sve s mirom, jer nemirnjaci ili nisu znali ili nisu marili, samo je cestom do crkve bilo vidjeti po zidovih dugih listinah s napisom krupnim: Evviva Döllinger Papa! Morte a Pio Nono! Najnoviji junački čin jest, što su silovitom rukom razagnane duvne iz privatnoga samostana kneza Barberini, pa kad je on kao vlastnik proti sili prosvjedovao, prišaptnulo mu se u uho: „Pazite se i Vi sam, jer sva Vaša imovina baština je od papah!“ Duvne namjestio je Barberini u druge svoje kuće. Prosvjed i na vanjske vlasti upravljen nepomaže; jer diplomaciju vežu svakojaki diplomatični obziri, pak mora gledati, kako i ostala neposredna državna imovina kvaruje u Italiji. — Boravila je u Rimu holandezka kraljica. Sv. otac kad ga je pohodila, izpričavao se je, što je nije mogao primiti uz navadne svečanosti, i ujedno zamolio, neka oprosti, što joj nemože po običaju vratiti pohoda. Kraljica odgovori smierno: Znam, znam sv. otče; ali si ja nipošto nemogu uzkratiti veselja, da još jedanput s Vami budem, i zato mi dopustite, da dojdem i drugi put u pohode. I bila je dva put u Vatikanu. Dne 27. Stud. ima se u Rimu sastati parlamenat, a kralj ga sam otvoriti. Svečanosti sjajne.

Njemačka. Službene i liberalne novine gone svoju hajku na „jezuite i ultramontance“ složno, a pri tom za dokaz nove svoje dosjetke: da su naime jezuite u savezu sa socialistami, komunistami, i da jim obilato na pomoć sipaju novac, posižu daleko u historiju (naravski skrovnu i tajnu, koje nitko nezna), pišu duge razprave, pokazuju: kako jezuiti imaju isti ustav, organizam, plan i način, kakov i tajne urote, i kažu neka se gleda kako od jezuitskoga postanka što dalje to gušće i jače padaju vladarske glave. Da je jezuitski red protestantom od svoga postanka nad sve mrzak, to se može razumiti; nu liberalni i radikalni listovi, osobito u Belgiji, nemogu se dosta napsovati, kako je nespretna ota pruska dosjetka i varka. Ali predjimo u sam carevinski sabor u Berlin, pak vidimo, kako se odanle sprema boj na katoličku crkvu. Punomoćnici bavarski u saveznom vieću učiniše predlog, neka bi se carevinskomu saboru predala najprije ova zakonska osnova: „Jedini članak: Za §. 167. kaznenoga zakonika za njemačko carstvo uvrštuje se ovaj novi paragraf. Duhovnik ili drugi crkveni službenik, koj bi pri ovršivanju ili pri povodu za ovršivanje svoje službe, javno pred kupom ljudih ili u crkvi, ili na drugom za vierske skupštine odredjenom mjestu, pred više ljudih, poslove državne načinom, koj bi se vidio podoban javni mir smutiti, uzeo za stvar obznane ili razprave, kazni se tamnicom do dvie godine.“ Novine su marljivo mlatile thema: „Politisiren auf der Kanzel.“ Crkveni i crkvi vierni listovi odgovaraju: Razumiemo mi vas dobro. Nije vam tu stalo za politiku, niti za državne posle, nego vam smetaju posli čisto crkveni, ter naumiste duhovnikom zavezati usta. Svećenstvu katoličkomu pod strogu kaznu prepoviedati, neka u istoj crkvi pred pukom svojim nesmie razlagati i braniti nauka svoje sa svih stranah napadnute crkve — to je namjera. Jer to i sami znate: da nijedan duhovnik negovori u crkvi o ministarskih krizah, o financijalnih i carinskih operacijah itd. Dokle se s protivne strane svim mahom slobodne besjede smie ružiti papu, biskupe i svećenstvo, kako to zna Friedrich u Monakovu javno u crkvi, mislite vi ušutkati crkvi vierno svećenstvo! Ako vam dodijaše zlorabe čije, zar nisu dovoljni obstojeći zakoni? Ako vojujete proti zlorabam, zar se nemogu dogoditi na svakom polju. Ali vam se hoće iznimka za kler, pak tu ste osnovali gorju, nego je francezka revolucija i Napoleonov kodeks, jer ove barem broje slučaje. U Pasavi bila katolička skupština, i tu visoka roda i sta-

Digitized by Google

leža pak i učen čovjek u svojoj besiedi očitova: da je protimbi i novom pokretu vierskom prava mati oholost i nevjera, ali skoči vladin povjerenik da će zabraniti govorniku rieč rekši, jer da je s tim pokretom sporazuman sam kralj i njegova vlada! Govornik nije bio plašljivac nego, ušutkao povjerenika; ali je znamenito i značajno ostalo ono očitovanje vladina čovjeka. Kad bi katolici u carevinskom vieću bili jaki za osvetu i uztuk, prvo što bi morali, bilo bi tražiti: da se za slobodne zidare stvori ne posebni zakon, nego da se na nje protegnu obćeniti zakoni; jer oni su „država u državi", povlaštena iznimka, nad kojom neima kontrole. Znamo mi vas grieh katoličke crkve — viče jedan švicarski list. Pruska je sada jaka sila, i njezina carija u Njemačkoj svemoguća, pa kad se pred njom klanjaju krune, vlade i vojske, jedini katolici gizdavo dižu glavu — i to je grieh. A neima proti sili razlogah, kad se obistinjava izreka Lafontaineova: „Razlozi jačega uviek su najbolji." Zakonska osnova primljena je u saveznom vieću, i već je u carevinskom saboru. Lutz preporučajuć zak. osnovu reče: da je južno njemački kler vas sam samcati ježuita, i da se s propoviedaonice govori, kako nitko nigdje po državu pogibeljnije nemože govoriti. Jošte se sprema zakonska osnova za obćeniti skupni zakon o civilnoj ženitbi, pak i ta ima izaći najprije iz ruke bavarskoga ministra Lutza. Osim što će i taj zakon pristrići autonomiju, dovikuju katolički listovi: Ala dobitnici i hulitelji mržene Francezke, kako nevidite, da nemožete živjeti bez ogrizinah francezkih! Što Francezi (kodeks Napoleonov) s preziranjem ostavljaju, to vi sada pohlepno hvatate!

Ruska. U Sloboda-Bolčaja-Halan dogodi se na 22. Listopada velika nesreća. Blagoslivljala se velika nova crkva bl. Gospe pomoćnice, ali kad na jednom ustade pod pred oltarom pod trhom od 500 sakupljena ljudstva. Misleći u onoj zabuni da se sva crkva ruši, nagrnu puk niza visoke otvorene stube jedno preko drugoga tako da se je u jedan tren stvorila natrpana hrpa ljudstva. Sgnječeno je i zadušeno tom prilikom 55 osobah (13 mužkih i 42 ženske). Pregledavanjem potle pronašlo se, da su stupovi pod podom zidani od opeke, a razpuzao se srednji baš pod oltarom.

* *Žandarska plaća u Austriji.* Uz privolju obih sabornicah državnoga sabora ustanovljena je cesarskom odlukom od 25. Srpnja t. g. plaća žandarska ovako: Stražmeštar bere na godinu po 600 for. vodnik po 500 for. žandarm 400 for. Vrh toga svaki žandarm, ako je neporočno obavljao službu, dobiva na godinu priboljšak: po 50 for. po dovršenoj 3. službe godini, po 100 f. poslie 6 godinah, po 150 po 12. godini, po 200 f. po 18. godini službe. Ako žandarm nije već za službu, valjaju zanj one naredbe koje i za cesarske službenike s penzijom. Mirovina ima se odmjeriti i po plaći i po priboljšici. Ako je žandarm primoran ostaviti službu porad zadobivene u službovanju rane, tada mu se u mirovinu ima doračunati 10 službovnih godinah. U posebnih okolovštinah može se odrediti višja mjera mirovine i to do pune službovne plaće. Za obskrbu žandarskih udovicah i sirotah valjaju naredbe koje i za službenike u civilnoj državnoj službi.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupili kano člani II. reda: gg. Herman Eisner vlastelin u Gornjem Hruševcu; Ivan Črnčić kan. u kaptolu sv. Jeronima u Rimu; Mato Pavlec žup. u Remetah; Učiona u Kometincih. Pomakli se iz III. u II. red: gg. Stjepan Jakševac žup. u Samarici; Matija Nedeljko kap. u Rači. Kano člani III. reda: gg. dr. Frane Feretić kan. bogosl. u Krku; dor. Dinko Vitezić savjet. u Zadru; Frane Damjanjević žup. uprav. u Lubenicah na otoku Krku; župe u Bosni: Banbrdo, Brčki, Busovača, Drventa, Foča, Glamoč, Gomionica, Gorice, Gradačać, Grahovo, Koratje, Kupres, Plehan, Ponievo, Popovići, Solakova Kula, Suvo Polje, Sutinska, Svilaj, Šivša, Vitez, Zenica, Žabljak; o. Grgo Čanić franj. u Sutinskoj; o. Bono Milišić biskupov tajnik u Bosni; Tomo Blažinčić obć. sudac na Opatiji; Janko Tuškan obć. biljež. na Pokupskom; Janko Kos poljodj. iz Hotnje; Ivan Brajković poljodj. iz Opatije; Izidor Paulić uprav. župe mitrovačke; Fr. Fabijanović uprav. župe mitrovačke; Učiteljstvo škol. kot. kukojevačkoga u Sriemu; Mato Kopričanec poreznik u Iloku; Martin Antolković nadzor. svilarst. u Svibovcu; Adolf Veronek medičar u Topl. Varašdinskih; Stj. Šimek u Topl. Varašd. Josip Bručić u Topl. Varašd.; Ivan Pomper sudac u Topl. Varašd.; Aleks. Mlinarić žup. kneginečki; Jos. Volmut bogos. u Zagrebu; o. Mihovio Bronić franjevac žup. kod Knina u Dalmaciji; Ivan Vidović žup. u Vodicah blizu Šibenika u Dalm.; Ivan Antonić zidarski proto u Podgori u Bribiru; dor. Ladis. Kelemen prof. dogmatike u Pečuhu; Ivan Slatković lugar u sv. Jurju kod Senja; Jadro Galiaci financ. nadstražar u sv. Jurju kod Senja; Sofija Samobor gospod. u Topl. Varašd.; Srećko Horvat na Humu pri sv. Martinu; Mato Drenik kap. u Pregradi; Petar Šimeta trg. u Starom Kastelu u Dalm.; Mirko Horvatin učit. u Bistri; Aurelija Pecrek gospod. u Bistri; Amalija Kodrin gospod. u Bistri; Berta Lovrenčić gospodna. u Bistri; Obćina Jamnica; Mato Kopšinović učit. u Medjuriću; Bolto Litovac krajišnik u Samarici; Marko Valčić kmet u Beršecu u Istriji; Iv. Markovina Ivanov u Novagliji blizu Zadra; Petar Kovačić podžup. u Blatu na Korčuli; Fr. Pokaz žup. u Rači; Izidor Dobrović trg. u Rači; Jos. Vondra privr. predstojnik u Virju; Fran. Kokotović gospodja u Rači; Čitaonica u Vrbniku na Krku; Andrija Pejak žup. u Latinji; Josip Kurjan šekutor u Bistri; Franjo Jumić djak u Bistri.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 49. Tečaj XXII. U Četvrtak, 7. Prosinca 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Bavarski ministar Lutz o dogmi papine nepogrešljivosti.

(Dalje.)

Još citira njekoje krupne izreke iz jednoga lista, što je prije deset godinah u Rimu izilazio; napokon dolazi na „Civiltà Cattolica“, za koju kaže, da je središte svemu ovakovomu literarnomu i publicističnomu djelovanju, i da je kod nje moći dokazati s daleko većom bjelodanošću, kako se njezini nazori slažu s nazori rimske kurije. — — Ovaj časopis, veli, sam je označio svoj odnošaj prama Piju IX. god. 1869. ovimi riečmi: „Mi nismo početnici papinih mislih, neradi i negovori Pio IX. po naših inspiracijah; no mi jesmo svakako vjerna jeka svete stolice.“

Dobro da vidimo, kako ova vierna jeka sv. stolice pojima odnošaj crkve prama državi. Jur g. 1869. dugo pred koncilom vatikanskim poduze Civiltà Cattolica dokazivati kano jedino pravo, da je državna vlast crkvenoj podmetnuta. „Država je po svojoj naravi podredjena crkvi. To zahtieva ne samo razum; to je običan nauk otacah i učiteljah crkve. Napokon uči izrično Bonifac VIII. u svojoj dogmatičnoj bulli „Unam sanctam“, dočim obadvie vlasti sravnjuje s dvima mačima u evangjelju, da svjetovna vlast duhovnoj mora biti podvrgnuta. . . I kad protivno mnienje krsti manihejskim, kan da su dva a ne jedno počelo svemu, definira i izriče, da je nuždno za spasenje svakomu i čovječjemu stvoru podvrgnut se papi.

Kršćanska načela glede odnošaja crkve prama državi sadržaje ovaj stavak sv. Tome: „Svjetovna je vlada duhovnoj podvrgnuta kano tielo duhu, pa s toga nije nipošto usurpacija, kad se duhovni poglavar pača u stvari svjetovne. Tu valja razlikovati tri vrsti stvarih. Prvo čisto duhovne, kano službu božju, dielenje svetotajstvah, propoviedanje rieči božje; ovo stoji dakako izključivo pod crkvenom vlašću. Drugo su stvari mješovite, kano ženitba, pogreb, dobrotvorni zavodi; ovo stoji pod obima vlastima, al tako, da najvišje mjesto zauzima vlast crkvena, i da se upravno umieša, popravit ili uništit, što bi morda gradjanski zakoni glede ovih stvarih naredili unatoč božjim i kanoničkim zakonom. Napokon su čisto svjetovne stvari, kano vojničtvo, štibre, svjetovni sudovi. Premda ovo upravno stoji pod državnom vlašću, može ipak neupravno ratione peccati spasti pod crkvenu jurisdikciju, onda naime, ako dotični zakoni promiču nećudorednost, ili kako smetaju duhovnomu dobru narodah. U ovom slučaju mogu i moraju zakoni izdani od gradjanske vlasti od crkvene vlasti popraviti se il učinit se nekriepostni. Jer pripada crkvenoj vlasti zapriečiti javne griehe i ukloniti zapreke na putu vječnoga spasa, kamo ona ima vjernike voditi. Pak su tako radili pape svedj sve do Pia IX., koj je opetovano zabacio i uništio razne od evropejskih parlamenatah zaključene zakone.

U crkvu stupaju pojedinci i čitavi narodi, jedni su i drugi podvrgnuti zakonu Kristovu, koj zakon upravljaju i tumače pastiri crkve, po imenu namjestnik Kristov. Tu nevalja razlike činiti medju pojedincem i državom. Obveznost koju onaj ima, ima i ova. To valja o svakoj državi, makar joj je vladalac nekatolik. Koliko više, kad je katolik! On je zakonu i naredbi božjoj podvrgnut ne samo kano čovjek, nego i kano knez. Koliko se dakle god vijala i ugibala, država se nemože oteti podredjenosti pod crkvu. — —

Nereci nitko: svjetovna vlast može se barem neupravno pačati u duhovne stvari, naime na koliko bi se tim smetao gradjanski ili politički red. . . Neima država neupravne vlasti nad crkvom, nego pače crkva ima indirektnu vlast nad državom

Digitized by Google

glede čisto svjetovnoga reda. Po tom može crkva gradjanske zakone ili presude svjetovnoga suda izpraviti ili uništiti, ako su protivni duhovnomu dobru; ona može zakrčiti zloporabu eksekutivne vlasti ili oružja, i zapovjediti porabu, kad bi zahtievala obrana kršćanske religije. Tribunal crkveni je višji, nego-li svjetovni. Može pako višji sud pregledati stvari nižjega, nipošto pako nižji stvari višjega. U tom pogledu valja se držati Bonifacijeva u bulli „Unam sanctam" ustanovnovljenoga pravila: Ako zaluta zemaljska vlast, mora joj duhovna suditi.

Iste ove nauke donosi Civiltà, od kad se je početkom god. 1871. preselila u Firencu. Tako kaže u prvom ovogodišnjem svezku: „Papa kano namjestnik Kristov u upravi crkve izvršava barem neupravnu vlast nad političkim redom, kojemu je načelnik svjetovni knez. Zato je poraba političke vlasti podmetnuta auktoritetu papinom, u koliko mu je dužnost tom porabom prama duhovnoj svrsi upravljati, pa zato može kadšto njekoje čine propisati ili zabraniti, kako to zahtieva božji zakon ili dobro dušah. I knez je izručen pastirskoj brigi papinoj, te ga ovaj ima na dobru pašu voditi i od otrovne odbijati. . .

Jamačno, ako nećeš reći da knez, premda katolik, nespada u Kristovu ovčarnu, to ti valja priznati, da u riečih „pasce oves meas" stoji vlast i nad njim glede svih činah, koji spadaju pod zakon ćudoredni. Ovamo pako spadaju nedvojbeno čini političke vlasti. I glede ovih ima papa pravo vezati i riešiti, ili drugimi riečmi zapoviedati i prepoviedati. — Papa je najvišji sudac i naprama svjetovnim zakonom, pa za to ovi nemogu imati za njega upravo obveznu moć." I u istom svezku kaže jasno: „staro medjunarodno pravo, koje se slaže s načeli kanoničkoga prava, nalazi se izrečeno u starih papinskih bullah, te je u bitnosti svagda valjalo u kat. crkvi, i sada valja, jer nije nikada opozvano."

U drugom ovogodišnjem svezku nehvali Civiltà onih kat. pisacah, koji neimaju srca braniti crkvi pravo, da može kršćane, koji njezine zakone prestupljuju, naročito schismatike i heretike, kazniti tjelesnimi te velikimi tjelesnimi kaznami. „Crkva se je tim pravom uviek služila, kad je mogla, dakako medju granicami razborite blagosti; kad pako nije mogla tim se pravom služiti i kad se nemože služiti, to je onda samo znak i učinak vrlo tužnih vremenah, koja su prošla i sada prolaze." — — Pogrešno je misliti, da crkva ima samo duhovni mač, a svjetovni, koj im se crkvene krivnje kazne, da na nju nespada, nego samo na knezove. To se protivi dogmatičnoj dekretali Bonifaca VIII. Unam sanctam, gdje se veli: obadva mača ima crkva, duhovnim služi se sama crkva, svjetovnim pako drugi za crkvu; onim maše svećenik, ovaj je u rukuh kraljevah i vojnikah, koji njim mašu po zapovjedi svećenika i s onom blagošću, kakovu ovaj propisuje. Ta s nijednoga drugoga razloga nezovu se kršćanski knezovi svjetovnom mišicom crkve (saeculare brachium). Ovaj naziv kaže, da principi, kad su materijalnimi kaznami kaznili crkvene prestupke, nisu vršili svoga vlastitoga prava, budući da u crkvenih stvarih neimaju nikakve vlasti, nego su samo izpunjivali naloženu im dužnost crkvu braniti, koja samo ima pravo takove prestupke suditi i kazniti. Sada dakako neima crkva ovih mišicah. Ali to pokazuje samo tužno sadanje stanje i gadno odpadničtvo vladah, koje se od crkve odieliše, jer su židovskom nevjerom zabacili kraljestvo Kristovo: „Nolumus hunc regnare super nos." — —

Ti se svi stavci nahode i u prijašnjih papinskih izjavah, koje pisci do kurije blizu stojeći te od nje hvaljeni i odobreni naznačuju kano dogmatičke izreke. Da se ovo posljednje činiti može, to je posljedica koncilijarnih dekretah. Zaključki od 18. Srpnja 1870. stekla je kurija moć ovakove stavke, kad uztreba podići na dogme. Tko o tom dvoji, da je ona nakana to učiniti, čim bude vrieme za to? Preletite okom samo preko scheme na koncilu predložene de ecclesia Christi ob odnošaju države i crkve, što se je tu sasma službeno očitovalo, i čemu je bitni sadržaj ovaj:

„Papa ima gospodstvo, sudbenost i vlast kazniti ne samo nad svom crkvom, nego i nad svakim pojedincem, koj je kršten. Koliko je višje nebesko blaženstvo od koristi i dobarah zemaljskoga života, toliko je višja crkva od države. Najvišja crkvena vlast odlučuje o tom, što principi i vlade imaju činiti ili izostaviti glede gradjanskoga družtva i javnih interesah. Papa odlučuje u ovih stvarih ne samo kano najvišji učitelj, on ima takodjer pravo silenjem i kaznom svakoga, bio on monarh, knez ili prosti gradjanin skučiti u podložnost pod njegovu izreku. Gdje god dodje državni zakon u supor s crkvenim, nadjača crkveni, te svaki podpadne pod anathem koj uztvrdi: da je nješto po gradjanskom zakonu dopušteno, što zakon crkveni zabranjuje."

K čemu da su ova tako na sitno izvedena razpravljanja ob odnošaju izmedju države i crkve? Zar da se htjela onimi stavci izreći samo teoretična istina, a da joj nebude nikada praktičke valjanosti? Nije-li syllabus od god. 1864. dokaz tomu, da se nesmiera tako postupati? Nije-li još više osuda austrijskoga zakonodavstva od 1868., koja dovede bečki „Vaterland" do zaključka, da bi svi vjerni katolici već iz crkvenih razlogah

Digitized by Google

imali nepriznati toga zakonodavstva, nije-li takov dokaz velika anatematična bulla, koja je izdana malo prije otvorenja koncila? U njoj se anatematisiraju svi, koji bi direktno ili indirektno smetali uporabu crkvene jurisdikcije, ne samo unutarnjega nego i vanjskoga suda (forum), dakle n. p. koji bi priečili crkvenoj vlasti vršiti tjelesnu kazan, koji bi se proti crkvenom poglavarstvu pritužili kod svjetovnoga suda, koji bi zahtievali od svjetovnih sudovah, da osobe na kler spadajuće na svoj sud povuku, koji bi izdali zakonah ili naredabah proti slobodi crkve itd.

Zar je to samo teoretično pitanje, kad papina poenitenciarija god. 1870. izjavlja, da nije dopušteno pod zakletvom obećati, da će se držati temeljni zakoni države, nego da valja dodati klausulu „bez štete za zakone božje i crkvene?“ Može-li se govoriti o kakovoj nedužnoj teoretičnoj pisariji? gdje su malo prije navedeni stavci stekli valjanost u konkordatih, što su u najnovije doba sklopljeni, n. p. u konkordatu s Ecuadorom od g. 1862., po kojem u ovoj republici nikada nesmije biti pripušten kakov drugi kultus ili družtvo od crkve osudjeno, po kojem sve stvari, tičuće se ćudorednosti jedino na crkvenoga sudca spadaju, a gradjanska se oblast obvezuje, da će s mjesta dati izvršiti sve presude i kazne, koje budu crkveni sudci diktirali. Pa slično tomu je i u konkordatih s Veneruolom i Nikaraguom.

Gledeć na sve ove stvari i što je Civiltà 1869. izrekla, da ima jošte i u Bavarskoj nepravednih te očito neodrecivim pravom katoličke crkve protivnih zakonah, pače takovih, koji su protivni duhu kršćanstva, lasno je odgovoriti na pitanje, koja su to temeljna načela bavarskoga ustava, kojim od dogme pogibelj prieti? Neima dvojbe; da ovamo spada svim Bavarcem zajamčena sloboda sviesti i kulta, nadalje ravnopravnost konfesijah, izključenje physičkoga prisilja u stvarih sviesti, zabrana crkvi da nametne vremenitih kaznah, neodvisnost zakonodavstva, obveznost zakletve na ustav — o placetu ni da negovorim — jednom riečju, sva je samostalnost kralja i države došla u pogibelj po dogmi od 18. Srpnja 1870., te po papinskih ukazih, uslied one dogme providjenih dogmatičkom snagom. — —

(Sliedi konac.)

O svjetovnoj vlasti papinskoj. *)

(Dalje)

III. *Nije članak vjere, da papa mora posjedovat svjetovnu vlast.*

Nadam se, da će mi koji to čitatelj promozgav dokaze, što ih dosele navedoh u obranu neodivsle papinske svjetovne vlasti, po tiho prišaptnuti: dakle je članak vjere neodvislost svjetovne papinske vlasti? Tko može tu bezumnost dopustiti? Mili čitatelju! u tvojem prigovoru dvie stvari valja mi u obzir uzeti: navedeni prigovor nije na svom mjestu, prem člankom vjere nije, da papa mora posjedovat neodvislu svjetovnu vlast. Slušaj sud razuma pa vidi.

Tvrdim dakle prvom, da taj prigovor nije na svom mjestu. Dokazah, da papa imade pravo na svoju svjetovnu vlast, da mu je to pravo udielila osobitim načinom sama providnost, da je moralna potreba držati to pravo želi-li papa svomu velikomu zvanju zadovoljit; ti mi pako kažeš: ta nije članak vjere, da bez toga prava ne može obstat crkva! Dakle ti hoćeš zaključit, da se papa može, buduć nije člankom vjere, svojega kraljestva slobodno ostaviti. Ako pak nisi voljan to uztvrdit, onda nije odista na mjestu tvoj prigovor. Ako pako budeš tvrdio da se može toga prava lišit jer nije člankom vjere, onda velim: joj svietu, prodre-li to načelo! Kaži mi, jesu-li članci vjere prava, što no svaki nas uživa? Stavimo n. pr. da si ti čitatelju visoka naslova velik gospodin; da imaš prostrana i bogata dobra, te recimo, da sve to uživaš i posjeduješ punim pravom. Pak stavimo zatim, da dodje tebi kojom godj prilikom kakov čovjek jak, pak ti reče: nije članak vjere, da ti moraš biti grof ili knez, i tako te liši svih naslovah i častih; nadalje nije članak vjere, da posjeduješ komad zemlje, te ti ga otme, nije članak vjere, da imaš te kuće, pa te svega toga oplieni — — što bi ti odgovorio na to? Eto baš tako je i s tvojim prigovorom. Nije članak vjere, da papa mora posjedovat Romanju, pak pošaljite Ciprianija i Pepolu, da mu ju otmu; nije članak vjere, da ima Marku i Umbriju, pak zapovjedite Ćaldiniju da ga istih oplieni; nije članak vjere da je gospodar Rima pak pošaljite Kadornu, da mu i to uzme. Je-li je taj pravedniji zaključak i valjaniji, nego-li onaj prvi? Mogu te uvjerit, da poprimi-li sviet ta načela, da će se takvih naći koji će ista na štetu onih provest, koji no je sada prot papi rabe. Ali će ti još dalje ići, kao što uradiše prošloga vieka: nije člankom vjere, budu reći, da ti bude živa na ramenih glava, pak ti ju obrube. Nebudu-li ti pako po volji te gorke posljedice ne tuži se, jer nisu drugo nego dosliedni i valjani zaključak onih prednjakah, što no ih ti uzpostavi na štetu ostalih.

Odista, vjera se ne mieša u prava pojedinacah, ali su ipak posve osjegurana, jer uzpostaviv ona glavna načela pravice, vlastničtva, i reda, baš tim su potvrdjena i prava svakoga pojedinoga. Kao što glavno načelo „unicuique suum“ — „svakomu svoje — naše sv. vjere prepovieda, da nitko nesmije uzeti tvoje polje ili tvoju kuću; kao što zapovjed „non occides“ — „ne ubij“ — ne dopušta, da jedan drugoga kako ozliedi, tako me manje zakon „non furaberis“ „nekradi“ prepovieda kralju piemontezkomu i njegovoj vladi porobit[1]

*) Vidi br. 6. i 18.

Digitized by Google

namjestnika Hristovoga, ter oteti mu prava, što jih on uživa kao vlastnik svojega kraljestva podpunom pravicom. I kao što bi nepravedno bilo, da tebi tkogod uzme kuću ili polje zato, jer nije članak vjere, da ti moraš bit vlastnikom tvojih dobarah, tako je nepravedno, koj bi htjeo lišit papu pod istom izlikom njegovoga kraljestva. Osim ako uztvrdiš, da ne valja načelo, kad ga je lahko prekršit, ili kao što je njeki uztvrdio, da kradja ili lupežtina nije više zločin, kad se radi o milijunih.

Ali grabež rimskoga zemljišta biva jošte grdobnijim zločinom, ako uzmemo na um sud, što ga izreče o toj stvari papa i š njim svi biskupi. Glede svjetovne vlasti papinske osudio je papa dvie tvrdnje. Prva glasi: Papin ugled ne može se slagati s kraljevskom vlasti. Druga pako: „Svjetovna vlast nije od potrebe crkvi." Te dvie tvrdnje zabacuje dakle papa i š njim svi biskupi. Prevažan je odista prvi sud. Da vidimo o čemu se radi ovdje. Pita se, kakva je narav, kakvi ustroj ciele crkve, kakva duhovna vlast papina, da se riešitbom tih pitanja uzmogne i naše riešit, naime: jeda-li se može u obće prilagodit svjetovna vlast duhovnoj. Sad se pita: čije je sudit o takovih stvarih? Svaki znade, ako samo malko poznaje kršćanske odnošaje, da crkvi i samo njoj pripada pravo suditi o stvarih, što no zasiecaju u njezin živalj. Njezin najveličanstveniji ures, kim ju obdario njezin utemeljitelj Hrist jest nepogrješivost. Kakva bi to učiteljica bila, kad bi mogla pogrješit u takvih stvarih? Buduć dakle papa i svi biskupi svečano i pred cielim svietom izjaviše, da je papi moralno potrebna svjetovna vlast, izjaviše zajedno, da su obe vlasti takodjer, naime duhovna i svjetovna, sdružive. Buduć pako to pitanje spada na crkvu mora riešitbu mu priznat svaki, koj želi bit i ostat katolikom. Tim više pako moramo cienit taj sud, jere nije nego nova i svetčana potvrda onoga svega, što je crkva ustanovila već toliko putih proti mnogim razkolnikom kao Vikleffu, Hussu, Marsiliju i Arnoldu. Mislim, da su tako poraženi i pobijeni i Lagueroniere i Cavour i drugi koji tvrde, da jedna vlast protuslovi drugoj. I odista: tko ima pravo ili naši neprijatelji ili papa i svi biskupi? Komu je obećao Isus Duha svetoga? komu podielio dar nepogrješljivosti? Neka idu na vidjelo s novom katoličkom vjerom, kojoj zavjetnici ne budu sv. Petar i Paval već popečitelji kraljevski i komisari štampe. Jošte se čuje nerazborit sud, da papa ne umije lučit duhovna od svjetovnoga, pitanja vjerozakonskih od političnih. Jadan-li si ako govoriš ozbiljno, ali si još kukavniji ako shvaćaš cieli sadržaj tvoje tvrdnje. Ta tvrdnja nije drugo nego temelj protestantske vjere. Jer ako može papa, ako mogu biskupi pogriešit u toli važnom pitanju, onda sve uvidjam kako mogu u obće biti nepogrješivi. Pitanje, jesu li navedene vlasti sdružive, nije politično već vjerozakonsko, ako-li dakle u om pitanju štono zasjeca uprav u nutarnji ustroj crkve i vjerozakona mogoše pogriešit papa i biskupi, neima uzroka, zašto nebi mogli i u drugih slučajih. Punim pravom mogu dakle dvojit o svih zaključkih, štono ih izrekoše proti Protestantom, prot Febronijancem, i prot ostalim, koji su naučali krive nauke; u kratko mogu dvojit i o ostalih naucih, kao o sv. misi, ob otajstvih, itd. Jer može-li jednom pogriešit u stvarih tičućih se vjere i ćudoredbe tad nije nepogrješiva, tad može uviek pogriešit. Ali što je zaključak? Da ću bit anglikanom, kalvinistom, kvekerom, židovom, štogodj hoćeš, ali nikada katolikom. Eto ti prava sadržaja, eto posljedica, što no nosi sobom navedeni lažni nauk. Ali i o drugom pitanju, naime o moralnoj potrebi svjetovne vlasti u naše doba izriču sud papa i biskupi.

Crkva mora imat shodna sredstva, da može slobodno vršit svoju moć, štono joj ju dade utemeljitelj. Ali koja će sada sredstva izabrat crkva? Osim dara nepogrješivosti obećao joj Bog sva potrebita sredstva, čim bude u stanju razširit svoj nauk po cielom svietu, odolit svim neprijateljem, u kratko obeća joj sva sredstva, koja su joj od potrebe, da bude mogla ovršivat zadaću svoju na zemlji. Zato nam jamče rieči Hristove „Eto ja sam s Vami do konca svieta", i „I vrata paklena nebudu ju nadvladat." Dopuštamo, da će vrlo mnogo doprinieti riešenju te zadaće sami njezini neprijatelji, ali svaki mora takodjer dopustit da glavi crkve i svim biskupom pripada pravo skrbiti se, da imadu na ruku positivnih sredstavah, i da oni imaju sudit koja su potrebita, koja nisu, koja sposobna a koja nesposobna. Te ako su istinite rieči apostolove: „Posuit episcopos regere Ecclesiam Dei"; ako ovce nisu pastiri, onda moramo izpovjedit i vjerovat, da i u devetnaestom vieku takodjer vladaju crkvom biskupi i glava njihova papa. Ti vladari dakle izjaviše očito, jasno, jednoglasno, da je crkvi od moralne potrebe svjetovna vlast, zahtievaju, da u nju nitko ne dira, te sciene, da je toli potrebna, da neoklievaju udariti i najtežjom kaznom, naime prokletstvom svakoga, koj bi se usudio pobijati taj nauk. Tko je kadar ocieniti taj sud? tu odluku? Vriednost i važnost te odluke najbolje budemo shvatit, promotrimo-li ugled onih, koji su ju izrekli, nadalje božju upravu i pomoć, što obeća Hrist kroz sva vremena, promotrimo-li mudrost biskupa i njihovu jednoglasnu izjavu. Crkvena nam povjest pripovieda, da nije bilo tako rekuć lažnoga nauka, a da ga takodjer nebi branio ovaj ili onaj biskup; prem biaše uviek većina biskupah dovoljna, dakako s rimskim na čelu, da rieše sve razprave, osude sve bludnje. Ali s našim pitanjem stoji posve drugčije. Ni jedan biskup da je protuslovio. Biskupi Amerike slažu se sa biskupi Europe, biskupi Azije neprotuslove onim Afrike. Prem su koristi i dobitci naroda vrlo različiti, kažu ipak većinom, da papa mora imat vlastit priestol, jer da mu nije moguće drugčije valjano zadovoljiti velikoj

Digitized by Google

svojoj zadaći. Sudi dakle, s koje-li je strane istina i pravica; sudi, koliko je dogma!

(Sliedi dalje.)

27. dan Studenoga u Rimu.

Dne 21. Studenoga ob 9. uri u jutro došao kralj Viktor Emanuel u Rim. To je treći put što poslie otmice svečano ulazi u Rim: prvi put 31. Pros. 1870. kao za prvo slavlje, drugi put 2. Srp. 1871. da svečanim načinom Rim proglasi za priestolni grad Italije; treći put na 21. Stud. t. g. da na 27. svečano otvori u Rimu sabor. Zašto je odabrao baš 21. Stud. razlog je jer je taj dan velika svetkovina za kuću savojsku, toga dana naime polag naredbe bečkoga kongresa god. 1815. dobila je kuća od Napoleona otete zemlje. Čujmo, kako sreću i slavu sjedinjene Italije priestolnom besjedom veliča kralj Viktor Emanuel.

Moja gospodo senatori! moja gospodo poslanici!

Djelo, komu život svoj posvetismo, gotovo je. Poslie dugih napastih Italija povraćena je opet sama sebi i Rimu. Ovdje, gdje se je naš narod poslje stoljetnoga razstanka prviput opet sakupio u osobah svojih poslanikah, ovdje, gdje domovinu svojih željah opet prepoznajemo, sve nam kaže veličinu našu. U isti čas pako opominje nas takodjer sve na naše dužnosti. Radost, koju ćutimo, neće nas zabuniti da bismo zaboravili na nje. Mi smo svoj položaj u svietu opet dobili branjenjem pravicah narodnih. Danas, kad je narodno jedinstvo svršeno i kada nova perioda za Italiju počima, ostajemo mi svojim načelim vierni. —

Slobodom preporodjeni u slobodi i redu tražiti ćemo tajnu jakosti i pomirenja. Mi naviestismo razlučbu države od crkve. Budući da smo bezuvjetnu nezavisnost duhovnoga auktoriteta priznali, možemo biti uvjereni, da Rim, priestolni grad Italije bude i nadalje mirovna i štovana stolica pontifikata.

Tim načinom doći ćemo do toga da sviesti utješimo i smirimo. Tako snagom naših odlukah i umjerenošću u našem djelovanju mogosmo dovršiti narodno jedinstvo, a da prijateljskih odnošajah napram tudjim vlastim nepromjenismo.

Zakonske osnove, koje će vam za uredjenje posalah duhovnih sborovah biti predložene, primjerene su načelim slobode. Smierati će samo na jurističnu osobnost i način posjedovanja, pri čemu će religiozne inštitucije, koje imaju diel u vladanju obćenite crkve (tu je u originalu čudnovat izraz: „Chiesa universale religiosa"), ostaviti čitave. Narodno-gospodarstveni i financijalni posli ištu svu skrb vašu. Sada kada je Italija sastavljena, mora se misliti kako bi ju uredjenjem njezinih financijah sretnom učiniti. Do toga dospjeti ćemo samo onda ako uztrajemo u kriepostih, koje bijahu vrelom našega preporoda. Dobre financije pružiti će nam sredstva da ojačamo svoju vojnu organizaciju.

Najtoplije želje moje jesu za mir, i nevidimo od nikuda straha da bi nam se mogao pomutiti. Ali organizacija vojske i mornarice, obnova oružja, djela za svrhe obrane narodnoga zemljišta ištu dugih i dubokih študijah. Budućnost mogla bi od nas za našu nemarnost tražiti oštar račun. Vi ćete osnove, koje Vam vlada moja u tu svrhu bude predložila prosuditi.

Ostali znameniti predlozi pogledom na autonomiju obćinah i pokrajinah, administrativne decentralizacije bez uštrba državnoj sili, pogledom na obnovu porotnih sudovah, kao takodjer za postignuće bolje jednakosti i jakosti sudbene organizacije, doći će takodjer pred vas. Tim načinom utvrditi ćemo javnu sigurnost, bez koje ista sloboda nemože obstati čitava.

Moja gospodo senatori! moja gospodo poslanici!

Prostrano vam se za djelovanje otvara polje. Danas dovršeno jedinstvo narodno, ja se ufam, učiniti će da borbe stranakah, koje od sada nebudu imale drugoga cilja van za razvijanje proizvodnih silah naroda, postanu manje strastvene. Veselim se što vidim, da naše pučanstvo jur nedvojbenim znakom kaže ljubavi k poslu. Narodno gospodarstveno probudjenje sliedi brzo za probudjenjem političkim. Zavodi veresije pomnožavaju se tako kako i trgovački posli, izložbe umjetnosti i obrtnosti, i skupštine učenjačke. Vi i ja moramo pomagati ovaj koristni pokret, a to tako da obrtna i znanstvena obuka bude i širjega obsega i većega ploda, a trgovini ako za promet i prodju napravimo novih putevah.

Prorov kroz Mons-Cenis gotov je; nakana je napraviti prorov i kroz planinu Sv. Gotthard. Kroz Italiju idući trgovački put, koj izlazi na Brindiš, imati će preko Apeninah tri za lokomotiv otvorena prelaza. Brzina putovanja, lahkoća prometa objačati će prijateljske odnošaje još bolje, koji nas jur vežu s drugimi narodi, a pravedno natjecanje posla i civilizacije čine plodnijim. Sjajna budućnost raztvara se pred nami; naše je sada, da budemo zahvalni na blagodatih providnosti, ako se vriedni pokažemo, što medju narodi nosimo slavno ime Italije i Rima."

Ministar kraljev Visconti-Venosta razpisa za istu prigodu na vanjske vlasti okružnicu, u kojoj s ostalim veli, da je sv. stolica u kraljevini Italiji skroz slobodna, i slobodnija, nego što bi bila kad bi papa nad Rimom vladao, a to da dovoljno pokazuje najnovije imenovanje biskupah.

Osim poslanikah sretnoga naroda slušaju priestolni govor: car Brazilije sam glavom, zatim zastupnici tudjih vlastih: Španjolske, Portugalske, Bavarske, Belgije, Holandije, Švedske, Rurske, Turske, Grčke, Brazilije i saveznih am. državah; Austriju, Njemačku, Francezku, Englezku i Uruguay zastupahu samo tajnici poslanički. Vas sviet mogao je dakle službeno čuti, da je Rim glava Italije, a Rimu i svoj Italiji od „uztrajnih krie-

Digitized by Google

postih i blagodatih providnosti" postavljeni vrhovnik Savojac Viktor Emanuel.

Nego istoga dana, kad Viktor Emanuel slavi slavlje gotove kraljevine i naviešta mir i sreću, stupi pred papu Pija IX. izbor rimskoga patricijstva, gradjanstva i stranacah dobar broj, na poklon. U konsistorijalnoj dvorani kad pred sabranu skupštinu stupi papa, reče i predade mu jedan rimski knez ovu adressu:

„Sveti otče! Na ovako nesretan dan nemogosmo se uztegnuti da nepoletimo pred priestol Vaše svetosti pak neočitujemo svu zlovolju i žalost srca našega porad načina, kako se današnji dan Vaša posvećena prava nogami gaze. U ime rimskoga plemstva, katoličkih družtvah, gradjanstva i svega dobroga rimskoga pučanstva prosvjedujemo mi svečano proti svetogrdnom činu, što sada biva. Sv. otče! Primite ovaj dokaz naše viernosti, podložnosti i ljubavi, i počastite ter objačite nas apostolskim blagoslovom."

Pokle su još pročitane slične dvie adresse rimskih gospodjah i stranacah, zahvali se sv. otac, a zatim okrenu govoriti o proganjanju crkve i njezinih nad svakim progonstvom slavnih pobjedah. Od Golgote, gdje je Isus za spas svietu visio na križu, od onoga dana počima pobjeda milosti, ter ondje na mjestu jur mnogi, koji penjući se na brdo huljahu spasitelja sidjoše s brda sa skrušenjem i strahom ime njegovo spominjući. Tri sljedeća stoljeća crkva progonstvom sgnječena i od silnikah strahovana slavi pobjedu u krvi množine svojih mučenikah i stalnosti svojih izpovjednikah Kašnje od herezijah napadana pobjedila je po svojih učiteljih, koji svjetlost znanosti i civilizacije svakamo prostirahu. Proleti za tim sadanja vremena, i reče, da je progonstvo žešće i obćenitije. Danas neudara se samo u jedan diel crkve, nego u crkvu svu, danas nisu to herezije, koje neimaju obstanka ili ciene, nego je nehajstvo i bezbožtvo, koje namjerava svakomu katoliku iz srca izčupati vjeru i razrovati temelj crkve Isusove. Sreća, ipak što je crkva Isusova gradjena na čvrstoj hridini, pak se od biesnih olujah neće srušiti.

Predje za tim govorom na katolički pokret, pak reče da je to za crkvu prava utjeha i ponuka svezati sveto jedinstvo i slogu crkvenu jošte tvrdje, a ujedno branik koj uzbija bogomrzke nauke revolucije, i svjetionik koj drži visoko zublju vjere, svom spravom pako pripravlja za buduću pobjedu. Na koncu diže glas i svečanijom besjedom izreče: neima nagodbe niti pomirenja med Isusom i Belialom, med svjetlom i tminom, med istinom i lažju. Podiže još oči i ruke k nebu i pomoli se svemogućemu neka bi svomu namjestniku podržao snagu i hrabrost, i ponudi mu žrtvu svoga života prije nego bi popustio slavodobitnoj opačini. A blagoslov nad svim po širokom svietu viernim pukom dokonča tu zarositu svečanost.

Evo dakle za promatranje dvie besjede svečane istoga dana u istom gradu rečene: jedna in monte Citorio druga u Vatikanu. Uz krasotu vremena na jednoj obali Tevera sjajne svečanosti i klikovanje iz grlah većim dielom plaćenih, na drugoj tišina i turobnost uz tronute rieči iz grlah, koje uz pogibelj slobode i istoga morda života nemogoše šutiti; na jednoj obali jedan vladar svomu vladanju slavi slavlje, drugi svomu vladanju proriče konačno slavlje. Bog vidi, koga jače obuzima strah: ili kralja u pobjedi i veselju, ili papu u porazu i turobnosti. Niti je Viktor Emanuel spomenuo u svojoj besjedi ime Pija IX. niti ovaj njegova. „Doći će kralj papa će odići", tako se pripoviedalo; ali papa nemože nikako da ode iz Rima, a kralja nemogu nikako zadržati da ostane stalno u Rimu.

Jest jošte netko treći, tko misli da je za njega hora doći u Rim, a to je Mazzini; nego je istom oko 27. Studenoga družina njegova počela glasnije trubiti i put mu sterati.

Viestnik.

Zagreb. Ovih danah postavljena je javna ura i u zvonik župne crkve sv. Marije. Što na tom zvoniku sve dosad nije bilo ure, poglavit je uzrok, jer se je blizu visokoga zvonika prvostolne crkve i glasnih kucajah njegove ure smatrala suvišnom. — Nego je obladala misao da za gradsku prodolicu izmed gornjega varoša i Kaptola, osobito za bližnju zvoniku okolicu na Potoku nebi bila baš suvišna, pak se ljetos življa očitovala želja i na preč. prvostolni kapitul kao zaštitnika župe obraćala predstavka. Nakana omilila osobito drago presv. i preč. gospodinu prelatu rimskomu, opatu i kanoniku čuvaru prv. crkve Jurju Križaniću, pak on proti svim svake vrsti razlogom znade izaći s nepobitnim razlogom. Ura je naručena u Inšbruku kod Vend. Jägera, od koga je ura na zvoniku ss. milosrdnicah sa sustavom, koj po svem samostanu goni kazala; a i ova je nova sv. Marije takova, da ima kazala takodjer s nutra u zvoniku i jošte se po želji može napraviti više kazalah. Djelo s ostalim troškom stoji preko 600 for. Platac jest Križanić! Prvašnje godine napravljene su pred crkvom drage stube kamenite i ograde gvozdene, pjevalište u crkvi s nova popodjeno i nove se grade orgulje, glede više potrebštinah na crkvi i u crkvi, koje se brižnomu oku preč. župnika kanonika proarhidjakona Stj. Matkovića, koj se je i za uru jako zauzimao, nemogu sakriti, a da i nespominjemo mnogih župah stojećih pod istom zaštitom — dar dakle Križanićev vrlo je dobro pogodio tako zaštitniku i crkvi, kako i gradjanstvu. Slike i kipovi, crkveno ruho, orgulje i velike zadušbine po crkvah župnih, koje s Križanićevim življenjem i djelovanjem u tjesnijem savezu bijahu, pak i u crkvi sv. Marije, i nekojih drugih, u riznici prvostolne crkve draga shraništa, zaklade za podporu i za školanje mladićah njegova roda: sve su to žrtve od stotinah, tisućah i mnogo

Digitized by Google

tisućah forintih, nego takodjer stalni spomenici njegovu imenu; a novi ovaj spomenik, e da dobri Bog dao, kucao mu živu i zdravu još puno godinah i mnogi mu sretan dojavio čas.

— Župnik iz Pokupskoga zamolio nas neka bismo obznanili kano javnu blagodarnost njegovu i puka mu: da su za župnu uru na zvoniku pučke priloge pomogli preuzv. gosp. nadbiskup s 40 for. a presv. g. biskup Kralj s 30 for.

— Veleč. g. Alojzij Boroša, kateheta na velikoj realci zagrebačkoj, oduševljen za djelovanje milosrdnih sestarah i njihov napredak, a osobito zauzet za njihovu naselbinu u našem narodu u Hercegovini i Bosni, osim što je na sebe preuzeo i drugčije dosta brige za promak toga koristnoga podhvata, ljetos je za bolju obaviest svoju i milosrdnicah, po želji visokoč. biskupah hercegovačkoga i bosanskoga, s višjom dozvolom o svom trošku proputovao Hercegovinu i Bosnu. O potrebi a mogućnosti i napredku podhvata na tom putovanju posve se je osvjedočio i svom ga dušom zagovarao. I kad je poslie blagdana svih svetih, odredjenim (5) za Sarajevo milosrdnicam bilo krenuti na put daleki, osobito pod zimu tegotan i pogibeljan, preuzeo je Boroša drage volje težku zadaću vodje. Neki dan povratio se u Zagreb. Hvala Bogu, pripovieda, da je živa glava; u Sarajevu već sam očajavao da Zagreba neću vidjeti do kasnoga proljeća, a kada sam se ipak odvažio na povratak, pričinjalo mi se na putu, kano da ga već neću vidjeti nikad. Sada je sve dobro: Njemice djakonice pruske čuvši za dolazak milosrdnicah ugnule se, sestre u Sarajevu radostno dočekane, i u prvi mah dobile na obuku 40 djevojakah. Bez oškudice, neprilike, napora i žrtve niti nemože biti, osobito s prvine; ali je vas izgled, da će s božjim blagoslovom sve dobro poći.

— Iz Jaske nam javiše, da je dne 30. Stud. preminuo gvardijan jaskanskoga samostana č. o. Konrad Logonder. Služio je kano učitelj glavnih učionah, zatim kano vojni kapelan u mehikanskoj vojsci cara Maksimilijana, od koga je imao red Guadalupe, u francezkoj vojsci pod carem Napoleonom III. od koga je imao srebernu kolajnu, i najzad u vojsci austrijskoj do nove organizacije vojnoga duhovničtva.

Ugarska. Štatut izradjen od židovskoga starovierskoga kongresa za vjerozakonsku autonomiju, potvrdjen je od kralja, i vlada obznanila dozvolu, da spomenuta konfesija polag istoga štatuta neka slobodno počima orga-nizaciju svoje autonomije. Starovierci mogu dakle sami za sebe sklapati obćine.

Njemačka. Od novijega vremena sve je češće čitati u listovih njemačkih po koju ekskomunikaciju nad ovim onim duhovnikom. Smutljivo dogodi se svaka, jer izobćenik ostane oporan i otima se dalje na svom mjestu; nu osobito smutljiv jest ovaj slučaj. U bavarskom selu Kiefersfelden na granici tirolskoj blizu Kufštajna mali župnik (kurat, vikar) Bernard govori i uči očito i javno proti odlukam saborskim. Zove njega preda se nadbiskup u Monakov — neide i tri put neide; po nalogu nadbiskupovu zove njega dekan njegov u Rosenheim, ali opet neide i triput neide. Nadbiskup dakle uzam sa sobom pobočnika kanonika i uzput iz Rosenheima dekana stiže dne 29. List. nedjelju u jutro o 7. uri u selo. Kad se u župnom stanu pročitala ekskomunikacija, a Bernard očitovao svoj prosvjed, reče nadbiskup da ide u crkvu služit sv. misu. Bernard primetnu: „Ide Vas kao nadbiskupa da služite kad hoćete; nu poslie Vas služiti ću ja!“ U župnoj crkvi nije se mogla obavljati služba, jer Bernard dočuvši iz Monakova za dolazak nadbiskupov dade dan prije naličiti po crkvi klupe i naredi službu u seoskoj tiesnoj kapeli. U toj dakle kapeli poslie mise objavi sam nadbiskup puku uz primjerenu besjedu ekskomunikaciju, i kaza mu ime novoga upravljatelja. Kad nadbiskup iz crkvice na vrata, pozdravi ga jedna stranka puka klikom: hoch! Nego pred crkvom čeka novi prizor. Čim nadbiskup stupi van iz crkve, Bernard obučen u štoli i roketi poče besjediti, neka nadbiskup čuje. Vani naime stojala dosta velika hrpa domaćega puka, što nije moglo stati u crkvicu, i naručena sa svih bližnjih stranah ljudstva, osobito težakah sa željeznice i iz rudah. Ota jača Bernardova stranka prekidala mu za svakom izrekom klikom: pravo! Nadbiskup nije dugo slušao, nego za čas poviknu: „Tko je katolik, neka odlazi odatle!“ i sbilja jedna stranka ode, ali druga tim zlobnije kliče svomu. Za ponedjeljak, prem radićak, naredi i oglasi Bernard u župnoj crkvi svečanu službu, pak sbilja pjevao misu i rekao propovied s obznanom, da on ostaje i služi svu službu kako i prije. Težaci staviše se opet, osobito s austrijske strane, a kaže se, da jim je obrečeno računati plaću za to dopodne kao da su radili. Imenovani od nadbiskupa upravljatelj nije pušten u crkvu od težakah, što mahom prijavi u Monakov. Nego obćina župna pritužila se je na okružnu oblast proti Bernardu, očitovala, da ga već nepriznaje za svoga duhovnoga poglavara, pak ište pomoć. — Okružna vlast pitat će vladu, dakle vlada mora skoro i tu nješto reći. A mora i sud. Jer dok je ono Bernard pred crkvom besjedio i prosvjedovao proti izobćenju, viknu jedan: „Dole s lažcem!“ „Dole s lopovom!“ Toga je Bernard tužio porad „uvrede poštenja u službi“ (Amtsehrenbeleidigung). — Bernard drži se na župi još uviek jednako. Prem je svakako smutljivo, veselije ipak za nadbiskupa prošla je dan prije ekskomunikacija nad župnikom u Tuntenhausenu. Dne 28. List. došao nadbiskup i obavio sa župnikom Hosemanom sve skoro istim redom, kako je naprvo o Bernardu pripoviedano, samo s tom razlikom, što se je taj opornjak (expater) pokazao od drhtavice obladan i puno mekši, a puk skoro vas složno očitovao radost, da je već jednom riešen zla, za koje je već dugo vremena smišljao sve

Digitized by Google

načine, kako bi ga se riešio. Drugi dan odmah upravilo je obćinsko poglavarstvo na nadbiskupa zahvalnicu. Nego Hoseman hoće u nedjelju da obavi župnu službu. Puna crkva puka sabrana čeka. Hosemanu nedadu oprave. Pravda se, dokle ga jake nečije šake spopaše i okrenuše kud se ide van. Ali je Hoseman to slutio ter naručio četiri oružana žandara. Da nebude u crkvi rugobe, izide puk van, ter s vana stade vikati: „Van! netrebamo službe od izobćena duhovnika." Hoseman morade popustiti. Ali je žalost, što je na pritužbu Hosemanovu vlada dosudila, da obćina mora priznavati njega kao pravoga župnika, ter obćinari neznadu drugčije pomoći se, van da drugamo idu na službu božju; a ima i Hoseman u obćini pristašah.

Berlin. U carevinskoga vieća sjednici od 23. Listopada imao je knez Bismark sa nationalliberalnim vodjom Benigsenom podulji razgovor, koj se je, kako se kaže, o tom vrtio, kako bi se vieću predložilo, da se uvede obligatorna civilna ženitba. Pruska vlada, koja nije tomu nenaklona boji se vrlo živih zaprekah, kad bi to pokušala provesti kroz zemaljski sabor. I bavarska vlada da je jako za takovu civilnu ženitbu, al da joj se čini nemoguće s tim u bavarskoj komori prodreti, da je dakle najsgodnije provesti to kroz carevinsko zakonarstvo; jer da to nije nikakva zapreka, što carevinski ustav takove nadležnosti neizražava. Ipak da se boji to pitanje potaknuti u saveznom vieću. Da bi dakle mnogo bolje bilo, kad bi carevinsko vieće samo u tom poprimilo inicijativu, te se predložio gotov zakonski nacrt — ali to tekar onda, kad se za to predobije većina carevinskoga vieća. Pouzdanici čine sve moguće, da takovu većinu prirede, i misli se, da će polučiti što namjeravaju. — Kasnije viesti kažu, da se ravno neće za sada učiniti predlog ob obligatornoj civilnoj ženitbi, al za to da se je učinio drugi predlog, koj mnogo dalje ide, naime da se kompetencija carevinskoga vieća protegne na svekoliko gradjansko pravo. Takovu predlogu da je većina jur osjegurana.

London. Rimokatolički prelati Irske sastavši se nedavno prihvatili su više resolucijah, u kojih osudiše i opet ono što su po više putih jur osudili, naime mješovito naučanje, jer je pogibeljno i vjeri i moralu, te prouzročuje samo razdor, nepokornost i nezadovoljstvo u zemlji. Nadalje pozivlju prelati one članove parlamentske, koji su njihove vjere, da se uzprotive svakoj političkoj stranci, koja bi pokušala Irlandiji nametnuti irreligioznu osnovu naučanja; oni si zadaše vjeru, da će se protiviti izboru svakoga kandidata, koj nebi bio za načelo konfesionalnoga naučanja pri rimokatoličkom pučanstvu, napokon mole za prineske, da se osnuje centralno učilište. Jošte opominju biskupi, kao od Boga postavljeni čuvari duševnih interesah pučkih, svoje obćine odrešito, da nečitaju knjigah, u kojih se načela i pravila njihove religije i njezinih službenikah izvrću i napadaju, ili prodiču načela, koja smieraju prevrnuti družtveni red i kršćansku ćudorednost.

Amerika. Svaki katolički list amerikanski i svaki čas zna javiti, da je za jako rastuće i napredujuć obćine katoličke u saveznih državah tu položen temelj crkvi, samostanu i školi, tu opet posvećeno i otvoreno. Od nekoga vremena dakle javljamo takove viesti evo na kratko skupa: Subota 16. Rujna: svečano otvorenje svećeničkoga seminara sv. Karla B. u Filadelfiji. Nedjelja: Posvećenje nove Bogorodičine crkve u New-Castlu po biskupu Domenecu. Temeljni kamen položen novoj katoličkoj crkvi u Astoriji (Loung Island) po biskupu Loughlinu. Rondout (New-York) položen temeljni kamen novoj njemačkoj crkvi sv. Petra po generalvikaru Staarsu. Jaspe (Dubois Ev. Ind.) položen temeljni kamen novoj katoličkoj crkvi po biskupu Vinceneskom. Houston (Texas): svečano posvećena nova crkva po biskupu Dubuis, zatim propovied, pontifiikalna misa i popodne krštenje zvonah. U Osage-misijah (Kansas) započeto zidanje nove crkve, koja slogom i nakitom ima biti u zemlji najljepša. New-Orleans: položen temeljni kamen za novu crkvu, i dne 8. List. posvećena dogotovljena crkva sv. Vinka. Des Moines (Jowa): položen temeljni kamen jednoj njemačkoj crkvi. Marion (Kentucky): otvoren novi kolegij sv. Marije po biskupu Louisvilleskom. O Fallon-Station (St. Charles Co. Mo.): posvećena nova crkva Bogorodičina po gener. vikaru Mühlsiepen. Qurincy (Illinois), svečano posvećenje kolegija franciškanskoga po biskupu Balteskom. Ahnepec, biskupija Greenbay zidje se jedna nova crkva, skoro gotova.

* *Što je čovjnk?* Mojses (resp Bog sam) uči da je čovjek prilika božja, a u knjizi Hiob zove se čovjek sin praha. Ova prosta i jednostavna istina čudnovato je prevraćana. Čovjeka zove Platon čudo i božje u djelovanju orudje, Sokrat malena Boga, Plotin gospodara sve imovine, Filemon povod svakoj nevolji, Herodot nevolju samu, Sofokles sliku, Pindar san jedne sjene ili utvore, Shakespeare sjenu jednoga sna, Aefhilos i Aristofanes zovu ga dnevni stvor, sin zemlje, drugi naprosto čedom žene. Dah i zvuk zovu njega mnogi grčki gnomici. Homer i Ossian prispodabljaju ga padajućemu listu. Aristotel zove ga malen svemir ili sviet, Göthe usuprot malenim svietom ludjakah (kleine Narrenwelt). Herder misli: „Životinji je čovjek vidljivo božanstvo na zemlji." Oertel zove ga zrakastom krunom stvorovah, niti angjeo niti vrag. U Schillerovih „Götter Griechenlands" jest čovjek od crvah prvi najplemenitiji ter u svojih umjetnicih gospodar prirode. Ovoga tanahnoga, nježnoga i prozračnoga Gallimathiasa sastavio je prepisač jednoga rukopisa (Zwettl) u ova dva versa:

O homo, si scires, quis esses et unde venires,
Nunquam gauderes, sed in omni tempore fleres.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 50. Tečaj XXII. U Četvrtak, 14. Prosinca 1871.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Bavarski ministar Lutz o dogmi papine nepogrešljivosti.

(Konac.)

Biskupi će jamačno jošte izkusiti, da su više obećali, nego-li mogu držati, kad su izrekli, da će se učinci nove dogme stegnuti lih na crkveno polje.

Proti svemu izvadjanju naperenu na ministerijalni ukaz od 27. Kolovoza, koje se osniva na tom, da se nauk katoličke crkve nemože mienjati, jer joj je od Krista kroz apostole predan vas sadržaj božje objave, jer je ona od Duha svetoga upravljana te s toga nepogrešljiva čuvarica i tumačiteljica objave, s toga da se ništa nova naučati nemože, da su tako nove dogmatičke izreke katoličke crkve ništa drugo van razvoj staroga poklada vjere, i da katolička crkva s takovih razlogah nikada nemože biti državi opasna — proti svemu tomu dosta je spomenuti onu izjavu u rečenom ministerijalnom ukazu, da državna vlada paritetične države neima prava kod svojih službenih činah stavit se na onakovo stanovište podložnosti pod kakvu vjersku izpoviest, s kojega bi stanovišta jedino mogla biti odlučna takova razmatranja, i s kojega bi kakov puko katolički od svih ostalih konfesijah nepriznani stavak vjere mogao biti temeljem za odluke o pravih inovjernikah.

To isto valja i o dokazivanju, da je onaj ukaz priznao nepogrešljivost crkve, tim dakle da je priznao i novu dogmu. Samo je to priznato, da si je crkva od njegda, dakle i onda kad je ustanovljeno sada valjajuće crkveno-državno pravo, pripisivala nepogrešljivost, nije pako priznano da bi države imale uzeti svaku i sliednju posljedicu one nepogrešljivosti, i to bez izpita i izbora.

Iz svega toga zaključuje ministar, da je onom dogmom sbilja došlo u pogibelj bavarsko državno pravo. Pa kako bi se toj pogibelji po njegovu mnienju imalo doskočiti? Samo promjenom dosadanjega zakonodavstva. Kako? zar da se providi o kakovih prisilnih mjerah? To nebi bilo svrsi shodno, nit bi se slagalo s načeli, na kojih počivaju današnje države. Doista je istinito, da neće kultusministar propisivati, što imaju katolici vjerovati ili nevjerovati. Jamačno, veli ako hoćemo, da dodjemo do mira, morat će se dati crkvi ona sloboda, koju ona traži boreć se proti placetu. Naravno da i državi mora biti s druge strane dolikujuća sloboda. Ona nemože da bude eksekutor onoj crkvi, koja se je sasvim otela izpod njezina upliva, država bi skoro bila njezin kmet.

U podpunoj neodvisnosti tako države kako crkve ima jedino nada za mir. To će se svakim časom bolje uvidjati. Težnja za takovom neodvisnošću neće prestati, dok se neizpuni. To vide razboriti i pravedni promatratelji i na strani crkvenoj, ili će do brza morati uvidjeti.

Promislite, da crkva postavi taj nauk, da je papa knez nad knezovi, da ima pravo, zakonodavstvo državno direktnim uticanjem korigirati, da je crkva gospodarica svim državam. Ona je sada sve tako uredila, da te stavke podigne na dogme, i da jim ako treba, pribavi praktičnu valjanost uzprkos dobromislećim, svomu knezu odanim katolikom. Ona zahtieva, da ne samo pojedinci, već i čitave države i njihove vlade primu poniznom vjerom ove stavke kano govor Duha svetoga (čitajte samo odgovor g. biskupa Regensburžkoga), i da po tom, ako uztreba, naredbe papine izvršuju sami na sebi.

Držite-li Vi to nemogućim, da će države tako postupati? Recimo, dogodi se, da koji biskup

Digitized by Google

zapovjedi svojim župnikom, da prodiču proti kakovu zakonskom predlogu od vlade predloženu, a da se koji svećenik nikako nepokori takovoj zapoviedi, pa da se sa službe skine. Može-li se misliti, da će ga država svojom vlastitom silom goniti od kuće i kućišta, zato jer nehtjede proti njoj prodikati? Dakle neodvisnost!

Toliko ministar. Mislimo, da su nas razumjeli vriedni štioci. Hotjeli smo im pokazati, što sve današnji državnici smatraju za opasno državi. Neima bo dvojbe, da je g. Lutz pokupio sve, što mu se je činilo najkrupnije ob odnošaju izmedju crkve i države. Taj odnošaj je vrlo mučno pitanje u sebi, a danas po gotovu, gdje je država počela na crkvu gledati priekim okom. S toga nećemo se usuditi pačati u meritornost toga pitanja, tim manje, da nebi komu na pamet palo onako držati naše mnienje kano nauk same crkve, kao što g. Lutz ono nastoji naprtiti samoj crkvi, pače označit crkvenom dogmom — barem dogmom in radice —, što se svidjelo reći kojemu novinaru. Dodat ćemo ipak njekoliko kratkih opazakah. Jedno, nije se čulo dosada, da je danas obstanak ikoje kršćanske države sbilja došao u pogibelj od načelah i naukah katoličke crkve, al su petroleuri i svi oni, koji uče slična načela, sbilja prava pogibelj države. Dokazuje dosta parižka komuna i svakdanje skoro radničke pobune. Morda bi bolje činili državnici, da se s one strane ogradjuje, odkuda sbilja pogibelj prieti?! Nadalje što je nauk crkve ob odnošaju izmedju crkve i države, to po načelih katoličkih imaju više izreći biskupske nego-li novinske izjave; no Lutz više drži do njekih novinah, nego-li do biskupah, veleći, da biskupi sada više obećaju, nego-li će moći držati. Mi kažemo otvoreno, da nam nisu po ćudi sve one novinske izreke, koje navodi g. Lutz; takovo je takodjer bez dvojbe bilo mnienje onih biskupah, koji su na koncilu zahtievali, da se prije rieši pitanje ob odnošaju izmedju crkve i države, nego-li se definira papina nepogrešljivost. Ovih danah izrazio je javno biskup moguntski baron Ketteler, da on nečita genevske korespondencije, jer mu se nedopada ona njeka pretjeranost i bezobzirnost. A ni Civiltà Cattolica nije jamačno sveto pismo. Što se napokon samih papinskih izjavah tiče: pape ravno nisu sliepi pri svem, što biva na državnom polju; već oni svraćaju države i pojedince na kršćanska načela, i osudjuju odrešito, što je tim načelom protivno. Oni nastoje očito, da stvore opet pravo kršćansko družtvo, u kojem žive i vlada jedan nauk Isukrstov, i po tom nauku jedna crkva, i jedna vrhovna glava. To valjda samo sobom nebi bilo za rod ljudski nikakvo zlo! Pa takovo je po prilici družtvo sbilja bilo u srednjem vieku, s toga nije čudo, da pape izjavljaju i nastoje izvoditi i danas ona načela. Al zato tu neima opasnosti ni za današnje države ni državljane inovjerce. Jedno, neima danas onih uvjetah, uslied kojih su pape vladali u srednjem vieku. Zatim ako pape izriču i danas bezobzirno stara katolička načela — jer prava istinita načela netraju samo od danas do sutra — to oni ipak respektiraju fakta. Jamačno neće papi na pamet pasti, da zahtieva od evropejskih vladah, neka izkorjene protestante itd., ili da jim otmu gradjanska prava ili i slobodu njihova kultusa; ali on će u načelu biti proti slobodi kultusa. Zašto? zato, da ljudi nebi mislili, da je to svejedno: vjerovao ti ovo ili ono. Istina izključuje sve drugo. A što se same države tiče, njoj nemože biti pogibelji od crkve, van tako, da crkva pomuti sviesti njezinih državljanah. Toga se očito boje državnici. Al kakva pogibelj? Crkva zabranjuje svojim članovom revoltirati, makar i oni i sva crkva s njimi trpjeli nepravdu i progonstvo. Crkva je očito pitomija od petroleurah. Ako bi pako većina gradjanah volila sliediti crkvena načela, nego-li ona, kojih se drže današnji državnici, što je u tom pogibelji za obstanak, slobodu i neodvisnost države? Neslavi-li se danas toliko volja naroda, i njegovih zakonitih zastupnikah?! Nije opasnost državi od crkve, al kad joj to ipak država predbacuje, onda je sjegurno opasnost crkvi od države. Listovom svakoga smiera zadala je Lutzova bogoslovska razprava velik thema. Čudnovato! Lutz je više putih očitovao i ovom prilikom svečano priznao: da niti je ministar pravi čovjek niti politički sabor pravo mjesto za razpravljanje bogoslovskih pitanjah, pak se ipak svaki put netom po očitovanju upušta bogoslovska pitanja razpravljat. Biskupi kažu, a kazao je svečanom prigodom i sam sv. otac papa (Alloc. 27. Oct.) da su pojmovi, kako jih protivnici, pak već isti organi državnih vlastih, kao n. pr. Lutz, očito podmiću saborskim odlukam — pojmovi krivi, zlobni; nu Lutz sveudilj dokazuje, da papa sa svojom kurijom i zaufanim bogoslovstvom misli i namjerava dogmom upravo onako kako on nju pojima, i kako je težnja po državu pogibeljna. Crkveni listovi bavarski pokazuju, odkle je Lutz naučio svoju bogoslovsku znanost, cituju naime iz spisah i časopisah Döllingerskih rieč po rieč izreke, kako jih je odanle povadio, a iz renskoga „Merkura“ po čitave komade na vlas jednake; a njekoji rekoše pače, da je po svoj prilici sva razprava iz Döllingerova pera. „Genf. Corr.“ odgovara ministrú: „Kada je g. ministar tako marljiv, da

Digitized by Google

ide potražit i dokazivat, da se naš list slaže s načeli svih onih nabrojenih velikih muževah i listovah, pak takodjer s istom papinskom stolicom: tada na tom priznanju i svjedočanstvu moramo mu iskreno biti zahvalni. . . A što se tiče pogibelji za državu, najveća pogibelj za nju stoji u teorijah od kršćanskoga zakona odmetnulih se cesaristah. Da se ovi placetom, konfiskacijom, liberalnim novinstvom i progonstvom crkve napinju uzdržati svoje gospodstvo i zakloniti luč istine, to se može razumjeti. Ljuti su, kad jim se kvari posao, kako i vuku pozornost pastira i njegova vierna psa mora biti nepriličņa. Kamo pako mudrost modernoga liberalizma vodi, to može sam g. Lutz i bez pomaganja Döllingerova najbolje vidjeti na parižkih razvalinah i požarištu. Nije mu drago čuti od nas: „oli kršćanski zakon i red oli propast svemu što obstoji.“ A nismo mi izmislili ove alternative, nego je nju postavila logika dogodjajah, jur praktično pokazana god. 1793. 1848, i 1871. Tko je dakle pogibeljan za samostalnost državne vlasti? Zar oni, koji žele i rade uzpostaviti kršćanski u svietu red, ili oni, koji politički i socialni prevrat stranom znatice stranom neznatice dižu i zomažu? Tko je po državu pogibeljan: je-li G. C. ili bavarski državni ministar Lutz? Odgovor prepuštamo mirno budućemu sudu poviesti!“

U hajci na jezuite služe novinstvu kano bič osobito od Lutza citovane izreke iz Čivilte i „Stimmen aus Maria Laach“; nego počimaju u Pruskoj ustajati čuveniji jezuitski pisci s javnim očitovanjem, da ni za jedan ni za drugi list nije odgovoran vas jezuitski red, kako svega reda u mišljenju niti nevežu svojim naukom i sudom. Štatut jezuitskoga reda, vele, kaže, da svaki član ima poštovati svaku, pak i pogansku političku vlast i njezine zakone, i da se jezuita neima pačati u politička pitanja: to je, što nas veže, to je, zašto i po štatutu našega reda mora biti kažnjen, tko bi drugčije radio. Tko će pravedan kriviti vas red, nad kojim stoji takov štatut, ako je morda ovaj ili onaj pogriešio?! A ima red u Pruskoj dosta svjedočanstvah i od vladah i od kraljah, da se je u tom pogledu vazda pohvalno vladao — itd.

Lutz goni dalje. Vika na dogma i ultramontanstvo kao golemu pogibelj državnu dobro njemu i patronu njegovu Bismarku služi, da odvrate pozornost od prave pogibelji za bavarsku i svačiju autonomiju iz Berlina.

O svjetovnoj vlasti papinskoj.

(Dalje)

IV. *Na drugi način može se pomoći papinoj slobodi.*

Grof Cavour prizna u ime svih prevratnikah, da papa mora bit neodvisan i slobodan, te uvjerava, da će crkva uživat ujedno s državom najveću slobodu, čim se proglasi s Kapitola slavno načelo „Slobodna crkva u slobodnoj državi.“ Taj nauk zavede žalibože mnoge i mnoge, koji misle, jer ne poznaju skroz i skroz duh prevratnički, da će ti odista, čim im podje za rukom sjediniti Italiju, nastojat po mogućnosti i radit za boljak crkve. Ali moramo izpovjediti, jerbo je istina, da se te dobre duše ne razumiju mnogo u te stvari: jer sve to nije nego gola sanja, tlapnja, bezsmisao. — Prevratnici neće i nemogu zajamčit slobodu crkve. Da je tim ljudem sbilja do toga stalo, zašto ne učiniše to ma barem u jednoj državi gdje vladaju, osobito kad bi si na taj način stekli mnogo prijateljah?! Ta oni rade baš protivno, pak nećeš-li da vjeruješ papi koji to kaže, a ti vjeruj bar tvojim očima. U čem stoji uprav sloboda crkve? Prvo: da crkva može bez zapreke naučat svoj nauk, viernikom pako slobodno slušati ga i obdržavati; drugo: da može utemeljivat razne koristne zavode, ti pako da mogu bez težkoćah ovršivat zadaću svoju, treće: da se poštuju i ciene njezini pastiri; četvrto: da joj je slobodno podučavat i odgojivat puk, a osobito mladež u duhu Hristovu; peto: da se štuju toli osobe koli stvari posvećene službi božjoj, nadalje presv. otajstva, obredi; da može po volji razpolagat imetkom svojim. Jednom riečju, da može slobodno bez ikakvih zapriekah sve zapovjedi i savjete ovršivat, što joj Hrist dade na korist i spas cieloga svieta. Može-li ona sve te dužnosti slobodno ovršivat, onda uživa tekar crkva pravu i zlatnu slobodu; ako ne, onda je robinja. Lako-li ti je sada odgovorit na naše pitanje. Pitam, gdje su ikad dozvolili prevratnici crkvi napomenutu slobodu, ili da nisu možda baš protivno uradili? nek djela govore. U Pijemontu zavladali prevratnici pod imenom kralja Alberta. Sve časti koli velike toli malene, svi poslovi bijahu u njihovih šakah, tako, da ih nitko živ silio nije ni s daleka, da crkvu nogami gaze i tlače. Pa kakvu je slobodu uživala crkva pod tom vladom? Prvu joj zadaše ranu, kad no iz dvijuh prvih gradovah nadbiskupe prognaše, ostale pako biskupe namučiše do volje; prvi članak zakonika, kim se priznaje katolički vjerozakon državnim, bi ukinut, a umješten drugi, kojim se isto pravo udieli protestantskomu. Ali još nebje dosta. Svi redovi, sve duhovne družbe budu ukinute, vas crkveni imetak zaplienjen. Jest, sloboda bje dozvoljena bludnicam, prevratnikom i sličnoj družini, a ne našoj svetoj vjeri. — Crkva je smatrala uviek svojom dužnostju naučat puk svete istine naše vjere, i dielit mu sv. otajstva. Prevratnici pako šalju oružnike u crkve, da, paze na svaku rieč, dà nebi čovjek vjerovao, ali je ža-

Digitized by Google

libože istina: poslaše uhode u izpovjedalnice, da saznadu što se tuj radi. Crkva je nadalje smatrala takodjer najvažnijom skoro si dužnostju podučavat mladež, ali dà nova joj vlada iztisnu sve svećenike iz svih školah. Prevratnikah vlada kriči i trubi „slobodna crkva"; nu zar stoji u tom sloboda, što dopušta da se dan na dan tišću knjige u kojih se napada svećenstvo na najprostiji način? Je-li to sloboda, kadno sve novine mogu psovat i ružit, kako jim se ljubi, naše bogoštovje? Stoji-li u tom sloboda, što dozvoljuje, da se najprostijimi baš odurnimi nagrdami ruži papa i biskupi, i sve što je dobro i sveto? Što razumjeva pod slobodom ta vlada, kad no se na kazalištih ruži i grdi naša ćudorednost, naša vjera, naši obredi? Ili nazivate-li možda slobodom, kadno zapovjedaju činovnici, da se pjeva „Tebe Boga", kad zahtieva razsvjetu grada i slična, dočim zabranjuje sviest pojedincu takova što počinit? Je-li to sloboda, kadno se želi i traži, da crkva dieli sv. otajstva, kad joj to nije dozvoljeno, ili kad traži dopust kakva pokopa, što ona ne može dozvolit, ili kad se zahtieva zajedničtvo groblja? Ili ćemo nazvat slobodom onu srdjbu, onaj jad, onu bjesnoću, kôm ju proganjaju, te ju žele izkorenit s lica zemlje? Dok budu djela vaših naporah takova, nemojte govorit o slobodi. Tako u Pijemontu. A ništa bolje nije postupala prevratnička vlada u Napulju, u Toškani, u Umbriji, u Romanji, u Markah; kamo stupi noga prevratnička, tuj su dogažena prava crkve, tuj je gnječena i sapeta u najtežje okove. Njezin je i samo njezin grieh, što se države, u kojih se još pred malo vremena nalazilo sve u najboljem redu i cvietu, gdje no vladaše mir, red, pobožnost, gdjeno se štovali zakoni, tako promieniše, da se mogu nazvati zemaljskim paklom. Ne ima zakona, što bi ti ljudi štovali, obiteljske sveze, što no ju nebi kadri bili razkinuti; svakomu je slobodno po volji grdit i dražit katolički puk, redovnike, svećenike, papu, biskupe, i ostale božje službenike. A vlada ne samo, da trpi sve to, već i podupire takva bezbožna djela. Promatramo-li dakle sve te junačke čine jasne poput biela dana, kako može bit još tuj govora o kakovoj slobodi? Pak uzprkos svemu tomu hoće još da joj se vjeruje, žalibože samo, da se našlo i nalazi još mnogo takvih tupana.

Napokon kažem, sve da bi i hotjeli prevratnici podat slobodu crkvi, oni nebi mogli to nikada učiniti. Isti dan, kad bi to odlučili, onaj isti dan velju im, izrekoše vrh sebe sud, poraziše sami sebe, do koljenah. Sve potajne družbe izjaviše očito „da neće nikad priznat duhovne vlade, koja nebi odvisila i od državnih zakonah, izjaviše naročito, da nije nit ikako moguće u sklad svesti slobodu crkve i današnju prosvjetu. Zato naviestiše rat crkvi s Luterom i Volterom, i zadat papinstvu smrtni udarac, ako je moguće. Zato im neprestaje drugo, van oli dopustiti slobodu crkvi, i tim padoše sami u jamu, iz koje ih nitko živ ne izvuče, oli pako vojevat proti njoj vječni rat. Ima još dublji razlog. „Slobodna crkva u slobodnoj državi" neznači drugo, što i sami priznaju, nego podpuno odciepljenje crkve od države. Ali onda kažem, u tom slučaju nije nit ikako moguće, da crkva uživa slobodu. Ili ćemo ju možda nazvat slobodnu, ako može vršit u zakutkih kako tako svoje dužnosti? Takvu je slobodu uživala i pod Neronom i Dioklecianom, ali svaki uvidja, da to ne bje ni sjenka prave slobode. Crkva je samo onda kad joj se ne stavljaju zaprieke, neka uzgaja u duhu Isusovom koli pojedince toli obitelji, koli družbe toli ciele države. Izreku tu moramo razjasniti jer zaslužuje, pak i ne bilo to po volji svakomu. Tvrdim dakle, da crkva smatra za svoju dužnost, te ju mora izvršivat, nastojat naime, da se njezin upliv širi po obiteljih i državah. Samo to valja dobro razumjeti. Nije zadaća crkve, da upravlja i da se mieša (valja dobro pamtit) u stvari i poslove, što no spadaju na državu, već je njezina zadaća, da ravna ljude živuće u državah, da im ona pokaže, kako im je vršit dužnosti. Ona ima pravo pačati se u sve državne poslove bez iznimke, svi državnici njoj su podvrgnuti, ona ima pravo da bude njihovom učiteljicom, ne u koliko su sve te stvari svjetovne, već u koliko spadaju i zasjecaju u vjerozakon. To mora ona učinit, jer je njezina najsvetija dužnosti. Ona ima pravo pačati se u sve državne poslove bez iznimke, svi državnici njoj su podvrgnuti, ona ima pravo da bude njihovom učiteljicom, ne u koliko su sve te stvari svjetovne, već u koliko spadaju i zasjecaju u vjerozakon. To mora ona učinit, jer je njezina najsvetija dužnost, i ako bi to s oka pustila, iznevjerila bi se svomu zvanju, iznevjerila vasionomu svietu, ona nebi bila više što mora biti: učiteljicom istine, odhraniteljicom narodah, vierna vjerenica Boga Hrista. Tko bi se čudio nad tim što dosele rekosmo, dokazao bi u tih stvarih svoje podpuno neznanstvo, dokazao bi očevidno, da nezna što je vjerozakon, da nije shvatio pravo zadaću crkve na zemlji. Jer kao što je svaki nas svojina Isusova, tako su i ciele države, i ciela kraljestva; zato i crkva mora, hoće-li u istinu da nastavi započeto djelo svojega utemeljitelja, nastojat i skrbit se, da podpunoma zadovolji svojoj zadaći t. j. da neradi samo o spasu i blagostanju pojedinacah već i cielih narodah. Zaključak je sliedeći. Sredstva, kojimi misle ta gospoda osjegurat slobodu i neodvislost vrhovnoga pastira jesu u s e b i bezbožna, luda pako i nemoguća promatramo-li njihov uzpjeh; radi toga nit ih smijemo rabit, nit nam je moguće: moramo dakle nastojat da uzčuvamo ono, što odabere sama providnost. Protivi se strasti! protivi koliko ti drago, sud je ovaj sud istine i pravice. —

(Sliedi konac.)

Prinos za poviest biskupije zagrebačke.

Od *Iv. Tkalčića.*

Pišući ob utemeljenju biskupije zagrebačke (Kat. l. br. 27—29.) namjera mi bijaše dokazat, da prvi bi-

Digitized by Google

skup zagrebački Duh, sa svećenstvom od kralja mu Ladislava pridruženim unesao u novu biskupiju, slovjensko bogoslužje. U arkivu kaptola zagrebačkoga fasc. 95. nr. 16. nalazi se red sinode zagrebačke od god. 1570., koj nam pruža opet **novi dokaz**, da je u biskupiji zagrebačkoj slovjensko bogoslužje uživalo ista prava, koja i latinsko, jer u stolnoj crkvi zagrebačkoj pred samom sinodom pjevala se služba božja i latinskim i slovjenskim jezikom dva dana, treći pako dan svaki ju čitao na tihom bilo na latinskom il slovjenskom jeziku. Učeni pisac pišući o „bogoslužnom jeziku biskupije zagrebačke“ (Kat. list 1864. str. 124.) mnije da glagolite bijahu pozvani u biskupiju samo radi nužde, t. j. radi nestašice latinskoga svećenstva. Regestra župah od g. 1501. (arkiv kaptolski fasc. 67. nr. 6.) protivno dokazuju. Za čudo je kako je početkom XVI. stoljeća biskupija zagrebačka obilovala svećenstvom, jer u malih gradićih kao Samoboru, Križevcih i Ludbregu nalazimo po sedam il osam svećenikah, pa ipak uz toliki broj svećenstva, dolaze u istom regestru i popi glagolite. Nemislim ni sam da je u biskupiji zagrebačkoj slovjensko bogoslužje bilo gospodojuće, jer mu onodobne okolnosti nebijahu prijatne, al svakako unešeno je u nju zakonitim putem i uživalo ista prava koja i latinsko. Tečajem vremena, a osobito od kako su Ježuviti otvorili učione u Zagrebu nestalo je i slovjenskoga bogoslužja. Za sada budi dosta objelodanit samo red sinode od g. 1570.

Ordo servandus in synodo, quae Dominica Reminiscere proxima in hac alma Ecclesia habebitur:

Sabbato ante dictam Dominicam circa horam completorij, singuli archidiaconi vicearchidiaconos et Plebanos suos, qui tunc convenerint, eos vero qui ipso sabbato non venerint, sequenti die Reverendissimo Domino praesentare debebunt. Ibi Reverendissimus Dominus eos de quibusdam necessarijs monebit.

Primo die agenda.

Die Dominico Reminiscere in ipsa Aurora ad Matinam misam pulsabitur, qua finita, **Croatica lingua summum Altare de sanctissima Trinitate Missa decantitur**. Qua finita statim summa missa de die cantabr, post cuius finem (nam Horae Canonicae eo die etequentibus duobus in sacrario per Praebendarios ditur) ad sanctam synodum pulsabitur, et caeremonia synodales in sanctuario scamnis et tapetis adornateragentur. Reverendissimus Dominus suum faldistim habebit ante summum altare, a dextris domini electus quinqueeclesiensis sedebit, a sinistris domi prepositus Galgocensis. Post hos procurator Abba Toplicensis. Mei domini Capitulares a dextris et a tris iuxta suum ordinem ac senium sedebunt. Post tulum sedebunt Vicearchidiaconi, secundum ordinem procedens suorum Archidiaconorum, ita ut Vicearcaconi domini Praepositi primum locum teneant, ini Cathedralis secundum, et sic deinceps.

Postea sedebunt plebani, secundum eum ordinem, quem a suis Vicearchidiaconis servari viderint.

Tandem sedebunt Praebendarij et alij sacellani, qui aderunt, Regularibus autem separatus locus dabitur.

Praeterea erunt Assistentes more solito, et duo qui Letaniam decantabunt, vniuerso clero respondente.

Omnibus igitur sic rite dispositis, incipient synodales caeremoniae, prout in pontificali continetur.

Quibus finitis sublector orationem latinam habebit. Qua finita Reverendissimus dominus praecipua illa capita in sinodo denuo publicanda, Latine, Sclauonice et Croatice scripta distribuet, et ex suggesto in ipso sanctuario sito, explicare incipiet.

Quibus pro aliqua parte finitis et benedictione data, primae diei actus absoluetur.

Secundo die.

Summo mane, ut die precedenti ad Matutinam missam pulsabitur, qua finita, **Missa de patrono huius Ecclesiae Croatica lingua cantabitur**. Postea summum sacrum cantabitur, quo finito omnes sedebunt ut priori die, et caeremoniae similiter peragentur. Quibus finitis Reverendissimus dominus dictorum capitum explicationem continuabit lingua vernacula. Quae quidem Capita siue articulos Plebani a suis Vicearchidiaconis Sclauonica et Croatica lingua describere et perpetuo prae oculis habere tenebuntur.

His absolutis et benedictione data, secundae diei actus finietur.

Tertio die.

In templum conuenietur, sacra celebrantur ut prius, nisi quod lingua Croatica missa non cantabitur. Sedebunt ut priori die, et si quid Capitum residui fuerit, Reverendissimus dominus explicabit, postea fiet processio ad aliquod vicinum Templum.

Ac ubi processio reuersa fuerit, caeremoniae incipient.

Quibus finitis per Dominum Lectorem huius ecclesiae omnes ex Regesto vocabuntur, et singuli Archidiaconi suos Vicearchidiaconos et plebanos in medium adducere tenebuntur.

Ibi exclusis omnibus secularibus ad reformationem morum necessaria exhortatio proponetur.

Deinde benedictione data, in pace dimittentur.

Die Dominico praedicto populus in Cathedrali templo sacra, concionem vero in Monasterio sancti Francisci audire poterit.

Sciendum etiam, quod Judices synodales, singulis illis tribus diebus post prandium conuenient, et si quae causae emerserint, eas reuidebunt.

Judices sinodales delegati

Rssmus D. Quinqueeclesiensis. D. Vicarius in spiritualibus. D. Lector. Archidiaconi Cathedralis Bexin Warasdinensis (L. S.)

Georgius Heresczny, vicarius ecclesiae Zagrabiensis de mandato Reverendissimi Domini Episcopi et Bani. m. p.

Digitized by Google

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. gosp. nadbiskup dostojao je imenovati za nadbiskupskoga povjerenika za vel. gimnazij i veliku realku u Zagrebu preč. g. kanonika Franju Huszara.

— Za prvašnjega još magistrata bi odlučeno, da se zavjetni gradski kip bl. bogorodice na Markovu trgu zamjeni novim, umjetnim, pak se je u to ime osobitim nastojanjem gradskoga načelnika pokojnoga Frigana i župnika pobiralo po gradu dobrovoljne darove i nabrala se liepa svota. Prigodom pripravah za svečanosti o zadnjem pohodu nj. veličanstvah u Zagrebu srušen je stari kip, a potle odlučeno, da novi naručeni neka i nebude već postavljen na staro mjesto, nego neka bi se postavio na trg sv. Katarine, kamo bi zlo pristao, i zato najkasnja odluka odredila ga je na trg kaptolski. Koliko nam kaže izvještaj objavljen u novinah o sjednicah gradskoga vieća, došlo je već da bi se kip, vrlo umjetan i krasan, imao postaviti; ali da bi na trgu kaptolskom samo onda liepo stojao, ako se sa sredine ukloni kapitulska viećnica. Zavjet je gornjega grada iliti varoša, od onda, dok je stojao kano svoja občina sa svojim magistratom, ali ako se misli, da zavjetni kip varoški u gradu sad ujedinjenu u jednu občinu može stojati na svakom mjestu, tada je prava pravcata istina, da bi na trgu kaptolskom najljepše pristao, i to zasbilja samo onda, ako bi se uklonila viećnica. Čitamo, da se je za to sl. gradsko vieće s preč. kapitulskim stavilo u dogovaranje. Nego koliko čujemo, ište gradsko vieće od kapitula naprosto, neka ruši svoju viećnicu i ujedno gornja kapitulska vrata, koja kuća središtnomu providniku kapitulskomu služi za stan. Da bi se viećnica uklonila, to su već stare želje i osnove, pak i za gornja kaptolska vrata tim većma jer su već sva druga srušena. Nego velik se trošak hoće za samo rušenje dvijuh kućah, a još veći za neobhodno potrebito novo zidanje, i zato sudimo, da dogovaranje mora biti malko težje, nego se je morda mislilo. Ali je jošte jedno, što gradsko vieće na ovoj strani snuje. Spomenuti izvještaj kaže, da se je sl. gradsko vieće stavilo u dogovaranje s preuzv. g. nadbiskupom, kako bi se čelo prvost. crkve razokrilo, to jest srušila se zidina prednja sa srednjom kulom i onim krilašcem nadbiskupskih dvorovah, gdje sada stoji knjižnica prvostolne crkve, a napravilo nješto nova liepa i preliepa. Biskup Alagović jur bio je dao nacrtati osnovu za takovu obnovu, nego se je nakana razbila jošte za njegova kratka biskupovanja, i samo je ostavio zakladu za popravak starih zidinah. Prilika nam je kazati sada, što čusmo iz ustiuh stranjskih učenjakah, koji Zagreb i prvostolnu crkvu pohodiše. Nesgoda vremenah učinila je tako, da je gotovi severni zvonik prvostolne crkve morao propasti i svoju stranu ostaviti okrpanu i nakaženu, a južni, koji danas stoji, da je ostao nedozidan. Po tom svaki poznavalac, kad je priznao vanjsku i kamo jače nutarnju ljepotu crkve, požalio je nakaženo čelo crkve, koje i liepo vratište slabo poljepšava. I kad bismo pripoviedali Alagovićevu osnovu, uletio bi nam stranac u rieč, rekši: dobro da nije izvedena. „Škoda što je i ovoliko novinom i neprikladnim krpežem malko naruženo. Okolo ovakove starine, kakova je crkva, dobro stoji starina, i samo bi starinu od zuba vremena trebalo čuvati. Kad bi se ova kula sa svojim zidom srušila, morale bi se tada srušiti sve kule naokolo, pak i zadnji ostanci starine; a otvorenjem čela crkva ne samo da nebi dobila nego bi izgubila od svoje ciene, osim ako mislite graditi zvonike i pročelje polag ostaloga sloga crkvenoga urediti. Ali ni tada nebi valjalo dirati u ovaj stari četverokut okolo crkve." Tako reče i Francez i Englez i Niemac itd., pa kad su čuvši ovako ugledan i složan sud navikle oči počele oštrije promatrati, moradoše si spočitati, kako same nisu prije tako mogle dosuditi, tako je bliz i naravan taj sud. Graditi zvonik i što bi onda još trebalo dogradjivati i pregradjivati, za to se hoće prijatnije okolnosti; a snovana osnova? Osim rušenja i novoga gradjenja pred crkvom trebalo bi graditi još novu sgradu za knjižnicu, a najzad izmed svega troška i nove ljepote izašao bi po svem sadašnjem izgledu razmjer jako naopak. Sudimo dakle, da će tu dogovaranje brzo prestati, a moramo reći da niti nemožemo pravo razumjeti, što bi u ovom slučaju imala značiti rieč „dogovaranje." Gradsko ovo vieće osnovalo je divnih osnovah: za vodovode, za obnovu župne crkve, više njih za obćenito groblje, više njih za škole itd. pak nekakova huda sudbina neda nego do osnove ostanu samo osnove. Za ovu oko matice crkve može najmanje žaliti.

Ugarska. Odgovor ugarskoga sudskoga ministra na upros: zašto su po Pešti razganjan radničke skupštine i što je sa zatvorenimi ljetos (Lipnja mj) vodjami peštanskih radnikah? priča čudnih stvarih ob osnovah komunističnih. Ministar pripovieda kako je iztraga iznesla na vidjelo: da članovi radničkoga družtva stoje u savezu s vanjskimi, vodje osobito s genevskim internacionalnim viećem i preko njega s parižkom komunom. Kažu to sve ulovljena pisma. Ugarskim cilj bijaše kakov i drugim drugud: srušiti obstojeću vladavinu i postaviti pučku državu; a polučiti cilj bilo bi najlaglje, kako svjetuje jedno pismo iz Pariza, ako se na nevjeru nasnubi vojska i podje za rukom zaokupiti najprije budimsku tvrdjavu, odakle bi uljene bombe gospodskoj Pešti posvietlile u grob Poglavita načela buduće pučke države proglašivana su ova: Sva zemlja i imanje postaje skupno blago i pod skupno spada gospodarstvo. Plemstvo, svećenstvo i gradjansko bogataštvo mora propasti, paće polag riečih jedne proklamacije morao bi i

Digitized by Google

Bog sači sa svogá stolca. Težakom i slugam po ladanju bi naredjeno, neka marljivo paze, pamte i bilježe, koliko gospoštije nose, da se pri novom uredjivanju bude mahom moglo sve znati i skupno gospodarstvo brže pognati. U Pešti bilo se sklopilo takodjer družtvo „glava-radnikah“ (to jest, koji će glavom raditi), a to je pisati ili barem razpačavati na sve strane knjižice, obznane i naputke. Tako se sklopio bio u Pešti i „klub socialistički“, sa zadaćom izučiti i izvješbati apoštolah, koji bi po zemlji naučali i širili nauke; pak je sbilja takovih apoštolah razpošiljano iz Pešte, da radnike bune i strike prave. Ulovljena pisma kažu, da je više članovah peštanskoga radničkoga družtva stojalo u savezu s vrhovnim viećem u Londonu, Genevi, Novom-Yorku, Bruselju, Curiku, Berlinu, Braunschweigu, Hamburgu, Eisenachu, Reichenbergu, Gradcu, Bečkom-Novom-Mjestu ili pravije s tamošnjimi agitatori družbe internacionalne. Po Ugarskoj pako naredjene biše područnice u Starom Budimu. Novoj Pešti, Kapošvaru, Sigetu, Oravici, Temešvaru, Aradu, Starospatku, Požunu, Šopronju i Osieku. — U Ugarskoj eto napregla se sva komunistična vojska i spravila se bila na čudesne zadaće, za koje je preslaba, jer slabo u toj zemlji ima radilištah i radnikah, i jer bi zemlja bila spodobnija za seljanske bune. Ali se je kako pisma kažu, hvatalo u kolo sve služinstvo, težačtvo, pak i sve siromašno gradjanstvo. Nije se moglo prigodom pitanja i odgovaranja ministrova sakriti, da komuniste imaju prijateljah i u saboru, a lahko da i po visokih vrhovih. Je-li ugušeno već tim, što se znade sve njihovo pletivo, kud je prepleteno, i što su vodje pozatvarani, to je drugo pitanje.

Beč. „Starokatolička“ obćina sastavila se i uredila, i objavila svoj obćinski ustav, naravski vrlo slobodan. Službena obznana govori ovako: „Za temeljno načelo prihvatio je odbor osnov protestantske obćine, po kojem vlast drži ne župnik nego načelnik vierske obćine. Ne pred duhovnikom nego pred načelnikom polažu članovi obćinskoga starešinstva zakletvu: da će nutarnje i vanjsko dobro obćine po svom najboljem znanju i po duši čuvati i pomagati. Župnik jest ravno stalni član starešinstva, nu neupravlja, pače nesmie nikada biti izabran za kakova častnika. Obćina se ima brinuti za pristojnu obskrbu župnika, ali zato mora on krštenje, vienčanje, misu za pokojne i sprovod, kako u obće svaku duhovnu službu obavljati bez plaće, jer prvobitni duh kršćanski, kojega se starokatolici tvrdo drže, nepozna posve nikakove štolarine niti misnoga štipendija. Bogatim ostaje ipak prosto, ako hoće, starokatol. duhovnika darivati, ali zato neima za nje iznimke, nego crkveni čini ostaju za svakoga jednaki, bez svake cifrarije. Pravilo za upravne izbore primljeno je takodjer za izbor načelnika, samo su ženske od aktivnoga i pasivnoga izbora izključene. Broj članovah u obćinskom starešinstvu ustanovljen je za malene obćine najviše 15, od svakih 100 dušah po 1. Ako bi se autonomna kat. vierska obćina razprostranila, tada je obćina politička skupa i vierska, a u velikih gradovih luči se na manja okružja polag političke uredbe. Obćina sama si izabire župnika, koj pred izborom ima za probu reći jednu propovied, i ako bi se poslie zapetljao, može biti skinut. Obćina šalje svoje zastupnike na izbor biskupa, svjetovni zastupnici na sinodi imaju svoj stolac i glas odlučan, takodjer u dogmatičnih pitanjih. Odbor „za akciju“ nada se, da je tim putem moguće svu sredovječnu gradju rimske hierarhije prevrnuti i skršiti.“ To je dakle taj balvan za rimsku hridinu. Zaista, to su najmanje pogibeljni Rimu neprijatelji. A osnov nemoj misliti da ima jur gotovu gradju, nego ima istom gradju skupljati. Čitamo, da je jednomu dobru znancu Antonovu pošlo za rukom pogledati u imenik (status animarum), pak je nabrojio 41, što je malko manje nego 20.000, kako se je naprvo hvastao Anton, da jih sigurnih broji u Beču.

Bononija. Profesor Knoodt u Bonnu predade na gradsko vieće u ime starovierskih suspendovanih duhovnikah prošnju: neka bi jim dala obćinsku kraj groblja kapelu za služenje mise. Nego je u vieću ustao proti tomu pravoslovni odbor, a uzanj pristala takodjer većina. Juriste obrazložiše svoj predlog za uzkratu ovako: „Knoodt profesor ili još vaviek stoji u krilu kat. crkve, a tada se kao svećenik mora pokoravati naredbam svoje duh. oblasti, koja ga je suspendovala ter neobavljati nikakove svećeničke službe — je-li po pravici suspendovan, to suditi nije stvar obćinskoga vieća, nego ono ima samo poštovati odluku u tom jedino vlastne crkvene oblasti — ili opet Knoodt stoji izvan katoličke crkve, a tada može svećeničku službu javno obavljati i dozvolu za javno obavljanje tražiti samo onda, ako dokaže da spada u viersku od države kao takovu priznatu od katoličke crkve razlučenu družbu, i da je za nju povlašten viersku službu obavljati.“ Glasovalo se je uz prozivanje imena; i tako se zna, da je 1 protestant glasovao proti prošnji, a 3 katolika za nju. Dogadja se slučaj, da protestkatolici uzkrate župnu crkvenu daću, a načelnik obćinski dosudi da moraju. Na pritužbe odgovorila je najzad i pokrajinska vlada, da daću moraju plaćati, dokle god nisu prestupili u krilo drugoga vjerozakona; jer protestkatolici da nisu još nikakova zakonom priznana vierska družba, niti imaju posebnih obćinah.

Rim. Dne 24. Stud. držao je sv. otac papa opet konsistorij, u kom je imenovao preostale za Italiju biskupe. Židovi i prevratnici upraviše na sabor prošnju sa 9570 podpisah za prognanstvo jezuitah; usuprot kola prošnja, za koju se kaže da broji jur 33.456 podpisah, neka jezuiti ostanu u Rimu. — Čudan za puk rimski pojav prikaza se prvi put na nebu na dan otvorenja parlamenta 27. Stud. ter je izazivala na bregove

Digitized by Google

po velike hrpe gledalacah. Vidjeti je naime po danu žarku zviezdu. Starci se mahom dosjetiše da je to ona ista zviezda, koja se prikaza na onaj dan, kad je Grgur XVI. pred kulom S. Angelo dao pogubiti više razbojnikah urotnikah, porad šta dogodi se u puku svadja i krvarija. Sada od gledalacah na trgu Barberini jedni mašu glavom i govore: to je znak, da je osveta božja blizu; drugi opet viču: ne osveta, kakova osveta? nego je to talijanska zviezda (stella d' Italia). Prepirka dokončala se krvavim kreševom. Učeniji pripoviedaju, da pojav ote zviezde astronomi previdiše i obznaniše, drugi opet vele, da je to samo danica (Venus), koja na dobe zna upravo po danu pokazati se veća i sjajnija.

Pariz. Nadbiskup pariški Guibert dobio je od sv. otca pape preko nuncija kneza Chigi na dar zlatnu palicu biskupsku, a na daru zahvalio se nadbiskup posebnim pismom, u kojem pripovieda vas roj čuvstvah, koliko jih je dar u njem probudio, a najviše iztaknu: poslie kakovih dogodjajah nadbiskup parižki dobiva palicu pastirsku, jer mu je to u orobljenoj crkvi za sad još jedina, pa tko mu ju i u kakovu položaju dade. Nadbiskup došao je sa stare svoje stolice Tours u Pariz 20. t. mj. i dao se ustoliti samo uz tihu crkvenu svečanost, jer je izprosio od vlastih da samo tako bude.

Amerika. O strahovitom požaru grada Chicago piše odanle jedan katolički duhovnik na „Genf. Corr.“ da je uz najveće sgrade i zavode gradske izgorilo puno crkvah i zavodah katoličkih. Kako je iz „grada drvenih kolibah“ vatra podjarivana silnim vihrom i buktinjom iz zločinskih rukah, i kako jedan morski kapetan dokazuje, da je grad zidan od nekakva uljena kamena iz okolice, pa zahvatila maticu grada, badava se je gasilo i iz topovah prolamalo po čitave redove i četvorine kućah, biesnio je oganj, dok se sam nije zaustavio tim većma, jer je generao Sheridan morao obratiti skoro svu vojsku i policiju za čuvanje oslobodjene od vatre ili od nje još netaknute imovine, pak na hvatanje palikućah i razbojnikah. Riečju: što u gradu bijaše velika, malo je šta spašeno, osim na briegu. Za Europejca, koji nije čuo ili sam vidio, kako su gradjeni veliki novi amerikanski gradovi, nedokučljivo je, to da je za 9 morskih miljah prostorom pogorilo grada. Tako osim do 50 protestantskih pogoriše još i ove katoličke crkve: na južnoj strani Sv. Pavao (stari Franciško), sv. Ludovik, sv. Marija s biskupskom rezidencijom; na severnoj strani: crkva sv. imena ili stolna crkva, sv. Josip benediktinska, crkva preč. začeća, i liepa velika crkva sv. Mihovila oo. redemptoristah. Zatim pogoriše kat. zavodi: akademija školske braće, samostan Sisters of Mercy, sestarah benediktinkah, dominikankah, dobroga pastira, i mnoge katoličke škole. Benediktinci i Dominikanci sve izgubiše: crkve, samostani i škole sada su jedna razvalina i paljevina. Njemačka strana grada pogorila je sva i Niemci sve izgubiše, a tako s njimi i Česi, kojih tu žive velik broj. Kranjci se biše na svoju sreću već drugamo iz toga grada preselili. Ostalo je bez kuće i kućišta na stotinu tisućah, ili kako gore spomenuti dopisnik javlja, oko 150.000, a kvar računa se i do 500 miliunah dolarah, dakle oko jednu miliardu forintih. Dosad je izkopano iz razvalinah oko 240 mrtvih tjelesah. Tri puta gorje, da nebude odvažnosti generala Sheridana, koj je ob svojoj domisli i vlasti mahom proglasio obsadno stanje i prieki sud, a za bezdušnike, koji o ljudskoj nuždi i nevolji hotiše obogatiti ter svake vrsti živežu grozno počeše nabijati cienu, proglasio strogu naredbu: ako bi se koji uhvatio da bi samo komad kruha po dražjoj cieni prodao, nego bijaše prije požara, ili da je porad ove naredbe obustavio prodaju, da mahom gubi svu zalihu i još za svoju glavu pada pod pedepsu. Listovi liberalni, osobito nekoji englezki, psuju generala da su mu naredbe kako samovoljne tako i brutalne; ali od vlade svoje republikanske, zaista liberalne netreba se bojati ukora, a Chicago blagoslivati će njega. Valjda bi bio moraočekati, makar i tjedne, naredbe od vlade, što ima činiti za požara i razbojstva, kako bi bio koji Englez ili kakov englezke hladnoće paragrafski junak. Pomoć ide sa svih stranah; ali bojati se je da će do 70.000 preko sve zime morati o pomoći prebaviti.

O skorooj mieni godine prosimo plaću za list i za staru i za novu godinu, pri čem osobito spominjemo stariji zaostatak. Strogo je svakud u svietu pravilo novinarsko, da se list šalje samo tko je naprvo platio i dotle dokle je plaćeno, što je navadno zabilježeno na naslovnici. U Zagrebu, gdje je kod svih listovah više manje bivalo „po domaću“, čitamo sad na koncu ove godine u pozivnici svakoga lista opomenu: da se domaći stari običaj dokida i uvodi ono strogo moderno pravilo ostaloga novinarskoga svieta. To bi pravilo i za nas bilo puno naredno i lagodno; a spominjemo to osim razloga takodjer naših neprilikah i obzira na druge listove još kao odgovor na spočitnice, jer nam je iz našega publika spočitano, zašto neradimo kako drugi pametni sviet radi, rekši: neka štioc zna, dokle je platio, i pročaja. Mi to znamo, i svaki štioc može drugčije dobro znati, dokle je platio; a ona bilježka na naslovnici služi drugud najveć za ravnanje ekspedicije. Pak bojimo se da bi i poslie svečano proglašene naredbe naše i potle ostao onaj veliki i dugi stari „ali“; zato zasad još budi dosta ovaj naš ponizni pripomenak. Što po svaki način prosimo, jest, da nam se prijavi tko od nove godine nije naumio držati lista, ili komu se kojim god načinom bude obustavio, a misli ga držati. Pošiljke neka budu po naputnici (Anweisung).

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 51. Tečaj XXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

U Četvrtak, 21. Prosinca 1871.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Internacionalci.

„Radnici svi složno u toj i toj tvornici krate se dalje raditi, dok jim se nepoveća plaća“ tako je od neko doba vrlo često slušati glasove. S prvice čitaju se takovi glasovi kao šaljiva novica na zabavu i veselje; ali glasovi bivaju gušći i krupniji: neima sada skoro znatnijega grada u Europi, da se iz njega nejaviše glasovi o „strikovanju“ radnikah od najviših do najnižjih vrstah i posalah. I dok je sloboda sbora i govora jači pustila mah: radnički sborovi, klubovi, skupštine i strke kažu i više, nego može biti šala, i kad je osupljeni sviet pozornije uzeo motriti, opazi da je tu dobro proračunana i tvrdo sglobljena organizacija, gonjena tajnom silom. Opazio je sviet, da se tu već neište samo groš poboljšice u plaći i koji časak više odmora, nego da se tu ide za većim i zamašnijim ciljem. Pokret sada je već svietski, iz njega kaže se poglaviti cilj gibanja socializam i komunizam, a vodja mu vrhovna vieća „internacionalnoga“ družtva u Londonu i Genevi. Internacional nije stvorio socialne bolesti, nego je ova bolest rodila njega, i u njoj mu stoji sva snaga. „Učitelji moderne znanosti oslobodiše nas straha od pakla, i hvala jim, jer nas izbaviše iz jedne velike sljepote; ali u isti mah kad i pakao zatvoriše nam takodjer i nebo. Dobro kad je tako: mi hoćemo sada zemlju, pak ćemo ju i imati.“ Ove rieči izušćene prije malo godinah u Frankfurtu na skupštini i često opetovane poposve točno označiše položaj današnjega internacionala napram modernom družtvu. A tko je radnikom zatvorio to nebo? Tko je, kad bi ubogi radnik spomenuo dušu svoju i vierske si dužnosti, govorio njemu: da se vjerom u poslu ništa nedobiva, da vjera u poslu i dobitku samo smeta? Tko se je rugao radniku i nahustio čitave čete neka mu se rugaju, ako je svojoj nevolji potražio utjehe u molitvi? Tko mu je neprestano puhao u uha, da je drugi sviet luda misao za ludjake? Tko je naučao sustavno i neprestano, da je sve laž, što crkva uči? da su vierska čuvstva predsude odhranjenjem zasadjene, i da za pametna čovjeka neima prečjega posla, nego je čupati iz srca takove sanje? Tko je radnikom rivao u šake nauke jednoga Moleschota, Buchnera, Vogta itd.? Tko jim je za skupštine podavao geslice i slao rovare, koji će besjedu voditi? Tko je kipeći od biesa i mržnje na vjerozakon hustio svu tu vojsku na boj proti katoličkoj crkvi i svakoj pozitivnoj vjeri? Tko? Gospodari, novčarski boljari, bogataši i mogućnici, koji porad svojih osnovah, porad svoje težnje vladati svietom odlučiše razrovati i prevrnuti stare temelje ljudskoga družtva, koji povrgoše vjeru u Boga i njegovu providnost i zakon, i zatajiše u sebi dušu, pak zatorni boj pognaše proti crkvi i vjeri. Nije se proti zakonu božjem nikad najprije puk pobunio, nego se najprije pobuniše bogataši i mogućnici. A dok je vjera tvrda u množini, u velikom množtvu puka, nije misliti na konačnu pobjedu nad crkvom; zato se pokrenuše sve sile, zato se ustrojiše čitavi veliki sustavi, koji iz puka vjeru gone, navještajuć, da samo onda ljudski rod može biti sretan, ako se oslobodi duhovnoga tiranstva. Najviše nišanilo se je pri tom na obraženije i učenije vrste radnikah, po kojih se je onda na nižje vrste djelovalo. Pokret zanihan napredovao je divno. Tko je pozornije motrio pokret, mogao je opaziti ljudih, koji u bogataške palače, višje i iste ministarske urede ulaze tako zaufano i hrabro, kako i u radničke sborove i skupštine. Moglo se je opaziti, da ima junakah iz radničkih skupštinah koji se junače takodjer u saborih zemaljskih, i da je ne malo takovih junakah ili zasjelo na stolac visoke

Digitized by Google

službe ili dobilo u ruke vrlo plodovitih špekulacijah. Čudnovato se pri svem tomu činilo, kad bi se opazilo da je mahom razvikan za rovara i prevratnika, ako je tko ponukan ljudskim čuvstvom pred sviet izašao s praktičnom osnovom: kako bi se nevoljno stanje radnikah dalo poboljšati. Praktične osnove nemože biti a da nekaže: vi, koji veliku korist berete od radničkoga râda, vi prvi pustite od svoga dobitka nekoliko dobitka njim; vi, koji možete jer imate vlast, dajte nješto za njihovu polakšicu naredite; vi koji imate preobilja, dajte štogod u zaklade za podporu porodice njihove! Ali to je što imućnici, mogućnici i oblastnici, namareći ni za nebo ni za pakao ni za dušu smatraju da je stoprv prava rovarija i prevrat. Praktična osnova nemože biti da nerekne: Gospodo kapitaliste, koji radnike svoje držite samo za žive makine, da vam kapital grnu i gomilaju, koji smatrate radnike za blago svoje, robu svoju — nemojte tako, nego se sjetite da su ljudi i ljudski s njimi postupajte, jer ako izgube pod pritiskom stradanja ljudsku ćut i postanu neljudi, borme će neljudski okrenuti oni postupati najprije s vami, i kolika jih raste dan na dan veća vojska, od neljudskoga gibanja silne vojske znao bi strepiti vas ljudski rod. Ali se je takov govor smatralo vazda za bunu i rovariju, koja proti redu husti masse, i zvalo policiju, neka takove pisce i govornike goni i spise jim globi. Nije dugo postojalo vrieme slobode: prikaza se svietu taj svietski pokret u svoj strahoti; a zabrinuta je i revolucija, koja je tu revoluciju sastavila i izvješbala; jer je postala neposlušna, okrenula svojim putem i na svoju radi ruku — po svom je mozgu i srcu počela navratce goniti revoluciju. Prama tomu čedu družtvene bolesti i gojenčetu modernoga liberalizma počeše liceralci tajiti savez s njim. Domislio se pače liberalizam, da tim savezom pokrivi mrzku jim katoličku crkvu ter razvikaše, da su s njimi u savezu ježuiti i popovi i svi ultramontanci, po čem luče c r l j e n e i c r n e internacionalce; a tko hoće da bude sada pravo liberalan i lojalan, mora vjerovati što službene liberalne novine pišu. Za čas postade obćenit nazivak: c r l j e n i i c r n i i n t e r n a c i o n a l a c! Morala je naproti očitom tomu svietskomu pokretu, ako za ništa drugo, porad uplašena svieta, nješto reći i diplomacija. Liberalske zviezde Bismark i Beust rekoše ljetos na sastanku soligradskom, da će na promišjanje i skupni sporazumak potaknuti europejsku diplomaciju. Liberalizam milovan diplomacijom vidismo već komu nastoji naprtiti krivnju; a diplomacija sudi valjda, da za internacionalce u svakom slučaju ima dosta policije i vojske. Ali internacionalna revolucija dobro je izučena, pa kako su već revolucije posred vojske znale preoteti mah i vlast državnu, tako namjerava i ona, pak sa svoje strane upravo u vojsku polaže nadu i pobjedu svoju. Neumorni liberalizam nastoji prosvietliti i vojsku žarkim svojim svjetlom, koje pred njom tavnilom sve to većma prekriva nebo i pakao, Boga, božji zakon, dušu i viersku sviest: u svačijoj već danas vojsci posluje toga smiera propaganda svom snagom, i golem se posvud opažava uspjeh. Slaba je kopča zakletva bez vjere u Boga i u božji sud; nikakova u prilici, gdje može prestati strah ljudski. A zar nestupa u stubove vojske ljudstvo iz svih vrstah svakojakih nazorah i načelah, pak zato zar je nemoguće da bi se u nju zavukla internacionalna revolucija sa svojom osnovom? Zar je nemoguće, da i vojska sa sborom internacionalnim zavapi: zatvoreno nam nebo, a za koga branimo zemlju? za koga branimo raj zemaljski? Većina je nas u vojsci ogromna, koji doma raja neimamo — hajde dakle da s braćom pomognemo raj stvoriti i za sebe, dok nam je oružje u ruci! Strahota je to i pomisliti; ali internacionalna revolucija za tim ide, i da neide u pusto, osim ostalih primjerah pokazala je to ljetos parižka komuna. Francezki vojvode moradoše odabrati za boj proti komuni „neprosvietljene“ pukove, „frižku seljansku vojsku.“

Misli medjuto diplomacija, da će n a p r e d a k u „n a r o d n o g o s p o d a r s t v e n o j“ z n a n o s t i radničke vrste opametiti i ukrotiti, a tim radnički pokret pak i internacionalna revolucija smalaksati. Ali zar nije upravo velika industrija digla toga pokreta? S „internacionalnim družtvom radničkim“ drži i pokret vodi množina pravoslovacah, i mudroslovacah i svake struke — slovacah.

Dovikuje se: „k u l t u r a i c i v i l i z a c i j a!“ nu jeka odgovara: kultura i civilizacija učiniše baš, da i mi progledasmo! Kultura i civilizacija to je i naša geslica.

Dovikuje se internacionalnoj revoluciji: „z a k o n i p r a v i c a! s v e t i n j a z a k o n a i p r a v i c e!“ Ali što će opraviti tim liepim naukom diplomat, komu internacionalna revolucija može zavratiti: A kako si ti govorio dok si med nami govorio? Tako je nedavna jedan internacionalni organ povrnuo na liepe opomene prvomu ministru talijanskomu Visconti-Venosta, čiji brat i sada je vodja internacionalnoga družtva u Milanu, citujući rieči njegove besjede u demagožkih klubovih: „Dole s monarhijom — viče V. V. malo prije nego postade ministrom Viktora Emanuela — „dole s papijom! Odatle privilegia, bila ona kakova god imena! Odatle sa svakim ugledom,

Digitized by Google

ako se neoslanja na obćenito priznanje. Čovječanstvo si je samo i kralj i papa; svatko ima u sebi duhovnu moć. To je cilj boja, to bojna geslica vieka našega. Italija mora skočiti u to hrvanje i složiti glas svoj s glasom vieka. Raztvorimo srca svetomu oduševljenju za obćenitu emancipaciju . . . ! Na jednoj strani laž i monarhična presila, na drugoj strani pravica i republikansko požrtvovanje: to je prizor, što ga sada u Europi gledamo. Bio bi to svetogrdan čin, kad bismo se pod izlikom kakove god plahe opreznosti ili straha od spletakah razstavili od obćenite demokracije. U našem položaju umjerenost i pogodljivost bila bi izdajstvo obćenite stvari!" — „Prosimo g. državnoga odvjetnika — veli mahom poslie toga citata isti list — neka nam sbog ovoga citata dade mir, jer negovorimo mi to, nego govori ministar."

Osim što se je versaljska vlada tužila, da se u revoluciji parižke komune opažaju prsti Bismarkovi, poznato je, da je talijanska diplomacija svoje agente u Pariz pošiljala, koji su komunu ovako naučali: „Ako vam koji konzul bude spočitao: zašto držite ztavorena nadbiskupa, recite: zato, da pučanstvo svega klera nepoubija. Ako vas koji drugi ukori, zašto ste francezkim bankam i željezničkim peneznicam uzeli kakov miliun, recite: da bi ulične rulje, kad nebi dobile navadne plaće, bile pograbile puno više, da bi postradalo bilo sve blago javno i osebno, da bi bujica bila poplavila svu Europu. Recite: da ste samo za ljubav redu sa svojom grozom morali učiniti činah, koji su samim vam mrzki, učinili zlo, da se zaprieči zlo veće" itd. Kad je 18. Travnja t. g. parižke komune ministar vanjskih posalah Grousset odgovarao u skupštini na interpelaciju: zar nebi bilo dobro tužiti versaljsku vladu vanjskim silam, zašto ratna pravila krši, i da bi se zaprosilo neka bi vanjske sile pripoznale parižku komunu kao ratujuću stranku? reče: Nebi prvo koristilo uz ovoliku nesvjesticu silah — a drugo držimo kod nutarnje borbe načelo non intervencije. Reče jošte: nesumnjam, ako obladamo, da će nas europejska diplomacija pripoznati. Kako „Genf. Corr." pripovieda, jedan visok državni činovnik talijanski prolazeći na povratku iz Pariza kroz Genevu branio je komunu, da ju sviet preveć oštro osudjuje. „Griešila jest, ali naša revolucija, ako se uzme u cielu, nije bolje radila, pak se je na koncu svaki put ipak legalizirala i regulirala." Znala je to dobro i sama komuna, kako bi se poslie pobjede uzakonila. Internacionalna revolucija naučila je diplomaciju i vas takt od mnogih diplomatah: „Sila ide prije prava", pak samo da je meni dovoljne sile, misli si ona, lahko bi tada za pravo. „Svetinja zakona i pravice" — dà dà, upravo onako poštovati ću tu svetinju, može reći internacionalna vladajućoj revoluciji, kako si ga poštovala ti, dok nisi vladala. Zakon je vaš i pravica vaša, kako si ju kao pobjednici sami skrojiste, i takov zakon hoćete da svatko kao svetinju poštuje tko je pod vašom oblašću — tà upravo tako kanimo i mi stvoriti si svetinju svoga zakona i pribaviti mu štovanje.

Dovikuje se internacionalnoj revoluciji: „svetinja posjeda!" Ali odgovara ona tamo gdje jurve vlada jedna revolucija: „Vam je svet samo onaj posjed, što je u vašoj vlasti, i hoćete da ga svatko kao svetinju poštuje, makar zna vas sviet, da ga nesvetim posjedoste načinom. I mi tako kanimo poštovati svetinju posjeda, kada ga budemo posjedovali mi, kada ga bude posjedovala većina. Vidimo kako je svetinja javnoga državnoga posjeda blagoslovljena u vaših šakah. Tako mi nekanimo (bilo bi i gorje). Pokažujete nam bogate samostane i sve popovsko blago, blago crnih internacionalacah, kako jih vi na njihovu s njihove i na našu s naše strane sramotu zovete. Dà dà, mislite prije vi s njim načiniti špekulaciju. Ali mi hoćemo i popovsko i židovsko i liberalsko jednako: gdje je god sgomilana blaga, tamo nas vode osnove naše, pak ćemo s bogataši, bili oni kakova god imena i naslova, jednak napraviti račun. Zatvoreno je nebo, raj zemaljski neka bude obćenit, za sve. Grozite nam se silom. To je istina prava da se sile bojimo; ali zato radimo svom snagom, da i mi silu svoju razprostremo i ojačamo. Dotle nam je samo jedno krilo vidljivo, a drugo nevidjeno, pak ako sila tudja razbije ono vidjeno, poslovati će krilo skrovno. Pokosila nas u Parizu bridka kosa, ali nas ubila nije. Poslie onoga pokolja bolje još rastemo. Može nam policija pohvatati vodje, ali to pravi vodje nisu. — Tako internacionalci.

Tko naravu ljudsku, ljudski rod i historiju njegovu zna, može znati takodjer, da ovakove vrsti revolucija, ako gdjegod za čas i oblada, za dugo nemože vladati, jer se mora slomiti sama sobom i trzanjem novih revolucijah. Ali razvaline one, morda obćenite razvaline, pak na njih graditi novi red! Od katastrofe može se občuvati sviet samo onda, ako se brže bolje uzme liečiti samu bolest socialnu, koja je uzrok pokretu, a ne samo pokret dušiti.

O svjetovnoj vlasti papinskoj.

(Konac.)

V. *Ugled kraljevski na uštrb je ugledu papinskomu.*

Zašto to? Najglavniji je razlog ovaj. Kažu, papa nemože sve da bi i htjeo odobrit popravke, što no

Digitized by Google

zahtieva naš viek. Prvi odgovor na taj prigovor budi taj: Sve, što može mirnom savjestju odobrit koji mu drago svjetovni vladar, može takodjer i papa, kao što naprotiv sve što mora zabranit i prepovjedit papa, mora i svaki svjetovni knez. Popravki, štono ih traži naš viek, tiču se ili tiela ili duše. Tako bi popravki prve vrsti bili svi izumi našega vremena: kao železnice, brzojavi, banke, gradba svakovrštnih zavodah i. t. d. Zašto da nebi i papa mogao takova što uvesti u svoje države? Ne vidim, zašto da bi se baš on tomu protivio? Jeda-li nebijaše uvjek naš vjerozakon glavnim promicalom znanosti i umjetnosti? Ali da vidimo, kako se ima s popravci druge vrsti? U istinu ne znaš im broja, te se protežu može se reći na sve struke javnoga i domaćega života. Ali svi ti zahtjevi bez iznimke ili su pošteni, ćudoredni, te onda kakva težkoća, da ih ne odobri učitelj istine, čuvar mira i reda?! Ali ako su nećudoredni, bezbožni, ako pače čovjeka u spasenju, jeda-li ih može onda, pitam ja, ne samo odobrit kršćanski, već koji god čovječji vladar? To su dakle vaše tužbe, neprestane graje na papu, što neće jer ne može odobrit takovih uprava, zato mu dakle hoćete otet poput razbojnikah i onaj malen kus zemlje? Jest ja tvrdim očito bez ikakva straha, da sam papa može najbolje prosuditi, što su dobri a što zločesti popravci. Uzrok je pako, jer on kao učitelj ćudoredbe može i mora umjet razlučit istinu od laži, prava od neprava, dobra od zla, on zna najbolje razsudit, jeda-li se ta načela slažu s pravicom, ili joj se pako protive. Što rekosmo, takva je istina, da se u prvašnja vremena nije proglasio zakon, ako-li ga nije prije potvrdio Rim, i zato se pravom čudimo mudrosti praotacah, prem bi i mi mogli takvi bit, — samo da hoćemo. Što hoće dakle napokon ti ljudi kad neprestance kriče, da papa ne može da odobri njihovih novotarijah? Gole su rieči, pusta tlapnja, kojimi mogu zamazat još mnogim žalibože oči. Ali govorimo, da nas svaki razumije. Istina je, papa ne može da odobri slobodu vjerozakona, državnu ženitbu, ne može da odruži crkvu od škole, da odobri slobodan tisak, prizna samovladu puka i ostale nesmisle. Mislio sam, da budete još zahtjevali, da se papa, jer ne može da odobri kradju, ubojstvo i ostale griehe, mora protjerati ne samo iz svoje države, nego i izvan svieta. Uprav čudnovato! Zar vi mislite, da je vam dozvoljeno to počinit, jer papa ne može, da dozvoli takova što? Oprostite, vi ste odista na krivom putu. Što se tiče svjetovne uprave države dopuštam, da papa nije nepogrješiv, ali ne može pogrješit radi-li se tu da razsudi je-li ovo ili ono načelo kršćansko ili pogansko, ćudoredno ili bezbožno. Ako on dakle osudi n. pr. nauk o državnoj ženitbi, ili koj godj drugi lažni nauk, onda mu nepomože nit ikoj vladar na svietu, on ostaje za uvjek lažni nauk. Jedino može vladar pripustit koje godj zlo u svojoj državi, iz raznih razloga, da tako prekrči put većemu zlu, što bi se moglo dogodit; ali je nepobitna istina, da ako je to dozvoljeno komu godj kršćanskomu vladaru, dopušteno je tada i papi kralju. Ako si voljan uzniekat papi vrhovnu vlast kao vrhovnoj glavi crkve u stvarih vjere i ćudoredbe, ako ti se ljubi prezirati njegove odluke, dapače ako namjeravaš i ostale nagovorit pak i prisilit da uzrade što je on prokleo, to, velim, možeš napokon učiniti, ali se nebude mogao nikad odobrit takvi postupak, kao što se nebude nikad moglo odobrit sa ćudorednoga gledišta, što je zabranio papa, osim ako ne proglasiš svoju volju vrhovnim pravilom svakoga prava. — Valja sada još koju reći o njihovih bajkah, pjesmah i što sve ne, da će papinski duhovni ugled mnogo zadobit, ne bude-li više kralj. U istinu čudnovata stvar, što se usudjuju tudje vlasti, u današnje vrieme predbacivati papi, da mu je dovoljan duhovni ugled. Najodličnije osobe ne srame se iz mržnje i jada svaki dan psovati i ružiti na najprostiji način namjestnika Hristova, pak se tuj još govori o duhovnom ugledu? Upotriebljavaju se sva sredstva, da bude ocrnjen što većma pred cielom Europom, pak se još bunca o duhovnom ugledu? A što radi stranka, koja, prozvavši se vladom upropašćuje Italiju? Čitaj novine, podji u sabornicu, sve ti uši pune bezbožnih govorah. Pak se još govori o duhovnom ugledu? Dok je kralj tako se postupa š njim, krati mu se ovršaj njegovih pravah, gle svi će se ti vuci zlikovci na jedan put pretvorit u jaganjce, čim bude porobljen države, te bude uživao samo tako zvani duhovni ugled? Je-li to vjerojatno? Svaki dan čujemo jedno ili drugo slavno djelo tih naših još slavnijih vitezovah. Danas povukoše pred sud biskupa, sutra dan zatvoriše dobar broj popovah, sad nieču sva prava redovnikom, drugi put proglasiše bezbožne zakone, utegnuše sva crkvena dobra, dà usudiše se takodjer i okaljat bezbožne svoje ruke krvlju božjih službenikah i službenicah; može-li tuj još govora bit o kakvom duhovnom ugledu? Mi im nevjerujemo, slobodno neka o tom drugim u uši trube. — Dosta budi rečeno, dà govore bezbožno, da grde papu i cieli katoličanski sviet. Čujte još i svjedočanstvo bezbožnoga Proudhona otca zadruga (socializma). On kaže „Uzmete-li papam svjetovnu vlast, vjera Hristova izčeznu, nju bude izmienit Luterova.“ Oni, koji navjek trube, da će narast papinski duhovni ugled, bude-li se bavio izključivo sa duhovnimi stvarmi, ti ili su (valja dobro pamtit) svojevoljno zločesti državnici, koji hotomice nastoje obući svoje bezbožne namjere u liepe rieči, ili su mlohavi katolici, koji ne dokučuju, kako jedna vlast ne može da bude bez druge, kao što je potrebno, da je duša sdružena s tielom.

U Rimu.

dr. *Ivan Košćak*,
bogoslov.

Digitized by Google

Papinsko pismo na biskupa hercegovačkoga.

Veselu prigodu tu, da je ljetos sv. otac papa Pij IX. navršio 25 godinah vladanja, nije mogao propustiti niti katolički narod u Hercegovini, a da se sa svojim biskupom i klerom nejavi uzvišenomu svečaru. Prečastni gospodin biskup učini to ter u ime svoje, u ime klera i naroda pisà pod 25. Rujna t. g. preko bečke nunciature na sv. otca pismo s priloženom od klera i puka žrtvom od 580 franakah u zlatu. Već je ap. nuncij iz Beča odgovorom svojim uvjeravao biskupa, da će ti znakovi ljubavi obzirom na stranu, odakle dolaze osobito obveseliti sv. otca (certus sum, quod hoc insigne argumentum filialis pietatis et adhaesionis, qua filii fideles in Turcicis regionibus degentes augustissimum Ecclesiae caput visibile complectuntur, sanctissimo Patri tot tantisque angustiis et tribulationibus nunc undique presso, magnum praebebit solatium et gaudium). Poslie obveselio je biskupa i puk mu sam sv. otac ovim odgovorom:

Venerabili Fratri Angelo Episcopo Metellopolitano i. p. Vicario Apostolico, Mostar in Hercegovina Turcica.

Pius PP. IX.

Venerabilis Frater salutem et Apostolicam Benedictionem. Pergratum extitit Nobis tuarum litterarum officium, quo Nos tuo et istius Cleri et Fidelis Populi nomine prosequutus es ad communes gratulationis sensus expromendos pro divino eo munere Nobis concesso ut scilicet B. Petri annos et dies in Romano Pontificatu videremus. Eo pluris autem hujusmodi testimonium dilectionis et pietatis tuae ac istorum Fidelium fecimus, quo luculentius agnovimus ex tuis litteris Vestram erga hanc Apostolicam Cathedram ejusque infalibile Magisterium devotionem et obsequium, ac fervens studium Divinam Clementiam deprecandi pro Nobis conjunctum cum pio filialis caritatis affectu quem oblationes Vestrae ad Nos missae clare probaverunt. Hisce tuis officiis, Ven. Frater, aliorumque omnium, qui in iis partem habuerunt, gratos animi Nostri sensus his litteris testificamur, vobisque addimus animos, ut in obsecrationibus vestris ad Deum fundendis tam necessario tempore et in tanta Ecclesiae oppugnatione Nostri memores esse, Divinamque Clementiam pro veritatis et justitiae triumpho constanter implorare pergatis. Nos interim omnia tibi, Ven. Frater, supernarum gratiarum auxilia imploramus, quo tuum sanctum ministerium salutaribus in dies fructibus augeatur, simulque Deum rogamus, ut universum istius Vicariatus Clerum ac Fidelem populum in fide bonorumque operum exercitio custodiat ac provehat, ac in pignus paternae Nostrae benevolentiae, et in auspicium coelestium munerum tibi atque illis Apostolicam Benedictionem ex animo peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die 4. Novembris Anno 1871. Pontificatus Nostri Anno vicesimosexto.

PIUS PP IX.

Viestnik.

Zagreb. Javljaju novine, da preuzv. g. biskup djakovački J. J. Strossmayer, koj je odišao u Italiju na toplije sunce i blažji zrak preko zime, boravi u Rimu, i s nekakvim čudom pripoviedaju da je pred sv. otcem ustmeno i pismeno napram odlukam koncila vatikanskoga očitovao pokornost svoju. To nije nikakvo čudo, jer se je i od njegova duha punim razlogom moralo očekivati, da će u prigodi učiniti, što jur učiniše svi biskupi od bivše saborske opozicije. Privatnim putem doznajemo, da biskup prije blagdanah odlazi iz Rima dalje na jug.

— G. Josip Crnić kapelan belovarski, imenovan je za katehetu male realke i glavne mužke učione u Varašdinu.

— Dne 16. t. m. preminu u nemoćničkom domu pokraj seminara veleč. Ivan Langer, bivši župnik u Gorah, poč. savjetnik duh. stolice, svećenik jubilarac u 74. godini.

— „Dalm. Cattolica" nosi nam tužnu viest, da je dne 5. Pros. u Zadru preminuo Ivan Matija Škarić, prepozit prvost. kapitula zadarskoga, glasoviti hrvatski prevodilac sv. pisma. Rodio se u Braču 13. Trav. 1793. redjen u misnika god. 1817. ter je kao svećenik mahom dobio stolicu učiteljsku na gimnaziju splitskom, odkle je do mala pozvan u Beč u dvorski zavod kod sv. Augustina. Učeći gore bogoslovske nauke osobitu ljubav pokaza za nauke biblijske, i kad se ovjenčan doktorskom lovorikom povratio doma, dobio je učiteljsku stolicu u središnjem seminaru upravo iz biblijskih naukah, kojim je život posvetio. Uz učiteljsku službu obavljao je jošte kod duhovnoga vieća službu fiška i prosinodalnoga eksaminatora; potle redom postao kanonik, ravnatelj bogoslovnoga seminara opetovano, arhidjakon, kapitulski predstavnik i provikar generalni zadarske nadbiskupije. Jošte su u Beču mlada svjetovali učitelji njegovi, neka bi se stavio na golemu zadaću da na slovinski jezik prevede sve knjige sv. pisma, i on kako bijaše odvažan i neumoran, poslie puno godinah poslovanja svrši ogromni posao, pak naša literatura ima od njega hrvatski prevod sv. pisma s obilnim tumačem. Koliko je truda i brige, muke i putevah, borbe s kritikom i osobito oko štampanja velikoga djela bilo podnesti Škariću, pak i oko prodje potle, to je valjda osim Boga znao pravo jedini on sam. Škarić je živio za to svoje djelo, pak si njim i jest u svom narodu i u učenom svietu postavio trajan spomenik, a zaslužilo mu čast člana od više akademijah, pribavilo mu medjalju pro litteris et artibus od nj. veličanstva Franje Josipa i drugih jošte odlikah. Život njegov vriedan je da se opiše na širje, pak je nada,

Digitized by Google

da će njegova biografija skoro ugledati sviet. — Kako je zadnja čast učinjena pokojniku, vriedna je njegova imena i odličnoga napram njemu poštovanja grada Zadra, u kom proživi pol vieka. Na sprovodu bijaše vas kler svjetovni i redovni kako i bratovštine, namjestnik dalmatinski s vladom i saborskim odborom, sve vlasti gradjanske i vojničke, gradsko starešinstvo, svi učevni zavodi sa svojimi učitelji i množina gradjanstva; a sprovod do prvostolne crkve vodio i svečane zadušnice obslužio je sam nadbiskup. Oko mrtvačkih odarah i za uzveličanje zadnje mu časti divnom brigom brinula se je posebice duhovna mladež, koja je takodjer mahom tu sebi zaprosila čast da bi mrtvaca nosili bogoslovci. Oporuka Škarićeva ostavila je bogoslovskomu seminaru sve knjige, a za kler dalmatinski naredila, da se sva preostala zaliha njegova sv. pisma porazdieli na ordinarijate, koji će jih porazdieliti medju svoje siromašnije župnike. — Ujedno javljamo, da je dne 27. Stud. umro u Šibeniku u 27. godini puno hvaljen svećenik i učitelj na realnom gimnaziju šibeničkom Vinko Aras.

Ugarska. Javljeno je u svoj čas, kako je gradsko vieće Budima načinilo i objavilo odluku: da svećenstvu župah pod gradskom zaštitom stojećih zabranjuje proglasiti i naučati dogmu o nepogrešljivosti, jer da će drugčije njemu i crkvam uztegnuti dohodak. Sada čitamo, da je svećenstvo budimsko obzirom na tu nepovlaštenu odluku gradskoga vieća držalo nedavna konferenciju, pak dokončalo: nepraviti buke, nego mirno obavljati nadalje svoje duhovne poslove, a magistratska odluka neka stoji dokle hoće kao odluka. — „Pesti Naplo" bio je odnekle iznio glas, da je često spominjani urednik lista „Szabad Egyhaz" i profesor bogoslovni na universitetu peštanskom, Peter Hatala tija izobćen iz crkve. Hatala sa svojim listom davna je već kamen smutnje, jer vojuje za demokratske u crkvi institucije, i proti coelibatu, proti „presili" rimske stolice, proti ustanovam silaba, proti saboru vatikanskom, i od novijega doba postavio se na Döllingerov i starokatolički odpor, a neštedi niti episkopata ugarskoga u domaćih poslovih. Zato se očekivalo, da će prabiskup nad njim izreći suspensiju. Nego sada na pronešene glasove odgovara Hatala, da proti njemu još nije izrečena nikakova crkvena kazna, barem što bi on znao. — Franjo Hovanyi, velikovaradinski kanonik, pisac i nekad učitelj carev iz magjarskoga jezika umro je 11. Pros. u 55 godini. Kako austrijska tako je i ugarska vlada naredila, da redovnici učitelji moraju položiti državne izpite. Kako P. N. javlja, različiti redovi duhovni prijaviše, da se podlažu naredbi, nu jezuitski red javi, da se nemogu podvrći porad svoje redovne regule. Ministar Pauler zagrozio se na tu prijavu, da će jim zabraniti naučanje.

Njemačka. Hrustili su se lievi liberalci, da Lutzov predlog neće gladko proći kroz sabor, kako je kroz vrhovno carevinsko vieće; jer makar se čini da ide samo na popove, golema je to, rekoše, urota proti obćenitoj slobodi. Nije ravno gladko prošao; ali nije ni propao, kako niti nemože ništa propasti u saboru, za što stoji kancelar. Zakonska osnova primljena je od 287 nazočnih poslanikah imenitim glasovanjem sa 179 proti 108 glasovah. U ovoj manjini osim centruma glasovala je većina konzervativacah i tako zvane napredne stranke (Fortschrittspartei), Poljaci, demokrati, nekoliko narodnih liberalacah i nekoliko „divljakah." U zak. osnovu utisnuto je ipak nekoliko umetka, ter sada kao zakonski paragraf glasi ovako: „Duhovnik ili drugi crkveni službenik, koj bi pri ovršivanju ili pri povodu za ovršivanje svoje službe, javno pred kupom ljudih, ili koj bi u crkvi ili u kakovu drugom za vierske skupštine odredjenom mjestu pred više ljudih poslove državne kakovim god po javni mir pogibeljnim načinom uzeo za stvar obznane ili razprave, kazni se tamnicom ili zatvorom na tvrdjavi do dvie godine." Iz razpravnih besjedah vriedno je spomenuti neke crtice. Bavarski poslanik Schauss, prije odvjetnik, sada novčar i ravnatelj banke pripovieda, da je neki kapelan kod Monakova prodikao: „Njemački cesar orobio je Bavarsku tako, da našemu kralju odsada više nije slobodno nego biljegovati pivinske vrče." Naravski da je pripovjedka vas sabor nagnala u smieh; nego kad je produljio, i rekao, da biskupi svojim propoviedanjem o pretežkoj daći „rabe poznato sredstvo agitacije prostih demagogah", graknu na njega ljevica bučnim ohokanjem. Izplatio je njega potle dor. Windthorst, rekši s ostalim da je ta glavica u svom zavičaju dobro poznata s neukosti i neprikladnosti, pak da doma med znanci nebi se usudio razpravljati niti o stvarih svoga posla burze i banke. Poslanik Fischer iz Augsburga, pokle se je saboru, u kôm sjedi pretežna većina protestantah, za sigurnije svjedočanstvo svoje izreke predstavio kao katolik, izusti onu obćenitu neprijateljsku hulu: da je na koncilu u Rimu jedan čovjek proglašen za nepogrešljiva, da se je ondje izmislilo i dalo jednomu čovjeku svojstva božja i staroga Boga degradovalo za namjestnika papina. S ostalim buncajući o savezu ultramontanah i internacionalnih družtvah reče za biskupa Kettelera, da je u njegovoj prije više godinah već izašloj knjizi „Die Arbeiterfrage und das Christenthum" razgovetno opaziti taj savez (eine gewisse Beziehung zwischen der clerikalen Bewegung und der Speculation auf die Aufreizung der Massen zu erblicken). Biskup Ketteler nemogši u saboru govoriti, jer je preko njega već bio prešao red, napisa očitovanje u list „Germania" za saborske članove nekatolike kao član saborah i crkvenoga i carevinskoga, ter označivši da je Fischerov pojam o dogmi ludovjet razlaže na kratko isti nauk, a za drugo nudi svakomu članu svoju soomenutu knjigu. — Napisao sam, reče knjigu, jer kao kršćanin i duhovnik nisam mogao hlad-

Digitized by Google

nim srcem gledati nevolju radećega ljudstva. Da se pako brižno zanimanje za radnički stalež sada pred njemačkim carevinskim saborom može denuncirati kao „špekulacija za razdražit svjetinu“, to je za stanovitu stranku krupna biljezka. — Ministar Lutz pram koncu razprave toči vaviek iz bezdanoga vrela svojih bogoslovskih biljezakah, ali će sada kazati pripoviedku jednu kao nepobitan dokaz, da kat. crkva „s masami drži.“ „Prije dvie godine putovao sam kano sudski ministar da razvidim sudišta i na tom službenom putu dodjoh u Pasovu. G. biskupa nisam niti po licu poznavao; ali je kod nas običaj, ako član vlade dojde u biskupsku stolicu da biskupu ide na službene pohode. G. biskup — tada još drugoga mišljenja nego danas — drži dugo i široko političko predavanje: da crkva, neka rekne tko što hoće, ide za gospodovanjem nad državom. Ona da je dosad pokušavala sa svakom formom vladanja, nu nedostigla cilja. S absolutismom u naša vremena da već neima ništa; konstitucionalizam pokazao se je takodjer da nije prikladno sredstvo za crkveno gospodovanje; crkva dakle mora sada tražiti novi način, mora se skoro sdružiti s demokracijom, s masami (čujte!) pak raditi za svoj cilj. Pa kad je biskup morda na mom obrazu opazio, da nevjerujem, reče on: „O vjerujte Vi meni, što Vam velim, ja sam o tom osvjedočen — i tako je stvar.“ „Zašto nebismo vjerovali, što nam u tom pogledu kaže jedan biskup?“ — tim dokanča ministar pripoviedku. U saboru je za većinu valjao svaki razlog Lutzov, pa kako nebi ovaj makar potle i bude pasovski biskup pisao očitovanja, da Lutz nije istine govorio. Što Ketteler, Windthorst i drugi oduševljene i pune razlogah rekoše besjede nije bilo zato, kano da bi namjeravali razlogom obladati, gdje razlozi nevladaju, nego da se barem čuju razlozi. Glasovali su proti Lutzovu predlogu s Kettelerom jedni: jer je paragraf preveć obćenit ter se može protezati takodjer na duhovnike protestantske i židovske; drugi jer je premalo obćenit, rekši da bi se morao pretegnuti na sve protivnike državnoga sustava i zakonah, dakle i na iste činovnike od ministarskoga savjetnika do obćinskoga stražara; treći krajni ljevičari iz straha za svoju slobodicu. Čudnovato, da su proti glasovali vodje u saboru svih stranakah. Bismark je pustio svoga viernoga Lutza, neka sam goni stvar do konca, pak nije za sve razprave došao u sabor, nego se pritajio da je bolestan, „i to tako bolestan“, poruči van svomu tjelesnomu liečniku „da niti Vas nemogu pustiti k sebi.“ Osnova prošla je već sve troje čitanje i biti će skoro zakon.

Monakov. Po dogovoru i sporazumku daje kler monakovski svemu kleru bavarskomu i njemačkomu, koji je uz njegova očitovanja i postupak dosad pristajao, napram berlinskom paragrafu za znanje i ravnanje ove svoje odluke: 1. Kler će kako je i prije vazda u službi propovjedničkoj propoviedati pokornost i podložnost napram duhovnoj i svietskoj oblasti. 2. On će sve pastirske poslanice i naredbe, koje visoko duhovno poglavarstvo bude smatralo za dobro obznaniti s propovjedaonice, takodjer obznaniti i protumačiti, budući osvjedočen, da to poglavarstvo neće nikad zahtievati od podredjenoga si klera, da propovieda bunu i nepokornost napram svietskim oblastim. 3. Bude-li pako ova duhovnomu poglavarstvu na propovjedalnici u crkvenih stvarih izkazana pokornost i dužna mu viernost pritužena kao nepokornost i buna i u smislu onoga iznimnoga zakona kažnjena, tada će kler bez tužbe i žaobe trpiti dosudjenu mu kaznu. Buduć da kler nadbiskupije München-Freising do ovoga časa nije na propovjedalnici počutio nikakova pritiska niti silovanja od duhovne oblasti, niti pozna kakov „spiritus familiaris“, koj bi u tom takovo silovanje pokušao, tako se taj kler neima brojiti medju one duhovnike „bei uns zu Hause“ (tako su liberalni Bavarci govorili na saboru u Berlinu), kojim bi taj mrzki iznimni zakon imao pružati zaštitu. Moralo bi se s dna srca žaliti one duhovnike, koji bi pod krilima toga zakona išli tražiti zaklon; jer vierni kler mrzi na izdajstvo crkve ne manje nego i na izdajstvo kralja i domovine. To budi i na znanje viernomu puku.“

— Svi katolički listovi i svaki skoro dan i sa svih stranah imaju što za javljati, kako uz očitovanje glavne katoličke skupštine pristaju družtva, sborovi i prigodne skupštine, a proti protestkatoličkim i protestantskim skupštinam. Tako isto javljaju se sa svih stranah očitovanja za nadbiskupa monakovskoga, a proti ministru Lutzu. Najsjajnije zaista takovo očitovanje jest iz družtva katoličkoga plemstva podpisano od množine visokoga plemstva. Akademička služba božja, koja se je u universitetskoj crkvi sv. Ludovika u Monakovu točno obdržavala, obustavljena je početkom ove školske godine bez ikakve obznane; zato se sdušniji mladići brojem na stotine obratiše molbom na akademički senat, neka služba biva kako je vazda bivala i u redu je.

Alsacija. Opominjalo se je Prusku, kad je zaokupila pokrajine od Francezke odkinute, neka pazi da poštuje u svem zakon i sloboštine katoličke crkve, pak da u narod netrpa svakamo za činovnike protestantah, jer to je zašto se narod najvećma boji nove vlade i zašto bi na nju najbrže bio čemeran. Ali čim se počelo uredjivati novo vladanje, mahom se je opazilo, da se radi naopako i da se je odlučilo vladati ne milom nego silom. Gore nego prije za kler, za školu i u obće za političku slobodu. Biskup Freppel zamislio da bi podigao katoličko sveučilište u Angersu, od pape izprosio dozvolu, i radi za svoju osnovu. Vas kler Alsacije obratio se na cesara njemačkoga spomenicom sa 797 podpisah, kojom u ime miliuna katolikah potrebe, tegobe i pravedne želje stavljaju na cesarsko srce. Jer treba znati, da katolici u toj zemlji nesmiju imati

Digitized by Google

još niti da bi jedan svoj list, jer zakonom zajamčena sloboda štampe za katolike nije zajamčena; a zašto vlada tako radi, tko će znati tajne osnove? Takodjer najnovije naredbe školske ucviliše katolički puk ljuto, i razdražen je do krvi. Kler prosi od cesara, neka bi naredio da: 1. katolička štampa u zemlji bude toliko slobodna, da katolici Alsacije, miliun dušah, mogu u javnosti za svoje viersko-političke stvari imati glas. 2. Da po zakonu obstojeći duhovni redovi za svoje korporativne pravice i u svom dobrotvornom djelovanju budu imali zaštite. 3. Da obćinskomu vieću ostaje kako i prije pravo birati učitelje obćinskim učionam bilo svjetovnjake bilo iz kojega duh. reda. 4. Da bude kongregaciji milosrdnih sestarah u njihovu dobrotvornom obćenito priznatom djelovanju zaštita. 5. Neka vierski biljeg pučkim učionam obojega spola ostane čitav, a isti biljeg, kako je vrlo sretno učinjeno na obrazovalištu učiteljskom u Strasburgu i Kolmaru, protegne i na višje školske činovnike. 6. Neka se pučki učitelji občuvaju od pogubne moći potajnih družtvah, čim se oni od plemenite službe odvlače a uvlače u političku rovariju. — Nedavna putovao je strasburžki biskup Raess u Berlin pred cesara, jer sa zemaljskom vladom nemože ništa opraviti, bila mu prošnja, predstavka ili tužba ma koliko obrazložena. Adressa alsacijskoga klera stoji već dva mjeseca u Berlinu, nu odgovora nije; a nezna se niti za kakovu je korist po ljutoj zimi slabi starac (78 god. star) dalek put prevalio. U zao čas pogodila je adressa, kad se u carstvu nezna silnijih posalah, nego je zakone snovati proti katoličkim listovom, a uzkraćen je za Alsaciju debit i listu u Berlinu izlazećem „Germania.“ Cesarov iz Bismarkova pera odgovor ukoriti će duhovničko „rovarstvo“ i pokazati policijski štap, pak ništa više. Cesar i cesarica primiše starca biskupa liepo; nu Bismark nije ga niti sebe pustio.

(*Knjižtvo.*) Pučka knjižnica izdavana družtvom Jeronimovim pomnožana je 8. knjigom naslova: *Toplina i njeni pojavi* od Gj. Kralja, u družtvenom obliku str. 117. Ciena 30 novč. Pisac je nastojao da pučkim načinom mišljenja i shvaćanja raztumači obične pojave i učinke topline, i da mu knjiga za puk prema družtvenoj namjeni bude naučna i skupa zabavna, pak to je po sudu svakoga, tko je knjigu proštio, dično izvedeno.

— Izašla je izpod tiska Albrechtova knjiga s naslovom: „*Čovjek prema zdravlju i ljepoti.*“ Razložio dor. Iv. Dežman u deset javnih predavanjih u narodnom domu u Zagrebu god. 1869. 1870. i 1871. Knjiga ima VIII. stranah predgovora i 224 strane s 10 illustracijah. Ovo je djelo steklo nagradu iz zaklade grofa Draškovića, „za izdavanje dobrih pučkih knjigah“ Na prodaji u knjižari Svet. Galca za cienu od 2 for.

— **Isusovka,** *iliti život, muka i smrt gorka Isusa Krsta odkupitelja svieta, uz nabožne molitve i pjesme* za utjehu bolujućim katoličkim dušam na put u nebeski Jerusolim sastavio i izdao Blaž Modrošić svećenik (pećuvske biskupije). U Temišvaru 1871. Štampao Em. Blau. Oblik je skoro malena osmina sa slikom, str. 479. hartija i slova milovidna; jezik i pravopis književan, pravilan malko svojim stranam prilagodjen, slog posve lahak. Kako sam naslov kaže, knjiga je razdieljena na tri diela, od kojih prvi poglaviti zaprema s 92 štiva upravo polovicu, 226 stranah; drugi molitve i litanije s naukom o krunici malne za sve dušne potrebe i prigode; treći pjesme obćenite polag drugih poznatih pjesmaricah s osobitim obzirom na pobožne pučke pjesme onih stranah. O prvom dielu moramo spomenuti osobitu bilježku, da pripovieda puno više, nego poviedaju knjige sv. pisma, jer pisac pripovieda takodjer polag pričah iz tradicijah, i više, ter zna sve što znaličnost pita ob osobah, mjestih i stvarih, onako od prilike, kako poviedaju vizije Katarine Emmerich. Drugčije poviedanje golo je bez promatranja. Tuži se g. pisac da mu dosadanji predbrojnici neće ni izdaleka prikriti velikih tiskarskih ni knjigovežkih troškovah; zato se osobito preporuča za bolju pomoć. Komad u tvrdih koricah a jednostavno vezan stoji 1 for. 20 novč., a vezan u kožu sa zlatorezom 2 for. Broširan stoji 1 for. Knjiga dobiva se samo kod pisca na Šumbregu (z. p. Mohács) uz poštarsko pouzeće.

— „*Školski Prijatelj*“, časopis za promicanje pučkoga školstva — urednik Fr. Klaić, izlaziti će od nove godine tri puta na mjesec, pri čem ipak plaća ostaje stara, 3 for. na godinu, nadajući se mnogobrojnijemu učešću.

— U Djakovu izlazi od nove godine litografijom diecezanski list s naslovom „Glasnik biskupije djakov. sriemske dvaput na mjesec (polag potrebe višeput) Ciena god. 4 for. (Drugi put više dopis).

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh. pomoćnici: Mat. Drenik iz Pregrade u Kraljevac i Herman Haladi iz Sv. Ivana Zelinskoga u Gurgjic.

O mieni godišnjoj prosimo plaću za list i za staru i za novu godinu. Za gospodu kapelane i redovnike stoji od nove godine samo pol ciene. Dokle je moći, rado pomilujemo osobite slučaje posvema. Za sborove duhovne mladeži svjetovne i redovne stoji stalno stara pogodba — mukte.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 52. **Tečaj XXII.** **U Četvrtak, 28. Prosinca 1871.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Italija je dobila Rm, a Rim Italiju, i pokle je minulo zadnje veselje, kojim se je 27. dan Studen. o sastanku parlamenta u Rimu proslavio taj dobitak, počima se hladnije i nujnije ogledavati dobitak s obe strane. Kralj tada negda dobi dozvolu za dopust ter će božićevati u starom svom Turinu. Parlament zebe; jer zima nešali se ove godine niti u Rimu. Jednoga dana predloži predsjednik: Gospodo moja! razumjete me — zaogrnimo se kabanicom i šešir metnimo na glavu! U tren uza smieh i šalu šeširi su svi na glavi. Ali se je dogodio pri tom slučaj, za demokratičko promatranje znamenit. U isti čas kad i sabor pokri glavu na galerijah i narod s istih razlogah; ali čim to vidje predsjednik, prosvjedova i zapovjedi galerijam skinuti šešire. „Oho — pita se galerijski narod — zar narod nije souverain, a sabor samo njegovi zastupnici?!“ Demokratskim listovom služi ta zabrana kao velik thema za promatranje! Cievi za ogriev i svjetlobu brže bolje stavljene počeše visoki sabor dušiti jedne parom a druge plinom, i ministar financijah Sella malo da nepomahnita od jada i srama, jer mu je sabornica pozobala miliune, a špekulacija smie takovu sramotu činiti pred očima svega narodnoga zastupa, pak još onda, kada na dnevnom redu stoji godišnji proračun. Poslanici mnogi utiču doma. Zamjerio se Rimljanom car brazilijanski don Petar II. koj se sve ove godine mota po Europi, i o kom su novine sve ljeto imale šta pripoviedati. Jer vele, kada jedan katolički car u ovakovih prigodah jednako bez obzira ide iz Vatikana u Kvirinal i odavle onamo, iz talijanskoga parlamenta k misi, iz sv. Petra u Pulcinella-theater, izmed papalinah med Garibaldine, onda je to malo previše, nego i znaličnu putniku možemo oprostiti. Bio je preuzeo dapače ne manju zadaću, nego da Viktora Emanuela dovede pred papu; nego je, kako je čitati, vrlo zlo pogodio kod Pija IX. A svemu je postavio krunu tim: što je članove diplomatskoga sbora i kraljeva i papina skupa primio. Valja jošte znati, da je kabinet istoga cara u svoj čas prosvjedovao proti otmici Rima, i da je carica rodom princesa iz prognanoga napuljskoga doma, i ona se nipošto nije dala nagovoriti da bi išla na svečano otvaranje sabora. — Sada je poglavita briga talijanske politike raditi svakim mogućim načinom, da papu zaustavi u Rimu; zato su ganuta sva pera i gone se svi ljudi, za koje se misli da ikoliko vriede u Vatikanu, neka bi ostalo barem ovako kako jest. Zato se namjerava postupati posve oprezno i polagano i popustljivo glede istih redovah i novih biskupah. Sv. otac ostaje stalan glede svojih odlukah, zdrav je, a jednom prigodom reče, da ga najviše starost drži još u Rimu.

Dne 4. Pros. ob 1. uri stoje dva švajcarska gardista kod prozora i čim jedan pomolio glavu na dvorište gdje stoji talijanska straža, viknu vojak stražar „indietro!“ — natrag pobiraj glavu! i kad ovaj mahom nije maknuo, primjeri na njega puškom. Priskoči msgr. Merode, koj je blizu stajao, da vidi; al' i na njega nišani straža! Pročulo se to brzo van u sviet, i sad iste službene novine nemogu tajiti čina; nego samo brane, da zapovied nije pisana, već je samo ustmen naputak, a da namjerava samo ukloniti smutnju, jer da bi se narod mogao razdražiti kad bi vidio na prozorih stanovite prilike. Medjuto senzacija primorala je vladu ter je uklonila sve straže iz Vatikana. Nego kaže se već, da će čopori dokazati kako je straža potrebita.

Amadeju u Španiji dodijava kraljevanje; jer kamo će nebog kraljevati, kad nemože imati niti zaufana kabineta svoga, a osim stranakah u na-

Digitized by Google

rodu parlament je oporan. K tomu oplieniše nedavna sama njega kralja nasred Madrida. Kako se gradi liberalcem i čovjekom pučkim, često je sam samcat prosto odjeven hodao po gradu svakud, pak tako jednom u mraku zaustavili ga vierni podanici i ponizno nožem u ruci ganuli, neka vadi uru i novce. Jedan udarac, i Španija je s mladom dinastijom gotova; ali je onim susretnikom njegovim više bilo za novac, nego za glavu njegovu, što mu nezaboraviše reći.

U Francezkoj sbori narodna skupština. Poruka predsjednika republike na skupštinu kada u ovoj nevolji nemože imati diplomatičke težine, a ono je Thiers skrbio da ima dužine; jer koji su rifom mjerili stupce u fran. novinah, kažu da je punih 9 rifah duga. Hvala Bogu, da nam je i tako, piše predsjednik, ozdravljamo, kriepimo se, oporavit ćemo se posve, dočim da se je dogodilo drugomu, što se je nam, nikada ga iz propasti. I u tom tužnom porazu vidi se životna snaga i jakost naša, a oporavit se posve to nam za ovaj čas budi poglavita briga. Govoreći o vanjskoj politici za papu veli: za tako uzvišenu glavu divnu u trpljenju kako i u kriepostih neznamo savjeta, nego ćutimo duboke simpatije, a čuvati ćemo koliko je u našoj vlasti, nezavisnost sv. stolice. S Italijom mirovati ćemo, sa Španijom mirujemo vazda dobro, s Englezkom urediti ćemo trgovinu, Prusiji i Njemačkoj plaćamo pošteno i čuvamo s njom mir, s Rusijom moraju nas tvrdje svezati jednaki interessi, Austriji želimo što i ona nam želi — itd. Dok Njemačka drži za vrat Francezku, mora vlada reći, da prama njoj čuva mir, jer ga čuva sam Niemac. Počeli Francezi ubijati njemačke vojake, i pustilo se, neka francezki sudovi sude ubojicam; ali bezobzirna porota krivce proglasila nedužne, pak zato njemačka vojna vlast proglasila po svem obsjednutom zemljištu francezkom obsadno stanje, i da će ubojicam suditi ratni sud njemački. Francezi vani na moru gdje uhvate njemačke mornare tu jih mlate i mrcvare — tako ljetos u Braziliji kako nedavna u kitajskom moru. Mržnja kipi i jedva će se obuzdati. — Kad se je u njemačkom carevinskom saboru tražilo za tri godine naprvo po 90 miliunah godišnjih za vojsku paušala, reče očito zamjenik Bismarkov da je porad Francezke, koja nemisli mirovati, pa kada se poćuti dosta jakom, može eto ako hoće znati, da će Njemačku naći još jaču, nego bijaše onda, kad je porazila Francezku.

U Belgiji dogodila se prava sramota. Langrand špekulant pretvarao se revnim katolikom pak na „poštene“ operacije novčane mamio osobito dobre katolike i njihova družtva, a zapleo i belgijskoga financije ministra de Deckera, dok je najzad izašla na vidjelo sva ružna sljeparija i prevara. God. 1857. bila je otela vlast u državi zidarska loža, i trebalo je punih 13 godinah da katolici u katoličkoj državi dobiju vlast natrag, što je lane pobjedom u saborskom izboru i dobila. Katolička većina u saboru i vlada neprestan je nišan zidarski, kad al eto mogaše popasti jednoga člana vlade. De Decker je svoju pogrešku naknadio svojim imetkom, ostavio ministarsku listnicu, a iz pomilovanja napram nesreći čovjeka imenovan je za namjestnika u Limburg. Poštenije nebi mogao uraditi nijedan ministar niti vlada. Ali dà! Prvašnje vlade financministar Bara kao saborski poslanik digao graju u saboru na vladu, s ostalim zašto je takova ministra poslala za vladara jednoj pokrajini? digle graju novine liberalne, tajne sile pokrenule pučke rulje ter pred sabornicom buče i vapiju: dole s vladom! buče dan i noć, pak najzad i pred kraljevskim dvorom: dole s kraljem — živila republika! Načelnik gradski kao glava policije i zapovjednik gradjanske garde potajni je zidarski čovjek, pak je radio u prilog lože. Ministri nedadoše se preplašiti; ali se je preplašio slabuljak kralj, ter je učinio pogrešku, koju će morda skoro predrago platiti. Odpustio ministerij nemareći za predstavku saborske većine, za volju ulične buke, a sad se nezna, gdje će se ovakov manever htjeti obustaviti. Znamenito je, da je lozinka dana iz Berlina. Bismark je svakom prilikom zabadao u Belgiju, osobito od zadnjega rata, a sada mu Langrand i de Decker liepu pružiše priliku. S varalicami, bili oni kakova god naslova, na globu i tamnicu nesmiljeno! i konzervativac sultan pokaza napram carstvu svom baš pravu u tom pogledu liberalnost, kad je nedavna ministre i visoke častnike ulovljene u prevari osudio na težku tamnicu. Jošte se nije slegla vika na poznatu sramotnu špekulaciju pruskoga Strousberga i visokih boljarah u dunavskih kneževinah; ali je u Belgiji katolička vlada. Francezka loža zaboravila je u ovaj čas posve na narodnu mržnju ter udri pomagati ložu berlinsku i bruseljsku; čim je „Nordd. Allg. Ztg.“ viknula parolu, prihvatiše francezki zidarski listovi složno hajkati. Internacionalni savez ložah vlada preko državnih i narodnih politikah uviek složno, kad god zaište interess njihove posebne politike. A skupni interess njihov vazda ište i radi svakuda, da državna vlast i važniji državni poslovi budu u rukah njihovih ljudih. Ako visoki državni službenik nije njihov čovjek, tada je svakako njegov zamjenik, savjetnik ili tajnik; a tko i nije ložin, vodi se tako da mora ovršivati ložine osnove.

U Englezkoj diže glavu republikanska stranka. Kad je nedavno kraljica bila težko obolila, maknu-

Digitized by Google

se stranka svom snagom agitovati za republiku, tim većma jer je nasljednik njezin u narodu dosta omražen, pak i sada, kada je nasljednik pao u smrtnu bolest. Ako umre princip valeski bila bi njegova smrt valjda i za slabu mater gotova smrt, a sinu princovu neima još ni deset godinah. Monarhična stranka vojuje proti agitacijam republikanskim za svaki slučaj, i na skupštinah dojde do krvava kreševa.

Bismark steže i jednači carstvo brže bolje. Pitaju se Niemci osobito južni: što je to, da su upravo oni ljudi naši, koji 1848. godine bijahu ljuti republikanci, danas najveći cesariste? cesaristi ljuti, prem i danas uza čašu pive netaje da su republikanci vazda jednaki? Razumie se i to; ali u ovaj čas napona liberalske sile, osobito dok narod bolje neprogleda, nije pomoći. Rekao je dor. Windthorst za razprave o kobnom paragrafu: geslica vaša: „Durch Einheit zur Freiheit“ dobiva ovim paragrafom jasnu illustraciju, a biti će njih skoro i više, ter se geslica prama praksi mora ovako promjeniti: „Durch Einheit nach Karlsbad, und von Karlsbad in die Casematten!“ Zašto se ide osobito na zator jezuitskoga reda, smiešno je, ali je istina, jer se drži, kako se je i pred trista godinah držalo, da se katolička crkva bez jezuitah mora brzo razdrobiti. Već je 16. vieka rekla to Fishartova pjesma „Jesuitenhütlein“, koju je Menzel ovako opisao: „Isus je slomio Luciferov rog sile i jakosti. Lucifer neda se nego diže se i pridiže, ali kriomice bez vike i halabuke. Najprije zavrnu si i prikroji rogove kao fratarsku kapicu, zatim napravi si dvorogljastu mitru biskupsku, zatim trostruku papinsku tiaru i najzad četverorogljastu kapu jezuitsku, bez koje bi tiara propala. Oko šivanja ove kape bilo je težke muke vražjoj mami i svim vražicam, jer su u nju ušivene sve moguće laži i himbe, varke i opačine.“ Ota pričica kola sada u stotinu oblikah po svietu. I još jedna. — S tim u savezu puno se spominje Kalvinov sud: „Jezuite, naše najljuće protivnike mora se ili poubijati, ili ako to nebi lahko moglo biti, prognati ili svakako lažju i klevetom zadušiti (Jesuitae vero, qui se maxime nobis opponunt, aut necandi aut si hoc commode fieri non potest, ejiciendi aut certe mendaciis et calumniis opprimendi sunt). Spomenu tu izreku i jedan katolički župnik javno, ali ga zato prozva jedan kalvinski konsistorijalni savjetnik, neka mu u Kalvinovih pravih spisih pokaže tu izreku, pak da će mu dati 100 talirah. Nemora baš biti u Kalvinovih spisih, ali zato može biti Kalvinova rieč, jer ju starije knjige kao njegovu spominju. Više je znamenito, zašto se ta izreka sada s obe protivne strane spominje; jedni kano da vele: nut nut, eno je već Kalvin jedini pravi recipe za jezuite propisao; a drugi: nut, nut! ova se hajka kaže kano da je po Kalvinovu receptu! Drugčije počima se proti Bismarku dizati protestantska orthodoksija i konzervatizam pruski.

Liberalizam radi u Švajcarskoj da centralizuje savezne kantone, ter je izgled da će autonomija kantonska do gologa imena propasti. Ako neima zadaće sterati put za nekoga drugoga liberalizam će od vjekovah utvrdjeni ravnovis pomesti i stari blaženi mir i slobodu u planinskom onom narodu pomutiti.

U Austriji izagnala je težka izborna muka i varka za ustavaše centraliste i njihov novi ministerij tako žalostnu pobjedu, da ju sami moraju priznati kao svoj moralni poraz, tim većma, jer je česka pobjeda izašla još sjajnija, nego ikad prije, i jedva će doći carevinski sabor do sastanka, pak i onda nemože imati životne snage niti duga obstanka. Sami se šale: zimi „Reichsrath“, ljeti „Ausgleich“, i po tom zovu: Winterministerium i Sommerministerium. Ustavaši ili narodni njemački liberalci navapiše se sve posred izborne brige i hajke za berlinskim popovskim paragrafom — oh! zašto već nije u Austriji, i zahtievaju da to prvi posao budi zakonarstvu kad se sastane. A vapaj viče još glasnije, odkada je ludjak, koj si je zabio u glavu da je vierski vitez, istom pušten iz ludnice i snovice od ludila napadnut, ubio u Stainzu u Štajerskoj obćinskoga načelnika. Listovi, koji drugčije zagovaraju urotne ubojice bilo u Parizu ili Rimu ili ma gdje, viču sada i kažu prstom na vierski fanatizam, i propovjedalnica mora biti kriva što je čovjek lud. Zato za pope paragraf! Ugarskomu saboru polag onoga: „u borbi je život“ ljevica daje života, na časove i preživa. Drugačije bi se u sabornici živilo preveć mirno i hladno. Moramo spomenuti osobitu značajku: kakovoj se česki listovi porad čestih konfiskacijah domisliše varki. Mjesto opasnih političkih razpravah objavljaju iz povjestnice rimske poviest o tiranih s ovakovom primjetbom: „Za poduk i zabavu štiocem našim prikazati ćemo malenu galeriju prizorah despocije iz carske dobe staroga Rima. Poviest tiranah svih vremenah i njihovih mučenih narodah najbolja je u politici učiona, jer je u njoj moći naučiti tako dobro bestialnost silnikah, kako i nestalnost i u cielu jako slabu vriednost ćudorednu velike množine.“ — Za takovim ili sličnim uvodom sliedi onda po komad poviesti. Budi evo za ugled jedan citat. „Od naravi Klaudij sam sobom nije bio zlotvor. Prije bi se moglo reći da je bio dobrotiv i ne bez znanja. Poglavite pogreške njegove pako bile su strašljivost, nestalnost i slaboća, koje od njega napraviše samokret nesramnih ženskinjah i lupežkih slobodnjakah. Rimljani trpljahu pod ovimi pogreškami skoro više, nego pod drevnom divljačinom prijašnjih tiranah. Mjesto da jih kano prije umaraju gospoda otci domovine sami, sada su jih pripuze bludnice i lupeži najgorje vrsti, koji u ime

Digitized by Google

cesara gospodovahu, mučili i gulili. Ubogi narod ćutio je robujući pod takovimi stvorovi svoju sramotu tim jače. Što je pomoglo pojedinim rimskim domoljubom, ako jim je dobri cesar sam obećavao dokinuti zlo i Bog znaj što sve ne? Takova obećanja kano da biše u dimnjak zapisana, jer čim dočuše dame i ministri, gg. Narcissus i Palas za milostive odluke carskoga veličanstva, već mu pohrliše risati pogibelj i neprikladnost takova čina i nemogoše mirovati tako dugo, dok svečano zadana carska rieč nije opozvana i tako osoba samoga cara najosjetnijim načinom obružena. Ova odurna igra, sramota neznačajna i prevrtljiva vladanja, bijaše za sve one muževe, koji u duši svojoj čuvahu ponos i gizdu za rimsku državu i njezin obstanak, i koji neodklonivom postajuću propast države nemogoše hladno gledati, još nesnosnija nego sve strahote energičnoga mahnitanja jednoga Kaligule. — To je za primjer jedna pripoviedka; nu makar se vidi čudna tendencija, tko bi smio danas za takove historičke slike na način prispodobe pokazivati žive prilike — nesmie nitko pak niti drž. odvjetnik. Da je drugda, nebi se niti opazilo; ali ovako isti protivni listovi austrijski i vanjski pretiskavaju kao curiosum skoro po ciele članke, i tako sbilja mora jako širok publikum promatrati poviest o rimskih tiranih. Prigodom svetkovanja ruskoga reda Gjurgjeva u Petrogradu 7. Pros. kamo takodjer dodjoše vitezovi istoga reda prvi vojvode pruski princ Friderik Karl i Moltke, nazdravi car Aleksander zdravicu pobratimstvu pobratima svoga cesara Vilima, pobratimstvu ruskoga i njemačkoga naroda i pobratimstvu njihove vojske — pobratimstvu za koljena, i ta se zdravica tumači kao velik diplomatički dogodjaj, na radost Niemcem, na poraz panslavistam, opomena za mir svim protivnim snovačem itd. Bilo kako mu drago: jeka te zdravice pokazala je, da i Bismark ima još nekoga u Europi, pred kim se za prijateljstvo klanja i umiljava. To nije zlo.

U Bukureštu petlja jur dva mjeseca nekakova novinarska skupština, a veli se da je kivna osobito na Niemce, na židove i na „jezuitsko katoličke“ učevne zavode.

Pritisla je posvud huda zima, da u istoj Italiji čini nevidjena čudesa, n. pr. u Florenciji snieg stopu visok i pod ništicom do 10 i preko stupanjah. U zakloništih zimskih n. p. u Meranu mogu liečnici i gostioničari prsoboljcem i zadušljivcem dokazivati blagost zraka samo iz historije. Novine svaki čas moraju javljati tužne viesti, da visokorodjene glave trpe od hunjavice. Smrzavica dobro je došla dunavskim i tisanskim ravnicam, da nemoraju utapati mrtvace kako su prvašnjih mjesecih, a jedini je liek i od silne groznice, koja je tuda vladala. Oko planinah alpinskih i čeških vladaju jako ospice. Kolera zimuje i ljuto hara u Carigradu. Patrijarha dade proti koleri u pomoć sa Svete Gore donesti Gospin pojas, i kad ga je sam s procesijom u luci s broda digao da ga prenese u patrijaršiju, provali na prkos svim jakim stražam narod ter od navale jedva uteče patrijarha s pojasom u jednu kuću. Kako su se ono ljetos po svoj Europi počeli oružati i junačiti liečnici i komisije, pobojasmo se, da bi ju sbilja mogli dozvati na mejdan. Daleko joj kuća! Kuga ljudska azijatska mori po Aziji. Porad zle lanjske ljetine boje se glada po više stranah, a najviše na obično sitih ravnicah. Stara godina ostavlja dakle mladoj zlu baštinu. Kažu astronomi da niti na nebu nije dobro; jer znadu pripoviedati, da i na suncu bivaju strahotne revolucije i erupcije.

Papa u talijanskom budgetu.

U računu talijanskoga financijah ministra za god. 1872. stoje s ostalim ove stavke: stalna i nepromjenljiva renta za sv. stolicu zabilježena u veliku knjigu; zatim: Stalna i nepromjenljiva renta od 5 postotakah za sv. stolicu (čl. 4. zakona od 13. Svibnja 1871. br. 214.) 3.225 000 lirah. Onda idu navadne penzije i troški regije itd. Sv. stolica stoji pod istim naslovom u ovom družtvu, papa dakle prikazuje se u talijanskom budgetu kao pensionar kraljevine Italije. Ali financijah ministar Kvintin Sella može taj dug iz velike knjige slobodno izvaditi. Papa Pij IX. nije dosad od onoga, koj sada Rimom vlada, niti solda primio, niti će što primiti. To se može za stalno držati, a da Sella, Minghetti (prvašnji fin. ministar) i ostali članovi računske komisije saborske budu o tom posve osvjedočeni, trebaju se sjetiti, što za Pija VII. liep list povjestnice crkvene povieda. Onoga dana, kada Napoleon I. papu Pija VII. do haljinah orobi, prosvjedova ovaj 10. Lipnja 1809. ovako: „Kobne namjere neprijateljah apošt. stolice evo se najzad izpuniše. Poslie silovite i nepravedne otmice najljepšega i največega diela naših zemaljah i imanjah vidimo da smo pod nedostojnimi izlikami i s većom još krivicom našega svjetovnoga vladanja, koje je s našom duhovnom slobodom tiesno spojeno, posvema lišeni. Mi tvrdom odlukom prezirемo i odbijamo od sebe svaku naredbu, što bi car Francezah za nas i za članove sv. sbora namjeravao davati. Svi mi napram crkvi okaljali bismo se sramotom, kad bismo svoju subsistenciju zavisnom učinili od ruke otmičara naših dobarah.“ Napoleon I. varao se je da su to puste rieči, i na 17. Velj. 1810. učini carski senat naredbu za rimske zemlje i za papu. Zakon isti govori u I. članku: „Rimska država sdružena je s francezkom carevinom i čini jedan diel iste. Čl. 16. „Dva miliuna rentah u ležećih dobrih, koja su od svake daće prosta, a u različitih stranah carstva leže, odredjena su za papu.“ Čl. 17. „Troškovi

Digitized by Google

za sv. sbor i za propagandu proglašuju se kao carski.“ Ali Pij VII. nije nikad ništa hotio primiti. Kad je bio došao u Savonu, ponudi mu ceremonijah meštar Napoleonov grof Salmatoris de Cherasca za njegov potrošak stotinu tisućah franakah na mjesec; nu Pij IX. odbi rekši; „Neprimamo, netrebamo ništa, pak ako nam i kruha uzmanjka, znati će to naši vierni i koliko nam treba dati.“ Papa zabrani i svojim dvoranom da neprimaju osim koli o za nuždu treba. Kadno generao Berthier poslie dojde u Savonu kano carski ceremonijah meštar, davao je on često sjajne gostbe, kamo je i pape i njegovu svitu pozivao, nu papa odbi svaki poziv. Pij VII. življaše kako i kardinali svakud razasuti o dobrovoljnoj milostinji plemenitih dušah, a objest tiranstva nije mogla zapriečiti, da ovi darovi nebi dolazili do njega. Pismo principa Borghese, koje se u kraljevskom arhivu u Turinu čuva, svjedoči, da su u Savonu na papu dolazile velike svote novca, a u carskom arhivu u Parizu čuva se ova nota, koju je vriedno objaviti:

„Carski policije komisarijat u Genovi Siečnja mjeseca 1811.

Od osobah, koje papi novca šalju, mora se spomenuti braću Brignole, sinove grofice Brignole, dvorske gospodje njez. veličanstva carice; jedan, Rudolf svećenik bijaše prije u prelaturi u Rimu, drugi Anton, auditor u državnom vieću, sada generalni sekretar vanrednoga vieća za likvidaciju u Florenciji. Ta dva gospodina poslaše svaki po 30 komadah od 96 lirah po dvorskom meštru kardinala Spinole, po kanoniku Tassistru, koj u Savonu putuje.“

U Parizu sklopiše nekoje odlične gospodje družtvo izpovjedalacah vjere s peneznicom, iz koje pomažu papu i kardinale. Zato i jest papa poslie slavnoga povratka u Rim u prvoj konsistorijalnoj allokuciji slavio plemenite francezke gospodje, „od kojih primismo toliko dokazah poštovanja, ljubavi i veledušnosti, ter učiniše da smo malne zaboravljali na tamnicu svoju, i hvalimo Višnjemu, da nam dade svjedokah i gledalacah takove kreposti.“

Ministar Sella može biti osvjedočen, da se papa Pij IX. neće drugčije ponašati nego kako se je i Pij VII. i ako u velikoj talijanskoj dugovnoj knjizi neima ništa više, nego „stalna renta za sv. otca“, onda će lahko plaćati; jer papa neprima ništa.

1771—1871. *)

Dies irae, dies illa
solvet Bojos in favilla:
sic habemus ex Sibilla.

O gens quondam benedicta,
vetus, pollens et invicta:
quot nunc malis es afflicta!

Terra olim fructu plena
jacet tristis et egena:
Petre fle, fle Magdalena!

Lex amoris exolevit,
amor legis jam decrevit,
et ubique fames saevit.

In hac corruptela morum
silent leges, cessat forum,
risus sumus exterorum.

Mala malis acervantur,
viri boni non curantur,
parasytis cuncta dantur.

Divitum potenter bigae,
lucent vestes et quadrigae;
fastus clamat: Crucifige!

Crux horrenda paupertatis
novis semper premit fatis,
nullum datur „punctum satis.“

Seva gens reformatorum
turbat statum Bavarorum,
unus sed est caput horum.

Libri scripti proferuntur,
quibus sacra offenduntur,
et statuta subruuntur.

Eheu tot sunt Electores,
quot potentum pulsas fores:
hinc erumpunt hi dolores.

Tuba mirum spargens sonum
per crumenas regionum
coget omnes ante thronum.

Bavare! quid es dicturus?
quem patronum rogaturus,
quando fremit judex durus?

Iram non portendit vanam,
furcam vides inurbanam,
mentem docet illa sanam.

Sile, perfer et obdura,
nec te vanâ lactes curâ,
ne pejora sint futura.

Haec quaerela est inanis:
cara caro, rarus panis;
fabulam jam surdo canis.

Sile, solve, requiesce,
et doloris vim compesce,
aut si malis, contabesce.

Divites non mutant mores,
populorum sunt tonsores;
corvi migrant in olores?

Qui cum lupis ululare,
furtum qui participare
nescit, nescit se amare.

*) „Bamberger Past. Bl.“ objavio je ovu travestiju na „Dies irae“, a veli da je nadjena in libro memorabilium jedne župe nekad frižinske biskupije s naslovom: Tempore pestis an. 1771.

Digitized by Google

Si vis cito fortunari,
furi fur ignosce pari;
recti corde nantes rari.
Si honorum es venator,
sis egregius peccator.
oris graeci supplantator.
Nostrum est silere, pati,
jam ad crucem sumus nati;
clamat dives: O beati!
Spes effectu semper caret,
et salvator non apparet;
o si tumbam quis pararet!
Patria dilecta vale!
tempus premit te fatale:
male vivis, peris male.

Dopis.

Djakovo 17. Pros. Pišem Vam o podhvatu, kojemu je ciljem upravu crkvenu olahkotiti, dangubno prepisivanje biskupijskih okružnicah prištediti a uz to i obrazovanje biskupijskoga svećenstva promicati. Važnost dakle toga predmeta jamči mi, da ćete ove redke u svoj c. list uvrstiti. Po dojakošnjoj praksi dobivao je svaki kotar u biskupiji po jedan prepis biskupskih okružnicah, koj je po kotaru od župe do župe kolao. Koli je sporo išlo to kolanje, lasno je vjerovati, ako promotrimo s jedne strane udaljenost medjusobnu župah i loša sredstva kommunikacije, a s druge opet naredbu, uslied koje svaki župnik okružnice što u cielom obsegu, što u izvadku u svoj „Protocollum Circularium" uvesti imade. Ostade okružnica u jednoj župi koji dan radi prepisivanja, a koji dan s pomanjkanja prilike, i eto je natrag stoprv poslje 2—3 mjeseca u ruke PADjakonu.

Istim putem putovale su okružnice i o najprešnijih predmetih. Da se tomu zlu doskoči, a uz to i nješta dobra poluči oglašuje se po biskupiji okružnicom Br. 1156—1871. sljedeće:

„Želeći sporo kolanje okružnicah svojih po biskupiji dokinuti, a uz to i obrazovanje biskupijskoga svećenstva što više unapredjivati: odlučio je ovaj duhovni stol izdavanje litografiranoga diecezanskoga lista. Tomu listu redovito dvakrat na mjesec izlazeću biti će glavna zadaća razglašivati a i tumačiti crkvene naredbe i okružnice, biti će dakle poglavito službeno glasilo duhovne ove vlasti. Preostali pako prostor lista izpunjivati će u pomanjkanju okružnicah i službenih izviešćah praktične razpravice o predmetih bogoslovnih, pitanjih liturgičkih o gradjanskih zakonih tičućih se svećenstva, zatim razglabanje crkvenih tako zvanih dnevnih pitanjah, kratke opomene iz homiletike i katehetike, casus conscientiae s riešenjem, ulomci iz poviesti biskupije, dopisi i predlozi svećenstva, kratke ocjene valjanih knjigah, zanimive sitnice i promjene u svećenstvu.

Naslov listu biti će: „Glasnik biskupije Djakovačko-Sriemske", uredjivati će ga konsistorialac i profesor Dr. Julij Liebald, te će izlaziti počam od nove godine 1872., kao što je jur rečeno, dvaput naime 11. i 21. svakoga mjeseca, a po okolnostih i više put [1]). Ciena mu je na godinu 4 fr. a. v. a na pol godine 2 fr. a. v. [2]) Predplata se šalje po gg. kotarskih PADjakonih na pisarnu biskupijsku ili neposredno uredniku itd." . . .

Akoprem je taj list po osnovi, cilju i sadržaju svom poglavito svećenstvu naše biskupije namienjen, to ipak pogledom na gore navedeni, raznoliki sadržaj zanimati će svakoga svećenika bez razlike biskupijah. Može ga svatko dobivati uz naznačenu cienu.

Viestnik.

Zagreb. Na blagdan Božića služio je u prvost. crkvi svečanu misu preuzv. g. nadbiskup, a propovied poslie mise govorio presv. g. biskup J. Pavlešić, koj je i svečanu polnoćnicu služio. Preuzv. gospodin ode jučer u jutro s obrednikom svojim na jedno dva tjedna u u Budim-Peštu.

— Preuzv. g. nadbiskup dostojao je pod 20. t. mj. imenovati za prave sa stolcem i glasom savjetnike nadbiskupskoga duhovnoga vieća čazmanskoga kanonika i ravnatelja vel. realke u Zagrebu dra. Martina Matuncia i profesora bogoslovnoga dra. Jurja Posilovića. Imenovani položiše zakletvu i zauzeše u vieću svoje mjesto u prošli Petak pod sjednicom. Ujedno je imenovan za počastnoga savjetnika nadb. duh. vieća profesor bogoslovni bivši špiritual duh. mladeži Alojzij Leiter.

— Preuzv. g. nadbiskup imenovao je za nadbiskupskoga povjerenika za mali gimnazij karlovački podjašprišta i župnika dubovačkoga Ivana Mašeka.

— Preč. prvost. kapitul zagrebački pomogao je grčkokatol. župi u Sošicah za nabavu zvona sa svotom od 100 for.

— Gospojinsko družtvo držalo je svoju svečanost božićnoga darivanja uboge djece u subotu pred podne u samostanu milosrdnih sestarah. Podpunu opravicu i ostalih darovah dobilo je 36 ženske i 33 mužke djece.

— U Zadru preminu poslie duge bolesti dne 13. t. m. svećenik Demeter Stipčević, ravnatelj zadarske realke.

Ugarska. Biskup banjsko-bistrički Stummer-Ipolyi izprosio je od njeg. veličanstva naredbu: da porad teretah, koji leže na dohodku biskupskom kroz

[1]) Na liepu papiru 8¾" i 11¼" veličine, računajuć u broj po 8 stranah.

[2]) Ciena će se smanjiti, čim se dovoljno predbrojnikah najavi; jer poduzeće to neide za dobitkom.

Digitized by Google

tri godine jošte bere dohodak bivšega svoga kanonikata jegarskoga. — Hatala Petar profesor ne samo da nije suspendovan, nego će postati kanonikom; jer pristaše njegovi i njegova lista „Szabad Egyhaz“ spremaju prošnju na kultusministra, da bi bio imenovan za kanonika velikovaradinskoga.

Linz. Dor. Jos. Brader, mlad a sposoban svećenik linački, drugčije na selu kapelan, odmetnu se od crkve i stavi za pastira stranki protestkatolikah u Riedu. Poslie opomenah suspendovan je i izobćen od biskupa. A kaže se, da je učinio to od ljutine i tobož osvete, što nije mogao dobiti profesorske stolice.

Berlin. Katolički u Berlinu od lane izlazeći list „Germania“ traži i pokaživa, kako je katoliku u Pruskoj težko doći do državne službe, i kako je u istih katoličkih pokrajinah broj činovnikah katoličke vjere neznatan napram broju protestantah, sve uza hvaljenu slobodu i ravnopravnost. Za primjer budi prvo Silezija pruska sa stolicom upravnom Opava. Tu broji se 1,030.348 katolikah, 115.819 protestantah i 22.143 židovah. Koja je vjera tu pretežna kaže broj; ali kako je prama pučanstvu nerazmjeran broj činovnikah katolikah, neka evo opet govori broj. Načelnik vlade nije jošte nikad bio katolik. Nadsavjetnici vlade sva tri sada su protestanti, od 25 savjetnikah, brojeć amo i dva katolička školska savjetnika samo je 7 katolikah, od 4 prisjednika samo 1. Od vladinih tajnikah 13 je protestantah, sa 5 katolikah; jedino kod glavne peneznice katolikah ima 6, protestanta 2. Kraljevskih dobarah u gornjoj Sileziji s akademijom u Proskavi i poljodjelskom školom u Popelavi ima još 12, koja sva leže u okolicah čisto katoličkih; ali su samo 3 zakupnika katolici. Od 16 zemaljskih savjetnikah pokrajine ima 12 protestantah a samo 4 katolika. Poštarski činovnici od velikoga ravnatelja do tajnika, 9 ljudih svi su protestanti. Načelnik zemaljskoga suda u Opavi protestant je, od savjetnikah 5 je protestantah, 2 katolika. Četiri okružni sudci svi su protestanti, a tako i 4 državni odvjetnici. Okružni činovnici 7 protestantah, 4 katolici. Savjetnici glavne komisije oba su protestanti. Tako dakle stoji pruska jednakost u pretežno katoličkoj zemlji. Na Renu u katoličkoj Vestfaliji, pokle obstoji pokrajinska vlada u Kolonju, nije još nijedan načelnik bio katolik, izuzam god. 1848. kad je prieko glave bilo posla i muke. Kad je tako u katoličkih, što da nebude u mješovitih ili pretežno protestantskih pokrajinah. U Erfurtu namješten je u vladi osim katol. škol. savjetnika samo još 1 katolik. Dvaput dogodilo se, da je državni činovnik, čim je prestupio u krilo kat. crkve, postavljen u stanje mira. U okružnom sudu neima niti jednoga činovnika katolika. Na paritetnom gimnaziju osim katol. vjeroučitelja samo je 1 učitelj katolik, tako na gradjanskoj paritetnoj školi nijedan, pače neima tu za katolike niti vjeroučitelja. „Germania“ piše takovu statistiku sve redom, kako joj odkle stignu pisma; nego da nerazvodimo na daleko dosta nam je znati da u Pruskoj u svem državnom vieću, od svih članovah državnih ministerijah, od svih ministarskih direktorah, savjetnikah i od svih načelnikah pokrajinskih vladah nije niti jedan jediti katolik. Službeni i liberalni nemogoše šutiti, ali niti oprovrći „Germanije.“ Liberalni najradje mlate onom svojom: Za katolike je vrhovna vlast i glava u Rimu, pak neka onamo idu i službe tražit. Bismarkova „Kreutzztg.“ ustade na obranu s tim dokazom izlišnim da katolikom nije nitko kriv, što u državnoj službi nebroje više svoje vjere činovnikah, nego su krivi sami, jer sami nemare za državnu službu. Nu „Germania“ nije propustila niti ote dosjetke, nego odgovara: Neidu katolici za državnom službom, jer vide kako se oni u nju primaju, slabo uće nauke za državnu službu, jer nevide od svojih naukah izgleda, kad bi i stupili u službu da bi mogli visoko dotjerati. A imamo mi već i sada n. p. u zapadnih pokrajinah velik broj glasovitih juristah katolikah. Pa koliko njih ima namještenih u višjih službah? Zar se onuda svaki čas nedogodi, da katolici stariji, izkusniji i zaslužniji savjetnici zaostanu, a mjesto njih s iztočnih stranah protestanti postaju načelnici, državni odvjetnici itd. Hvala Bogu barem liečnikah nemanjka, koji su katolici: ali se je dogodilo, da je mimo svih u stolici okružja stojećih s daleka s vana protestant postao okružnim fizikom. A profesorija na universitetih! Zar se nije dogodilo imenito u Bonnu, da su katolici, koji si jur velik glas učenjakah pribaviše, po 10, 12 i tija 25 godinah morali biti privatni docenti, a to zato, jer su plaćena učiteljska mjesta pobrali mladji protestanti, višeput s vana naručeni? Pak budi dopušteno ovo pitanje: zašto država troši na jedno učilište protestantsko triput više nego na jednako katoličko? Zašto ona u čisto katoličkih gradovih i okolicah diže protestantske gimnazije? Valjda zato kako priznaste, da sinove protestantskih činovnikah uči za činovnike, a to zato samo, jer samo nje kanite namjestiti.

Rim. Consistorium ili pravije provista biskupah nije držana nego je odgodjena. Treba popuniti preko 30 biskupskih stolicah, od kojih većinu u Francezkoj, u južnoj Italiji i nekoliko u Americi. Najviše neprilikah i tegobah zadavaju biskupske stolice francezke. Za talijanske nije toliko težko, tim većma, jer se je našla forma za vladu povoljna, da naime exequatur od vlade traži za novoga biskupa svoga stolni kapitul. Pripovieda se, da je kralj napuljski porad imenovanja novih biskupah u južnih talijanskih pokrajinah poslao u Vatikan formalni protest, jer bivaju bez njegova znanja i privolenja. Kralj u protestu kaže: kako god se Pij IX. smatra pravi souverain gospodar papinskih državah, tako da se i on smatra zakonitim pravim kraljem obiuh Sicilijah, a kao takov ima po konkordatu pravo oko imenovanja biskupah. Isti kralj, odkad nevlada, uložio

Digitized by Google

je već jedanput prosvjed. Istina je, vidi se, da formalno pravo stoji; nu tko bi mogao previditi, dokle bi biskupske stolice morale po takovu stojati prazne; jer sadanja talijanska vlada nebi nipošto trpila biskupah, za koje bi dočula da su imenovani po sporazumku s prognanim kraljem. Vrhovna glava crkve kao takova u izvanrednih okolnostih mora imenovati biskupe, a tim ako nemože ujedno držati pravo drugoga, drži pravo svoje.

Švajcarska. Kako je liberalizam navalio svom silom da savezne kantone centralizuje i sve kantone spravi pod jedne liberalske škare, tako je narodno vieće obavilo sbilja reviziju nad 40 članakah ustava i odgodilo viećanje na sliedeću godinu. Kanton Aargau nije čekao dok se u vrhovnom saveznom viećn prenapravi članak ob odnošaju crkve i države, nego je njegovo „visoko vieće na svoju ruku 28. Stud. proglasilo crkvu od države razlučenom, po čem mora mahom biti obligatorna civilna ženitba, bezvierski biljeg na učionah, predaja crkvene imovine u ruke obćinah, biskup iz drugoga kantona (Basel-Solothurn) neima već u kantonu nikakova posla, dakle bi se katolički kler i puk imao razpitati sa svojim biskupom posvema, a u svem tomu vladala bi nad katoličkom manjinom od 88.000 dušah kalvinska većina od 104.000 duše, nad objema demokratska neznabožna samovolja. Biskup baselski uložio je prosvjed proti toj razlučbi, t. j. bacanju crkve sa svakoga pravnoga položaja, što ga ima po svojoj ideji i organizaciji i po argavskom ustavu; proti silovitom kidanju sveze izmed pastira i stada, i tim nasrtaju na dogmatično utvrdjeni organizam kat. crkve; proti samovoljnom kidanju konkordata; proti samovoljnom kidanju slobodnoga i dobrovoljnoga ugovora izmed puka i klera glede crkvene daće; napokon proti nasrtaju na viersku slobodu i crkveni zakon katolikah, po imenu glede učione, ženitbe, groblja, crkvenoga imanja i dohodka, u obće pako proti svim konsekvencijam, koje bi se na osnovu teorije o bezvierskoj državi u području kantona sada ili potle mogle izvoditi. Kakova je sada u Švajcarskoj nejednaka mjera, može pokazati takodjer ovaj primjer: U Genevi obaviše 22. Listop. internacionalci demonstrativnu veličajnu procesiju vodeći ju po svih ljepših ulicah i trgovih s crljenimi barjaci i sa svake vrsti simboli crljene revolucije. Pet danah poslie zabrani državno vieće katolikom izvesti procesiju izvan crkve, i kao zakonom je ustanovljeno, da katolička procesija nesmie nikad izaći iz crkve. Internacionalci smiju očito sklapati svake vrsti družbe svoje; a za katoličke redove i družbe sprema se da budu posve zabranjene.

Pariz. U parižkoj biskupiji zadržalo se je kako jošte u nekojih biskupijah francezkih obredah od starinskih liturgijah galikanskih. Nadbiskup Guibert nastoji sada svom željom neka se uvede čisti rimski obred, i početak učinjen je u župi sv. Sulpicija. Pred svečanom službom stupi župnik na prodikalnicu i čestitati će obćini, da dobrim primjerom ima druge za sobom povesti. Poznato je, da je Ernest Renan morao ostaviti učiteljsku stolicu porad nasrtaja na božanstvo Isusovo, nego sada čita se da je na kolegiju francezkom opet počeo predavati jezik hebrejski sa spojenimi naukami. Prijatelji i sljedbenici njegovi htjedoše tom prilikom napraviti demonstraciju proti katoličkoj crkvi, nego ostalo je samo ob nekoliko uzklikah. Službeni spisi o pogubljenju nadbiskupa i ostalih s njim žrtvah za parižke bune kažu ovu pripoviedku: „Kad se uznike 24. Svibnja pustilo na zrak u dvorište, nasloni je nadbiskup slab na državljke stubah, i tad stupi pred njega predsjednik Bonjean. Lica mu žarila od radosti i veselim glasom reče nadbiskupu: Nadbiskupska milosti! O jezuitah puno sam zla govorio i koliko sam mogao, škodio jim. Plaća mi je sada od njih da me obratiše! P. Clerc upravo je čuo moju izpovied! Malo zatim stupa nadbiskup naslonjen na rame predsjednika s njim skupa na pokazano jim mjesto, gdje će poginuti!“

Belgija. Bratovština „Petrova pineza“ držala je u Gentu glavnu godišnju skupštinu; skupština nabrojila ove godine sabrana u gentskoj biskupiji dara 310.000 franakah, i po navadi piše uz dar sv. otcu adressu. Ta adressa izašla je ove godine znamenitija; jer mora žaliti i na zemaljsku katoličku vladu. Piše naime na koncu: „Mi, kako i svi pošteni ljudi, poznamo u Rimu samo jednoga kralja, a to je kralj papa Pij IX. niti ćemo ikad poznati drugoga nego papu kralju. Dok je Belgija, pokoravajući se tako zvanim diplomatskim nuždam, u svetogrdnoj drami na Monte Citorio bila dielnica, prosimo mi katolici belgijski proštenje za našu zemlju i vapijemo danas iz tisućah grlah: Prosti sv. otče!“ Najzad prosi se papu, neka moli za Belgiju, koja takodjer mora broj biti s revolucijom.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh. pom.: Franjo Starčić, iz Kloštra u Rakovec; Ed. Sorko izpod Okića sv. Marije u Čučerje; St. Lukančić iz Gjurgjevca u Belovar.

O mieni godišnjoj prosimo plaću za list i za staru i za novu godinu. Za gospodu kapelane i redovnike stoji od nove godine samo pol ciene. Dokle je moći, rado pomilujemo osobite slučaje posvema. Za sborove duhovne mladeži svjetovne i redovne stoji stalno stara pogodba — mukte.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Google

Fr. Hollnsteine
k.k. Hof Buchbind